

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

බුද්දකනිකායෙ

ධම්මපද-අට්ඨකථා

(පටිමො භාගො)

ගන්ථාරම්භකථා

1.

මහාමොහතමොනද්ධෙ, ලොකෙ ලොකන්තදස්සිනා;
යෙන සද්ධම්මපජ්ජොතො, ජාලිතො ජලිතිද්ධිනා.

2.

තස්ස පාදෙ නමස්සිත්වා, සම්බුද්ධස්ස සිරිමතො;
සද්ධම්මඤ්චස්ස පුජෙත්වා, කත්වා සඬ්ඝස්ස වඤ්ජලිං.

3.

තං තං කාරණමාගම්ම, ධම්මාධම්මෙසු කොවිදො;
සම්පත්තසද්ධම්මපදො, සත්ථා ධම්මපදං සුභං.

4.

දෙසෙසි කරුණාවෙග-සමුස්සාහිතමානසො;
යං වෙ දෙවමනුස්සානං, පීතිපාමොජ්ජවඩ්ඪිනං.

5.

පරම්පරාහතා තස්ස, නිපුණා අත්ථවණ්ණනා;
යා තම්බපණ්ණිදීපමිහි, දීපභාසාය සණ්ඨිතා.

6.

න සාධයති සෙසානං, සත්තානං හිතසම්පදං;
අප්පෙව නාම සාධෙය්‍ය, සබ්බලොකස්ස සා හිතං.

7.

ඉති ආසීසමානෙන, දන්තෙන සමචාරිනා;
කුමාරකස්සපෙනාහං, ථෙරෙන ථීරවෙතසා.

8.

සද්ධම්මට්ඨිතිකාමෙන, සක්කච්චං අභියාචිතො;

තං භාසං අතිවිත්ථාර-ගතඤ්ච වචනක්කමං.

9 .

පභායාරොපයිත්වාන, තන්තිභාසං මනොරමං;
ගාථානං බ්‍යඤ්ජනපදං, යං තත්ථ න විභාවිතං.

10.

කෙවලං තං විභාවෙත්වා, සෙසං තමෙව අත්ථනො;
භාසන්තරෙන භාසිස්සං, ආවහන්තො විභාවිතං;
මනසො පිතිපාමොජ්ජං, අත්ථධම්මුපනිස්සිතන්ති.

1. යමකවග්ගො

1. චක්ඛුපාලත්ථෙරවත්ථු

1.

“මනොපුබ්බධගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා;
මනසා වෙ පදුට්ඨෙන, භාසති වා කරොති වා;
තතො නං දුක්ඛමන්වෙති, චක්කංච වහතො පදු”න්ති. —

අයං ධම්මදෙසනා කත්ථ භාසිතාති? සාවත්ථීයං. කං ආරබ්භාති? චක්ඛුපාලත්ථෙරං.

සාවත්ථීයං කිර මහාසුචණ්ණො නාම කුටුම්භිකො අහොසි අඬ්ඪො මහද්ධනො මහාභොගො අපුත්තකො. සො එකදිවසං න්භානතිත්ථං න්භත්වා නත්වා ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ සම්පන්නපත්තසාබං එකං වනජ්ජතිං දිස්වා “අයං මහෙසක්ඛාය දෙවතාය පරිග්ගහිතො භවිස්සති” ති තස්ස හෙට්ඨාභාගං සොධාපෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං කාරාපෙත්වා වාලුකං ඔකිරාපෙත්වා ධජපටාකං උස්සාපෙත්වා වනජ්ජතිං අලඬකරිත්වා අඤ්ජලිං කරිත්වා “සවෙ පුත්තං වා ධීතරං වා ලභෙයාං, තුම්භාකං මහාසක්කාරං කරිස්සාමි” ති පත්ථනං කත්වා පක්කාමි.

අථස්ස න විරස්සෙව හරියාය කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ඤාත්වා තස්ස ආරොචෙසි. සො තස්සා ගබ්භස්ස පරිහාරමදාසි. සා දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි. තං නාමග්ගහණදිවසෙ සෙට්ඨි අත්තනා පාලිතං වනජ්ජතිං නිස්සාය ලද්ධත්තා තස්ස පාලොති නාමං අකාසි. සා අපරභාගෙ අඤ්ඤම්පි පුත්තං ලභි. තස්ස චූළපාලොති නාමං කත්වා ඉතරස්ස මහාපාලොති නාමං අකාසි. තෙ වයජ්ජත්තෙ සරඛන්ධනෙන ඛන්ධිංසු. අපරභාගෙ මාතෘපිතරො කාලමකංසු. සබ්බම්පි විභවං ඉතරෙයෙව විචාරිංසු.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා පවත්තිතවරධම්මවක්කො අනුපුබ්බෙනාගන්ත්වා අනාථපිණ්ඩිකෙන මහාසෙට්ඨිනා චතුපණ්ණාසකොට්ඨනං විස්සජ්ජෙත්වා කාරිතෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ විහරති මහාජනං සග්ගමග්ගෙ ව මොක්ඛමග්ගෙ ව

පතිට්ඨාපයමානො. තථාගතො හි මාතිපක්ඛනො අසීතියා, පිතිපක්ඛනො අසීතියාති ද්වෙඅසීතිඤ්ඤාතිකුලසහස්සෙහි කාරිතෙ නිග්‍රොධමහාවිහාරෙ එකමෙව වස්සාවාසං වසී, අනාථපිණ්ඩිකෙන කාරිතෙ ජෙනවනමහාවිහාරෙ එකුනවිසතිවස්සාති, විසාබාය සත්තවිසතිකොට්ඨනපරිච්චාගෙන කාරිතෙ පුබ්බාරාමෙ ඡබ්බස්සාතීති ද්වින්නං කුලානං ගුණමහත්තනං පටිච්ච සාවත්ථී. නිස්සාය පඤ්චවිසතිවස්සාති වස්සාවාසං වසී. අනාථපිණ්ඩිකොපි විසාබාපි මහාඋපාසිකා නිබ්බදං දිවසස්ස ද්වෙ වාරෙ තථාගතස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති, ගච්ඡන්තා ච “දහරසාමණෙරා නො හත්ථෙ ඔලොකෙස්සන්ති” ති තුව්ඡහත්ථා න ගතපුබ්බා. පුරෙහත්තං ගච්ඡන්තා බාදනීයභොජනීයාදීනි ගහෙත්වාච ගච්ඡන්ති, පච්ඡාහත්තං ගච්ඡන්තා පඤ්ච භෙසජ්ජාති අට්ඨ ව පානාති. නිවෙසනෙසු පන තෙසං ද්වින්නං ද්වින්නං හික්ඛුසහස්සානං නිච්චං පඤ්ඤත්තාසනානෙව භොන්ති. අන්තපානභෙසජ්ජෙසු යො යං ඉච්ඡති, තස්ස තං යථිච්ඡිතමෙව සම්පජ්ජති. තෙසු අනාථපිණ්ඩිකෙන එකදිවසමිපි සත්ථා පඤ්ඤං න පුච්ඡිතපුබ්බො. සො කීර “තථාගතො බුද්ධසුබ්බමාලො ඛත්තියසුබ්බමාලො, ‘ඛුප්පකාරො මෙ, ගහපතී’ ති මය්හං ධම්මං දෙසෙන්නො කිලමෙය්‍යා” ති සත්ථරි අධිමත්තසිනෙහෙන පඤ්ඤං න පුච්ඡති. සත්ථා පන තස්මි. නිසින්තමත්තෙයෙව “අයං සෙට්ඨි මං අරක්ඛිතබ්බට්ඨානෙ රක්ඛති. අහඤ්භි කප්පසතසහස්සාධිකාති චත්තාරි අසඬ්ඛෙය්‍යාති අලඬ්කතපටියත්තං අත්තනො සීසං ඡින්නදිත්වා අක්ඛිති උප්පාටෙත්වා හදයමංසං උප්පාටෙත්වා පාණසමං පුත්තදාරං පරිච්චජිත්වා පාරමියො පුරෙන්නො පරෙසං ධම්මදෙසනත්ථමෙව පුරෙසිං. එස මං අරක්ඛිතබ්බට්ඨානෙ රක්ඛති” ති එකං ධම්මදෙසනං කථෙතියෙව.

තදා සාවත්ථීයං සත්ත මනුස්සකොට්ඨො වසන්ති. තෙසු සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පඤ්චකොට්මත්තා මනුස්සා අරියසාවකා ජාතා, ද්වෙකොට්මත්තා මනුස්සා පුට්ඨජ්ජනා. තෙසු අරියසාවකානං ද්වෙයෙව කිච්චාති අහෙසුං – පුරෙහත්තං දානං දෙන්ති, පච්ඡාහත්තං ගන්ධමාලාදිහත්ථා වත්ථභෙසජ්ජපානකාදීනි ගාහාපෙත්වා ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡන්ති. අටෙකදිවසං මහාපාලො අරියසාවකෙ ගන්ධමාලාදිහත්ථෙ විහාරං ගච්ඡන්තෙ දිස්වා “අයං මහාජනො කුහිං ගච්ඡති” ති පුච්ඡිත්වා “ධම්මස්සවනායා” ති සුත්වා “අහමිපි ගමිස්සාමි” ති ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි.

බුද්ධා ච නාම ධම්මං දෙසෙන්නා සරණසීලපබ්බජ්ජාදීනං උපනිස්සයං ඔලොකෙත්වා අප්ඤ්ඤාසයවසෙන ධම්මං දෙසෙන්නි, තස්මා තං දිවසං සත්ථා තස්ස උපනිස්සයං ඔලොකෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො අනුපුබ්බිකථං කථෙසී. සෙය්‍යථිදං – දානකථං, සීලකථං, සග්ගකථං, කාමානං ආදීනවං, ඔකාරං සංකිලෙසං, නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසී. තං සුත්වා මහාපාලො කුටුම්භිකො චිත්තෙසි – “පරලොකං ගච්ඡන්තං පුත්තධීතරො වා භාතරො වා භොගා වා නානුගච්ඡන්ති, සරිරමිපි අත්තනා සද්ධිං න ගච්ඡති, කිං මෙ සරාචාසෙන පබ්බජ්ජිස්සාමි” ති. සො දෙසනාපරියොසානෙ සත්ථාරං උපසඬ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සත්ථා – “අත්ථී තෙ කොචි ආපුච්ඡිතබ්බයුත්තකො ඤ්ඤාති” ති ආහ. “කනිට්ඨභාතා මෙ අත්ථී, හත්තෙ” ති. “තෙන හි තං ආපුච්ඡාහි” ති. සො “සාධු” ති සම්පට්චිජිත්වා සත්ථාරං

වන්දිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා කනිට්ඨං පක්කොසාපෙත්වා – “තාත, යං මය්හං ඉමස්මිං ගෙහෙ සවිඤ්ඤාණකම්පි අවිඤ්ඤාණකම්පි ධනං කිඤ්චි අත්ථී, සබ්බං තං තව භාරො, පටිපජ්ජාහි න”න්ති. “තුම්හෙ පන කිං කරිස්සවා”ති ආහ. “අහං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමි”ති. “කිං කට්ඨෙහි භාතික, ත්වං මෙ මාතරි මනාය මාතා විය, පිතරි මතෙ පිතා විය ලද්ධො, ගෙහෙ තෙ මහාවිභවො, සක්කා ගෙහං අජ්ඣාචසන්තෙහෙව පුඤ්ඤානි කාතුං, මා එවං කරිත්වා”ති. “තාත, අහං සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සරාවාසෙ වසිතුං න සක්කොමි. සත්ථාරා හි අනිසංඝසුඛ්මං තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණො ධම්මො දෙසිතො, න සක්කා සො අගාරමජ්ඣෙව සන්තෙන පුරෙතුං, පබ්බජිස්සාමි, තාතා”ති. “භාතික, තරුණායෙව තාවත්ථ, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිස්සවා”ති. “තාත, මහල්ලකස්ස හි අත්තනො හත්ථපාදාපි අනස්සවා භොන්ති, න අත්තනො වසෙ වත්තන්ති, කිම්ඛිගං පන ඤාතකා, ස්වාහං තව කථං න කරොමි, සමණපටිපත්තිංයෙව පුරෙස්සාමි”.

“ජරාජප්පරිතා භොන්ති, හත්ථපාදා අනස්සවා;
යස්ස සො විහතත්ථාමො, කථං ධම්මං වරිස්සති”. –

පබ්බජිස්සාමෙවාහං, තාතාති තස්ස විරවන්තස්සෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාවිත්වා ලද්ධපබ්බජ්ජපසම්පදො ආවරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ පඤ්ච වස්සානි වසිත්වා වුට්ඨවස්සො පචාරෙත්වා සත්ථාරමුපසංඛිකම්ත්වා වන්දිත්වා පුච්ඡි – “හන්තෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ කති ධුරානී”ති? “ගන්ථධුරං, විපස්සනාධුරන්ති ද්වෙයෙව ධුරානි භික්ඛු”ති. “කතමං පන, හන්තෙ, ගන්ථධුරං, කතමං විපස්සනාධුර”න්ති? “අත්තනො පඤ්ඤානුරූපෙන එකං වා ද්වෙ වා නිකායෙ සකලං වා පන තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්ඨිත්වා තස්ස ධාරණං, කථනං, වාචනන්ති ඉදං ගන්ථධුරං නාම, සල්ලභුකචුත්තිතො පන පන්තසෙනාසනාභිරතස්ස අත්තභාවෙ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා සාතච්චකිරියවසෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තග්ගහණන්ති ඉදං විපස්සනාධුරං නාමා”ති. “හන්තෙ, අහං මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතො ගන්ථධුරං පුරෙතුං න සක්කිස්සාමි, විපස්සනාධුරං පන පුරෙස්සාමි, කම්මට්ඨානං මෙ කට්ඨවා”ති. අථස්ස සත්ථා යාව අරහත්තං කම්මට්ඨානං කට්ඨෙයි.

සො සත්ථාරං වන්දිත්වා අත්තනා සහගාමිතො භික්ඛු පරියෙසන්තො සට්ඨි භික්ඛු ලභිත්වා තෙහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා විසයොපනසතමග්ගං ගන්ත්වා එකං මහන්තං පච්චන්තගාමං පත්වා තත්ථ සපරිවාරො පිණ්ඩාය පාවිසි. මනුස්සා වත්තසම්පන්නෙ භික්ඛු දිස්වාච පසන්නචිත්තා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා නිසිදාපෙත්වා පණ්ණෙනාහාරෙන පරිවිසිත්වා, “හන්තෙ, කුභිං අය්‍යා ගච්ඡන්ති”ති පුච්ඡිත්වා “යථාභාසුකට්ඨානං උපාසකා”ති චුත්තෙ පණ්ණිකා මනුස්සා “වස්සාවාසං සෙනාසනං පරියෙසන්ති හදන්තා”ති ඤාත්වා, “හන්තෙ, සවෙ අය්‍යා ඉමං තෙමාසං ඉධ වසෙය්‍යං, මයං සරණෙසු පතිට්ඨාය සීලානි ගණ්ඨෙය්‍යාමා”ති ආහංසු. තෙපි “මයං ඉමානි කුලානි නිස්සාය හවනිස්සරණං කරිස්සාමා”ති අධිවාසෙසු.

මනුස්සා තෙසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා විහාරං පටිජග්ගිත්වා
 රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි සම්පාදෙත්වා අදංසු. තෙ නිබ්බදං තමෙව ගාමං පිණ්ඩාය
 පවිසන්ති. අථ තෙ එකො වෙජ්ජො උපසඬකම්ත්වා, “හන්තෙ, බහුනං
 වසනට්ඨානෙ අභාසුකම්පි නාම හොති, තස්මිං උප්පන්නෙ මය්හං කට්ඨොපාඨං,
 හෙසජ්ජං කර්ස්සාමි”ති පවාරෙසි. ථෙරො වස්සුපනායිකදිවසෙ තෙ භික්ඛු
 ආමන්තෙත්වා පුච්ඡී, “ආවුසො, ඉමං තෙමාසං කතිහි ඉරියාපට්ඨෙහි
 චිතිනාමෙස්සථා”ති? “චතුහි, හන්තෙ”ති. “කිං පනෙතං, ආවුසො, පතිරූපං, නනු
 අප්පමත්තෙහි භවිතබ්බං”? “මයඤ්ඤි ධරමානකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකා
 කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ආගතා, බුද්ධා ච නාම න සක්කා පමාදෙන ආරාධෙතුං,
 කල්‍යාණඡ්ඤාසයෙන තෙ වො ආරාධෙතබ්බා. පමත්තස්ස ච නාම චත්තාරො
 අපායා සකගෙහසදිසා, අප්පමත්තා හොථාවුසො”ති. “කිං තුම්හෙ පන,
 හන්තෙ”ති? “අහං තිහි ඉරියාපට්ඨෙහි චිතිනාමෙස්සාමි, පිට්ඨිං න පසාරෙස්සාමි,
 ආවුසො”ති. “සාධු, හන්තෙ, අප්පමත්තා හොථා”ති.

අථ ථෙරස්ස නිද්දං අනොක්කමන්තස්ස පට්ඨමාසෙ අතික්කන්තෙ
 මජ්ඣිමමාසෙ සම්පත්තෙ අක්ඛිරොගො උප්පජ්ජී. ඡිද්දසට්ඨො උදකධාරා විය
 අක්ඛිති අස්සුධාරා පග්ගරන්ති. සො සබ්බරත්තිං සමණධම්මං කත්වා
 අරුණුග්ගමනෙ ගබ්හං පවිසිත්වා නිසිදි. භික්ඛු භික්ඛාවාරවෙලාය ථෙරස්ස සන්තිකං
 ගන්ත්වා, “භික්ඛාවාරවෙලා, හන්තෙ”ති ආහංසු. “තෙන හි, ආවුසො, ගණ්හථ
 පත්තචීවර”න්ති. අත්තනො පත්තචීවරං ගාභාපෙත්වා නික්ඛමි. භික්ඛු තස්ස අක්ඛිති
 අස්සුති පග්ගරන්තෙ දිස්වා, “කිමෙතං, හන්තෙ”ති පුච්ඡංසු. “අක්ඛිති මෙ,
 ආවුසො, වාතා විජ්ඣන්ති”ති. “නනු, හන්තෙ, වෙජ්ජෙන පචාරිතම්භා, තස්ස
 කට්ඨමා”ති. “සාධාවුසො”ති තෙ වෙජ්ජස්ස කට්ඨංසු. සො තෙලං පචිත්වා
 පෙසෙසි. ථෙරො නාසාය තෙලං ආසිඤ්චන්තො නිසින්තකොච ආසිඤ්චිත්වා
 අන්තොගාමං පාවිසි. වෙජ්ජො තං දිස්වා ආහං – “හන්තෙ, අයාස්ස කිර අක්ඛිති
 වාතො විජ්ඣති”ති? “ආම, උපාසකා”ති. “හන්තෙ, මයා තෙලං පචිත්වා පෙසිතං,
 නාසාය වො තෙලං ආසිත්ත”න්ති? “ආම, උපාසකා”ති. “ඉදානි කිදිස”න්ති?
 “රුජ්ජතෙව උපාසකා”ති. වෙජ්ජො “මයා එකවාරෙනෙව වූපසමනසමත්ථං තෙලං
 පහිතං, කිං නු ඛො රොගො න වූපසන්තො”ති චිත්තෙත්වා, “හන්තෙ, නිසිදිත්වා
 වො තෙලං ආසිත්තං, නිපජ්ජිත්වා”ති පුච්ඡී. ථෙරො තුණ්හි අහොසි, පුනප්පුනං
 පුච්ඡියමානොපි න කට්ඨෙසි. සො “විහාරං ගන්ත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං
 ඔලොකෙස්සාමි”ති චිත්තෙත්වා – “තෙන හි, හන්තෙ, ගච්ඡථා”ති ථෙරං
 විස්සජ්ජෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ඔලොකෙත්තො
 වඬිකමනනිසිදනට්ඨානමෙව දිස්වා සයනට්ඨානං අදිස්වා, “හන්තෙ, නිසින්තෙහි
 වො ආසිත්තං, නිපන්නෙහි”ති පුච්ඡී. ථෙරො තුණ්හි අහොසි. “මා, හන්තෙ, එවං
 කරිත්ථ, සමණධම්මො නාම සරීරං යාපෙන්නෙත සක්කා කාතුං, නිපජ්ජිත්වා
 ආසිඤ්චථා”ති පුනප්පුනං යාචි. “ගච්ඡ ත්වං තාවාවුසො, මන්තෙත්වා
 ජානිස්සාමි”ති වෙජ්ජං උයොපෙසි. ථෙරස්ස ච තත්ථ නෙව ඤාතී, න සාලොහිතා
 අත්ථි, තෙන සද්ධිං මන්තෙය්‍ය? කරජකායෙන පන සද්ධිං මන්තෙත්තො “චදෙහි
 තාව, ආවුසො පාලිත, ත්වං කිං අක්ඛිති ඔලොකෙස්සෙසි, උදාහු බුද්ධසාසනං?

අනමතග්ගස්මිඤ්ඤි සංසාරවට්ටෙ තව අක්ඛිකාණස්ස ගණනා නාම නත්ථී,
 අනෙකානි පන බුද්ධසතානි බුද්ධසහස්සානි අතීතානි. තෙසු තෙ එකබුද්ධොපි න
 පරිවිණ්ණො, ඉදානි ඉමං අත්තොවස්සං තයො මාසෙ න නිපජ්ජිස්සාමිති තෙමාසං
 නිබද්ධවීරියං කරිස්සාමි. තස්මා තෙ චක්ඛුනි නස්සන්තු වා භිජ්ජන්තු වා,
 බුද්ධසාසනමෙව ධාරෙහි, මා චක්ඛුනී” ති භූතකායං ඔවදන්තො ඉමා ගාථායො
 අභාසි -

“චක්ඛුනි භායන්තු මමායිතානි,
 සොතානි භායන්තු තට්ථ කායො;
 සබ්බම්පිදං භායතු දෙහනිස්සිතං,
 කිං කාරණා පාලිත ත්වං පමජ්ජසි.

“චක්ඛුනි ජීරන්තු මමායිතානි,
 සොතානි ජීරන්තු තට්ථ කායො;
 සබ්බම්පිදං ජීරතු දෙහනිස්සිතං,
 කිං කාරණා පාලිත ත්වං පමජ්ජසි.

“චක්ඛුනි භිජ්ජන්තු මමායිතානි,
 සොතානි භිජ්ජන්තු තට්ථ කායො;
 සබ්බම්පිදං භිජ්ජතු දෙහනිස්සිතං,
 කිං කාරණා පාලිත ත්වං පමජ්ජසි” ති.

එවං තීහි ගාථාහි අත්තනො ඔවාදං දන්වා නිසින්තකොච නත්ථුකම්මං කත්වා
 ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. චෙජ්ජො තං දිස්වා “කිං, භන්තෙ, නත්ථුකම්මං කත”න්ති
 පුච්ඡි. “ආම, උපාසකා” ති. “කිදිසං, භන්තෙ” ති? “රුජ්ජතෙව උපාසකා” ති.
 “නිසිදිත්වා වො, භන්තෙ, නත්ථුකම්මං කතං, නිපජ්ජිත්වා” ති. ථෙරො තුණ්හි
 අහොසි, පුනස්පුනං පුච්ඡියමානොපි න කිඤ්චි කට්ඨෙසි. අථ නං චෙජ්ජො, “භන්තෙ,
 තුම්හෙ සජ්ජායං න කරොථ, අජ්ජතො පට්ඨාය ‘අසුකෙන මෙ තෙලං පක්ක’න්ති මා
 වදිත්ථ, අහම්පි ‘මයා වො තෙලං පක්ක’න්ති න චක්ඛාමි” ති ආහ. සො චෙජ්ජෙන
 පච්චක්ඛානො විහාරං ගන්ත්වා ත්වං චෙජ්ජෙනාපි පච්චක්ඛානොසි, ඉරියාපථං මා
 විස්සජ්ජි සමණාති.

“පටික්ඛිත්තො තිකිච්ඡාය, චෙජ්ජෙනාපි විචජ්ජිතො;
 නියතො මච්චුරාජස්ස, කිං පාලිත පමජ්ජසි” ති. -

ඉමාය ගාථාය අත්තානං ඔවදිත්වා සමණධම්මං අකාසි. අථස්ස මජ්ඣිමයාමෙ
 අතික්කන්තෙ අපුබ්බං අවර්මං අක්ඛිනි වෙච කිලෙසා ව භිජ්ජිංසු. සො
 සුක්ඛවිපස්සකො අරහා හුත්වා ගබ්භං පටිසිත්වා නිසිදි.

භික්ඛු භික්ඛාචාරවෙලාය ආගන්ත්වා “භික්ඛාචාරකාලො, භන්තෙ” ති ආහංසු.
 “කාලො, ආවුසො” ති? “ආම, භන්තෙ” ති. “තෙන හි ගච්ඡා” ති. “කිං තුම්හෙ

පන, හන්තෙ’’ති? “අක්ඛිති මෙ, ආවුසො, පරිහීනානි’’ති. තෙ තස්ස අක්ඛිති ඔලොකෙත්වා අස්සුපුණ්ණනෙත්තා භුත්වා, “හන්තෙ, මා චිත්තයිත්ථ, මයං වො පටිජග්ගිස්සාමා’’ති ථෙරං සමස්සාසෙත්වා කත්තබ්බයුත්තකං චත්තපට්චත්තං කත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පටිසිංසු. මනුස්සා ථෙරං අදිස්වා, “හන්තෙ, අම්භාකං අයොසා කුහි’’න්ති පුච්ඡිත්වා තං පචත්තිං සුත්වා යාගුං පෙසෙත්වා සයං පිණ්ඩපාතමාදාය ගන්ත්වා ථෙරං චන්දිත්වා පාදමුලෙ පරිචත්තමානා රොදිත්වා, “හන්තෙ, මයං වො පටිජග්ගිස්සාම, තුම්හෙ මා චිත්තයිත්ථා’’ති සමස්සාසෙත්වා පක්කමිංසු.

තතො පට්ඨාය නිබද්ධං යාගුහත්තං විහාරමෙව පෙසෙත්ති. ථෙරොපි ඉතරෙ සට්ඨි හික්ඛු නිරන්තරං ඔවදති. තෙ තස්සොවාදෙ යත්වා උපකට්ඨාය පචාරණාය සබ්බෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙ වුට්ඨවස්සා ච පන සත්ථාරං දට්ඨුකාමා භුත්වා ථෙරමාහංසු, “හන්තෙ, සත්ථාරං දට්ඨුකාමම්භා’’ති. ථෙරො තෙසං වචනං සුත්වා චිත්තෙසි – “අහං දුබ්බලො, අන්තරාමග්ගෙ ච අමනුස්සපරිග්ගහිතා අට්ඨි අත්ථි, මයි එතෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තෙ සබ්බෙ කිලම්ස්සන්ති, හික්ඛමපි ලහිතුං න සක්ඛිස්සන්ති, ඉමෙ පුරෙතරමෙව පෙසෙස්සාමි’’ති. අථ නෙ ආහ – “ආවුසො, තුම්හෙ පුරතො ගච්ඡා’’ති. “තුම්හෙ පන හන්තෙ’’ති? “අහං දුබ්බලො, අන්තරාමග්ගෙ ච අමනුස්සපරිග්ගහිතා අට්ඨි අත්ථි, මයි තුම්හෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තෙ සබ්බෙ කිලම්ස්සථ, තුම්හෙ පුරතො ගච්ඡා’’ති. “මා, හන්තෙ, එවං කරිත්ථ, මයං තුම්හෙහි සද්ධිංයෙව ගම්ස්සාමා’’ති. “මා වො, ආවුසො, එවං රුච්චිත්ථ, එවං සන්තෙ මය්හං අථාසුකං භවිස්සති, මය්හං කනිට්ඨො පන තුම්හෙ දිස්වා පුච්ඡිස්සති, අථස්ස මම චක්ඛුනං පරිහීනභාවං ආරොචෙය්‍යාථ, සො මය්හං සන්තිකං කඤ්චිදෙව පහිණිස්සති, තෙන සද්ධිං ආගච්ඡිස්සාමි, තුම්හෙ මම වචනෙන දසබලඤ්ච අසීතිමහාථෙරෙ ච චන්දථා’’ති තෙ උයොපෙසි.

තෙ ථෙරං බමාපෙත්වා අන්තොගාමං පටිසිංසු. මනුස්සා තෙ දිස්වා නිසිදාපෙත්වා හික්ඛං දත්වා “කිං, හන්තෙ, අය්‍යානං ගමනාකාරො පඤ්ඤායතී’’ති? “ආම, උපාසකා, සත්ථාරං දට්ඨුකාමම්භා’’ති. තෙ පුනස්පුනං යාචිත්වා තෙසං ගමනජන්දමෙව ඤත්වා අනුගන්ත්වා පරිදෙචිත්වා නිවත්තිංසු. තෙපි අනුපුබ්බෙන ඡෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථාරඤ්ච අසීතිමහාථෙරෙ ච ථෙරස්ස වචනෙන චන්දිත්වා පුනදිවසෙ යත්ථ ථෙරස්ස කනිට්ඨො වසති, තං වීථිං පිණ්ඩාය පටිසිංසු. කුටුම්භිකො තෙ සඤ්ජානිත්වා නිසිදාපෙත්වා කතපටිසන්ථාරො “භාතිකත්ථෙරො මෙ, හන්තෙ, කුහි’’න්ති පුච්ඡි. අථස්ස තෙ තං පචත්තිං ආරොචෙසුං. සො තං සුත්වා ච තෙසං පාදමුලෙ පරිචත්තෙත්තො රොදිත්වා පුච්ඡි – “ඉදානි, හන්තෙ, කිං කාතබ්බං’’න්ති? “ථෙරො ඉතො කස්සචි ආගමනං පච්චාසිසති, තස්ස ගතකාලෙ තෙන සද්ධිං ආගම්ස්සති’’ති. “අයං මෙ, හන්තෙ, භාගිනෙයොසා පාලිතො නාම, එතං පෙසෙථා’’ති. “එවං පෙසෙතුං න සක්කා, මග්ගෙ පරිපන්ථො අත්ථි, තං පබ්බාපෙත්වා පෙසෙතුං වට්ටති’’ති. “එවං කත්වා පෙසෙථ, හන්තෙ’’ති. අථ නං පබ්බාපෙත්වා අභිසමාසමත්තං පත්තචීවරග්ගහණාදීනි සික්ඛාපෙත්වා මග්ගං ආචික්ඛිත්වා පහිණිංසු.

සො අනුප්‍රබ්‍රවිත නං ගාමං පත්වා ගාමද්වාරෙ එකං මහල්ලකං දිස්වා, “ඉමං ගාමං නිස්සාය කොච්ඡි ආරඤ්ඤකො විහාරො අත්ථී”ති පුච්ඡී. “අත්ථී, හත්තෙ”ති. “කො නාම තත්ථ වසතී”ති? “පාලිතත්ථෙරො නාම, හත්තෙ”ති. “මග්ගං මෙ ආචික්ඛං”ති. “කොසි ත්වං, හත්තෙ”ති? “ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යාමිහී”ති. අථ නං ගහෙත්වා විහාරං නෙසි. සො ථෙරං වන්දිත්වා අභිසමාසමත්තං වත්තපට්ඨත්තං කත්වා ථෙරං සමමා පටිපග්ගිත්වා, “හත්තෙ, මාතුලකුටුම්භිකො මෙ තුම්භාකං ආගමනං පච්චාසිසති, එථ, ගච්ඡාමා”ති ආහ. “තෙන හි ඉමං මෙ යට්ඨිකොටිං ගණ්භාහී”ති. සො යට්ඨිකොටිං ගහෙත්වා ථෙරෙන සද්ධිං අත්තොගාමං පාවිසි. මනුස්සා ථෙරං නිසීදාපෙත්වා “කිං, හත්තෙ, ගමනාකාරො වො පඤ්ඤායතී”ති පුච්ඡිංසු. “ආම, උපාසකා, ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිස්සාමී”ති. තෙ නානප්පකාරෙන යාචිත්වා අලහන්තා ථෙරං උය්‍යාපෙත්වා උපඨස්සං ගන්ත්වා රොදිත්වා නිවත්තිංසු. සාමණෙරො ථෙරං යට්ඨිකොටියා ආදාය ගච්ඡන්තො අත්තරාමග්ගෙ අට්ඨියං කට්ඨනගරං නාම ථෙරෙන උපනිස්සාය වුට්ඨපුබ්බං ගාමං සම්පාපුණි, සො ගාමතො නික්ඛමිත්වා අරඤ්ඤෙ ගීතං ගායිත්වා දාරුනි උද්ධරන්තියා එකිස්සා ඉත්ථියා ගීතසද්දං සුත්වා සරෙ නිමිත්තං ගණ්භි. ඉත්ථිසද්දො විය හි අඤ්ඤො සද්දො පුරිසානං සකලසරීරං ඵරිත්වා යාතුං සමත්ථො නාම නත්ථී. තෙනාහ භගවා

“නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකසද්දමිපි සමනුපස්සාමි, යං එවං පුරිසස්ස විත්තං පරියාදාය තිට්ඨති, යට්ඨිදං, භික්ඛවෙ, ඉත්ථිසද්දො”ති (අ. නි. 1.2).

සාමණෙරො තත්ථ නිමිත්තං ගහෙත්වා යට්ඨිකොටිං විස්සජ්ජෙත්වා “තිට්ඨථ තාව, හත්තෙ, කිච්චං මෙ අත්ථී”ති තස්සා සන්තිකං ගතො. සා තං දිස්වා තුණ්භි අහොසි. සො තාය සද්ධිං සීලවිපත්තිං පාපුණි. ථෙරො වින්තෙසි – “ඉදානෙව එකො ගීතසද්දො සුයයිත්ථ. සො ව බො ඉත්ථියා සද්දො ඡ්ඡ්ඡී, සාමණෙරොපි විරායති, සො තාය සද්ධිං සීලවිපත්තිං පත්තො භවිස්සතී”ති. සොපි අත්තනො කිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා ආගන්ත්වා “ගච්ඡාම, හත්තෙ”ති ආහ. අථ නං ථෙරො පුච්ඡී – “පාපොජාතොසි සාමණෙරා”ති. සො තුණ්භි හුත්වා ථෙරෙන පුනප්පුනං පුට්ඨොපි න කිඤ්චි කථෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – “තාදිසෙන පාපෙන මම යට්ඨිකොටිග්ගහණකිච්චං නත්ථී”ති. සො සංවෙගප්පත්තො කාසායානි අපනෙත්වා ගිහිනියාමෙන පරිදහිත්වා, “හත්තෙ, අහං පුබ්බෙ සාමණෙරො, ඉදානි පනම්හි ගිහි ජාතො, පබ්බජන්තොපි ව ස්වාහං න සද්ධාය පබ්බජිතො, මග්ගපරිපන්ථයෙන පබ්බජිතො, එථ ගච්ඡාමා”ති ආහ. “ආවුසො, ගිහිපාපොපි සමණපාපොපි පාපොයෙව, ත්වං සමණභාවෙ යත්වාපි සීලමත්තං පුරෙතුං නාසක්ඛි, ගිහී හුත්වා කිං නාම කල්‍යාණං කරස්සසි, තාදිසෙන පාපෙන මම යට්ඨිකොටිග්ගහණකිච්චං නත්ථී”ති ආහ. “හත්තෙ, අමනුස්සපද්දවො මග්ගො, තුම්භෙ ව අත්ඨා අපරිණායකා, කථං ඉධ වසිස්සං”ති? අථ නං ථෙරො, “ආවුසො, ත්වං මා එවං වින්තයි, ඉධෙව මෙ නිපජ්ජිත්වා මරන්තස්සාපි අපරාපරං පරිවත්තන්තස්සාපි තයා සද්ධිං ගමනං නාම නත්ථී”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

“හන්දාහං හතචක්ඛුස්මි, කන්තාරද්ධානමාගතො;
සෙය්‍යමානො න ගච්ඡාමි, නත්ථි බාලෙ සභායතා.

“හන්දාහං හතචක්ඛුස්මි, කන්තාරද්ධානමාගතො;
මරිස්සාමි නො ගමිස්සාමි, නත්ථි බාලෙ සභායතා”ති.

තං සුත්වා ඉතරො සංවෙගජාතො “භාරියං වත මෙ සාහසිකං අනනුවච්ඡවිකං
කම්මං කත”න්ති බාහා පග්ගස්ස කන්දන්තො වතසංඤ්චං පක්ඛන්දිත්වා තථා
පක්කන්තොව අහොසි. ථෙරස්සාපි සීලතෙජෙන සට්ඨියොජනායාමං
පඤ්ඤාසයොජනවිත්ථතං පන්තරසයොජනබහලං ජයසුමනපුප්ඵවණ්ණං
නිසීදනුට්ඨහනකාලෙසු ඔනමනුන්නමනපකතිකං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො
පණ්ඩුකම්බලසීලාසනං උණ්භාකාරං දස්සෙසි. සක්කො “කො නු බො මං යානා
වාචෙතුකාමො”ති ඔලොකෙන්තො දිබ්බෙන චක්ඛුනා ථෙරං අද්දස. තෙනාහු
පොරාණා –

“සහස්සනෙන්තො දෙවින්දො, දිබ්බචක්ඛුං විසොධයි;
පාපගර්හී අයං පාලො, ආජීවං පරිසොධයි.

“සහස්සනෙන්තො දෙවින්දො, දිබ්බචක්ඛුං විසොධයි;
ධම්මගරුකො අයං පාලො, නිසින්තො සාසනෙ රතො”ති.

අථස්ස එතදහොසි – “සවාහං එවරුපස්ස පාපගර්හීනො ධම්මගරුකස්ස
අයාස්ස සන්තිකං න ගමිස්සාමි, මුද්ධා මෙ සත්තධා එලෙය්‍ය, ගමිස්සාමි තස්ස
සන්තික”න්ති. තතො –

“සහස්සනෙන්තො දෙවින්දො, දෙවරජ්ජසිරින්ධරො;
තඬ්ඛණෙන ආගන්ත්වාන, චක්ඛුපාලමුපාගමි”. –

උපගන්ත්වා ව පන ථෙරස්ස අවිදුරෙ පදසද්දමකාසි. අථ නං ථෙරො පුච්ඡි – “කො
එසො”ති? “අහං, හන්තෙ, අද්ධිකො”ති. “කුභිං යාසි උපාසකා”ති? “සාවත්ථියං,
හන්තෙ”ති. “යාහි, ආවුසො”ති. “අයොසා පන, හන්තෙ, කුභිං ගමිස්සති”ති?
“අහම්පි තත්ථෙව ගමිස්සාමි”ති. “තෙන හි එකතොව ගච්ඡාම, හන්තෙ”ති. “අහං,
ආවුසො, දුබ්බලො, මයා සද්ධිං ගච්ඡන්තස්ස තව පපඤ්ඤො හවිස්සති”ති. “මය්‍හං
අච්චායිකං නත්ථි, අහම්පි අයොසන සද්ධිං ගච්ඡන්තො දසසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථුසු
එකං ලභිස්සාමි, එකතොව ගච්ඡාම, හන්තෙ”ති. ථෙරො “එසො සප්පුරිසො
හවිස්සති”ති වින්තෙන්වා – “තෙන හි සද්ධිං ගමිස්සාමි, යට්ඨිකොටිං ගණ්ඨ
උපාසකා”ති ආහ. සක්කො තථා කත්වා පථවිං සඬ්ඛිපන්තො සායන්හසමයෙ
ජෙතවනං සම්පාපෙසි. ථෙරො සඬ්ඛපණවාදිසද්දං සුත්වා “කත්ථෙසො සද්දො”ති
පුච්ඡි. “සාවත්ථියං, හන්තෙ”ති? “පුබ්බෙ මයං ගමනකාලෙ විරෙන ගමිමහා”ති.

“අහං උජුමග්ගං ජානාමි, භන්තෙ” ති. තස්මිං ඛණෙ ථෙරො “නායං මනුස්සො, දෙවතා භවිස්සති” ති සල්ලක්ඛෙයි.

“සහස්සනෙත්තො දෙවින්දො, දෙවරජ්ජසිරින්ධරො;
සඬ්ඛිපිත්වාන තං මග්ගං, ඛිජ්ජං සාවත්ථිමාගමී” ති.

සො ථෙරං නෙත්වා ථෙරස්සෙවත්ථාය කනිට්ඨකුටුම්භිකෙන කාරිතං පණ්ණසාලං නෙත්වා ඵලකෙ නිසිදාපෙත්වා පියසභායකවණ්ණෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, “සම්ම, චූළපාලා” ති පක්කොයි. “කිං, සම්මා” ති? “ථෙරස්සාගතභාවං ජානාමි” ති? “න ජානාමි, කිං පන ථෙරො ආගතො” ති? “ආම, සම්ම, ඉදානි අහං විහාරං ගන්ත්වා ථෙරං තයා කාරිතපණ්ණසාලාය නිසින්තකං දිස්වා ආගතොමිහි” ති වත්වා පක්කාමි. කුටුම්භිකොපි විහාරං ගන්ත්වා ථෙරං දිස්වා පාදමූලෙ පරිවත්තන්තො රොදිත්වා “ඉදං දිස්වා අහං, භන්තෙ, තුම්භාකං පඬ්ඛජිතුං නාදාමි” න්තිආදීනි වත්වා ද්වෙ දාසදාරකෙ භුජිස්සෙ කත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පඬ්ඛාපෙත්වා “අත්තොගාමතො යාගුහත්තාදීනි ආහරිත්වා ථෙරං උපට්ඨහ්වා” ති පටියාදෙයි. සාමණෙරා වත්තපටිවත්තං කත්වා ථෙරං උපට්ඨහිංසු.

අථෙකදිවසං දිසාවාසිනො හික්ඛු “සත්ථාරං පස්සිස්සාමා” ති ජෙතවනං ආගන්ත්වා තථාගතං වන්දිත්වා අසිතිමහාථෙරෙ ව, වන්දිත්වා විහාරවාරිකං වරන්තා වක්ඛුපාලත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පත්වා “ඉදම්පි පස්සිස්සාමා” ති සායං තදහිමුඛා අහෙසුං. තස්මිං ඛණෙ මහාමෙසො උට්ඨහි. තෙ “ඉදානි අතිසායන්තො, මෙසො ව උට්ඨිතො, පාතොව ගන්ත්වා පස්සිස්සාමා” ති නිවත්තිංසු. දෙවො පට්ඨයාමං වස්සිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ විගතො. ථෙරො ආරද්ධවීරියො ආවිණ්ණවඬ්ඛකමනො, තස්මා පච්ඡිමයාමෙ වඬ්ඛකමනං ඔතරි. තදා ව පන නවවුට්ඨාය භූමියා ඛහු ඉන්ද්‍රගොපකා උට්ඨහිංසු. තෙ ථෙරෙ වඬ්ඛමන්තෙ යෙභුයොන විපජ්ජිංසු. අන්තෙවාසිකා ථෙරස්ස වඬ්ඛමනට්ඨානං කාලස්සෙව න සම්මජ්ජිංසු. ඉතරෙ හික්ඛු “ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පස්සිස්සාමා” ති ආගන්ත්වා වඬ්ඛමනෙ මතපාණකෙ දිස්වා “කො ඉමස්මිං වඬ්ඛමති” ති පුච්ඡිංසු. “අම්භාකං උපජ්ඣායො, භන්තෙ” ති. තෙ උජ්ඣායිංසු “පස්සථාචුසො, සමණස්ස කම්මං, සවක්ඛකකාලෙ නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො කිඤ්චි අකත්වා ඉදානි වක්ඛුච්ඡිකලකාලෙ ‘වඬ්ඛමාමි’ ති ඵත්තකෙ පාණකෙ මාරෙසි ‘අත්ථං කරිස්සාමි’ ති අනත්ථං කරොති” ති.

අථ ඛො තෙ ගන්ත්වා තථාගතස්ස ආරොචෙසුං, “භන්තෙ, වක්ඛුපාලත්ථෙරො ‘වඬ්ඛමාමි’ ති ඛහු පාණකෙ මාරෙසි” ති. “කිං පන සො තුම්භෙහි මාරෙන්තො දිට්ඨො” ති? “න දිට්ඨො, භන්තෙ” ති. “යථෙව තුම්භෙ තං න පස්සථ, තථෙව සොපි තෙ පාණෙ න පස්සති. ඛිණාසවානං මරණවෙනනා නාම නත්ථි, හික්ඛවෙ” ති. “භන්තෙ, අරහත්තස්ස උපනිස්සයෙ සති කස්මා අන්ධො ජාතො” ති? “අත්තනො කතකම්මවසෙන, හික්ඛවෙ” ති. “කිං පන, භන්තෙ, තෙන කත” න්ති? තෙන හි, හික්ඛවෙ, සුණාථ –

අතීතේ බාරාණසියං කාසිරඤ්ඤෙ රජ්ජං කාරොන්තෙ එකො වෙජ්ජො ගාමනිගමෙසු වරින්වා වෙජ්ජකම්මං කරොන්තො එකං චක්ඛුදුබ්බලං ඉත්ථිං දිස්වා පුච්ඡි – “කිං තෙ අභාසුක”න්ති? “අක්ඛිති න පස්සාමි”ති. “හෙසජ්ජං තෙ කරස්සාමි”ති? “කරොහි, සාමි”ති. “කිං මෙ දස්සසි”ති? “සචෙ මෙ අක්ඛිති පාකතිකානි කාතුං සක්ඛිස්සසි, අහං තෙ සද්ධිං පුත්තධිතාහි දාසි භවිස්සාමි”ති. සො “සාධු”ති හෙසජ්ජං සංවිදහි, එකහෙසජ්ජෙනෙව අක්ඛිති පාකතිකානි අහෙසුං. සා චින්තෙසි – “අහමෙතස්ස සපුත්තධිතා දාසි භවිස්සාමි”ති පටිජාතිං, “න ඛො පන මං සණ්භෙන සම්මාචාරෙන සමුදාවරිස්සති, චඤ්චෙස්සාමි න”න්ති. සා වෙජ්ජෙනාගන්ත්වා “කිදිසං, හද්දෙ”ති පුට්ඨා “පුබ්බෙ මෙ අක්ඛිති ථොකං රුජ්ජිංසු, ඉදානි පන අතිරෙකතරං රුජ්ජන්ති”ති ආහ. වෙජ්ජො “අයං මං චඤ්චෙත්වා කිඤ්චි අදාතුකාමා, න මෙ එතාය දිත්තාය හතියා අත්ථො, ඉදානෙව නං අන්ධං කරස්සාමි”ති චින්තෙත්වා ගෙහං ගන්ත්වා හරියාය එතමත්ථං ආචික්ඛි. සා තුණ්හි අහොසි. සො එකං හෙසජ්ජං යොජෙත්වා තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා “හද්දෙ, ඉමං හෙසජ්ජං අඤ්ජෙහි”ති අඤ්ජාපෙසි. අථස්සා ද්වෙ අක්ඛිති දීපසිඛා විය විජ්ඣාමිංසු. සො වෙජ්ජො චක්ඛුපාලො අහොසි.

භික්ඛවෙ, තදා මම පුත්තෙන කතකම්මං පච්ඡන්තො පච්ඡන්තො අනුබන්ධි. පාපකම්මඤ්චි නාමෙතං ධුරං වහතො බලිබද්දස්ස පදං චක්කං විය අනුගච්ඡති ඉදං චත්ථං කථෙත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨෙත්වා පතිට්ඨාපිතමත්තිකං සාසනං රාජමුද්දාය ලඤ්ජන්තො විය ධම්මරාජා ඉමං ගාථමාහ –

1.

“මනොපුබ්බභිගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා;
මනසා වෙ පදුට්ඨෙන, භාසති වා කරොති වා;
තතො නං දුක්ඛමන්වෙති, චක්කංව වහතො පද”න්ති.

තත්ථ මනොති කාමාවචරකුසලාදිහෙදං සබ්බමිපි චතුභූමිකචිත්තං. ඉමස්මිං පන පදෙ තදා තස්ස වෙජ්ජස්ස උප්පන්නචිත්තවසෙන නියමියමානං වචන්ථාපියමානං පරිච්ඡිජ්ජියමානං දොමනස්සසහගතං පටිසසම්පයුත්තචිත්තමෙව ලබ්භති.

පුබ්බභිගමාති තෙන පඨමගාමිනා හුත්වා සමන්තාගතා. ධම්මාති ගුණදෙසනාපරියත්තිනිස්සත්තනිජ්ජීවවසෙන චත්තාරො ධම්මා නාම. තෙසු –

“න හි ධම්මො අධම්මො ව, උභො සමවිපාකිනො;
අධම්මො නිරයං නෙති, ධම්මො පාපෙති සුග්ගති”න්ති. (ථෙරගා. 304; ඡා. 1.15.386) –

අයං ගුණධම්මො නාම. “ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි ආදිකල්‍යාණ”න්ති (ම. නි. 3.420) අයං දෙසනාධම්මො නාම. “ඉධ පන, භික්ඛවෙ, එකච්චෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්ති සුත්තං ගෙයා”න්ති (ම. නි. 1.239) අයං පරියත්තිධම්මො නාම. “තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා භොන්ති, ඛන්ධා භොන්ති”ති (ධ. ස. 121)

අයං නිස්සත්තධම්මො නාම, නිජ්ජීවධම්මොතිපි එසො එව. තෙසු ඉමස්මිං යානෙ නිස්සත්තනිජ්ජීවධම්මො අධිප්පෙතො. සො අත්ථතො තයො අරුපිනො ඛන්ධා වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඛ්ඛාරක්ඛන්ධොති. එතෙ හි මනො පුබ්බභිගමො එතෙසන්ති මනොපුබ්බභිගමා නාම.

කථං පනෙතෙහි සද්ධිං එකවත්ථුකො එකාරම්මණො අපුබ්බං අවර්මං එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානො මනො පුබ්බභිගමො නාම භොතීති? උප්පාදපච්චයටියෙන. යථා හි බහුසු එකතො ගාමසාතාදීනි කම්මානි කරොත්තෙසු “කො එතෙසං පුබ්බභිගමො” ති වුත්තෙ යො නෙසං පච්චයො භොති, යං නිස්සාය තෙ තං කම්මං කරොන්ති, සො දත්තො වා මිත්තො වා තෙසං පුබ්බභිගමොති වුව්වති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. ඉති උප්පාදපච්චයටියෙන මනො පුබ්බභිගමො එතෙසන්ති මනොපුබ්බභිගමා. න හි තෙ මනෙ අනුප්පජ්ජන්තෙ උප්පජ්ජතුං සක්කොන්ති, මනො පන එකච්චෙසු චෙතසිකෙසු අනුප්පජ්ජන්තෙසුපි උප්පජ්ජතිසෙව. අධිපතිවසෙන පන මනො සෙටියො එතෙසන්ති මනොසෙටියො. යථා හි වොරාදීනං වොරපෙටියකාදයො අධිපතිනො සෙටියා. තථා තෙසමිපි මනො අධිපති මනොව සෙටියා. යථා පන දාරුආදීහි නිජ්ජීවන්තානි තානි තානි භණ්ඩානි දාරුමයාදීනි නාම භොන්ති, තථා තෙපි මනතො නිජ්ජීවන්තන්තා මනොමයා නාම.

පදුටියෙනාති ආගන්තුකෙහි අභිජ්ඣාදීහි දොසෙහි පදුටියෙන. පකතිමනො හි භවභිගච්ඡිත්තං, තං අපදුටියං. යථා හි පසන්තං උදකං ආගන්තුකෙහි නීලාදීහි උපක්කිලිටියං නීලොදකාදිභෙදං භොති, න ච නවං උදකං, නාපි පුරිමං. පසන්තඋදකමෙව, තථා තමිපි ආගන්තුකෙහි අභිජ්ඣාදීහි දොසෙහි පදුටියං භොති, න ච නවං චිත්තං, නාපි පුරිමං භවභිගච්ඡිත්තමෙව, තෙනාහ භගවා – “පභස්සරමිදං, හික්ඛවෙ, චිත්තං, තඤ්ච ඛො ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිටිය”න්ති (අ. නි. 1.49). එවං මනසා වෙ පදුටියෙන, භාසති වා කරොති වා සො භාසමානො චතුබ්බිධං චච්චුවරිතමෙව භාසති, කරොත්තො තිවිධං කායදුච්චරිතමෙව කරොති, අභාසන්තො අකරොත්තො තාය අභිජ්ඣාදීහි පදුටියමානසතාය තිවිධං මනොදුච්චරිතං පුරෙති. එවමස්ස දස අකුසලකම්මපථා පාරිපුරිං ගච්ඡන්ති.

තතො තං දුක්ඛමන්වෙතීති තතො තිවිධදුච්චරිතතො තං පුග්ගලං දුක්ඛං අත්වෙති, දුච්චරිතානුභාවෙන චතුසු අපායෙසු, මනුස්සෙසු වා තමත්තභාවං ගච්ඡන්තං කායවත්ථුකමිපි ඉතරම්පිති ඉමිනා පරියායෙන කායිකචෙතසිකං විපාකදුක්ඛං අනුගච්ඡති. යථා කිං? චක්කංව චහතො පදන්ති ධුරෙ යුත්තස්ස ධුරං චහතො බලිබද්දස්ස පදං චක්කං විය. යථා හි සො එකමිපි දිවසං ද්වෙපි පඤ්චපි දසපි අඛිච්චාසමිපි මාසමිපි චහන්තො චක්කං නිවත්තෙතුං ජහිතුං න සක්කොති, අථ බ්වස්ස පුරතො අභික්කමන්තස්ස යුගං ගීවං බාධති, පච්ඡතො පටික්කමන්තස්ස චක්කං උරුමංසං පටිහනති. ඉමෙහි ද්විහි ආකාරෙහි බාධන්තං චක්කං තස්ස පදානුපදිකං භොති; තථෙව මනසා පදුටියෙන තීණි දුච්චරිතානි පුරෙත්වා ධීතං පුග්ගලං නිරයාදීසු තත්ථ තත්ථ ගතගතටියානෙ දුච්චරිතමුලකං කායිකමිපි චෙතසිකමිපි දුක්ඛමනුබන්ධතීති.

ගාථාපරියොසානෙ තිංසසහස්සා භික්ඛු සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු.
සම්පත්තපරිභායෙ දෙසනා සාත්ථිකා සඵලා අහොසීති.

චක්ඛුපාලත්ථෙරවත්ථු පයමං

2. මට්ටකුණ්ඩලිවත්ථු

2. මනොපුබ්බගමා ධම්මානි දුතියගාථාපි සාවත්ථියංයෙව මට්ටකුණ්ඩලිං
ආරබ්භ භාසිතා.

සාවත්ථියං කිර අදින්නපුබ්බකො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. තෙන කස්සචි
කිඤ්චි න දින්නපුබ්බං, තෙන තං “අදින්නපුබ්බකො”ත්වෙව සඤ්ජානිංසු. තස්ස
එකපුත්තකො අහොසි පියො මනාපො. අථස්ස පිලන්ධනං කාරෙතුකාමො “සවෙ
සුවණ්ණකාරෙ කාරෙස්සාමි, හත්තවෙනනං දාතබ්බං හවිස්සති”ති සයමෙව
සුවණ්ණං කොට්ටෙත්වා මට්ටානි කුණ්ඩලානි කත්වා අදාසි. තෙනස්ස පුත්තො
මට්ටකුණ්ඩලිත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස සොළසවස්සිකකාලෙ පණ්ඩුරොගො
උදපාදි. තස්ස මාතා පුත්තං ඔලොකෙත්වා, “බ්‍රාහ්මණ, පුත්තස්ස තෙ රොගො
උප්පන්නො, තිකිච්ඡාපෙහි න”න්ති ආහ. “හොති සවෙ වෙජ්ජං ආනෙස්සාමි,
හත්තවෙනනං දාතබ්බං හවිස්සති; කිං ත්වං මම ධනච්ඡෙදං න ඔලොකෙස්සසී”ති?
“අථ නං කිං කරිස්සසි, බ්‍රාහ්මණ”ති? “යථා මෙ ධනච්ඡෙදො න හොති, තථා
කරිස්සාමි”ති. සො වෙජ්ජානං සන්තිකං ගන්ත්වා “අසුකරොගස්ස නාම තුම්භෙ කිං
හෙසජ්ජං කරොථා”ති ප්‍රච්ඡි. අථස්ස තෙ යං වා තං වා රුක්ඛතවාදිං ආචික්ඛන්ති.
සො තමාහරිත්වා පුත්තස්ස හෙසජ්ජං කරොති. තං කරොත්තස්සෙවස්ස රොගො
බලවා අහොසි, අතෙකිච්ඡභාවං උපාගමි. බ්‍රාහ්මණො තස්ස දුබ්බලභාවං ඤාත්වා
එකං වෙජ්ජං පක්කොසි. සො තං ඔලොකෙත්වා “අම්භාකං එකං කිච්චං අත්ථි,
අඤ්ඤං වෙජ්ජං පක්කොසිත්වා තිකිච්ඡාපෙහි”ති තං පභාය නික්ඛමි. බ්‍රාහ්මණො
තස්ස මරණසමයං ඤාත්වා “ඉමස්ස දස්සනත්ථාය ආගතා අත්තොගෙහෙ
සාපතෙයාං පස්සිස්සන්ති, බහි නං කරිස්සාමි”ති පුත්තං නිහරිත්වා බහිආලිත්ථෙ
නිපජ්ජාපෙසි.

තං දිවසං හගවා බලවපච්චුසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තීතො වුට්ඨාය
පුබ්බබුද්ධෙසු කතාධිකාරානං උස්සන්නකුසලමූලානං වෙනෙයාබන්ධවානං
දස්සනත්ථං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්නො දසසහස්සවක්කවාලෙසු
ඤාණජාලං පත්ථරි. මට්ටකුණ්ඩලි බහිආලිත්ථෙ නිපන්නාකාරෙතෙව තස්ස
අත්තො පඤ්ඤායි. සත්ථා තං දිස්වා තස්ස අත්තොගෙහා නිහරිත්වා තත්ථ
නිපජ්ජාපිතභාවං ඤාත්වා “අත්ථි නු ඛො මය්හං එත්ථ ගතපච්චයෙන අත්ථො”ති
උපධාරෙන්නො ඉදං අද්දස – අයං මාණවො මයි චිත්තං පසාදෙත්වා කාලං කත්වා
තාවතිංසදෙවලොකෙ තිංසයොජනිකෙ කනකච්චමානෙ නිබ්බත්තිස්සති,
අච්ඡරාසහස්සපරිවාරො හවිස්සති, බ්‍රාහ්මණොපි තං කුමාපෙත්වා රොදන්නො
ආළාහනෙ විවරිස්සති. දෙවපුත්තො තිගාවුතජ්ජමාණං
සට්ඨිසකට්ඨාරාලඤ්ඤාකාරපටිමණ්ඩිතං අච්ඡරාසහස්සපරිවාරං අත්තභාවං

ඔලොකෙත්වා “කෙන නු බො කම්මෙන මයා අයං සිරිසම්පත්ති ලද්ධා” ති
 ඔලොකෙත්වා මයි චිත්තජපසාදෙන ලද්ධභාවං ඤත්වා “අයං බ්‍රාහ්මණො
 ධනච්ඡෙදහයෙන මම හෙසජ්ජමකත්වා ඉදානි ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති,
 විජ්ජකාරජ්ජත්තං නං කරිස්සාමි” ති පිතරි රොදන්තෙ මට්ඨකුණ්ඩලිවණ්ණෙන
 ආගන්ත්වා ආළාහනස්සාවිදුරෙ නිපජ්ජිත්වා රොදිස්සති. අථ නං බ්‍රාහ්මණො “කොසි
 ත්ව” ත්ති ප්‍රච්ඡිස්සති. “අහං තෙ පුත්තො මට්ඨකුණ්ඩලි” ති ආචික්ඛිස්සති. “කුහිං
 නිබ්බත්තොසි” ති? “තාවසිංසහවනෙ” ති. “කිං කම්මං කත්වා” ති වුත්තෙ මයි
 චිත්තජපසාදෙන නිබ්බත්තභාවං ආචික්ඛිස්සති. බ්‍රාහ්මණො “තුම්හෙසු චිත්තං
 පසාදෙන්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තො නාම අත්ථි” ති මං ප්‍රච්ඡිස්සති. අථස්සාහං
 “එත්තකානි සතානි වා සහස්සානි වා සතසහස්සානි වාති න සක්කා ගණනා
 පරිච්ඡිත්ති” ත්ති වත්වා ධම්මපදෙ ගාථං භාසිස්සාමි. ගාථාපරියොසානෙ
 චතුරාසිතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, මට්ඨ කුණ්ඩලි
 සොතාපත්තො භවිස්සති. තථා අදිත්තපුබ්බකො බ්‍රාහ්මණො. ඉති ඉමං කුලපුත්තං
 නිස්සාය මහාධම්මාභිසමයො භවිස්සතීති දිස්වා පුනදිවසෙ කතසරීරපට්ඨග්ගතො
 මහාභික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො සාවත්ථිං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා අනුපුබ්බෙන බ්‍රාහ්මණස්ස
 ගෙහද්වාරං ගතො.

තස්මිං බණ මට්ඨකුණ්ඩලි අන්තොගෙහාභිමුඛො නිපන්තො හොති. අථස්ස
 සත්ථා අත්තනො අපස්සනභාවං ඤත්වා එකං රස්මිං විස්සජ්ජෙසි. මාණවො “කිං
 ඔහාසො නාමෙසො” ති පරිවත්තෙත්වා නිපන්තොව සත්ථාරං දිස්වා,
 “අන්ධබාලපිතරං නිස්සාය එවරූපං බුද්ධං උපසඬ්ඨකම්ත්වා කායවෙය්‍යාවට්ඨකං වා
 කාතුං දානං වා දාතුං ධම්මං වා සොතුං නාලත්ථං, ඉදානි මෙ හත්ථාපි
 අනධිපතෙය්‍යා, අඤ්ඤං කත්තබ්බං නත්ථි” ති මනමෙව පසාදෙසි. සත්ථා “අලං
 එත්තකෙන චිත්තජපසාදෙන ඉමස්සා” ති පක්කාමි. සො තථාගතෙ චක්ඛුපථං
 විජහන්තෙයෙව පසන්තමනො කාලං කත්වා සුත්තජපබුද්ධො විය දෙවලොකෙ
 තිංසයොජනිකෙ කතකවිමානෙ නිබ්බත්ති.

බ්‍රාහ්මණොපිස්ස සරීරං ඤාපෙත්වා ආළාහනෙ රොදනපරායණො අහොසි,
 දෙවසිකං ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති – “කහං එකපුත්තක, කහං එකපුත්තකා” ති.
 දෙවපුත්තොපි අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා, “කෙන මෙ කම්මෙන
 ලද්ධා” ති උපධාරෙන්තො “සත්ථරි මනොපසාදෙනා” ති ඤත්වා “අයං බ්‍රාහ්මණො
 මම අථාසුකකාලෙ හෙසජ්ජමකාරෙන්වා ඉදානි ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති,
 විජ්ජකාරජ්ජත්තමෙව නං කාතුං වට්ටති” ති මට්ඨකුණ්ඩලිවණ්ණෙන ආගන්ත්වා
 ආළාහනස්සාවිදුරෙ බාහා පග්ගස්ස රොදන්තො අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණො තං දිස්වා
 “අහං තාව පුත්තසොකෙන රොදාමි, එස කිමත්ථං රොදති, ප්‍රච්ඡිස්සාමි න” ත්ති
 ප්‍රච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

“අලඬ්ඨකතො මට්ඨකුණ්ඩලි,
 මාලධාරී හරිවන්දනුස්සදො;
 බාහා පග්ගස්ස කන්දසි,

වනමජ්ඣෙකි කිං දුක්ඛිතො තුව”න්ති. (වි. ව. 1207; පෙ. ව. 186);

සො මාණවො ආහ –

“සොවණ්ණමයො පහස්සරො,
උජ්ජන්තො රථපඤ්ජරො මම;
තස්ස චක්කයුගං න වින්දාමි,
තෙන දුක්ඛෙන ජහාමි ජීවිත”න්ති. (ව. 1208; පෙ. ව. 187);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො ආහ –

“සොවණ්ණමයං මණ්ඩයං,
ලොභිතකමයං අථ රුපියමයං;
ආවික්ඛ මෙ හද්ද මාණව,
චක්කයුගං පටිපාදයාමි තෙ”ති. (වි. ව. 1209; පෙ. ව. 188);

තං සුත්වා මාණවො “අයං බ්‍රාහ්මණො පුත්තස්ස හෙසජ්ජමකත්වා
පුත්තපතිරූපකං මං දිස්වා රොදන්තො ‘සුවණ්ණාදිමයං රථචක්කං කරොමි’ති වදති,
හොතු නිග්ගණ්හිස්සාමි න”න්ති වින්තෙත්වා “කිව මහන්තං මෙ චක්කයුගං
කරිස්සාමි”ති වත්වා “යාව මහන්තං ආකඬ්ඛසි, තාව මහන්තං කරිස්සාමි”ති වුත්තෙ
“වන්දිමසුරියෙහි මෙ අත්ථො, තෙ මෙ දෙහි”ති යාවන්තො ආහ –

“සො මාණවො තස්ස පාවදි,
වන්දසුරියා උභයෙත්ථ දිස්සරෙ;
සොවණ්ණමයො රථො මම,
තෙන චක්කයුගෙන සොහති”ති. (වි. ව. 1210; පෙ. ව. 189);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො ආහ –

“බාලො බො ත්වං අසි මාණව,
යො ත්වං පත්ථයසෙ අපත්ථියං;
මඤ්ඤාමි තුවං මරිස්සසි,
න හි ත්වං ලච්ඡසි වන්දසුරියෙ”ති. (වි. ව. 1211; පෙ. ව. 190);

අථ නං මාණවො ආහ –

“කිං පන පඤ්ඤායමානස්සත්ථාය රොදන්තො බාලො හොති, උදාහු
අපඤ්ඤායමානස්සත්ථායා”ති වත්වා –

“ගමනාගමනමිපි දිස්සති,
වණ්ණධාතු උභයෙත්ථ වීරියා;

පෙනො කාලකතො න දිස්සති,
කො නිධ කන්දනං බාලානරො”ති. (වි. ව. 1212; පෙ. ව. 191);

තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො “යුත්තං එස වදති”ති සල්ලක්ඛෙත්වා –

“සච්චං බො වදෙසි මාණව,
අහමෙව කන්දනං බාලානරො;
වන්දං විය දාරකො රුදං,
පෙනං කාලකතාභිපත්ථයි”න්ති. (වි. ව. 1213; පෙ. ව. 192) –

වත්වා තස්ස කථාය නිස්සොකො හුත්වා මාණවස්ස ථුතිං කරොන්තො ඉමා ගාථා
අභාසි –

“ආදිත්තං වත මං සන්තං, සතසිත්තංව පාවකං;
වාරිනා විය ඔසිඤ්චං, සබ්බං නිබ්බාපයෙ දරං.

“අබ්බහී වත මෙ සල්ලං, සොකං හදයනිස්සිතං;
යො මෙ සොකපරෙතස්ස, පුත්තසොකං අපානුදි.

“ස්වාහං අබ්බුල්භසල්ලොස්මි, සිතිභූතොස්මි නිබ්බුතො;
න සොවාමි න රොදාමි, තව සුත්වාන මාණවා”ති. (වි. ව. 1214-1216; පෙ.
ව. 193-195);

අථ නං “කො නාම ත්ව”න්ති ප්‍රච්ඡන්තො –

“දෙවතානුසි ගන්ධබ්බො, අදු සක්කො පුරින්දදො;
කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො, කථං ජානෙමු තං මය”න්ති. (වි. ව. 1217;
පෙ. ව. 196) –

ආහ. අථස්ස මාණවො –

“යඤ්ච කන්දසි යඤ්ච රොදසි,
පුත්තං ආලාහනෙ සයං දහිත්වා;
ස්වාහං කුසලං කරිත්වා කම්මං,
තිදසානං සහබ්‍යතං ගතො”ති. (වි. ව. 1218; පෙ. ව. 197) –

ආචික්ඛි. අථ නං බ්‍රාහ්මණො ආහ –

“අප්පං වා බහුං වා නාද්දසාම,
දානං දදන්තස්ස සකෙ අගාරෙ;
උපොසථකම්මං වා තාදිසං,

කෙන කම්මෙන ගතොසි දෙවලොක” නීති. (වි. ව. 1219; පෙ. ව. 198);

මාණවො ආහ –

“ආබාධිකොහං දුක්ඛිතො ගිලානො,
ආතුරරූපොමිහි සකෙ නිවෙසනෙ;
බුද්ධං විගතරජං විනිශ්ඤ්ජකඛ්ඛං,
අද්දක්ඛිං සුගතං අනොමපඤ්ඤං.

“ස්වාහං මුදිතධනො පසන්නචිත්තො,
අඤ්ජලිං අකරිං තථාගතස්ස;
තාහං කුසලං කරිත්වාන කම්මං,
තිදසානං සහඛ්‍යතං ගතො” නී. (වි. ව. 1220-1221; පෙ. ව. 199-200);

තස්මිං කට්ඨෙත්තෙයෙව බ්‍රාහ්මණස්ස සකලසරීරං පිනියා පරිපූරි. සො තං පිනිං
පවෙදෙත්තො –

“අච්ඡරියං වත අබ්භූතං වත,
අඤ්ජලිකම්මස්ස අයමිදිසො විපාකො;
අහමිහි පමුදිතධනො පසන්නචිත්තො,
අජ්ජෙව බුද්ධං සරණං වජාමි” නී. (වි. ව. 1222; පෙ. ව. 201) –

ආහ. අථ නං මාණවො –

“අජ්ජෙව බුද්ධං සරණං වජාහි,
ධම්මඤ්ච සඬ්ඝඤ්ච පසන්නචිත්තො;
තට්ඨෙව සික්ඛාපදානි පඤ්ච,
අඛණ්ඩචුල්ලානි සමාදියස්සු.

පාණාතිපාතා විරමස්සු ඛිජ්ජං,
ලොකෙ අදින්නං පරිවජ්ජයස්සු;
අමජ්ජපො මා ච මුසා භණාහි,
සකෙන දාරෙන ච භොහි තුට්ඨො” නී. (වි. ව. 1223-1224; පෙ. ව. 202-203) –

ආහ. සො “සාධු” ති සම්පට්ඨිත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

“අත්ථකාමොසි මෙ යක්ඛ, හිතකාමොසි දෙවතෙ;
කරොමි තුය්හං වචනං, ත්වංසි ආචරියො මම.

“උපෙමි සරණං බුද්ධං, ධම්මඤ්චාපි අනුත්තරං;

සඬ්ඝඤ්ච නරදෙවස්ස, ගච්ඡාමි සරණං අහං.

“පාණාතිපාතා විරමාමි බ්ඡපං,
ලොකෙ අදින්නං පරිවජ්ජයාමි;
අමජ්ජපො නො ච මුසා භණාමි,
සකෙන දාරෙන ච භොමි තුට්ඨො”ති. (වි. ව. 1225-1227; පෙ. ව. 204-206);

අථ නං දෙවපුත්තො, “බ්‍රාහ්මණ, තෙ ගෙහෙ බහුං ධනං අත්ථී, සත්ථාරං උපසඬ්ඝමිත්වා දානං දෙහි, ධම්මං සුණාහි, පඤ්භං පුච්ඡාහි”ති වත්වා තත්ථෙව අත්තරධායි.

බ්‍රාහ්මණොපි ගෙහං ගත්ත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආමන්තෙත්වා, “භද්දෙ, අහං අජ්ජ සමණං ගොතමං නිමන්තෙත්වා පඤ්භං පුච්ඡස්සාමි, සක්කාරං කරොහි”ති වත්වා විහාරං ගත්ත්වා සත්ථාරං නෙව අභිවාදෙත්වා න පටිසන්ථාරං කර්වා එකමන්තං යීතො, “භො ගොතම, අධිවාසෙහි අජ්ජතනාය භත්තං සද්ධිං භික්ඛුසඬ්ඝෙනා”ති ආහ. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා වෙගෙනාගත්ත්වා සකෙ නිවෙසනෙ පණිතං බාදනීයං භොජනීයඤ්ච පටියාදාපෙසි. සත්ථා භික්ඛුසඬ්ඝපරිවුතො තස්ස ගෙහං ගත්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. බ්‍රාහ්මණො සක්කච්චං පරිවිසි, මහාජනො සන්තිපති. මිච්ඡාදිට්ඨිකෙන කිර තථාගතෙ නිමන්තිතෙ ද්වෙ ජනකායා සන්තිපතන්ති මිච්ඡාදිට්ඨිකා “අජ්ජ සමණං ගොතමං පඤ්භං පුච්ඡනාය විහෙයීයමානං පස්සිස්සාමා”ති සන්තිපතන්ති, සම්මාදිට්ඨිකා “අජ්ජ බුද්ධවිසයං බුද්ධලිලං පස්සිස්සාමා”ති සන්තිපතන්ති. අථ ඛො බ්‍රාහ්මණො කර්මාත්තකච්චං තථාගතමුපසඬ්ඝමිත්වා නිවාසනෙ නිසින්තො පඤ්භං පුච්ඡ – “භො ගොතම, තුම්භාකං දානං අදත්වා පූජං අකත්වා ධම්මං අසුත්වා උපොසථවාසං අවසිත්වා කෙවලං මනොපසාදමත්තෙනෙව සග්ගෙ නිබ්බත්තා නාම භොන්ති”ති? “බ්‍රාහ්මණ, කර්මා මං පුච්ඡසි, නනු තෙ පුත්තෙන මට්ඨකුණ්ඩලිනා මයි මනං පසාදෙත්වා අත්තතො සග්ගෙ නිබ්බත්තභාවො කථිතො”ති? “කදා, භො ගොතමා”ති? නනු ත්වං අජ්ජ සුසානං ගත්ත්වා කර්දන්තො අවිදුරෙ බාහා පග්ගස්භ කර්දන්තං එකං මාණවං දිස්වා “අලඬ්ඝකතො මට්ඨකුණ්ඩලී, මාලධාරී හරිවන්දනුස්සදො”ති ද්විති ජනෙහි කථිතකථං පකාසෙන්තො සබ්බං මට්ඨකුණ්ඩලිවත්ථුං කථෙසි. තෙනෙවෙනං බුද්ධභාසිතං නාම ජාතං.

තං කථෙත්වා ච පන “න ඛො, බ්‍රාහ්මණ, එකසතං වා න ද්වෙසතං, අථ ඛො මයි මනං පසාදෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තානං ගණනා නාම නත්ථී”ති ආහ. අථ මහාජනො න නිබ්බෙමතිකො භොති, අථස්ස අනිබ්බෙමතිකභාවං විදිත්වා සත්ථා “මට්ඨකුණ්ඩලිදෙවපුත්තො විමානෙනෙව සද්ධිං ආගච්ඡතු”ති අධිට්ඨාසි. සො තිගාචුතජ්ජමාණෙනෙව දිබ්බාහරණපටිමණ්ඩිතෙන අත්තභාවෙන ආගන්ත්වා විමානතො ඔරුස්භ සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා “ත්වං ඉමං සම්පත්තිං කිං කම්මං කර්වා පටිලභි”ති පුච්ඡන්තො –

“අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, යා ත්වං තිට්ඨසී දෙවතෙ;
ඔභාසෙන්ති දිසා සබ්බා, ඔසධී විය තාරකා;
පුච්ඡාමි තං දෙව මහානුභාව, මනුස්සභූතො කිමකාසී පුඤ්ඤ” න්ති. —

ගාථමාහ. “දෙවපුත්තො අයං මෙ, භන්තෙ, සම්පත්ති තුම්හෙසු චිත්තං පසාදෙන්වා
ලද්ධා” නි. “මයි චිත්තං පසාදෙන්වා ලද්ධා තෙ” නි? “ආම, භන්තෙ” නි. මහාජනො
දෙවපුත්තං ඔලොකෙන්වා “අච්ඡරියා වත, හො, බුද්ධගුණා,
අදින්නපුබ්බකත්වා මණ්ණස්ස නාම පුත්තො අඤ්ඤං කිඤ්චි පුඤ්ඤං අකත්වා සත්ථරි
චිත්තං පසාදෙන්වා ඵවරූපං සම්පත්තිං පටිලභී” නි තුට්ඨං පවෙදෙසි.

අථ නෙසං කුසලාකුසලකම්මකරණෙ මනොව පුබ්බභිගමො, මනොව සෙට්ඨො.
පසන්නෙන හි මනෙන කතං කම්මං දෙවලොකං මනුස්සලොකං ගච්ඡන්තං පුග්ගලං
ජායාව න විජහතීති ඉදං වත්ථුං කට්ඨන්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා පතිට්ඨාපිතමත්තිකං
සාසනං රාජමුද්දාය ලඤ්ජන්තො විය ධම්මරාජා ඉමං ගාථමාහ —

2. “මනොපුබ්බභිගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා.

මනසා වෙ පසන්නෙන, භාසති වා කරොති වා;
තතො නං සුඛමන්වෙති, ඡායාව අනපායිනී” නි.

තත්ථ කිඤ්චාපි මනොති අවිසෙසෙන සබ්බමිපි චතුර්මුකචිත්තං වුව්චති,
ඉමස්මිං පන පදෙ නියමියමානං වචන්ථාපියමානං පරිච්ඡිජ්ජියමානං අට්ඨවිධං
කාමාවචරකුසලචිත්තං ලබ්භති. වත්ථුවසෙන පනාහරියමානං තතොපි
සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තචිත්තමෙව ලබ්භති. පුබ්බභිගමාති තෙන
පට්ඨගාමිනා හුත්වා සමන්තාගතා. ධම්මාති වෙදනාදයො තයො ඛන්ධා. එතෙ හි
උප්පාදපච්චයට්ඨෙන සොමනස්සසම්පයුත්තමනො පුබ්බභිගමො එතෙසන්ති
මනොපුබ්බභිගමා නාම. යථා හි බහුසු එකතො හුත්වා මහාභික්ඛුසඬ්ඨස්ස
වීරදානාදීනි වා උළාරපුජාධම්මස්සවනාදීනි වා මාලාගන්ධසක්කාරකරණාදීනි වා
පුඤ්ඤාති කරොන්තෙසු “කො එතෙසං පුබ්බභිගමො” නි වුත්තෙ යො තෙසං
පච්චයො හොති, යං නිස්සාය තෙ තාති පුඤ්ඤාති කරොන්ති, සො නිස්සො වා
චුස්සො වා තෙසං පුබ්බභිගමොති වුව්චති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. ඉති
උප්පාදපච්චයට්ඨෙන මනො පුබ්බභිගමො එතෙසන්ති මනොපුබ්බභිගමා. න හි තෙ
මනෙ අනුප්පජ්ජන්තෙ උප්පජ්ජිතුං සක්කොන්ති, මනො පන එකච්චෙසු
වෙතසිකෙසු අනුප්පජ්ජන්තෙසුපි උප්පජ්ජනියෙව. එවං අධිපතිවසෙන පන මනො
සෙට්ඨො එතෙසන්ති මනොසෙට්ඨා. යථා හි ගණාදීනං අධිපති පුරිසො
ගණසෙට්ඨො සෙණිසෙට්ඨොති වුව්චති, තථා තෙසමිපි මනොව සෙට්ඨො. යථා පන
සුවණ්ණාදිහි නිප්පාදිතාහි භණ්ඩාහි සුවණ්ණමයාදීනි නාම භොන්ති, තථා එතෙපි
මනතො නිප්පන්තත්තා මනොමයා නාම.

පසන්තොනාති අනභිජ්ඣාදීහි ගුණෙහි පසන්තොන. භාසති වා කරොති වාති එවරුපෙන මනෙන භාසන්තො චතුබ්බිධං වච්ඡුවර්තමෙව භාසති, කරොන්තො තිවිධං කායසුවර්තමෙව කරොති, අභාසන්තො අකරොන්තො තාය අනභිජ්ඣාදීහි පසන්තමානසතාය තිවිධං මනොසුවර්තං පුරෙති. එවමස්ස දස කුසලකම්මපථා පාරිපුරිං ගච්ඡන්ති.

තතො නං සුඛමන්වෙතීති තතො තිවිධසුවර්තතො නං පුග්ගලං සුඛ මන්වෙති. ඉධ තෙභූමිකම්පි කුසලං අධිජ්ජෙතං, තස්මා තෙභූමිකසුවර්තානුභාවෙන සුගතිභවෙ නිබ්බත්තං පුග්ගලං, දුග්ගතියං වා සුඛානුභවනට්ඨානෙ යිතං කායවත්ථුකම්පි ඉතරවත්ථුකම්පි අවත්ථුකම්පිති කායිකවෙතසිකං විපාකසුඛං අනුගච්ඡති, න විජහතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො. යථා කිං? ඡායාව අනපායිනීති යථා හි ඡායා නාම සරීරජ්ජට්ඨාදා සරීරෙ ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡති, තිට්ඨන්තෙ තිට්ඨති, නිසීදන්තෙ නිසීදති, න සක්කොති, ‘‘සණ්ඨෙන වා එරුපෙන වා නිවත්තාහි’’ති වත්වා වා පොථෙත්වා වා නිවත්තාපෙතුං. කස්මා? සරීරජ්ජට්ඨාදාත්තා. එවමෙව ඉමෙසං දසන්තං කුසලකම්මපථානං ආවිණ්ණසමාවිණ්ණකුසලමූලිකං කාමාවචරාදිහෙදං කායිකවෙතසිකසුඛං ගතගතට්ඨානෙ අනපායිනී ඡායා විය භුත්වා න විජහතීති.

ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයො අහොසි, මට්ඨකුණ්ඩලිදෙවපුත්තො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, තථා අදින්නපුබ්බකො බ්‍රාහ්මණො. සො තාවමහන්තං විභවං බුද්ධසාසනෙ විජ්ජකිරිති.

මට්ඨකුණ්ඩලිවත්ථු දුතියං.

3. තිස්සත්ථෙරවත්ථු

අක්කොච්ඡි මන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො තිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා තිස්සත්ථෙරො භගවතො පිතුච්ඡාපුත්තො අහොසි, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිත්වා බුද්ධානං උජ්ජන්තලාභසක්කාරං පරිභුඤ්ජන්තො ථූලසරීරො ආකොට්ඨපච්චාකොට්ඨෙනහි වීචරෙහි නිවාසෙත්වා යෙභුයොන විහාරමජ්ඣෙ උපට්ඨානසාලායං නිසීදති. තථාගතං දස්සන්තො ආගතා ආගන්තුකහික්ඛු තං දිස්වා ‘‘එකො මහාථෙරො භවිස්සති’’ති සඤ්ඤාය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වත්තං ආපුච්ඡන්ති, පාදසම්බාහනාදීනි ආපුච්ඡන්ති. සො තුණ්හි අහොසි. අථ නං එකො දහරහික්ඛු ‘‘කතිවස්සා තුම්භෙ’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘වස්සං නත්ථි, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතා මය’’න්ති වුත්තෙ, ‘‘ආවුසො, දුබ්බිනීත, මහල්ලක, අත්තනො පමාණං න ඡානාසි, එත්තකෙ මහාථෙරෙ දිස්වා සාමීචිකම්මමත්තම්පි න කරොසි, වත්තෙ ආපුච්ඡියමානෙ තුණ්හි හොසි, කුක්කුච්චමත්තම්පි තෙ නත්ථි’’ති අච්ඡරං පහරි. සො ඛත්තියමානං ජනෙත්වා ‘‘තුම්භෙ කස්ස සන්තිකං ආගතා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සත්ථු සන්තික’’න්ති වුත්තෙ ‘‘මං පන ‘කො එසො’ති සල්ලක්ඛෙට්ඨ, මූලමෙව වො ඡිත්ථිස්සාමි’’ති වත්වා රුදන්තො දුක්ඛී දුම්මනො සත්ථු සන්තිකං.

අගමාසි. අප්‍ර නං සත්ථා “කිං නු ත්වං තිස්ස දුක්ඛී දුම්මනො අස්සුමුබ්බො රොදමානො ආගතොසි” ති පුච්ඡි. තෙපි භික්ඛු “එස ගන්ත්වා කිඤ්චි ආලොළං කරොය්‍යා” ති තෙනෙව සද්ධිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සො සත්ථාරා පුච්ඡිතො “ඉමෙ මං, හන්තෙ, භික්ඛු අක්කොසන්ති” ති ආහ. “කහං පන ත්වං නිසින්තොසි” ති? “විහාරමජ්ඣෙ උපට්ඨානසාලායං, හන්තෙ” ති. “ඉමෙ තෙ භික්ඛු ආගච්ඡන්තා දිට්ඨා” ති? “ආම, දිට්ඨා, හන්තෙ” ති. “කිං උට්ඨාය තෙ පච්චුග්ගමනං කත” ති? “න කතං, හන්තෙ” ති. “පරික්ඛාරග්ගහණං ආපුච්ඡිත” ති? “නාපුච්ඡිතං, හන්තෙ” ති. “වත්තං වා පානීයං වා ආපුච්ඡිත” ති. “නාපුච්ඡිතං හන්තෙ” ති? “ආසනං නිහරිත්වා අභිවාදෙත්වා පාදසම්බාහනං කත” ති? “න කතං, හන්තෙ” ති. “තිස්ස මහල්ලකභික්ඛුනං සබ්බං එතං වත්තං කාතබ්බං, එතං වත්තං අකරොන්තෙන විහාරමජ්ඣෙ නිසීදිතුං න වට්ටති, තවෙව දොසො, එතෙ භික්ඛු බ්මාපෙහි” ති? “එතෙ මං, හන්තෙ, අක්කොසිංසු, නාහං එතෙ බ්මාපෙහි” ති. “තිස්ස මා එවං කරි, තවෙව දොසො, බ්මාපෙහි නෙ” ති? “න බ්මාපෙහි, හන්තෙ” ති. අප්‍ර සත්ථා “දුබ්බවො එස, හන්තෙ” ති භික්ඛුහි චුත්තෙ “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව දුබ්බවො එස, පුබ්බෙපි එස දුබ්බවොයෙවා” ති වත්වා “ඉදානි තාවස්ස, හන්තෙ, දුබ්බවහාවො අම්භෙහි ඤාතො, අතීතෙ එස කිං අකාසි” ති චුත්තෙ “තෙන හි, භික්ඛවෙ, සුඤ්ඤා” ති වත්වා අතීතමාහරි.

අතීතෙ බාරාණසියං බාරාණසිරඤ්ඤෙ රජ්ජං කාරෙන්නෙ දෙවිලො නාම තාපසො අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසින්වා ලොණමිබ්බලසෙවනත්ථාය වත්තාරො මාසෙ නගරමුපනිස්සාය වසිතුකාමො හිමවන්තතො ආගන්ත්වා නගරද්වාරෙ දාරකෙ දිස්වා පුච්ඡි – “ඉමං නගරං සම්පත්තපබ්බජිතා කත්ථ වසන්ති” ති? “කුම්භකාරසාලායං, හන්තෙ” ති. තාපසො කුම්භකාරසාලං ගන්ත්වා ද්වාරෙ යත්වා “සවෙ තෙ හග්ගව අගරු, වසෙය්‍යාම එකරත්තිං සාලාය” ති ආහ. කුම්භකාරො “මය්හං රත්තිං සාලායං කිච්චං නත්ථි, මහතී සාලා, යථාසුඛං වසථ, හන්තෙ” ති සාලං නිය්‍යාදෙසි. තස්මිං පවිසින්වා නිසින්තො අපරොපි නාරදො නාම තාපසො හිමවන්තතො ආගන්ත්වා කුම්භකාරං එකරත්තිවාසං යාචි. කුම්භකාරො “පය්මං ආගතො ඉමිනා සද්ධිං එකතො වසිතුකාමො හවෙය්‍ය වා නො වා, අත්තානං පරිමොචෙස්සාමි” ති වින්තෙත්වා “සවෙ, හන්තෙ, පය්මං උපගතො රොචෙස්සති, තස්ස රුචියා වසථා” ති ආහ. සො තමුපසඬිකමිත්වා “සවෙ තෙ, ආචරිය අගරු, මයඤ්චෙත්ථ එකරත්තිං වසෙය්‍යාමා” ති යාචි. “මහතී සාලා, පවිසින්වා එකමන්තෙ වසාහි” ති චුත්තෙ පවිසින්වා පුරෙතරං පට්ටියස්ස දෙවිලස්ස අපරභාගෙ නිසීදි. උභොපි සාරණීයකථං කථෙත්වා නිපජ්ජිංසු.

සයනකාලෙ නාරදො දෙවිලස්ස නිපජ්ජනට්ඨානඤ්ච ද්වාරඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා නිපජ්ජි. සො පන දෙවිලො නිපජ්ජමානො අත්තතො නිපජ්ජනට්ඨානෙ අනිපජ්ජිත්වා ද්වාරමජ්ඣෙ තිරියං නිපජ්ජි. නාරදො රත්තිං නික්ඛන්තො තස්ස ජට්ඨ අක්කමි. “කො මං අක්කමි” ති ච චුත්තෙ, “ආචරිය, අහ” ති ආහ. “කුට්ඨල, අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා මම ජට්ඨ අක්කමසි” ති. “ආචරිය, තුම්භාකං ඉධ නිපන්නභාවං න ජානාමි, බමථ මෙ” ති වත්වා තස්ස කන්දන්තස්සෙව බහි

නික්බිති. ඉතරො “අයං පවිසන්තොපි මං අක්කමෙය්‍යා” ති පරිවත්තෙත්වා පාදට්ඨානෙ සීසං කත්වා නිපජ්ජී. නාරදොපි පවිසන්තො “පයමංපාහං ආවරියෙ අපරජ්ඣං, ඉදානිස්ස පාදපස්සෙන පවිසිස්සාමි” ති චිත්තෙත්වා ආගච්ඡන්තො ගීවාය අක්කමි. “කො එසො” ති ච චුත්තෙ “අහං, ආවරියා” ති වත්වා “කුට්ඨජිල, පයමං මම ජට්ඨස්ස අක්කමිත්වා ඉදානි ගීවාය අක්කමසි, අභිසපිස්සාමි ත” ති චුත්තෙ, “ආවරිය, මය්හං දොසො නත්ථී, අහං තුම්භාකං එවං නිපන්තභාවං න ජානාමි, ‘පයමම්පි මම අපරද්ධං, ඉදානි පාදපස්සෙන පවිසිස්සාමි’ ති පට්ඨොමහි, ඛමං මෙ” ති ආහ. “කුට්ඨජිල, අභිසපිස්සාමි ත” ති. “මා එවං කරිත්ථ ආවරියා” ති. සො තස්ස වචනං අනාදිසිත්වා –

“සහස්සරංසී සතතෙජො, සුරියො තමවිනොදනො;
පාතොදයන්තෙ සුරියෙ, මුද්ධා තෙ ඵලතු සත්තධා” ති. –

තං අභිසපි එව. නාරදො, “ආවරිය, මය්හං දොසො නත්ථීති මම වදන්තස්සෙව තුම්භෙ අභිසපථ, යස්ස දොසො අත්ථී, තස්ස මුද්ධා ඵලතු, මා නිද්දොසස්සා” ති වත්වා –

“සහස්සරංසී සතතෙජො, සුරියො තමවිනොදනො;
පාතොදයන්තෙ සුරියෙ, මුද්ධා තෙ ඵලතු සත්තධා” ති. –

අභිසපි. සො පන මහානුභාවො අතීතෙ චත්තාලීස, අනාගතෙ චත්තාලීසාති අසීතිකජ්ජෙ අනුස්සරති. තස්මා “කස්ස නු ඛො උපරි අභිසපො පතිස්සති” ති උපධාරෙන්නො “ආවරියස්සා” ති ඤත්වා තස්මිං අනුකම්පං පටිච්ච ඉද්ධිබලෙන අරුණුග්ගමනං නිවාරෙති.

නාගරා අරුණෙ අනුග්ගච්ඡන්තෙ රාජද්වාරං ගන්ත්වා, “දෙව, තයි රජ්ජං කාරෙන්නෙ අරුණො න උට්ඨහති, අරුණං නො උට්ඨාපෙහි” ති කන්දිංසු. රාජා අත්තනො කායකම්මාදීනි ඔලොකෙන්නො කිඤ්චි අයුත්තං අදිස්වා “කිං නු ඛො කාරණං” ති චිත්තෙත්වා “පබ්බජිතානං විවාදෙන භවිතබ්බ” ති පරිසඛකමානො “කච්චි ඉමස්මිං නගරෙ පබ්බජිතා අත්ථී” ති පුච්ඡී. “භියොයා සායං කුම්භකාරසාලායං ආගතා අත්ථී දෙවා” ති චුත්තෙ තංඛණඤ්ඤෙව රාජා උක්කාහි ධාරියමානාහි තත්ථ ගන්ත්වා නාරදං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ආහ –

“කම්මන්තා නජ්ජවත්තන්ති, ජම්බුදීපස්ස නාරද;
කෙන ලොකො තමොභූතො, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො” ති.

නාරදො සබ්බං තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා ඉමිනා කාරණෙන අහං ඉමිනා අභිසපිතො, අපාහං “මය්හං දොසො නත්ථී, යස්ස දොසො අත්ථී, තස්සෙව උපරි අභිසපො පතතු” ති වත්වා අභිසපිං. අභිසපිත්වා ච පන “කස්ස නු ඛො උපරි අභිසපො පතිස්සති” ති උපධාරෙන්නො “සුරියුග්ගමනවෙලාය ආවරියස්ස මුද්ධා

සත්තධා ඵලිස්සති” ති දිස්වා එතස්මිං අනුකම්පං පටිච්ච අරුණස්ස උග්ගමනං න දෙමීති. “කථං පන අස්ස, හන්තෙ, අන්තරායො න භවෙය්‍යා” ති. “සචෙ මං බමාපෙය්‍යා, න භවෙය්‍යා” ති. “තෙන හි බමාපෙහී” ති චුත්තෙ “එසො, මහාරාජ, මං ජටාසු ව ගීවාය ව අක්කමි, නාහං එතං කුට්ඨෙට්ඨං බමාපෙමී” ති. “බමාපෙහි, හන්තෙ, මා එවං කරිත්වා” ති. “න බමාපෙමී” ති. “මුද්ධා තෙ සත්තධා ඵලිස්සති” ති චුත්තෙහි න බමාපෙති යෙව. අථ නං රාජා “න ත්වං අත්තනො රුචියා බමාපෙස්සසී” ති හත්ථපාදකුච්ඡිගීවාසු ගාහාපෙත්වා නාරදස්ස පාදමුලෙ ඔනමාපෙසී. නාරදොපි “උට්ඨෙහි, ආවරිය, බමාමි තෙ” ති චත්වා, “මහාරාජ, නායං යථාමනෙන බමාපෙති, නගරස්ස අවිදුරෙ එකො සරො අත්ථී, තත්ථ නං සීසෙ මත්තිකාපිණ්ඩං කත්වා ගලජපමාණෙ උදකෙ යපාපෙහී” ති ආහ. රාජා තථා කාරෙසී. නාරදො දෙවිලං ආමන්තෙත්වා, “ආවරිය, මයා ඉද්ධියා විස්සට්ඨාය සූරියසන්තාපෙ උට්ඨහන්තෙ උදකෙ නිමුජ්ජිත්වා අඤ්ඤෙන යානෙන උත්තරිත්වා ගච්ඡෙය්‍යාසී” ති ආහ. “තස්ස සූරියරංසිහි සංචුට්ඨමත්තොව මත්තිකාපිණ්ඩො සත්තධා ඵලි, සො නිමුජ්ජිත්වා අඤ්ඤෙන යානෙන පලායී” ති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා “තදා, හික්ඛවෙ, රාජා ආනන්දො අහොසි, දෙවිලො තිස්සො, නාරදො අහමෙවාති එවං තදාපෙස දුබ්බවොයෙවා” ති චත්වා තිස්සත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා, “තිස්ස, හික්ඛුනො නාම ‘අසුකෙනාහං අක්කුට්ඨො, අසුකෙන පහටො, අසුකෙන ජිතො, අසුකො ඛො මෙ භණ්ඩං අහාසී’ ති වින්තෙන්තස්ස වෙරං නාම න වූපසම්මති, එවං පන අනුපනය්හන්තස්සෙව උපසම්මති” ති චත්වා ඉමා ගාථා අහාසි –

3.

“අක්කොච්ඡි මං අවධි මං, අජිනි මං අහාසි මෙ;
යෙ ව තං උපනය්හන්ති, වෙරං තෙසං න සම්මති.

4.

“අක්කොච්ඡි මං අවධි මං, අජිනි මං අහාසි මෙ;
යෙ ව තං නුපනය්හන්ති, වෙරං තෙසුපසම්මති” ති.

තත්ථ අක්කොච්ඡිති අක්කොසි. අවධිති පහරි. අජිනිති කුට්ඨස්සකම්මතාරණෙන වා වාදපට්ඨාදෙන වා කරණුත්තරියකරණෙන වා අපෙසි. අහාසි මෙති මම සන්තකං පත්තාදීසු කිඤ්චිදෙව අවහරි. යෙ ව තන්ති යෙ කෙච්චි දෙවතා වා මනුස්සා වා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා තං “අක්කොච්ඡි ම” ත්තිආදිවත්ථුකං කොඨං සකට්ඨරං විය නද්ධිනා පුතිමච්ඡාදිති විය ව කුසාදිහි පුනස්පුනං වෙයෙත්වා උපනය්හන්ති, තෙසං සකිං උජ්ජන්තං වෙරං න සම්මතිති වූපසම්මති. යෙ ව තං නුපනය්හන්තිති අසනියා අමනසිකාරවසෙන වා කම්මපට්ඨවෙක්ඛණාදිවසෙන වා යෙ තං අක්කොසාදිවත්ථුකං කොඨං තයාපි කොච්චි නිද්දොසො පුරිමභවෙ අක්කුට්ඨො භවිස්සති, පහටො භවිස්සති, කුට්ඨස්සකම්මං ඔතාරත්වා ජිතො භවිස්සති, කස්සචි තෙ පසය්හ කිඤ්චි අවිජින්නං භවිස්සති, තස්මා නිද්දොසො හුත්වාපි අක්කොසාදිති

පාපුණාසීති එවං න උපනස්භන්ති. තෙසු පමාදෙන උප්පන්නම්පි වෙරං ඉමිනා අනුපනස්භනෙන නිරින්ධනො විය ජාතවෙදො වූපසම්මතීති.

දෙසනාපරියොසානෙ සතසහස්සභික්ඛු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. ධම්මදෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසි. දුඛිඛවොපි සුඛිඛවොයෙව ජාතොති.

තිස්සත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. කාළයක්ඛිනීවත්ථු

න හි වෙරෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං වඤ්ඤිත්ථිං ආරබ්භ කටෙසි.

එකො කිර කුටුම්භිකපුත්තො පිතරි කාලකතෙ ඛෙත්තෙ ව සරෙ ව සබ්බකම්මානි අත්තනාව කරොන්තො මාතරං පටිජග්ගි. අථස්ස මාතා “කුමාරිකං තෙ, තාත, ආනෙස්සාමි”ති ආහ. “අම්ම, මා එවං වදෙට්, අහං යාවජීවං තුම්හෙ පටිජග්ගිස්සාමි”ති. “තාත, ඛෙත්තෙ ව සරෙ ව කිච්චං ත්වමෙව කරොසි, තෙන මය්හං විත්තසුඛං නාම න හොති, ආනෙස්සාමි”ති. සො පුනස්පුනං පටික්ඛිපිත්වා තුණ්හි අහොසි. සා එකං කුලං ගන්තුකාමා ගෙහා නික්ඛමි. අථ නං පුත්තො “කතරං කුලං ගච්ඡං”ති පුච්ඡිත්වා “අසුකකුලං නාමා”ති වුත්තෙ තත්ථ ගමනං පටිසෙධෙත්වා අත්තනො අභිරුචිතං කුලං ආවික්ඛි. සා තත්ථ ගන්ත්වා කුමාරිකං වාරෙත්වා දිවසං වචන්ථපෙත්වා තං ආනෙත්වා තස්ස සරෙ අකාසි. සා වඤ්ඤා අහොසි. අථ නං මාතා, පුත්ත, ත්වං අත්තනො රුචියා කුමාරිකං ආණාපෙසි, සා ඉදානි වඤ්ඤා ජාතා, අපුත්තකඤ්ච නාම කුලං විනස්සති, පවෙණි න සටියති, තෙන අඤ්ඤං තෙ කුමාරිකං ආනෙමිති. තෙන “අලං, අම්මා”ති වුච්චමානාපි පුනස්පුනං කටෙසි. වඤ්ඤිත්ථි තං කථං සුත්වා “පුත්තා නාම මාතාපිතුනං වචනං අතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, ඉදානි අඤ්ඤං විජායිනි. ඉත්ථිං ආනෙත්වා මං දාසිහොගෙන භුඤ්ජිස්සති. යංනුනාහං සයමෙව එකං කුමාරිකං ආනෙය්‍ය”න්ති විත්තෙත්වා එකං කුලං ගන්ත්වා තස්සත්ථාය කුමාරිකං වාරෙත්වා “කිං නාමෙනං, අම්ම, වදෙසි”ති තෙහි පටික්ඛිත්තා “අහං වඤ්ඤා, අපුත්තකං නාම කුලං විනස්සති, තුම්හාකං පන ධිතා පුත්තං වා ධිතරං වා ලභිත්වා කුටුම්භිකස්ස සාමිනි භවිස්සති, මය්හං සාමිකස්ස නං දෙට්‍යා”ති යාවිත්වා සම්පට්ඨිජාපෙත්වා ආනෙත්වා සාමිකස්ස සරෙ අකාසි.

අථස්සා එතදහොසි – “සවායං පුත්තං වා ධිතරං වා ලභිස්සති, අයමෙව කුටුම්භස්ස සාමිනි භවිස්සති. යථා දාරකං න ලභති, තට්ථ නං කාතුං වට්ටති”ති. අථ නං සා ආහ – “අම්ම, යදා තෙ කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාති, අථ මෙ ආරොචෙය්‍යාසි”ති. සා “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා ගබ්භෙ පතිට්ඨිතෙ තස්සා ආරොචෙසි. ඉතරිස්සා පන සා සයමෙව නිච්චං යාගුහත්තං දෙති, අථස්සා ආහාරෙතෙව සද්ධිං ගබ්භපාතනහෙසජ්ජමදාසි, ගබ්භො පති. දුතියම්පි ගබ්භෙ පතිට්ඨිතෙ ආරොචෙසි, ඉතරා දුතියම්පි තට්ථ පාතෙසි. අථ නං පටිවිස්සකිත්ථියො පුච්ඡිංසු – “කච්චි තෙ සපත්ති අත්තරායං කරොති”ති? සා තමත්ථං ආරොචෙත්වා

“අන්ධබාලෙ, කස්මා එවමකාසි, අයං තව ඉස්සරියහයෙන ගබ්හස්ස පාතනහෙසජ්ජං යොජෙත්වා දෙනි, තෙන තෙ ගබ්හො පතති, මා පුත එවමකත්ථා” ති වුත්තා තතියවාරෙ න කටෙසි. අථ සා ඉතරිස්සා උදරං දිස්වා “කස්මා මය්හං ගබ්හස්ස පතිට්ඨිතභාවං න කටෙසි” ති වත්වා “ත්වං මං ආනෙත්වා වඤ්චෙත්වා ද්වෙ වාරෙ ගබ්හං පාතෙසි, කිමත්ථං තුය්හං කටෙමි” ති වුත්තෙ “නට්ඨා දානිමිහි” ති විත්තෙත්වා තස්සා පමාදං ඔලොකෙන්ති පරිණතෙ ගබ්හෙ ඔකාසං ලහිත්වා හෙසජ්ජං යොජෙත්වා අදාසි. ගබ්හො පරිණතත්තා පතිතුං අසක්කොත්තො තිරියං නිපති, බරා වෙදනා උප්පජ්ජි, ජීවිතසංසයං පාපුණි. සා “නාසිතමිහි තයා, ත්වමෙව මං ආනෙත්වා ත්වමෙව තයොපි වාරෙ දාරකෙ නාසෙසි, ඉදානි අහමිපි තස්සාමි, ඉතො දානි වුතා යක්ඛිනී හුත්වා තව දාරකෙ බාදිතුං සමත්ථා හුත්වා නිබ්බත්තෙය්” ති පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා කාලං කත්වා තස්මිංයෙව ගෙහෙ මජ්ජාරි හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරමිපි සාමිකො ගහෙත්වා “තයා මෙ කුලුපච්ඡෙදො කතො” ති කප්පරජණ්ණකාදිහි සුපොථිතං පොටෙසි. සා තෙනෙවාබාධෙන කාලං කත්වා තත්ථෙව කුක්කුටි හුත්වා නිබ්බත්තා.

කුක්කුටි න චිරස්සෙව අණ්ඩානි විජායි, මජ්ජාරි ආගන්ත්වා තානි අණ්ඩානි බාදි. දුතියමිපි තතියමිපි බාදියෙව. කුක්කුටි විත්තෙසි – “තයො වාරෙ මම අණ්ඩානි බාදිත්වා ඉදානි මමිපි බාදිතුකාමාසි” ති. “ඉතො වුතා සපුත්තකං තං බාදිතුං ලභෙය්” ති පත්ථනං කත්වා තතො වුතා අරඤ්ඤ දීපිනී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරා මිහි හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්සා විජාතකාලෙ දීපිනී ආගන්ත්වා තයො වාරෙ පුත්තකෙ බාදි. මිහි මරණකාලෙ “අයං මෙ තික්ඛත්තුං පුත්තකෙ බාදිත්වා ඉදානි මමිපි බාදිස්සති, ඉතො දානි වුතා එතං සපුත්තකං බාදිතුං ලභෙය්” ති පත්ථනං කත්වා ඉතො වුතා යක්ඛිනී හුත්වා නිබ්බත්ති. දීපිනීපි තට්ඨ තතො වුතා සාවත්ථියං කුලධිතා හුත්වා නිබ්බත්ති, සා වුද්ධිප්පත්තා ද්වාරගාමකෙ පතිකුලං අගමාසි, අපරභාගෙ ච පුත්තං විජායි. යක්ඛිනීපි තස්සා පියසභායිකාවණ්ණෙන ආගන්ත්වා “කුහිං මෙ සභායිකා” ති “අන්තොගබ්හෙ විජාතා” ති වුත්තෙ “පුත්තං නු බො විජාතා, උදාහු ධිතරන්ති පස්සිස්සාමි න” ති ගබ්හං පවිසිත්වා පස්සන්ති විස දාරකං ගහෙත්වා බාදිත්වා ගතා. පුත දුතියවාරෙපි තට්ඨ බාදි. තතියවාරෙ ඉතරා ගරුභාරා හුත්වා සාමිකං ආමන්තෙත්වා, “සාමි, ඉමස්මිං යානෙ එකා යක්ඛිනී මම ද්වෙ පුත්තෙ බාදිත්වා ගතා, ඉදානි මම කුලගෙහං ගන්ත්වා විජායිස්සාමි” ති කුලගෙහං ගන්ත්වා විජායි.

තදා සා යක්ඛිනී උදකචාරං ගතා හොති. වෙස්සවණස්ස හි යක්ඛිනියො වාරෙන අනොතත්තදහතො සීසපරම්පරාය උදකමාහරන්ති. තා චතුමාසච්චයෙනපි පඤ්චමාසච්චයෙනපි මුච්චන්ති. අපරා යක්ඛිනියො කිලන්තකායා ජීවිතක්ඛයමිපි පාපුණන්ති. සා පන උදකචාරතො මුත්තමත්තාව වෙගෙන තං සරං ගන්ත්වා “කුහිං මෙ සභායිකා” ති පුච්ඡි. “කුහිං තං පස්සිස්සසි, තස්සා ඉමස්මිං යානෙ ජාතජාතදාරකෙ යක්ඛිනී ආගන්ත්වා බාදති, තස්මා කුලගෙහං ගතා” ති. සා “යත්ථ වා තත්ථ වා ගච්ඡතු, න මෙ මුච්චිස්සති” ති වෙරවෙගසමුස්සාහිතමානසා නගරාහිමුඛි පක්ඛන්දි. ඉතරාපි නාමග්ගහණදිවසෙ නං දාරකං න්භාපෙත්වා නාමං කත්වා,

“සාමී, ඉදානි සකසරං ගච්ඡාමා” ති පුත්තමාදාය සාමීකෙන සද්ධිං විහාරමජ්ඣෙකං ගතමග්ගෙන ගච්ඡන්ති පුත්තං සාමීකස්ස දත්වා විහාරපොක්ඛරණියා න්හාත්වා සාමීකෙ න්හායන්තෙ උත්තරිත්වා පුත්තස්ස ඵඤ්ඤං පායමානා ධීනා යක්ඛිනිං ආගච්ඡන්තිං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා, “සාමී, වෙගෙන එහි, අයං සා යක්ඛිනී, වෙගෙන එහි, අයං සා යක්ඛිනී” ති උච්චාසද්දං කත්වා යාව තස්ස ආගමනං සංශ්ඨාතුං අසක්කොන්ති නිවත්තෙත්වා අන්තොවිහාරාහිමුඛි පක්ඛන්දි.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා පරිසමජ්ඣෙකං ධම්මං දෙසෙසි. සා පුත්තං තථාගතස්ස පාදපිටියෙ නිපජ්ජාපෙත්වා “තුම්හාකං මයා එස දින්නො, පුත්තස්ස මෙ ජීවිතං දෙවා” ති ආහ. ද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථො සුමනදෙවො නාම යක්ඛිනියා අන්තො පවිසිතුං නාදාසි. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා “ගච්ඡ, ආනන්ද, තං යක්ඛිනිං පක්කොසාහී” ති ආහ. ථෙරො පක්කොසි. ඉතරා “අයං, හන්තෙ, ආගච්ඡති” ති ආහ. සත්ථා “එතු, මා සද්දමකාසී” ති වත්වා තං ආගන්ත්වා ධීනං “කස්මා එවං කරොසි, සචෙ තුම්හෙ මාදිසස්ස බුද්ධස්ස සම්මුඛිභාවං නාගමිස්සථ, අහිනකුලානං විය අච්ඡඵන්දනානං විය කාකොලුකානං විය ච කජ්ජපට්ඨිතිකං වො වෙරං අභවිස්ස, කස්මා වෙරං පටිවෙරං කරොථ. වෙරඤ්ඤි අවෙරෙන උපසම්මති, නො වෙරෙනා” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

5.

“න හි වෙරෙන වෙරානි, සම්මන්තීධ කුදාවනං;
අවෙරෙන ච සම්මන්ති, එස ධම්මො සනන්තනො” ති.

තත්ථ න හි වෙරෙනානි යථා හි බෙළුසිඬ්ඝාණිකාදිහි අසුච්චි මක්ඛිතං යානං තෙහෙව අසුච්චි ධොවන්තා සුද්ධං නිග්ගන්ධං කාතුං න සක්කොන්ති, අථ බො තං යානං හියොයාසොමත්තාය අසුද්ධතරඤ්චෙව දුග්ගන්ධතරඤ්ච හොති; එවමෙව අක්කොසන්තං පච්චක්කොසන්තො පහරන්තං පටිපහරන්තො වෙරෙන වෙරං වූපසමෙතුං න සක්කොති, අථ බො හියොයා හියොයා වෙරමෙව කරොති. ඉති වෙරානි නාම වෙරෙන කිස්මිඤ්චි කාලෙ න සම්මන්ති, අථ බො වඩ්ඪන්තියෙව. අවෙරෙන ච සම්මන්තීති යථා පන තානි බෙළාදිනි අසුච්චි විජ්ජසන්නෙන උදකෙන ධොවියමානානි නස්සන්ති, තං යානං සුද්ධං හොති සුගන්ධං; එවමෙව අවෙරෙන ඛන්තිමෙත්තොදකෙන යොනිසො මනසිකාරෙන පච්චචෙක්ඛණෙන වෙරානි වූපසම්මන්ති පටිජ්ජස්සම්හන්ති අභාවං ගච්ඡන්ති. එස ධම්මො සනන්තනොති එස අවෙරෙන වෙරුපසමනසඬ්ඛානො පොරාණකො ධම්මො; සබ්බෙසං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබ්බිණාසවානං ගතමග්ගොති.

ගාථාපරියොසානෙ යක්ඛිනී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. සම්පත්තපරිසායපි ධම්මදෙසනා සාත්ථිකා අහොසි.

සත්ථා තං ඉත්ථිං ආහ – “එතිස්සා තච පුත්තං දෙහී” ති. “භායාමි, හන්තෙ” ති. “මා භායි, නත්ථි තෙ එතං නිස්සාය පරිපන්ථො” ති ආහ. සා තස්සා පුත්තමදාසි. සා

තං වුම්බිත්වා ආලිඬිගෙත්වා පුන මාතුයෙව දත්වා රොදිතුං ආරභි. අථ නං සත්ථා “කිමෙත”න්ති පුච්ඡි. “හත්තෙ, අහං පුබ්බෙ යථා වා තථා වා ජීවිකං කප්පෙන්නීපි කුච්ඡිපුරං නාලත්ථං, ඉදානි කථං ජීවිස්සාමි”ති. අථ නං සත්ථා “මා වින්තයි”ති සමස්සාසෙත්වා තං ඉත්ථිමාහ – “ඉමං නෙත්වා අත්තනො ගෙහෙ නිවාසාපෙත්වා අග්ගයාගුහත්තෙහි පටිජග්ගාහි”ති. සා තං නෙත්වා පිට්ඨිවංසෙ පතිට්ඨාපෙත්වා අග්ගයාගුහත්තෙහි පටිජග්ගි, තස්සා විහිපහරණකාලෙ මුසලග්ගෙන මුද්ධං පහරන්තං විය උපට්ඨාසි. සා සභායිකං ආමන්තෙත්වා “ඉමස්මිං යානෙ වසිතුං න සක්කොමි, අඤ්ඤත්ථ මං පතිට්ඨාපෙහි”ති වත්වා මුසලසාලාය උදකවාටියං උද්ධනෙ නිබ්බකොසෙ සඬකාරකුටෙ ගාමද්වාරෙ වානි එතෙසු යානෙසු පතිට්ඨාපිතාපි ඉධ මෙ මුසලෙන සීසං හින්දන්තං විය උපට්ඨාති, ඉධ දාරකා උච්ඡිට්ඨොදකං ඔතාරොන්ති, ඉධ සුනඛා නිපජ්ජන්ති, ඉධ දාරකා අසුචිං කරොන්ති, ඉධ කවචරං ඡඩ්ඨෙත්ති, ඉධ ගාමදාරකා ලක්ඛයොග්ගං කරොන්තිති සබ්බානි තානි පටික්ඛිපි. අථ නං බහිගාමෙ විවිත්තොකාසෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තත්ථ තස්සා අග්ගයාගුහත්තාදීනි හරිත්වා පටිජග්ගි. සා යක්ඛිනී එවං වින්තෙසි – “අයං මෙ සභායිකා ඉදානි බහුපකාරා, හන්දාහං කිඤ්චි පටිගුණං කරොමි”ති. සා “ඉමස්මිං සංවච්ඡරෙ සුබ්බුට්ඨිකා හවිස්සති, ථලට්ඨානෙ සස්සං කරොහි, ඉමස්මිං සංවච්ඡරෙ දුබ්බුට්ඨිකා හවිස්සති, නින්තට්ඨානෙයෙව සස්සං කරොහි”ති සභායිකාය ආරොචෙති. සෙසජනෙහි කතසස්සං අතිඋදකෙන වා අනොදකෙන වා නස්සති, තස්සා අතිවිය සම්පජ්ජති. අථ නං සෙසජනා, “අම්ම, තයා කතසස්සං නෙව අවිචොදකෙන, න අනුදකෙන නස්සති, සුබ්බුට්ඨිදුබ්බුට්ඨිභාවං ඤත්වා කම්මං කරොසි, කිං නු බො එත”න්ති පුච්ඡංසු. “අම්මාකං සභායිකා යක්ඛිනී සුබ්බුට්ඨිදුබ්බුට්ඨිභාවං ආචික්ඛති, මයං තස්සා වචනෙන ථලෙසු නින්තෙසු සස්සානි කරොම, තෙන නො සම්පජ්ජති. කිං න පස්සථ? නිබ්ද්ධං අම්මාකං ගෙහතො යාගුහත්තාදීනි හරියමානානි, තානි එතිස්සා හරියන්ති, තුම්හෙපි එතිස්සා අග්ගයාගුහත්තාදීනි හරථ, තුම්මාකම්පි කම්මන්තෙ ඔලොකෙස්සති”ති. අථස්සා සකලනගරවාසීනො සක්කාරං කරිංසු. සාපි තතො පට්ඨාය සබ්බෙසං කම්මන්තෙ ඔලොකෙන්ති ලාභග්ගප්පත්තා අහොසි මහාපරිවාරා. සා අපරහාගෙ අට්ඨ සලාකහත්තානි පට්ඨපෙසි. තානි යාවජ්ජකාලා දියන්තියෙවාති.

කාලයක්ඛිනීවත්ථු වතුත්ථං.

5. කොසම්බකවත්ථු

පරෙ ව න විජානන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො කොසම්බකෙ හික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි.

කොසම්බියඤ්ඤි සොසිතාරාමෙ පඤ්චසතපඤ්චසතපරිවාරා ද්වෙ හික්ඛු විහරිංසු විනයධරො ව ධම්මකථිකො ව. තෙසු ධම්මකථිකො එකදිවසං සරීරවලඤ්ජං කත්වා උදකකොට්ඨකෙ ආවමනඋදකාවසෙසං භාජනෙ යපෙත්වාච නික්ඛමි. පවිජා විනයධරො තත්ථ පටිට්ඨො තං උදකං දිස්වා නික්ඛමිත්වා ඉතරං පුච්ඡි, “ආවුසො,

තයා උදකං යපිත”න්ති? “ආම, ආවුසො”ති. “කිං පනෙත්ථ ආපත්තිභාවං න ජානාසී”ති? “ආම, න ජානාමී”ති. “හොති, ආවුසො, එත්ථ ආපත්ති”ති. “තෙන හි පටිකරිස්සාමි න”න්ති. “සවෙ පන තෙ, ආවුසො, අසඤ්චිච්ච අස්සනියා කතං, නත්ථි ආපත්ති”ති. සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි අහොසි. විනයධරොපි අත්තනො නිස්සිතකානං “අයං ධම්මකථිකො ආපත්තිං ආපජ්ජමානොපි න ජානාති”ති ආරොචෙසි. තෙ තස්ස නිස්සිතකෙ දිස්වා “තුම්භාකං උපජ්ඣායො ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වාපි ආපත්තිභාවං න ජානාති”ති ආහංසු. තෙ ගන්ත්වා අත්තනො උපජ්ඣායස්ස ආරොචෙසුං. සො එවමාහ – “අයං විනයධරො පුබ්බෙ අනාපත්තිති වත්වා ඉදානි ආපත්තිති වදති, මුසාවාදි එසො”ති. තෙ ගන්ත්වා “තුම්භාකං උපජ්ඣායො මුසාවාදි”ති ආහංසු. තෙ එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහං වඩ්ඪයිංසු. කතො විනයධරො ඔකාසං ලභිත්වා ධම්මකථිකස්ස ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛෙපනියකම්මකාසි. තතො පටියාය තෙසං පච්චයදායකා උපටියාකාපි ද්වෙ කොටියාසා අහෙසුං, ඔවාදපටිග්ගාහකා භික්ඛුනියොපි ආරක්ඛදෙවතාපි තාසං සන්දිට්ඨසම්භත්තා ආකාසට්ඨදෙවතාපිති යාව භ්‍රමලොකා සබ්බෙපි පුට්ඨජනා ද්වෙ පක්ඛා අහෙසුං. වාතුමහාරාජිකං ආදිං කත්වා යාව අකතිට්ඨභාවනා පන එකනින්නාදං කොලාහලං අගමාසි.

අපේකො අඤ්ඤතරො භික්ඛු තථාගතමුපසඨකමිත්වා උක්ඛෙපකානං විනයධරඅන්තෙවාසිකානං “ධම්මිකෙනෙවායං විනයකම්මෙන උක්ඛිත්තො”ති ලද්ධිඤ්ච, උක්ඛිත්තානුවත්තකානං ධම්මකථිකඅන්තෙවාසිකානං පන “අධම්මිකෙනෙව කම්මෙන උක්ඛිත්තො”ති ලද්ධිඤ්ච, උක්ඛෙපකෙහි වාරියමානානම්පි ව තෙසං තං අනුපරිවාරෙත්වා විවරණභාවඤ්ච ආරොචෙසි හගවා “සමග්ගා කිර හොන්තු”ති ද්වෙ වාරෙ පෙසෙත්වා “න ඉච්ඡන්ති, හන්තෙ, සමග්ගා හවිතු”න්ති සුත්වා තතියවාරෙ “හින්තො භික්ඛුසඨසො, හින්තො භික්ඛුසඨසො”ති තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා උක්ඛෙපකානං උක්ඛෙපනෙ, ඉතරෙසඤ්ච ආපත්තියා අදස්සනෙ ආදීනවං කපේත්වා පුන තෙසං තත්ථෙව එකසීමායං උපොසථාදීනි අනුජානිත්වා හත්තග්ගාදීසු භණ්ඩනජාතානං “ආසනන්තරිකාය නිසීදිතබ්බ”න්ති (මහාව. 456) හත්තග්ගෙ වත්තං පඤ්ඤාපෙත්වා “ඉදානිපි භණ්ඩනජාතාව විහරන්ති”ති සුත්වා තත්ථ ගන්ත්වා “අලං, හික්ඛවෙ, මා භණ්ඩන”න්තිආදීනි වත්වා, “හික්ඛවෙ, භණ්ඩනකලහවිග්ගවිවාදා නාමෙනෙ අනත්ථකාරකා. කලහං නිස්සාය හි ලුට්ඨිකාපි සකුණිකා හත්ථිනාගං ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි”ති ලුට්ඨිකජාතකං (ජා. 1.5.39 ආදයො) කපේත්වා, “හික්ඛවෙ, සමග්ගා හොථ, මා විවදථ. විවාදං නිස්සාය හි අනෙකසතසහස්සා වට්ටකාපි ජීවිතක්ඛයං පත්තා”ති වට්ටකජාතකං (ජා. 1.1.118) කපේසි. එවම්පි තෙසු හගවතො වචනං අනාදියන්තෙසු අඤ්ඤතරෙන ධම්මවාදිනා තථාගතස්ස විහෙසං අනිච්ඡන්තෙන “ආගමෙතු, හන්තෙ හගවා, ධම්මසාමී, අප්පොස්සුක්කො, හන්තෙ හගවා, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරමනුයුත්තො විහරතු, මයමෙව තෙන භණ්ඩනෙන කලහෙන විග්ගහෙන විවාදෙන පඤ්ඤායිස්සාමා”ති (මහාව. 457; ම. නි. 3.236) චුත්තෙ අතීතං ආහරි –

භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තො නාම කාසිරාජා අභොසි.
 බ්‍රහ්මදත්තෙන දීඝිතිස්ස කොසලරඤ්ඤො රජ්ජං අවිජිත්ථිවා අඤ්ඤාතකවෙසෙන
 වසන්තස්ස පිතුනො මාරිතභාවඤ්ඤවෙව දීඝාචුක්ඛමාරෙන අත්තනො ජීවිතෙ දිත්තෙ
 තනො පට්ඨාය තෙසං සමග්ගභාවඤ්ඤව කථෙත්වා “තෙසඤ්ඤි නාම, භික්ඛවෙ,
 රාජුනං ආදින්නදණ්ඩානං ආදින්නසත්ථානං එවරූපං ඛන්තිසොරච්චං භවිස්සති. ඉධ
 බො තං, භික්ඛවෙ, සොහෙට්ඨං, යං තුම්හෙ එවං ස්වාධාතෙ ධම්මචිනයෙ පබ්බජිතා
 සමානා බමා ච භවෙය්‍යාට්ඨං සොරතා වා”ති ඔවදිත්වාපි නෙව තෙ සමග්ගෙ කාතුං
 අසක්ඛි. සො තාය ආකිණ්ණවිහාරතාය උක්කණ්ඨිතො “අහං බො ඉදානි
 ආකිණ්ණො දුක්ඛං විහරාමි, ඉමෙ ච භික්ඛු මම වචනං න කරොන්ති. යංනුනාහං
 එකකොච ගණම්භා වූපකට්ඨො විහරෙය්‍ය”න්ති වින්තෙත්වා කොසම්බියං පිණ්ඩාය
 වරිත්වා අනපලොකෙත්වා භික්ඛුසඬ්ඝං එකකොච අත්තනො පත්තචීවරමාදාය
 බාලකලොණකගාමං ගන්ත්වා තත්ථ භගුත්ථෙරස්ස එකචාරිකවත්තං කථෙත්වා
 පාචිනවංසම්ගදායෙ තිණ්ණං කුලපුත්තානං සාමග්ගියානිසංසං කථෙත්වා යෙන
 පාලිලෙය්‍යකං අත්ථී, තදවසරි. තත්‍ර සුදං භගවා පාලිලෙය්‍යකං උපනිස්සාය
 රක්ඛිතවනසණ්ඨෙ භද්දසාලමූලෙ පාලිලෙය්‍යකෙන හත්ථිනා උපට්ඨියමානො
 ඵාසුකං වස්සාවාසං වසී.

කොසම්බිවාසිනොපි බො උපාසකා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං අපස්සන්තා
 “කුභිං, හන්තෙ, සත්ථා”ති පුච්ඡිත්වා “පාලිලෙය්‍යකවනසණ්ඨං ගතො”ති. “කිං
 කාරණා”ති? “අම්හෙ සමග්ගෙ කාතුං වායමි, මයං පන න සමග්ගා අහුම්භා”ති.
 “කිං, හන්තෙ, තුම්හෙ සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තස්මිං සාමග්ගිං කරොන්තෙ
 සමග්ගා නාහුවත්ථා”ති? “එවමාචුසො”ති. “මනුස්සා ඉමෙ සත්ථු සන්තිකෙ
 පබ්බජිත්වා තස්මිං සාමග්ගිං කරොන්තෙපි සමග්ගා න ජාතා, මයං ඉමෙ නිස්සාය
 සත්ථාරං දට්ඨුං න ලභිම්භා, ඉමෙසං නෙව ආසනං දස්සාම, න අභිවාදනාදිනි
 කරිස්සාමා”ති තනො පට්ඨාය තෙසං සාමිච්ඡිත්තම්පි න කරිංසු. තෙ අප්පාහාරතාය
 සුස්සමානා කතිපාහෙනෙව උජුකා හුත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිචයං දෙසෙත්වා
 බමාපෙත්වා “උපාසකා මයං සමග්ගා ජාතා, තුම්හෙපි නො පුරිමසදිසා භොවා”ති
 ආහංසු. “බමාපිතො පන වො, හන්තෙ, සත්ථා”ති. “න බමාපිතො, ආචුසො”ති.
 “තෙන හි සත්ථාරං බමාපෙට්ඨං, සත්ථු බමාපිතකාලෙ මයම්පි තුම්භාකං පුරිමසදිසා
 භවිස්සාමා”ති. තෙ අන්තොවස්සභාවෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං අවිසහන්තා
 දුක්ඛෙන තං අන්තොවස්සං චිතිනාමෙසු. සත්ථා පන තෙන හත්ථිනා
 උපට්ඨියමානො සුඛං වසී. සොපි හි හත්ථිනාගො ගණං පහාය ඵාසුචිහාරත්ථායෙව
 තං වනසණ්ඨං පාවිසී.

යථාහ – “අහං බො ආකිණ්ණො විහරාමි හත්ථිහි හත්ථිනිහි හත්ථිකලහෙහි
 හත්ථිච්ඡාපෙහි, ඡින්නග්ගානි වෙච තිණානි බාදාමි, ඔහග්ගොහග්ගඤ්ඤව මෙ
 සාධාහඬ්ගං බාදන්ති, ආවිලානි ච පානියානි පිවාමි, ඔගාහා වස්ස මෙ උත්තිණ්ණස්ස
 හත්ථිනියො කායං උපනිසංසන්තියො ගච්ජන්ති, යංනුනාහං එකොච ගණම්භා
 වූපකට්ඨො විහරෙය්‍ය”න්ති (මහාව. 467; උදා. 35). අප්ථං බො සො හත්ථිනාගො
 යුථා අපක්කම්ම යෙන පාලිලෙය්‍යකං රක්ඛිතවනසණ්ඨං භද්දසාලමූලං, යෙන

හගවා තෙත්පසඬුකම්, උපසඬුකම්ත්වා පන හගවන්තං වන්දිත්වා ඔලොකෙන්තො අඤ්ඤං කිඤ්චි අදිස්වා හද්දසාලමූලං පාදෙනෙව පහරන්තො තච්ඡේත්වා සොණ්ඩාය සාබං ගහෙන්වා සම්මජ්ජී. තතො පට්ඨාය සොණ්ඩාය සටං ගහෙන්වා පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙනි, උණ්භොදකෙන අත්ථෙ සති උණ්භොදකං පටියාදෙනි. කථං? හත්ථෙන කට්ඨානි සංසිත්වා අග්ගිං සම්පාදෙනි, තත්ථ දාරුනි පක්ඛිපන්තො අග්ගිං ජාලෙන්වා තත්ථ පාසාණෙ පක්ඛිපිත්වා පචිත්වා දාරුදණ්ඩකෙන පවට්ඨෙත්වා පරිච්ඡින්නාය බුද්දකසොණ්ඩිකාය ඛිපති, තතො හත්ථං ඔතාරෙත්වා උදකස්ස තත්තභාවං ජානිත්වා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දති. සත්ථා “උදකං තෙ තාපිතං පාලිලෙයාකා” ති වත්වා තත්ථ ගන්ත්වා න්භායති. අථස්ස නානාවිධානි ඵලානි ආහරිත්වා දෙනි. යදා පන සත්ථා ගාමං පිණ්ඩාය පච්ඡති, තදා සත්ථු පත්තචීවරමාදාය කුම්භෙ පතිට්ඨපෙත්වා සත්ථාරා සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. සත්ථා ගාමුපචාරං පත්වා “පාලිලෙයාක ඉතො පට්ඨාය තයා ගන්තුං න සක්කා, ආහාර මෙ පත්තචීවර” න්ති ආහරාපෙත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාචිසි. සොපි යාව සත්ථු නික්ඛමනා තත්ථෙව යත්වා ආගමනකාලෙ පච්චුග්ගමනං කත්වා පුරිමනයෙනෙව පත්තචීවරං ගහෙන්වා වසනට්ඨානෙ ඔතාරෙත්වා වත්තං දස්සෙත්වා සාබාය ඛිපති, රත්තිං වාළුමිගපරිපන්ථනිවාරණත්ථං මහන්තං දණ්ඩං සොණ්ඩාය ගහෙන්වා “සත්ථාරං රක්ඛිස්සාමි” ති යාව අරුණුග්ගමනා වනසණ්ඩස්ස අන්තරන්තරෙන විවරති, තතො පට්ඨායයෙව කිර සො වනසණ්ඩො පාලිලෙයාකරක්ඛිතවනසණ්ඩො නාම ජාතො. අරුණෙ උග්ගතෙ මුඛොදකදානං ආදිං කත්වා තෙනෙවූපායෙන සබ්බවත්තානි කරොති.

අථෙකො මක්කටො තං හත්ථීං උට්ඨාය සමුට්ඨාය දිවසෙ දිවසෙ තථාගතස්ස ආභිසමාවාරිකං කරොන්තං දිස්වා “අහමිපි කිඤ්චිදෙව කරිස්සාමි” ති විවරන්තො ඵකදිවසං නිම්මක්ඛිකං දණ්ඩකමධුං දිස්වා දණ්ඩකං හඤ්ජිත්වා දණ්ඩකෙනෙව සද්ධිං මධුපටලං සත්ථු සන්තිකං ආහරිත්වා කදලිපත්තං ඡින්දිත්වා තත්ථ යපෙත්වා අදාසි. සත්ථා ගණ්ඨි. මක්කටො “කරිස්සති නු ඛො පරිභොගං න කරිස්සති” ති ඔලොකෙන්තො ගහෙන්වා නිසින්තං දිස්වා “කිං නු ඛො” ති වින්තෙත්වා දණ්ඩකොටියං ගහෙන්වා පරිවත්තෙත්වා උපධාරෙත්තො අණ්ඩකානි දිස්වා තානි සණ්ඨකං අපනෙත්වා පුන අදාසි. සත්ථා පරිභොගමකාසි. සො තුට්ඨමානසො තං තං සාබං ගහෙන්වා නච්චන්තොව අට්ඨාසි. අථස්ස ගභිතසාබාපි අක්කන්තසාබාපි හිජ්ජිංසු. සො ඵකස්මිං බාණුමත්ථකෙ පතිත්වා නිවිට්ඨගන්තො සත්ථරි පසන්තෙනෙව වින්තෙන කාලං කත්වා තාවතිංසභවනෙ තිංසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ නිබ්බන්ති, අච්ඡරාසහස්සපරිවාරො මක්කටදෙවපුත්තො නාම අහොසි.

තථාගතස්ස තත්ථ හත්ථීනාගෙන උපට්ඨියමානස්ස වසනභාවො සකලජම්බුදිපෙ පාකටො අහොසි. සාවත්ථීනගරතො “අනාථපිණ්ඩිකො විසාබා ව මහාඋපාසිකා” තිඵවමාදීනි මහාකුලානි ආනන්දත්ථෙරස්ස සාසනං පහිණිංසු “සත්ථාරං නො, හන්තෙ, දස්සෙථා” ති. දිසාවාසිනොපි පඤ්චසතා හික්ඛු වුට්ඨවස්සා ආනන්දත්ථෙරං උපසඬුකම්ත්වා “විරස්සුතා නො, ආවුසො ආනන්ද, හගවතො

සම්මුඛා ධම්මී කථා, සාධු මයං, ආවුසො ආනන්ද, ලභෙය්‍යාම භගවතො සම්මුඛා ධම්මීං කථං සවනායා”ති යාචිංසු. ථෙරො තෙ භික්ඛු ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා “තෙමාසං එකවිහාරිතො තථාගතස්ස සන්තිකං එත්තකෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං උපසඬ්ඛිතං අයුත්ත”න්ති වින්තෙත්වා තෙ භික්ඛු ඛහි යපෙත්වා එකකොව සත්ථාරං උපසඬ්ඛිතම්. පාලිලෙය්‍යකො තං දිස්වා දණ්ඩමාදාය පක්ඛන්දි. සත්ථා ඔලොකෙත්වා අපෙහි “අපෙහි පාලිලෙය්‍යක, මා නිවාරයි, බුද්ධුපට්ඨාකො එසො”ති ආහ. සො තත්ථෙව දණ්ඩං ජඩ්ඛෙත්වා පත්තචීවරපට්ඨගහණං ආපුච්ඡි. ථෙරො නාදාසි. නාගො “සවෙ උග්ගහිතවත්තො භවිස්සති, සත්ථු නිසිදනපාසාණඵලකෙ අත්තනො පරික්ඛාරං න යපෙස්සති”ති වින්තෙසි. ථෙරො පත්තචීවරං භූමියං යපෙසි. වත්තසම්පන්නා හි ගරුතං ආසනෙ වා සයනෙ වා අත්තනො පරික්ඛාරං න යපෙත්ති.

ථෙරො සත්ථාරං උපසඬ්ඛිතත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදි. සත්ථා “ආනන්ද, එකොව ආගතොසි”ති පුච්ඡිත්වා පඤ්චසතෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං ආගතභාවං සුත්වා “කහං පනෙන”ති වත්වා “තුම්භාකං චිත්තං අජානන්තො ඛහි යපෙත්වා ආගතොමිහි”ති චුත්තෙ “පක්කොසාහි නෙ”ති ආහ. ථෙරො තථා අකාසි. තෙ භික්ඛු ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙහි භික්ඛුහි, “භන්තෙ භගවා, හි බුද්ධසුබ්බමාලො වෙව ඛත්තිසුබ්බමාලො ව, තුම්භෙහි තෙමාසං එකකෙහි තිට්ඨන්තෙහි නිසිදන්තෙහි ව දුක්කරං කතං, වත්තපට්ඨත්තකාරකොපි මුඛොදකාදිදායකොපි නාහොසි මඤ්ඤෙ”ති චුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, පාලිලෙය්‍යකහත්ථිනා මම සබ්බකිච්චානි කතානි. එවරුපඤ්ඤා සහායං ලභන්තෙන එකතොව වසිතුං යුත්තං, අලභන්තස්ස එකවාරිකභාවොව සෙය්‍යො”ති වත්වා ඉමා නාගවග්ගෙ තිස්සො ගාථා අභාසි –

“සවෙ ලභෙථ නිපකං සහායං,
සද්ධිංවරං සාධුචිහාරි ධීරං;
අභිභූය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි,
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා.

“නො වෙ ලභෙථ නිපකං සහායං,
සද්ධිංවරං සාධුචිහාරි ධීරං;
රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය,
එකො වරෙ මාතඬ්ඨගරඤ්ඤෙව නාගො.

“එකස්ස වරිතං සෙය්‍යො,
නත්ථි බාලෙ සහායතා;
එකො වරෙ න ව පාපානි කයිරා,
අප්පොස්සුක්කො මාතඬ්ඨගරඤ්ඤෙව නාගො”ති. (මහාව. 464; ම. නි. 3.237; ධ. ප. 328-330; සු. නි. 45-46);

ගාථාපරියොසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.
 ආනන්දත්ථෙපරොපි අනාථපිණ්ඩිකාදීහි පෙසිතසාසනං ආරොචෙත්වා, “හත්තෙ,
 අනාථපිණ්ඩිකප්පමුඛා තෙ පඤ්ච අරියසාවකකොට්ඨො තුම්භාකං ආගමනං
 පච්චාසිසන්ති”ති ආහ. සත්ථා “තෙන හි ගණ්භාහි පත්තච්චර”න්ති පත්තච්චරං
 ගාභාපෙත්වා නික්ඛමි. නාගො ගන්ත්වා ගතමග්ගෙ තිරියං අට්ඨාසි. “කිං කරොති,
 හත්තෙ, නාගො”ති? “තුම්භාකං, භික්ඛවෙ, භික්ඛං දාතුං පච්චාසිසති, දීඝරත්තං
 බො පනායං මය්හං උපකාරකො, නාස්ස චිත්තං කොපෙතුං වට්ටති, නිවත්තථ,
 භික්ඛවෙ”ති සත්ථා භික්ඛු ගහෙත්වා නිවත්ති. හත්ථිපි වනසණ්ඩං පටිසිත්වා
 පනසකදලිඵලාදීනි නානාඵලානි සංහරිත්වා රාසිං කත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛුනං අදාසි.
 පඤ්චසතා භික්ඛු සබ්බානි බෙපෙතුං නාසක්ඛිංසු. හත්තකිච්චපරියොසානෙ සත්ථා
 පත්තච්චරං ගාහෙත්වා නික්ඛමි. නාගො භික්ඛුනං අන්තරන්තරෙන ගන්ත්වා සත්ථු
 පුරතො තිරියං අට්ඨාසි. “කිං කරොති, හත්තෙ, නාගො”ති? “අයඤ්චි භික්ඛවෙ,
 තුම්භෙ පෙසෙත්වා මං නිවත්තෙතුකාමො”ති. අථ නං සත්ථා “පාලිලෙයාක, ඉදං
 පන මම අනිවත්තගමනං, තච ඉමිනා අත්තභාවෙන ඤානං වා විපස්සනං වා
 මග්ගඵලං වා නත්ථි, තිට්ඨ ත්ව”න්ති ආහ. තං සුත්වා නාගො මුඛෙ සොණ්ඩං
 පක්ඛිපිත්වා රොදන්තො පච්ඡතො පච්ඡතො අගමාසි. සො හි සත්ථාරං නිවත්තෙතුං
 ලහන්තො තෙනෙව නියාමෙන යාවජීවං පටිජග්ගෙයා, සත්ථා පන තං ගාමුපචාරං
 පත්වා “පාලිලෙයාක ඉතො පට්ඨාය තච අභූමි, මනුස්සාවාසො සපරිපන්ථො, තිට්ඨ
 ත්ව”න්ති ආහ. සො රොදමානො තත්ථෙව යත්වා සත්ථරි වක්ඛුපථං විජහන්තෙ
 හදයෙන ඵලිතෙන කාලං කත්වා සත්ථරි පසාදෙන තාවතිංසභවනෙ
 තිංසයොජනිකෙ කතකච්චිමානෙ අච්ඡරාසභස්සමජ්ඣෙ නිබ්බත්ති,
 පාලිලෙයාකදෙවපුත්තොයෙවස්ස නාමං අහොසි.

සත්ථාපි අනුපුබ්බෙන ජෙතවනං අගමාසි. කොසම්බකා භික්ඛු “සත්ථා කිර
 සාවත්ථිං ආගතො”ති සුත්වා සත්ථාරං බමාපෙතුං තත්ථ අගමංසු. කොසලරාජා
 “තෙ කිර කොසම්බකා භණ්ඩනකාරකා භික්ඛු ආගච්ඡන්ති”ති සුත්වා සත්ථාරං
 උපසඩ්ධකමිත්වා “අහං, හත්තෙ, තෙසං මම විජිතං පටිසිතුං න දස්සාමි”ති ආහ.
 “මහාරාජ, සීලවන්තා ඵතෙ භික්ඛු, කෙවලං අඤ්ඤාමඤ්ඤං විවාදෙන මම වචනං න
 ගණ්හිංසු, ඉදානි මං බමාපෙතුං ආගච්ඡන්ති, ආගච්ඡන්තු මහාරාජා”ති.
 අනාථපිණ්ඩිකොපි “අහං, හත්තෙ, තෙසං විහාරං පටිසිතුං න දස්සාමි”ති වත්වා
 තථෙව හගවතා පටික්ඛිත්තො තුණ්හි අහොසි. සාවත්ථියං අනුප්පත්තානං පන
 තෙසං හගවා ඵකමන්තෙ විචිත්තං කාරාපෙත්වා සෙනාසනං දාපෙසි. අඤ්ඤෙ භික්ඛු
 තෙහි සද්ධිං නෙව ඵකතො නිසිදන්ති, න තිට්ඨන්ති, ආගතාගතා සත්ථාරං පුච්ඡන්ති
 – “කතමෙතෙ, හත්තෙ, භණ්ඩනකාරකා කොසම්බකා භික්ඛු”ති? සත්ථා
 “ඵතෙ”ති දස්සෙති. “ඵතෙ කිර තෙ, ඵතෙ කිර තෙ”ති ආගතාගතෙහි අභිගුලිකා
 දස්සියමානා ලජ්ජාය සිසං උක්ඛිපිතුං අසක්කොන්තා හගවතො පාදමුලෙ
 නිපජ්ජිත්වා හගවන්තං බමාපෙසු. සත්ථා “භාරියං වො, භික්ඛවෙ, කතං, තුම්භෙ හි
 නාම මාදිසස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා මයි සාමග්ගිං කරොන්තෙ මම
 වචනං න කරිත්ථ, පොරාණකපණ්ඩිතාපි වජ්ඣස්සත්තානං මාතාපිතුනං ඔවාදං
 සුත්වා තෙසු ජීවිතා වොරොපියමානෙසුපි තං අනතික්කමිත්වා පච්ඡා ද්විසු රට්ඨෙසු

රජ්ජං කාරයිංසු’’ති වත්වා පුනඳෙව කොසම්බිකජාතකං (ජා. 1.9.10 ආදයො)
 කටේත්වා ‘‘එවං, භික්ඛවෙ, දීඝාචුක්ඛමාරො මාතාපිතුසු ජීවිතා වොරොපියමානෙසුපි
 තෙසං ඔවාදං අනතික්කමිත්වා පච්ඡා බ්‍රහ්මදත්තස්ස ධිතරං ලභිත්වා ද්විසු
 කාසිකොසලරට්ඨෙසු රජ්ජං කාරෙසි, තුම්හෙහි පන මම වචනං අකරොන්තෙහි
 භාරියං කත’’න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

6.

‘‘පරෙ ව න විජානන්ති, මයමෙත්ථ යමාමසෙ;
 යෙ ව තත්ථ විජානන්ති, තතො සම්මන්ති මෙධගා’’ති.

තත්ථ පරෙති පණ්ඩිතෙ යපෙත්වා තතො අඤ්ඤෙ භණ්ඩනාකාරකා පරෙ නාම.
 තෙ තත්ථ සඤ්ඤාමජ්ඣෙ කොලාහලං කරොන්තා ‘‘මයං යමාමසෙ උපරමාම
 විනස්සාම සතතං සමිතං මච්චුසන්තිකං ගච්ඡාමා’’ති න විජානන්ති. යෙ ව තත්ථ
 විජානන්ති යෙ තත්ථ පණ්ඩිතා ‘‘මයං මච්චුසන්තිකං ගච්ඡාමා’’ති විජානන්ති.
 තතො සම්මන්ති මෙධගාති එවඤ්ඤි තෙ ජානන්තා යොනියොමනසිකාරං
 උජ්ජාදෙත්වා මෙධගානං කලහානං වූපසමාය පටිපජ්ජන්ති. අථ තෙසං තාය
 පටිපත්තියා තෙ මෙධගා සම්මන්තිති. අථ වා පරෙ වාති පුබ්බෙ මයා ‘‘මා, භික්ඛවෙ,
 භණ්ඩන’’න්තිආදීති වත්වා ඔවදියමානාපි මම ඔවාදස්ස අපටිග්ගහණෙන
 අතික්කමනෙන අමාමකා පරෙ නාම. ‘‘මයං ඡන්දාදිවසෙන මිච්ඡාගාහං ගහෙත්වා
 එත්ථ සඤ්ඤාමජ්ඣෙ යමාමසෙ භණ්ඩනාදීනං වුද්ධියා වායමාමා’’ති න විජානන්ති.
 ඉදානි පන යොනියො පච්චවෙක්ඛමානා තත්ථ තුම්හාකං අන්තරෙ යෙ ව
 පණ්ඩිතපුරිසා ‘‘පුබ්බෙ මයං ඡන්දාදිවසෙන වායමන්තා අයොනියො පටිපන්නා’’ති
 විජානන්ති, තතො තෙසං සන්තිකා තෙ පණ්ඩිතපුරිසෙ නිස්සාය ඉමෙ දානි
 කලහසඬ්ඛාතා මෙධගා සම්මන්තිති අයමෙත්ථ අත්ථොති.

ගාථාපරියොසානෙ සම්පත්තභික්ඛු සොතාපත්තිඵලාදීසු පතිට්ඨහිංසුති.

කොසම්බකවත්ථු පඤ්චමං.

6. මහාකාළත්ථෙරවත්ථු

සුභානුපස්සිත්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සෙතඛ්‍යනගරං උපනිස්සාය
 සිංසපාවනෙ විහරන්තො වුළුකාළමහාකාළෙ ආරඬ්භ කටෙසි.

සෙතඛ්‍යනගරවාසිනො හි වුළුකාළො, මජ්ඣිමකාළො, මහාකාළොති තයො
 භාතරො කුටුම්භිකා. තෙසු ඡෙට්ඨකනිට්ඨා දිසාසු විවරිත්වා පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි
 භණ්ඩං ආහරන්ති, මජ්ඣිමකාළො ආහතං වික්කිණාති. අටේකස්මිං සමයෙ තෙ
 උභොපි භාතරො පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි නානාභණ්ඩං ගහෙත්වා සාවත්ථිං ගන්ත්වා
 සාවත්ථියා ව ඡෙතවනස්ස ව අන්තරෙ සකට්ඨාති මොවයිංසු. තෙසු මහාකාළො
 සායන්හසමයෙ මාලාගන්ධාදිහත්ථෙ සාවත්ථිවාසිනො අරියසාවකෙ ධම්මස්සවනාය
 ගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘කුහිං ඉමෙ ගච්ඡන්ති’’ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා ‘‘අභමපි

ගම්ස්සාමි” ති වින්තෙත්වා කනිට්ඨං ආමන්තෙත්වා, “තාත, තෙසු සකටෙසු අප්පමත්තො භොහි, අහං ධම්මං සොතුං ගච්ඡාමි” ති වත්වා ගන්ත්වා තථාගතං වන්දිත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසිදි. සත්ථා තං දිස්වා තස්ස අප්ඤ්ඤාසයවසෙන අනුපුබ්බිං කථං කටෙත්තො දුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තාදිවසෙන (ම. නි. 1.163 ආදයො) අනෙකපරියායෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසඤ්ච කටෙසි. තං සුත්වා මහාකාළො “සබ්බං කිර පභාය ගන්තබ්බං, පරලොකං ගච්ඡන්තං නෙව භොගා, න ඤාතකා ව අනුගච්ඡන්ති, කිං මෙ සරාවාසෙන පබ්බජ්ස්සාමි” ති වින්තෙත්වා මහාජනෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා පක්කන්තෙ සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාවිත්වා සත්ථාරා “නත්ථි තෙ කොචි අපලොකෙතබ්බො” ති වුත්තෙ, “කනිට්ඨො මෙ, හන්තෙ, අත්ථි” ති වත්වා තෙන හි “අපලොකෙහි න” ත්ති වුත්තෙ, “සාධු, හන්තෙ” ති වත්වා ගන්ත්වා කනිට්ඨං පක්කොසාපෙත්වා, “තාත, ඉමං සබ්බං සාපතෙය්‍යං පටිපජ්ජාහි” ති ආහ. “තුම්හෙ පන කිං කරිස්සථ භාතිකා” ති? “අහං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජ්ස්සාමි” ති. සො තං නානාප්පකාරෙහි යාවිත්වා නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තො “සාධු, සාමි, යථා අප්ඤ්ඤාසයං කරොථා” ති ආහ. මහාකාළො ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජි. “අහං භාතිකං ගහෙත්වා උප්පබ්බජ්ස්සාමි” ති වුළුකාළොපි පබ්බජි. අපරභාගෙ මහාකාළො උපසම්පදං ලභිත්වා සත්ථාරං උපසම්බුද්ධත්වා සාසනෙ ධුරානි පුච්ඡිත්වා සත්ථාරා ද්විසු ධුරෙසු කථිතෙසු “අහං, හන්තෙ, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතත්තා ගන්ථධුරං පුරෙතුං න සක්ඛිස්සාමි, විපස්සනාධුරං පන පුරෙස්සාමි” ති යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සොසානිකධුතඨගං සමාදාය පට්ඨානානික්කන්තෙ සබ්බෙසු නිද්දං ඔක්කන්තෙසු සුසානං ගන්ත්වා පච්චුසකාලෙ සබ්බෙසු අනුට්ඨිතෙසුයෙව විහාරං ආගච්ඡති.

අටෙකා සුසානගොපිකා කාලී නාම ඡවඩාහිකා ථෙරස්ස ඨිතට්ඨානං නිසින්තට්ඨානං වඩ්ඤ්ඤිතට්ඨානඤ්ච දිස්වා “කො නු බො ඉධාගච්ඡති, පරිග්ගණ්හිස්සාමි න” ත්ති පරිග්ගණ්හිතුං අසක්කොන්ති එකදිවසං සුසානකුටිකායමෙව දීපං ඡාලෙත්වා පුත්තධිතරො ආදාය ගන්ත්වා එකමන්තෙ නිලීයමානා මජ්ඣිමයාමෙ ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ගන්ත්වා වන්දිත්වා, “අය්‍යා, නො, හන්තෙ, ඉමස්මිං යානෙ විහරති” ති ආහ. “ආම, උපාසිකෙ” ති. “හන්තෙ, සුසානෙ විහරන්තෙහි නාම වත්තං උග්ගණ්හිතුං වට්ටති” ති. ථෙරො “කිං පන මයං තයා කථිතවත්තෙ වත්තිස්සාමා” ති අවත්වා “කිං කාතුං වට්ටති උපාසිකෙ” ති ආහ. “හන්තෙ, සොසානිකෙහි නාම සුසානෙ වසනභාවො සුසානගොපකානඤ්ච විහාරෙ මහාථෙරස්ස ව ගාමභොජකස්ස ව කටෙතුං වට්ටති” ති. “ථෙරො කිං කාරණා” ති? “කතකම්මා වොරා ධනසාමිකෙහි පදානුපදං අනුබද්ධා සුසානෙ හණ්ඩකං ඡඩ්ඨෙත්වා පලායන්ති, අථ මනුස්සා සොසානිකානං පරිපන්ථං කරොන්ති, එතෙසං පන කථිතෙ ‘මයං ඉමස්ස හද්දන්තස්ස එත්තකං නාම කාලං එත්ථ වසනභාවං ඡානාම, අවොරො එසො’ ති උපද්දවං නිවාරෙත්ති. තස්මා එතෙසං කටෙතුං වට්ටති” ති.

“ථෙරො අඤ්ඤං කිං කාතබ්බ” ත්ති? “හන්තෙ, සුසානෙ වසන්තෙන නාම අය්‍යාන මච්ඡමං සතිලපිට්ඨතෙලගුළාදිනි වජ්ජෙතබ්බානි, දිවා න නිද්දායිතබ්බං,

කුසිතෙන න හවිතබ්බං, ආරද්ධවීරියෙන හවිතබ්බං, අසයෙන අමායාවිනා හුත්වා කල්‍යාණජික්ඛාසයෙන හවිතබ්බං, සායං සබ්බෙසු සුත්තෙසු විහාරතො ආගන්තබ්බං, පච්චුසකාලෙ සබ්බෙසු අනුට්ඨිතෙසුයෙව විහාරං ගන්තබ්බං. සචෙ, හන්තෙ, අයොසා ඉමස්මිං යානෙ ඵලං විහරන්තො පබ්බජිතකිව්චං මත්ථකං පාපෙතුං සක්ඛිස්සති, සචෙ මතසරීරං ආනෙත්වා ඡඩ්ඛෙත්ති, අහං කම්බලකුටාගාරං ආරොපෙත්වා ගන්ධමාලාදීහි සක්කාරං කත්වා සරීරකිව්චං කරිස්සාමි. නො චෙ සක්ඛිස්සති, චිතකං ආරොපෙත්වා අග්ගිං ජාලෙත්වා සඬකුනා ආකඩ්ඪිත්වා බහි බිපිත්වා ඵරසුනා කොට්ටෙන්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දිත්වා අග්ගිමහි පක්ඛිපිත්වා ක්‍රමාපෙස්සාමි” ති ආහ. අථ නං ථෙරො “සාධු හද්දෙ, ඵකං පන රුපාරම්මණං දිස්වා මය්හං කථෙය්‍යාසි” ති ආහ. සා “සාධු” ති පච්චස්සෙසි. ථෙරො යථාජික්ඛාසයෙන සුසානෙ සමණධම්මං කරොති. චූළකාළත්ථෙරො පන උට්ඨාය සමුට්ඨාය සරාවාසං වින්තෙති, පුත්තදාරං අනුස්සරති. “භාතිකො මෙ අතිභාරියං කම්මං කරොති” ති වින්තෙති.

අථෙකා කුලධීතා තංග්‍රිහුත්තසමුට්ඨිතෙන බ්‍යාධිතා සායන්හසමයෙ අමීලාතා අකීලන්තා කාලමකාසි. තමෙනං ඤාතකාදයො දාරුතෙලාදීහි සද්ධිං සායං සුසානං නෙත්වා සුසානගොපිකාය “ඉමං ක්‍රමාපෙහී” ති හති. දත්වා නිය්‍යාදෙත්වා පක්කම්භං සා තස්සා පාරුතවත්ථං අපනෙත්වා තංග්‍රිහුත්තමතං පිණිතපිණිතං සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං දිස්වා, “ඉමං අය්‍යස්ස දස්සෙතුං පතිරුපං ආරම්මණං” ති වින්තෙත්වා ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා, “හන්තෙ, ඵවරුපං නාම ආරම්මණං අත්ථි, ඔලොකෙථ අය්‍යා” ති ආහ. ථෙරො “සාධු” ති වත්වා පාරුපනං නිහරාපෙත්වා පාදතලතො යාව කෙසග්ගා ඔලොකෙත්වා “අතිපිණිතමෙතං රුපං සුවණ්ණවණ්ණං අග්ගිමහි නං පක්ඛිපිත්වා මහාජාලාහි ගහිතමත්තකාලෙ මය්හං ආරොවෙය්‍යාසි” ති වත්වා සකට්ඨානමෙව ගන්ත්වා නිසිදි. සා තථා කත්වා ථෙරස්ස ආරොවෙසි. ථෙරො ගන්ත්වා ඔලොකෙසි. ජාලාය පහටපහටට්ඨානං කබරගාවියා විය සරීරවණ්ණං අහොසි, පාදා නමිත්වා ඔලම්බිංසු, හත්ථා පටිකුටිංසු, උගුරුනලාටං නිව්චම්මං අහොසි. ථෙරො “ඉදං සරීරං ඉදානෙව ඔලොකෙත්තානං අපරියන්තකරං හුත්වා ඉදානෙව බයං පත්තං වයං පත්තං” ති රත්තිට්ඨානං ගන්ත්වා නිසිදිත්වා බයවයං සම්පස්සමානො –

“අනිච්චා වත සඬබාරා, උජ්ජාදවයධම්මිනො;
උජ්ජජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තෙසං වූපසමො සුඛො” ති. (දී. නි. 2.221, 272; සං. නි. 1.186; 2.143; ඡා. 1.1.95) –

ගාථං වත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

තස්මිං අරහත්තං පත්තෙ සත්ථා භික්ඛුසඬසපරිවුතො වාරිකං වරමානො සෙතබ්‍යං ගන්ත්වා සිංසපාවනං පාවිසි. චූළකාළස්ස හරියායො “සත්ථා කිර අනුජ්ජන්තො සිංසපාවනං” ති සුත්වා “අම්භාකං සාමිකං ගණ්ඨිස්සාමා” ති පෙසෙත්වා සත්ථාරං නිමන්තාපෙසුං. බුද්ධානං පන අපරිවිණ්ණට්ඨානෙ

ආසනපඤ්ඤත්තිං ආවික්ඛන්තෙන එකෙන භික්ඛුනා පටිමනරං ගන්තුං වට්ටති.
 බුද්ධානඤ්ඤි මජ්ඣිමට්ඨානෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා තස්ස දක්ඛිණතො
 සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස, වාමතො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස, තතො පට්ඨාය
 උභොසු පස්සෙසු භික්ඛුසඤ්ඤා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා භොති. තස්මා
 මහාකාලත්ථෙරො චීවරපාරුපනට්ඨානෙ යත්වා, “චූළකාල, ත්වං පුරතො ගන්ත්වා
 ආසනපඤ්ඤත්තිං ආවික්ඛා” ති චූළකාලං පෙසෙසි. තස්ස දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය
 ගෙහජනා තෙන සද්ධිං පරිභාසං කරොන්තා නිවාසනානි සඤ්ඤාත්ථෙරස්ස කොටියං
 අත්ථරන්ති, උච්චාසනානි සඤ්ඤාත්ථෙරස්ස කොටියං. ඉතරො “මා එවං කරොථ,
 නිවාසනානි උපරි මා පඤ්ඤාපෙථ, උච්චාසනානි උපරි පඤ්ඤාපෙථ, නිවාසනානි
 හෙට්ඨා” ති ආහ. ඉත්ථීයො තස්ස වචනං අසුණන්තියො විය “ත්වං කිං කරොන්තො
 විවරසි, කිං තච ආසනානි පඤ්ඤාපෙතුං න වට්ටති, ත්වං කං ආපුච්ඡිත්වා
 පබ්බජිතො, කෙන පබ්බජිතොසි, කස්මා ඉධාගතොසි” ති වත්වා නිවාසනපාරුපනං
 අවිජ්ජන්දිත්වා සෙතකානි නිවාසෙත්වා සීසෙ ව මාලාවුම්බුට්ඨං යපෙත්වා, “ගච්ඡ
 සත්ථාරං ආනෙහි, මයං ආසනානි පඤ්ඤාපෙස්සාමා” ති පභිණංසු. න විරං
 භික්ඛුභාවෙ යත්වා අවස්සිකොච උප්පබ්බජිතත්තා ලජ්ජිතුං න ජානාති, තස්මා සො
 තෙන ආකප්පෙන නිරාසඤ්ඤාව ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා බුද්ධජපමුඛං
 භික්ඛුසඤ්ඤා ආදාය ආගතො. භික්ඛුසඤ්ඤා පන භත්තකිච්චාවසානෙ මහාකාලස්ස
 හරියායො “ඉමාහි අත්තතො සාමිකො ගහිතො, මයමිපි අමිහාකං සාමිකං
 ගණ්ඨස්සාමා” ති වින්තෙත්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං නිමන්තයිංසු. තදා පන
 ආසනපඤ්ඤාපනත්ථං අඤ්ඤො භික්ඛු අගමාසි. තා තස්මිං බණ්ණ ඔකාසං අලභිත්වා
 බුද්ධජපමුඛං භික්ඛුසඤ්ඤා නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං අදංසු. චූළකාලස්ස පන ද්වෙ
 හරියායො, මජ්ඣිමකාලස්ස චතස්සො, මහාකාලස්ස පන අට්ඨ. භික්ඛුපි
 භත්තකිච්චං කාතුකාමා නිසීදිත්වා භත්තකිච්චමකංසු, බහි ගන්තුකාමා උට්ඨාය
 අගමංසු. සත්ථා පන නිසීදිත්වා භත්තකිච්චං කරි. තස්ස භත්තකිච්චපරියොසානෙ තා
 ඉත්ථීයො, “හන්තෙ, මහාකාලො අමිහාකං අනුමොදනං කත්වා ආගච්ඡස්සති,
 තුම්හෙ පුරතො ගච්ඡා” ති වදිංසු. සත්ථා “සාධු” ති වත්වා පුරතො අගමාසි.
 ගාමද්වාරං පත්වා භික්ඛු උප්ඤ්ඤාසිංසු “කිං නාමෙතං සත්ථාරා කතං, ඤ්ඤත්වා නු බො
 කතං, උදාහු අජානිත්වා. හියොහ චූළකාලස්ස පුරතො ගතත්තා පබ්බජ්ජන්තරායො
 ජාතො, අජ්ජ අඤ්ඤස්ස පුරතො ගතත්තා අන්තරායො නාහොසි. ඉදානි මහාකාලං
 යපෙත්වා ආගතො, සීලවා බො පන භික්ඛු ආචාරසම්පන්නො, කරිස්සති නු බො
 තස්ස පබ්බජ්ජන්තරාය” ති. සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා නිවත්තිත්වා යීතො “කිං
 කථෙථ, භික්ඛවෙ” ති පුච්ඡි. තෙ තමත්ථං ආරොචෙසුං. “කිං පන තුම්හෙ, භික්ඛවෙ,
 චූළකාලං විය මහාකාලං සල්ලක්ඛෙථා” ති? “ආම, හන්තෙ”. තස්ස හි ද්වෙ
 පජාපතියො, ඉමස්ස අට්ඨ. “අට්ඨහි පරික්ඛිපිත්වා ගහිතො කිං කරිස්සති,
 හන්තෙ” ති? සත්ථා “මා, භික්ඛවෙ, එවං අවචුත්ථ, චූළකාලො උට්ඨාය සමුට්ඨාය
 සුභාරම්මණබ්බුලො විහරති, පපාතෙ යීතො දුබ්බලරුක්ඛසදිසො. මයං පන
 පුත්තො මහාකාලො අසුභානුපස්සි විහරති, සනසෙලපබ්බතො විය අවලො” ති
 වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

“සුභානුපස්සිං විහරන්තං, ඉන්ද්‍රියෙසු අසංවුතං;
භොජනම්හි වාමන්තඤ්ඤං, කුසිතං භීතවීරියං;
තං වෙ පසහති මාරො, වාතො රුක්ඛංව දුබ්බලං.

8.

“අසුභානුපස්සිං විහරන්තං, ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතං;
භොජනම්හි ච මත්තඤ්ඤං, සද්ධං ආරද්ධවීරියං;
තං වෙ නප්පසහති මාරො, වාතො සෙලංව පබ්බත” න්ති.

තත්ථ සුභානුපස්සිං විහරන්තන්ති සුතං අනුපස්සන්තං, ඉට්ඨාරම්මණෙ මානසං විස්සජ්ජෙත්වා විහරන්තන්ති අත්ථො. යො හි පුග්ගලො නිමිත්තග්ගාහං අනුබ්‍යක්ඛන්තග්ගාහං ගණ්හන්තො “නබ්‍ය සොහනා” ති ගණ්හාති, “අඬිගුලියො සොහනා” ති ගණ්හාති, “හත්ථපාදා, ජඩ්ඝා, ඌරු, කට්ඨ, උදරං, ථනා, ගීවා, ඔට්ඨා, දන්තා, මුඛං, නාසා, අක්ඛිති, කණ්ණා, හමුකා, නලාටං, කෙසා, සොහනා” ති ගණ්හාති, “කෙසා, ලොමා, නබ්‍ය, දන්තා, තවො, සොහනා” ති ගණ්හාති, වණ්ණො සුභො, සණ්ඨානං සුභන්ති, අයං සුභානුපස්සි නාම. එවං තං සුභානුපස්සිං විහරන්තං. ඉන්ද්‍රියෙසුති වක්ඛාදීසු ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු. අසංවුතන්ති වක්ඛුද්වාරාදීනි අරක්ඛන්තං. පරියෙසනමත්තා පටිග්ගහණමත්තා පරිභොගමත්තාති ඉමිස්සා මත්තාය අජානනතො භොජනම්හි වාමන්තඤ්ඤං. අපිච පච්චවෙක්ඛණමත්තා විස්සජ්ජනමත්තාති ඉමිස්සාපි මත්තාය අජානනතො අමත්තඤ්ඤං, ඉදං භොජනං ධම්මිකං, ඉදං අධම්මිකන්තිපි අජානන්තං. කාමච්ඡන්දබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කවසිතාය කුසිතං. භීතවීරියන්ති නිබ්බීරියං චතුසු ඉරියාපටෙසු වීරියකරණරහිතං. පසහතිති අභිභවති අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරති. වාතො රුක්ඛංව දුබ්බලන්ති බලවවාතො ඡින්තපපාතෙ ජාතං දුබ්බලරුක්ඛං විය. යථා හි සො වාතො තස්ස දුබ්බලරුක්ඛස්ස පුජ්ච්චලපල්ලවාදීනිපි පාතෙති, බුද්ධකසාබාපි හඤ්ජති, මහාසාබාපි හඤ්ජති, සමුලකම්පි තං රුක්ඛං උජ්ජාටෙත්වා උද්ධංමුලං අධොසාබං කත්වා ගච්ජති, එවමෙව එවරූපං පුග්ගලං අත්තො උජ්ජන්තො කිලෙසමාරො පසහති, බලවවාතො දුබ්බලරුක්ඛස්ස පුජ්ච්චලපල්ලවාදිපාතනං විය බුද්ධානුබුද්ධකාපත්තිආපජ්ජනම්පි කරොති, බුද්ධකසාබාහඤ්ජනං විය නිස්සග්ගියාදිආපත්තිආපජ්ජනම්පි කරොති, මහාසාබාහඤ්ජනං විය තෙරසසඬ්ඝාදියෙසාපත්තිආපජ්ජනම්පි කරොති, උජ්ජාටෙත්වා උද්ධං, මුලකං හෙට්ඨාසාබං කත්වා පාතනං විය පාරාජිකාපත්තිආපජ්ජනම්පි කරොති, ස්වාක්ඛාතසාසනා නිහරිත්වා කතිපාහෙනෙව ගිහිභාවං පාපෙතිති එවං එවරූපං පුග්ගලං කිලෙසමාරො අත්තතො වසෙ වත්තෙතිති අත්ථො.

අසුභානුපස්සින්ති දසසු අසුහෙසු අඤ්ඤතරං අසුහං පස්සන්තං. පටිකුලමනසිකාරෙ යුත්තං කෙසෙ අසුහතො පස්සන්තං ලොමෙ නබෙ දන්තෙ තචං වණ්ණං සණ්ඨානං අසුහතො පස්සන්තං. ඉන්ද්‍රියෙසුති ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු. සුසංවුතන්ති නිමිත්තාදිග්ගාහරහිතං පිහිතද්වාරං. අමත්තඤ්ඤනාපටික්ඛෙපෙන භොජනම්හි ච මත්තඤ්ඤං. සද්ධන්ති කම්මස්ස වෙච ඵලස්ස ච සද්දහනලක්ඛණාය ලොකිකාය

සද්ධාය වෙව තීසු වත්ථුසු අවෙච්චජ්ජසාදසඬ්ඛාතාය ලොකුත්තරසද්ධාය ව සමන්තාගතං. ආරද්ධවිරියන්ති පග්ගහිතවිරියං පරිපුණ්ණවිරියං. තං වෙති ඵ්චරුපං තං පුග්ගලං යථා දුබ්බලවාතො සණ්ඨං පහරන්තො ඵකග්ගන්තං සෙලං වාලෙතුං න සක්කොති, තථා අබ්භන්තරෙ උජ්ජජ්ජමානොපි දුබ්බලකිලෙසමාරො නජ්ජසහති, බොහෙතුං වා වාලෙතුං වා න සක්කොතිති අත්ථො.

තාපි බො තස්ස පුරාණදුතියිකායො ථෙරං පරිවාරෙත්වා “ත්ථං කං ආපුච්ඡිත්වා පබ්බජිතො, ඉදානි ගිහී භවිස්සසි න භවිස්සසී” තිආදීනි වත්වා කාසාවං නීහරිතුකාමා අහෙසුං. ථෙරො තාසං ආකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා නිසින්නාසනා වුට්ඨාය ඉද්ධියා උජ්ජත්තිත්වා කුටාගාරකණ්ණිකං ද්විධා හින්දිත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා සත්ථරි ගාථා පරියොසාපෙන්තෙයෙව සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං අහිත්ථවන්තො ආකාසතො ඔතරිත්වා තථාගතස්ස පාදෙ වන්දි.

ගාථාපරියොසානෙ සම්පත්තහික්ඛු සොතාපත්තිඵලාදීසු පතිට්ඨහිංසුති.

මහාකාළත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. දෙවදත්තවත්ථු

අනික්කසාවොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො රාජගහෙ දෙවදත්තස්ස කාසාවලාහං ආරබ්භ කථෙසි.

ඵකස්මිඤ්ඤි සමයෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා පඤ්චසතෙ පඤ්චසතෙ අත්තනො අත්තනො පරිවාරෙ ආදාය සත්ථාරං ආපුච්ඡිත්වා වන්දිත්වා ජෙනවනතො රාජගහං අගමංසු. රාජගහවාසීනො ද්වෙපි තයොපි බහුපි ඵකතො හුත්වා ආගන්තුකදානං අදංසු. අථෙකදිවසං ආයස්මා සාරිපුත්තො අනුමොදනං කරොන්තො “උපාසකා ඵකො සයං දානං දෙති, පරං න සමාදපෙති, සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදං ලහති, නො පරිවාරසම්පදං. ඵකො සයං න දෙති, පරං සමාදපෙති, සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පරිවාරසම්පදං ලහති, නො භොගසම්පදං. ඵකො සයම්පි න දෙති, පරම්පි න සමාදපෙති, සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ කඤ්ඡිකමත්තම්පි කුච්ඡිපුරං න ලහති, අනාථො භොති නිජ්ජච්චයො. ඵකො සයම්පි දෙති, පරම්පි සමාදපෙති, සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අත්තභාවසතෙපි අත්තභාවසහස්සෙපි අත්තභාවසතසහස්සෙපි භොගසම්පදඤ්ඤෙව පරිවාරසම්පදඤ්ඤෙව ලහති” ති ඵං ධම්මං දෙසෙසි.

තමෙකො පණ්ඩිතපුරියො ධම්මං සුත්වා “අච්ඡරියා වත භො, අබ්භතා වත භො ධම්මදෙසනා, සුකාරණං කථිතං, මයා ඉමාසං ද්වින්නං සම්පත්තිනං නිජ්ජාදකං කම්මං කාතුං වට්ටති” ති වින්තෙත්වා – “භන්තෙ, ස්වෙ මය්හං හික්ඛං ගණ්හථ” ති ථෙරං නිමන්තෙසි. “කිත්තකෙහි තෙ හික්ඛුහි අත්ථො උපාසකා” ති. “කිත්තකා පන වො, භන්තෙ, පරිවාරා” ති? “සහස්සමත්තා උපාසකා” ති. “සබ්බෙහි සද්ධිංයෙව ස්වෙ හික්ඛං ගණ්හථ, භන්තෙ” ති. “ථෙරො අධිවාසෙසි”. උපාසකො

නගරවිලියං වරන්තො – “අම්මා, තාතා, මයා භික්ඛුසහස්සං නිමන්තිතං, තුම්හෙ කිත්තකානං භික්ඛුනං භික්ඛං දාතුං සක්ඛිස්සට, තුම්හෙ කිත්තකානං”න්ති සමාදපෙසි. මනුස්සා අත්තනො අත්තනො පභොනකනියාමෙන – “මයං දසන්තං දස්සාම, මයං වීසතියා, මයං සතස්සා”ති ආභංසු. උපාසකො – “තෙන හි එකස්මිං යානෙ සමාගමං කත්වා එකතොව පරිවිසිස්සාම, සබ්බෙ තිලතණ්ඩුලසප්පිමධුපාණිතාදීනි සමාහරටා”ති එකස්මිං යානෙ සමාහරාපෙසි.

අථස්ස එකො කුටුම්භිකො සතසහස්සග්ගනිකං ගන්ධකාසාවචත්ථං දත්වා – “සචෙ තෙ දානවත්තං නප්පභොති, ඉදං විස්සජ්ජේත්වා යං උභං, තං පුරෙය්‍යාසි. සචෙ පභොති, යස්සිච්ඡසි, තස්ස භික්ඛුනො දදෙය්‍යාසි”ති ආභ. තදා තස්ස සබ්බං දානවත්තං පභොසි, කිඤ්චි උභං නාම නාභොසි. සො මනුස්සෙ පුච්ඡ – “ඉදං, අය්‍යා, කාසාවං එකෙන කුටුම්භිකෙන එවං නාම වත්වා දින්නං අතිරෙකං ජාතං, කස්ස නං දෙමා”ති. එකච්චෙ “සාරිපුත්තත්ථෙරස්සා”ති ආභංසු. එකච්චෙ “ථෙරො සස්සපාකසමයෙ ආගන්ත්වා ගමනස්මිලො, දෙවදත්තො අම්මාකං මඬිගලාමඬිගලෙසු සභායො උදකමණිකො විය නිච්චං පතිට්ඨිතො, තස්ස තං දෙමා”ති ආභංසු. සම්බහුලිකාය කථායපි “දෙවදත්තස්ස දාතබ්බං”න්ති වත්තාරො බහුතරා අහෙසුං, අථ නං දෙවදත්තස්ස අදංසු. සො තං ඡන්දිත්වා සිබ්බිත්වා රජිත්වා නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා විචරති. තං දිස්වා මනුස්සා “නයිදං දෙවදත්තස්ස අනුච්ඡවිකං, සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස අනුච්ඡවිකං. දෙවදත්තො අත්තනො අනනුච්ඡවිකං නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා විචරති”ති වදිංසු. අථෙකො දිසාවාසිකො භික්ඛු රාජගහා සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කතපට්ඨස්සත්ථාරො සත්ථාරා ද්වින්නං අග්ගසාවකානං ඵාසුචිහාරං පුච්ඡිතො ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්ති. ආරොචෙසි. සත්ථා “න ඛො භික්ඛු ඉදානෙවෙසො අත්තනො අනනුච්ඡවිකං වත්ථං ධාරෙති, පුබ්බෙපි ධාරෙසියෙවා”ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ ඛාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙත්තෙ ඛාරාණසිවාසි එකො හත්ථිමාරකො හත්ථිං මාරෙත්වා මාරෙත්වා දත්තෙ ච නබ්බෙ ච අන්තානි ච සනමංසඤ්ච ආහරිත්වා වික්කිණන්තො ජීවිතං කප්පෙති. අථෙකස්මිං අරඤ්ඤෙ අනෙකසහස්සා හත්ථිනො ගොවරං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තා පච්චෙකඛුද්ධෙ දිස්වා තතො පට්ඨාය ගච්ඡමානා ගමනාගමනකාලෙ ජණ්ණකෙහි නිපතීත්වා වන්දිත්වා පක්කමන්ති. එකදිවසඤ්චි හත්ථිමාරකො තං කිරියං දිස්වා – “අහං ඉමෙ කිච්ඡෙන මාරෙමි, ඉමෙ ච ගමනාගමනකාලෙ පච්චෙකඛුද්ධෙ වන්දන්ති, කිං නු ඛො දිස්වා වන්දන්ති”ති වින්තෙත්තො – “කාසාව”න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා, “මයාපි ඉදානි කාසාවං ලද්ධං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා එකස්ස පච්චෙකඛුද්ධස්ස ජාතස්සරං ඔරුය්හ න්භායන්තස්ස තීරෙ යපිතෙසු කාසාවෙසු වීචරං ථෙතෙත්වා තෙසං හත්ථිනං ගමනාගමනමග්ගෙ සත්තිං ගහෙත්වා සසීසං පාරුපිත්වා නිසීදති. හත්ථිනො තං දිස්වා – “පච්චෙකඛුද්ධො”ති සඤ්ඤාය වන්දිත්වා පක්කමන්ති. සො තෙසං සබ්බපච්ඡතො ගච්ඡන්තං සත්තියා පහරිත්වා මාරෙත්වා දත්තාදීනි ගහෙත්වා සෙසං භූමියං නිබ්ණිත්වා ගච්ඡති. අපරහාගෙ ඛොධිසත්තො හත්ථියොනියං පට්ඨස්සන්ධිං ගහෙත්වා හත්ථිපෙට්ඨකො යුථපති අභොසි. තදාපි සො තථෙව කරොති.

මහාපුරිසො අත්තනො පරිසාය පරිහානිං ඤත්වා, “කුභිං ඉමෙ හත්ථි ගතා, මන්දා ජාතා”ති පුච්ඡන්වා, “න ජානාම, සාමී”ති චුත්තෙ, “කුභිඤ්චි ගච්ඡන්තා මං අනාපුච්ඡන්වා න ගමිස්සන්ති, පරිපන්ථෙන භවිතබ්බ”න්ති වත්වා, “එකස්මිං යානෙ කාසාවං පාරුපිත්වා නිසින්තස්ස සන්තිකා පරිපන්ථෙන භවිතබ්බ”න්ති පරිසඬ්ඛිත්වා, “තං පරිග්ගණ්හිතුං වට්ටති”ති සබ්බෙ හත්ථි පුරතො පෙසෙත්වා සයං පච්ඡතො විලම්බමානො ආගච්ඡති. සො සෙසහත්ථිසු වන්දිත්වා ගතෙසු මහාපුරිසං ආගච්ඡන්තං දිස්වා චීවරං සංහරිත්වා සත්තිං විස්සජ්ජි. මහාපුරිසො සතිං උප්පට්ඨපෙත්වා ආගච්ඡන්තො පච්ඡතො පටික්කමිත්වා සත්තිං විවජ්ජෙසි. අථ නං “ඉමිනා ඉමෙ හත්ථි නාසිතා”ති ගණ්හිතුං පක්ඛන්දි. ඉතරො එකං රුක්ඛං පුරතො කත්වා නිලීයි. අථ “නං රුක්ඛෙන සද්ධිං සොණ්ඩාය පරික්ඛිපිත්වා ගහෙත්වා භූමියං පොථෙස්සාමී”ති තෙන නිහරිත්වා දස්සිතං කාසාවං දිස්වා – “සවාහං ඉමස්මිං දුබ්භිස්සාමි, අනෙකසහස්සෙසු මෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබ්ණාසවෙසු ලජ්ජා නාම භින්තා භවිස්සති”ති අධිවාසෙත්වා – “තයා මෙ එත්තකා ඤාතකා නාසිතා”ති පුච්ඡි. “ආම, සාමී”ති. “කස්මා එවං භාරියකම්මකාසි, අත්තනො අනනුච්ඡවිකං චිතරාගානං අනුච්ඡවිකං වත්ථං පරිදහිත්වා එවරූපං කම්මං කරොන්තෙන භාරියං තයා කත”න්ති. එවඤ්ච පන වත්වා උත්තරිපි නං නිග්ගණ්හන්තො “අනික්කසාවො කාසාවං...පෙ.... ස වෙ කාසාවමරහති”ති ගාථං වත්වා – “අයුත්තං තෙ කත”න්ති වත්වා තං විස්සජ්ජෙසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, “තදා හත්ථිමාරකො දෙවදත්තො අහොසි, තස්ස නිග්ගාහකො හත්ථිනාගො අහමෙවා”ති ජාතකං සමොධානෙත්වා, “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො අත්තනො අනනුච්ඡවිකං වත්ථං ධාරෙසියෙවා”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

9.

“අනික්කසාවො කාසාවං, යො වත්ථං පරිදහිස්සති;
අපෙතො දමසච්චෙන, න සො කාසාවමරහති.

10.

“යො ව වන්තකසාවස්ස, සීලෙසු සුසමාහිතො;
උපෙතො දමසච්චෙන, ස වෙ කාසාවමරහති”ති.

ඡද්දන්තජාතකෙතාපි (ජා. 1.16.122-123) ව අයමත්ථො දීපෙනබ්බො.

තත්ථ අනික්කසාවොති රාගාදිහි කසාවෙහි සකසාවො. පරිදහිස්සතිති නිවාසනපාරුපනඅත්ථරණවසෙන පරිභුඤ්ජිස්සති. පරිධස්සතිතිපි පාඨො. අපෙතො දමසච්චෙනාති ඉන්ද්‍රියදමෙන වෙව පරමත්ථසච්චපක්ඛිකෙන වච්ඡව්චෙන ව අපෙතො, වියුත්තො පරිච්චත්ථොති අත්ථො. න සොති සො එවරූපො පුග්ගලො කාසාවං පරිදහිතුං නාරහති. වන්තකසාවස්සාති චතුහි මග්ගෙහි වන්තකසාවො ඡඩ්ඛිතකසාවො පහීනකසාවො අස්ස. සීලෙසුති චතුපාරිසුද්ධිසීලෙසු. සුසමාහිතොති

සුට්ඨ සමාහිතො සුට්ඨිතො. උපෙනොති ඉන්ද්‍රියදමෙන වෙච චුත්තජ්ජකාරෙන ච සච්චෙන උපගතො. ස වෙති සො ඵවරූපො පුග්ගලො තං ගන්ධකාසාවචත්ථං අරහතීති.

ගාථාපරියොසානෙ සො දිසාවාසිකො හික්ඛු සොතාපන්නො අහොසි, අඤ්ඤෙථි බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසීති.

දෙවදත්තවත්ථු සත්තමං.

8. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අසාරෙ සාරමතීනොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙච්චනෙ විහරන්තො අග්ගසාවකෙහි නිවෙදිතං සඤ්චයස්ස අනාගමනං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අම්භාකඤ්ඤි සත්ථා ඉතො කජ්ජසතසහස්සාධිකානං චතුත්තං අසඬ්ඛොය්‍යානං මත්ථකෙ අමරවතියා නාම නගරෙ සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණකුමාරො හුත්වා සබ්බසිජ්ජෙසු නිජ්ඵත්තිං පත්වා මාතෘපිතූනං අච්චයෙන අනෙකකොට්ඨසඬ්ඛං ධනං පරිච්චජිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා හිමවන්තෙ වසන්තො ඤානාහිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙන්වා ආකාසෙන ගච්ඡන්තො දීපඬ්ඤ්ඤාදසබ්බලස්ස සුදස්සනවිහාරතො රම්මවතීනගරං පවිසන්ත්වාය මග්ගං සොධයමානං ජනං දිස්වා සයම්පි ඵකං පදෙසං ගහෙන්වා මග්ගං සොධෙති. තස්මිං අසොධිතෙයෙව ආගතස්ස සත්ථුනො අත්තානං සෙනුං කත්වා කලලෙ අජිනවම්මං අත්ථරිත්වා ‘සත්ථා සසාවකසඬ්ඛො කලලං අනක්කමිත්වා මං අක්කමන්තො ගච්ඡතු’ති නිපන්තො. සත්ථාරා තං දිස්වාච ‘බුද්ධඬ්ඤ්ඤා ඵස, අනාගතෙ කජ්ජසතසහස්සාධිකානං චතුත්තං අසඬ්ඛොය්‍යානං පරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො භවිස්සතී’ති ඛ්‍යාකතො. තස්ස සත්ථුනො අපරභාගෙ ‘කොණ්ඩඤ්ඤා මඬ්ගලො සුමනො රෙවතො සොහිතො අනොමදස්සි පදුමො නාරදො පදුමුත්තරො සුමෙධො සුජාතො පියදස්සි අත්ථදස්සි ධම්මදස්සි සිද්ධත්ථො තිස්සො චුස්සො විපස්සි සිඬි වෙස්සහු කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො’ති ලොකං ඔභාසෙන්වා උජ්ජන්තානං ඉමෙසම්පි තෙවිසතියා බුද්ධානං සන්තිකෙ ලද්ධඛ්‍යාකරණො, ‘දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියො’ති සමත්තිංස පාරමියො පුරෙත්වා වෙස්සන්තරත්තභාවෙ යීතො පථවිකම්පනානි මහාදානානි දත්වා පුත්තදාරං පරිච්චජිත්වා ආයුපරියොසානෙ තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං යත්වා දස සහස්සවක්කවාළදෙවතාහි සන්තිපතිත්වා –

‘කාලො දෙව මහාවීර, උජ්ජජ්ජ මාතුකුච්ඡයං;
සදෙවකං තාරයන්තො, බුජ්ඣස්සු අමතං පද’න්ති. (බු. වං. 1.67) –

චුත්තෙ –

“කාලං දෙසඤ්ච දීපඤ්ච, කුලං මාතරමෙව ව;
ඉමෙ පඤ්ච විලෝකෙන්වා, උප්පජ්ජති මහායසො” ති. —

පඤ්ච මහාවිලෝකනානි විලෝකෙන්වා තතො වුතො සක්ඛාරාජකුලෙ පටිසන්ධිං
ගහෙන්වා දසමාසච්චයෙන මාතුකුච්ඡිතො විජායි. සොළසවස්සකාලෙ තත්ථ
මහාසම්පත්තියා පරිහරියමානො අනුක්කමෙන හදුයොබ්බතං පත්වා තිණ්ණං
උතුනං අනුව්ඡව්කෙසු තිසු පාසාදෙසු දෙවලෝකසිරිං විය රජ්ජසිරිං අනුභවන්තො
උය්‍යානකිළාය ගමනසමයෙ අනුක්කමෙන ජිණ්ණබ්බියාධිමතසඬ්ඛාතෙ තයො
දෙවදුතෙ දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො නිවත්තිත්වා චතුත්ථ්වාරෙ පබ්බජිතං දිස්වා,
“සාධු පබ්බජ්ජා” ති පබ්බජ්ජාය රුචිං උප්පාදෙන්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා තත්ථ දිවසං
බෙපෙන්වා මඬගලපොක්කරණීතිරෙ නිසින්තො කප්පකවෙසං ගහෙන්වා ආගතෙන
විස්සකම්මෙන දෙවපුත්තෙන අලඬකතපටියන්තො රාහුලකුමාරස්ස ජාතසාසනං
සුත්වා පුත්තසිනෙහස්ස බලවහාවං ඤත්වා, “යාව ඉදං බන්ධනං න වඩ්ඞති,
තාවදෙව නං ඡින්දිස්සාමි” ති වින්තෙන්වා සායං නගරං පටිසන්තො —

“නිබ්බුතා නුන සා මාතා, නිබ්බුතො නුන සො පිතා;
නිබ්බුතා නුන සා නාරි, යස්සායං ථිදිසො පති” ති. —

කිසාගොතමියා නාම පිතුව්ජාධිතාය භාසිතං ඉමං ගාථං සුත්වා, “අහං ඉමාය
නිබ්බුතපදං සාවිතො” ති මුත්තාහාරං ඔමුඤ්චිත්වා තස්සා පෙසෙන්වා අත්තනො
භවනං පටිසිත්වා සිරිසයනෙ නිසින්තො නිද්දොපගතානං නාටකිත්ථිතං විජ්ජකාරං
දිස්වා නිබ්බින්නහදයො ඡන්තං උට්ඨාපෙන්වා කණ්ඩකං ආහරාපෙන්වා තං ආරුශ්භ
ජන්තසභායො දසසහස්සවක්කවාළදෙවතාහි පරිවුතො මහාහිනික්ඛමනං
නික්ඛමිත්වා අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිත්වා අනුක්කමෙන රාජගහං ගන්ත්වා තත්ථ
පිණ්ඩාය වරින්වා පණ්ඩවපබ්බතපබ්භාරෙ නිසින්තො මගධරඤ්ඤා රජ්ජෙන
නිමන්තියමානො තං පටික්ඛිපිත්වා සබ්බඤ්ඤානං පත්වා අත්තනො විජිතං
ආගමනත්ථාය තෙන ගහිතපටිඤ්ඤා ආලාරඤ්ච උදකඤ්ච උපසඬ්ඛිතීත්වා තෙසං
සන්තිකෙ අධිගතවිසෙසං අනලඬකරින්වා ඡබ්බස්සානි මහාපධානං පදහිත්වා
විසාබ්පුණ්ණමදිවසෙ පාතොව සුජාතාය දින්නපායසං පරිභුඤ්ජිත්වා තෙරඤ්ජරාය
නදියා සුවණ්ණපාතිං පවාහෙන්වා තෙරඤ්ජරාය නදියා තීරෙ මහාවනසණ්ඨෙ
නානාසමාපත්තිහි දිවසභාගං විනිනාමෙන්වා සායන්හසමයෙ සොත්තියෙන දින්නං
තිණං ගහෙන්වා කාලෙත නාගරාපෙන අහිත්ථුතගුණො බොධිමණ්ඩං ආරුශ්භ
තිණානි සන්ථරින්වා “න තාවිමං පල්ලඬකං භින්දිස්සාමි, යාව මෙ අනුපාදාය
ආසවෙහි විත්තං න මුච්චිස්සති” ති පටිඤ්ඤං කත්වා පුරත්ථාහිමුබ්බො නිසිදින්වා
සූරියෙ අනත්ථඬගම්තෙයෙව මාරබලං විධමිත්වා පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසඤ්ඤාණං,
මජ්ඣිමයාමෙ චුතුපපාතඤ්ඤාණං පත්වා පච්ඡිමයාමාවසානෙ පච්චයාකාරෙ ඤ්ඤාණං
ඔතාරෙන්වා අරුණුග්ගමනෙ දසබලචතුර්වෙසාරජ්ජාදිසබ්බගුණපටිමණ්ඩිතං
සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඨෙ විනිනාමෙන්වා
අට්ඨමෙ සත්තාහෙ අප්පාලනිග්‍රොධමූලෙ නිසින්තො
ධම්මගම්භීරතාපච්චවෙක්ඛණෙන අප්පොස්සුක්කතං ආපජ්ජමානො

දසසහස්සවක්කවාළමහාබිරන්මපරිවාරෙන සහම්පතිබ්බන්මුනා
 ආයාචිතධම්මදෙසනො බුද්ධවක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්වා බ්‍රහ්මුනො
 අජ්ඣෙසනං අධිවාසෙන්වා, “කස්ස නු බො අහං පයමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය” න්ති
 ඔලොකෙන්තො ආළාරුදකානං කාලකතභාවං ඤත්වා පඤ්චවග්ගියානං භික්ඛූනං
 බහුපකාරතං අනුස්සරිත්වා උට්ඨායාසනා කාසිපුරං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ
 උපකෙන සද්ධිං මන්තෙන්වා ආසාළ්හිපුණ්ණමදිවසෙ ඉසිපතනෙ මිගදායෙ
 පඤ්චවග්ගියානං වසනට්ඨානං පත්වා තෙ අනනුවිඡවිකෙන සමුදාවාරෙන
 සමුදාවරන්තෙ සඤ්ඤාපෙත්වා අඤ්ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤප්පමුඛෙ අට්ඨාරස
 බ්‍රහ්මකොට්ඨො අමතපානං පායෙන්තො ධම්මවක්කං පවත්තෙන්වා
 පවත්තිතවරධම්මවක්කො පඤ්චමියං පක්ඛස්ස සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ
 පතිට්ඨාපෙන්වා තං දිවසමෙව යසකුලපුත්තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තං
 රත්තිභාගෙ නිබ්බින්නිත්වා ගෙහං පහාය නික්ඛන්තං දිස්වා, “එහි යසා” නි
 පක්කොසිත්වා තස්මිංයෙව රත්තිභාගෙ සොතාපත්තිඵලං පාපෙන්වා පුනදිවසෙ
 අරහත්තං පාපෙන්වා අපරෙපි තස්ස සභායකෙ චතුපණ්ණාස ජනෙ
 එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාපෙන්වා අරහත්තං පාපෙසි.

එවං ලොකෙ එකසට්ඨියා අරහත්තෙසු ජාතෙසු වුට්ඨවස්සො පවාරෙන්වා,
 “වරථ, භික්ඛවෙ, වාරික” න්ති සට්ඨි භික්ඛූ දිසාසු පෙසෙන්වා සයං උරුවෙලං
 ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ කප්පාසිකවනයන්ධෙ තිංස ජනෙ හද්දවග්ගියකුමාරෙ
 විනෙසි. තෙසු සබ්බපච්ඡිමකො සොතාපන්නො සබ්බුත්තමො අනාගාමී අහොසි.
 තෙ සබ්බෙපි එහිභික්ඛුභාවෙනෙව පබ්බාපෙන්වා දිසාසු පෙසෙන්වා සයං උරුවෙලං
 ගන්ත්වා අඬුඬුඬුසානි පාටිභාරියසහස්සානි දස්සෙන්වා උරුවෙලකස්සපාදයො
 සහස්සජ්වලපරිවාරෙ තෙහානිකජ්වලෙ විනෙන්වා එහිභික්ඛුභාවෙනෙව
 පබ්බාපෙන්වා ගයාසිසෙ නිසීදාපෙන්වා ආදිත්තපරියායදෙසනාය (මහාව. 54; සං. නි.
 4.28) අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙන්වා තෙන අරහත්තසහස්සෙන පරිවුතො
 “බ්මිබ්බසාරරඤ්ඤො දින්නං පට්ඨඤ්ඤං මොවෙස්සාමී” නි රාජගහනගරුපවාරෙ
 ලට්ඨිවනුය්‍යානං ගන්ත්වා, “සත්ථා කිර ආගතො” නි සුත්වා ද්වාදසනහුතෙහි
 බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි සද්ධිං ආගතස්ස රඤ්ඤො මධුරධම්මකථං කට්ඨන්තො
 රාජානං එකාදසහි නහුතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙන්වා එකනහුතං
 සරණෙසු පතිට්ඨාපෙන්වා පුනදිවසෙ සක්කෙන දෙවරාජෙන මාණවකවණ්ණං
 ගහෙන්වා අහිත්ථුතගුණො රාජගහනගරං පවිසිත්වා රාජනිවෙසනෙ
 කතහත්තකිච්චො වෙළවනාරාමං පටිග්ගහෙන්වා තත්ථෙව වාසං කප්පෙසි. තත්ථ
 නං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා උපසඬ්ඨිකමිංසු.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අනුප්පන්නෙයෙව හි බුද්ධෙ රාජගහනො අවිදුරෙ
 උපනිස්සගාමො කොලිතගාමොති ද්වෙ බ්‍රාහ්මණගාමා අහෙසුං. තෙසු
 උපනිස්සගාමෙ සාරියා නාම බ්‍රාහ්මණියා ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතදිවසෙයෙව
 කොලිතගාමෙ මොග්ගලියා නාම බ්‍රාහ්මණියාපි ගබ්භො පතිට්ඨාසි. තානි කිර ද්වෙපි
 කුලානි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ඨා ආබද්ධපට්ඨද්ධසභායකානෙව අහෙසුං, තාසං
 ද්වින්තමිපි එකදිවසමෙව ගබ්භපරිහාරං අදංසු. තා උහොපි දසමාසච්චෙයෙන

පුත්තෙ විජායංසු. නාමග්ගහණදිවසෙ සාරියා බ්‍රාහ්මණියා පුත්තස්ස
 උපතිස්සගාමකෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා උපතිස්සොති නාමං කරංසු, ඉතරස්ස
 කොලිතගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා කොලිතොති නාමං කරංසු. තෙ උභොපි
 වුඩ්ඪිමන්වාය සබ්බසිජ්ජානං පාරං අගමංසු. උපතිස්සමාණවස්ස කීළනත්ථාය නදිං
 වා උය්‍යානං වා ගමනකාලෙ පඤ්ච සුවණ්ණසිවිකසතානි පරිවාරානි භොන්ති,
 කොලිතමාණවස්ස පඤ්ච ආජඤ්ඤයුත්තරට්ඨතානි. ද්වෙපි ජනා
 පඤ්චපඤ්චමාණවකසතපරිවාරා භොන්ති. රාජගහෙ ව අනුසංචච්ඡරං
 ගිරග්ගසමජ්ජො නාම අභොසි. තෙසං ද්විත්තමිපි එකට්ඨානෙයෙව මඤ්චං
 බන්ධන්ති. ද්වෙපි එකතො නිසීදිත්වා සමජ්ජං පස්සන්තා හසිතබ්බට්ඨානෙ හසන්ති,
 සංවෙගට්ඨානෙ සංවෙජන්ති, දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායං දෙන්ති. තෙසං
 ඉමිනාව නියාමෙන එකදිවසං සමජ්ජං පස්සන්තානං පරිපාකගතත්තා ඤාණස්ස
 පුරිමදිවසෙසු විය හසිතබ්බට්ඨානෙ භාසො වා සංවෙගට්ඨානෙ සංවෙගො වා දාතුං
 යුත්තට්ඨානෙ දානං වා නාභොසි. ද්වෙපි පන ජනා එවං වින්තයිංසු – “කිමෙත්ථ
 ඔලොකෙනබ්බං අත්ථි, සබ්බෙපිමෙ අප්පත්තෙ වස්සසතෙ අප්පණ්ණත්තිකභාවං
 ගමිස්සන්ති, අම්හෙහි පන එකං මොක්ඛධම්මං පරියෙසිතුං වට්ටති” ති ආරම්මණං
 ගහෙන්වා නිසීදිංසු. තතො කොලිතො උපතිස්සං ආහ – “සම්ම උපතිස්ස, න ත්වං
 අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු විය හට්ඨපහට්ඨො, ඉදානි අනත්තමනධාතුකොසි, කිං තෙ
 සල්ලක්ඛිත”න්ති? “සම්ම කොලිත, එතෙසං වොලොකනෙ සාරො නත්ථි,
 නිරත්ථකමෙතං, අත්තනො මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටති” ති ඉදං වින්තයන්තො
 නිසීන්තොමිහි. ත්වං පන කස්මා අනත්තමනොසීති? සොපි තථෙව ආහ. අට්ඨස්ස
 අත්තනා සද්ධිං එකජ්ඣාසයතං ඤත්වා උපතිස්සො ආහ – “අම්හාකං උභිත්තමිපි
 සුවිත්තිකං, මොක්ඛධම්මං පන ගවෙසන්තෙහි එකා පබ්බජ්ජා ලද්ධං වට්ටති. කස්ස
 සන්තිකෙ පබ්බජාමා” ති?

තෙන ඛො පන සමයෙන සඤ්චයො නාම පරිබ්බාජකො රාජගහෙ පට්ඨසති
 මහතියා පරිබ්බාජකපරිසාය සද්ධිං. තෙ “තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජ්ජාමා” ති
 පඤ්චමාණවකසතානි “සිවිකායො ව රථෙ ව ගහෙන්වා ගච්ඡා” ති උය්‍යාපෙත්වා
 එකාය සිවිකාය එකෙන රථෙන ගන්ත්වා සඤ්චයස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසං
 පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සඤ්චයො අතිරෙකලාහග්ගයසග්ගප්පත්තො අභොසි.
 තෙ කතිපාහෙනෙව සබ්බං සඤ්චයස්ස සමයං පරිමද්දිත්වා, “ආචරිය, තුම්හාකං
 ජානනසමයො එත්තකොව, උදාහු උත්තරිමිපි අත්ථි” ති පුච්ඡිංසු. “එත්තකොව
 සබ්බං තුම්හෙහි ඤාත”න්ති වුත්තෙ වින්තයිංසු – “එවං සති ඉමස්ස සන්තිකෙ
 බ්‍රහ්මචරියවාසො නිරත්ථකො, මයං යං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං නික්ඛන්තා, සො
 ඉමස්ස සන්තිකෙ උප්පාදෙතුං න සක්කා, මහා ඛො පන ජම්බුදිපො,
 ගාමනිගමරාජධානියො චරන්තා අද්ධා මොක්ඛධම්මදෙසකං කඤ්චි ආචරියං
 ලභිස්සාමා” ති. තතො පට්ඨාය, “යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා සමණබ්‍රාහ්මණා අත්ථි” ති
 වදන්ති, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා සාකච්ඡං කරොන්ති. තෙහි පුට්ඨං පඤ්භං අඤ්ඤ
 කථෙතුං න සක්කොන්ති, තෙ පන තෙසං පඤ්භං විස්සජ්ජෙන්ති. එවං
 සකලජම්බුදිපං පරිග්ගණන්තිවා නිවත්තිත්වා සකට්ඨානමෙව ආගන්ත්වා, “සම්ම

කොළිත, අම්භෙසු යො පයමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ඉතරස්ස ආරොචෙතු” ති කතිකං අකංසුං.

එවං තෙසු කතිකං කත්වා විහරන්තෙසු සත්ථා චුත්තානුක්කමෙන රාජගහං පත්වා වෙළවනං පටිග්ගහෙත්වා වෙළවනෙ විහරති. තදා “වරථ, භික්ඛවෙ, වාරිකං බහුජනහිතායා” ති රතනත්තයගුණපකාසනත්ථං උයොසීතානං එකසට්ඨියා අරහන්තානං අන්තරෙ පඤ්චවග්ගියානං අබ්භන්තරො අස්සජිත්ථෙරො පටිනිවත්තිත්වා රාජගහං ආගතො, පුනදිවසෙ පාතොව පත්තචීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි. තස්මිං සමයෙ උපතිස්සපරිබ්බාජකොපි පාතොව භත්තකිව්චං කත්වා පරිබ්බාජකාරාමං ගච්ඡන්තො ථෙරං දිස්වා වින්තෙසි – “මයා එවරුපො පබ්බජිතො නාම න දිට්ඨපුබ්බොයෙව, යෙ ලොකෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා, අයං තෙසං භික්ඛුනං අඤ්ඤතරො, යංනුනාහං ඉමං භික්ඛුං උපසඬකම්ත්වා පුච්ඡෙය්‍යං – ‘කංසි ත්වං, ආවුසො, උද්දිස්ස පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසි’” ති? අථස්ස එතදහොසි – “අකාලො ඛො ඉමං භික්ඛුං පඤ්භං පුච්ඡිතුං, අන්තරසරං පටිට්ඨො පිණ්ඩාය වරති, යංනුනාහං ඉමං භික්ඛුං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධෙය්‍යං, අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤානං මග්ග” ති. සො ථෙරං ලද්ධපිණ්ඩපාතං අඤ්ඤතරං ඔකාසං ගච්ඡන්තං දිස්වා නිසීදිතුකාමතඤ්ඤස්ස ඤත්වා අත්තනො පරිබ්බාජකපීඨකං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි, සො භත්තකිව්චපරියොසානෙපිස්ස අත්තනො කුණ්ඩිකාය උදකං අදාසි.

එවං ආවරියවත්තං කත්වා කතභත්තකිව්චෙන ථෙරෙන සද්ධිං මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා එවමාහ – “විජ්ජසන්නානි ඛො පන තෙ, ආවුසො, ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡව්චණ්ණො පරියොදානො, කංසි ත්වං, ආවුසො, උද්දිස්ස පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසි” ති පුච්ඡි. ථෙරො වින්තෙසි – “ඉමෙ පරිබ්බාජකා නාම සාසනස්ස පටිපක්ඛභූතා, ඉමස්ස සාසනස්ස ගම්භීරතං දස්සෙස්සාමි” ති. අත්තනො නවකභාවං දස්සෙන්නො ආහ – “අහං ඛො, ආවුසො, නථො අවිරපබ්බජිතො, අධුනාගතො ඉමං ධම්මවිනයං, න තාවාහං සක්ඛිස්සාමි විත්ථාරෙන ධම්මං දෙසෙතු” ති. පරිබ්බාජකො – “අහං උපතිස්සො නාම, ත්වං යථාසත්තියා අජ්ජං වා බහුං වා වද, එතං නයසතෙන නයසභස්සෙන පටිච්ඡික්ඛිතුං මය්හං භාරො” ති වින්තෙත්වා ආහ –

“අජ්ජං වා බහුං වා භාසස්සු, අත්ථංයෙව මෙ බුහි;
අත්ථෙතෙව මෙ අත්ථො, කිං කාහසි ඛාඤ්ජනං බහු” ති. (මහාව. 60);

එවං චුත්තෙ ථෙරො – “යෙ ධම්මා හෙතුජ්ජහවා” ති (මහාව. 60; අප. ථෙර 1.1.286) ගාථමාහ. පරිබ්බාජකො පයමපදද්වයමෙව සුත්වා සභස්සනයපටිමණ්ඩිතෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, ඉතරං පදද්වයං සොතාපන්නකාලෙ නිට්ඨාපෙසි. සො සොතාපන්නො හුත්වා උපරිවිසෙසෙ අජ්ජවත්තන්තෙ “භවිස්සති එත්ථ කාරණ” ති සල්ලක්ඛෙත්වා ථෙරං ආහ – “භත්තෙ, මා උපරි ධම්මදෙසනං වඩ්ඪයිත්ථ, එත්තකමෙව හොතු, කුහිං අම්භාකං සත්ථා වසති” ති? “වෙළවනෙ,

ආවුසො” ති. “තෙන හි, හන්තෙ, තුම්හෙ පුරතො යාථ, මය්හං එකො සභායකො අත්ථි, අම්හෙහි ච අඤ්ඤාමඤ්ඤං කතියා කතා ‘අම්හෙසු යො අමතං පට්ඨං අධිගච්ඡති, සො ඉතරස්ස ආරොචෙතු’ ති. අහං තං පට්ඨාදායං මොචෙත්වා සභායකං ගහෙත්වා තුම්හාකං ගතමග්ගෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ආගමිස්සාමිති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරස්ස පාදෙසු නිපතීත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ථෙරං උයොයාජෙත්වා පරිබ්බාජකාරාමාහිමුඛො අගමාසි”.

අථ බො කොලිතපරිබ්බාජකො තං දුරතොච ආගච්ඡන්තං දිස්වා, “අජ්ජ මය්හං සභායකස්ස මුඛවණ්ණො න අඤ්ඤාදිවසෙසු විය, අද්ධා තෙන අමතං අධිගතං හවිස්සති” ති අමතාධිගමං පුච්ඡි. සොපිස්ස “ආමාවුසො, අමතං අධිගත” ති පටිජානීත්වා තමෙව ගාථං අභාසි. ගාථාපරියොසානෙ කොලිතො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිත්වා ආහ – “කුහිං කිර, සම්ම, අම්හාකං සත්ථා වසති” ති? “වෙච්චනෙ කිර, සම්ම, ඵලං නො ආවරියෙන අස්සජිත්ථෙරෙන කථිත” ති. “තෙන හි, සම්ම, ආයාම, සත්ථාරං පස්සිස්සාමා” ති. සාරිපුත්තත්ථෙරො ච නාමෙස සදාපි ආවරියපුජකොච, තස්මා සභායං ඵලමාහ – “සම්ම, අම්හෙහි අධිගතං අමතං අම්හාකං ආවරියස්ස සඤ්චයපරිබ්බාජකස්සාපි කථෙස්සාම, බුද්ධිමානො පටිච්ඡික්ඛිස්සති, අජ්ජපටිච්ඡික්ඛන්තො අම්හාකං සද්දහිත්වා සත්ථු, සන්තිකං ගමිස්සති, බුද්ධානං දෙසනං සුත්වා මග්ගඵලපටිච්චෙධං කරිස්සති” ති. තතො ද්වෙපි ජනා සඤ්චයස්ස සන්තිකං අගමංසු.

සඤ්චයො තෙ දිස්වාච – “කිං, තාතා, කොචි වො අමතමග්ගදෙසකො ලද්ධො” ති පුච්ඡි. “ආම, ආවරිය, ලද්ධො, බුද්ධො ලොකෙ උජ්ජන්තො, ධම්මො ලොකෙ උජ්ජන්තො, සඬ්ඝො ලොකෙ උජ්ජන්තො, තුම්හෙ තුව්ඡෙ අසාරෙ විචරථ, තස්මා ඵලං, සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා” ති. “ගච්ඡථ තුම්හෙ, නාහං සක්ඛිස්සාමි” ති. “කිං කාරණාහි”? “අහං මහාජනස්ස ආවරියො හුත්වා විචරිං, විචරන්තස්ස මෙ අන්තෙවාසිකවාසො වාටියා උදඤ්චනභාවජ්ජන්ති විය හොති, න සක්ඛිස්සාමහං අන්තෙවාසිකවාසං වසිතු” ති. “මා ඵලං කරිත්ථ, ආවරියා” ති. “හොතු, තාතා, ගච්ඡථ තුම්හෙ, නාහං සක්ඛිස්සාමි” ති. ආවරිය, ලොකෙ බුද්ධස්ස උජ්ජන්තකාලතො පට්ඨාය මහාජනො ගන්ධමාලාදිහත්ථො ගන්ත්වා තමෙව පුජෙස්සති, මයම්පි තත්ථෙව ගමිස්සාම. “තුම්හෙ කිං කරිස්සථා” ති? “තාතා, කිං නු බො ඉමස්මිං ලොකෙ දන්ධා බහු, උදාහු පණ්ඩිතා” ති. “දන්ධා, ආවරිය, බහු, පණ්ඩිතා ච නාම කතිපයා ඵල හොන්ති” ති. “තෙන හි, තාතා, පණ්ඩිතා පණ්ඩිතස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගමිස්සන්ති, දන්ධා දන්ධස්ස මම සන්තිකං ආගමිස්සන්ති, ගච්ඡථ තුම්හෙ, නාහං ගමිස්සාමි” ති. තෙ “පඤ්ඤායස්සථ තුම්හෙ, ආවරියා” ති පක්කමිංසු. තෙසු ගච්ඡන්තෙසු සඤ්චයස්ස පරිසා හිජ්ජි, තස්මිං බණ්ණ ආරාමො තුව්ඡො අහොසි. සො තුව්ඡං ආරාමං දිස්වා උණ්හං ලොහිතං ඡඩ්ඛෙසි. තෙහිපි සද්ධිං ගච්ඡන්තෙසු පඤ්චසු පරිබ්බාජකසතෙසු සඤ්චයස්ස අඩ්ඨතෙයොසනානි නිවත්තිංසු, අථ බො තෙ අත්තනො අන්තෙවාසිකෙහි අඩ්ඨතෙයොහි පරිබ්බාජකසතෙහි සද්ධිං වෙච්චනං අගමංසු.

සත්ථා චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසින්නො ධම්මං දෙසෙන්නො තෙ දුරතොව දිස්වා
 හික්ඛු ආමන්නෙසි - “එතෙ, හික්ඛවෙ, ද්වෙ සභායකා ආගච්ඡන්ති කොලීතො ව
 උපනිස්සො ව, එතං මෙ සාවකයුගං භවිස්සති අග්ගං හද්දයුග”න්ති. තෙ සත්ථාරං
 වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදිංසු, නිසිදිත්වා ව පන භගවන්තං එතදවොචු -
 “ලභෙය්‍යාම මයං, භන්නෙ, භගවතො සන්නිකෙ පබ්බජ්ජං, ලභෙය්‍යාම
 උපසම්පද”න්ති. “එථ, හික්ඛවො”ති භගවා අවොච - “ස්වාක්ඛාතො ධම්මො,
 වරථ බ්‍රහ්මවරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා”ති. සබ්බෙපි
 ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා සට්ඨිවස්සිකත්ථෙරා විය අහෙසු.

අථ තෙසං පරිසාය වර්තවසෙන සත්ථා ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි. යපෙත්වා ද්වෙ
 අග්ගසාවකෙ අවසෙසා අරහත්තං පාපුණ්සු, අග්ගසාවකානං පන
 උපරිමග්ගත්තයකිච්චං න නිට්ඨාසි. කිං කාරණං? සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස
 මහත්තතාය. අථායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ
 මගධරට්ඨෙ කල්ලවාලගාමකං උපනිස්සාය විහරන්තො ටීනමිද්ධෙ ඔක්කමන්තෙ
 සත්ථාරා සංවෙජිතො ටීනමිද්ධං විනොදෙත්වා තථාගතෙන දින්නං
 ධාතුකම්මට්ඨානං සුඤ්ඤාත්තොව උපරිමග්ගත්තයකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා
 සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි පබ්බජිතදිවසතො
 අඩ්ඨමාසං අතික්කමිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං තමෙව රාජගහං උපනිස්සාය
 සුකරබ්බලෙණෙ විහරන්තො අත්තතො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනබ්බරිබ්බාජකස්ස
 වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තෙ දෙසියමානෙ සුත්තානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා
 පරස්ස වඩ්ඪිතහත්තං පරිභුඤ්ජන්තො විය සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො.
 නනු වායස්මා මහාපඤ්ඤො, අථ කස්මා මහාමොග්ගල්ලානො විරතරෙන
 සාවකපාරමිඤ්ඤාණං පාපුණ්ති? පරිකම්මමහත්තතාය. යථා හි දුග්ගතමනුස්සා යත්ථ
 කත්ථවි ගන්තුකාමා ඛිප්පමෙව නික්ඛමන්ති, රාජුනං පන හත්ථිවාහනකප්පනාදිං
 මහත්තං පරිකම්මං ලද්ධුං වට්ටති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

තං දිවසඤ්ඤෙව පන සත්ථා වඩ්ඨමානකච්ඡායාය වෙඨවනෙ සාවකසන්නිපාතං
 කත්වා ද්වින්නං ථෙරානං අග්ගසාවකට්ඨානං දත්වා පාතිමොක්ඛං උද්දිසි. හික්ඛු
 උජ්ඣායිංසු - “සත්ථා මුඛොලොකෙන නික්ඛං දෙති, අග්ගසාවකට්ඨානං
 දදන්තෙන නාම පයමං පබ්බජිතානං පඤ්චවග්ගියානං දාතුං වට්ටති, එතෙ
 අනොලොකෙත්තෙන යසථෙරප්පමුඛානං පඤ්චපණ්ණාසහික්ඛුනං දාතුං වට්ටති,
 එතෙ අනොලොකෙත්තෙන හද්දවග්ගියානං තිංසජනානං, එතෙ
 අනොලොකෙත්තෙන උරුවෙලකස්සපාදීනං තෙහානිකානං, එතෙ පන එත්තකෙ
 මහාථෙරෙ පභාය සබ්බපච්ඡා පබ්බජිතානං අග්ගසාවකට්ඨානං දදන්තෙන මුඛං
 ඔලොකෙත්වා දින්න”න්ති. සත්ථා, “කිං කථෙථ, හික්ඛවෙ”ති පුච්ඡිත්වා, “ඉදං
 නාමා”ති චුත්තෙ “නාහං, හික්ඛවෙ, මුඛං ඔලොකෙත්වා හික්ඛං දෙමි, එතෙසං පන
 අත්තනා අත්තනා පත්ථිතපත්ථිතමෙව දෙමි. අඤ්ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤො හි එකස්මිං
 සස්සෙ නව වාරෙ අග්ගසස්සදානං දදන්තො අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙත්වා නාදාසි,
 අග්ගධම්මං පන අරහත්තං සබ්බපයමං පටිවිජ්ඣිතුං පත්ථෙත්වා අදාසි”ති. “කදා

පන හගවා’ ති? “සුඤ්ඤං, භික්ඛවෙ” ති. “ආම, හන්තෙ” ති, හගවා අතීතං ආහරි

භික්ඛවෙ, ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සී නාම හගවා ලොකෙ උද්පාදි. තදා මහාකාලො වුළකාලොති ද්වෙභාතිකා කුටුම්භිකා මහන්තං සාලික්ඛෙන්තං වපාපෙසුං. අට්ඨකදිවසං වුළකාලො සාලික්ඛෙන්තං ගන්ත්වා එකං සාලිගබ්භං ඵාලෙන්වා බාදි, තං අතිමධුරං අහොසි. සො බුද්ධප්පමුඛස්ස සඛිසස්ස සාලිගබ්භදානං දාතුකාමො හුත්වා ජෙට්ඨභාතිකං උපසඬකමිත්වා, “භාතික, සාලිගබ්භං ඵාලෙන්වා බුද්ධානං අනුච්ඡවිකං කත්වා පවාපෙත්වා දානං දෙමා” ති ආහ. “කිං වදෙසි, තාත, සාලිගබ්භං ඵාලෙන්වා දානං නාම නෙව අතීතෙ භූතපුබ්බං, න අනාගතෙපි භවිස්සති, මා සස්සං නාසයී” ති; වුත්තොපි සො පුනස්පුනං යාවියෙව. අථ නං භාතා, “තෙන හි සාලික්ඛෙන්තං ද්වෙ කොට්ඨාසෙ කත්වා මම කොට්ඨාසං අනාමසිත්වා අත්තනො කොට්ඨාසෙ ඛෙන්තෙ යං ඉච්ඡාමි, තං කරොමි” ති ආහ. සො “සාධු” ති ඛෙන්තං විහජිත්වා බහු මනුස්සෙ හත්ථකම්මං යාවිත්වා සාලිගබ්භං ඵාලෙන්වා නිරුද්ධකෙන බීරෙන පවාපෙත්වා සජ්ජිමධුසක්ඛරාදීහි යොජෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඛිසස්ස දානං දත්වා හත්තකිව්වපරියොසානෙ – “ඉදං, හන්තෙ, මම අග්ගදානං අග්ගධම්මස්ස සබ්බපයමං පටිවෙදාය සංවත්තතු” ති ආහ. සත්ථා “එවං භොතු” ති අනුමොදනමකාසි.

සො ඛෙන්තං ගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො සකලක්ඛෙන්තං කණ්ණිකබද්ධෙහි විය සාලිසීසෙහි සඤ්ජන්තං දිස්වා පඤ්චවිධසීතිං පටිලභිත්වා, “ලාභා වත මෙ” ති වින්තෙන්වා පුටුකකාලෙ පුටුකග්ගං නාම අදාසි, ගාමවාසීහි සද්ධිං අග්ගසස්සදානං නාම අදාසි, ලායනෙ ලායනග්ගං, වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං, කලාපාදීසු කලාපග්ගං, බලග්ගං, බලහණ්ඩග්ගං, කොට්ඨග්ගන්ති. එවං එකසස්සෙ නව වාරෙ අග්ගදානං අදාසි. තස්ස සබ්බවාරෙසු ගහිතගහිතට්ඨානං පරිපූරි, සස්සං අතිරෙකං උට්ඨානසම්පන්නං අහොසි. ධම්මො හි නාමෙස අත්තානං රක්ඛන්තං රක්ඛති. තෙනාහ හගවා –

“ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මවාරිං,
ධම්මො සුචිණ්ණො සුබ්බාවහාති;
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණො,
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මවාරි” ති. (ථෙරගා. 303; ඡා. 1.10.102) –

“එවමෙස විපස්සීසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ අග්ගධම්මං පයමං පටිවිජ්ඣිතුං පත්ථෙන්නො නව වාරෙ අග්ගදානානි අදාසි. ඉතො සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ පන භංසවතීනගරෙ පදුමුත්තරසම්බුද්ධකාලෙපි සත්තාහං මහාදානං දත්වා තස්ස හගවතො පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා අග්ගධම්මස්ස පයමං පටිවිජ්ඣනත්ථමෙව පත්ථනං යපෙසි. ඉති ඉමිනා පත්ථිතමෙව මයා දිත්තං, නාහං, භික්ඛවෙ, මුඛං ඔලොකෙන්වා දෙමි” ති.

“යසකුලපුත්තජපමුඛා පඤ්චපඤ්ඤාස ජනා කිං කම්මං කරිංසු, හන්තෙ” ති? “එතෙපි එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ අරහත්තං පත්ථෙත්තා බහුං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා අපරභාගෙ අනුජපන්නෙ බුද්ධෙ සභායකා හුත්වා වග්ගබන්ධනෙන පුඤ්ඤානි කරොන්තා අනාථමතසරිරානි පටිජග්ගන්තා විවරිංසු. තෙ එකදිවසං සගබ්භං ඉත්ථිං කාලකතං දිස්වා, ‘ඤාපෙස්සාමා’ති සුසානං හරිංසු. තෙසු පඤ්ච ජනෙ ‘තුම්හෙ ඤාපෙථා’ති සුසානෙ යපෙත්වා සෙසා ගාමං පටිට්ඨා. යසදාරකො තං මතසරිරං සුලෙහි විජ්ඣන්තවා පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා ඤාපෙත්තො අසුභසඤ්ඤං පටිලභි, ඉතරෙසම්පි චතුන්නං ජනානං – ‘පස්සථ, භො, ඉමං සරිරං තත්ථ තත්ථ විද්ධංසිතවම්මං, කබරගොරුපං විය අසුචිං දුග්ගන්ධං පටිකුල’න්ති දස්සෙසි. තෙපි තත්ථ අසුභසඤ්ඤං පටිලභිංසු. තෙ පඤ්චජි ජනා ගාමං ගන්ත්වා සෙසසභායකානං කථයිංසු. යසො පන දාරකො ගෙහං ගන්ත්වා මාතාපිතුනඤ්ච හරියාය ච කථෙසි. තෙ සබ්බෙපි අසුභං භාවයිංසු. ඉදමෙතෙසං පුබ්බකම්මං. තෙනෙව යසස්ස ඉත්ථාගාරෙ සුසානසඤ්ඤා උජ්ජජි, තාය ච උපනිස්සයසම්පත්තියා සබ්බෙසම්පි විසෙසාධිගමො නිබ්බන්ති. එවං ඉමෙපි අත්තනා පත්ථිතමෙව ලභිංසු. නාහං මුඛං ඔලොකෙත්වා දම්මි” ති.

“හද්දවග්ගියසභායකා පන කිං කම්මං කරිංසු, හන්තෙ” ති? “එතෙපි පුබ්බබුද්ධානං සන්තිකෙ අරහත්තං පත්ථෙත්වා පුඤ්ඤානි කත්වා අපරභාගෙ අනුජපන්නෙ බුද්ධෙ තිංස ධුත්තා හුත්වා තුණ්ඩිලොවාදං සුත්වා සට්ඨිවස්සසහස්සානි පඤ්ච සීලානි රක්ඛිංසු. එවං ඉමෙපි අත්තනා පත්ථිතමෙව ලභිංසු. නාහං මුඛං ඔලොකෙත්වා දම්මි” ති.

“උරුවෙලකස්සපාදයො පන කිං කම්මං කරිංසු, හන්තෙ” ති? “තෙපි අරහත්තමෙව පත්ථෙත්වා පුඤ්ඤානි කරිංසු. ඉතො හි ද්වෙනවුතිකජපෙ තිස්සො චුස්සොති ද්වෙ බුද්ධා උජ්ජජිංසු. චුස්සබුද්ධස්ස මහින්දො නාම රාජා පිතා අභොසි. තස්මිං පන සම්බොධිං පත්තෙ රඤ්ඤො කනිට්ඨපුත්තො පයමඅග්ගසාවකො පුරොහිතපුත්තො දුතියඅග්ගසාවකො අභොසි. රාජා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා – ‘පෙට්ඨපුත්තො මෙ බුද්ධො, කනිට්ඨපුත්තො පයමඅග්ගසාවකො, පුරොහිතපුත්තො දුතියඅග්ගසාවකො’ති තෙ ඔලොකෙත්වා, ‘මමෙව බුද්ධො, මමෙව ධම්මො, මමෙව සඬ්ඝො, නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා’ති තික්ඛන්තුං උදානං උදානෙත්වා සත්ථු පාදමුලෙ නිපජ්ජන්තවා, ‘හන්තෙ, ඉදානි මෙ නවුතිවස්සසහස්සපරිමාණස්ස ආයුතො කොට්ඨං නිසීදිත්වා නිද්දායනකාලො විය අඤ්ඤෙසං ගෙහද්වාරං අගන්ත්වා යාවාහං ජීවාමි, තාව මෙ චත්තාරො පච්චයෙ අධිවාසෙථා’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා නිබ්බදං බුද්ධපට්ඨානං කරොති. රඤ්ඤො පන අපරෙපි තතො පුත්තා අභෙසුං. තෙසු ජෙට්ඨස්ස පඤ්ච යොධසතානි පරිවාරානි, මජ්ඣිමස්ස තිණි, කනිට්ඨස්ස ද්වෙ. තෙ ‘මයම්පි භාතිකං භොජෙස්සාමා’ති පිතරං ඔකාසං යාචිත්වා අලභමානා පුනජ්ජනං යාචන්තාපි අලභිත්වා පච්චන්තෙ කුපිතෙ තස්ස වූපසමනත්ථාය පෙසිතා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා පිතු සන්තිකං ආගමිංසු. අථ නෙ පිතා ආලිඬිගිත්වා සීසෙ වුම්ඛිත්වා, ‘වරං වො, තාතා, දම්මි’ති ආහ.

“තෙ ‘සාධු දෙවා’ති වරං ගහිතකං කත්වා පුන කතිපාහවිවයෙන පිතරා ‘ගණිහථ, තාතා, වර’න්ති චුත්තා, “දෙව, අම්භාකං අඤ්ඤෙන කෙනවි අත්ථො නත්ථී, ඉතො පට්ඨාය මයං භාතිකං භොජෙස්සාම, ඉමං නො වරං දෙහී”ති ආභංසු. ‘න දෙමී, තාතා’ති. ‘නිව්වකාලං අදෙන්තො සත්ත සංවච්ඡරානි දෙථ, දෙවා’ති. ‘න දෙමී, තාතා’ති. ‘තෙන හි ඡ පඤ්ච වත්තාරි තීණි ද්වෙ එකං සංවච්ඡරං දෙථ, දෙවා’ති. ‘න දෙමී, තාතා’ති. ‘තෙන හි, දෙව, සත්ත මාසෙ දෙථා’ති. ‘ඡ මාසෙ පඤ්ච මාසෙ වත්තාරො මාසෙ තයො මාසෙ දෙථ, දෙවා’ති. ‘න දෙමී, තාතා’ති. ‘භොතු, දෙව, එකෙකස්ස නො එකෙකං මාසං කත්වා තයො මාසෙ දෙථා’ති. ‘සාධු, තාතා, තෙන හි තයො මාසෙ භොජෙථා’ති ආහ. තෙ තුට්ඨා රාජානං වන්දිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතා. තෙසං පන තිණ්ණමපි එකොව කොට්ඨාගාරිකො, එකොව ආයුත්තකො, තස්ස ද්වාදසනහුතා පුරිසපරිවාරා. තෙ තෙ පක්කොසාපෙන්වා, ‘මයං ඉමං තෙමාසං දස සීලානි ගහෙන්වා ද්වෙ කාසාවානි නිවාසෙන්වා සත්ථාරා සහවාසං වසිස්සාම, තුම්භෙ එත්තකං නාම දානවත්තං ගහෙන්වා දෙවසිකං නවුතිසහස්සානං හික්ඛුනං යොධසහස්සස්ස ව සබ්බං බාදනීයභොජනීයං පවත්තෙය්‍යාථ. මයඤ්ච ඉතො පට්ඨාය න කිඤ්චි වක්ඛාමා’ති වදිංසු.

“තෙ තයොපි ජනා පරිවාරසහස්සං ගහෙන්වා දස සීලානි සමාදාය කාසායවත්ථානි නිවාසෙන්වා විහාරෙයෙව වසිංසු. කොට්ඨාගාරිකො ව ආයුත්තකො ව එකතො හුත්වා තිණ්ණං භාතිකානං කොට්ඨාගාරෙහි වාරෙන වාරෙන දානවත්තං ගහෙන්වා දානං දෙන්ති, කම්මකාරානං පන පුත්තා යාගුහත්තාදීනං අත්ථාය රොදන්ති. තෙ තෙසං හික්ඛුසඬ්ඨෙ අනාගතෙයෙව යාගුහත්තාදීනි දෙන්ති. හික්ඛුසඬ්ඨස්ස හත්තකිව්වාචසානෙ කිඤ්චි අතිරෙකං න භූතපුබ්බං. තෙ ‘අපරභාගෙ දාරකානං දෙමා’ති අත්තනාපි ගහෙන්වා බාදිංසු. මනුඤ්ඤං ආහාරං දිස්වා අධිවාසෙතුං නාසක්ඛිංසු. තෙ පන චතුරාසීතිසහස්සා අගෙසුං. තෙ සඬ්ඨස්ස දින්නදානවත්තං බාදිත්වා කායස්ස හෙදා පරං මරණා පෙත්තිවිසයෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙහාතිකා පන පුරිසසහස්සෙන සද්ධිං කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවලොකා මනුස්සලොකං, මනුස්සලොකා දෙවලොකං සංසරන්තා ද්වෙනචුතිකප්පෙ ඛෙපෙසුං. ‘එවං තෙ තයො භාතරො අරහත්තං පත්ථෙන්නා තදා කල්‍යාණකම්මං කරිංසු. තෙ අත්තනා පත්ථිතමෙව ලභිංසු. නාහං මුඛං ඔලොකෙන්වා දමිමී’”ති.

තදා පන තෙසං ආයුත්තකො බිම්බිසාරො රාජා අභොසී, කොට්ඨාගාරිකො විසාබො උපාසකො. තයො රාජකුමාරා තයො ජට්ලා අගෙසුං. තෙසං කම්මකාරා තදා පෙතෙසු නිබ්බත්තිත්වා සුගතිදුගතිවසෙන සංසරන්තා ඉමස්මිං කප්පෙ වත්තාරි බුද්ධත්තරානි පෙතලොකෙයෙව නිබ්බත්තිංසු. තෙ ඉමස්මිං කප්පෙ සබ්බපඨමං උප්පන්නං වත්තාලිසවස්සසහස්සායුකං කකුසන්ධං භගවත්තං උපසඬ්ඨිත්වා, “අම්භාකං ආහාරං ලහනකාලං ආවික්ඛවා”ති පුච්ඡිංසු. සො “මම තාව කාලෙ න ලභිස්සථ, මම පච්ඡතො මහාපථවියා යොජනමත්තං අභිරුළුභාය කොණාගමනො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තං පුච්ඡෙය්‍යාථා”ති ආහ. තෙ තත්තකං කාලං ඛෙපෙන්වා තස්මිං උප්පන්නෙ තං පුච්ඡිංසු. සොපි “මම කාලෙ න

ලහිස්සථ, මම පවිෂ්ණො මහාපථවියා යොජනමත්තං අභිරුළුභාය කස්සපො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තං පුච්ඡෙය්‍යාථා” ති ආහ. තෙ තත්තකං කාලං බෙපෙත්වා තස්මිං උප්පන්නෙ තං පුච්ඡිංසු. සොපි “මම කාලෙ න ලහිස්සථ, මම පන පවිෂ්ණො මහාපථවියා යොජනමත්තං අභිරුළුභාය ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තදා තුම්භාකං ඤාතකො ඛිම්බිසාරො නාම රාජා භවිස්සති, සො සත්ථු දානං දත්වා තුම්භාකං පත්තිං පාපෙස්සති, තදා ලහිස්සථා” ති ආහ. තෙසං එකං බුද්ධන්තරං ස්වෙදිවසසදිසං අහොසි. තෙ තථාගතෙ උප්පන්නෙ ඛිම්බිසාරරක්ඛො පට්ඨෙදිවසං දානෙ දින්නෙ පත්තිං අලහිත්වා රත්තිභාගෙ හෙරවසද්දං කත්වා රක්ඛො අත්තානං දස්සයිංසු. සො පුනදිවසෙ වෙළචනං ගන්ත්වා තථාගතස්ස තං පවත්තිං ආරොවෙසි.

සත්ථා, “මහාරාජ, ඉතො ද්වෙනවුතිකප්පමත්ථකෙ චුස්සබුද්ධකාලෙ එතෙ තව ඤාතකා, භික්ඛුසඤ්ජස්ස දින්නදානවත්තං බාදිත්වා පෙතලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා සංසරන්තා කකුසන්ධාදෙයො බුද්ධෙ පුච්ඡිත්වා තෙහි ඉදඤ්චිදඤ්ච වුත්තා එත්තකං කාලං තව දානං පච්චාසිසමානා හියොයා තයා දානෙ දින්නෙ පත්තිං අලහමානා එවමකංසු” ති ආහ. “කිං පන, භන්තෙ, ඉදානිපි දින්නෙ ලහිස්සන්ති” ති? “ආම, මහාරාජා” ති. රාජා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඤ්ජං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං දත්වා, “භන්තෙ, ඉතො තෙසං පෙතානං දිබ්බඅන්තපානං සම්පජ්ජතු” ති පත්තිං අදාසි, තෙසං තට්ඨෙ නිබ්බත්ති. පුනදිවසෙ නග්ගා හුත්වා අත්තානං දස්සෙසුං. රාජා “අජ්ජ, භන්තෙ, නග්ගා හුත්වා අත්තානං දස්සෙසු”න්ති ආරොවෙසි. “වත්ථානි තෙ න දින්නානි, මහාරාජා” ති. රාජාපි පුනදිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ජස්ස චීවරදානං දත්වා, “ඉතො තෙසං පෙතානං දිබ්බවත්ථානි භොන්තු” ති පාපෙසි. තඤ්ඤාඤ්ඤෙව තෙසං දිබ්බවත්ථානි උප්පජ්ජිංසු. තෙ පෙතත්තභාවං විජහිත්වා දිබ්බත්තභාවෙ සංඤ්ඨතිංසු. සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො “තිරොකුට්ටෙසු තිට්ඨන්ති” තිආදිනා (බු. පා. 7.1; පෙ. ව. 14) තිරොකුට්ටානුමොදනං අකාසි. අනුමොදනාවසානෙ චතුරාසිතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. ඉති සත්ථා තෙහාතිකජට්ඨානං වත්ථුං කට්ඨෙත්වා ඉමමිපි ධම්මදෙසනං ආහරි.

අග්ගසාවකා පන, “භන්තෙ, කිං කරිංසු” ති? “අග්ගසාවකභාවාය පත්ථනං කරිංසු”. ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකස්ස හි කප්පානං අසඬ්ඛෙය්‍යස්ස මත්ථකෙ සාරිපුත්තො බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන සරදමාණුවො නාම අහොසි. මොග්ගල්ලානො ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන සිරිවඩ්ඪනකුටුම්භිකො නාම අහොසි. තෙ උභොපි සහපංසුකීළකා සභායකා අහෙසුං. තෙසු සරදමාණුවො පිතු අවිවයෙන කුසලන්තකං මහාධනං පටිපජ්ජිත්වා එකදිවසං රහොගතො වින්තෙසි – “අහං ඉධලොකත්තභාවමෙව ජානාමි, නො පරලොකත්තභාවං. ජාතසත්තානඤ්ච මරණං නාම ධූවං, මයා එකං පබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා මොක්ඛධම්මගවෙසනං කාතුං වට්ටතී” ති. සො සභායකං උපසඬකමිත්වා ආහ – “සම්ම සිරිවඩ්ඪන, අහං පබ්බජිත්වා මොක්ඛධම්මං ගවෙසිස්සාමි, ත්වං මයා සද්ධිං පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසි, න සක්ඛිස්සසි” ති? “න සක්ඛිස්සාමි, සම්ම, ත්වංයෙව පබ්බජාහී” ති. සො වින්තෙසි – “පරලොකං ගච්ඡන්තො සභායෙ වා ඤාතිමිත්තෙ වා ගහෙත්වා ගතො නාම නත්ථි, අත්තනා

කතං අත්තනොව හොති” ති. තතො රතනකොට්ඨාගාරං විවරාපෙත්වා කපණුද්ධිකවණ්ඨකයාවකානං මහාදානං දත්වා පබ්බතපාදං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජී. තස්ස එකො ද්වෙ තයොති එවං අනුපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා චතුසත්තතිසහස්සමත්තා ජට්ඨා අහෙසුං. සො පඤ්ච අභිඤ්ඤා, අට්ඨ ව සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා තෙසං ජට්ඨානං කසිණපරිකම්මං ආවික්ඛි. තෙපි සබ්බෙ පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ ව සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසුං.

තෙන සමයෙන අනොමදස්සි නාම සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උද්පාදි. නගරං චන්දවතී නාම අහොසි, පිතා යසවා නාම බත්තියො, මාතා යසොධරා නාම දෙවී, බොධි අජ්ජුනරුක්ඛො, නිසහො ච අනොමො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා, වරුණො නාම උපට්ඨාකො, සුන්දරා ච සුමනා ච ද්වෙ අග්ගසාවකා අහෙසුං. ආයු වස්සසතසහස්සං අහොසි, සරීරං අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථුබ්බෙධං, සරීරජ්ජහා ද්වාදසයොජනං එරි, භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො අහොසි. සො එකදිවසං පච්චුසකාලෙ මහාකරුණාසමාපත්තියො චුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො සරදනාපසං දිස්වා, “අජ්ජ මය්හං සරදනාපසස්සං සන්තිකං ගතපච්චයෙන ධම්මදෙසනා ච මහති භවිස්සති, සො ච අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙස්සති, තස්ස සභායකො සිරිවඩ්ඪනකුටුම්භිකො දුතියසාවකට්ඨානං, දෙසනාපරියොසානෙ වස්ස පරිවාරා චතුසත්තතිසහස්සමත්තා ජට්ඨා අරහත්තං පාපුණ්සස්සන්ති, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ඨති” ති අත්තනො පත්තච්චරමාදාය අඤ්ඤං කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා සීහො විය එකවරො හුත්වා සරදනාපසස්ස අත්තෙවාසිකෙසු එලාඵලත්ථාය ගතෙසු “බුද්ධභාවං මෙ ඡානාතු” ති අධිට්ඨන්තිවා පස්සන්තස්සෙව සරදනාපසස්ස ආකාසනො ඔතරිත්වා පථවියං පතිට්ඨාසි. සරදනාපසො බුද්ධානුභාවඤ්චෙව සරීරනිජ්ජන්තිඤ්චස්ස දිස්වා ලක්ඛණමන්තෙ සම්මසිත්වා “ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්තාගතො නාම අගාරමජ්ඣෙකෙ වසන්තො රාජා හොති චක්කවත්තී, පබ්බජන්තො ලොකෙ විචට්ටච්ඡදො සබ්බඤ්ඤබුද්ධො හොති. අයං පුරිසො නිස්සංසයං බුද්ධො” ති ඡානිත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන චන්දිත්වා අග්ගසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ අග්ගසනෙ. සරදනාපසොපි අත්තනො අනුච්ඡවිකං ආසනං ගහෙන්වා එකමන්තං නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ චතුසත්තතිසහස්සජට්ඨා පණිතපණිතානි ඔජවන්තානි එලාඵලානි ගහෙන්වා ආවරියස්ස සන්තිකං සම්පත්තා බුද්ධානඤ්චෙව ආවරියස්ස ච නිසින්නාසනං ඔලොකෙන්වා ආහංසු – “ආවරිය, මයං ‘ඉමස්මිං ලොකෙ තුම්හෙහි මහන්තතරො නත්ථී’ ති විවරාම, අයං පන පුරිසො තුම්හෙහි මහන්තතරො මඤ්ඤෙ” ති? “තාතා, කිං වදෙථ, සාසපෙන සද්ධිං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධං සිනෙරුං සමං කාතුං ඉච්ඡථ, සබ්බඤ්ඤබුද්ධෙන සද්ධිං මම උපමං මා කරිත්ථ පුත්තකා” ති. අථ තෙ තාපසා, “සවායං ඉත්තරස්සන්තො අභවිස්ස, අම්භාකං ආවරියො න එවරුපං උපමං ආහරිස්ස, යාව මහා වතායං පුරිසො” ති සබ්බෙව පාදෙසු නිපතිත්වා සිරසා චන්දිංසු. අථ තෙ ආවරියො ආහ – “තාතා, අම්භාකං බුද්ධානං අනුච්ඡවිකො දෙය්‍යධම්මො නත්ථී, සත්ථා ච භික්ඛාචාරවෙලායං ඉධාගතො, මයං යථාසත්ති යථාබලං දෙය්‍යධම්මං

දස්සාම, තුම්හෙ යං යං පණිතං ඵලාඵලං, තං තං ආහරථා” ති ආහරාපෙත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා සයං තථාගතස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථාරා ඵලාඵලෙ පටිග්ගහිතමත්තෙ දෙවතා දිබ්බොජං පක්ඛිපිංසු. සො තාපසො උදකම්පි සයමෙව පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. තතො හත්තකිච්චං කත්වා නිසින්තො සත්ථරි සබ්බෙ අත්තෙවාසිකෙ පක්කොසිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ සාරණියකථං කථෙත්තො නිසීදි. සත්ථා “ද්වෙ අග්ගසාවකා භික්ඛුසඨසෙන සද්ධිං ආගච්ඡන්තු” ති චිත්තෙසි. තෙ සත්ථු චිත්තං ඤාත්වා සතසහස්සබ්බිණාසවපරිවාරා ආගන්ත්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා ඵකමන්තං අට්ඨංසු.

තතො සරදතාපසො අත්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි – “තාතා, බුද්ධානං නිසින්තාසනම්පි නිචං, සමණසතසහස්සානම්පි ආසනං නත්ථි, අජ්ජ තුම්හෙහි උළාරං බුද්ධසක්කාරං කාතුං වට්ටති, පබ්බතපාදතො චණ්ණගන්ධසම්පන්නාති පුජ්ථාති ආහරථා” ති. කථනකාලො පපඤ්චො විය හොති, ඉද්ධිමතො පන ඉද්ධිවිසයො අචිත්තෙයොයාති මුහුත්තමත්තෙනෙව තෙ තාපසා චණ්ණගන්ධසම්පන්නාති පුජ්ථාති ආහරිත්වා බුද්ධානං යොජනප්පමාණං පුජ්ථාසනං පඤ්ඤාපෙසුං. උභින්නං අග්ගසාවකානං තිගාචුතං, සෙසභික්ඛුනං අඨ්ඨයොජනිකාදිහෙදං, සඨ්ඨනවකස්ස උසහමන්තං අහොසි. “කථං ඵකස්මිං අස්සමපදෙ තාව මහත්තාති ආසනාති පඤ්ඤාත්තාති” ති න චිත්තෙතබ්බං. ඉද්ධිවිසයො හෙස. ඵචං පඤ්ඤාත්තෙසු ආසනෙසු සරදතාපසො තථාගතස්ස පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගස්ස යිතො, “හත්තෙ, මය්හං දීසරත්තං භිතාය සුඛාය ඉමං පුජ්ථාසනං අභිරුහථා” ති ආහ. තෙන චුත්තං –

“නානාපුජ්ථඤ්ච ගන්ධඤ්ච, සම්පාදෙත්වාන ඵකතො;
පුජ්ථාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, ඉදං වචනමබ්බවි.

“ඉදං මෙ ආසනං වීර, පඤ්ඤාත්තං තවනුච්ඡවිං;
මම චිත්තං පසාදෙත්තො, නිසීදි පුජ්ථමාසනෙ.

“සත්තරත්තින්දිවං බුද්ධො, නිසීදි පුජ්ථමාසනෙ;
මම චිත්තං පසාදෙත්වා, භාසයිත්වා සදෙවකෙ” ති.

ඵචං නිසින්තො සත්ථරි ද්වෙ අග්ගසාවකා සෙසභික්ඛු ව අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදිංසු. සරදතාපසො මහන්තං පුජ්ථච්ඡත්තං ගහෙත්වා තථාගතස්ස මත්ථකෙ ධාරෙත්තො අට්ඨාසි. සත්ථා “ජට්ඨානං අයං සක්කාරො මහජ්ථලො හොතු” ති නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජී. සත්ථු සමාපත්තිං සමාපන්නභාවං ඤාත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකාසි සෙසභික්ඛුසි සමාපත්තිං සමාපජ්ජීංසු. තථාගතෙ සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්තො අත්තෙවාසිකා භික්ඛාචාරකාලෙ සම්පත්තෙ වනමුලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජිත්වා සෙසකාලෙ බුද්ධානං අඤ්ජලිං පග්ගස්ස තිට්ඨන්ති. සරදතාපසො පන භික්ඛාචාරම්පි අගන්ත්වා පුජ්ථච්ඡත්තං ධාරයමානොව සත්තාහං පිතිසුබ්බෙව විතිනාමෙසි. සත්ථා නිරොධතො වුට්ඨාය දක්ඛිණපස්සෙ නිසින්තං පඨමඅග්ගසාවකං නිසහත්ථෙරං ආමන්තෙසි – “නිසහ,

සක්කාරකාරකානං තාපසානං පුජ්ථාසනානුමොදනං කරොහි” ති. ථෙරො
 චක්කවත්තිරඤ්ඤො සන්තිකා පටිලද්ධමහාලාභො මහායොධො විය තුට්ඨමානසො
 සාවකපාරමිඤ්ඤාණෙ යත්වා පුජ්ථාසනානුමොදනං ආරහි. තස්ස දෙසනාවසානෙ
 දුතියසාවකං ආමන්තෙසි – “ත්වම්පි භික්ඛු ධම්මං දෙසෙහි” ති. අනොමත්ථෙරො
 තෙපිටකං බුද්ධවචනං සම්මසිත්වා ධම්මං කථෙසි. ද්විත්තං අග්ගසාවකානං
 දෙසනාය එකස්සාපි අභිසමයො නාහොසි. අථ සත්ථා අපරිමාණෙ බුද්ධවිසයෙ
 යත්වා ධම්මදෙසනං ආරහි. දෙසනාපරියොසානෙ යපෙත්වා සරද්ධාපසං සබ්බෙපි
 චතුසත්තතිසහස්සපටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු, සත්ථා “එථ, භික්ඛවො” ති භත්ථං
 පසාරෙසි. තෙසං තාවදෙව කෙසමස්සුනි අන්තරධායිංසු, අට්ඨපරික්ඛාරා කායෙ
 පටිමුක්කාව අභෙසුං.

සරද්ධාපසො “කස්මා අරහත්තං න පත්තො” ති? වික්ඛිත්තචිත්තත්තා. සො කිර
 බුද්ධානං දුතියාසනෙ නිසීදිත්වා සාවකපාරමිඤ්ඤාණෙ යත්වා ධම්මං දෙසයතො
 අග්ගසාවකස්ස ධම්මදෙසනං සොතුං ආරද්ධකාලතො පටියාය, “අහො චතාහම්පි
 අනාගතෙ උප්පජ්ජනකබුද්ධස්ස සාසනෙ ඉමිනා සාවකෙන පටිලද්ධධුරං
 ලභෙය්” ති විත්තං උප්පාදෙසි. සො තෙන පරිචිතක්කෙන මග්ගඵලපටිවෙධං
 කාතුං නාසක්ඛි. තථාගතං පන චන්දිත්වා සම්මුඛෙ යත්වා ආහ – “භන්තෙ,
 තුම්භාකං අනන්තරාසනෙ නිසීන්තො භික්ඛු තුම්භාකං සාසනෙ කො නාම
 හොති” ති? “මයා පවත්තිතං ධම්මචක්කං අනුපවත්තෙන්තො සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස
 කොට්ඨපත්තො සොළස පඤ්ඤා පටිවිජ්ඣිත්වා ධීතො මය්හං සාසනෙ
 අග්ගසාවකො නිසහො නාම එසො” ති. “භන්තෙ, ය්වායං මයා සත්තාහං
 පුජ්ථවිජ්ජිතං ධාරෙන්තෙන සක්කාරො කතො, අහං ඉමස්ස ඵලෙන අඤ්ඤං
 සක්කත්තං වා බ්‍රහ්මත්තං වා න පත්ථෙමි, අනාගතෙ පන අයං නිසහත්ථෙරො විය
 එකස්ස බුද්ධස්ස අග්ගසාවකො භවෙය්” ති පත්ථනං අකාසිත්ති. සත්ථා
 “සමජ්ඣස්සති නු ඛො ඉමස්ස පුරිසස්ස පත්ථනා” ති අනාගතංසඤ්ඤාණං පෙසෙත්වා
 ඔලොකෙන්තො කප්පසතසහස්සාධිකං එකං අසඬ්ඛියෙය්. අතික්කම්ත්වා
 සම්ප්ඤ්ඤානභාවං අද්දස. දිස්වාන සරද්ධාපසං ආහ – “න තෙ අයං පත්ථනා මොසා
 භවිස්සති, අනාගතෙ පන කප්පසතසහස්සාධිකං එකං අසඬ්ඛියෙය්. අතික්කම්ත්වා
 ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස මාතා මහාමායා නාම දෙවී භවිස්සති,
 පිතා සුද්ධොදනො නාම මහාරාජා, පුත්තො රාහුලො නාම, උපටියාකො ආනන්දො
 නාම, දුතියඅග්ගසාවකො මොග්ගල්ලානො නාම, ත්වං පනස්ස පයමඅග්ගසාවකො
 ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො නාම භවිස්සසි” ති. එවං තාපසං බ්‍යාකරිත්වා ධම්මකථං
 කථෙත්වා භික්ඛුසඬ්ඛිපරිවුතො ආකාසං පක්ඛන්දි.

සරද්ධාපසොපි අන්තෙවාසිකත්ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා සභායකස්ස
 සිරිවඩ්ඪනකුටුම්භිකස්ස සාසනං පෙසෙසි, “භන්තෙ, මම සභායකස්ස වදෙථ,
 සභායකෙන තෙ සරද්ධාපසෙන අනොමදස්සිබුද්ධස්ස පාදමුලෙ අනාගතෙ
 උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ පයමඅග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථිතං, ත්වං
 දුතියඅග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙහි” ති. එවඤ්ඤං පන චත්වා ථෙරෙහි පුරෙතරමෙව
 එකපස්සෙන ගන්ත්වා සිරිවඩ්ඪනස්ස නිවෙසනද්වාරෙ අටියාසි. සිරිවඩ්ඪනො

“විරස්සං වත මෙ අයො ආගතො” ති ආසනෙ නිසිදාපෙත්වා අත්තනා නිවාසනෙ නිසින්නො, “අත්තෙවාසිකපරිසා පන වො, හත්තෙ, න පඤ්ඤායති” ති පුච්ඡි. “ආම, සම්ම, අම්භාකං අස්සමං අනොමදස්සී බුද්ධො ආගතො, මයං තස්ස අත්තනො බලෙන සක්කාරං අකරිම්භා, සත්ථා සබ්බෙසං ධම්මං දෙසෙසී, දෙසනාපරියොසානෙ යිපෙත්වා මං සෙසා අරහත්තං පත්වා පබ්බජිංසු. අහං සත්ථු පයමඅග්ගසාවකං නිසහත්ථෙරං දිස්වා අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමබුද්ධස්ස නාම සාසනෙ පයමඅග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙසිං, ත්වම්පි තස්ස සාසනෙ දුතියඅග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙහි” ති. “මයං බුද්ධෙහි සද්ධිං පරිවයො නත්ථි, හත්තෙ” ති. “බුද්ධෙහි සද්ධිං කථනං මයං භාරො භොතු, ත්වං මහත්තං සක්කාරං සජ්ජෙහි” ති.

සිරිවඩ්ඪනො තස්ස වචනං සුත්වා අත්තනො නිවෙසනද්වාරෙ රාජමානෙන අට්ඨකරිසමත්තං යානං සමතලං කාරෙත්වා වාලුකං ඔකිරාපෙත්වා ලාජපඤ්චමානිපුප්ඵානි විකිරාපෙත්වා නීලුප්පලච්ඡදනං මණ්ඩපං කාරෙත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සෙසහික්ඛුනම්පි ආසනානි පටියාදෙත්වා මහත්තං සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙත්වා බුද්ධානං නිමන්තනත්ථාය සරදනාපසස්ස සඤ්ඤං අදාසී. තාපසො බුද්ධප්පමුඛං හික්ඛුසඬ්ඨං ගහෙත්වා තස්ස නිවෙසනං අගමාසී. සිරිවඩ්ඪනොපි පච්චුග්ගමනං කත්වා තථාගතස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා මණ්ඩපං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසින්නස්ස බුද්ධප්පමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඨස්ස දක්ඛිණොදකං දත්වා පණිතෙන භොජනෙන පරිච්ඡිත්වා හත්තකිච්චපරියොසානෙ බුද්ධප්පමුඛං හික්ඛුසඬ්ඨං මහාරහෙහි වත්ථෙහි අව්ඡාදෙත්වා, “හත්තෙ, නායං ආරබ්භො අප්පමත්තකට්ඨානත්ථාය, ඉමිනාව නියාමෙන සත්තාහං අනුකම්පං කරොථා” ති ආහ. සත්ථා අධිවාසෙසී. සො තෙනෙව නියාමෙන සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා හගවත්තං වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ධීතො ආහ – “හත්තෙ, මම සභායො සරදනාපසො යස්ස සත්ථුස්ස පයමඅග්ගසාවකො හවෙය්” ත්ති පත්ථෙසි, අහම්පි “තස්සෙව දුතියඅග්ගසාවකො හවෙය්” ත්ති පත්ථෙමිති.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ඛ්‍යාකාසී – “ත්වං ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකං අසඬ්ඛොය්‍යං අතික්කමිත්වා ගොතමබුද්ධස්ස දුතියඅග්ගසාවකො හවිස්සසී” ති. බුද්ධානං ඛ්‍යාකරණං සුත්වා සිරිවඩ්ඪනො හට්ඨපහට්ඨො අභොසී. සත්ථාපි හත්තානුමොදනං කත්වා සපරිවාරො විහාරමෙව ගතො. “අයං, හික්ඛවෙ, මම පුත්තෙහි තදා පත්ථිතපත්ථනා. තෙ යථාපත්ථිතමෙව ලභිංසු. නාහං මුඛං ඔලොකෙත්වා දෙමි” ති.

ඵචං චුත්තෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා හගවත්තං වන්දිත්වා, “හත්තෙ, මයං අගාරියභූතා සමානා ගිරග්ගසමජ්ජං දස්සනාය ගතා” ති යාව අස්සජිත්ථෙරස්ස සන්තිකා සොතාපත්තිඵලපට්ඨෙධා සබ්බං පච්චුප්පන්නවත්ථුං කථෙත්වා, “තෙ මයං, හත්තෙ, ආවරියස්ස සඤ්චයස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං තුම්භාකං පාදමුලෙ ආනෙතුකාමා තස්ස ලද්ධියා නිස්සාරභාවං කථෙත්වා ඉධාගමනෙ ආනිසංසං

කථයිමිහා. සො ඉදානි මය්හං අන්තෙවාසිකවාසො නාම වාටියා
 උදඤ්චනභාවජ්ජත්තිසදිසො, න සක්ඛිස්සාමි අන්තෙවාසිවාසං වසිතු”න්ති වත්වා,
 “ආවරිය, ඉදානි මහාජනො ගන්ධමාලාදිහත්ථො ගන්ත්වා සත්ථාරමෙව පුජෙස්සති,
 තුම්හෙ කථං භවිස්සථා”ති චුත්තෙ “කිං පන ඉමස්මිං ලොකෙ පණ්ඩිතා බහු, උදාහු
 දන්ධා”ති? “දන්ධා”ති කථිතෙ “තෙන හි පණ්ඩිතා පණ්ඩිතස්ස සමණස්ස
 ගොතමස්ස සන්තිකං ගම්ස්සන්ති, දන්ධා දන්ධස්ස මම සන්තිකං ආගම්ස්සන්ති,
 ගච්ඡ ටුම්හෙ”ති වත්වා “ආගන්තුං න ඉච්ඡි, හන්තෙ”ති. තං සුත්වා සත්ථා,
 “හික්ඛෙව, සඤ්චයො අත්තනො මිච්ඡාදිට්ඨිතාය අසාරං සාරොති, සාරඤ්ච
 අසාරොති ගණ්හි. තුම්හෙ පන අත්තනො පණ්ඩිතතාය සාරඤ්ච සාරතො, අසාරඤ්ච
 අසාරතො ඤත්වා අසාරං පභාය සාරමෙව ගණ්හිත්ථා”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

11.

“අසාරෙ සාරමතිනො, සාරෙ වාසාරදස්සිනො;
 තෙ සාරං නාධිගච්ඡන්ති, මිච්ඡාසඬ්ඤාප්පගොචරා.

12.

“සාරඤ්ච සාරතො ඤත්වා, අසාරඤ්ච අසාරතො;
 තෙ සාරං අධිගච්ඡන්ති, සම්මාසඬ්ඤාප්පගොචරා”ති.

තත්ථ අසාරෙ සාරමතිනොති වත්තාරො පච්චයා, දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි, තස්සා
 උපනිස්සයභූතා ධම්මදෙසනාති අයං අසාරො නාම, තස්මිං සාරදිට්ඨිනොති අත්ථො.
 සාරෙ වාසාරදස්සිනොති දසවත්ථුකා සම්මාදිට්ඨි, තස්සා උපනිස්සයභූතා
 ධම්මදෙසනාති අයං සාරො නාම, තස්මිං “නායං සාරො”ති අසාරදස්සිනො. තෙ
 සාරන්ති තෙ පන තං මිච්ඡාදිට්ඨිග්ගහණං ගහෙත්වා යිතා කාමචිතක්කාදීනං වසෙන
 මිච්ඡාසඬ්ඤාප්පගොචරා හුත්වා සීලසාරං, සමාධිසාරං, පඤ්ඤාසාරං, විමුත්තිසාරං,
 විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනසාරං, “පරමත්ථසාරං, නිබ්බානඤ්ච නාධිගච්ඡ”න්ති.
 සාරඤ්චාති තමෙව සීලසාරාදිසාරං “සාරො නාමාය”න්ති, චුත්තජ්ජකාරඤ්ච අසාරං
 “අසාරො අය”න්ති ඤත්වා. තෙ සාරන්ති තෙ පණ්ඩිතා ඵලං සම්මාදස්සනං
 ගහෙත්වා යිතා තෙක්ඛම්මසඬ්ඤාප්පාදීනං වසෙන සම්මාසඬ්ඤාප්පගොචරා හුත්වා තං
 චුත්තජ්ජකාරං සාරං අධිගච්ඡන්තිති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි. සන්නිපතිතානං
 සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසිති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. නන්දත්ථෙරවත්ථු

යථා අභාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ආයස්මන්තං
 නන්දං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සත්ථා හි පවත්තිතවරධම්මවක්කො රාජගහං ගන්ත්වා වෙළවනෙ විහරන්තො –
 “පුත්තං මෙ ආනෙත්වා දස්සෙථා” ති සුද්ධොදනමහාරාජෙන පෙසිතානං
 සහස්සසහස්සපරිවාරානං දසන්තං දුතානං සබ්බපච්ඡතො ගන්ත්වා
 අරහත්තජ්ජත්තෙන කාළදායින්ථෙරෙන ගමනකාලං ඤත්වා මග්ගවණ්ණං
 වණ්ණෙත්වා විසතිසහස්සබ්ණාසවපරිවුතො කපිලපුරං නීතො ඤාතිසමාගමෙ
 පොක්ඛරවස්සං අත්ථුජ්ජත්තිං කත්වා වෙස්සන්තරජාතකං (ජා. 2.22.1655 ආදයො)
 කථෙත්වා පුනදිවසෙ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො, “උත්තිට්ඨෙ නජ්ජමජ්ජෙය්‍යා” ති (ධ. ප.
 168) ගාථාය පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා, “ධම්මඤ්චරෙ” ති (ධ. ප.
 169) ගාථාය මහාපජාපතිං සොතාපත්තිඵලෙ, රාජානඤ්ච සකදාගාමිඵලෙ
 පතිට්ඨාපෙසි. හත්තකිච්චාවසානෙන පන රාහුලමාතුගුණකථං නිස්සාය
 වන්දකින්තරීජාතකං (ජා. 1.14.18 ආදයො) කථෙත්වා තතො තතියදිවසෙ
 නන්දකුමාරස්ස අභිසෙකගෙහජ්ජවෙසනවිවාහමඬිගලෙසු පවත්තමානෙසු පිණ්ඩාය
 පවිසිත්වා නන්දකුමාරස්ස හත්ථෙ පත්තං දත්වා මඬිගලං වත්වා උට්ඨායාසනා
 පක්කමන්තො නන්දකුමාරස්ස හත්ථතො පත්තං න ගණ්හි. සොපි තථාගතගාරවෙන
 “පත්තං වො, හත්තෙ, ගණ්හථා” ති වත්තුං නාසක්ඛි. ඵලං පන වින්තෙසි –
 “සොපානසීසෙ පත්තං ගණ්හිස්සති” ති. සත්ථා තස්මිම්පි යානෙ න ගණ්හි. ඉතරො
 “සොපානපාදමුලෙ ගණ්හිස්සති” ති වින්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. ඉතරො
 “රාජඬිගණෙ ගණ්හිස්සති” ති වින්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. කුමාරො
 නිවත්තිතුකාමො අරුචියා ගච්ඡන්තො සත්ථුගාරවෙන “පත්තං ගණ්හථා” ති වත්තුං
 න සක්කොති. “ඉධ ගණ්හිස්සති, ඵත්ථ ගණ්හිස්සති” ති වින්තෙත්තො ගච්ඡති.

තස්මිං බණ්ණෙ අඤ්ඤා ඉත්ථීයො තං දිස්වා ජනපදකල්‍යාණියා ආවික්ඛිංසු –
 “අයො, හගවා නන්දකුමාරං ගහෙත්වා ගතො, තුම්හෙහි තං විනා කරිස්සති” ති. සා
 උදකඛිත්ථුහි පග්ගරන්තෙහෙව අඬිසුල්ලිබ්බිතෙහි කෙසෙහි වෙගෙන ගන්ත්වා,
 “තුච්චං බො, අයාපුත්ත, ආගච්ඡෙය්‍යාසී” ති ආහ. තං තස්සා වචනං තස්ස හදයෙ
 තිරියං පතිත්වා විය ධීතං. සත්ථාපිස්ස හත්ථතො පත්තං අග්ගණ්හිත්ථාව තං විහාරං
 නෙත්වා, “පබ්බජිස්සසි නන්දා” ති ආහ. සො බුද්ධගාරවෙන “න පබ්බජිස්සාමි” ති
 අවත්වා, “ආම, පබ්බජිස්සාමි” ති ආහ. සත්ථා “තෙන හි නන්දං පබ්බාපෙථා” ති
 ආහ. සත්ථා කපිලපුරං ගන්ත්වා තතියදිවසෙ නන්දං පබ්බාපෙසි.

සත්තමෙ දිවසෙ රාහුලමාතා කුමාරං අලඬිකරිත්වා හගවතො සන්තිකං පෙසෙසි
 – “පස්ස, තාත, ඵතං විසතිසහස්සසමණපරිවුතං සුවණ්ණවණ්ණං බ්‍රහ්මරූපිවණ්ණං
 සමණං, අයං තෙ පිතා, ඵතස්ස මහත්තා නිධිකුම්භියො අහෙසුං. ත්‍යාස්ස
 නික්ඛමනතො පට්ඨාය න පස්සාම, ගච්ඡ නං දායජ්ජං යාවස්සු – ‘අහං, තාත,
 කුමාරො, අභිසෙකං පත්වා වක්කවත්ති හවිස්සාමි, ධනෙන මෙ අත්ථො, ධනං මෙ
 දෙහි. සාමිකො හි පුත්තො පිතුසන්තකස්සා” ති. කුමාරො හගවතො සන්තිකං
 ගන්ත්වා පිතුසිනෙහං පටිලහිත්වා හට්ඨවිත්තො “සුඛා තෙ, සමණ, ඡායා” ති
 වත්වා අඤ්ඤම්පි බහුං අත්තතො අනුරූපං වදන්තො අට්ඨාසි. හගවා
 කතහත්තකිච්චො අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. කුමාරොපි “දායජ්ජං
 මෙ, සමණ, දෙහි, දායජ්ජං මෙ, සමණ, දෙහි” ති හගවත්තං අනුබන්ධි. හගවාපි

කුමාරං න නිවත්තාපෙසි. පරිජනොපි භගවතා සද්ධිං ගච්ඡන්තං නිවත්තෙතං
නාසක්ඛි. ඉති සො භගවතා සද්ධිං ආරාමමෙව අගමාසි.

තතො භගවා චිත්තෙසි – ‘‘යං අයං පිතුසන්තකං ධනං ඉච්ඡති, තං වට්ටානුගතං
සවිසාතං, හන්දස්ස බොධිතලෙ පටිලද්ධං සත්තවිධං අරියධනං දෙමි,
ලොකුත්තරදායජ්ජස්ස නං සාමිකං කරොමි’’ති. අථ බො භගවා ආයස්මන්තං
සාරිපුත්තං ආමන්තෙසි – ‘‘තෙන හි ත්වං, සාරිපුත්ත, රාහුලකුමාරං පබ්බාපෙහි’’ති.
ථෙරො කුමාරං පබ්බාපෙසි. පබ්බජිතෙ ව පන කුමාරෙ රඤ්ඤො අධිමත්තං දුක්ඛං
උප්පජ්ජි. තං අධිවාසෙතං අසක්කොන්තො භගවතො නිවෙදෙත්වා, ‘‘සාධු, හන්තෙ,
අය්‍යා, මාතාපිතුහි අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං න පබ්බාපෙය්‍යු’’න්ති වරං යාචි. භගවා
තස්ස තං වරං දත්වා පුනෙකදිවසං රාජනිවෙසනෙ කතපාතරාසො එකමන්තං
නිසින්තොන රඤ්ඤා, ‘‘හන්තෙ, තුම්භාකං දුක්කරකාරිකකාලෙ එකා දෙවතා මං
උපසඬකම්ත්වා, ‘පුත්තො තෙ කාලකතො’ති ආහ. අහං තස්සා වචනං
අසද්දහන්තො ‘න මය්‍හං පුත්තො බොධිං අප්පත්වා කාලං කරොති’ති
පටික්ඛිපි’’න්ති වුත්තෙ – ‘‘ඉදානි කිං සද්දහිස්සථ, පුබ්බෙපි අට්ඨිකානි දස්සෙත්වා,
‘පුත්තො තෙ මතො’ති වුත්තෙ න සද්දහිත්වා’’ති ඉමිස්සා අත්ථුප්පත්තියා
මහාධම්මපාලජාතකං (ජා. 1.10.92 ආදයො) කථෙසි. ගාථාපරියොසානෙ රාජා
අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහි. ඉති භගවා පිතරං තීසු ඵලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා
හික්ඛුසඬ්ඝපරිවුතො පුනදෙව රාජගහං ගන්ත්වා තතො අනාථපිණ්ඩකෙන සාවත්ථි.
ආගමනත්ථාය ගහිතපටිඤ්ඤො නිට්ඨිතෙ ජෙනවනෙ විහාරෙ තත්ථ ගන්ත්වා වාසං
කප්පෙසි.

එවං සත්ථරි ජෙනවනෙ විහරන්තෙ ආයස්මා නන්දො උක්කණ්ටිත්වා
හික්ඛුනං එතමත්ථං ආරොචෙසි – ‘‘අනභිරතො අහං, ආවුසො, බ්‍රහ්මවරියං වරාමි,
න සක්කොමි බ්‍රහ්මවරියං සන්ධාරෙතං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය භිනායාවත්තිස්සාමි’’ති.
භගවා තං පවත්තිං සුත්වා ආයස්මන්තං නන්දං පක්කොසාපෙත්වා එතදවොච –
‘‘සච්චං කිර ත්වං, නන්ද, සම්බහුලානං හික්ඛුනං එවං ආරොචෙසි – ‘අනභිරතො,
ආවුසො, බ්‍රහ්මවරියං වරාමි, න සක්කොමි බ්‍රහ්මවරියං සන්ධාරෙතං, සික්ඛං
පච්චක්ඛාය භිනායාවත්තිස්සාමි’’ති? ‘‘එවං, හන්තෙ’’ති. ‘‘කිස්ස පන ත්වං, නන්ද,
අනභිරතො බ්‍රහ්මවරියං වරසි, න සක්කොසි බ්‍රහ්මවරියං සන්ධාරෙතං, සික්ඛං
පච්චක්ඛාය භිනායාවත්තිස්සාමි’’ති? ‘‘සාකියානී මං, හන්තෙ, ජනපදකල්‍යාණි සරා
නික්ඛමන්තස්ස අඩ්ඨුල්ලිබ්බිතෙහි කෙසෙහි අපලොකෙත්වා මං එතදවොච – ‘තුච්චං
බො, අය්‍යපුත්ත, ආගච්ඡෙය්‍යාසි’ති, සො බො අහං, හන්තෙ, තං අනුස්සරමානො
අනභිරතො බ්‍රහ්මවරියං වරාමි, න සක්කොමි බ්‍රහ්මවරියං සන්ධාරෙතං, සික්ඛං
පච්චක්ඛාය භිනායාවත්තිස්සාමි’’ති.

අථ බො භගවා ආයස්මන්තං නන්දං බාහායං ගහෙත්වා ඉද්ධිබලෙන
තාවතිංසදෙවලොකං ආනෙන්නො අන්තරාමග්ගෙ එකස්මිං ඤාමක්ඛෙත්තෙ
ඤාමබාණුකෙ නිසින්තං ඡින්නකණ්ණනාසනඬිගුට්ඨං එකං පලුට්ඨමක්කට්ඨං
දස්සෙත්වා තාවතිංසභවනෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො උපට්ඨානං ආගතානි

කකුටපාදානී පඤ්ච අවිජරාසතානී දස්සෙසි. කකුටපාදානීති රත්තවණ්ණතාය පාරෙවතපාදසදිසපාදානී. දස්සෙත්වා ව පනාහ – “තං කිං මඤ්ඤෙසි, නන්ද, කතමා නු ඛො අභිරුපතරා වා දස්සනීයතරා වා පාසාදිකතරා වා සාකියානී වා ජනපදකලායාණි, ඉමානි වා පඤ්ච අවිජරාසතානී කකුටපාදානී” ති? තං සුත්වා ආහ – “සෙය්‍යාථාපි සා, හන්තෙ, ඡින්තකණ්ණනාසනඤ්චායා පලුට්ඨමක්කටී, එවමෙව ඛො, හන්තෙ, සාකියානී ජනපදකලායාණි, ඉමෙසං පඤ්චන්තං අවිජරාසතානං උපනිධාය සඬබ්‍යම්පි න උපෙති, කලම්පි න උපෙති, කලභාගම්පි න උපෙති. අථ ඛො ඉමානෙව පඤ්ච අවිජරාසතානී අභිරුපතරානි වෙව දස්සනීයතරානි ව පාසාදිකතරානි වා” ති. “අභිරම, නන්ද, අභිරම, නන්ද, අහං තෙ පාටිභොගො පඤ්චන්තං අවිජරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදාන” ති. “සවෙ මෙ, හන්තෙ හගවා, පාටිභොගො පඤ්චන්තං අවිජරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදානං, අභිරමිස්සාමහං, හන්තෙ, හගවති බ්‍රහ්මචරියෙ” ති.

අථ ඛො හගවා ආයස්මන්තං නන්දං ගහෙත්වා තත්ථ අන්තරහිතො ඡෙතවනෙයෙව පාතුරහොසි. අස්සොසුං ඛො භික්ඛු, “ආයස්මා කිර නන්දො හගවතො භාතා මාතුච්ඡාපුත්තො අවිජරානං හෙතු බ්‍රහ්මචරියං චරති. හගවා කිරස්ස පාටිභොගො පඤ්චන්තං අවිජරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදාන” ති. අථ ඛො ආයස්මතො නන්දස්ස සභායකා භික්ඛු ආයස්මන්තං නන්දං හතකවාදෙන ව උපක්කිතකවාදෙන ව සමුදාවරන්ති, “හතකො කිරායස්මා නන්දො, උපක්කිතකො කිරායස්මා නන්දො, අවිජරානං හෙතු බ්‍රහ්මචරියං චරති. හගවා කිරස්ස පාටිභොගො පඤ්චන්තං අවිජරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදාන” ති. අථ ඛො ආයස්මා නන්දො සභායකානං භික්ඛුනං හතකවාදෙන ව උපක්කිතකවාදෙන ව අට්ටියමානො හරායමානො ජිගුච්ඡමානො එකො වූපකට්ඨො අස්පමත්තො ආතාපි පහිත්තො විහරන්තො න විරස්සෙව යස්සත්ථාය කුලපුත්තා සම්මදෙව අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජන්ති, තදනුත්තරං බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහාසි, “ඛිණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණියං, නාපරං ඉත්ථත්තායා” ති අබ්බඤ්ඤාසි. අඤ්ඤතරො ව ඛො පනායස්මා නන්දො අරහතං අහොසි.

අට්ඨකා දෙවතා රත්තිභාගෙ සකලං ඡෙතවනං ඔහාසෙත්වා සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා ආරොවෙසි – “ආයස්මා, හන්තෙ, නන්දො හගවතො භාතා මාතුච්ඡාපුත්තො ආසවානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති” ති. හගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදි “නන්දො ආසවානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති” ති. සොපායස්මා නන්දො තස්සා රත්තියා අව්චයෙන හගවන්තං උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා එතදවොච – “යං මෙ, හන්තෙ, හගවා පාටිභොගො පඤ්චන්තං අවිජරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදානං, මුඤ්චාමහං, හන්තෙ, හගවන්තං එතස්මා පටිස්සවා” ති. “මයාපි ඛො තෙ, නන්ද, චෙතසා වෙතො පරිච්ච විදිතො ‘නන්දො ආසවානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව

ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සවිජ්ඣන්වා උපසම්පජ්ජ විහරති' ති. දෙවතාපි මෙ එතමන්ථං ආරොචෙසි - 'ආයස්මා, හන්තෙ, නන්දො ආසවානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සවිජ්ඣන්වා උපසම්පජ්ජ විහරති' ති. යදෙව ඛො තෙ, නන්ද, අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුත්තං, අථාහං මුත්තො එතස්මා පටිස්සවා'' ති. අථ ඛො භගවා එතමන්ථං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි -

“යස්ස නිත්තිණ්ණො පඨකො, මද්දිතො කාමකණ්ටකො;
මොහක්ඛයං අනුප්පත්තො, සුඛදුක්ඛෙසු න වෙධනී ස භික්ඛු” ති. (උදා. 22);

අටෙකදිවසං භික්ඛු තං ආයස්මන්තං නන්දං පුච්ඡංසු - “ආවුසො නන්ද, පුබ්බෙ ත්වං ‘උක්කණ්ඨිතොමී’ ති වදෙසි, ඉදානි තෙ කථං’ ති? “නත්ථි මෙ, ආවුසො, ගිහිභාචාය ආලයො” ති. තං සුත්වා භික්ඛු - “අභූතං ආයස්මා නන්දො කථෙති, අඤ්ඤං ඛයාකරොති, අතීතදිවසෙසු ‘උක්කණ්ඨිතොමී’ ති වත්වා ඉදානි ‘නත්ථි මෙ ගිහිභාචාය ආලයො’ ති කථෙති” ති ගන්ත්වා භගවතො එතමන්ථං ආරොචෙසුං. භගවා “භික්ඛවෙ, අතීතදිවසෙසු නන්දස්ස අත්තභාවො දුච්ඡන්තගෙහසදිසො අහොසි, ඉදානි සුච්ඡන්තගෙහසදිසො ජාතො. අයඤ්ඤි දිබ්බච්ඡරානං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය පබ්බජිතකිච්චස්ස මත්ථකං පාපෙතුං වායමන්තො තං කිච්චං පත්තො” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි -

13.

“යථා අගාරං දුච්ඡන්තං, වුට්ඨි සමතිවිජ්ඣති;
එවං අභාවිතං චිත්තං, රාගො සමතිවිජ්ඣති.

14.

“යථා අගාරං සුච්ඡන්තං, වුට්ඨි න සමතිවිජ්ඣති;
එවං සුභාවිතං චිත්තං, රාගො න සමතිවිජ්ඣති” ති.

තත්ථ අගාරන්ති යංකිඤ්චි ගෙහං. දුච්ඡන්තන්ති විරලච්ඡන්තං ඡිද්දාවඡිද්දං. සමතිවිජ්ඣතිති වස්සවුට්ඨි විනිවිජ්ඣති. අභාවිතන්ති තං අගාරං වුට්ඨි විය භාවනාය රහිතත්තා අභාවිතං චිත්තං රාගො සමති විජ්ඣති. න කෙවලං රාගොව, දොසමොහමානාදයො සබ්බකිලෙසා තථාරූපං චිත්තං අතිවිය විජ්ඣන්තියෙව. සුභාවිතන්ති සමට්ඨිපස්සනාභාවනාහි සුභාවිතං. එවරූපං චිත්තං සුච්ඡන්තං ගෙහං වුට්ඨි විය රාගාදයො කිලෙසා අතිවිජ්ඣතුං න සක්කොන්තිති.

ගාථාපරියොසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි. මහාජනස්ස දෙසනා සාත්ථිකා අහොසි.

අථ ඛො භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, “ආවුසො, බුද්ධා නාම අච්ඡරියා, ඡනපදකල්‍යාණිං නිස්සාය උක්කණ්ඨිතො නාමායස්මා නන්දො සත්ථාරා දෙවච්ඡරා ආමිසං කත්වා විනිතො” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා - “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ,

එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’ ති පුවර්ත්වා, “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, “න,
හික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස මයා මාතුගාමෙන පලොභෙත්වා
විනිතොයෙවා” ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙත්තෙ බාරාණසිවාසී කප්පටො
නාම වාණිජො අහොසි. තස්සෙකො ගද්දො කුම්භහාරං වහති, එකදිවසෙන සත්ත
යොජනානි ගවිෂති. සො එකස්මිං සමයෙ ගද්දහාරකෙහි සද්ධිං තක්කසිලං ගන්ත්වා
යාව හණ්ඩස්ස විස්සජ්ජනං, තාව ගද්දහං වරිතුං විස්සජ්ජෙසි. අපස්ස සො ගද්දො
පරිබාපිට්ඨෙ වරමානො එකං ගද්දහිං දිස්වා උපසඬකම්. සා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං
කරොන්ති ආහ – “කුතො ආගතොසි” ති? “බාරාණසිතො” ති. “කෙන
කම්මෙනා” ති? “වාණිජ්ජකම්මෙනා” ති. “කිත්තකං හාරං වහසි” ති?
“කුම්භහාර” ති? “එත්තකං හාරං වහන්තො කති යොජනානි ගවිෂසි” ති? “සත්ත
යොජනානි” ති. “ගතගතට්ඨානෙ තෙ කාවි පාදපරිකම්මපිට්ඨිපරිකම්මකරා
අත්ථි” ති? “නත්ථි” ති. “එවං සත්තෙ මහාදුක්ඛං නාම අනුභොසි” ති? “කිඤ්චාපි හි
තිරච්ඡානගතානං පාදපරිකම්මාදිකාරකා නාම නත්ථි, කාමසංයොජනසට්ඨන්ථාය
පන එවරුපං කථං කට්ඨෙ” ති? සො තස්සා කථාය උක්කණ්ඨි. කප්පටොපි හණ්ඩං
විස්සජ්ජෙත්වා තස්ස සන්නිකං ආගන්ත්වා – “එහි, තාත, ගමිස්සාමා” ති ආහ.
“ගවිෂ්ඨ තුම්භෙ, නාහං ගමිස්සාමි” ති. අථ නං පුනප්පුනං යාවිත්වා, “අනිච්ඡන්තං
පරිභාසෙත්වා නං නෙස්සාමි” ති වින්තෙත්වා ගාථමාහ –

“පතොදං තෙ කරිස්සාමි, සාළසඬගුලිකණ්ටකං;
සඤ්ජන්දිස්සාමි තෙ කායං, එවං ජානාහි ගද්දහා” ති.

තං සුත්වා ගද්දො “එවං සත්තෙ අහම්පි තෙ කත්තබ්බං ජානිස්සාමි” ති වත්වා
ඉමං ගාථමාහ –

“පතොදං මෙ කරිස්සාමි, සොළසඬගුලිකණ්ටකං;
පුරතො පතිට්ඨහිත්වාන, උද්ධරිත්වාන පච්ඡතො;
දන්තං තෙ පානයිස්සාමි, එවං ජානාහි කප්පටා” ති.

තං සුත්වා වාණිජො – “කෙන නු බො කාරණෙන එස එවං වදතී” ති
වින්තෙත්වා, ඉතො විතො ව ඔලොකෙත්තො තං ගද්දහිං දිස්වා, “ඉමායෙස එවං
සික්ඛාපිතො හවිස්සති, ‘එවරුපිං නාම තෙ ගද්දහිං ආනෙස්සාමි’ ති මාතුගාමෙන නං
පලොභෙත්වා නෙස්සාමි” ති ඉමං ගාථමාහ –

“චතුප්පදිං සඬබ්බුබ්බිං, නාරිං සබ්බඬගසොහිනිං;
හරියං තෙ ආනයිස්සාමි, එවං ජානාහි ගද්දහා” ති.

තං සුත්වා තුට්ඨවිත්තො ගද්දො ඉමං ගාථමාහ –

“චතුප්පදිං සඬබ්බුබ්බිං, නාරිං සබ්බඬගසොහිනිං;

හරියං මෙ ආනයිස්සසි, එවං ජානාහි කප්පට;
කප්පට හියොයා ගමිස්සාමි, යොජනානි චතුද්දසා'ති.

අථ නං කප්පටො, “තෙන හි එහි”ති ගහෙත්වා සකට්ඨානං අගමාසි. සො කතිපාහච්චයෙන නං ආහ – “නනු මං තුම්හෙ ‘හරියං තෙ ආනයිස්සාමි’ති අවොචුත්ථා”ති? “ආම, චුත්තං, නාහං අත්තනො කථං හින්දිස්සාමි, හරියං තෙ ආනෙස්සාමි, චෙතනං පන තුය්හං එකකස්සෙව දස්සාමි, තුය්හං චෙතනං දුතියස්ස පහොතු වා මා වා, ත්වමෙව ජානෙය්‍යාසි. උහින්තං පන වො සංවාසමන්ථාය පුත්තා විජායිස්සන්ති, තෙහිපි බහුහි සද්ධිං තුය්හං තං පහොතු වා මා වා, ත්වමෙව ජානෙය්‍යාසි”ති. ගදුහො තස්මිං කථෙත්තෙයෙව අනපෙක්ඛො අහොසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, “තදා, හික්ඛවෙ, ගදුහි ජනපදකල්‍යාණි අහොසි, ගදුහො නන්දො, වාණිජො අහමෙව. එවං පුබ්බෙපෙස මයා මාතුගාමෙන පලොහෙත්වා විනීතො”ති ජාතකං නිට්ඨාපෙසීති.

නන්දත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. චුන්දසුකරිකවත්ථු

ඉධ සොචෙතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො චුන්දසුකරිකං නාම පුරිසං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි සුකරෙ වධිත්වා බාදන්තො ච වික්කිණන්තො ච ජීවිකං කප්පෙසි. ජාතකාලෙ සකට්ඨන විහිං ආදාය ජනපදං ගන්ත්වා එකනාළිද්වෙනාළිමත්තෙන ගාමසුකරපොතකෙ කිණිත්වා සකටං පුරෙත්වා ආගන්ත්වා පච්ඡානිවෙසනෙ වජං විය එකං යානං පරික්ඛිපිත්වා තත්ථෙව තෙසං නිවාපං රොපෙත්වා, තෙසු නානාගච්ඡෙ ව සරිරමලඤ්ච බාදිත්වා වඩ්ඪිතෙසු යං යං මාරතුකාමො හොති, තං තං ආළානෙ නිව්චලං බන්ධිත්වා සරිරමංසස්ස උද්ධුමායිත්වා බහලභාවත්ථං චතුරස්සමුග්ගරෙන පොථෙත්වා, “බහලමංසො ජාතො”ති ඤත්වා මුඛං විවරිත්වා අන්තරෙ දණ්ඩකං දත්වා ලොභථාලියා පක්කුථිතං උණ්හොදකං මුඛෙ ආසිඤ්චති. තං කුච්ඡිං පවිසිත්වා පක්කුථිතං කරීසං ආදාය අධොභාගෙන නික්ඛමති, යාව ථොකම්පි කරීසං අත්ථි, තාව ආචිලං හුත්වා නික්ඛමති, සුද්ධෙ උදරෙ අච්ඡං අනාවිලං හුත්වා නික්ඛමති. අථස්ස අවසෙසං උදකං පිට්ඨියං ආසිඤ්චති. තං කාළවම්මං උප්පාටෙත්වා ගච්ඡති. තතො තිණුක්කාය ලොමානි ක්‍රමාපෙත්වා තිබ්බිණෙන අසිනා සිසං ඡින්දති. පග්ගරණතං ලොහිතං භාජනෙන පටිග්ගහෙත්වා මංසං ලොහිතෙන මද්දිත්වා පචිත්වා පුත්තදාරමජ්ඣෙ නිසින්නො බාදිත්වා සෙසං වික්කිණාති. තස්ස ඉමිනාව නියාමෙන ජීවිකං කප්පෙත්තස්ස පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි අතික්කන්තානි. තථාගතෙ ධුරවිහාරෙ වසන්තෙ එකදිවසම්පි පුප්ඵමුට්ඨිමත්තෙන පුජා වා කට්ඨස්මත්තං හික්ඛදානං වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි පුඤ්ඤං නාම නාහොසි. අථස්ස සරිරෙ රොගො උප්පජ්ජි, ජීවත්තස්සෙව අවිච්ඡින්නිරයසන්තාපො උපට්ඨති. අවිච්ඡන්තාපො නාම

යොජනසතෙ යත්වා ඔලොකෙන්තස්ස අක්ඛිනං භිජ්ජනසමත්ථො පරිලාභො
හොති. චුත්තම්පි චෙතං -

“තස්ස අයොමයා භූමි, ජලිතා තෙජසායුතා;
සමන්තා යොජනසතං, එරිත්වා තිට්ඨති සබ්බදා”ති. (ම. නි. 3.267; අ. නි.
3.36);

නාගසෙනත්ථෙරෙන පනස්ස පාකතිකග්ගිසන්තාපතො අධිමත්තතාය අයං
උපමා චුත්තා - “යථා, මහාරාජ, කූටාගාරමත්තො පාසාණොපි නෙරයිකග්ගිමිහි
පක්ඛිත්තො බණෙන විලයං ගච්ඡති, නිබ්බත්තසත්තා පනෙන්ථ කම්මබලෙන
මාතුකුච්ඡිගතා විය න විලියන්ති”ති (මි. ප. 2.4.6). තස්ස තස්මිං සන්තාපෙ
උපට්ඨිතෙ කම්මසරික්ඛකො ආකාරො උප්පජ්ජී. ගෙහමජ්ඣෙයෙව සුකරරවං
රවිත්වා ජණ්ණකෙහි විවරන්තො පුරන්ථිමචන්ද්‍රම්පි පච්ඡිමචන්ද්‍රම්පි ගච්ඡති. අප්පස්ස
ගෙහමානුසකා තං දළ්භං ගහෙන්වා මුඛං පිදහන්ති. කම්මවිපාකො නාම න සක්කා
කෙනවි පටිබාහිතුං. සො විරවන්තොව ඉතො චිතො ච විවරති. සමන්තා සත්තසු
සරෙසු මනුස්සා නිද්දං න ලහන්ති. මරණභයෙන තජ්ජිතස්ස පන බහිනික්ඛමනං
නිවාරෙතුං අසක්කොන්තො සබ්බො ගෙහජනො යථා අන්තොයීතො බහි විවරිතුං
න සක්කොති, තථා ගෙහද්වාරානි ථකෙන්වා බහිගෙහං පරිවාරෙන්වා රක්ඛන්තො
අච්ඡති. ඉතරො අන්තොගෙහෙයෙව නිරයසන්තාපෙන විරවන්තො ඉතො චිතො ච
විවරති. එවං සත්තදිවසානි විවරිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා අවිචිමහානිරයෙ
නිබ්බන්ති. අවිචිමහානිරයො දෙවදූතසුත්තෙන (ම. නි. 3.261 ආදයො; අ. නි. 3.36)
වණ්ණෙනබ්බොති.

භික්ඛු තස්ස සරද්වාරෙන ගච්ඡන්තා තං සද්දං සුත්වා, “සුකරසද්දො”ති
සඤ්ඤිතො හුත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ නිසින්තා එවමාහංසු -
“හන්තෙ, චුන්දසුකරිතස්ස ගෙහද්වාරං පිදහිත්වා සුකරානං මාරියමානානං අජ්ජ
සත්තමො දිවසො, ගෙහෙ කාවි මඬිගලකිරියා හවිස්සති මඤ්ඤෙ. එත්තකෙ නාම,
හන්තෙ, සුකරෙ මාරෙන්තස්ස එකම්පි මෙත්තචිත්තං වා කාරුඤ්ඤං වා නත්ථී, න
චත නො එවරුපො කක්ඛලො එරුසො සත්තො දිට්ඨපුබ්බො”ති. සත්ථා - “න,
භික්ඛවෙ, සො ඉමෙ සත්තදිවසෙ සුකරෙ මාරෙති, කම්මසරික්ඛකං පනස්ස විපාකං
උදපාදි, ජීවත්තස්සෙව අවිචිමහානිරයසන්තාපො උපට්ඨාසී. සො තෙන සන්තාපෙන
සත්ත දිවසානි සුකරරවං රවන්තො අන්තොනිවෙසනෙ විවරිත්වා අජ්ජ කාලං
කත්වා අවිචිමිහි නිබ්බන්තො”ති වත්වා, “හන්තෙ, ඉධ ලොකෙ එවං සොචිත්වා පුන
ගන්ත්වා සොචනට්ඨානෙයෙව නිබ්බන්තො”ති චුත්තෙ, “ආම, භික්ඛවෙ, පමන්තා
නාම ගහට්ඨා වා හොන්තු පබ්බජිතා වා, උභයත්ථ සොචන්තියෙවා”ති වත්වා ඉමං
ගාථමාහ -

15.

“ඉධ සොචති පෙච්ච සොචති,
පාපකාරී උභයත්ථ සොචති;

සො සොවති සො විහඤ්ඤති;
දිස්වා කම්මකිලිට්ඨමත්තනො''ති.

තත්ථ පාපකාරීති නානප්පකාරස්ස පාපකම්මස්ස කාරකො පුග්ගලො ‘‘අකතං වත මෙ කල්‍යාණං, කතං පාප’’න්ති එකංසෙනෙව මරණසමයෙ ඉධ සොවති, ඉදමස්ස කම්මසොවනං. විපාකං අනුභවන්තො පන පෙව්ව සොවති. ඉදමස්ස පරලොකෙ විපාකසොවනං. එවං සො උභයත්ථ සොවතියෙව. තෙනෙව කාරණෙන ජීවමානොයෙව සො චුන්දසුකරිකොපි සොවති. දිස්වා කම්මකිලිට්ඨන්ති අත්තනො කිලිට්ඨකම්මං පස්සිත්වා නානප්පකාරකං විලපන්තො විහඤ්ඤතිති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොතාපන්තාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

චුන්දසුකරිකවත්ථු දසමං.

11. ධම්මිකඋපාසකවත්ථු

ඉධ මොදතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ධම්මිකඋපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චසතා ධම්මිකඋපාසකා නාම අහෙසුං. තෙසු එකෙකස්ස පඤ්ච පඤ්ච උපාසකසතාති පරිවාරා. යො තෙසං ජෙට්ඨකො, තස්ස සත්ත පුත්තා සත්ත ධීතරො. තෙසු එකෙකස්ස එකෙකා සලාකයාගු සලාකහත්තං පක්ඛිකහත්තං නිමන්තනහත්තං උපොසථිකහත්තං ආගන්තුකහත්තං සඨසහත්තං වස්සාවාසිකං අහොසි. තෙපි සබ්බෙව අනුජාතපුත්තා නාම අහෙසුං. ඉති චුද්දසන්තං පුත්තානං හරියාය උපාසකස්සාති සොළස සලාකයාගුආදීති පවත්තන්ති. ඉති සො සපුත්තදාරො සීලවා කල්‍යාණධම්මො දානසංවිභාගරතො අහොසි. අථස්ස අපරභාගෙ රොගො උප්පජ්ජී, ආයුසඨ්ඨාරො පරිභාසි. සො ධම්මං සොතුකාමො ‘‘අට්ඨ වා මෙ සොළස වා හික්ඛු පෙසෙථා’’ති සත්ථු සන්තිකං පහිණි. සත්ථා පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා තස්ස මඤ්චං පරිවාරෙත්වා පඤ්ඤත්තෙසු ආසනෙසු නිසින්නා. ‘‘හත්තෙ, අය්‍යානං මෙ දස්සනං දුල්ලභං හවිස්සති, දුබ්බලොමිහි, එකං මෙ සුත්තං සජ්ඣායථා’’ති චුත්තෙ ‘‘කතරං සුත්තං සොතුකාමො උපාසකා’’ති? ‘‘සබ්බඛුද්ධානං අවිජ්ඣිතං සතිපට්ඨානසුත්ත’’න්ති චුත්තෙ – ‘‘එකායනො අයං, හික්ඛවෙ, මග්ගො සත්තානං විසුද්ධියා’’ති (දී. නි. 2.373; ම. නි. 1.106) සුත්තන්තං පට්ඨපෙසුං. තස්මිං බණෙ ඡහි දෙවලොකෙහි සබ්බාලඤ්ඤාකාරපට්මණ්ඩිතා සහස්සසින්ධවයුත්තා දියඨ්ඨයොජනසතිකා ඡ රථා ආගමිංසු. තෙසු ධීතා දෙවතා ‘‘අම්භාකං දෙවලොකං නෙස්සාම, අම්භාකං දෙවලොකං නෙස්සාම, අම්භො මත්තිකභාජනං හින්දිත්වා සුවණ්ණභාජනං ගණ්හන්තො විය අම්භාකං දෙවලොකෙ අභිරමිතුං ඉධ නිබ්බත්තාහි, අම්භාකං දෙවලොකෙ අභිරමිතුං ඉධ නිබ්බත්තාහි’’ති වදිංසු. උපාසකො ධම්මස්සවනන්තරායං අනිච්ඡන්තො – ‘‘ආගමෙථ ආගමෙථා’’ති ආහ. හික්ඛු ‘‘අම්භෙ වාරෙති’’ති සඤ්ඤාය තුණ්හි අහෙසුං.

අප්පඤ්ච පුත්තධර්මයෙහි “අමිභාකං පිතා පුබ්බෙ ධම්මස්සවනෙන අතිත්තො අනොසී, ඉදානි පන භික්ඛු පක්කොසාපෙත්වා සජ්ඣායං කාරෙත්වා සයමෙව වාරෙති, මරණස්ස අභායනකසත්තො නාම නත්ථී”ති විරවිංසු. භික්ඛු “ඉදානි අනොකාසො”ති උට්ඨායාසනා පක්කමිංසු. උපාසකො ටොකං විනිනාමෙත්වා සතිං පටිලභිත්වා පුත්තෙ පුච්ඡි – “කස්මා කන්දො”ති? “තාත, තුම්හෙ භික්ඛු පක්කොසාපෙත්වා ධම්මං සුඤ්ඤානා සයමෙව වාරයිත්ථ, අප් මයං ‘මරණස්ස අභායනකසත්තො නාම නත්ථී’ති කන්දිමිහා”ති. “අය්‍යා පන කුභි”ත්ති? “‘අනොකාසො’ති උට්ඨායාසනා පක්කන්තා, තාතා”ති. “නාහං, අය්‍යෙහි සද්ධිං කපෙමි”ති වුත්තෙ “අප් කෙන සද්ධිං කපෙමා”ති. “ඡහි දෙවලොකෙහි දෙවතා ඡ රටෙ අලඬකරිත්වා ආදාය ආකාසෙ යත්වා ‘අමිභාහි දෙවලොකෙ අභිරම, අමිභාකං දෙවලොකෙ අභිරමා’ති සද්දං කරොන්ති, තාහි සද්ධිං කපෙමි”ති. “කුභිං, තාත, රටා, න මයං පස්සාමා”ති? “අත්ථි පන මය්‍යං ගන්ථිතානි පුප්ඵානි”ති? “අත්ථි, තාතා”ති. “කතරො දෙවලොකො රමණීයො”ති? “සබ්බබොධිසත්තානං බුද්ධමාතෘපිතුනඤ්ච වසිතට්ඨානං තුසිතභවනං රමණීයං, තාතා”ති. “තෙන හි ‘තුසිතභවනතො ආගතරටෙ ලග්ගතු’ති පුප්ඵදාමං බිපමා”ති. තෙ බිපිංසු. තං රට්ඨුරෙ ලග්ගිත්වා ආකාසෙ ඔලම්බි. මහාජනො තදෙව පස්සති, රටං න පස්සති. උපාසකො “පස්සටෙතං පුප්ඵදාම”ත්ති වත්වා, “ආම, පස්සාමා”ති වුත්තෙ – “ඵතං තුසිතභවනතො ආගතරටෙ ඔලම්බති, අහං තුසිතභවනං ගච්ඡාමි, තුම්හෙ මා වින්තයිත්ථ, මම සන්තිකෙ නිබ්බන්තිතුකාමා හුත්වා මයා කතනියාමෙනෙව පුඤ්ඤානි කරොමා”ති වත්වා කාලං කත්වා රටෙ පතිට්ඨාසි.

තාවදෙවස්ස තිගාචුතප්පමාණො සට්ඨිසකට්ඨාරාලඬකාරපටිමණ්ඩිතො අත්තභාවො නිබ්බන්ති, අච්ඡරාසහස්සං පරිවාරෙසි, පඤ්චවිසතියොජනිකං කනකවිමානං පාතුරහොසි. තෙපි භික්ඛු විහාරං අනුප්පත්තෙ සත්ථා පුච්ඡි – “සුතා, භික්ඛවෙ, උපාසකෙන ධම්මදෙසනා”ති? “ආම, හන්තෙ, අන්තරායෙව පන ‘ආගමෙමා’ති වාරෙසි. අප්පඤ්ච පුත්තධර්මයෙහි කන්දිංසු. මයං ‘ඉදානි අනොකාසො’ති උට්ඨායාසනා නික්ඛන්තා”ති. “න සො, භික්ඛවෙ, තුම්හෙහි සද්ධිං කපෙසි, ඡහි දෙවලොකෙහි දෙවතා ඡ රටෙ අලඬකරිත්වා ආහරිත්වා තං උපාසකං පක්කොසිංසු. සො ධම්මදෙසනාය අන්තරායං අනිච්ඡන්තො තාහි සද්ධිං කපෙසි”ති. “ඵවං, හන්තෙ”ති. “ඵවං, භික්ඛවෙ”ති. “ඉදානි කුභිං නිබ්බන්තො”ති? “තුසිතභවනෙ, භික්ඛවෙ”ති. “හන්තෙ, ඉදානි ඉධ ඤාතිමජ්ඣෙ මොදමානො විචරිත්වා ඉදානෙව ගන්ත්වා පුන මොදනට්ඨානෙයෙව නිබ්බන්තො”ති. “ආම, භික්ඛවෙ, අප්පමන්තා හි ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා සබ්බන්ථ මොදන්තියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

16.

“ඉධ මොදති පෙච්ච මොදති,
කතපුඤ්ඤො උභයත්ථ මොදති;
සො මොදති සො පමොදති,
දිස්වා කම්මවිසුද්ධිමත්තනො”ති.

තත්ථ කතපුඤ්ඤාති නානඡපකාරස්ස කුසලස්ස කාරකො පුග්ගලො “අකතං වත මෙ පාපං, කතං මෙ කල්‍යාණං”න්ති ඉධ කම්මමොදනෙන, පෙච්ච විපාකමොදනෙන මොදති. එවං උභයත්ථ මොදති නාම. කම්මවිසුද්ධිත්ති ධම්මිකඋපාසකොපි අත්තනො කම්මවිසුද්ධිං පුඤ්ඤකම්මසම්පත්තිං දිස්වා කාලකිරියනො පුබ්බෙ ඉධලොකෙපි මොදති, කාලං කත්වා ඉදානි පරලොකෙපි අතිමොදති යෙවාති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොතාපන්තාදයො අහෙසුං මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ඡාතාති.

ධම්මිකඋපාසකවත්ථු එකාදසමං.

12. දෙවදත්තවත්ථු

ඉධ තජ්ජතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො දෙවදත්තං ආරබ්භ කටෙසි.

දෙවදත්තස්ස වත්ථු පබ්බජිතකාලතො පටියාය යාව පථවිජ්ජවෙසනා දෙවදත්තං ආරබ්භ භාසිතානි සබ්බානි ඡාතකානි විත්ථාරෙත්වා කමීතං. අයං පනෙත්ථ සඬ්ඛෙපො – සත්ථරි අනුපියං නාම මල්ලානං නිගමො අත්ථි. තං නිස්සාය අනුපියම්බවනෙ විහරන්තෙයෙව තථාගතස්ස ලක්ඛණපටිග්ගහණදිවසෙයෙව අසීතිසහස්සෙහි ඤාතිකුලෙහි “රාජා වා හොතු, බුද්ධො වා, ඛත්තියපරිවාරොව විවරස්සති”ති අසීතිසහස්සපුත්තා පටිඤ්ඤාතා. තෙසු යෙභුයොන පබ්බජිතෙසු හද්දියං නාම රාජානං, අනුරුද්ධං, ආනන්දං, භගුං, කිම්බලං, දෙවදත්තන්ති ඉමෙ ඡ සකොය අපබ්බජන්තෙ දිස්වා, “මයං අත්තනො පුත්තෙ පබ්බාපෙම, ඉමෙ ඡ සකොයා න ඤාතකා මඤ්ඤෙ, කස්මා න පබ්බජන්ති”ති? කථං සමුට්ඨාපෙසුං. අථ බො මහානාමො සකොයා අනුරුද්ධං උපසඬ්ඛමිත්වා, “තාත, අම්භාකං කුලා පබ්බජිතො නත්ථි, ත්වං වා පබ්බජ, අහං වා පබ්බජස්සාමි”ති ආහ. සො පන සුබ්බාලො හොති සම්පන්නහොගො, “නත්ථි”ති වචනමපි තෙන න සුතපුබ්බං. එකදිවසඤ්ඤි තෙසු ඡසු ඛත්තියෙසු ගුළකිළං කිළන්තෙසු අනුරුද්ධො පූවෙන පරාජිතො පූවත්ථාය පහිණි, අථස්ස මාතා පූවෙ සජ්ජෙත්වා පහිණි. තෙ බාදිත්වා පුත කිළිංසු. පුතජ්ජුතං තස්සෙව පරාජයො හොති. මාතා පනස්ස පහිතෙ පහිතෙ තික්ඛත්තුං පූවෙ පහිණිත්වා වතුත්ථවාරෙ “පූවා නත්ථි”ති පහිණි. සො “නත්ථි”ති වචනස්ස අසුකපුබ්බත්තා “එසාපෙකා පූවචිකති භවිස්සති”ති මඤ්ඤමානො “නත්ථිපූවං මෙ ආහරථා”ති පෙසෙසි. මාතා පනස්ස “නත්ථිපූවං කිර, අයොය, දෙථා”ති වුත්තෙ, “මම පුත්තෙන ‘නත්ථි’ති පදං න සුතපුබ්බං, ඉමිනා පන උපායෙන නං එතමත්ථං ඡාතාපෙස්සාමි”ති තුව්ඡං සුවණ්ණපාතිං අඤ්ඤාය සුවණ්ණපාතියා පටිකුජ්ජිත්වා පෙසෙසි. නගරපරිග්ගාහිකා දෙවතා වින්තෙසු – “අනුරුද්ධසකොයන අත්තභාරකාලෙ අත්තනො භාගහත්තං උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධස්ස දත්වා “නත්ථි”ති මෙ වචනස්ස සවනං මා හොතු, හොජනුජ්ජත්තිට්ඨානඡානනං මා

‘හොතු’ නි පත්ථනා කතා, සවායං තුව්ඡපාතිං පස්සිස්සති, දෙවසමාගමං පවිස්සිතුං න ලභිස්සාම, සීසම්පි නො සත්තධා ඵලෙය්‍යා’ නි. අථ නං පාතිං දිබ්බපුච්ඡෙහි පුණ්ණං අකංසු. කස්සා ගුලමණ්ඩලෙ යපෙත්වා උග්ගාටිතමත්තාය පුච්ඡන්තො සකලනගරෙ ඡාදෙත්වා යීතො. පුච්ඡණ්ඩං මුඛෙ යපිතමත්තමෙව සත්තරසහරණීසහස්සාති අනුථරි.

සො චිත්තෙසි – ‘නාහං මාතු පියො, එත්තකං මෙ කාලං ඉමං නත්ථිපුච්ඡං නාම න පථි, ඉතො පටියාය අඤ්ඤං පුච්ඡං නාම න බාදිස්සාමි’ නි, සො ගෙහං ගන්ත්වාව මාතරං පුච්ඡි – ‘අම්ම, තුම්හාකං අහං පියො, අප්පියො’ නි? ‘තාත, එකක්ඛිනො අක්ඛි විය ව හදයං විය ව අතිවිය පියො මෙ අහොසි’ නි. ‘අථ කස්මා එත්තකං කාලං මය්හං නත්ථි පුච්ඡං න පථිත්ථ, අම්මා’ නි? සා වුච්ඡපටියාකං පුච්ඡි – ‘අත්ථි කිඤ්චි පාතියං, තාතා’ නි? ‘පරිපුණ්ණා, අයො, පාති පුච්ඡෙහි, එවරුපා පුච්ඡා නාම මෙ න දිට්ඨපුබ්බා’ නි ආරොචෙසි. සා චිත්තෙසි – ‘මය්හං පුත්තො පුඤ්ඤවා කතාහිනිහාරො හවිස්සති, දෙවතාහි පාතිං පුරෙත්වා පුච්ඡා පහිතා හවිස්සන්ති’ නි. ‘අථ නං පුත්තො, අම්ම, ඉතො පටියායාහං අඤ්ඤං පුච්ඡං නාම න බාදිස්සාමි, නත්ථිපුච්ඡමෙව පටෙය්‍යාසි’ නි. සාපිස්ස තතො පටියාය ‘පුච්ඡං බාදිතුකාමොමිහි’ නි චුත්තෙ තුව්ඡපාතිමෙව අඤ්ඤාය පාතියා පටිකුච්ඡිත්වා පෙසෙසි. යාව අගාරමජ්ඣෙකෙ වසි, තාවස්ස දෙවතාව පුච්ඡෙ පහිණිංසු.

සො එත්තකම්පි අජානන්තො පබ්බජ්ජං නාම කිං ජානිස්සති? තස්මා ‘කා එසා පබ්බජ්ජා නාමා’ නි භාතරං පුච්ඡිත්වා ‘ඔහාරිතකෙසමස්සුනා කාසායනිවත්ථෙත කට්ඨත්ථරකෙ වා බිදලමඤ්චකෙ වා නිපජ්ජිත්වා පිණ්ඩාය වරන්තෙන විහරිතබ්බං. එසා පබ්බජ්ජා නාමා’ නි චුත්තෙ, ‘භාතික, අහං සුබ්බමාලො. නාහං සක්ඛිස්සාමි පබ්බජිතු’ නිති ආහ. ‘තෙන හි, තාත, කම්මන්තං උග්ගහෙත්වා සරාවාසං වස. න හි සක්කා අම්හෙසු එකෙන අපබ්බජිතු’ නිති. අථ නං ‘කො එස කම්මන්තො නාමා’ නි පුච්ඡි. ‘හත්තුට්ඨානට්ඨානම්පි අජානන්තො කුලපුත්තො කම්මන්තං නාම කිං ජානිස්සති’ නි? එකදිවසඤ්ඤි තිණ්ණං ඛත්තියානං කථා උදපාදි – ‘හත්තං නාම කුහිං උට්ඨහති’ නි? කිම්ලො ආහ – ‘කොට්ඨෙ උට්ඨහති’ නි. අථ නං හද්දියො ‘ත්ථං හත්තස්ස උට්ඨානට්ඨානං න ජානාසි, හත්තං නාම උක්ඛලියං උට්ඨහති’ නි ආහ. අනුරුද්ධො ‘තුම්හෙ ද්වෙපි න ජානාම, හත්තං නාම රතනමකුළාය සුචණ්ණපාතියං උට්ඨහති’ නි ආහ.

තෙසු කිර එකදිවසං කිම්ලො කොට්ඨන්තො වීහි ඔතාරියමානෙ දිස්වා, ‘එතෙ කොට්ඨෙයෙව ජාතා’ නි සඤ්ඤි අහොසි. හද්දියො එකදිවසං උක්ඛලිතො හත්තං වඩ්ඪියමානං දිස්වා ‘උක්ඛලියඤ්ඤෙව උජ්ජන්ත’ නිති සඤ්ඤි අහොසි. අනුරුද්ධො පන නෙව වීහි කොට්ඨෙත්තා, න හත්තං පවත්තා, න වඩ්ඪෙත්තා දිට්ඨපුබ්බා, වඩ්ඪෙත්වා පන පුරතො යපිතමෙව පස්සති. සො භුඤ්ජිතුකාමකාලෙ ‘හත්තං පාතියං උට්ඨහති’ නි සඤ්ඤමකාසි. එවං තයොපි තෙ හත්තුට්ඨානට්ඨානං න ජානන්ති. තෙනායං ‘කො එස කම්මන්තො නාමා’ නි පුච්ඡිත්වා, ‘පයිමං ඛත්තං කසාපෙතබ්බ’ නිතිආදිකං සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ කත්තබ්බං කිච්චං සුත්වා,

“කදා කම්මන්තෘතං අන්තො පඤ්ඤායිස්සති, කදා මයං අප්පොස්සුක්කා භොගෙ භුඤ්ජීස්සාමා” ති වත්වා කම්මන්තෘතං අපරියන්තතාය අක්ඛාතාය “තෙන හි ත්වඤ්ඤෙව සරාවාසං වස, න මය්හං ඵතෙනත්ථො” ති මාතරං උපසඩ්ධකම්ත්වා, “අනුජානාහි මං, අම්ම, පබ්බජීස්සාමී” ති වත්වා තාය නානප්පකාරෙහි තික්ඛන්තුං පටික්ඛිපිත්වා, “සවෙ තෙ සභායකො හද්දියරාජා පබ්බජීස්සති, තෙන සද්ධිං පබ්බජාහී” ති වුත්තෙ තං උපසඩ්ධකම්ත්වා, “මම බො, සම්ම, පබ්බජ්ජා තව පටිබද්ධා” ති වත්වා තං නානප්පකාරෙහි සඤ්ඤාපෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ අත්තනා සද්ධිං පබ්බජනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි.

තතො හද්දියො සක්ඛාරාජා අනුරුද්ධො ආනන්දො හගු කිම්මො දෙවදත්තොති ඉමෙ ඡ ඛත්තියා උපාලිකප්පකසත්තමා දෙවා විය දිබ්බසම්පත්තිං සත්තාහං සම්පත්තිං අනුභවිත්වා උය්‍යානං ගච්ඡන්තා විය චතුරඛගිනියා සෙනාය නික්ඛමිත්වා පරවිසයං පත්වා රාජාණාය සෙනං නිවත්තාපෙත්වා පරවිසයං ඔක්කමිංසු. තත්ථ ඡ ඛත්තියා අත්තතො අත්තතො ආහරණානි ඔමුඤ්චිත්වා හණ්ඩිකං කත්වා, “හන්ද හණ, උපාලි, නිවත්තස්සු, අලං තෙ ඵත්තකං ජීවිකායා” ති තස්ස අදංසු. සො තෙසං පාදමුලෙ පරිවත්තිත්වා පරිදෙවිත්වා තෙසං ආණං අතික්කමිතුං අසක්කොන්තො උට්ඨාය තං ගහෙත්වා නිවත්ති. තෙසං ද්විධා ජාතකාලෙ, වනං ආරොදනප්පත්තං විය පථවිකම්පමානාකාරප්පත්තා විය අහොසි. උපාලි කප්පකොපි ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තිත්වා “චණ්ඩා බො සාකියා, ‘ඉමිනා කුමාරා නිප්පාතිතා’ ති සාතෙය්‍යුම්පි මං. ඉමෙ හි නාම සක්ඛකුමාරා ඵවරූපං සම්පත්තිං පභාය ඉමානි අනග්ගානි ආහරණානි බෙළපිණ්ඩං විය ඡඩ්ඪෙත්වා පබ්බජීස්සන්ති, කිමඬගං පනාහ” ත්ති හණ්ඩිකං ඔමුඤ්චිත්වා තානි ආහරණානි රුක්ඛෙ ලග්ගෙත්වා “අත්ථිකා ගණ්හන්තු” ති වත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙහි “කස්මා නිවත්තොසී” ති පුට්ඨො තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං තෙ ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, “මයං, හන්තෙ, සාකියා නාම මානනිස්සිතා, අයං අම්භාකං දීසරත්තං පරිවාරකො, ඉමං පඨමතරං පබ්බාපෙථ, මයමස්ස අභිවාදනාදීනි කරිස්සාම, ඵවං නො මානො නිම්මානායිස්සති” ති වත්වා තං පඨමතරං පබ්බාපෙත්වා පච්ඡා සයං පබ්බජිංසු. තෙසු ආයස්මා හද්දියො තෙනෙව අන්තරවස්සෙන තෙවිජ්ජො අහොසි. ආයස්මා අනුරුද්ධො දිබ්බවක්ඛුකො හුත්වා පච්ඡා මහාවිතක්කසුත්තං (අ. නි. 8.30) සුත්වා අරහත්තං පාපුණි. ආයස්මා ආනන්දො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. හගුත්ථෙරො ච කිම්මලත්ථෙරො ච අපරභාගෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. දෙවදත්තො පොථුජීජනිකං ඉද්ධිං පත්තො.

අපරභාගෙ සත්ථරි කොසම්බියං විහරන්තෙ සසාවකසඩ්ධස්ස තථාගතස්ස මහන්තො ලාභසක්කාරො නිබ්බන්ති. වත්ථහෙසජ්ජාදිහත්ථා මනුස්සා විහාරං පවිසිත්වා “කුහිං සත්ථා, කුහිං සාරිපුත්තත්ථෙරො, කුහිං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො, කුහිං මහාකස්සපත්ථෙරො, කුහිං හද්දියත්ථෙරො, කුහිං අනුරුද්ධත්ථෙරො, කුහිං ආනන්දත්ථෙරො, කුහිං හගුත්ථෙරො, කුහිං කිම්මලත්ථෙරො” ති අසීතිමහාසාවකානං නිසින්තට්ඨානං ඔලොකෙන්තා විවරන්ති. “දෙවදත්තත්ථෙරො කුහිං නිසින්තො වා, යීතො වා” ති පුච්ඡන්තො නාම නත්ථී.

සො වින්තෙසි - “අහම්පි එතෙහි සද්ධිඤ්ඤෙව පබ්බජිතො, එතෙපි
 බත්තියපබ්බජිතා, අහම්පි බත්තියපබ්බජිතො, ලාභසක්කාරහත්ථා මනුස්සා
 එතෙයෙව පරියෙසන්ති, මම නාමං ගහෙතාපි නත්ථී. කෙන නු බො සද්ධිං එකතො
 හුත්වා කං පසාදෙන්වා මම ලාභසක්කාරං නිබ්බත්තෙය්‍ය”න්ති. අථස්ස එතදහොසි -
 “අයං බො රාජා බිම්බිසාරො පයමදස්සනෙනෙව එකාදසහි නහුතෙහි සද්ධිං
 සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, න සක්කා එතෙන සද්ධිං එකතො හවිතුං,
 කොසලරඤ්ඤාපි සද්ධිං න සක්කා හවිතුං. අයං බො පන රඤ්ඤො පුත්තො
 අජාතසත්තු කුමාරො කස්සවි ගුණදොසෙ න ජානාති, එතෙන සද්ධිං එකතො
 හවිස්සාමි”ති. සො කොසම්බිතො රාජගහං ගන්ත්වා කුමාරකවණ්ණං
 අහිනිමිනිත්වා චත්තාරො ආසිවිසෙ වතුසු හත්ථපාදෙසු එකං ගීවාය පිලන්ධිත්වා
 එකං සීසෙ වුම්බට්ඨං කත්වා එකං එකංසං කරිත්වා ඉමාය අහිමෙබ්බාය ආකාසනො
 ඔරුය්හ අජාතසත්තුස්ස උච්ඡඬිගෙ නිසිදිත්වා තෙන හිතෙන “කොසි ත්ව”න්ති
 වුත්තෙ “අහං දෙවදත්තො”ති වත්වා තස්ස භයවිනොදනත්ථං තං අත්තභාවං
 පටිසංහරිත්වා සඬ්ඝාටිපත්තවිවරධරො පුරතො යත්වා තං පසාදෙන්වා ලාභසක්කාරං
 නිබ්බත්තෙසි. සො ලාභසක්කාරාහිභූතො “අහං හික්ඛුසඬ්ඝං පරිහරිස්සාමි”ති
 පාපකං විත්තං උප්පාදෙන්වා සහ විත්තුප්පාදෙන ඉද්ධිතො පරිහාසිත්වා සත්ථාරං
 වෙළවනවිහාරෙ සරාජිකාය පරිසාය ධම්මං දෙසෙන්තං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා
 අඤ්ජලිං පග්ගය්හ - “හගවා, හන්තෙ, එතරහි ජිණ්ණො වුඩ්ඨො මහල්ලකො,
 අප්පොස්සුක්කො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුඤ්ජතු, අහං හික්ඛුසඬ්ඝං පරිහරිස්සාමි,
 නිය්‍යාදෙථ මෙ හික්ඛුසඬ්ඝ”න්ති වත්වා සත්ථාරා බෙළාසකවාදෙන අපසාදෙන්වා
 පටික්ඛිත්තො අනත්තමනො ඉමං පයමං තථාගතෙ ආසාතං බන්ධිත්වා පක්කාමි.

අථස්ස හගවා රාජගහෙ පකාසනීයකම්මං කාරෙසි. සො “පරිච්චත්තො දානි
 අහං සමණෙන ගොතමෙන, ඉදානිස්ස අනත්ථං කරිස්සාමි”ති අජාතසත්තුං
 උපසඬ්ඝිත්වා, “පුබ්බෙ බො, කුමාර, මනුස්සා දීඝායුකා, එතරහි අප්පායුකා. යානං
 බො පනෙතං විජ්ජති, යං ත්වං කුමාරොව සමානො කාලං කරෙය්‍යාසි, තෙන හි
 ත්වං, කුමාර, පිතරං හන්ත්වා රාජා භොහි, අහං හගවත්තං හන්ත්වා බුද්ධො
 හවිස්සාමි”ති වත්වා තස්මිං රජ්ජෙ පතිට්ඨිතෙ තථාගතස්ස වධාය පුරිසෙ
 පයොජෙන්වා තෙසු සොතාපත්තිඵලං පත්වා නිවත්තෙසු සයං ගිජ්ඣකුට්ඨපබ්බතං
 අහිරුහිත්වා, “අහමෙව සමණං ගොතමං ජීවිතා වොරොපෙස්සාමි”ති සිලං
 පවිජ්ඣිත්වා රුහිරුප්පාදකම්මං කත්වා ඉමිනාපි උපායෙන මාරෙතුං
 අසක්කොන්තො පුන නාළාගිරිං විස්සජ්ජාපෙසි. තස්මිං ආගච්ඡන්තෙ
 ආනන්දත්ථෙරො අත්තනො ජීවිතං සත්ථු පරිච්චජිත්වා පුරතො අට්ඨාසි. සත්ථා
 නාගං දමෙත්වා නගරා නික්ඛමිත්වා විහාරං ගන්ත්වා අනෙකසහස්සෙහි උපාසකෙහි
 අහිහටං මහාදානං පරිභුඤ්ජිත්වා තස්මිං දිවසෙ සන්තිපතිතානං
 අට්ඨාරසකොට්ඨිකානානං රාජගහවාසීනං අනුපුබ්බිං කථං කථෙත්වා චතුරාසිනියා
 පාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයෙ ජාතෙ “අහො ආයස්මා ආනන්දො මහාගුණො,
 තථාරූපෙ නාම හත්ථිනාගෙ ආගච්ඡන්තෙ අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා සත්ථු
 පුරතොව අට්ඨාසි”ති ථෙරස්ස ගුණකථං සුත්වා “න, හික්ඛවෙ, ඉදානෙව,
 පුබ්බෙපෙස මමත්ථාය ජීවිතං පරිච්චජියෙවා”ති වත්වා හික්ඛුහි යාවිතො වුළුහංස

(ඡා. 1.15.133 ආදයො; 2.21.1 ආදයො) – මහාහංස (ඡා. 2.21.89 ආදයො) – කක්කටකජාතකානි (ඡා. 1.3.49 ආදයො) කථෙසි. දෙවදත්තස්සාපි කම්මං නෙව පාකටං, තථා රඤ්ඤො මාරාපිත්තා, න වධකානං පයොජිත්තා න සිලාය පවිද්ධත්තා පාකටං අහොසි, යථා නාළාගිරිහත්ථිනො විස්සජ්ජිත්තා. තදා හි මහාජනො “රාජාපි දෙවදත්තෙනෙව මාරාපිනො, වධකොපි පයොජිනො, සිලාපි අපවිද්ධා. ඉදානි පන තෙන නාළාගිරි විස්සජ්ජාපිනො, එවරූපං නාම පාපකං ගහෙන්වා රාජා විවරතී”ති කොලාහලමකාසි.

රාජා මහාජනස්ස කථං සුත්වා පඤ්ච ටාලිපාකසතානි නීහරාපෙන්වා න පුන තස්සුපට්ඨානං අගමාසි, නාගරාපිස්ස කුලං උපගතස්ස හික්ඛාමත්තම්පි න අදංසු. සො පරිහීනලාභසක්කාරො කොහඤ්ඤෙන ජීවිතුකාමො සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා පඤ්ච වත්ථුනි යාවිත්වා භගවතො “අලං, දෙවදත්ත, යො ඉච්ඡති, සො ආරඤ්ඤකො භොතු”ති පටික්ඛිත්තො කස්සාචුසො, වචනං සොහනං, කිං තථාගතස්ස උදාහු මම, අහඤ්ඤි උක්කට්ඨවසෙන එවං වදාමි, “සාධු, භන්තෙ, හික්ඛු යාවජීවං ආරඤ්ඤකා අස්සු, පිණ්ඩපානිකා, පංසුකුලිකා, රුක්ඛමූලිකා, මච්ඡමංසං න ඛාදෙය්‍යු”න්ති. “යො දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො, සො මයා සද්ධිං ආගච්ඡතු”ති වත්වා පක්කාමි. තස්ස වචනං සුත්වා එකච්චෙ නවකපබ්බජිතා මන්දබුද්ධිනො “කල්‍යාණං දෙවදත්තො ආහ, එතෙන සද්ධිං විවරිස්සාමා”ති තෙන සද්ධිං එකතො අහෙසුං. ඉති සො පඤ්චසතෙහි හික්ඛුහි සද්ධිං තෙහි පඤ්චහි වත්ථුහි ලුඛජ්ජසන්නං ජනං සඤ්ඤාපෙන්තො කුලෙසු විඤ්ඤාපෙන්වා විඤ්ඤාපෙන්වා භුඤ්ජන්තො සඬ්ඝහෙදාය පරක්කම්. සො භගවතා, “සච්චං කිර ත්වං, දෙවදත්ත, සඬ්ඝහෙදාය පරක්කමසි වක්කහෙදායා”ති පුට්ඨො “සච්චං භගවා”ති වත්වා, “ගරුකො ඛො, දෙවදත්ත, සඬ්ඝහෙදො”ති ආදීහි ඔවදිනොපි සත්ථු වචනං අනාදිසිත්වා පක්කන්තො ආයස්මත්තං ආනන්දං රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්වා, “අජ්ජතග්ගෙ දානාහං, ආචුසො ආනන්ද, අඤ්ඤත්‍රෙව භගවතා, අඤ්ඤත්‍ර, හික්ඛුසඬ්ඝා උපොසථං කරිස්සාමි, සඬ්ඝකම්මං කරිස්සාමි”ති ආහ. ථෙරො තමත්ථං භගවතො ආරොචෙසි. තං විදිත්වා සත්ථා උජ්ජන්තධම්මසංවෙගො හුත්වා, “දෙවදත්තො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අනත්ථනිස්සිතං අත්තනො අවිච්චිහි පච්චනකකම්මං කරොතී”ති විතක්කෙන්වා –

“සුකරානි අසාධුනි, අත්තනො අහිතානි ව;
යං වෙ හිතඤ්ච සාධුඤ්ච, තං වෙ පරමදුක්කර”න්ති. (ධ. ප. 163) –

ඉමං ගාථං වත්වා පුන ඉමං උදානං උදානෙසි –

“සුකරං සාධුනා සාධු, සාධු පාපෙන දුක්කරං;
පාපං පාපෙන සුකරං, පාපමරියෙහි දුක්කර”න්ති. (උදා. 48; චූළව. 343);

අථ ඛො දෙවදත්තො උපොසථදිවසෙ අත්තනො පරිසාය සද්ධිං එකමත්තං නිසිදිත්වා, “යස්සිමානි පඤ්ච වත්ථුනි ඛමන්ති, සො සලාකං ගණ්හතු”ති වත්වා

පඤ්චසතෙහි වජ්ජිපුත්තකෙහි නවකෙහි අප්පකතඤ්ඤාහි සලාකාය ගහිතාය සඛ්ඝං භිත්තීන්වා තෙ භික්ඛු ආදාය ගයාසිසං අගමාසි. තස්ස තත්ථ ගතභාවං සුත්වා සත්ථා තෙසං භික්ඛුනං ආනයනත්ථාය ද්වෙ අග්ගසාවකෙ පෙසෙසි. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා ආදෙසනාපාටිභාරියානුසාසනියා වෙව ඉද්ධිපාටිභාරියානුසාසනියා ව අනුසාසන්තා තෙ අමතං පායෙත්වා ආදාය ආකාසෙන ආගමිංසු. කොකාලිකොපි ඛො “උට්ඨෙහි, ආවුසො දෙවදත්ත, නීතා තෙ භික්ඛු සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙහි, නනු ත්වං මයා චුත්තො ‘මා, ආවුසො, සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ විස්සාසී’ති. පාපිච්ඡා සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා, පාපිකානං ඉච්ඡානං වසං ගතා”ති වත්වා ජණ්ණකෙන හදයමජ්ඣෙ පහරි, තස්ස තත්ථෙව උණ්භං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ජි. ආයස්මත්තං පන සාරිපුත්තං භික්ඛුසඛ්ඝපරිවුතං ආකාසෙන ආගච්ඡන්තං දිස්වා භික්ඛු ආභංසු – “හත්තෙ, ආයස්මා සාරිපුත්තො ගමනකාලෙ අත්තදුතියො ගතො, ඉදානි මහාපරිවාරො ආගච්ඡන්තො සොහතී”ති. සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව සාරිපුත්තො සොහති, පුඛ්ඛෙ තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තකාලෙපි මය්භං පුත්තො මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තො සොහියෙවා”ති වත්වා –

“හොති සීලවතං අත්ථො, පටිසන්ථාරචුත්තිනං;
ලක්ඛණං පස්ස ආයන්තං, ඤාතිසඛ්ඝපුරක්ඛතං;
අථ පස්සසිමං කාළං, සුවිහීනංව ඤාතිහී”ති. (ජා. 1.1.11) –

ඉදං ජාතකං කථෙසි. පුන භික්ඛුහි, “හත්තෙ, දෙවදත්තො කිර ද්වෙ අග්ගසාවකෙ උභොසු පස්සෙසු නිසීදාපෙත්වා ‘බුද්ධලීලාය ධම්මං දෙසෙස්සාමී’ති තුම්භාකං අනුකිරියං කරොති”ති චුත්තෙ, “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුඛ්ඛෙපෙස මම අනුකිරියං කාතුං වායමි, න පන සක්ඛී”ති වත්වා –

“අපි වීරක පස්සෙසි, සකුණං මඤ්ජුභාණකං;
මයුරගීවසඬකාසං, පතිං මය්භං සවිට්ඨකං.

“උදකථලවරස්ස පක්ඛිනො,
නිච්චං ආමකමච්ඡහොජිනො;
තස්සානුකරං සවිට්ඨකො,
සෙවාලෙ පලිගුණ්ඨිතො මතො”ති. (ජා. 1.2.107-108) –

ආදිනා ජාතකං වත්වා අපරාපරෙසුපි දිවසෙසු තථානුරූපමෙව කථං ආරඬ්භ –

“අචාරි වතායං විතුදං වනානි,
කට්ඨඬගරුක්ඛෙසු අසාරකෙසු;
අථාසදා ඛදිරං ජාතසාරං,
යත්ථබ්භිදා ගරුලො උත්තමඬග”න්ති. (ජා. 1.2.120);

“ලසී ව තෙ නිජ්ඵලිකා, මත්ථකො ව පදාලිතො;
සබ්බා තෙ ථාසුකා භග්ගා, අජ්ජ ඛො ත්වං විරොවසී”ති. (ජා. 1.1.143) –

එවමාදීනි ජාතකානි කථෙසි. පුන “අකතඤ්ඤ දෙවදත්තො”ති කථං ආරබ්භ –

“අකරම්භස තෙ කිච්චං, යං බලං අභ්‍රවම්භසෙ;
මිගරාජ නමො ත්‍යත්ථු, අපි කිඤ්චි ලභාමසෙ.

“මම ලොහිතභක්ඛස්ස, නිච්චං ලුද්දානි කුබ්බතො;
දත්තන්තරගතො සන්තො, තං බහුං යම්පි ජීවසී”ති. (ජා. 1.4.29-30) –

ආදීනි ජාතකානි කථෙසි. පුන වධාය පරිසක්කනමස්ස ආරබ්භ –

“ඤාතමෙතං කුරුඬිගස්ස, යං ත්වං සෙපණ්ණි සියාසි;
අඤ්ඤං සෙපණ්ණි ගච්ඡාමි, න මෙ තෙ රුච්චතෙ ඵල”න්ති. (ජා. 1.1.21) –

ආදීනි ජාතකානි කථෙසි. පුනදිවසෙ “උභතො පරිභිනො දෙවදත්තො
ලාභසක්කාරතො ච සාමඤ්ඤතො චා”ති කථාසු පවත්තමානාසු “න, භික්ඛවෙ,
ඉදානෙව දෙවදත්තො පරිභිනො, පුබ්බෙපෙස පරිභිනොයෙවා”ති වත්වා –

“අක්ඛි භින්නා පටො නට්ඨො, සබ්බෙහෙ ච භණ්ඩනං;
උභතො පදුට්ඨා කම්මන්තා, උදකම්භි ඵලම්භි චා”ති. (ජා. 1.1.139) –

ආදීනි ජාතකානි කථෙසි. එවං රාජගහෙ විහරන්තොව දෙවදත්තං ආරබ්භ බහුනි
ජාතකානි කථෙත්වා රාජගහතො සාවත්ථිං ගන්ත්වා ජෙතවනෙ විහාරෙ වාසං
කප්පෙසි. දෙවදත්තොපි බො නව මාසෙ ගිලානො පච්ඡිමෙ කාලෙ සත්ථාරං
දට්ඨුකාමො හුත්වා අත්තනො සාවකෙ ආහ – “අහං සත්ථාරං දට්ඨුකාමො, තං මෙ
දස්සෙථා”ති. “ත්වං සමත්ථකාලෙ සත්ථාරා සද්ධිං වෙරී හුත්වා අවරි, න මයං තත්ථ
නෙස්සාමා”ති චුත්තෙ, “මා මං නාසෙථ, මයා සත්ථරි ආසානො කතො, සත්ථු පන
මයි කෙසග්ගමත්තොපි ආසානො නත්ථි”. සො හි භගවා –

“වධකෙ දෙවදත්තම්භි, වොරෙ අඬුලිමාලකෙ;
ධනපාලෙ රාහුලෙ ච, සබ්බත්ථ සම්මානසො”ති. (අප. ථෙර 1.1.585; මි. ප. 6.6.5) –

“දස්සෙථ මෙ භගවන්ත”න්ති පුනප්පුනං යාචි. අථ නං තෙ මඤ්චකෙනාදාය
නික්ඛමිංසු. තස්ස ආගමනං සුත්වා භික්ඛු සත්ථු ආරොවෙසුං – “භන්තෙ,
දෙවදත්තො කිර තුම්භාකං දස්සනත්ථාය ආගච්ඡති”ති. “න, භික්ඛවෙ, සො
තෙතත්තභාවෙන මං පස්සිතුං ලභිස්සති”ති. දෙවදත්තො කිර පඤ්චන්තං වත්ථුනං
ආයාචිතකාලතො පට්ඨාය පුන බුද්ධං දට්ඨුං න ලභති, අයං ධම්මතා.
“අසුකට්ඨානඤ්ච අසුකට්ඨානඤ්ච ආගතො, භන්තෙ”ති. “යං ඉච්ඡති, තං කරොතු,
න සො මං පස්සිතුං ලභිස්සති”ති. “භන්තෙ, ඉතො යොජනමත්තං ආගතො,
අඬුච්ඡොජනං, ගාචුතං, ජෙතවනපොක්ඛරණීසමීපං ආගතො, භන්තෙ”ති. “සචෙපි
අන්තොජෙතවනං පටිසති, නෙව මං පස්සිතුං ලභිස්සති”ති. දෙවදත්තං ගහෙත්වා

ආගතා ජෙතවනපොක්කරණිකීරෙ මඤ්චං ඔතාරෙත්වා පොක්කරණං න්හායිතුං
 ඔතරිංසු. දෙවදත්තොපි ඛො මඤ්චතො වුට්ඨාය උභො පාදෙ භූමියං යපෙත්වා නිසීදි.
 පාදා පථවිං පවිසිංසු. සො අනුක්කමෙන යාව ගොජ්ඵකා, යාව ජණ්ණකා, යාව
 කට්තො, යාව ථනතො, යාව ගීවතො පවිසිත්වා හනුකට්ඨිකස්ස භූමියං පවිට්ඨකාලෙ

—

“ඉමෙහි අට්ඨිහි තමග්ගපුග්ගලං,
 දෙවාතිදෙවං නරදම්මසාරථී;
 සමන්තවක්ඛුං සතපුඤ්ඤලක්ඛණං,
 පාණෙනි බුද්ධං සරණං උපෙමී”ති. (මි. ප. 4.1.3) —

ඉමං ගාථමාහ. ඉදං කිර යානං දිස්වා තථාගතො දෙවදත්තං පබ්බාපෙසි. සචෙ හි න
 සො පබ්බජිස්ස, ගිහී හුත්වා කම්මඤ්ච භාරියං අකරිස්ස, ආයතිං
 භවනිස්සරණපච්චයං කාතුං න සක්ඛිස්ස, පබ්බජිත්වා ච පන කිඤ්චාපි කම්මං භාරියං
 කරිස්සති, ආයතිං භවනිස්සරණපච්චයං කාතුං සක්ඛිස්සතීති තං සත්ථා පබ්බාපෙසි.
 සො හි ඉතො සතසහස්සකජ්ජමත්ථකෙ අට්ඨිස්සරො නාම පච්චෙකබුද්ධො
 භවිස්සති, සො පථවිං පවිසිත්වා අවිච්ඡිති නිබ්බත්ති. නිච්චලෙ බුද්ධෙ
 අපරජ්ඣාභාවෙන පන නිච්චලොච හුත්වා පච්චතුති යොජනස්සතිකෙ අත්තො
 අවිච්ඡිති යොජනස්සතුබ්බෙධමෙවස්ස සරීරං නිබ්බත්ති. සීසං යාව
 කණ්ණසක්ඛලිතො උපරි අයකපල්ලං පාවිසි, පාදා යාව ගොජ්ඵකා හෙට්ඨා
 අයපථවියං පවිට්ඨා, මහාතාලක්ඛන්ධපරිමාණං අයසුලං පවිජ්ජිතීත්තිතො
 නික්ඛමිත්වා පිට්ඨිමජ්ඣං භිත්තිත්වා උරෙන නික්ඛමිත්වා පුරිමභිත්තිං පාවිසි, අපරං
 දක්ඛිණභිත්තිතො නික්ඛමිත්වා දක්ඛිණපස්සං භිත්තිත්වා වාමපස්සෙන නික්ඛමිත්වා
 උත්තරභිත්තිං පාවිසි, අපරං උපරි කපල්ලතො නික්ඛමිත්වා මත්ථකං භිත්තිත්වා
 අධොභාගෙන නික්ඛමිත්වා අයපථවිං පාවිසි. එවං සො තත්ථ නිච්චලොච පච්චි.

හික්ඛු “එත්තකං යානං දෙවදත්තො ආගච්ඡන්තො සත්ථාරං දට්ඨුං අලභිත්වාච
 පථවිං පවිට්ඨො”ති කථං සමුට්ඨාපෙසු. සත්ථා “න, හික්ඛචෙ, දෙවදත්තො
 ඉදානෙව මයි අපරජ්ඣිත්වා පථවිං පාවිසි, පුබ්බෙපි පවිට්ඨොයෙවා”ති වත්වා
 හත්ථීරාජකාලෙ මග්ගමුල්හං පුරිසං සමස්සාසෙත්වා අත්තතො පිට්ඨිං ආරොපෙත්වා
 බෙමන්තං පාපිතස්ස පුන තික්ඛන්තුං ආගන්ත්වා අග්ගට්ඨානෙ මජ්ඣමට්ඨානෙ
 මුලෙහි එවං දන්තෙ ඡිත්තිත්වා තතියවාරෙ මහාපුරිසස්ස වක්ඛුපථං
 අතික්කමන්තස්ස තස්ස පථවිං පවිට්ඨභාවං දීපෙතුං —

“අකතඤ්ඤස්ස පොසස්ස, නිච්චං විවරදස්සිනො;
 සබ්බං චෙ පථවිං දජ්ජා, නෙව නං අභිරාධයෙ”ති. (ජා. 1.1.72; 1.9.107) —

ඉදං ජාතකං කථෙත්වා පුනපි තථෙව කථාය සමුට්ඨිතාය ඛන්තිවාදිභූතෙ අත්තනි
 අපරජ්ඣිත්වා කලාබුරාජභූතස්ස තස්ස පථවිං පවිට්ඨභාවං දීපෙතුං
 ඛන්තිවාදිජාතකඤ්ච (ජා. 1.4.49 ආදයො), වුළුධම්මපාලභූතෙ අත්තනි

අපරජ්ඣිත්වා මහාපතාපරාජභූතස්ස තස්ස පථවිං පවිට්ඨභාවං දීපෙනුං
වුළුධම්මපාලජාතකඤ්ච (ජා. 1.5.44 ආදයො) කථෙසි.

පථවිං පවිට්ඨෙ පන දෙවදත්තෙ මහාජනො හට්ඨතුට්ඨො ධජපටාකකදලියො
උස්සාපෙත්වා පුණ්ණසංථෙ යපෙත්වා “ලාභා වත නො”ති මහත්තං ඡණං
අනුභොති. තමත්ථං භගවතො ආරොචෙසුං. භගවා “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව
දෙවදත්තෙ මනෙ මහාජනො තුස්සති, පුබ්බෙපි තුස්සියෙවා”ති වත්වා සබ්බජනස්ස
අප්පියෙ වණ්ඨෙ ඵරුසෙ ඛාරාණසියං පිඨගලරඤ්ඤෙ නාම මනෙ මහාජනස්ස
තුට්ඨභාවං දීපෙනුං –

“සබ්බො ජනො භිංසිතො පිඨගලෙන,
තස්මිං මනෙ පච්චයා වෙදයන්ති;
පියො නු තෙ ආසි අකණ්ඨනෙත්තො,
කස්මා තුවං රොදසි ද්වාරපාල.

“න මෙ පියො ආසි අකණ්ඨනෙත්තො,
භායාමි පච්චාගමනාය තස්ස;
ඉතො ගතො භිංසෙය්‍ය මච්චුරාජං,
සො භිංසිතො ආනෙය්‍ය පුන ඉධා”ති. (ජා. 1.2.179-180) –

ඉදං පිඨගලජාතකං කථෙසි. භික්ඛු සත්ථාරං පුච්ඡිංසු – “ඉදානි, භන්තෙ,
දෙවදත්තො කුභිං නිබ්බත්තො”ති? “අච්චිමහානිරයෙ, භික්ඛවෙ”ති. “භන්තෙ, ඉධ
තප්පන්තො විවරිත්වා පුන ගන්ත්වා තප්පනට්ඨානෙයෙව නිබ්බත්තො”ති. “ආම,
භික්ඛවෙ, පබ්බජිතා වා භොන්තු ගහට්ඨා වා, පමාදවිහාරිතො උභයත්ථ
තප්පන්තියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

17.

“ඉධ තප්පති පෙච්ච තප්පති, පාපකාරී උභයත්ථ තප්පති;
පාපං මෙ කතන්ති තප්පති, භියො තප්පති දුග්ගතිං ගතො”ති.

තත්ථ ඉධ තප්පතීති ඉධ කම්මතප්පනෙන දොමනස්සමත්තෙන තප්පති.
පෙච්චාති පරලොකෙ පන විපාකතප්පනෙන අතිදාරුණෙන අපායදුක්ඛෙන තප්පති.
පාපකාරීති නානාප්පකාරස්ස පාපස්ස කත්තා. උභයත්ථාති ඉමිනා චුත්තප්පකාරෙන
තප්පනෙන උභයත්ථ තප්පති නාම. පාපං මෙති සො භි කම්මතප්පනෙන
කප්පන්තො “පාපං මෙ කත”න්ති තප්පති. තං අප්පමත්තකං තප්පනං,
විපාකතප්පනෙන පන තප්පන්තො භියො තප්පති දුග්ගතිං ගතො අතිඵරුසෙන
තප්පනෙන අතිවිය තප්පතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. දෙසනා මහාජනස්ස
සාත්ථිකා ජාතාති.

දෙවදන්තවත්ථු ද්වාදසමං.

13. සුමනාදෙව්වත්ථු

ඉධ නන්දතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සුමනාදෙවිං ආරබ්භ කටෙසි.

සාවත්ථියඤ්ඤි දෙවසිකං අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ ද්වෙ භික්ඛුසහස්සානි භුඤ්ජන්ති, තථා විසාඛාය මහාඋපාසිකාය. සාවත්ථියං යො යො දානං දාතුකාමො හොති, සො සො තෙසං උභින්නං ඔකාසං උභිත්වාච කරොති. කිං කාරණං? “තුම්භාකං දානග්ගං අනාථපිණ්ඩිකො වා විසාඛා වා ආගතා”ති පුච්ඡිත්වා, “නාගතා”ති චුත්තෙ සතසහස්සං විස්සජ්ජේත්වා කතදානම්පි “කිං දානං නාමෙත”න්ති ගරහන්ති. උභොපි හි තෙ භික්ඛුසඩ්ඨස්ස රුච්ඤ්ච අනුච්ඡවිකකිච්චානි ච අතිවිය ජානන්ති, තෙසු විචාරෙත්තෙසු භික්ඛු විත්තරූපං භුඤ්ජන්ති. තස්මා සබ්බෙ දානං දාතුකාමා තෙ ගෙහත්වාච ගච්ජන්ති. ඉති තෙ අත්තනො අත්තනො සරෙ භික්ඛු පරිවිසිතුං න උභන්ති. තතො විසාඛා, “කො නු ඛො මම යානෙ යත්වා භික්ඛුසඩ්ඨං පරිවිසිස්සති”ති උපධාරෙත්ති පුත්තස්ස ධීතරං දිස්වා තං අත්තනො යානෙ යපෙසි. සා තස්සා නිවෙසනෙ භික්ඛුසඩ්ඨං පරිවිසති. අනාථපිණ්ඩිකොපි මහාසුභද්දං නාම ජෙට්ඨධීතරං යපෙසි. සා භික්ඛුනං වෙය්‍යාවච්චං කරොන්ති ධම්මං සුඤ්ඤන්ති සොනාපන්නා හුත්වා පතිකුලං අගමාසි. තතො චූළසුභද්දං යපෙසි. සාපි තට්ථ කරොන්ති සොනාපන්නා හුත්වා පතිකුලං ගතා. අථ සුමනාදෙවිං නාම කනිට්ඨධීතරං යපෙසි. සා පන ධම්මං සුත්වා සකදාගාමිඵලං පත්වා කුමාරිකාව හුත්වා තථාරූපෙන අථාසුකෙන ආතුරා ආභාරූපච්ඡෙදං කත්වා පිතරං දට්ඨුකාමා හුත්වා පක්කොසාපෙසි. සො එකස්මිං දානග්ගෙ තස්සා සාසනං සුත්වාච ආගන්ත්වා, “කිං, අම්ම සුමනෙ”ති ආභ. සාපි නං ආභ – “කිං, තාත කනිට්ඨභාතිකා”ති? “විලපසි අම්මා”ති? “න විලපාමි, කනිට්ඨභාතිකා”ති. “භායසි, අම්මා”ති? “න භායාමි, කනිට්ඨභාතිකා”ති. එත්තකං වත්වායෙව පන සා කාලමකාසි. සො සොනාපන්නොපි සමානො සෙට්ඨධීතරි උජ්ජන්නසොකං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො ධීතු සරීරකිච්චං කාරෙත්වා රොදන්තො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, “කිං, ගහපති, දුක්ඛි දුම්මනො අස්සුමුඛො රොදමානො ආගතොසි”ති චුත්තෙ, “ධීතා මෙ, හන්තෙ, සුමනාදෙවි කාලකතා”ති ආභ. “අථ කස්මා සොචසි, නනු සබ්බෙසං එකංසිකං මරණ”න්ති? “ජානාමෙතං, හන්තෙ, එවරූපා නාම මෙ හිරිඕත්තජපසම්පන්නා ධීතා, සා මරණකාලෙ සතිං පච්චුපට්ඨාපෙතුං අසක්කොන්ති විලපමානා මතා, තෙන මෙ අනජපකං දොමනස්සං උජ්ජපජ්ජති”ති. “කිං පන තාය කථිතං මහාසෙට්ඨි”ති? “අහං තං, හන්තෙ, ‘අම්ම, සුමනෙ’ති ආමන්තෙසිං. අථ මං ආභ – ‘කිං, තාත, කනිට්ඨභාතිකා’ති? ‘විලපසි, අම්මා’ති? ‘න විලපාමි, කනිට්ඨභාතිකා’ති. ‘භායසි, අම්මා’ති? ‘න භායාමි කනිට්ඨභාතිකා’ති. එත්තකං වත්වා කාලමකාසි”ති. අථ නං හගවා ආභ – “න තෙ මහාසෙට්ඨි ධීතා විලපති”ති. “අථ කස්මා හන්තෙ එවමාහා”ති? “කනිට්ඨත්තායෙව. ධීතා හි තෙ, ගහපති, මග්ගඵලෙහි තයා මහල්ලිකා. ත්වඤ්ඤි

සොනාපන්නො, ධීනා පන තෙ සකදාගාමිනී. සා මග්ගඵලෙහි තයා මහල්ලිකත්තා තං ඵවමාහා” ති. “ඵවං, හන්තෙ” ති? “ඵවං, ගහපතී” ති. “ඉදානි කුභිං නිබ්බත්තා, හන්තෙ” ති? “තුසිතභවනෙ, ගහපතී” ති. “හන්තෙ, මම ධීනා ඉධ ඤාතකානං අන්තරෙ නන්දමානා විවරිත්වා ඉතො ගන්ත්වාපි නන්දනට්ඨානෙයෙව නිබ්බත්තා” ති. අථ නං සත්ථා “ආම, ගහපතී, අප්පමත්තා නාම ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා ඉධ ලොකෙ ච පරලොකෙ ච නන්දන්තියෙවා” ති චත්වා ඉමං ගාථමාහ

18.

“ඉධ නන්දති පෙච්ච නන්දති, කතපුඤ්ඤො උභයත්ථ නන්දති; පුඤ්ඤං මෙ කතන්ති නන්දති, භියොයා නන්දති සුග්ගතිං ගතො” ති.

තත්ථ ඉධාති ඉධ ලොකෙ කම්මනන්දනෙන නන්දති. පෙච්චාති පරලොකෙ විපාකනන්දනෙන නන්දති. කතපුඤ්ඤොති නානප්පකාරස්ස පුඤ්ඤස්ස කත්තා. උභයත්ථාති ඉධ “කතං මෙ කුසලං, අකතං මෙ පාප” න්ති නන්දති, පරත්ථ විපාකං අනුභවන්තො නන්දති. පුඤ්ඤං මෙති ඉධ නන්දන්තො පන “පුඤ්ඤං මෙ කත” න්ති සොමනස්සමත්තෙනෙව කම්මනන්දනං උපාදාය නන්දති. භියොයාති විපාකනන්දනෙන පන සුගතිං ගතො සත්තපඤ්ඤාසවස්සකොට්ඨො සට්ඨිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්තො තුසිතපුරෙ අභිවිය නන්දතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොනාපන්නාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

සුමනාදෙවීචත්ථු තෙරසමං.

14. ද්වෙසභායකභික්ඛුචත්ථු

බහුමිපි චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ද්වෙ සභායකෙ ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථිවාසිනො හි ද්වෙ කුලපුත්තා සභායකා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා කාමෙ පභාය සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජිත්වා පඤ්ච වස්සානි ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකෙ වසිත්වා සත්ථාරං උපසඬ්ඨකමිත්වා සාසනෙ ධුරං පුච්ඡිත්වා විපස්සනාධුරඤ්ච ගන්ථධුරඤ්ච විත්ථාරතො සුත්වා එකො තාව “අහං, හන්තෙ, මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතො න සක්ඛිස්සාමි ගන්ථධුරං පුරෙතුං, විපස්සනාධුරං පන පුරෙස්සාමි” ති යාව අරහත්තා විපස්සනාධුරං කථාපෙත්වා සට්ඨන්තො වායමන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. ඉතරො පන “අහං ගන්ථධුරං පුරෙස්සාමි” ති අනුක්කමෙන තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා ගතගතට්ඨානෙ ධම්මං කථෙති, සරහඤ්ඤං භණ්ති, පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානං ධම්මං වාචෙත්තො විවරති. අට්ඨාරසන්නං මහාගණානං ආචරියො අහොසි. භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ඉතරස්ස ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තස්ස

ඔවාදෙ යන්වා අරහන්තං පත්වා ථෙරං වන්දිත්වා, “සත්ථාරං දට්ඨුකාමම්භා” ති වදන්ති. ථෙරො “ගච්ඡට්ඨ, ආචුසො, මම වචනෙන සත්ථාරං වන්දිත්වා අසීති මහාථෙරෙ වන්දට්ඨ, සභායකත්ථෙරම්පි මෙ ‘අම්භාකං ආචරියො තුම්භෙ වන්දති’ ති වදට්ඨා” ති පෙසෙති. තෙ භික්ඛු විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරඤ්චෙව අසීති මහාථෙරෙ ව වන්දිත්වා ගන්ථිකත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, “හන්තෙ, අම්භාකං ආචරියො තුම්භෙ වන්දති” ති වදන්ති. ඉතරෙන ච “කො නාම සො” ති චුත්තෙ, “තුම්භාකං සභායකභික්ඛු, හන්තෙ” ති වදන්ති. එවං ථෙරෙ පුනප්පුනං සාසනං පභිණුන්තෙ සො භික්ඛු ථොකං කාලං සහිත්වා අපරභාගෙ සහිතුං අසක්කොන්තො “අම්භාකං ආචරියො තුම්භෙ වන්දති” ති චුත්තෙ, “කො එසො” ති වත්වා “තුම්භාකං සභායකභික්ඛු” ති චුත්තෙ, “කිං පන තුම්භෙහි තස්ස සන්තිකෙ උග්ගහිතං, කිං දිසනිකායාදිසු අඤ්ඤතරො නිකායො, කිං තිසු පිටකෙසු එකං පිටක” ත්ති වත්වා “චතුප්පදිකම්පි ගාථං න ජානාති, පංසුකුලං ගහෙත්වා පබ්බජිතකාලෙයෙව අරඤ්ඤං පට්ටියො, බහු වත අන්තෙවාසිකෙ ලභි, තස්ස ආගතකාලෙ මයා පඤ්භං පුච්ඡිතුං වට්ටති” ති වින්තෙසි.

අථ අපරභාගෙ ථෙරො සත්ථාරං දට්ඨුං ආගතො. සභායකස්ස ථෙරස්ස සන්තිකෙ පත්තචීවරං යපෙත්වා ගන්ත්වා සත්ථාරඤ්චෙව අසීති මහාථෙරෙ ව වන්දිත්වා සභායකස්ස වසනට්ඨානං පට්ඨාගමී. අථස්ස සො වත්තං කාරත්වා සමප්පමාණං ආසනං ගහෙත්වා, “පඤ්භං පුච්ඡස්සාමී” ති නිසීදි. තස්මිං බණෙ සත්ථා “එස එවරුපං මම පුත්තං විහෙයෙත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තෙය්‍යා” ති තස්මිං අනුකම්පාය විහාරචාරිකං වරන්තො විය තෙසං නිසින්තට්ඨානං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. තත්ථ තත්ථ නිසීදන්තා හි භික්ඛු බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසීදන්ති. තෙන සත්ථා පකතිපඤ්ඤත්තෙයෙව ආසනෙ නිසීදි. නිසජ්ජ බො පන ගන්ථිකභික්ඛුං පයමජ්ඣානෙ පඤ්භං පුච්ඡිත්වා තස්මිං අකථිතෙ දුතියජ්ඣානං ආදිං කත්වා අට්ඨසුපි සමාපත්තිසු රූපාරූපෙසු ච පඤ්භං පුච්ඡි. ගන්ථිකත්ථෙරො එකම්පි කථෙතුං නාසක්ඛි. ඉතරො තං සබ්බං කථෙසි. අථ නං සොනාපත්තිමග්ගෙ පඤ්භං පුච්ඡි. ගන්ථිකත්ථෙරො කථෙතුං නාසක්ඛි. තතො ඛිණාසවත්ථෙරං පුච්ඡි. ථෙරො කථෙසි. සත්ථා “සාධු සාධු, භික්ඛු” ති අභිනන්දිත්වා සෙසමග්ගෙසුපි පටිපාටියා පඤ්භං පුච්ඡි. ගන්ථිකො එකම්පි කථෙතුං නාසක්ඛි, ඛිණාසවො පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං කථෙසි. සත්ථා චතුසුපි යානෙසු තස්ස සාධුකාරං අදාසි. තං සුත්වා භුම්මදෙවෙ ආදිං කත්වා යාව බ්‍රහ්මලොකා සබ්බා දෙවතා වෙච නාගසුපණ්ණා ච සාධුකාරං අදංසු. තං සාධුකාරං සුත්වා තස්ස අන්තෙවාසිකා වෙච සද්ධිවිහාරිනො ච සත්ථාරං උජ්ඣායිංසු – “කිං නාමෙතං සත්ථාරා කතං, කිඤ්චි අජානන්තස්ස මහල්ලකත්ථෙරස්ස චතුසු යානෙසු සාධුකාරං අදාසි, අම්භාකං පනාචරියස්ස සබ්බපරියත්තිධරස්ස පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තං පාමොක්ඛස්ස පසංසාමත්තම්පි න කරී” ති. අථ නෙ සත්ථා “කිං නාමෙතං, භික්ඛවෙ, කථෙට්ඨා” ති පුච්ඡිත්වා තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ, “භික්ඛවෙ, තුම්භාකං ආචරියො මම සාසනෙ හනියා ගාවො රක්ඛණසදිසො, මය්හං පන පුත්තො යථාරූචියා පඤ්ච ගොරසෙ පරිභුඤ්ජනකසාමිසදිසො” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

19.

“බහුමිපි වෙ සංභිත භාසමානො,
න තක්කරො හොති නරො පමත්තො;
ගොපොව ගාවො ගණයං පරෙසං,
න භාගවා සාමඤ්ඤස්ස හොති.

20.

“අප්පමිපි වෙ සංභිත භාසමානො,
ධම්මස්ස හොති අනුධම්මචාරි;
රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං,
සම්මප්පජානො සුචිත්තචිත්තො.
“අනුපාදියානො ඉධ වා හුරං වා,
ස භාගවා සාමඤ්ඤස්ස හොති”ති.

තත්ථ සංභිතන්ති තෙපිටකස්ස බුද්ධවචනස්සෙතං නාමං. තං ආචරියෙ උපසඬකමිත්වා උග්ගණ්හිත්වා බහුමිපි පරෙසං භාසමානො වාවෙන්තො තං ධම්මං සුත්වා යං කාරකෙන පුග්ගලෙන කත්තබ්බං, තක්කරො න හොති. කුක්කුටස්ස පක්ඛපහරණමත්තමිපි අනිච්චාදිවසෙන යොනිසොමනසිකාරං නප්පවත්තෙති. එසො යථා නාම දිවසං හතියා ගාවො රක්ඛන්තො ගොපො පාතොව නිරවසෙසං සම්පට්ඨිත්වා සායං ගහෙත්වා සාමිකානං නියායාදෙන්වා දිවසහතිමත්තං ගණ්හාති, යථාරුචියා පන පඤ්ච ගොරසෙ පරිභුඤ්ජිතුං න ලහති, එවමෙව කෙවලං අන්තෙවාසිකානං සන්තිකා වත්තපට්ඨත්තකරණමත්තස්ස භාගී හොති, සාමඤ්ඤස්ස පන භාගී න හොති. යථා පන ගොපාලකෙන නියායාදිතානං ගුන්තං ගොරසං සාමිකාව පරිභුඤ්ජන්ති, තථා තෙන කථිතං ධම්මං සුත්වා කාරකපුග්ගලා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිත්වා කෙවි පයමජ්ඣානාදීනි පාපුණන්ති, කෙවි විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මග්ගඵලානි පාපුණන්ති, ගොණසාමිකා ගොරසස්සෙව සාමඤ්ඤස්ස භාගීනො හොන්ති.

ඉති සත්ථා සීලසම්පන්නස්ස බහුස්සුතස්ස පමාදවිහාරිනො අනිච්චාදිවසෙන යොනිසොමනසිකාරෙ පමත්තස්ස භික්ඛුනො වසෙන පයමං ගාථං කථෙසි, න දුස්සීලස්ස. දුතියගාථා පන අප්පස්සුතස්සපි යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තස්ස කාරකපුග්ගලස්ස වසෙන කථිතා.

තත්ථ අප්පමිපි වෙති ථොකං එකවග්ගද්විවග්ගමත්තමිපි. ධම්මස්ස හොති අනුධම්මචාරිති අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය නවලොකුත්තරධම්මස්ස අනුරූපං ධම්මං පුබ්බභාගපටිපදාසඬිඛාතං චතුපාරිසුද්ධිසීලධුතඬිගඅසුභකම්මට්ඨානාදිහෙදං චරන්තො අනුධම්මචාරි හොති. සො “අප්ප අප්පෙවා”ති පටිවෙධං ආකඬ්ඛන්තො විචරති. සො ඉමාය සම්මාපටිපත්තියා රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං සම්මා හෙතුනා නයෙන පරිජානිතබ්බෙ ධම්මෙ පරිජානන්තො තදබ්ගවික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදපටිපස්සද්ධිනිස්සරණවිමුත්තීනං වසෙන

සුවිමුත්තවිත්තො, අනුපාදියානො ඉධ වා හුරං වාති ඉධලොකපරලොකපරියාපන්නා වා අජ්ඣන්තිකබාහිරා වා ඛන්ධායතනධාතුයො චතුභි උපාදානෙහි අනුපාදියන්තො මහාබ්ණාසවො මග්ගසඬ්ඛාතස්ස සාමඤ්ඤස්ස වසෙන ආගතස්ස ඵලසාමඤ්ඤස්ස චෙව පඤ්චඅසෙක්ඛධම්මක්ඛන්ධස්ස ච භාගවා හොතීති රතනකූටෙන විය අගාරස්ස අරහත්තෙන දෙසනාය කුටං ගණ්ඨිති.

ගාථාපරියොසානෙ ඛහු සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

ද්වෙසභායකභික්ඛුවත්ථු වුද්දසමං.

යමකචග්ගචණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමො වග්ගො.

2. අජ්ජමාදවග්ගො

1. සාමාවතීවත්ථු

අජ්ජමාදො අමතපදන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කොසම්ඛිං උපනිස්සාය සොසිතාරාමෙ විහරන්තො සාමාවතීප්පමුඛානං පඤ්චන්තං ඉත්ථිසතානං, මාගණ්ඨියප්පමුඛානඤ්ච එතිස්සා පඤ්චන්තං ඤාතිසතානං මරණඛියසනං ආරබ්භ කටෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ අල්ලකප්පරට්ඨෙය් අල්ලකප්පරාජා නාම, වෙදදීපකරට්ඨෙය් වෙදදීපකරාජා නාමාති ඉමෙ ද්වෙ දභරකාලතො පට්ඨාය සභායකා හුත්වා එකාවරියකුලෙ සිප්පං උග්ගණ්ඨිත්වා අත්තනො අත්තනො පිතුනං අවචයෙන ඡත්තං උස්සාපෙත්වා ආයාමෙන දසදසයොජනිකෙ රට්ඨෙය් රාජානො අහෙසුං. තෙ කාලෙන කාලං සමාගන්ත්වා එකතො තිට්ඨන්තා නිසීදන්තා නිපජ්ජන්තා මහාජනං ජායමානඤ්ච ජියමානඤ්ච මියමානඤ්ච දිස්වා “පරලොකං ගච්ඡන්තං අනුගච්ඡන්තො නාම නත්ථි, අත්තමසො අත්තනො සරිරමිපි නානුගච්ඡති, සබ්බං පභාය ගන්තබ්බං, කිං නො සරාවාසෙන, පබ්බජීස්සාමා” ති මන්තෙත්වා රජ්ජාති පුත්තදාරානං නිය්‍යාදෙන්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජීත්වා හිමවන්තප්පදෙසෙ වසන්තා මන්තයිංසු – “මයං රජ්ජං පභාය පබ්බජිතා, න ජීවිතුං අසක්කොන්තා. තෙ මයං එකට්ඨානෙ වසන්තා අපබ්බජිතසදිසායෙව හොම, තස්මා විසුං වසිස්සාම. ත්වං එතස්මිං පබ්බතෙ වස, අහං ඉමස්මිං පබ්බතෙ වසිස්සාමි. අන්වඬ්ඨමාසං පන උපොසථදිවසෙ එකතො භවිස්සාමා” ති. අථ ඛො තෙසං එතදහොසි – “එවමිපි නො ගණසඬ්ගණිකාව භවිස්සති, ත්වං පන තච පබ්බතෙ අග්ගිං ජාලෙය්‍යාසි, අහං මම පබ්බතෙ අග්ගිං ජාලෙස්සාමි, තාය සඤ්ඤාය අත්ථිභාවං ජානිස්සාමා” ති. තෙ තථා කරිංසු.

අප අපරභාගෙ වෙය්දිපකතාපසො කාලං කත්වා මහෙසක්ඛො දෙවරාජා හුත්වා නිබ්බත්තො. තතො අඛිට්ඨාසෙ සම්පත්තෙ අග්ගිං අදිස්වාච ඉතරො “සභායකො මෙ කාලකතො”ති අඤ්ඤාසි. ඉතරොපි නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව අත්තනො දෙවසිරිං ඔලොකෙත්වා කම්මං උපධාරෙන්නො නික්ඛමනතො පට්ඨාය අත්තනො තපවරියං දිස්වා “ගන්ත්වා මම සභායකං පස්සිස්සාමි”ති තං අත්තභාවං විජහිත්වා මග්ගිකපුරිසො විය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අප්ප නං සො ආහ – “කුතො ආගතොසි”ති? “මග්ගිකපුරිසො අහං, හන්තෙ, දුරතොච ආගතොමිහි. කිං පන, හන්තෙ, අයොයා ඉමස්මිං යානෙ එකකොච වසති, අඤ්ඤාසි කොචි අත්ථි”ති? “අත්ථි මෙ එකො සභායකො”ති. “කුහිං සො”ති? “එතස්මිං පබ්බතෙ වසති, උපොසථදිවසෙ පන අග්ගිං න ජාලෙති, මතො නුන භවිස්සති”ති. “එවං, හන්තෙ”ති? “එවමාචුසො”ති. “අහං සො, හන්තෙ”ති. “කුහිං නිබ්බත්තොසි”ති? “දෙවලොකෙ මහෙසක්ඛො දෙවරාජා හුත්වා නිබ්බත්තොස්මි, හන්තෙ, ‘අයොං පස්සිස්සාමි’ති පුන ආගතොමිහි. අපි නු ඛො අයොනං ඉමස්මිං යානෙ වසන්තානං කොචි උපද්දෙවො අත්ථි”ති? “ආම, ආචුසො, හත්ථි නිස්සාය කිලමාමි”ති. “කිං වො, හන්තෙ, හත්ථි කරොන්ති”ති? “සම්මජ්ජනට්ඨානෙ ලණ්ඨං පාතෙන්ති, පාදෙහි භූමියං පහරිත්වා පංසුං උද්ධරන්ති, ස්වාහං ලණ්ඨං ඡඩ්ඛෙන්තො පංසුං සමං කරොන්තො කිලමාමි”ති. “කිං පන තෙසං අනාගමනං ඉච්ඡා”ති? “ආමාචුසො”ති. “තෙන හි තෙසං අනාගමනං කරිස්සාමි”ති තාපසස්ස හත්ථිකන්තවිණඤ්චෙව හත්ථිකන්තමන්තඤ්ච අදාසි. දදන්තො ච පන විණාය තිස්සො තන්තියො දස්සෙන්වා තයො මන්තෙ උග්ගණ්භාපෙන්වා “ඉමං තන්තිං පහරිත්වා ඉමස්මිං මන්තෙ චුත්තෙ නිවත්තිත්වා ඔලොකෙතුමපි අසක්කොන්තා හත්ථි පලායන්ති, ඉමං තන්තිං පහරිත්වා ඉමස්මිං මන්තෙ චුත්තෙ නිවත්තිත්වා පච්ඡතො ඔලොකෙත්තා ඔලොකෙත්තා පලායන්ති, ඉමං තන්තිං පහරිත්වා ඉමස්මිං මන්තෙ චුත්තෙ හත්ථිසුථපති පිට්ඨිං උපනාමෙන්තො ආගච්ඡති”ති ආචික්ඛිත්වා, “යං වො රූච්චති, තං කරෙය්‍යාථා”ති වත්වා තාපසං වන්දිත්වා පක්කාමි. තාපසො පලායනමන්තං වත්වා පලායනතන්තිං පහරිත්වා හත්ථි පලාපෙන්වා වසි.

තස්මිං සමයෙ කොසම්බියං පුරන්තජ්ජො නාම රාජා භොති. සො එකදිවසං ගබ්හිනියා දෙවියා සද්ධිං බාලසුරියතපං තජ්ජමානො අබ්භොකාසතලෙ නිසීදි. දෙවී රඤ්ඤො පාරුපනං සතසභස්සග්ගස්සනිකං රත්තකම්බලං පාරුපිත්වා නිසීන්තා රඤ්ඤො සද්ධිං සමුල්ලපමානා රඤ්ඤො අභිගුලිතො සතසභස්සග්ගස්සනිකං රාජමුද්දිකං නිහරිත්වා අත්තනො අභිගුලියං පිලන්ධි. තස්මිං සමයෙ හත්ථිලිඛිගසකුණො ආකාසෙන ගච්ඡන්තො දුරතො රත්තකම්බලපාරුපනං දෙවිං දිස්වා “මංසපෙසි”ති සඤ්ඤාය පක්ඛෙ විස්සජ්ජෙන්වා ඔතරි. රාජා තස්ස ඔතරණසද්දෙන හිතො උට්ඨාය අන්තොනිවෙසනං පාවිසි. දෙවී ගරුගබ්හතාය වෙච භීරුකජාතිකතාය ච වෙගෙන ගන්තුං නාසක්ඛි. අප්ප නං සො සකුණො අජ්ඣස්පත්තො නඛපඤ්ජරෙ නිසීදාපෙන්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. තෙ කිර සකුණා පඤ්චන්තං හත්ථිනං බලං ධාරෙන්ති. තස්මා ආකාසෙන නෙත්වා යථාරූචිතට්ඨානෙ නිසීදිත්වා මංසං බාදන්ති. සාපි තෙන නියමානා මරණභයභීතා වින්තෙසි – “ස්වාහං

විරවිස්සාමි, මනුස්සස්සද්දො නාම තිරවිජානගතානං උබ්බෙජනීයො, තං සුත්වා මං ඡඩ්ධෙස්සති. එවං සන්නෙ සහ ගබ්භෙන ජීවිතක්ඛයං පාපුණ්ණස්සාමි, යස්මිං පන යානෙ නිසිදිත්වා මං බාදිතුං ආරභිස්සති, තත්තං සද්දං කත්වා පලාපෙස්සාමි” ති. සා අත්තනො පණ්ඩිතතාය අධිවාසෙසි.

තදා ව භිමවන්තපදෙසෙ ටොකං වඩ්ඪිත්වා මණ්ඩපාකාරෙන යීතො එකො මහානිග්‍රොධො හොති. සො සකුණො මීගරූපාදීනි තත්ථ නෙත්වා බාදති, තස්මා තම්පි තත්ථෙව නෙත්වා විටපබ්භන්තරෙ යිපෙත්වා ආගතමග්ගං ඔලොකෙසි. ආගතමග්ගොලොකනං කිර තෙසං ධම්මතා. තස්මිං බණෙ දෙවී, “ඉදානි ඉමං පලාපෙතුං වට්ටති” ති වින්තෙත්වා උභො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා පාණ්ණස්සද්දස්සෙව මුඛස්සද්දස්සෙව කත්වා තං පලාපෙසි. අථස්සා සූරියත්ථභිගමනකාලෙ ගබ්භෙ කම්මජවාතා වලිංසු. සබ්බදිසාසු ගජ්ජන්තො මහාමෙසො උට්ඨති. සුඛෙධිතාය රාජමහෙසියා “මා භායි, අයො” ති වචනමත්තම්පි අලභමානාය දුක්ඛපරෙතාය සබ්බරත්තිං නිද්දා නාම නාහොසි. විභාතාය පන රත්තියා වලාභකවිගමො ව අරුණුග්ගමනස්සෙව තස්සා ගබ්භවුට්ඨානස්සෙව එකක්ඛණෙයෙව අහොසි. සා මෙසඋතුස්සෙව පබ්බතඋතුස්සෙව අරුණඋතුස්සෙව ගහෙත්වා ජාතත්තා පුත්තස්ස උතෙතොති නාමං අකාසි.

අල්ලකජපතාපසස්සපි ඛො තතො අවිදුරෙ වසනට්ඨානං හොති. සො පකතියාව වස්සදිවසෙ සීතභයෙන ඵලාඵලත්ථාය වනං න පවිසති, තං රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා සකුණොහි බාදිතමංසානං අට්ඨං ආහරිත්වා කොට්ටෙත්වා රසං කත්වා පිවති. තස්මා තං දිවසං “අට්ඨං ආහරිස්සාමි” ති තත්ථ ගන්ත්වා රුක්ඛමූලෙ අට්ඨං පරියෙසෙන්නො උපරි දාරකස්සද්දං සුත්වා උල්ලොකෙන්නො දෙවිං දිස්වා “කාසි ත්ව” ත්ති වත්වා “මානුසිත්ථිමිහි” ති. “කථං ආගතාසි” ති? “හත්ථිලිඪගසකුණොනානිතාමිහි” ති වුත්තෙ “ඔතරාහි” ති ආහ. “ජාතිසම්භෙදතො භායාමි, අයා” ති. “කාසි ත්ව” ත්ති? “ඛත්තියාමිහි” ති. “අහමිහි ඛත්තියොයෙවා” ති. “තෙන හි ඛත්තියමායං කථෙහි” ති. සො ඛත්තියමායං කථෙසි. “තෙන හි ආරුය්හ පුත්තං මෙ ඔතාරෙහි” ති. සො එකෙන පස්සෙන අභිරුහනමග්ගං කත්වා අභිරුහිත්වා දාරකං ගණ්හි. “මා මං හත්ථෙන ඡුපි” ති ව වුත්තෙ තං අඡුපිත්වා ව දාරකං ඔතාරෙසි. දෙවිපි ඔතරි. අථ නං අස්සමපදං නෙත්වා සීලහෙදං අකත්වා ව අනුකම්පාය පටිජග්ගි, නිම්මක්ඛිකමධුං ආහරිත්වා සයංජාතසාලිං ආහරිත්වා යාගුං පවිත්වා අදාසි. එවං තස්මිං පටිජග්ගන්තෙ සා අපරභාගෙ වින්තෙසි – “අහං නෙව ආගතමග්ගං ජානාමි, න ගමනමග්ගං ජානාමි, ඉමිනාපි මෙ සද්ධිං විස්සාසමත්තම්පි නත්ථි. සචෙ පනායං අම්භෙ පභාය කත්ථවි ගම්ස්සති, උභොපි ඉධෙව මරණං පාපුණ්ණස්සාම, යංකිස්සෙව කත්වා ඉමස්ස සීලං හින්දිත්වා යථා මං න මුස්සෙවති, තථා තං කාතුං වට්ටති” ති. අථ නං දුන්නිවත්ථදුජ්ජාරුතදස්සනෙන පලොහෙත්වා සීලවිනාසං පාපෙසි. තතො පට්ඨාය ද්වෙපි සමග්ගවාසං වසිංසු.

අපේකදිවසං තාපසො නක්ඛත්තයොගං උල්ලොකෙන්තො පුරන්තප්පස්ස නක්ඛත්තමිලායනං දිස්වා “හද්දෙ කොසම්බියං පුරන්තප්පරාජා මතො”ති ආහ. “කස්මා, අය්‍ය, එවං වදෙසි? කිං තෙ තෙන සද්ධිං ආසාතො අත්ථි”ති? “නත්ථි, හද්දෙ, නක්ඛත්තමිලායනමස්ස දිස්වා එවං වදාමි”ති, සා පරොදි. අප්ප නං “කස්මා රොදසි”ති පුච්ඡිත්වා තාය තස්ස අත්තතො සාමිකභාවෙ අක්ඛාතෙ ආහ – “මා, හද්දෙ, රොදි, ජාතස්ස නාම නියතො මච්චු”ති. “ජානාමි, අය්‍යා”ති චුත්තෙ “අප්ප කස්මා රොදසි”ති? “පුත්තො මෙ කුලසන්තකස්ස රජ්ජස්ස අනුච්ඡවිකො, ‘සවෙ තත්‍ර අභවිස්ස, සෙනච්ඡත්තං උස්සාපයිස්ස. ඉදානි මහාජානිකො චත ජාතො’ති සොකෙන රොදාමි, අය්‍යා”ති. “හොතු, හද්දෙ, මා චිත්තයි, සචස්ස රජ්ජං පත්ථෙසි, අභමස්ස රජ්ජලභනාකාරං කරිස්සාමි”ති. අප්පස්ස හත්ථිකන්තවිණඤ්චෙව හත්ථිකන්තමන්තෙ ව අදාසි. තදා අනෙකානි හත්ථිසහස්සානි ආගන්ත්වා වටරුක්ඛමුලෙ නිසිදන්ති. අප්ප නං ආහ – “හත්ථිසු අනාගතෙසුයෙව රුක්ඛං අභිරුහිත්වා තෙසු ආගතෙසු ඉමං මන්තං වත්වා ඉමං තන්තිං පහර, සබ්බෙ නිවත්තිත්වා ඔලොකෙතුමිපි අසක්කොන්තා පලායිස්සන්ති, අප්ප ඔතරිත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසි”ති. සො තථා කත්වා ආගන්ත්වා තං පචත්තිං ආරොවෙසි. අප්ප නං දුතියදිවසෙ ආහ – “අජ්ජ ඉමං මන්තං වත්වා ඉමං තන්තිං පහරෙය්‍යාසි, සබ්බෙ නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තා පලායිස්සන්ති”ති. තදාපි තථා කත්වා ආගන්ත්වා ආරොවෙසි. අප්ප නං තතියදිවසෙ ආහ – “අජ්ජ ඉමං මන්තං වත්වා ඉමං තන්තිං පහරෙය්‍යාසි, යුථපති පිට්ඨිං උපනාමෙන්තො ආගමිස්සති”ති. තදාපි තථා කත්වා ආරොවෙසි.

අප්පස්ස මාතරං ආමන්තෙත්වා, “හද්දෙ, පුත්තස්ස තෙ සාසනං වදෙහි, එත්තොව ගන්ත්වා රාජා භවිස්සති”ති ආහ. සා පුත්තං ආමන්තෙත්වා, “තාත, ත්වං කොසම්බියං පුරන්තප්පරඤ්ඤො පුත්තො, මං සගබ්භං හත්ථිලිඛිගසකුණො ආනෙසි”ති වත්වා සෙනාපතිආදීනං නාමානි ආචික්ඛිත්වා “අසද්දහන්තානං ඉමං පිතු පාරුපනකම්ඛලඤ්චෙව පිලන්ධනමුද්දිකඤ්ච දස්සෙය්‍යාසි”ති වත්වා උය්‍යාපෙසි. කුමාරො තාපසං “ඉදානි කිං කරොමි”ති ආහ. “රුක්ඛස්ස හෙට්ඨිමසාබාය නිසිදිත්වා ඉමං මන්තං වත්වා ඉමං තන්තිං පහර, ජෙට්ඨකහත්ථි තෙ පිට්ඨිං උපනාපෙත්වා උපසඬකම්ස්සති, තස්ස පිට්ඨියං නිසින්තොව රට්ඨං ගන්ත්වා රජ්ජං ගණ්භාහි”ති. සො මාතාපිතරො වන්දිත්වා තථා කත්වා ආගතස්ස හත්ථිනො පිට්ඨියං නිසිදිත්වා කණ්ණෙ මන්තයි – “අහං කොසම්බියං පුරන්තප්පරඤ්ඤො පුත්තො, පෙත්තිකං මෙ රජ්ජං ගණ්භිත්වා දෙහි සාමි”ති. සො තං සුත්වා “අනෙකානි හත්ථිසහස්සානි සන්තිපතන්තු”ති හත්ථිරවං රවි, අනෙකානි හත්ථිසහස්සානි සන්තිපතිංසු. පුත “ජිණ්ණා හත්ථි පටික්කමන්තු”ති හත්ථිරවං රවි, ජිණ්ණා හත්ථි පටික්කම්සු. පුත “අතිතරුණා හත්ථි නිවත්තන්තු”ති හත්ථිරවං රවි, තෙපි නිවත්තිංසු. සො අනෙකෙහි යුථහත්ථිසහස්සෙහෙව පරිවුතො පච්චන්තගාමං පත්වා “අහං රඤ්ඤො පුත්තො, සම්පත්තිං පත්ථයමානා මයා සද්ධිං ආගච්ඡන්තු”ති ආහ. “තතො පට්ඨාය මනුස්සානං සඬග්ගං කරොන්තො ගන්ත්වා නගරං පරිවාරෙන්වා ‘යුද්ධං වා මෙ දෙනු, රජ්ජං වා’”ති සාසනං පෙසෙසි. නාගරා

ආහංසු - “මයං ද්වෙපි න දස්සාම. අම්භාකඤ්ඤි දෙවි ගරුගබ්භා
 හත්ථිලිඬගසකුණෙන නීතා, තස්සා අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා මයං න ඡානාම.
 යාව තස්සා පවත්තිං න සුඤ්ඤාම. තාව නෙව යුද්ධං දස්සාම, න රජ්ජ”න්ති. තදා කිර
 තං පචෙණ්ණරජ්ජං අහොසි. තතො කුමාරො “අහං තස්සා පුත්තො”ති වත්වා
 සෙනාපතිආදීනං නාමානි කථෙත්වා තථාපි අසද්දහන්තානං කම්බලඤ්ඤව මුද්දිකඤ්ඤව
 දස්සෙසි. තෙ කම්බලඤ්ඤව මුද්දිකඤ්ඤව සඤ්ජානිත්වා නික්කඬ්ඛා හුත්වා ද්වාරං
 විවරිත්වා තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්ඤිංසු. අයං තාව උතෙනස්ස උප්පත්ති.

අල්ලකප්පරට්ඨෙ පන දුබ්භික්ඛෙ ජීවිතුං අසක්කොත්තො එකො
 කොතුහලිකො නාම මනුස්සො කාපිං නාම තරුණපුත්තඤ්ඤව කාලිං නාම හරියඤ්ඤව
 ආදාය “කොසම්ඛිං ගන්ත්වා ජීවිස්සාමි”ති පාටෙය්‍යං ගහෙත්වා නික්බමි.
 “අභිවාතරොගෙන මහාජනෙ මරන්තෙ දිස්වා නික්බමි”තිපි වදන්තියෙව. තෙ
 ගච්ඡන්තා පාටෙය්‍යෙ පරික්ඛිණෙ බුද්ධාභිභූතා දාරකං වහිතුං නාසක්ඛිංසු. අථ
 සාමිකො පජාපතිං ආහ - “හද්දෙ, මයං ජීවන්තා පුන පුත්තං ලභිස්සාම, ඡඩ්ඛෙත්වා
 නං ගච්ඡාමා”ති. මාතු හදයං නාම මුදුකං හොති. තස්මා සා ආහ - “නාහං
 ජීවන්තමෙව පුත්තං ඡඩ්ඛෙතුං සක්ඛිස්සාමි”ති. “අථ කිං කරොමා”ති? “වාරෙන
 නං වහාමා”ති. මාතා අත්තනො වාරෙ පුප්ඵදාමං විය නං උක්ඛිපිත්වා උරෙ
 නිපජ්ජාපෙත්වා අඬකෙන වහිත්වා පිතුනො දෙති. තස්ස තං ගහෙත්වා ගමනකාලෙ
 ඡාතකතොපි බලවතරා වෙදනා උප්පජ්ජී. සො පුනප්පුනං ආහ - “හද්දෙ, මයං
 ජීවන්තා පුත්තං ලභිස්සාම, ඡඩ්ඛෙම න”න්ති. සාපි පුනප්පුනං පටික්ඛිපිත්වා
 පටිච්චනං නාදාසි. දාරකො වාරෙන පරිවත්තියමානො කිලන්තො පිතු හත්ථෙ
 නිද්දාසි. සො තස්ස නිද්දායනභාවං ඤත්වා මාතරං පුරතො කත්වා එකස්ස ගච්ඡස්ස
 හෙට්ඨා පණ්ණසන්ථරෙ තං නිපජ්ජාපෙත්වා පායාසි. මාතා නිවත්තිත්වා
 ඔලොකෙන්ති පුත්තං අදිස්වා, “සාමි, කුහිං මෙ පුත්තො”ති පුච්ඡී. “එකස්ස මෙ
 ගච්ඡස්ස හෙට්ඨා නිපජ්ජාපිතො”ති. “සාමි, මා මං නාසයි, පුත්තං විනා ජීවිතුං න
 සක්ඛිස්සාමි, ආනෙහි මෙ පුත්ත”න්ති උරං පහරිත්වා පරිදෙවි. අථ නං නිවත්තිත්වා
 ආනෙසි. පුත්තොපි අත්තරාමග්ගෙ මතො හොති. ඉති සො එත්තකෙ යානෙ පුත්තං
 ඡඩ්ඛෙත්වා තස්ස නිස්සන්දෙන භවන්තරෙ සත්ත වාරෙ ඡඩ්ඛිතො. “පාපකම්මං
 නාමෙතං අප්පක”න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං.

තෙ ගච්ඡන්තා එකං ගොපාලකුලං පාපුණ්ණිංසු. තං දිවසඤ්ඤව ගොපාලකස්ස
 ධෙනුමඬගලං හොති. ගොපාලකස්ස ගෙහෙ නිබද්ධං එකො පච්චෙකබුද්ධො
 භුඤ්ජති. සො තං හොජෙත්වා මඬගලමකාසි. බහු පායාසො පටියන්තො හොති.
 ගොපාලකො තෙ ආගතෙ දිස්වා, “කුතො ආගතත්ථා”ති පුච්ඡිත්වා සබ්බං පවත්තිං
 සුත්වා මුදුජාතිකො කුලපුත්තො තෙසු අනුකම්පං කත්වා බහුකෙන සජ්ජිනා පායාසං
 දාපෙසි. හරියා “සාමි, තයි ජීවන්තෙ අහම්පි ජීවාමි නාම, දීඝරත්තං උභතොදරොසි,
 යාවදත්ථං භුඤ්ජාහි”ති සජ්ජිඤ්ඤව දධිඤ්ඤව තදභිමුඛඤ්ඤව කත්වා අත්තනා
 මන්දසජ්ජිනා ථොකමෙව භුඤ්ජී. ඉතරො බහුං භුඤ්ජිත්වා සත්තට්ඨදිවසෙ ඡාතකාය
 ආහාරතණ්හං ඡින්දිතුං නාසක්ඛි. ගොපාලකො තෙසං පායාසං දාපෙත්වා සයං
 භුඤ්ජිතුං ආරභී. කොතුහලිකො තං ඔලොකෙන්තො නිසිදිත්වා හෙට්ඨාපීඨෙ

නිපන්තාය සුනඛියා ගොපාලකෙන වඩ්ඨෙත්වා දියාමානං පායාසපිණ්ඩං දිස්වා “පුඤ්ඤා වතායං සුනඛී, නිබ්බ්දං ඵවරූපං භොජනං ලභතී”ති වින්තෙසි. සො රත්තිභාගෙ තං පායාසං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො කාලං කත්වා තස්සා සුනඛියා කුච්ඡමහි නිබ්බත්ති.

අඨස්ස හරියා සරිරකිච්චං කත්වා තස්මිංයෙව ගෙහෙ හතිං කත්වා තණ්ඩුලනාළිං ලහිත්වා පචිත්වා පච්චෙකඛුද්ධස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා, “දාසස්ස වො පාපුණාතු”ති වත්වා වින්තෙසි – “මයා ඉධෙව වසිතුං වට්ටති, නිබ්බ්දං, අයොයා, ඉධාගච්ඡති, දෙයාධම්මො භොතු වා, මා වා, දෙවසිකං වන්දන්තී වෙය්‍යාවච්චං කරොන්තී චිත්තං පසාදෙන්තී බහුං පුඤ්ඤං පසවිස්සාමි”ති. සා තත්ථෙව හතිං කරොන්තී වසි. සාපි සුනඛී ඡට්ඨෙ වා සත්තමෙ වා මාසෙ ඵකමෙව කුක්කුරං විජායි. ගොපාලකො තස්ස ඵකධෙත්වා ඛීරං දාපෙසි. සො න විරස්සෙව වඩ්ඪී. අඨස්ස පච්චෙකඛුද්ධො භුඤ්ජන්තො නිබ්බ්දං ඵකං හත්තපිණ්ඩං දෙති. සො හත්තපිණ්ඩං නිස්සාය පච්චෙකඛුද්ධෙ සිනෙහමකාසි. ගොපාලකොපි නිබ්බ්දං ද්වෙ වාරෙ පච්චෙකඛුද්ධස්සපට්ඨානං යාති. ගච්ඡන්තොපි අන්තරාමග්ගෙ වාළමීගට්ඨානෙ දණ්ඨෙත ගච්ඡෙ ව භූමිඤ්ච පහරිත්වා “සුසු”ති තික්ඛන්තුං සද්දං කත්වා වාළමීගෙ පලාපෙති. සුනඛොපි තෙන සද්ධිං ගච්ඡති.

සො ඵකදිවසං පච්චෙකඛුද්ධං ආහ – “හන්තෙ, යදා මෙ ඔකාසො න හවිස්සති, තදා ඉමං සුනඛං පෙසෙස්සාමි, තෙන සඤ්ඤාණෙන ආගච්ඡෙය්‍යාමා”ති. තතො පට්ඨාය අනොකාසදිවසෙ, “ගච්ඡ, තාත, අයං ආනෙහී”ති සුනඛං පෙසෙසි. සො ඵකච්චනෙනෙව පක්ඛන්දිත්වා සාමිකස්ස ගච්ඡපොථනභූමිපොථනට්ඨානෙ තික්ඛන්තුං භුස්සිත්වා තෙන සද්දෙන වාළමීගානං පලාතභාවං ඤත්වා පාතොව සරිරපට්ඨග්ගතං කත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසින්තස්ස පච්චෙකඛුද්ධස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා පණ්ණසාලද්වාරෙ තික්ඛන්තුං භුස්සිත්වා අත්තනො ආගතභාවං ජානාපෙත්වා ඵකමන්තෙ නිපජ්ජති, පච්චෙකඛුද්ධෙ චෙලං සල්ලක්ඛෙත්වා තික්ඛන්තෙ භුස්සන්තො පුරතො ගච්ඡති. අන්තරන්තරා පච්චෙකඛුද්ධො තං වීමංසන්තො අඤ්ඤං මග්ගං පටිපජ්ජති. අඨස්ස පුරතො තිරියං යත්වා භුස්සිත්වා ඉතරමග්ගමෙව නං ආරොපෙති. අට්ඨකදිවසං අඤ්ඤං මග්ගං පටිපජ්ජිත්වා තෙන පුරතො තිරියං යත්වා වාරියමානොපි අනිවත්තිත්වා සුනඛං පාදෙන පහරිත්වා පායාසි. සුනඛො තස්ස අනිවත්තනභාවං ඤත්වා නිවාසනකණ්ණෙ ඩංසිත්වා ආකඩ්ඨන්තො ඉතරමග්ගමෙව නං ආරොපෙසි. ඵං සො තස්මිං බලවසිනෙහං උප්පාදෙසි.

තතො අපරභාගෙ පච්චෙකඛුද්ධස්ස වීචරං ජීරි. අඨස්ස ගොපාලකො වීචරවත්ථානි අදාසි. තමෙනං පච්චෙකඛුද්ධො ආහ – “ආවුසො, වීචරං නාම ඵකකෙන කාතුං දුක්කරං, ඵාසුකට්ඨානං ගන්ත්වා කාරෙස්සාමි”ති. “ඉධෙව, හන්තෙ, කරොමා”ති. “න සක්කා, ආවුසො”ති. “තෙන හි, හන්තෙ, මා විරං බහි වසිත්වා”ති. සුනඛො තෙසං කථං සුණන්තොව අට්ඨාසි, පච්චෙකඛුද්ධොපි “තිට්ඨ, උපාසකා”ති ගොපාලකං නිවත්තාපෙත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා

ගත්ධමාදනාහිමුබො පායාසි. සුනඛස්ස තං ආකාසෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා භුක්කරිත්වා ධීතස්ස තස්මිං චක්ඛුපථං විජහන්තෙ හදයං ඵලිත්වා මනො. තීරවිජානා කිර නාමෙන උජුජාතිකා හොන්ති අකුට්ඨා. මනුස්සා පන අඤ්ඤං හදයෙන වින්තෙන්ති, අඤ්ඤං මුබෙන කථෙන්නි. තෙනෙවාහ – “ගහනඤ්ඤෙනං, හන්තෙ, යදිදං මනුස්සා, උත්තානකඤ්ඤෙනං, හන්තෙ, යදිදං පසවො”ති (ම. නි. 2.3).

ඉති සො තාය උජුචිත්තතාය අකුට්ඨතාය කාලං කත්වා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තො අවිජරාසභස්සපරිවුතො මහාසම්පත්තිං අනුභොසි. තස්ස කණ්ණමූලෙ මන්තයන්තස්ස සද්දො සොළසයොජනට්ඨානං ඵරති, පකතිකථාසද්දො පන සකලං දසයොජනසභස්සං දෙවනගරං ඡාදෙති. තෙනෙවස්ස “සොසකදෙවපුත්තො”ති නාමං අභොසි. “කිස්ස පනෙස නිස්සන්දො”ති. පච්චෙකඛුද්ධෙ පෙමෙන භුක්කරණස්ස නිස්සන්දො. සො තත්ථ න චිරං යත්වා චචි. දෙවලොකතො හි දෙවපුත්තා ආයුක්ඛයෙන පුඤ්ඤක්ඛයෙන ආභාරක්ඛයෙන කොපෙනාති චතුහි කාරණෙහි චවන්ති.

තත්ථ යෙන ඛහුං පුඤ්ඤකම්මං කතං හොති, සො දෙවලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා යාවතායුකං යත්වා උපරුපරි නිබ්බත්තති. ඵලං ආයුක්ඛයෙන චවති නාම. යෙන පරිත්තං පුඤ්ඤං කතං හොති, තස්ස රාජකොට්ඨාගාරෙ පක්ඛිත්තං තිවතුනාළිමත්තං ධඤ්ඤං විය අන්තරාව තං පුඤ්ඤංඛියති, අන්තරාව කාලං කරොති. ඵලං පුඤ්ඤක්ඛයෙන චවති නාම. අපරොපි කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජමානො සතිසම්මොසෙන ආභාරං අපරිභුඤ්ජිත්වා කිලන්තකායො කාලං කරොති. ඵලං ආභාරක්ඛයෙන චවති නාම. අපරොපි පරස්ස සම්පත්තිං අසහන්තො කුප්ඤ්ඤිත්වා කාලං කරොති. ඵලං කොපෙන චවති නාම.

අයං පන කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජන්තො මුට්ඨස්සති හුත්වා ආභාරක්ඛයෙන චචි, චචිත්වා ච පන කොසම්ඛියං නගරසොහිනියා කුච්ඡිමිහි පටිසන්ධිං ගණ්හි. සාපි ජාතදිවසෙ “කිං එත”න්ති දාසිං පුච්ඡිත්වා, “පුත්තො, අයො”ති වුත්තෙ – “හන්ද, ජෙ, ඉමං දාරකං කත්තරසුප්පෙ ආරොපෙත්වා සඬිකාරකූටෙ ඡඩ්ඛෙහි”ති ඡඩ්ඛාපෙසි. නගරසොහිනියො හි ධීතරං පටිජග්ගන්ති, න පුත්තං. ධීතරා හි තාසං පවෙණි සටියති. දාරකං කාකාපි සුනඛාපි පරිවාරෙත්වා නිසිදිංසු. පච්චෙකඛුද්ධෙ සිනෙහජ්ජහවස්ස භුක්කරණස්ස නිස්සන්දෙන එකොපි උපගන්තුං න විසහි. තස්මිං ඛණෙ එකො මනුස්සො ඛහි නික්ඛන්තො තං කාකසුනඛසන්තිපාතං දිස්වා, “කිං නු බො එත”න්ති ගන්ත්වා දාරකං දිස්වා පුත්තසිනෙහං පටිලහිත්වා “පුත්තො මෙ ලද්ධො”ති ගෙහං නෙසි. තදා කොසම්ඛකසෙට්ඨි රාජකුලං ගච්ඡන්තො රාජනිවෙසනතො ආගච්ඡන්තං පුරොහිතං දිස්වා, “කිං, ආචරිය, අජ්ජ තෙ තිට්ඨකරණනක්ඛන්තයොගො ඔලොකිතො”ති පුච්ඡි. “ආම, මහාසෙට්ඨි, අම්භාකං කිං අඤ්ඤං කිච්චන්ති? ජනපදස්ස කිං භවිස්සති”ති? “අඤ්ඤං නත්ථි, ඉමස්මිං පන නගරෙ අජ්ජ ජාතදාරකො ජෙට්ඨකසෙට්ඨි භවිස්සති”ති. තදා සෙට්ඨිනො හරියා ගරුගබ්භා හොති. තස්මා සො සීසං ගෙහං පුරිසං පෙසෙසි – “ගච්ඡ හණ, ජානාහි නං විජාතා වා, නො වා”ති. “න විජායති”ති සුත්වා රාජානං දිස්වා ච වෙගෙන ගෙහං

ගන්නවා කාළි. නාම දාසිං පක්කොසිත්වා සහස්සං දත්වා, “ගවිජ ජෙ, ඉමස්මි. නගරෙ උපධාරෙත්වා සහස්සං දත්වා අජ්ජ ජාතදාරකං ගණ්හිත්වා එහි”ති. සා උපධාරෙත්ති තං ගෙහං ගන්නවා දාරකං දිස්වා, “අයං දාරකො කදා ජාතො”ති ගහපතානි පුච්ඡිත්වා “අජ්ජ ජාතො”ති චුත්තෙ, “ඉමං මය්හං දෙහි”ති එකකභාපණං ආදිං කත්වා මූලං වඩ්ඪෙන්නී සහස්සං දත්වා තං ආනෙත්වා සෙට්ඨිනො දස්සෙසි. සෙට්ඨි “සවෙ මෙ ධිතා විජායස්සති, තාය නං සද්ධිං නිවෙසෙත්වා සෙට්ඨිට්ඨානස්ස සාමිකං කර්ස්සාමි. සවෙ මෙ පුත්තො විජායස්සති, මාරෙස්සාමි න”න්ති වින්තෙත්වා තං ගෙහෙ කාරෙසි.

අඨස්ස හරියා කතිපාහව්වයෙන පුත්තං විජායි. සෙට්ඨි “ඉමස්මි. අසති මම පුත්තොව සෙට්ඨිට්ඨානං ලභිස්සති, ඉදානෙව තං මාරෙතුං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා කාළි. ආමන්තෙත්වා, “ගවිජ, ජෙ, වජතො ගුත්තං නික්ඛමනවෙලාය වජද්වාරමජ්ඣෙ ඉමං තිරියං නිපජ්ජාපෙහි, ගාවියො නං මද්දිත්වා මාරෙස්සන්ති, මද්දිතාමද්දිතභාවං පනස්ස ඤත්වා එහි”ති ආහ. සා ගන්නවා ගොපාලකෙන වජද්වාරෙ විවට්ඨත්තෙයෙව තං තථා නිපජ්ජාපෙසි. ගොගණ්ඤෙට්ඨකො උසහො අඤ්ඤස්මිං කාලෙ සබ්බපච්ඡා නික්ඛමන්තොපි තං දිවසං සබ්බපයමං නික්ඛමිත්වා දාරකං චතුන්නං පාදානං අන්තරෙ කත්වා අට්ඨාසි. අනෙකසතගාවියො උසහස්ස ද්වෙ පස්සානි සංසන්තියො නික්ඛමිංසු. ගොපාලකොපි “අයං උසහො පුබ්බෙ සබ්බපච්ඡා නික්ඛමති, අජ්ජ පන සබ්බපයමං නික්ඛමිත්වා වජද්වාරමජ්ඣෙ නිව්වලොව ධිතො, කිං නු ඛො එත”න්ති වින්තෙත්වා ගන්නවා තස්ස හෙට්ඨා නිපන්නං දාරකං දිස්වා පුත්තසිනෙහං පටිලභිත්වා, “පුත්තො මෙ ලද්ධො”ති ගෙහං නෙසි.

කාළි ගන්නවා සෙට්ඨිනා පුච්ඡිතා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, “ගවිජ, නං පුත සහස්සං දත්වා ආනෙහි”ති චුත්තා සහස්සං දත්වා පුත ආනෙත්වා අදාසි. අථ නං ආහ – “අම්ම, කාළි ඉමස්මි. නගරෙ පඤ්ච සකට්ඨතානි පච්චුසකාලෙ උට්ඨාය වාණිජ්ජාය ගවිජන්ති, ත්වං ඉමං නෙත්වා වක්කමග්ගෙ නිපජ්ජාපෙහි, ගොණා වා නං මද්දිස්සන්ති, වක්කා වා ඡින්දිස්සන්ති, පවත්තිං වස්ස ඤත්වා ආගවිජෙය්‍යාසි”ති. සා තං නෙත්වා වක්කමග්ගෙ නිපජ්ජාපෙසි. තදා සාකට්ඨකෙට්ඨකො පුරතො අහොසි. අඨස්ස ගොණා තං යානං පත්වා ධුරං ඡඩ්ඪෙසුං, පුනස්පුනං ආරොපෙත්වා පාජ්‍යමානාපි පුරතො න ගවිජංසු. එවං තස්ස තෙහි සද්ධිං වායමන්තස්සෙව අරුණං උට්ඨහි. සො “කිං නාමෙතං ගොණා කරිංසු”ති මග්ගං ධිලොකෙත්තො දාරකං දිස්වා, “භාරියං වත මෙ කම්ම”න්ති වින්තෙත්වා, “පුත්තො මෙ ලද්ධො”ති තුට්ඨමානසො තං ගෙහං නෙසි.

කාළි ගන්නවා සෙට්ඨිනා පුච්ඡිතා තං පවත්තිං ආවික්ඛිත්වා, “ගවිජ, නං පුත සහස්සං දත්වා ආනෙහි”ති චුත්තා තථා අකාසි. අථ නං සො ආහ – “ඉදානි නං ආමකසුසානං නෙත්වා ගවිජන්තරෙ නිපජ්ජාපෙහි, තත්ථ සුතඛාදීහි වා ඛාදිතො, අමනුස්සෙහි වා පහටො මරිස්සති, මාතාමතභාවඤ්චස්ස ජානිත්වා ආගවිජෙය්‍යාසි”ති. සා තං නෙත්වා තත්ථ නිපජ්ජාපෙත්වා එකමන්තෙ අට්ඨාසි. තං

සුනබො වා කාකො වා අමනුස්සො වා උපසඬකම්තුං නාසක්ඛි. “නනු වස්ස නෙව මානා න පිතා න භාතිකාදීසු කොච්ච රක්ඛිතා නාම අත්ථි, කො තං රක්ඛති” ති? සුනබකාලෙ පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහෙන පවත්තිතභුක්කරණමත්තමෙව තං රක්ඛති. අට්ඨකො අප්පාලකො අනෙකසහස්සා අජා ගොවරං නෙත්තො සුසානපස්සෙන ගච්ඡති. එකා අජා පණ්ණානි බාදමානා ගච්ඡන්තරං පට්ඨා දාරකං දිස්වා ජණ්ණකෙහි යත්වා දාරකස්ස ටනං අදාසි, අප්පාලකෙන “හෙ හෙ” ති සද්දෙ කතෙපි න නික්ඛමි. සො “යට්ඨියා නං පහරිත්වා නිහරිස්සාමි” ති ගච්ඡන්තරං පට්ඨියො ජණ්ණකෙහි යත්වා දාරකං බීරං පායන්තිං අජිං දිස්වා දාරකෙ පුත්තසිනෙහං පට්ඨන්තිවා, “පුත්තො මෙ ලද්ධො” ති ආදාය පක්කාමි.

කාළි ගන්ත්වා සෙට්ඨිනා පුච්ඡිතා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා, “ගච්ඡ, තං පුන සහස්සං දත්වා ආනෙහි” ති වුත්තා තථා අකාසි. අථ නං ආහ – “අම්ම කාළි, ඉමං ආදාය චොරපපාතපබ්බතං අභිරුහිත්වා පපාතෙ බිප, පබ්බතකුච්ඡියං පටිහඤ්ඤමානො බණ්ඩාබණ්ඩිකො හුත්වා භූමියං පතිස්සති, මහාමහභාවඤ්චස්ස ඤත්වාච ආගච්ඡෙය්‍යාසි” ති. සා තං තත්ථ නෙත්වා පබ්බතමත්ථකෙ යත්වා බිපි. තං බො පන පබ්බතකුච්ඡිං නිස්සාය මහාවෙළුගුම්බො පබ්බතානුසාරෙනෙව වඩ්ඪී, තස්ස මත්ථකං සනජාතො ජිඤ්ජුකගුම්බො අවත්ථරි. දාරකො පතත්තො කොපවකෙ විය තස්මිං පති. තං දිවසඤ්ච නළකාරපෙට්ඨකස්ස වෙළබ්බෙ පත්තො හොති. සො පුත්තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා තං වෙළුගුම්බං ඡින්දිතුං ආරහි. තස්මිං වලන්තෙ දාරකො සද්දමකාසි. සො “දාරකසද්දො වියා” ති එකෙන පස්සෙන අභිරුහිත්වා තං දිස්වා, “පුත්තො මෙ ලද්ධො” ති තුට්ඨවිත්තො ආදාය ගතො.

කාළි සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තෙන පුච්ඡිතා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා, “ගච්ඡ, තං පුන සහස්සං දත්වා ආනෙහි” ති වුත්තා තථා අකාසි. සෙට්ඨිනො ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තස්සෙව දාරකො වඩ්ඪිතො “සොසකො” ත්වෙවස්ස නාමං අහොසි. සො සෙට්ඨිනො අක්ඛිමිහි කණ්ටකො විය බාසි, උජුකං තං ඔලොකෙතුම්පි න විසති. අථස්ස මාරණුපායං චිත්තෙන්තො අත්තනො සහායකස්ස කුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, “කදා ත්වං ආවාපං ආලිම්පෙස්සසි” ති පුච්ඡිත්වා – “ස්වෙ” ති වුත්තෙ, “තෙන හි ඉදං සහස්සං ගහෙත්වා මම එකං කම්මං කරොහි” ති ආහ. “කිං, සාමි” ති? “එකො මෙ අවජාතපුත්තො අත්ථි, තං තව සන්තිකං පෙසෙස්සාමි, අථ නං ගහෙත්වා ගබ්භං පට්ඨෙසත්වා තිබ්ණාය වාසියා බණ්ඩාබණ්ඩිකං ඡින්දිත්වා වාටියං පක්ඛිපිත්වා ආවාපෙ පට්ඨෙය්‍යාසි, ඉදං තෙ සහස්සං සච්චකාරසද්ධිං. උත්තරිං පන තෙ කත්තබ්බයුත්තකං පච්ඡා කරිස්සාමි” ති. කුම්භකාරො “සාධු” ති සම්පට්ඨි. සෙට්ඨි පුනදිවසෙ සොසකං පක්කොසිත්වා, “හියො මයා කුම්භකාරො එකං කම්මං ආණත්තො, එහි, ත්වං තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එවං වදෙහි – ‘හියො කිර මෙ පිතරා ආණත්තං කම්මං නිප්පාදෙහි’” ති පහිණි. සො “සාධු” ති අගමාසි. තං තත්ථ ගච්ඡන්තං ඉතරො සෙට්ඨිනො පුත්තො දාරකෙහි සද්ධිං ගුළං කීළන්තො දිස්වා තං පක්කොසිත්වා, “කුහිං ගච්ඡසි භාතිකා” ති පුච්ඡිත්වා “පිතු සාසනං ගහෙත්වා කුම්භකාරස්ස සන්තික” ත්ති වුත්තෙ “අහං තත්ථ ගම්ස්සාමි. ඉමෙ මං දාරකා බහුං ලක්ඛං ඡිනිංසු, තං මෙ පට්ඨන්තිවා දෙහි” ති ආහ. “අහං පිතු

භායාමි” ති. “මා භායි, භාතික, අහං තං සාසනං හරිස්සාමි. බහුභි ජිතො, යාචාහං ආගච්ඡාමි, තාව මෙ ලක්ඛං පටිජිනා” ති.

සොසකො කිර ගුළකිළාය ඡෙකො, තෙන නං එවං නිබන්ධි. සොපි තං “තෙන භි ගන්ත්වා කුම්භකාරං වදෙහි – ‘පිතරා කිර මෙ භියො ඵකං කම්මං ආණත්තං, තං නිජ්ඣාදෙහි”” ති වත්වා උයොපෙසි. සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තථා අවච. අථ නං කුම්භකාරො සෙට්ඨිනා චුත්තනියාමෙනෙව මාරෙත්වා ආවාපෙ බිසි. සොසකොපි දිවසභාගං කිලිත්වා සායන්හසමයෙ ගෙහං ගන්ත්වා “කිං, තාත, න ගතොසි” ති චුත්තෙ අත්තනො අගතකාරණඤ්ච කනිට්ඨස්ස ගතකාරණඤ්ච ආරොචෙසි. තං සුත්වා සෙට්ඨි “අහං ධි” ති මහාවිරචං විරචිත්වා සකලසරීරෙ පක්කුටීතලොභිතො විය හුත්වා, “අම්භො, කුම්භකාර, මා මං නාසයි, මා මං නාසයි” ති බාහා පග්ගස්ස කන්දන්තො තස්ස සන්තිකං අගමාසි. කුම්භකාරො තං තථා ආගච්ඡන්තං දිස්වා, “සාමි, මා සද්දං කරි, කම්මං තෙ නිජ්ඣන්ත” ති ආහ. සො පබ්බතෙන විය මහන්තෙන සොකෙන අවත්ථටො හුත්වා අනප්පකං දොමනස්සං පටිසංචෙදෙසි. යථා තං අප්පදුට්ඨස්ස පදුස්සමානො. තෙනාහ භගවා –

“යො දණ්ඨෙත අදණ්ඨෙසු, අප්පදුට්ඨෙසු දුස්සති;
දසන්තමඤ්ඤතරං යානං, බිජ්ජමෙව නිගච්ඡති.

“වෙදනං ඵරුසං ජානිං, සරීරස්ස ච හෙදනං;
ගරුකං වාපි ආබාධං, චිත්තක්ඛෙපඤ්ච පාපුණො.

“රාජතො වා උපසග්ගං, අබ්භක්ඛානඤ්ච දාරුණං;
පරික්ඛයඤ්ච ඤාතීනං, භොගානඤ්ච පහඩ්ගරං.

“අථ වාස්ස අගාරානි, අග්ගි ඩහති පාවකො;
කායස්ස හෙදා දුජ්ජඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජති” ති. (ධ. ප. 137-140);

එවං සත්තෙපි පුන නං සෙට්ඨි උජුකං ඔලොකෙතුං න සක්කොති. “කින්නි නං මාරෙය්” ති විත්තෙන්තො, “මම ගාමසතෙ ආයුත්තකස්ස සන්තිකං පෙසෙත්වා මාරෙස්සාමි” ති උපායං දිස්වා, “අයං මෙ අවජාතපුත්තො, ඉමං මාරෙත්වා වච්චකුපෙ බිපතු, එවං කතෙ අහං මාතුලස්ස කත්තබ්බයුත්තකං පච්ඡා ජානිස්සාමි” ති තස්ස පණ්ණං ලිඛිත්වා, “තාත සොසක, අම්භාකං ගාමසතෙ ආයුත්තකො අත්ථි, ඉමං පණ්ණං හරිත්වා තස්ස දෙහි” ති වත්වා පණ්ණං තස්ස දුස්සන්තෙ බන්ධි. සො පන අක්ඛරසමයං න ජානාති. දහරකාලතො පටියාය භි නං මාරාපෙන්නොව සෙට්ඨි මාරෙතුං නාසක්ඛි, කිං අක්ඛරසමයං සික්ඛාපෙස්සති? ඉති සො අත්තනො මාරාපනපණ්ණමෙව දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා නික්ඛමන්තො ආහ – “පාටෙය්” මෙ, තාත, නත්ථි” ති. “පාටෙය්” තෙ කම්මං නත්ථි, අන්තරාමග්ගෙ ‘අසුකගාමෙ නාම මමසභායකො සෙට්ඨි අත්ථි, තස්ස සරෙ පාතරාසං කත්වා පුරතො ගච්ඡාහි” ති. සො “සාධු” ති පිතරං වන්දිත්වා නික්ඛන්තො තං ගාමං පත්වා

සෙට්ටියිස්ස සරං පුච්ඡිත්වා ගන්ත්වා සෙට්ටියායං පස්සි. “ත්වං කුතො ආගතොසි” ති ව චුත්තෙ, “අන්තොනගරතො” ති ආහ. “කස්ස පුත්තොසි” ති? “තුම්භාකං සභායකසෙට්ටිනො, අම්මා” ති. “ත්වංසි සොසකො නාමා” ති? “ආම, අම්මා” ති. තස්සා සහ දස්සනෙනෙව තස්මිං පුත්තසිනෙනො උප්පජ්ජි. සෙට්ටිනො පනෙකා ධිතා අත්ථි පන්තරසසොළසවස්සුද්දෙසිකා අභිරුපා පාසාදිකා, තං රක්ඛිතුං එකමෙව පෙසනකාරිකං දාසිං දත්වා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සිරිගබ්භෙ වසාපෙත්ති. සෙට්ටිධිතා තස්මිං බණෙ තං දාසිං අන්තරාපණං පෙසෙසි. අථ නං සෙට්ටියායා දිස්වා, “කුභිං ගච්ඡසි” ති පුච්ඡිත්වා, “අයාධිතාය පෙසනෙනා” ති චුත්තෙ “ඉතො තාව එහි, තිට්ඨතු පෙසනං, පුත්තස්ස මෙ පීඨකං අත්ථරිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා තෙලං මක්ඛිත්වා සයනං අත්ථරිත්වා දෙහි, පච්ඡා පෙසනං කර්ස්සසි” ති ආහ. සා තථා අකාසි.

අථ නං විරෙණාගතං සෙට්ටිධිතා සන්තජ්ජෙසි. අථ නං සා ආහ – “මා මෙ කුජ්ඣ්ඣි, සෙට්ටිපුත්තො සොසකො ආගතො, තස්ස ඉද්දඤ්චිද්දඤ්ච කත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ආගතාමිහි” ති. සෙට්ටිධිතාය “සෙට්ටිපුත්තො සොසකො” ති නාමං සුත්වාච පෙමං ඡවියාදීනි ඡිත්තදිත්වා අට්ඨමිඤ්ජං ආහච්ච ධීතං. කොතුභලකාලස්මිඤ්චි සා තස්ස පජාපතී හුත්වා නාළිකොදනං පච්චෙකඤ්ඤ්ඨස්ස අදාසි, තස්සානුභාවෙනාගන්ත්වා ඉමස්මිං සෙට්ටිකුලෙ නිබ්බත්තා. ඉති තං සො පුබ්බසිනෙනො අවත්ථරිත්වා ගණ්චි. තෙනාහ භගවා –

“පුබ්බෙව සන්තිවාසෙන, පච්චුප්පන්තහිතෙන වා;
එවං තං ඡායතෙ පෙමං, උප්පලංච යථොදකෙ” ති. (ජා. 1.2.174);

අථ නං පුච්ඡි – “කුභිං සො, අම්මා” ති? “සයනෙ නිපන්තො නිද්දායතී” ති. “අත්ථි පනස්ස භත්ථෙ කිඤ්චි” ති? “දුස්සන්තෙ පණ්ණං අත්ථි” ති. සා “කිං පණ්ණං නු ඛො එත” ත්ති තස්මිං නිද්දායන්තෙ මාතාපිතුනං අඤ්ඤචිහිතතාය අපස්සන්තානං ඔතරිත්වා සමීපං ගන්ත්වා තං පණ්ණං මොචෙත්වා ආදාය අත්තනො ගබ්භං පවිසිත්වා ද්වාරං පිටාය වාතපානං විවරිත්වා අක්ඛරසමයෙ කුසලතාය පණ්ණං වාචෙත්වා, “අහො වත බාලො, අත්තනො මරණපණ්ණං දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා විවරති, සචෙ මයා න දිට්ඨං අස්ස, නත්ථිස්ස ජීවිත” ත්ති තං පණ්ණං ඵාලෙත්වා සෙට්ටියිස්ස වචනෙන අපරං පණ්ණං ලිඛි – “අයං මම පුත්තො සොසකො නාම, ගාමසතනො පණ්ණාකාරං ආහරාපෙත්වා ඉමස්ස ජනපදසෙට්ටිනො ධිතරා සද්ධිං මඬිගලං කත්වා අත්තනො වසනගාමස්ස මජ්ඣෙ ද්විභූමකං ගෙහං කාරෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපෙන චෙව පුරිසගුත්තියා ව සුසංවිහිතාරක්ඛං කරොතු, මය්භඤ්ච ‘ඉද්දඤ්චිද්දඤ්ච මයා කත’ ත්ති සාසනං පෙසෙතු, එවං කතෙ අහං මාතුලස්ස කත්තබ්බයුත්තකං පච්ඡා ඡානිස්සාමි” ති, ලිඛිත්වා ච පන සඬ්ඝරිත්වා ඔතරිත්වා දුස්සන්තෙයෙවස්ස බන්ධි.

සො දිවසභාගං නිද්දාසිත්වා උට්ඨාය භුඤ්ජිත්වා පක්කාමි. පුනදිවසෙ පාතොච තං ගාමං ගන්ත්වා ආයුත්තකං ගාමකිච්චං කරොන්තංයෙව පස්සි. සො තං දිස්වා,

“කිං, තාතා” ති පුච්ඡි. “පිතරා මෙ තුම්භාකං පණ්ණං පෙසිත” ති. “කිං පණ්ණං, තාත, ආහරා” ති පණ්ණං ගහෙත්වා වාවෙත්වා තුට්ඨමානසො “පස්සථ, හො, මම සාමිනො මයි සිනෙහං කත්වා ජෙට්ඨපුත්තස්ස මෙ මඬිගලං කරොතු” ති මම සන්තිකං පහිණි. “සීසං දාරුආදීනි ආහරථා” ති ගහපතිකෙ වත්වා ගාමමජ්ඣෙ වුත්තපකාරං ගෙහං කාරාපෙත්වා ගාමසතතො පණ්ණාකාරං ආහරාපෙත්වා ජනපදසෙට්ඨිනො සන්තිකා ධිතරං ආනෙත්වා මඬිගලං කත්වා සෙට්ඨස්ස සාසනං පහිණි “ඉදඤ්චිදඤ්ච මයා කත” ති.

තං සුත්වා සෙට්ඨිනො “යං කාරෙමි, තං න හොති; යං න කාරෙමි, තදෙව හොති” ති මහත්තං දොමනස්සං උජ්ජජ්ජි. පුත්තසොකෙන සද්ධිං සො සොකො එකතො හුත්වා කුච්ඡිධාහං උජ්ජාදෙත්වා අතිසාරං ජනෙසි. සෙට්ඨිධිතාපි “සචෙ කොචි සෙට්ඨිනො සන්තිකා ආගච්ඡති, මම අකථෙත්වා සෙට්ඨිපුත්තස්ස පට්ඨමතරං මා කථෙයිත්ථා” ති ජනෙ ආණාපෙසි. සෙට්ඨිපි බො “දානි තං දුට්ඨපුත්තං මම සාපතෙය්‍යස්ස සාමිකං න කරිස්සාමි” ති චිත්තෙත්වා එකං ආයුත්තකං ආහ – “මාතුල, පුත්තං මෙ දට්ඨුකාමොමහි, එකං පාදමුලිකං පෙසෙත්වා මම පුත්තං පක්කොසාපෙහි” ති. සො “සාධු” ති වත්වා පණ්ණං දත්වා එකං පුරිසං පෙසෙසි. සෙට්ඨිධිතාපි තස්ස ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ධිතභාවං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා, “කිං, තාතා” ති පුච්ඡි. සො ආහ – “සෙට්ඨි ගිලානො, පුත්තං පස්සිතුං පක්කොසාපෙසි, අයො” ති. “කිං, තාත, බලවා, දුබ්බලො” ති? “බලවා තාව, ආහාරං භුඤ්ජතියෙව, අයො” ති. සා සෙට්ඨිපුත්තං අජානාපෙත්වා තස්ස නිවෙසනඤ්ච පරිබ්බයඤ්ච දාපෙත්වා “මයා පෙසිතකාලෙ ගමිස්සසි, අච්ඡස්සු තාවා” ති ආහ. සෙට්ඨි පුත ආයුත්තකං අවච, “කිං, මාතුල, න තෙ මම පුත්තස්ස සන්තිකං පහිණි” ති? “පහිණං, සාමි, ගතපුරිසො න තාව එති” ති. “තෙන හි පුත අපරං පෙසෙහි” ති. සො පෙසෙසි. සෙට්ඨිධිතා තස්මිමිපි තථෙව පටිපජ්ජි. අථ සෙට්ඨිනො රොගො බලවා ජාතො, එකං භාජනං පටිසති, එකං නික්ඛමති. පුත සෙට්ඨි ආයුත්තකං පුච්ඡි – “කිං, මාතුල, න තෙ මම පුත්තස්ස සන්තිකං පහිණි” ති? “පහිණං, සාමි, ගතපුරිසො න තාව එති” ති. “තෙන හි පුත අපරං පෙසෙහි” ති. සො පෙසෙසි. සෙට්ඨිධිතා තතියවාරෙ ආගතමිපි තං පවත්තිං පුච්ඡි. සො “බාළ්භගිලානො, අයො, සෙට්ඨි ආහාරං පච්ඡන්දිත්වා මච්චුපරායණො ජාතො, එකං භාජනං නික්ඛමති, එකං පටිසති” ති ආහ. සෙට්ඨිධිතා “ඉදානි ගන්තුං කාලො” ති සෙට්ඨිපුත්තස්ස “පිතා තෙ කිරි ගිලානො” ති ආරොචෙත්වා “කිං වදෙසි හද්දෙ” ති වුත්තෙ “අථාසුකමස්ස, සාමි” ති ආහ. “ඉදානි කිං කාතබ්බ” ති. සාමි? “ගාමසතතො වුට්ඨානකපණ්ණාකාරං ආදාය ගන්ත්වා පස්සිස්සාම න” ති. සො “සාධු” ති පණ්ණාකාරං ආහරාපෙත්වා සකට්ඨෙහි ආදාය පක්කාමි.

අථ තං සා “පිතා තෙ දුබ්බලො, එත්තකං පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තානං පපඤ්චො භවිස්සති, එතං නිවත්තාපෙහි” ති වත්වා තං සබ්බං අත්තනො කුලගෙහං පෙසෙත්වා පුත තං ආහ – “සාමි, ත්වං අත්තනො පිතු පාදපස්සෙ තිට්ඨෙය්‍යාසි, අහං උස්සිසකපස්සෙ ධස්සාමි” ති. ගෙහං පටිසමානායෙව ච “ගෙහස්ස පුරතො ච

පවිෂ්ඨතො ව ආරක්ඛං ගණ්හං” ති අත්තනො පුරිසෙ ආණාපෙසි. පට්ටිකාලෙ පන සෙට්ඨිපුත්තො පිතු පාදපස්සෙ අට්ඨාසි, ඉතරා උස්සිසකපස්සෙ.

තස්මිං ඛණෙ සෙට්ඨි උත්තානකො නිපන්නො හොති. ආයුත්තකො පන තස්ස පාදෙ පරිමජ්ජන්තො “පුත්තො තෙ, සාමි, ආගතො” ති ආහ. “කුභිං සො” ති? “එස පාදමුලෙ ධීතො” ති. අථ නං දිස්වා ආයකම්මිකං පක්කොසාපෙත්වා, “මම ගෙහෙ කිත්තකං ධන” ත්ති පුච්ඡි. “සාමි, ධනස්සෙව චත්තාලීසකොට්ඨො, උපහොගපරිහොගහණ්ඩානං පන චනගාමක්ඛෙත්තද්විපදවතුප්පදයානවාහනානාඤ්ච අයඤ්ච අයඤ්ච පරිච්ඡෙදො” ති වුත්තෙ, “අහං එත්තකං ධනං මම පුත්තස්ස සොසකස්ස න දෙමි” ති චත්තුකාමො “දෙමි” ති ආහ. තං සුත්වා සෙට්ඨිධීතා “අයං පුත කථෙන්නො අඤ්ඤං කිඤ්චි කථෙය්‍යා” ති චිත්තෙත්වා සොකාතුරා විය කෙසෙ විකිරිත්වා රොදමානා “කිං නාමෙතං, තාත, වදෙථ, ඉදම්පි නාම වො චචනං සුණොම, අලක්ඛිකා චතම්භා” ති චත්වා මත්ථකෙන නං උරමජ්ඣෙ පහරන්ති පතිත්වා යථා පුත චත්තුං න සක්කොති, තථාස්ස උරමජ්ඣෙ මත්ථකෙන සංසෙන්නී ආරොදනං දස්සෙසි. සෙට්ඨි තං ඛණඤ්ඤෙව කාලමකාසි. “සෙට්ඨි මතො” ති ගන්ත්වා උතෙනස්ස රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා තස්ස සරිරකිච්චං කාරාපෙත්වා, “අත්ථි පනස්ස පුත්තො වා ධීතා වා” ති පුච්ඡි. “අත්ථි, දෙව, සොසකො නාම තස්ස පුත්තො, සබ්බං සාපතෙය්‍යං තස්ස නිය්‍යාදෙත්වා ච මතො, දෙවා” ති.

රාජා අපරභාගෙ සෙට්ඨිපුත්තං පක්කොසාපෙසි. තස්මිඤ්ච දිවසෙ දෙවො වස්සි. රාජභිගණෙ තත්ථ තත්ථ උදකං සණ්ඨාති. සෙට්ඨිපුත්තො “රාජානං පස්සිස්සාමි” ති පායාසි. රාජා වාතපානං විචරිත්වා තං ආගච්ඡන්තං ඔලොකෙන්තො රාජභිගණෙ උදකං ලඬ්ඝිත්වා ආගච්ඡන්තං දිස්වා ආගන්ත්වා චන්දිත්වා ධීතං “ත්ථං සොසකො නාම, තාතා” ති පුච්ඡිත්වා “ආම, දෙවා” ති වුත්තෙ “පිතා මෙ මතොති මා සොචි, තච පෙත්තිකං සෙට්ඨිට්ඨානං තුය්‍හමෙව දස්සාමි” ති තං සමස්සාසෙත්වා “ගච්ඡ, තාතා” ති උය්‍යාපෙසි. රාජා ගච්ඡන්තඤ්ච නං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. සො ආගමනකාලෙ ලඬ්ඝිතං උදකං ගමනකාලෙ ඔතරිත්වා සණ්ඨං අගමාසි. අථ නං රාජා තතොව පක්කොසාපෙත්වා, “කිං නු ඛො, තාත, ත්ථං මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තො උදකං ලඬ්ඝිත්වා ආගම්ම ගච්ඡන්තො ඔතරිත්වා සණ්ඨං ගච්ඡමි” ති පුච්ඡි. “ආම, දෙව, අහං තස්මිං ඛණෙ කුමාරකො, කීළනකාලො නාම, සො ඉදානි පන මෙ දෙවෙන යානන්තරං පටිස්සුතං. තස්මා යථා පුරෙ අචරිත්වා ඉදානි සන්තිසින්නෙන භුත්වා චරිතුං වට්ටති” ති. තං සුත්වා රාජා “ධිතිමායං පුරිසො, ඉදානෙවස්ස යානන්තරං දස්සාමි” ති පිතරා භුත්තං හොගං දත්වා සබ්බසතෙන සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි.

සො රථෙ යත්වා නගරං පදක්ඛිණං අකාසි. ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං කම්පති. සෙට්ඨිධීතා කාළිදාසියා සද්ධිං මන්තයමානා නිසින්නා “අම්ම කාළි, පුත්තස්ස තෙ එත්තිකා සම්පත්ති මං නිස්සාය උප්පන්නා” ති ආහ. “කිං කාරණා, අම්මා” ති? “අයඤ්භි අත්තනො මරණපණ්ණං දුස්සන්නෙ ඛන්ධිත්වා අම්භාකං සරං

ආගතො, අඵස්ස මයා තං පණ්ණං ඵාලෙත්වා මයා සද්ධිං මඤ්ඤකරණත්ථාය අඤ්ඤං පණ්ණං ලිඛිත්වා එත්තකං කාලං තත්ථ ආරක්ඛො කතො”ති. “අම්ම, ත්වං එත්තකං පස්සසි, ඉමං පන සෙට්ඨි දභරකාලතො පට්ඨාය මාරෙතුකාමො මාරෙතුං නාසක්ඛි, කෙවලං ඉමං නිස්සාය ඛන්ධං ධනං ඛිඨි”ති. “අම්ම, අතිභාරියං වත සෙට්ඨිනා කත”න්ති. නගරං පදක්ඛිණං කත්වා ගෙහං පවිසන්තං පන නං දිස්වා, “අයං එත්තිකා සම්පත්ති මං නිස්සාය උප්පන්නා”ති හසිතං අකාසි. අථ නං සෙට්ඨිපුත්තො දිස්වා, “කිං කාරණා හසි”ති පුච්ඡි. “එකං කාරණං නිස්සායා”ති. “කථෙහි න”න්ති? “සා න කථෙසි”. සො “සචෙ න කථෙස්සසි, ද්විධා තං ඡින්දිස්සාමි”ති තප්පෙත්වා අසිං නික්කඬ්ඨි. සා “අයං එත්තිකා සම්පත්ති තයා මං නිස්සාය ලද්ධාති වින්තෙත්වා හසිත”න්ති ආහ. “යදි මම පිතරා අත්තනො සන්තකං මය්හං නිය්‍යාදිතං, ත්වං එත්ථ කිං හොසි”ති? සො කිර එත්තකං කාලං කිඤ්චි න ජානාති, තෙනස්සා වචනං න සද්දහි. අඵස්ස සා “තුම්භාකං පිතරා මරණපණ්ණං දත්වා පෙසිතා, තුම්භෙ මයා ඉදඤ්චිදඤ්ච කත්වා රක්ඛිතා”ති සබ්බං කථෙසි. “ත්වං අභූතං කථෙසි”ති අසද්දහන්තො “මාතරං කාලිං පුච්ඡිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා “එවං කිර, අම්මා”ති. “ආම, තාත, දභරකාලතො පට්ඨාය තං මාරෙතුකාමො මාරෙතුං අසක්කොන්තො තං නිස්සාය ඛන්ධං ධනං ඛිඨි, සත්තසු යානෙසු ත්වං මරණතො මුත්තො, ඉදාති හොගගාමතො ආගම්ම සබ්බසතෙන සද්ධිං සෙට්ඨිට්ඨානං පත්තො”ති. සො තං සුත්වා “භාරියං වත කම්මං, එවරුපා ඛො පන මරණා මුත්තස්ස මම පමාදජීවිතං ජීවිතුං අයුත්තං, අප්පමත්තො හවිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා දෙවසිකං සහස්සං විස්සප්පෙත්වා අද්ධිකකපණාදිතං දානං පට්ඨපෙසි. මිත්තො නාමස්ස කුටුම්භිකො දානඛ්‍යාවටො අහොසි. අයං ඝොසකසෙට්ඨිනො උප්පත්ති.

තස්මිං පන කාලෙ හද්දවතීනගරෙ හද්දවතියසෙට්ඨි නාම ඝොසකසෙට්ඨිනො අදිට්ඨපුබ්බසභායකො අහොසි. හද්දවතීනගරතො ආගතානං වාණිජානං සන්තිකෙ ඝොසකසෙට්ඨි හද්දවතියසෙට්ඨිනො සම්පත්තිඤ්ච වයප්පදෙසඤ්ච සුත්වා තෙන සද්ධිං සභායකභාවං ඉච්ඡන්තො පණ්ණාකාරං පෙසෙසි. හද්දවතියසෙට්ඨිසි කොසම්ඛිතො ආගතානං වාණිජානං සන්තිකෙ ඝොසකසෙට්ඨිනො සම්පත්තිඤ්ච වයප්පදෙසඤ්ච සුත්වා තෙන සද්ධිං සභායකභාවං ඉච්ඡන්තො පණ්ණාකාරං පෙසෙසි. එවං තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අදිට්ඨපුබ්බසභායකා හුත්වා වසිංසු. අපරභාගෙ හද්දවතියසෙට්ඨිනො ගෙහෙ අභිවාතරොගො පතිතො. තස්මිං පතිතෙ පයමං මක්ඛිකා මරන්ති, තතො අනුක්කමෙනෙව කීටා මුසිකා කුක්කුටා සුකරා ගාවො දාසී දාසා සබ්බපච්ඡා සරමානුසකාපි මරන්ති. තෙසු යෙ භිත්තිං භින්දිත්වා පලායන්ති, තෙ ජීවිතං ලහන්ති, තදා පන සෙට්ඨි ච හරියා ච ධිතා වස්ස තථා පලායිත්වා ඝොසකසෙට්ඨිං පස්සිතුං පත්ථෙන්නා කොසම්ඛිමග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙ අන්තරාමග්ගෙයෙව ඛිණපාථෙය්‍යා වාතාතපෙන වෙච චූප්පිපාසාහි ච කිලන්තසරීරා කිච්ඡෙන කොසම්ඛිං පත්වා උදකථාසුකට්ඨානෙ යත්වා න්හත්වා නගරද්වාරෙ එකං සාලං පවිසිංසු.

තතො සෙට්ඨි හරියං ආහ - “හද්දෙ, ඉමිනා නිභාරෙන ගච්ඡන්තා විජාතමාතුයාපි අමනාපා භොන්ති, සභායකො කිර මෙ අද්ධිකකපණාදීනං දෙවසිකං සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා දානං දාපෙසි. තත්ථ ධිතරං පෙසෙත්වා ආහාරං ආහරාපෙත්වා එකාහං ද්විහං ඉධෙව සරිරං සන්තප්පෙත්වා සභායකං පස්සිස්සාමා”ති. සා “සාධු, සාමී”ති. තෙ සාලායමෙව වසිංසු. පුනදිවසෙ කාලෙ ආරොචිතෙ කපණද්ධිකාදීසු ආහාරත්ථාය ගච්ඡන්තෙසු මාතෘපිතරො, “අම්ම, ගන්ත්වා අම්මාකං ආහාරං ආහරා”ති ධිතරං පෙසයිංසු. මහාභොගකුලස්ස ධිතා විපත්තියා අච්ඡින්නලජ්ජිතාය අලජ්ජමානා පාතිං ගහෙත්වා කපණජනෙන සද්ධිං ආහාරත්ථාය ගන්ත්වා “කති පටිච්ඡෙස ගණ්හිස්සසි, අම්මා”ති පුට්ඨා ව පන “තයො”ති ආහ. අථස්සා තයො පටිච්ඡෙස අදාසි. තාය භත්තෙ ආහටෙ තයොපි එකතො භුඤ්ජිතුං නිසීදිංසු.

අථ මාතෘධිතරො සෙට්ඨිං ආහංසු - “සාමි, විපත්ති නාම මහාකුලානම්පි උජ්ජජ්ජති, මා අම්මෙ ඔලොකෙත්වා භුඤ්ජ, මා චිත්තයි”ති. ඉති නං නානප්පකාරෙහි යාචිත්වා භොජෙසුං. සො භුඤ්ජිත්වා ආහාරං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො අරුණෙ උග්ගච්ඡන්තෙ කාලමකාසි. මාතෘධිතරො නානප්පකාරෙහි පරිදෙචිත්වා රොදිංසු. කුමාරිකා පුනදිවසෙ රොදමානා ආහාරත්ථාය ගන්ත්වා, “කති පටිච්ඡෙස ගණ්හිස්සසි”ති චුත්තා, “ද්වෙ”ති වත්වා ආහාරං ආහරිත්වා මාතරං යාචිත්වා භොජෙසි. සාපි තාය යාචියමානා භුඤ්ජිත්වා ආහාරං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්ති තං දිවසමෙව කාලමකාසි. කුමාරිකා එකිකාව රොදිත්වා පරිදෙචිත්වා තාය දුක්ඛුජ්ජත්තියා අතිවිය සඤ්ජාතජාතකදුක්ඛා පුනදිවසෙ යාවකෙහි සද්ධිං රොදන්ති ආහාරත්ථාය ගන්ත්වා, “කති පටිච්ඡෙස ගණ්හිස්සසි, අම්මා”ති චුත්තා “එක”න්ති ආහ. මිත්තකුටුම්භිකො තං තයො දිවසෙ භත්තං ගණ්හන්ති. සඤ්ජානාති, තෙන තං “අපෙහි නස්ස, වසලි, අජ්ජ තව කුච්ඡිජ්ජමාණං අඤ්ඤාසී”ති ආහ. හිරොත්තප්පසම්පන්නා කුලධිතා පච්චොරස්මිං සත්තිපහාරං විය වණෙ බාරොදකසෙවනකං විය ව පත්වා “කිං, සාමී”ති ආහ. “තයා පුරෙ තයො කොට්ඨාසා ගහිතා, හියෙයා ද්වෙ, අජ්ජ එකං ගණ්හාසි. අජ්ජ තෙ අත්තනො කුච්ඡිජ්ජමාණං ඤාත”න්ති. “මා මං, සාමි, ‘අත්තනොව අත්ථාය ගණ්හී’ති මඤ්ඤිත්වා”ති. “අථ කස්මා එවං ගණ්හී”ති? “පුරෙ තයො ජනා අහුම්හ, සාමි, හියෙයා ද්වෙ, අජ්ජ එකිකාව ජාතාමිහී”ති. සො “කෙන කාරණෙනා”ති ප්‍රච්ඡිත්වා ආදිතො පට්ඨාය තාය කථිතං සබ්බං පවත්තිං සුත්වා අස්සුනි සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො සඤ්ජාතබලවදොමනස්සො හුත්වා, “අම්ම, එවං සන්තෙ මා චිත්තයි, ත්වං හද්දවතියසෙට්ඨිනො ධිතා අජ්ජකාලතො පට්ඨාය මම ධිතායෙව නාමා”ති වත්වා සීසෙ චුම්භිත්වා සරං නෙත්වා අත්තනො ජෙට්ඨධිතුට්ඨානෙ යපෙසි.

සා දානග්ගෙ උච්චාසද්දං මහාසද්දං සුත්වා, “තාත, කස්මා එතං ජනං නිස්සද්දං කත්වා දානං න දෙථා”ති ආහ. “න සක්කා කාතුං, අම්මා”ති. “සක්කා, තාතා”ති. “කථං සක්කා, අම්මා”ති? “තාත දානග්ගං පරික්ඛිපිත්වා එකෙකස්සෙව පවෙසනප්පමාණෙන ද්වෙ ද්වාරානි යොජෙත්වා, ‘එකෙන ද්වාරෙන පවිසිත්වා

එකෙන නික්බමලා'ති වදෙට, එවං නිස්සද්දා හුත්වා ගණ්ඨස්සන්ති'ති. සො තං සුත්වා, “හද්දකොව, අම්ම, උපායො”ති තථා කාරෙසි. සාපි පුබ්බෙ සාමා නාම. වනියා පන කාරිත්තා සාමාවතී නාම ජාතා. තතො පටියාය දානග්ගෙ කොලාහලං පච්ඡන්දී. සොසකසෙට්ඨි පුබ්බෙ තං සද්දං පුණුන්තො “මය්හං දානග්ගෙ සද්දො”ති තුස්සති. ද්විහනීහං පන සද්දං අපුණුන්තො මිත්තකුට්ඨිකං අත්තනො උපටියානං ආගතං පුච්ඡ – “දියාති කපණද්ධිකාදීනං දාන”න්ති? “ආම, සාමී”ති. “අථ කිං ද්විහනීහං සද්දො න සුයාති”ති? “යථා නිස්සද්දා හුත්වා ගණ්ඨන්ති, තථා මෙ උපායො කතො”ති. “අථ පුබ්බෙව කස්මා නාකාසී”ති? “අජානනතාය, සාමී”ති. “ඉදානි කථං තෙ ඤාතො”ති? “ධීතරා මෙ අක්ඛාතො, සාමී”ති. මය්හං අවිදිතා “තව ධීතා නාම අත්ථී”ති. සො අභිවාතරොගුප්පත්තිතො පටියාය සබ්බං හද්දවතියසෙට්ඨිතො පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා තස්සා අත්තනො ජෙට්ඨධිතුට්ඨානෙ යපිතභාවං ආරොවෙසි. අථ නං සෙට්ඨි “එවං සන්තෙ මම කස්මා න කටෙසි, මම සභායකස්ස ධීතා මම ධීතා නාමා”ති තං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡ – “අම්ම, සෙට්ඨිතො ධීතාසී”ති? “ආම, තාතා”ති. “තෙන හි මා චිත්තයි, ත්වං මම ධීතාසී”ති තං සීසෙ චුම්ඛිත්වා පරිවාරත්ථාය තස්සා පඤ්ච ඉත්ථිසතානි දත්වා තං අත්තනො ජෙට්ඨධිතුට්ඨානෙ යපෙසි.

අටෙකදිවසං තස්මිං නගරෙ නක්ඛත්තං සඬ්ඝුට්ඨං භොති. තස්මිං පන නක්ඛත්තෙ ඛහි අනික්ඛමනකා කුලධීතරොපි අත්තනො පරිවාරෙන සද්ධිං පදසාව නදිං ගන්ත්වා න්භායන්ති. තස්මා තං දිවසං සාමාවතීපි පඤ්චහි ඉත්ථිසතෙහි පරිවාරිතා රාජඬ්ගණෙනෙව න්භායිතුං අගමාසි. උතෙනො සිහපඤ්ජරෙ ධීතො තං දිස්වා “කස්සිමා නාටකිත්ථියො”ති පුච්ඡ. “න කස්සචි නාටකිත්ථියො, දෙවා”ති. “අථ කස්ස ධීතරො”ති? “සොසකසෙට්ඨිතො ධීතා දෙව, සාමාවතී නාමෙසා”ති. සො දිස්වාච උප්පන්තසිනෙහො සෙට්ඨිතො සාසනං පාහෙසි – “ධීතරං කිර මෙ පෙසෙතු”ති. “න පෙසෙමි, දෙවා”ති. “මා කිර එවං කරොතු, පෙසෙතුයෙවා”ති. “මයං ගහපතිකා නාම කුමාරිකානං පොටෙත්වා විහෙයෙත්වා කඬ්ඨනභයෙන න දෙම, දෙවා”ති. රාජා කුජ්ඣිත්වා ගෙහං ලඤ්ජාපෙත්වා සෙට්ඨිඤ්ච හරියඤ්ච හත්ටෙ ගහෙත්වා ඛහි කාරාපෙසි. සාමාවතී, න්භායිත්වා ආගන්ත්වා ගෙහං පච්ඡිතුං ඔකාසං අලභන්ති, “කිං එතං, තාතා”ති පුච්ඡ. “අම්ම, රාජා තව කාරණා පහිණි. අථ ‘න මයං දස්සාමා’ති චුත්තෙ සරං ලඤ්ජාපෙත්වා අම්මෙ ඛහි කාරාපෙසි”ති. “තාත, භාරියං වො කම්මං කතං, රඤ්ඤා නාම පහිනෙ ‘න, දෙමා’ති අවත්වා ‘සවෙ මෙ ධීතරං සපරිවාරං ගණ්ඨථ, දෙමා’ති වත්තබ්බං භවෙයා, තාතා”ති. “සාධු, අම්ම, තව රුචියා සති එවං කරිස්සාමි”ති රඤ්ඤො තථා සාසනං පාහෙසි. රාජා “සාධු”ති සම්පට්චිත්ත්වා තං සපරිවාරං ආනෙත්වා අභිසිඤ්චිත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ යපෙසි. සෙසා තස්සායෙව පරිවාරිත්ථියො අහෙසුං. අයං සාමාවතියා උප්පත්ති.

උතෙනස්ස පන අපරාපි වාසුලදත්තා නාම දෙවී අහොසි චණ්ඩපජ්ජොතස්ස ධීතා. උප්පෙතියඤ්ච චණ්ඩපජ්ජොතො නාම රාජා අහොසි. සො එකදිවසං උය්‍යානතො ආගච්ඡන්තො අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා, “අත්ථී නු බො අඤ්ඤස්සපි කස්සචි එවරූපා සම්පත්ති”ති වත්වා තං සුත්වා මනුස්සෙහි “කිං

සම්පත්ති නාමෙසා, කොසම්බියං උතෙනස්ස රඤ්ඤො අතිමහති සම්පති” ති චුත්තෙ රාජා ආහ – “තෙන හි ගණ්හිස්සාම න” ත්ති? “න සක්කා සො ගහෙතු” ත්ති. “කිඤ්චි කත්වා ගණ්හිස්සාමයෙවා” ති? “න සක්කා දෙවා” ති. “කිං කාරණා” ති? “සො හත්ථිකන්තං නාම සිප්පං ජානාති, මන්තං පරිවත්තෙන්වා හත්ථිකන්තවිණං වාදෙන්තො නාගෙ පලාපෙනිපි ගණ්හාතිපි. හත්ථිවාහනසම්පන්නො තෙන සදිසො නාම නත්ථි” ති. “න සක්කා මයා සො ගහෙතු” ත්ති. “සචෙ තෙ, දෙව, එකන්තෙන අයං නිව්ඡයො, තෙන හි දාරුහත්ථිං කාරෙන්වා තස්සාසන්නට්ඨානං පෙසෙහි. සො හත්ථිවාහනං වා අස්සවාහනං වා සුත්වා දුරම්පි ගච්ඡති. තත්ථ නං ආගතං ගහෙතුං සක්කා හවිස්සති” ති.

රාජා “අත්ථෙසො උපායො” ති දාරුමයං යන්තහත්ථිං කාරාපෙන්වා බහි පිලොතිකාහි වෙයෙත්වා කතචිත්තකම්මං කත්වා තස්ස විජ්ජනෙ ආසන්නට්ඨානෙ එකස්මිං සරතීරෙ විස්සජ්ජාපෙසි. හත්ථිනො අන්තොකුච්ඡියං සට්ඨි පුරිසා අපරාපරං වඩ්ඤ්මන්ති, හත්ථිලණ්ඩං ආහරිත්වා තත්ථ තත්ථ ඡඩ්ඤ්සු. එකො වනවරකො හත්ථිං දිස්වා, “අම්භාකං රඤ්ඤො අනුච්ඡවිකො” ති වින්තෙන්වා, ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසි – “දෙව, මයා සබ්බසෙතො කෙලාසකුට්ඨපට්ඨාගො තුම්භාකඤ්ඤව අනුච්ඡවිකො වරවාරණො දිට්ඨො” ති. උතෙනො තමෙව මග්ගදෙසකං කත්වා හත්ථිං අභිරුය්හ සපරිවාරො නික්ඛම්. තස්ස ආගමනං ඤත්වා වරපුරිසා ගන්ත්වා වණ්ඩපජ්ජොතස්ස ආරොවෙසු. සො ආගන්ත්වා මජ්ඣෙ තුච්ඡං කත්වා උභොසු පස්සෙසු බලකායං පයොපෙසි. උතෙනො තස්සාගමනං අජානන්තො හත්ථිං අනුබන්ධි. අන්තො ධීතමනුස්සා වෙගෙන පලාපෙසු. කට්ඨහත්ථි රඤ්ඤො මන්තං පරිවත්තෙන්වා විණං වාදෙන්තස්ස තන්තිසද්දං අසුණන්තො විය පලායතියෙව. රාජා හත්ථිනාගං පාපුණ්තුං අසක්කොන්තො අස්සං ආරුය්හ අනුබන්ධි. තස්මිං වෙගෙන අනුබන්ධන්තෙ බලකායො ඔහිසි. රාජා එකකොව අභොසි. අථ නං උභොසු පස්සෙසු පයුත්තා වණ්ඩපජ්ජොතස්ස පුරිසා ගණ්හිත්වා අත්තනො රඤ්ඤො අදංසු. අථස්ස බලකායො අමිත්තවසං ගතභාවං ඤත්වා බහිනගරෙව බන්ධාවාරං නිවෙසෙන්වා අච්ඡි.

වණ්ඩපජ්ජොතොපි උතෙනං ජීවග්ගාහමෙව ගාභාපෙන්වා එකස්මිං වොරගෙහෙ පක්ඛිපිත්වා ද්වාරං පිදහාපෙන්වා තයො දිවසෙ ජයපානං පිච්චි. උතෙනො තතියදිවසෙ ආරක්ඛකෙ පුච්ඡි – “කහං වො, තාත, රාජා” ති? “පච්චාමිත්තො මෙ ගහිතො” ති ජයපානං පිච්චි” ති. “කා නාමෙසා මාතුගාමස්ස විය තුම්භාකං රඤ්ඤො කිරියා, නනු පට්ඨාපුනං ගහෙන්වා විස්සජ්ජෙතුං වා මාරෙතුං වා වට්ටති, අම්භෙ දුක්ඛං නිසිදාපෙන්වා ජයපානං කිර පිච්චි” ති. තෙ ගන්ත්වා තමත්ථං රඤ්ඤො ආරොවෙසු. සො ආගන්ත්වා “සච්චං කිර ත්චං එවං වදසී” ති පුච්ඡි. “ආම, මහාරාජා” ති. “සාධු තං විස්සජ්ජෙස්සාමි, එවරුපො කිර තෙ මන්තො අත්ථි, තං මය්හං දස්සසී” ති. “සාධු දස්සාමි, ගහණසමයෙ මං වන්දිත්වා තං ගණ්හාහි. කිං පන ත්චං වන්දිස්සසී” ති? “කායාහං තං වන්දිස්සාමි, න වන්දිස්සාමි” ති? “අහම්පි තෙ න දස්සාමි” ති. “එවං සන්තෙ රාජාණං තෙ කරිස්සාමි” ති. “කරොහි, සරීරස්ස මෙ ඉස්සරො, න පන විත්තස්සා” ති. රාජා තස්ස සුරගජ්ජිතං සුත්වා, “කථං නු බො ඉමං

මන්නං ගණ්භිස්සාමි” ති චිත්තෙන්වා, “ඉම මන්නං අඤ්ඤං ජානාපෙනුං න සක්කා, මම ධීතරං එතස්ස සන්තිකෙ උග්ගණ්භාපෙන්වා අහං තස්සා සන්තිකෙ ගණ්භිස්සාමි” ති. අථ නං ආහ – “අඤ්ඤස්ස වන්දිත්වා ගණ්භන්තස්ස දස්සසි” ති. “ආම, මහාරාජා” ති. “තෙන හි අම්මාකං සරෙ එකා බුජ්ජා අත්ථි තස්සා අන්තොසාණියං වන්දිත්වා නිසින්නාය ත්වං බහිසාණියං ධීතොව මන්නං වාචෙහි” ති. “සාධු, මහාරාජ, බුජ්ජා වා හොතු පියසප්පි වා, වන්දන්තියා දස්සාමි” ති. තතො රාජා ගන්ත්වා ධීතරං වාසුලදත්තං ආහ – “අම්ම, එකො සඬ්ඛකුට්ඨි අනග්ගමන්නං ජානාති, තං අඤ්ඤං ජානාපෙනුං න සක්කා. ත්වං අන්තොසාණියං නිසිදිත්වා තං වන්දිත්වා මන්නං ගණ්භ, සො බහිසාණියං යත්වා තුය්හං වාචෙස්සති. තව සන්තිකා අහං තං ගණ්භිස්සාමි” ති.

එවං සො තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං සන්ථවකරණහයෙන ධීතරං බුජ්ජං, ඉතරං සඬ්ඛකුට්ඨිං කත්වා කටෙසි. සො තස්සා අන්තොසාණියං වන්දිත්වා නිසින්නාය බහි ධීතො මන්නං වාචෙසි. අථ නං එකදිවසං පුනස්පුනං වුව්චමානම්පි මන්තපදං වත්තුං අසක්කොන්ති. “අරෙ බුජ්ජෙ අතිබහලොට්ඨකපොලං තෙ මුඛං, එවං නාම වදෙහි” ති ආහ. “සා කුජ්ඣිත්වා අරෙ දුට්ඨසඬ්ඛකුට්ඨි කිං වදෙසි, කිං මාදියා බුජ්ජා නාම හොති” ති? සාණිකණ්ණං උක්ඛිපිත්වා “කාසි ත්ව” න්ති වුත්තෙ, “රඤ්ඤො ධීතා වාසුලදත්තා නාමාහ” න්ති ආහ. “පිතා තෙ තං මය්හං කටෙන්තො ‘බුජ්ජා’ ති කටෙසි” ති. “මය්හම්පි කටෙන්තො තං සඬ්ඛකුට්ඨිං කත්වා කටෙසි” ති. තෙ උභොපි “තෙන හි අම්මාකං සන්ථවකරණහයෙන කථිතං භවිස්සති” ති අන්තොසාණියඤ්ඤෙව සන්ථවං කරිංසු.

තතො පට්ඨාය මන්නග්ගහණං වා සිප්පග්ගහණං වා නත්ථි. රාජාපි ධීතරං නිව්චං පුච්ඡති – “සිප්පං ගණ්භසි, අම්මා” ති? “ගණ්භාමි, තාතා” ති. අථ නං එකදිවසං උතෙනො ආහ – “හද්දෙ, සාමිකෙන කත්තඛිඛං නාම නෙව මාතාපිතරො න භාතුහගිනියො කාතුං සක්කොන්ති, සවෙ මය්හං ජීවිතං දස්සසි, පඤ්ච තෙ ඉත්ථිසතානි පරිවාරං දත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානං දස්සාමි” ති. “සවෙ ඉමස්මිං වචනෙ පතිට්ඨාතුං සක්ඛිස්සථ, දස්සාමි වො ජීවිත” න්ති. “සක්ඛිස්සාමි, හද්දෙ” ති. සා “සාධු, සාමි” ති පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්නං අට්ඨාසි. අථ නං සො පුච්ඡ – “අම්ම, නිට්ඨිතං සිප්ප” න්ති? “න තාව නිට්ඨිතං, තාත, සිප්ප” න්ති. අථ නං සො පුච්ඡ – “කිං, අම්මා” ති? “අම්මාකං එකං ද්වාරඤ්ච එකං වාහනඤ්ච ලද්ධං වට්ටති, තාතා” ති. “ඉදං කිං, අම්මා” ති? “තාත, රත්තිං කිර තාරකසඤ්ඤාය මන්නස්ස උපවාරත්ථාය එකං ඔසධං ගහෙතඛිඛං අත්ථි. තස්මා අම්මාකං වෙලාය වා අවෙලාය වා නික්ඛමනකාලෙ එකං ද්වාරඤ්චෙව එකං වාහනඤ්ච ලද්ධං වට්ටති” ති. රාජා “සාධු” ති සම්පට්චිඡි. තෙ අත්තනො අභිරුචිතං එකං ද්වාරං හත්ථගතං කරිංසු. රඤ්ඤො පන පඤ්ච වාහනානි අහෙසුං. හද්දවතී නාම කරෙණුකා එකදිවසං පඤ්ඤාස යොජනානි ගච්ඡති, කාකො නාම දාසො සට්ඨි යොජනානි ගච්ඡති, වෙලකට්ඨි ව මුඤ්චකෙසි වානි ද්වෙ අස්සා යොජනසතං ගච්ඡන්ති, නාළාගිරි හත්ථි වීසති යොජනසතන්ති.

සො කිර රාජා අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ එකස්ස ඉස්සරස්ස උපට්ඨාකො අහොසි.
 අට්ඨකදිවසං ඉස්සරෙ බහිනගරං ගන්ත්වා න්හත්වා ආගච්ඡන්තෙ එකො
 පච්චෙකබුද්ධො නගරං පිණ්ඩාය පවිසිත්වා සකලනගරවාසීනං මාරෙන
 ආවට්ඨිතත්තා එකං භික්ඛාමපි අලභිත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛමි. අථ නං
 නගරද්වාරං පත්තකාලෙ මාරො අඤ්ඤාතකචෙසෙන උපසඬකමිත්වා, “අපි,
 හන්තෙ, වො කිඤ්චි ලද්ධ”න්ති පුච්ඡි. “කිං පන මෙ ත්වං අලභනාකාරං කරි”ති?
 “තෙන භි නිවත්තිත්වා පුන පවිසං, ඉදානි න කරිස්සාමි”ති. “නාහං පුන
 නිවත්තිස්සාමි”ති. සචෙ භි නිවත්තෙයා, පුන සො සකලනගරවාසීනං සරීරෙ
 අධිමුඤ්චිත්වා පාණිං පහරිත්වා හසනකෙළිං කරෙයා. පච්චෙකබුද්ධෙ
 අනිවත්තිත්වා ගතෙ මාරො තත්ථෙව අන්තරධායි. අථ සො ඉස්සරො
 යථාධොතෙනෙව පත්තෙන ආගච්ඡන්තං පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා වන්දිත්වා, “අපි,
 හන්තෙ, කිඤ්චි ලද්ධ”න්ති පුච්ඡි. “වරිත්වා නික්ඛන්තම්භාවුසො”ති. සො
 වින්තෙසි – “අයොයා, මයා පුච්ඡිතං අකට්ඨත්වා අඤ්ඤං වදති, න කිඤ්චි ලද්ධං
 භවිස්සති”ති. අථස්ස පත්තං ඔලොකෙන්තො තුච්ඡං දිස්වා ගෙහෙ හත්තස්ස
 නිට්ඨිතානිට්ඨිතභාවං අජානනතාය සුරො හුත්වා පත්තං ගහෙතුං අවිසහන්තො
 “ථොකං, හන්තෙ, අධිවාසෙථා”ති වත්වා වෙගෙන සරං ගන්ත්වා “අම්භාකං
 හත්තං නිට්ඨිත”න්ති පුච්ඡිත්වා, “නිට්ඨිත”න්ති වුත්තෙ තං උපට්ඨාකං ආහ –
 “තාත, අඤ්ඤො තයා සම්පන්නවෙගතරො නාම නත්ථි, සීසෙන ජවෙන හදන්තං
 පත්වා ‘පත්තං මෙ, හන්තෙ, දෙථා’ති වත්වා පත්තං ගහෙත්වා වෙගෙන එහි”ති.
 සො එකවචනෙනෙව පක්ඛන්දිත්වා පත්තං ගහෙත්වා ආහරි. ඉස්සරොපි අත්තනො
 භොජනස්ස පත්තං පුරෙත්වා “ඉමං සීසං ගන්ත්වා අයාස්ස සම්පාදෙහි, අහං තෙ
 ඉතො පත්තිං දමිමි”ති ආහ.

සොපි තං ගහෙත්වා ජවෙන ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තං දත්වා
 පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, “හන්තෙ, ‘වෙලා උපකට්ඨා’ති අහං අතිසීසෙන
 ජවෙන ආගතො ව ගතො ව, එකස්ස මෙ ජවස්ස එලෙන යොජනානං
 පණ්ණාසසට්ඨිසතවිසසතගමනසමත්ථානි පඤ්ච වාහනානි නිබ්බත්තන්තු,
 ආගච්ඡන්තස්ස ව මෙ ගච්ඡන්තස්ස ව සරීරං සුරියතෙජෙන තත්ථං, තස්ස මෙ
 එලෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ආණා සුරියතෙජසදිසා භොතු, ඉමස්මිං මෙ
 පිණ්ඩපාතෙ සාමිනා පත්ති දින්නා, තස්සා මෙ නිස්සන්දෙන තුම්භෙහි දිට්ඨධම්මස්ස
 භාගි භොමි”ති ආහ. පච්චෙකබුද්ධො “එවං භොතු”ති වත්වා –

“ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු;
 සබ්බෙ පුරෙත්තු සඬකප්පා, වන්දො පන්නරසො යථා. (දී. නි. අට්ඨ. 2.95
 පුබ්බපනිස්සයසම්පත්තිකථා; අ. නි. අට්ඨ. 1.1. 192);

“ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, බිජ්ජමෙව සමිජ්ඣතු;
 සබ්බෙ පුරෙත්තු සඬකප්පා, මණිජොතිරසො යථා”ති. –

අනුමොදනං අකාසි. පච්චෙකඛුද්ධානං කිර ඉධාව ද්වෙ ගාථා අනුමොදනගාථා නාම හොන්ති. තත්ථ ජොතිරසොති සබ්බකාමදදං මණ්ණිකං වුවිති. ඉදං තස්ස පුබ්බවර්තං. සො එතරහි වණ්ඨපජ්ජොතො අහොසි. තස්ස ච කම්මස්ස නිස්සන්දෙන ඉමානි පඤ්ච වාහනානි නිබ්බන්තිංසු. අට්ඨකදිවසං රාජා උය්‍යානකීළාය නික්බමි. උතෙනො “අජ්ජ පලායිතබ්බ”න්ති මහත්තාමහත්තෙ වම්මපසිබ්බකෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණස්ස පුරෙත්වා කරෙණුකාපිට්ඨෙ යපෙත්වා වාසුලදත්තං ආදාය පලායි. අත්තෙපුරපාලකා පලායන්තං තං දිස්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. රාජා “සීසං ගච්ඡං”ති බලං පහිණි. උතෙනො බලස්ස පක්ඛන්දභාවං ඤත්වා කභාපණපසිබ්බකං මොවෙත්වා පාතෙසි, මනුස්සා කභාපණෙ උච්චිතිත්වා පුන පක්ඛන්දිංසු. ඉතරො සුවණ්ණපසිබ්බකං මොවෙත්වා පාතෙත්වා නෙසං සුවණ්ණලොහෙන පපඤ්චෙන්තානඤ්ඤෙව බහි නිවුට්ඨං අත්තෙනො බන්ධාවාරං පාපුණි. අථ නං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ආත්තෙනො බලකායො පරිවාරෙත්වා නගරං පවෙසෙසි. සො පත්වා වාසුලදත්තං අභිසිඤ්චිත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ යපෙසිති. අයං වාසුලදත්තාය උජ්ජන්ති.

අපරා පන මාගණ්ඩියා නාම රඤ්ඤො සන්තිකා අග්ගමහෙසිට්ඨානං ලභි. සා කිර කුරුරට්ඨෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස ධිතා. මාතාපිස්සා මාගණ්ඩියායෙව නාමං. චුළපිතාපිස්සා මාගණ්ඩියොව, සා අහිරුපා අහොසි දෙවච්ඡරපටිභාගා. පිතා පනස්සා අනුච්ඡවිකං සාමිකං අලහන්තො මහත්තෙහි මහත්තෙහි කුලෙහි යාටිතොපි “න මය්හං ධිතු තුම්හෙ අනුච්ඡවිකා”ති තජ්ජෙත්වා උය්‍යාපෙසි. අට්ඨකදිවසං සත්ථා පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස සපජාපතිකස්ස අනාගාමිඵලපතිස්සයං දිස්වා අත්තෙනො පත්තච්චරමාදාය තස්ස බහිනිගමෙ අග්ගිපරිවරණට්ඨානං අගමාසි. සො තථාගතස්ස රූපසොහග්ගජ්ජන්තං අත්තභාවං ඔලොකෙන්වා, “ඉමස්මිං ලොකෙ ඉමිනා පුරිසෙන සදිසො අඤ්ඤො පුරිසො නාම නත්ථි, අයං මය්හං ධිතු අනුච්ඡවිකො, ඉමස්ස පොසාපනත්ථාය ධිතරං දස්සාමි”ති චින්තෙන්වා, “සමණ, එකා මෙ ධිතා අත්ථි, අහං එත්තකං කාලං තස්සා අනුච්ඡවිකං පුරිසං න පස්සාමි, තුම්හෙ තස්සා අනුච්ඡවිකා, සා ච තුම්හාකඤ්ඤෙව අනුච්ඡවිකා. තුම්හාකඤ්ඤි පාදපරිවාරිකා, තස්සා ච භත්තා ලද්ධං වට්ටති, තං වො අහං දස්සාමි, යාව මමාගමනා ඉධෙව තිට්ඨං”ති ආහ. සත්ථා කිඤ්චි අවත්වා තුණ්හි අහොසි. බ්‍රාහ්මණො වෙගෙන සරං ගන්ත්වා, “හොති, හොති ධිතු මෙ අනුච්ඡවිකො පුරිසො දිට්ඨො, සීසං සීසං නං අලඬිකරොහි”ති තං අලඬිකාරාපෙත්වා සද්ධිං බ්‍රාහ්මණියා ආදාය සත්ථු සන්තිකං පායාසි. සකලනගරං සඬ්ඛුහි. අයං “එත්තකං කාලං මය්හං ධිතු අනුච්ඡවිකො නත්ථි”ති කස්සචි අදත්වා “අජ්ජ මෙ ධිතු අනුච්ඡවිකො දිට්ඨො”ති කිර වදෙති, “කීදිසො නු ඛො සො පුරිසො, පස්සිස්සාම න”න්ති මහාජනො තෙනෙව සද්ධිං නික්බමි.

තස්මිං ධිතරං ගහෙන්වා ආගච්ඡන්තෙ සත්ථා තෙන චුත්තට්ඨානෙ අට්ඨත්වා තත්ථ පදවෙනියං දස්සෙන්වා ගන්ත්වා අඤ්ඤස්මිං යානෙ අට්ඨාසි. බුද්ධානඤ්ඤි පදවෙනියං අධිට්ඨන්ත්වා අක්කන්තට්ඨානෙයෙව පඤ්ඤායති, න අඤ්ඤත්ථ. යෙසඤ්චත්ථාය අධිට්ඨිතං හොති, තෙයෙව නං පස්සන්ති. තෙසං පන

අදස්සනකරණත්ථං භත්ථිආදයො වා අක්කමන්තු, මහාමෙසො වා පවස්සතු,
 වෙරම්භවාතා වා පහරන්තු, න තං කොචි මක්ඛෙතුං සක්කොති. අථ බ්‍රාහ්මණී
 බ්‍රාහ්මණං ආහ - “කුභිං සො පුරිසො”ති. “ඉමස්මිං යානෙ තිට්ඨාහී”ති නං අවචං,
 කුභිං නු ඛො සො ගතො”ති ඉතො චිතො ඔලොකෙන්තො පදවෙනියං දිස්වා
 “අයමස්ස පදවලඤ්ජො”ති ආහ. බ්‍රාහ්මණී සලක්ඛණමන්තානං තිණ්ණං වෙදානං
 පගුණතාය ලක්ඛණමන්තෙ පරිවත්තෙන්වා පදලක්ඛණං උපධාරෙන්වා, “නයිදං,
 බ්‍රාහ්මණ, පඤ්චකාමගුණසෙවිතො පද”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

“රත්තස්ස හි උක්කුට්ඨං පදං භවෙ,
 දුට්ඨස්ස හොති සහසානුපිළිතං;
 මුල්ලස්ස හොති අවකඩ්ඪිතං පදං,
 විචට්ඨඡදස්ස ඉදථිදිසං පද”න්ති. (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; විසුද්ධි.
 1.45);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො ඵ්වමාහ - “හොති ත්වං උදකපාතියං කුමිහීලං,
 ගෙහමජ්ඣෙකෙ ව පන වොරං විය මන්තෙ පස්සනසීලා, තුණ්හි හොහී”ති. බ්‍රාහ්මණ,
 යං ඉච්ඡසි, තං වදෙහි, නයිදං පඤ්චකාමගුණසෙවිතො පදන්ති. තතො ඉතො චිතො
 ව ඔලොකෙන්තො සත්ථාරං දිස්වා, “අයං සො පුරිසො”ති වත්වා බ්‍රාහ්මණො
 ගන්ත්වා, “සමණ, ධීතරං මෙ තව පොසාපනත්ථාය දෙථී”ති ආහ. සත්ථා “ධීතරා
 තෙ මය්හං අත්ථො අත්ථි වා නත්ථි වා”ති අවත්වාච, “බ්‍රාහ්මණ, එකං තෙ කාරණං
 කපෙථී”ති වත්වා, “කපෙහි සමණා”ති වුත්තෙ මහාහිනික්ඛමනතො පට්ඨාය යාච
 අජපාලනිග්‍රොධමුලා මාරෙන අනුබද්ධභාවං අජපාලනිග්‍රොධමුලෙ ව පන “අතීතො
 දානි මෙ එස විසය”න්ති තස්ස සොකාතුරස්ස සොකවූපසමනත්ථං ආගතාහි
 මාරධීතාහි කුමාරිකවණ්ණාදිවසෙන පයොජිතං පලොභනං ආචික්ඛිත්වා, “තදාපි
 මය්හං ඡන්දො නාහොසි”ති වත්වා -

“දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච,
 නාහොසි ඡන්දො අපි මෙටුනස්මිං;
 කිමෙවිදං මුත්තකරීසපුණ්ණං,
 පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ”ති. (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; සු. නි. 841)

ඉමං ගාථමාහ. ගාථාපරියොසානෙ බ්‍රාහ්මණො ව බ්‍රාහ්මණී ව අනාගාමිඵලෙ
 පතිට්ඨහිංසු. මාගණ්ඨියාපි ඛො “සවස්ස මයා අත්ථො නත්ථි, අනත්ථිකභාවොච
 වත්තඛිබො, අයං පන මං මුත්තකරීසපුණ්ණං කරොති, පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න
 ඉච්ඡෙති, හොතු, අත්තනො ජාතිකුලපදෙසභොගයසවයසම්පත්තිං ආගම්ම
 තථාරූපං භත්තාරං ලභිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස කත්තඛිබ්‍යුත්තකං
 ජානිස්සාමී”ති සත්ථරි ආසාතං ඛන්ධි. “කිං පන සත්ථා තාය අත්තනි
 ආසාතුජ්ජත්තිං ජානාති, නො”ති? “ජානාතියෙව. ජානන්තො කස්මො ගාථමාහා”ති?
 ඉතරෙසං ද්විත්තං වසෙන. බුද්ධා හි ආසාතං අගණෙන්වා මග්ගඵලාධිගමාරහානං

වසෙන ධම්මං දෙසෙන්නියෙව. මාතෘපිතරො තං නෙත්වා වුළුමාගණ්ඩියං කනිට්ඨං පටිච්ඡාපෙත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්ණි. වුළුමාගණ්ඩියොපි චිත්තෙසි – “මම ධිතා ඔමකසත්තස්ස න අනුච්ඡවිකා, එකස්ස රඤ්ඤොව අනුච්ඡවිකා” ති. තං ආදාය කොසම්බිං ගන්ත්වා සබ්බාලඤ්ඤාකාරෙහි අලඤ්ඤාමරිත්වා, “ඉමං ඉත්ථීරතනං දෙවස්ස අනුච්ඡවික” න්ති උතෙනස්ස රඤ්ඤො අදාසි. සො තං දිස්වා උප්පන්නබලවසිනෙහො අභිසෙකං කත්වා පඤ්චසතමාතුගාමපරිවාරං දත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ යපෙසි. අයං මාගණ්ඩියාය උප්පත්ති.

එවමස්ස දියඬිසහස්සනාටකිත්ථිපරිවාරා තිස්සො අග්ගමහෙසියො අහෙසුං. තස්මිං බො පන සමයෙ සොසකසෙට්ඨි කුක්කුටසෙට්ඨි පාවාරිකසෙට්ඨිති කොසම්බියං තයො සෙට්ඨිතො භොන්ති. තෙ උපකට්ඨාය වස්සුපනායිකාය පඤ්චසතතාපසෙ හිමවත්තතො ආගන්ත්වා නගරෙ හික්ඛාය වරන්තෙ දිස්වා පසිදිත්වා නිසිදාපෙත්වා භොපෙත්වා පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා චත්තාරො මාසෙ අත්තනො සන්තිකෙ වසාපෙත්වා පුන වස්සාරත්තෙ ආගමනත්ථාය පටිච්ඡානාපෙත්වා උයොපෙසුං. තාපසාපි තතො පට්ඨාය අට්ඨ මාසෙ හිමවත්තෙ වසිත්වා චත්තාරො මාසෙ තෙසං සන්තිකෙ වසිංසු. තෙ අපරභාගෙ හිමවත්තතො ආගච්ඡන්තා අරඤ්ඤායතනෙ එකං මහානිග්‍රොධං දිස්වා තස්ස මූලෙ නිසිදිංසු. තෙසු ජෙට්ඨකතාපසො චිත්තෙසි – “ඉමස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ධරමත්තිකා න භවිස්සති, මහෙසක්ඛෙනෙවෙත්ථ දෙවරාජෙන භවිතබ්බං, සාධු වත සවායං ඉසිගණස්ස පාතීයං දදෙය්‍යා” ති. සොපි පාතීයං අදාසි. තාපසො න්භානොදකං චිත්තෙසි, තම්පි අදාසි. තතො භොජනං චිත්තෙසි, තම්පි අදාසි. අථස්ස එතදභොසි – “අයං දෙවරාජා අම්හෙහි චිත්තිතං චිත්තිතං සබ්බං දෙනි, අහො වත නං පස්සෙය්‍යාමා” ති. සො රුක්ඛක්ඛන්ධං පදාලෙත්වා අත්තානං දස්සෙසි. අථ නං තාපසා, “දෙවරාජ, මහතී තෙ සම්පත්ති, කිං නු බො කත්වා අයං තෙ ලද්ධා” ති පුච්ඡිංසු. “මා පුච්ඡථ, අය්‍යා” ති. “ආචික්ඛ, දෙවරාජා” ති. සො අත්තනා කතකම්මස්ස පරිත්තකත්තා ලජ්ජමානො කථෙතුං න විසහි. තෙහි පුනප්පුනං නිජ්ජිලියමානො පන “තෙන හි සුඤ්ඤා” ති වත්වා කථෙසි.

සො කිරෙකො දුග්ගතමනුස්සො හුත්වා හතිං පරියෙසන්තො අනාථපිණ්ඩිකස්ස සන්තිකෙ භතිකම්මං ලහිත්වා තං නිස්සාය ජීවිකං කප්පෙසි. අථෙකස්මිං උපොසථදිවසෙ සම්පත්තෙ අනාථපිණ්ඩිකො විහාරතො ආගන්ත්වා පුච්ඡි – “තස්ස භතිකස්ස අප්පුපොසථදිවසභාවො කෙනචි කථිතො” ති? “න කථිතො, සාමී” ති. “තෙන හිස්ස සායමාසං පවථා” ති. අථස්ස පත්ථොදනං පටිංසු. සො දිවසං අරඤ්ඤෙ කම්මං කත්වා සායං ආගන්ත්වා භත්තෙ වඩ්ඪෙත්වා දින්තෙ “ජාතොම්හි” ති සහසා අභුඤ්ජිත්වා “අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉමස්මිං ගෙහෙ ‘භත්තං දෙථ, සුපං දෙථ, බ්‍යඤ්ජනං දෙථා’ ති මහාකොලාහලං අහොසි, අප්ප තෙ සබ්බෙ නිස්සද්දා නිපජ්ජිංසු, මය්හමෙව එකස්සාහාරං වඩ්ඪයිංසු, කිං නු බො එත” න්ති චිත්තෙත්වා පුච්ඡි – “අවසෙසා භුඤ්ජිංසු, න භුඤ්ජිංසු” ති? “න භුඤ්ජිංසු, තාතා” ති. “කිං කාරණා” ති? ඉමස්මිං ගෙහෙ උපොසථදිවසෙසු සායමාසං න භුඤ්ජන්ති, සබ්බෙව උපොසථිකා භොන්ති. අත්තමසො ථනපායිනොපි දාරකෙ මුඛං

වික්බාලාපෙත්වා චතුර්ධරං මුඛෙ පක්ඛිපාපෙත්වා මහාසෙට්ඨී උපොසථිකෙ කාරෙති. ගන්ධනෙලප්පදීපෙ ජාලන්තෙ බුද්දකමහල්ලකදාරකා සයනගතා ද්වන්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්ති. තුය්හං පන උපොසථදිවසභාවං කථෙතුං සතිං න කරමිහා. තස්මා තවෙව හත්තං පක්කං, නං භුඤ්ජස්සුති. සවෙ ඉදානි උපොසථිකෙන භවිතුං වට්ටති, අහම්පි භවෙය්‍යන්ති. “ඉදං සෙට්ඨී ජානාති” ති. “තෙන හි නං පුච්ඡා” ති. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨීං පුච්ඡංසු. සො එවමාහ – “ඉදානි පන අභුඤ්ජිත්වා මුඛං වික්බාලෙත්වා උපොසථඛිගානි අධිට්ඨහන්තො උපඛිසං උපොසථකම්මං ලභිස්සති” ති. ඉතරො තං සුත්වා තථා අකාසි.

තස්ස සකලදිවසං කම්මං කත්වා ඡාතස්ස සරීරෙ වාතා කුප්පිංසු. සො යොත්තෙන උරං ඛන්ධිත්වා යොත්තකොට්ඨං ගහෙත්වා පරිවත්තති. සෙට්ඨී තං පවත්තිං සුත්වා උක්කාහි ධාරියමානාහි චතුර්ධරං ගාභාපෙත්වා තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා, “කිං, තාතා” ති පුච්ඡී. “සාමි, වාතා මෙ කුප්පිතා” ති. “තෙන හි උට්ඨාය ඉදං භෙසජ්ජං බාදාහී” ති. “තුම්හෙපි බාදථ, සාමි” ති. “අම්භාකං අභාසුකං නත්ථී, ත්වං බාදාහී” ති. “සාමි, අහං උපොසථකම්මං කරොන්තො සකලං කාතුං නාසක්ඛිං, උපඛිසකම්මම්පි මෙ විකලං මා අහොසී” ති න ඉච්ඡී. “මා එවං කරි, තාතා” ති වුවචමානොපි අනිච්ඡිත්වා අරුණෙ උට්ඨහන්තෙ මිලාතමාලා විය කාලං කත්වා තස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛෙ දෙවතා හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්මා ඉමමත්ථං කථෙත්වා “සො සෙට්ඨී බුද්ධමාමකො, ධම්මමාමකො, සඬ්ඝමාමකො, තං නිස්සාය කතස්ස උපඛිසුපොසථකම්මස්ස නිස්සන්දෙනෙසා සම්පත්ති මයා ලද්ධා” ති ආහ.

“බුද්ධො” ති වචනං සුත්වා පඤ්චසතා තාපසා උට්ඨාය දෙවතාය අඤ්ජලිං පග්ගෙහ “බුද්ධොති වදෙසි, බුද්ධොති වදෙසි” ති පුච්ඡිත්වා, “බුද්ධොති වදාමි, බුද්ධොති වදාමි” ති තික්ඛත්තුං පටිජානාපෙත්වා “සොසොපි ඛො එසො දුල්ලහො ලොකස්මි” ත්ති උදානං උදානෙත්වා “දෙවතෙ අනෙකෙසු කප්පසතසහස්සෙසු අසුතපුබ්බං සද්දං තයා සුඤ්ඤාපිතම්භා” ති ආහංසු. අථ අන්තෙවාසිනො ආවරියං එතදවොචුං – “තෙන හි සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡාමා” ති. “තාතා, තයො සෙට්ඨීනො අම්භාකං ඛහුපකාරා, ස්වෙ තෙසං නිවෙසනෙ හික්ඛං ගණ්හිත්වා තෙසම්පි ආචික්ඛිත්වා ගම්ස්සාම, අධිවාසෙථ, තාතා” ති. තෙ අධිවාසයිංසු. පුනදිවසෙ සෙට්ඨීනො යාගුහත්තං සම්පාදෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා “අජ්ජ නො අය්‍යානං ආගමනදිවසො” ති ඤාත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා තෙ ආදාය නිවෙසනං ගන්ත්වා නිසීදාපෙත්වා හික්ඛං අදංසු. තෙ කතහත්තකිච්චා මහාසෙට්ඨීනො “මයං ගම්ස්සාමා” ති වදිංසු. “නනු, හන්තෙ, තුම්හෙහි වත්තාරො වස්සිකෙ මාසෙ අම්භාකං ගහිතාව පටිඤ්ඤා, ඉදානි කුහිං ගච්ඡා” ති? “ලොකෙ කිරි බුද්ධො උප්පන්තො, ධම්මො උප්පන්තො, සඬ්ඝො උප්පන්තො, තස්මා සත්ථු සන්තිකං ගම්ස්සාමා” ති. “කිං පන තස්ස සත්ථුනො සන්තිකං තුම්භාකඤ්ඤෙව ගන්තුං වට්ටති” ති? “අඤ්ඤෙසම්පි අචාරිතං, ආවුසො” ති. “තෙන හි, හන්තෙ, ආගමෙථ, මයම්පි ගමනපරිවච්ඡං කත්වා ගච්ඡාමා” ති. “තුම්හෙසු පරිවච්ඡං කරොන්තෙසු අම්භාකං පපඤ්චො හොති, මයං පුරතො ගච්ඡාම, තුම්හෙ පච්ඡා ආගච්ඡෙය්‍යාමා” ති වත්වා තෙ පුරෙතරං ගන්ත්වා සම්මාසම්බුද්ධං දිස්වා අහිත්ථවිත්වා වන්දිත්වා

එකමන්තං නිසිදිංසු. අථ නෙසං සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි.
දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙසි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා පබ්බජ්ජං
යාචිත්වා ‘‘එථ, හික්ඛවො’’ති වචනසමනන්තරංයෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා
එහිහික්ඛු අහෙසුං.

තෙපි බො තයො සෙට්ඨිනො පඤ්චහි පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි
හත්තච්ඡාදනසජ්ජිමධුචාණිකාදීනි දානුපකරණානි ආදාය සාවත්ථීං පත්වා සත්ථාරං
වන්දිත්වා ධම්මකථං සුත්වා කථාපරියොසානෙ සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය
අද්ධමාසමත්තම්පි දානං දදමානා සත්ථු සන්තිකෙ වසිත්වා කොසම්බිං
ආගමනත්ථාය සත්ථාරං යාචිත්වා සත්ථාරා පටිඤ්ඤං දදන්තෙන ‘‘සුඤ්ඤාගාරෙ
බො ගහපතයො තථාගතා අභිරමන්ති’’ති වුත්තෙ, ‘‘අඤ්ඤාතං, හන්තෙ, අම්භෙහි
පහිතසාසනෙන ආගන්තුං වට්ටති’’ති වත්වා කොසම්බිං ගන්ත්වා සොසකසෙට්ඨී
සොසිතාරාමං, කුක්කුටසෙට්ඨී කුක්කුටාරාමං, පාචාරිකසෙට්ඨී පාචාරිකාරාමන්ති
තයො මහාවිහාරෙ කාරෙත්වා සත්ථු ආගමනත්ථාය සාසනං පහිණිංසු. සත්ථා තෙසං
සාසනං සුත්වා තත්ථ අගමාසි. තෙ පච්චුග්ගන්ත්වා සත්ථාරං විහාරං පවෙසෙත්වා
වාරෙන වාරෙන පටිජග්ගන්ති. සත්ථා දෙවසිකං එකෙකස්මිං විහාරෙ වසති. යස්ස
විහාරෙ චුට්ඨො හොති, තස්සෙව සරද්ද්වාරෙ පිණ්ඩාය වරති. තෙසං පන තිණ්ණං
සෙට්ඨිතං උපට්ඨාකො සුමනො නාම මාලාකාරො අහොසි. සො තෙ සෙට්ඨිනො
එවමාහ – ‘‘අහං තුම්භාකං දීසරත්තං උපකාරකො, සත්ථාරං භොජෙතුකාමොම්හි,
මය්හම්පි එකදිවසං සත්ථාරං දෙථා’’ති. ‘‘තෙන හි භණ්ණෙ ස්වෙ භොජෙහි’’ති. ‘‘සාධු,
සාමී’’ති සො සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සක්කාරං පටියාදෙසි.

තදා රාජා සාමාවතියා දෙවසිකං පුජ්ඵමුලෙ අට්ඨ කභාපණෙ දෙති. තස්සා
බුජ්ජුත්තරා නාම දාසී සුමනමාලාකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා නිබද්ධං පුජ්ඵානි
ගණ්භාති. අථ නං තස්මිං දිවසෙ ආගතං මාලාකාරො ආහ – ‘‘මයා සත්ථා
නිමන්තිතො, අජ්ජ පුජ්ඵෙහි සත්ථාරං පුජෙස්සාමි, තිට්ඨ තාව, ත්වං පරිවෙසනාය
සහායිකා හුත්වා ධම්මං සුත්වා අවසෙසානි පුජ්ඵානි ගහෙත්වා ගම්ස්සසි’’ති. සා
‘‘සාධු’’ති අධිවාසෙසි. සුමනො බුද්ධජ්ජමුඛං හික්ඛුසඛ්ඨං පරිවිසිත්වා
අනුමොදනකරණත්ථාය පත්තං අග්ගහෙසි. සත්ථා අනුමොදනධම්මදෙසනං ආරභි.
බුජ්ජුත්තරාපි සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තියෙව සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සා
අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු වත්තාරො කභාපණෙ අත්තනො ගහෙත්වා චතුහි පුජ්ඵානි
ගහෙත්වා ගච්ඡති, තං දිවසං අට්ඨහිපි පුජ්ඵානි ගහෙත්වා ගතා. අථ නං සාමාවතී ආහ
– ‘‘කිං නු බො, අම්ම, අජ්ජ අම්භාකං රඤ්ඤා ද්විගුණං පුජ්ඵමුලං දින්ත’’න්ති?
‘‘නො, අයො’’ති. ‘‘අථ කස්මා බහුනි පුජ්ඵානී’’ති? ‘‘අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු අහං
වත්තාරො කභාපණෙ අත්තනො ගහෙත්වා චතුහි පුජ්ඵානි ආහරාමී’’ති. ‘‘අජ්ජ
කස්මා න ගණ්භී’’ති? ‘‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස ධම්මකථං සුත්වා ධම්මස්ස
අධිගතත්තා’’ති. අථ නං ‘‘අරෙ, දුට්ඨදාසී එත්තකං කාලං තයා ගහිතකභාපණෙ මෙ
දෙහි’’ති අතජ්ජෙත්වා, ‘‘අම්ම, තයා පිටිතං අමතං අම්භෙපි පායෙහි’’ති වත්වා
‘‘තෙන හි මං න්භාපෙහි’’ති වුත්තෙ සොළසහි ගන්ධොදකසට්ඨෙහි න්භාපෙත්වා
ද්වෙ මට්ඨසාටකෙ දාපෙසි. සා එකං නිවාසෙත්වා එකං එකංසං පාරුපිත්වා ආසනං

පඤ්ඤාපෙත්වා එකං බීජනිං ආහරාපෙත්වා ආසනෙන නිසිදිත්වා විත්තබ්බනිං ආදාය පඤ්ච මාතුගාමසතානි ආමන්තෙත්වා තාසං සත්ථාරා දෙසිතනියාමෙනෙව ධම්මං දෙසෙසි. තස්සා ධම්මකථං සුත්වා තා සබ්බාපි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨතිංසු.

තා සබ්බාපි බුද්ධජාතරං වන්දිත්වා, “අම්ම, අජ්ජතො පටියාය ත්වං කිලිට්ඨකම්මං මා කරි, අම්මාකං මාතුටියානෙ ව ආවරියටියානෙ ව යත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා දෙසිතං ධම්මං සුත්වා අම්මාකං කථෙහි” ති වදිංසු. සා තථා කරොන්ති අපරහාගෙ නිපිට්ඨකධරා ජාතා. අථ නං සත්ථා “එතදග්ගං, හික්ඛවෙ, මම සාවිකානං උපාසිකානං බහුස්සුතානං ධම්මකථිකානං යදිදං බුද්ධජාතරා” ති එතදග්ගෙ යපෙසි. තාපි බො පඤ්චසතා ඉත්ථියො තං එවමාහංසු – “අම්ම, සත්ථාරං දට්ඨුකාමාමිහා, තං නො දස්සෙහි, ගන්ධමාලාදීහි තං පුප්පස්සාමා” ති. “අයො, රාජකුලං නාම භාරියං, තුම්හෙ ගහෙත්වා බහි ගන්තුං න සක්කා” ති. “අම්ම, නො මා නාසෙහි, දස්සෙහෙව අම්මාකං සත්ථාර” ති. “තෙන හි තුම්මාකං වසනගබ්භානං හිත්තිසු යත්තකෙන ඔලොකෙනුං සක්කා හොති, තත්තකං ඡිද්දං කත්වා ගන්ධමාලාදීනි ආහරාපෙත්වා සත්ථාරං තිණ්ණං සෙට්ඨිතං සරද්ධාරං ගච්ඡන්තං තුම්හෙ තෙසු තෙසු යානෙසු යත්වා ඔලොකෙට්ඨ වෙව, හත්ථෙ ව පසාරෙත්වා වන්දට්ඨ, පුප්පෙට්ඨ වා” ති. තා තථා කත්වා සත්ථාරං ගච්ඡන්තඤ්ච ආගච්ඡන්තඤ්ච ඔලොකෙත්වා වන්දිංසු වෙව පුප්පෙසුඤ්ච.

අටෙකදිවසං මාගණ්ඩියා අත්තනො පාසාදතලතො නික්ඛමිත්වා වච්ඡකම්මානා තාසං වසනටියානං ගන්ත්වා ගබ්භෙසු ඡිද්දං දිස්වා, “ඉදං කි” ති ප්‍රච්ඡිත්වා, තාහි තස්සා සත්ථරි ආසාතබ්දධ්වාවං අජානන්තිහි “සත්ථා ඉමං නගරං ආගතො, මයං එත්ථ යත්වා සත්ථාරං වන්දාම වෙව පුප්පෙට්ඨ වා” ති චුත්තෙ, “ආගතො නාම ඉමං නගරං සමණො ගොතමො, ඉදානිස්ස කත්තබ්බං ජානිස්සාමි, ඉමාපි තස්ස උපටියාසිකා, ඉමාසමිපි කත්තබ්බං ජානිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසි – “මහාරාජ, සාමාවතිමිස්සිකානං බහිද්ධා පත්ථනා අත්ථි, කතිපාහෙනෙව තෙ ජීවිතං මාරෙස්සන්ති” ති. රාජා “න තා එවරූපං කරිස්සන්ති” ති න සද්දහි. පුනර්පුනං චුත්තෙපි න සද්දහි එව. අථ නං එවං තික්ඛන්තුං චුත්තෙපි අසද්දහන්තං “සවෙ මෙ න සද්දහසි, තාසං වසනටියානං ගන්ත්වා උපවාරෙහි, මහාරාජා” ති ආහ. රාජා ගන්ත්වා ගබ්භෙසු ඡිද්දං දිස්වා, “ඉදං කි” ති ප්‍රච්ඡිත්වා, තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ තාසං අකුජ්ඣිත්වා, කිඤ්චි අවත්වාච ඡිද්දානි පිදහාපෙත්වා සබ්බගබ්භෙසු උද්ධවිඡිද්දකවාතපානානි කාරෙසි. උද්ධවිඡිද්දකවාතපානානි කිර තස්මිං කාලෙ උප්පන්නානි. මාගණ්ඩියා තාසං කිඤ්චි කාතුං අසක්කුණිත්වා, “සමණස්ස ගොතමස්සෙව කත්තබ්බං කරිස්සාමි” ති නාගරානං ලඤ්ඡං දත්වා, “සමණං ගොතමං අන්තොනගරං පවිසිත්වා විවරන්තං දාසකම්මකරපොරිසෙහි අක්කොසෙත්වා පරිභාසෙත්වා පලාපෙට්ඨා” ති ආණාපෙසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකා තිසු රතනෙසු අප්පසන්නා අන්තොනගරං පවිට්ඨං සත්ථාරං අනුබන්ධිත්වා, “වොරොසි, බාලොසි, මුළුහොසි, ඔට්ඨොසි, ගොණොසි, ගදුහොසි, තෙරයිකොසි, තිරච්ඡානගතොසි, නත්ථි තුය්හං සුගති, දුග්ගතියෙව තුය්හං පාටිකඬ්ඛා” ති දසහි අක්කොසවත්ථුහි අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති.

තං සුත්වා ආයස්මා ආනන්දො සත්ථාරං එතදවොච – “හන්තෙ, ඉමෙ නාගරා අමිහෙ අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති, ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡාමා”ති. “කුහිං, ආනන්දොති”? “අඤ්ඤං නගරං, හන්තෙ”ති. “තත්ථ මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු පුන කත්ථ ගමිස්සාම, ආනන්දො”ති? “තතොපි අඤ්ඤං නගරං, හන්තෙ”ති. “තත්ථාපි මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු කුහිං ගමිස්සාමා”ති? “තතොපි අඤ්ඤං නගරං, හන්තෙ”ති. “ආනන්ද, එවං කාතුං න වට්ටති. යත්ථ අධිකරණං උප්පන්නං, තත්ථෙව තස්මිං වූපසන්නෙ අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං වට්ටති. කෙ පන තෙ, ආනන්ද, අක්කොසන්ති”ති? “හන්තෙ, දාසකම්මකරෙ උපාදාය සබ්බෙ අක්කොසන්ති”ති. “අහං, ආනන්ද, සඬිගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිසදිසො, සඬිගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිනො හි චතුහි දිසාහි ආගතෙ සරෙ සහිතුං භාරො, තථෙව බහුහි දුස්සිලෙහි කථිතකථානං සහනං නාම මය්හං භාරො”ති චත්වා අත්තානං ආරබ්භ ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා නාගවග්ගෙ තිස්සො ගාථා අභාසි –

“අහං නාගොච සඬිගාමෙ, වාපතො පතිතං සරං;
අතිවාකාසං තිතික්ඛිස්සං, දුස්සිලො හි බහුජ්ජනො.

“දන්තං නයන්ති සමිතිං, දන්තං රාජාහිරුහති;
දන්නො සෙට්ඨො මනුස්සෙසු, යොතිවාකාසං තිතික්ඛති.

“වරමස්සතරා දන්තා, ආජාතීයා ච සින්ධවා;
කුඤ්ජරා ච මහානාගා, අත්තදන්නො තතො වර”න්ති. (ධ. ප. 320-322);

ධම්මකථා සම්පත්තමහාජනස්ස සාත්ථිකා අභොසි. එවං ධම්මං දෙසෙත්වා මා වින්තයි, ආනන්ද, එතෙ සත්තාහමත්තමෙව අක්කොසිස්සන්ති, අට්ඨමෙ දිවසෙ තුණ්හි භවිස්සන්ති, බුද්ධානඤ්ඤි උප්පන්නං අධිකරණං සත්තාහතො උත්තරි න ගච්ඡති. මාගණ්ඩියා සත්ථාරං අක්කොසාපෙත්වා පලාපෙතුං අසක්කොන්ති, “කිං නු ඛො කරිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා, “ඉමා එතස්ස උපත්ථම්හභූතා, එතාසමිසි බාසනං කරිස්සාමි”ති එකදිවසං රඤ්ඤො සුරාපානට්ඨානෙ උපට්ඨානං කරොන්ති වුළුපිතු සාසනං පහිණි “අත්ථො මෙ කිර කුක්කුටෙහි, අට්ඨ මතකුක්කුටෙ, අට්ඨ සජ්චකුක්කුටෙ ච ගහෙත්වා ආගච්ඡතු, ආගන්ත්වා ච සොපානමත්ථකෙ යත්වා ආගතභාවං නිවෙදෙත්වා ‘පවිසතු’ති වුත්තෙපි අපවිසිත්වා පයමං අට්ඨ සජ්චකුක්කුටෙ පහිණතු, ‘පච්ඡා ඉතරෙ’”ති. වුළාපට්ඨාකස්ස ච “මම වචනං කරෙය්‍යාසි”ති ලඤ්ජං අදාසි. මාගණ්ඩියො ආගන්ත්වා, රඤ්ඤො නිවෙදාපෙත්වා, “පවිසතු”ති වුත්තෙ, “රඤ්ඤො ආපානභූමිං න පවිසිස්සාමි”ති ආහ. ඉතරා වුළුපට්ඨාකං පහිණි – “ගච්ඡ, තාත, මම වුළුපිතු සන්තික”න්ති. සො ගන්ත්වා තෙන දිත්තෙ අට්ඨ සජ්චකුක්කුටෙ ආනෙත්වා, “දෙව, පුරොහිතෙන පණ්ණාකාරො පහිතො”ති ආහ. රාජා “හද්දකො චත තො උත්තරිහඬිගො උප්පන්නො, කො නු ඛො පචෙය්‍යා”ති ආහ. මාගණ්ඩියා, “මහාරාජ, සාමාවනිජ්ජමුඛා පඤ්චසතා ඉත්ථිසො නික්කම්මිකා විචරන්ති, තාසං පෙසෙහි, තා පවිත්වා ආහරිස්සන්ති”ති ආහ. රාජා “ගච්ඡ, තාසං දත්වා අඤ්ඤස්ස කිර හත්ථෙ අදත්වා සයමෙව මාරෙත්වා

පවත්තු’ නි පෙසෙයි. වූඵපට්ඨාකො ‘සාධු දෙවා’ නි ගන්ත්වා තථා වත්වා තාහි ‘මයං පාණාතිපාතං න කරොමා’ නි පටික්ඛිත්තො ආගන්ත්වා තමත්ථං රඤ්ඤො ආරොවෙයි. මාගණ්ඨියා ‘දිට්ඨං තෙ, මහාරාජ, ඉදානි තාසං පාණාතිපාතස්ස කරණං වා අකරණං වා ජානිස්සයි, ‘සමණස්ස ගොතමස්ස පචිත්වා පෙසෙන්නු’ නි වදෙහි දෙවා’ නි ආහ. රාජා තථා වත්වා පෙසෙයි. ඉතරො තෙ ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො විය හුත්වා ගන්ත්වා තෙ කුක්කුටෙ පුරොහිතස්ස දත්වා මතකුක්කුටෙ තාසං සන්තිකං නෙත්වා, ‘ඉමෙ කිර කුක්කුටෙ පචිත්වා සත්ථු සන්තිකං පහිණං’ නි ආහ. තා, ‘සාමි, ආහර, ඉදං නාම අමහාකං කිව්ව’ නි පච්චුග්ගන්ත්වා ගණ්හිංසු. සො රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘කිං, තාතා’ නි පුට්ඨො, ‘සමණස්ස ගොතමස්ස පචිත්වා පෙසෙථානි වුත්තමත්තෙයෙව පටිමග්ගං ආගන්ත්වා ගණ්හිංසු’ නි ආචික්ඛි. මාගණ්ඨියා ‘පස්ස, මහාරාජ, න තා තුම්භාදිසානං කරොන්ති, ඛණ්දිධා පත්ථනා තාසං අත්ථිති වුත්තෙ න සද්දහසි’ නි ආහ. රාජා තං සුත්වාපි අධිවාසෙත්වා තුණ්හියෙව අහොසි. මාගණ්ඨියා ‘කිං නු ඛො කරිස්සාමි’ නි විත්තෙයි.

තදා පන රාජා ‘සාමාවතියා වාසුලදත්තාය මාගණ්ඨියාය වා’ නි තිස්සන්තමපි එතාසං පාසාදතලෙ වාරෙන වාරෙන සත්තාහං සත්තාහං විනිනාමෙති. අථ නං ‘ස්වෙ වා පරසුචෙ වා සාමාවතියා පාසාදතලං ගමිස්සති’ නි ඤත්වා මාගණ්ඨියා වූළපිතු සාසනං පහිණි – ‘අගදෙන කිර දායා ධොවිත්වා එකං සප්පං පෙසෙතු’ නි. සො තථා කත්වා පෙසෙයි. රාජා අත්තනො ගමනට්ඨානං හත්ථිකන්තවිණං ආදායෙව ගච්ඡති, තස්සා පොක්ඛරෙ එකං ඡිද්දං අත්ථි. මාගණ්ඨියා තෙන ඡිද්දෙන සප්පං පවෙසෙත්වා ඡිද්දං මාලාගුලෙන ථකෙයි. සප්පො ද්විහනිහං අත්තොවිණායමෙව අහොසි. මාගණ්ඨියා රඤ්ඤො ගමනදිවසෙ ‘අජ්ජ කතරිස්සිත්ථියා පාසාදං ගමිස්සයි දෙවා’ නි පුච්ඡිත්වා ‘සාමාවතියා’ නි වුත්තෙ, ‘අජ්ජ මයා, මහාරාජ, අමනාපො සුපිනො දිට්ඨො. න සක්කා තත්ථ ගන්තුං, දෙවා’ නි? ‘ගච්ඡාමෙවා’ නි. සා යාච තතියං වාරෙත්වා, ‘එවං සන්තෙ අහමපි තුම්භෙහි සද්ධිං ගමිස්සාමි, දෙවා’ නි වත්වා නිවත්තියමානාපි අනිවත්තිත්වා, ‘න ජානාමි, කිං හවිස්සති දෙවා’ නි රඤ්ඤො සද්ධිංයෙව අගමාසි.

රාජා සාමාවතීස්සිකාහි දින්නානි වත්ථපුප්ඵගන්ධාහරණානි ධාරෙත්වා සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා විණං උස්සිසකෙ යපෙත්වා සයනෙ නිපජ්ජි. මාගණ්ඨියා අපරාපරං විවරන්ති විය හුත්වා විණාඡිද්දතො පුප්ඵගුලං අපනෙයි. සප්පො ද්විහනිහං නිරාහාරො තෙන ඡිද්දෙන නික්ඛමිත්වා පස්සසන්තො එණං කත්වා සයනපිට්ඨෙ නිපජ්ජි. මාගණ්ඨියා තං දිස්වා, ‘ධි ධි, දෙව, සප්පො’ නි මහාසද්දං කත්වා රාජානඤ්ච තා ව අක්කොසන්ති, ‘අයං අත්ඨබ්බාලරාජා අලක්ඛිකො මය්හං වචනං න සුණාති, ඉමාපි නිස්සිරිකා දුබ්බිනීතා, කිං නාම රඤ්ඤො සන්තිකා න ලහන්ති, කිං නු තුම්භෙ ඉමස්මිං මතෙයෙව සුඛං ජීවිස්සථ, ජීවන්තෙ දුක්ඛං ජීවථ, ‘අජ්ජ මයා පාපසුපිනො දිට්ඨො, සාමාවතියා පාසාදං ගන්තුං න වට්ඨති’ නි වාරෙත්තියාපි මෙ වචනං න සුණසි, දෙවා’ නි ආහ. රාජා සප්පං දිස්වා මරණභයතජ්ජිතො ‘එවරුපමපි නාම ඉමා කරිස්සන්ති, අහො පාපා, අහං ඉමාසං පාපභාවං ආචික්ඛන්තියාපි ඉමිස්සා වචනං න සද්දහිං, පයමං අත්තනො ගබ්භෙසු ඡිද්දානි කත්වා නිසින්නා, පුන මයා

පෙසිනෙ කුක්කුටෙ පටිපහිණිංසු, අජ්ජ සයනෙ සජ්ජං විස්සජ්ජිංසු”ති කොටෙන සම්පජ්ජලිතො විය අහොසි.

සාමාවතීපි පඤ්චන්තං ඉත්ථිසතානං ඔවාදං අදාසි - “අම්මා, අම්මාකං අඤ්ඤං පටිසරණං නත්ථි, නරින්දෙ ව දෙවියා ව අත්තනි ව සමමෙව මෙත්තවිත්තං පවත්තෙථ, මා කස්සවි කොපං කරිත්ථා”ති. රාජා සහස්සථාමං සිඬ්ගධනුං ආදාය ජියං පොථෙත්වා විසජිතං සරං සන්නය්හිත්වා සාමාවතීං ධුරෙ කත්වා සබ්බා තා පටිපාටියා යපාපෙත්වා සාමාවතියා උරෙ සරං විස්සජ්ජෙසි. සො තස්සා මෙත්තානුභාවෙන පටිනිවත්තිත්වා ආගතමග්ගාහිමුඛොව හුත්වා රඤ්ඤො හදයං පවිසන්නො විය අට්ඨාසි. රාජා චිත්තෙසි - “මයා ඛිත්තො සරො සිලම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා ගච්ඡති, ආකාසෙ පටිහනනකට්ඨානං නත්ථි, අථ ව පනෙස නිවත්තිත්වා මම හදයාහිමුඛො ජාතො, අයඤ්භි නාම නිස්සත්තො නිජ්ජීවො සරොපි එතිස්සා ගුණං ජානාති, අහං මනුස්සභූතොපි න ජානාමි”ති, සො ධනුං ඡඩ්ඬෙත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සාමාවතියා පාදමූලෙ උක්කුටිකං නිසීදිත්වා ඉමං ගාථමාහ -

“සමමුය්හාමි පමුය්හාමි, සබ්බා මුය්හන්ති මෙ දිසා;
සාමාවතී මං තායස්සු, ත්වඤ්ච මෙ සරණං භවා”ති.

සා තස්ස වචනං සුත්වා, “සාධු, දෙව, මං සරණං ගච්ඡා”ති අවත්වා, “යමහං, මහාරාජ, සරණං ගතා, තමෙව ත්වම්පි සරණං ගච්ඡාහි”ති ඉදං වත්වා සාමාවතී සම්මාසම්බුද්ධසාවිකා -

“මා මං ත්වං සරණං ගච්ඡ, යමහං සරණං ගතා;
එස බුද්ධො මහාරාජ, එස බුද්ධො අනුත්තරො;
සරණං ගච්ඡ තං බුද්ධං, ත්වඤ්ච මෙ සරණං භවා”ති. -

ආහ. රාජා තස්ස වචනං සුත්වා, “ඉදානාහං අතිරෙකතරං භායාමි”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

“එස භියොයා පමුය්හාමි, සබ්බා මුය්හන්ති මෙ දිසා;
සාමාවතී මං තායස්සු, ත්වඤ්ච මෙ සරණං භවා”ති.

අථ නං සා පුරිමනෙයෙනෙව පුන පටික්ඛිපිත්වා, “තෙන හි ත්වඤ්ච සරණං ගච්ඡාමි, සත්ථාරඤ්ච සරණං ගච්ඡාමි, වරඤ්ච තෙ දම්මි”ති චුත්තෙ, “වරො ගහිතො හොතු, මහාරාජා”ති ආහ. සො සත්ථාරං උපසඬ්කම්ත්වා සරණං ගන්ත්වා නිමන්තෙත්වා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඝස්ස සත්තාහං මහාදානං දත්වා සාමාවතීං ආමන්තෙත්වා, “උට්ඨෙහි, වරං ගණ්භා”ති ආහ. “මහාරාජ, ය්හං හිරඤ්ඤාදීහි අත්ථො නත්ථි, ඉමං පන මෙ වරං දෙහි, තථා කරොහි, යථා සත්ථා නිබ්බ්ඨං පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ඉධාගච්ඡති, ධම්මං සුඤ්ඤාමි”ති. රාජා සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හත්තෙ, පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිබ්බ්ඨං ඉධාගච්ඡථ, සාමාවතීමිස්සිකා ‘ධම්මං සුඤ්ඤාමා’ති වදන්ති”ති ආහ. “මහාරාජ, බුද්ධානං නාම එකස්මිං යානෙ

නිබද්ධං ගන්තුං න වට්ටති, මහාජනො සත්ථාරං ආගමනත්ථාය පච්චාසීසති” ති.
 “තෙන හි, හත්තෙ, එකං භික්ඛුං ආණාපෙථා” ති. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං
 ආණාපෙසි. සො තතො පට්ඨාය පඤ්ච භික්ඛුසතානි ආදාය නිබද්ධං රාජකුලං
 ගච්ඡති. තාපි දෙවියො නිබද්ධං ථෙරං සපරිවාරං හොජෙන්නි, ධම්මං සුඤ්ඤානි. තා
 එකදිවසං ථෙරස්ස ධම්මකථං සුත්වා පසිදිත්වා, පඤ්චහි උත්තරාසඬගසතෙහි
 ධම්මපූජං අකංසු. එකෙකො උත්තරාසඬගො පඤ්ච සතානි පඤ්ච සතානි අග්ඝති.

තා එකවත්ථා දිස්වා රාජා පුච්ඡී – “කුහිං වො උත්තරාසඬගො” ති. “අයාස්ස
 නො දින්නා” ති. “තෙන සබ්බෙ ගහිතා” ති? “ආම, ගහිතා” ති. රාජා ථෙරං
 උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා තාහි උත්තරාසඬගානං දින්නභාවං පුච්ඡිත්වා තාහි
 දින්නභාවඤ්ච ථෙරෙන ගහිතභාවඤ්ච සුත්වා, “නනු, හත්තෙ, අතිබහුනි වත්ථානි,
 එත්තකෙහි කිං කරිස්සථා” ති පුච්ඡී. “අම්මාකං පහොනකානි වත්ථානි ගණ්හිත්වා
 සෙසානි ජිණ්ණවිවරිකානං භික්ඛුනං දස්සාමි, මහාරාජා” ති. “තෙ අත්තනො
 ජිණ්ණවිවරානි කිං කරිස්සන්ති” ති? “ජිණ්ණතරවිවරිකානං දස්සන්ති” ති. “තෙ
 අත්තනො ජිණ්ණතරවිවරානි කිං කරිස්සන්ති” ති? “පච්චත්ථරණානි
 කරිස්සන්ති” ති. “පුරාණපච්චත්ථරණානි කිං කරිස්සන්ති” ති? “භූමත්ථරණානි
 කරිස්සන්ති” ති. “පුරාණභූමත්ථරණානි කිං කරිස්සන්ති” ති? “පාදපුඤ්ජනානි
 කරිස්සන්ති, මහාරාජා” ති. “පුරාණපාදපුඤ්ජනානි කිං කරිස්සන්ති” ති?
 “ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කොට්ටෙත්වා මත්තිකාය මද්දිත්වා හිත්තිං ලිම්පිස්සන්ති” ති.
 “හත්තෙ, එත්තකානි කත්ථාපි අය්‍යානං දින්නානි න නස්සන්ති” ති? “ආම,
 මහාරාජා” ති. රාජා පසන්තො අපරානිපි පඤ්ච වත්ථසතානි ආහරාපෙත්වා ථෙරස්ස
 පාදමුලෙ යපාපෙසි. ථෙරො කිර පඤ්චසතග්ගසනකානෙව වත්ථානි
 පඤ්චසතභාගෙන පාදමුලෙ යපෙත්වා දින්නානි පඤ්චසතක්ඛන්තුං ලභි,
 සහස්සග්ගසනකානි සහස්සභාගෙන පාදමුලෙ යපෙත්වා දින්නානි සහස්සක්ඛන්තුං
 ලභි, සතසහස්සග්ගසනකානි සතසහස්සභාගෙන පාදමුලෙ යපෙත්වා දින්නානි
 සතසහස්සක්ඛන්තුං ලභි. එකං ද්වෙ තිණි වත්තාරි පඤ්ච දසානිආදිනා නයෙන
 ලද්ධානං පන ගණනා නාම නත්ථී. තථාගතෙ කිර පරිනිබ්බුතෙ ථෙරො
 සකලජම්බුදීපං විවරිත්වා සබ්බවිහාරෙසු භික්ඛුනං අත්තනො සන්තකානෙව
 පත්තච්චරානි අදාසි.

තදා මාගණ්ඩියාපි “යමහං කරොමි. තං තථා අහුත්වා අඤ්ඤාථා ව හොති, ඉදානි
 කිං නු ඛො කරිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා, “අත්ථෙපෙසො උපායො” ති රඤ්ඤෙ
 උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තෙ වුළුපිතු සාසනං පහිණි – “සාමාවතියා පාසාදං ගන්ත්වා,
 දුස්සකොට්ඨාගාරානි ව තෙලකොට්ඨාගාරානි ව විවරාපෙත්වා, දුස්සානි තෙලවාට්ඨු
 තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා ථම්මෙහ වෙයෙත්වා තා සබ්බාපි එකතො කත්වා ද්වාරං
 පිදහිත්වා බහි යන්තකං දත්වා දණ්ඩදීපිකාහි ගෙහෙ අග්ගිං දදමානො ඔතරිත්වා
 ගච්ඡතු” ති. සො පාසාදං අහිරුය්හ කොට්ඨාගාරානි විවරිත්වා වත්ථානි තෙලවාට්ඨු
 තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා ථම්මෙහ වෙයෙතුං ආරභි. අථ නං සාමාවනිජ්ජමුඛා ඉත්ථියො
 “කිං එතං වුළුපිතා” ති වදන්තියො උපසඬකම්සු. “අම්මා, රාජා දළ්ඞිකම්මත්ථාය
 ඉමෙ ථම්මෙහ තෙලපිලොතිකාහි වෙයාපෙති, රාජගෙහෙ නාම සුයුත්තං දුයුත්තං

දුප්ඡානං, මා මෙ සන්තිකෙ හොථ, අම්මා” ති එවං වත්වා තා ආගතා ගබ්භෙ පට්ටෙසත්වා ද්වාරානි පිදහිත්වා බහි යන්තකං දත්වා ආදිනො පට්ඨාය අග්ගිං දෙන්තො ඔතරි. සාමාවතී තාසං ඔවාදං අදාසි – “අම්මාකං අනාමතග්ගෙ සංසාරෙ විවරන්තිනං එවමෙව අග්ගිනා ක්කායමානානං අත්තභාවානං පරිච්ඡෙදො බුද්ධඤ්ඤාණෙනපි න සුකරො, අප්පමත්තා හොථා” ති. තා ගෙභෙ ක්කායන්තෙ වෙදනාපරිග්ගහකම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තියො කාවි දුතියඵලං, කාවි තතියඵලං පාපුණ්ණි. තෙන වුත්තං – “අථ ඛො සම්බහුලා භික්ඛු පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා යෙන භගවා තෙනුපසඬකම්මිංසු, උපසඬකම්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙන්වා එකමන්තං නිසීදිංසු, එකමන්තං නිසින්තා ඛො තෙ භික්ඛු භගවන්තං එතදවොචුං – ‘ඉධ, භන්තෙ, රඤ්ඤො උතෙනස්ස උය්‍යානගතස්ස අන්තෙපුරං දඩ්ඨං, පඤ්ච ව ඉත්ථිසතානි කාලකතානි සාමාවතීප්පමුඛානි. තාසං, භන්තෙ, උපාසිකානං කා ගති, කො අභිසම්පරායො’ ති? සන්තෙත්ථ, භික්ඛවෙ, උපාසිකායො සොතාපන්තා, සන්ති සකදාගාමියො, සන්ති අනාගාමියො, සබ්බා තා, භික්ඛවෙ, උපාසිකායො අනිප්ඵලා කාලකතා” ති. අථ ඛො භගවා එතමත්ථං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි –

“මොහසම්බන්ධනො ලොකො, හබ්බරුපොව දිස්සති;
උපධිබන්ධනො බාලො, තමසා පරිවාරිතො;
සස්සතොරිව බායති, පස්සතො නත්ථි කිඤ්චන” ති. (උදා. 70);

එවඤ්ච පන වත්වා, “භික්ඛවෙ, සත්තා නාම වට්ටෙ විවරන්තා නිච්චකාලං අප්පමත්තා හුත්වා පුඤ්ඤකම්මමෙව න කරොන්ති, පමාදිනො හුත්වා පාපකම්මම්පි කරොන්ති. තස්මා වට්ටෙ විවරන්තා සුබම්පි දුක්ඛම්පි අනුභවන්ති” ති ධම්මං දෙසෙසි.

රාජා “සාමාවතියා ගෙහං කිර ක්කායති” ති සුත්වා වෙගෙනාගච්ඡන්තොපි අද්ධිංසෙ සම්පාපුණ්ණිං නාසක්ඛි. ආගන්ත්වා පන ගෙහං නිබ්බාපෙන්තො උප්පන්තබ්බවදොමනස්සො අමච්චගණපරිවුතො නිසීදිත්වා සාමාවතියා ගුණෙ අනුස්සරන්තො, “කස්ස නු ඛො ඉදං කම්ම” ති වින්තෙත්වා – “මාගණ්ඨියාය කාරිතං හවිස්සති” ති ඤත්වා, “තාසෙත්වා පුච්ඡියමානා න කට්ඨස්සති, සණ්කං උපායෙන පුච්ඡස්සාමි” ති වින්තෙත්වා අමච්චෙ ආහ – “අම්මො, අහං ඉතො පුබ්බෙ උට්ඨාය සමුට්ඨාය ආසඬකිතපරිසඬකිතොව හොමි, සාමාවතී මෙ නිච්චං ඔතාරමෙව ගවෙසති, ඉදානි පන මෙ විත්තං නිබ්බුතං හවිස්සති, සුබෙන ව වසිතුං ලභිස්සාමි” ති, තෙ “කෙන නු ඛො, දෙව, ඉදං කත” ති ආහංසු. “මයි සිනෙහෙන කෙනචි කතං හවිස්සති” ති. මාගණ්ඨියාපි සම්පෙ යීතා තං සුත්වා, “නාඤ්ඤො කොචි කාතුං සක්ඛිස්සති, මයා කතං, දෙව, අහං වුළපිතරං ආණාපෙන්වා කාරෙසි” ති ආහ. “තං යපෙන්වා අඤ්ඤො මයි සිනෙහො සත්තො නාම නත්ථි, පසන්තොස්මි, වරං තෙ දම්මි, අත්තනො ඤාතිගණං පක්කොසාපෙහි” ති. සා ඤාතකානං සාසනං පහිණි – “රාජා මෙ පසන්තො වරං දෙති, සීසං ආගච්ඡන්තු” ති. රාජා ආගතාගතානං මහන්තං සක්කාරං කාරෙසි. තං දිස්වා තස්සා අඤ්ඤාතකාපි ලඤ්ජං දත්වා “මයං

මාගණ්ඩියාය ඤාතකා” ති ආගච්ඡිංසු. රාජා තෙ සබ්බෙ ගාභාපෙත්වා රාජභිගණෙන නාභිජ්ජමාණෙ ආවාටෙ ඛණාපෙත්වා තෙ තත්ථ නිසිදාපෙත්වා පංසුභි පුරෙත්වා උපරි පලාලෙ විකිරාපෙත්වා අග්ගිං දාපෙසි. චම්මස්ස දඩ්ඨකාලෙ අයනභිගලෙන කසාපෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හිරාහිරං කාරෙසි. මාගණ්ඩියාය සරිරතොපි තිබ්බණෙන සත්ථෙත සනසනට්ඨානෙසු මංසං උජ්ජාටෙත්වා තෙලකපාලං උද්ධනං ආරොපෙත්වා පුටෙ විය පවාපෙත්වා තමෙව බාදාපෙසි.

ධම්මසභායම්පි භික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං, “අනනුච්ඡවිකං වත, ආවුසො, එවරුපාය සද්ධාය පසන්නාය උපාසිකාය එවරුපං මරණං” ත්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා, “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා” ති පුච්ඡිත්වා, “ඉමාය නාමා” ති චුත්තෙ “භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ සාමාවනිජ්ජමුබානං ඉත්ථිනං එතං අයුත්තං සම්පත්තං. පුබ්බෙ කතකම්මස්ස පන යුත්තමෙව එතාහි ලද්ධං” ත්ති වත්වා, “කිං, හත්තෙ, එතාහි පුබ්බෙ කතං, තං ආචික්ඛං” ති තෙහි යාවිතො අතිතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්නෙ රාජගෙහෙ නිබද්ධං අට්ඨ පච්චෙකඛුද්ධා භුඤ්ජන්ති. පඤ්චසතා ඉත්ථියො තෙ උපට්ඨහන්ති. තෙසු සත්ත පච්චෙකඛුද්ධා හිමවත්තං ගච්ඡන්ති, එකො නදීතීරෙ එකං තිණගහනං අත්ථි, තත්ථ ඤානං සමාපජ්ජිත්වා නිසිදි. අට්ඨකදිවසං රාජා පච්චෙකඛුද්ධෙසු ගතෙසු තා ඉත්ථියො ආදාය නදියං උදකකීළං කීළිතුං ගතො. තත්ථ තා ඉත්ථියො දිවසභාගං උදකෙ කීළිත්වා උත්තරිත්වා සිතපිළිතා අග්ගිං විසිබ්බෙතුකාමා “අම්භාකං අග්ගිකරණට්ඨානං ඔලොකෙථා” ති අපරාපරං විවරන්තියො තං තිණගහනං දිස්වා, “තිණරාසි” ති සඤ්ඤාය තං පරිවාරෙත්වා යීතා අග්ගිං අදංසු. තිණෙසු ඤායිත්වා පතන්තෙසු පච්චෙකඛුද්ධං දිස්වා, “නට්ඨාමහා, අම්භාකං රඤ්ඤො පච්චෙකඛුද්ධො ඤායති, රාජා ඤත්වා අම්භෙ නාසෙස්සති, සුද්ධිඨං නං කරිස්සාමා” ති සබ්බා තා ඉත්ථියො ඉතො විතො ව දාරුනි ආහරිත්වා තස්ස උපරි දාරුරාසිං කරිංසු. මහාදාරුරාසි අහොසි. අථ නං ආලිම්පෙත්වා, “ඉදානි ඤායිස්සති” ති පක්කම්භිංසු. තා පයමං අසඤ්චෙතනිකා හුත්වා කම්මුතා න බජ්ඣංසු, ඉදානි පච්ඡා සඤ්චෙතනාය කම්මුතා බජ්ඣංසු. පච්චෙකඛුද්ධං පන අන්තොසමාපත්තියං සකට්ඨහස්සෙහි දාරුනි ආහරිත්වා ආලිම්පෙත්වා උස්මාකාරමත්තම්පි ගහෙතුං න සක්කොන්ති. තස්මා සො සත්තමෙ දිවසෙ උට්ඨාය යථාසුඛං අගමාසි. තා තස්ස කම්මස්ස කතත්තා බහුනි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ ඉමිනාව නියාමෙන ගෙහෙ ඤායමානෙ ඤායිංසු. ඉදං එතාසං පුබ්බකම්මන්ති.

එවං චුත්තෙ භික්ඛු සත්ථාරං පටිපුච්ඡිංසු – “බුජ්ජුත්තරා පන, හත්තෙ, කෙන කම්මෙන බුජ්ජා ජාතා, කෙන කම්මෙන මහාපඤ්ඤා, කෙන කම්මෙන සොතාපත්තිඵලං අධිගතා, කෙන කම්මෙන පරෙසං පෙසනකාරිතා ජාතා” ති? භික්ඛවෙ, තස්සෙව රඤ්ඤො බාරාණසියං රජ්ජං කරණකාලෙ ස්වෙව පච්චෙකඛුද්ධො ථොකං බුජ්ජධාතුකො අහොසි. අට්ඨකා උපට්ඨායිකා ඉත්ථි

කම්බලං පාරුපිත්වා සුවණ්ණසරණං ගහෙත්වා, “අම්භාකං පච්චෙකඛුද්ධො එවඤ්ච එවඤ්ච විවරති”ති බුජ්ජා හුත්වා තස්ස විවරණාකාරං දස්සෙසි. තස්ස නිස්සන්දෙන බුජ්ජා ජාතා. තෙ පන පච්චෙකඛුද්ධො පයමදිවසෙ රාජගෙහෙ නිසිදාපෙත්වා පත්තෙ ගාභාපෙත්වා පායාසස්ස පුරෙත්වා දාපෙසි. උණ්හපායාසස්ස පුරෙ පත්තෙ පච්චෙකඛුද්ධා පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා ගණ්හන්ති. සා ඉත්ථී තෙ තථා කරොන්තෙ දිස්වා අත්තනො සන්තකානි අට්ඨ දන්තවලයානි දත්වා, “ඉධ යපෙත්වා ගණ්හවා”ති ආහ. තෙසු තථා කත්වා තං ඔලොකෙත්වා යීතෙසු තෙසං අධිජ්ජායං ඤත්වා, “නත්ථී, හන්තෙ, අම්භාකං එතෙහි අත්ථො. තුම්භාකඤ්ඤෙව එතානි පරිච්චත්තානි, ගහෙත්වා ගච්ජවා”ති ආහ. තෙ ගහෙත්වා නන්දමුලකපබ්භාරං අගමංසු. අජ්ජතනාපි තානි වලයානි අරොගානෙව. සා තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන ඉදානි තිපිටකධරා මහාපඤ්ඤා ජාතා. පච්චෙකඛුද්ධානං කතඋපට්ඨානස්ස නිස්සන්දෙන පන සොනාපත්තිඵලං පත්තා. ඉදමස්සා බුද්ධන්තරෙ පුබ්බකම්මං.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පන එකා බාරාණසිසෙට්ඨීනො ධිතා වඩ්ඪමානකච්ඡායාය ආදාසං ගහෙත්වා අත්තානං අලඬකරොන්ති නිසිදි. අට්ඨසා විස්සාසිකා එකා බීණාසවා හික්ඛුනී තං දට්ඨුං අගමාසි. හික්ඛුනියො හි බීණාසවාපි සායන්හසමයෙ උපට්ඨාකකුලානි දට්ඨුකාමා භොන්ති. තස්මිං පන ඛණෙ සෙට්ඨීධිතාය සන්තිකෙ කාවි පෙසනකාරිකා නත්ථී, සා “චන්දාමි, අයො, එතං තාව මෙ පසාධනපෙළකං ගහෙත්වා දෙවා”ති ආහ. ථෙරී චිත්තෙසි – “සචස්සා ඉමං ගණ්හිත්වා න දස්සාමි, මයි ආසාතං කත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති. සථෙ පන දස්සාමි, පරස්ස පෙසනකාරිකා හුත්වා නිබ්බත්තිස්සති. නිරයසන්තාපතො ඛො පන පරස්ස පෙසනභාවොව සෙයො”ති. “සා අනුදයං පටිච්ච තං ගහෙත්වා තස්සා අදාසි. තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන පරෙසං පෙසනකාරිකා ජාතා”ති.

අට්ඨ පුනෙකදිවසං හික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං “සාමාවනිජ්ජමුඛා පඤ්චසතා ඉත්ථීයො ගෙහෙ අග්ගිනා කුමාරිංසු, මාගණ්ඩියා ඤාතකා උපරි පලාලග්ගිං දත්වා අයනඬගලෙහි හිත්තා, මාගණ්ඩියා පක්කුචීතතෙලෙ පක්කා, කෙ නු ඛො එත්ථ ජීවන්ති නාම, කෙ මතා නාමා”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා, “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා”ති පුච්ඡිත්වා, “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “හික්ඛවෙ, යෙ කෙවි පමත්තා, තෙ වස්සසතං ජීවන්තාපි මතායෙව නාම. යෙ අප්පමත්තා, තෙ මතාපි ජීවන්තියෙව. තස්මා මාගණ්ඩියා ජීවන්තීපි මතායෙව නාම, සාමාවනිජ්ජමුඛා පඤ්චසතා ඉත්ථීයො මතාපි ජීවන්තියෙව නාම. න හි, හික්ඛවෙ, අප්පමත්තා මරන්ති නාමා”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

21.

“අප්පමාදො අමතපදං, පමාදො මච්චුනො පදං;
අප්පමත්තා න මීයන්ති, යෙ පමත්තා යථා මතා.

22.

“එවං විසෙසතො ඤාත්වා, අප්පමාදම්භි පණ්ඩිතා;
අප්පමාදෙ පමොදන්ති, අරියානං ගොචරෙ රතා.

23.

“තෙ ක්‍රියාසිතො සාතතිකා, නිව්චං දුල්භපරක්කමා;
චුසන්ති ධීරා නිබ්බානං, යොගක්ඛෙමං අනුත්තර”න්ති.

තත්ථ අප්පමාදොති පදං මහන්තං අත්ථං දීපෙනි, මහන්තං අත්ථං ගහෙන්වා
තිට්ඨති. සකලම්පි හි තෙපිටකං බුද්ධචචනං ආහරිත්වා කලීයමානං අප්පමාදපදමෙව
ඔතරති. තෙන චුත්තං –

“සෙය්‍යාථාපි, භික්ඛවෙ, යානි කානිච් ජඩ්ගලානං පාණානං පදජාතානි,
සබ්බානි තානි හත්ථිපදෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති, හත්ථිපදං තෙසං
අග්ගමක්ඛායති යදිදං මහන්තත්තෙන. එවමෙව බො, භික්ඛවෙ, යෙ කෙච්චි
කුසලා ධම්මා, සබ්බෙනෙ අප්පමාදමූලකා අප්පමාදසමොසරණා, අප්පමාදො
තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායති”ති (සං. නි. 5.140).

සො පනෙස අත්ථතො සතියා අවිජ්ජවාසො නාම. නිව්චං උපට්ඨිතාය සතියා
චෙතං නාමං. අමතපදන්ති අමතං චූච්චති නිබ්බානං. තඤ්ඤි අජාතත්තා නු ජීයති න
මීයති, තස්මා අමතන්ති චූච්චති. පජ්ජන්ති ඉමිනානි පදං, අමතං පාපුණන්තිති
අත්ථො. අමතස්ස පදං අමතපදං, අමතස්ස අධිගමූපායොති චුත්තං හොති, පමාදොති
පමජ්ජනභාවො, මුට්ඨස්සතිසඬ්ඛාතස්ස සතියා වොසග්ගස්සෙතං නාමං. මච්චුනොති
මරණස්ස. පදන්ති උපායො මග්ගො. පමත්තො හි ජාතිං නාතිචත්තති, ජාතො ජීයති
චෙව මීයති වානි පමාදො මච්චුනො පදං නාම හොති, මරණං උපෙනි. අප්පමත්තා න
මීයන්තිති සතියා සමන්තාගතා හි අප්පමත්තා න මරන්ති. අපරා අමරා හොන්තිති න
සල්ලක්ඛෙනබ්බං. න හි කොච්චි සත්තො අපරො අමරො නාම අත්ථී, පමත්තස්ස පන
චට්ඨං නාම අපරිච්ඡින්නං, අප්පමත්තස්ස පරිච්ඡින්නං. තස්මා පමත්තා ජාතිආදීහි
අපරිමුත්තත්තා ජීවන්තාපි මතායෙව නාම. අප්පමත්තා පන අප්පමාදලක්ඛණං
වඩ්ඪෙත්වා බිජ්ජං මග්ගඵලානි සච්ඡිකත්වා දුතියතනියඅත්තභාවෙසු න
නිබ්බත්තන්ති. තස්මා තෙ ජීවන්තාපි මතාපි න මීයන්තියෙව නාම. යෙ පමත්තා යථා
මතානි යෙ පන සත්තා පමත්තා, තෙ පමාදමරණෙන මතත්තා, යථා හි
ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදෙන මතා දාරුක්ඛන්ධසදිසා අපගතවිඤ්ඤාණා, තථෙව හොන්ති.
තෙසම්පි හි මතානං විය ගහට්ඨානං තාව “දානං දස්සාම, සීලං රක්ඛිස්සාම,
උපොසථකම්මං කරිස්සාමා”ති එකචිත්තම්පි න උජ්ජජ්ජති, පබ්බජිතානම්පි
“ආවරියුපජ්ඣායවත්තාදීනි පුරෙස්සාම, ධුතඬ්ඛානි සමාදිශිස්සාම, භාවනං
වඩ්ඪෙස්සාමා”ති න උජ්ජජ්ජතිති මතෙන තෙ කිං නානාකරණාව හොන්ති. තෙන
චුත්තං – “යෙ පමත්තා යථා මතා”ති.

එවං විසෙසතො ඤාත්වානි පමත්තස්ස වට්ඨතො නිස්සරණං නත්ථී,
අප්පමත්තස්ස අත්ථීති එවං විසෙසතොව ජානිත්වා. කෙ පනෙතං විසෙසං

ජානන්ති? අප්පමාදමිති පණ්ඩිතානි යෙ පණ්ඩිතා මෙධාවිනො සප්පඤ්ඤා අත්තනො අප්පමාදෙ යත්වා අප්පමාදං වඩ්ඤ්ති, තෙ එවං විසෙසකාරණං ජානන්ති. අප්පමාදෙ පමොදන්ති තෙ එවං ඤත්වා තස්මිං අත්තනො අප්පමාදෙ පමොදන්ති, පහංසිතමුඛා තුට්ඨපහට්ඨා හොන්ති. අරියානං ගොචරෙ රතානි තෙ එවං අප්පමාදෙ පමොදන්තා තං අප්පමාදං වඩ්ඤ්තිවා අරියානං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං ගොචරසඬ්ඛානෙ චතුසතිපට්ඨානාදිහෙදෙ සත්තතිංස ඛොධිපක්ඛියධම්මෙ නවවිධලොකුත්තරධම්මෙ ච රතා නිරතා, අභිරතා හොන්තිති අත්ථො.

තෙ කොයිනොති තෙ අප්පමත්තා පණ්ඩිතා අට්ඨසමාපත්තිසඬ්ඛානෙන ආරම්මණුපනිජ්ඣානෙන විපස්සනාමග්ගඵලසඬ්ඛානෙන ලක්ඛණුපනිජ්ඣානෙන වානි දුට්ඨෙතපි කොනෙන කොයිනො. සාතතිකානි අභිනික්ඛමනකාලතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා සතතං පවත්තකායිකචෙතසිකවිරියා. නිව්චං දළ්භපරක්කමානි යං තං පුරිසථාමෙන පුරිසවිරියෙන පුරිසපරක්කමෙන පත්තබ්බං, න තං අපාපුණ්ත්වා වීරියස්ස සණ්ඨානං භවිස්සතිති එවරුපෙන වීරියෙන අත්තරා අනොසක්කිත්වා නිව්චප්පවත්තෙන දළ්භපරක්කමෙන සමන්තාගතා. චුසන්තිති එත්ථ ද්වෙ චුසනා ඤාණචුසනා ච, විපාකචුසනා ච. තත්ථ චත්තාරො මග්ගා ඤාණචුසනා නාම, චත්තාරි ඵලානි විපාකචුසනා නාම. තෙසු ඉධ විපාකචුසනා අධිජ්ජෙනා. අරියඵලෙන නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්තො ධීරා පණ්ඩිතා තාය විපාකචුසනාය චුසන්ති, නිබ්බානං සච්ඡිකරොන්ති. යොගක්ඛෙමං අනුත්තරන්ති යෙ චත්තාරො යොගා මහාජනං වට්ටෙ ඔසිදාපෙන්ති, තෙහි ඛෙමං නිබ්භයං සබ්බෙහි ලොකියලොකුත්තරධම්මෙහි සෙට්ඨත්තා අනුත්තරන්ති.

දෙසනාපරියොසානෙ බහු සොනාපන්තාදයො අහෙසුං. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

සාමාවතීවත්ථු පයමං.

2. කුම්භසොසකසෙට්ඨිවත්ථු

උට්ඨානවතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො කුම්භසොසකං ආරබ්භ කපෙසි. රාජගහනගරස්මිඤ්ඤි රාජගහසෙට්ඨිනො ගෙහෙ අභිවාතරොගො උප්පජ්ජී, තස්මිං උප්පන්තෙ මක්ඛිකා ආදිං කත්වා යාව ගාවා පයමං තිරච්ඡානගතා මරන්ති, තතො දාසකම්මකරො, සබ්බපච්ඡා ගෙහසාමිකා, තස්මා සො රොගො සබ්බපච්ඡා සෙට්ඨිඤ්ඤි ජායඤ්ඤි ගණ්ඨි. තෙ රොගෙන චුට්ඨා පුත්තං සන්තිකෙ ධීතං ඔලොකෙන්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි තං ආහංසු – “තාත, ඉමස්මිං කිර රොගෙ උප්පන්තෙ හිත්තිං හින්දිත්වා පලායන්තාව ජීවිතං ලහන්ති, ත්වං අම්භෙ අනොලොකෙන්වා පලායිත්වා ජීවන්තො පුනාගන්ත්වා අම්භාකං අසුකට්ඨානෙ නාම චත්තාලිස ධනකොට්ඨො නිදහිත්වා යපිතා, තා උද්ධරිත්වා ජීවිකං කප්පෙය්‍යාසි” ති. සො තෙසං වචනං සුත්වා රුදමානො

මාතෘපිතරො වන්දිත්වා මරණභයභීතො භික්ඛිං භික්ඛිත්වා පලායිත්වා පබ්බතගහනං ගන්ත්වා ද්වාදස වස්සානි තත්ථ වසිත්වා මාතෘපිතුවසනට්ඨානං පච්චාගඤ්ඡි.

අථ නං දහරකාලෙ ගන්ත්වා පරුළුභකෙසමස්සුකාලෙ ආගතත්තා න කොච්ඡ සඤ්ජානි. සො මාතෘපිතූභි දිත්තසඤ්ඤාවසෙන ධනට්ඨානං ගන්ත්වා ධනස්ස අරොගභාවං ඤත්වා වින්තෙසි – “මං න කොච්ඡ සඤ්ජානාති, සවාහං ධනං උද්ධරිත්වා වලඤ්ජීස්සාමි, ‘එකෙන දුග්ගතෙන නිධි උද්ධටො’ති මං ගහෙත්වා විහෙයෙය්‍යං, යංනුනාහං හතිං කත්වා ජීවෙය්‍ය”න්ති. අටෙකං පිලොතිකං නිවාසෙත්වා, “අත්ථි කොච්ඡ හතකෙන අත්ථිකො”ති ප්‍රච්ඡන්තො හතකච්ථිං පාපුණි. අථ නං හතකා දිස්වා, “සවෙ අම්භාකං එකං කම්මං කරිස්සසි, හත්තවෙනනං තෙ දස්සාමා”ති ආහංසු. “කිං කම්මං නාමා”ති? “පබ්බොධනවොදනකම්මං. සවෙ උස්සහසි, පාතොව උට්ඨාය ‘තාතා, උට්ඨහථ, සකටානි සන්තය්හථ, ගොණෙ යොජෙථ, හත්ථිඅස්සානං තිණත්ථාය ගමනවෙලා; අම්මා, තුම්භෙපි උට්ඨහථ, යාගුං පචථ, හත්තං පචථා’ති විචරිත්වා ආරොචෙහී”ති. සො “සාධු”ති සම්පට්ඨි. අථස්ස වසනත්ථාය එකං සරං අදංසු. සො දෙවසිකං තං කම්මං අකාසි.

අථස්ස එකදිවසං රාජා බිම්බිසාරො සද්දමස්සොසි. සො පන සබ්බරවඤ්ඤා අහොසි. තස්මා “මහාධනස්ස පුරිසස්සෙස සද්දො”ති ආහ. අථස්ස සන්තිකෙ ධීතා එකා පරිවාරිකා “රාජා යං වා තං වා න කටෙස්සති, ඉදං මයා ඤාතුං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා – “ගච්ඡ, තාත, එතං ජානාහී”ති එකං පුරිසං පහිණි. සො වෙගෙන ගන්ත්වා තං දිස්වා ආගන්ත්වා, “එකො හතකානං හතිකාරකො කපණමනුස්සො එසො”ති ආරොචෙසි. රාජා තස්ස වචනං සුත්වා තුණ්හී හුත්වා දුතියදිවසෙපි තතියදිවසෙපි තං තස්ස සද්දං සුත්වා තටෙව ආහ. සාපි පරිවාරිකා තටෙව වින්තෙත්වා පුනස්පුනං පෙසෙත්වා, “කපණමනුස්සො එසො”ති වුත්තෙ වින්තෙසි – “රාජා ‘කපණමනුස්සො එසො’ති වචනං සුත්වාපි න සද්දහති, පුනස්පුනං ‘මහාධනස්ස පුරිසස්සෙස සද්දො’ති වදති, හවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙන, යථාසභාවතො එතං ඤාතුං වට්ටති”ති. සා රාජානං ආහ, “දෙව, අහං සහස්සං ලහමානා ධීතරං ආදාය ගන්ත්වා එතං ධනං රාජකුලං පවෙසෙස්සාමි”ති. රාජා තස්සා සහස්සං දාපෙසි.

සා තං ගහෙත්වා ධීතරං එකං මලිනධාතුකං වත්ථං නිවාසාපෙත්වා තාය සද්ධිං රාජගෙහතො නික්ඛමිත්වා මග්ගපට්ටපන්නා විය හතකච්ථිං ගන්ත්වා එකං සරං පච්ඡිත්වා, “අම්ම, මයං මග්ගපට්ටපන්නා, එකාහද්විහං ඉධ විස්සමිත්වා ගමිස්සාමා”ති ආහ. “අම්ම, බහුනි සරමානුසකානි, න සක්කා ඉධ වසිතුං, එතං කුම්භසොසකස්ස ගෙහං තුව්ඡං, තත්ථ ගච්ඡථා”ති. සා තත්ථ ගන්ත්වා, “සාමි, මයං මග්ගපට්ටපන්නකා, එකාහද්විහං ඉධ විස්සමාමා”ති වත්වා තෙන පුනස්පුනං පටික්ඛිත්තාපි, “සාමි, අජ්ජෙකදිවසමත්තං වසිත්වා පාතොව ගමිස්සාමා”ති නික්ඛමිතුං න ඉච්ඡි. සා තත්ථටෙව වසිත්වා පුනදිවසෙ තස්ස අරඤ්ඤගමනවෙලාය, “සාමි, තච නිවාපං දත්වා යාහි, ආහාරං තෙ පච්ඡිසාමි”ති වත්වා, “අලං, අම්ම,

අහමෙව පවිත්වා භුඤ්ජීස්සාමි” ති වුත්තෙ පුනප්පුනං නිබන්ධිත්වා තෙන දිත්තෙ ගහිතමත්තකෙයෙව කත්වා අත්තරාපණතො භාජනානි වෙව පරිසුද්ධතණ්ඩුලාදීනි ව ආහරාපෙත්වා රාජකුලෙ පවනනියාමෙන සුපරිසුද්ධං ඔදනං, සාධුරසානි ව ද්වෙ තිණි සුපබ්බාඤ්ජනානි පවිත්වා තස්ස අරඤ්ඤතො ආගතස්ස අදාසි. අථ නං භුඤ්ජිත්වා මුදුවිත්තතං ආපන්නං ඤත්වා, “සාමි, කිලන්තම්හ, එකාහද්විහං ඉධෙව හොමා” ති ආහ. සො “සාධු” ති සම්පට්චිඡි.

අථස්ස සායම්පි පුනදිවසෙපි මධුරහත්තං පවිත්වා අදාසි. අථ මුදුවිත්තතං තස්ස ඤත්වා “සාමි, කතිපාහං ඉධෙව වසිස්සාමා” ති. තත්ථ වසමානා තිබ්බේන සත්ථෙත තස්ස මඤ්චවාණං හෙට්ඨාඅට්ඨාසං තහං තහං ඡින්දි. මඤ්චො තස්මිං ආගන්ත්වා නිසින්නමත්තෙයෙව හෙට්ඨා ඔලම්බි. සො “කස්මා අයං මඤ්චො එවං ඡිජ්ජිත්වා ගතො” ති ආහ. “සාමි, දහරදාරකෙ වාරෙතුං න සක්කොමි, එත්ථෙව සන්නිපතන්ති” ති. “අම්ම, ඉදං මෙ දුක්ඛං තුම්හෙ නිස්සාය ජාතං. අහඤ්භි පුබ්බෙ කත්ථවි ගච්ඡන්තො ද්වාරං පිදහිත්වා ගච්ඡාමි” ති. “කිං කරොමි, තාත, වාරෙතුං න සක්කොමි” ති. සා ඉමිනාව නියාමෙන ද්වෙ තයො දිවසෙ ඡින්දිත්වා තෙන උජ්ඣායිත්වා බීයිත්වා වුච්චමානාපි තථෙව වත්වා පුන එකං ද්වෙ රජ්ජුකෙ යථෙත්වා සෙසෙ ඡින්දි. තං දිවසං තස්මිං නිසින්නමත්තෙයෙව සබ්බං වාණං භූමියං පති, සිසං ජණ්ණකෙහි සද්ධිං එකතො අහොසි, සො උට්ඨාය, “කිං කරොමි, ඉදානි කුහිං ගම්ස්සාමි, නිපජ්ජනමඤ්චස්සපි තුම්හෙහි අසාමිකො විය කතොමිහි” ති ආහ. “තාත, කිං කරොමි, පට්චිස්සකදාරකෙ වාරෙතුං න සක්කොමි, හොතු, මා වින්තයි, ඉමාය නාම වෙලාය කුහිං ගම්ස්සපි” ති ධීතරං ආමන්තෙත්වා, “අම්ම, තව භාතිකස්ස නිපජ්ජනොකාසං කරොහි” ති ආහ. සා එකපස්සෙ සයිත්වා “ඉධාගච්ඡ, සාමි” ති ආහ. ඉතරොපි නං “ගච්ඡ, තාත, හගිනියා සද්ධිං නිපජ්ජා” ති වදෙසි. සො තාය සද්ධිං එකමඤ්චෙ නිපජ්ජිත්වා තං දිවසඤ්ඤෙව සන්ථවං අකාසි, කුමාරිකා පරොදි. අථ නං මාතා පුච්ඡි – “කිං, අම්ම, රොදසි” ති? “අම්ම, ඉදං නාම ජාත” ති. “හොතු, අම්ම, කිං සක්කා කාතුං, තයාපි එකං හත්තාරං ඉමිනාපෙකං පාදපරිවාරිකං ලද්ධුං වට්ටති” ති තං ජාමාතරං අකාසි. තෙ සමග්ගවාසං වසිංසු.

සා කතිපාහච්චයෙන රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි – “හතකච්චීයං ඡණං කරොන්තු. යස්ස පන සරෙ ඡණො න කරියති, තස්ස එත්තකො නාම දණ්ඨොති සොසනං කාරෙතු” ති. රාජා තථා කාරෙසි. අථ නං සස්සු ආහ – “තාත, හතකච්චීයං රාජාණාය ඡණො කත්තබ්බො ජාතො, කිං කරොමා” ති? “අම්ම, අහං හතිං කරොන්තොපි ජීවිතුං න සක්කොමි, කිං කරිස්සාමි” ති? “තාත, සරාවාසං වසන්තා නාම ඉණම්පි ගණ්හන්ති, රඤ්ඤො ආණා අකාතුං න ලබ්භා. ඉණතො නාම යෙන කෙනවි උපායෙන මුච්චිතුං සක්කා, ගච්ඡ, කුතොවි එකං වා ද්වෙ වා කභාපණෙ ආහරා” ති ආහ. සො උජ්ඣායන්තො බීයන්තො ගන්ත්වා වත්තාලීසකොට්ඨනට්ඨානතො එකමෙව කභාපණං ආහරි. සා තං කභාපණං රඤ්ඤො පෙසෙත්වා අත්තතො කභාපණෙන ඡණං කත්වා පුන කතිපාහච්චයෙන තථෙව සාසනං පහිණි. පුන රාජා තථෙව “ඡණං කරොන්තු, අකරොන්තානං එත්තකො දණ්ඨො” ති ආණාපෙසි. පුනපි සො තාය තථෙව වත්වා නිජ්ජිලියමානො

ගන්නවා තයො කභාපණෙ ආහරි. සා තෙපි කභාපණෙ රඤ්ඤො පෙසෙත්වා පුන කතිපාහව්වයෙන තට්ඨ සාසනං පභිණි – “ඉදානි පුරිසෙ පෙසෙත්වා ඉමං පක්කොසාපෙතු”ති. රාජා පෙසෙසි. පුරිසා ගන්නවා, “කුම්භසොසකො නාම කතරො”ති පුච්ඡිත්වා පරියෙසන්තා තං දිස්වා “එහි, හො රාජා, තං පක්කොසනී”ති ආහංසු. සො භිතො “න මං රාජා ජානාතී”තිආදීනි වත්වා ගත්තුං න ඉච්ඡි. අථ නං බලක්කාරෙන හත්ථාදිසු ගහෙත්වා ආකඨසීංසු. සා ඉත්ථි තෙ දිස්වා, “අරෙ, දුබ්බිනිතා, තුම්භෙ මම ජාමාතරං හත්ථාදිසු ගහෙතුං අනනුච්ඡවිකා”ති තජ්ජෙත්වා, “එහි, තාත, මා භායි, රාජානං දිස්වා තව හත්ථාදිගාහකානං හත්ථෙයෙව ඡින්දාපෙස්සාමි”ති ධිතරං ආදාය පුරතො හුත්වා රාජගෙහං පත්වා වෙසං පරිවත්තෙත්වා සබ්බාලඨකාරපටිමණ්ඩිතා එකමන්තං අට්ඨාසි. ඉතරම්පි පරිකඨසීත්වා ආනයිංසුයෙව.

අථ නං වන්දිත්වා ධිතරං රාජා ආහ – “ත්ථං කුම්භසොසකො නාමා”ති? “ආම, දෙවා”ති. “කිං කාරණා මහාධනං වඤ්චෙත්වා බාදසී”ති? “කුතො මෙ, දෙව, ධනං හතිං කත්වා ජීවන්තස්සා”ති? “මා එවං කරි, කිං අම්භෙ වඤ්චෙසී”ති? “න වඤ්චෙමි, දෙව, නත්ථි මෙ ධන”න්ති. අථස්ස රාජා තෙ කභාපණෙ දස්සෙත්වා, “ඉමෙ කස්ස කභාපණා”ති ආහ. සො සඤ්ජානිත්වා, “අහො බාලොමිහි, කථං නු බො ඉමෙ රඤ්ඤො හත්ථං පත්තා”ති ඉතො විතො ව ඕලොකෙන්නො තා ද්වෙපි පටිමණ්ඩිතපසාධනා ගබ්භද්වාරමුලෙ ධිතා දිස්වා, “භාරියං වතිදං කම්මං, ඉමාහි රඤ්ඤො පයොජිතාහි භවිතබ්බ”න්ති වින්තෙසි. අථ නං රාජා “වදෙහි, හො, කස්මා එවං කරොසී”ති ආහ. “නිස්සයො මෙ නත්ථි, දෙවා”ති. “මාදිසො නිස්සයො භවිතුං න වට්ඨති”ති. “කල්‍යාණං, දෙව, සවෙ මෙ දෙවො අවස්සයො හොතී”ති. “හොමි, හො, කිත්තකං තෙ ධන”න්ති? “වත්තාලීසකොට්ඨො, දෙවා”ති. “කිං ලද්ධං වට්ඨති”ති? “සකටානි දෙවා”ති? රාජා අනෙකසතානි සකටානි යොජාපෙත්වා පභිණිත්වා තං ධනං ආහරාපෙත්වා රාජඨගණෙ රාසිං කාරාපෙත්වා රාජගහවාසිනො සන්නිපාතාපෙත්වා, “අත්ථි කස්සවි ඉමස්මිං නගරෙ “එත්තකං ධන”න්ති පුච්ඡිත්වා “නත්ථි, දෙවා”ති. “කිං පනස්ස කාතුං වට්ඨති”ති? “සක්කාරං, දෙවා”ති චුත්තෙ මහන්තෙන සක්කාරෙන තං සෙට්ඨිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා ධිතරං තස්සෙව දත්වා තෙන සද්ධිං සත්ථු සන්නිකං ගන්නවා වන්දිත්වා “හන්තෙ, පස්සථිමං පුරිසං, එවරුපො ධිතිමා නාම නත්ථි, වත්තාලීසකොට්ඨිහවො හොන්නොපි උජ්ජිලාවිතාකාරං වා අස්මිමානමන්තං වා න කරොති, කපණො විය පිලොතිකං නිවාසෙත්වා හතකවිථියං හතිං කත්වා ජීවන්තො මයා ඉමිනා නාම උපායෙන ඤාතො. ජානිත්වා ව පන පක්කොසාපෙත්වා සධනභාවං සම්පට්ඨිජාපෙත්වා තං ධනං ආහරාපෙත්වා සෙට්ඨිට්ඨානෙ ඨපිතො, ධිතා වස්ස මයා දින්නා. හන්තෙ, මයා ව එවරුපො ධිතිමා න දිට්ඨපුබ්බො”ති ආහ.

තං සුත්වා සත්ථා “එවං ජීවන්තස්ස ජීවිකං ධම්මිකජීවිකං නාම, මහාරාජ, වොරිකාදිකම්මං පන ඉධලොකෙ වෙව පිලෙති හිංසෙති, පරලොකෙ ව, තතොනිදානං සුබං නාම නත්ථි. පුරිසස්ස හි ධනපාරිජුඤ්ඤකාලෙ කසිං වා හතිං වා කත්වා ජීවිකමෙව ධම්මිකජීවිකං නාම. එවරුපස්ස හි වීරියසම්පන්නස්ස

සතිසම්පන්නස්ස කායවාචාහි පරිසුද්ධකම්මස්ස පඤ්ඤාය නිසම්මකාරිනො
කායාදීහි සඤ්ඤාතස්ස ධම්මජීවිකං ජීවත්තස්ස සතිඅවිජ්ජවාසෙ ධීතස්ස ඉස්සරියං
වඩ්ඪතියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

24.

“උට්ඨානවතො සතීමතො,
සුචිකම්මස්ස නිසම්මකාරිනො;
සඤ්ඤාතස්ස ධම්මජීවිනො,
අප්පමත්තස්ස යසොභිවඩ්ඪතී”ති.

තත්ථ උට්ඨානවතොති උට්ඨානවිරියවත්තස්ස. සතීමතොති සතිසම්පන්නස්ස.
සුචිකම්මස්සාති නිද්දොසෙහි නිරපරාධෙහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතස්ස.
නිසම්මකාරිනොති එවඤ්ඤෙව හවිස්සති, එවං කරිස්සාමිති වා, ඉමස්මිං කම්මෙ එවං
කතෙ ඉදං නාම හවිස්සතීති වා එවං නිදානං සල්ලක්ඛෙත්වා රොගතිකිච්ඡනං විය
සබ්බකම්මානි නිසාමෙත්වා උපධාරෙත්වා කරොන්නස්ස. සඤ්ඤාතස්සාති කායාදීහි
සඤ්ඤාතස්ස නිවිජ්ජිතස්ස. ධම්මජීවිනොති අගාරිකස්ස තුලාකූටාදීනි වජ්ජෙත්වා
කසිගොරක්ඛාදීහි, අනගාරිකස්ස වෙජ්ජකම්මදුක්කම්මාදීනි වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන
සමෙන භික්ඛාවරියාය ජීවිකං කප්පෙන්නස්ස. අප්පමත්තස්සාති
අවිජ්ජවුත්ථසතිනො. යසොභිවඩ්ඪතීති ඉස්සරියභොගසම්පන්නසඩ්ධානො වෙව
කිත්තිවණ්ණභණ්ණසඩ්ධානො ව යසො අභිවඩ්ඪතීති.

ගාථාපරියොසානෙ කුම්භසොසකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. අඤ්ඤෙපි බහු
සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණියු. එවං මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජානාති.

කුම්භසොසකසෙට්ඨිවත්ථු දුතියං.

3. චූළපත්ථකත්ථෙරවත්ථු

උට්ඨානෙනප්පමාදෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඨවනෙ විහරන්තො
චූළපත්ථකත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

රාජගහෙ කිර ධනසෙට්ඨිකුලස්ස ධීතා වයප්පත්තකාලෙ මාතෘපිතූහි
සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ අතිවිය රක්ඛියමානා යොබ්බනමදමත්තතාය
පුරිසලොලා හුත්වා අත්තනො දාසෙනෙව සද්ධිං සන්ථවං කත්වා, “අඤ්ඤෙපි මෙ
ඉදං කම්මං ජානෙය්‍යු”න්ති භීතා එවමාහ – “අම්හෙහි ඉමස්මිං යානෙ න සක්කා
වසිතුං. සචෙ මෙ මාතෘපිතරො ඉමං දොසං ජානිස්සන්ති, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං මං
කරිස්සන්ති. විදෙසං ගන්ත්වා වසිස්සාමා”ති. තෙ හත්ථසාරං ගහෙත්වා
අග්ගද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා, “යත්ථ වා තත්ථ වා අඤ්ඤෙහි අජානනට්ඨානං
ගන්ත්වා වසිස්සාමා”ති උභොපි අගමංසු. තෙසං එකස්මිං යානෙ වසන්නානං
සංවාසමත්වාය තස්සා කුච්ඡිස්මිං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා ගබ්භපරිපාකං ආගම්ම
තෙන සද්ධිං මන්තෙසි, “ගබ්භො මෙ පරිපාකං ගතො, ඤාතිබන්ධුවිරහිතෙ යානෙ

ගබ්හවුට්ඨානං නාම උභින්නම්පි අම්භාකං දුක්ඛාවහං, කුලගෙහමෙව ගච්ඡාමා”ති. සො “සවාහං තත්ථ ගම්ස්සාමි, ජීවිතං මෙ නත්ථී”ති භයෙන “අජ්ජ ගච්ඡාම, ස්වෙ ගච්ඡාමා”ති දිවසෙ අතික්කාමෙසි. සා චිත්තෙසි – “අයං බාලො අත්තනො දොසමහන්තතාය ගන්තුං න උස්සහති, මාතාපිතරො නාම එකන්තහිතාව, අයං ගච්ඡතු වා, මා වා, අහං ගම්ස්සාමි”ති. සා තස්මිං ගෙහා නික්ඛන්තෙ ගෙහපරික්ඛාරං පටිසාමෙත්වා අත්තනො කුලසරං ගතභාවං අනන්තරගෙහවාසිනං ආරොචෙත්වා මග්ගං පටිපජ්ජී.

සොපි සරං ආගන්ත්වා තං අදිස්වා පටිවිස්සකෙ පුච්ඡිත්වා, “සා කුලසරං ගතා”ති සුත්වා වෙගෙන අනුබන්ධිත්වා අන්තරාමග්ගෙ සම්පාපුණි. තස්සාපි තත්ථෙව ගබ්හවුට්ඨානං අහොසි. සො “කිං ඉදං, හද්දෙ”ති පුච්ඡී. “සාමි, මෙ එකො පුත්තො ජාතො”ති. “ඉදානි කිං කරිස්සාමා”ති? “යස්සත්ථාය මයං කුලසරං ගච්ඡෙය්‍යාම, තං කම්මං අන්තරාමග්ගෙව නිජ්ජන්තං, තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාම, නිවත්තිස්සාමා”ති ද්වෙපි එකච්ඡිත්තා හුත්වා නිවත්තිංසු. තස්ස ච දාරකස්ස පන්ථෙ ජාතත්තා පන්ථකොති නාමං කරිංසු. තස්සා නචිරස්සෙව අපරොපි ගබ්හො පතිට්ඨති. සබ්බං පුරිමනෙයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. තස්සපි දාරකස්ස පන්ථෙ ජාතත්තා පටිමජාතස්ස මහාපන්ථකොති නාමං කත්වා ඉතරස්ස චූළපන්ථකොති නාමං කරිංසු. තෙ ද්වෙපි දාරකෙ ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා. තෙසං තත්ථ වසන්තානං මහාපන්ථකදාරකො අඤ්ඤෙ දාරකෙ “චූළපිතා මහාපිතාති, අය්‍යකො අය්‍යිකා”ති ච වදන්තෙ සුත්වා මාතරං පුච්ඡී – “අම්ම, අඤ්ඤෙ දාරකා ‘අය්‍යකො අය්‍යිකා’තිපි, ‘මහාපිතා චූළපිතා’තිපි වදන්ති, කච්චි අම්භාකඤ්ඤෙව ඤාතකා නත්ථී”ති? “ආම, තාත, අම්භාකං එත්ථ ඤාතකා නත්ථී. රාජගහනගරෙ පන වො ධනසෙට්ඨී නාම අය්‍යකො, තත්ථ අම්භාකං බහු ඤාතකා”ති. “කස්මා තත්ථ න ගච්ඡථ, අම්මා”ති? සා අත්තනො අගමනකාරණං පුත්තස්ස අකථෙත්වා පුත්තෙසු පුනජ්ජුතං කථෙත්තෙසු සාමිකං ආහ – “ඉමෙ දාරකා මං අතිවිය කිලමෙත්ති, කිං නො මාතාපිතරො දිස්වා මංසං බාදිස්සන්ති, එහි, දාරකානං අය්‍යකකුලං දස්සෙස්සාමා”ති? “අහං සම්මුඛා හවිතුං න සක්ඛිස්සාමි, තෙ පන නයිස්සාමි”ති. “සාධු යෙන කෙනචි උපායෙන දාරකානං අය්‍යකකුලමෙව දට්ඨං වට්ටති”ති. ද්වෙපි ජනා දාරකෙ ආදාය අනුපුබ්බෙන රාජගහං පත්වා නගරද්වාරෙ එකිස්සා සාලාය පවිසිත්වා දාරකමාතා ද්වෙ දාරකෙ ගහෙත්වා අත්තනො ආගතභාවං මාතාපිතුනං ආරොවාපෙසි. තෙ තං සාසනං සුත්වා, “සංසාරෙ විවරන්තානං න පුත්තො න ධීතා භූතපුබ්බා නාම නත්ථී, තෙ අම්භාකං මහාපරාධිකා, න සක්කා තෙහි අම්භාකං චක්ඛුපථෙ යාතුං, එත්තකං නාම ධනං ගහෙත්වා ද්වෙපි ජනා ඵාසුකට්ඨානං ගන්ත්වා ජීවන්තු, දාරකෙ පන ඉධ පෙසෙන්නු”ති ධනං දත්වා දූතං පාහෙසු.

තෙහි පෙසිතං ධනං ගහෙත්වා දාරකෙ ආගතදූතානඤ්ඤෙව හත්ථෙ දත්වා පහිණිංසු. දාරකා අය්‍යකකුලෙ වඩ්ඪන්ති. තෙසු චූළපන්ථකො අතිදහරො, මහාපන්ථකො පන අය්‍යකෙන සද්ධිං දසබලස්ස ධම්මකථං සොතුං ගච්ඡති. තස්ස නිව්චං සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තස්ස පබ්බජ්ජාය විත්තං නම්. සො අය්‍යකං ආහ –

“සවෙ මං අනුජානෙය්‍යාථ, අහං පබ්බජෙය්‍යා” නිති. “කිං වදෙසී, තාත, සකලස්ස ලොකස්සපි මෙ පබ්බජ්ජානො තව පබ්බජ්ජා හද්දිකා. සවෙ සක්කොසි පබ්බජාහී” ති. තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා, “කිං, ගහපති, දාරකො තෙ ලද්ධො” ති වුත්තෙ, “ආම, හන්තෙ, අයං මෙ නත්තා තුම්භාකං සන්තිකෙ පබ්බජ්තුකාමො” ති ආහ. සත්ථා අඤ්ඤතරං පිණ්ඩපාතවාරිකං හික්ඛුං “ඉමං දාරකං පබ්බාජෙහී” ති ආණාපෙසි. ටෙරො තස්ස තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාජෙසි. සො ඛ්‍යං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා පරිපුණ්ණවස්සො උපසම්පදං ලභිත්වා යොනිසොමනසිකාරොන කම්මට්ඨානං කරොත්තො අරහත්තං පාපුණි. සො ඤානසුබ්බෙත ඵලසුබ්බෙත චිතිනාමෙත්තො චිත්තෙසි – “සක්කා නු ඛො ඉදං සුඛං වුළපන්ථකස්ස දාතු” නිති! තතො අය්‍යකසෙට්ඨස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඵවමාහ – “මහාසෙට්ඨී, සවෙ අනුජානෙය්‍යාථ, අහං වුළපන්ථකං පබ්බාජෙය්‍යා” නිති. “පබ්බාජෙථ, හන්තෙ” ති. සෙට්ඨී කිර සාසනෙ ව සුප්පසන්තො, “කතරධිතාය වො ඵතෙ පුත්තා” ති පුච්ඡියමානො ව “පලාතධිතායා” ති වත්තුං ලජ්ජති, තස්මා සුබ්බෙනෙව තෙසං පබ්බජ්ජං අනුජාති. ටෙරො වුළපන්ථකං පබ්බාජෙත්වා සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. සො පබ්බජිත්වා ව දන්ධො අහොසි.

“පද්මං යථා කොකනදං සුගන්ධං,
පාතො සියා ඵුල්ලමචීතගන්ධං;
අඬිගිරසං පස්ස විරොචමානං,
තපන්තමාදිච්චමීචන්තලික්ඛේ” ති. (සං. නි. 1.123; අ. නි. 5.195) –

ඉමං ඵකං ගාථං චතුහි මාසෙහි උග්ගණ්හිතුං නාසක්ඛි. සො කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පබ්බජිත්වා පඤ්ඤවා හුත්වා අඤ්ඤතරස්ස දන්ධහික්ඛුනො උද්දෙසග්ගහණකාලෙ පරිභාසකෙළිං අකාසි. සො හික්ඛු තෙන පරිභාසෙන ලජ්ජිතො නෙව උද්දෙසං ගණ්හි, න සජ්ඣායමකාසි. තෙන කම්මෙන අයං පබ්බජිත්වා ව දන්ධො ජාතො, ගහිතගහිතං පදං උපරුපරිපදං ගණ්හන්තස්ස නස්සති. තස්ස ඉමමෙව ගාථං උග්ගහෙතුං වායමන්තස්ස චත්තාරො මාසා අතික්කන්තා. අථ තං මහාපන්ථකො, “වුළපන්ථක, ත්වං ඉමස්මිං සාසනෙ අහබ්බො, චතුහි මාසෙහි ඵකං ගාථමිපි ගණ්හිතුං න සක්කොසි, පබ්බජිතකිච්චං පන කථං මත්ථකං පාපෙස්සසි, නික්ඛම ඉතො” ති විහාරා නික්කඩ්ඪී. වුළපන්ථකො බුද්ධසාසනෙ සිනෙහෙන ගිහිභාවං න පත්ථෙති.

තස්මිඤ්ච කාලෙ මහාපන්ථකො හත්තුද්දෙසකො අහොසි. ජීවකො කොමාරහච්චො ඛ්‍යං මාලාගන්ධවිලෙපනං ආදාය අත්තනො අම්බවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං පුජෙත්වා ධම්මං සුත්වා උට්ඨායාසනා දසබලං වන්දිත්වා මහාපන්ථකං උපසඩ්ධකම්ඛ්වා, “කිත්තකා, හන්තෙ, සත්ථු සන්තිකෙ හික්ඛු” ති පුච්ඡි. “පඤ්චමත්තාති හික්ඛුසතාති” ති. “ස්වෙ, හන්තෙ, බුද්ධස්පමුඛාති පඤ්ච හික්ඛුසතාති ආදාය අම්භාකං නිවෙසනෙ හික්ඛං ගණ්හං” ති. “උපාසක, වුළපන්ථකො නාම හික්ඛු දන්ධො අවිරුල්හිධම්මො, තං යපෙත්වා සෙසානං නිමන්තනං සම්පට්ඨිජාමී” ති ටෙරො ආහ. තං සුත්වා වුළපන්ථකො චිත්තෙසි –

“ථෙරො එත්තකානං භික්ඛුනං නිමන්තනං සම්පට්ඨන්තො මං බාහිරං කත්වා සම්පට්ඨන්ති, නිස්සංසයං මය්හං භාතිකස්ස මයි චිත්තං භින්නං භවිස්සති, කිං දානි මය්හං ඉමිනා සාසනෙන, ගිහී භුත්වා දානාදිනි පුඤ්ඤානි කරොන්තො ජීවිස්සාමි” ති? සො පුනදිවසෙ පාතොව විබ්භමිතුං පායාසි.

සත්ථා පච්චුසකාලෙයෙව ලොකං වොලොකෙන්තො ඉමං කාරණං දිස්වා පටිමතරං ගන්ත්වා චූළපන්ථකස්ස ගමනමග්ගෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ වඩ්ඤ්මන්තො අට්ඨාසි. චූළපන්ථකො ගච්ඡන්තො සත්ථාරං දිස්වා උපසඩ්ධකමිත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා “කුහිං පන ත්වං, චූළපන්ථක, ඉමාය වෙලාය ගච්ඡසි” ති ආහ. “භාතා මං, හන්තෙ, නික්කඩ්ඪති, තෙනාහං විබ්භමිතුං ගච්ඡාමි” ති. “චූළපන්ථක, තව පබ්බජ්ජා නාම මම සන්තකා, භාතරා නික්කඩ්ඪිතො කස්මා මම සන්තිකං නාගඤ්ඡි, එහි, කිං තෙ ගිහිභාවෙන, මම සන්තිකෙ භවිස්සසි” ති වක්කඩ්ඪිතතලෙන පාණිනා තං සිරසි පරාමසිත්වා ආදාය ගන්ත්වා ගන්ධකුට්ඨපමුඛෙ නිසිදාපෙත්වා, “චූළපන්ථක, පුරත්ථාහිමුඛො භුත්වා ඉමං පිලොතිකං ‘රජොහරණං රජොහරණ’න්ති පරිමජ්ජන්තො ඉධෙව භොහි” ති ඉද්ධියා අභිසඩ්ධතං පරිසුද්ධං පිලොතිකං දත්වා කාලෙ ආරොචිතෙ භික්ඛුසඩ්ධපරිවුතො ජීවකස්ස ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසිදි. චූළපන්ථකොපි සුරියං ඔලොකෙන්තො තං පිලොතිකං “රජොහරණං රජොහරණ”න්ති පරිමජ්ජන්තො නිසිදි. තස්ස තං පිලොතිකඛණ්ඩං පරිමජ්ජන්තස්ස කිලිට්ඨං අභොසි. තතො චින්තෙසි – “ඉදං පිලොතිකඛණ්ඩං අතිවිය පරිසුද්ධං, ඉමං පන අත්තභාවං නිස්සාය පුරිමපකතිං විජහිත්වා එවං කිලිට්ඨං ජාතං, අනිච්චා වත සඩ්ධාරා” ති ඛයවයං පට්ඨපෙන්නො විපස්සනං වඩ්ඤ්සි. සත්ථා “චූළපන්ථකස්ස චිත්තං විපස්සනං ආරුල්භ”න්ති ඤත්වා, “චූළපන්ථක, ත්වං පිලොතිකඛණ්ඩමෙව සංකිලිට්ඨං ‘රජං රජ’න්ති මා සඤ්ඤං කරි, අබ්භන්තරෙ පන තෙ රාගරජාදයො අත්ථි, තෙ භරාහි” ති වත්වා ඔභාසං විස්සජ්ජෙත්වා පුරතො නිසින්නො විය පඤ්ඤායමානරූපො භුත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

“රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති,
රාගස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විජ්ජහිත්ව භික්ඛවො,
විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ.

“දොසො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති,
දොසස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විජ්ජහිත්ව භික්ඛවො,
විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ.

“මොහො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති,
මොහස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විජ්ජහිත්ව භික්ඛවො,

විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ’’ති. (මහානි. 209);

ගාථාපරියොසානෙ වුළපන්ථකො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සහ පටිසම්භිදාහියෙවස්ස තිණි පිටකානි ආගමිංසු.

සො කිර පුබ්බෙ රාජා හුත්වා නගරං පදක්ඛිණං කරොන්තො නලාටතො සෙදෙ මුවචන්තෙ පරිසුද්ධෙන සාටකෙන නලාටන්තං පුඤ්ඡී, සාටකො කිලිට්ඨො අහොසි. සො “ඉමං සරීරං නිස්සාය එවරුපො පරිසුද්ධො සාටකො පකතිං ජහින්වා කිලිට්ඨො ජාතො, අනිච්චා වත සඬ්ඛාරා’’ති අනිච්චසඤ්ඤං පටිලභි. තෙ කාරණෙනස්ස රජොහරණමෙව පච්චයො ජාතො.

ජීවකොපි බො කොමාරහච්චො දසබලස්ස දක්ඛිණොදකං උපනාමෙසි. සත්ථා “නනු, ජීවක, විහාරෙ හික්ඛු අත්ථී’’ති හත්ථෙන පත්තං පිදභි. මහාපන්ථකො “නනු, හන්තෙ, විහාරෙ හික්ඛු නත්ථී’’ති ආහ. සත්ථා “අත්ථී, ජීවකා’’ති ආහ. ජීවකො “තෙන හි හණෙ ගච්ඡ, විහාරෙ හික්ඛුනං අත්ථීභාවං වා නත්ථීභාවං වා ත්වඤ්ඤෙව ජානාහී’’ති පුරිසං පෙසෙසි. තස්මිං බණෙ වුළපන්ථකො “මය්හං භාතිකො ‘විහාරෙ හික්ඛු නත්ථී’ති හණති, විහාරෙ හික්ඛුනං අත්ථීභාවමස්ස පකාසෙස්සාමී’’ති සකලං අම්බවනං හික්ඛුනඤ්ඤෙව පුරෙසි. එකච්චෙ හික්ඛු විවරකම්මං කරොන්ති, එකච්චෙ රජනකම්මං කරොන්ති, එකච්චෙ සජ්ඣායං කරොන්ති. එවං අඤ්ඤමඤ්ඤඅසදිසං හික්ඛුසහස්සං මාපෙසි. සො පුරිසො විහාරෙ බහු හික්ඛු දිස්වා නිවත්තිත්වා, “අය්‍ය, සකලං අම්බවනං හික්ඛුහි පරිපුණ්ණ’’න්ති ජීවකස්ස ආරොචෙසි. ථෙරොපි බො තත්ථෙව –

“සහස්සක්ඛන්තුමත්තානං, නිමිනිත්වාන පන්ථකො;
නිසීදම්බවනෙ රම්මෙ, යාව කාලජ්ජවෙදනා’’ති.

අථ සත්ථා තං පුරිසං ආහ – “විහාරං ගන්ත්වා ‘සත්ථා වුළපන්ථකං නාම පක්කොසති’ති වදෙහී’’ති. තෙන ගන්ත්වා තථා චුත්තෙ, “අහං වුළපන්ථකො, අහං වුළපන්ථකො’’ති මුබ්බසහස්සං උට්ඨහි. සො පුරිසො පුන ගන්ත්වා, “සබ්බෙපි කිර, හන්තෙ, වුළපන්ථකායෙව නාමා’’ති ආහ. “තෙන හි ගන්ත්වා යො ‘අහං වුළපන්ථකො’ති පයමං වදති, තං හත්ථෙ ගණ්හ, අවසෙසා අන්තරධායිස්සන්ති’’ති. සො තථා අකාසි. තාවදෙව සහස්සමත්තා හික්ඛු අන්තරධායිංසු. ථෙරොපි තෙන පුරිසෙන සද්ධිං අගමාසි. සත්ථා හත්තකිච්චපරියොසානෙ ජීවකං ආමන්තෙසි – “ජීවක, වුළපන්ථකස්ස පත්තං ගණ්හාහි, අයං තෙ අනුමොදනං කරස්සති’’ති. ජීවකො තථා අකාසි. ථෙරො සීහනාදං නදන්තො තරුණසීහො විය තිහි පිටකෙහි සඬ්ඛොහෙන්වා අනුමොදනමකාසි. සත්ථා උට්ඨායාසනා හික්ඛුසඬ්ඛපරිවුතො විහාරං ගන්ත්වා හික්ඛුහි වත්තෙ දස්සිතෙ ගන්ධකුට්ඨපමුඛෙ යත්වා හික්ඛුසඬ්ඛස්ස සුගතොවාදං දත්වා කම්මට්ඨානං කථෙත්වා හික්ඛුසඬ්ඛං උය්‍යාපෙත්වා සුරහිගන්ධවාසිතං ගන්ධකුට්ඨං පටිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සීහසෙය්‍යං උපගතො. අථ සායන්හසමයෙ හික්ඛු ඉතො වීතො ව සමොසරිත්වා

රත්තකම්බලසාණියා පරික්ඛිත්තා විය නිසිදිත්වා සත්ථු ගුණකථං ආරභිංසු,
 “ආවුසො, මහාපන්ථකො වුළපන්ථකස්ස අජ්ඣාසයං අජානන්තො චතුභි මාසෙහි
 එකං ගාථං උග්ගණ්භාපෙතුං න සක්කොති, ‘දන්ධො අය’න්ති විහාරා නික්කඩ්ඪී,
 සම්මාසම්බුද්ධො පන අත්තනො අනුත්තරධම්මරාජකාය එකස්මිංයෙවස්ස
 අන්තරහත්තෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං අදාසී, තිණි පිටකානි සහ
 පටිසම්භිදාහියෙව ආගතානි, අහො බුද්ධානං බලං නාම මහන්ත”න්ති.

අථ හගවා ධම්මසභායං ඉමං කථාපවත්තිං ඤාත්වා, “අජ්ජ මයා ගන්තුං
 වට්ටති”ති බුද්ධසෙය්‍යාය උට්ඨාය සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා විජ්ජුලතං විය
 කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලසදිසං සුගතමහාවීරං පාරුපිත්වා
 සුරභිගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම මත්තවරවාරණසිහවිජම්භිතවිලාසෙන අනන්තාය
 බුද්ධච්චිලාය ධම්මසභං ගන්ත්වා අලඬිකතමණ්ඩලමාළමජ්ඣෙ
 සුපඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනං අභිරුද්ධ ඡබ්බණ්ණබුද්ධරංසියො විස්සජ්ජෙන්තො
 අණ්ණචකුච්ඡිං බොහයමානො යුගන්ධරමත්ථකෙ බාලසුරියො විය ආසනමජ්ඣෙ
 නිසිදි. සම්මාසම්බුද්ධෙ පන ආගතමත්තෙ භික්ඛුසඩ්ධෙසො කථං පවිජ්න්දිත්වා තුණ්භි
 අහොසී. සත්ථා මුදුකෙන මෙත්තවිත්තෙන පරිසං ඔලොකෙත්වා, “අයං පරිසා
 අතිවිය සොහති, එකස්සපි හත්ථකුක්කුච්චං වා පාදකුක්කුච්චං වා උක්කාසිතසද්දො
 වා බිපිතසද්දො වා නත්ථී, සබ්බෙපි ඉමෙ බුද්ධගාරවෙන සගාරවා, බුද්ධතෙජෙන
 තජ්ජිතා. මයි ආයුකප්පමපි අකථෙත්වා නිසින්නෙ පයමං කථං සමුට්ඨාපෙන්වා න
 කථෙස්සන්ති. කථාසමුට්ඨාපනවත්තං නාම මයාව ජානිතබ්බං, අහමෙව පයමං
 කථෙස්සාමි”ති මධුරෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භික්ඛු ආමන්තෙත්වා, “කාය නුත්ථ,
 භික්ඛවෙ, එතරභි කථාය සන්තිසින්නා, කා ව පන වො අන්තරාකථා විජ්ජකතා”ති
 පුච්ඡිත්වා, “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “න, භික්ඛවෙ, වුළපන්ථකො ඉදානෙව
 දන්ධො, පුබ්බෙපි දන්ධොයෙව. න කෙවලඤ්චස්සාහං ඉදානෙව අවස්සයො ජාතො,
 පුබ්බෙපි අවස්සයො අහොසීමෙව. පුබ්බෙ පනාහං ඉමං ලොකියකුටුම්භස්ස සාමිකං
 අකාසිං, ඉදානි ලොකුත්තරකුටුම්භස්සා”ති වත්වා තමත්ථං විත්ථාරතො
 සොතුකාමෙහි භික්ඛුහි ආයාචිතො අතීතං ආහරි –

“අතීතෙ, භික්ඛවෙ, බාරාණසිනගරවාසී එකො මාණවො තක්කසිලං ගන්ත්වා
 සිප්පුග්ගහණත්ථාය දිසාපාමොක්ඛස්ස ආවරියස්ස ධම්මන්තෙවාසිකො හුත්වා
 පඤ්චන්තං මාණවකසතානං අන්තරෙ අතිවිය ආවරියස්ස උපකාරකො අහොසී,
 පාදපරිකම්මාදීනි සබ්බකිච්චානි කරොති. දන්ධකාය පන කිඤ්චි උග්ගණ්භිතුං න
 සක්කො”ති. ආවරියො “අයං මම බහුපකාරො, සික්ඛාපෙස්සාමි න”න්ති
 වායමන්තොපි කිඤ්චි සික්ඛාපෙතුං න සක්කොති. සො වීරං වසිත්වා එකගාථම්පි
 උග්ගණ්භිතුං අසක්කොන්තො උක්කණ්ඨිත්වා “ගම්ස්සාමි”ති ආවරියං ආපුච්ඡි.
 ආවරියො විත්තෙසි – “අයං මයං උපකාරකො, පණ්ඩිතභාවමස්ස පච්චාසිසාමි, න
 නං කාතුං සක්කොමි, අවස්සං මයා ඉමස්ස පච්චුපකාරො කාතබ්බො, එකමස්ස
 මන්තං බන්ධිත්වා දස්සාමි”ති සො තං අරඤ්ඤං නෙත්වා “සට්ඨෙසි සට්ඨෙසි, කිං
 කාරණා සට්ඨෙසි? අහමිපි තං ජානාමි ජානාමි”ති ඉමං මන්තං බන්ධිත්වා
 උග්ගණ්භාපෙන්තො අනෙකසතක්ඛන්තුං පරිවත්තාපෙන්වා, “පඤ්ඤායති තෙ”ති

ප්‍රචණ්ඩත්වය, “ආම, පඤ්ඤායති” ති වුත්තෙ “දන්ධෙන නාම වායාමං කත්වා පගුණං කතං සිප්පං න පලායති” ති වින්තෙත්වා මග්ගපරිබ්බයං දත්වා, “ගච්ඡ, ඉමං මන්තං නිස්සාය ජීවිස්සසි, අපලායනත්ථාය පනස්ස නිව්වං සජ්ඣායං කරොයාසී” ති වත්වා තං උයොයාපෙසි. අඨස්ස මාතා බාරාණසියං සම්පත්තකාලෙ “පුත්තො මෙ සිප්පං සික්ඛිත්වා ආගතො” ති මහාසක්කාරසම්මානං අකාසි.

තදා බාරාණසිරාජා “අත්ථි නු බො මෙ කායකම්මාදිසු කොචි දොසො” ති පච්චවෙක්ඛන්තො අත්තනො අරුච්චනකං කිඤ්චි කම්මං අදිස්වා “අත්තනො චජ්ජං නාම අත්තනො න පඤ්ඤායති, පරෙසං පඤ්ඤායති, නාගරානං පරිග්ගණ්හිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා සායං අඤ්ඤාතකචෙසෙන නික්ඛමිත්වා, “සායමාසං භුඤ්ජිත්වා නිසින්තමනුස්සානං කථාසල්ලාපො නාම නානස්පකාරකො හොති, ‘සවාහං අධම්මෙන රජ්ජං කාරෙමි, පාපෙන අධම්මිකෙන රඤ්ඤා දණ්ඩබලිආදිහි භතම්හා’ ති වක්ඛන්ති. ‘සචෙ ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙමි, දීඝායුකො හොතු නො රාජා’ තිආදීනි වත්වා මම ගුණං කට්ඨස්සන්ති” ති තෙසං තෙසං ගෙහානං භික්ඛිඅනුසාරෙනෙව විවරති.

තස්මිං බණෙ උමඬගවොරා ද්වින්තං ගෙහානං අත්තරෙ උමඬගං භින්දන්ති එකඋමඬගෙනෙව ද්වෙ ගෙහානි පවිසනත්ථාය. රාජා තෙ දිස්වා ගෙහවිජායාය අට්ඨාසි. තෙසං උමඬගං භින්දිත්වා ගෙහං පවිසිත්වා භණ්ඩකං ඔලොකිතකාලෙ මාණුවො පබුජ්ඣිත්වා තං මන්තං සජ්ඣායන්තො “සට්ඨෙසි සට්ඨෙසි, කිං කාරණං සට්ඨෙසි? අහමිපි තං ජානාමි ජානාමි” ති ආහ. තෙ තං සුත්වා, “ඉමිනා කිරම්හා ඤාතා, ඉදානි නො නාපෙස්සති” ති නිවත්ථවත්ථානිපි ඡඩ්ඛෙත්වා භිතා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිංසු. රාජා තෙ පලායන්තෙ දිස්වා ඉතරස්ස ව මන්තසජ්ඣායනසද්දං සුත්වා ගෙහඤ්ඤෙව වචන්ථපෙත්වා නාගරානං පරිග්ගණ්හිත්වා නිවෙසනං පාවිසි. සො විහාතාය පන රත්තියා පාතොවෙකං පුරිසං පක්කොසිත්වා ආහ – “ගච්ඡ භණෙ, අසුකච්ථියං නාම යස්මිං ගෙහෙ උමඬගො භින්තො, තත්ථ තක්කසිලතො සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ආගතමාණුවො අත්ථි, තං ආනෙහි” ති. සො ගන්ත්වා “රාජා තං පක්කොසති” ති වත්වා මාණුවං ආනෙසි. අථ තං රාජා ආහ – “ත්වං, තාත, තක්කසිලතො සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ආගතමාණුවො” ති? “ආම, දෙවා” ති. “අම්හාකම්පි තං සිප්පං දෙහි” ති. “සාධු, දෙව, සමානාසනෙ නිසිදිත්වා ගණ්හාහි” ති. රාජාපි තථා කත්වා මන්තං ගහෙත්වා “අයං තෙ ආචරියහාගො” ති සහස්සං අදාසි.

තදා සෙනාපති රඤ්ඤො කප්පකං ආහ – “කදා රඤ්ඤො මස්සුං කරිස්සසි” ති? “ස්වෙ වා පරසුචෙ වා” ති. සො තස්ස සහස්සං දත්වා “කිච්චං මෙ අත්ථි” ති වත්වා, “කිං, සාමි” ති වුත්තෙ “රඤ්ඤො මස්සුකම්මං කරොන්තො විය හුත්වා ධුරං අතිවිය පහංසිත්වා ගලනාළිං ඡින්ද, ත්වං සෙනාපති භවිස්සසි, අහං රාජා” ති. සො “සාධු” ති සම්පට්ඨිත්වා රඤ්ඤො මස්සුකම්මකරණදිවසෙ ගන්ධොදකෙන මස්සුං තෙමෙත්වා ධුරං පහංසිත්වා නලාටන්තෙ ගහෙත්වා, “ධුරො ථොකං කුණ්ඨධාරො, එකස්පහාරෙනෙව ගලනාළිං ඡින්දිතුං වට්ඨති” ති පුන එකමන්තං යත්වා ධුරං පහංසි.

තස්මිං ඛණේ රාජා අත්තනො මන්තං සරිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තො “සට්ඨෙසි සට්ඨෙසි, කිං කාරණා සට්ඨෙසි? අහමිපි තං ජානාමි ජානාමි”ති ආහ. න්හාපිතස්ස නලාටතො සෙදා මුච්චිංසු. සො “ජානාති මම කාරණං රාජා”ති භිතො ඛුරං භූමියං බිපිත්වා පාදමූලෙ උරෙන නිපජ්ජී. රාජානො නාම ඡෙකා හොන්ති, තෙන තං එවමාහ – “අරෙ, දුට්ඨං, න්හාපිත, ‘න මං රාජා ජානාති’ති සඤ්ඤං කරොසි”ති. “අහයං මෙ දෙහි, දෙවා”ති. “හොතු, මා හායි, කථෙහී”ති. සෙනාපති මෙ, දෙව, සහස්සං දත්වා, “රඤ්ඤො මස්සුං කරොන්තො විය ගලනාළිං ඡින්ද, අහං රාජා හුත්වා තං සෙනාපතිං කරිස්සාමි”ති ආහාති. රාජා තං සුත්වා “ආචරියං මෙ නිස්සාය ජීවිතං ලද්ධං”න්ති වින්තෙත්වා සෙනාපතිං පක්කොසාපෙත්වා, “අම්හො, සෙනාපති, කිං නාම තයා මම සන්තිකා න ලද්ධං, ඉදානි තං දට්ඨුං න සක්කොමි, මම රට්ඨා නික්ඛමාහී”ති තං රට්ඨා පබ්බාපෙත්වා ආචරියං පක්කොසාපෙත්වා, “ආචරිය, තං නිස්සාය මයා ජීවිතං ලද්ධං”න්ති වත්වා මහන්තං සක්කාරං කරිත්වා තස්ස සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි. “සො තදා වූළපන්ථකො අහොසි, සත්ථා දිසාපාමොක්ඛො ආචරියො”ති.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා, “එවං, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙපි වූළපන්ථකො දන්ධොයෙව අහොසි, තදාපිස්සාහං අවස්සයො හුත්වා තං ලොකියකුටුම්භෙ පතිට්ඨාපෙසි”න්ති වත්වා පුන එකදිවසං “අහො සත්ථා වූළපන්ථකස්ස අවස්සයො ජාතො”ති කථාය සමුට්ඨිතාය වූළසෙට්ඨිජාතකෙ අතීතවත්ථුං කථෙත්වා –

“අජ්ජකෙනාපි මෙධාවී, පාහතෙන විචක්ඛණො;
සමුට්ඨාපෙනි අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම”න්ති. (ජා. 1.1.4) –

ගාථං වත්වා, “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙවාහං ඉමස්ස අවස්සයො ජාතො, පුබ්බෙපි අවස්සයො අහොසිමෙව. පුබ්බෙ පනාහං ඉමං ලොකියකුටුම්භස්ස සාමිකං අකාසිං, ඉදානි ලොකුත්තරකුටුම්භස්ස. තදා හි වූළන්තෙවාසිකො වූළපන්ථකො අහොසි, වූළසෙට්ඨි පන පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො නක්ඛත්තකොච්ඡො අහමෙවා”ති ජාතකං සමොධානෙසි.

පුනෙකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, “ආවුසො, වූළපන්ථකො චතුහි මාසෙහි චතුජ්ජදං ගාථං ගහෙතුං අසක්කොන්තොපි වීරියං අනොස්සජ්ජිත්වාච අරහත්තෙ පතිට්ඨිතො, ඉදානි ලොකුත්තරධම්මකුටුම්භස්ස සාමිකො ජාතො”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා, “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා, “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, මම සාසනෙ ආරද්ධවීරියො භික්ඛු ලොකුත්තරධම්මස්ස සාමිකො හොතියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

25.

“උට්ඨානෙනජ්ජමාදෙන, සංයමෙන දමෙන ව;
දීපං කයිරාථ මෙධාවී, යං ඔසො නාහිකීරති”ති.

තත්ථ දීපං කයිරාථාති විරියසඬ්ඛාතෙන උට්ඨානෙන, සතියා
 අවිජ්ජවාසාකාරසඬ්ඛාතෙන අප්පමාදෙන, චතුපාරිසුද්ධිසිලසඬ්ඛාතෙන සංයමෙන,
 ඉන්ද්‍රියදමෙන වාති ඉමෙහි කාරණාභූතෙහි චතුහි ධම්මෙහි ධම්මොපපඤ්ඤාය
 සමන්තාගතො මෙධාවී ඉමස්මිං අතිවිය දුල්ලභපතිට්ඨතාය අතිගම්භීරො
 සංසාරසාගරො අත්තනො පතිට්ඨානභූතං අරහත්තඵලං දීපං කයිරාථ කරෙය්‍ය, කාතුං
 සක්කුණෙය්‍යාති අත්ථො. කිදිසං? යං ඔසො නාහිකීරතීති යං චතුබ්බිධොපි
 කිලෙසොසො අහිකිරිතුං විද්ධංසෙතුං න සක්කොති. න හි සක්කා අරහත්තං ඔසෙන
 අහිකිරිතුන්ති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොනාපන්තාදයො අහෙසුං. ඵලං දෙසනා
 සම්පත්තපරිසාය සාත්ථිකා ජාතාති.

චූළපන්ථකත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. බාලනක්ඛත්තසඬ්ඝට්ඨවත්ථු

පමාදමනුයුඤ්ජන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
 බාලනක්ඛත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

ඵකස්මිඤ්ඤි සමයෙ සාවත්ථියං බාලනක්ඛත්තං නාම සඬ්ඝට්ඨං. තස්මිං
 නක්ඛත්තෙ බාලා දුම්මෙධිනො ජනා ඡාරිකාය වෙච ගොමයෙන ව සරීරං
 මක්ඛෙන්වා සත්තාහං අසබ්භං භණන්තා විවරන්ති. කිඤ්චි ඤාති සුභජ්ජං වා
 පබ්බජිතං වා දිස්වා ලජ්ජන්තා නාම නත්ථී. ද්වාරෙ ද්වාරෙ යත්වා අසබ්භං භණන්ති.
 මනුස්සා තෙසං අසබ්භං සොතුං අසක්කොන්තා යථාබලං අඩ්ඨං වා පාදං වා
 කභාපණං වා පෙසෙන්නි. තෙ තෙසං ද්වාරෙ ලද්ධං ලද්ධං ගහෙන්වා පක්කමන්ති.
 තදා පන සාවත්ථියං පඤ්ච කොට්මත්තා අරියසාවකා වසන්ති, තෙ සත්ථු සන්තිකං
 සාසනං පෙසයිංසු – “භගවා, භන්තෙ, සත්තාහං භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං නගරං
 අප්පච්ඡිත්වා විහාරෙයෙව භොතු” ති. තඤ්ච පන සත්තාහං භික්ඛුසඬ්ඝස්ස
 විහාරෙයෙව යාගුහත්තාදීනි සම්පාදෙන්වා පභිණ්ංසු, සයම්පි ගෙහා න නික්ඛමිංසු.
 තෙ නක්ඛත්තෙ පන පරියොසිතෙ අට්ඨමෙ දිවසෙ බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසඬ්ඝං
 නිමන්තෙන්වා නගරං පවෙසෙන්වා මහාදානං දත්වා ඵකමන්තං නිසින්තා,
 “භන්තෙ, අතිදුක්ඛෙන නො සත්ත දිවසානි අතික්කන්තානි, බාලානං අසබ්භානි
 සුණන්තානං කණ්ණා භිජ්ජනාකාරජ්ජන්තා භොන්ති, කොචි කස්සචි න ලජ්ජති,
 තෙන මයං තුම්භාකං අන්තොනගරං පවිසිතුං නාදම්භ, මයම්පි ගෙහතො න
 නික්ඛමිම්භා” ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, “බාලානං දුම්මෙධානං කිරියා
 නාම ඵවරූපා භොති, මෙධාවිනො පන ධනසාරං විය අප්පමාදං රක්ඛිත්වා
 අමතමහානිබ්බානසම්පත්තිං පාපුණන්ති” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

26.

“පමාදමනුයුඤ්ජන්තී, බාලා දුම්මෙධිනො ජනා;
 අප්පමාදඤ්ච මෙධාවී, ධනං සෙට්ඨංව රක්ඛති.

27.

“මා පමාදමනුයුක්ෂේපථ, මා කාමරතිසන්ථවං;
අප්පමත්තො හි ක්කායන්තො, පප්පොති විපුලං සුඛ” ත්ති.

තත්ථ බාලාති බාලොන සමන්තාගතා ඉධලොකපරලොකත්ථං අජානන්තා.
දුම්මෙධිනොති නිප්පඤ්ඤා. තෙ පමාදෙ ආදීනවං අපස්සන්තා පමාදං අනුයුක්ෂන්ති
පවත්තෙන්ති, පමාදෙන කාලං චිතිනාමෙන්ති. මෙධාවීති ධම්මොපපඤ්ඤාය
සමන්තාගතො පන පණ්ඩිතො කුලවංසාගතං සෙට්ඨං උත්තමං සත්තරතනධනං විය
අප්පමාදං රක්ඛති. යථා හි උත්තමං ධනං නිස්සාය “කාමගුණසම්පත්තිං
පාපුණිස්සාම, පුත්තදාරං පොසෙස්සාම, පරලොකගමනමග්ගං සොධෙස්සාමා” ති
ධනෙ ආනිසංසං පස්සන්තා තං රක්ඛන්ති, එවං පණ්ඩිතොපි අප්පමත්තො
“පයමජ්ඣානාදීනි පටිලභිස්සාමි, මග්ගඵලාදීනි පාපුණිස්සාමි, තිස්සො විජ්ජා, ඡ
අභිඤ්ඤා සම්පාදෙස්සාමි” ති අප්පමාදෙ ආනිසංසං පස්සන්තො ධනං සෙට්ඨංව
අප්පමාදං රක්ඛන්ති අත්ථො. මා පමාදන්ති තස්මා තුම්හෙ මා පමාදමනුයුක්ෂේපථ මා
පමාදෙන කාලං චිතිනාමයිත්ථ. මා කාමරතිසන්ථවන්ති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු
රතිසංඛාතං තණ්හාසන්ථවම්පි මා අනුයුක්ෂේපථ මා වින්තයිත්ථ මා පටිලභිත්ථ.
අප්පමත්තො හීති උපට්ඨිතස්සතිතාය හි අප්පමත්තො ක්කායන්තො පුග්ගලො විපුලං
උළාරං නිබ්බානසුඛං පාපුණාතිති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොනාපන්නාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා ජාතාති.

බාලනක්ඛත්තසංඝට්ඨවත්ථු වතුත්ථං.

5. මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු

පමාදං අප්පමාදෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
මහාකස්සපත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ ථෙරො පිප්ඵලිගුහායං විහරන්තො රාජගහෙ පිණ්ඩාය
වරින්වා පවිජාහත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො ආලොකං වඩ්ඪෙත්ථා පමත්තෙ ව
අප්පමත්තෙ ව උදකපථවීපබ්බතාදීසු වචනකෙ උපපජ්ජනකෙ ව සත්තෙ දිබ්බෙන
වක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො නිසීදි. සත්ථා ජෙනවනෙ නිසින්තකොව “කෙන නු බො
විහාරෙන අජ්ජ මම පුත්තො කස්සපො විහරති” ති දිබ්බෙන වක්ඛුනා
උපධාරෙන්තො “සත්තානං චුතුපපාතං ඔලොකෙන්තො විහරති” ති ඤත්වා
“සත්තානං චුතුපපාතො නාම බුද්ධඤ්ඤාණෙනපි අපරිච්ඡන්තො, මාතුකුච්ඡයං
පටිසන්ධිං ගහෙන්වා මාතෘපිතරො අජානාපෙත්වා වචනසත්තානං පරිච්ඡෙදො
කාතුං න සක්කා, තෙ ජාතිතුං තව අවිසයො, කස්සප, අප්පමත්තකො තව විසයො,
සබ්බසො පන වචන්තෙ ව උපපජ්ජන්තෙ ව ජාතිතුං පස්සිතුං බුද්ධානමෙව
විසයො” ති වත්ථා ඔහාසං ඵරින්වා සම්මුඛෙ නිසින්තො විය හුත්වා ඉමං ගාථමාහ —

28.

“පමාදං අප්පමාදෙන, යදා නුදති පණ්ඩිතො;
පඤ්ඤාපාසාදමාරුග්ග, අසොකො සොකිනිං පජං;
පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨො, ධීරො ඛාලෙ අවෙක්ඛති” ති.

තත්ථ නුදතීති යථා නාම පොක්ඛරණිං පවිසන්තං නවොදකං පුරාණොදකං
බොහෙත්වා තස්සොකාසං අදත්වා තං අත්තනො මත්ථකමත්ථකෙන පලායන්තං
නුදති නීහරති, එවමෙව පණ්ඩිතො අප්පමාදලක්ඛණං බුහෙන්නො පමාදස්සොකාසං
අදත්වා යදා අප්පමාදවෙගෙන තං නුදති නීහරති, අථ සො පනුන්නපමාදො
අවිචුග්ගතත්ථෙන පරිසුද්ධං දිබ්බවක්ඛුසඬ්ඛාතං පඤ්ඤාපාසාදං තස්ස අනුච්ඡවිකං
පටිපදං පුරෙන්නො තාය පටිපදාය නිස්සෙණියා පාසාදං විය ආරුග්ග
පහීනසොකසල්ලතාය අසොකො, අප්පහීනසොකසල්ලතාය සොකිනිං පජං
සත්තනිකායං වචමානඤ්චෙව උපපජ්ජමානඤ්ච දිබ්බවක්ඛුනා අවෙක්ඛති පස්සති.
යථා කිං? පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨොති පබ්බතමුද්ධනි ධීරො භූමියං ධීරෙ,
උපරිපාසාදෙ වා පන ධීරො පාසාදපරිවෙණෙ ධීරෙ අකිච්ඡෙන අවෙක්ඛති, තථා
සොපි ධීරො පණ්ඩිතො මහාබිණාසවො අසමුච්ඡින්නවට්ටබ්බිජෙ ඛාලෙ වචන්තෙ ව
උපපජ්ජන්තෙ ව අකිච්ඡෙන අවෙක්ඛතීති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි සච්ඡිකරිංසුති.

මහාකස්සපත්ථෙරචත්ථු පඤ්චමං.

6. පමත්තාපමත්තද්වෙසභායකවත්ථු

අප්පමත්තො පමත්තෙසුති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්නො
ද්වෙ සභායකෙ හික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ආරඤ්ඤකවිහාරං පවිසිංසු.
තෙසු එකො කිර කාලස්සෙව දාරුනි ආහරිත්වා අඬ්ඨාරකපල්ලං සජ්ජෙත්වා
දහරසාමණෙරෙහි සද්ධිං සල්ලපන්නො පයමයාමං විසිබ්බමානො නිසීදති. එකො
අප්පමත්තො සමණධම්මං කරොන්නො ඉතරං ඔවදති, “ආවුසො, මා එවං කරි,
පමත්තස්ස හි වත්තාරො අපායා සකසරසදිසා. බුද්ධා නාම සාධෙය්‍යෙන ආරාධෙතුං
න සක්කා” ති සො තස්සොවාදං න සුණාති. ඉතරො “නායං වචනක්ඛමො” ති තං
අවත්වා අප්පමත්තොව සමණධම්මමකාසි. අලසත්ථෙරොපි පයමයාමෙ
විසිබ්බෙත්වා ඉතරස්ස වඩ්ඪකමිත්වා ගබ්භං පට්ටියකාලෙ පවිසිත්වා, “මහාකුසීත,
ත්වං නිපජ්ජිත්වා සයනත්ථාය අරඤ්ඤං පට්ටියොසි, කිං බුද්ධානං සන්තිකෙ
කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා උට්ඨාය සමණධම්මං කාතුං වට්ටති” ති වත්වා අත්තනො
වසනට්ඨානං පවිසිත්වා නිපජ්ජිත්වා සුපති. ඉතරොපි මජ්ඣිමයාමෙ විස්සමිත්වා
පච්ඡිමයාමෙ පව්වුට්ඨාය සමණධම්මං කරොති. සො එවං අප්පමත්තො විහරන්නො
න චිරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. ඉතරො පමාදෙනෙව කාලං
විතිනාමෙසි. තෙ වුට්ඨවස්සා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා

එකමන්තං නිසිදිංසු. සත්ථා තෙනි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා, “කච්චි, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තා සමණධම්මං කරිත්ථ, කච්චි වො පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත”න්ති පුච්ඡී. පයමං පමත්තො භික්ඛු ආහ – “කුතො, භන්තෙ, එතස්ස අප්පමාදො, ගතකාලතො පටියාය නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තො කාලං චිතිනාමෙසි”ති. “ත්ථං පන භික්ඛු”ති. “අහං, භන්තෙ, කාලස්සෙව දාරුනි ආහරිත්වා අභිගාරකපල්ලං සජ්ජෙත්වා පයමයාමෙ විසිබ්බෙන්තො නිසිදිත්වා අනිද්දායන්තොව කාලං චිතිනාමෙසි”න්ති. අථ නං සත්ථා “ත්ථං පමත්තො කාලං චිතිනාමෙත්වා ‘අප්පමත්තොමිහි’ති වදසි, අප්පමත්තං පන පමත්තං කරොසි”ති ආහ. පුන පමාදෙ දොසෙ, අප්පමාදෙ ආනිසංසෙ පකාසෙතුං, “ත්ථං මම පුත්තස්ස සන්තිකෙ ජවච්ඡිත්තො දුබ්බලස්සො විය, එස පන තව සන්තිකෙ සිසපචස්සො වියා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

29.

“අප්පමත්තො පමත්තෙසු, සුත්තෙසු බහුජාගරො;
අබලස්සංව සිසස්සො, හිත්වා යාති සුමෙධසො”ති.

තත්ථ අප්පමත්තොති සතිවෙපුල්ලප්පත්තතාය අප්පමාදසම්පන්නෙ ඛිණ්ණාසවො. පමත්තෙසුති සතිවොසග්ගෙ ධීතෙසු සත්තෙසු. සුත්තෙසුති සතිජාගරියාභාවෙන සබ්බිරියාපරෙසු නිද්දායන්තෙසු. බහුජාගරොති මහන්තෙ සතිවෙපුල්ලෙ ජාගරියෙ ධීතො. අබලස්සංවාති කුණ්ඨපාදං ඡින්නජවං දුබ්බලස්සං සිසපචො සින්ධවාජානියො විය. සුමෙධසොති උත්තමපඤ්ඤො. තථාරූපං පුග්ගලං ආගමෙනපි අධිගමෙනපි හිත්වා යාති. මන්දපඤ්ඤස්මිඤ්ඤි එකං සුත්තං ගහෙතුං වායමන්තෙයෙව සුමෙධසො එකං වග්ගං ගණ්හාති, එවං තාව ආගමෙන හිත්වා යාති. මන්දපඤ්ඤ පන රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි කාතුං වායමන්තෙයෙව කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා සජ්ඣායන්තෙයෙව ව සුමෙධසො පුබ්බභාගෙපි පරෙන කතං රත්තිට්ඨානං වා දිවාට්ඨානං වා පවිසිත්වා කම්මට්ඨානං සම්මසන්තො සබ්බකිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා නෙව ලොකුත්තරධම්මෙ හත්ථගතෙ කරොති, එවං අධිගමෙනපි හිත්වා යාති. වට්ටෙ පන නං හිත්වා ඡඩ්ඛෙත්වා වට්ටතො නිස්සරන්තො යාතියෙවාති.

ගාථාපරියොසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

පමත්තාපමත්තද්වෙසභායකවත්ථු ඡට්ඨං.

7. මසවත්ථු

අප්පමාදෙන මසවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලියං උපනිස්සාය කුටාගාරසාලායං විහරන්තො සක්කං දෙවරාජානං ආරබ්භ කටෙසි.

වෙසාලියඤ්ඤි මහාලි නාම ලිච්ඡවී වසති, සො තථාගතස්ස සක්කපඤ්ඤසුත්තන්තදෙසනං (දී. නි. 2.344 ආදයො) සුත්වා “සම්මාසම්බුද්ධො සක්කසම්පත්තිං මහතිං කත්වා කටෙසි, ‘දිස්වා නු බො කටෙසි, උදාහු අදිස්වා.

ජානාති නු බො සක්කං, උදාහු නො'ති පුවජ්ස්සාමි න''න්ති චිත්තෙසි. අථ බො, මහාලි, ලිච්ඡවී යෙන භගවා තෙනුපසඬිකම්, උපසඬිකම්ත්වා භගවන්තං අභිවාදෙන්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්තො බො, මහාලි, ලිච්ඡවී භගවන්තං එතදවොච – “දිට්ඨො බො, භන්තෙ, භගවතා සක්කො දෙවානම්න්දො” ති? “දිට්ඨො බො මෙ, මහාලි, සක්කො දෙවානම්න්දො” ති. “සො හි නුන, භන්තෙ, සක්කපතිරුපකො භවිස්සති. දුද්දසො හි, භන්තෙ, සක්කො දෙවානම්න්දො” ති. “සක්කඤ්ච ඛවාහං, මහාලි, පජානාමි සක්කකරණෙ ව ධම්මෙ, යෙසං ධම්මානං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගා, තඤ්ච පජානාමි”.

සක්කො, මහාලි, දෙවානම්න්දො පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො මසො නාම මාණවො අහොසි, තස්මා “මසවා” ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානම්න්දො පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො පුරෙ දානං අදාසි, තස්මා “පුරින්දො” ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානම්න්දො පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො සක්කච්චං දානං අදාසි, තස්මා “සක්කො” ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානම්න්දො පුබ්බෙ මනුස්සභූතො සමානො ආවසථං අදාසි, තස්මා “වාසවො” ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානම්න්දො සහස්සම්පි අත්ථං මුහුත්තෙන චිත්තෙනි, තස්මා “සහස්සක්කො” ති වුච්චති.

සක්කස්ස, මහාලි, දෙවානම්න්දස්ස සුජා නාම අසුරකඤ්ඤා, පජාපති, තස්මා “සුජම්පති” ති වුච්චති.

සක්කො, මහාලි, දෙවානම්න්දො දෙවානං තාවතිංසානං ඉස්සරියාධිපච්චං රජ්ජං කාරෙති, තස්මා “දෙවානම්න්දො” ති වුච්චති.

සක්කස්ස, මහාලි, දෙවානම්න්දස්ස පුබ්බෙ මනුස්සභූතස්ස සත්ත වතපදානි සමත්තානි සමාදින්නානි අහෙසුං, යෙසං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගා. කතමානි සත්ත වතපදානි? යාවජීවං මාතෘපෙත්තිහරො අස්සං, යාවජීවං කුලෙ ජෙට්ඨාපවාසි අස්සං, යාවජීවං සංඝභවාචො අස්සං, යාවජීවං අපිසුණවාචො අස්සං, යාවජීවං විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසා අගාරං අජ්ඣාචසෙය්‍යං, මුත්තවාගො පයතපාණි වොසග්ගරතො යාවයොගො දානසංවිභාගරතො අස්සං. යාවජීවං සච්චවාචො අස්සං, යාවජීවං අක්කොධනො අස්සං, “සචෙපි මෙ කොධො උජ්ජජ්ජෙය්‍ය, ඛිජ්ජමෙව න පටිවිනෙය්‍ය” න්ති. සක්කස්ස, මහාලි, දෙවානම්න්දස්ස පුබ්බෙ මනුස්සභූතස්ස ඉමානි සත්ත වතපදානි සමත්තානි සමාදින්නානි අහෙසුං, යෙසං සමාදින්නත්තා සක්කො සක්කත්තං අජ්ඣගාති.

“මාතෘපෙත්තිහරං ජන්තුං, කුලෙ ජෙට්ඨාපවායිනං;
සණ්භං සබ්බසම්භාසං, පෙසුණෙයාජ්ජහායිනං.

“මච්ඡෙරවිනයෙ යුත්තං, සච්චං කොධාහිභුං නරං;
තං වෙ දෙවා තාවතිංසා, ආහු සජ්ජුරිසො ඉති”ති. (සං. නි. 1.257) –

ඉදං, මහාලි, සක්කෙන මසමාණවකාලෙ කතකම්මන්ති වත්වා පුන තෙන “කථං,
හන්තෙ, මසමාණවො පටිපජ්ජී”ති? තස්ස පටිපත්තිං විත්ථාරතො සොතුකාමෙන
පුට්ඨො “තෙන හි, මහාලි, සුණාහී”ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ මගධරට්ඨෙ මවලගාමෙ මසො නාම මාණවො ගාමකම්මකරණට්ඨානං
ගන්ත්වා අත්තතො ධීතට්ඨානං පාදන්තෙන පංසුං වියුහිත්වා රමණීයං කත්වා
අට්ඨාසී. අපරො තං බාහුනා පහරිත්වා තතො අපනෙත්වා සයං තත්ථ අට්ඨාසී. සො
තස්ස අකුජ්ඣිත්වාච අඤ්ඤං යානං රමණීයං කත්වා ධීතො. තතොපි නං අඤ්ඤො
ආගන්ත්වා බාහුනා පහරිත්වා අපනෙත්වා සයං අට්ඨාසී. සො තස්සපි අකුජ්ඣිත්වාච
අඤ්ඤං යානං රමණීයං කත්වා ධීතො, ඉති තං ගෙහතො නික්ඛන්තා නික්ඛන්තා
පුරිසා බාහුනා පහරිත්වා ධීතධීතට්ඨානතො අපනෙසුං. සො “සබ්බෙපෙන මං
නිස්සාය සුඛිතා ජාතා, ඉමිනා කම්මෙන මය්හං සුඛදායකෙන පුඤ්ඤකම්මෙන
භවිතබ්බ”න්ති වින්තෙත්වා, පුනදිවසෙ කුදාලං ආදාය බලමණ්ඩලමත්තං යානං
රමණීයං අකාසී. සබ්බෙ ගන්ත්වා තත්ථෙව අට්ඨංසු. අථ නෙසං සීතසමයෙ අග්ගිං
කත්වා අදාසී, ගිම්භකාලෙ උදකං. තතො “රමණීයං යානං නාම සබ්බෙසං පියං,
කස්සපි අජ්ජියං නාම නත්ථී, ඉතො පට්ඨාය මයා මග්ගං සමං කරොන්තෙන විචරිතුං
වට්ඨති”ති වින්තෙත්වා, පාතොච නික්ඛමිත්වා, මග්ගං සමං කරොන්තො ඡන්දිත්වා,
හරිතබ්බයුත්තකා රුක්ඛසාබා හරන්තො විචරති. අථ නං අපරො දිස්වා ආහ –
“සම්ම, කිං කරොසී”ති? “මය්හං සග්ගගාමිනං මග්ගං කරොමි, සම්මා”ති. “තෙන
හි අහමිපි තෙ සභායො භොමි”ති. “භොහි, සම්ම, සග්ගො නාම බහුනාමිපි මනාපො
සුඛබහුලො”ති. තතො පට්ඨාය ද්වෙ ජනා අභෙසුං. තෙ දිස්වා තථෙව පුච්ඡිත්වා ච
සුත්වා ච අපරොපි තෙසං සභායො ජාතො, එවං අපරොපි අපරොපිති සබ්බෙපි
තෙත්තිංස ජනා ජාතා. තෙ සබ්බෙපි කුදාලාදිහත්ථා මග්ගං සමං කරොන්තා
එකයොජනද්වියොජනමත්තට්ඨානං ගච්ඡන්ති.

තෙ දිස්වා ගාමභොජකො වින්තෙසි – “ඉමෙ මනුස්සා අයොගෙ යුත්තා, සචෙ
ඉමෙ අරඤ්ඤතො මච්ඡමංසාදීනි වා ආහරෙය්‍යුං. සුරං වා කත්වා පිට්ඨෙය්‍යුං, අඤ්ඤං
වා තාදිසං කම්මං කරෙය්‍යුං, අහමිපි කිඤ්චි කිඤ්චි ලභෙය්‍ය”න්ති. අථ තෙ
පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡ – “කිං කරොන්තා විචරථා”ති? “සග්ගමග්ගං, සාමී”ති.
“සුරාචාසං වසන්තෙහි නාම එවං කාතුං න වට්ඨති, අරඤ්ඤතො මච්ඡමංසාදීනි
ආහරිතුං, සුරං කත්වා පාතුං, නානප්පකාරෙ ව කම්මන්තෙ කාතුං වට්ඨති”ති. තෙ
තස්ස වචනං පටික්ඛිපිංසු, එවං පුනජ්ජුනං වුච්චමානාපි පටික්ඛිපිංසුයෙව. සො
කුජ්ඣිත්වා “නාසෙස්සාමි නෙ”ති රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, “වොරෙ තෙ,
දෙව, වග්ගබන්ධනෙන විචරන්තෙ පස්සාමි”ති වත්වා, “ගච්ඡ, තෙ ගහෙත්වා

ආනෙහි’’ති වුත්තෙ තථා කත්වා සබ්බෙ තෙ ඛන්ධිත්වා ආනෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි. රාජා අවිමංසිත්වා ච “හත්ථිනා මද්දාපෙඨා’’ති ආණාපෙසි. මසො සෙසානං ඔවාදමදාසි – “සම්මා, යපෙත්වා මෙත්තං අඤ්ඤො අම්භාකං අවස්සයො නත්ථි, තුම්හෙ කත්ථවි කොපං අකත්වා රඤ්ඤෙ ච ගාමභොජකෙ ච මද්දනහත්ථිමිහි ච අත්තනි ච මෙත්තවිත්තෙන සමචිත්තාව භොථා’’ති. තෙ තථා කරිංසු. අථ තෙසං මෙත්තානුභාවෙන හත්ථි උප්පසඬකම්තුම්පි න විසහි. රාජා තමත්ථං සුත්වා බහු මනුස්සෙ දිස්වා මද්දිතුං න විසහිස්සති? “ගච්ඡං, තෙ කිලඤ්ජෙන පටිච්ඡාදෙන්වා මද්දාපෙඨා’’ති ආහ. තෙ කිලඤ්ජෙන පටිච්ඡාදෙන්වා මද්දිතුං පෙසියමානොපි හත්ථි දුරතොච පටික්කම්.

රාජා තං පවත්තිං සුත්වා “කාරණෙනෙත්ථ හවිතබ්බ’’න්ති තෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – “තාතා, මං නිස්සාය තුම්හෙ කිං න ලභං’’ති? “කිං නාමෙතං, දෙවා’’ති? “තුම්හෙ කිර වග්ගබන්ධනෙන වොරා හුත්වා අරඤ්ඤෙ විචරං’’ති? “කො ඵවමාහ, දෙවා’’ති? “ගාමභොජකො, තාතා’’ති. “න මයං, දෙව, වොරා, මයං පන අත්තනො සග්ගමග්ගං සොධෙන්තා ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොම, ගාමභොජකො අම්හෙ අකුසලකිරියාය නියොජෙත්වා අත්තනො වචනං අකරොත්තෙ නාසෙතුකාමො කුප්ඤ්ඤිත්වා ඵවමාහා’’ති. අථ රාජා තෙසං කථං සුත්වා සොමනස්සප්පත්තො හුත්වා, “තාතා, අයං තිරච්ඡානො තුම්භාකං ගුණ ජානාති, අහං මනුස්සභූතො ජානිතුං නාසක්ඛිං, බමථ මෙ’’ති. ඵවඤ්ච පන වත්වා සපුත්තදාරං ගාමභොජකං තෙසං දාසං, හත්ථිං ආරොහනියං, තඤ්ච ගාමං යථාසුඛං පරිභොගං කත්වා අදාසි. තෙ “ඉධෙව නො කතපුඤ්ඤස්සානිසංසො දිට්ඨො’’ති හියොයාසොමත්තාය පසන්නමානසා හුත්වා තං හත්ථිං වාරෙන වාරෙන අභිරුය්හ ගච්ඡන්තා මන්තයිංසු “ඉදානි අම්හෙහි අතිරෙකතරං පුඤ්ඤං කාතබ්බං, කිං කරොම? චතුමහාපථෙ ථාවරං කත්වා මහාජනස්ස විස්සමනසාලං කරිස්සාමා’’ති. තෙ වඩ්ඪකිං පක්කොසාපෙත්වා සාලං පටියපෙසුං. මාතුගාමෙසු පන විගතච්ඡන්දතාය තස්සා සාලාය මාතුගාමානං පත්තිං නාදංසු.

මසස්ස පන ගෙහෙ නන්දා, චිත්තා, සුධම්මා, සුජාති වතස්සො ඉත්ථියො භොන්ති. තාසු සුධම්මා වඩ්ඪකිනා සද්ධිං ඵකතො හුත්වා, “භාතික, ඉමස්සා සාලාය මං ජෙට්ඨිකං කරොහි’’ති වත්වා ලඤ්ජං අදාසි. සො “සාධු’’ති සම්පට්ඨිත්වා පයමමෙව කණ්ණිකත්ථාය රුක්ඛං සුක්ඛාපෙත්වා තච්ඡෙත්වා විජ්ඣිත්වා කණ්ණිකං නිට්ඨාපෙත්වා, “සුධම්මා නාම අයං සාලා’’ති අක්ඛරානි ඡින්දිත්වා වත්ථෙත පලිවෙදෙත්වා යපෙසි. අථ තෙ වඩ්ඪකී සාලං නිට්ඨාපෙත්වා කණ්ණිකාරොපනදිවසෙ “අහො, අය්‍යා, ඵකං කරණියං න සරිම්භා’’ති ආහ. “කිං නාම, හො’’ති? “කණ්ණික’’න්ති. “හොතු තං ආහරිස්සාමා’’ති. “ඉදානි ඡින්තරුක්ඛෙන කාතුං න සක්කා, පුබ්බෙයෙව තං ඡින්දිත්වා තච්ඡෙත්වා විජ්ඣිත්වා යපිතකණ්ණිකා ලද්ධුං වට්ටති’’ති. “ඉදානි කිං කාතබ්බ’’න්ති? “සථෙ කස්සවි ගෙහෙ නිට්ඨාපෙත්වා යපිතා වික්කායිකකණ්ණිකා අත්ථි, සා පරියෙසිතබ්බා’’ති. තෙ පරියෙසන්තා සුධම්මාය ගෙහෙ දිස්වා සහස්සං දත්වාපි මූලෙන න ලහිංසු.

“සවෙ මං සාලාය පත්තිං කරොථ, දස්සාමී” ති වුත්තෙ පන “මයං මාතුගාමානං පත්තිං න දමිමා” ති ආභංසු.

අථ නෙ වඩ්ඪකී ආභ - “අය්‍යා, තුම්හෙ කිං කපෙථ, යපෙත්වා බ්‍රහ්මලොකං අඤ්ඤං මාතුගාමරහිතට්ඨානං නාම නත්ථී, ගණ්හථ කණ්ණිකං. එවං සත්තෙ අම්භාකං කම්මං නිට්ඨං ගමිස්සති” ති. තෙ “සාදු” ති කණ්ණිකං ගහෙත්වා සාලං නිට්ඨාපෙත්වා තිධා විහජිංසු. එකස්මිං කොට්ඨාසෙ ඉස්සරානං වසනට්ඨානං කරිංසු, එකස්මිං දුග්ගතානං, එකස්මිං ගිලානානං. තෙත්තිංස ජනා තෙත්තිංස ඵලකානි පඤ්ඤපෙත්වා හත්ථිස්ස සඤ්ඤං අදංසු - “ආගන්තුකො ආගන්ත්වා යස්ස අත්ථතඵලකෙ නිසීදති, තං ගහෙත්වා ඵලකසාමිකස්සෙව ගෙහෙ පතිට්ඨපෙහි, තස්ස පාදපරිකම්මපිට්ඨිපරිකම්මපාතීයබාදතීයභොජනීයසයනානි සබ්බානි ඵලකසාමිකස්සෙව භාරො හවිස්සති” ති. හත්ථී ආගතාගතං ගහෙත්වා ඵලකසාමිකස්සෙව සරං නෙති. සො තස්ස තං දිවසං කත්තබ්බං කරොති. මසො සාලාය අවිදුරෙ කොවිළාරරුක්ඛං රොපෙත්වා තස්ස මූලෙ පාසාණඵලකං අත්ථරි. සාලං පටිට්ඨපට්ඨා ජනා කණ්ණිකං ඔලොකෙත්වා අක්ඛරානි වාවෙත්වා, “සුධම්මා නාමෙසා සාලා” ති වදන්ති. තෙත්තිංසජනානං නාමං න පඤ්ඤායති. නන්දා වින්තෙසි - “ඉමෙ සාලං කරොන්තා අම්හෙ අපත්තිකා කරිංසු, සුධම්මා පන අත්තනො බ්‍යත්තතාය කණ්ණිකං කත්වා පත්තිකා ජාතා, මයාපි කිඤ්චි කාතුං වට්ටති, කිං නු බො කරිස්සාමී” ති? අථස්සා එතදභොසි - “සාලං ආගතාගතානං පාතීයඤ්චෙව න්හානොදකඤ්ච ලද්ධං වට්ටති, පොක්ඛරණිං බණාපෙස්සාමී” ති. සා පොක්ඛරණිං කාරෙසි. විත්තා වින්තෙසි - “සුධම්මාය කණ්ණිකා දින්තා, නන්දාය පොක්ඛරණිං කාරිතා, මයාපි කිඤ්චි කාතුං වට්ටති, කිං නු බො කරිස්සාමී” ති? අථස්සා එතදභොසි - “සාලං ආගතාගතෙහි පාතීයං පිචිත්වා න්හත්වා ගමනකාලෙපි මාලං පිලන්ධිත්වා ගන්තුං වට්ටති, පුජ්ඵාරාමං කාරාපෙස්සාමී” ති. සා රමණීයං පුජ්ඵාරාමං කාරෙසි. යෙභුයොන තස්මිං ආරාමෙ “අසුකො නාම පුජ්ඵුපගඵලපගරුක්ඛො නත්ථී” ති නාභොසි.

සුජා පන “අභං මසස්ස මාතුලධිකා වෙව පාදපරිවාරිකා ව, එතෙන කතං කම්මං මය්හමෙව, මයා කතං එතස්සෙවා” ති වින්තෙත්වා, කිඤ්චි අකත්වා අත්තභාවමෙව මණ්ඩයමානා කාලං චිතිනාමෙසි. මසොපි මාතාපිතුලපට්ඨානං කුලෙ ජෙට්ඨාපවායනකම්මං සච්චවාචං අඵරුසවාචං අපි, සුණවාචං මච්ඡෙරවිනයං අක්කොධනන්ති ඉමානි සත්ත වතපදානි පුරෙත්වා -

“මාතාපෙත්තිහරං ජන්තුං, කුලෙ ජෙට්ඨාපවායිනං;
සණ්හං සබ්බසම්භාසං, පෙසුණෙය්‍යජ්ජභායිනං.

“මච්ඡෙරවිනයෙ යුත්තං, සච්චං කොධාභිභුං නරං;
තං වෙ දෙවා තාවතිංසා, ආභු ‘සජ්ජුරිසො’ ඉති” ති. (සං. නි. 1.257) -

එවං පසංසියභාවං ආපජ්ජිත්වා ජීවිතපරියොසානෙ තාවතිංසභවනෙ සක්කො දෙවරාජා හුත්වා නිබ්බත්ති, තෙපිස්ස සභායකා තත්ථෙව නිබ්බත්තිංසු, වඩ්ඪකී විස්සකම්මදෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තදා තාවතිංසභවනෙ අසුරා වසන්ති. තෙ “අභිනවා දෙවපුත්තා නිබ්බත්තා” ති දිබ්බපානං සජ්ජයිංසු. සක්කො අත්තනො පරිසාය කස්සචි අපිවනත්ථාය සඤ්ඤමදාසි. අසුරා දිබ්බපානං පිටිත්වා මජ්ජිංසු. සක්කො “කිං මෙ ඉමෙහි සාධාරණෙන රජ්ජෙනා” ති අත්තනො පරිසාය සඤ්ඤං දත්වා තෙ පාදෙසු ගාභාපෙත්වා මහාසමුද්දෙ බිපාපෙසි. තෙ අවංසිරා සමුද්දෙ පතිංසු. අථ නෙසං පුඤ්ඤානුභාවෙන සිනෙරුනො හෙට්ඨිමතලෙ අසුරවිමානං නාම නිබ්බත්ති, චිත්තපාටලි නාම නිබ්බත්ති.

දෙවාසුරසඬිගාමෙ පන අසුරෙසු පරාජිතෙසු දසයොජනසහස්සං තාවතිංසදෙවනගරං නාම නිබ්බත්ති. තස්ස පන නගරස්ස පාවිතපච්ඡිමද්වාරානං අන්තරා දසයොජනසහස්සං හොති, තථා දක්ඛිණුත්තරද්වාරානං. තං බො පන නගරං ද්වාරසහස්සයුත්තං අහොසි ආරාමපොක්ඛරණිපටිමණ්ඩිතං. තස්ස මජ්ඣෙ සාලාය නිස්සන්දෙන තියොජනසතුබ්බෙධෙහි ධජෙහි පටිමණ්ඩිතො සත්තරතනමයො සත්තයොජනසතුබ්බෙධො වෙජයන්තො නාම පාසාදො උග්ගඤ්ජි. සුවණ්ණයට්ඨිසු මණ්ඩපා අහෙසුං, මණ්ණයට්ඨිසු සුවණ්ණධපා; පවාළයට්ඨිසු මුත්තධපා, මුත්තයට්ඨිසු පවාළධපා; සත්තරතනමයාසු යට්ඨිසු සත්තරතනධපා, මජ්ඣෙ ධිතො ධජො තියොජනසතුබ්බෙධො අහොසි. ඉති සාලාය නිස්සන්දෙන යොජනසහස්සබ්බෙධො පාසාදො සත්තරතනමයොව හුත්වා නිබ්බත්ති, කොවිළාරරුක්ඛස්ස නිස්සන්දෙන සමන්තා තියොජනසතපරිමණ්ඩලො පාරිච්ඡත්තකො නිබ්බත්ති, පාසාණඵලකස්ස නිස්සන්දෙන පාරිච්ඡත්තකමුලෙ දීපතො සට්ඨියොජනා පුටුලතො පණ්ණාසයොජනා බහලතො පඤ්චදසයොජනා ජයසුමනරත්තකම්බලවණ්ණා පණ්ඩුකම්බලසිලා නිබ්බත්ති. තත්ථ නිසින්තකාලෙ උපඩ්ඪකායො පවිසති, උට්ඨිතකාලෙ ඌනං පරිපූරති.

හත්ථි පන ඵරාවණො නාම දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. දෙවලොකස්මිඤ්චි තිරච්ඡානගතා න හොන්ති. තස්මා සො උය්‍යානකීළාය නික්ඛමනකාලෙ අත්තභාවං විජහිත්වා දියඩ්ඪයොජනසතිකො ඵරාවණො නාම හත්ථි අහොසි. සො තෙත්තිංසජනානං අත්ථාය තෙත්තිංස කුම්භෙ මාපෙසි ආවට්ටෙන තිගාචුතඅඩ්ඪයොජනජ්ජමාණෙ, සබ්බෙසං මජ්ඣෙ සක්කස්ස අත්ථාය සුදස්සනං නාම තිංසයොජනිකං කුම්භං මාපෙසි. තස්ස උපරි ද්වාදසයොජනිකො රතනමණ්ඩපො හොති. තත්ථ අන්තරන්තරා සත්තරතනමයා යොජනුබ්බෙධා ධපා උට්ඨහන්ති. පරියන්තෙ කිඬ්ඪිකිණිකජාලං ඔලම්බති. යස්ස මන්දවාතෙරිතස්ස පඤ්චඩ්ගිකතුරියසද්දසංමිස්සො දිබ්බගීතසද්දො විය රවො නිච්ඡරති. මණ්ඩපමජ්ඣෙ සක්කස්සත්ථාය යොජනිකො මණ්ඩපල්ලඬිකො පඤ්ඤත්තො හොති, තත්ථ සක්කො නිසීදි. තෙත්තිංස දෙවපුත්තා අත්තනො කුම්භෙ රතනපල්ලඬිකෙ නිසීදිංසු. තෙත්තිංසාය කුම්භානං ඵකෙකස්මිං කුම්භෙ සත්ත සත්ත දන්තෙ මාපෙසි. තෙසු ඵකෙකො පණ්ණාසයොජනායාමො, ඵකෙකස්මිඤ්චෙත්ථ දන්තෙ සත්ත සත්ත පොක්ඛරණියො හොන්ති, ඵකෙකාය පොක්ඛරණියා සත්ත

සත්ත පද්මනීගවිජානි, එකෙකස්මිං ගවිජේ සත්ත සත්ත පුජ්ථානි භොන්ති,
 එකෙකස්මිං පුජ්ථේ සත්ත සත්ත පත්තානි, එකෙකස්මිං පත්තෙ සත්ත සත්ත
 දෙවධීතරො නව්වන්ති. එවං සමන්තා පණ්ණාසයොජනායානෙසු
 භත්ථිදන්තෙසුයෙව නටසමජ්ජා භොන්ති. එවං මහන්තං යසං අනුභවන්තො
 සක්කො දෙවරාජා විවරන්ති.

සුධම්මාපි කාලං කත්වා ගන්ත්වා තත්ථෙව නිබ්බන්ති. තස්සා සුධම්මා නාම නව
 යොජනසතිකා දෙවසභා නිබ්බන්ති. තතො රමණීයතරං කිර අඤ්ඤං යානං නාම
 නත්ථි, මාසස්ස අට්ඨ දිවසෙ ධම්මස්සවනං තත්ථෙව භොති. යාවජ්ජතනා
 අඤ්ඤතරං රමණීයං යානං දිස්වා, “සුධම්මා දෙවසභා වියා”ති වදන්ති. නන්දාපි
 කාලං කත්වා ගන්ත්වා තත්ථෙව නිබ්බන්ති, තස්සා පඤ්චයොජනසතිකා නන්දා
 නාම පොක්ඛරණී නිබ්බන්ති. විත්තාපි කාලං කත්වා ගන්ත්වා තත්ථෙව නිබ්බන්ති,
 තස්සාපි පඤ්චයොජනසතිකං විත්තලතාවනං නාම නිබ්බන්ති, තත්ථ
 උජ්ජන්තපුබ්බනිමිත්තෙ දෙවපුත්තෙ නෙත්වා මොහයමානා විවරන්ති. සුජා පන
 කාලං කත්වා එකිස්සා ගිරිකන්දරාය එකා බකසකුණිකා හුත්වා නිබ්බන්ති. සක්කො
 අත්තනො පරිවාරිකා ඔලොකෙන්තො “සුධම්මා ඉධෙව නිබ්බන්තා, තථා නන්දා ව
 විත්තා ව, සුජා නු බො කුහිං නිබ්බන්තා”ති වින්තෙන්තො තං තත්ථ නිබ්බන්තං
 දිස්වා, “බාලා කිඤ්චි පුඤ්ඤං අකත්වා ඉදානි තිරච්ඡානායොනියං නිබ්බන්තා, ඉදානි
 පන තං පුඤ්ඤං කාරෙත්වා ඉධානෙතුං වට්ටති”ති අත්තභාවං විජහිත්වා
 අඤ්ඤාතකවෙසෙන තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා, “කිං කරොන්ති ඉධ විවරසී”ති
 ප්‍රච්ඡි. “කො පන ත්වං, සාමී”ති? “අහං තෙ සාමිකො මසො”ති. “කුහිං
 නිබ්බන්තොසී, සාමී”ති? “අහං තාවතිංසදෙවලොකෙ නිබ්බන්තො”. “තව
 සභායිකානං පන නිබ්බන්තට්ඨානං ජානාසී”ති? “න ජානාමි, සාමී”ති. “තාපි
 මමෙව සන්තිකෙ නිබ්බන්තා, පස්සිස්සසී තා සභායිකා”ති. “කථාහං තත්ථ
 ගමිස්සාමී”ති? සක්කො “අහං තං තත්ථ නෙස්සාමී”ති වත්වා භත්ථතලෙ යපෙත්වා
 දෙවලොකං නෙත්වා නන්දාය පොක්ඛරණියා තීරෙ විස්සජ්ජෙත්වා ඉතරාසං
 තිස්සන්තං ආරොවෙසී – “තුම්භාකං සභායිකං සුජං පස්සිස්සථා”ති. “කුහිං සා,
 දෙවා”ති? “නන්දාය පොක්ඛරණියා තීරෙ යීතා”ති ආහ. තා තිස්සොපි ගන්ත්වා,
 “අහො අයායාය එවරූපං අත්තභාවමණ්ඩනස්ස ඵලං, ඉදානිස්සා තුණ්ඩං පස්සථ,
 පාදෙ පස්සථ, ජඩ්ඝා පස්සථ, සොහති වතස්සා අත්තභාවො”ති කෙළිං කත්වා
 පක්කමිංසු.

පුන සක්කො තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා, “දිට්ඨා තෙ සභායිකා”ති වත්වා
 “දිට්ඨා මං උජ්ජන්තෙවෙත්වා ගතා, තත්ථෙව මං නෙහී”ති පුත්තෙ තං තත්ථෙව
 නෙත්වා උදකෙ විස්සජ්ජෙත්වා, “දිට්ඨා තෙ තාසං සම්පත්ති”ති ප්‍රච්ඡි. “දිට්ඨා,
 දෙවා”ති? “තයාපි තත්ථ නිබ්බන්තනුපායං කාතුං වට්ටති”ති. “කිං කරොමි,
 දෙවා”ති? “මයා දින්තං ඔවාදං රක්ඛිස්සසී”ති. “රක්ඛිස්සාමි, දෙවා”ති. අථස්සා
 පඤ්ච සීලානි දත්වා, “අජ්ජමත්තා රක්ඛාහී”ති වත්වා පක්කාමි. සා තතො පට්ඨාය
 සයංමතමච්ඡකෙයෙව පරියෙසිත්වා බාදති. සක්කො කතිපාභව්වයෙන තස්සා
 විමංසනත්ථාය ගන්ත්වා, වාලුකාපිට්ඨෙ මතමච්ඡකො විය හුත්වා උත්තානො

නිපජ්ජි. සා තං දිස්වා “මතමච්ඡකො”ති සඤ්ඤාය අග්ගහෙසි. මච්ඡො ගිලනකාලෙ නඬිගුට්ඨං වාලෙසි. සා “සජ්චමච්ඡකො”ති උදකෙ විස්සජ්ජෙසි. සො ථොකං විනිනාමෙත්වා පුන තස්සා පුරතො උත්තානො හුත්වා නිපජ්ජි. පුන සා “මතමච්ඡකො”ති සඤ්ඤාය ගහෙත්වා ගිලනකාලෙ අග්ගනඬිගුට්ඨං වාලෙසි. තං දිස්වා “සජ්චමච්ඡො”ති විස්සජ්ජෙසි. එවං තික්ඛත්තුං විමංසිත්වා “සාධුකං සීලං රක්ඛති”ති අත්තානං ජානාපෙත්වා “අහං තව විමංසනත්ථාය ආගතො, සාධුකං සීලං රක්ඛසි, එවං රක්ඛමානා න විරස්සෙව මම සන්තිකෙ නිබ්බත්තිස්සසි, අප්පමත්තා හොහි”ති වත්වා පක්කාමි.

සා තතො පට්ඨාය පන සයංමතමච්ඡං ලහති වා, න වා. අලහමානා කතිපාහව්වයෙනෙව සුස්සිත්වා කාලං කත්වා තස්ස සීලස්ස එලෙන බාරාණසියං කුම්භකාරස්ස ධිතා හුත්වා නිබ්බත්ති. අට්ඨස්සා පන්තරසසොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ සක්කො “කුහිං නු බො සා නිබ්බත්තා”ති ආවජ්ජෙත්තො දිස්වා, “ඉදානි මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටති”ති එළාලුකවණ්ණෙන පඤ්ඤායමානෙහි සත්තහි රතනෙහි යානකං පුරෙත්වා තං පාපෙත්තො බාරාණසිං පවිසිත්වා, “අම්මතාතා, එළාලුකානි ගණ්හථ ගණ්හථා”ති උග්ගොසෙත්තො වීථිං පටිපජ්ජි. මුග්ගමාසාදීනි ගහෙත්වා ආගතෙ පන “මුලෙන න දෙමි”ති වත්වා, “කථං දෙසි”ති වුත්තෙ, “සීලරක්ඛිකාය ඉත්ථියා දමිමි”ති ආහ. “සීලං නාම, සාමි, කිදිසං, කිං කාළං, උදාහු නීලාදිවණ්ණ”න්ති? “තුම්හෙ ‘සීලං කිදිස’න්තිපි න ජානාථ, කිමෙව නං රක්ඛිස්සථ, සීලරක්ඛිකාය පන දස්සාමි”ති. “සාමි, එසා කුම්භකාරස්ස ධිතා ‘සීලං රක්ඛාමි’ති විවරති, එතිස්සා දෙහි”ති. සාපි නං “තෙන හි මය්හං දෙහි, සාමි”ති ආහ. “කාසි ත්ව”න්ති? “අහං අවිජ්ඣිතපඤ්චසීලා”ති. “තුය්හමෙවෙතානි මයා ආනීතානි”ති යානකං පාපෙත්තො තස්සා සරං ගන්ත්වා අඤ්ඤෙහි අනාහරියං කත්වා එළාලුකවණ්ණෙන දෙවදත්තියං ධනං දත්වා අත්තානං ජානාපෙත්වා, “ඉදං තෙ ජීවිතවුත්තියා ධනං, පඤ්චසීලානි අබණ්ඩාදීනි කත්වා රක්ඛාහි”ති වත්වා පක්කාමි.

සාපි තතො වට්ඨත්වා අසුරහවනෙ අසුරජෙට්ඨකස්ස ධිතා හුත්වා සක්කස්ස චෙරිසරෙ නිබ්බත්ති. ද්විසු පන අත්තහාවෙසු සීලස්ස සුරක්ඛිතත්තා අහිරුපා අහොසි සුවණ්ණවණ්ණා අසාධාරණාය රූපසිරියා සමන්තාගතා. වෙපවිත්තිඅසුරින්දො ආගතාගතානං අසුරානං “තුම්හෙ මම ධිතු අනුච්ඡවිකා න හොථා”ති තං කස්සචි අදත්වා, “මම ධිතා අත්තනාව අත්තනො අනුච්ඡවිකං සාමිකං ගහෙස්සති”ති අසුරබලං සන්තිපාතාපෙත්වා, “තුය්හං අනුච්ඡවිකං සාමිකං ගණ්හා”ති තස්සා, හත්ථෙ පුප්ඵදාමං අදාසි. තස්මිං බණ්ණෙ සක්කො තස්සා නිබ්බත්තට්ඨානං ඔලොකෙත්තො තං පවත්තිං ඤත්වා, “ඉදානි මයා ගන්ත්වා තං ආනෙතුං වට්ටති”ති මහල්ලකඅසුරවණ්ණං නිමිෂිතිත්වා ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ අට්ඨාසි. සාපි ඉතො විතො ව ඔලොකෙත්ති තං දිට්ඨමත්තාව පුබ්බසන්තිවාසවසෙන උප්පන්නෙන පෙමෙන මහොසෙනෙව අජ්ඣාත්ථංගදයා හුත්වා, “එසො මෙ සාමිකො”ති තස්ස උපරි පුප්ඵදාමං බිපි. අසුරා “අම්හාකං රාජා එත්තකං කාලං ධිතු අනුච්ඡවිකං අලහිත්වා ඉදානි ලහි, අයමෙවස්ස ධිතු පිතාමහතො

මහල්ලකො අනුවිඡවිකො’’ති ලජ්ජමානා අපක්කමිංසු. සක්කොපි තං හත්ථෙ ගහෙත්වා ‘‘සක්කොහමස්මි’’ති නදිත්වා ආකාසෙ පක්ඛන්දි. අසුරා ‘‘වඤ්චිතම්භා ජරසක්කෙනා’’ති තං අනුබන්ධිංසු. මාතලි, සඬගාහකො වෙජයන්තරථං ආහරිත්වා අන්තරාමග්ගෙ අට්ඨාසි. සක්කො තං තත්ථ ආරොපෙත්වා දෙවනගරාහිමුඛො පායාසි. අට්ඨස්ස සිජ්ජලිවනං සම්පත්තකාලෙ රථසද්දං සුත්වා භීතා ගරුළපොතකා විරචිංසු. තෙසං සද්දං සුත්වා සක්කො මාතලිං පුච්ඡ – ‘‘කෙ එතෙ විරවන්ති’’ති? ‘‘ගරුළපොතකා, දෙවා’’ති. ‘‘කිං කාරණා’’ති? ‘‘රථසද්දං සුත්වා මරණභයෙනා’’ති. ‘‘මං එකං නිස්සාය එත්තකො දිජො රථවෙගෙන විචුණ්ණිකො මා නස්සි, නිවත්තෙහි රථ’’න්ති. සොපි සින්ධවසභස්සස්ස දණ්ඩකසඤ්ඤං දත්වා රථං නිවත්තෙසි. තං දිස්වා අසුරා ‘‘ජරසක්කො අසුරපුරතො පට්ඨාය පලායන්තො ඉදානි රථං නිවත්තෙසි, අද්ධා තෙන උපත්ථම්භො ලද්ධො හවිස්සති’’ති නිවත්තෙත්වා ආගමනමග්ගෙනෙව අසුරපුරං පටිසිත්වා පුන සීසං න උක්ඛිපිංසු.

සක්කොපි සුජං අසුරකඤ්ඤං දෙවනගරං නෙත්වා අඬ්ඬතෙය්‍යානං අවිජරාකොට්ඨං ජෙට්ඨිකට්ඨානෙ යපෙසි. සා සක්කං වරං යාචි – ‘‘මහාරාජ, මම ඉමස්මිං දෙවලොකෙ මාතෘපිතරො වා භාතිකභගිනියො වා නත්ථි, යත්ථ යත්ථ ගච්ඡසි, තත්ථ තත්ථ මං ගහෙත්වාව ගච්ඡෙය්‍යාසි’’ති. සො ‘‘සාධු’’ති තස්සා පටිඤ්ඤං අදාසි. තතො පට්ඨාය චිත්තපාටලියා පුජ්ජිතාය අසුරා ‘‘අම්භාකං නිබ්බන්තට්ඨානෙ දිබ්බපාරිච්ඡත්තකස්ස පුජ්ජනකාලො’’ති යුද්ධත්ථාය සග්ගං අභිරුහන්ති. සක්කො හෙට්ඨාසමුද්දෙ නාගානං ආරක්ඛං අදාසි, තතො සුපණ්ණානං, තතො කුම්භණ්ඩානං, තතො යක්ඛානං. තතො චතුන්තං මහාරාජානං. සබ්බුපරි පන උපද්දවනිවත්තනත්ථාය දෙවනගරද්වාරෙසු වජිරහත්ථා ඉන්ද්‍රපටිමා යපෙසි. අසුරා නාගාදයො ජීනිත්වා ආගතාපි ඉන්ද්‍රපටිමා දුරතො දිස්වා ‘‘සක්කො නික්ඛන්තො’’ති පලායන්ති. එවං, මහාලි, මසො මාණුවො අජ්ජමාදපටිපදං පටිපජ්ජී. එවං අජ්ජමත්තො පනෙස එවරුපං ඉස්සරියං පත්වා ද්විසු දෙවලොකෙසු රජ්ජං කාරෙසි. අජ්ජමාදො නාමෙස බුද්ධාදීහි පසත්ථො. අජ්ජමාදඤ්ඤි නිස්සාය සබ්බෙසමිපි ලොකියලොකුත්තරානං විසෙසානං අධිගමො භොතීති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

30.

‘‘අජ්ජමාදෙන මසවා, දෙවානං සෙට්ඨතං ගතො;
අජ්ජමාදං පසංසන්ති, පමාදො ගරහිතො සදා’’ති.

තත්ථ අජ්ජමාදෙනාති මවලගාමෙ භූමිජ්ජදෙසසොධනං ආදිං කත්වා කතෙන අජ්ජමාදෙන. මසවාති ඉදානි ‘‘මසවා’’තිපඤ්ඤාතො මසො මාණුවො ද්වින්නං දෙවලොකානං රාජභාවෙන දෙවානං සෙට්ඨතං ගතො. පසංසන්තීති බුද්ධාදයො පණ්ඩිතා අජ්ජමාදමෙව ථොමෙත්ති වණ්ණෙයන්ති. කිං කාරණා? සබ්බෙසං ලොකියලොකුත්තරානං විසෙසානං පටිලාභකාරණත්තා. පමාදො ගරහිතො සදාති පමාදො පන තෙහි අරියෙහි නිව්චං ගරහිතො නින්දිතො. කිං කාරණා?

සබ්බවිපක්ඛීනං මූලභාවතො. මනුස්සදොහග්ගං වා හි අපායුප්පත්ති වා සබ්බා පමාදමුලිකායෙවති.

ගාථාපරියොසානෙ මහාලී ලිච්ඡවී සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි,
සම්පත්තපරිසායපි බහු සොතාපන්නාදයො ජානාති.

මසවත්ථු සත්තමං.

8. අඤ්ඤතරහික්ඛුචත්ථු

අප්පමාදරතො හික්ඛුති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො
අඤ්ඤතරං හික්ඛුං ආරබ්භ කටෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා අරඤ්ඤං
පවිසිත්වා සටෙන්තො වායමන්තො අරහත්තං පත්තුං නාසක්ඛි. සො “විසෙසෙත්වා
කම්මට්ඨානං කථාපෙස්සාමි”ති තතො නික්ඛමිත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්තො
අන්තරාමග්ගෙ මහත්තං දාවග්ගිං උට්ඨිතං දිස්වා වෙගෙන එකං
මුණ්ඩපබ්බතමත්ථකං අභිරුද්ධ නිසින්තො අරඤ්ඤං ධය්හමානං අග්ගිං දිස්වා
ආරම්මණං ගණ්හි – “යථා අයං අග්ගි මහත්තාති ව බුද්දකාති ව උපාදානාති
ධහන්තො ගච්ඡති, එවං අරියමග්ගඤ්ඤාණග්ගිනාපි මහත්තාති ව බුද්දකාති ව
සංයොජනාති ධහන්තෙන ගන්තබ්බං හවිස්සති”ති. සත්ථා ගන්ධකුටියං
නිසින්තොව තස්ස විත්තාවාරං ඤත්වා, “එවමෙව, හික්ඛු, මහත්තාතිපි බුද්දකාතිපි
උපාදානාති විය ඉමෙසං සත්තානං අබ්භන්තරෙ උප්පජ්ජමානාති අණුං පුලාති
සංයොජනාති, තාති ඤාණග්ගිනා ඤාපෙත්වා අභබ්බුප්පත්තිකාති කාතුං වට්ටති”ති
චත්වා ඔහාසං විස්සජ්ජෙත්වා තස්ස හික්ඛුනො අභිමුඛෙ නිසින්තො විය
පඤ්ඤායමානො ඉමං ඔහාසගාථමාහ –

31.

“අප්පමාදරතො හික්ඛු, පමාදෙ භයදස්සි වා;
සංයොජනං අණුං පුලං, ධහං අග්ගිව ගච්ඡති”ති.

තත්ථ අප්පමාදරතොති අප්පමාදෙ රතො අභිරතො, අප්පමාදෙන
වීතිනාමෙන්තොති අත්ථො. පමාදෙ භයදස්සි වාති නිරයුප්පත්තිආදිකං පමාදෙ භයං
භයතො පස්සන්තො, තාසං වා උප්පත්තීනං මූලත්තා පමාදං භයතො පස්සන්තො.
සංයොජනන්ති වට්ටදුක්ඛෙන සද්ධිං යොජනං බන්ධනං පජානං වට්ටෙ
ඔසිදාපනසමත්ථං දසවිධං සංයොජනං. අණුං පුලන්ති මහත්තඤ්ච බුද්දකඤ්ච. ධහං
අග්ගිව ගච්ඡතීති යථා අයං අග්ගි එතං මහත්තඤ්ච බුද්දකඤ්ච උපාදානං
ධහන්තොව ගච්ඡති. එවමෙසො අප්පමාදරතො හික්ඛු අප්පමාදාධිගතෙන
ඤාණග්ගිනා එතං සංයොජනං ධහන්තො අභබ්බුප්පත්තිකං කරොන්තො ගච්ඡතීති
අත්ථො.

ගාථාපරියොසානෙ සො භික්ඛු යථානිසින්තොව සබ්බසංයොජනානි
කුමාපෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා තථාගතස්ස
සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ථොමෙත්වා වණ්ණෙත්වා වන්දමානොව පක්කාමීති.

අඤ්ඤතරහික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරවත්ථු

අප්පමාදරතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරං නාම ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සාවත්ථිතො අවිදුරෙ නිගමගාමෙ ජාතසංවඩ්ඨො එකො
කුලපුත්තො සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධුපසම්පදො “නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරො
නාම අප්පිවිජො සන්තුට්ඨො පවිච්ඡිතො ආරද්ධවීරියො”ති පඤ්ඤායි. සො
නිබ්දං ඤාතිගාමෙයෙව පිණ්ඩාය විවරති. අනාථපිණ්ඩිකාදීසු මහාදානානි
කරොන්තෙසු, පසෙනදිකොසලෙ අසදිසදානං කරොන්තෙපි සාවත්ථිං නාගච්ඡති.
භික්ඛු “අයං නිගමවාසිතිස්සත්ථෙරො උට්ඨාය සමුට්ඨාය ඤාතිසංසට්ඨො විහරති,
අනාථපිණ්ඩිකාදීසු මහාදානාදීනි කරොන්තෙසු, පසෙනදිකොසලෙ අසදිසදානං
කරොන්තෙපි නෙව ආගච්ඡති”ති කථං සමුට්ඨාපෙත්වා සත්ථු ආරොවයිංසු. සත්ථා
තං පක්කොසාපෙත්වා, “සච්චං කිර ත්ථං, භික්ඛු, එවං කරොසි”ති පුච්ඡිත්වා,
“නත්ථි, හන්තෙ, මය්හං ඤාතිසංසග්ගො, අහං එතෙ මනුස්සෙ නිස්සාය
අප්පකාමාසංගමන්තං ආහාරං ලභාමි ලුබ්භෙ වා පණිතෙ වා. යාපනමත්තෙ ලද්ධෙ
පුන කිං ආහාරපරියෙසෙනනානි න ගච්ඡාමි, ඤාතීහි පන මෙ සංසග්ගො නාම
නත්ථි, හන්තෙ”ති චුත්තෙ සත්ථා පකතියාපි තස්ස අප්පකාසයං විජානන්තො –
“සාධු සාධු, භික්ඛු”ති තස්ස සාධුකාරං දත්වා, “අනච්ඡරියං බො පනෙතං භික්ඛු, යං
ත්ථං මාදිසං ආවරියං ලභිත්වා අප්පිවිජො අහොසි. අයඤ්ඤි අප්පිවිජනා නාම මම
තත්ති, මම පටෙණි”ති වත්වා භික්ඛුහි යාවිතො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ හිමවන්තෙ ගඬිගාතීරෙ එකස්මිං උදුම්බරවනෙ අනෙකසහස්සා සුවා
වසිංසු. තත්ත්වකො සුවරාජා අත්තනො නිවාසරුක්ඛස්ස එලෙසු බීණෙසු යං යදෙව
අවසිට්ඨං හොති අඬිකුරො වා පත්තං වා තථො වා, තං තං බාදිත්වා ගඬිගායං පාතීයං
පිච්ඡිත්වා පරමප්පිවිජො සන්තුට්ඨො හුත්වා අඤ්ඤත්ථ න ගච්ඡති. තස්ස
අප්පිවිජසන්තුට්ඨභාවගුණෙන සක්කස්ස භවනං කම්පි. සක්කො ආවජ්ජමානො තං
දිස්වා තස්ස වීමංසනත්ථං අත්තනො ආනුභාවෙන තං රුක්ඛං සුක්ඛාපෙසි. රුක්ඛො
ඔහග්ගො බාණුමත්තො ඡිද්දාවඡිද්දොව හුත්වා වාතෙ පහරන්තෙ ආකොට්ඨො විය
සද්දං නිච්ඡාරෙන්තො අට්ඨාසි. තස්ස ඡිද්දෙහි චුණ්ණානි නික්ඛමන්ති. සුවරාජා
තානි බාදිත්වා ගඬිගායං පාතීයං පිච්ඡිත්වා අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා වාතාතපං
අගණෙත්වා උදුම්බරබාණුමත්ථකෙ නිසීදති. සක්කො තස්ස පරමප්පිවිජභාවං
ඤ්ඤත්වා, “මිත්තධම්මගුණං කථාපෙත්වා වරමස්ස දත්වා උදුම්බරං අමතඵලං කත්වා
ආගමිස්සාමි”ති එකො භංසරාජා හුත්වා සුථං අසුරකඤ්ඤං පුරතො කත්වා

උදුම්බරවනං ගන්ත්වා අවිදුරෙ එකස්ස රුක්ඛස්ස සාධාය නිසීදිත්වා තෙන සද්ධිං කපේන්තො ඉමං ගාථමාහ -

“සන්ති රුක්ඛා හරිපත්තා, දුමානෙකඵලා බහු;
කස්මා නු සුක්ඛෙ කොළාපෙ, සුවස්ස නිරතො මනො” ති. (ජා. 1.9.30);

සබ්බං සුවජාතකං නවකනිපාතෙ ආගතනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.
අට්ඨුප්පත්තියෙව හි තත්ථ ව ඉධ ව නානා, සෙසං තාදිසමෙව. සත්ථා ඉමං
ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, “තදා සක්කො ආනන්දො අහොසි, සුවරාජා අහමෙවා” ති
වත්වා, “එවං, හික්ඛෙව, අප්පිච්ඡතා නාමෙසා මම තන්ති, මම පවෙණී, අනච්ඡරියා
මම පුත්තස්ස නිගමවාසිනිස්සස්ස මාදිසං ආචරියං ලභිත්වා අප්පිච්ඡතා, හික්ඛුනා
නාම නිගමවාසිනිස්සෙන විය අප්පිච්ඡෙනෙව භවිතබ්බං. එවරූපො හි හික්ඛු
අහබ්බො සමථවිපස්සනාධම්මෙහි වා මග්ගඵලෙහි වා පරිභානාය, අඤ්ඤාදත්ථු
නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙ හොති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

32.

“අප්පමාදරතො හික්ඛු, පමාදෙ භයදස්සි වා;
අහබ්බො පරිභානාය, නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙ” ති.

තත්ථ අහබ්බො පරිභානායාති සො එවරූපො හික්ඛු සමථවිපස්සනාධම්මෙහි වා
මග්ගඵලෙහි වා පරිභානාය අහබ්බො, නාපි පත්තෙහි පරිභායති, න අප්පත්තාති න
පාපුණාති. නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙති කිලෙසපරිනිබ්බානස්සපි
අනුපාදාපරිනිබ්බානස්සාපි සන්තිකෙයෙවාති.

ගාථාපරියොසානෙ නිගමවාසිනිස්සත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං
පාපුණී. අඤ්ඤාපි බහු සොතාපන්නාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා ජාතාති.

නිගමවාසිනිස්සත්ථෙරවත්ථු නවමං.

අප්පමාදවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා. දුතියො වග්ගො.

3. විත්තවග්ගො

1. මෙඝියත්ථෙරවත්ථු

එන්දනං වපලං විත්තන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වාලිකාය පබ්බතෙ
විහරන්තො ආයස්මන්තං මෙඝියං ආරබ්භ කපෙසි.

තස්ස වත්ථුං විභාවනත්ථං සබ්බං මෙඝියසුත්තන්තං (උදා. 31) විත්ථාරෙතබ්බං.
සත්ථා පන තීහි විතක්කෙහි අන්වාසත්තතාය තස්මිං අම්බවනෙ පධානං

අනුයුක්තීන් අසක්කුණින්වා ආගතං මෙසියත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා, “අතිභාරියං තෙ, මෙසිය, කතං ‘ආගමෙහි තාව, මෙසිය, එකකොමිහි යාව අඤ්ඤාපි කොචි හික්ඛු ආගච්ඡති’ති මං යාවන්තං එකකං පභාය ගච්ඡන්තෙන හික්ඛුනා නාම එවං විත්තවසිකෙන භවිතුං න වට්ඨති, විත්තං නාමෙනං ලභුකං, තං අත්තනො වසෙ වත්තෙනං වට්ඨති”ති වත්වා ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

33.

“එන්දනං වපලං විත්තං, දුරක්ඛං දුන්නිවාරයං;
උජුං කරොති මෙධාවී, උසුකාරොව තෙජනං.

34.

“වාරිජොව ථලෙ ඛිත්තො, ඔකමොකතඋඛිහතො;
පරිජ්ජන්දතිදං විත්තං, මාරධෙයාං පභාතවෙ”ති.

තත්ථ එන්දනන්ති රූපාදීසු ආරම්මණෙසු විජ්ජන්දමානං. වපලන්ති එකඉරියාපථෙන අසණ්ඨහන්තො ගාමදාරකො විය එකස්මිං ආරම්මණෙ අසණ්ඨහනතො වපලං. විත්තන්ති විඤ්ඤාණං, භූමිවත්ථුආරම්මණකිරියාදිවිචිත්තතාය පනෙනං “විත්ත”න්ති වුත්තං. දුරක්ඛන්ති කිට්ඨසම්බාධෙ යානෙ කිට්ඨබාදකගොණං විය එකෙකස්මිං සප්පායාරම්මණෙයෙව දුට්ඨපනතො දුරක්ඛං. දුන්නිවාරයන්ති විසභාගාරම්මණං ගච්ඡන්තං පටිසෙධෙතුං දුක්ඛත්තා දුන්නිවාරයං. උසුකාරොව තෙජනන්ති යථා නාම උසුකාරො අරඤ්ඤතො එකං වඩ්ඤ්ඤානං ආහරිත්වා නිත්තවං කත්වා කඤ්ජියතෙලෙන මක්ඛෙත්වා අභිගාරකපල්ලෙ තාපෙත්වා රුක්ඛාලකෙ උජ්ජිලෙත්වා නිවඩ්ඤං උජුං වාලවිජ්ඣානගොග්ගං කරොති, කත්වා ව පන රාජරාජමහාමත්තානං සිජ්ජං දස්සෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං ලභති, එවමෙව මෙධාවී පණ්ඩිතො විඤ්ඤා පුරිසො එන්දනාදිසභාවමෙතං විත්තං ධූතභිගාරඤ්ඤාචාසවසෙන, නිත්තවං අපගතඔළාරිකකිලෙසං කත්වා සද්ධාසිනෙහෙන තෙමෙත්වා කායිකවෙතසිකවීරියෙන තාපෙත්වා සමථවිපස්සනාලකෙ උජ්ජිලෙත්වා උජුං අකුට්ඨං නිබ්බිසෙවනං කරොති, කත්වා ව පන සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා මහන්තං අවිජ්ජක්ඛන්ධං පදාලෙත්වා, “තිස්සො විජ්ජා, ඡ අභිඤ්ඤා, නව ලොකුත්තරධම්මෙ”ති ඉමං විසෙසං හත්ථගතමෙව කත්වා අග්ගදක්ඛිණෙයාභාවං ලභති.

වාරිජොවාති මච්ජො විය, ථලෙ ඛිත්තොති හත්ථෙන වා පාදෙන වා ජාලාදීනං වා අඤ්ඤතරෙන ථලෙ ඡඩ්ඩිතො. ඔකමොකතඋඛිහතොති “ඔකපුණ්ණෙහි විවරෙහි”ති එත්ථ (මහාව. 306) උදකං ඔකං, “ඔකං පභාය අනිකෙතසාරී”ති එත්ථ (සු. නි. 850) ආලයො, එත්ථ උභයමිපි ලඛිති. “ඔකමොකතඋඛිහතො”ති හි එත්ථ ඔකමොකතොති උදකසඞ්ඛාතා ආලයාති අයමත්ථො. උඛිහතොති උද්ධට්ඨො. පරිජ්ජන්දතිදං විත්තන්ති යථා සො උදකාලයතො උඛිහතො ථලෙ ඛිත්තො මච්ජො උදකං අලභන්තො පරිජ්ජන්දති, එවමිදං පඤ්චකාමගුණාලයාහිරතං විත්තං තතො

උද්ධරිත්වා මාරධෙය්‍යසඬ්ඛාතං වට්ටං පහාතුං විපස්සනාකම්මට්ඨානෙ ඛිත්තං කායිකචෙතසිකචිරියෙන සන්තාපියමානං පරිජ්ඣන්දති, සණ්ඨාතුං න සක්කොති. එවං සන්තෙපි ධුරං අනික්ඛිපිත්වා මෙධාවී පුග්ගලො තං චුත්තනයෙනෙව උජුං කම්මනියං කරොතීති අත්ථො. අපරො නයො – ඉදං මාරධෙය්‍යං කිලෙසවට්ටං අවිජ්ඣන්වා ඨිතං විත්තං සො වාරිජො විය පරිජ්ඣන්දති, තස්මා මාරධෙය්‍යං පහාතවෙ, යෙන කිලෙසවට්ටසඬ්ඛාතෙන මාරධෙය්‍යෙනෙව පරිජ්ඣන්දති, තං පහාතබ්බන්ති.

ගාථාපරියොසානෙ මෙසියත්ථෙරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, අඤ්ඤෙපි බහු සොතාපන්නාදයො ජාතාති.

මෙසියත්ථෙරවත්ථු පයමං.

2. අඤ්ඤතරහික්ඛුචත්ථු

දුන්නිග්ගහස්ස ලහුනොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං හික්ඛුං ආරබ්භ කපෙසි.

කොසලරඤ්ඤො කිර විජ්ඣෙ පබ්බතපාදෙ මාතිකගාමො නාම එකො සනවාසො ගාමො අහොසි. අපෙකදිවසං සට්ඨිමත්තා හික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා තං ගාමං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය පවිසිංසු. අථ නෙ යො තස්ස ගාමස්ස සාමිකො මාතිකො නාම, තස්ස මාතා දිස්වා ගෙන නිසීදාපෙත්වා නානග්ගරසෙන යාගුහත්තෙන පරිවිසිත්වා, “හන්තෙ, කත්ථ ගන්තුකාමා”ති පුච්ඡි. “යථා ඵාසුකට්ඨානං මහාඋපාසිකෙ”ති. සා “වස්සාවාසට්ඨානං, අය්‍යා, පරියෙසන්ති මඤ්ඤ”ති ඤත්වා පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා, “සවෙ, අය්‍යා, ඉමං තෙමාසං ඉධ වසිස්සන්ති, අහං තීණි සරණාති, පඤ්ච සීලාති ගහෙත්වා උපොසථකම්මං කරිස්සාමි”ති ආහ. හික්ඛු “මයං ඉමං නිස්සාය හික්ඛාය අකිලමත්තා හවනිස්සරණං කාතුං සක්ඛිස්සාමා”ති අධිවාසයිංසු. සා තෙසං වසනට්ඨානං විහාරං පටිජග්ගිත්වා අදාසි.

තෙ තත්ථෙව වසන්තා එකදිවසං සන්තිපතිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔවදිංසු, “ආචුසො, අම්හෙහි පමාදවාරං වරිතුං න වට්ටති. අම්හාකඤ්චි සකගෙහං විය අට්ඨ මහානිරයා විවට්ඨවාරායෙව, ධරමානකබුද්ධස්ස ඛො පන සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා මයං ආගතා, බුද්ධා ව නාම පදානුපදිකං විවරන්තෙනාපි සයෙන ආරාධෙතුං න සක්කා, යථාජ්ඣාසයෙනෙව ආරාධෙතුං සක්කා, අජ්ජමත්තා හොථ, ද්විහි එකට්ඨානෙ න යාතබ්බං, න නිසීදිතබ්බං, සායං ඛො පන ථෙරුපට්ඨානකාලෙ පාතොව හික්ඛාචාරකාලෙ එකතො හවිස්සාම, සෙසකාලෙ ද්වෙ එකතො න හවිස්සාම, අපිව ඛො පන අභාසුකෙන හික්ඛුතා ආගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ සණ්ඨියා පහතාය සණ්ඨිසඤ්ඤාය ආගන්ත්වා තස්ස හෙසජ්ජං කරිස්සාමා”ති.

තෙසු එවං කතිකං කත්වා විහරන්තෙසු එකදිවසං සා උපාසිකා සප්පිතෙලවාණිකාදීනි ගාභාපෙත්වා දාසදාසිකම්මකරාදීනි පරිවුතා සායන්හසමයෙ තං විහාරං ගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ භික්ඛු අදිස්වා, “කභං නු බො, අය්‍යා, ගතා” ති පුරිසෙ පුච්ඡිත්වා, “අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු නිසින්තා භවිස්සන්ති, අය්‍යො” ති වුත්තෙ, “කිං නු බො කත්වා දට්ඨං සක්ඛිස්සාමි” ති ආහ. අථ නං භික්ඛුසඬ්ඨසස්ස කතිකවත්තං ජානනමනුස්සා ආහංසු – “සණ්ඨියා පහතාය සන්තිපතිස්සන්ති, අය්‍යො” ති. සා ච සණ්ඨිං පහරාපෙසි. භික්ඛු සණ්ඨිසද්දං සුත්වා, “කස්සචි අචාසුකං භවිස්සති” ති සකසකට්ඨානෙනි නික්ඛමිත්වා විහාරමජ්ඣෙ සන්තිපතිංසු. ද්වෙපි ජනා එකමග්ගෙනාගතා නාම නත්ථි. උපාසිකා එකෙකට්ඨානතො එකෙකමෙව ආගච්ඡන්තං දිස්වා, “මම පුත්තෙනි අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහො කතො භවිස්සති” ති විත්තෙත්වා භික්ඛුසඬ්ඨසං වන්දිත්වා පුච්ඡි – “කලහං නු බො, හන්තෙ, කරිත්ථා” ති? “න කරොම, මහාඋපාසිකෙ” ති. “සවෙ වො, හන්තෙ, කලහො නත්ථි, අථ කස්මා යථා අම්භාකං ගෙහං ආගච්ඡන්තා සබ්බෙ එකතොව ආගච්ඡථ, එවං අනාගන්ත්වා එකෙකට්ඨානතො එකෙකාව ආගතා” ති? “මහාඋපාසිකෙ, එකෙකස්මිං යානෙ නිසිදිත්වා සමණධම්මං කරිමිහා” ති. “කො එස, හන්තෙ, සමණධම්මො නාමා” ති? “ද්වන්තිංසාකාරෙ සජ්ඣායං කරොම, අත්තභාවෙ ච බයවයං පට්ඨපෙම, මහාඋපාසිකෙ” ති. “කිං පන, හන්තෙ, ද්වන්තිංසාකාරෙ සජ්ඣායං කාතුං, අත්තභාවෙ ච බයවයං පට්ඨපෙතුං තුම්භාකමෙව වට්ටති, උදාහු අම්භාකමපිති, කස්සචිපි අචාරිතො එස ධම්මො, මහාඋපාසිකෙ” ති. “තෙන හි, හන්තෙ, මය්හමපි ද්වන්තිංසාකාරං දෙථ, අත්තභාවෙ ච බයවයපට්ඨපනං ආචික්ඛ්වා” ති. “තෙන හි උග්ගණ්හ, මහාඋපාසිකෙ” ති සබ්බං උග්ගණ්හාපෙසුං.

සා තතො පට්ඨාය ද්වන්තිංසාකාරෙ සජ්ඣායං කත්වා අත්තනි බයවයං පට්ඨපෙත්වා තෙනි භික්ඛුනි පුරෙතරමෙව තයො මග්ගෙ, තීණි ච එලානි පාපුණි. මග්ගෙනෙව වස්සා වතස්සො පටිසම්භිදා ලොකියඅභිඤ්ඤා ච ආගමිංසු. සා මග්ගඵලසුඛතො වුට්ඨාය දිබ්බවක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා, “කදා නු බො මම පුත්තෙනි අයං ධම්මො අධිගතො” ති උපධාරෙන්ති සබ්බෙපිමෙ සරාගා සදොසා සමොහා ඤානවිපස්සනාමත්තමපි තෙසං නත්ථි, “කිං නු බො මය්හං පුත්තානං අරහත්තස්ස උපනිස්සයො අත්ථි, නත්ථි” ති ආචජ්ජෙත්වා, “අත්ථි” ති දිස්වා, “සෙනාසනසප්පායං නු බො අත්ථි, නත්ථි” ති ආචජ්ජෙත්වා තමපි දිස්වා, “පුග්ගලසප්පායං නු බො ලහන්ති, න ලහන්ති” ති ආචජ්ජෙසි, පුග්ගලසප්පායමපි දිස්වා, “ආභාරසප්පායං නු බො ලහන්ති, න ලහන්ති” ති උපධාරෙන්ති “ආභාරසප්පායං තෙසං නත්ථි” ති දිස්වා තතො පට්ඨාය නානාවිධං යාගුං, අනෙකප්පකාරං ඛජ්ජකං, නානග්ගරසඤ්ච භොජනං සම්පාදෙත්වා ගෙහෙ භික්ඛු නිසිදාපෙත්වා දක්ඛිණොදකං දත්වා, “හන්තෙ, තුම්භාකං යං යං රුචිවති, තං තං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජථා” ති නිය්‍යාදෙසි. තෙ යථාරුචි යාගුආදීනි ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්ති. තෙසං සප්පායාභාරං ලහන්තානං විත්තං එකග්ගං අහොසි.

තෙ එකග්ගෙන විත්තෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා න විරස්සෙව සහ පටිසම්භිදානි අරහත්තං පත්වා විත්තයිංසු – “අහො මහාඋපාසිකා අම්භාකං පතිට්ඨා ජාතා, සවෙ

මයං සප්පායාහාරං න ලභිමිහ, න නො මග්ගඵලපට්ඨෙවෙධො අභවිස්ස, ඉදානි
 වුට්ඨවස්සා පචාරෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා”ති. තෙ “සත්ථාරං
 දට්ඨුකාමමිහා”ති මහාඋපාසිකං ආපුච්ඡිංසු. “මහාඋපාසිකා සාධු, අය්‍යා”ති. තෙ
 අනුගන්ත්වා පුනපි, “හන්තෙ, අමිහෙ ඔලොකෙය්‍යාථා”ති බහුනි පියවචනානි
 වත්වා පටිනිවත්ති. තෙපි බො භික්ඛු සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා
 එකමන්තං නිසින්තා “කච්චි, භික්ඛවෙ, බමනීයං, කච්චි යාපනීයං, න ච
 පිණ්ඩකෙන කිලමිත්ථා”ති වුත්තෙ “බමනීයං, හන්තෙ, යාපනීයං, හන්තෙ,
 පිණ්ඩකෙන පන නෙව කිලමිමිහ. අමහාකඤ්ඤි මාතිකමාතා නාමෙකා උපාසිකා
 චිත්තාචාරං ඤත්වා, ‘අහො වත නො ඵවරුපං නාම ආහාරං පටියාදෙය්‍යා’ති
 චිත්තිතෙ යථාචිත්තිතං ආහාරං පටියාදෙත්වා අදාසි”ති තස්සා ගුණකථං කථයිංසු.

අඤ්ඤතරො භික්ඛු තස්සා ගුණකථං සුත්වා තත්ථ ගන්තුකාමො හුත්වා සත්ථු
 සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා, “හන්තෙ, තං ගාමං ගමිස්සාමි”ති සත්ථාරං
 ආපුච්ඡිත්වා ඡෙතවනතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන තං ගාමං පත්වා විහාරං
 පවිසනදිවසෙයෙව චිත්තෙසි – “අයං කිර උපාසිකා චිත්තිතචිත්තිතං ඡානාති,
 අභඤ්ච මග්ගකිලන්තො විහාරං පටිපග්ගිතුං න සක්ඛිස්සාමි, අහො වත මෙ
 විහාරපටිපග්ගකං මනුස්සං පෙසෙය්‍යා”ති. උපාසිකා ගෙහෙ නිසින්තාව
 ආවජ්ඡෙත්ති තමත්ථං ඤත්වා, “ගච්ඡ, විහාරං පටිපග්ගිත්වා එහි”ති මනුස්සං
 පෙසෙසි. ඉතරොපි පානීයං පිචිතුකාමො “අහො වත මෙ සක්ඛරපානකං කත්වා
 පෙසෙය්‍යා”ති චිත්තෙසි. උපාසිකා තම්පි පෙසෙසි. සො පුනදිවසෙ “පාතොච
 සිනිද්ධයාගුං මෙ සඋත්තරිහඬිගං පෙසෙතු”ති චිත්තෙසි. උපාසිකා තථා අකාසි. සො
 යාගුං පිචිත්වා, “අහො වත මෙ ඵවරුපං බජ්ජකං පෙසෙය්‍යා”ති චිත්තෙසි.
 උපාසිකා තම්පි පෙසෙසි. සො චිත්තෙසි – “අයං උපාසිකා මයා සබ්බං
 චිත්තිතචිත්තිතං පෙසෙසි, අහං එතං දට්ඨුකාමො, අහො වත මෙ
 නානග්ගරසහොජනං ගාහාපෙත්වා සයමෙව ආගච්ඡෙය්‍යා”ති. උපාසිකා “මම
 පුත්තො මං දට්ඨුකාමො, ආගමනං මෙ පච්චාසිසති”ති භොජනං ගාහාපෙත්වා
 විහාරං ගන්ත්වා තස්ස අදාසි. සො කතහත්තකිච්චො “මාතිකමාතා නාම ත්වං,
 මහාඋපාසිකෙ”ති පුච්ඡි. “ආම, තාතා”ති. “ත්වං පරචිත්තං ඡානාසි”ති? “කිං මං
 පුච්ඡසි, තාතා”ති? “මයා චිත්තිතචිත්තිතං සබ්බමකාසි, තෙන තං පුච්ඡාමි”ති.
 “පරචිත්තඡානනකභික්ඛු බහු, තාතා”ති? “නාහං අඤ්ඤෙ පුච්ඡාමි, තුවං පුච්ඡාමි,
 උපාසිකෙ”ති. එවං සන්තෙපි උපාසිකා “පරචිත්තං ඡානාමි”ති අවත්වා “පරචිත්තං
 ඡානන්තා නාම එවං කරොන්ති පුත්තා”ති ආහ. සො “භාරියං වතිදං කම්මං,
 පුටුජ්ජනා නාම සොහනම්පි අසොහනම්පි චිත්තෙන්ති, සවාහං කිඤ්චි අයුත්තං
 චිත්තයිස්සාමි, සහ භණ්ඩකෙන චොරං වුළාය ගණ්හන්ති විය මං විජ්ජකාරං
 පාපෙය්‍ය, මයා ඉතො පලායිතුං වට්ටති”ති චිත්තෙන්වා, “උපාසිකෙ, අහං
 ගමිස්සාමි”ති ආහ. “කහං, අය්‍යා”ති? “සත්ථු සන්තිකං, උපාසිකෙ”ති. “වසථ
 තාව, හන්තෙ, ඉධා”ති. “න වසිස්සාමි, උපාසිකෙ, ගමිස්සාමෙවා”ති නික්ඛමිත්වා
 සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. අථ නං සත්ථා “කිං භික්ඛු න ත්වං තත්ථ වසසි”ති පුච්ඡි.
 “ආම, හන්තෙ, න සක්කා තත්ථ වසිතු”න්ති. “කිං කාරණා භික්ඛු”ති? “හන්තෙ,

සා උපාසිකා වින්තිතවින්තිතං සබ්බං ජානාති, පුපුජ්ජනා ව නාම සොහනම්පි අසොහනම්පි වින්තෙන්නි, සවාහං කිඤ්චි අයුත්තං වින්තෙස්සාමි, සහ භණ්ඩකෙන වොරං වුළාය ගණ්හන්ති විය මං විජ්ජකාරං පාපෙස්සති” ති වින්තෙත්වා ආගතොම්හිති. “හික්ඛු, තත්ථෙව තයා වසිතුං වට්ටති” ති, “න සක්කොමි, හන්තෙ, නාහං තත්ථ වසිස්සාමි” ති. “තෙන හි ත්වං, හික්ඛු, එකමෙව රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසි” ති. “කිං, හන්තෙ” ති? “තව විත්තමෙව රක්ඛ, විත්තං නාමෙතං දුරක්ඛං, ත්වං අත්තනො විත්තමෙව නිග්ගණ්හ, මා අඤ්ඤං කිඤ්චි වින්තයි, විත්තං නාමෙතං දුන්නිග්ගහ” තිති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

35.

“දුන්නිග්ගහස්ස ලහුනො, යත්ථකාමනිපාතිනො;
විත්තස්ස දමොපා සාධු, විත්තං දන්තං සුඛාවහ” තිති.

තත්ථ විත්තං නාමෙතං දුක්ඛෙන නිග්ගය්හතිති දුන්නිග්ගහං. ලහුං උප්පජ්ජති ව නිරුජ්ඣති වාති ලහු. තස්ස දුන්නිග්ගහස්ස ලහුනො. යත්ථකාමනිපාතිනොති යත්ථ කත්ථවිදෙව නිපතනසිලස්ස. එතඤ්ඤි ලහිතබ්බට්ඨානං වා අලහිතබ්බට්ඨානං වා යුත්තට්ඨානං වා අයුත්තට්ඨානං වා න ජානාති, නෙව ජාතිං ඔලොකෙති, න ගොත්තං, න වයං. යත්ථ යත්ථ ඉච්ඡති, තත්ථ තත්ථෙව නිපතතිති “යත්ථකාමනිපාති” ති වුවවති. තස්ස ඵවරුපස්ස විත්තස්ස දමොපා සාධු වතුහි අරියමග්ගෙහි දන්තභාවො යථා නිබ්බිසෙවනං භොති, තථා කතභාවො සාධු. කිං කාරණා? ඉදඤ්ඤි විත්තං දන්තං සුඛාවහං නිබ්බිසෙවනං කතං මග්ගඵලසුඛං පරමත්ථනිබ්බානසුඛඤ්ච ආවහතිති.

දෙසනාපරියොසානෙ සම්පත්තපරිසාය බහු සොනාපන්නාදයො අහෙසුං, මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

සත්ථා තස්ස හික්ඛුනො ඉමං ඔවාදං දත්වා, “ගච්ඡ, හික්ඛු, අඤ්ඤං කිඤ්චි අවින්තයිත්වා තත්ථෙව වසාහි” ති පහිණි. සො හික්ඛු සත්ථු සත්තිකා ඔවාදං ලහිත්වා තත්ථ අගමාසි. කිඤ්චි බහිද්ධා විත්තනං නාම න වින්තෙසි. මහාඋපාසිකාපි දිබ්බෙන වක්ඛුනා ඔලොකෙන්නි ථෙරං දිස්වා, “ඉදානි ඔවාදදායකං ආවරියං ලහිත්වා පුනාගතො මම පුත්තො” ති අත්තනො ඤාණෙනෙව පරිච්ඡින්නිත්වා තස්ස සප්පායාහාරං පටියාදෙත්වා අදාසි. සො සප්පායභොජනං සෙවිත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා මග්ගඵලසුඛෙන විනිනාමෙන්නො “අහො මහාඋපාසිකා මය්හං පතිට්ඨා ජාතා, අහං ඉමං නිස්සාය භවනිස්සරණං පත්තොම්හි” ති වින්තෙත්වා, “ඉමස්මිං තාව මෙ අත්තභාවෙ පතිට්ඨා ජාතා, සංසාරෙ පන මෙ සංසරන්තස්ස අඤ්ඤෙසුපි අත්තභාවෙසු අයං පතිට්ඨා භූතපුබ්බා, නො” ති උපධාරෙන්නො එකුනඅත්තභාවසතං අනුස්සරි. සාපි එකුනඅත්තභාවසතෙ තස්ස පාදපරිවාරිකා අඤ්ඤෙසු පටිබද්ධවිත්තා හුත්වා තං ජීවිතා වොරොපෙසි. ථෙරො තස්සා එත්තකං අගුණං දිස්වා, “අහො මයං මහාඋපාසිකා භාරියං කම්මං අකාසි” ති වින්තෙසි.

මහාඋපාසිකාපි ගෙනෙ නිසින්නාව “කිං නු බො මය්හං පුත්තස්ස පබ්බජිතකිව්වං මත්තකං පත්තං, නො” ති උපධාරයමානා තස්ස අරහත්තපත්තිං ඤත්වා උත්තරි උපධාරියමානා, “මම පුත්තො අරහත්තං පත්වා අහො වත මෙ අයං උපාසිකා මහතී පතිට්ඨා ජාතා” ති වින්තෙත්වා, “අතීතෙපි නු බො මෙ අයං පතිට්ඨා භූතපුබ්බො, නො” ති උපධාරෙන්නො එකුනඅත්තභාවසතං අනුස්සරි, “අහං බො පන එකුනඅත්තභාවසතෙ අඤ්ඤෙහි සද්ධිං එකතො හුත්වා එතං ජීවිතා වොරොපෙසිං, අයං මෙ එත්තකං අගුණං දිස්වා ‘අහො භාරියං කම්මං කතං උපාසිකායා’ ති වින්තෙසි. “අත්ථි නු බො එවං සංසාරෙ සංසරන්තියා මම පුත්තස්ස උපකාරො කතපුබ්බො” ති උපධාරයමානා තතො උත්තරිං සතමං අත්තභාවං අනුස්සරිත්වා සතමෙ අත්තභාවෙ මයා එතස්ස පාදපරිවාරිකාය හුත්වා එතස්මිං ජීවිතා වොරොපනට්ඨානෙ ජීවිතදානං දින්නං, අහො මයා මම පුත්තස්ස මහාඋපකාරො කතපුබ්බො” ති ගෙනෙ නිසින්නාව උත්තරිං විසෙසෙත්වා “උපධාරො” ති ආහ. සො දිබ්බාය සොතධාතුයා සද්දං සුත්වා විසෙසෙත්වා සතමං අත්තභාවං අනුස්සරිත්වා තත්ථ තාය අත්තනො ජීවිතස්ස දින්නභාවං දිස්වා, “අහො මම ඉමාය මහාඋපාසිකාය උපකාරො කතපුබ්බො” ති අත්තමනො හුත්වා තස්සා තත්ථෙව චතුසු මග්ගඵලෙසු පඤ්ඤං කට්ඨෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසිති.

අඤ්ඤතරහික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. අඤ්ඤතරඋක්කණ්ඨිතහික්ඛුවත්ථු

සුදුද්දසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො අඤ්ඤතරං උක්කණ්ඨිතහික්ඛුං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සත්ථරි කිර සාවත්ථියං විහරන්තෙ එකො සෙට්ඨිපුත්තො අත්තනො කුලපගත්ථෙරං උපසඬකම්ත්වා, “හන්තෙ, අහං දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො, එකං මෙ දුක්ඛතො මුච්චනකාරණං කට්ඨො” ති ආහ. “සාධාචුසො, සවෙසි දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො, සලාකහත්තං දෙහි, පක්ඛිකහත්තං දෙහි, වස්සාවාසිකං දෙහි, චීවරාදයො පච්චයෙ දෙහි, අත්තනො සාපතෙය්‍යං තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා එකෙන කම්මන්තං පයොජෙහි, එකෙන පුත්තදාරං පොසෙහි, එකං බුද්ධසාසනෙ දෙහි” ති ආහ. සො “සාධු, හන්තෙ” ති චුත්තපටිපාටියා සබ්බං කත්වා පුන ථෙරං පුච්ඡි – “තතො උත්තරිං අඤ්ඤං කිං කරොමි, හන්තෙ” ති? “ආචුසො, තිණි සරණානි ගණ්භ, පඤ්ච සීලානි ගණ්භාහි” ති. තානිපි පටිග්ගහෙත්වා තතො උත්තරිං පුච්ඡි. “තෙන හි දස සීලානි ගණ්භාහි” ති. “සාධු, හන්තෙ” ති ගණ්භි. සො එවං අනුපුබ්බෙන පුඤ්ඤකම්මස්ස කතත්තා අනුපුබ්බසෙට්ඨිපුත්තො නාම ජාතො. තතො “උත්තරිමපි කත්තබ්බං අත්ථි, හන්තෙ” ති පුන පුච්ඡිත්වා, “තෙන හි පබ්බජාහි” ති චුත්තො නික්ඛමිත්වා පබ්බජී. තස්සෙකො ආහිධම්මිකහික්ඛු ආචරියො අහොසි. එකො විනයධරො උපජ්ඣායො. තස්ස ලද්ධපසම්පදස්ස ආචරියො අත්තනො සන්තිකං ආගතකාලෙ අහිධම්මෙ පඤ්ඤං කට්ඨෙසි – “බුද්ධසාසනෙ නාම ඉදං කාතුං වට්ටති, ඉදං න වට්ටති” ති. උපජ්ඣායොපිස්ස අත්තනො සන්තිකං

ආගතකාලෙ විනයෙ පඤ්භං කපෙසි – “බුද්ධසාසනෙ නාම ඉදං කාතුං වට්ටති, ඉදං න වට්ටති, ඉදං කප්පති, ඉදං න කප්පති” ති. සො චිත්තෙසි – “අහො භාරියං ඉදං කම්මං, අහං දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො පබ්බජිතො, ඉධ ව මම හත්ථපසාරණට්ඨානම්පි න පඤ්ඤායති, ගෙහෙ යත්ථාව දුක්ඛා මුච්චිතුං සක්කා, මයා ගිහිනා භවිතුං වට්ටති” ති. සො තතො පට්ඨාය උක්කණ්ඨිතො අනභිරතො ද්වන්තිංසාකාරෙ සප්ඤ්ඤායං න කරොති, උද්දෙසං න ගණ්හාති, කිසො ලුබ්භො ධමනිසන්ථතගත්තො ආලස්සියාහිභුතො කච්ඡුපරිකිණ්ණො අහොසි.

අථ නං දහරසාමණෙරා, “ආවුසො, කිං ත්වං ධීතට්ඨානෙ ධීතොව නිසින්තට්ඨානෙ නිසින්තොව අහොසි, පණ්ඩුරොගාහිභුතො කිසො ලුබ්භො ධමනිසන්ථතගත්තො ආලස්සියාහිභුතො කච්ඡුපරිකිණ්ණො, කිං තෙ කත” ත්ති පුච්ඡංසු. “උක්කණ්ඨිතොම්හි, ආවුසො” ති. “කිං කාරණා” ති? සො තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තෙ තස්ස ආවරියුපජ්ඣායානං ආචික්ඛංසු. ආවරියුපජ්ඣායා තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං අගමංසු. සත්ථා “කිං, භික්ඛවෙ, ආගතත්ථා” ති ආහ. “හන්තෙ, අයං භික්ඛු තුම්භාකං සාසනෙ උක්කණ්ඨිතො” ති. “එවං කිර භික්ඛු” ති. “ආම, හන්තෙ” ති. “කිං කාරණා” ති? “අහං, හන්තෙ, දුක්ඛා මුච්චිතුකාමොව පබ්බජිතො, තස්ස මෙ ආවරියො අභිධම්මකථං කපෙසි, උපජ්ඣායො විනයකථං කපෙසි, ස්වාහං ‘ඉධ මෙ හත්ථපසාරණට්ඨානම්පි නත්ථි, ගිහිනා භුත්වා සක්කා දුක්ඛා මුච්චිතුං, ගිහි භවිස්සාමි’ ති සන්තිට්ඨානමකාසිං, හන්තෙ” ති. “සවෙ ත්වං, භික්ඛු, එකමෙව රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසි, අවසෙසානං රක්ඛනකිව්චං නත්ථි” ති. “කිං, හන්තෙ” ති? “තව චිත්තමෙව රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසි” ති. “සක්ඛිස්සාමි, හන්තෙ” ති. “තෙන හි අත්තනො චිත්තමෙව රක්ඛාහි, සක්කා දුක්ඛා මුච්චිතු” ත්ති ඉමං ඔවාදං දත්වා ඉමං ගාථමාහ –

36.

“සුදුද්දසං සුනිපුණං, යත්ථකාමනිපාතිනං;
චිත්තං රක්ඛෙථ මෙධාවී, චිත්තං ගුත්තං සුබාවහ” ත්ති.

තත්ථ සුදුද්දසන්ති සුට්ඨු දුද්දසං. සුනිපුණන්ති සුට්ඨු නිපුණං පරමසණ්භං. යත්ථකාමනිපාතිනන්ති ජාතිආදීනි අනොලොකෙන්වා ලභිතබ්බාලභිතබ්බයුත්තායුත්තට්ඨානෙසු යත්ථ කත්ථවි නිපතනසිලං. චිත්තං රක්ඛෙථ මෙධාවීති අන්ධබාලො දුම්මෙධො අත්තනො චිත්තං රක්ඛිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, චිත්තවසිකො භුත්වා අනායබාසනං පාපුණාති. මෙධාවී පන පණ්ඩිතොව චිත්තං රක්ඛිතුං සක්කොති, තස්මා ත්වම්පි චිත්තමෙව ගොපෙහි. ඉදංඤ්හි චිත්තං ගුත්තං සුබාවහං මග්ගඵලනිබ්බානසුබානි ආවහතීති.

දෙසනාපරියොසානෙ සො භික්ඛු සොනාපත්තිඵලං පාපුණි, අඤ්ඤෙපි බහු සොනාපන්නාදයො අහෙසුං, දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසිති.

අඤ්ඤතරඋක්කණ්ඨිතභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. සඨසරක්ඛිතභාගිනෙය්‍යත්ථෙරවත්ථු

දුරඨගමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථීයං විහරන්තො සඨසරක්ඛිතං නාම භික්ඛුං ආරබ්භ කපෙසි.

සාවත්ථීයං කිරෙකො කුලපුත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්ථා නික්ඛමිත්ථා පබ්බජිතො ලද්ධුපසම්පදො සඨසරක්ඛිතත්ථෙරො නාම හුත්ථා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. තස්ස කතිට්ඨහගිනී පුත්තං ලභිත්ථා ථෙරස්ස නාමං අකාසි. සො භාගිනෙය්‍යසඨසරක්ඛිතො නාම හුත්ථා වයප්පත්තො ථෙරස්සෙව සන්තිකෙ පබ්බජිත්ථා ලද්ධුපසම්පදො අඤ්ඤතරස්මිං ගාමකාරාමෙ වස්සං උපගන්ත්ථා, “එකං සත්තහත්ථං, එකං අට්ඨහත්ථ”න්ති ද්වෙ වස්සාවාසිකසාටකෙ ලභිත්ථා අට්ඨහත්ථං “උපජ්ඣායස්ස මෙ හවිස්සති”ති සල්ලක්ඛෙත්ථා “සත්තහත්ථං මය්හං හවිස්සති”ති වින්තෙත්ථා වුට්ඨවස්සො “උපජ්ඣායං පස්සිස්සාමි”ති ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩාය වරන්තො ආගන්ත්ථා ථෙරෙ විහාරං අනාගතෙයෙව විහාරං පවිසිත්ථා ථෙරස්ස දිවාට්ඨානං සම්මජ්ජිත්ථා පාදොදකං උපට්ඨපෙත්ථා ආසනං පඤ්ඤපෙත්ථා ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. අට්ඨසාගමනභාවං දිස්ථා පච්චුග්ගමනං කත්ථා පත්තච්චරං පටිග්ගහෙත්ථා, “නිසීදං, හන්තෙ”ති ථෙරං නිසීදාපෙත්ථා තාලවණ්ටං ආදාය ඛිජිත්ථා පානීයං දත්ථා පාදෙ ධොවිත්ථා තං සාටකං ආනෙත්ථා පාදමුලෙ යපෙත්ථා, “හන්තෙ, ඉමං පරිභුඤ්ජං”ති වත්ථා ඛිජයමානො අට්ඨාසි.

අට්ඨ නං ථෙරො ආහ – “සඨසරක්ඛිත, මය්හං ච්චරං පරිපුණ්ණං, ත්වමෙව පරිභුඤ්ජං”ති. “හන්තෙ, මයා ලද්ධකාලතො පට්ඨාය අයං තුම්භාකමෙව සල්ලක්ඛිතො, පරිභොගං කරොථා”ති. “හොතු, සඨසරක්ඛිත, පරිපුණ්ණං මෙ ච්චරං, ත්වමෙව පරිභුඤ්ජං”ති. “හන්තෙ, මා එවං කරොථ, තුම්භෙහි පරිභුත්තෙ මය්හං මහජ්ඵලං හවිස්සති”ති. අට්ඨ නං තස්ස පුනප්පුනං කපෙන්නස්සපි ථෙරො න ඉච්ඡියෙව.

එවං සො ඛිජයමානො ධීතොව වින්තෙසි – “අහං ථෙරස්ස ගිහිකාලෙ භාගිනෙය්‍යො, පබ්බජිතකාලෙ සද්ධිවිහාරිකො, එවම්පි මයා සද්ධිං උපජ්ඣායො පරිභොගං න කත්තුකාමො. ඉමස්මිං මයා සද්ධිං පරිභොගං අකරොන්තෙ කිං මෙ සමණභාවෙන, ගිහි හවිස්සාමි”ති. අට්ඨස්ස එතදහොසි – “දුස්සණ්ඨාපිතො සරාවාසො, කිං නු ඛො කත්ථා ගිහිභූතො ජීවිස්සාමි”ති. තතො වින්තෙසි – “අට්ඨහත්ථසාටකං වික්කිණිත්ථා එකං එළිකං ගණ්ඨිස්සාමි, එළිකා නාම ඛිජපං විජායති, ස්වාහං විජාතං විජාතං වික්කිණිත්ථා මූලං කරිස්සාමි, මූලෙ බහු කත්ථා එකං පජාපතිං ආනෙස්සාමි, සා එකං පුත්තං විජායිස්සති. අට්ඨස්ස මම මාතුලස්ස නාමං කත්ථා වුළයානකෙ නිසීදාපෙත්ථා මම පුත්තඤ්ච හරියඤ්ච ආදාය මාතුලං වන්දිතුං ආගමිස්සාමි, ආගච්ඡන්තෙ අන්තරාමග්ගෙ මම හරියං එවං වක්ඛාමි – ‘ආනෙහි තාව මෙ පුත්තං වහිස්සාමින’න්ති. සා ‘කිං තෙ පුත්තෙන, එහි, ඉමං යානකං පාපෙහි’ති වත්ථා පුත්තං ගහෙත්ථා, ‘අහං නෙස්සාමි න’න්ති නෙත්ථා

සන්ධාරණය අසක්කොන්ති වක්කපටේ ඡඩ්ඛෙස්සති. අඨස්ස සරීරං අභිරුහිත්වා වක්කං ගමිස්සති, අථ නං ‘ත්වං මම පුත්තං නෙව මය්හං අදාසි, නං සන්ධාරණයං නාසක්ඛි නාසිතොස්මි තයා’ති වත්වා පතොදයට්ඨියා පිට්ඨියං පහරිස්සාමි”ති.

සො එවං වින්තෙන්තොව යත්වා ඛිජයමානො ථෙරස්ස සීසෙ තාලවණ්ඨෙන පහරි. ථෙරො “කිං නු ඛො අහං සඛිසරක්ඛිතෙන සීසෙ පහතො”ති උපධාරෙන්තො තෙන වින්තිතවින්තිතං සබ්බං ඤාත්වා, “සඛිසරක්ඛිත, මාතුගාමස්ස පහාරං දාතුං නාසක්ඛි, කො එත්ථ මහල්ලකත්ථෙරස්ස දොසො”ති ආහ. සො “අහො නට්ඨොමිහි, ඤාතං කිර මෙ උපජ්ඣායෙන වින්තිතවින්තිතං, කිං මෙ සමණභාවෙනා”ති තාලවණ්ඨං ඡඩ්ඛෙත්වා පලායිතුං ආරද්ධො.

අථ නං දහරා ව සාමණෙරා ව අනුබන්ධිත්වා ආදාය සත්ථු සන්තිකං අගමංසු. සත්ථා තෙ භික්ඛු දිස්වා ව “කිං, භික්ඛවෙ, ආගතත්ථ, එකො වො භික්ඛු ලද්ධො”ති පුච්ඡි. “ආම, හන්තෙ, ඉමං දහරං උක්කණ්ඨිත්වා පලායන්තං ගහෙන්වා තුම්භාකං සන්තිකං ආගතම්භා”ති. “එවං කිර භික්ඛු”ති? “ආම, හන්තෙ”ති. “කිමත්ථං තෙ භික්ඛු එවං භාරියං කම්මං කතං, නනු ත්වං ආරද්ධවීරියස්ස එකස්ස බුද්ධස්ස පුත්තො, මාදිසස්ස නාම බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා අත්තානං දමෙත්වා සොතාපන්නොති වා සකදාගාමීති වා අනාගාමීති වා අරහාති වා වදාපෙතුං නාසක්ඛි, කිමත්ථං එවං භාරියං කම්මමකාසි”ති? “උක්කණ්ඨිතොස්මි, හන්තෙ”ති. “කිං කාරණං උක්කණ්ඨිතොසි”ති? සො එවං වස්සාවාසිකසාටකානං ලද්ධදිවසතො පට්ඨාය යාව ථෙරස්ස තාලවණ්ඨෙන පහාරා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා, “ඉමිනා කාරණෙන පලාතොස්මි, හන්තෙ”ති ආහ. අථ නං සත්ථා “එහි භික්ඛු, මා වින්තයි විත්තං නාමෙතං දුරෙ හොන්තමිපි ආරම්මණං සම්පට්ඨිජනකජාතිකං, රාගදොසමොහබන්ධනා මුච්චනත්ථාය වායමිතුං වට්ටති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

37.

“දුරඬගමං එකවරං, අසරීරං ගුහාසයං;

යෙ විත්තං සංයමෙස්සන්ති, මොක්ඛන්ති මාරබන්ධනා”ති.

තත්ථ දුරඬගමන්ති විත්තස්ස හි මක්කටසුත්තමත්තකමපි පුරත්ථිමාදිදිසාහාගෙන ගමනාගමනං නාම තත්ථි, දුරෙ සන්තමිපි පන ආරම්මණං සම්පට්ඨිජනිති දුරඬගමං නාම ජාතං. සත්තට්ඨිවිත්තානි පන එකතො කණ්ණිකබද්ධානි එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජිතුං සමත්ථානි නාම තත්ථි. උප්පත්තිකාලෙ එකෙකමෙව විත්තං උප්පජ්ජති, තස්මිං නිරුද්ධෙ පුන එකෙකමෙව උප්පජ්ජතිති එකවරං නාම ජාතං. විත්තස්ස සරීරසණ්ඨානං වා නීලාදිප්පකාරො වණ්ණභෙදො වා තත්ථිති අසරීරං නාම ජාතං. ගුහා නාම චතුර්මහාභුතගුහා, ඉදඤ්ච හදයරූපං නිස්සාය පවත්තතිති ගුහාසයං නාම ජාතං. යෙ විත්තන්ති යෙ කෙටි පුරිසා වා ඉත්ථියො වා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා අනුප්පජ්ජනකකිලෙසස්ස උප්පජ්ජිතුං අදෙනතා සතිසම්මොසෙන උප්පන්නකිලෙසං පජ්ඣන්තා විත්තං සංයමෙස්සන්ති සංයතං.

අවික්ඛිත්තං කරිස්සන්ති. මොක්ඛන්ති මාරබන්ධනාති සබ්බෙන
කිලෙසබන්ධනාභාවෙන මාරබන්ධනසඬ්ඛාතා තෙභූමකවට්ඨා මුච්චිස්සන්තිති.

දෙසනාපරියොසානෙ භාගිනෙය්‍යසඬ්ඛරක්ඛිතත්ථෙරො සොනාපත්තිඵලං
පාපුණි, අඤ්ඤෙපි බහු සොනාපන්තාදෙයො ජාතා, මහාජනස්ස සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සඬ්ඛරක්ඛිතභාගිනෙය්‍යත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. චිත්තභත්ථත්ථෙරවත්ථු

අනවට්ඨිතචිත්තස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො
චිත්තභත්ථත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සාවත්ථිවාසී කුලපුත්තො නට්ඨගොණං පරියෙසන්තො අරඤ්ඤං
පවිසිත්වා මජ්ඣන්තිකෙ කාලෙ ගොණං දිස්වා ගොයුථෙ විස්සජ්ජෙත්වා, “අවස්සං
අය්‍යානං සන්තිකෙ ආහාරමත්තං ලභිස්සාමි” ති බුජ්ජිපාසාපිළිනො විහාරං පවිසිත්වා
භික්ඛූනං සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. තස්මිං බො පන සමයෙ
භික්ඛූනං අවක්කාරපාතියං භුත්තාවසෙසකං හත්තං හොති, තෙ තං ඡාතකපිළිනං
දිස්වා, “ඉතො හත්තං ගහෙත්වා භුඤ්ජාමි” ති වදිංසු. බුද්ධකාලෙ ච පන
අනෙකසුපබ්‍යඤ්ජනං හත්තං උජ්ජජ්ජති, සො තතො යාපනමත්තං ගහෙත්වා
භුඤ්ජිත්වා පාතියං පිචිත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා භික්ඛූ වන්දිත්වා, “කිං, හත්තෙ,
අජ්ජ, අය්‍යා, නිමන්තනට්ඨානං අගමංසු” ති පුච්ඡි. “නත්ථි, උපාසක, භික්ඛූ ඉමිනාව
නිභාරෙන නිබද්ධං ලභන්ති” ති. සො “මයං උට්ඨාය සමුට්ඨාය රත්තින්දිවං නිබද්ධං
කම්මං කරොන්තාපි එවං මධුරබ්‍යඤ්ජනං හත්තං න ලභාම, ඉමෙ කිර නිබද්ධං
භුඤ්ජන්ති, කිං මෙ ගිහිභාවෙන, භික්ඛූ භවිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා භික්ඛූ
උපසඬ්ඛිතම්ථා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං භික්ඛූ “සාධු උපාසකා” ති පබ්බාපෙසු.

සො ලද්ධුපසම්පදො සබ්බජ්ජකාරං වත්තපට්ඨත්තං අකාසි. සො බුද්ධානං
උජ්ජන්තෙන ලාභසක්කාරෙන කතිපාභව්වයෙන ථුලසරීරො අහොසි. තතො
වින්තෙසි – “කිං මෙ භික්ඛාය වරිත්වා ජීවිතෙන, ගිහී භවිස්සාමි” ති. සො
විබ්භම්ථවා ගෙහං පාවිසි. තස්ස ගෙහෙ කම්මං කරොන්තස්ස කතිපාභෙනෙව සරීරං
මිලායි. තතො “කිං මෙ ඉමිනා දුක්ඛෙන, සමණො භවිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා පුන
ගන්ත්වා පබ්බජි. සො කතිපාභං විනිනාමෙත්වා පුන උක්කණ්ඨිත්වා විබ්භම්,
පබ්බජිතකාලෙ පන භික්ඛූනං උපකාරකො හොති. සො කතිපාභෙනෙව පුනපි
උක්කණ්ඨිත්වා, “කිං මෙ ගිහිභාවෙන, පබ්බජිස්සාමි” ති ගන්ත්වා භික්ඛූ වන්දිත්වා
පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං භික්ඛූ උපකාරවසෙන පුන පබ්බාපයිංසු. එවං සො ඉමිනා
නියාමෙනෙව ඡක්ඛත්තුං පබ්බජිත්වා උජ්ජපබ්බජිතො. තස්ස භික්ඛූ “එස
චිත්තවසිකො හුත්වා විවරති” ති චිත්තභත්ථත්ථෙරොති නාමං කරිංසු.

තස්සෙවං අපරාපරං විවරන්තස්සෙව හරියා ගබ්හිනී අහොසි. සො සත්තමෙ වාරෙ අරඤ්ඤතො කසිහණ්ඩමාදාය ගෙහං ගන්ත්වා හණ්ඩකං යපෙත්වා “අත්තනො කාසාවං ගණ්හිස්සාමි”ති ගබ්හං පාවිසි. තස්මිං බණ්ණ තස්ස හරියා නිපජ්ජිත්වා නිද්දායති. තස්සා නිවත්ථසාටකො අපගතො හොති, මුඛතො ච ලාලා පග්ගරති, නාසා සුරසුරායති, මුඛං විවට්ඨං, දන්තං සංසති, සා තස්ස උද්ධුමාතකසරීරං විය උපට්ඨාසි. සො “අනිච්චං දුක්ඛං ඉද්”න්ති සඤ්ඤං ලභිත්වා, “අහං එත්තකං කාලං පබ්බජිත්වා ඉමං නිස්සාය භික්ඛුභාවෙ සණ්ඨාතුං නාසක්ඛි”න්ති කාසායකොටියං ගහෙත්වා උදරෙ බන්ධිත්වා ගෙහා නික්බ්බි.

අථස්ස අනන්තරගෙහෙ ධීතා සස්සු තං තථා ගච්ඡන්තං දිස්වා, “අයං පටිඋක්කණ්ඨිතො භවිස්සති, ඉදානෙව අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා කාසාවං උදරෙ බන්ධිත්වා ගෙහා නික්බ්බන්තො විහාරාහිමුඛො ගච්ඡති, කිං නු ඛො”ති ගෙහං පවිසිත්වා නිද්දායමානං ධීතරං පස්සිත්වා “ඉමං දිස්වා සො විජ්ජපට්ඨාරී හුත්වා ගතො”ති ඤාත්වා ධීතරං පහරිත්වා “උට්ඨෙහි කාළකණ්ණි, සාමිකො තෙ තං නිද්දායමානං දිස්වා විජ්ජපට්ඨාරී හුත්වා ගතො, නත්ථි සො ඉතො පට්ඨාය තුය්හ”න්ති ආහ. “අපෙහි අපෙහි, අම්ම, කුතො තස්ස ගමනං අත්ථි, කතිපාහෙනෙව පුනාගමිස්සති”ති ආහ. සොපි “අනිච්චං දුක්ඛං”න්ති වත්වා ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තොව සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. සො ගන්ත්වා භික්ඛු වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. “න සක්ඛිස්සාම මංයං තං පබ්බාපෙතුං, කුතො තුය්හං සමණභාවො, සත්ථකනිසානපාසාණසදිසං තව සීස”න්ති. “හන්තෙ, ඉදානි මං අනුකම්පාය එකවාරං පබ්බාපෙථා”ති. තෙ තං උපකාරවසෙන පබ්බාපයිංසු. සො කතිපාහෙනෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

තෙපි නං ආහංසු – “ආවුසො චිත්තහත්ථ, තව ගමනසමයං ත්වමෙව ජාතෙය්‍යාසි, ඉමස්මිං වාරෙ තෙ විරායිත”න්ති. “හන්තෙ, සංසග්ගස්ස අත්ථිභාවකාලෙ ගතම්හා, සො නො සංසග්ගො ජින්නො, ඉදානි අගමනධම්මා ජාතම්හා”ති. භික්ඛු සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, “හන්තෙ, අයං භික්ඛු අම්හෙහි ඵලං වුත්තො ඵලං නාම කට්ඨෙසි, අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති, අභුතං වදති”ති ආහංසු. සත්ථා “ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අත්තනො අනවට්ඨිතචිත්තකාලෙ සද්ධම්මං අජානනකාලෙ ගමනාගමනං අකාසි, ඉදානිස්ස පුඤ්ඤඤථ පාපඤ්ච පහීන”න්ති වත්වා ඉමා ද්වෙ ගාථා ආහ –

38.

“අනවට්ඨිතචිත්තස්ස, සද්ධම්මං අවිජානනො;
පරිජ්ලවපසාදස්ස, පඤ්ඤා න පරිපුරති.

39.

“අනවස්සුතචිත්තස්ස, අනන්වාහතවෙනසො;
පුඤ්ඤපාපපහීනස්ස, නත්ථි ජාගරතො භය”න්ති.

තත්ථ අනවට්ඨිතචිත්තස්සාති චිත්තං නාමෙතං කස්සචි නිබද්ධං වා ථාවරං වා නත්ථී. යො පන පුග්ගලො අස්සපිට්ඨෙ යපිතකුම්භණ්ඩං විය ව ථුසරාසිම්භි කොට්ටිතබාණුකො විය ව බල්ලාටසීසෙ යපිතකදම්බපුප්ඵං විය ව න කත්ථචි සණ්ඨාති, කදාවි බුද්ධසාවකො හොති, කදාවි ආජීවකො, කදාවි නිගණ්ඨො, කදාවි තාපසො. එවරුපො පුග්ගලො අනවට්ඨිතචිත්තො නාම. තස්ස අනවට්ඨිතචිත්තස්ස. සද්ධම්මං අවිජානතොති සත්තතිංසබ්බොධිපක්ඛියධම්මහෙදං ඉමං සද්ධම්මං අවිජානන්තස්ස පරිත්තසද්ධතාය වා උප්ප්ලවසද්ධතාය වා පරිප්ලවපසාදස්ස කාමාවචරරුපාවචරාදිහෙදා පඤ්ඤා න පරිපුරති. කාමාවචරායපි අපරිපුරයමානාය කුතොව රුපාවචරරුපාවචරලොකුත්තරපඤ්ඤා පරිපුරිස්සතීති දීපෙති. අනවස්සුතචිත්තස්සාති රාගෙන අතින්තචිත්තස්ස. අනන්වාහතචෙතසොති “ආහතචිත්තො බ්ලජාතො”ති (දී. නි. 3.319; විහ. 941; ම. නි. 1.185) ආගතට්ඨානෙ දොසෙන චිත්තස්ස පහතභාවො චුත්තො, ඉධ පන දොසෙන අප්පට්ඨතචිත්තස්සාති අත්ථො. පුඤ්ඤපාපපහීනස්සාති චතුත්ථමග්ගෙන පහීනපුඤ්ඤස්ස චෙව පහීනපාපස්ස ව බිණාසවස්ස. නත්ථී ජාගරතො භයන්ති බිණාසවස්ස ජාගරන්තස්සෙව අභයභාවො කථිතො විය. සො පන සද්ධාදීහි පඤ්චහි ජාගරධම්මෙහි සමන්තාගතත්තා ජාගරො නාම. තස්මා තස්ස ජාගරන්තස්සාපි අජාගරන්තස්සාපි කිලෙසභයං නත්ථී කිලෙසානං අපච්ඡාවත්තනතො. න හි තං කිලෙසා අනුබන්ධන්ති තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනානං කිලෙසානං පුන අනුපගමනතො. තෙනෙවාහ – “සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති, සකදාගාමීඅනාගාමීඅරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති”ති (චූළති. මෙත්තගුමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 27).

දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා සඵලා අහොසි.

අට්ඨකදිවසං හික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං “භාරියා වතිමෙ, ආචුසො, කිලෙසා නාම, එවරුපස්ස අරහත්තස්ස උපනිස්සායසම්පන්නො කුලපුත්තො කිලෙසෙහි ආලොළිතො සත්තවාරෙ ගිහී හුත්වා සත්තවාරෙ පබ්බජිතො”ති. සත්ථා තෙසං තං කථාපවත්තිං සුත්වා තඨබ්බණානුරූපෙන ගමනෙන ධම්මසභං ගන්ත්වා බුද්ධාසනෙ නිසින්නො “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා, “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ එවමෙව, හික්ඛවෙ, කිලෙසා නාම භාරියා, සවෙ එතෙ රුපිතො හුත්වා කත්ථචි පක්ඛිපිතුං සක්කා භවෙය්‍යුං, චක්කවාළං අතිසම්බාධං, බ්‍රහ්මලොකො අතිනීවකොති ඔකාසො තෙසං න භවෙය්‍ය, මාදිසම්පි නාමෙතෙ පඤ්ඤාසම්පන්නං පුරිසාජානෙය්‍යං ආලොළෙන්ති, අවසෙසෙසු කා කථා? “අහඤ්භි අඨ්ඨනාළිමත්තං වරකචොරකං කුණ්ඨකුදාලඤ්ච නිස්සාය ඡ වාරෙ පබ්බජිත්වා උප්පබ්බජිතපුබ්බො”ති. “කදා, හන්තෙ, කදා සුගතා”ති? “සුණිස්සථ, හික්ඛවෙ”ති. “ආම, හන්තෙ”ති. “තෙන හි සුණාථා”ති අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ කුදාලපණ්ඩිතො නාම බාහිරකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසිත්වා වස්සාරත්තසමයෙ

භූමියා තිත්තාය “ගෙහෙ මෙ අඩ්ඨනාලිමත්තො වරකවොරකො ව
 කුණ්ඨකුදාලකො ව අත්ථී, වරකවොරකඛ්ඨං මා නස්සී”ති උප්පබ්බජිත්වා එකං
 යානං කුදාලෙන කසිත්වා තං ඛිජං වපිත්වා වතීං කත්වා පක්කකාලෙ උද්ධරිත්වා
 නාලිමත්තඛිජං යපෙත්වා සෙසං බාදි. සො “කිං මෙ දානී ගෙහෙන, පුත අට්ඨ මාසෙ
 පබ්බජිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා නික්ඛමිත්වා පබ්බජී. ඉමිනාව නීභාරෙන නාලිමත්තං
 වරකවොරකඤ්ච කුණ්ඨකුදාලඤ්ච නිස්සාය සත්තවාරෙ ගිහී හුත්වා සත්තවාරෙ
 පබ්බජිත්වා සත්තමෙ පන වාරෙ වින්තෙසි – “අහං ඡ වාරෙ ඉමං කුණ්ඨකුදාලං
 නිස්සාය ගිහී හුත්වා පබ්බජිතො, කත්ථවිදෙව නං ඡඩ්ඨෙස්සාමි”ති. සො ගඬගාය
 තීරං ගන්ත්වා, “පතිතට්ඨානං පස්සන්තො ඔතරිත්වා ගණ්ඨෙය්‍යං, යථාස්ස
 පතිතට්ඨානං න පස්සාමි, තථා නං ඡඩ්ඨෙස්සාමි”ති වින්තෙත්වා නාලිමත්තං ඛිජං
 පිලොතිකාය ඛන්ධිත්වා පිලොතිකං කුදාලඵලකෙ ඛන්ධිත්වා කුදාලං අග්ගදණ්ඩකෙ
 ගහෙත්වා ගඬගාය තීරෙ ධීතො අක්ඛිනී නිමිලෙත්වා උපරිසීසෙ තික්ඛත්තුං
 ආවිජ්ඣිත්වා ගඬගායං බිපිත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො පතිතට්ඨානං අදිස්වා
 “ජිතං මෙ, ජිතං මෙ”ති තික්ඛත්තුං සද්දමකාසි.

තස්මිං බණ්ණ ඛාරාණසිරාජා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගන්ත්වා නදීතීරෙ
 ඛන්ධාවාරං නිවාසෙත්වා න්භානත්ථාය නදිං ඔතිණ්ණො තං සද්දං අස්සොසි.
 රාජුනඤ්ච නාම “ජිතං මෙ”ති සද්දො අමනාපො හොති, සො තස්ස සන්තිකං
 ගන්ත්වා, “අහං ඉදානි අමිත්තමද්දනං කත්වා ‘ජිතං මෙ’ති ආගතො, ත්වං පන ‘ජිතං
 මෙ, ජිතං මෙ’ති විරවසි, කිං නාමෙත”න්ති පුච්ඡි. කුදාලපණ්ඩිතො “ත්වං
 බාහිරකවොරෙ ජිනී, තයා ජිතං පුත අවජිතමෙව හොති, මයා පන අජ්ඣක්තිකො
 ලොභවොරො ජිතො, සො පුත මං න ජිනිස්සති, තස්සෙව ජයො සාධු”ති වත්වා
 ඉමං ගාථමාහ –

“න තං ජිතං සාධු ජිතං, යං ජිතං අවජීයති;
 තං ඛො ජිතං සාධු ජිතං, යං ජිතං නාවජීයති”ති. (ජා. 1.1.70);

තං බණ්ණංයෙව ව ගඬගං ඔලොකෙන්තො ආපොකසිණං නිබ්බත්තෙත්වා
 අධිගතවිසෙසො ආකාසෙ පල්ලඬකෙන නිසිදි. රාජා මහාපුරිසස්ස ධම්මකථං සුත්වා
 වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාවිත්වා සද්ධිං බලකායෙන පබ්බජී. යොජනමත්තා පරිසා
 අහොසි. අපරොපි සාමන්තරාජා තස්ස පබ්බජිතභාවං සුත්වා, “තස්ස රජ්ජං
 ගණ්ඨිස්සාමි”ති ආගන්ත්වා තථා සමිද්ධං නගරං සුඤ්ඤං දිස්වා, “ඵවරූපං නගරං
 ඡඩ්ඨෙත්වා පබ්බජිතො රාජා ඔරකෙ යානෙ න පබ්බජිස්සති, මයාපි පබ්බජිතුං
 වට්ඨති”ති වින්තෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා මහාපුරිසං උපසඬකමිත්වා පබ්බජ්ජං
 යාවිත්වා සපරිවාරො පබ්බජී. එතෙනෙව නීභාරෙන සත්ත රාජානො පබ්බජීංසු.
 සත්තයොජනිකො අස්සමො අහොසි. සත්ත රාජානො හොගෙ ඡඩ්ඨෙත්වා එත්තකං
 ජනං ගහෙත්වා පබ්බජීංසු. මහාපුරිසො බ්‍රහ්මවරියවාසං වසිත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො
 අහොසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, “අහං, භික්ඛවෙ, තදා කුදාලපණ්ඩිතො අහොසිං, කිලෙසා නාමෙන ඵලං භාරියා”ති ආහ.

විත්තභත්ථත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. පඤ්චසතභික්ඛවත්ථු

කුම්භුපමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො ආරද්ධවිපස්සකෙ භික්ඛු ආරඛිත කට්ඨෙසි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චසතා භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා, “සමණධම්මං කරිස්සාමා”ති යොජනසතමග්ගං ගන්ත්වා එකං මහාවාසගාමං අගමංසු. අථ තෙ මනුස්සා දිස්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසිදාපෙත්වා පණ්ණෙනහි යාගුහත්තාදිහි පරිවිසිත්වා, “කහං, හන්තෙ, ගච්ඡා”ති ප්‍රච්ඡිත්වා, “යථාආසුකට්ඨාන”න්ති වුත්තෙ, “හන්තෙ, ඉමං තෙමාසං ඉධෙව වසථ, මයමපි කුම්භාකං සන්තිකෙ සරණෙසු පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි රක්ඛිස්සාමා”ති යාවිත්වා තෙසං අධිවාසනං විදිත්වා, “අවිදුරෙ යානෙ මහන්තො වනසණ්ඨො අත්ථි, එත්ථ වසථ, හන්තෙ”ති වත්වා උයොපෙසු. භික්ඛු තං වනසණ්ඨං පවිසිංසු. තස්මිං වනසණ්ඨෙ අධිවත්ථා දෙවතා “සීලවන්තො, අය්‍යා, ඉමං වනසණ්ඨං අනුජ්ජත්තා, අයුත්තං බො පන අස්මාකං අයොසු ඉධ වසන්තෙසු පුත්තදාරෙ ගහෙත්වා රුක්ඛෙ අභිරුය්හ වසිතු”න්ති රුක්ඛතො ඔතරිත්වා භූමියං නිසිදිත්වා විත්තයිංසු, “අය්‍යා, ඉමස්මිං යානෙ අජ්ජෙකරත්තිං වසිත්වා අද්ධා ස්වෙ ගමිස්සන්ති”ති. භික්ඛුපි පුනදිවසෙ අන්තොගාමෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා පුන තමෙව වනසණ්ඨං ආගමිංසු. දෙවතා “භික්ඛුසඬ්ඨෙසො ස්වාතන්‍යාය කෙනවි නිමන්තිතො හවිස්සති, තස්මා පුනාගච්ඡති, අජ්ජ ගමනං න හවිස්සති, ස්වෙ ගමිස්සති මඤ්ඤෙ”ති ඉමිනා උපායෙන අඬ්ඨමාසමත්තං භූමියමෙව අව්ඡිංසු.

තතො විත්තයිංසු – “හදන්තා ඉමං තෙමාසං ඉධෙව මඤ්ඤෙ වසිස්සන්ති, ඉධෙව බො පන ඉමෙසු වසන්තෙසු අම්භාකං රුක්ඛෙ අභිරුහිත්වා නිසිදිතුමපි න යුත්තං, තෙමාසං පුත්තදාරෙ ගහෙත්වා භූමියං නිසිදනට්ඨානානිපි දුක්ඛානි, කිඤ්චි කත්වා ඉමෙ භික්ඛු පලාපෙතුං වට්ටති”ති. තා තෙසු තෙසු රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු වෙව වඬ්කමනකොට්ඨු ව ඡින්නසිසානි කඛන්ධානි දස්සෙතුං අමනුස්සසද්දඤ්ච භාවෙතුං ආරභිංසු. භික්ඛුනං බිපිතකාසාදයො රොගා පවත්තිංසු. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං “තුය්හං, ආවුසො, කිං රුජ්ජති”ති ප්‍රච්ඡන්තා, “මය්හං බිපිතරොගො, මය්හං කාසො”ති වත්වා, “ආවුසො, අහං අජ්ජ වඬ්කමනකොට්ඨියං ඡින්නසිසං අද්දසං, අහං රත්තිට්ඨානෙ කඛන්ධං අද්දසං, අහං දිවාට්ඨානෙ අමනුස්සසද්දං අස්සොසිං, පරිවජ්ජෙතඛණ්ණත්තකමිදං යානං, අම්භාකං ඉධ අථාසුකං අහොසි, සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා”ති නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමත්තං නිසිදිංසු.

අපි නෙ සත්ථා ආහ – “කිං, භික්ඛවෙ, තස්මිං යානෙ වසිතුං න සක්ඛිස්සථා” ති? “ආම, භන්තෙ, අමිහාකං තස්මිං යානෙ වසන්තානං එවරුපානි හෙරවාරම්මණානි උපට්ඨහන්ති, එවරුපං අභාසුකං හොති, තෙන මයං ‘වජ්ජෙතඛිඛයුත්තකම්ඳං යාන’න්ති තං ඡඩ්ඛෙත්වා තුම්භාකං සන්තිකං ආගතා” ති. “භික්ඛවෙ, තත්ථෙව තුම්භාකං ගන්තුං වට්ටති” ති. “න සක්කා, භන්තෙ” ති. “භික්ඛවෙ, තුම්භෙ ආවුධං අග්ගහෙත්වා ගතා, ඉදානි ආවුධං ගහෙත්වා ගච්ඡථා” ති. “කතරාවුධං, භන්තෙ” ති? සත්ථා “අහං ආවුධං වො දස්සාමි, මයා දින්නං ආවුධං ගහෙත්වා ගච්ඡථා” ති වත්ථා

—

“කරණියමත්ථකුසලෙන, යන්ත සන්තං පදං අභිසමෙව්ව;
සක්කො උජු ව සුහුජු ව, සුවවො වස්ස මුදු අනතිමානී” ති. (බු. පා. 9.1; සු. නි. 143) —

සකලං මෙත්තසුත්තං කථෙත්වා, “භික්ඛවෙ, ඉමං තුම්භෙ ඛහි විහාරස්ස ව්‍යාසණ්ඩතො පට්ඨාය සජ්ඣායන්තා අන්තොවිහාරං පටිසෙය්‍යාථා” ති උය්‍යාපෙසි. තෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන තං යානං පත්ථා ඛහිවිහාරෙ ගණසජ්ඣායං කත්වා සජ්ඣායමානා ව්‍යාසණ්ඩං පටිසිංසු. සකලව්‍යාසණ්ඩෙ දෙවතා මෙත්තවිත්තං පටිලභිත්වා තෙසං පච්චුග්ගමනං කත්වා පත්තථිවරපට්ඨගහණං ආපුච්ඡිංසු, හත්ථපාදසම්බාහනං ආපුච්ඡිංසු, තෙසං තත්ථ තත්ථ ආරක්ඛං සංවිද්හිංසු, පක්කධුපනතෙලං විය සන්තිසින්නා අහෙසුං. කත්ථවි අමනුස්සසද්දො නාම නාහොසි. තෙසං භික්ඛුනං විත්තං එකග්ගං අහොසි. තෙ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙසු නිසින්නා විපස්සනාය විත්තං ඔතාරෙත්වා අත්තති ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා, “අයං අත්තභාවො නාම භිජ්ජනකට්ඨෙන අථාවරට්ඨෙන කුලාලභාජනසදිසො” ති විපස්සනං වඩ්ඪයිංසු. සම්මාසම්බුද්ධො ගන්ධකුටියා නිසින්නොව තෙසං විපස්සනාය ආරද්ධභාවං ඤත්වා තෙ භික්ඛු ආමන්තෙත්වා, “එවමෙව, භික්ඛවෙ, අයං අත්තභාවො නාම භිජ්ජනකට්ඨෙන අථාවරට්ඨෙන කුලාලභාජනසදිසො එවා” ති වත්ථා ඔහාසං ඵරිත්වා යොජනසතෙ ධිතොපි අභිමුඛෙ නිසින්නො විය ඡබ්බණ්ණරංසියො විස්සජ්ජෙත්වා දිස්සමානෙන රූපෙන ඉමං ගාථමාහ —

40.

“කුම්භුපමං කායමිංම විදිත්වා, නගරුපමං චිත්තමිදං යපෙත්වා;
යොධෙථ මාරං පඤ්ඤාචුධෙන, ජිතඤ්ච රක්ඛෙ අනිවෙසනො සියා” ති.

තත්ථ කුම්භුපමන්ති අබලදුබ්බලට්ඨෙන අනද්ධනියතාවකාලිකට්ඨෙන ඉමං කෙසාදිසමුහසඬ්ඛාතං කායං කුම්භුපමං කුලාලභාජනසදිසං විදිත්වා. නගරුපමං චිත්තමිදං යපෙත්වානි නගරං නාම ඛහිද්ධා ථීරං හොති, ගම්භීරපරිඬං පාකාරපරික්ඛිත්තං ද්වාරට්ටාලකයුත්තං, අන්තොසුචිහත්තථිථිවතුක්කසිඬ්ඝාටකසම්පන්නං අත්තරාපණං, තං “විලුම්පිස්සාමා” ති ඛහිද්ධා වොරා ආගන්ත්වා පටිසිතුං අසක්කොන්තා පබ්බතං

ආසන්න පටිභතා විය ගවිජන්ති, එවමෙව පණ්ඩිතො කුලපුත්තො අත්තනො විපස්සනාවිත්තං ථීරං නගරසදිසං කත්වා යපෙත්වා නගරෙ ධීතො එකතොධාරාදිනානප්පකාරාවුධෙන වොරගණං විය විපස්සනාමයෙන ව අරියමග්ගමයෙන ව පඤ්ඤාවුධෙන තංතංග්ගවජ්ඣං කිලෙසමාරං පටිබාහන්තො තං තං කිලෙසමාරං යොධෙථ, පහරෙය්‍යාථාති අත්ථො. ජිනඤ්ච රක්ඛෙති ජිනඤ්ච උප්පාදිතං තරුණවිපස්සනං

ආවාසසප්පායඋතුසප්පායභොජනසප්පායපුග්ගලසප්පායධම්මස්සවනසප්පායාදීනි ආසෙවන්තො අත්තරන්තරා සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය සුද්ධචිත්තෙන සඬබ්බායෙ සම්මසන්තො රක්ඛෙය්‍ය.

අනිවෙසනො සියාති අනාලයො භවෙය්‍ය. යථා නාම යොධො සඬගාමසීසෙ බලකොට්ඨකං කත්වා අමිත්තෙහි සද්ධිං යුජ්ඣන්තො ඡාතො වා පිපාසිතො වා හුත්වා සන්තාහෙ වා සිථිලෙ ආවුධෙ වා පතීතෙ බලකොට්ඨකං පවිසිත්වා විස්සමිත්වා භුඤ්ජිත්වා පිවිත්වා සන්තහිත්වා ආවුධං ගහෙත්වා පුන නික්ඛමිත්වා යුජ්ඣන්තො පරසෙනං මද්දති, අජිතං ජිනාති, ජිතං රක්ඛති. සො හි සවෙ බලකොට්ඨකෙ ධීතො එවං විස්සමන්තො තං අස්සාදෙන්තො අවිජෙය්‍ය, රජ්ජං පරහත්ථගතං කරෙය්‍ය, එවමෙව, හික්ඛු, පටිලද්ධං තරුණවිපස්සනං පුනප්පුනං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය සුද්ධචිත්තෙන සඬබ්බායෙ සම්මසන්තො රක්ඛිතුං සක්කොති, උත්තරිමග්ගඵලපටිලාහෙන කිලෙසමාරං ජිනාති. සවෙ පන සො සමාපත්තිමෙව අස්සාදෙති, සුද්ධචිත්තෙන පුනප්පුනං සඬබ්බායෙ න සම්මසති, මග්ගඵලපටිවෙධං කාතුං න සක්කොති. තස්මා රක්ඛිතබ්බයුත්තකං රක්ඛන්තො අනිවෙසනො සියා, සමාපත්තිං නිවෙසනං කත්වා තත්ථ න නිවෙසෙය්‍ය, ආලයං න කරෙය්‍යාති අත්ථො. “අද්ධා තුම්හෙපි එවං කරොථා”ති එවං සත්ථා තෙසං හික්ඛුනං ධම්මං දෙසෙසි.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතා හික්ඛු නිසින්තට්ඨානෙ නිසින්තායෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා තථාගතස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං වණ්ණයන්තා ථොමෙත්තා වන්දන්තාව ආගවිජිංසුති.

පඤ්චසතහික්ඛුවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පුතිගත්තතිස්සත්ථෙරවත්ථු

අථීරං වනයං කායොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථීයං විහරන්තො පුතිගත්තතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සාවත්ථීවාසී කුලපුත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජිතො, සො ලද්ධපසම්පදො තිස්සත්ථෙරො නාම අහොසි. ගවිජන්තෙ ගවිජන්තෙ කාලෙ තස්ස සරීරෙ රොගො උදපාදි. සාසපමත්තියො පිළකා උට්ඨහිංසු. තා අනුපුබ්බෙන මුග්ගමත්තා කලායමත්තා කොලට්ඨිමත්තා ආමලකමත්තා බෙළුවසලාටුමත්තා බෙළුවමත්තා හුත්වා පහිජ්ජිංසු, සකලසරීරං

ඡිද්දාවඡිද්දං අහොසි. පුත්තිගත්තතිස්සත්ථෙරොත්ථෙවස්ස නාමං උදපාදි. අථස්ස අපරහාගෙ අට්ඨිති භිජ්ජිංසු. සො අප්පට්ඨග්ගියො අහොසි. නිවාසනපාරුපනං පුබ්බලොභිතමක්ඛිතං ජාලපුච්ඡදිසං අහොසි. සද්ධිවිහාරිකාදයො පට්ඨග්ගිතුං අසක්කොන්තා ඡඩ්ඞයිංසු. සො අනාථො හුත්වා නිපජ්ජි.

බුද්ධානඤ්ච නාම ද්වෙ වාගෙ ලොකවොලොකනං අවිජ්ඣිතං හොති. පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්නා චක්කවාළමුඛවට්ටිතො පට්ඨාය ගන්ධකුට්ඨිමුඛං ඤාණං කත්වා ඔලොකෙන්නි, සායං ඔලොකෙන්නා ගන්ධකුට්ටිතො පට්ඨාය බාහිරාභිමුඛං ඤාණං කත්වා ඔලොකෙන්නි. තස්මිං පන සමයෙ භගවතො ඤාණජාලස්ස අත්තො පුත්තිගත්තතිස්සත්ථෙරො පඤ්ඤායි. සත්ථා තස්ස භික්ඛුනො අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා, “අයං සද්ධිවිහාරිකාදීහි ඡඩ්ඞිතො, ඉදානිස්ස මං යපෙත්වා අඤ්ඤං පට්ඨරණං නත්ථී”ති ගන්ධකුට්ටිතො නික්ඛමිත්වා විහාරවාරිකං වරමානො විය අග්ගිසාලං ගන්ත්වා උක්ඛලිං ධොවිත්වා උදකං දත්වා උද්ධනං ආරොපෙත්වා උදකස්ස තත්තභාවං ආගමයමානො අග්ගිසාලායමෙව අට්ඨාසි. තත්තභාවං ජානිත්වා ගන්ත්වා තස්ස භික්ඛුනො නිපන්නමඤ්චකොටියං ගණ්හි, තදා භික්ඛු “අපෙථ, භන්තෙ, මයං ගණ්හිස්සාමා”ති මඤ්චකං ගහෙත්වා අග්ගිසාලං ආනයිංසු. සත්ථා අම්බණං ආහරාපෙත්වා උණ්හොදකං ආසිඤ්චිත්වා තෙහි භික්ඛුහි තස්ස පාරුපනං ගාභාපෙත්වා උණ්හොදකෙ මද්දාපෙත්වා මන්දාතපෙ විස්සජ්ජාපෙසි. අථස්ස සන්තිකෙ යත්වා සරීරං උණ්හොදකෙන තෙමෙත්වා සංසිත්වා න්භාපෙසි, තස්ස නභානපරියොසානෙ පාරුපනං සුක්ඛි. අථ නං තං නිවාසාපෙත්වා නිවත්ථකාසාවං උදකෙ මද්දාපෙත්වා ආතපෙ විස්සජ්ජාපෙසි. අථස්ස ගත්තෙ උදකෙ ඡින්නමත්තෙ තම්පි සුක්ඛි. සො එකං කාසාවං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා සල්ලහුකසරීරො එකග්ගවිත්තො මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. සත්ථා තස්ස උස්සිසකෙ යත්වා, “භික්ඛු අයං තච කායො අපෙතවිඤ්ඤාණො නිරුපකාරො හුත්වා කලිඞ්ගරං විය පථවියං සෙස්සති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

41.

“අවිරං වතයං කායො, පථවිං අධිසෙස්සති;
ඡුද්ධො අපෙතවිඤ්ඤාණො, නිරත්ථංච කලිඞ්ගර”ති.

තත්ථ අවිරං වතාති භික්ඛු න විරස්සෙව අයං කායො පථවිං අධිසෙස්සති, ඉමිස්සා පකතිසයනෙන සයිතාය පථවියා උපරි සයිස්සති. ඡුද්ධොති අපවිද්ධො, අපගතවිඤ්ඤාණතාය තුවණො හුත්වා සෙස්සතිති දස්සෙති. යථා කිං? නිරත්ථංච කලිඞ්ගරං නිරුපකාරං නිරත්ථකං කට්ඨබණ්ඩං විය. දබ්බසම්භාරත්ථිකා හි මනුස්සා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා උජුකං උජුකසණ්ඨානෙන වඩ්ඞං වඩ්ඞසණ්ඨානෙන ඡින්නදිත්වා දබ්බසම්භාරං ගණ්හන්ති, අවසෙසං පන සුසිරඤ්ච පුත්තිකඤ්ච අසාරකඤ්ච ගණ්ඨිජාතඤ්ච ඡින්නදිත්වා තත්ථෙව ඡඩ්ඞෙත්ති. අඤ්ඤෙ දබ්බසම්භාරත්ථිකා ආගන්ත්වා තං ගහෙතාරො නාම නත්ථී, ඔලොකෙත්වා අත්තනො උපකාරකමෙව ගණ්හන්ති, ඉතරං පථවීගතමෙව හොති. තං පන තෙන තෙන උපායෙන

මඤ්චපටිපාදකං වා පාදකථලිකං වා ඵලකපීඨං වා කාතුං සක්කාපි භවෙය්‍යා. ඉමස්මිං පන අත්තභාවෙ ද්වත්තිංසාය කොට්ඨාසෙසු එකකොට්ඨාසොපි මඤ්චපටිපාදකාදිවසෙන අඤ්ඤෙන වා උපකාරමුඛෙන ගස්භූපගො නාම නත්ථි, කෙවලං නිරත්ථංව කලිඬගරං අයං කායො අපගතවිඤ්ඤාණො කතිපාහෙනෙව පට්ඨියං සෙස්සතීති.

දෙසනාවසානෙ පුත්තිගත්තතිස්සත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි, අඤ්ඤෙපි බහු සොනාපන්නාදයො අහෙසුං. ථෙරොපි අරහත්තං පත්ථාව පරිනිබ්බායි. සත්ථා තස්ස සරීරකිච්චං කාරාපෙත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං කාරාපෙසි. භික්ඛු සත්ථාරං පුච්ඡිංසු - ‘‘හන්තෙ, පුත්තිගත්තතිස්සත්ථෙරො කුහිං නිබ්බත්තො’’ති. ‘‘පරිනිබ්බුතො, භික්ඛවෙ’’ති. ‘‘හන්තෙ, එවරූපස්ස පන අරහත්තූපනිස්සයසම්පන්නස්ස භික්ඛුනො කිං කාරණා ගත්තං පුත්තිකං ජාතං, කිං කාරණා අට්ඨිති භින්නානි, කිමස්ස කාරණං අරහත්තස්ස උපනිස්සයභාවං පත්ත’’න්ති? ‘‘භික්ඛවෙ, සබ්බමෙතං එතස්ස අත්තනා කතකම්මෙනෙව නිබ්බත්ත’’න්ති. ‘‘කිං පන තෙන, හන්තෙ, කත’’න්ති? ‘‘තෙන හි, භික්ඛවෙ, සුණාථා’’ති අතීතං ආහරි -

අයං කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ සාකුණිකො භුත්වා බහු සකුණෙ වධිත්ථා ඉස්සරජනං උපට්ඨති. තෙසං දින්නාවසෙසෙ වික්කිණාති, ‘‘වික්කිතාවසෙසා මාරෙත්වා යපිතා පුත්තිකා භවිස්සන්ති’’ති යථා උප්පතිතුං න සක්කොන්ති, තථා තෙසං ජඬ්ඨිසට්ඨිති ව පක්ඛට්ඨිති ව භින්නදිත්ථා රාසිං කත්වා යපෙති, තෙ පුනදිවසෙ වික්කිණාති. අතිබහුනං පන ලද්ධකාලෙ අත්තනොපි අත්ථාය පවාපෙති. තස්සෙකදිවසං රසභොජනෙ පක්කෙ එකො ඛිණාසවො පිණ්ඩාය වරන්තො ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. සො ථෙරං දිස්වා විත්තං පසාදෙත්වා, ‘‘මයා බහු පාණා මාරෙත්වා බාදිතා, අයෙයා ව මෙ ගෙහද්වාරෙ ධීතො, අන්තොගෙහෙ ව රසභොජනං සංවිජ්ජති, පිණ්ඩපාතමස්ස දස්සාමි’’ති තස්ස පත්තං ආදාය පුරෙත්වා රසපිණ්ඩපාතං දත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්ථා, ‘‘හන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්ස මත්ථකං පාපුණෙය්‍යා’’න්ති ආහ. ථෙරො ‘‘එවං භොතු’’ති අනුමොදනං අකාසි. ‘‘භික්ඛවෙ, තදා කතකම්මවසෙනෙතං තිස්සස්ස නිජ්ජන්තං, සකුණානං අට්ඨිහෙදනානිස්සන්දෙන තිස්සස්ස ගත්තඤ්ච පුත්තිකං ජාතං, අට්ඨිති ව භින්නානි, ඛිණාසවස්ස රසපිණ්ඩපාතදානානිස්සන්දෙන අරහත්තං පත්තො’’ති.

පුත්තිගත්තතිස්සත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. නන්දගොපාලකවත්ථු

දිසො දිසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කොසලජනපදෙ නන්දගොපාලකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගහපතීනො නන්දො නාම ගොපාලකො ගොයුථං රක්ඛති අධිඨො මහද්ධනො මහාභොගො. සො කිර යථා කෙණියො

ජට්ටලො පබ්බජ්ජාචෙසෙන, එවං ගොපාලකත්තෙන රාජබලිං පරිහරන්තො
අත්තනො කුටුම්භං රක්ඛති. සො කාලෙන කාලං පඤ්ච ගොරසෙ ආදාය
අනාථපිණ්ඩිකස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා සත්ථාරං පස්සති, ධම්මං සුඤ්ඤාති, අත්තනො
වසනට්ඨානං ආගමනත්ථාය සත්ථාරං යාවති. සත්ථා තස්ස ඤාණපරිපාකං
ආගමයමානො ආගන්ත්වා පරිපක්කභාවං ඤත්වා එකදිවසං
මහාභික්ඛුසඬ්ඨසපරිවුතො වාරිකං වරන්තො මග්ගා ඔක්කම්ම තස්ස
වසනට්ඨානාසන්නෙ අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසීදි. නන්දො සත්ථු සන්තිකං
අගන්ත්වා වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්ථාහං
බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨසස්ස පණීතං පඤ්චගොරසදානං අදාසි. සත්තමෙ දිවසෙ
සත්ථා අනුමොදනං කත්වා දානකථාදිහෙදං අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි.
කථාපරියොසානෙන නන්දගොපාලකො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථු පත්තං
ගහෙත්වා සත්ථාරං අනුගච්ඡන්තො දුරං ගන්ත්වා, “තිට්ඨ, උපාසකා” ති
නිවත්තියමානො වන්දිත්වා නිවත්ති. අථ නං එකො ලුද්දකො විජ්ඣිත්වා මාරෙසි.
පච්ඡන්තො ආගච්ඡන්තා භික්ඛු නං දිස්වා ගන්ත්වා සත්ථාරං ආහංසු – “නන්දො,
හන්තෙ, ගොපාලකො තුම්භාකං ඉධාගතත්තා මහාදානං දත්වා අනුගන්ත්වා
නිවත්තෙත්තො මාරිතො, සචෙ තුම්භෙ නාගච්ඡිස්සථ, නාස්ස මරණං අභවිස්සා” ති.
සත්ථා, “භික්ඛචෙ, මයි ආගතෙපි අනාගතෙපි තස්ස වතස්සො දිසා වතස්සො
අනුදිසා ව ගච්ඡන්තස්සාපි මරණතො මුච්චනුපායො නාම නත්ථී. යඤ්ඤි නෙව
චොරා, න චෙරිතො කරොන්ති, තං ඉමෙසං සත්තානං අන්තොපදුට්ඨං
මිච්ඡාපණ්ණිතං චිත්තමෙව කරොති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

42.

“දිසො දිසං යං තං කයිරා, චෙරී වා පන චෙරිනං;
මිච්ඡාපණ්ණිතං චිත්තං, පාපියො නං තතො කරෙ” ති.

තත්ථ දිසො දිසන්ති චොරො චොරං. “දිස්වා” ති පාඨසෙසො. යං තං කයිරාති
යං තං තස්ස අන්‍යඛ්‍යාසනං කරෙය්‍ය. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ඉදං චුත්තං හොති –
එකො එකස්ස මිත්තදුබ්බී චොරො පුත්තදාරඛෙත්තවත්ථු ගොමහිංසාදීසු
අපරජ්ඣන්තො යස්ස අපරජ්ඣති, තම්පි තථෙව අත්තති අපරජ්ඣන්තං චොරං
දිස්වා, චෙරී වා පන කෙනවිදෙව කාරණෙන බද්ධචෙරං චෙරිං දිස්වා අත්තනො
කක්ඛලතාය දාරුණතාය යං තං තස්ස අන්‍යඛ්‍යාසනං කරෙය්‍ය, පුත්තදාරං වා
පිළෙය්‍ය, බෙත්තාදිති වා නාසෙය්‍ය, ජීවිතා වා පන නං චොරොපෙය්‍ය, දසසු
අකුසලකම්මපටෙසු මිච්ඡායපිතත්තා මිච්ඡාපණ්ණිතං චිත්තං පාපියො නං තතො
කරෙ තං පුරිසං තතො පාපතරං කරෙය්‍ය. චුත්තජ්ජකාරෙහි, දිසො දිසස්ස වා චෙරී
චෙරිතො වා ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ දුක්ඛං වා උප්පාදෙය්‍ය, ජීවිතක්ඛයං වා
කරෙය්‍ය. ඉදං පන අකුසලකම්මපටෙසු මිච්ඡායපිතං චිත්තං දිට්ඨෙව ධම්මෙ
අන්‍යඛ්‍යාසනං පාපෙති, අත්තභාවසතසහස්සෙසුපි චතුසු අපායෙසු බිපිත්වා සීසං
උක්ඛිපිතුං න දෙතිති.

දෙසනාපරියොසානෙ ඛහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. මහාජනස්ස සාත්ථිකා දෙසනා ජාතා. උපාසකෙන පන භවත්තරෙ කතකම්මං භික්ඛුහි න පුච්ඡිතං, තස්මා සත්ථාරා න කථිතන්ති.

නන්දගොපාලකවත්ථු අට්ඨමං.

9. සොරෙය්‍යත්ථෙරවත්ථු

න තං මාතා පිතා කසිරාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං ජෙනවනෙ විහරන්තො සොරෙය්‍යත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

වත්ථු සොරෙය්‍යනගරෙ සමුට්ඨිතං, සාවත්ථියං නිට්ඨාපෙසි. සම්මාසම්බුද්ධෙ සාවත්ථියං විහරන්තෙ සොරෙය්‍යනගරෙ සොරෙය්‍යසෙට්ඨිපුත්තො එකෙන සභායකෙන සද්ධිං සුඛයානකෙ නිසිදිත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන න්භානත්ථාය නගරා නික්ඛම්. තස්මිං ඛණෙ මහාකච්චායනත්ථෙරො සොරෙය්‍යනගරං පිණ්ඩාය පවිසිතුකාමො හුත්වා ඛනිනගරෙ සඬ්ඝාටිං පාරුපති. ථෙරස්ස ච සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං. සොරෙය්‍යසෙට්ඨිපුත්තො තං දිස්වා වින්තෙසි – “අහො වත අයං වා ථෙරො මම හරියා භවෙය්‍ය, මම වා හරියාය සරීරවණ්ණො එතස්ස සරීරවණ්ණො විය භවෙය්‍යා”ති. තස්ස වින්තිතමත්තෙයෙව පුරිසලිඬගං අන්තරධායි, ඉත්ථිලිඬගං පාතුරහොසි. සො ලජ්ජමානො යානකා ඔරුය්භ පලායි. පරිජනො තං අසඤ්ජානන්තො “කිමෙත”න්ති ආහ. සාපි තක්කසිලමග්ගං පටිපජ්ජී. සභායකොපිස්සා ඉතො චිතො ච විචරිත්වාපි නාද්දස. සබ්බෙ න්භායිත්වා ගෙහං අගමිංසු. “කහං සෙට්ඨිපුත්තො”ති ච චුත්තෙ, “න්භත්වා ආගතො භවිස්සතිති මඤ්ඤිමිහා”ති වදිංසු. අථස්ස මාතාපිතරො තත්ථ තත්ථ පරියෙසිත්වා අපස්සන්තා රොදිත්වා පරිදෙවිත්වා, “මතො භවිස්සති”ති මතකහත්තං අදංසු. සා එකං තක්කසිලගාමිං සත්ථවාහං දිස්වා යානකස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධි.

අථ නං මනුස්සා දිස්වා, “අම්භාකං යානකස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො අනුගච්ඡති, මයං ‘කස්සෙසා දාරිකා’ති තං න ජානාමා”ති වදිංසු. සාපි “තුම්භෙ අත්තනො යානකං පාඨෙථ, අහං පදසා ගමිස්සාමි”ති ගච්ඡන්ති අඬගුලිමුද්දිකං දත්වා එකස්මිං යානකෙ ඔකාසං කාරෙසි. මනුස්සා වින්තයිංසු – “තක්කසිලනගරෙ අම්භාකං සෙට්ඨිපුත්තස්ස හරියා නත්ථි, තස්ස ආචික්ඛිස්සාම, මහාපණ්ණාකාරො නො භවිස්සති”ති. තෙ ගෙහං ගන්ත්වා, “සාමි, අම්භෙහි තුම්භාකං එකං ඉත්ථීරතනං ආතීත”න්ති ආහංසු. සො තං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා අත්තනො වයානුරූපං අභිරූපං පාසාදිකං දිස්වා උප්පන්තසිනෙහො ගෙහෙ අකාසි. පුරිසා හි ඉත්ථියො, ඉත්ථියො වා පුරිසා අභුතපුබ්බා නාම නත්ථි. පුරිසා හි පරස්ස දාරෙසු අතිවරිත්වා කාලං කත්වා ඛහුනි වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා මනුස්සජාතිං ආගච්ඡන්තා අත්තභාවසතෙ ඉත්ථිභාවං ආපජ්ජන්ති.

ආනන්දත්ථෙරොපි කප්පසතසහස්සං පුරිතපාරමි අරියසාවකො සංසාරෙ සංසරන්තො එකස්මිං අත්තභාවෙ කම්මාරකුලෙ නිබ්බන්තො. පරදාරකම්මං කත්වා

නිරයෙ පවිත්වා පක්කාවසෙසෙන වුද්දසසු අත්තභාවෙසු පුරිසස්ස පාදපරිවාරිකා ඉත්ථි අහොසි, සත්තසු අත්තභාවෙසු බිජුද්ධරණං පාපුණි. ඉත්ථියො පන දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා ඉත්ථිභාවෙ ඡන්දං විරාජෙත්වා, “ඉදං නො පුඤ්ඤං පුරිසත්තභාවපටිලාභාය සංවත්තතු”ති චිත්තං අධිට්ඨන්තිත්වා කාලං කත්වා පුරිසත්තභාවං පටිලභන්ති, පතිදෙවතා හුත්වා සාමිකෙ සම්මාපටිපත්තිවසෙනාපි පුරිසත්තභාවං පටිලභන්තෙව.

අයං පන සෙට්ඨිපුත්තො ථෙරෙ අයොනිසො චිත්තං උප්පාදෙත්වා ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ ඉත්ථිභාවං පටිලභි. තක්කසිලායං සෙට්ඨිපුත්තෙන සද්ධිං සංවාසමත්ථාය පන තස්සා කුච්ඡයං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා දසමාසච්චයෙන පුත්තං ලභිත්වා තස්ස පදසා ගමනකාලෙ අපරම්පි පුත්තං පටිලභි. එවමස්සා කුච්ඡයං වුත්ථා ද්වෙ, සොරෙය්‍යනගරෙ තං පටිච්ච නිබ්බත්තා ද්වෙති චත්තාරො පුත්තා අහෙසුං. තස්මිං කාලෙ සොරෙය්‍යනගරතො තස්සා සභායකො සෙට්ඨිපුත්තො පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි තක්කසිලං ගන්ත්වා සුඛයානකෙ නිසින්තො නගරං පාවිසි. අථ නං සා උපරිපාසාදනලෙ වාතපානං විවරිත්වා අන්තරවිථිං ඔලොකයමානා ධීතා දිස්වා සඤ්ජානිත්වා දාසිං පෙසෙත්වා පක්කොසාපෙත්වා මහාතලෙ නිසිදාපෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං අකාසි. අථ නං සො ආහ – “හද්දෙ, ත්වං ඉතො පුබ්බෙ අම්භෙහි න දිට්ඨපුබ්බා, අථ ච පන නො මහන්තං සක්කාරං කරොසි, ජානාසි ත්වං අම්භෙ”ති. “ආම, සාමි, ජානාමි, නනු තුම්භෙ සොරෙය්‍යනගරවාසින්තො”ති? “ආම, හද්දෙ”ති. සා මාතාපිතුනඤ්ච හරියාය ච පුත්තානඤ්ච අරොගභාවං පුච්ඡි. ඉතරො “ආම, හද්දෙ, අරොගා”ති චත්වා “ජානාසි ත්වං එතෙ”ති ආහ. “ආම සාමි, ජානාමි. තෙසං එකො පුත්තො අත්ථි, සො කහං, සාමි”ති? “හද්දෙ, මා එතං කටෙහි, මයං තෙන සද්ධිං එකදිවසං සුඛයානකෙ නිසිදිත්වා න්භායිතුං නික්ඛන්තා නෙවස්ස ගතිං ජානාම, ඉතො විතො ච විවරිත්වා තං අදිස්වා මාතාපිතුනං ආරොවයිම්භා, තෙපිස්ස රොදිත්වා කන්දිත්වා පෙතකිච්චං කිරිංසු”ති. “අහං සො, සාමි”ති. “අපෙහි, හද්දෙ, කිං කටෙසි මය්‍හං සභායො දෙවකුමාරො විය එකො පුරිසො”ති? “භොතු, සාමි, අහං සො”ති. “අථ ඉදං කිං නාමා”ති? “තං දිවසං තෙ අයො මහාකච්චායනත්ථෙරො දිට්ඨො”ති? “ආම, දිට්ඨො”ති. අහං අයං මහාකච්චායනත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා, “අහො වත අයං වා ථෙරො මම හරියා හවෙය්‍ය, එතස්ස වා සරීරවණ්ණො විය මම හරියාය සරීරවණ්ණො හවෙය්‍යා”ති වින්තෙසිං. වින්තිතක්ඛණෙයෙව මෙ පුරිසලිඬගං අන්තරධායි, ඉත්ථිලිඬගං පාතුහවි. අථාහං උප්පමානා කස්සචි කිඤ්ච වත්තුං අසක්කුණිත්වා තතො පලායිත්වා ඉධාගතා, සාමිති.

“අහො වත තෙ භාරියං කම්මං කතං, කස්මා මය්‍හං නාවික්ඛි, අපිච පන තෙ ථෙරො ඛමාපිතො”ති? “න ඛමාපිතො, සාමි. ජානාසි පන ත්වං කහං ථෙරො”ති? “ඉමමෙව නගරං උපනිස්සාය විහරති”ති. “සචෙ පිණ්ඩාය වරන්තො ඉධාගච්ඡෙය්‍ය, අහං මම අය්‍යස්ස භික්ඛාහාරං දදෙය්‍යං, සාමි”ති. “තෙන හි සීසං සක්කාරං කරොහි, අම්භාකං අය්‍යං ඛමාපෙස්සාමා”ති සො ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්තො, “හන්තෙ, ස්වෙ මය්‍හං භික්ඛං

ගණ්භථා”ති ආහ. “නනු ත්වං, සෙට්ඨිපුත්ත, ආගන්තුකොසී”ති. “හත්තෙ, මා අම්මාකං ආගන්තුකභාවං පුච්ඡං, ස්වෙ මෙ භික්ඛං ගණ්භථා”ති. ථෙරො අධිවාසෙසි, ගෙහෙපි ථෙරස්ස මහාසක්කාරො පටියත්තො. ථෙරො පුනදිවසෙ තං ගෙහද්වාරං අගමාසි. අථ නං නිසීදාපෙත්වා පණ්ණෙනාහාරෙන පරිවිසිත්වා සෙට්ඨිපුත්තො තං ඉත්ථිං ගහෙත්වා ථෙරස්ස පාදමුලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා, “හත්තෙ, මය්හං සභායිකාය ඛමථා”ති ආහ. “කිමෙත”න්ති? “අයං, හත්තෙ, පුබ්බෙ මය්හං පියසභායකො භුත්වා තුම්හෙ ඔලොකෙත්වා එවං නාම වින්තෙසි, අථස්ස පුරිසලිඬගං අන්තරධායි, ඉත්ථිලිඬගං පාතුහවි, ඛමං, හත්තෙ”ති. “තෙන භි උට්ඨහං, ඛමාමි වො අහ”න්ති. ථෙරෙන “ඛමාමි”ති චුත්තමත්තෙයෙව ඉත්ථිලිඬගං අන්තරධායි, පුරිසලිඬගං පාතුහවි.

පුරිසලිඬගෙ පාතුහුතමත්තෙයෙව තං තක්කසිලාය සෙට්ඨිපුත්තො ආහ – “සම්ම සභායක, ඉමෙ ද්වෙ දාරකා තව කුච්ඡයං චුත්ථත්තා මං පටිච්ච නිබ්බත්තත්තා උභින්නම්පිනො පුත්තා එව, ඉධෙව වසිස්සාම, මා උක්කණ්ඨී”ති. “සම්ම, අහං එකෙනත්තභාවෙන පයමං පුරිසො භුත්වා ඉත්ථිභාවං පත්වා පුන පුරිසො ජාතොති විජ්ජකාරජ්ජත්තො, පයමං මං පටිච්ච ද්වෙ පුත්තා නිබ්බත්තා, ඉදානි මෙ කුච්ඡතො ද්වෙ පුත්තා නික්ඛත්තා, ස්වාහං එකෙනත්තභාවෙන විජ්ජකාරජ්ජත්තො, පුන ‘ගෙහෙ වසිස්සති’ති සඤ්ඤං මා කරි, අහං මම අයාස්ස සන්තිකෙ පබ්බජ්ජාමි. ඉමෙ ද්වෙ දාරකා තව භාරාති, ඉමෙසු මා පමජ්ජී”ති වත්වා පුත්තෙ සීසෙ පරිචුම්ඛිත්වා පරිමජ්ජිත්වා උරෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පිතු නියායාදෙත්වා නික්ඛමිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං යාචි. ථෙරොපි නං පබ්බාපෙත්වා උපසම්පාදෙත්වා ගණ්භිත්වාච වාරිකං වරමානො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං අගමාසි. තස්ස සොරෙයාත්ථෙරොති නාමං අහොසි. ජනපදවාසිනො තං පවත්තිං ඤාත්වා සඬබ්බිත්වා කොතුහලජාතා තං උපසඬකමිත්වා පුච්ඡංසු – “එවං කිර, හත්තෙ”ති? “ආම, ආචුසො”ති. “හත්තෙ, එවරුපම්පි කාරණං නාම හොති”? “තුම්මාකං කුච්ඡයං කිර ද්වෙ පුත්තා නිබ්බත්තා, තුම්හෙ පටිච්ච ද්වෙ ජාතා, තෙසං වො කතරෙසු ඛලවසිනෙහො හොති”ති? “කුච්ඡයං චුත්ථකෙසු, ආචුසො”ති. ආගතාගතා නිබ්දං තථෙව පුච්ඡංසු.

ථෙරො “කුච්ඡයං චුත්තකෙසු එව සිනෙහො ඛලවා”ති පුනජ්ජුනං කථෙත්තො හරායමානො එකොව නිසීදති, එකොව තිට්ඨති. සො එවං එකත්තුපගතො අත්තභාවෙ ඛයවයං සමුට්ඨාපෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණ්. අථ නං ආගතාගතා පුච්ඡන්ති – “හත්තෙ, එවං කිර නාම අහොසී”ති? “ආමාචුසො”ති. “කතරෙසු සිනෙහො ඛලවා”ති? “මය්හං කත්ථවි සිනෙහො නාම නත්ථි”ති. භික්ඛු “අයං අභූතං කථෙසි, පුරිමදිවසෙසු ‘කුච්ඡයං චුත්ථපුත්තෙසු සිනෙහො ඛලවා’ති වත්වා ඉදානි ‘මය්හං කත්ථවි සිනෙහො නත්ථි’ති වදති, අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති, හත්තෙ”ති ආහංසු. සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති, මම පුත්තස්ස සම්මාපණ්ණිතෙන වින්තෙන මග්ගස්ස දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය න කත්ථවි සිනෙහො ජාතො, යං සම්පත්තිං නෙව මාතා, න පිතා කාතුං සක්කොති, තං ඉමෙසං

සත්තානං අබ්භන්තරෙ පවත්තං සම්මාපණ්ණිතං චිත්තමෙව දෙති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

43.

“න තං මාතා පිතා කයිරා, අඤ්ඤෙ වාපි ච ඤාතකා;
සම්මාපණ්ණිතං චිත්තං, සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ” ති.

තත්ථන තන්ති තං කාරණං නෙව මාතා කරෙය්‍ය, න පිතා, න අඤ්ඤෙ ඤාතකා. සම්මාපණ්ණිතන්ති දසසු කුසලකම්මපටෙසු සම්මා යපිතං. සෙය්‍යසො නං තතො කරෙති තතො කාරණතො සෙය්‍යසො නං වරතරං උත්තරිතරං කරෙය්‍ය, කරොතීති අත්ථො. මාතාපිතරො හි පුත්තානං ධනං දදමානා එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ කම්මං අකත්වා සුඛෙන ජීවිකකප්පනං ධනං දාතුං සක්කොන්ති. විසාබ්‍ය මාතාපිතරොපි තාව මහද්ධතා මහාභොගා, තස්සා එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සුඛෙන ජීවිකකප්පනං ධනං අදංසු. චතුසු පන දීපෙසු චක්කවත්තිසිරිං දාතුං සමත්ථා මාතාපිතරොපි නාම පුත්තානං නත්ථි, පගෙව දිබ්බසම්පත්තිං වා පයමජ්ඣානාදිසම්පත්තිං වා, ලොකුත්තරසම්පත්තිදානෙ කථාව නත්ථි, සම්මාපණ්ණිතං පන චිත්තං සබ්බම්පෙතං සම්පත්තිං දාතුං සක්කොති. තෙන වුත්තං “සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ” ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජානාති.

සොරෙය්‍යත්ථෙරවත්ථු නවමං.

චිත්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියො වග්ගො.

4. පුජ්ඵවග්ගො

1. පථවිකථාපසුතපඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

කො ඉමං පථවිං විවෙස්සතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො පථවිකථාපසුතෙ පඤ්චසතෙ භික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි.

තෙ කිර භගවතා සද්ධිං ජනපදවාරිකං වරින්වා ජෙනවනං ආගන්ත්වා සායන්හසමයෙ උපට්ඨානසාලායං සන්තිසින්තා අත්තනා ගතගතට්ඨානෙසු “අසුකගාමතො අසුකගාමගමනට්ඨානෙ සමං විසමං කද්දමබ්‍රලං සක්ඛරබ්‍රලං කාළමත්තිකං තම්බමත්තිකං” න්ති පථවිකථං කටෙසු. සත්ථා ආගන්ත්වා, “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්තා” ති පුච්ඡින්වා, “භන්තෙ, අම්භෙහි විවරිතට්ඨානෙ පථවිකථායා” ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, එසා බාහිරපථවී නාම,

තුම්හෙහි අප්ඤ්ඤාත්තිකපථවියං පරිකම්මං කාතුං වට්ටති''ති වත්වා ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි -

44.

“කො ඉමං පථවිං විවෙස්සති,
යමලොකඤ්ච ඉමං සදෙවකං;
කො ධම්මපදං සුදෙසිතං,
කුසලො පුජ්ඵම්ච පචෙස්සති.

45.

“සෙබ්බො පථවිං විවෙස්සති,
යමලොකඤ්ච ඉමං සදෙවකං;
සෙබ්බො ධම්මපදං සුදෙසිතං,
කුසලො පුජ්ඵම්ච පචෙස්සති''ති.

තත්ථ කො ඉමන්ති කො ඉමං අත්තභාවසංඛාරං පථවිං. විවෙස්සතීති අත්තනො ඤාණෙන විචිනිස්සති විජානිස්සති, පටිවිජ්ඣිස්සති, සච්ඡිකරිස්සතිති අත්ථො. යමලොකඤ්චාති චතුබ්බිධං අපායලොකඤ්ච. ඉමං සදෙවකන්ති ඉමං මනුස්සලොකඤ්ච දෙවලොකෙන සද්ධිං කො විවෙස්සති විචිනිස්සති විජානිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති සච්ඡිකරිස්සතිති පුච්ඡි. කො ධම්මපදං සුදෙසිතන්ති යථාසභාවතො කථිතත්තා සුදෙසිතං සත්තතිංසබ්බොධිපක්ඛියධම්මසංඛාරං ධම්මපදං කුසලො මාලාකාරො පුජ්ඵං විචිනන්තො විය කො පචෙස්සති විචිනිස්සති විජානිස්සති උපපරික්ඛිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති, සච්ඡිකරිස්සතිති අත්ථො. සෙබ්බොති අධිසිලසික්ඛා, අධිවිත්තසික්ඛා, අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති ඉමා තිස්සො සික්ඛා සික්ඛනතො සොතාපත්තිමග්ගට්ඨං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා සත්තවිධො සෙබ්බො ඉමං අත්තභාවසංඛාරං පථවිං අරහත්තමග්ගෙන තතො ඡන්දරාගං අපකඩ්ඪන්තො විවෙස්සති විචිනිස්සති විජානිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති සච්ඡිකරිස්සති. යමලොකඤ්චාති තං යථාචුත්තපකාරං යමලොකඤ්ච ඉමං මනුස්සලොකඤ්ච සහ දෙවෙහි සදෙවකං ස්වෙච්ච විවෙස්සති විචිනිස්සති විජානිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති සච්ඡිකරිස්සති. සෙබ්බොති ස්වෙච්ච සත්තවිධො සෙබ්බො, යථා නාම කුසලො මාලාකාරො පුජ්ඵාරාමං පටිසිත්වා තරුණමකුළානි ච පාණකවිද්ධානි ච මිලානානි ච ගණ්ඨිකජානානි ච පුජ්ඵානි චජ්ජේත්වා සොහනානි සුජාතසුජාතානෙච පුජ්ඵානි විචිනාති, ඵචමෙච ඉමං සුකථිතං සුනිද්දිට්ඨං බොධිපක්ඛියධම්මපදමපි පඤ්ඤාය පචෙස්සති විචිනිස්සති උපපරික්ඛිස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති සච්ඡිකරිස්සතිති සත්ථා සයමෙච පඤ්ඤං විස්සජ්ජේසි.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි භික්ඛු සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු. සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසිති.

පථවිකථාපසුතපඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු පයමං.

2. මරිචිකම්මට්ඨානිකත්ථෙරවත්ථු

ඵෙණුපමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො අඤ්ඤතරං මරිචිකම්මට්ඨානිකං භික්ඛුං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා, “සමණධම්මං කරිස්සාමි”ති අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සටෙන්වා වායමිත්වා අරහත්තං පත්තුං අසක්කොන්තො “විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙස්සාමි”ති සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ මරිචිං දිස්වා, “යථා අයං ගිම්භසමයෙ උට්ඨිතා මරිචි දූරෙ ඨිතානං රූපගතා විය පඤ්ඤායති, සන්තිකං ආගච්ඡන්තානං නෙව පඤ්ඤායති, අයං අත්තභාවොපි උප්පාදවයට්ඨෙත ඵවරූපො”ති මරිචිකම්මට්ඨානං භාවෙන්තො ආගන්ත්වා මග්ගකිලන්තො අවිරවතියං න්භායිත්වා එකස්මිං චණ්ඩසොතතිරෙ රුක්ඛජායාය නිසින්තො උදකචෙගාභිඝාතෙන උට්ඨන්තිවා මහන්තෙ මහන්තෙ ඵෙණපිණ්ඩෙ භිජ්ජමානෙ දිස්වා, “අයං අත්තභාවොපි උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජනට්ඨෙත ඵවරූපොයෙවා”ති ආරම්මණං අග්ගහෙසි. සත්ථා ගන්ධකුටියං ඨිතොව තං ථෙරං දිස්වා, “ඵවමෙව, භික්ඛු, ඵවරූපොවායං අත්තභාවො ඵෙණපිණ්ඩො විය මරිචි විය උප්පජ්ජනභිජ්ජනසභාවොයෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

46.

“ඵෙණුපමං කායමිමං විදිත්වා,
මරිචිධම්මං අභිසම්බුධානො;
ජෙත්වාන මාරස්ස පපුප්ඵකානි,
අදස්සනං මච්චුරාජස්ස ගච්ඡෙ”ති.

තත්ථ ඵෙණුපමන්ති ඉමං කෙසාදිසමුහසඬ්ඛානං කායං අබලදුබ්බලට්ඨෙත අනද්ධනියතාවකාලිකට්ඨෙත ඵෙණපිණ්ඩසරික්ඛකොති විදිත්වා. මරිචිධම්මන්ති යථා මරිචි දූරෙ ඨිතානං රූපගතා විය ගය්භුපගා විය හොති, සන්තිකෙ උපගච්ඡන්තානං රිත්තා තුව්ඡා අගය්භුපගා සම්පජ්ජති, ඵවමෙව බණ්කඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨෙත අයං කායොපි මරිචිධම්මොති අභිසම්බුධානො බුජ්ඣන්තො, ජානන්තොති අත්ථො. මාරස්ස පපුප්ඵකානිති මාරස්ස පපුප්ඵකසඬ්ඛාතානි තෙභූමකානි වට්ටානි අරියමග්ගෙන ඡන්දිත්වා ඛිණ්ණසවො භික්ඛු මච්චුරාජස්ස අදස්සනං අවිසයං අමතමහානිබ්බානං ගච්ඡෙය්‍යාති.

ගාථාපරියොසානෙ ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං සරිරං ථොමෙන්තො වණ්ණෙන්තො වන්දන්තොව ආගතොති.

මරිචිකම්මට්ඨානිකත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. විටබුහවත්ථු

පුජ්ජානිතෙව පවිනන්තන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථීයං විහරන්තො සපරිසං මහොසෙන අජ්ඣොත්ථරිත්වා මාරිතං විට්ඨුහං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – සාවත්ථීයඤ්චි මහාකොසලරඤ්ඤො පුත්තො පසෙනදිකුමාරො නාම. වෙසාලියං ලිච්ඡවිරඤ්ඤො පුත්තො ලිච්ඡවිකුමාරො මහාලී නාම, කුසිනාරායං මල්ලරාජපුත්තො ඛන්ධුලො නාමාති ඉමෙ තයො දිසාපාමොක්ඛස්සාවරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පුග්ගහණත්ථං තක්කසිලං ගන්ත්වා ඛනිනගරෙ සාලාය සමාගතා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආගතකාරණඤ්ච කුලඤ්ච නාමඤ්ච පුච්ඡිත්වා සභායකා හුත්වා එකතොව ආවරියං උපසඬකම්ත්වා සිප්පං සික්ඛන්තා න විරස්සෙව උග්ගනිතසිප්පා ආවරියං ආපුච්ඡිත්වා එකතොව නික්ඛම්ත්වා සකසකට්ඨානාති අගමංසු. තෙසු පසෙනදිකුමාරො පිතු සිප්පං දස්සෙත්වා පසන්තෙන පිතරා රජ්ජෙ අභිසිත්තො. මහාලීකුමාරො ලිච්ඡවීනං සිප්පං දස්සෙත්තො මහන්තෙන උස්සාහෙන දස්සෙසි, තස්ස අක්ඛිති භිජ්ජිත්වා අගමංසු. ලිච්ඡවිරාජානො “අහො වත අම්භාකං ආවරියො අක්ඛිවිනාසං පත්තො, න නං පරිච්චජ්ජිසාම, උපට්ඨතිස්සාම න”න්ති තස්ස සතසහස්සුට්ඨානකං එකං ද්වාරං අදංසු. සො තං නිස්සාය පඤ්චසතෙ ලිච්ඡවිරාජපුත්තෙ සිප්පං සික්ඛාපෙත්තො වසි. ඛන්ධුලකුමාරො සට්ඨිං සට්ඨිං වෙළු ගහෙත්වා මජ්ඣෙ අයසලාකං පක්ඛිපිත්වා සට්ඨිකලාපෙ උස්සාපෙත්වා යපිතෙ මල්ලරාජකුලෙහි “ඉමෙ කජ්ජෙතු”ති චුත්තො අසිතිහත්ථං ආකාසං උල්ලඬිසිත්වා අසිනා කජ්ජෙත්තො අගමාසි. සො ඔසානකලාපෙ අයසලාකාය “කිරි”ති සද්දං සුත්වා, “කිං එත”න්ති පුච්ඡිත්වා සබ්බකලාපෙසු අයසලාකානං යපිතභාවං ඤත්වා අසිං ඡඩ්ඛෙත්වා රොදමානො “මය්භං එත්තකෙසු ඤාතිසුහජ්ජෙසු එකොපි සසිනෙහො හුත්වා ඉමං කාරණං නාවික්ඛි. සවෙ හි අහං ජානෙය්‍යං, අයසලාකාය සද්දං අනුට්ඨාපෙත්තොව ඡිත්තෙය්‍ය”න්ති වත්වා, “සබ්බෙපිමෙ මාරෙත්වා රජ්ජං කරෙය්‍ය”න්ති මාතාපිතුනං කට්ඨෙසි. තෙහි “පවෙණිරජ්ජං නාම, තාත, ඉදං න ලබ්භා එවං කාතු”න්ති නානාජපකාරෙන වාරිතො “තෙන හි මම සභායකස්ස සන්තිකං ගම්ස්සාමි”ති සාවත්ථීං අගමාසි.

පසෙනදි කොසලො රාජා තස්සාගමනං සුත්වා පවිචුග්ගන්ත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන තං නගරං පවෙසෙත්වා සෙනාපතිට්ඨානෙ යපෙසි. සො මාතාපිතරො පක්කොසාපෙත්වා තත්ථෙව වාසං කජ්ජෙසි. අට්ඨකදිවසං රාජා උපරිපාසාදෙ යීතො අන්තරවීථිං ඔලොකයමානො “අනාථපිණ්ඩිකස්ස චූළඅනාථපිණ්ඩිකස්ස විසාඛාය සුජ්ජවාසාය”ති එතෙසං ගෙහෙ නිව්චං හත්තකිව්චත්ථාය ගච්ඡන්තෙ අනෙකසහස්සෙ භික්ඛු දිස්වා, “කහං, අය්‍යා, ගච්ඡන්ති”ති පුච්ඡිත්වා, “දෙව, අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ නිව්චහත්තසලාකහත්තගිලානහත්තාදීනං අත්ථාය දෙවසිකං ද්වෙ භික්ඛුසහස්සාති ගච්ඡන්ති, චූළඅනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ පඤ්චසතාති, තථා විසාඛාය තථා සුජ්ජවාසාය”ති චුත්තෙ සයම්පි භික්ඛුසඬ්ඨිසං උපට්ඨතිතුකාමො විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛුසහස්සෙන සද්ධිං සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං සහත්ථා දානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හන්තෙ, පඤ්චහි මෙ භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිබ්බද්ධං භික්ඛං ගණ්භථා”ති ආහ. “මහාරාජ

බුද්ධා නාම එකටියානෙ නිබද්ධං භික්ඛං න ගණ්හන්ති, බහු ජනා බුද්ධානං ආගමනං පව්වාසීසන්ති” ති. “තෙන හි එකං භික්ඛුං නිබද්ධං පෙසෙය්වා” ති ආහ. සත්ථා ආනන්දන්ථෙරස්ස භාරං අකාසී. රාජා භික්ඛුසඬ්ඨෙ ආගතෙ පත්තං ගහෙත්වා, “ඉමෙ නාම පරිවිසන්තු” ති අව්වාරෙත්වා සත්තාහං සයමෙව පරිවිසිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ වික්ඛිත්තවිත්තො පමජ්ජමකාසී. රාජකුලෙ නාම අනාණත්තා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා භික්ඛු නිසීදාපෙත්වා පරිවිසිතුං න ලහන්ති “න මයං ඉධ යාතුං සක්ඛිස්සාමා” ති බහු භික්ඛු පක්කමිංසු. රාජා දුතියදිවසෙපි පමජ්ජි, දුතියදිවසෙපි බහු භික්ඛු පක්කමිංසු. තතියදිවසෙපි පමජ්ජි, තදා ආනන්දන්ථෙරං එකකමෙව යපෙත්වා අවසෙසා පක්කමිංසු. පුඤ්ඤවත්තා නාම කාරණවසිකා භොන්ති, කුලානං පසාදං රක්ඛන්ති. තථාගතස්ස ච සාරිපුත්තන්ථෙරො මහාමොග්ගල්ලානන්ථෙරොති ද්වෙ අග්ගසාවකා, ඛෙමා උජ්ජලවණ්ණාති ද්වෙ අග්ගසාවකා, උපාසකෙසු චිත්තො, ගහපති, හත්ථකො ආලවකොති ද්වෙ අග්ගඋපාසකා, උපාසිකාසු වෙළඳණ්ඩකී නන්දමාතා, බුජ්ජුත්තරාති ද්වෙ අග්ගඋපාසිකා, ඉති ඉමෙ අට්ඨ ජනෙ ආදිං කත්වා යානන්තරපත්තා සබ්බෙපි සාවකා එකදෙසෙන දසන්තං පාරමිතං පූරිතත්තා මහාපුඤ්ඤා අභිනිභාරසම්පන්නා. ආනන්දන්ථෙරොපි කප්පසතසහස්සං පූරිතපාරමී අභිනිභාරසම්පන්නො මහාපුඤ්ඤො අත්තනො කාරණවසිකතාය කුලස්ස පසාදං රක්ඛන්තො අට්ඨාසී. තං එකකමෙව නිසීදාපෙත්වා පරිවිසිංසු.

රාජා භික්ඛුනං ගතකාලෙ ආගන්ත්වා බාදනීයභොජනීයානි තථෙව යිතානි දිස්වා, “කිං, අය්‍යා, නාගමිංසු” ති ප්‍රච්ඡිත්වා, “ආනන්දන්ථෙරො එකකොච ආගතො දෙවා” ති සුත්වා, “අද්ධා එත්තකං මෙ හත්තච්ඡෙදනමකංසු” ති භික්ඛුනං කුද්ධො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, “හන්තෙ, මයා පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං භික්ඛා පටියත්තා, ආනන්දන්ථෙරො කිර එකකොවාගතො, පටියත්තා භික්ඛා තථෙව යිතා, පඤ්චසතා භික්ඛු මම ගෙහෙ සඤ්ඤං න කරිංසු, කිං නු ඛො කාරණං” ති ආහ. සත්ථා භික්ඛුනං දොසං අවත්වා, “මහාරාජ, මම සාවකානං තුම්හෙහි සද්ධිං විස්සාසො නත්ථි, තෙන න ගතා හවිස්සන්ති” ති වත්වා කුලානං අනුපගමනකාරණඤ්ච උපගමනකාරණඤ්ච පකාසෙන්නො භික්ඛු ආමන්තෙත්වා ඉමං සුත්තමාහ -

“නවහි, භික්ඛවෙ, අඬ්ගෙහි සමන්තාගතං කුලං අනුපගන්ත්වා වා නාලං උපගන්තුං, උපගන්ත්වා වා නාලං උපනිසීදිතුං. කතමෙහි නවහි? න මනාපෙන පච්චුට්ඨෙත්ති, න මනාපෙන අභිවාදෙත්ති, න මනාපෙන ආසනං දෙත්ති, සන්තමස්ස පරිගුහන්ති, බහුකම්පි ථොකං දෙත්ති, පණ්ණිකම්පි ලුඛං දෙත්ති, අසක්කච්චං දෙත්ති නො සක්කච්චං, න උපනිසීදන්ති ධම්මස්සවනාය, භාසිතමස්ස න සුස්සුසන්ති. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, නවහිඬ්ගෙහි සමන්තාගතං කුලං අනුපගන්ත්වා වා නාලං උපගන්තුං, උපගන්ත්වා වා නාලං උපනිසීදිතුං.

“නවහි, භික්ඛවෙ, අඬ්ගෙහි සමන්තාගතං කුලං අනුපගන්ත්වා වා අලං උපගන්තුං, උපගන්ත්වා වා අලං උපනිසීදිතුං. කතමෙහි නවහි? මනාපෙන

පව්වුටියෙන්ති, මනාපෙන අභිවාදෙන්ති, මනාපෙන ආසනං දෙන්ති,
සන්තමස්ස න පරිගුහන්ති, බහුකම්පි බහුකං දෙන්ති, පණිතම්පි පණිතං
දෙන්ති, සක්කච්චං දෙන්ති නො අසක්කච්චං, උපනිසිදන්ති ධම්මස්සවනාය,
භාසිතමස්ස සුස්සුසන්ති. ඉමෙහි බො, භික්ඛවෙ, නවහඬිගෙහි සමන්තාගතං
කුලං අනුපගන්ත්වා වා අලං උපගන්තුං, උපගන්ත්වා වා අලං
උපනිසිදිතු’’න්ති (අ. නි. 9.17).

ඉති බො, මහාරාජ, මම සාවකා තුම්භාකං සන්තිකා විස්සාසං අලහන්තා න ගතා
භවිස්සන්තිති. පොරාණකපණ්ඩිතාපි හි අවිස්සාසිකට්ඨානෙ සක්කච්චං
උපට්ඨියමානාපි මාරණන්තිකං වෙදනං පත්වා විස්සාසිකට්ඨානමෙව අගමිංසුති.
“කදා, භන්තෙ’’ති රඤ්ඤා පුට්ඨො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං ධර්මදන්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ කෙසවො නාම රාජා
රජ්ජං පභාය ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජී. තං පඤ්ච පුරිසසතානි අනුපබ්බජිංසු. සො
කෙසවනාපසො නාම අහොසි. පසාධනකප්පකො පනස්ස අනුපබ්බජිත්වා කප්පකො
නාම අන්තෙවාසිකො අහොසි. කෙසවනාපසො පරිසාය සද්ධිං අට්ඨ මාසෙ
හිමවන්තෙ වසිත්වා වස්සාරත්තසමයෙ ලොණම්බිලසෙවනත්ථාය බාරාණසිං පත්වා
භික්ඛාය පාවිසි. අථ නං රාජා දිස්වා පසිදිත්වා චතුමාසං අත්තනො සන්තිකෙ
වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා උය්‍යානෙව වසාපෙන්නො සයං සායංපාතං අස්ස
උපට්ඨානං ගච්ඡති. අවසෙසා තාපසා කතිපාහං වසිත්වා භත්ථිසද්දාදිහි උබ්බාළ්භා
හුත්වා උක්කණ්ඨිත්වා, “ආචරිය, උක්කණ්ඨිතම්භා, ගච්ඡාමා’’ති ආහංසු. “කහං,
තාතා’’ති? “හිමවන්තං, ආචරියා’’ති. රාජා අම්භාකං ආගතදිවසෙයෙව චතුමාසං ඉධ
වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි. “කථං ගමිස්සථ, තාතා’’ති? “තුම්භෙහි අම්භාකං
අනාවික්ඛිත්වාපි පටිඤ්ඤා දින්නා, මයං ඉධ න සක්කොම වසිතුං, ඉතො අවිදුරෙ
තුම්භාකං පවත්තිස්සවනට්ඨානෙ වසිස්සාමා’’ති වන්දිත්වා පක්කමිංසු.
කප්පන්තෙවාසිකෙන සද්ධිං ආචරියො ඔභිසි.

රාජා උපට්ඨානං ආගතො, “කහං, අය්‍යා’’ති පුවඡී. “සබ්බෙ උක්කණ්ඨිතම්භානි
වත්වා හිමවන්තං ගතා, මහාරාජා’’ති ආහ. කප්පකොපි න විරස්සෙව උක්කණ්ඨිත්වා
ආචරියෙන පුනප්පුනං චාරියමානොපි “න සක්කොමි’’ති වත්වා පක්කාමි. ඉතරෙසං
පන සන්තිකං අගන්ත්වා ආචරියස්ස පවත්ති. සුණන්තො අවිදුරෙ යානෙ වසි.
අපරභාගෙ ආචරියස්ස අන්තෙවාසිකෙ අනුස්සරන්තස්ස කුච්ඡිරොගො උප්පජ්ජී.
රාජා වෙජ්ජෙහි තිකිච්ඡාපෙසි, රොගො න චූපසම්මති. තාපසො ආහ – “කිං,
මහාරාජ, ඉච්ඡසි මෙ රොගචූපසම’’න්ති? “භන්තෙ, සවාහං සක්කුණෙය්‍යං,
ඉදානෙව වො ඵාසුකං කරෙය්‍යා’’න්ති. “මහාරාජ, සවෙ මෙ ඵාසුකං ඉච්ඡසි, මං
අන්තෙවාසිකානං සන්තිකං පෙසෙහි’’ති. රාජා “සාධු, භන්තෙ’’ති තං මඤ්චකෙ
නිපජ්ජාපෙත්වා නාරදඅමච්චප්පමුබ්බෙ වත්තාරො අමච්චෙ “මම අය්‍යස්ස පවත්ති.
ඤ්ඤත්වා, මය්‍හං සාසනං පහිණෙය්‍යාමා’’ති උය්‍යාපෙසි. කප්පන්තෙවාසිකො
ආචරියස්ස ආගමනං සුත්වා පව්වුග්ගමනං කත්වා ඉතරෙ “කහං’’න්ති චුත්තෙ,
“අසුකට්ඨානෙ කිර වසන්ති’’ති ආහ. තෙපි ආචරියස්සාගමනභාවං සුත්වා තත්ථෙව

සමොසරිත්වා ආවරියස්ස උණ්හොදකං දත්වා එලාඵලං අදංසු. තං ඛණඤ්ඤෙව රොගො වූපසම්මති. සො කතිපාහෙනෙව සුවණ්ණවණ්ණො අහොසි. අථ නං නාරදො පුච්ඡි –

“මනුස්සින්දං ජහිත්වාන, සබ්බකාමසම්ඤ්ඤානං;
කථං නු භගවා කෙසි, කප්පස්ස රමති අස්සමෙ.

“සාදුනි රමණියානි, සන්ති වක්ඛා මනොරමා;
සුභාසිතානි කප්පස්ස, නාරද රමයන්ති මං.

“සාලීනං ඔදනං භුඤ්ජෙ, සුචිං මංසුපසෙවනං;
කථං සාමාකන්තිවාරං, අලොණං ඡාදයන්ති තං.

“සාදුං වා යදි වාසාදුං, අප්පං වා යදි වා බහුං;
විස්සන්තො යත්ථ භුඤ්ජෙය්‍යා, විස්සාසපරමා රසා”ති. (ජා. 1.4.181-184);

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙන්තො “තදා රාජා මොග්ගල්ලානො අහොසි, නාරදො සාරිපුත්තො, කප්පන්තෙවාසිකො ආනන්දො, කෙසවනාපසො අහමෙවා”ති වත්වා, “එවං, මහාරාජ, පුබ්බෙපි පණ්ඩිතා මාරණන්තිකං වෙදනං පත්වා විස්සාසිකට්ඨානං ගමිංසු, මම සාවකා තුම්භාකං සන්තිකෙ විස්සාසං න ලභන්ති මඤ්ඤෙ”ති ආහ. රාජා “භික්ඛුසඤ්ජෙන සද්ධිං මයා විස්සාසං කාතුං වට්ටති, කථං නු ඛො කර්ස්සාමිති සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඤාතිධීතරං මම ගෙහෙ කාතුං වට්ටති, එවං සන්තෙ ‘දහරා ව සාමණෙරා ව සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඤාතිරාජා’ති මම සන්තිකං විස්සන්තා නිබද්ධං ආගමිස්සන්ති”ති වින්තෙන්වා – “එකං මෙ ධීතරං දෙන්තු”ති සාකියානං සන්තිකං සාසනං පෙසෙසි. “කතරස්ස සකාස්ස ධීතා”ති ව පුච්ඡිත්වා, “ඤ්ඤත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාථා”ති වත්වා දුතෙ ආණාපෙසි. දුතා ගන්ත්වා සාකියෙ දාරිකං යාචිංසු. තෙ සන්තිපතිත්වා, “පක්ඛන්තරිකො රාජා, සවෙ න දස්සාම, විනාසෙස්සති නො, න ඛො පන අම්භෙහි කුලෙන සදිසො, කිං නු ඛො කාතබ්බ”න්ති මන්තයිංසු. මහානාමො “මම දාසියා කුච්ඡිමිහි ජාතා වාසහඛන්තියා නාම ධීතා රූපසොහග්ගප්පත්තා අත්ථි, තං දස්සාමා”ති වත්වා දුතෙ ආහ – “සාධු, රඤ්ඤො දාරිකං දස්සාමා”ති. “සා කස්ස, ධීතා”ති? “සම්මාසම්බුද්ධස්ස වූළභිතුපුත්තස්ස මහානාමස්ස සක්කස්ස ධීතා වාසහඛන්තියා නාමා”ති.

තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවයිංසු. රාජා “යදි එවං, සාධු, සීසං ආනෙථ, බත්තියා ව නාම බහුමායා, දාසිධීතරම්පි පහිණෙය්‍යාං, පිතරා සද්ධිං එකභාජනෙ භුඤ්ජන්තිං ආනෙය්‍යාථා”ති පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා, “දෙව, තුම්භෙහි සද්ධිං එකතො භුඤ්ජන්තිං රාජා ඉච්ඡති”ති ආහංසු. මහානාමො “සාධු, තාතා”ති තං අලභිකාරාපෙන්වා අත්තනො භොජනකාලෙ පක්කොසාපෙන්වා තාය සද්ධිං එකතො භුඤ්ජනාකාරං දස්සෙන්වා දුතානං නියායාදෙසි. තෙ තං ආදාය සාවත්ථි.

ගන්නවා නං පවත්නිං රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. රාජා තුට්ඨමානසො නං පඤ්චන්තං
ඉත්ථිසතානං ජෙට්ඨිකං කත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ අභිසිඤ්චි. සා න චිරස්සෙව
සුවණ්ණවණ්ණං පුත්තං විජායි.

අටස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ රාජා දාරකස්ස අයාකස්ස සන්තිකං පෙසෙසි
“සකාරාජධිතා වාසහඛත්තියා පුත්තං විජාතා, කිමස්ස නාමං කරොමා” ති? නං පන
සාසනං ගහෙත්වා ගතො අමච්චො ථොකං ඛධිරධාතුකො, සො ගන්නවා රඤ්ඤො
අයාකස්ස ආරොවෙසි, සො නං සුත්වා “වාසහඛත්තියා පුත්තං අවිජායිත්වාපි
සබ්බජනං අභිභවි, ඉදානි පන රඤ්ඤො අතිවිය වල්ලභා භවිස්සති” ති ආහ. ඛධිරො
අමච්චො “වල්ලභා” ති වචනං දුස්සුතං සුත්වා “විට්ඨුහො” ති සල්ලක්ඛෙත්වා
රාජානං උපගන්ත්වා, “දෙව, කුමාරස්ස කිර ‘විට්ඨුහො’ ති නාමං කරොමා” ති ආහ.
රාජා “පොරාණකං නො කුලසන්නකං නාමං භවිස්සති” ති චිත්තෙත්වා නං නාමං
අකාසි. අටස්ස දහරකාලෙයෙව රාජා “සත්ථු පියං කරොමි” ති සෙනාපතිට්ඨානං
අදාසි.

සො කුමාරපරිභාරෙන වඩ්ඪන්තො සත්තවස්සිකකාලෙ අඤ්ඤෙසං කුමාරානං
මාතාමහකුලතො හත්ථිරූපකඅස්සරූපකාදීනි ආහරියමානානි දිස්වා මාතරං පුච්ඡි –
“අම්ම, අඤ්ඤෙසං මාතාමහකුලතො පණ්ණාකාරො ආහරියති, මය්හං කොචි
කිඤ්චි න පෙසෙසි, කිං ත්වං නිමාතා නිපිතා” ති? අට්ඨ නං සා, “තාත, තව
සකාරාජානො මාතාමහා දුරෙ පන වසන්ති, තෙන තෙ කිඤ්චි න පෙසෙන්නි” ති
වඤ්චෙසි. සොළසවස්සිකකාලෙ, “අම්ම, තව මාතාමහකුලං පස්සිතුකාමොමිහි” ති
වත්වා, “අලං, තාත, කිං තත්ථ ගන්නවා කරිස්සති” ති වාරියමානොපි පුනථපුනං
යාචි. අටස්ස මාතා “තෙන හි ගච්ඡා” ති සම්පට්චිඡි. සො පිතු ආරොවෙත්වා
මහන්නෙන පරිවාරෙන නික්ඛම්. වාසහඛත්තියා පුරෙතරං පණ්ණං පෙසෙසි – “අහං
ඉධ සුඛං වසාමි, මාස්ස කිඤ්චි සාමිනො අන්තරං දස්සයිංසු” ති. සාකියා විට්ඨුහස්ස
ආගමනං ඤත්වා, “වන්දිතුං න සක්කොමා” ති තස්ස දහරදහරෙ කුමාරෙ ජනපදං
පහිණිත්වා තස්මිං කපිලපුරං සම්පත්තෙ සන්ථාගාරෙ සන්නිපතිංසු. කුමාරො තත්ථ
ගන්නවා අට්ඨාසි.

අට්ඨ නං “අයං තෙ, තාත, මාතාමහො, අයං මාතුලො” ති වත්වා වන්දාපෙසුං.
සො සබ්බෙ වන්දමානො විචරිත්වා එකමිපි අත්තානං වන්දන්තං අදිස්වා “කිං නු
බො මං වන්දන්තා නත්ථි” ති පුච්ඡි. සාකියා, “තාත, තෙ කනිට්ඨකුමාරා ජනපදං
ගතා” ති වත්වා තස්ස මහන්නං සක්කාරං කරිංසු. සො කතිපාහං වසිත්වා මහන්නෙන
පරිවාරෙන නික්ඛම්. අටෙකා දාසි සන්ථාගාරෙ තෙන නිසින්නඵලකං “ඉදං
වාසහඛත්තියාය දාසියා පුත්තස්ස නිසින්නඵලකං” න්ති අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා
බීරොදකෙන ධොවි. එකො පුරිසො අත්තනො ආවුධං පමුස්සිත්වා නිවත්තො නං
ගණ්හන්තො විට්ඨුහකුමාරස්ස අක්කොසනසද්දං සුත්වා නං කාරණං පුච්ඡිත්වා,
“වාසහඛත්තියා දාසියා කුච්ඡිමිහි මහානාමසක්කං පටිච්ච ජාතා” ති ඤත්වා
බලකායස්ස කටෙසි. “වාසහඛත්තියා කිර දාසිධිතා” ති මහාකොලාහලං අහොසි. නං
සුත්වා විට්ඨුහො “එතෙ තාව මම නිසින්නඵලකං බීරොදකෙන ධොවන්තු, අහං පන

රජ්ජෙ පතිට්ඨිතකාලෙ එතෙසං ගලලොහිතං ගහෙත්වා මම නිසින්නඵලකං
 ධොවිස්සාමි” ති චිත්තං පට්ඨපෙසි. තස්මිං සාවත්ථිං ගතෙ අමච්චා තං පවත්තිං
 රඤ්ඤො ආරොවයිංසු. රාජා “මය්හං දාසිධිතරං අදංසු” ති සාකියානං කුජ්ඣිත්වා
 වාසහඛත්තියාය ව පුත්තස්ස ව දින්නපරිහාරං අච්ඡින්නදිත්වා දාසදාසිහි
 ලද්ධබ්බමත්තමෙව දාපෙසි.

තතො කතිපාහච්චයෙන සත්ථා රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ
 නිසිදි. රාජා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා, “හන්තෙ, තුම්හාකං කිර ඤාතකෙහි දාසිධිතා
 මය්හං දින්නා, තෙනස්සා අහං සපුත්තාය පරිහාරං අච්ඡින්නදිත්වා දාසදාසිහි
 ලද්ධබ්බමත්තමෙව දාපෙසි” ත්ති ආහ. සත්ථා “අයුත්තං, මහාරාජ, සාකියෙහි කතං,
 දදන්තෙහි නාම සමානජාතිකා දාතබ්බා අස්ස, තං පන, මහාරාජ, වදාමි,
 වාසහඛත්තියා ඛත්තියරාජධිතා ඛත්තියරඤ්ඤො ගෙහෙ අභිසෙකං ලභි. විට්ඨුහොපි
 ඛත්තියරාජානමෙව පටිච්ච ජාතො, මාතුගොත්තං නාම කිං කරිස්සති,
 පිතුගොත්තමෙව පමාණන්ති. පොරාණකපණ්ඩිතා දලිද්දිත්ථියා කට්ඨභාරිකාය
 අග්ගමහෙසිට්ඨානං අදංසු, තස්සා ව කුච්ඡිමිහි ජාතකුමාරො ද්වාදසයොජනිකාය
 බාරාණසියා රජ්ජං පත්වා කට්ඨවාහනරාජා නාම ජාතො” ති කට්ඨභාරිජාතකං (ජා.
 1.1.7) කපෙසි. රාජා ධම්මකථං සුත්වා “පිතුගොත්තමෙව කිර පමාණ” ත්ති
 තුස්සිත්වා වාසහඛත්තියාය ව පුත්තස්ස ව පකතිපරිහාරමෙව දාපෙසි.

බන්ධුලසෙනාපතිස්සපි බො කුසිනාරායං මල්ලරාජධිතා මල්ලිකා නාම හරියා
 දීඝරත්තං පුත්තං න විජායි. අථ නං බන්ධුලො “අත්තනො කුලඝරමෙව ගච්ඡා” ති
 උයොයාපෙසි. සා “සත්ථාරං දිස්වා ව ගම්ස්සාමි” ති ජෙතවනං පවිසිත්වා තථාගතං
 වන්දිත්වා යීතා, “කහං ගච්ඡසි” ති චුත්තා “සාමිකො මං හන්තෙ, කුලඝරං
 පෙසෙහි” ආහ. “කිං කාරණා” ති? “වඤ්ඤා කිරස්මි අපුත්තිකා” ති. “යදි එවං,
 ගමනකිච්චං නත්ථි, නිවත්තස්සු” ති. සා තුට්ඨමානසා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවෙසනං
 ගන්ත්වා “කස්මා නිවත්තාසි” ති චුත්තා “දසබ්බලෙන නිවත්තිතාමිහි” ති ආහ
 බන්ධුලො “දිට්ඨං භවිස්සති දීඝදස්සිනා කාරණා” ත්ති සම්පට්චිජි. සා න විරස්සෙව
 ගබ්හං පටිලභිත්වා උප්පන්නදාහළා “දොහළො මෙ උප්පන්නො” ති ආරොවෙසි.
 “කිං දොහළො” ති? “වෙසාලිනගරෙ ගණරාජකුලානං
 අභිසෙකමඬ්ඨගලපොක්ඛරණියං ඔතරිත්වා න්හත්වා පාතියං පාතුකාමාමිහි, සාමි” ති.
 බන්ධුලො “සාධු” ති වත්වා සහස්සථාමධනුං ගහෙත්වා තං රථං ආරොපෙත්වා
 සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා රථං පාපෙන්නො මහාලිලිච්ඡවිතො දින්නද්වාරෙන
 වෙසාලිං පාචිසි. මහාලිලිච්ඡවිතො ව ද්වාරසම්පෙ එව නිවෙසනං හොති. සො
 රථස්ස උම්මාරෙ පනිසාතසද්දං සුත්වා ව “බන්ධුලස්ස රථසද්දො එසො, අජ්ජ
 ලිච්ඡවිනං භයං උප්පජ්ජිස්සති” ති ආහ.

පොක්ඛරණියා අත්තො ව බහි ව ආරක්ඛා බලවතී, උපරි ලොහජාලං පත්ථං,
 සකුණානම්පි ඔකාසො නත්ථි. බන්ධුලසෙනාපති පන රථා ඔතරිත්වා ආරක්ඛකෙ
 මනුස්සෙ වෙත්තෙන පහරන්නො පලාපෙත්වා ලොහජාලං ඡින්නදිත්වා
 අත්තොපොක්ඛරණියං හරියං න්හාපෙත්වා සයම්පි න්හත්වා පුන තං රථං

ආරොපෙත්වා නගරා නික්බමිත්වා ආගතමග්ගෙනෙව පායාසි. තෙ ආරක්ඛමනුස්සා ලිච්ඡවිරාජුතං ආරොවෙසුං. ලිච්ඡවිරාජානො කුජ්ඣිත්වා පඤ්ච රථසතානි ආරුය්හ “බන්ධුලමල්ලං ගණ්ඨිස්සාමා”ති නික්බමිංසු. තං පවත්තිං මහාලිස්ස ආරොවෙසුං. මහාලි, “මා ගමිත්ථ, සො හි වො සබ්බෙ සොතෙස්සති”ති ආහ. තෙපි “මයං ගමිස්සාම ඵවා”ති වදිංසු. “තෙන හි තස්ස රථවක්කස්ස යාව නාහිතො පථවිං පට්ඨායානං දිස්වා නිවත්තෙය්‍යාථ, තතො අනිවත්තන්තා පුරතො අසනිසද්දං විය සුණ්ඤ්ඤං, තම්හා යානා නිවත්තෙය්‍යාථ. තතො අනිවත්තන්තා තුම්භාකං රථධුරෙසු ඡිද්දං පස්සිස්සං, තම්හා යානා නිවත්තෙය්‍යාථ, පුරතො මා ගමිත්ථා”ති. තෙ තස්ස වචනෙන අනිවත්තිත්වා තං අනුබන්ධිංසු ඵව. මල්ලිකා දිස්වා, “රථා, සාමි, පඤ්ඤායන්ති”ති ආහ. “තෙන හි ඵකස්සෙව රථස්ස පඤ්ඤායනකාලෙ මං ආරොවෙය්‍යාසි”ති. සා යදා සබ්බෙ රථා ඵකො විය භුත්වා පඤ්ඤායිංසු, තදා “ඵකමෙව, සාමි, රථස්ස පඤ්ඤායති”ති ආහ. බන්ධුලො “තෙන හි ඉමා රස්මියො ගණ්ඨාහි”ති තස්සා රස්මියො දත්වා රථෙ ධීතොව ධනුං ආරොපෙසි, රථවක්කං යාව නාහිතො පථවිං පාවිසි.

ලිච්ඡවිතො තං යානං දිස්වාපි න නිවත්තිංසු. ඉතරො ථොකං ගන්ත්වා ජියං පොථෙසි, අසනිසද්දො විය අහොසි. තෙ තතොපි න නිවත්තිංසු, අනුබන්ධන්තා ගච්ඡන්තෙව. බන්ධුලො රථෙ ධීතකොව ඵකසරං බිපි, සො පඤ්චන්තං රථසතානං රථසිසෙ ඡිද්දං කත්වා පඤ්ච රාජසතානි පරිකරබන්ධනට්ඨානෙ විනිවිජ්ඣිත්වා පථවිං පාවිසි. තෙ අත්තනො පවිද්ධභාවං අජානිත්වා, “තිට්ඨ, රෙ, තිට්ඨ, රෙ”ති වදන්තා අනුබන්ධිංසු ඵව. බන්ධුලො රථං යපෙත්වා “තුම්භෙ මතකා, මතකෙහි සද්ධිං මය්හං යුද්ධං නාම නත්ථි”ති ආහ. “මතකා නාම අම්භාදිසා න භොන්ති”ති. “තෙන හි සබ්බපච්ඡිමස්ස පරිකරං මොවෙථා”ති. තෙ මොවයිංසු. සො මුත්තමත්තෙ ඵව මරිත්වා පතිතො. අථ තෙ සබ්බෙපි “තුම්භෙ ඵවරූපා, අත්තනො සරානි ගන්ත්වා සංවිධාතබ්බං සංවිදහිත්වා පුත්තදාරං අනුසාසිත්වා සන්තාහං මොවෙථා”ති ආහ. තෙ තථා කත්වා සබ්බෙපි ජීවිතක්ඛයං පත්තා. බන්ධුලොපි මල්ලිකං සාවත්ථිං ආනෙසි. සා සොළසක්ඛත්තුං යමකෙ යමකෙ පුත්තෙ විජායි. සබ්බෙපි සුරා ථාමසම්පන්නා අහෙසුං, සබ්බස්ප්පානං නිජ්ඣත්තිං පාපුණ්ඤ්ඤං. ඵකෙකස්ස පුරිසසහස්සං පරිවාරො අහොසි. පිතරා සද්ධිං රාජනිවෙසනං ගච්ඡන්තෙහි තෙහෙව රාජඨගණං පරිපුරි.

අථෙකදිවසං විනිවිජ්ජයෙ කුට්ටිපරාජිතා මනුස්සා බන්ධුලං ආගච්ඡන්තං දිස්වා මහාවිරවං විරවන්තා විනිවිජ්ජයඅමච්චානං කුට්ටිකරණං තස්ස ආරොවෙසුං. සො විනිවිජ්ජයං ගන්ත්වා තං අට්ඨං විචාරෙත්වා සාමිකමෙව සාමිකං අකාසි. මහාජනො මහාසද්දෙන සාධුකාරං පවත්තෙති. රාජා “කිං ඉද්”න්ති ප්‍රච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා තුස්සිත්වා සබ්බෙපි තෙ අමච්චෙ භාරෙත්වා බන්ධුලස්සෙව විනිවිජ්ජයං නිය්‍යාදෙසි. සො තතො පට්ඨාය සම්මා විනිවිජ්ජයි. තතො තෙ පොරාණකවිනිවිජ්ජිකා අමච්චා කිඤ්චි ලඤ්ජං අලහන්තා අප්පලාහා භුත්වා “බන්ධුලො රජ්ජං පත්ථෙති”ති රාජකුලෙ පරිහින්දිංසු. රාජා තෙසං කථං සද්දහිත්වා විත්තං නිග්ගහෙතුං නාසක්ඛි. “ඉමස්මිං ඉධෙව සාතියමානෙ ගරහා මෙ උප්පජ්ජිස්සති”ති පුත වින්තෙත්වා

පයුත්තපුරිසෙහි පච්චන්තං පහාරාපෙත්වා ඛන්ධුලං පක්කොසාපෙත්වා,
 “පච්චන්තො කිර කුපිතො, තව පුත්තෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා, වොරෙ ගණ්හාහි”ති
 පහිණිත්වා, “එත්ථෙවස්ස ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි සද්ධිං සීසං ඡින්දිත්වා ආහරං”ති
 තෙහි සද්ධිං අඤ්ඤෙපි සමත්ථෙ මහායොධෙ පෙසෙසි. තස්මිං පච්චන්තං
 ගච්ඡන්තෙයෙව “සෙනාපති කිර ආගච්ඡති”ති පයුත්තවොරා පලායිංසු. සො තං
 පදෙසං ආවාසාපෙත්වා සණ්ඨාපෙත්වා නිවත්ති.

අටස්ස නගරතො අවිදුරෙ යානෙ තෙ යොධා පුත්තෙහි සද්ධිං සීසං ඡින්දිංසු. තං
 දිවසං මල්ලිකාය පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ද්වෙ අග්ගසාවකා නිමන්තිතා
 හොන්ති. අටස්සා පුබ්බණ්හෙ එව “සාමිකස්ස තෙ සද්ධිං පුත්තෙහි සීසං
 ඡින්ත”න්ති පණ්ණං ආහරිත්වා අදංසු. සා තං පවත්තිං ඤත්වා කස්සචි කිඤ්චි
 අවත්වා පණ්ණං උච්ඡඨගෙ යපෙත්වා භික්ඛුසඨසමෙව පරිච්ඡි. අටස්සා
 පරිවාරිකායො භික්ඛුනං හත්තං දත්වා සප්පිවාටිං ආහරන්ති යො ථෙරානං පුරතො
 සප්පිවාටිං භින්දිංසු. ධම්මසෙනාපති “හෙදනධම්මං භින්තං, න චින්තිතබ්බ”න්ති
 ආහ. සා උච්ඡඨගතො පණ්ණං නිහරිත්වා “ද්වත්තිංසාය පුත්තෙහි සද්ධිං පිතුසීසං
 ඡින්තන්ති මෙ ඉමං පණ්ණං ආහරිංසු, අහං ඉදං සුත්වාපි න චින්තෙමි, සප්පිවාටියා
 භින්තාය කිං චින්තයිස්සාමි, හත්තෙ”ති ආහ. ධම්මසෙනාපති
 “අනිමිත්තමනඤ්ඤාතං, මච්චානං ඉධ ජීවිත”න්ති ආදීනි (සු. නි. 579) වත්වා ධම්මං
 දෙසෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං අගමාසි. සාපි ද්වත්තිංස සුණ්ඨිසායො
 පක්කොසාපෙත්වා, “තුම්හාකං සාමිකා නිරපරාධා අත්තනො පුරිමකම්මඵලං
 ලහිංසු, තුම්හෙ මා සොචයිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථ, රඤ්ඤො උපරි මනොපදොසං මා
 කරිත්ථා”ති ඔවදි.

රඤ්ඤො වරපුරිසා තං කථං සුත්වා ගන්ත්වා තෙසං නිද්දොසභාවං රඤ්ඤො
 කථයිංසු. රාජා සංවෙගජ්ජත්තො තස්සා නිවෙසනං ගන්ත්වා මල්ලිකඤ්ච
 සුණ්ඨිසායො වස්සා බමාපෙත්වා මල්ලිකාය වරං අදාසි. සා “වරො ගහිතො මෙ
 හොතු”ති වත්වා තස්මිං ගතෙ මතකහත්තං දත්වා න්හත්වා රාජානං උපසඨකම්මත්වා
 වන්දිත්වා, “දෙව, තුම්හෙහි මය්හං වරො දින්නො, මය්හඤ්ච අඤ්ඤෙන අත්ථො
 නත්ථි, ද්වත්තිංසාය මෙ සුණ්ඨිසානං මමඤ්ච කුලසරගමනං අනුජානාමා”ති ආහ.
 රාජා සම්පට්චිඡි. සා ද්වත්තිංස සුණ්ඨිසායො යථාසකානි කුලානි පෙසෙසි, සයම්පි
 කුසිනාරානගරෙ අත්තනො කුලසරං අගමාසි.

රාජාපි ඛන්ධුලසෙනාපතිනො භාගිනෙය්ස්ස දීඝකාරායනස්ස නාම
 සෙනාපතිට්ඨානං අදාසි. සො පන “මාතුලො මෙ ඉමිනා මාරිතො”ති රඤ්ඤො
 ඔතාරං ගවෙසන්තො විවරති. රාජාපි නිරපරාධස්ස ඛන්ධුලස්ස මාරිතකාලතො
 පට්ඨාය විජ්ජට්ඨාරී හුත්වා චිත්තස්සාදං න ලහති, රජ්ජසුඛං නානුභොති. තදා සත්ථා
 සක්කානං මෙදාඵපං නාම නිගමං උපනිස්සාය විහරති. රාජා තත්ථ ගන්ත්වා
 ආරාමතො අවිදුරෙ බන්ධාවාරං නිවාසෙත්වා, “මන්දෙන පරිවාරෙන සත්ථාරං
 වන්දිස්සාමි”ති විහාරං ගන්ත්වා පඤ්චරාජාකකුඨභණ්ඩානි දීඝකාරායනස්ස දත්වා
 එකකොච ගන්ධකුටිං පාවිසි. සබ්බං ධම්මවේනියසුත්තනියාමෙන (ම. නි. 2.364

ආදයො) දීපෙනබ්බං. තස්මිං ගන්ධකුට්ඨං පට්ටියෙ දීඝකාරායනො තානි පඤ්ච රාජකකුට්ඨානි භික්ඛානි විට්ඨානං රාජානං කත්වා රඤ්ඤො එකං අස්සං එකඤ්ච උපට්ඨානකාරිකං මාතුගාමං යපෙත්වා නිවත්තෙත්වා සාවත්ථිං අගමාසි.

රාජා සත්ථාරා සද්ධිං පියකථං කථෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නික්ඛන්තො සෙනං අදිස්වා තං මාතුගාමං පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා, “අහං භාගිනෙය්‍යං ආදාය ගන්ත්වා, විට්ඨානං ගහෙස්සාමි”ති රාජගහනගරං ගච්ඡන්තො විකාලෙ ද්වාරෙසු පිදහිතෙසු නගරං පත්වා එකිස්සා සාලාය නිපජ්ජිත්වා වාතාතපෙහි කිලන්තො රත්තිභාගෙ තත්ථෙව කාලමකාසි. විභාතාය රත්තියා, “දෙව, කොසලනරින්ද අනාථො ජාතොසි”ති විජ්ජලපත්තියා තස්සා ඉත්ථියා සද්දං සුත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. සො මාතුලස්ස මහන්තෙන සක්කාරෙන සරිරකිව්චං කාරෙසි.

විට්ඨානොපි රජ්ජං ලභිත්වා තං වෙරං සරිත්වා “සබ්බෙපි සාකියෙ මාරෙස්සාමි”ති මහතියා සෙනාය නික්ඛමි. තං දිවසං සත්ථා පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙත්තො ඤාතිසඬ්ඝස්ස විනාසං දිස්වා, “ඤාතිසඬ්ඝං කාතුං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා පුබ්බණ්ඩසමයෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා, පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො ගන්ධකුට්ඨං සීභසෙය්‍යං කප්පෙත්වා, සායන්භසමයෙ ආකාසෙන ගන්ත්වා, කපිලවත්ථුසාමන්තෙ එකස්මිං කබරච්ඡායෙ රුක්ඛමුලෙ නිසීදි. තතො විට්ඨානස්ස රජ්ජසීමාය මහන්තො සන්දච්ඡායො නිග්‍රොධො අත්ථි. විට්ඨානො සත්ථාරං දිස්වා උපසඬ්ඝමිත්වා වන්දිත්වා, “හන්තෙ, කිං කාරණං එවරූපාය උණ්භවෙලාය ඉමස්මිං කබරච්ඡායෙ රුක්ඛමුලෙ නිසීදං, එතස්මිං සන්දච්ඡායෙ නිග්‍රොධමුලෙ නිසීදං, හන්තෙ”ති වත්වා, “හොතු, මහාරාජ, ඤාතකානං ඡායා නාම සීතලා”ති චුත්තෙ, “ඤාතකානුරක්ඛන්ථාය සත්ථා ආගතො භවිස්සති”ති වින්තෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවත්තිත්වා සාවත්ථිංයෙව පච්චාගමි. සත්ථාපි උජ්ජතිත්වා ඡෙතවනමෙව ගතො.

රාජා සාකියානං දොසං සරිත්වා දුතියමපි නික්ඛමිත්වා තථෙව සත්ථාරං පස්සිත්වා පුන නිවත්ති. තතියවාරෙපි නික්ඛමිත්වා තථෙව සත්ථාරං පස්සිත්වා පුන නිවත්ති. චතුත්ථවාරෙ පන තස්මිං නික්ඛන්තෙ සත්ථා සාකියානං පුබ්බකම්මං ඔලොකෙත්වා තෙසං එකදිවසං නදියං විසපක්ඛිපනපාපකම්මස්ස අප්පට්ඨානියභාවං ඤාත්වා චතුත්ථවාරෙ නාගමාසි. විට්ඨානො “සාකියෙ සාතෙස්සාමි”ති මහන්තෙන බලකායෙන නික්ඛමි. සම්මාසම්බුද්ධස්ස පන ඤාතකා අසත්තසාතකා නාම, අත්තනා මරන්තාපි පරෙසං ජීවිතං න වොරොපෙන්නි. තෙ වින්තයිංසු – “මයං සුසික්ඛිතා කතහත්ථා කතුපාසනා මහිස්සාසා, න ඛො පන සක්කා අමිහෙහි පරං ජීවිතා වොරොපෙතුං, අත්තනො කම්මං දස්සෙත්වා පලාපෙස්සාමා”ති තෙ කතසන්නාහා නික්ඛමිත්වා යුද්ධං ආරභිංසු. තෙහි බිත්තා සරා විට්ඨානස්ස පුරිසානං අත්තරන්තරෙන ගච්ඡන්ති, එලකන්තරකණ්ණජිද්දන්තරාදිහි නික්ඛමන්ති. විට්ඨානො දිස්වා නනු භණ්ණ “සාකියා අසත්තසාතකාමිහා”ති වදන්ති, අථ ච පන මෙ පුරිසෙ නාසෙන්නිති.

අළු නං එකො පුරිසො ආහ - “කිං සාමි, නිවත්තිත්වා ඔලොකෙසී” ති? “සාකියා මෙ පුරිසෙ නාසෙත්ති” ති. “තුම්භාකං කොචි පුරිසො මතො නාම නත්ථි. ඉඬ්ඝ තෙ ගණාපෙඨා” ති. ගණාපෙත්තො එකස්සපි ඛයං න පස්සි. සො තතො නිවත්තිත්වා “යෙ යෙ පන භණෙ ‘සාකියම්භා’ ති භණන්ති, සබ්බෙ මාරොථ, මාතාමහස්ස පන මහානාමසක්කස්ස සන්තිකෙ යීතානං ජීවිතං දෙථා” ති ආහ. සාකියා ගහෙතබ්බගහණං අපස්සන්තා එකච්චෙ තිණං ඩංසිත්වා, එකච්චෙ නළං ගහෙත්වා අට්ඨංසු. “තුම්භෙ සාකියා, නො” ති පුච්ඡිතා යස්මා තෙ මරන්නාපි මුසාවාදං න භණන්ති, තස්මා තිණං ඩංසිත්වා යීතා “නො සාකො, තිණ” න්ති වදන්ති. නළං ගහෙත්වා යීතා “නො සාකො, නළො” ති වදන්ති. යෙ ව මහානාමසස්ස සන්තිකෙ යීතා, තෙ ව ජීවිතං ලභිංසු. තෙසු තිණං ඩංසිත්වා යීතා තිණසාකියා නාම, නළං ගහෙත්වා යීතා නළසාකියා නාම ජාතාති, විට්ඨුහො අවසෙසෙ ඛීරපකෙපි දාරකෙ අවිස්සජ්ජෙත්වා සාතාපෙත්තො ලොභිතනදිං පවත්තෙත්වා තෙසං ගලලොභිතෙන ඵලකං ධොවාපෙසි. ඵලං සාකියවංසො විට්ඨුහෙන උපච්ඡින්නො.

සො මහානාමසක්කං ගාභාපෙත්වා නිවත්තො “පාතරාසවෙලාය පාතරාසං කරිස්සාමි” ති එකස්මිං යානෙ ඔතරිත්වා භොජනෙ උපනීතෙ “එකතොච භුඤ්ජිස්සාමා” ති අය්‍යකං පක්කොසාපෙසි. ඛත්තියා පන ජීවිතං වජන්තාපි දාසිපුත්තෙහි සද්ධිං න භුඤ්ජන්ති. තස්මා මහානාමො එකං සරං ඔලොකෙත්වා “කිලිට්ඨගත්තොම්හි, න්භායිස්සාමි, තාතා” ති ආහ. “සාධු, අය්‍යක, න්භායථා” ති. සො “අයං මං එකතො අභුඤ්ජන්තං ඝාතෙස්සති, සයමෙව මෙ මතං සෙය්‍යා” ති කෙසෙ මුඤ්චිත්වා අග්ගෙ ගණ්ඨිං කත්වා කෙසෙසු පාදඬුට්ඨකෙ පවෙසෙත්වා උදකෙ නිමුජ්ජි. තස්ස ගුණතෙජෙන නාගභවනං උණ්භාකාරං දස්සෙසි. නාගරාජා “කිං නු ඛො” ති උපධාරෙන්නො තං ඤත්වා තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා තං අත්තනො එණෙ නිසීදාපෙත්වා නාගභවනං පවෙසෙසි. සො ද්වාදස්ස වස්සානි තත්ථෙව වසි. විට්ඨුහොපි “මය්‍හං අය්‍යකො ඉදානි ආගමිස්සති, ඉදානි ආගමිස්සති” ති ආගමයමානොච නිසීදි. තස්මිං අතිවිරායන්තෙ සරං විචිනාපෙත්වා දීපාලොකෙන පුරිසබ්භන්තරානිපි ඔලොකෙත්වා අදිස්වා “ගතො භවිස්සති” ති පක්කාමි. සො රත්තිභාගෙ අවිරවතිං පත්වා ඛන්ධාවාරං නිවාසෙසි. එකච්චෙ අන්තොනදියං වාලුකාපුලිනෙ නිපජ්ජිංසු, එකච්චෙ බහිථලෙ, අන්තොනිපන්තෙසුපි පුබ්බෙ අකතපාපකම්මා අත්ථි, බහිනිපන්තෙසුපි පුබ්බෙ කතපාපකම්මා අත්ථි, තෙසං නිපන්තට්ඨානෙසු කිපිල්ලිකා උට්ඨහිංසු. තෙ “මය්‍හං නිපන්තට්ඨානෙ කිපිල්ලිකා, මය්‍හං නිපන්තට්ඨානෙ කිපිල්ලිකා” ති උට්ඨහිත්වා අකතපාපකම්මා උත්තරිත්වා ථලෙ නිපජ්ජිංසු, කතපාපකම්මා ඔතරිත්වා වාලුකාපුලිනෙ නිපජ්ජිංසු. තස්මිං බණෙ මහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා සනවස්සං වස්සි. නදියා ඔඝො ආගන්ත්වා විට්ඨුහං සද්ධිං පරිසාය සමුද්දමෙව පාපෙසි. සබ්බෙ තත්ථ මච්ඡකච්ඡපහක්ඛා අගෙසුං.

මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි “සාකියානං මරණං අයුත්තං, ‘ඵලං නාම කොට්ටෙත්වා කොට්ටෙත්වා සාකියා මාරෙතබ්බා’ ති අනනුච්ඡවිකමෙත” න්ති. සත්ථා තං කථං සුත්වා, “හික්ඛවෙ, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ කිඤ්චාපි සාකියානං ඵලං

මරණං අයුත්තං, පුබ්බෙ කතපාපකම්මවසෙන පන යුත්තමෙවෙනෙහි ලද්ධ’න්ති ආහ. “කිං පන, හන්තෙ, එතෙ පුබ්බෙ අකංසු”ති? සබ්බෙ එකතො හුත්වා නදියං විසං පක්ඛිපිංසුති. පුනෙකදිවසං ධම්මසභායං හික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “විට්ඨුහො එත්තකෙ සාකියෙ මාරෙත්වා ආගච්ඡන්තො අත්තනො මනොරථෙ මත්ථකං අප්පත්තෙයෙව එත්තකං ඡනං ආදාය මහාසමුද්දෙ මච්ඡකච්ඡපහක්ඛො ජාතො”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “ඉමෙසං සත්තානං මනොරථෙ මත්ථකං අප්පත්තෙයෙව මච්චුරාජා සුත්තං ගාමං අප්ඤ්ඤාත්ථරන්තො මහොසො විය ජීවිතින්ද්‍රියං ඡින්දිත්වා චතුසු අපායසමුද්දෙසු නිමුජ්ජාපෙති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

47.

“පුජ්ඣානි හෙව පචිනන්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
සුත්තං ගාමං මහොසොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡති”ති.

තත්ථ බ්‍යාසත්තමනසං නරන්ති සම්පත්තෙ වා අසම්පත්තෙ වා ලග්ගමානසං. ඉදං වුත්තං හොති – යථා මාලාකාරො පුජ්ඣාරාමං පටිසිත්වා “පුජ්ඣානි පචිතිස්සාමි”ති තතො පුජ්ඣානි ගහෙත්වා අඤ්ඤාමඤ්ඤං වා ගච්ඡං පත්ථෙත්තො සකලෙ පුජ්ඣාරාමෙ මනං පෙසෙති, “ඉතො විතො ච පුජ්ඣානි පචිතිස්සාමි”ති තතො පුජ්ඣානි අග්ගහෙත්වා අඤ්ඤත්ථ මනං පෙසෙසි, තමෙව ගච්ඡං පචිනන්තො පමාදමාපජ්ජති, එවමෙව එකච්චො පුජ්ඣාරාමසදිසං පඤ්චකාමගුණමජ්ඣං ඔතරිත්වා මනොරමං රූපං ලභිත්වා මනොරමානං සද්දගන්ධරසථොට්ඨබ්බානං අඤ්ඤතරං පත්ථෙති. අඤ්ඤො තෙසු වා අඤ්ඤතරං ලභිත්වා අඤ්ඤතරං පත්ථෙති, රූපමෙව වා ලභිත්වා අඤ්ඤං අපත්ථෙත්තො තමෙව අස්සාදෙති, සද්දාදීසු වා අඤ්ඤතරං. එසෙව නයො ගොමහිංසදාසිදාසබ්බත්තවත්ථුගාමනිගමජනපදාදීසු, පබ්බජිතානාමිපි පරිවෙණවිහාරපත්තවිවරාදීසුති එවං පඤ්චකාමගුණසංඛිතානි පුජ්ඣානි එව පචිනන්තං සම්පත්තෙ වා අසම්පත්තෙ වා කාමගුණෙ බ්‍යාසත්තමනසං නරං. සුත්තං ගාමන්ති ගාමස්ස ගෙහහිත්තිආදීනං පන සුපනවසෙන සුපනං නාම නත්ථි, සත්තානං පන සුත්තපමත්තං උපාදාය සුත්තො නාම හොති. එවං සුත්තං ගාමං ද්වෙ තිණි යොජනානි ආයතගම්හිරො මහොසොව මච්චු ආදාය ගච්ඡති. යථා සො මහොසො ඉත්ථිපුරිසගොමහිංසකුක්කුටාදීසු කිඤ්චි අනවසෙසෙත්වා සබ්බං තං ගාමං සමුද්දං පාපෙත්වා මච්ඡකච්ඡපහක්ඛං කරොති, එවමෙව බ්‍යාසත්තමනසං නරං මච්චු ආදාය ජීවිතින්ද්‍රියමස්ස ඡින්දිත්වා චතුසු අපායසමුද්දෙසු නිමුජ්ජාපෙතිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. මහාජනස්ස සාත්ථිකා දෙසනා ජාතාති.

විට්ඨුහවත්ථු තතියං.

4. පතිපුජ්ජකකුමාරිවත්ථු

පුජ්ජානි හෙවනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො පතිපුජිකං
නාම කුමාරිකං ආරබ්භ කපෙසි. වත්ථු තාවතිංසදෙවලොකෙ සමුට්ඨිතං.

තත්ථ කිර මාලහාරී නාම දෙවපුත්තො අවිජරාසහස්සපරිවුතො උයානං පාවිසි.
පඤ්චසතා දෙවධීතරො රුක්ඛං ආරුය්භ පුජ්ජානි පානෙන්ති, පඤ්චසතා පතිතානි
පුජ්ජානි ගහෙන්වා දෙවපුත්තං අලඬකරොන්ති. තාසු එකා දෙවධීතා
රුක්ඛසාධායමෙව චූතා, සරීරං දීපසිධා විය නිබ්බායි. සා සාවත්ථියං එකස්මි.
කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙන්වා ජාතකාලෙ ජාතිස්සරා හුන්වා
“මාලහාරීදෙවපුත්තස්ස හරියාමහී”ති අනුස්සරන්ති වුඩ්ඪිමන්වාය ගන්ධමාලාදීහි
පූජං කත්වා සාමිකස්ස සන්තිකෙ අභිනිබ්බන්තිං පත්තෙසි. සා සොළසවස්සකාලෙ
පරකුලං ගතාපි සලාකහත්තපක්ඛිකහත්තවස්සාවාසිකාදීනි දන්වා, “අයං මෙ
සාමිකස්ස සන්තිකෙ නිබ්බන්තනත්ථාය පච්චයො හොතු”ති වදන්ති. අටස්සා හික්ඛු
“අයං කුමාරිකා උට්ඨාය සමුට්ඨාය පතිමෙව පත්තෙතිති පතිපුජිකා”ති නාමං කරිංසු.
සාපි නිබ්බදං ආසනසාලං පටිජග්ගති, පාතීයං උපට්ඨපෙති, ආසනානි පඤ්ඤපෙති.
අඤ්ඤෙපි මනුස්සා සලාකහත්තාදීනි දාතුකාමා, “අම්ම, ඉමානිපි හික්ඛුසඩ්ඨස්ස
පටිපාදෙයායාසී”ති වත්වා ආහරිත්වා දෙන්ති. සාපි එතෙන නියාමෙන ආගච්ඡන්ති
ගච්ඡන්ති එකපදවාරෙ ඡපඤ්ඤාස කුසලධම්මෙ (ධ. ස. 1; ධ. ස. අට්ඨ. 1
යෙවාපනකවණ්ණනා) පටිලහති. තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨති. සා
දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ අඤ්ඤමපි අඤ්ඤමපිති
වත්තාරො පුත්තෙ පටිලහි.

සා එකදිවසං දානං දන්වා පූජං කත්වා ධම්මං සුත්වා සික්ඛාපදානි රක්ඛිත්වා
දිවසපරියොසානෙ තං බණං නිබ්බන්තෙන කෙනචී රොගෙන කාලං කත්වා
අත්තනො සාමිකස්සෙව සන්තිකෙ නිබ්බන්ති. ඉතරාපි එත්තකං කාලං දෙවපුත්තං
අලඬකරොන්ති එව. දෙවපුත්තො තං දිස්වා “ත්වං පාතොව පට්ඨාය න දිස්සසි, කුහිං
ගතාසී”ති ආහ. “චූතාමහි සාමී”ති. “කිං වදෙසී”ති? “එවමෙතං, සාමී”ති. “කුහිං
නිබ්බන්තාසී”ති? “සාවත්ථියං කුලගෙහෙ”ති. “කිත්තකං කාලං තත්ථ ධීතාසී”ති?
“දසමාසච්චයෙන මාතු කුච්ඡිතො නික්ඛමිත්වා සොළසවස්සකාලෙ පරකුලං
ගන්ත්වා වත්තාරො පුත්තෙ විජායිත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා තුම්හෙ
පත්තෙත්වා ආගන්ත්වා තුම්හාකමෙව සන්තිකෙ නිබ්බන්තාමහි, සාමී”ති.
“මනුස්සානං කිත්තකං ආයු”ති? “වස්සසතමත්ත”න්ති. “එත්තකමෙවා”ති?
“ආම, සාමී”ති. “එත්තකං ආයුං ගහෙන්වා නිබ්බන්තමනුස්සා කිං නු බො
සුත්තපමත්තා කාලං අතික්කාමෙන්ති, උදාහු දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්ති”ති.
“කිං වදෙථ, සාමී”? “අසඩ්ඛෙය්‍යාං ආයුං ගහෙන්වා නිබ්බන්තා විය අජරාමරා විය
ව නිව්චං පමත්තා, මනුස්සා”ති. මාලහාරීදෙවපුත්තස්ස මහාසංවෙගො උදපාදි
“වස්සසතමත්තමායුං ගහෙන්වා නිබ්බන්තමනුස්සා කිර පමත්තා නිපජ්ජිත්වා
නිද්දායන්ති, කදා නු බො දුක්ඛා මුච්චිස්සන්ති”ති? මනුස්සානං පන වස්සසතං
තාවතිංසානං දෙවානං එකො රත්තින්දිවො, තාය රත්තියා තිංසරත්තියො මාසො,
තෙන මාසෙන ද්වාදසමාසිකො සංවච්ඡරො, තෙන සංවච්ඡරෙන දිබ්බවස්සසහස්සං
ආයුජ්ජමාණං, තං මනුස්සගණනාය තිස්සො වස්සකොට්ඨො, සට්ඨි ව

වස්සසතසහස්සානි හොන්ති. තස්මා තස්ස දෙවපුත්තස්ස එකදිවසොපි නාතික්කන්තො මුහුත්තසදිසොව කාලො අහොසි. එවං අප්පායුකමනුස්සානං පමාදො නාම අතිවිය අයුත්තොති.

පුනදිවසෙ භික්ඛු ගාමං පට්ටියා ආසනසාලං අපට්ඨගිතං, ආසනානි අපඤ්ඤත්තානි, පාතීයං අනුට්ඨපිතං දිස්වා, “කහං පතිපුජිකා”ති ආහංසු. “හන්තෙ, කහං තුම්හෙ තං දක්ඛිස්සථ, හියොයා අයොසු භුඤ්ජිත්වා ගතෙසු සායන්හසමයෙ මතා”ති. තං සුත්වා පුපුජ්ජනා භික්ඛු තස්සා උපකාරං සරන්තා අස්සුති සන්ධාරෙතූං නාසක්ඛිංසු. ඛිණ්ණාසවානං ධම්මසංවෙගො උද්පාදි. තෙ හත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පුච්ඡිංසු – “හන්තෙ, පතිපුජිකා නාම උපාසිකා උට්ඨාය සමුට්ඨාය නානප්පකාරානි පුඤ්ඤානි කත්වා සාමිකමෙව පත්ථෙසි, සා ඉදානි මතා, කහං නු බො නිබ්බත්තා”ති? “අත්තනො සාමිකස්සෙව සන්තිකෙ, භික්ඛවෙ”ති. “නත්ථි, හන්තෙ, සාමිකස්ස සන්තිකෙ”ති. “න සා, භික්ඛවෙ, එතං සාමිකං පත්ථෙති, තාවතිංසහවතෙ තස්සා මාලහාරීදෙවපුත්තො නාම සාමිකො, සා තස්ස පුජ්ඵපිලන්ධනට්ඨානතො වට්ඨිත්වා පුන ගන්ත්වා තස්සෙව සන්තිකෙ නිබ්බත්තා”ති. “එවං කිර, හන්තෙ”ති. “ආම, භික්ඛවෙ”ති. “අහො පරිත්තං, හන්තෙ, සත්තානං ජීවිතං, පාතොව අම්හෙ පරිවිසිත්වා සායං උප්පන්තබ්බාධිතා මතා”ති. සත්ථා “ආම, භික්ඛවෙ, පරිත්තං සත්තානං ජීවිතං නාම, තෙනෙව ඉමෙ සත්තෙ වත්ථුකාමෙහි වෙව කිලෙසකාමෙහි ව අතිත්තෙ එව අත්තකො අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා කන්දන්තෙ පරිදෙවන්තෙ ගහෙත්වා ගච්ඡති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

48.

“පුජ්ඵානි හෙව පටිනන්තං, බ්බාසත්තමනසං නරං;
අතිත්තංයෙව කාමෙසු, අත්තකො කුරුතෙ වස”න්ති.

තත්ථ පුජ්ඵානි හෙව පටිනන්තන්ති පුජ්ඵාරාමෙ මාලාකාරො නානාපුජ්ඵානි විය අත්තභාවපට්ඨෙධානි වෙව උපකරණපට්ඨෙධානි ව කාමගුණපුජ්ඵානි ඔව්චන්තමෙව. බ්බාසත්තමනසං නරන්ති අසම්පත්තෙසු පත්ථනාවසෙන, සම්පත්තෙසු ගෙධවසෙන විවිධෙනාකාරෙන ආසත්තවිත්තං. අතිත්තංයෙව කාමෙසුති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු පරියෙසනෙනපි පටිලාභෙනපි පරිභොගෙනපි නිධානෙනපි අතිත්තං එව සමානං. අත්තකො කුරුතෙ වසන්ති මරණසංඛ්ඛාතො අත්තකො කන්දන්තං පරිදෙවන්තං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තො අත්තනො වසං පාපෙතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පත්තා, දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජානාති.

පතිපුජිකකුමාරිවත්ථු වතුත්ථං.

5. මච්ඡරියකොසියසෙට්ඨිවත්ථු

යථාපි භමරො පුෂ්පන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථීයං විහරන්තො මච්ඡරියකොසියසෙට්ඨිං ආරබ්භ කටෙසි. තස්ස වත්ථු රාජගහෙ සමුට්ඨිතං.

රාජගහනගරස්ස කිර අවිදුරෙ සක්කාරං නාම නිගමො අහොසි. තත්ථෙකො මච්ඡරියකොසියො නාම සෙට්ඨි අසීතිකොට්ඨිභවො පටිවසති. සො තිණග්ගෙන තෙලබ්න්දුමිපි පරෙසං න දෙනි, න අත්තනා පරිභුඤ්ජති. ඉතිස්ස තං විභවජාතං නෙව පුත්තදාරාදීනං, න සමණබ්‍රාහ්මණානං අත්ථං අනුභොති, රක්ඛසපරිග්ගහිතා පොක්ඛරණී විය අපරිභොගං තිට්ඨති. සත්ථා එකදිවසං පච්චුසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිනො වුට්ඨාය සකලලොකධාතුයං බොධනෙය්‍යාබන්ධවෙ ඔලොකෙන්තො පඤ්චවත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ වසන්තස්ස සෙට්ඨිනො සපජාපතිකස්ස සොතාපත්තිඵලස්ස උපනිස්සයං අද්දස. තතො පුරිමදිවසෙ පන සො රාජානං උපට්ඨාතුං රාජගහං ගන්ත්වා රාජුපට්ඨානං කත්වා ආගච්ඡන්තො එකං ජාතජ්ඣක්තං ජනපදමනුස්සං කුම්මාසපුරං කපල්ලකපුවං බාදන්තං දිස්වා තත්ථ පිපාසං උප්පාදෙන්වා අත්තනො සරං ගන්ත්වා චින්තෙසි – “සවාහං කපල්ලකපුවං බාදිතුකාමොමිහිති වක්ඛාමි, බහු මනුස්සා මයා සද්ධිං බාදිතුකාමා භවිස්සන්ති, එවං මෙ බහුති තිලතණ්ඩුලසජ්ජිඵාණිකාදීනි පරික්ඛයං ගමිස්සන්ති, න කස්සචි කටෙස්සාමි” ති තණ්හං අධිවාසෙන්තො වරති. සො ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතො ධමනිසන්ථතගන්තො ජාතො. තතො තණ්හං අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො ගබ්භං පවිසිත්වා මඤ්චකෙ උපගුහිත්වා නිපජ්ජී. එවං ගතොපි ධනභානිභයෙන න කස්සචි කිඤ්චි කටෙසි.

අථ නං හරියා උපසඬ්ඤාමිත්වා පිට්ඨිං පරිමජ්ජිත්වා, “කිං තෙ, සාමි, අභාසුකං ජාත”න්ති පුච්ඡී. “න මෙ කිඤ්චි අභාසුකං අත්ථී”ති. “කිං නු බො තෙ රාජා කුපිතො”ති? “රාජාපි මෙ න කුප්පති”ති. “අථ කිං තෙ පුත්තධීතාහි වා දාසකම්මකරාදීහි වා කිඤ්චි අමනාපං කතං අත්ථී”ති? “එවරුපමිපි නත්ථී”ති. “කිස්මිඤ්චි පන තෙ තණ්හා අත්ථී”ති? එවං වුත්තෙපි ධනභානිභයෙන කිඤ්චි අවත්වා නිස්සද්දොව නිපජ්ජී, අථ නං හරියා “කටෙහි, සාමි කිස්මිඤ්චි තෙ තණ්හා අත්ථී”ති ආහ. සො වචනං පරිගිලන්තො විය “අත්ථී මෙ තණ්හා”ති ආහ. “කිං තණ්හා, සාමි”ති? “කපල්ලකපුවං බාදිතුකාමොමිහි”ති. “අථ කිමත්ථං මෙ න කටෙසි, කිං ත්වං දලිද්දොසි, ඉදානි සකලනිගමවාසීනං පහොනකෙ කපල්ලකපුවෙ පවිස්සාමි”ති. “කිං තෙ එතෙහි, අත්තනො කම්මං කත්වා බාදිස්සන්ති”ති? “තෙන හි එකරච්ඡවාසීනං පහොනකෙ පවිස්සාමි”ති. “ජානාමහං තව මහද්ධනභාව”න්ති. “ඉමස්මිං ගෙහසාමන්තෙ සබ්බෙසං පහොනකං කත්වා පවාමි”ති. “ජානාමහං තව මහජ්ඣාසයභාව”න්ති. “තෙන හි තෙ පුත්තදාරමත්තස්සෙව පහොනකං කත්වා පවාමි”ති. “කිං තෙ එතෙහි”ති? “කිං පන තුය්හඤ්ච මය්හඤ්ච පහොනකං කත්වා පවාමි”ති? “ත්වං කිං කරිස්සසි”ති? “තෙන හි එකකස්සෙව තෙ පහොනකං කත්වා පවාමි”ති. “ඉමස්මිං යානෙ පවමානෙ බහු පච්චාසිසන්ති. සකලතණ්ඩුලෙ ය්පෙත්වා හින්තතණ්ඩුලෙ ව උද්ධතකපල්ලානි ව ආදාය ථොකං බීරසජ්ජිමධුඵාණිකඤ්ච ගහෙන්වා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලං ආරුය්හ පව, තත්ථාහං එකකොව නිසිදිත්වා බාදිස්සාමි”ති. සා “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා ගහෙන්බ්බං ගාභාපෙත්වා

පාසාදං අභිරුක්ඛ දාසියො විස්සජ්ජෙත්වා සෙට්ඨිං පක්කොසාපෙසි, සො ආදිතො පට්ඨාය ද්වාරානි පිදහන්තො සබ්බද්වාරෙසු සුවිසට්ඨං දත්වා සත්තමතලං අභිරුක්ඛිත්වා තත්ථපි ද්වාරං පිදහිත්වා නිසීදි. භරියාපිස්ස උද්ධනෙ අග්ගිං ජාලෙත්වා කපල්ලං ආරොපෙත්වා පුට්ඨෙ පටිතුං ආරභී.

අථ සත්ථා පාතොව මහාමොග්ගල්ලානන්ථෙරං ආමන්තෙසි – “එසො, මොග්ගල්ලාන, රාජගහස්ස අවිදුරෙ සක්කාරනිගමෙ මච්ඡරියසෙට්ඨි ‘කපල්ලකපුට්ඨෙ බාදිස්සාමි’ති අඤ්ඤෙසං දස්සනහයෙන සත්තභූමිකෙ පාසාදෙ කපල්ලකපුට්ඨෙ පවාපෙති, ත්වං තත්ථ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා උභොපි ජායම්පතිකෙ පුට්ඨෙ ච බීරසජ්ජිමධුචාණිකානි ච ගාභාපෙත්වා අත්තනො බලෙන ජෙතවනං ආනෙහි, අජ්ජාහං පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං විහාරෙ එව නිසීදිස්සාමි, පුට්ඨෙහෙව භත්තකිච්චං කරිස්සාමි”ති.

ථෙරො “සාධු, භන්තෙ”ති සත්ථු වචනං සම්පට්ඨන්ත්වා තාවදෙව ඉද්ධිබලෙන තං නිගමං ගන්ත්වා තස්ස පාසාදස්ස සිහපඤ්ජරද්වාරෙ සුනිවත්ථො සුපාරුතො ආකාසෙ එව මණ්ණුපකං විය අට්ඨාසි. මහාසෙට්ඨිනො ථෙරං දිස්වාච හදයමංසං කම්පි. සො අහං එවරුපානංයෙව දස්සනහයෙන ඉමං ධානමාගතො, අයඤ්ච භික්ඛු ආකාසෙනාගන්ත්වා වාතපානද්වාරෙ යිතොති. සො ගහෙතබ්බගහණං අපස්සන්තො අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තලොණසක්ඛරා විය දොසෙන තට්ඨට්ඨායන්තො එවමාහ – “සමණ, ආකාසෙ ධන්වාපි කිං ලභිස්සසි, ආකාසෙ අපදෙ පදං දස්සෙත්වා වච්ඡකමන්තොපි නෙව ලභිස්සසි”ති. ථෙරො තස්මිං එව ධානෙ අපරාපරං වච්ඡකම්. සෙට්ඨි “වච්ඡකමන්තො කිං ලභිස්සසි, ආකාසෙ පල්ලච්ඡකෙන නිසීදන්තොපි න ලභිස්සසියෙවා”ති ආහ. ථෙරො පල්ලච්ඡකං ආභුජිත්වා නිසීදි. අථ නං “ආකාසෙ නිසීන්තො කිං ලභිස්සසි, ආගන්ත්වා වාතපානස්ස උම්මාරෙ යිතොපි න ලභිස්සසි”ති ආහ. ථෙරො උම්මාරෙ යිතො. “උම්මාරෙ යිතොපි කිං ලභිස්සසි, ධුමායන්තොපි න ලභිස්සසි එවා”ති ආහ. ථෙරොපි ධුමායි. සකලපාසාදො එකධුමො අහොසි. සෙට්ඨිනො අක්ඛිනං සුවියා විජ්ඣානකාලො විය අහොසි, ගෙහජ්ඣායනහයෙන පන “ත්වං පජ්ජලන්තොපි න ලභිස්සසි”ති අවත්වා “අයං සමණො සුට්ඨු ලග්ගො, අලද්ධා න ගම්ස්සති, එකමස්ස පුට්ඨං දාපෙස්සාමි”ති භරියං ආහ – “හද්දෙ එකං බුද්දකපුට්ඨං පටිත්වා සමණස්ස දත්වා උය්‍යාපෙහි න”න්ති. සා ථොකං එව පිට්ඨං කපල්ලපානියං පක්ඛිපි, මහාපුට්ඨො හුත්වා සකලපානිං පුරෙත්වා උද්ධුමාතො හුත්වා අට්ඨාසි.

සෙට්ඨි තං දිස්වා “බහුං තයා පිට්ඨං ගහිතං භවිස්සති”ති සයමෙව දබ්බිකණ්ණෙන ථොකං පිට්ඨං ගහෙත්වා පක්ඛිපි, පුට්ඨො පුරිමපුට්ඨතො මහන්තතරො ජාතො. එවං යං යං පවති, සො සො මහන්තමහන්තොව භොති. සො නිබ්බින්නො භරියං ආහ – “හද්දෙ, ඉමස්ස එකං පුට්ඨං දෙහි”ති. තස්සා පච්ඡිකො එකං පුට්ඨං ගණ්හන්ති යා සබ්බෙ එකාබ්බද්ධා අල්ලීයිංසු. සා සෙට්ඨිං ආහ – “සාමි, සබ්බෙ පුට්ඨා එකතො ලග්ගා, විසුං කාතුං න සක්කොමි”ති. “අහං කරිස්සාමි”ති සොපි කාතුං නාසක්ඛි. උභොපි ජනා කොටියං ගහෙත්වා කඬ්ඨන්තාපි වියොපෙතුං නාසක්ඛිංසු

එව. අථස්ස පුටෙහි සද්ධිං වායමන්තස්සෙව සරීරතො සෙදා මුච්චිංසු, පිපාසා උපවිජ්ජී. තතො හරියං ආහ - “හද්දෙ, න මෙ පුටෙහි අත්ථො, පච්ඡියා සද්ධිංයෙව ඉමස්ස දෙහි”ති. සා පච්ඡිං ආදාය ථෙරං උපසඬකමිත්වා අදාසි. ථෙරො උභින්නම්පි ධම්මං දෙසෙසි, තිණ්ණං රතනානං ගුණං කථෙසි, “අත්ථි දින්නං, අත්ථි යිට්ඨ”න්ති දින්නදානාදිනං එලං ගගනතලෙ පුණ්ණවන්දං විය දස්සෙසි.

තං සුත්ථා පසන්නචිත්තො හුත්ථා සෙට්ඨී “හත්තෙ, ආගන්ත්වා ඉමස්මිං පල්ලඬකෙ නිසීදිත්වා පරිභුඤ්ජා”ති ආහ. ථෙරො, “මහාසෙට්ඨී, සම්මාසම්බුද්ධො ‘පුටෙ ඛදිස්සාමි’ති පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං විහාරෙ නිසින්නො, තුම්භාකං රුටියා සති අහං වො නෙස්සාමි, සෙට්ඨිහරියං පුටෙ ව බීරාදිති ව ගණ්හාපෙට්ඨ, සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමා”ති ආහ. “කහං පන, හත්තෙ, එතරහි සත්ථා”ති? “ඉතො පඤ්චවත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ ජෙතවනවිහාරෙ, මහාසෙට්ඨී”ති. “හත්තෙ, කාලං අනතික්කමිත්වා එත්තකං අද්ධානං කථං ගමිස්සාමා”ති. “මහාසෙට්ඨී, තුම්භාකං රුටියා සති අහං වො අත්තනො ඉද්ධිබලෙන නෙස්සාමි, තුම්භාකං පාසාදෙ සොපානසීසං අත්තනො යානෙ එව හවිස්සති, සොපානපරියොසානං පන වො ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ හවිස්සති, උපරිපාසාදා හෙට්ඨාපාසාදං ඔතරණකාලමත්තෙනෙව ජෙතවනං නෙස්සාමි”ති. සො “සාධු, හත්තෙ”ති සම්පට්චිජි.

ථෙරො සොපානසීසං තත්ථෙව කත්ථා “සොපානපාදමූලං ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ හොතු”ති අධිට්ඨාසි. තථෙව අහොසි. ඉති ථෙරො සෙට්ඨිඤ්ච සෙට්ඨිහරියඤ්ච උපරිපාසාදා හෙට්ඨාපාසාදං ඔතරණකාලතො බිජ්ජතරං ජෙතවනං සම්පාපෙසි. තෙ උහොපි සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා කාලං ආරොචෙසුං. සත්ථා හත්තග්ගං පච්ඡිත්ථා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි සද්ධිං භික්ඛුසඬසෙන. මහාසෙට්ඨී බුද්ධජ්වලස්ස භික්ඛුසඬසස්ස දක්ඛිණොදකං අදාසි. හරියාපිස්ස තථාගතස්ස පත්තෙ පුටං පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා අත්තනො යාපනමත්තං ගණ්හි, පඤ්චසතා භික්ඛුපි යාපනමත්තං ගණ්හිංසු. සෙට්ඨී බීරසජ්ජිමුදුසක්ඛරාදිති දදමානො න ඛයං අගමාසි. සත්ථා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං හත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙසි. මහාසෙට්ඨීපි සද්ධිං හරියාය යාවදත්ථං ඛදි. පුචානං පරියොසානමෙව න පඤ්ඤායති. සකලවිහාරෙ භික්ඛුනඤ්ච විසාසාදානඤ්ච දින්නෙසුපි පරියන්තො න පඤ්ඤායතෙව. “හත්තෙ, පුචා පරික්ඛයං න ගච්ජන්ති”ති හගවතො ආරොචෙසුං. “තෙන හි ජෙතවනද්වාරකොට්ඨකෙ ඡඩ්ඛෙට්ඨා”ති. අථ නෙ ද්වාරකොට්ඨකස්ස අවිදුරෙ පබ්භාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඛයිංසු. යාවජ්ජනනාපි තං යානං කපල්ලකපුට්ඨපබ්භාරන්තෙව පඤ්ඤායති. මහාසෙට්ඨී සහ හරියාය හගවන්තං උපසඬකමිත්වා වන්දිත්ථා එකමත්තං අට්ඨාසි. හගවා අනුමොදනාමකාසි. අනුමොදනාවසානෙ උහොපි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං වන්දිත්ථා ද්වාරකොට්ඨකෙ සොපානං ආරුග්ග අත්තනො පාසාදෙයෙව පතිට්ඨහිංසු.

තතො පට්ඨාය සෙට්ඨී අසීතිකොට්ඨනං බුද්ධසාසනෙයෙව වික්කිරි. පුනදිවසෙ සායන්හසමයෙ ධම්මසභායං සන්තිසින්නා භික්ඛු “පස්සථාචුසො,

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ආනුභාවං, අනුපහව්ව නාම සද්ධං, අනුපහව්ව හොගෙ මච්ඡරියසෙට්ඨිං මුහුත්තෙනෙව දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා පුච්ච ගාභාපෙත්වා ජෙනවනං ආනෙත්වා සත්ථු සම්මුඛං කත්වා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි, අහො මහානුභාවො ථෙරො” ති ථෙරස්ස ගුණං කට්ඨන්තා නිසිදිංසු. සත්ථා දිබ්බාය සොතධාතුයා කථං සුත්වා ආගන්ත්වා, “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා” ති පුච්ඡිත්වා, “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, කුලදමකෙන නාම භික්ඛුනා අනුපහව්ව සද්ධං, අනුපහව්ව හොගෙ, කුලං අකිලමෙත්වා අවිහෙයෙත්වා පුජ්ජතො රෙණුං ගණ්හන්තෙන හමරෙන විය උපසඬ්ඛිතමිත්වා බුද්ධගුණං ඡානාපෙතබ්බං, තාදිසො මම පුත්තො මොග්ගල්ලානො” ති ථෙරං පසංසිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

49.

“යථාපි හමරො පුජ්ජං, වණ්ණගන්ධමහෙයං;
පලෙති රසමාදාය, එවං ගාමෙ මුනී වරෙ” ති.

තත්ථ හමරොති යා කාවි මධුකරජාති. පුජ්ජන්ති පුජ්ජාරාමෙ වරන්තො පුජ්ජඤ්ච වණ්ණඤ්ච ගන්ධඤ්ච අහෙයන්තො අවිනාසෙන්තො විවරතීති අත්ථො. පලෙතීති එවං වරිත්වා යාවදන්ථං රසං පිචිත්වා අපරමපි මධුකරණත්ථාය ආදාය පලෙති, සො එවං වනගහනං අජ්ඣොගාගෙත්වා එකස්මිං රුක්ඛස්සසිරෙ තං රජමිස්සකං රසං යපෙත්වා අනුපුබ්බෙන මධුරරසං මධුං කරොති, න තස්ස පුජ්ජාරාමෙ විවරිතපච්චයා පුජ්ජං වා වණ්ණගන්ධං වාස්ස විගච්ඡති, අථ බො සබ්බං පාකතිකමෙව හොති. එවං ගාමෙ මුනී වරෙති එවං සෙබ්බාසෙබ්බෙදො අනාගාරියමුනි කුලපටිපාටියා ගාමෙ භික්ඛං ගණ්හන්තො විවරතීති අත්ථො. න හි තස්ස ගාමෙ වරණපච්චයා කුලානං සද්ධාහානි වා හොගහානි වා හොන්ති. සද්ධාපි හොගාපි පාකතිකාව හොන්ති. එවං වරිත්වා ව පන නික්ඛමිත්වා සෙබ්බමුනි තාව බහිගාමෙ උදකථාසුකට්ඨානෙ සඬ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසිත්තො අක්ඛෙඤ්ජනවණ්ණපටිච්ඡාදනපුත්තමංසුපමාදිවසෙන පච්චවෙක්ඛන්තො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා තථාරූපං වනසණ්ඩං අනුපවිසිත්වා අජ්ඣත්තිකකම්මට්ඨානං සම්මසන්තො චත්තාරො මග්ගෙ, චත්තාරි ව සාමඤ්ඤඵලානි හත්ථගතානෙව කරොති. අසෙබ්බමුනි පන දිට්ඨධම්මසුබ්බවිහාරමනුයුඤ්ජති. අයමස්ස හමරෙන සද්ධං මධුකරණසරික්ඛතා වෙදිතබ්බා. ඉධ පන බිණ්ණාසවොව අධිජපෙතො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං චත්වා උත්තරිපි ථෙරස්ස ගුණං පකාසෙතුං “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව මොග්ගල්ලානෙන මච්ඡරියසෙට්ඨි දමිතො, පුබ්බෙපි නං දමෙත්වා කම්මඵලසම්බන්ධං ඡානාපෙසි ඵවා” ති චත්වා ඉමමත්ථං පකාසෙන්තො අතීතං ආහරිත්වා –

“උහො බඤ්ජා උහො කුණ්ඨි, උහො විසමවක්ඛුකා;

උභින්නං පිළකා ජාතා, නාහං පස්සාමි ඉල්ලිස''න්ති. (ජා. 1.1.78) –

ඉමං ඉල්ලිසජාතකං කථෙසිති.

මච්ඡරියකොසියසෙට්ඨිවත්ථු පඤ්චමං.

6. පාචෙය්‍යකාඡීවකවත්ථු

න පරෙසං විලොමානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො පාචෙය්‍යං නාම ආඡීවකං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකා ගහපතානි පුත්තට්ඨානෙ යපෙත්වා පාචෙය්‍යං නාම ආඡීවකං පටිපත්ති. තස්සානන්තරසරෙසු මනුස්සා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ආගන්ත්වා, “අහො අච්ඡරියා බුද්ධානං ධම්මදෙසනා”ති නානස්පකාරෙහි බුද්ධගුණෙ වණ්ණෙත්ති. සා බුද්ධානං ගුණකථං සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සොතුකාමා ආඡීවකස්ස එතමත්ථං කථෙත්වා, “ගච්ඡස්සාමි අහං බුද්ධසන්තිකං, අය්‍යා”ති ආහ. සො “මා ගච්ඡාහි”ති නිවාරෙත්වා තං පුනස්පුනං යාවමානම්පි නිවාරෙසි එව. සා “අයං මම විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සොතුං න දෙති, සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා ඉධෙව ධම්මං සුඤ්ඤාමි”ති සායන්හසමයෙ පුත්තං පක්කොසිත්වා, “ගච්ඡ, තාත, ස්වාතන්තරාය සත්ථාරං නිමන්තෙහි”ති පෙසෙසි. සො ගච්ඡන්තො පයමතරං ආඡීවකස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තං වන්දිත්වා නිසීදි. අථ තං සො “කහං ගච්ඡසි”ති ආහ. “මාතු වචනෙන සත්ථාරං නිමන්තෙතුං ගච්ඡාමි”ති ආහ. “මා තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාහි”ති. “අලං, අය්‍ය, මම මාතු භායාමි, ගච්ඡස්සාමහ”න්ති. “එතස්ස කතස්සකාරං උභොපි බාදිස්සාම, මා ගච්ඡාහි”ති. “අලං, අය්‍ය, මාතා මෙ තප්පෙස්සති”ති. තෙන හි ගච්ඡ, ගන්ත්වා පන නිමන්තෙත්වා, “අම්භාකං ගෙහං අසුකට්ඨානෙ වා අසුකවීරියං වා අසුකමග්ගෙන වා ගන්තබ්බං”න්ති මා ආචික්ඛි. “සන්තිකෙ යිතො විය අඤ්ඤාන මග්ගෙන ගච්ඡන්තො විය පලායිත්වා එහි”ති. සො ආඡීවකස්ස වචනං සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා නිමන්තෙත්වා ආඡීවකෙන වුත්තනියාමෙනෙව සබ්බං කත්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, “කිං තෙ කතං”න්ති පුට්ඨො, “සබ්බං කතං, අය්‍යා”ති ආහ. “හද්දකං තෙ කතං, තස්ස සක්කාරං උභොපි බාදිස්සාමා”ති වත්වා පුනදිවසෙ ආඡීවකො පාතොව තං ගෙහං අගමාසි. තං ගහෙත්වා පච්ඡාගබ්භෙ නිසීදාපෙසුං.

පටිවිස්සකමනුස්සා තං ගෙහං අල්ලගොමයෙන උපලිම්පිත්වා ලාජපඤ්චමානි පුප්ඵානි විකිරිත්වා සත්ථු නිසීදනත්ථාය මහාරහං ආසනං පඤ්ඤාපෙසුං. බුද්ධෙහි සද්ධිං අපරිච්ඡිතමනුස්සා හි ආසනපඤ්ඤත්තිං න ජානන්ති, බුද්ධානඤ්ච මග්ගදෙසකෙන කිව්චං නාම නත්ථි, බොධිමූලෙ දසසහස්සිසොකධාතුං කම්පෙත්වා සම්බොධිං පත්තදිවසෙයෙව හි නෙසං “අයං මග්ගො නිරයං ගච්ඡති, අයං තිරච්ඡානගොති, අයං පෙත්තිවිසයං, අයං මනුස්සලොකං, අයං දෙවලොකං, අයං අමතමහානිබ්බාන”න්ති සබ්බෙ මග්ගා ආවිභූතා. ගාමනිගමාදීනං පන මග්ගෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. තස්මා සත්ථා පාතොව පත්තවීරමාදාය මහාඋපාසිකාය

ගෙහද්වාරං ගතො. සා ගෙහා නික්බමිත්වා සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා අන්තොනිවෙසනං පවෙසෙත්වා ආසනෙන නිසිදාපෙත්වා දක්ඛිණොදකං දත්වා පණිතෙන බාදනියෙන භොජනියෙන පරිච්ඡි. උපාසිකා කතහත්තකිව්වස්ස සත්ථුනො අනුමොදනං කාරෙතුකාමා පත්තං ගණ්හි. සත්ථා මධුරස්සරෙන අනුමොදනධම්මකථං ආරභි. උපාසිකා ‘‘සාධු, සාධු’’ති සාධුකාරං දදමානා ධම්මං සුණි. ආජීවකොපි පච්ඡාගබ්බෙන නිසිත්තොව තස්සා සාධුකාරං දත්වා ධම්මං සුණන්තියා සද්දං සුත්වා සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. ‘‘න ඉදානෙසා මය්හ’’න්ති නික්බමිත්වා ‘‘නට්ඨාසි කාළකණ්ණි, එතස්ස එවං සක්කාරං කරොති’’ති නානප්පකාරෙන උපාසිකඤ්ච සත්ථාරඤ්ච අක්කොසන්තො පලායි. උපාසිකා තස්ස කථාය ලජ්ජිතා අඤ්ඤථත්තං ගතං විත්තං දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙතුං නාසක්ඛි. අථ නං සත්ථා ‘‘කිං උපාසිකෙ විත්තං දෙසනානුගතං කාතුං න සක්කොසි’’ති? ‘‘හත්තෙ, එතස්ස මෙ කථාය විත්තං අඤ්ඤථත්තං උපගත’’න්ති. සත්ථා ‘‘එවරූපස්ස විසභාගජනස්ස කථිතං කථං නාම ආවජ්ජිතුං න වට්ටති, එවරූපං අසමන්තාහරිත්වා අත්තනො කතාකතමෙව ඔලොකෙතුං වට්ටති’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

50.

‘‘න පරෙසං විලොමානි, න පරෙසං කතාකතං;
අත්තනොව අවෙක්ඛෙය්‍යා, කතානි අකතානි වා’’ති.

තත්ථ න පරෙසං විලොමානීති පරෙසං විලොමානි ඵරූසානි මම්මවිජ්ජෙදකවචනානි න මනසිකාතබ්බානි. න පරෙසං කතාකතන්ති ‘‘අසුකො උපාසකො අස්සද්ධො අප්පසන්තො, නාපිස්ස ගෙහෙ කට්ඨජුහික්ඛාදීනි දියාන්ති, න සලාකහත්තාදීනි, න වීවරාදිපච්චයදානං එතස්ස අත්ථි, තථා අසුකා උපාසිකා අස්සද්ධා අප්පසන්තා, නාපිස්සා ගෙහෙ කට්ඨජුහික්ඛාදීනි දියාන්ති, න සලාකහත්තාදීනි, න වීවරාදිපච්චයදානං එතස්සා අත්ථි, තථා අසුකො හික්ඛු අස්සද්ධො අප්පසන්තො, නාපි උපජ්ඣායවත්තං කරොති, න ආවරියවත්තං, න ආගන්තුකවත්තං, න ගම්කවත්තං, න වෙනියඬගණුවත්තං, න උපොසථාගාරවත්තං, න භොජනසාලාවත්තං, න ජන්තාසරවත්තාදීනි, නාපිස්ස කිඤ්චි ධුතඬගං අත්ථි, න භාවනාරාමතාය උස්සාහමත්තම්පි’’ති එවං පරෙසං කතාකතං නාම න ඔලොකෙතබ්බං. අත්තනොව අවෙක්ඛෙය්‍යාති ‘‘කථං භූතස්ස මෙ රත්තින්දිවා විතිවත්තන්ති පබ්බජිතෙන අභිණ්භං පච්චවෙක්ඛිතබ්බ’’න්ති (අ. නි. 10.48) ඉමං ඔවාදං අනුස්සරන්තො සද්ධාපබ්බජිතො කුලපුත්තො ‘‘කිං නු බො අහං ‘අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා’ති තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා යොගෙ කම්මං කාතුං සක්ඛි, නාසක්ඛි’’න්ති එවං අත්තනො කතාකතානි ඔලොකෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙන සා උපාසිකා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා, දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා ජාතාති.

පාවෙය්‍යකාජීවකවත්ථු ඡට්ඨං.

7. ඡත්තපාණිඋපාසකවත්ථු

යථාපි රුචිරං පුජ්ඵන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො ඡත්තපාණිඋපාසකං ආරබ්භ කපෙසි.

සාවත්ථියඤ්ඤි ඡත්තපාණි නාම උපාසකො තිපිටකධරො අනාගාමී. සො පාතොව උපොසථිකො හුත්වා සත්ථු උපට්ඨානං අගමාසි. අනාගාමීඅරියසාවකානඤ්ඤි සමාදානවසෙන උපොසථකම්මං නාම නත්ථී, මග්ගෙනෙව තෙසං බ්‍රහ්මවරියඤ්ඤි ඵකභත්තිකඤ්ඤි ආගතං. තෙනෙවාහ – “සට්ඨකාරො බො, මහාරාජ, කුම්භකාරො ඵකභත්තිකො බ්‍රහ්මවාරී සීලවා කල්‍යාණධම්මො”ති (ම. නි. 2.288). ඵවං අනාගාමීනො පකතියාව ඵකභත්තිකා ව බ්‍රහ්මවාරීනො ව භොන්ති. සොපි තපෙව උපොසථිකො හුත්වා සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා ධම්මකථං සුඤ්ඤන්තො නිසීදි. තස්මිං සමයෙ රාජා පසෙනදි කොසලො සත්ථු උපට්ඨානං අගමාසි. ඡත්තපාණි උපාසකො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා “උට්ඨාතඛිධං නු බො, නො”ති වින්තෙන්වා – “අහං අග්ගරාජස්ස සන්තිකෙ නිසීන්තො, තස්ස මෙ පදෙසරාජානං දිස්වා උට්ඨාතුං න යුත්තං, රාජා බො පන මෙ අනුට්ඨහන්තස්ස කුජ්ඣස්සති, ඵතස්මිං කුජ්ඣන්තෙපි නෙව උට්ඨහිස්සාමි. රාජානං දිස්වා උට්ඨහන්තෙන හි රාජා ගරුකතො භොති, නො සත්ථා, තස්මා නෙව උට්ඨහිස්සාමි”ති න උට්ඨහි. පණ්ඩිතපුරිසා නාම ගරුතරානං සන්තිකෙ නිසීදිත්වා අනුට්ඨහන්තං දිස්වා න කුජ්ඣන්ති. රාජා පන තං අනුට්ඨහන්තං දිස්වා කුපිතමානසො සත්ථාරං වන්දිත්වා ඵකමන්තං නිසීදි. සත්ථා කුපිතභාවං ඤත්වා, “මහාරාජ, අයං ඡත්තපාණි උපාසකො පණ්ඩිතො දිට්ඨධම්මො තිපිටකධරො අත්ථානත්ථකුසලො”ති උපාසකස්ස ගුණං කපෙසි. රඤ්ඤො තස්ස ගුණකථං සුඤ්ඤන්තස්සෙව විත්තං මුදුකං ජාතං.

අපේකදිවසං රාජා උපරිපාසාදෙ යීතො ඡත්තපාණිං උපාසකං කතභත්තකිව්චං ඡත්තමාදාය උපාහනමාරුය්භ රාජඬගණෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා පක්කොසාපෙසි. සො ඡත්තුපාහනං අපනෙත්වා රාජානමුපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා ඵකමන්තං අට්ඨාසි. අථ තං රාජා ආහ – “භො උපාසක, කින්තෙ ඡත්තුපාහනං අපනීත”න්ති. “රාජා පක්කොසති”ති සුත්වා අපනෙත්වා ආගතොමිහී”ති. “අජ්ජ අම්භාකං රාජභාවො තුම්භෙහි ඤාතො භවිස්සති”ති. “සදාපි මයං, දෙව, තුම්භාකං රාජභාවං ජානාමා”ති. “යදි ඵවං කස්මා පුරිමදිවසෙ සත්ථු සන්තිකෙ නිසීන්තො මං දිස්වා න උට්ඨහි”ති? “මහාරාජ, අහං අග්ගරාජස්ස සන්තිකෙ නිසීන්තො, පදෙසරාජානං දිස්වා උට්ඨහන්තො සත්ථරි අගාරවං පවෙදෙයාං, තස්මා න උට්ඨහි”න්ති. “භොතු, භො, තිට්ඨතෙතං”. “තුම්භෙ කිර දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකානං අත්ථානත්ථානං කුසලා තිපිටකධරා අම්භාකං අන්තෙපුරෙ ධම්මං වාවෙථා”ති. “න සක්කොමි, දෙවා”ති. “කිං කාරණා”ති? “රාජගෙහං නාම මහාසාවජ්ජං, දුයුත්තසුයුත්තකානි ගරුකානෙත්ථ, දෙවා”ති. “මා ඵවං වදෙථ, ‘පුරිමදිවසෙ මං දිස්වා න උට්ඨිතොමිහී’ති මා කුක්කුච්චං කරොථා”ති. “දෙව, ගිහීනං විවරණට්ඨානං නාම මහාසාවජ්ජං, ඵකං පබ්බජිතං පක්කොසාපෙත්වා ධම්මං වාවාපෙථා”ති. රාජා

“සාධු, හො, ගවිෂථ තුම්හෙ” ති තං උයොයාඡෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං යාචි, “හන්තෙ, මල්ලිකා ච දෙවී වාසහඛත්තියා ච ධම්මං පරියාපුණ්ණිසාමාති වදන්ති, පඤ්චභි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිබද්ධං මම ගෙහං ගන්ත්වා තාසං ධම්මං උද්දිසාම” ති. “බුද්ධානං නිබද්ධං එකට්ඨානගමනං නාම නත්ථී, මහාරාජා” ති. “තෙන හි, හන්තෙ, අඤ්ඤං එකං භික්ඛුං දෙවා” ති. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරස්ස භාරමකාසි. ථෙරො නිබද්ධං ගන්ත්වා තාසං උද්දෙසං උද්දිසති. තාසු මල්ලිකා සක්කච්චං ගහෙත්වා සජ්ඣායිත්වා උද්දෙසං පටිච්ඡාපෙසි. වාසහඛත්තියා පන නෙව සක්කච්චං ගණ්හාති, න සජ්ඣායති, න උද්දෙසං පටිච්ඡාපෙතුං සක්කොති.

අථෙකදිවසං සත්ථා ථෙරං පුච්ඡි – “කිමානන්ද, උපාසිකා ධම්මං පරියාපුණන්ති” ති? “ආම, හන්තෙ” ති. “කා සක්කච්චං ගණ්හාති” ති? “මල්ලිකා, හන්තෙ, සක්කච්චං ගණ්හාති, සක්කච්චං සජ්ඣායති, සක්කච්චං උද්දෙසං පටිච්ඡාපෙතුං සක්කොති. තුම්හාකං පන ඤාතිධිතා නෙව සක්කච්චං ගණ්හාති, න සජ්ඣායති, න උද්දෙසං පටිච්ඡාපෙතුං සක්කොති” ති. සත්ථා ථෙරස්ස වචනං සුත්වා, “ආනන්ද, මයා කථිතධම්මො නාම සක්කච්චමසුණන්තස්ස අග්ගණ්හන්තස්ස අසජ්ඣායන්තස්ස අදෙසෙන්තස්ස චණ්ණසම්පන්නං අගන්ධකපුෂ්ඨං විය අඵලො හොති, සක්කච්චං පන සවනාදීනි කරොන්තස්ස මහජඵලො හොති මහානිසංඝො” ති වත්වා ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

51.

“යථාපි රුචිරං පුෂ්ඨං, චණ්ණචන්තං අගන්ධකං;
එවං සුභාසිතා වාචා, අඵලා හොති අකුබ්බතො.

52.

“යථාපි රුචිරං පුෂ්ඨං, චණ්ණචන්තං සගන්ධකං;
එවං සුභාසිතා වාචා, සඵලා හොති කුබ්බතො” ති.

තත්ථ රුචිරන්ති සොහනං. චණ්ණචන්තන්ති චණ්ණසණ්ඨානසම්පන්නං, අගන්ධකන්ති ගන්ධවිරහිතං පාලිහද්දකගිරිකණ්ණිකජයසුමනාදිහෙදං. එවං සුභාසිතා වාචාති සුභාසිතා වාචා නාම තෙපිටකං බුද්ධවචනං. තං චණ්ණසණ්ඨානසම්පන්නං අගන්ධකපුෂ්ඨසදිසං. යථා පන අගන්ධකපුෂ්ඨං යො නං ධාරෙති, තස්ස සරීරෙ ගන්ධං න ඵරති, එවං එතම්පි යො නං සක්කච්චං සවනාදීනි න සමාවරති, තස්ස සක්කච්චං අසමාවරන්තස්ස යං තත්ථ කත්තබ්බං, තං අකුබ්බතො සුතගන්ධඤ්ච වාචාගන්ධඤ්ච පටිපත්තිගන්ධඤ්ච න ආවහති අඵලා හොති. තෙන වුත්තං – “එවං සුභාසිතා වාචා, අඵලා හොති අකුබ්බතො” ති. සගන්ධකන්ති චම්පකනීලූප්පලාදිහෙදං. එවන්ති යථා තං පුෂ්ඨං ධාරෙන්තස්ස සරීරෙ ගන්ධො ඵරති, එවං තෙපිටකබුද්ධවචනසඬ්ඛාතා සුභාසිතා වාචාපි. කුබ්බතොති යො සක්කච්චං සවනාදීනි තත්ථ කත්තබ්බං කරොති, සා අස්ස පුග්ගලස්ස සඵලා හොති,

සුතගන්ධවාචාගන්ධපටිපත්තිගන්ධානං ආවහනතො මහජ්ඵලා හොති,
මහානිසංසාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛ්‍යු සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා
ජාතාති.

ජත්තපාණිඋපාසකවත්ථු සත්තමං.

8. විසාඛාවත්ථු

යථාපි පුජ්ඵරාසිම්භාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං උපනිස්සාය
පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො විසාඛං උපාසිකං ආරඬ්භ කපෙසි.

සා කිර අඬගරටියෙ හද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස
ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො අග්ගමහෙසියා සුමනදෙවියා කුච්ඡස්මිං නිබ්බන්ති. තස්සා
සත්තවස්සිකකාලෙ සත්ථා සෙලබ්‍රාහ්මණාදීනං බොධනෙයාඛන්ධවානං
උපනිස්සායසම්පදං දිස්වා මහාභික්ඛුසඩ්ඨපරිවාරො වාරිකං වරමානො තං නගරං
පාපුණි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ මෙණ්ඩකො, ගහපති, තස්මිං නගරෙ පඤ්චන්තං
මහාපුඤ්ඤානං ජෙට්ඨකො හුත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං කරොති. පඤ්ච මහාපුඤ්ඤා නාම
මෙණ්ඩකො සෙට්ඨි, චන්දපදුමා නාම තස්සෙව ජෙට්ඨකහරියා, තස්සෙව
ජෙට්ඨකපුත්තො ධනඤ්චයො නාම, තස්ස හරියා සුමනදෙවී නාම,
මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො දාසො පුණ්ණො නාමාති. න කෙවලඤ්ච
මෙණ්ඩකසෙට්ඨියෙව, බිම්බිසාරරඤ්ඤො පන විජිතෙ පඤ්ච අම්බහොගා නාම
අහෙසුං – ජොතිකො, ජට්ලො, මෙණ්ඩකො, පුණ්ණො, කාකවලියොති. තෙසු
අයං මෙණ්ඩකසෙට්ඨි දසබලස්ස අත්තනො නගරං සම්පත්තභාවං ඤාත්වා පුත්තස්ස
ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ධිතරං විසාඛං දාරිකං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – “අම්ම,
තුය්හම්පි මඬගලං, අම්භාකම්පි මඬගලං, තව පරිවාරෙහි පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි
සද්ධිං පඤ්ච රථසතානි ආරුය්හ පඤ්චහි දාසිසතෙහි පරිවුතා දසබලස්ස
පව්වුග්ගමනං කරොහි” ති. සා “සාධු” ති පටිස්සුණිත්වා තථා අකාසි.
කාරණාකාරණෙසු පන කුසලත්තා යාවතිකා යානස්ස භූමි, යානෙන ගන්ත්වා යානා
පච්චොරොහිත්වා පත්තිකාව සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා චන්දිත්වා එකමන්තං
අට්ඨාසි. අට්ඨසා වරියාවසෙන සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. සා දෙසනාවසානෙ පඤ්චහි
දාරිකාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. මෙණ්ඩකසෙට්ඨි බො
සත්ථාරමුපසඬකම්ත්වා ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය ස්වාතනාය
නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො නිවෙසනෙ පණිතෙන බාදනියෙන
හොජනියෙන බුද්ධජපමුඛං භික්ඛුසඩ්ඨං පරිවිසිත්වා එතෙනෙව උපායෙන
අඬ්ඨමාසං මහාදානමදාසි. සත්ථා හද්දියනගරෙ යථාභිරන්තං විහරිත්වා පක්කාමි.

තෙන බො පන සමයෙන බිම්බිසාරො ව පසෙනදි කොසලො ව අඤ්ඤමඤ්ඤං
 හගිනිපතිකා හොන්ති. අටෙකදිවසං කොසලරාජා වින්තෙසි – “බිම්බිසාරස්ස
 විජිතෙ පඤ්ච අමිතභොගා මහාපුඤ්ඤා වසන්ති, මය්හං විජිතෙ එකොපි තාදිසො
 නත්ථි, යංනුනාහං බිම්බිසාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එකං මහාපුඤ්ඤං
 යාවෙය්‍ය”න්ති. සො තත්ථ ගන්ත්වා රඤ්ඤා කතපට්ඨන්ටාරො “කිං කාරණා
 ආගතොසි”ති පුට්ඨො ““තුම්භාකං විජිතෙ පඤ්ච අමිතභොගා මහාපුඤ්ඤා වසන්ති,
 තතො එකං ගහෙත්වා ගමිස්සාමි”ති ආගතොමිහි, තෙසු මෙ එකං දෙවා”ති ආහ.
 “මහාකුලානි අමිහෙහි වාලෙතුං න සක්කා”ති ආහ. “අහං අලද්ධා න ගමිස්සාමි”ති
 ආහ. රාජා අමච්චෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා “ජොතිකාදීනං මහාකුලානං වාලනං නාම
 මහාපට්ඨියා වාලනසදිසං, මෙණ්ඩකමහාසෙට්ඨිස්ස පුත්තො ධනඤ්චයසෙට්ඨි නාම
 අත්ථි, තෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා පට්චවනං තෙ දස්සාමි”ති වත්වා තං
 පක්කොසාපෙත්වා, තාත, කොසලරාජා “එකං ධනසෙට්ඨිං ගහෙත්වා ගමිස්සාමි”ති
 වදන්ති, ත්වං තෙන සද්ධිං ගච්ඡාහි”ති. “තුම්භෙසු පහිණන්තෙසු ගමිස්සාමි, දෙවා”ති.
 “තෙන හි පට්චවිජං කත්වා ගච්ඡ, තාතා”ති. සො අත්තනො
 කත්තබ්බයුත්තකමකාසි. රාජාපිස්ස මහන්තං සක්කාරං කත්වා, “ඉමං ආදාය
 ගච්ඡවා”ති පසෙනදිරාජානං උය්‍යාපෙසි. සො තං ආදාය සබ්බත්ථ
 එකරත්තිවාසෙන ගච්ඡන්තො එකං ඵාසුකට්ඨානං පත්වා නිවාසං ගණ්හි, අථ නං
 ධනඤ්චයසෙට්ඨි පුච්ඡි – “ඉදං කස්ස විජිත”න්ති? “මය්හං, සෙට්ඨි”ති. “කීව දුරො
 ඉතො සාවත්ථි”ති? “සත්තයොජනමත්ථකෙ”ති. “අත්තොනගරං සම්බාධං,
 අම්භාකං පරිජනො මහන්තො, සචෙ රොචෙථ, ඉධෙව වසෙය්‍යාම, දෙවා”ති. රාජා
 “සාධු”ති සම්පට්චිජිත්වා තස්මිං යානෙ නගරං මාපෙත්වා තස්ස දත්වා අගමාසි.
 තස්මිං පදෙසෙ සයං වසනට්ඨානස්ස ගහිතත්තා නගරස්ස සාකෙතන්ත්වෙව නාමං
 අහොසි.

සාවත්ථියමපි බො මිගාරසෙට්ඨිනො පුත්තො පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරො නාම
 වයප්පත්තො අහොසි. අථ නං මාතාපිතරො වදිංසු – “තාත, තච රුච්චනට්ඨානෙ
 එකං දාරිකං උපධාරෙහි”ති. “මය්හං එවරුපාය හරියාය කිච්චං නත්ථි”ති, පුත්ත, මා
 එවං කරි, කුලං නාම අපුත්තකං න තිට්ඨති”ති. සො පුනප්පුනං වූච්චමානො “තෙන
 හි පඤ්චකල්‍යාණසමන්තාගතං දාරිකං ලභමානො තුම්භාකං වචනං කරිස්සාමි”ති
 ආහ. “කානි පනෙතානි පඤ්ච කල්‍යාණානි නාම, තාතා”ති. කෙසකල්‍යාණං,
 මංසකල්‍යාණං, අට්ඨිකල්‍යාණං, ඡවිකල්‍යාණං, වයකල්‍යාණන්ති. මහාපුඤ්ඤාය හි
 ඉත්ථියා කෙසා මොරකලාපසදිසා හුත්වා මුඤ්චිත්වා විස්සට්ඨා නිවාසනන්තං
 පහරිත්වා නිවත්තිත්වා උද්ධග්ගා තිට්ඨන්ති, ඉදං කෙසකල්‍යාණං නාම,
 දන්තාවරණං බිම්බඵලසදිසං වණ්ණසම්පන්නං සමං සුච්ඡිතං හොති, ඉදං
 මංසකල්‍යාණං නාම, දන්තා සුක්කා සමා අවිරළා උස්සාපෙත්වා ය්පිතවජිරපන්ති විය
 සමච්ඡින්නසඬ්ඛපන්ති විය ව සොහන්ති, ඉදං අට්ඨිකල්‍යාණං නාම, කාළියා
 වුණ්ණකාදිහි අවලිත්තො එව ඡව්චණ්ණො සිනිද්ධො නිලුප්පලදාමසදිසො හොති,
 ඔදාතාය ව කණ්කාරපුප්ඵදාමසදිසො හොති, ඉදං ඡවිකල්‍යාණං නාම, දසක්ඛන්තුං
 විජාතාපි බො පන සකිං විජාතා විය අවිගතයොබ්බනායෙව හොති, ඉදං

වයකලායාණං නාම භොති. අථස්ස මාතෘපිතරො අට්ඨත්තරසතබ්බාන්මණෙ නිමන්තෙත්වා භොජෙත්වා “පඤ්චකලායාණසමන්තාගතා ඉත්ථියො නාම භොන්ති”ති පුච්ඡංසු. “ආම, භොන්ති”ති. “තෙන හි ඵවරූපං දාරිකං පරියෙසිතුං අට්ඨ ජනා ගච්ඡන්තු”ති බහුං ධනං දත්වා “ආගතකාලෙ වො කත්තබ්බං ජානිස්සාම, ගච්ඡං, ඵවරූපං දාරිකං පරියෙසං, දිට්ඨකාලෙ ච ඉමං පිලන්ධනං දදෙය්‍යාමා”ති සතසහස්සග්ගිකං සුවණ්ණමාලං දත්වා උයොයාජෙසුං.

තෙ මහත්තමහත්තානි නගරානි ගන්ත්වා පරියෙසමානා පඤ්චකලායාණසමන්තාගතං දාරිකං අදිස්වා නිවත්තිත්වා ආගච්ඡන්තා විවට්ඨාත්තත්තදිවසෙ සාකෙතං අනුජපත්තා – “අජ්ජ අම්භාකං කම්මං නිජඵජ්ජිස්සති”ති විත්තයිංසු. තස්මිං පන නගරෙ අනුසංචච්ඡරං විවට්ඨාත්තත්තං නාම භොති. තදා බහි අනික්ඛමනකුලානිපි පරිවාරෙන සද්ධිං ගෙහා නික්ඛමිත්වා අජ්ජට්ඨිඡන්තො සරිරෙන පදසාව නදීතීරං ගච්ඡන්ති. තස්මිං දිවසෙ බත්තියමහාසාලාදීනං පුත්තාපි “අත්තනො සමානජාතිකං මනාපං කුලදාරිකං දිස්වා මාලාගුලෙන පරික්ඛිපිස්සාමා”ති තං තං මග්ගං නිස්සාය තිට්ඨන්ති. තෙපි බො බ්‍රාහ්මණා නදීතීරෙ එකං සාලං පවිසිත්වා අට්ඨංසු. “තස්මිං බණෙ විසාබා පන්තරසසොළසවස්සද්දෙසිකා හුත්වා සබ්බාහරණපට්මණ්ඩිතා පඤ්චති කුමාරිකාසතෙහි පරිවුතා නදිං ගන්ත්වා න්භායිස්සාමී”ති තං පදෙසං පත්තා, අථ බො මෙසො උට්ඨහිත්වා පාවස්සි. පඤ්චසතා කුමාරිකායො වෙගෙන ගන්ත්වා සාලං පවිසිංසු. බ්‍රාහ්මණා ඔලොකෙන්තා තාසු එකමිපි පඤ්චකලායාණසමන්තාගතං න පස්සිංසු. අථ විසාබා පකතිගමනෙනෙව සාලං පාවිසි, වත්ථාහරණානි තෙමිංසු. බ්‍රාහ්මණා තස්සා වත්තාරි කලායාණානි දිස්වා දන්තෙ පස්සිතුකාමා “අලසජාතිකා අම්භාකං ධිතා, එතිස්සා සාමිකො කඤ්ඡිකමත්තමිපි න ලහිස්සති මඤ්ඤෙ”ති අඤ්ඤමඤ්ඤං කට්ඨංසු. අථ නෙ විසාබා ආහ – “කං වදෙථ තුම්හෙ”ති? “තං කට්ඨම, අම්මා”ති. මධුරො හි තස්සා සද්දො කංසතාලසරො විය නිච්ඡරති. අථ නෙ පුත මධුරසද්දෙන “කිං කාරණා භණාමා”ති පුච්ඡ. “තච පරිවාරිත්ථියො වත්ථාලඤ්ඤායොරෙ අතෙමෙත්වා වෙගෙන සාලං පවිට්ඨා, තුය්හං එත්තකං යානං වෙගෙන ආගමනමත්තමිපි නත්ථී, වත්ථාහරණානි තෙමෙත්වා ආගතාසි. තස්මා කට්ඨම, අම්මා”ති.

“තාතා, ඵවං මා වදෙථ, අහං එතාහි බලවතරා, කාරණං පන සල්ලක්ඛෙත්වා ජවෙන නාගතාමිහි”ති. “කිං, අම්මා”ති? “තාතා, වත්තාරො ජනා ජවමානා න සොහන්ති, අපරමිපි කාරණං අත්ථී”ති. “කතමෙ වත්තාරො ජනා ජවමානා න සොහන්ති, අම්මා”ති? තාතා, අහිසිත්තරාජා තච සබ්බාහරණපට්මණ්ඩිතො කච්ඡං බන්ධිත්වා රාජඨගණෙ ජවමානො න සොහති, “කිං අයං රාජා ගහපතිකො විය ධාවති”ති අඤ්ඤදත්ථු ගරහං ලහති, සණ්කං ගච්ඡන්තොව සොහති. රඤ්ඤො මඨගලහත්ථීපි අලඤ්ඤායොරෙ ජවමානො න සොහති, වාරණලීලාය ගච්ඡන්තොව සොහති. පබ්බජිතො ජවමානො න සොහති, “කිං අයං සමණො ගිහී විය ධාවති”ති කෙවලං ගරහමෙව ලහති, සමිතගමනෙන පන සොහති. ඉත්ථී ජවමානා න සොහති, “කිං එසා ඉත්ථී පුරිසො විය ධාවති”ති ගරහිතබ්බාව භොති, “ඉමෙ වත්තාරො ජනා

ජවමානා න සොහන්ති, තාතා” ති. “කතමං පන අපරං කාරණං, අම්මා” ති? “තාතා, මාතෘපිතරො නාම ධිතරං අභිගපච්චිඨගානි සංඤ්ඨාපෙත්වා පොසෙත්ති. මයඤ්ඨි වික්කිණෙය්‍යහණ්ඨං නාම, අම්මෙහ පරකුලපෙසනත්ථාය පොසෙත්ති. සචෙ ජවමානානං නිවත්ථදුස්සකණ්ණෙ වා අක්කමිත්වා භූමියං වා පක්ඛලිත්වා පතිතකාලෙ හත්ථො වා පාදො වා හිජ්ජෙය්‍ය, කුලස්සෙව භාරො භවෙය්‍ය, පසාධනහණ්ඨං පන මෙ තෙමෙත්වා සුස්සිස්සති. ඉමං කාරණං සල්ලක්ඛෙත්වා න ධාවිතාමහි, තාතා” ති.

බ්‍රාහ්මණා තස්සා කථනකාලෙ දන්තසම්පත්තිං දිස්වා “එවරූපා නො දන්තසම්පත්ති දිට්ඨපුබ්බා” ති තස්සා සාධුකාරං දත්වා, “අම්ම, තුය්හමෙවෙසා අනුච්ඡවිකා” ති වත්වා තං සුවණ්ණමාලං පිලන්ධයිංසු. අථ නෙ පුච්ඡි – “කතරනගරතො ආගතාත්ථ, තාතා” ති? “සාවත්ථිතො, අම්මා” ති. “සෙට්ඨිකුලං කතරං නාමා” ති? “මිගාරසෙට්ඨි නාම, අම්මා” ති. “අය්‍යපුත්තො කො නාමා” ති? “පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරො නාම, අම්මා” ති. සා “සමානජාතිකං නො කුල” තිත්ති අධිවාසෙත්වා පිතු සාසනං පහිණි “අම්මාකං රථං පෙසෙතු” ති. කිඤ්චාපි හි සා ආගමනකාලෙ පදසා ආගතා, සුවණ්ණමාලාය පන පිලන්ධනකාලතො පට්ඨාය තථා ගන්තුං න ලහති, ඉස්සරදාරිකා රථාදිහි ගච්ඡන්ති, ඉතරා පකතියානකං වා අහිරුහන්ති, ඡත්තං වා තාලපණ්ණං වා උපරි කරොන්ති, තස්මිම්පි අසති නිවත්ථසාටකස්ස දසන්තං උක්ඛිපිත්වා අංසෙ ඛිපන්තා ගච්ඡන්ති එව. තස්සා පන පිතා පඤ්ච රථසතානි පෙසෙසි. සා සපරිවාරා රථං ආරුය්හ ගතා. බ්‍රාහ්මණාපි එකතොව අගමංසු. අථ නෙ සෙට්ඨි පුච්ඡි – “කුතො ආගතාත්ථා” ති? “සාවත්ථිතො මහාසෙට්ඨි” ති. “සෙට්ඨි කතරො නාමා” ති? “මිගාරසෙට්ඨි නාමා” ති. “පුත්තො කො නාමා” ති? “පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරො නාම මහාසෙට්ඨි” ති. “ධනං කිත්තක” තිත්ති? “චත්තාලිසකොට්ඨො මහාසෙට්ඨි” ති. “ධනං තාව අම්මාකං ධනං උපාදාය කාකණිකමත්තං, දාරිකාය පන ආරක්ඛමත්තාය ලද්ධකාලතො පට්ඨාය කිං අඤ්ඤෙන කාරණෙනා” ති අධිවාසෙසි. සො තෙසං සක්කාරං කත්වා එකාහද්විහං වසාපෙත්වා උය්‍යාපෙසි.

තෙ සාවත්ථිං ගන්ත්වා මිගාරසෙට්ඨිස්ස “ලද්ධා නො දාරිකා” ති ආරොචයිංසු. “කස්ස ධිතා” ති? “ධනඤ්චයසෙට්ඨිතො” ති. සො “මහාකුලස්ස මෙ දාරිකා ලද්ධා, ඛිජ්ජමෙව නං ආනෙතුං වට්ටති” ති තත්ථ ගමනත්ථං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා “මහාකුලං එතං මයා ඛිම්බිසාරස්ස සන්තිකා ආනෙත්වා සාකෙතෙ නිවෙසිතං, තස්ස සම්මානං කාතුං වට්ටති” ති අහමිපි ආගමිස්සාමි” ති ආහ, සො “සාධු, දෙවා” ති වත්වා ධනඤ්චයසෙට්ඨිතො සාසනං පෙසෙසි – “මයි ආගච්ඡන්තෙ රාජාපි ආගමිස්සති, මහන්තං රාජබලං එත්තකස්ස ජනස්ස කත්තබ්බයුත්තකං කාතුං සක්ඛිස්සසි, න සක්ඛිස්සසි” ති? ඉතරොපි “සචෙපි දස රාජානො ආගච්ඡන්ති, ආගච්ඡන්තු” ති පටිසාසනං පෙසෙසි. මිගාරසෙට්ඨි තාව මහන්තෙ නගරෙ ගෙහගොපකමත්තං යිපෙත්වා සෙසජනං ආදාය ගන්ත්වා අභිසංයොජනමත්තෙ යානෙ යත්වා “ආගතාමිහා” ති සාසනං පහිණි. ධනඤ්චයසෙට්ඨි බහුපණ්ණාකාරං පෙසෙත්වා ධිතරා සද්ධිං මන්තෙසි, “අම්ම,

සසුරො කිර තෙ කොසලරඤ්ඤා සද්ධිං ආගතො, තස්ස කතරං ගෙහං පටිජග්ගිතබ්බං, රඤ්ඤො කතරං, උපරාජාදීනං කතරානී”ති? පණ්ඩිතා සෙට්ඨිධීතා වජිරග්ගතිබ්බිණ්ණඤාණා කප්පසතසහස්සං පත්ථිතපත්ථනා අභිනීභාරසම්පන්නා “සසුරස්ස මෙ අසුකගෙහං පටිජග්ගථ, රඤ්ඤො අසුකගෙහං, උපරාජාදීනං අසුකානී”ති සංවිදහින්වා දාසකම්මකරෙ පක්කොසාපෙත්වා “එත්තකා රඤ්ඤො කත්තබ්බකිච්චං කරොථ, එත්තකා උපරාජාදීනං, හත්ථිඅස්සාදයොපි තුම්භෙයෙව පටිජග්ගථ, අස්සබන්ධාදයොපි ආගන්ත්වා මඬගලජණං අනුභවිස්සන්ති”ති සංවිදහී. “කිං කාරණා”? “මයං විසාබාය මඬගලට්ඨානං ගන්ත්වා න කිඤ්චි ලහිමහ, අස්සරක්ඛණාදීනි කරොන්තා සුඛං න විවරිමහා”ති කෙච්චි වත්තුං මා ලහිංසු”ති.

තං දිවසමෙව විසාබාය පිතා පඤ්චසතෙ සුවණ්ණකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා “ධීතු මෙ මහාලතාපසාධනං නාම කරොථා”ති රත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසහස්සං, තදනුරූපානි ච රජතමණිමුත්තාපවාලවජිරාදීනි දාපෙසී. රාජා කතිපාහං වසින්වා ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස සාසනං පහිණි “න සක්කා සෙට්ඨිතා අම්භාකං චිරං පොසනං නාම කාතුං, දානි දාරිකාය ගමනකාලං ජානාතු”ති. සොපි රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසී – “ඉදානි වස්සකාලො ආගතො, න සක්කා චතුමාසං විවරිතුං, තුම්භාකං බලකායස්ස යං යං ලද්ධං වට්ටති, සබ්බං තං මම භාරො, මයා පෙසිතකාලෙ දෙවො ගම්ස්සති”ති. තතො පට්ඨාය සාකෙතනගරං නිව්චනක්ඛත්තං විය අහොසී. රාජානං ආදිං කත්වා සබ්බෙසං මාලාගන්ධවත්ථාදීනි පටියත්තානෙව හොන්ති. තතො තෙ ජනා විත්තයිංසු – “සෙට්ඨි අම්භාකමෙව සක්කාරං කරොති”ති, එවං තයො මාසා අතික්කන්තා, පසාධනං පන තාව න නිට්ඨාති. කම්මන්තාධිට්ඨායකා ආගන්ත්වා සෙට්ඨිතො ආරොවෙසුං – “අඤ්ඤං අසන්නං නාම නත්ථි, බලකායස්ස පන හත්තපවනදාරුනි නප්පහොන්ති”ති. “ගච්ඡථ, තාතා, ඉමස්මිං නගරෙ පරිජිණ්ණො හත්ථිසාලාදයො වෙච්ච පරිජිණ්ණකානි ච ගෙහානි ගහෙත්වා පවථා”ති. එවං පවත්තානම්පි අඬ්ඬමාසො අතික්කන්තො. තතො පුනපි “දාරුනි නත්ථි”ති ආරොවයිංසු. “ඉමස්මිං කාලෙ න සක්කා දාරුනි ලද්ධං, දුස්සකොට්ඨාගාරානි විවරිත්වා ථුලසාටකෙහි වට්ටියො කත්වා තෙලවාට්ඨු තෙමෙත්වා හත්තං පවථා”ති. තෙ අඬ්ඬමාසං තථා අකංසු. එවං වත්තාරො මාසා අතික්කන්තා, පසාධනම්පි නිට්ඨිතං.

තස්මිං පසාධනෙ වතස්සො වජිරනාලියො උපයොගං අගමංසු, මුත්තානං එකාදස නාලියො, පවාලස්ස බාවිසති නාලියො, මණිනං තෙත්තිංස නාලියො. ඉති එතෙහි ච අඤ්ඤෙහි ච රතනෙහි නිට්ඨානං අගමාසී. අසුත්තමයං පසාධනං රජතෙන සුත්තකිච්චං කරිංසු. තං සීසෙ පටිමුක්කං පාදපිට්ඨිං ගච්ඡති. තස්මිං තස්මිං යානෙ මුද්දිකා යොපෙත්වා කතා සුවණ්ණමයා ගණ්ඨිකා හොන්ති, රජතමයා පාසකා, මත්ථකමජ්ඣෙ එකා මුද්දිකා, ද්විසු කණ්ණපිට්ඨිසු ද්වෙ, ගලවාටකෙ එකා, ද්විසු ජත්තුසු ද්වෙ, ද්විසු කප්පරෙසු ද්වෙ, ද්විසු කට්පස්සෙසු ද්වෙති. තස්මිං බො පන පසාධනෙ එකං මොරං කරිංසු, තස්ස දක්ඛිණපක්ඛෙ රත්තසුවණ්ණමයානි පඤ්ච පත්තසතානි අහෙසුං, වාමපක්ඛෙ පඤ්ච පත්තසතානි, තුණ්ඩං පවාලමයං, අක්ඛිති මණිමයානි, තථා ගීවා ච පිඤ්ජානි ච, පත්තනාලියො රජතමයා, තථා ජඬ්ඬායො.

සො විසාබාය මත්ථකමජ්ඣේකෙ පබ්බතකුටෙ යත්වා නව්වනමයුරො විය බායති. පත්තනාලිසහස්සස්ස සද්දො දිබ්බසඛිතීතං විය පඤ්චඛිතිකතුරියසොසො විය ච පවත්තති. සන්තිකං උපගතායෙව තස්සා අමොරභාවං ජානන්ති. පසාධනං නවකොට්ඨග්ගනකං අහොසි, සතසහස්සං හත්ථකමමමුලං දිශිත්ථ.

“කිස්ස පන නිස්සන්දෙන තායෙනං පසාධනං ලද්ධ”න්ති? සා කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ වීසතියා භික්ඛුසහස්සානං විවරසාටකං දත්වා සුත්තමිසි සුවියොපි රජනමිසි අත්තනො සන්තකමෙව අදාසි. තස්ස විවරදානස්ස නිස්සන්දෙන ඉමං මහාලතාපසාධනං ලභි. ඉත්ථිනඤ්ඤි විවරදානං මහාලතාපසාධනභණ්ඩෙන මත්ථකං පජ්ජොති, පුරිසානං ඉද්ධිමයපත්තවිවරෙනාති. එවං මහාසෙට්ඨි චතුරි මාසෙහි ධිතු පරිවච්ඡං කත්වා තස්සා දෙය්‍යධම්මං දදමානො කභාපණුපුරාති පඤ්ච සකට්ඨතාති අදාසි, සුවණ්ණභාජනපුරාති පඤ්ච, රජතභාජනපුරාති පඤ්ච, තම්බභාජනපුරාති පඤ්ච, පත්තුණ්ණවත්ථකොසෙය්‍යවත්ථපුරාති පඤ්ච, සජ්ජිපුරාති පඤ්ච, තෙලපුරාති පඤ්ච, සාලිතණ්ඩුලපුරාති පඤ්ච, නඬිගලඵාලාදිඋපකරණපුරාති පඤ්චසකට්ඨතාති අදාසි. එවං කිරස්ස අහොසි – “මම ධිතු ගතට්ඨානෙ ‘අසුකෙන නාම මෙ අත්ථො’ති මා පරස්ස ගෙහද්වාරං පහිණි”ති. තස්මා සබ්බපකරණාති දාපෙසි. එකෙකස්මිං රටෙ සබ්බාලඬකාරපටිමණ්ඩිතා තිස්සො තිස්සො චණ්ණදාසියො යපෙත්වා පඤ්ච රථසතාති අදාසි. “එතං න්භාපෙත්තියො භොජෙත්තියො අලඬකරොත්තියො විවරථා”ති දියඬසහස්සපරිවාරිකායො අදාසි. අථස්ස එතදහොසි – “මම ධිතු ගාවො දස්සාමි”ති. සො පුරිසෙ ආණාපෙසි – “ගච්ඡට්ඨ හණෙ චූළවජස්ස ද්වාරං විවරිත්වා තිසු ගාචුතෙසු තිස්සො හෙරියො ගහෙත්වා තිට්ඨට්, පුටුලතො උසහමත්තෙ යානෙ උභොසු පස්සෙසු තිට්ඨට්. ගාවීනං තතො පරං ගන්තුං මා අදත්ථ. එවං ධීතකාලෙ හෙරිසඤ්ඤං කරෙය්‍යාථා”ති. තෙ තථා අකංසු. තෙ ගාවීනං චජතො නික්ඛමිත්වා ගාචුතං ගතකාලෙ හෙරිසඤ්ඤං අකංසු, පුන අඬසියොජනං ගතකාලෙ අකංසු. පුනපි තිගාචුතං ගතකාලෙ හෙරිසඤ්ඤං අකංසු, පුටුලතො ගමනඤ්ච නිවාරෙසු. එවං දීසතො තිගාචුතෙ, පුටුලතො උසහමත්තෙ යානෙ ගාවියො අඤ්ඤමඤ්ඤං නිසංසන්තියො අට්ඨංසු.

මහාසෙට්ඨි “මම ධිතු එත්තකා ගාවො අලං, ද්වාරං පිදහථා”ති චජද්වාරං පිදහාපෙසි. ද්වාරස්මිං පිදහිතෙ විසාබාය පුඤ්ඤබලෙන බලවගාවො ච ධෙනුයො ච උජ්ජතිත්වා උජ්ජතිත්වා නික්ඛමිංසු. මනුස්සානං වාරෙත්තානං වාරෙත්තානමෙව සට්ඨිසහස්සා බලවගාවො ච සට්ඨිසහස්සා ධෙනුයො ච නික්ඛන්තා, තත්තකා බලවච්ඡා තාසං ධෙනුනං උසහා උජ්ජතිත්වා අනුබන්ධා අහෙසු. “කිස්ස පන නිස්සන්දෙන එවං ගාවො ගතා”ති? නිවාරෙත්තානං නිවාරෙත්තානං දින්නදානස්ස. සා කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිකිස්ස රඤ්ඤො සත්තන්තං ධීතානං කනිට්ඨා සඬසදාසි නාම හුත්වා වීසතියා භික්ඛුසහස්සානං පඤ්චගොරසදානං දදමානා ථෙරානඤ්ච දහරානඤ්ච සාමණෙරානඤ්ච පත්තං පිදහිත්වා, “අලං, අල”න්ති නිවාරෙත්තානමිසි “ඉදං මධුරං, ඉදං මනාප”න්ති අදාසි. එවං තස්ස නිස්සන්දෙන වාරියමානාපි ගාවො නික්ඛමිංසු. සෙට්ඨිනා එත්තකස්ස ධනස්ස

දින්නකාලෙ සෙට්ටිහරියා ආහ - “තුම්හෙහි මය්හං ධීතු සබ්බං සංවිදහිතං,
වෙය්‍යාවච්චකරා පන දාසදාසියො න සංවිදහිතා, කිං කාරණා” ති? “මම ධීතරි
සසිනෙහනිස්සිනෙහානං ජානනත්ථං. අහඤ්ඤි තාය සද්ධිං ආගච්ඡමානකෙ ගීවාය
ගහෙත්වා න පහිණාමි, යානං ආරුය්හ ගමනකාලෙයෙව එතාය සද්ධිං ගන්තුකාමා
ගච්ඡන්තු, මා අගන්තුකාමාති වක්ඛාමි” ති ආහ.

අථ “ස්වෙ මම ධීතා ගමිස්සති” ති ගබ්භෙ නිසින්නො ධීතරං සමීපෙ
නිසිදාපෙත්වා, “අම්ම, පතිකුලෙ වසන්නියා නාම ඉමඤ්ච ඉමඤ්ච ආචාරං රක්ඛිතුං
වට්ටති” ති ඔවාදමදාසි. අයම්පි මිගාරසෙට්ඨි අනන්තරගබ්භෙ නිසින්නො
ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ඔවාදං අස්සොසි. සොපි සෙට්ඨි ධීතරං එවං ඔවදි -

“අම්ම, සසුරකුලෙ වසන්නියා නාම අත්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො,
බහිඅග්ගි අත්තො න පචෙසෙතබ්බො, දදන්තස්සෙව දාතබ්බං, අදදන්තස්ස න
දාතබ්බං, දදන්තස්සාපි අදදන්තස්සාපි දාතබ්බං, සුඛං නිසිදිතබ්බං, සුඛං
භුඤ්ජිතබ්බං, සුඛං නිපජ්ජිතබ්බං, අග්ගි පරිවරිතබ්බො, අත්තොදෙවතා
නමස්සිතබ්බා” ති.

ඉමං දසවිධං ඔවාදං දත්වා පුනදිවසෙ සබ්බා සෙනියො සන්නිපාතෙත්වා
රාජසෙනාය මජ්ඣෙ අට්ඨ කුටුම්භිකෙ පාටිභොගෙ ගහෙත්වා, “ස්වෙ මෙ
ගතට්ඨානෙ ධීතු දොසො උප්පජ්ජති, තුම්හෙහි සොධෙතබ්බො” ති වත්වා
නවකොට්ඨාසනකෙත මහාලතාපසාධනෙන ධීතරං පසාධෙත්වා
න්භානවුණ්ණමුලකං චතුපණ්ණාසකොට්ඨනං දත්වා යානං ආරොපෙත්වා
සාකෙතස්ස සාමන්තා අත්තනො සන්තකෙසු අනුරාධපුරමත්තෙසු වුද්දසසු
හත්තගාමෙසු හෙරිං වරාපෙසි - “මම ධීතරා සද්ධිං ගන්තුකාමා ගච්ඡන්තු” ති. තෙ
සද්දං සුත්වාච - “අම්මාකං අය්‍යාය ගමනකාලෙ කිං අම්මාකං ඉධා” ති වුද්දස
ගාමකා කිඤ්චි අසෙසෙත්වා නික්ඛමිංසු? ධනඤ්චයසෙට්ඨිපි රඤ්ඤො ච
මිගාරසෙට්ඨිනො ච සක්කාරං කත්වා ටොකං අනුගන්ත්වා තෙහි සද්ධිං ධීතරං
උය්‍යොපෙසි.

මිගාරසෙට්ඨිපි සබ්බපච්ඡතො යානකෙ නිසිදිත්වා ගච්ඡන්තො බලකායං දිස්වා,
“කෙ නාමෙතෙ” ති පුච්ඡි. “සුණ්ණාය වො වෙය්‍යාවච්චකරා දාසිදාසා” ති.
“එත්තකෙ කො පොසෙස්ස” ති? “පොථෙත්වා තෙ පලාපෙථ, අපලායන්තෙ ඉතො
දණ්ඩං කරොථා” ති. විසාඛා පන “අපෙථ, මා වාරෙථ, බලමෙව බලස්ස හත්තං
දස්සති” ති ආහ. සෙට්ඨි එවං වුත්තෙපි, “අම්ම, නත්ථි අම්මාකං එතෙහි අත්ථො,
කො එතෙ පොසෙස්සති” ති ලෙඩ්ඛුදණ්ඩාදීනි පොථෙත්වා පලාපෙත්වා සෙසකෙ
“අලං අම්මාකං එත්තකෙහි” ති ගහෙත්වා පායාසි. අථ විසාඛා සාවත්ථීනගරද්වාරං
සම්පත්තකාලෙ විත්තෙසි - “පට්චිජන්නයානස්මිං නු ඛො නිසිදිත්වා පටිසිස්සාමි,
උදාහු රථෙ යත්වා” ති. අථස්සා එතදහොසි - “පට්චිජන්නයානෙන මෙ පටිසන්නියා
මහාලතාපසාධනස්ස විසෙසො න පඤ්ඤායිස්සති” ති. සා සකලනගරස්ස අත්තානං
දස්සෙත්ති රථෙ යත්වා නගරං පාවිසි. සාවත්ථීවාසිනො විසාඛාය සම්පත්තිං දිස්වා,

“එසා කිර විසාබා නාම, එවරුපා අයං සම්පත්ති එතිස්සාව අනුච්ඡවිකා” ති ආභංසු. ඉති සා මහාසම්පත්තිසා සෙට්ඨිනො ගෙහං පාවිසි. ගතදිවසෙ වස්සා සකලනගරවාසිනො “අම්භාකං ධනඤ්චයසෙට්ඨි අත්තනො නගරං සම්පත්තානං මහාසක්කාරං අකාසි” ති යථාසත්ති යථාබලං පණ්ණාකාරං පහිණිංසු. විසාබා පහිතපහිතං පණ්ණාකාරං තස්මිංයෙව නගරෙ අඤ්ඤමඤ්ඤෙසු කුලෙසු සබ්බත්ථකමෙව දාපෙසි. ඉති සා “ඉදං මය්හං මාතු දෙථ, ඉදං මය්හං පිතු දෙථ, ඉදං මය්හං භාතු දෙථ, ඉදං මය්හං හගිනියා දෙථා” ති තෙසං තෙසං වයානුරූපං පියවචනං වත්වා පණ්ණාකාරං පෙසෙන්නි සකලනගරවාසිනො ඤාතකෙ විය අකාසි. අථස්සා රත්තිභාගසමනන්නරෙ ආපඤ්ඤවළවාය ගබ්හවුට්ඨානං අහොසි. සා දාසිහි දණ්ඩදීපිකා ගාභාපෙත්වා තත්ථ ගන්න්වා වළවං උණ්හොදකෙන න්භාපෙත්වා තෙලෙන මක්ඛාපෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව අගමාසි.

මිගාරසෙට්ඨිපි පුත්තස්ස ආවාහමඬිගලං කරොන්නො ධුරවිහාරෙ වසන්නම්පි තථාගතං අමනසිකරිත්වා දීඝරත්තං නග්ගසමණකෙසු පතිට්ඨිතෙන පෙමෙන වොදියමානො “මය්හං අය්‍යානම්පි සක්කාරං කරිස්සාමි” ති එකදිවසං අනෙකසතෙසු නවභාජනෙසු නිරුද්ධපායාසං පවාපෙත්වා පඤ්චසතෙ අවෙලකෙ නිමන්නාපෙත්වා අන්නොගෙහං පවෙසෙත්වා, “ආගච්ඡතු මෙ සුණිසා, අරහන්නෙ වන්දතු” ති විසාබාය සාසනං පහිණි. සා “අරහන්නො” ති වචනං සුත්වා සොතාපන්නා අරියසාවිකා හට්ඨතුට්ඨා හුත්වා තෙසං භොජනට්ඨානං ආගන්න්වා තෙ ඔලොකෙත්වා, “එවරුපා හිරොත්තජ්ජවිරහිතා අරහන්නා නාම න භොන්නි, කස්මා මං සසුරො පක්කොසාපෙසි” ති, “ධි, ධි” ති සෙට්ඨිං ගරහිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා. අවෙලකා තං දිස්වා සබ්බෙ එකජ්ජහාරෙතෙව සෙට්ඨිං ගරහිංසු – “කිං ත්වං, ගහපති, අඤ්ඤං නාලත්ථ, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවිකං මහාකාළකණ්ණිං ඉධ පවෙසෙසි, වෙගෙන නං ඉමස්මා ගෙහා නික්කඩ්ඨාපෙහි” ති. සො “න සක්කා මයා ඉමෙසං වචනමත්තෙනෙව නික්කඩ්ඨාපෙතුං, මහාකුලස්ස සා ධිතා” ති චිත්තෙත්වා, “අය්‍යා, දහරා නාම ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා කරෙය්‍යුං, තුම්හෙ තුණ්හි භොථා” ති තෙ උයෙයාපෙත්වා සයං මහාරහෙ ආසනෙ නිසිදිත්වා සුවණ්ණපාතියං නිරුද්ධං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජී.

තස්මිං සමයෙ එකො පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරො පිණ්ඩාය වරන්නො තං නිවෙසනං පාවිසි. විසාබා සසුරං බ්‍රිජයමානා ධිතා තං දිස්වා “සසුරස්ස ආචික්ඛිතුං අයුත්ත” ත්ති යථා සො ථෙරං පස්සති, එවං අපගන්ත්වා අට්ඨාසි. සො පන බාලො ථෙරං දිස්වාපි අපස්සන්නො විය හුත්වා අධොමුඛො භුඤ්ජතෙව. විසාබා “ථෙරං දිස්වාපි මෙ සසුරො සඤ්ඤං න කරොති” ති ඤාත්වා, “අතිච්ඡථ, හන්නෙ, මය්හං සසුරො පුරාණං බාදති” ති ආභ. සො නිගණ්ඨෙහි කථිතකාලෙ අධිවාසෙත්වාපි “පුරාණං බාදති” ති චුත්තක්ඛණ්ණෙයෙව හත්ථං අපනෙත්වා, “ඉමං පායාසං ඉතො නිහරථ, එතං ඉමස්මා ගෙහා නික්කඩ්ඨථ, අයං මං එවරුපෙ මඬිගලකාලෙ අසුවිබාදකං නාම කරොති” ති ආභ. තස්මිං ඛො පන නිවෙසනෙ සබ්බෙපි දාසකම්මකරා විසාබාය සන්නකාව, කො නං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගණ්හිස්සති, මුඛෙන කථෙතුං සමත්ථොපි නත්ථී. විසාබා සසුරස්ස කථං සුත්වා ආභ – “තාත, න එත්තකෙනෙව මයං නික්ඛමාම, තාහං

තුම්හෙහි උදකතිත්ථතො කුම්භදාසී විය ආනිතා, ධර්මානකමාතාපිතුනං ධීතරො නාම න එත්තකෙනෙව නික්ඛමන්ති, එතෙනෙව මෙ කාරණෙන පිතා ඉධාගමනකාලෙ අට්ඨ කුටුම්භිකෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘සවෙ මෙ ධීතු දොසො උප්පජ්ජති, සොධෙය්‍යාථා’ති වත්වා මං තෙසං හත්ථෙ ධ්වපෙසී, තෙ පක්කොසාපෙත්වා මය්හං දොසාදොසං සොධාපෙථා’ති.

සෙට්ඨි “කල්‍යාණං එසා කථෙති”ති අට්ඨ කුටුම්භිකෙ පක්කොසාපෙත්වා, “අයං දාරිකා මඬගලකාලෙ නිසීදිත්වා සුවණ්ණපාතියං නිරුද්ධපායාසං පරිභුඤ්ජන්තං මං ‘අසුච්ඛාදකො’ති වදති”ති ආහ, “ඉමිස්සා දොසං ආරොපෙත්වා ඉමං ගෙහතො නික්කඩ්ඪ්ථා”ති. “එවං කිර, අම්මා”ති. තාහං එවං වදාමි, එකස්මිං පන පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරෙ සරද්ථාරෙ ධීතෙ සසුරො මෙ අප්පොදකං මධුපායාසං පරිභුඤ්ජන්තො තං න මනසිකරොති, අහං “මය්හං සසුරො ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පුඤ්ඤං න කරොති, පුරාණපුඤ්ඤමෙව බාදති”ති වින්තෙත්වා, “අතිවිජථ, හන්තෙ, මය්හං සසුරො පුරාණං බාදති”ති අවචං, “එත්ථ මෙ කො දොසො”ති? “අය්‍ය, ඉධ දොසො නත්ථි, අම්මාකං ධීතා යුත්තං කථෙති, ත්වං කස්මා කුජ්ඣසී”ති? “අය්‍යා, එස තාව දොසො මා භොතු, අයං පන එකදිවසං මජ්ඣිමයාමෙ දාසීපරිවුතා පච්ඡාගෙහං අගමාසී”ති. “එවං කිර, අම්මා”ති. “තාතා, නාහං අඤ්ඤෙන කාරණෙන ගතා, ඉමස්මිං පන ගෙහෙ ආජානෙය්‍යවළවාය විජාතාය සඤ්ඤම්පි අකත්වා නිසීදිතුං නාම අයුත්ත”න්ති දණ්ඩදීපිකා ගාභාපෙත්වා උණ්භොදකාදීනිපි ගාභාපෙත්වා දාසීහි සද්ධිං ගන්ත්වා වළවාය විජාතපරිහාරං කාරාපෙසිං, “එත්ථ මෙ කො දොසො”ති? “අය්‍ය, ඉධ දොසො නත්ථි, අම්මාකං ධීතා තව ගෙහෙ දාසීහිපි අකත්තබ්බයුත්තකං කම්මං කරොති, ත්වං කිං එත්ථ දොසං පස්සසී”ති?

අය්‍යා, ඉධාපි තාව දොසො මා භොතු, ඉමිස්සා පන පිතා ඉධාගමනකාලෙ ඉමං ඔවදන්තො ගුරුතෙ පටිච්ඡන්තෙ දස ඔවාදෙ අදාසී, තෙසං අත්ථං න ජානාමි, තෙසං මෙ අත්ථං කථෙතු. ඉමිස්සා පන පිතා “අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො”ති ආහ, “සක්කා නු බො අම්මහෙහි උභතො පටිච්ඡස්සකගෙහානං අග්ගිං අදත්වා වසිතු”න්ති? “එවං කිර, අම්මා”ති. “තාතා, මය්හං පිතා න එතං සන්ධාය කථෙසී. ඉදං පන සන්ධාය කථෙසී – ‘අම්ම, තව සස්සුසසුරසාමිකානං අගුණං දිස්වා බහි තස්මිං තස්මිං ගෙහෙ ධ්වත්වා මා කථෙසී. එවරුපො හි අග්ගිසදිසො අග්ගි නාම නත්ථි’”ති.

අය්‍යා, එතං තාව එවං භොතු, ඉමිස්සා පන පිතා “බාහිරතො අග්ගි න අන්තො පච්චෙසතබ්බො”ති ආහ, “කිං සක්කා අම්මහෙහි අන්තො අග්ගිමිහි නිබ්බුතෙ බාහිරතො අග්ගිං අනාහරිතු”න්ති? “එවං කිර, අම්මා”ති. තාතා, මය්හං පිතා න එතං සන්ධාය කථෙසී, ඉදං පන සන්ධාය කථෙසී – සවෙ පටිච්ඡස්සකගෙහෙසු ඉත්ථියො වා පුරිසා වා සස්සුසසුරසාමිකානං අගුණං කථෙත්ති, තෙහි කථිතං ආහරිත්වා “අසුකො නාම තුම්භාකං එවඤ්ච එවඤ්ච අගුණං කථෙති”ති පුන මා කථෙය්‍යාසී. “එතෙන හි අග්ගිනා සදිසො අග්ගි නාම නත්ථි”ති. එවං ඉමස්මිම්පි කාරණෙ සා නිද්දොසාව අභොසී. යථා ව එත්ථ, එවං සෙසෙසුපි.

තෙසු පන අයමධිප්පායො – යම්පි හි තස්සා පිතරා “යෙ දදන්ති, තෙසංයෙව දාතබ්බ”න්ති වුත්තං. තං “යාවිතකං උපකරණං ගහෙත්වා යෙ පටිදෙන්ති, තෙසඤ්ඤෙව දාතබ්බ”න්ති සන්ධාය වුත්තං.

“යෙ න දෙන්ති, තෙසං න දාතබ්බ”න්ති ඉදම්පි යෙ යාවිතකං ගහෙත්වා න පටිදෙන්ති, තෙසං න දාතබ්බන්ති සන්ධාය වුත්තං.

“දදන්තස්සාපි අදදන්තස්සාපි දාතබ්බ”න්ති ඉදං පන දලිද්දෙසු ඤාතිමිත්තෙසු සම්පත්තෙසු තෙ පටිදාතුං සක්කොන්තු වා මා වා, තෙසං දාතුමෙව වට්ටනීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං නිසීදිතබ්බ”න්ති ඉදම්පි සස්සුසසුරසාමිකෙ දිස්වා වුට්ඨාතබ්බට්ඨානෙ නිසීදිතුං න වට්ටනීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති ඉදං පන සස්සුසසුරසාමිකෙහි පුරෙතරං අභුඤ්ජිත්වා තෙ පරිවිසිත්වා සබ්බෙහි ලද්ධාලද්ධං ඤත්වා පච්ඡා සයං භුඤ්ජිතුං වට්ටනීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං නිපජ්ජිතබ්බ”න්ති ඉදම්පි සස්සුසසුරසාමිකෙහි පුරෙතරං සයනං ආරුය්හ න නිපජ්ජිතබ්බං, තෙසං කත්තබ්බයුත්තකං චත්තපට්චත්තං කත්වා පච්ඡා සයං නිපජ්ජිතුං යුත්තන්ති සන්ධාය වුත්තං.

“අග්ගි පරිවරිතබ්බො”ති ඉදං පන සස්සුම්පි සසුරම්පි සාමිකම්පි අග්ගික්ඛන්ධං විය උරගරාජානං විය ච කත්වා පස්සිතුං වට්ටනීති සන්ධාය වුත්තං.

“අත්තොදෙවතා නමස්සිතබ්බො”ති ඉදම්පි සස්සුඤ්ඤෙව සසුරඤ්ඤෙව සාමිකඤ්ඤෙව දෙවතා විය කත්වා දට්ඨුං වට්ටනීති සන්ධාය වුත්තං. එවං සෙට්ඨී ඉමෙසං දසඔවාදානං අත්ථං සුත්වා පටිවචනං අපස්සන්තො අධොමුඛො නිසීදි.

අථ නං කුටුම්භිකා “කිං සෙට්ඨී අඤ්ඤොපි අම්භාකං ධිතු දොසො අත්ථී”ති පුච්ඡිංසු. “නත්ථී, අය්‍යා”ති. “අථ කස්මා නං නිද්දොසං අකාරණෙන ගෙහා නික්කඩ්ඨාපෙසී”ති එවං වුත්තෙ විසාඛා ආහ – “තාතා, කිඤ්චාපි මය්හං සසුරස්ස වචනෙන පට්ඨමෙව ගමනං න යුත්තං, පිතා පන මෙ ආගමනකාලෙ මම දොසසොධනත්ථාය මං තුම්භාකං හත්ථෙ යපෙසී, තුම්භෙහි ච මෙ නිද්දොසභාවො ඤාතො, ඉදානි ච මය්හං ගන්තුං යුත්තං”න්ති දාසිදාසෙ “යානාදිහි සජ්ජාපෙථා”ති ආණාපෙසී. අථ නං සෙට්ඨී කුටුම්භිකෙ ගහෙත්වා “අම්ම, මයා අජානිත්වාච කලීතං, ඛමාහි මෙ”ති ආහ. “තාත, තුම්භාකං ඛමිතබ්බං තාව ඛමාමි, අහං පන බුද්ධසාසනෙ අවෙච්චප්පන්තස්ස කුලස්ස ධිතා, න මයං විතා හික්ඛුසඬ්ඝෙන චත්තාම, සවෙ මම රුට්ඨා හික්ඛුසඬ්ඝං පටිජග්ගිතුං ලභාමි, වසිස්සාමි”ති. “අම්ම, ත්වං යථාරුට්ඨා තච සමණෙ පටිජග්ගා”ති ආහ.

විසාබා දසබලං නිමන්තාපෙත්වා පුනදිවසෙ නිවෙසනං පවෙසෙසි.
 නග්ගසමණාපි සත්ථු මිගාරසෙට්ඨිනො ගෙහං ගමනභාවං සුත්වා ගන්ත්වා ගෙහං
 පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. විසාබා දක්ඛිණොදකං දත්වා ‘‘සබ්බො සක්කාරො
 පටියාදිතො, සසුරො මෙ ආගන්ත්වා දසබලං පරිවිසතු’’ති සාසනං පෙසෙසි. අථ නං
 ගන්තුකාමං ආඡීවකා ‘‘මා බො ත්වං, ගහපති, සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං
 ගච්ඡා’’ති නිවාරෙසුං. සො ‘‘සුඤ්භා මෙ සයමෙව පරිවිසතු’’ති සාසනං පහිණි. සා
 බුද්ධස්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං පරිවිසිත්වා නිට්ඨිතෙ භත්තකිච්චෙ පුන සාසනං පෙසෙසි
 – ‘‘සසුරො මෙ ආගන්ත්වා ධම්මකථං සුඤ්ඤාතු’’ති. අථ නං ‘‘ඉදානි අගමනං නාම
 අතිවිය අයුත්ත’’න්ති ධම්මං සොතුකාමතාය ගච්ඡන්තං පුන තෙ ආහංසු – ‘‘තෙන හි
 සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මං සුඤ්ඤාත්තො බහිසාණියා නිසීදිත්වා සුඤ්ඤාහි’’ති.
 පුරෙතරමෙවස්ස ගන්ත්වා සාණිං පරික්ඛිපිංසු. සො ගන්ත්වා බහිසාණියං නිසීදි.
 සත්ථා ‘‘ත්වං බහිසාණියං වා නිසීද, පරකුට්ටෙ වා පරසෙලෙ වා පරවක්කවාලෙ වා
 පන නිසීද, අහං බුද්ධො නාම සක්කොමි තං මම සද්දං සාවෙතු’’න්ති මහාජම්බුං
 බන්ධෙ ගහෙත්වා වාලෙන්තො විය අමතවස්සං වස්සෙන්තො විය ව ධම්මං
 දෙසෙතුං අනුපුබ්බිං කථං ආරභි.

සම්මාසම්බුද්ධෙ ව පන ධම්මං දෙසෙන්තෙ පුරතො ධීතාපි පච්ඡන්තො ධීතාපි
 වක්කවාලසනං වක්කවාලසහස්සං අතික්කමිත්වා ධීතාපි අකනිට්ඨභවනෙ ධීතාපි
 ‘‘සත්ථා මමඤ්ඤෙව ඔලොකෙති, මය්හමෙව ධම්මං දෙසෙති’’ති වදන්ති. සත්ථා හි
 තං තං ඔලොකෙන්තො විය තෙන තෙන සද්ධිං සල්ලපන්තො විය ව අහොසි.
 චන්දසමා කිර බුද්ධා. යථා චන්දො ගගනමජ්ඣෙකෙ ධීතො ‘‘මය්හං උපරි චන්දො,
 මය්හං උපරි චන්දො’’ති සබ්බසත්තානං බායති, එවමෙව යත්ථ කත්ථවි ධීතානං
 අභිමුඛෙ ධීතා විය බායන්ති. ඉදං කිර තෙසං අලඬ්ඨකතස්සං ඡිත්තදිත්වා
 අඤ්ඤාතඤ්ඤාති උප්පාටෙත්වා හදයමංසං උප්පාටෙත්වා පරස්ස දාසත්ථාය
 ජාලිසදිසෙ පුත්තෙ කණ්භාජිනාසදිසා ධීතරො මද්දිසදිසා පජාපතියො පරිච්චජිත්වා
 දිත්තදානස්ස ඵලං. මිගාරසෙට්ඨිපි බො තථාගතෙ ධම්මදෙසනං විනිවත්තෙන්තෙ
 බහිසාණියං නිසින්නොව සහස්ස නයපට්මණ්ඩිතෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය
 අවලාය සද්ධාය සමන්තාගතො තිසු රතනෙසු නික්කඬ්ඛො හුත්වා සාණිකණ්ණං
 උක්ඛිපිත්වා ආගන්ත්වා සුඤ්ඤාය ථනං මුඛෙන ගහෙත්වා, ‘‘ත්වං මෙ අජ්ජතො
 පට්ඨාය මාතා’’ති තං මාතුට්ඨානෙ යපෙසි. තතො පට්ඨාය මිගාරමාතා නාම ජාතා.
 පච්ඡාභාගෙ පුත්තං ලභිත්වාපි මිගාරොතිස්ස නාමමකාසි.

මහාසෙට්ඨි සුඤ්ඤාය ථනං විස්සජ්ජෙන්වා ගන්ත්වා භගවතො ද්විසු පාදෙසු
 සිරසා නිපතිත්වා පාදෙ පාණිහි ව පරිසම්බාහන්තො මුඛෙන ව පරිවුම්බන්තො
 ‘‘මිගාරො අහං, භන්තෙ, මිගාරො අහං, භන්තෙ’’ති තික්ඛන්තුං නාමං සාවෙන්වා,
 ‘‘අහං, භන්තෙ, එත්තකං කාලං යත්ථ නාම ද්විත්තං මහජ්ඣලන්ති න ජානාමි,
 ඉදානි ව මෙ සුඤ්ඤාය නිස්සාය ඤාතං, සබ්බා අපායදුක්ඛා මුත්තොමිහි, සුඤ්ඤා මෙ
 ඉමං ගෙහං ආගච්ඡන්ති මම අත්ථාය භිතාය සුබාය ආගතා’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ
 —

“සොහං අජ්ජ පජානාමි, යත්ථ දින්නං මහජ්ඵලං;
අත්ථාය වත මෙ හද්දා, සුඤ්ඤා සරමාගතා”ති.

විසාඛා පුනදිවසත්ථායපි සත්ථාරං නිමන්තෙසි. අථස්සා පුනදිවසෙපි සස්සු
සොතාපත්තිඵලං පත්තා. තතො පට්ඨාය තං ගෙහං සාසනස්ස විවට්ඨ්වාරං අහොසි.
තතො සෙට්ඨි වින්තෙසි – “ඛණ්ඩපකාරා මෙ සුඤ්ඤා පසන්නාකාරමස්සා කර්ස්සාමි,
එතිස්සා භාරියං පසාධනං නිව්චකාලං පසාධෙතුං න සක්කා, සල්ලහුකමස්සා දිවා ව
රත්තො ව සබ්බඉරියාපට්ඨ පසාධනයොග්ගං පසාධනං කාරෙස්සාමි”ති
සතසහස්සග්ගසනකං සනමට්ඨකං නාම පසාධනං කාරෙත්වා තස්මිං නිට්ඨිතෙ
බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසඤ්ඤා නිමන්තෙත්වා සක්කච්චං භොජෙත්වා විසාඛං සොළසහි
ගන්ධොදකසට්ඨි න්භාපෙත්වා සත්ථු සම්මුඛෙ යපෙත්වා පසාධෙත්වා සත්ථාරං
වන්දාපෙසි. සත්ථා අනුමොදනං කත්වා විහාරමෙව ගතො. විසාඛාපි තතො පට්ඨාය
දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්ති සත්ථු සන්තිකා අට්ඨ වරෙ (මහාව. 350) ලභිත්වා
ගගනතලෙ වන්දලොඛා විය පඤ්ඤායමානා පුත්තධිතාහි වුඩ්ඪිං පාපුණි. තස්සා කිර
දස පුත්තා දස ධිතරො ව අහෙසුං. තෙසු එකෙකස්ස දස දස පුත්තා දස දස ධිතරො
අහෙසුං. තෙසු තෙසුපි එකෙකස්ස දස දස පුත්තා දස දස ධිතරො වානි එවමස්සා
පුත්තනත්තපනත්තසන්තානවසෙන පවත්තානි විසාධිකානි වත්තාරි සතානි අට්ඨ ව
පාණසහස්සානි අහෙසුං. තෙනාහු පොරාණා –

“විසාඛා වීසති පුත්තා, නත්තා ව වතුරො සතා;
පනත්තා අට්ඨසහස්සා, ජම්බුදීපෙ සුපාකටා”ති.

ආයු වීසවස්සසතං අහොසි, සීසෙ එකමිපි පලිතං නාම නාහොසි, නිව්චං
සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය අහොසි. තං පුත්තනත්තපනත්තපරිවාරං විහාරං
ගච්ඡන්ති. දිස්වා, “කතමා එත්ථ විසාඛා”ති පරිපුච්ඡිතාරො භොන්ති? යෙ නං
ගච්ඡන්ති. පස්සන්ති, “ඉදානි ථොකං ගච්ඡතු, ගච්ඡමානාව නො, අය්‍යා සොහති”ති,
වින්තෙත්ති. යෙ නං ධීතං නිසින්තං නිපන්තං පස්සන්ති, “ඉදානි ථොකං නිපජ්ජතු,
නිපන්තාව නො, අය්‍යා, සොහති”ති වින්තෙත්ති. ඉති සා “වතුසු ඉරියාපට්ඨ
අසුකඉරියාපට්ඨන නාම න සොහති”ති වත්තබ්බා න භොති. පඤ්චන්තං බො පන
හත්ථිතං බලං ධාරෙති. රාජා “විසාඛා කිර පඤ්චන්තං හත්ථිතං බලං ධාරෙති”ති
සුත්වා තස්සා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා ආගමනවෙලාය ථාමං වීමංසිතුකාමො
හත්ථිං විස්සජ්ජාපෙසි, සො සොණ්ඩං උක්ඛිපිත්වා විසාඛාහිමුඛො අගමාසි. තස්සා
පරිවාරිත්ථියො පඤ්චසතා එකච්චා පලායිංසු, එකච්චා න පරිස්සජ්ජිත්වා “කිං
ඉද්”න්ති වුත්තෙ – “රාජා කිර තෙ, අය්‍යෙ, බලං වීමංසිතුකාමො හත්ථිං
විස්සජ්ජාපෙසි”ති වදිංසු. විසාඛා ඉමං දිස්වා, “කිං පලායිතෙන, කථං නු බො තං
ගණ්ඨිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා, “සවෙ තං දළ්භං ගණ්ඨිස්සාමි, විනස්සෙය්‍යා”ති ද්විතී
අඩ්ගුලිහි සොණ්ඩාය ගහෙත්වා පටිපණාමෙසි. හත්ථි අත්තානං සන්ධාරෙත්වා යාතුං
නාසක්ඛි, රාජභිගණෙ උක්ඛුට්ඨො හුත්වා පතීතො. මහාජනො සාධුකාරං අදාසි.
සාපි සපරිවාරා සොත්ථිනා ගෙහං අගමාසි.

තෙන බො පන සමයෙන සාවත්ථියං විසාබා මිගාරමානා බහුපුත්තා හොති
 බහුනත්තා අරොගපුත්තා අරොගනත්තා අභිමඬිගලසම්මතා, තාවතකෙසු
 පුත්තනත්තෙසු එකොපි අන්තරා මරණං පත්තො නාම නාහොසි. සාවත්ථිවාසිනො
 මඬිගලෙසු ඡණෙසු විසාබං පයමං නිමන්තෙත්වා හොපෙන්නි. අපේකස්මිං
 උස්සවදිවසෙ මහාජනෙ මණ්ඩිතපසාධිතෙ ධම්මස්සවනාය විහාරං ගච්ඡන්තෙ
 විසාබාපි නිමන්තිතට්ඨානෙ භුඤ්ජිත්වා මහාලතාපසාධනං පසාධෙත්වා මහාජනෙන
 සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා ආභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා උත්තරාසඬිගෙන භණ්ඩිකං
 බන්ධිත්වා දාසියා අදාසි. යං සන්ධාය වුත්තං -

“තෙන බො පන සමයෙන සාවත්ථියං උස්සවො හොති, මනුස්සා
 අලඬිකතපට්ඨයත්තා ආරාමං ගච්ඡන්ති, විසාබාපි මිගාරමානා
 අලඬිකතපට්ඨයත්තා විහාරං ගච්ඡති. අථ බො විසාබා මිගාරමානා ආභරණානි
 ඔමුඤ්චිත්වා උත්තරාසඬිගෙන භණ්ඩිකං බන්ධිත්වා දාසියා අදාසි ‘හන්ද ඡෙ
 ඉමං භණ්ඩිකං ගණ්හාහි’”ති (පාවි. 503).

සා කිර විහාරං ගච්ඡන්ති චිත්තෙසි - “එවරුපං මහග්ගං පසාධනං සීසෙ
 පටිමුක්කං යාව පාදපිට්ඨිං අලඬිකාරං අලඬිකරිත්වා විහාරං පවිසිතුං අයුත්ත”න්ති
 නං ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩිකං කත්වා අත්තනො පුඤ්ඤෙනෙව නිබ්බත්තාය
 පඤ්චහන්ථිථාමධරාය දාසියා හන්තේ අදාසි. සා එව කිර තං ගණ්හිතුං සක්කොති.
 තෙන නං ආහ - “අම්ම, ඉමං පසාධනං ගණ්හ, සත්ථුසන්තිකා නිවත්තනකාලෙ
 පසාධෙස්සාමි න”න්ති. තං පන දත්වා සනමට්ඨකං පසාධනං පසාධෙත්වා සත්ථාරං
 උපසඬිකම්ත්වා ධම්මං අස්සොසි, ධම්මස්සවනාවසානෙ හගවත්තං වන්දිත්වා
 උට්ඨාය පක්කාමි. සාපිස්සා දාසි තං පසාධනං පමුට්ඨා. ධම්මං සුත්වා පන
 පක්කන්තාය පරිසාය සවෙ කිඤ්චි පමුට්ඨං හොති, තං ආනන්දත්ථෙරො පටිසාමෙති.
 ඉති සො තං දිවසං මහාලතාපසාධනං දිස්වා සත්ථු ආරොචෙසි - “හන්තෙ, විසාබා
 පසාධනං පමුස්සිත්වා ගතා”ති. “එකමන්තං යපෙහි, ආනන්දා”ති. ථෙරො තං
 උක්ඛිපිත්වා සොපානපස්සෙ ලග්ගෙත්වා යපෙසි.

විසාබාපි සුප්පියාය සද්ධිං “ආගන්තුකගමිකගිලානාදීනං කත්තබ්බයුත්තකං
 ජානිස්සාමි”ති අන්තොවිහාරෙ ව්චරි. තා පන උපාසිකායො අන්තොවිහාරෙ දිස්වා
 සප්පිමධුතෙලාදීහි අත්ථිකා පකතියාව දහරා ව සාමණෙරා ව ථාලකාදීනි ගහෙත්වා
 උපසඬිකමන්ති. තස්මිම්පි දිවසෙ තථෙව කරිංසු. අපේකං ගිලානං හික්ඛුං දිස්වා
 සුප්පියා (මහාව. 280) “කෙනත්ථො අයාස්සා”ති පුච්ඡිත්වා “පට්ඨිඡාදනීයෙනා”ති
 වුත්තෙ හොතු, අයා, පෙසෙස්සාමිති දුතියදිවසෙ කප්පියමංසං අලහන්ති අත්තනො
 ඌරුමංසෙන කත්තබ්බකිච්චං කත්වා පුන සත්ථරි පසාදෙන පාකතිකසරීරාව
 අහොසි. විසාබාපි ගිලානෙ ව දහරෙ ව සාමණෙරෙ ව ඔලොකෙත්වා අඤ්ඤෙන
 ද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා විහාරුපවාලෙ යීතා, “අම්ම, පසාධනං ආහර
 පසාධෙස්සාමි”ති ආහ. තස්මිං බණෙ සා දාසි පමුස්සිත්වා නික්ඛන්තහාවං ඤත්වා,
 “අයො, පමුට්ඨාමහි”ති ආහ. “තෙන හි ගන්ත්වා ගණ්හිත්වා එහි, සවෙ පන මග්ගං
 අයොන ආනන්දත්ථෙරෙන උක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤස්මිං යානෙ යපිතං හොති, මා

ආහරෙය්‍යාසී, අයාස්සෙව තං මයා පරිච්චත්ත’න්ති. ජානාති කිර සා “කුලමනුස්සානං පමුට්ඨහණ්ඩකං ටෙරො පටිසාමෙති”ති; තස්මා එවමාහ. ටෙරොපි තං දාසිං දිස්වා ච “කිමත්ථං ආගතාසී”ති පුච්ඡිත්වා, “අය්‍යාය මෙ පසාධනං පමුස්සිත්වා ආගතාමිහි”ති චුත්තෙ, “එතස්මිං මෙ සොපානපස්සෙ යපිතං, ගච්ඡ නං ගණ්හාහි”ති ආහ. සා, “අය්‍ය, තුම්හාකං හත්ථෙත ආමට්ඨහණ්ඩකං මය්හං අය්‍යාය අනාහාරියං කත’න්ති වත්වා තුච්ඡහත්ථාව ගන්ත්වා, “කිං, අම්මා”ති විසාබ්‍ය පුට්ඨා තමත්ථං ආරොචෙසි. “අම්ම, නාහං මම අය්‍යොන ආමට්ඨහණ්ඩං පිලන්ධිස්සාමි, පරිච්චත්තං මයා. අය්‍යානං පන පටිජග්ගිතුං දුක්ඛං, තං විස්සජ්ජෙත්වා කප්පියහණ්ඩං උපනෙස්සාමි, ගච්ඡ, තං ආහරාහි”ති. සා ගන්ත්වා ආහරි. විසාබ්‍ය තං අපිලන්ධිත්වා කම්මාරෙ පක්කොසාපෙත්වා අග්ඝාපෙසි. තෙහි “නච කොට්ඨො අග්ඝති, හත්ථකාරාපණියං පනස්ස සතසහස්ස”න්ති චුත්තෙ පසාධනං යානෙ යපාපෙත්වා “තෙන හි තං වික්කිණ්ණං”ති ආහ. හත්තකං ධනං දත්වා ගණ්හිංතු න කොචි සක්ඛිස්සති. තඤ්චි පසාධනං පසාධෙතුං අනුච්ඡවිකා ඉත්ථියො නාම දුල්ලහා. පට්ඨිමණ්ඩලස්මිඤ්ඤි තිස්සොච ඉත්ථියො මහාලතාපසාධනං ලභිංසු විසාබ්‍ය මහාඋපාසිකා, බන්ධුලමල්ලසෙනාපතිස්ස හරියා, මල්ලිකා, බාරාණසීසෙට්ඨිනො ධිතාති.

තස්මා විසාබ්‍ය සයමෙව තස්ස මූලං දත්වා සතසහස්සාධිකා නච කොට්ඨො සකට්ඨෙ ආරොපෙත්වා විහාරං නෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හත්තෙ, මය්හං අය්‍යොන ආනන්දත්ථෙරෙන මම පසාධනං හත්ථෙත ආමට්ඨං, තෙන ආමට්ඨකාලතො පට්ඨාය න සක්කා තං මයා පිලන්ධිතුං. තං පන විස්සජ්ජෙත්වා කප්පියං උපනෙස්සාමිති වික්කිණ්ණාපෙත්ති අඤ්ඤං තං ගණ්හිතුං සමත්ථං අදිස්වා අහමෙව තස්ස මූලං ගාහාපෙත්වා ආගතා, චතුසු පච්චයෙසු කතරපච්චයෙන උපනෙස්සාමි, හත්තෙ”ති. පාචිනද්වාරෙ සඬ්ඝස්ස වසනට්ඨානං කාතුං තෙ යුත්තං විසාබ්‍යෙති “යුත්තං, හත්තෙ”ති විසාබ්‍ය තුට්ඨමානසා නචකොට්ඨි භූමිමෙව ගණ්හි. අපරාහි නචකොට්ඨි විහාරං කාතුං ආරහි.

අට්ඨකදිවසං සත්ථා පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙත්තො දෙවලොකා වට්ඨිත්වා හද්දියනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තස්ස හද්දියස්ස නාම සෙට්ඨිපුත්තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා අනාට්ඨිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ හත්තකිච්චං කත්වා උත්තරද්වාරාහිමුඛො අහොසි. පකතියා හි සත්ථා විසාබ්‍ය ගෙහෙ හික්ඛං ගණ්හිත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා ජෙනවනෙ වසති. අනාට්ඨිණ්ඩිකස්ස ගෙහෙ හික්ඛං ගහෙත්වා පාචිනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා පුබ්බාරාමෙ වසති. උත්තරද්වාරං සන්ධාය ගච්ඡන්තංයෙව හගවන්තං දිස්වා, “වාරිකං පක්කමිස්සති”ති ජානන්ති. විසාබ්‍යෙති තං දිවසං “සත්ථා උත්තරද්වාරාහිමුඛො ගතො”ති සුත්වා වෙගෙන ගන්ත්වා වන්දිත්වා ආහ – “වාරිකං ගන්තුකාමත්ථ, හත්තෙ”ති? “ආම, විසාබ්‍යෙ”ති. “හත්තෙ, එත්තකං ධනං පරිච්චජිත්වා තුම්හාකං විහාරං කාරෙමි, නිවත්තථ, හත්තෙ”ති. “අනිවත්තගමනං ඉදං විසාබ්‍යෙ”ති. සා “අද්ධා හෙතුසම්පන්නං කඤ්චි පස්සිස්සති හගවා”ති චිත්තෙත්වා, “තෙන හි, හත්තෙ, මය්හං කතාකතවිජානනකං එකං හික්ඛුං නිවත්තෙත්වා ගච්ඡථා”ති ආහ. “යං

රුවිවසි, තස්ස පත්තං ගණ්භ විසාබ්බේ”ති ආහ. සා කිඤ්චාපි ආනන්දත්ථෙරං පියායති, “මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ඉද්ධිමා, එතං මෙ නිස්සාය කම්මං ලුහුං නිජ්ඵජ්ජිස්සති”ති පන වින්තෙත්වා ථෙරස්ස පත්තං ගණ්භි. ථෙරො සත්ථාරං ඔලොකෙසි. සත්ථා “තච පරිවාරෙ පඤ්චසතෙ භික්ඛු ගහෙත්වා නිවත්ත මොග්ගල්ලානා”ති ආහ. සො තථා අකාසි. තස්සානුභාවෙන පඤ්ඤාසසට්ඨියොජනානිපි රුක්ඛත්ථාය ච පාසාණත්ථාය ච ගතා මනුස්සා මහත්තෙ මහත්තෙ රුක්ඛෙ ච පාසාණෙ ච ගහෙත්වා තං දිවසමෙව ආගච්ඡන්ති, නෙව සකටෙ රුක්ඛපාසාණෙ ආරොපෙත්තා කිලමන්ති, න අක්ඛො භිජ්ජති. න විරස්සෙව ද්වෙභුමිකං පාසාදං කරිංසු. හෙට්ඨාභුමියං පඤ්ච ගබ්භසතානි, උපරිභුමියං පඤ්ච ගබ්භසතානිති ගබ්භසහස්සපටිමණ්ඩිතො පාසාදො අහොසි. අට්ඨකරිසෙ පරිසුද්ධෙ භුමිභාගෙ පාසාදං කාරාපෙසි, “සුද්ධපාසාදො පන න සොහති”ති තං පරිවාරෙත්වා පඤ්ච පධානවෙත්තගෙහසතානි, පඤ්ච චූළපාසාදසතානි, පඤ්ච දීඝමාලකසතානි කාරාපෙසි.

අථ සත්ථා නවහි මාසෙහි වාරිකං චරිත්වා පුන සාවත්ථිං අගමාසි. විසාබ්බායපි පාසාදෙ කම්මං නවහි මාසෙහි නිට්ඨිතං. පාසාදකුටං සනකොට්ඨිතරත්තසුවණ්ණෙනෙව සට්ඨිඋදකසට්ඨාණ්භනකං කාරාපෙසි. “සත්ථා ජෙනවනවිහාරං ගච්ඡති”ති ච සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා සත්ථාරං අත්තනො විහාරං නෙත්වා පටිඤ්ඤං ගණ්භි, “හත්තෙ, ඉමං චතුමාසං භික්ඛුසඤ්ඤාං ගහෙත්වා ඉධෙව වසථ, පාසාදමහං කරිස්සාමි”ති. සත්ථා අධිවාසෙසි. සා තතො පට්ඨාය බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස විහාරෙ එව දානං දෙති. අථස්සා එකා සභායිකා සතසහස්සග්ගසනකං එකං වත්ථං ආදාය ආගන්ත්වා, “සභායිකෙ අහං ඉමං වත්ථං තච පාසාදෙ භූමත්ථරණසඤ්ඤාපෙන අත්ථරිතුකාමා, අත්ථරණට්ඨානං මෙ ආචික්ඛමා”ති ආහ. “සාධු සභායිකෙ, සචෙ ත්‍යාහං ‘ඔකාසො නත්ථි’ති චක්ඛාමි, ත්ථං ‘මෙ ඔකාසං අදාතුකාමා’ති මඤ්ඤිස්සසි, සයමෙව පාසාදස්ස ද්වෙ භුමියො ගබ්භසහස්සඤ්ච ඔලොකෙත්වා අත්ථරණට්ඨානං ජානාහි”ති ආහ. සා සතසහස්සග්ගසනකං වත්ථං ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ විචරන්ති තතො අජ්ජතරමුලං වත්ථං අදිස්වා “නාහං ඉමස්මිං පාසාදෙ පුඤ්ඤභාගං ලභාමි”ති දොමනස්සජ්ජත්තා එකස්මිං යානෙ රොදන්ති අට්ඨාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො දිස්වා, “කස්මා රොදසි”ති පුච්ඡි. සා තමත්ථං ආරොවෙසි. ථෙරො “මා වින්තයි, අහං තෙ අත්ථරණට්ඨානං ආචික්ඛිස්සාමි”ති වත්වා, “සොපානපාදමුලෙ පාදධොවනට්ඨානෙ ඉමං පාදපුඤ්ඡනකං කත්වා අත්ථරාහි, භික්ඛු පාදෙ ධොවිත්වා පයමං එත්ථ පාදං පුඤ්ඡිත්වා අත්තො පච්ඡිස්සන්ති, එවං තෙ මහජ්ඵලං භවිස්සති”ති ආහ. විසාබ්බා කිරෙතං අසල්ලක්ඛිතට්ඨානං.

විසාබ්බා වත්තාරො මාසෙ අත්තොවිහාරෙ බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස දානං අදාසි, අවසානදිවසෙ භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස විචරසාටකෙ අදාසි. සඤ්ඤානවකෙන ලද්ධවිචරසාටකා සහස්සග්ගසනකා හොන්ති. සඤ්ඤාසං පත්තානි පුරෙත්වා හෙසජ්ජං අදාසි. දානපරිච්චාගෙ නච කොටියො අගමංසු. ඉති විහාරස්ස භූමිග්ගහණෙන නච කොටියො, විහාරස්ස කාරාපනෙ නච, විහාරමහෙ නවාති සඤ්ඤාපි සත්තච්ඡති

කොටියෝ සා බුද්ධසාසනෙ පරිච්චි. ඉත්ථිභාවෙ යත්වා මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ගෙහෙ
වසමානාය ඵවරුපො මහාපරිච්චාගො නාම අඤ්ඤිස්සා නත්ථි. සා විහාරමහස්ස
නිට්ඨිතදිවසෙ වඩ්ඪමානකච්ඡායාය පුත්තනත්තපනත්තපරිවුතා “යං යං මයා පුබ්බෙ
පත්ථිතං, සබ්බමෙව මත්ථකං පත්ත”න්ති පාසාදං අනුපරියායන්ති පඤ්චහි ගාථාහි
මධුරසද්දෙන ඉමං උදානං උදානෙසි -

“කදාහං පාසාදං රම්මං, සුධාමත්තිකලෙපනං;
විහාරදානං දස්සාමි, සඬකප්පො මය්හ පුරිනො.

“කදාහං මඤ්චපීඨඤ්ච, හිසිබ්බිමොහනානි ව;
සෙනාසනහණ්ඩං දස්සාමි, සඬකප්පො මය්හ පුරිනො.

“කදාහං සලාකහත්තං, සුචිං මංසුපසෙවනං;
භොජනදානං දස්සාමි, සඬකප්පො මය්හ පුරිනො.

“කදාහං කාසිකං වත්ථං, බොමකප්පාසිකානි ව;
වීවරදානං දස්සාමි, සඬකප්පො මය්හ පුරිනො.

“කදාහං සප්පිනවතීතං, මධුතෙලඤ්ච ථාණිතං;
භෙසප්පදානං දස්සාමි, සඬකප්පො මය්හ පුරිනො”ති.

භික්ඛු තස්සා සද්දං සුත්වා සත්ථු ආරොවයිංසු - “හන්තෙ, අම්හෙහි එත්තකෙ
අද්ධානෙ විසාබ්බාය ගායනං නාම න දිට්ඨපුබ්බං, සා අප්ප පුත්තනත්තපනත්තපරිවුතා
ගායමානා පාසාදං අනුපරියායති, කිං නු බ්වස්සා පිත්තං වා කුපිතං, උදාහු
උම්මත්තිකා ජාතා”ති? සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, මය්හං ධිතා ගායති, අත්තනො
පනස්සා අප්පකාසයො පරිපුණ්ණො, සා ‘පත්ථිතපත්ථනා මෙ මත්ථකං පත්තා’ති
තුට්ඨමානසා උදානං උදානෙන්ති විවරති”ති වත්ථා “කදා පන, හන්තෙ, තාය
පත්ථනා පත්ථිතා”ති? “සුඤ්ඤිකං, භික්ඛවෙ”ති. “සුඤ්ඤිකං, හන්තෙ”ති වුත්තෙ
අතීතං ආහරි -

“අතීතෙ, භික්ඛවෙ, ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම
බුද්ධො ලොකෙ නිබ්බත්ති. තස්ස වස්සසතසහස්සං ආයු අහොසි, ධිණාසවානං
සතසහස්සපරිවාරො, නගරං භංසවතී නාම, පිතා සුනන්දො නාම රාජා, මාතා සුජාතා
නාම දෙවී, තස්ස අග්ගඋපට්ඨායිකා එකා උපාසිකා අට්ඨ වරෙ යාවිත්වා
මාතුට්ඨානෙ යත්වා සත්ථාරං වතුහි පච්චයෙහි පටිජග්ගන්ති සායංපාතං උපට්ඨානං
ගච්ඡති. තස්සා එකා සහායිකා තාය සද්ධිං විහාරං නිබ්බදං ගච්ඡති. සා තස්සා
සත්ථාරා සද්ධිං විස්සාසෙන කථනඤ්ච වල්ලභභාවඤ්ච දිස්වා, ‘කිං නු බො කත්වා
එවං බුද්ධානං වල්ලතා භොති’ති විත්තෙන්වා සත්ථාරං පුච්ඡ - ‘හන්තෙ, එසා ඉත්ථී
තුම්භාකං කිං භොති’”ති? “උපට්ඨායිකානං අග්ගා”ති. “හන්තෙ, කිං කත්වා
උපට්ඨායිකානං අග්ගා භොති”ති? “කප්පසතසහස්සං පත්ථනං පත්ථෙත්වා”ති.
“ඉදානි පත්ථෙත්වා ලද්ධං සක්කා, හන්තෙ”ති. “ආම, සක්කා”ති. “තෙන හි,

හත්තෙ, හික්ඛුසතසහස්සෙන සද්ධිං සත්තාහං මය්හං හික්ඛං ගණ්හවා”ති ආහ. සත්ථා අධිවාසෙසි. සා සත්තාහං දානං දත්වා ඔසානදිවසෙ වීවරසාටකෙ දත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා, “හත්තෙ, නාහං ඉමස්ස දානස්ස එලෙන දෙවස්සරියාදීනං අඤ්ඤකරං පත්ථෙමි, තුම්භාදිසස්ස පනෙකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ අට්ඨ වරෙ ලභිත්වා මාතුට්ඨානෙ යත්වා චතුහි පච්චයෙහි පටිජග්ගිතුං සමත්ථානං අග්ගා භවෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සත්ථා “සමිජ්ඣස්සති නු ඛො ඉමිස්සා පත්ථනා”ති අනාගතං ආවජ්ජෙත්තො කප්පසතසහස්සං ඔලොකෙත්වා “කප්පසතසහස්සපරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජස්සති, තදා ත්වං විසාඛා නාම උපාසිකා හුත්වා තස්ස සන්තිකෙ අට්ඨ වරෙ ලභිත්වා මාතුට්ඨානෙ යත්වා චතුහි පච්චයෙහි පටිජග්ගන්තිනං උපට්ඨායිකානං අග්ගා භවිස්සසි”ති ආහ. තස්සා සා සම්පත්ති ස්වෙව ලද්ධබ්බා විය අහොසි.

සා යාවතායුකං පුඤ්ඤං කත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බන්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්ති කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො සත්තන්තං ධිතානං කනිට්ඨා සඨසදාසි නාම හුත්වා පරකුලං අගන්ත්වා තාහි ජෙට්ඨහගිනීහි සද්ධිං දීඝරත්තං දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදමුලෙපි “අනාගතෙ තුම්භාදිසස්ස බුද්ධස්ස මාතුට්ඨානෙ යත්වා චතුපච්චයදායිකානං අග්ගා භවෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං අකාසි. සා තතො පට්ඨාය පන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්ති ඉමස්මිං අත්තභාවෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ධිතා හුත්වා නිබ්බන්තා. මය්හං සාසනෙ බහුනි පුඤ්ඤානි අකාසි. ඉති ඛො, හික්ඛවෙ, “න මය්හං ධිතා ගායති, පත්ථිතපත්ථනාය පන නිජ්ජන්තිං දිස්වා උදානං උදානෙති”ති වත්වා සත්ථා ධම්මං දෙසෙත්තො, “හික්ඛවෙ, යථා නාම ඡෙකො මාලාකාරො නානාපුජ්ථානං මහන්තං රාසිං කත්වා නානජ්ජකාරෙ මාලාගුණෙ කරොති, එවමෙව විසාඛාය නානජ්ජකාරානි පුඤ්ඤානි කාතුං චිත්තං නමති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

53.

“යථාපි පුජ්ථරාසිමිභා, කයිරා මාලාගුණෙ බහු;
එවං ඡාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු”න්ති.

තත්ථ පුජ්ථරාසිමිභානි නානජ්ජකාරානං පුජ්ථානං රාසිමිභා. කයිරාති කරෙය්‍ය. මාලාගුණෙ බහුනි එකතො වණ්ටිකමාලාදිගෙදා නානජ්ජකාරා මාලාවිකතියො. මච්චෙනාති මරිතබ්බසභාවතාය “මච්චො”ති ලද්ධනාමෙන සත්තෙන වීවරදානාදිගෙදං බහුං කුසලං කත්තබ්බං. තත්ථ පුජ්ථරාසිග්ගණං බහුපුජ්ථදස්සනත්ථං. සවෙ හි අප්පානි පුජ්ථානි හොන්ති, මාලාකාරො ච ඡෙකො නෙව බහු මාලාගුණෙ කාතුං සක්කොති, අඡෙකො පන අප්පෙසු බහුසුපි පුජ්ථෙසු න සක්කොතියෙව. බහුසු පන පුජ්ථෙසු සති ඡෙකො මාලාකාරො දක්ඛො කුසලො බහු මාලාගුණෙ කරොති, එවමෙව සවෙ එකච්චස්ස සද්ධා මන්දා හොති, හොගා ච බහු සංවිජ්ජන්ති, නෙව සක්කොති බහුනි කුසලානි කාතුං, මන්දාය ච පන සද්ධාය මන්දෙසු ච පන හොගෙසු න සක්කොති. උළාරාය ච පන සද්ධාය මන්දෙසු ච

හොඟෙසු න සක්කොතියෙව. උළාරාය ව පන සද්ධාය උළාරෙසු ව හොඟෙසු සති සක්කොති. තථාරූපා ව විසාබා උපාසිකා. තං සන්ධායෙනං වුත්තං – “යථාපි...පෙ.... කත්තබ්බං කුසලං බහු”න්ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපන්තාදයො අහෙසුං. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

විසාබාවත්ථු අට්ඨමං

9. ආනන්දත්ථෙරපඤ්භාවත්ථු

න පුජ්ඵගන්ධො පටිවාතමෙතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස පඤ්භං විස්සජ්ජෙන්නො කපෙසි.

ථෙරො කිර සායන්හසමයෙ පටිසල්ලිනො චින්තෙසි – “භගවතා මූලගන්ධො, සාරගන්ධො, පුජ්ඵගන්ධොති තයො උත්තමගන්ධා වුත්තා, තෙසං අනුවාතමෙව ගන්ධො ගච්ඡති, නො පටිවාතං. අත්ථි නු බො තං ගන්ධජාතං, යස්ස පටිවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති”ති. අථස්ස එතදහොසි – “කිං මය්හං අත්තනා විනිවිජ්ජෙන, සත්ථාරංයෙව පුච්ඡස්සාමි”ති. සො සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා පුච්ඡී. තෙන වුත්තං –

“අථ බො ආයස්මා ආනන්දො සායන්හසමයෙ පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො යෙන භගවා තෙනුපසඬකමි, උපසඬකමිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, එකමන්තං නිසින්තො බො ආයස්මා ආනන්දො භගවන්තං එතදවොච –

“තීණිමානි, භන්තෙ, ගන්ධජාතානි, යෙසං අනුවාතමෙව ගන්ධො ගච්ඡති, නො පටිවාතං. කතමානි තීණි? මූලගන්ධො, සාරගන්ධො, පුජ්ඵගන්ධො, ඉමානි බො, භන්තෙ, තීණි ගන්ධජාතානි. යෙසං අනුවාතමෙව ගන්ධො ගච්ඡති, නො පටිවාතං. අත්ථි නු බො, භන්තෙ, කිඤ්චි ගන්ධජාතං යස්ස අනුවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති, පටිවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති, අනුවාතපටිවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති”ති? (අ. නි. 3.80)

අථස්ස භගවා පඤ්භං විස්සජ්ජෙන්නො –

“අත්ථානන්ද, කිඤ්චි ගන්ධජාතං, යස්ස අනුවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති, පටිවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති, අනුවාතපටිවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති”ති.
“කතමං පන තං, භන්තෙ, ගන්ධජාතං”? “යස්ස අනුවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති, පටිවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති, අනුවාතපටිවාතමිපි ගන්ධො ගච්ඡති”ති?

“ඉධානන්ද, යස්මිං ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා පුරිසො වා බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඬ්ඝං සරණං ගතො හොති, පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොති, අදින්නාදානා පටිවිරතො හොති, කාමෙසුම්භිජාවාරා පටිවිරතො හොති, මුසාවාදා පටිවිරතො හොති, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො හොති, සීලවා හොති කල්‍යාණධම්මො, විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසා අගාරං අජ්ඣාචසති මුත්තවාගො පයතපාණි වොස්සග්ගරතො යාවයොගො දානසංවිහාරතො.

“තස්ස දිසාසු සමණබ්‍රාහ්මණා චණ්ණං භාසන්ති, ‘අමුකස්මිං නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා පුරිසො වා බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඬ්ඝං සරණං ගතො හොති...පෙ.... දානසංවිහාරතො’”ති.

“දෙවතාපිස්ස චණ්ණං භාසන්ති, ‘අමුකස්මිං නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා පුරිසො වා බුද්ධං සරණං ගතො හොති, ධම්මං සරණං ගතො හොති, සඬ්ඝං සරණං ගතො හොති...පෙ.... දානසංවිහාරතො’”ති. “ඉදං බො තං, ආනන්ද, ගන්ධජාතං, යස්ස අනුචාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, පටිචාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති, අනුචාතපටිචාතම්පි ගන්ධො ගච්ඡති”ති (අ. නි. 3.80) වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි -

54.

“න පුජ්ඵගන්ධො පටිචාතමෙති,
න චන්දනං තගරමල්ලිකා වා;
සතඤ්ච ගන්ධො පටිචාතමෙති,
සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවායති. (අ. නි. 3.80);

55.

“චන්දනං තගරං වාපි, උජ්ජලං අථ වස්සිකී;
එතෙසං ගන්ධජාතානං, සීලගන්ධො අනුත්තරො”ති.

තත්ථ න පුජ්ඵගන්ධොති තාවතිංසභවතෙ පරිච්ඡත්තකරුක්ඛො ආයාමතො ව විත්ථාරතො ව යොජනසතිකො, තස්ස පුජ්ඵානං ආභා පඤ්ඤාස යොජනානි ගච්ඡති, ගන්ධො යොජනසතං, සොපි අනුචාතමෙව ගච්ඡති, පටිචාතං පන අට්ඨචිගුලමත්තම්පි ගන්තුං න සක්කොති, එවරූපොපි න පුජ්ඵගන්ධො පටිචාතමෙති. චන්දනන්ති චන්දනගන්ධො. තගරමල්ලිකා වාති ඉමෙසම්පි ගන්ධො එව අධිජපෙතො. සාරගන්ධානං අග්ගස්ස හි ලොහිතචන්දනස්සාපි තගරස්සපි මල්ලිකායපි අනුචාතමෙව වායති, නො පටිචාතං. සතඤ්ච ගන්ධොති සප්පුරිසානං පන බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං සීලගන්ධො පටිචාතමෙති. කිං කාරණා? සබ්බා දිසා සප්පුරිසො පවායති යස්මා පන සප්පුරිසො සීලගන්ධෙන සබ්බාපි දිසා අජ්ඣාත්ථරිත්ථාව ගච්ඡති, තස්මා “තස්ස ගන්ධො න පටිචාතමෙති”ති න වත්තබ්බො. තෙන වුත්තං “පටිචාතමෙති”ති. වස්සිකීති ජාතිසුමනා. එතෙසන්ති

ඉමෙසං චන්දනාදීනං ගන්ධජාතානං ගන්ධතො සීලවන්තානං සප්පුරිසානං
සීලගන්ධොව අනුත්තරො අසදිසො අපටිභාගොති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා
ජාතාති.

ආනන්දන්ථෙරපඤ්ඤාචත්ථු නවමං.

10. මහාකස්සපන්ථෙරපිණ්ඩපාතදිත්තචත්ථු

අප්පමත්තො අයං ගන්ධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො
මහාකස්සපන්ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතදානං ආරබ්භ කටෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ ථෙරො සත්තාහච්චයෙන නිරොධා වුට්ඨාය “රාජගහෙ
සපදානං පිණ්ඩාය වරිස්සාමි”ති නික්ඛමි. තස්මිං පන සමයෙ සක්කස්ස
දෙවරඤ්ඤො පරිවාරිකා කකුටපාදිනියො පඤ්චසතා අච්ඡරායො “ථෙරස්ස
පිණ්ඩපාතං දස්සාමා”ති උස්සාහජාතා පඤ්ච පිණ්ඩපාතසතානි සජ්ජෙත්වා ආදාය
අන්තරාමග්ගෙ යත්වා, “හන්තෙ, ඉමං පිණ්ඩපාතං ගණ්හට, සඬගහං නො
කරොමා”ති වදිංසු. “ගච්ඡට තුම්හෙ, අහං දුග්ගතානං සඬගහං කරිස්සාමි”ති.
“හන්තෙ, මා නො නාසෙට, සඬගහං නො කරොමා”ති. ථෙරො ඤත්වා පුන
පටික්ඛිපිත්වා පුනපි අපගන්තුං අනිච්ඡමානා යාවත්තියො “අත්තනො පමාණං න
ජානාට, අපගච්ඡටා”ති අච්ඡරං පහරි. තා ථෙරස්ස අච්ඡරසද්දං සුත්වා සන්ථම්භිත්වා
සම්මුඛා යාතුං අසක්කොන්තියො පලායිත්වා දෙවලොකමෙව ගන්ත්වා, සක්කෙන
“කහං ගතාත්මා”ති පුට්ඨා, “සමාපත්තිනො වුට්ඨිතස්ස ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං
දස්සාමා”ති ගතාමිභා, දෙවා”ති. “දින්නො පන වා”ති? “ගණ්හිතුං න ඉච්ඡති”ති.
“කිං කටෙසි”ති? “දුග්ගතානං සඬගහං කරිස්සාමි”ති ආහ, දෙවා”ති. “තුම්හෙ
කෙනාකාරෙන ගතා”ති. “ඉමිනාව, දෙවා”ති. සක්කො “තුම්භාදිසියො ථෙරස්ස
පිණ්ඩපාතං කිං දස්සන්ති”ති සයං දාතුකාමො හුත්වා, ජරාජිණ්ණො මහල්ලකො
බණ්ඩදන්තො පලිතකෙසො ඔතග්ගසරීරො මහල්ලකතන්ත වායො හුත්වා සුජම්පි
දෙවධීතරං තථාරූපමෙව මහල්ලිකං කත්වා එකං පෙසකාරවීථිං මාපෙත්වා තන්තං
පසාරෙන්තො අච්ඡි.

ථෙරොපි “දුග්ගතානං සඬගහං කරිස්සාමි”ති නගරාහිමුඛො ගච්ඡන්තො
බහිනගරෙ එව තං වීථිං දිස්වා ඔලොකෙන්තො ද්වෙ ජනෙ අද්දස. තස්මිං බණ්ණ
සක්කො තන්තං පසාරෙති, සුජා තසරං වට්ටෙති. ථෙරො චිත්තෙසි – “ඉමෙ
මහල්ලකකාලෙපි කම්මං කරොන්තියෙව ඉමස්මිං නගරෙ ඉමෙහි දුග්ගතතරා නත්ථි
මඤ්ඤෙ, ඉමෙහි දින්නං උච්චිකමත්තම්පි සාකමත්තම්පි ගහෙත්වා ඉමෙසං සඬගහං
කරිස්සාමි”ති. සො තෙසං ගෙහාහිමුඛො අහොසි. සක්කො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා
සුජං ආහ – “හද්දෙ, මය්හං අයොගා ඉතො ආගච්ඡති, ත්වං අපස්සන්ති විය තුණ්හි
හුත්වා නිසීද, බණ්ණන ථෙරං වඤ්ඤෙත්වා පිණ්ඩපාතං දස්සාමා”ති. ථෙරො

ආගන්ත්වා ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. තෙපි අපස්සන්තා විය අත්තනො කම්මමෙව
කරොන්තා ථොකං ආගමිංසු.

අථ සක්කො “ගෙහද්වාරෙ එකො ථෙරො විය ධීතො, උපධාරෙහි තාවා” ති
ආහ. “ගන්ත්වා උපධාරෙථ, සාමී” ති. සො ගෙහා නික්බමිත්වා ථෙරං
පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා උභොහි හත්ථෙහි ජණ්ණකානි ඔලම්බිත්වා
නිත්ථුනන්තො උට්ඨාය “කතරො ථෙරො නු ඛො අයොයා” ති ථොකං ඔසක්කිත්වා
“අක්ඛිති මෙ ධුමායන්ති” ති වත්වා නලාටෙ හත්ථං යපෙත්වා උද්ධං ඔලොකෙත්වා
“අහො දුක්ඛං, අයොයා නො මහාකස්සපත්ථෙරො විරස්සං මෙ කුට්ඨ්ථාරං ආගතො,
අත්ථි නු ඛො කිඤ්චි ගෙහෙ” ති ආහ. සුජා ථොකං ආකුලං විය හුත්වා “අත්ථි,
සාමී” ති පටිවචනං අදාසි. සක්කො, “හන්තෙ, ලුඛං වා පණිනං වාහි අවිත්තෙත්වා
සඬගහං නො කරොථා” ති පත්තං ගණ්හි. ථෙරො “එතෙහි දින්නං සාකං වා හොතු
කුණ්ඩකමුට්ඨි වා, සඬගහං නෙසං කරස්සාමී” ති පත්තං අදාසි. සො අන්තොසරං
පවිසිත්වා සට්ඨදනං නාම සට්ඨා උද්ධරිත්වා පත්තං සුරෙත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ
යපෙසි. සො අහොසි පිණ්ඩපාතො අනෙකසුපබ්බාඤ්ජනො, සකලං රාජගහනගරං
ගන්ධෙන අජිකොත්ථරි.

තදා ථෙරො විත්තෙසි – “අයං පුරිසො අජ්ජෙසක්ඛො, පිණ්ඩපාතො
මහෙසක්ඛො, සක්කස්ස භොජනසදිසො, කො නු ඛො එසො” ති. අථ නං
“සක්කො” ති ඤත්වා ආහ – “භාරියං තෙ කම්මං කතං දුග්ගතානං සම්පත්තිං
විලුම්පත්තෙන, අජ්ජ මය්හං දානං දත්වා කොච්ඡෙව දුග්ගතො සෙනාපතිට්ඨානං වා
සෙට්ඨිට්ඨානං වා ලභෙය්‍යා” ති. “මයා දුග්ගතතරො නත්ථි, හන්තෙ” ති. “කිං
කාරණා ත්වං දුග්ගතො ඤෙවලොකෙ රජ්ජසිරිං අනුභවන්තො” ති? “හන්තෙ, එවං
නාමෙතං, මයා පන අනුජ්ජන්තෙ බුද්ධෙ කලායාණකම්මං කතං, බුද්ධුප්පාදෙ
වත්තමානෙ කලායාණකම්මං කත්වා චූළරථදෙවපුත්තො මහාරථදෙවපුත්තො
අනෙකවණ්ණදෙවපුත්තොති ඉමෙ තයො සමානදෙවපුත්තා මම ආසන්නට්ඨානෙ
නිබ්බත්තා, මයා තෙජවත්තතරා. අහඤ්චි තෙසු දෙවපුත්තෙසු ‘නක්ඛත්තං
කිළිස්සාමා’ ති පරිවාරිකායො ගහෙත්වා අන්තරවිථිං ඔතිණ්ණෙසු පලායිත්වා ගෙහං
පවිසාමි. තෙසඤ්චි සරීරතො තෙජො මම සරීරං ඔත්ථරති, මම සරීරතො තෙජො
තෙසං සරීරං න ඔත්ථරති, ‘කො මයා දුග්ගතතරො, හන්තෙ’ ති. ‘එවං සන්තෙපි
ඉතො පට්ඨාය මය්හං මා එවං වඤ්චෙත්වා දානමදාසි’” ති. “වඤ්චෙත්වා තුම්භාකං
දානෙ දින්නෙ මය්හං කුසලං අත්ථි, න අත්ථි” ති? “අත්ථාචුසො” ති. “එවං සන්තෙ
කුසලකම්මකරණං නාම මය්හං භාරො, හන්තෙ” ති. සො එවං වත්වා ථෙරං
වන්දිත්වා සුජං ගහෙත්වා ථෙරං පදක්ඛිණං කත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා “අහො
දානං පරමදානං කස්සපෙ සුජපතිට්ඨිත” ත්ති උදානං උදානෙසි. තෙන චුත්තං –

“එකං සමයං හගවා රාජගහෙ විහරති වෙළවනෙ කලන්දකනිවාපෙ.
තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මා මහාකස්සපො පිජ්ජලිගුහායං විහරති,
සත්තාහං එකපල්ලඬකෙන නිසින්තො හොති අඤ්ඤතරං සමාධිං
සමාපජ්ජිත්වා. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො තස්ස සත්තාහස්ස අවිචයෙන

තමිහා සමාධිමිහා වුටියාසි. අථ ඛො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස තමිහා සමාධිමිහා වුටියිතස්ස එතදහොසි – “යංනුනාහං රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසෙය්‍යා”න්ති.

“තෙන ඛො පන සමයෙන පඤ්චමත්තානි දෙවතාසතානි උස්සුක්කං ආපන්නානි හොන්ති ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස පිණ්ඩපාතපට්ලාහාය. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො තානි පඤ්චමත්තානි දෙවතාසතානි පටික්ඛිපිත්වා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි.

“තෙන ඛො පන සමයෙන සක්කො දෙවානමිත්ථො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස පිණ්ඩපාතං දාතුකාමො හොති. පෙසකාරවණ්ණං අභිනිමිමිනිත්වා තත්තං විනාති, සුජා අසුරකඤ්ඤා තසරං පුරෙති. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො රාජගහෙ සපදානං පිණ්ඩාය වරමානො යෙන සක්කස්ස දෙවානමිත්ථස්ස නිවෙසනං තෙනුපසඬිකම්, අද්දසා ඛො සක්කො දෙවානමිත්ථො ආයස්මත්තං මහාකස්සපං දුරතොව ආගච්ඡන්තං, දිස්වා සරා නික්ඛමිත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා සරං පවිසිත්වා සට්ඨා ඔදනං උද්ධරිත්වා පත්තං පුරෙත්වා ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස අදාසි. සො අහොසි පිණ්ඩපාතො අනෙකසුපො අනෙකඛ්‍යාඤ්ජනො අනෙකරසඛ්‍යාඤ්ජනො. අථ ඛො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි – ‘කො නු ඛො අයං සත්තො, යස්සායං ඵවරුපො ඉද්ධානුභාවො’ති. අථ ඛො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි – ‘සක්කො ඛො අයං දෙවානමිත්ථො’ති විදිත්වා සක්කං දෙවානමිත්ථං එතදවොච – ‘කතං ඛො තෙ ඉදං, කොසිය, මා පුනපි ඵවරුපමකාසි’”ති. “අම්හාකම්පි, හත්තෙ කස්සප, පුඤ්ඤෙන අත්ථො, අම්හාකම්පි පුඤ්ඤෙන කරණීය”න්ති.

“අථ ඛො සක්කො දෙවානමිත්ථො ආයස්මත්තං මහාකස්සපං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ආකාසෙ අත්තලික්ඛෙ තික්ඛත්තුං උදානං උදානෙසි – ‘අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං, අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං, අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං’”න්ති (උදා. 27).

අථ ඛො හගවා විහාරෙ යිතො ඵව තස්ස තං සද්දං සුත්වා භික්ඛු ආමන්තෙත්වා – “පස්සථ, භික්ඛවෙ, සක්කං දෙවානමිත්ථං උදානං උදානෙත්වා ආකාසෙන ගච්ඡන්ත”න්ති ආහ. “කිං පන තෙන කතං, හත්තෙ”ති? “වඤ්චෙත්වා තෙන මය්හං පුත්තස්ස කස්සපස්ස පිණ්ඩපාතො දින්නො, තං දත්වා තුට්ඨමානසො උදානං උදානෙන්නො ගච්ඡති”ති. “ථෙරස්ස පිණ්ඩපාතං දාතුං වට්ටති”ති කථං, හත්තෙ, තෙන ඤාතන්ති. “භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන සදිසං නාම පිණ්ඩපාතිකං දෙවාපි මනුස්සාපි පිහයන්තිති වත්වා සයම්පි උදානං උදානෙ”සි. සුත්තෙ පන එත්ථකමෙව ආගතං –

“අස්සොසි බො භගවා දිබ්බාය සොතධාතුයා විසුද්ධාය
අතික්කන්තමානුසිකාය සක්කස්ස දෙවානම්න්දස්ස වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා
ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ තික්ඛන්තුං උදානං උදානෙන්තස්ස “අහො දානං
පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං, අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ
සුප්පතිට්ඨිතං, අහො දානං පරමදානං කස්සපෙ සුප්පතිට්ඨිතං”න්ති (උදා. 27).

අථ බො භගවා එතමත්ථං විදිත්වා තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි –

“පිණ්ඩපාතිකස්ස භික්ඛුනො,
අත්තභරස්ස අනඤ්ඤපොසිනො;
දෙවා පිභයන්ති තාදිනො,
උපසන්තස්ස සදා සතීමතො”ති. (උදා. 27);

ඉමඤ්ච පන උදානං උදානෙන්වා, “භික්ඛවෙ, සක්කො දෙවානම්න්දො මම
පුත්තස්ස සිලගන්ධෙන ආගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං අදාසි”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

56.

“අප්පමත්තො අයං ගන්ධො, ය්වායං තගරවන්දනං;
යො ච සිලවතං ගන්ධො, වාති දෙවෙසු උත්තමො”ති.

තත්ථ අප්පමත්තොති පරිත්තප්පමාණො. යො ච සිලවතන්ති යො පන
සිලවත්තානං සිලගන්ධො, සො තගරං විය ලොභිතවන්දනං විය ච පරිත්තකො න
හොති, අතිවිය උළාරො විජ්ජාරිතො. තෙනෙව කාරණෙන වාති දෙවෙසු
උත්තමොති පවරො සෙට්ඨො හුත්වා දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සබ්බත්ථමෙව වායති,
ඔත්ථරන්තො ගච්ඡති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා
ජානාති.

මහාකස්සපත්ථෙරපිණ්ඩපාතදින්නවත්ථු දසමං.

11. ගොධිකත්ථෙරපරිනිබ්බානවත්ථු

තෙසං සම්පන්නසීලානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා රාජගහං උපනිස්සාය
වෙළුවනෙ විහරන්තො ගොධිකත්ථෙරස්ස පරිනිබ්බානං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි ආයස්මා ඉසිගිලිපස්සෙ කාළසීලායං විහරන්තො අප්පමත්තො ආතාපී
පහිතත්තො සාමායිකං වෙතොවිමුත්තිං ඵුසිත්වා එකස්ස අනුස්සායිකස්ස රොගස්ස
වසෙන තතො පරිහායි. සො දුතියමිපි තතියමිපි ඡක්ඛන්තුං ඤානං නිබ්බන්තෙන්වා
පරිභීනො, සත්තමෙ වාරෙ උප්පාදෙන්වා වින්තෙසි – “අහං ඡක්ඛන්තුං ඤානා
පරිභීනො, පරිභීනඡ්ඤානස්ස බො පන අනියතා ගති, ඉදානෙව සත්ථං

ආහරිස්සාමී” ති කෙසොරොපනසත්ථකං ගහෙත්වා ගලනාලිං ඡිත්දිතුං පඤ්චකෙ
නිපජ්ජී. මාරො තස්ස චිත්තං ඤත්වා “අයං භික්ඛු සත්ථං ආහරිතුකාමො, සත්ථං
ආහරන්තා ඛො පන ජීවිතෙ නිරපෙක්ඛා භොන්ති, තෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා
අරහත්තම්පි පාපුණන්ති, සවාහං එතං වාරස්සාමී, න මෙ වචනං කරස්සති,
සත්ථාරං වාරාපෙස්සාමී” ති අඤ්ඤාතකවෙසෙන සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා එවමාහ

—

“මහාවීර මහාපඤ්ඤ, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
සබ්බවෙරහයාතීත, පාදෙ වන්දාමි වක්ඛුම.

“සාවකො තෙ මහාවීර, මරණං මරණාභිභු;
ආකඬ්ඛති වෙතයති, තං නිසෙධ පුතින්ධර.

“කප්ඤ්ඤි භගවා තුය්හං, සාවකො සාසනෙ රතො;
අප්පත්තමානසො සෙක්ඛො, කාලං කයිරා ජනෙ සුතා” ති. (සං. නි. 1.159);

තස්මිං ඛණෙ ථෙරෙන සත්ථං ආහරිතං භොති. සත්ථා “මාරො අය”න්ති
විදිත්වා ඉමං ගාථමාහ —

“එවඤ්ඤි ධීරා කුබ්බන්ති, නාවකඬ්ඛන්ති ජීවිතං;
සමුලං තණ්හමබ්බුය්හ, ගොධිකො පරිනිබ්බතො” ති. (සං. නි. 1.159);

අථ ඛො භගවා සම්බහුලෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං ථෙරස්ස සත්ථං ආහරිත්වා
නිපන්තට්ඨානං අගමාසී. තස්මිං ඛණෙ මාරො පාපිමා “කත්ථ භු ඛො ඉමස්ස
පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං පතිට්ඨිත”න්ති ධුමරාසි විය තිමිරපුඤ්ජො විය ව හුත්වා
සබ්බදිසාසු ථෙරස්ස විඤ්ඤාණං සමන්වෙසති. භගවා තං ධුමනිමිරභාවං භික්ඛුනං
දස්සෙත්වා “එසො ඛො, භික්ඛවෙ, මාරො පාපිමා ගොධිකස්ස කුලපුත්තස්ස
විඤ්ඤාණං සමන්වෙසති ‘කත්ථ ගොධිකස්ස කුලපුත්තස්ස විඤ්ඤාණං
පතිට්ඨිත’න්ති. අපතිට්ඨිතෙන ව, භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණෙන ගොධිකො කුලපුත්තො
පරිනිබ්බතො” ති ආහ. මාරොපි තස්ස විඤ්ඤාණට්ඨානං දට්ඨුං අසක්කොන්තො
කුමාරකවණ්ණො හුත්වා බෙලුවපණ්ඩුවීණං ආදාය සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා පුච්ඡි

—

“උද්ධං අධො ව තිරියං, දිසා අනුදිසා ස්වහං;
අන්වෙසං නාධිගච්ඡාමි, ගොධිකො සො කුහිං ගතො” ති. (සං. නි. 1.159);

අථ නං සත්ථා ආහ —

“යො ධීරො ධිතිසම්පන්නො, ක්කාඨි ක්කානරතො සදා;
අභොරත්තං අනුයුඤ්ජං, ජීවිතං අනිකාමයං.

“ජෙත්වාන මච්චුනො සෙනං, අනාගන්ත්වා පුනඛ්භවං;
සමුලං තණ්හමඛ්බුය්හ, ගොධිකො පරිනිබ්බුතො” ති. (සං. නි. 1.159);

එවං චූත්තෙ මාරො පාපිමා භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣාහාසි –

“තස්ස සොකපරෙතස්ස, චිණා කච්ඡා අහස්සථ;
තතො සො දුම්මනො යක්ඛො, තත්ථෙවන්තරධායථා” ති. (සං. නි. 1.159);

සත්ථාපි “කිං තෙ, පාපිම, ගොධිකස්ස කුලපුත්තස්ස නිබ්බත්තට්ඨානෙන?
තස්ස හි නිබ්බත්තට්ඨානං තුම්භාදිසානං සතම්පි සහස්සම්පි දට්ඨුං න සක්කොති” ති
වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

57.

“තෙසං සම්පන්නසීලානං, අජ්ජමාදවිහාරිනං;
සම්මදඤ්ඤා විමුක්තානං, මාරො මග්ගං න වින්දති” ති.

තත්ථ තෙසන්ති යථා අජ්ජතිට්ඨිතෙන විඤ්ඤාණෙන ගොධිකො කුලපුත්තො
පරිනිබ්බුතො, යෙ ච එවං පරිනිබ්බායන්ති, තෙසං සම්පන්නසීලානන්ති
පරිපුණ්ණසීලානං. අජ්ජමාදවිහාරිනන්ති සතිඅවිජ්ජවාසසඬ්ඛානෙන අජ්ජමාදෙන
විහරන්තානං. සම්මදඤ්ඤා විමුක්තානන්ති හෙතුනා ඤායෙන කාරණෙන ජානිත්වා
“තදඬ්ගවිමුක්තියා, වික්ඛම්භනවිමුක්තියා, සමුච්ඡෙදවිමුක්තියා,
පටිජ්ජස්සද්ධිවිමුක්තියා, නිස්සරණවිමුක්තියා” ති ඉමාහි පඤ්චහි විමුක්තිහි
විමුක්තානං. මාරො මග්ගං න වින්දති එවරූපානං මහාඛිණ්ණසවානං සබ්බථාමෙන
මග්ගන්තොපි මාරො ගතමග්ගං න වින්දති න ලහති න පස්සතිති.

දෙසනාවසානෙන ඛ්‍යු සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා
ජාතාති.

ගොධිකත්ථෙරපරිනිබ්බානවත්ථු එකාදසමං.

12. ගරහදිත්තවත්ථු

යථා සඬ්ඛාරට්ඨානස්මිත්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො
ගරහදිත්තං නාම නිගණ්ඨසාවකං ආරඛ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියඤ්ඤි සිරිගුත්තො ච ගරහදිත්තො වාති ද්වෙ සභායකා අහෙසුං. තෙසු
සිරිගුත්තො උපාසකො බුද්ධසාවකො, ගරහදිත්තො නිගණ්ඨසාවකො. තං
නිගණ්ඨා අභික්ඛණං එවං වදන්ති – “තච සභායකං සිරිගුත්තං ‘කිං ත්වං සමණං
ගොතමං උපසඬ්කමසි, තස්ස සන්තිකෙ කිං ලභිස්සසි’ ති වත්වා යථා අම්භෙ
උපසඬ්කමිත්වා අම්භාකඤ්ච දෙය්‍යාධම්මං දස්සති, කිං එවං ඔවදිතුං න වට්ඨති” ති.
ගරහදිත්තො තෙසං වචනං සුත්වා අභික්ඛණං ගන්ත්වා ඨිතනිසිත්තට්ඨානාදීසු

සිරිගුත්තං එවං ඔවදති - “සම්ම, කිං තෙ සමණෙන ගොතමෙන, තං උපසඬකමිත්වා කිං ලභිස්සසි, කිං තෙ මම, අය්‍යා, උපසඬකමිත්වා තෙසං දානං දාතුං න වට්ටති” ති? සිරිගුත්තො තස්ස කථං සුත්වාපි බහු දිවසෙ තුණ්හි හුත්වා නිබ්බ්ජිත්වා එකදිවසං, “සම්ම, ත්වං අභික්ඛණං ආගන්ත්වා මං යිතට්ඨානාදිසු එවං වදෙසි, ‘සමණං ගොතමං උපසඬකමිත්වා කිං ලභිස්සසි, මම, අය්‍යා, උපසඬකමිත්වා තෙසං දානං දෙහි’ ති, කථෙහි තාව මෙ, තව, අය්‍යා, කිං ජානන්ති” ති? “අහො, සාමී, මා එවං වද, මම අය්‍යානං අඤ්ඤානං නාම නත්ථි, සබ්බං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තං සබ්බං කායවච්චිමනොකම්මං ඉදං භවිස්සති, ඉදං න භවිස්සති” ති සබ්බං භබ්බාභබ්බං ජානන්ති” ති? “එවං වදෙසි” ති. “ආම, වදෙථී” ති. “යදි එවං, අතිභාරියං තෙ කතං, එත්තකං කාලං මය්හං එතමත්ථං අනාවික්ඛන්තෙන, අප්ප මයා අය්‍යානං ඤාණානුභාවො ඤාතො, ගච්ඡ, සම්ම, අය්‍යා, මම වචනෙන නිමන්තෙහි” ති. සො නිගණ්ඨානං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙ වන්දිත්වා “මය්හං සභායකො සිරිගුත්තො ස්වාතනාය තුම්හෙ නිමන්තෙහි” ති ආහ. “සිරිගුත්තෙන සාමං ත්වං චුත්තො” ති? “ආම, අය්‍යා” ති. තෙ හට්ඨතුට්ඨා හුත්වා “නිප්ඵන්තං නො කිච්චං, සිරිගුත්තස්ස අම්හෙසු පසන්නකාලතො පට්ඨාය කා නාම සම්පත්ති අම්භාකං න භවිස්සති” ති වදිංසු.

සිරිගුත්තස්සාපි මහන්තං නිවෙසනං. සො තස්මිං ද්විත්තං ගෙහානං අන්තරෙ උභතො දීසං ආවාටං ඛණාපෙත්වා ගුථකලලස්ස පුරාපෙසි. බහිආවාටෙ ද්වීසු පරියන්තෙසු බාණුකෙ කොට්ටාපෙත්වා තෙසු රජ්ජයො බන්ධාපෙත්වා ආසනානං පුරිමපාදෙ ආවාටස්ස පුරිමපස්සෙ යපාපෙත්වා පච්ඡිමපාදෙ රජ්ජකෙසු යපාපෙසි. “එවං නිසින්නකාලෙ එවං අවංසිරා පතිස්සන්ති” ති මඤ්ඤමානො යථා ආවාටො න පඤ්ඤායති, එවං ආසනානං උපරි පච්චත්ථරණානි දාපෙසි. මහන්තා මහන්තා වාටියො යපාපෙත්වා කදලිපණ්ණෙහි ව සෙතපිලොතිකාහි ව මුඛානි බන්ධාපෙත්වා තා තුව්ඡා එව ගෙහස්ස පච්ඡිමභාගෙ බහි යාගුහත්තසිත්ථස්ප්පිතෙලමධුචාණිතපුච්චුණ්ණමක්ඛිතා කත්වා යපාපෙසි. ගරහදිත්තො පාතොව තස්ස සරං වෙගෙන ගන්ත්වා, “අය්‍යානං සක්කාරො සජ්ජිතො” ති පුච්ඡි. “ආම, සම්ම, සජ්ජිතො” ති. “කහං පන එසො” ති. “එතාසු එත්තිකාසු වාටීසු යාගු, එත්තිකාසු භත්තං, එත්තිකාසු සප්පිචාණිතපුච්චාදිනි පුරිතානි, ආසනානි පඤ්ඤත්තානී” ති. සො “සාධු” ති වත්වා ගතො තස්ස ගතකාලෙ පඤ්චසතා නිගණ්ඨා ආගමිංසු. සිරිගුත්තො ගෙහා නික්ඛමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන නිගණ්ඨෙ වන්දිත්වා තෙසං පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ යිතො එවං චිත්තෙසි - “තුම්හෙ කිර අතීතාදිහෙදං සබ්බං ජානාථ, එවං තුම්භාකං උපට්ඨාකෙන මය්හං කථිතං. සවෙ සබ්බං තුම්හෙ ජානාථ, මය්හං ගෙහං මා පවිසිත්ථ. මම ගෙහං පට්ට්ඨානඤ්ඤි වො නෙව යාගු අත්ථි, න භත්තාදිනි. සවෙ අජානිත්වා පවිසිස්සථ, ගුථආවාටෙ වො පාතෙත්වා පොථෙස්සාමි” ති එවං චිත්තෙත්වා පුරිසානං සඤ්ඤං අදාසි. එවං තෙසං නිසීදනභාවං ඤත්වා පච්ඡිමපස්සෙ යත්වා ආසනානං උපරි පච්චත්ථරණානි අපනෙය්‍යාථ, මා තානි අසුචිතා මක්ඛයිංසුති.

අප නිගණ්ඨයේ “ඉතො එථ, භන්තෙ” ති ආහ. නිගණ්ඨයා පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසිදිතුං ආරභිංසු. අප්ප නෙ මනුස්සා වදිංසු – “ආගමෙථ, භන්තෙ, මා තාව නිසිද්දා” ති. “කිං කාරණා” ති? “අම්භාකං ගෙහං පට්ටියානං අය්‍යානං වත්තං ඤත්වා නිසිදිතුං වට්ටති” ති. “කිං කාතුං වට්ටති, ආවුසො” ති? “අත්තනො අත්තනො පත්තාසනමුලෙසු යත්වා සබ්බෙපි එකප්පහාරෙතෙව නිසිදිතුං වට්ටති” ති. ඉදං කිරස්ස අධිප්පායො – “එකස්මිං ආවාටෙ පතිතෙ ‘මා, ආවුසො, අවසෙසා ආසනෙ නිසිදන්තු’ ති වත්තුං මා ලභතු” ති. තෙ “සාධු” ති වත්වා “ඉමෙහි කථිතකථං අම්භෙහි කාතුං වට්ටති” ති වින්තයිංසු. අප්ප සබ්බෙ අත්තනො අත්තනො පත්තාසනමුලෙ පට්ටියා අට්ඨංසු. අප්ප නෙ, “භන්තෙ, බිජ්ජං එකප්පහාරෙතෙව නිසිද්දා” ති වත්වා තෙසං නිසින්නභාවං ඤත්වා ආසනානං උපරි පච්චත්ථරණානි නීහරිංසු. නිගණ්ඨයා එකප්පහාරෙතෙව නිසින්නා, රජ්ජුනං උපරි යපිතා ආසනපාදා භට්ඨා, නිගණ්ඨයා අවංසිරා ආවාටෙ පතිංසු. සිරිගුත්තො තෙසු පතිතෙසු ද්වාරං පිදහිත්වා තෙ උත්තිණ්ණත්තිණ්ණෙ “අනිතානාගතපච්චුප්පන්නං කස්මා න ජානාමා” ති දණ්ඨෙහි පාටෙත්වා “එත්තකං එතෙසං වට්ටිස්සති” ති ද්වාරං විවරාපෙසි. තෙ නික්ඛමිත්වා පලායිතුං ආරභිංසු. ගමනමග්ගෙ පන තෙසං සුධාපරිකම්මකතං භූමිං පිච්ඡිලං කාරාපෙසි. තෙ තත්ථ අසණ්ඨහිත්වා පතිතෙ පතිතෙ පුන පොඨාපෙත්වා “අලං එත්තකං තුම්භාක” න්ති උය්‍යාපෙසි. තෙ “නාසිතම්භා තයා, නාසිතම්භා තයා” ති කන්දන්තා උපට්ඨාකස්ස ගෙහද්වාරං අගමංසු.

ගරභදින්නො තං විජ්ජකාරං දිස්වා කුද්දො “නාසිතම්භි සිරිගුත්තෙන, භත්ථං පසාරෙත්වා වන්දන්තානං සදෙවකෙ ලොකෙ යථාරුචියා දාතුං සමත්ථෙ නාම පුඤ්ඤක්ඛේත්තභූතෙ මම, අය්‍යො, පොඨාපෙත්වා බ්‍යසනං පාපෙසි” ති රාජකුලං ගන්ත්වා තස්ස කභාපණ්ණස්සං දණ්ඨං කාරෙසි. අප්පස්ස රාජා සාසනං පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා, “දෙව, උපපරික්ඛිත්වා දණ්ඨං ගණ්හථ, මා අනුපපරික්ඛිත්වා” ති ආහ. “උපපරික්ඛිත්වා ගණ්හිස්සාමි” ති. “සාධු, දෙවා” ති. “තෙන හි ගණ්හාහි” ති. දෙව, මය්හං සභායකො නිගණ්ඨසාවකො මං උපසඬකමිත්වා ධීතනිසින්නට්ඨානාදීසු අභිණ්හං එවං වදෙසි – “සම්ම, කිං තෙ සමණෙන ගොතමෙන, තං උපසඬකමිත්වා කිං ලභිස්සසි” ති ඉදං ආදිං කත්වා සිරිගුත්තො සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා “දෙව, සවෙ ඉමස්මිං කාරණෙ දණ්ඨං ගහෙතුං යුත්තං, ගණ්හමා” ති. රාජා ගරභදින්නං ඔලොකෙත්වා “සච්චං කිර තෙ එවං චුත්ත” න්ති ආහ. “සච්චං, දෙවා” ති. ත්වං එත්තකම්පි අජානන්තෙ සත්ථාරොති ගහෙත්වා විවරන්තො “සබ්බං ජානන්ති” ති කිං කාරණා තථාගතසාවකස්ස කටෙසි. “තයා ආරොපිතදණ්ඨො තුය්හමෙව හොතු” ති එවං ස්වෙව දණ්ඨං පාපිතො, තස්සෙව කුලූපකා පොටෙත්වා නීහටා.

සො තං කුජ්ඣිත්වා තතො පට්ඨාය අඬ්ඬමාසමත්තම්පි සිරිගුත්තෙන සද්ධිං අකටෙත්වා වින්තෙසි – “එවං විවරිතුං මය්හං අයුත්තං, එතස්ස කුලූපකානම්පි මයා බ්‍යසනං කාතුං වට්ටති” ති සිරිගුත්තං උපසඬකමිත්වා ආහ – “සභාය සිරිගුත්තා” ති. “කිං, සම්මා” ති? “ඤාතිසුභජ්ජානං නාම කලහොපි හොති විවාදොපි, කිං ත්වං

කිඤ්චි න කපෙසි, කස්මා එවං කරොසී” ති? “සම්ම, තව මයා සද්ධිං අකථනතො න කපෙමි” ති. “යං, සම්ම, කතං, කතමෙව තං න මයං මෙත්තිං භින්දිස්සාමා” ති. තතො පටියාය උභොපි එකටියානෙ තිට්ඨන්ති නිසිදන්ති. අපෙකදිවසං සිරිගුත්තො ගරහදින්තං ආහ – “කිං තෙ නිගණ්ඨෙහි, තෙ උපසඬකම්ත්වා කිං ලභිස්සසි, මම සත්ථාරං උපසඬකම්තුං වා අය්‍යානං දානං දාතුං වා කිං තෙ න වට්ටති” ති? සොපි එතමෙව පච්චාසිසති, තෙනස්ස කණ්ඩුවනටියානෙ නබෙන විලෙඛිතං විය අභොසි. සො, “සිරිගුත්ත, තව සත්ථා කිං ජානාති” ති පුච්ඡි. “අම්මො, මා එවං වද, සත්ථු මෙ අජානිතබ්බං නාම නත්ථි, අතීතාදිහෙදං සබ්බං ජානාති, සොළසභාකාරෙහි සත්තානං චිත්තං පරිච්ඡින්දති” ති. “අහං එවං න ජානාමි, කස්මා මය්හං එත්තකං කාලං න කපෙසි, තෙන හි ත්වං ගච්ඡ, තව සත්ථාරං ස්වාතනාය නිමන්තෙහි, භොජෙස්සාමි, පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මම භික්ඛං ගණ්හිතුං වදෙහි” ති.

සිරිගුත්තො සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – “භත්තෙ, මම සභායකො ගරහදින්තො තුම්හෙ නිමන්තාපෙනි, පඤ්චහි කිර භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ස්වෙ තස්ස භික්ඛං ගණ්හං, පුරිමදිවසෙ බො පන තස්ස කුලුපකානං මයා ඉදං නාම කතං, මයා කතස්ස පටිකරණම්පි න ජානාමි, තුම්හාකං සුද්ධචිත්තෙන භික්ඛං දාතුකාමතම්පි න ජානාමි, ආවජ්ජෙත්වා යුත්තං වෙ, අධිවාසෙථ. නො වෙ, මා අධිවාසයිත්වා” ති. සත්ථා “කිං නු බො සො අම්මාකං කාතු කාමො” ති ආවජ්ජෙත්වා අද්දස “ද්වින්තං ගෙහානං අන්තරෙ මහන්තං ආවාටං බණ්ණාපෙත්වා අසීතිසකට්මත්තානි බදිරදාරුනි ආහරාපෙත්වා පුරාපෙත්වා අග්ගිං දත්වා අම්මෙ අඬගාරආවාටෙ පාතෙත්වා නිග්ගණ්හිතුකාමො” ති. පුන ආවජ්ජෙසි – “කිං නු බො තත්ථ ගතපච්චයා අත්ථො අත්ථි, නත්ථි” ති. තතො ඉදං අද්දස – “අහං අඬගාරආවාටෙ පාදං පසාරෙස්සාමි, තං පටිච්ඡාදෙත්වා යපිතකිලඤ්ජං අන්තරධායිස්සති, අඬගාරකාසුං භින්දිත්වා චක්කමත්තං මහාපදුමං උට්ඨහිස්සති, අථාහං පදුමකණ්ණිකා අක්කමන්තො ආසනෙ නිසිදිස්සාමි, පඤ්චසතා භික්ඛුපි තපෙව ගන්ත්වා නිසිදිස්සන්ති, මහාපනො සන්තිපතිස්සති, අහං තස්මිං සමාගමෙ ද්විහි ගාථාහි අනුමොදනං කරිස්සාමි, අනුමොදනපරියොසානෙ චතුරාසිතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, සිරිගුත්තො ව ගරහදින්තො ව සොතාපන්නා භවිස්සන්ති, අත්තනො ව ධනරාසිං සාසනෙ විකිරිස්සන්ති, ඉමං කුලපුත්තං නිස්සාය මයා ගන්තුං වට්ටති” ති භික්ඛං අධිවාසෙසි.

සිරිගුත්තො ගන්ත්වා සත්ථු අධිවාසනං ගරහදින්තස්ස ආරොචෙත්වා “ලොකජෙට්ඨස්ස සක්කාරං කරොහි” ති ආහ. ගරහදින්තො “ඉදානිස්ස කත්තබ්බයුත්තකං ජානිස්සාමි” ති ද්වින්තං ගෙහානං අන්තරෙ මහන්තං ආවාටං බණ්ණාපෙත්වා අසීතිසකට්මත්තානි බදිරදාරුනි ආහරාපෙත්වා පුරාපෙත්වා අග්ගිං දත්වා බදිරඬගාරරාසිනං යොජාපෙත්වා සබ්බරත්තිං ධමාපෙත්වා බදිරඬගාරරාසිං කාරාපෙත්වා ආවාටමත්ථකෙ රුක්ඛපදරානි යපාපෙත්වා කිලඤ්ජෙන පටිච්ඡාදෙත්වා ගොමයෙන ලිම්පාපෙත්වා එකෙන පස්සෙන දුබ්බලදණ්ඩකෙ අත්ථරිත්වා ගමනමග්ගං කාරෙසි, “එවං අක්කන්තඅක්කන්තකාලෙ දණ්ඩකෙසු භග්ගෙසු පරිවට්ටෙත්වා අඬගාරකාසුයං පතිස්සන්ති” ති මඤ්ඤමානො

ගෙහපච්ඡාභාගෙ සිරිගුත්තෙන යපිතනියාමෙනෙව වාටියො යපාපෙසි, ආසනානිපි තටෙව පඤ්ඤාපෙසි. සිරිගුත්තො පාතොව තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා “කතො තෙ, සම්ම, සක්කාරො”ති ආහ. “ආම, සම්මා”ති. “කහං පන සො”ති? “එහි, පස්සාමා”ති සබ්බං සිරිගුත්තෙන දස්සිතනෙයෙනෙව දස්සෙසි. සිරිගුත්තො “සාධු, සම්මා”ති ආහ. මහාපතො සන්තිපති. මිච්ඡාදිට්ඨිකෙන හි නිමන්තිතෙ මහන්තො සන්තිපාතො අහොසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකාපි “සමණස්ස ගොතමස්ස විජ්ජකාරං පස්සිස්සාමා”ති සන්තිපතන්ති, සම්මාදිට්ඨිකාපි “අජ්ජ සත්ථා මහාධම්මදෙසනං දෙසෙස්සති, බුද්ධවිසයං බුද්ධලීලං උපධාරෙස්සාමා”ති සන්තිපතන්ති.

පුනදිවසෙ සත්ථා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ගරහදිත්තස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො ගෙහා නික්ඛමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගස්ස යීතො වින්තෙසි – “හන්තෙ, තුම්හෙ කිර අතීතාදිහෙදං සබ්බං ජානාම, සත්තානං සොළසභාකාරෙහි විත්තං පරිච්ඡන්දාම”ති එවං තුම්හාකං උපට්ඨාකෙන මය්හං කමීතං. සවෙ ජානාම, මය්හං ගෙහං මා පවිසිත්ම. පටිට්ඨානඤ්ඤි වො නෙව යාගු අත්ථි, න භත්තාදීනි, සබ්බෙ ඛො පන තුම්හෙ අභිගාරකාසුයං පාතෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සාමි”ති. එවං වින්තෙත්වා සත්ථු පත්තං ගහෙත්වා “ඉතො එම භගවා”ති වත්වා, “හන්තෙ, අම්හාකං ගෙහං ආගතානං වත්තං ඤාත්වා ආගන්තුං වට්ටති”ති ආහ. “කිං කාතුං වට්ටති, ආවුසො”ති? “එකෙකස්ස පවිසිත්වා පුරතො ගන්ත්වා නිසිත්තකාලෙ පච්ඡා අඤ්ඤෙන ආගන්තුං වට්ටති”ති. එවං කිරස්ස අහොසි – “පුරතො ගච්ඡන්තං අභිගාරකාසුයං පතිතං දිස්වා අවසෙසා න ආගච්ඡිස්සන්ති, එකෙකමෙව පාතෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සාමි”ති. සත්ථා “සාධු”ති වත්වා එකකොව පායාසි. ගරහදිත්තො අභිගාරකාසු පත්වා අපසක්කිත්වා යීතො “පුරතො යාම, හන්තෙ”ති ආහ. අම සත්ථා අභිගාරකාසුමත්මකෙ පාදං පසාරෙසි, කිලඤ්ජං අන්තරධායි, අභිගාරකාසු භින්දිත්වා වක්කමත්තානි පදුමානි උට්ඨහිංසු. සත්ථා පදුමකණ්ණිකා අක්කමත්තො ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ බුද්ධාසනෙ නිසීදි, භික්ඛුපි තටෙව ගන්ත්වා නිසීදිංසු. ගරහදිත්තස්ස කායතො ඩාහො උට්ඨහි.

සො වෙගෙන ගන්ත්වා සිරිගුත්තං උපසඬකමිත්වා, “සාමි, මෙ තාණං හොහී”ති ආහ. “කිං එත”න්ති? “පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං ගෙහෙ යාගු වා භත්තාදීනි වා නත්ථි, කිං නු ඛො කරොමි”ති? “කිං පන තයා කත”න්ති ආහ. අහං ද්වින්තං ගෙහානං අන්තරෙ මහන්තං ආවාමං අභිගාරස්ස පුරං කාරෙසිං – “තත්ම පාතෙත්වා නිග්ගණ්හිස්සාමි”ති. “අම නං භින්දිත්වා මහාපදුමානි උට්ඨහිංසු. සබ්බෙ පදුමකණ්ණිකා අක්කමිත්වා ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසින්නා, ඉදානි කිං කරොමි, සාමි”ති? නනු ත්වං ඉදානෙව මය්හං “එත්තිකා වාටියො, එත්තිකා යාගු, එත්තකානි සත්තාදීනි”ති දස්සෙසි”ති. “මුසා තං, සාමි, තුච්ඡාව වාටියො”ති. හොතු, “ගච්ඡ, තාසු වාටිසු යාගුආදීනි ඔලොකෙහි”ති. තං ඛණඤ්ඤෙව තෙන යාසු වාටිසු “යාගු”ති වුත්තං, තා යාගුයා පුරයිංසු, යාසු “භත්තාදීනි”ති වුත්තං, තා භත්තාදීනං පරිපුණ්ණාව අහෙසුං. තං සම්පත්තිං දිස්වා ගරහදිත්තස්ස සරිරං පීතිපාමොජ්ජෙන පරිපුරිතං, විත්තං පසන්නං. සො සක්කච්චං බුද්ධජ්වලං භික්ඛුසඬ්ඨං පරිවිසිත්වා කතභත්තකිච්චස්ස සත්ථුතො අනුමොදනං කාරෙතුකාමො පත්තං ගණ්හි. සත්ථා

අනුමොදනං කරොන්තො “ඉමෙ සත්තා පඤ්ඤාවක්ඛුනො අභාවෙනෙව මම සාවකානං බුද්ධසාසනස්ස ගුණං න ජානන්ති. පඤ්ඤාවක්ඛුවිරහිතා හි අන්ධා නාම, පඤ්ඤවන්තො සවක්ඛුකා නාමා”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

58.

“යථා සඬ්ඛාරධානස්මිං, උජ්ඣිතස්මිං මහාපටෙ;
පදුමං තත්ථ ජායෙථ, සුවිගන්ධං මනොරමං.

59.

“එවං සඬ්ඛාරභූතෙසු, අන්ධභූතෙ පුට්ඨජනෙ;
අතිරොචති පඤ්ඤාය, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො”ති.

තත්ථ සඬ්ඛාරධානස්මින්ති සඬ්ඛාරධානස්මිං, කවචරාසිමිහිති අත්ථො. උජ්ඣිතස්මිං මහාපටෙති මහාමග්ගෙ ජඩ්ඛිතස්මිං. සුවිගන්ධන්ති සුරහිගන්ධං. මනො එත්ථ රමතිති මනොරමං. සඬ්ඛාරභූතෙසුති සඬ්ඛාරම්ච භූතෙසු. පුට්ඨජනෙති පුට්ඨනං කිලෙසානං ජනනතො එවංඋද්ධනාමෙ ලොකියමහාජනෙ. ඉදං චුත්තං හොති – යථා නාම මහාපටෙ ජඩ්ඛිතෙ සඬ්ඛාරාසිමිහි අසුවිජෙගුවච්ඡියපටිකුලෙපි සුවිගන්ධං පදුමං ජායෙථ, තං රාජරාජමහාමත්තාදීනං මනොරමං පියං මනාපං උපරිමත්ථකෙ පතිට්ඨානාරහමෙව හවෙය්‍ය, එවමෙව සඬ්ඛාරභූතෙසුපි පුට්ඨජනෙසු ජාතො නිජපඤ්ඤස්ස මහාජනස්ස අවක්ඛකස්ස අන්තරෙ නිබ්බත්තොපි අන්තනො පඤ්ඤාබලෙන කාමෙසු ආදීනවං, නෙක්ඛම්මෙ ව ආනිසංසං දිස්වා නික්ඛම්ත්වා පබ්බජිතො පබ්බජ්ජාමත්තෙනපි, කතො උත්තරිං සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනානි ආරාධෙත්වාපි අතිරොචති. සම්මාසම්බුද්ධසාවකො හි ඛිණ්ණාසවො හික්ඛු අන්ධභූතෙ පුට්ඨජනෙ අතික්කම්ත්වා රොචති විරොචති සොහතිති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයො අහොසි. ගරහදින්තො ව සිරිගුත්තො ව සොතාපත්තිඵලං පාපුණ්සු. තෙ සබ්බං අත්තනො ධනං බුද්ධසාසනෙ විජ්ජකිරිංසු. සත්ථා උට්ඨායාසනා විහාරමගමාසි. හික්ඛු සායන්හසමයෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “අහො අච්ඡරියා බුද්ධගුණා නාම, තථාරූපං නාම බදිරඬ්ඨාරාසිං හින්දින්වා පදුමානි උට්ඨහිංසු”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්තා”ති පුව්ඡිත්වා, “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ – “අනච්ඡරියං, හික්ඛවෙ, යං මම එතරහි බුද්ධභූතස්ස අඬ්ඨාරාසිමිහා පදුමානි උට්ඨිතානි, අපරිපක්කෙ ඤාණෙ වත්තමානස්ස බොධිසත්තභූතස්සපි මෙ උට්ඨහිංසු”ති වත්වා, “කදා, හන්තෙ, ආචික්ඛට්ඨ නො”ති යාවිතො අතීතං ආහරිත්වා –

“කාමං පතාමි නිරයං, උද්ධංපාදො අවංසිරො;
නානරියං කරිස්සාමි, හන්ද පිණ්ඩං පටිග්ගහා”ති. (ජා. 1.1.40) –

ඉදං බදිරඬ්ඨාරජාතකං විත්ථාරෙත්වා කටෙසිති.

ගරහදින්නවත්ථු ද්වාදසමං.

පුජ්ඵවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථො වග්ගො.

5. බාලවග්ගො

1. අඤ්ඤතරපුරිසවත්ථු

දීඝා ජාගරතො රත්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පසෙනදිකොසලඤ්ඤවෙව අඤ්ඤතරඤ්ඤව පුරිසං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

රාජා කිර පසෙනදි කොසලො එකස්මිං ඡණ්දිවසෙ අලඬකතපටියත්තං සබ්බසෙතං එකං පුණ්ඩරිකං නාම හත්ථීං අභිරුය්භ මහන්තෙන රාජානුභාවෙන නගරං පදක්ඛිණං කරොති. උස්සාරණාය වත්තමානාය ලෙඩ්ඬුදණ්ඩාදීහි පොථියමානො මහාජනො පලායන්තො ගීවං පරිවට්ටෙන්වාපි ඔලොකෙති යෙව. රාජුනං කිර සුදින්නදානස්සෙතං එලං. අඤ්ඤතරස්සාපි දුග්ගතපුරිසස්ස හරියා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිතලෙ යිතා එකං වාතපානකවාටං විවරිත්වා රාජානං ඔලොකෙන්වාව අපගච්ඡී. රඤ්ඤො පුණ්ණවන්දො වලාහකන්තරං පට්ටියො විය උපට්ඨාසි. සො තස්සා පට්ටිඤ්ඤවන්තො හත්ථික්ඛන්ධනො පතනාකාරජ්ජන්තො විය භුත්වා බිජ්ජං නගරං පදක්ඛිණං කර්වා අන්තෙපුරං පටිසිත්වා එකං විස්සාසකං අමච්චං ආහ – “අසුකට්ඨානෙ තෙ මයා ඔලොකිතපාසාදො දිට්ඨො”ති? “ආම, දෙවා”ති. “තත්ථෙකං ඉත්ථීං අද්දසා”ති? “අද්දසං, දෙවා”ති. “ගච්ඡ, තස්සා සසාමිකඅසාමිකභාවං ජානාහි”ති. සො ගන්ත්වා තස්සා සසාමිකභාවං ඤත්වා ආගන්ත්වා රඤ්ඤො “සසාමිකා”ති ආරොවෙසි. අථ රඤ්ඤො “තෙන හි තස්සා සාමිකං පක්කොසාහි”ති චුත්තෙ සො ගන්ත්වා, “එහි, හො, රාජා තං පක්කොසනි”ති ආහ. සො “හරියං මෙ නිස්සාය භයෙන උජ්ජන්තෙන භවිතබ්බ”න්ති චින්තෙන්වා රඤ්ඤො ආණං පට්ඨාහිතුං අසක්කොන්තො ගන්ත්වා රාජානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං රාජා “මං ඉතො පට්ඨාය උපට්ඨාහි”ති ආහ. “අලං, දෙව, අහං අත්තනො කම්මං කර්වා තුම්භාකං සුඬිකං දදාමි, සරෙයෙව මෙ ජීවිකා හොතු”ති. “තව සුඬිකෙන මය්භං අත්ථො නත්ථී, අජ්ජනො පට්ඨාය මං උපට්ඨාහි”ති තස්ස ඵලකඤ්ඤව ආවුධඤ්ඤව දාපෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – “කඤ්චිදෙවස්ස දොසං ආරොපෙන්වා සාතෙන්වා හරියං ගණ්හිස්සාමි”ති. අථ නං සො මරණභයහිතො අජ්ජමන්තො භුත්වා උපට්ඨාසි.

රාජා තස්ස දොසං අපස්සන්තො කාමපරිලාභෙ වඩ්ඪන්තෙ “එකමස්ස දොසං ආරොපෙන්වා රාජාණං කරිස්සාමි”ති පක්කොසාපෙන්වා එවමාහ – “අම්මො ඉතො යොජනමත්ථකෙ නදියා අසුකට්ඨානං නාම ගන්ත්වා සායං මම න්භානවෙලාය කුමුදුජ්ජලානි වෙව අරුණවතීමත්තිකඤ්ඤව ආහර. සවෙ තස්මිං බණෙන නාගච්ඡසි, ආණං තෙ කරිස්සාමි”ති. සෙවකො කිර චතුහිපි දාසෙහි පතිකිට්ඨතරො.

ධනක්කිතාදයො හි දාසා “සීසං මෙ රුජ්ජති, පිට්ඨි මෙ රුජ්ජති” ති වත්වා අවිජ්තුං ලභන්ති යෙව. සෙවකස්සෙතං නත්ථි, ආණත්තකම්මං කාතුමෙව වට්ටති. තස්මා සො “අවස්සං මයා ගන්තබ්බං, කුමුදුප්පලෙහි සද්ධිං අරුණවතීමත්තිකා නාම නාගභවතො උප්පජ්ජති, අහං කුහිං ලභිස්සාමි” ති වින්තෙන්තො මරණභයහිතො වෙගෙන ගෙහං ගන්ත්වා, “හද්දෙ, නිට්ඨිතං මෙ භත්ත” ත්ති ආහ.

“උද්ධනමත්ථකෙ, සාමි” ති. සො යාව භත්තං ඔතරති, තාව සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො උච්චිකෙන කඤ්ජිකං හරාපෙත්වා යථාලද්ධෙන බ්‍යඤ්ජනෙන සද්ධිං අල්ලමෙව භත්තං පවිජ්ජයං ඔපිළෙත්වා ආදාය යොජනිකං මග්ගං පක්ඛන්දො, තස්ස ගච්ඡන්තස්සෙව භත්තං පක්කං අහොසි. සො අනුවජ්ජිට්ඨං කත්වා ව ටොකං භත්තං අපනෙත්වා භුඤ්ජන්තො ඵකං අද්ධිකං දිස්වා මයා අපනෙත්වා යපිතං ටොකං අනුවජ්ජිට්ඨං භත්තමෙව අත්ථි ගහෙත්වා භුඤ්ජ සාමිති. සො ගණ්හිත්වා භුඤ්ජි. ඉතරොපි භුඤ්ජිත්වා ඵකං භත්තමුට්ඨිං උදකෙ බිපිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා මහන්තෙන සද්දෙන “ඉමස්මිං නදීපදෙසෙ අධිවත්ථා නාගා සුපණ්ණා දෙවතා ව වචනං මෙ සුණන්තු, රාජා මය්හං ආණං කාතුකාමො ‘කුමුදුප්පලෙහි සද්ධිං අරුණවතීමත්තිකං ආහරා’ ති මං ආණාපෙසි, අද්ධිකමනුස්සස්ස ව මෙ භත්තං දින්නං, තං සහස්සානිසංසං, උදකෙ මච්ඡානං දින්නං, තං සතානිසංසං. ඵත්තකං පුඤ්ඤඵලං තුම්භාකං පත්තිං කත්වා දම්මි, මය්හං කුමුදුප්පලෙහි සද්ධිං අරුණවතීමත්තිකං ආහරා” ති තික්ඛන්තුං අනුස්සාවෙසි. තත්ථ අධිවත්ථො නාගරාජා තං සද්දං සුත්වා මහල්ලකවෙසෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං වදෙසි” ති ආහ. සො පුනපි තථෙව වත්වා “මය්හං තං පත්තිං දෙහි” ති චුත්තෙ, “දෙමි” ති ආහ. පුනපි “දෙහි” ති චුත්තෙ, “දෙමි, සාමි” ති ආහ. ඵචං සො ද්වෙ තයො වාරෙ පත්තිං ආහරාපෙත්වා කුමුදුප්පලෙහි සද්ධිං අරුණවතීමත්තිකං අදාසි.

රාජා පන වින්තෙසි – “මනුස්සා නාම බහුමායා, සවෙ සො කෙනචි උපායෙන ලභෙය්‍ය, කිච්චං මෙ න නිප්ඵජ්ජෙය්‍යා” ති. සො කාලස්සෙව ද්වාරං පිදහාපෙත්වා මුද්දිකං අත්තනො සන්තිකං ආහරාපෙසි. ඉතරොපි පුරිසො රඤ්ඤො න්හානවෙලායමෙවාගන්ත්වා ද්වාරං අලභන්තො ද්වාරපාලං පක්කොසෙත්වා “ද්වාරං විවරා” ති ආහ. “න සක්කා විවරිතුං, රාජා කාලස්සෙව මුද්දිකං දත්වා රාජගෙහං ආහරාපෙසි” ති. සො “රාජදුතො අහං, ද්වාරං විවරා” ති වත්වාපි “ද්වාරං අලභන්තො නත්ථි මෙ ඉදානි ජීවිතං. කිං නු බො කරිස්සාමි” ති වින්තෙන්තො ද්වාරස්ස උපරිඋම්මාරෙ මත්තිකාපිණ්ඩං බිපිත්වා තස්සුපරි පුප්ඵානි ලග්ගෙන්වා මහාසද්දං කරොන්තො, “අම්හො, නගරවාසිනො රඤ්ඤො මයා ආණත්තියා ගතභාවං ජානාථ, රාජා මං අකාරණෙන විනාසෙතුකාමො” ති තික්ඛන්තුං විරවිත්වා “කත්ථ නු බො ගච්ජිස්සාමි” ති වින්තෙන්තො “භික්ඛු නාම මුදුහදයා, විහාරං ගන්ත්වා නිපජ්ජිස්සාමි” ති සන්තිට්ඨානමකාසි. ඉමෙ හි නාම සත්තා සුඛිතකාලෙ භික්ඛුනං අත්ථිභාවම්පි අජානිත්වා දුක්ඛාභිභූතකාලෙ විහාරං ගන්තුකාමා භොන්ති, තස්මා සොපි “මෙ අඤ්ඤං තාණං නත්ථි” ති විහාරං ගන්ත්වා ඵකස්මිං ඵාසුකට්ඨානෙ නිපජ්ජි. අථ රඤ්ඤොපි තං රත්තිං නිද්දං අලභන්තස්ස තං ඉත්ථිං අනුස්සරන්තස්ස කාමපරිලාභො උප්පජ්ජි. සො වින්තෙසි – “විහාතක්ඛණෙයෙව තං පුරිසං සාතාපෙත්වා තං ඉත්ථිං ආනෙස්සාමි” ති.

තස්මිං ඛණෙයෙව සට්ඨියොජනිකාය ලොහකුම්භියා නිබ්බන්තා වත්තාරො පුරිසා පක්කුටීතාය උක්ඛලියා තණ්ඩුලා විය සම්පරිවත්තකං පච්චමානා තිංසාය වස්සසහස්සෙහි හෙට්ඨිමතලං පත්වා අපරෙහි තිංසාය වස්සසහස්සෙහි පුන මුඛවට්ටියං පාපුණිංසු. තෙ සීසං උක්ඛිපිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔලොකෙන්වා එකෙකං ගාථං වත්තුකාමා වත්තුං අසක්කොන්තා එකෙකං අක්ඛරං වත්වා පරිවත්තිත්වා ලොහකුම්භිමෙව පවිට්ඨා. රාජා නිද්දං අලහන්තො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ තං සද්දං සුත්වා භීතො උත්රස්තමානසො “කිං නු ඛො මය්හං ජීවිතන්තරායො භවිස්සති, උදාහු මෙ අග්ගමහෙසියා, උදාහු මෙ රජ්ජං විනස්සිස්සති” ති වින්තෙන්තො සකලරත්තිං අක්ඛිති නිථිලෙතුං නාසක්ඛි. සො අරුණුග්ගමනවෙලාය එව පුරොහිතං පක්කොසාපෙත්වා, “ආවරිය, මයා මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ මහන්තා හෙරවසද්දා සුතා, ‘රජ්ජස්ස වා අග්ගමහෙසියා වා මය්හං වා කස්ස අන්තරායො භවිස්සති’ ති න ජානාමි, තෙන මෙ ත්වං පක්කොසාපිතො” ති ආහ. මහාරාජ, කිං තෙ සද්දා සුතාති? “ආවරිය, දු-ඉති ස-ඉති න-ඉති සො-ඉතිති ඉමෙ සද්දෙ අස්සොසිං, ඉමෙසං නිජ්ඵත්තිං උපධාරෙහි” ති. බ්‍රාහ්මණස්ස මහාඅන්ධකාරං පවිට්ඨස්ස විය න කිඤ්චි පඤ්ඤායති, “න ජානාමි” ති චුත්තෙ “පන ලාහසක්කාරො මෙ පරිභායිස්සති” ති භායිත්වා “භාරියං, මහාරාජා” ති ආහ. “කිං, ආවරියා” ති? “ජීවිතන්තරායො තෙ පඤ්ඤායති” ති. සො ද්විගුණං භීතො, “ආවරිය, අත්ථි කිඤ්චි පන පටිඝාතකාරණ” ත්ති ආහ. “අත්ථි, මහාරාජ, මා භායි, අහං තයො වෙදෙ ජානාමි” ති. “කිං පන ලද්ධුං වට්ටති” ති? “සබ්බසත්තයඤ්ඤං යජිත්වා ජීවිතං ලභිස්සසි, දෙවා” ති. “කිං ලද්ධුං වට්ටති” ති? හත්ථිසතං අස්සසතං උසහසතං ධෙත්‍රසතං අජසතං උරබ්භසතං කුක්කුටසතං සුකරසතං දාරකසතං දාරිකාසතන්ති එවං එකෙකං පාණජාතිං සතං සතං කත්වා ගණ්භාපෙන්නො “සවෙ මිගජාතිමෙව ගණ්භාපෙස්සාමි, ‘අත්තනො ඛාදතීයමෙව ගණ්භාපෙති’ ති වක්ඛන්ති” ති හත්ථිඅස්සමනුස්සෙපි ගණ්භාපෙති. රාජා “මම ජීවිතමෙව මය්හං ලාභො” ති වින්තෙන්වා “සබ්බපාණො සීසං ගණ්භවා” ති ආහ. ආණත්තමනුස්සා අධිකතරං ගණ්භිංසු. චුත්තමපි වෙතං කොසලසංයුත්තෙ -

“තෙන ඛො පන සමයෙන රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස කොසලස්ස මහායඤ්ඤො පච්චුපට්ඨිතො හොති, පඤ්ච ව උසහසතාති පඤ්ච ව වච්ඡතරසතාති පඤ්ච ව වච්ඡතරිසතාති පඤ්ච ව අජසතාති පඤ්ච ව උරබ්භසතාති ථුණුපනීතාති හොන්ති යඤ්ඤත්ථාය. යෙපිස්ස තෙ හොන්ති දාසාති වා පෙස්සාති වා කම්මකරාති වා, තෙපි දණ්ඩතජ්ජිතා භයතජ්ජිතා අස්සුමුඛා රුදමානා පරිකම්මාති කරොන්ති” ති (සං. නි. 1.120).

මහාජනො අත්තනො අත්තනො පුත්තධීතුඤ්ඤාතිනං අත්ථාය පරිදෙවමානො මහාසද්දමකාසි, මහාපථවීඋන්ද්‍රියනසද්දො විය අහොසි. අථ මල්ලිකා දෙවී තං සද්දං සුත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං නු ඛො තෙ, මහාරාජ, ඉන්ද්‍රියාති අපාකතිකාති, කිලන්තරුපාති විය පඤ්ඤායන්ති” ති පුච්ඡි. “කිං තුය්හං, මල්ලිකෙ, ත්වං මම කණ්ණමුලෙන ආසිවිසම්පි ගච්ඡන්තං න ජානාසි” ති? “කිං පනෙතං, දෙවා” ති? “රත්තිභාගෙ මෙ එවරුපො නාම සද්දො සුතො, ස්වාහං පුරොහිතං

ප්‍රච්ඡිත්වා ජීවිතන්තරායො තෙ පඤ්ඤායති, සබ්බසත්තයඤ්ඤං යජිත්වා ජීවිතං ලභිස්සසී”ති සුත්වා “මම ජීවිතමෙව මය්හං ලාභො”ති ඉමෙ පාණෙ ගණ්භාපෙසින්ති. මල්ලිකා දෙවී, “අන්ධබාලොසි, මහාරාජ, කිඤ්චාපි මහාභක්ඛොසි, අනෙකසුපබ්බාඤ්ජනවිකතිකං දොණපාකං භොජනං භුඤ්ජසි, ද්විසු රට්ඨෙසු රජ්ජං කාරෙසි, පඤ්ඤා පන තෙ මන්දා”ති ආහ. “කස්මා එවං වදෙසි, දෙවී”ති? “කහං තයා අඤ්ඤස්ස මරණෙන අඤ්ඤස්ස ජීවිතලාභො දිට්ඨපුබ්බො, අන්ධබාලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කථං ගහෙත්වා කස්මා මහාජනස්ස උපරි දුක්ඛං බිපසි, ධුරවිහාරෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගපුග්ගලො අතීතාදීසු අප්පට්ඨනඤාණො සත්ථා වසති, තං ප්‍රච්ඡිත්වා තස්සොවාදං කරොහී”ති චුත්තෙ රාජා සල්ලභුකෙහි යානෙහි මල්ලිකාය සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා මරණභයනජ්ජිතො කිඤ්චි වත්තුං අසක්කොන්තො සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි.

අථ නං සත්ථා “හන්ද කුතො නු ත්වං, මහාරාජ, ආගච්ඡසි දිවා දිවස්සා”ති පට්මතරං ආලපි. සො තුණ්හියෙව නිසීදි. තතො මල්ලිකා හගවතො ආරොචෙසි – “හන්තෙ, රඤ්ඤා කිර මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ සද්දො සුතො. අථ නං පුරොහිතස්ස ආරොචෙසි. පුරොහිතො “ජීවිතන්තරායො තෙ භවිස්සති, තස්ස පටිසාතත්ථාය සබ්බසත්තෙ පාණෙ ගහෙත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන යඤ්ඤෙ යජිතෙ ජීවිතං ලභිස්සසී”ති ආහ. රාජා පාණෙ ගණ්භාපෙසි, තෙනායං මයා ඉධානීතො”ති. “එවං කිර, මහාරාජා”ති? “එවං, හන්තෙ”ති. “කිත්ති තෙ සද්දො සුතො”ති? සො අත්තනා සුතනියාමෙනෙව ආවික්ඛි. තථාගතස්ස තං සුත්වා එකොභාසො අභොසි. අථ නං සත්තා ආහ – “මා භායි, මහාරාජ, තව අන්තරායො නත්ථී, පාපකම්මිතො සත්ථා අත්තනො දුක්ඛං ආවිකරොන්තා එවමාහංසු”ති. “කිං පන, හන්තෙ, තෙහි කත”න්ති? අථ බො හගවා තෙසං කම්මං ආවික්ඛිතුං “තෙන හි, මහාරාජ, සුණාහී”ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ විසතිවස්සසහස්සායුකෙසු මනුස්සෙසු කස්සපො හගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා විසතියා බිණාසවසහස්සෙහි සද්ධිං වාරිකං වරමානො බාරාණසිමගමාසි. බාරාණසිවාසිනො ද්වෙපි තයොපි බහුතරාපි එකතො හුත්වා ආගන්තුකදානං පවත්තයිංසු. තදා බාරාණසියං චත්තාලිසකොට්ඨිහවා චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා සභායකා අහෙසුං. තෙ මන්තයිංසු – “අම්භාකං ගෙහෙ බහුධනං, තෙන කිං කරොමා”ති? “එවරූපෙ බුද්ධෙ වාරිකං වරමානෙ දානං දස්සාම, සීලං රක්ඛිස්සාම, පූජං කරිස්සාමා”ති එකොපි අවත්වා තෙසු එකො තාව එවමාහ – “තිබ්ණසුරං පිවත්තා මධුරමංසං බාදන්තා විවරිස්සාම, ඉදං අම්භාකං ජීවිතඵල”න්ති. අපරොපි එවමාහ – “දෙවසිකං තිවස්සිකගන්ධසාලිහත්තං නානග්ගරසෙහි භුඤ්ජන්තා විවරිස්සාමා”ති. අපරොපි එවමාහ – “නානප්පකාරං සුවඛජ්ජකවිකතිං පවාපෙත්වා බාදන්තා විවරිස්සාමා”ති. අපරොපි එවමාහ – “සම්මා මයං අඤ්ඤං කිඤ්චි න කරිස්සාම, ‘ධනං දස්සාමා’ති චුත්තෙ අනිච්ඡමානා ඉත්ථී නාම නත්ථී, තස්මා ධනෙන පලොභෙත්වා පාරදාරිකකම්මං කරිස්සාමා”ති. “සාධු, සාධු”ති සබ්බෙව තස්ස කථාය අට්ඨංසු.

තෙ තතො පටියාය අභිරුපානං ඉත්ථිනං ධනං පෙසෙත්වා වීසතිවස්සසහස්සානි
පාරදාරිකකම්මං කත්වා කාලං කත්වා අවිචිතිරයෙ නිබ්බත්තා. තෙ එකං බුද්ධන්තරං
නිරයෙ පච්චිත්වා තත්ථ කාලං කත්වා පක්කාවසෙසෙන සට්ඨියොජනිකාය
ලොභකුම්භියා නිබ්බත්තිත්වා තිංසාය වස්සසහස්සෙහි හෙට්ඨිමතලං පත්වා පුනපි
තිංසාය වස්සසහස්සෙහි ලොභකුම්භිමුඛං පත්වා එකෙකං ගාථං වත්තුකාමා භුත්වා
වත්තුං අසක්කොන්තා එකෙකං අක්ඛරං වත්වා පුන පරිවත්තිත්වා, ලොභකුම්භිමෙව
පට්ටියා. “වදෙහි, මහාරාජ, පයිමං තෙ කිං සද්දො නාම සුතො”ති? “දු-ඉති,
හන්තෙ”ති. සත්ථා තෙන අපරිපුණ්ණං කත්වා චුත්තං ගාථං පරිපුණ්ණං කත්වා
දස්සෙන්නො එවමාහ –

“දුජ්ජිවිතමජ්ජිමිහ, යෙ සන්තෙ න දදම්භසෙ;
විජ්ජමානෙසු භොගෙසු, දීපං නාකම්භ අත්තනො”ති. (ජා. 1.4.53; පෙ. ව.
804);

අථ රඤ්ඤො ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථං පකාසෙත්වා, “කිං තෙ, මහාරාජ,
දුතියසද්දො තතියසද්දො වතුත්ථසද්දො සුතො”ති පුච්ඡිත්වා “එවං නාමා”ති
චුත්තෙ අවසෙසං පරිපුරෙන්නො –

“සට්ඨිවස්සසහස්සානි, පරිපුණ්ණානි සබ්බසො;
නිරයෙ පච්චමානානං, කදා අත්තො භවිස්සති.

“නත්ථි අත්තො කුතො අත්තො, න අත්තො පට්ඨස්සති;
තදා හි පකතං පාපං, මම තුය්හඤ්ච මාරිසා.

“සොහං නුන ඉතො ගන්ත්වා, යොනිං ලද්ධාන මානුසිං;
වදඤ්ඤා සීලසම්පන්නො, කාහාමි කුසලං බහු”න්ති. (ජා. 1.4.54-56; පෙ.
ව. 802, 803, 805) –

පටිපාටියා ඉමා ගාථා වත්වා තාසං අත්ථං පකාසෙත්වා “ඉති ඛො, මහාරාජ, තෙ
වත්තාරො ජනා එකෙකං ගාථං වත්තුකාමාපි වත්තුං අසක්කොන්තා එකකමෙව
අක්ඛරං වත්වා පුන ලොභකුම්භිමෙව පට්ටියා”ති ආහ.

රඤ්ඤො කිර පසෙනදිකොසලෙන තස්ස සද්දස්ස සුතකාලතො පටියාය තෙ
හෙට්ඨා භස්සන්ති එව, අජ්ජාපි එකං වස්සසහස්සං නාතික්කමන්ති. රඤ්ඤො තං
දෙසනං සුත්වා මහාසංවෙගො උජ්ජජ්ජි. සො “භාරියං වතිදං පාරදාරිකකම්මං නාම,
එකං කිර බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා තතො චුතා සට්ඨියොජනිකාය
ලොභකුම්භියා නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ සට්ඨිවස්සසහස්සානි පච්චිත්වා එවමිපි නෙසං
දුක්ඛා මුච්චනකාලො න පඤ්ඤායති, අහමිපි පරදාරෙ සිනෙහං කත්වා සබ්බරත්තිං
නිද්දං න ලහිං, ඉදානි ඉතො පටියාය පරදාරෙ මානසං න බන්ධිස්සාමි”ති
චින්තෙත්වා තථාගතං ආහ – “හන්තෙ, අජ්ජ මෙ රත්තියා දීඝභාවො ඤාතො”ති.
සොපි පුරිසො තත්ථෙව නිසින්තො තං කථං සුත්වා “ලද්ධො මෙ

බලවත්වීමටයො”ති සත්ථාරං ආහ – “හත්තෙ, රඤ්ඤා තාව අජ්ජ රත්තියා දීඝභාවො ඤාතො, අහං පන භියොසා සයමෙව යොජනස්ස දීඝභාවං අඤ්ඤාසි”න්ති. සත්ථා ද්විත්තම්පි කථං සංසන්දිත්වා “එකච්චස්ස රත්ති දීඝා භොති, එකච්චස්ස යොජනං දීඝං භොති, බාලස්ස පන සංසාරො දීඝො භොති”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

60.

“දීඝා ජාගරතො රත්ති, දීඝං සන්තස්ස යොජනං;
දීඝො බාලාන සංසාරො, සද්ධම්මං අවිජානන”න්ති.

තත්ථ දීඝාති රත්ති නාමෙසා තියාමමත්තාව, ජාගරන්තස්ස පන දීඝා භොති, ද්විගුණතිගුණා විය හුත්වා බායති. තස්සා දීඝභාවං අත්තානං මඬ්ඛුණසඬ්ඝස්ස හත්තං කත්වා යාව සුරියුග්ගමනා සම්පරිවත්තකං සෙමානො මහාකුසීනොපි, සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා සිරිසයනෙ සයමානො කාමභොගීපි න ජානාති, සබ්බරත්තිං පන පධානං පදහන්නො යොගාවචරො ව, ධම්මකථං කථෙන්නො ධම්මකථීකො ව, ආසනසම්පෙ යත්වා ධම්මං සුණන්නො ව, සීසරොගාදිචුට්ඨො වා හත්ථපාදච්ඡෙදනාදිං පත්තො වා වෙදනාභිභූතො ව, රත්තිං මග්ගපටිපන්නො අද්ධිකො ව ජානාති. යොජනන්ති යොජනම්පි වතුගාවුතමත්තමෙව, සන්තස්ස පන කිලන්තස්ස දීඝං භොති, ද්විගුණතිගුණං විය බායති. සකලදිවසඤ්ඤි මග්ගං ගන්ත්වා කිලන්තො පටිපථං ආගච්ඡන්තං දිස්වා “පුරතො ගාමො කීවදුරො”ති පුච්ඡිත්වා “යොජන”න්ති චුත්තෙ ථොකං ගන්ත්වා අපරම්පි පුච්ඡිත්වා තෙනාපි “යොජන”න්ති චුත්තෙ පුන ථොකං ගන්ත්වා අපරම්පි පුච්ඡති. සොපි “යොජන”න්ති වදති. සො පුච්ඡිතපුච්ඡිතා යොජනන්තෙව වදන්ති, දීඝං වතිදං යොජනං, එකයොජනං ද්වෙ තීණි යොජනානි විය මඤ්ඤෙති. බාලානන්ති ඉධලොකපරලොකත්ථං පන අජානන්තානං බාලානං සංසාරවට්ටස්ස පරියන්තං කාතුං අසක්කොන්තානං යං සත්තතිංසබ්බොධිපක්ඛියහෙදං සද්ධම්මං ඤත්වා සංසාරස්ස අන්තං කරොන්ති, තං සද්ධම්මං අවිජානනං සංසාරො දීඝො නාම භොති. සො හි අත්තනො ධම්මතාය එව දීඝො නාම. චුත්තම්පි චෙතං – “අනමතග්ගොයං, භික්ඛවෙ, සංසාරො, පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති”ති (සං. නි. 2.124). බාලානං පන පරියන්තං කාතුං අසක්කොන්තානං අතිදීඝොයෙවාති.

දෙසනාවසානෙ සො පුරිසො සොතාපත්තිඵලං පත්තො, අඤ්ඤෙපි බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පත්තා. මහාජනස්ස සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා ජාතාති.

රාජා සත්ථාරං වන්දිත්වා ගච්ඡන්තොයෙව තෙ සත්තෙ බන්ධනා මොචෙසි. තත්ථ ඉත්ථිපුරිසා බන්ධනා මුත්තා සීසං න්හත්වා සකානි ගෙහානි ගච්ඡන්තා “විරං ජීවතු නො, අය්‍යා, මල්ලිකා දෙවී, තං නිස්සාය ජීවිතං ලභිමිහා”ති මල්ලිකාය ගුණකථං කථයිංසු. සායන්හසමයෙ භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසු – “අහො පණ්ඩිතා වතායං, මල්ලිකා, අත්තනො පඤ්ඤං නිස්සාය එත්තකස්ස ජනස්ස ජීවිතදානං අදාසි”ති. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්තොව තෙසං භික්ඛූනං

කථං සුත්වා ගන්ධකුටිනො නික්ඛමිත්වා ධම්මසහං පවිසිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසිදිත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, “න, භික්ඛවෙ, මල්ලිකා, ඉදානෙව අත්තනො පඤ්ඤං නිස්සාය මහාජනස්ස ජීවිතදානං දෙති, පුබ්බෙපි අදාසියෙවා” ති වත්වා තමත්ථං පකාසන්තො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං රඤ්ඤො පුත්තො එකං නිග්‍රොධරුක්ඛං උපසඬකමිත්වා තත්ථ නිබ්බත්තාය දෙවතාය ආයාචි – “සාමි දෙවරාජ, ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ එකසතරාජානො එකසතඅග්ගමහෙසියො, සවාහං පිතු අව්වයෙන රජ්ජං ලභිස්සාමි, එතෙසං ගලලොහිතෙන බලිං කරිස්සාමි” ති. සො පිතරි කාලකතෙ රජ්ජං පත්වා “දෙවතාය මෙ ආනුභාවෙන රජ්ජං පත්තං, බලිමස්සා කරිස්සාමි” ති මහනියා සෙනාය නික්ඛමිත්වා එකං රාජානං අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා තෙන සද්ධිං අපරමපි අපරමපිති සබ්බෙ රාජානො අත්තනො වසෙ කත්වා සද්ධිං අග්ගමහෙසිහි ආදාය ගච්ඡන්තො උග්ගසෙනස්ස නාම සබ්බකනිට්ඨස්ස රඤ්ඤො ධම්මදින්නා නාම අග්ගමහෙසි ගරුගබ්භා, තං ඕභාය ආගන්ත්වා “එත්තකජනං විසපානකං පායෙත්වා මාරෙස්සාමි” ති රුක්ඛමුලං සොධාපෙසි. දෙවතා වින්තෙසි – “අයං රාජා එත්තකෙ රාජානො ගණිහන්තො ‘මං නිස්සාය ගහිතා ඉමෙ’ ති වින්තෙත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන මය්හං බලිං කාතුකාමො, සවෙ පනායං එතෙ සාතෙස්සති, ජම්බුදීපෙ රාජවංසො උපවිජ්ජිස්සති, රුක්ඛමුලෙපි, මෙ අසුචි භවිස්සති, සක්ඛිස්සාමි නු ඛො එතං නිවාරෙතු” ති. සා උපධාරෙන්නි “නාහං සක්ඛිස්සාමි” ති ඤත්වා අඤ්ඤම්පි දෙවතං උපසඬකමිත්වා එතමත්ථං ආරොචෙත්වා “ත්වං සක්ඛිස්සසි” ති ආහ. තායපි පටික්ඛිත්තා අඤ්ඤම්පි අඤ්ඤම්පිති එවං සකලවක්කවාළදෙවතායො උපසඬකමිත්වා තාහිපි පටික්ඛිත්තා වතුන්නං මහාරාජුනං සන්තිකං ගන්ත්වා “මයං න සක්කොම, අම්භාකං පන රාජා අම්හෙහි පුඤ්ඤෙන ව පඤ්ඤාය ව විසිට්ඨො, තං පුච්ඡා” ති තෙහිපි පටික්ඛිත්තකාලෙ සක්කං උපසඬකමිත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, “දෙව, තුම්හෙසු අප්පොස්සුක්කතං ආපන්නෙසු බත්තියවංසො උපවිජ්ජිස්සති, තස්ස පටිසරණං හොථා” ති ආහ. සක්කො “අහම්පි නං පටිබාහිතුං න සක්ඛිස්සාමි, උපායං පන තෙ වක්ඛාමි” ති වත්වා උපායං ආචික්ඛි – “ගච්ඡ, ත්වං රඤ්ඤො පස්සන්තස්සෙව රත්තවත්ථං නිවාසෙත්වා අත්තනො රුක්ඛතො නික්ඛමිත්වා ගමනාකාරං දස්සෙහි. අථ තං රාජා ‘දෙවතා ගච්ඡති, නිවත්තාපෙස්සාමි න’ ති නානප්පකාරෙන යාවිස්සති. අථ නං වදෙය්‍යාසි ‘ත්වං එකසතරාජානො සද්ධිං අග්ගමහෙසිහි ආනෙත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන බලිං කරිස්සාමි’ ති මය්හං ආයාචිත්වා උග්ගසෙනස්ස රඤ්ඤො දෙවිං ඕභාය ආගතො, නාහං තාදිසස්ස මුසාවාදස්ස බලිං සම්පට්ඨිෂාමි” ති, “එවං කිරි වුත්තෙ රාජා තං ආණාපෙස්සති, සා රඤ්ඤො ධම්මං දෙසෙත්වා එත්තකස්ස ජනස්ස ජීවිතදානං දස්සති” ති. ඉමිනා කාරණෙන සක්කො දෙවතාය ඉමං උපායං ආචික්ඛි. දෙවතා තථා අකාසි.

රාජාපි තං ආණාපෙසි. සා ආගන්ත්වා තෙසං රාජුනං පරියන්තෙ නිසින්නම්පි අත්තනො රාජානමෙව වන්දි. රාජා “මයි සබ්බරාජජෙට්ඨකෙ ඨිතෙ සබ්බකනිට්ඨං

අත්තනො සාමිකං වන්දති” ති තස්සා කුප්ඤ්ඤි. අථ නං සා ආහ - “කිං මය්හං තයි පටිබද්ධං, අයං පන මෙ සාමිකො ඉස්සරියස්ස දායකො, ඉමං අවන්දිත්වා කස්මා තං වන්දිස්සාමි” ති? රුක්ඛදෙවතා පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස “එවං, හද්දෙ, එවං, හද්දෙ” ති වත්වා තං පුජ්ඵමුට්ඨිනා පුජෙසි. පුන රාජා ආහ - “සවෙ මං න වන්දසි, මය්හං රජ්ජසිරිදායිකං එවං මහානුභාවං දෙවතං කස්මා න වන්දසි” ති? “මහාරාජ, තයා අත්තනො පුඤ්ඤෙ යත්වා රාජානො ගතිනා, න දෙවතාය ගහෙත්වා දින්නා” ති. පුනපි තං දෙවතා “එවං, හද්දෙ, එවං, හද්දෙ” ති වත්වා තට්ඨ පුජෙසි. පුන සා රාජානං ආහ - “ත්වං ‘දෙවතාය මෙ එත්තකා රාජානො ගහෙත්වා දින්නා’ ති වදෙසි, ඉදානි තෙ දෙවතාය උපරි වාමපස්සෙ රුක්ඛො අග්ගිනා දඬිසො, සා තං අග්ගිං නිබ්බාපෙතුං කස්මා නාසක්ඛි, යදි එවං මහානුභාවා” ති. පුනපි තං දෙවතා “එවං, හද්දෙ, එවං, හද්දෙ” ති වත්වා තට්ඨ පුජෙසි.

සා කථයමානා ධීනා රොදි වෙව හසි ව. අථ නං රාජා “කිං උම්මත්තිකාසි” ති ආහ. “කස්මා දෙව එවං වදෙසි”? “න මාදිසියො උම්මත්තිකා භොන්ති” ති. අථ “නං කිං කාරණා රොදසි වෙව හසසි වා” ති? “සුඤ්ඤා, මහාරාජ, අහඤ්ඤි අතීතෙ කුලධීනා හුත්වා පතිකුලෙ වසන්ති සාමිකස්ස සභායකං පාහුනකං ආගතං දිස්වා තස්ස හත්තං පවිතුකාමා ‘මංසං ආහරා’ ති දාසියා කභාපණං දත්වා තාය මංසං අලභිත්වා ආගතාය ‘නත්ථි මංසං’ ති වුත්තෙ ගෙහස්ස පච්ඡිමභාගෙ සයිතාය ඵලිකාය සීසං ඡින්නිත්වා හත්තං සම්පාදෙසිං. සාහං එකිස්සාය ඵලිකාය සීසං ඡින්නිත්වා නිරයෙ පච්චිත්වා පක්කාවසෙසෙන තස්සා ලොමගණනාය සීසච්ඡෙදං පාපුණිං, ‘ත්වං එත්තකං ජනං වධිත්වා කදා දුක්ඛා මුච්චිස්සසි’ ති එවමහං තව දුක්ඛං අනුස්සරන්ති රොදි” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

“එකිස්සා කණ්ඨං ඡෙත්වාන, ලොමගණනාය පච්චිසං;
ඛහුනං කණ්ඨෙ ඡෙත්වාන, කථං කාහසි ඛත්තියා” ති.

අථ “කස්මා ත්වං හසසි” ති? “එතස්මා දුක්ඛා මුත්තාමභි” ති තුස්සිත්වා, මහාරාජා” ති. පුනපි තං දෙවතා “එවං, හද්දෙ, එවං, හද්දෙ” ති වත්වා පුජ්ඵමුට්ඨිනා පුජෙසි. රාජා “අහො මෙ භාරියං කතං කම්මං, අයං කිර එකං ඵලිකං වධිත්වා නිරයෙ පක්කාවසෙසෙන තස්සා ලොමගණනාය සීසච්ඡෙදං පාපුණිං, අහං එත්තකං ජනං වධිත්වා කදා සොත්ථිං පාපුණිස්සාමි” ති සබ්බෙ රාජානො මොචෙත්වා අත්තනො මහල්ලකතරෙ වන්දිත්වා දහරදහරානං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ සබ්බෙ ඛමාපෙත්වා සකසකට්ඨානමෙව පහිණි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා “එවං, හික්ඛවෙ, න ඉදානෙව, මල්ලිකා දෙවී, අත්තනො පඤ්ඤං නිස්සාය මහාජනස්ස ජීවිතදානං දෙනි, පුබ්බෙපි අදාසියෙවා” ති වත්වා අතීතං සමොධානෙසි - “තදා බාරාණසිරාජා පසෙනදි කොසලො අහොසි, ධම්මදින්නා, දෙවී මල්ලිකා, රුක්ඛදෙවතා අහමෙවා” ති. එවං අතීතං සමොධානෙත්වා පුන ධම්මං දෙසෙන්තො, “හික්ඛවෙ, පාණාතිපාතො නාම

න කත්තබ්බයුත්තකො. පාණාතිපාතිනො හි දීඝරත්තං සොචන්ති”ති වත්වා ඉමා ගාථා ආහ –

“ඉධ සොචති පෙච්ච සොචති,
පාපකාරී උභයත්ථ සොචති;
සො සොචති සො විහඤ්ඤති,
දිස්වා කම්මකිලිට්ඨමත්තනො”ති. (ධ. ප. 15);

“එවං චෙ සත්තා ජානෙය්‍යං, දුක්ඛායං ජාතිසම්භවො;
න පාණො පාණිනං හඤ්ඤෙ, පාණසාති හි සොචති”ති. (ජා. 1.1.18);

අඤ්ඤතරපුරිසවත්ථු පයමං.

2. මහාකස්සපත්ථෙරසද්ධිවිහාරිකවත්ථු

වරඤ්චෙ නාධිගච්ඡෙය්‍යාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථීයං ජෙනවනෙ විහරන්තො මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භ කථෙසි. දෙසනා රාජගහෙ සමුට්ඨිතා.

ථෙරං කිර රාජගහං නිස්සාය පිප්පලිගුහායං වසන්තං ද්වෙ සද්ධිවිහාරිකා උපට්ඨහිංසු. තෙසු එකො සක්කච්චං වත්තං කරොති, එකො තෙන කතං කතං අත්තනා කතං විය දස්සෙන්නො මුඛොදකදන්තකට්ඨානං පටියාදිතභාවං ඤත්වා, “හන්තෙ, මුඛොදකදන්තකට්ඨානි මෙ පටියාදිතානි, මුඛං ධොවථා”ති වදති, පාදධොවනන්භානාදිකාලෙපි එවමෙව වදති. ඉතරො වින්තෙසි – “අයං නිච්චකාලං මයා කතං කතං අත්තනා කතං විය කත්වා දස්සෙති, හොතු, කත්තබ්බයුත්තකමස්ස කරිස්සාමි”ති. තස්ස භුඤ්ජිත්වා සුපන්තස්සෙව න්භානොදකං තාපෙත්වා එකස්මිං සථෙ කත්වා පිට්ඨිකොට්ඨකෙ යථෙසි, උදකතාපනභාජනෙ පන නාළිමත්තං උදකං සෙසෙත්වා උසුමං මුඤ්චන්තං යථෙසි. තං ඉතරො සායන්භසමයෙ පඬුජ්ඣිත්වා උසුමං නික්ඛන්තං දිස්වා “උදකං තාපෙත්වා කොට්ඨකෙ යපිතං හවිස්සති”ති වෙගෙන ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා, “හන්තෙ, කොට්ඨකෙ උදකං යපිතං, න්භායථා”ති වත්වා ථෙරෙන සද්ධිංයෙව කොට්ඨකං පාවිසි. ථෙරො උදකං අපස්සන්තො “කභං උදකං, ආචුසො”ති ආහ. දහරො අග්ගිසාලං ගන්ත්වා භාජනෙ උච්ඡිකං ඕතාරෙත්වා තුච්ඡභාවං ඤත්වා “පස්සථ දුට්ඨස්ස කම්මං තුච්ඡභාජනං උද්ධනෙ ආරොපෙත්වා කුහිං ගතො, අහං ‘කොට්ඨකෙ උදක’න්ති සඤ්ඤාය ආරොචෙසි”න්ති උජ්ඣායන්තො සටං ආදාය තිත්ථං අගමාසි. ඉතරොපි පිට්ඨිකොට්ඨකතො උදකං ආහරිත්වා කොට්ඨකෙ යථෙසි.

ථෙරො වින්තෙසි – “අයං දහරො ‘උදකං මෙ තාපෙත්වා කොට්ඨකෙ යපිතං, එථ, හන්තෙ, න්භායථා’ති වත්වා ඉදානි උජ්ඣායන්තො සටං ආදාය තිත්ථං ගච්ඡති, කිං නු ඛො එත”න්ති උපධාරෙන්නො “එත්තකං කාලං එස දහරො ඉමිනා කතං වත්තං අත්තනාව කතං විය පකාසෙති”ති ඤත්වා සායං ආගන්ත්වා නිසින්තස්ස

ඔවාදමදාසි, “ආවුසො, හික්ඛුනා නාම ‘අත්තනා කතමෙව කත’න්ති වත්තුං වට්ඨති, නො අකතං, ත්වං ඉදානෙව ‘කොට්ඨකෙ උදකං යපිතං, න්භායථ, හන්තෙ’ති වත්වා මයි පවිසිත්වා යීතෙ සං ආදාය උප්ඝායන්තො ගච්ඡසි, පබ්බජිතස්ස නාම එවං කාතුං න වට්ඨති”ති. සො “පස්සථ ථෙරස්ස කම්මං, උදකමත්තකං නාම නිස්සාය මං එවං වදෙසි”ති කුප්ඝායන්තො පුනරිවසෙ ථෙරෙන සද්ධිං පිණ්ඩාය න පාවිසි. ථෙරො ඉතරෙන සද්ධිං එකං පදෙසං අගමාසි. සො තස්මිං ගතෙ ථෙරස්ස උපට්ඨාකකුලං ගන්ත්වා “ථෙරො කහං, හන්තෙ”ති පුට්ඨො “ථෙරස්ස අභාසුකං ජාතං, විහාරෙයෙව නිසින්නො”ති ආහ. “කිං පන, හන්තෙ, ලද්ධං වට්ඨති”ති? “එවරුපං කිර නාම ආහාරං දෙථා”ති වුත්තෙ තෙන වුත්තනියාමෙනෙව සම්පාදෙත්වා අදංසු. සො අත්තරාමග්ගෙව තං හත්තං භුඤ්ජිත්වා විහාරං ගතො. ථෙරොපි ගතට්ඨානෙ මහත්තං සුබ්බවත්ථං ලභිත්වා අත්තනා සද්ධිං ගතදහරස්ස අදාසි. සො තං රජිත්වා අත්තනො නිවාසනපාරුපනං අකාසි.

ථෙරො පුනරිවසෙ තං උපට්ඨාකකුලං ගන්ත්වා, “හන්තෙ, ‘තුම්භාකං කිර අභාසුකං ජාත’න්ති අම්හෙහි දහරෙන වුත්තනියාමෙනෙව පට්ඨාදෙත්වා ආහාරො පෙසිතො, පරිභුඤ්ජිත්වා වො එසුකං ජාත”න්ති වුත්තෙ තුණ්හි අහොසි. විහාරං පන ගන්ත්වා තං දහරං වන්දිත්වා නිසින්නං එවමාහ – “ආවුසො, තයා කිර හියොයා, ඉදං නාම කතං, ඉදං පබ්බජිතානං න අනුච්ඡවිකං, විඤ්ඤත්තිං කත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ඨති”ති. සො කුප්ඝායන්තො ථෙරෙ ආසාතං බන්ධිත්වා “පුරිමදිවසෙ උදකමත්තං නිස්සාය මං මුසාවාදිං කත්වා අප්ප අත්තනො උපට්ඨාකකුලෙ හත්තමුට්ඨියා භුත්තකාරණා මං ‘විඤ්ඤත්තිං කත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ඨති’ති වදති, වත්ථම්පි තෙන අත්තනො උපට්ඨාකස්සෙව දින්නං, අහො ථෙරස්ස භාරියං කම්මං, ජානිස්සාමිස්ස කත්තබ්බයුත්තක”න්ති පුනරිවසෙ ථෙරෙ ගාමං පවිසන්තෙ සයං විහාරෙ ඔහිසිත්වා දණ්ඩං ගහෙත්වා පරිභොගභාජනානි හින්දිත්වා ථෙරස්ස පණ්ණසාලාය අග්ගිං දත්වා යං න ඝායති, තං මුග්ගරෙන පහරන්තො හින්දිත්වා නික්ඛමිත්වා පලාතො. සො කාලං කත්වා අවිච්ඡින්නානි රසෙ නිබ්බන්ති.

මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි – “ථෙරස්ස කිර සද්ධිවිහාරිකො ඔවාදමත්තං අසහන්තො කුප්ඝායන්තො පණ්ණසාලං ඝායෙත්වා පලාතො”ති. අථෙකො හික්ඛු අපරභාගෙ රාජගහා නික්ඛමිත්වා සත්ථාරං දට්ඨුකාමො ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා සත්ථාරා පටිසන්ථාරං කත්වා “කුතො ආගතොසි”ති පුට්ඨො “රාජගහතො, හන්තෙ”ති ආහ. “මම පුත්තස්ස මහාකස්සපස්ස බමනිය”න්ති? “බමනියං, හන්තෙ, එකො පන සද්ධිවිහාරිකො ඔවාදමත්තෙන කුප්ඝායන්තො පණ්ණසාලං ඝායෙත්වා පලාතො”ති. සත්ථා “න සො ඉදානෙව ඔවාදං සුත්වා කුප්ඝායති, පුබ්බෙපි කුප්ඝායෙව. න ඉදානෙව කුට්ඨං දුසෙති, පුබ්බෙපි දුසෙසියෙවා”ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ හිමවන්තපදෙසෙ එකො සිඬ්ගිලසකුණො කුලාවකං කත්වා වසි. අථෙකදිවසං දෙවෙ වස්සන්තෙ එකො මක්කටො සිතෙන කම්පමානො තං පදෙසං අගමාසි. සිඬ්ගිලො තං දිස්වා ගාථමාහ –

“මනුස්සස්සෙව තෙ සීසං, හත්ථපාදා ව වානර;
අථ කෙන නු වණ්ණෙන, අගාරං තෙ න විජ්ජති”ති. (ජා. 1.4.81);

මක්කටො “කිඤ්චාපි මෙ හත්ථපාදා අත්ථී, යාය පන පඤ්ඤාය විචාරෙත්වා
අගාරං කරෙය්‍යං, සා මෙ පඤ්ඤා නත්ථී”ති වින්තෙත්වා තමත්ථං
විඤ්ඤාපෙතුකාමො ඉමං ගාථමාහ —

“මනුස්සස්සෙව මෙ සීසං, හත්ථපාදා ව සිඬ්භිල;
යාහු සෙට්ඨා මනුස්සෙසු, සා මෙ පඤ්ඤා න විජ්ජති”ති. (ජා. 1.4.82);

අථ නං “ඵවරුපස්ස තව කථං සරාවාසො ඉජ්ඣිස්සති”ති ගරහන්තො
සිඬ්භිලො ඉමං ගාථාද්වයමාහ —

“අනවට්ඨිතචිත්තස්ස, ලහුවිත්තස්ස දුබ්භිනො;
නිච්චං අද්ධුවසීලස්ස, සුඛභාවො න විජ්ජති.

“සො කරස්සු ආනුභාවං, චිත්තචිත්තස්ස සීලියං;
සීතවාතපරිත්තාණං, කරස්සු කුට්ඨං කපී”ති. (ජා. 1.4.83-84);

මක්කටො “අයං මං අනවට්ඨිතචිත්තං ලහුවිත්තං මිත්තදුබ්භිං අද්ධුවසීලං
කරොති, ඉදානිස්ස මිත්තදුබ්භිභාවං දස්සෙස්සාමී”ති කුලාවකං විද්ධංසෙත්වා
විජ්ජති. සකුණො තස්මිං කුලාවකං ගණ්හන්තෙ ඵව ඵකෙන පස්සෙන
නික්ඛමිත්වා පලායි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙසි — “තදා මක්කටො
කුට්ඨසකභික්ඛු අහොසි, සිඬ්භිලසකුණො කස්සපො අහොසි”ති. ජාතකං
සමොධානෙත්වා “ඵවං, භික්ඛවෙ, න ඉදානෙව, පුබ්බෙපි සො ඔවාදක්ඛණ
කුජ්ඣිත්වා කුට්ඨං දුසෙසි, මම පුත්තස්ස කස්සපස්ස ඵවරුපෙන බාලෙන සද්ධිං
වසනතො ඵකකස්සෙව නිවාසො සෙය්‍යො”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

61.

“වරඤ්චෙ නාධිගච්ඡෙය්‍ය, සෙය්‍යං සදිසමත්තනො;
ඵකචරියං දජ්ඣං කයිරා, නත්ථී බාලෙ සභායතා”ති.

තත්ථ වරන්ති ඉරියාපථවාරං අග්ගහෙත්වා මනසාවාරො වෙදිතබ්බො,
කල්‍යාණමිත්තං පරියෙසන්තොති අත්ථො. සෙය්‍යං සදිසමත්තනොති අත්තනො
සීලසමාධිපඤ්ඤාගුණෙහි අධිකතරං වා සදිසං වා න ලභෙය්‍ය වෙ. ඵකචරියන්ති
ඵතෙසු හි සෙය්‍යං ලභමානො සීලාදීහි වඩ්ඪති, සදිසං ලභමානො න පරිභායති,
භීතෙන පන සද්ධිං ඵකතො වසන්තො ඵකතො සංභොගපරිභොගං කරොන්තො
සීලාදීහි පරිභායති. තෙන චුත්තං — “ඵවරුපො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න
හජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො අඤ්ඤත්‍ර අනුද්දයා අඤ්ඤත්‍ර අනුකම්පා”ති (පු. ප.

121; අ. නි. 3.26). තස්මා සචෙ කාරුඤ්ඤං පටිච්ච “අයං මං නිස්සාය සීලාදීභි වඩ්ඪිස්සති” ති තම්භා පුග්ගලා කිඤ්චි අපච්චාසීසන්තො තං සඬගණ්භිතුං සක්කොති, ඉච්චෙනං කුසලං. නො චෙ සක්කොති, එකවරියං දළ්භං කසිරා එකිභාවමෙව ටීරං කත්වා සබ්බඉරියාපථෙසු එකකොච විහරෙයා. කිං කාරණා? නත්ථි බාලෙ සභායතාති සභායතා නාම වුළුසීලං මජ්ඣිමසීලං මහාසීලං දස කථාවත්ථුනි තෙරස ධුතඬගගුණා විපස්සනාගුණා චත්තාරො මග්ගා චත්තාරි එලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා. අයං සභායතාගුණො බාලං නිස්සාය නත්ථිති.

දෙසනාවසානෙ ආගන්තුකො භික්ඛු සොනාපත්තිඵලං පත්තො, අඤ්ඤෙපි බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසිති.

මහාකස්සපත්ථෙරසද්ධිවිහාරිකචත්ථු දුතියං.

3. ආනන්දසෙට්ඨිචත්ථු

පුත්තා මත්ථිති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථියං විහරන්තො ආනන්දසෙට්ඨිං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර ආනන්දසෙට්ඨි නාම චත්තාලීසකොට්ඨිභවො මහාමච්ඡරි අහොසි. සො අන්වඩ්ඪමාසං ඤාතකෙ සන්නිපාතෙත්වා පුත්තං මූලසිරිං නාම තීසු චෙලාසු එවං ඔවදති – “ඉදං චත්තාලීසකොට්ඨනං ‘බහු’” ති මා සඤ්ඤං කරි, විජ්ජමානං ධනං න දාතබ්බං, නචං ධනං උප්පාදෙතබ්බං. එකෙකම්පි හි කභාපණං වයං කරොන්තස්ස පන බීයතෙව. තස්මා –

“අඤ්ජනානං බයං දිස්වා, උපවිකානඤ්ච ආවයං;
මධුනඤ්ච සමාහාරං, පණ්ඩිතො සරමාවසෙ” ති.

සො අපරෙන සමයෙන අත්තනො පඤ්ච මහානිධියො පුත්තස්ස අනාවික්ඛිත්වා ධනානිස්සිතො මච්ඡෙරමලමලිනො කාලං කත්වා තස්සෙව නගරස්ස එකස්මිං ද්වාරගාමකෙ චණ්ඩාලානං කුලසහස්සං පටිවසති. තත්ථෙකිස්සා චණ්ඩාලියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්භි. රාජා තස්ස කාලකිරියං සුත්වා පුත්තමස්ස මූලසිරිං පක්කොසාපෙත්වා සෙට්ඨිට්ඨානෙ යපෙසි. තම්පි චණ්ඩාලකුලසහස්සං එකතොව හතියා කම්මං කත්වා ජීවමානං තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය තෙව හති. ලහති, න යාපනමත්තතො පරං භත්තපිණ්ඩම්පි. තෙ “මයං එතරහි කම්මං කරොන්තාපි පිණ්ඩහත්තම්පි න ලභාම, අම්භාකං අත්තරෙ කාලකණ්ණියා භවිතබ්බ” ත්ති ද්වෙ කොට්ඨාසා හුත්වා යාව තස්ස මාතාපිතරො විසුං හොන්ති, තාව විහජිත්වා “ඉමස්මිං කුලෙ කාලකණ්ණි උප්පන්නා” ති තස්ස මාතරං නිහරිංසු.

සාපි යාවස්සා සො කුච්ඡිගතො, තාව යාපනමත්තම්පි කිච්ඡෙන ලභිත්වා පුත්තං විජායි. තස්ස භත්ථා ව පාදා ව අක්ඛිනි ව කණ්ණො ව නාසා ව මුඛඤ්ච යථායානෙ න අහෙසුං. සො එවරූපෙන අඬගවෙකල්ලෙන සමන්තාගතො පංසුපිසාවකො විය

අතිවිරූපො අහොසි. එවං සන්තෙපි තං මාතා න පරිච්චජි. කුච්ඡියං
 වසිතපුත්තස්මිඤ්ඤි සිනෙහො ඛලවා හොති. සා තං කිච්ඡෙන පොසයමානා තං
 ආදාය ගතදිවසෙ කිඤ්චි අලහිත්වා ගෙහෙ කත්වා සයමෙව ගතදිවසෙ හති. ලහති.
 අථ නං පිණ්ඩාය වරිත්වා ජීවිතුං සමත්ථකාලෙ සා කපාලකං හත්ථෙ යපෙත්වා,
 “තාත, මයං තං නිස්සාය මහාදුක්ඛං පත්තා, ඉදානි න සක්කොමි තං පොසෙතුං,
 ඉමස්මිං නගරෙ කපණුද්ධිකාදීනං පටියත්තහත්තානි අත්ථී, තත්ථ හික්ඛාය වරිත්වා
 ජීවාහි” ති තං විස්සජ්ජෙසි. සො සරපටිපාටියා වරන්තො ආනන්දසෙට්ඨිකාලෙ
 නිවුත්තට්ඨානං ගන්ත්වා ජාතිස්සරො භුත්වා අත්තනො ගෙහං පාවිසි. තීසු පන
 ද්වාරකොට්ඨකෙසු න කොචි සල්ලක්ඛෙසි. චතුත්ථෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ
 මූලසිරිසෙට්ඨිනො පුත්තකා දිස්වා උඛ්ඛිග්ගහදයා පරොදිංසු. අථ නං සෙට්ඨිපුරිසා
 “නික්ඛම කාලකණ්ණි” ති පොථෙත්වා නීහරිත්වා සඬකාරට්ඨානෙ ඛිපිංසු. සත්ථා
 ආනන්දත්ථෙරෙන පච්ඡාසමණෙන පිණ්ඩාය වරන්තො තං යානං පත්තො ථෙරං
 ඔලොකෙත්වා තෙන පුට්ඨො තං පවත්ති. ආචික්ඛි. ථෙරො මූලසිරි-
 පක්කොසාපෙසි. අථ මහාජනකායො සන්තිපති. සත්ථා මූලසිරිං ආමන්තෙත්වා
 “ජානාසි එත” ත්ති පුච්ඡිත්වා “න ජානාමි” ති වුත්තෙ, “පිතා තෙ
 ආනන්දසෙට්ඨී” ති වත්වා අසද්දහත්තං “ආනන්දසෙට්ඨී පුත්තස්ස තෙ පඤ්ච
 මහානිධියො ආචික්ඛාහි” ති ආචික්ඛාපෙත්වා සද්දහාපෙසි. සො සත්ථාරං සරණං
 අගමාසි. තස්ස ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමං ගාථමාහ —

62.

“පුත්තා මත්ථී ධනම්මත්ථී, ඉති බාලො විහඤ්ඤති;
 අත්තා හි අත්තනො නත්ථී, කුතො පුත්තා කුතො ධන” ත්ති.

තස්සත්ථො — පුත්තා මෙ අත්ථී, ධනං මෙ අත්ථී, ඉති බාලො පුත්තතණ්හාය
 චෙව ධනතණ්හාය ච හඤ්ඤති විහඤ්ඤති දුක්ඛයති, “පුත්තා මෙ නස්සිංසු” ති
 විහඤ්ඤති, “නස්සන්ති” ති විහඤ්ඤති, “නස්සිස්සන්ති” ති විහඤ්ඤති. ධනෙපි
 එසෙව නයො. ඉති ඡහාකාරෙහි විහඤ්ඤති. “පුත්තෙ පොසෙස්සාමි” ති රත්තිඤ්ච
 දිවා ච ථලජලපථාදීසු නානප්පකාරතො වායමන්තොපි විහඤ්ඤති, “ධනං
 උප්පාදෙස්සාමි” ති කසිවාණ්ණජාදීනි කරොන්තොපි විහඤ්ඤතෙව. එවං
 විහඤ්ඤස්ස ච අත්තා හි අත්තනො නත්ථී තෙන විසාතෙන දුක්ඛිතං අත්තානං
 සුඛිතං කාතුං අසක්කොන්තස්ස පවත්තියම්පිස්ස අත්තා හි අත්තනො නත්ථී,
 මරණමඤ්චෙ නිපන්තස්ස මාරණන්තිකාහි වෙදනාහි අග්ගිජාලාහි විය
 පරිධය්හමානස්ස ඡිජ්ජමානෙසු සන්ධිබන්ධනෙසු, හිජ්ජමානෙසු අට්ඨිසඬ්ඝාටෙසු
 නිථිලෙත්වා පරලොකං උම්ථිලෙත්වා ඉධලොකං පස්සන්තස්සාපි දිවසෙ දිවසෙ
 ද්වික්ඛන්තුං න්හාපෙත්වා තික්ඛන්තුං හොජෙත්වා ගන්ධමාලාදීහි අලඬකරිත්වා
 යාවජීවං පොසිතොපි සහායභාවෙන දුක්ඛපරිත්තාණං කාතුං අසමත්ථතාය අත්තා හි
 අත්තනො නත්ථී. කුතො පුත්තා කුතො ධනං පුත්තා වා ධනං වා තස්මිං සමයෙ
 කිමෙව කරිස්සන්ති, ආනන්දසෙට්ඨිනොපි කස්සචි කිඤ්චි අදත්වා පුත්තස්සත්ථාය
 ධනං සණ්ඨපෙත්වා පුබ්බෙ වා මරණමඤ්චෙ නිපන්තස්ස, ඉදානි වා ඉමං දුක්ඛං

පත්තස්ස කුතො පුත්තා කුතො ධනං. පුත්තා වා ධනං වා තස්මිං සමයෙ කිං දුක්ඛං
හරිංසු, කිං වා සුඛං උප්පාදයිංසුති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාර්ථිකියා පාණ්ඩුසභස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. දෙසනා
මහාජනස්ස සාත්ථිකා අහොසිති.

ආනන්දසෙට්ඨිවත්ථු තතියං.

4. ගණ්ඨිහෙදකවොරවත්ථු

යො බාලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
ගණ්ඨිහෙදකවොරෙ ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තෙ කිර ද්වෙ සභායකා ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡන්තෙන මහාජනෙන සද්ධිං
ජෙනවනං ගන්ත්වා එකො ධම්මකථං අස්සොසි, එකො අත්තනො ගය්භුපගං
ඔලොකෙසි. තෙසු එකො ධම්මං සුණ්මානො සොනාපත්තිඵලං පාපුණි, ඉතරො
එකස්ස දුස්සන්තෙ බද්ධං පඤ්චමාසකමත්තං ලභි. තස්ස තං ගෙහෙ පාකහත්තං
ජාතං, ඉතරස්ස ගෙහෙ න පච්චති. අථ නං සභායකවොරො අත්තනො හරියාය
සද්ධිං උප්පණ්ඩයමානො “ත්වං අතිපණ්ඩිතතාය අත්තනො ගෙහෙ
පාකහත්තමුලම්පි න නිජ්ජාදෙසි”ති ආහ. ඉතරො පන “බාලභාවෙනෙව වතායං
අත්තනො පණ්ඩිතභාවං මඤ්ඤති”ති තං පචත්තිං සත්ථු ආරොචෙතුං ඤාතිහි සද්ධිං
ජෙනවනං ගන්ත්වා ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

63.

“යො බාලො මඤ්ඤති බාලායං, පණ්ඩිතො වාපි තෙන සො;
බාලො ච පණ්ඩිතමානී, ස වෙ ‘බාලො’ති වුච්චති”ති.

තත්ථ යො බාලොති යො අන්ධබාලො අපණ්ඩිතො සමානො “බාලො
අහ”න්ති අත්තනො බාලායං බාලභාවං මඤ්ඤති ජානාති. තෙන සොති තෙන
කාරණෙන සො පුග්ගලො පණ්ඩිතො වාපි හොති පණ්ඩිතසදිසො වා. සො හි
“බාලො අහ”න්ති ජානමානො අඤ්ඤං පණ්ඩිතං උපසඬකමන්තො
පයිරුපාසන්තො තෙන පණ්ඩිතභාවත්ථාය ඔවදියමානො අනුසාසියමානො තං
ඔවාදං ගණ්හිත්වා පණ්ඩිතො වා හොති පණ්ඩිතතරො වා. ස වෙ බාලොති යො ච
බාලො සමානො “කො අඤ්ඤො මයා සදිසො බහුස්සුතො වා ධම්මකථිකො වා
විනයධරො වා ධුතඬිගධරො වා අත්ථි”ති ඵලං පණ්ඩිතමානී හොති. සො අඤ්ඤං
පණ්ඩිතං අනුපසඬකමන්තො අපයිරුපාසන්තො නෙව පරියත්තිං උග්ගණ්හාති, න
පටිපත්තිං පුරෙති, එකන්තබාලභාවමෙව පාපුණාති. සො ගණ්ඨිහෙදකවොරො විය.
තෙන වුත්තං “ස වෙ ‘බාලො’ති වුච්චති”ති.

දෙසනාපරියොසානෙ ඉතරස්ස ඤාතකෙහි සද්ධිං මහාජනො
සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිති.

ගණ්ඨිහෙදකවොරවත්ථු වතුත්ථං.

5. උදායිත්ථෙරවත්ථු

යාවජීවම්පි වෙ බාලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො උදායිත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර මහාථෙරෙසු පටික්කන්තෙසු ධම්මසහං ගන්ත්වා ධම්මාසනෙ නිසීදි. අථ නං එකදිවසං ආගන්තුකා භික්ඛු දිස්වා “අයං බහුස්සුතො මහාථෙරො භවිස්සති”ති මඤ්ඤමානා බන්ධාදිපටිසංයුත්තං පඤ්ඤං පුච්ඡිත්වා කිඤ්චි අජානමානං “කො එසො, බුද්ධෙහි සද්ධිං එකවිහාරෙ වසමානො බන්ධාතුආයතනමත්තම්පි න ජානාති”ති ගරහිත්වා තං පවත්තිං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

64.

“යාවජීවම්පි වෙ බාලො, පණ්ඩිතං පයිරුපාසති;
න සො ධම්මං විජානාති, දබ්බි සුපරසං යථා”ති.

තස්සත්ථො – බාලො නාමෙස යාවජීවම්පි පණ්ඩිතං උපසඩ්ධකමන්තො පයිරුපාසන්තො “ඉදං බුද්ධවචනං, එත්තකං බුද්ධවචන”න්ති එවං පරියත්තිධම්මං වා “අයං වාරො, අයං විහාරො, අයං ආචාරො, අයං ගොවරො, ඉදං සාවජ්ජං, ඉදං අනවජ්ජං, ඉදං සෙවිතබ්බං, ඉදං න සෙවිතබ්බං, ඉදං පටිච්ඡික්ඛිතබ්බං, ඉදං සච්ඡිකාතබ්බ”න්ති එවං පටිපත්තිපටිච්චෙධම්මං වා න ජානාති. යථා කිං? දබ්බි සුපරසං යථාති. යථා හි දබ්බි යාව පරික්ඛයා නානප්පකාරාය සුපවිකතියා සම්පරිවත්තමානාපි “ඉදං ලොභිකං, ඉදං අලොභිකං, ඉදං තිත්තකං, ඉදං බාරිකං, ඉදං කටුකං, ඉදං අම්බිලං, ඉදං අනම්බිලං, ඉදං කසාව”න්ති සුපරසං න ජානාති, එවමෙව බාලො යාවජීවම්පි පණ්ඩිතං පයිරුපාසමානො චුත්තප්පකාරං ධම්මං න ජානාතිති.

දෙසනාවසානෙ ආගන්තුකා භික්ඛු ආසවෙහි විත්තාති විමුච්චිංසුති.

උදායිත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. තිංසමත්තපාවෙයාකභික්ඛුචත්ථු

මුහුත්තමපි වෙ විඤ්ඤාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො තිංසමත්තෙ පාවෙයාකෙ භික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

තෙසඤ්ඤි භගවා ඉත්ථිං පරියෙසන්තානං කප්පාසිකවනසණ්ඨෙ පඨමං ධම්මං දෙසෙසි. තදා තෙ සබ්බෙව එහිභික්ඛුභාවං පත්වා ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා හුත්වා තෙරස ධුතඨිගානි සමාදාය වත්තමානා පුනපි දීඝස්ස අද්ධුතො අච්චයෙන සත්ථාරං

උපසඬකම්ත්වා අනමතග්ගධම්මදෙසනං සුත්වා තස්මිංයෙව ආසනෙ අරහත්තං පාපුණිංසු. භික්ඛු “අහො වතිමෙහි භික්ඛුහි ඛිජ්ජමෙව ධම්මො විඤ්ඤාතො”ති ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං. සත්ථා තං සුත්වා “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි ඉමෙ තිංසමත්තා සභායකා ධුත්තා හුත්වා තුණ්ඩිලජාතකෙ (ජා. 1.6.88 ආදයො) මහාතුණ්ඩිලස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වාපි ඛිජ්ජමෙව ධම්මං විඤ්ඤාය පඤ්ච සීලානි සමාදිගිංසු, තෙ තෙනෙව උපනිස්සයෙන එතරහි නිසින්නාසනෙයෙව අරහත්තං පත්තා”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

65.

“මුහුත්තමපි වෙ විඤ්ඤා, පණ්ඩිතං පයිරුපාසති;
ඛිජ්ජං ධම්මං විජානාති, ජීවිහා සුපරසං යථා”ති.

තස්සත්ථො – විඤ්ඤා පණ්ඩිතපුරිසො මුහුත්තමපි වෙ අඤ්ඤං පණ්ඩිතං පයිරුපාසති, සො තස්ස සන්තිකෙ උග්ගණ්හන්තො පරිපුච්ඡන්තො ඛිජ්ජමෙව පරියත්තිධම්මං විජානාති. තතො කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා පටිපත්තියං සට්ඨන්තො වායමන්තො යථා නාම අනුපහතජීවිහාපසාදො පුරිසො රසවිජානනත්ථං ජීවිහග්ගෙ යපෙත්වා එව ලොණිකාදිහෙදං රසං විජානාති, එවං පණ්ඩිතො ඛිජ්ජමෙව ලොකුත්තරධම්මමපි විජානාති.

දෙසනාවසානෙ බහු භික්ඛු අරහත්තං පාපුණිංසුති.

තිංසමත්තපාවෙයාකභික්ඛුවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සුජ්ජබුද්ධකුට්ඨිවත්ථු

වරත්ති බාලා දුම්මෙධානි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො සුජ්ජබුද්ධකුට්ඨිං ආරබ්භ කටෙසි. සුජ්ජබුද්ධකුට්ඨිවත්ථු උදානෙ (උදා. 43) ආගතමෙව.

තදා හි සුජ්ජබුද්ධකුට්ඨි පරිසපරියන්තෙ නිසින්නො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්වා අත්තනා පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙතුකාමො පරිසමජ්ඣෙ ඔගාහිතුං අවිසහන්තො මහාජනස්ස සත්ථාරං වන්දිත්වා අනුගන්ත්වා නිවත්තනකාලෙ විහාරං අගමාසි. තස්මිං බණෙ සක්කො දෙවරාජා “අයං සුජ්ජබුද්ධකුට්ඨි අත්තනො සත්ථු සාසනෙ පටිලද්ධගුණං පාකටං කාතුකාමො”ති ඤාත්වා “විමංසිස්සාමි න”න්ති ගන්ත්වා ආකාසෙ යීතොව එතදවොච – “සුජ්ජබුද්ධ, ත්වං මනුස්සදලිද්දො මනුස්සවරාකො, අහං තෙ අපරියන්තං ධනං දස්සාමි, ‘බුද්ධො න බුද්ධො, ධම්මො න ධම්මො, සඬ්ඝො න සඬ්ඝො, අලං මෙ බුද්ධෙන, අලං මෙ ධම්මෙන, අලං මෙ සඬ්ඝෙනා’ති වදෙහී”ති. අථ නං සො ආහ – “කොසි ත්ව”න්ති? “අහං සක්කො”ති. අන්ධබාල, අහිරික ත්වං මයා සද්ධිං කටෙතුං න යුත්තරුපො, ත්වං මං “දුග්ගතො දලිද්දො කපණො”ති වදෙසි, නෙවාහං දුග්ගතො, න දලිද්දො, සුඛජ්ජන්තො අහමස්මි මහද්ධනො –

“සද්ධාධනං සීලධනං, හිරි ඔත්තප්පියං ධනං;
සුතධනඤ්ච වාගො ව, පඤ්ඤා වෙ සත්තමං ධනං.

“යස්ස එතෙ ධනා අත්ථි, ඉත්ථියා පුරිසස්ස වා;
‘අදලිද්දො’ති තං ආහු, අමොසං තස්ස ජීවිත”න්ති. (අ. නි. 7.5-6) –

ඉමානි මෙ සත්තවිධඅරියධනානි සන්ති, යෙසඤ්ඤි ඉමානි සත්ත ධනානි සන්ති, න තෙ බුද්ධෙහි වා පච්චෙකබුද්ධෙහි වා “දලිද්දා”ති වුවුවන්ති. සක්කො තස්ස කථං සුත්වා තං අත්තරාමග්ගෙ ඔභාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං තං වචනපටිවචනං ආරොචෙසි. අථ නං භගවා ආහ – “න ඛො, සක්ක, සක්කා තාදිසානං සතෙනපි සහස්සෙනපි සුප්පබුද්ධකුට්ඨිං ‘බුද්ධො න බුද්ධො’ති වා, ‘ධම්මො න ධම්මො’ති වා, ‘සඬ්ඝො න සඬ්ඝො’ති වා කථාපෙතු”න්ති. සුප්පබුද්ධොපි ඛො කුට්ඨි සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා කතපටිසත්ථාරො සම්මොදමානො අත්තනා පටිලද්ධගුණං ආරොචෙත්වා වුට්ඨායාසනා පක්කාමි. අථ නං අවිරපක්කන්තං ගාථි තරුණවච්ඡා ජීවිතා වොරොපෙසි.

සා කිර එකා යක්ඛිනී පුක්කුසාතිකුලපුත්තං, බාහියං දාරුචීරියං,
තම්බදාඨිකචොරසාතකං, සුප්පබුද්ධකුට්ඨිනී ඉමෙසං චතුත්තං ජනානං
අනෙකසතෙ අත්තභාවෙ ගාථි හුත්වා ජීවිතා වොරොපෙසි. තෙ කිර අතීතෙ
චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා හුත්වා එකං නගරසොහිනිං ගණිකං උය්‍යානං නෙත්වා
දිවසං සම්පත්තිං අනුභවිත්වා සායන්හසමයෙ එවං සම්මන්තයිංසු – “ඉමස්මිං යානෙ
අඤ්ඤො නත්ථි, ඉමිස්සා අම්භෙහි දින්නං කභාපණසහස්සඤ්ච සබ්බඤ්ච
පසාධනහණ්ඩං ගහෙත්වා ඉමං මාරෙත්වා ගච්ඡාමා”ති. සා තෙසං කථං සුත්වා
“ඉමෙ නිල්ලජ්ජා, මයා සද්ධිං අහිරමිත්වා ඉදානි මං මාරෙතුකාමා, ජානිස්සාමි
නෙසං කත්තබ්බයුත්තක”න්ති තෙහි මාරියමානා “අහං යක්ඛිනී හුත්වා යථා මං
එතෙ මාරෙත්ති, එවමෙව තෙ මාරෙතුං සමත්ථා භවෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං අකාසි.
තස්ස නිස්සන්දෙන ඉමෙ මාරෙසි. සම්බහුලා භික්ඛු තස්ස කාලකිරියං භගවතො
ආරොචෙත්වා “තස්ස කා ගති, කෙන ච කාරණෙන කුට්ඨිභාවං පත්තො”ති
පුච්ඡිංසු. සත්ථා සොතාපත්තිඵලං පත්වා තස්ස තාවතිංසභවනෙ උප්පන්නභාවඤ්ච
තගරසිඛිපච්චෙකබුද්ධං දිස්වා නිට්ඨුහිත්වා අපසබ්‍යං කත්වා දීඝරත්තං නිරයෙ
පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන ඉදානි කුට්ඨිභාවප්පත්තිඤ්ච බ්‍යාකරිත්වා, “භික්ඛවෙ,
ඉමෙ සත්තා අත්තනාව අත්තනො කටුකවිපාකකම්මං කරොන්තා විවරන්ති”ති
චත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා උත්තරි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

66.

“වරන්ති බාලා දුම්මෙධා, අමිත්තෙනෙව අත්තනා;
කරොන්තා පාපකං කම්මං, යං භොති කටුකජ්ඵල”න්ති.

තත්ථ වරන්තිනී චතුහි ඉරියාපටෙහි අකුසලමෙව කරොන්තා විවරන්ති. බාලානි
ඉධලොකත්ථඤ්ච පරලොකත්ථඤ්ච අජානන්තා ඉධ බාලා නාම. දුම්මෙධානි

දුප්පඤ්ඤා. අමිත්තෙනෙව අත්තනාති අත්තනා අමිත්තභූතෙන විය වෙරිනා භුත්වා. කට්ඨකප්ඵලන්ති තිබ්බිභූඵලං දුක්ඛඵලන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සුප්පබුද්ධකුට්ඨිවත්ථු සත්තමං.

8. කස්සකවත්ථු

න තං කම්මං කතං සාධුති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකං කස්සකං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සො කිර සාවත්ථිතො අවිදුරෙ එකං බ්බෙත්තං කසති. වොරා උදකනිද්ධමනෙන නගරං පවිසිත්වා එකස්මිං අඩ්ඨකුලෙ උමඬිගං භිත්තිත්වා බහුං හිරඤ්ඤසුවණිණං ගහෙත්වා උදකනිද්ධමනෙනෙව නික්ඛමිංසු. එකො වොරො තෙ වඤ්චෙත්වා එකං සහස්සත්ථවිකං ඔවට්ඨිකාය කත්වා තං බ්බෙත්තං ගන්ත්වා තෙහි සද්ධිං හණ්ඩං භාජෙත්වා ආදාය ගච්ඡන්තො ඔවට්ඨිකතො පතමානං සහස්සත්ථවිකං න සල්ලක්ඛෙසි. තං දිවසං සත්ථා පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තං කස්සකං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තොපවිට්ඨං දිස්වා “කිං නු බො භවිස්සති” ති උපධාරයමානො ඉදං අද්දස – “අයං කස්සකො පාතොව කසිතුං ගමිස්සති, හණ්ඩසාමිකා වොරානං අනුපදං ගන්ත්වා ඔවට්ඨිකතො පතමානං සහස්සත්ථවිකං දිස්වා එතං ගණ්ඨිස්සන්ති, මං යපෙත්වා තස්ස අඤ්ඤා සක්ඛී නාම න භවිස්සති, සොනාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයොපිස්ස අත්ථි, තත්ථ මයා ගන්තුං වට්ඨති” ති. සොපි කස්සකො පාතොව කසිතුං ගතො. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරෙන පච්ඡාසමණෙන තත්ථ අගමාසි. කස්සකො සත්ථාරං දිස්වා ගන්ත්වා හගවත්තං වන්දිත්වා පුන කසිතුං ආරභි. සත්ථා තෙන සද්ධිං කිඤ්චි අවත්වාව සහස්සත්ථවිකාය පතිතට්ඨානං ගන්ත්වා තං දිස්වා ආනන්දත්ථෙරං ආභ – “පස්ස, ආනන්ද, ආසිවිසො” ති. “පස්සාමි, හන්තෙ, සොරවිසො” ති.

කස්සකො තං කථං සුත්වා “මම වෙලාය වා අවෙලාය වා විවරණට්ඨානමෙතං, ආසිවිසො කිරෙත්ථ අත්ථි” ති චිත්තෙන්වා සත්ථරි එත්තකං වත්වා පක්කන්තෙ “මාරෙස්සාමි න” ත්ති පතොදලට්ඨිං ආදාය ගතො සහස්සහණ්ඩිකං දිස්වා “ඉමං සන්ධාය සත්ථාරා කථිතං භවිස්සති” ති තං ආදාය නිවත්තො, අබ්‍යන්තරාය එකමන්තෙ යපෙත්වා පංසුනා පටිච්ඡාදෙන්වා පුන කසිතුං ආරභි. මනුස්සා ව විභාතාය රත්තියා ගෙහෙ වොරෙහි කතකම්මං දිස්වා පදානුපදං ගච්ඡන්තා තං බ්බෙත්තං ගන්ත්වා තත්ථ වොරෙහි හණ්ඩස්ස භාජිතට්ඨානං දිස්වා කස්සකස්ස පදවලඤ්ඡං අද්දසංසු. තෙ තස්ස පදානුසාරෙන ගන්ත්වා ථවිකාය යපිතට්ඨානං දිස්වා පංසුං වියුහිත්වා ථවිකං ආදාය “ත්ථං ගෙහං විලුම්භිත්වා බ්බෙත්තං කසමානො විය විවරසි” ති තජ්ජෙත්වා පොටෙත්වා නෙත්වා රඤ්ඤො දස්සයිංසු. රාජා තං පවත්තිං සුත්වා තස්ස වධං ආණාපෙසි. රාජපුරිසා තං පච්ඡාබාහං බන්ධිත්වා කසාහි තාලෙන්තා ආසාතනං නයිංසු. සො කසාහි තාලියමානො අඤ්ඤං කිඤ්චි අවත්වා

“පස්සානන්ද, ආසීවියොති, පස්සාමි භගවා සොරවියො” ති වදන්තො ගච්ඡති. අථ නං රාජපුරිසා “ත්වං සත්ථු වෙව ආනන්දත්ථෙරස්ස ව කථං කථෙසි, කිං නාමෙත” න්ති පුච්ඡන්තවා – “රාජානං දට්ඨං ලභමානො කථෙස්සාමි” ති චුත්තෙ රඤ්ඤො සන්තිකං නෙත්වා රඤ්ඤො තං පවත්තිං කථංසිංසු. අථ නං රාජා “කස්මා එවං කථෙසි” ති පුච්ඡී. සො “නාහං, දෙව, වොරො” ති වත්වා කසනත්ථාය නික්ඛන්තකාලතො පටියාය සබ්බං තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආවික්ඛි. රාජා තස්ස කථං සුත්වා “අයං භණ්ණෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං සත්ථාරං සක්ඛිං අපදිසති, න යුත්තං එතස්ස දොසං ආරොපෙතුං, අභමෙත්ථ කත්තබ්බං ජානිස්සාමි” ති තං ආදාය සායන්භසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං පුච්ඡී – “භගවා කච්චි තුම්හෙ ආනන්දත්ථෙරෙන සද්ධිං එතස්ස කස්සකස්ස කසනට්ඨානං ගතා” ති? “ආම, මහාරාජා” ති. “කිං වො තත්ථ දිට්ඨ” ති? “සභස්සත්ථවිකා, මහාරාජා” ති. “දිස්වා කිං අවොචුත්ථා” ති? “ඉදං නාම, මහාරාජා” ති. “භන්තෙ, සවායං පුරියො තුම්භාදිසං අපදිසං නාකරිස්ස, න ජීවිතං අලභිස්ස, තුම්භෙහි පන කලීතකථං කථෙත්වා තෙන ජීවිතං ලද්ධ” ති. තං සුත්වා සත්ථා “ආම, මහාරාජ, අභමිපි එත්තකමෙව වත්වා ගතො, පණ්ඩිතෙන නාම යං කම්මං කත්වා පච්ඡානුතප්පං හොති, තං න කත්තබ්බ” න්ති වත්වා අනුසන්ධිං සංථෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

67.

“න තං කම්මං කතං සාධු, යං කත්වා අනුතප්පති;
යස්ස අස්සුමුඛො රොදං, විපාකං පටිසෙවති” ති.

තත්ථ න තං කම්මන්ති යං නිරයාදිසු නිබ්බන්තනසමත්ථං දුක්ඛද්‍රයං කම්මං කත්වා අනුස්සරන්නො අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණ්ණෙ අනුතප්පති අනුසොචති, තං කතං න සාධු න සුන්දරං නිරත්ථකං. යස්ස අස්සුමුඛොති යස්ස අස්සුහි තිත්තමුඛො රොදන්නො විපාකං අනුභොතිති.

දෙසනාවසානෙ කස්සකො උපාසකො සොනාපත්තිඵලං පත්තො,
සම්පත්තතික්ඛුපි සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

කස්සකවත්ථු අට්ඨමං.

9. සුමනමාලාකාරවත්ථු

තඤ්ච කම්මං කතං සාධුති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්නො සුමනං නාම මාලාකාරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර දෙවසිකං බිම්බිසාරරාජානං පාතොව අට්ඨති සුමනපුප්ඵනාලීහි උපට්ඨහන්නො අට්ඨ කභාපණ්ණෙ ලභති. අට්ඨකදිවසං තස්මිං පුප්ඵානි ගහෙත්වා නගරං පවිට්ඨමත්තෙ භගවා මහාභික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො ඡබ්බණ්ණරංසියො විස්සජ්ජෙත්වා මහතා බුද්ධානුභාවෙන මහතියා බුද්ධලීලාය නගරං පිණ්ඩාය පාවිසි.

හගවා හි එකදා ඡබ්බණ්ණරංසියො වීචරෙන පටිච්ඡාදෙන්වා අඤ්ඤාතරො
 පිණ්ඩපාතිකො විය වරති තිංසයොජනමග්ගං අධිගුලිමාලස්ස පවිචුග්ගමනං
 ගච්ඡන්තො විය, එකදා ඡබ්බණ්ණරංසියො විස්සජ්ජෙන්වා
 කපිලවත්ථුප්පවෙසනාදිසු විය. තස්මිම්පි දිවසෙ සරීරතො ඡබ්බණ්ණරංසියො
 විස්සජ්ජෙන්තො මහත්තෙන බුද්ධානුභාවෙන මහතියා බුද්ධලීලාය රාජගහං පාවිසි.
 මාලාකාරො හගවතො රතනග්ගියසදිසං අත්තභාවං දිස්වා
 ද්වත්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණඅසීතානුබාසද්වන්තසරීරසොහග්ගං ඔලොකෙන්වා
 පසන්නචිත්තො “කිං නු ඛො සත්ථු අධිකාරං කරොමී”ති වින්තෙන්වා අඤ්ඤං
 අපස්සන්තො “ඉමෙහි පුප්ඵෙහි හගවත්තං පුප්පස්සාමී”ති වින්තෙන්වා පුන
 වින්තෙසි – “ඉමානි රඤ්ඤො නිබද්ධං උපට්ඨානපුප්ඵානි, රාජා ඉමානි අලහන්තො
 මං ඛන්ධාපෙය්‍යා වා ඝාතාපෙය්‍යා වා රට්ඨතො වා පබ්බාපෙය්‍යා, කිං නු ඛො
 කරොමී”ති? අථස්ස එතදහොසි “රාජා මං ඝාතෙතු වා ඛන්ධාපෙතු වා රට්ඨතො
 පබ්බාපෙතු වා, සො හි මය්හං දදමානොපි ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ජීවිතමත්තං ධනං
 දදෙය්‍යා, සත්ථුපුජා පන මෙ අනෙකාසු කප්පකොට්ඨසු අලං හිතාය වෙව සුඛාය වා”ති
 අත්තතො ජීවිතං තථාගතස්ස පරිච්චජී.

සො “යාව මෙ පසන්නං විත්තං න පතිකුට්ඨි, තං තාවදෙව පුජං කරිස්සාමී”ති
 හට්ඨතුට්ඨො උදග්ගදග්ගො සත්ථාරං පුප්පෙසි. කථං? පයමං තාව ද්වෙව
 පුප්ඵමුට්ඨියො තථාගතස්ස උපරි බිපි, තා උපරිමත්ථකෙ විතානං හුත්වා අට්ඨංසු.
 අපරා ද්වෙ මුට්ඨියො බිපි, තා දක්ඛිණහත්ථපස්සෙන මාලාපට්ච්ඡන්තෙන ඔතරිත්වා
 අට්ඨංසු. අපරා ද්වෙ මුට්ඨියො බිපි, තා පිට්ඨිපස්සෙන ඔතරිත්වා තථෙව අට්ඨංසු.
 අපරා ද්වෙ මුට්ඨියො බිපි, තා වාමහත්ථපස්සෙන ඔතරිත්වා තථෙව අට්ඨංසු. එවං
 අට්ඨ නාළියො අට්ඨ මුට්ඨියො හුත්වා චතුසු යානෙසු තථාගතං පරික්ඛිපිංසු. පුරතො
 ගමනද්වාරමත්තමෙව අහොසි. පුප්ඵානං චණ්ටානි අත්තො අහෙසුං, පත්තානි
 බහිමුබානි. හගවා රජතපත්තපරික්ඛිත්තො විය හුත්වා පායාසි. පුප්ඵානි
 අවිත්තකානිපි සවිත්තකං නිස්සාය සවිත්තකානි විය අහිජ්ජිත්වා අපතිත්වා සත්ථාරා
 සද්ධිංයෙව ගච්ඡන්ති, ධීතධීතට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති. සත්ථු සරීරතො
 සතසහස්සවිජ්ජුලතා විය රංසියො නික්ඛමිංසු. පුරතො ව පච්ඡතො ව දක්ඛිණතො ව
 වාමතො ව සිසමත්ථකතො ව නිරන්තරං නික්ඛන්තරංසිසු එකාපි
 සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව අපලායිත්වා සබ්බාපි සත්ථාරං තික්ඛන්තුං පදක්ඛිණං
 කර්වා තරුණතාලක්ඛන්ධජ්ජමාණා හුත්වා පුරතො එව ධාවන්ති. සකලනගරං
 සඬ්ඛුහි. අත්තොනගරෙ නව කොට්ඨො, බහිනගරෙ නව කොට්ඨොති අට්ඨාරසසු
 කොට්ඨු එකොපි පුරිසො වා ඉත්ථී වා හික්ඛං ගහෙන්වා අනික්ඛන්තො නාම නත්ථී.
 මහාජතො සීහනාදං නදන්තො වෙලුක්ඛෙපසහස්සානි කරොන්තො සත්ථු පුරතොව
 ගච්ඡති. සත්ථාපි මාලාකාරස්ස ගුණං පාකටං කාතුං තිගාචුතජ්ජමාණෙ නගරෙ
 හෙරිවරණමග්ගෙනෙව අවරි. මාලාකාරස්ස සකලසරීරං පඤ්චවණ්ණාය පිතියා
 පරිපුරි.

සො ථොකඤ්ඤෙව තථාගතෙන සද්ධිං වරිත්වා මනොසිලාරසෙ නිමුග්ගො විය
 බුද්ධරස්මිතං අත්තො පටිට්ඨො සත්ථාරං ථොමෙත්වා වන්දිත්වා තුච්ඡපච්ඡිමෙව

ගහෙත්වා ගෙහං අගමාසි. අථ නං හරියා පුච්ඡි “කහං පුප්ඵානී” ති? “සත්ථා මෙ පුප්ඵිනො” ති. “රඤ්ඤො දානි කිං කරිස්සසී” ති? “රාජා මං සාතෙතු වා රට්ඨිනො වා නීහරතු, අහං ජීවිතං පරිච්චජිත්වා සත්ථාරං පුපෙසිං, සබ්බපුප්ඵානි අට්ඨ මුට්ඨියොව අහෙසුං, එවරුපා නාම පුජා ජාතා. මහාජනො උක්කුට්ඨිසහස්සානි කරොන්තො සත්ථාරා සද්ධිං වරති, යො එස මහාජනස්ස උක්කුට්ඨිසද්දො, තස්මිං යානෙ එසො” ති. අථස්ස හරියා අන්ධබාලතාය එවරුපෙ පාටිභාරියෙ පසාදං නාම අජනෙත්වා තං අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා “රාජානො නාම චණ්ඩා, සකිං කුද්ධා හත්ථපාදාදිච්ඡේදනෙන බහුමිපි අනත්ථං කරොන්ති, තයා කතකම්මෙන මය්හමිපි අනත්ථො සියා” ති පුත්තෙ ආදාය රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤා පක්කොසිත්වා “කිං එත” ත්ති පුච්ඡිතා ආහ – “මම සාමිකො තුම්හාකං උපට්ඨානපුප්ඵෙහි සත්ථාරං පුපෙත්වා තුච්ඡහත්ථො සරං ආගන්ත්වා ‘කහං පුප්ඵානී’ ති මයා පුට්ඨො ඉදං නාම වදෙසි, අහං තං පරිභාසිත්වා ‘රාජානො නාම චණ්ඩා, සකිං කුද්ධා හත්ථපාදාදිච්ඡේදනෙන බහුමිපි අනත්ථං කරොන්ති, තයා කතකම්මෙන මය්හමිපි අනත්ථො සියා’ ති තං ඡඩ්ඛෙත්වා ඉධාගතා, තෙන කතං කම්මං සුකතං වා භොතු, දුක්කටං වා, තස්සෙවෙනං, මයා තස්ස ඡඩ්ඛිතභාවං ජානාහි, දෙවා” ති. රාජා පට්ඨදස්සනෙනෙව සොනාපත්තිඵලං පත්තො සද්ධො පසන්තො අරියසාවකො චින්තෙසි – “අහො අයං ඉත්ථී අන්ධබාලා, එවරුපෙ ගුණෙ පසාදං න උප්පාදෙසී” ති. සො කුද්ධො විය හුත්වා, “අම්ම, කිං වදෙසි, මය්හං උපට්ඨානපුප්ඵෙහි තෙන පුජා කතා” ති? “ආම, දෙවා” ති. “භද්දකං තෙ කතං තං ඡඩ්ඛෙත්තියා, මම පුප්ඵෙහි පුජාකාරස්ස අහං කත්තබ්බයුත්තකං ජානිස්සාමී” ති තං උයොයාපෙත්වා වෙගෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා සත්ථාරා සද්ධිංයෙව විවරි.

සත්ථා රඤ්ඤො චිත්තජපසාදං ඤත්වා හෙරිවරණවීරියා නගරං වරිත්වා රඤ්ඤො සරද්චාරං අගමාසි. රාජා පත්තං ගහෙත්වා සත්ථාරං ගෙහං පවෙසෙතුකාමො අහොසි. සත්ථා පන රාජඤ්ඤායෙව නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. රාජා තං ඤත්වා “සීසං මණ්ඩපං කරොථා” ති තඬ්ඬණඤ්ඤෙව මණ්ඩපං කාරාපෙසි. නිසීදි සත්ථා සද්ධිං භික්ඛුසඬ්ඨෙත. කස්මා පන සත්ථා රාජගෙහං න පාවිසී?

එවං කිරස්ස අහොසි – “සවාහං අන්තො පවිසිත්වා නිසීදෙය්‍යං, මහාජනො මං දට්ඨුං න ලභෙය්‍ය, මාලාකාරස්ස ගුණො පාකටො න භවෙය්‍ය, රාජඤ්ඤා පන මං නිසින්නං මහාජනො දට්ඨුං ලභිස්සති, මාලාකාරස්ස ගුණො පාකටො භවිස්සති” ති. ගුණවත්තානඤ්ඤි ගුණං බුද්ධා එව පාකටං කාතුං සක්කොන්ති, අවසෙසජනො ගුණවත්තානං ගුණං කටෙන්නො මච්ඡරායති. චත්තාරො පුප්ඵපටා වතුද්දිසං අට්ඨංසු. මහාජනො සත්ථාරං පරිවාරෙසි. රාජා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං පණිතෙනාහාරෙන පරිච්ඡි. සත්ථා හත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කත්වා පුරිමනයෙනෙව වතුහි පුප්ඵපටෙහි පරික්ඛිත්තො සිහනාදං නදන්තො මහාජනෙන පරිවුතො විහාරං අගමාසි. රාජා සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්තො මාලාකාරං පක්කොසාපෙත්වා “මම ආහරිතපුප්ඵෙහි කිත්ති කත්වා සත්ථාරං පුපෙසී” ති පුච්ඡි.

මාලාකාරො “රාජා මං ඝාතෙතු වා රට්ඨතො වා පබ්බාජෙතුති ජීවිතං පරිච්චජිත්වා පුජෙසිං දෙවා”ති ආහ. රාජා “ත්වං මහාපුරිසො නාමා”ති වත්වා අට්ඨ හත්ථී ව අස්සෙ ව දාසෙ ව දාසියො ව මහාපසාධනානි ව අට්ඨ කහාපණ්ණසහස්සානි ව රාජකුලතො නිහරිත්වා සබ්බාලඤ්ඤාකාරජපටිමණ්ඩිතා අට්ඨ නාරියො ව අට්ඨ ගාමවරෙ වාති ඉදං සබ්බට්ඨකං නාම දානං අදාසි.

ආනන්දත්ථෙරො චිත්තෙසි – “අජ්ජ පාතොව පට්ඨාය සීහනාදසහස්සානි වෙව වෙලුක්ඛෙපසහස්සානි ව පවත්තන්ති, කො නු බො මාලාකාරස්ස විපාකො”ති? සො සත්ථාරං පුච්ඡී. අථ නං සත්ථා ආහ – “ආනන්ද, ඉමිනා මාලාකාරෙන අජ්ජමත්තකං කම්මං කත”න්ති මා සල්ලක්ඛෙසි, අයඤ්භි මය්හං ජීවිතං පරිච්චජිත්වා පූජං අකාසි. සො එවං මයි චිත්තං පසාදෙත්වා –

“කප්පානං සතසහස්සං, දුග්ගතිං න ගමිස්සති;
 යත්වා දෙවමනුස්සෙසු, එලං එතස්ස කම්මුනො;
 පච්ඡා පච්චෙකසම්බුද්ධො, සුමනො නාම හවිස්සති”ති. –

ආහ. සත්ථු පන විහාරං ගන්ත්වා ගන්ධකුටිපවිසනකාලෙ තානි පූජ්ථානි ද්වාරකොට්ඨකෙ පතිංසු. සායන්හසමයෙ හික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “අහො අච්ඡරියං මාලාකාරස්ස කම්මං, ධර්මානකබුද්ධස්ස ජීවිතං පරිච්චජිත්වා පූජ්ථපූජං කත්වා තඬ්ඨණ්ඩෙකෙව සබ්බට්ඨකං නාම ලභති”ති. සත්ථා ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා තිණ්ණං ගමනානං අඤ්ඤාතරෙන ගමනෙන ධම්මසභං ගන්ත්වා බුද්ධාසනෙ නිසිදිත්වා “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “ආම, හික්ඛවෙ, යස්ස කම්මස්ස කතත්තා පච්ඡානුතප්පං න භොති, අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ සොමනස්සමෙව උප්පජ්ජති, එවරූපං කම්මං කත්තබ්බමෙවා”ති අනුසන්ධිං සට්ඨෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

68.

“තඤ්ච කම්මං කතං සාධු, යං කත්වා නානුතප්පති;
 යස්ස පතීතො සුමනො, විපාකං පටිසෙවති”ති.

තත්ථ යං කත්වාති යං දෙවමනුස්සසම්පත්තීනඤ්චෙව නිබ්බානසම්පත්තියා ව නිබ්බත්තනසමත්ථං සුබුද්ධයං කම්මං කත්වා නානුතප්පති, අථ බො දිට්ඨධම්මෙයෙව අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙයෙව පීතිවෙගෙන පතීතො සොමනස්සවෙගෙන ව සුමනො හුත්වා ආයතිං පීතිසොමනස්සජාතො හුත්වා විපාකං පටිසෙවති, තං කම්මං කතං සාධු හද්දකන්ති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසිතියා පාණ්ණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසිති.

සුමනමාලාකාරවත්ථු නවමං.

10. උප්පලවණ්ණත්තපේරිවත්ථු

මධුවා මඤ්ඤතිති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
උප්පලවණ්ණත්තපේරිං ආරබ්භ කපෙසි.

සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධස්ස පාදමුලෙ පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා කප්පසතසහස්සං
පුඤ්ඤාති කරුමානා දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්ති ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ
දෙවලොකතො චචිත්වා සාවත්ථියං සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි.
නීලුප්පලගබ්භසමානවණ්ණතාය වස්සා උප්පලවණ්ණත්තවෙව නාමං අකංසු.
අථස්සා වයප්පත්තකාලෙ සකලජම්බුදීපෙ රාජානො ච සෙට්ඨිනො ච සෙට්ඨිස්ස
සන්තිකං සාසනං පහිණංසු – “ධීතරං අම්භාකං දෙතු” ති. අපහිණන්තො නාම
නාහොසි. තතො සෙට්ඨි චින්තෙසි – “අහං සබ්බෙසං මනං ගහෙතුං න සක්ඛිස්සාමි,
උපායං පනෙකං කරිස්සාමි” ති ධීතරං පක්කොසාපෙත්වා, “අම්ම, පබ්බජිතුං
සක්ඛිස්සමි” ති ආහ. තස්සා පච්ඡිමහවිකත්තා තං වචනං සීසෙ ආසිත්තං
සතපාකතෙලං විය අහොසි. තස්මා පිතරං “පබ්බජිස්සාමි, තාතා” ති ආහ. සො
තස්සා මහන්තං සක්කාරං කත්වා භික්ඛුනීඋපස්සයං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. තස්සා
අවිරපබ්බජිතාය එව උපොසථාගාරො කාලවාරො පාපුණි. සා දීපං ජාලෙත්වා
උපොසථාගාරං සම්මජ්ජිත්වා දීපසිඛාය නිමිත්තං ගණ්හිත්වා ධීතාව පුනථපුනං
ඔලොකයමානා තෙජොකසිණාරම්මණං ඤානං නිබ්බත්තෙත්වා තමෙව පාදකං
කත්වා අරහත්තං පාපුණි සද්ධිං පටිසම්භිදාහි වෙව අභිඤ්ඤාහි ව.

සා අපරෙත සමයෙන ජනපදවාරිකං වරිත්වා පච්චාගන්ත්වා අන්ධවනං පාවිසි.
තදා භික්ඛුනීනං අරඤ්ඤවාසො අප්පටික්ඛිත්තො හොති. අථස්සා තත්ථ කුටිකං
කත්වා මඤ්ඤකං පඤ්ඤාපෙත්වා සාණියා පරික්ඛිපිංසු. සා සාවත්ථියං පිණ්ඩාය
පවිසිත්වා නික්ඛමි. මාතුලපුත්තො පනස්සා නන්දමාණුවො නාම ගිහිකාලතො
පට්ඨාය පට්ඨද්ධවිත්තො. සො තස්සා ආගතභාවං සුත්වා පේරියා ආගමනතො
පුරෙතරමෙව අන්ධවනං ගන්ත්වා තං කුටිකං පවිසිත්වා හෙට්ඨාමඤ්ඤකෙ නිලීනො
පේරියා ආගන්ත්වා කුටිකං පවිසිත්වා ද්වාරං පිඩාය මඤ්ඤකෙ නිසින්තමත්තාය බහි
ආතපතො ආගතත්තා වක්ඛුපපෙ අන්ධකාරෙ අවිගතෙයෙව හෙට්ඨාමඤ්ඤකතො
නික්ඛමිත්වා මඤ්ඤකං අභිරුය්හ “මා නස්සි බාල, මා නස්සි බාලා” ති පේරියා
වාරියමානොයෙව අභිභවිත්වා අත්තනා පත්ථිතකම්මං කත්වා පායාසි. අථස්ස
අගුණං ධාරෙතුං අසක්කොන්ති විය මහාපට්ඨි ද්වෙධා හිජ්ජි. සො පට්ඨිං පට්ඨියො
ගන්ත්වා මහාඅවිච්ඡිති එව නිබ්බත්ති. පේරිපි තමත්ථං භික්ඛුනීනං ආරොචෙසි.
භික්ඛුනියො භික්ඛුනං එතමත්ථං ආරොචෙසුං. භික්ඛු භගවතො ආරොචයිංසු. තං
සුත්වා සත්ථා භික්ඛු ආමන්තෙත්වා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුභික්ඛුනී උපාසකඋපාසිකාසු
යො කොචි බාලො පාපකම්මං කරොන්තො මධුසක්ඛරාදීසු කිඤ්චි දෙව මධුරරසං
බාදමානො පුරිසො විය තුට්ඨභට්ඨො උදග්ගුදග්ගො විය කරොති” ති අනුසන්ධිං
සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

69.

“මධුවා මඤ්ඤති බාලො, යාව පාපං න පච්චති;

යදා ව පව්වති පාපං, බාලො දුක්ඛං නිගව්ඡති''ති.

තත්ථ මධුචාති බාලස්ස හි පාපං අකුසලකම්මං කරොන්තස්ස තං කම්මං මධු විය මධුරරසං විය ඉටියං කන්තං මනාපං විය උපට්ඨාති. ඉති නං සො මධුංව මඤ්ඤති. යාචාති යත්තකං කාලං. පාපං න පව්වතීති දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං න දෙති, තාව නං එවං මඤ්ඤති. යදා චාති යදා පනස්ස දිට්ඨධම්මෙ වා විවිධා කම්මකාරණා කයිරමානස්ස, සම්පරායෙ වා නිරයාදීසු මහාදුක්ඛං අනුභවන්තස්ස තං පාපං පව්වති, අථ සො බාලො දුක්ඛං නිගව්ඡති වින්දති පටිලහතීති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු.

අපරෙත පන සමයෙන ධම්මසභායං මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි
“බිණාසවාපි මඤ්ඤෙ කාමසුඛං සාදියන්ති, කාමං සෙවන්ති, කිං න සෙවිස්සන්ති,
න හි එතෙ කොළාපරුක්ඛා, න ච වම්මිකා අල්ලමංසසරිරාව, තස්මා එතෙපි
කාමසුඛං සාදියන්ති, කාමං සෙවන්ති”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ,
හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ,
“න, හික්ඛවෙ, බිණාසවා කාමසුඛං සාදියන්ති, න කාමං සෙවන්ති. යථා හි
පදුමපත්තෙ පතිතං උදකබින්දු, න විලිම්පති, න සණ්ඨාති, විනිවත්තෙත්වා පතතෙව,
යථා ච ආරග්ගෙ සාසපො න විලිම්පති, න සණ්ඨාති, විනිවත්තෙත්වා පතතෙව, එවං
බිණාසවස්ස විත්තෙ දුට්ඨොපි කාමො න විලිම්පති, න සණ්ඨාති”ති අනුසන්ධිං
සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ගාථමාහ –

“චාරි පොක්ඛරපත්තෙව, ආරග්ගෙරිව සාසපො;
යො න ලිම්පති කාමෙසු, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණ”න්ති. (ධ. ප. 401);

ඉමිස්සා අත්ථො බ්‍රාහ්මණවග්ගෙයෙව ආවි භවිස්සති. සත්ථා පන රාජානං
පසෙනදිකොසලං පක්කොසාපෙත්වා, “මහාරාජ, ඉමස්මිං සාසනෙ යට්ඨ
කුලපුත්තා, එවං කුලධීතරොපි මහන්තං ඤාතිගණඤ්ච භොගක්ඛන්ධඤ්ච පභාය
පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්ති. තා එවං විහරමානා රාගරත්තා පාපපුග්ගලා
ඔමානාතිමානාවසෙන විහෙයෙන්නිපි, බ්‍රහ්මවරියන්තරායම්පි පාපෙන්නි, තස්මා
හික්ඛුනිසඬ්ඝස්ස අන්තොනගරෙ වසනට්ඨානං කාතුං වට්ටති”ති. රාජා “සාධු”ති
සම්පට්ඨිත්වා නගරස්ස එකපස්සෙ හික්ඛුනිසඬ්ඝස්ස වසනට්ඨානං කාරාපෙසි.
තතො පට්ඨාය හික්ඛුනියො අන්තොගාමෙයෙව වසන්තිති.

උප්පලවණ්ණත්ථෙරිවත්ථු දසමං.

11. ජම්බුකත්ථෙරවත්ථු

මාසෙ මාසෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො ජම්බුකං
ආජීවකං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

අතීතෙ කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ ගාමවාසී එකො කුටුම්භිකො එකස්ස ථෙරස්ස විහාරං කත්වා තං තත්ථ විහරන්තං චතුභි පච්චයෙහි උපට්ඨති. ථෙරො තස්ස ගෙහෙ නිබද්ධං භුඤ්ජති. අථෙකො ඛිණ්ණසවො භික්ඛු දිවා පිණ්ඩාය වරන්තො තස්ස ගෙහද්වාරං පාපුණි. කුටුම්භිකො තං දිස්වා තස්ස ඉරියාපථෙ පසන්තො ගෙහං පච්චෙසෙත්වා සක්කච්චං පණිතෙන භොජනෙන පරිච්ඡිත්වා, “භන්තෙ, ඉමං සාටකං රජිත්වා නිවාසෙය්‍යාං” ති මහන්තං සාටකං දත්වා, “භන්තෙ, කෙසා වො දීඝා, තුම්භාකං කෙසොරොපනත්ථාය න්භාපිතං ආනෙස්සාමි, සයනත්ථාය ච වො මඤ්චකං ගාභාපෙත්වා ආගමිස්සාමි” ති ආහ. නිබද්ධං ගෙහෙ භුඤ්ජන්තො කුලුපකො භික්ඛු තං තස්ස සක්කාරං දිස්වා විත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි, “අයං තං මුහුන්තං දිට්ඨකස්ස ඵවරූපං සක්කාරං කරොති, නිබද්ධං ගෙහෙ භුඤ්ජන්තස්ස පන මය්හං න කරොති” ති වින්තෙත්වා විහාරං අගමාසි. ඉතරොපි තෙනෙව සද්ධිං ගන්ත්වා කුටුම්භිකෙන දින්නසාටකං රජිත්වා නිවාසෙසි. කුටුම්භිකොපි න්භාපිතං ආදාය ගන්ත්වා ථෙරස්ස කෙසෙ ඔභාරාපෙත්වා මඤ්චකං අත්ථරාපෙත්වා, “භන්තෙ, ඉමස්මිංයෙව මඤ්චකෙ සයං” ති වත්වා ද්වෙපි ථෙරෙ ස්වාතන්‍යාය නිමන්තෙත්වා පක්කාමි.

නෙවාසිකො තස්ස තං සක්කාරං කයිරමානං අධිවාසෙතුං නාසක්ඛි. අථස්ස සො සායං ථෙරස්ස නිපන්නට්ඨානං ගන්ත්වා චතුභාකාරෙහි ථෙරං අක්කොසි, “ආචුසො, ආගන්තුක කුටුම්භිකස්ස තෙ ගෙහෙ භන්තං භුඤ්ජන්තො වරතරං මිළ්භං බාදිතුං, කුටුම්භිකෙන ආනීතන්භාපිතෙන කෙසොභාරාපනතො වරතරං තාලට්ඨිකෙන කෙසෙ ලුඤ්චාපෙතුං. කුටුම්භිකෙන දින්නසාටකනිවාසනතො වරතරං නග්ගෙන විවරිතුං, කුටුම්භිකෙන ආහතමඤ්චකෙ නිපජ්ජන්තො වරතරං භූමියං නිපජ්ජිතු” ති. ථෙරොපි “මා එස බාලො මං නිස්සාය නස්සි” ති නිමන්තනං අනාදිසිත්වා පාතොව උට්ඨාය යථාසුඛං අගමාසි. නෙවාසිකොපි පාතොව විහාරෙ කත්තබ්බවත්තං කත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය “ඉදානිපි ආගන්තුකො නිද්දායති, සණ්ඨිකසද්දෙන පබුජ්ඣෙය්‍යා” ති සඤ්ඤාය නබ්බිට්ඨෙනෙව සණ්ඨිං පහරිත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාචිසි. කුටුම්භිකොපි සක්කාරං කත්වා ථෙරානං ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්තො නෙවාසිකං දිස්වා, “භන්තෙ, ථෙරො කුභි” ති පුච්ඡි. අථ නං නෙවාසිකො “මා, ආචුසො, කිඤ්චි අවච, තුය්හං කුලුපකො හියොයා, තච නික්ඛන්තවෙලාය ඔවරකං පච්ඡිත්වා නිද්දං ඔක්කන්තො පාතොව උට්ඨාය මම විහාරසම්මජ්ජනසද්දම්පි පානියසට්ඨපරිභොජනියසට්ඨ උදකසිඤ්චනසද්දම්පි සණ්ඨිකසද්දම්පි කරොන්තස්ස න ජානාති” ති ආහ. කුටුම්භිකො වින්තෙසි – “තාදිසාය ඉරියාපථසම්පත්තියා සමන්තාගතස්ස මෙ අයාස්ස යාව ඉමම්භා කාලා නිද්දායනං නාම නත්ථි, මං පන තස්ස සක්කාරං කරොන්තං දිස්වා අද්ධා ඉම්භා හදන්තෙන කිඤ්චි චුත්තං හවිස්සති” ති. සො අත්තනො පණ්ඨිතභාවෙන තං සක්කච්චං භොජෙත්වා තස්ස පත්තං සාධුකං ධොවිත්වා නානග්ගරසභොජනස්ස පුරෙත්වා, “භන්තෙ, සවෙ මෙ අයාං පස්සෙය්‍යාං, ඉමමස්ස පිණ්ඩපාතං දදෙය්‍යාං” ති ආහ.

ඉතරො තං ගහෙත්වාච චින්තෙසි - “සවෙ සො ඵවරුපං පිණ්ඩපාතං
 භුඤ්ජීස්සති, ඉමස්මිංයෙව යානෙ පලුද්ධො භවිස්සති” ති අන්තරාමග්ගෙ තං
 පිණ්ඩපාතං ඡඩ්ඛෙත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තං තත්ථ ඔලොකෙන්තො
 න අද්දස. අථ නං එත්තකස්ස කම්මස්ස කතත්තා වීසතිවස්සසහස්සානි කතොපි
 සමණධම්මො රක්ඛිතුං නාසක්ඛි. ආයුපරියොසානෙ පන කාලං කත්වා අවිච්ඡිති
 නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං මහාදුක්ඛං අනුභවිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ
 රාජගහනගරෙ එකස්මිං ඛේවන්තපානෙ කුලසරෙ නිබ්බත්ති. සො පදසා
 ගමනකාලතො පට්ඨාය නෙව සයනෙ සයිතුං, න භත්තං භුඤ්ජීතුං ඉච්ඡති, අත්තනො
 සරීරවලඤ්ජමෙව බාදති. “බාලතාය අජානන්තො කරොති” ති තං පොසයිංසු.
 මහල්ලකකාලෙපි වත්ථං නිවාසෙතුං න ඉච්ඡති, නග්ගොව විවරති, භූමියං සයති,
 අත්තනො සරීරවලඤ්ජමෙව බාදති. අථස්ස මාතෘපිතරො “නායං කුලසරස්ස
 අනුච්ඡවිකො, කෙවලං අලජ්ජනකො ආජීවකානං එස අනුච්ඡවිකො” ති තෙසං
 සන්තිකං නෙත්වා “ඉමං දාරකං පබ්බාපෙථා” ති අදංසු. අථ නං තෙ පබ්බාපෙසු.
 පබ්බාපෙන්නා ච පන ගලජ්ජමාණෙ ආවාටෙ යපෙත්වා ද්වින්නං අංසකුටානං උපරිං
 පදරානි දත්වා තෙසං උපරි නිසිදිත්වා තාලට්ඨිඛණ්ඩෙන කෙසෙ ලුඤ්චිංසු. අථ නෙ
 තස්ස මාතෘපිතරො ස්වාතන්තාය නිමන්තෙත්වා පක්කමිංසු.

පුනදිවසෙ ආජීවකා “එහි, ගාමං පවිසිස්සාමා” ති තං වදිංසු. සො “ගච්ඡට්ඨ
 තුම්හෙ, අහං ඉධෙව භවිස්සාමි” ති න ඉච්ඡී. අථ නං පුනස්පුනං වත්වා අනිච්ඡමානං
 ඔහාය අගමංසු. සොපි තෙසං ගතභාවං ඤත්වා වච්චකුටියා පදරං විවරිත්වා ඔරුශ්භ
 උභොහි භත්ථෙහි ආලොපං ආලොපං කත්වා ගූථං බාදි. ආජීවකා තස්ස
 අත්තොගාමතො ආහාරං පහිණිංසු. තම්පි න ඉච්ඡී. පුනස්පුනං වුච්චමානොපි “න
 මෙ ඉමිනා අත්ථො. ලද්ධො මෙ ආහාරො” ති ආහ. “කහං ලද්ධො” ති? “ඉධෙව
 ලද්ධො” ති. එවං දුතියෙ තතියෙ චතුත්ථෙපි දිවසෙ තෙහි බහුමිපි වුච්චමානො “අහං
 ඉධෙව භවිස්සාමි” ති ගාමං ගන්තුං න ඉච්ඡී. ආජීවකා “අයං දිවසෙ දිවසෙ නෙව
 ගාමං පවිසිතුං ඉච්ඡති, න අම්හෙහි පහිතාහාරං ආහරිතුං ඉච්ඡති, ‘ඉධෙව මෙ
 ලද්ධො’ ති වදති, කිං නු ඛො කරොති, පරිග්ගණිස්සාම න” ත්ති ගාමං පවිසන්නා
 එකං ද්වෙ ජනෙ තස්ස පරිග්ගණ්හනත්ථං ඔහාය ගමිංසු. තෙ පච්ඡතො ගච්ඡන්නා
 විය හුත්වා නිලීයිංසු. සොපි තෙසං ගතභාවං ඤත්වා පුරිමනයෙනෙව වච්චකුටිං
 ඔරුශ්භ ගූථං බාදි.

ඉතරෙ තස්ස කිරියං දිස්වා ආජීවකානං ආරොවයිංසු. තං සුත්වා ආජීවකා
 “අහො භාරියං කම්මං, සවෙ සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා ජානෙය්‍යං, ‘ආජීවකා
 ගූථං බාදමානා විවරන්ති’ ති අම්හාකං අකිත්තිං පකාසෙය්‍යං, නායං අම්හාකං
 අනුච්ඡවිකො” ති තං අත්තනො සන්තිකා නිහරිංසු. සො තෙහි නිහරිතො
 මහාජනස්ස උච්චාරකරණට්ඨානෙ පත්ථරිතො එකො පිට්ඨිපාසාණො අත්ථි. තස්මිං
 මහත්තං සොණ්ඩි, පිට්ඨිපාසාණං නිස්සාය මහාජනස්ස උච්චාරකරණට්ඨානං. සො
 තත්ථ ගන්ත්වා රත්තිං ගූථං බාදිත්වා මහාජනස්ස සරීරවලඤ්ජනත්ථාය
 ආගමනකාලෙ එකෙන භත්ථෙන පාසාණස්ස එකං අත්තං ඔලුබ්භ එකං පාදං
 උක්ඛිපිත්වා ජණ්ණකෙ යපෙත්වා උද්ධංවාතාහිමුඛො මුඛං විවරිත්වා තිට්ඨති.

මහාජනෝ තං දිස්වා උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා, “හන්තෙ, කස්මා අයොෂා මුඛං විවරිත්වා යිතො” ති පුච්ඡති. “අහං වාතහක්ඛො, අඤ්ඤො මෙ ආභාරො නත්ථි” ති. අථ “කස්මා එකං පාදං ජණ්ණුකෙ කත්වා යිතොසි, හන්තෙ” ති? “අහං උග්ගතපො සොරතපො, මයා ද්විති පාදෙහි අක්කන්තා පථවී කම්පති, තස්මා එකං පාදං උක්ඛිපිත්වා ජණ්ණුකෙ යපෙත්වා යිතොමිති. අහඤ්ඤි රත්තින්දිවං යිතකොව විතිනාමෙමි, න නිසීදාමි, න නිපජ්ජාමි” ති. මනුස්සා නාම යෙභුයොන් වචනමත්තමෙව සද්දහන්ති, තස්මා “අහො අච්ඡරියං, එවරුපාපි නාම තපස්සිනො හොන්ති, න නො එවරුපා දිට්ඨපුබ්බා” ති යෙභුයොන් අඬගමගධවාසිනො සඬබුහිත්වා උපසඬකම්ත්වා මාසෙ මාසෙ මහන්තං සක්කාරං අභිහරන්ති. සො “අහං වාතමෙව හක්ඛාමි, න අඤ්ඤං ආහාරං. අඤ්ඤඤ්ඤි මෙ බාදන්තස්ස තපො නස්සති” ති තෙහි අභිහටං න කිඤ්චි ඉච්ඡති. මනුස්සා “මා නො, හන්තෙ, නාසෙථ, තුම්භාදිසෙන සොරතපෙන පරිභොගෙ කතෙ අම්භාකං දීඝරත්තං භිත්තාය සුඛාය සංවත්තති” ති පුනථපුනං යාවන්ති. තස්ස අඤ්ඤො ආභාරො න රුච්චති. මහාජනස්ස පන යාවනාය පිළිතො තෙහි ආහතානි සජ්ජිථාණිකාදීනි කුසග්ගෙන ජීවිහග්ගෙ යපෙත්වා “ගච්ඡථ, අලං වො එත්තකං භිත්තාය සුඛාය වා” ති උයොෂෙසි. එවං සො පඤ්චපඤ්ඤාස වස්සානි නග්ගො ගූථං බාදන්තො කෙසෙ උඤ්චන්තො භූමියං සයමානො විතිනාමෙසි.

බුද්ධානම්පි ඛො පච්චුසකාලෙ ලොකවොලොකනං අවිජ්ඣිතමෙව හොති. තස්මා එකදිවසං හගවතො පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තස්ස අයං ජම්බුකාපීචකො ඤාණජාලස්ස අන්තො පඤ්ඤායි. සත්ථා “කිං නු ඛො හවිස්සති” ති ආවජ්ජෙත්වා තස්ස සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තස්සුපනිස්සයං දිස්වා “අහං එතං ආදිං කත්වා එකං ගාථං භාසිස්සාමි, ගාථාවසානෙ චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො හවිස්සති. ඉමං කුලපුත්තං නිස්සාය මහාජනො සොත්ථිභාවං පාපුණිස්සති” ති ඤත්වා පුනදිවසෙ රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො ආනන්දන්ථෙරං ආමන්තෙසි – “ආනන්ද, ජම්බුකාපීචකස්ස සන්තිකං ගම්ස්සාමි” ති. “හන්තෙ, කිං තුම්භෙයෙව ගම්ස්සථා” ති? “ආම, අහමෙවා” ති එවං වත්වා සත්ථා වඩ්ඪමානකච්ඡායාය තස්ස සන්තිකං පායාසි.

දෙවතා වින්තයිංසු – “සත්ථා සායං ජම්බුකාපීචකස්ස සන්තිකං ගච්ඡති, සො ච ජෙගුවිජෙ උච්චාරපස්සාවදන්තකට්ඨකිලිට්ඨෙ පිට්ඨිපාසාණො වසති, දෙවං වස්සාපෙතුං වට්ටති” ති අත්තනො ආනුභාවෙන තං මුහුත්තංයෙව දෙවං වස්සාපෙසුං. පිට්ඨිපාසාණො සුචි නිම්මලො අහොසි. අථස්ස උපරි පඤ්චවණ්ණං පුජ්ථවස්සං වස්සාපෙසුං. සත්ථා සායං ජම්බුකාපීචකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “ජම්බුකා” ති සද්දමකාසි. ජම්බුකො “කො නු ඛො එස, දුජ්ජනො මං ජම්බුකවාදෙන වදති” ති වින්තෙත්වා “කො එසො” ති ආහ. “අහං සමණො” ති. “කිං මහාසමණො” ති? “අජ්ජ මෙ එකරත්තිං ඉධ වසනට්ඨානං දෙහි” ති. “නත්ථි, මහාසමණ, ඉමස්මිං යානෙ වසනට්ඨාන” ති. “ජම්බුක, මා එවං කරි, එකරත්තිං මෙ වසනට්ඨානං දෙහි, පබ්බජිතා නාම පබ්බජිතං පත්ථෙත්ති, මනුස්සා මනුස්සං,

පසුවෝ පසුව” න්ති. “කිං පන ත්වං පබ්බජිතො” ති? “ආම, පබ්බජිතොමිහි” ති. “සවෙ ත්වං පබ්බජිතො, කහං තෙ ලාබුකං, කහං ධුමකට්ඨජුකො, කහං යඤ්ඤසුත්තක” න්ති? “අත්ථෙතං මය්හං, විසුං විසුං පන ගහෙත්වා විවරණං දුක්ඛ” න්ති අබ්භන්තරෙනෙව ගහෙත්වා වරාමි” ති. සො “වරිස්සසි ත්වං එතං අග්ගණ්හිත්වා” ති කුජ්ඣ. අථ නං සත්ථා ආහ – “හොතු, ජම්බුක, මා කුජ්ඣ, වසනට්ඨානං මෙ ආවික්ඛා” ති. “නත්ථි, මහාසමණ, එත්ථ වසනට්ඨාන” න්ති.

සත්ථා තස්ස වසනට්ඨානතො අවිදුරෙ එකං පබ්භාරං අත්ථි, තං නිද්දිසන්තො “එතස්මිං පබ්භාරෙ කො වසති” ති ආහ. “නත්ථි කොචි, මහාසමණා” ති. “තෙන හි එතං මය්හං දෙහි” ති. “ත්වඤ්ඤෙව ජාන, මහාසමණා” ති. සත්ථා පබ්භාරෙ නිසිදනං පඤ්ඤාපෙත්වා නිසිදි. පයමයාමෙ වත්තාරො මහාරාජානො චතුද්දිසං එකොභාසං කරොන්තා සත්ථු උපට්ඨානං ආගමිංසු. ජම්බුකො ඔහාසං දිස්වා “කො ඔහාසො නාමෙසො” ති වින්තෙසි. මජ්ඣිමයාමෙ සක්කො දෙවරාජා ආගමි. ජම්බුකො තම්පි දිස්වා “කො නාමෙසො” ති වින්තෙසි. පච්ඡිමයාමෙ එකාය අඬගුලියා එකං, ද්විති ද්වෙ, දසහි දස වක්කවාළානි ඔහාසෙතුං සමත්ථො මහාබ්‍රහ්මා සකලං අරඤ්ඤං එකොභාසං කරොන්තො ආගමි. ජම්බුකො තම්පි දිස්වා “කො නු ඛො එසො” ති වින්තෙත්වා පාතොව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං යිතො සත්ථාරං පුච්ඡි – “මහාසමණ, තුම්භාකං සන්තිකං වතස්සො දිසා ඔහාසෙත්තො කෙ ආගතා” ති? “වත්තාරො මහාරාජානො” ති. “කිං කාරණා” ති? “මං උපට්ඨාතු” න්ති. “කිං පන ත්වං චතුහි මහාරාජෙහි උත්තරිතරො” ති? “ආම, ජම්බුක, මහාරාජුනම්පි අතිරාජා” ති. “මජ්ඣිමයාමෙ පන කො ආගතො” ති? “සක්කො දෙවරාජා, ජම්බුකා” ති. “කිං කාරණා” ති? “මං උපට්ඨාතුමෙවා” ති. “කිං පන ත්වං සක්කදෙවරාජතොපි උත්තරිතරො” ති? “ආම, ජම්බුක, සක්කතොපි උත්තරිතරොමිහි, එසො පන මය්හං ගිලානුපට්ඨාකො කප්පියකාරකසාමණෙරසදිසො” ති. “පච්ඡිමයාමෙ සකලං අරඤ්ඤං ඔහාසෙත්වා කො ආගතො” ති? “යං ලොකෙ බ්‍රාහ්මණාදයො බිපිත්වා පක්ඛලිත්වා ‘නමො මහාබ්‍රහ්මනො’ ති වදන්ති, සො එව මහාබ්‍රහ්මා” ති. “කිං පන ත්වං මහාබ්‍රහ්මතොපි උත්තරිතරො” ති? “ආම, ජම්බුක, අහඤ්ඤි බ්‍රහ්මනාපි අතිබ්‍රහ්මා” ති. “අච්ඡරියොසි ත්වං, මහාසමණ, මය්හං පන පඤ්ච පඤ්ඤාස වස්සානි ඉධ වසන්තස්ස එතෙසු එකොපි මං උපට්ඨාතුං නාගතපුබ්බො. අහඤ්ඤි එත්තකං අද්ධානං වාතහක්ඛො හුත්වා යිතකොව චිතිනාමෙසිං, න තාව තෙ මය්හං උපට්ඨානං ආගතපුබ්බො” ති.

අථ නං සත්ථා ආහ – ජම්බුක, ත්වං ලොකස්මිං අන්ධබාලං මහාජනං වඤ්චයමානො මම්පි වඤ්චෙතුකාමො ජානො, නනු ත්වං පඤ්චපඤ්ඤාස වස්සානි ගුප්තමෙව බාදි, භූමියංයෙව නිපජ්ජි, නග්ගො හුත්වා විවරි, තාලට්ඨිඛණ්ඩෙන කෙසෙ ලුඤ්චි. අථ ව පන ලොකං වඤ්චෙත්තො “අහං වාතහක්ඛො, එකපාදෙන තිට්ඨාමි, න නිසිදාමි, න නිපජ්ජාමි” ති වදෙසි, “මමම්පි වඤ්චෙතුකාමොසි පුබ්බෙපි ත්වං පාපිකං ලාමිකං දිට්ඨිං නිස්සාය එත්තකං කාලං ගුප්තක්ඛො භූමියො නග්ගො විවරන්තො තාලට්ඨිඛණ්ඩෙන කෙසලුඤ්චනං පත්තො, ඉදානිපි පාපිකං ලාමිකං දිට්ඨිමෙව ගණ්හාසි” ති. “කිං පන මයා කතං, මහාසමණා” ති? අථස්ස සත්ථා

පුබ්බෙ කතකම්මං ආචික්ඛි. තස්ස සත්ථරි කථෙන්නෙයෙව සංවෙගො උප්පජ්ජි,
 හිරොත්තජපං උපට්ඨිතං, සො උක්කුටිකො නිසිදි. අථස්ස සත්ථා උදකසාටිකං
 බිපිත්වා අදාසි. සො තං නිවාසෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදි.
 සත්ථාපිස්ස අනුපුබ්බිං කථං කථෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. සො දෙසනාවසානෙ සහ
 පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා පබ්බජ්ජඤ්ච
 උපසම්පදඤ්ච යාචි. එත්තාවතා තස්ස පුරිමකම්මං පරික්ඛිණං. අයඤ්ඤි
 බිණ්ණාසවමහාපෙරං චතුහි අක්කොසෙහි අක්කොසිත්වා යාවායං මහාපථවි
 තිගාචුතාධිකං යොජනං උස්සන්තා, තාව අවිච්ඡිති පච්චිත්වා තත්ථ
 පක්කාවසෙසෙන පඤ්චපඤ්ඤාස වස්සානි ඉමං විජ්ජකාරං පත්තො. තෙනස්ස තං
 කම්මං බිණ්ණං. විසති පන වස්සසහස්සානි ඉමිනා කතස්ස සමණධම්මස්ස ඵලං
 නාසෙතුං න සක්කා. තස්මා සත්ථා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා “එහි, හික්ඛු, වර
 බ්‍රහ්මවරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා”ති ආහ. තාවදෙවස්ස ගිහිලිඬිගං
 අන්තරධායි අට්ඨපරික්ඛාරධරො සට්ඨිවස්සිකමහාපෙරො විය අහොසි.

අඬිගමගධවාසීනං තස්ස සක්කාරං ගහෙත්වා ආගතදිවසො කිරෙස, තස්මා
 උභයරට්ඨවාසිනො සක්කාරං ගහෙත්වා ආගතා තථාගතං දිස්වා “කිං නු ඛො
 අම්භාකං අයොයා ජම්බුකො මහා, උදාහු සමණො ගොතමො”ති වින්තෙත්වා “සවෙ
 සමණො ගොතමො මහා භවෙය්‍ය, අයං සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකං ගච්ඡෙය්‍ය,
 ජම්බුකාජිවකස්ස පන මහත්තතාය සමණො ගොතමො ඉමස්ස සන්තිකං
 ආගතො”ති වින්තයිංසු. සත්ථා මහාජනස්ස පරිචිතක්කං ඤත්වා, “ජම්බුක, තච
 උපට්ඨාකානං කඬ්ඛං ඡිත්තාහි”ති ආහ, සො “අහම්පි, හන්තෙ, එත්තකමෙව
 පච්චාසිසාමි”ති වත්වා චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා උට්ඨාය තාලජ්ජමාණං
 වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා “සත්ථා මෙ, හන්තෙ භගවා, සාවකොභමස්මි”ති වත්වා
 ඔරුය්‍ය වන්දිත්වා පුන ද්විතාලමත්තං තිතාලමත්තන්ති එවං සත්තතාලමත්තං
 වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ඔරුය්‍ය අත්තතො සාවකභාවං ජානාපෙසි. තං දිස්වා
 මහාජනො “අහො බුද්ධා නාම අච්ඡරියා අනොපමගුණා”ති වින්තෙසි. සත්ථා
 මහාජනෙන සද්ධිං කථෙන්නො එවමාහ – “අයං එත්තකං කාලං තුම්භෙහි ආහතං
 සක්කාරං කුසග්ගෙන ජිව්හග්ගෙ යපෙත්වා ‘තපවරණං පුරෙමි’ති ඉධ නිවුට්ඨො,
 සවෙපි ඉමිනා උපායෙන වස්සසතං තපවරණං පුරෙය්‍ය, යා වස්ස ඉදානි කාලං වා
 හත්තං වා කුක්කුච්චායිත්වා අභුඤ්ජන්තස්ස හත්තච්ඡෙදනකුසලවෙනනා, තස්සා තං
 තපවරණං සොළසිං කලම්පි න අග්ගති”ති අනුසන්ධිං සට්ඨෙත්වා ධම්මං
 දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

70.

“මාසෙ මාසෙ කුසග්ගෙන, බාලො භුඤ්ජෙය්‍ය හොජනං;
 න සො සඬ්ඛාතධම්මානං, කලං අග්ගති සොළසි”න්ති.

තස්සත්ථො – සවෙ බාලො අපරිඤ්ඤාතධම්මො සීලාදිගුණා පරිබාහිරො
 තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතො “තපවරණං පුරෙස්සාමි”ති මාසෙ මාසෙ පත්තෙ
 කුසග්ගෙන හොජනං භුඤ්ජන්තො වස්සසතං භුඤ්ජෙය්‍ය හොජනං. න සො

සච්ඛාතධම්මානං, කලං අග්ගි සොළසින්ති සච්ඛාතධම්මා වුච්චන්ති ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා. තෙසු හෙට්ඨිමකොට්ඨා සොතාපන්නො සච්ඛාතධම්මො, උපරිමකොට්ඨා ඛිණ්ණසංචො. ඉමෙසං සච්ඛාතධම්මානං සො බාලො කලං න අග්ගි සොළසින්ති පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා. අයං පනෙත්ථ අත්ථො – යා වස්ස තථා තපවරණං පුරන්තස්ස වස්සසනං වෙනනා යා ව සච්ඛාතධම්මානං කාලං වා හත්තං වා කුක්කුච්චායින්වා අභුඤ්ජන්තානං එකා හත්තච්ඡේදනකුසලවෙනනා, තස්සා වෙනනාය සා තාව දීඝරත්තං පවත්තවෙනනා සොළසිං කලං න අග්ගි. ඉදං වුත්තං හොති – යං තස්සා සච්ඛාතධම්මානං වෙනනාය ඵලං, තං සොළස කොට්ඨාසෙ කත්වා තතො ඵකෙකං පුත සොළස සොළස කොට්ඨාසෙ කත්වා තතො ඵකස්ස කොට්ඨාසස්ස යං ඵලං, තදෙව තස්ස බාලස්ස තපවරණතො මහජ්ඣලතරන්ති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසීති යා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

ජම්බුකත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. අභිපෙතවත්ථු

න භි පාපං කතං කම්මන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙථ්ථනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං අභිපෙතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ ජට්ඨසහස්සස්ස අබ්භන්තරො ආයස්මා ලක්ඛණත්ථෙරො ව මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ව “රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරිස්සාමා”ති ගිජ්ඣකුට්තො ඔතරන්ති. තෙසු ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො එකං අභිපෙතං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. අථ නං ලක්ඛණත්ථෙරො “කස්මා, ආවුසො, සිතං පාතුකරොසී”ති සිතකාරණං පුච්ඡී. “අකාලො, ආවුසො ලක්ඛණ, ඉමස්ස පඤ්ඤස්ස, හගවතො සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී”ති ථෙරො ආහ. තෙසු රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරින්වා හගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා නිසින්තෙසු ලක්ඛණත්ථෙරො පුච්ඡී, “ආවුසො, මොග්ගල්ලානං ත්වං ගිජ්ඣකුට්තා ඔතරන්තො සිතං පාතුකරින්වා මයා සිතකාරණං පුට්ඨො ‘හගවතො සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී’ති අවච, කථෙහි ඉදානි තං කාරණං”න්ති. ථෙරො ආහ – “අහං, ආවුසො, එකං පෙතං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. තස්ස ඵවරුපො අත්තභාවො – මනුස්සස්සං විය අස්ස සිසං, අභිස්ස විය සෙසො අත්තභාවො, අභිපෙතො නාමෙස පමාණතො පඤ්චවිසති යොජනිකො, තස්ස සිසතො උට්ඨිතා අග්ගිජාලා යාව නඬගුට්ඨා ගච්ඡන්ති, නඬගුට්ඨතො උට්ඨිතා අග්ගිජාලා යාව සිසා, මජ්ඣෙසිසතො උට්ඨිතා ද්වෙ පස්සානි ගච්ඡන්ති, ද්විති පස්සෙහි උට්ඨිතා මජ්ඣෙසිස ඔතරන්ති”ති. ද්විත්තංයෙව කිර පෙතානං අත්තභාවො පඤ්චවිසති යොජනිකො, අවසෙසානං තිගාවුතජ්ජමාණො. ඉමස්ස වෙච අභිපෙතස්ස කාකපෙතස්ස ච පඤ්චවිසති යොජනිකො. තෙසු අයං තාව අභිපෙතො. කාකපෙතම්පි මහාමොග්ගල්ලානො ගිජ්ඣකුට්මත්ථකෙ පච්චමානං දිස්වා තස්ස පුබ්බකම්මං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

“පඤ්චයොජනිකා ජිව්හා, සිසං තෙ නවයොජනං;

කායො අච්චුග්ගතො තුය්හං, පඤ්චවිසතියොජනං;
කිං නු කම්මං කරිත්වාන, පත්තොසි දුක්ඛමිදිස”න්ති.

අටස්ස පෙනො ආචික්ඛන්තො –

“අහං හන්තෙ මොග්ගල්ලාන, කස්සපස්ස මහෙසිනො;
සඬ්ඝස්ස ආහනං හත්තං, ආහාරෙසිං යදිච්ඡක”න්ති. –

ගාථං වත්වා ආහ – “හන්තෙ, කස්සපභූද්ධකාලෙ සම්බහුලා භික්ඛු ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු, මනුස්සා ථෙරෙ දිස්වා සම්පියායමානා ආසනසාලායං නිසීදාපෙත්වා පාදෙ ධොවිත්වා තෙලං මක්ඛෙත්වා යාගුං පායෙත්වා ඛජ්ජකං දත්වා පිණ්ඩපාතකාලං ආගමයමානා ධම්මං සුඤ්ඤානා නිසීදිංසු. ධම්මකථාවසානෙ ථෙරානං පත්තෙ ආදාය අත්තනො අත්තනො ගෙහා නානග්ගරසභොජනස්ස පුරෙත්වා ආහරිංසු. තදා අහං කාකො හුත්වා ආසනසාලාය ඡදනපිට්ඨෙ නිලීනො තං දිස්වා එකෙන ගහිතපත්තනො තික්ඛත්තුං මුඛං පුරෙත්තො තයො කඛලෙ අග්ගහෙසිං. තං පන හත්තං නෙව සඬ්ඝස්ස සන්තකං, න සඬ්ඝස්ස නියමෙත්වා දින්නං, න භික්ඛුහි ගහිතාවසෙසකං. අත්තනො අත්තනො ගෙහං නෙත්වා මනුස්සෙහි භුඤ්ජිතබ්බකං, කෙවලං සඬ්ඝං උද්දිස්ස අභිභට්ඨත්තමෙව. තතො මයා තයො කඛලා ගහිතා, එත්තකං මෙ පුබ්බකම්මං. ස්වාහං කාලං කත්වා තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන අවිච්චිති පච්චිත්වා තත්ථ පක්කාවසෙසෙන ඉදානි ගිජ්ඣකුටෙ කාකපෙනො හුත්වා නිබ්බන්තො ඉමං දුක්ඛං පච්චානුභොමි”ති. ඉදං කාකපෙනස්ස වත්ථු.

ඉධ පන ථෙරො “අභිපෙතං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි”න්ති ආහ. අටස්ස සත්ථා සක්ඛී හුත්වාපි උට්ඨාය “සච්චං, භික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො ආහ. මයාපෙස සම්බොධිපත්තදිවසෙයෙව දිට්ඨො, අපිවාහං ‘යෙ මෙ වචනං න සද්දහෙය්‍යං, තෙසං අභිතාය භවෙය්‍යා’ති පරානුද්දයාය න කථෙසි”න්ති ආහ. ලක්ඛණසංයුත්තෙපි (සං. නි. 2.202 ආදයො) හි මහාමොග්ගල්ලානෙන දිට්ඨකාලෙයෙව සත්ථා තස්ස සක්ඛී හුත්වා විනීතවත්ථුති කථෙසි, ඉදම්පි තෙන තථෙව කථිතං. තං සුත්වා භික්ඛු තස්ස පුබ්බකම්මං පුච්ඡිංසු. සත්ථාපි තෙසං කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිං නිස්සාය නදීතීරෙ පච්චෙකඛුද්ධස්ස පණ්ණසාලං කරිංසු. සො තත්ථ විහරන්තො නිබ්ද්ධං නගරෙ පිණ්ඩාය වරති. නාගරාපි සායංපාතං ගන්ධපුප්ඵාදිහත්ථා පච්චෙකඛුද්ධස්සපට්ඨානං ගච්ඡන්ති. එකො බාරාණසිවාසී පුරිසො තං මග්ගං නිස්සාය ඛෙත්තං කසි. මහාජනො සායංපාතං පච්චෙකඛුද්ධස්සපට්ඨානං ගච්ඡන්තො තං ඛෙත්තං මද්දන්තො ගච්ඡති. කස්සකො ව “මා මෙ ඛෙත්තං මද්දථා”ති වාරෙත්තොපි වාරෙතුං නාසක්ඛී. අටස්ස එතදහොසි – “සචෙ ඉමස්මිං ධානෙ පච්චෙකඛුද්ධස්ස පණ්ණසාලා න භවෙය්‍යා, න මෙ ඛෙත්තං මද්දෙය්‍යු”න්ති. සො පච්චෙකඛුද්ධස්ස පිණ්ඩාය පට්ඨකාලෙ පරිභොගහාජනානි භින්දිත්වා පණ්ණසාලං ඤාපෙසි. පච්චෙකඛුද්ධො තං ඤාමං දිස්වා යථාසුඛං පක්කාමි. මහාජනො ගන්ධමාලං ආදාය ආගතො ඤාමපණ්ණසාලං

දිස්වා “කහං නු බො නො අයොගා ගතො” ති ආහ. සොපි මහාජනෙනෙව සද්ධිං ගතො මහාජනමජ්ඣෙකෙ ධීතකොව එවමාහ – “මයා තස්ස පණ්ණසාලා ඤාපිතා” ති. අථ නං “ගණ්හථ, ඉමං පාපිමං නිස්සාය මයං පච්චෙකඤ්ඤං දට්ඨං න ලභිමිහා” ති දණ්ඩාදීහි පොථෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසුං. සො අවිච්ඡිති නිබ්බත්තිත්වා යාවායං මහාපථවී යොජනමත්තං උස්සන්තා, තාව නිරයෙ පච්චිත්වා පක්කාවසෙසෙන ගිජ්ඣකුටෙ අභිපෙතො හුත්වා නිබ්බත්ති. සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, “හික්ඛෙව, පාපකම්මං නාමෙතං බීරසදිසං, යථා බීරං දුග්ගමානමෙව න පරිණමති. තථා කම්මං කසිරමානමෙව න විපච්චති. යදා පන විපච්චති, තදා එවරුපෙන දුක්ඛෙන සොවති” ති අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

71.

“න හි පාපං කතං කම්මං, සජ්ජබීරංව මුච්චති;
ඛහන්තං බාලමන්ථෙති, හස්මච්ඡන්තොව පාවකො” ති.

තත්ථ සජ්ජබීරං වාති තං බණ්ණයෙව ධෙනුයා ථනෙහි නික්ඛන්තං අබ්භුණ්හං බීරං න මුච්චති න පරිණමති. ඉදං චුත්තං හොති – යථා ඉදං සජ්ජබීරං තං බණ්ණඤ්ඤෙව න මුච්චති න පරිණමති න පකතිං විජහති. යස්මිං පන භාජනෙ දුහිත්වා ගහිතං යාව තත්ථ තක්කාදිඅම්බිලං න පක්ඛිපති, යාව දධිභාජනාදිකං අම්බිලභාජනං න පාපුණාති, තාව පකතිං අවිජහිත්වා පච්ඡා ජහති, එවමෙව පාපකම්මමිපි කරියමානමෙව න විපච්චති. යදි විපච්චෙය්‍ය, න කොචි පාපකම්මං කාතුං විසභෙය්‍ය. යාව පන කුසලාහිනිබ්බත්තා ඛන්ධා ධරන්ති, තාව නං තෙ රක්ඛන්ති. තෙසං හෙදා අපායෙ නිබ්බත්තක්ඛන්ධෙසු විපච්චති, විපච්චමානඤ්ඤෙව ඛහන්තං බාලමන්ථෙති. “කිං වියා” ති? “හස්මච්ඡන්තොව පාවකො” ති. යථා හි ඡාරිකාය පටිච්ඡන්තො චිතච්චිතඛිගාරො අක්කන්තොපි ඡාරිකාය පටිච්ඡන්තත්තා න තාව ඛහති, ඡාරිකං පන තාපෙත්වා චම්මාදීතං ඛහනවසෙන යාව මත්ථලුඛිගා ඛහන්තො ගච්ඡති, එවමෙව පාපකම්මමිපි යෙන කතං හොති, තං බාලං දුතියෙ වා තතියෙ වා අත්තභාවෙ නිරයාදීසු නිබ්බත්තං ඛහන්තං අනුගච්ඡතීති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපන්තාදයො අහෙසුන්ති.

අභිපෙතවත්ථු ද්වාදසමං.

13. සට්ඨිකුටපෙතවත්ථු

යාවදෙව අනත්ථායාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො සට්ඨිකුටපෙතං ආරබ්භ කටෙසි.

පුරිමනයෙනෙව හි මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකුටා ඔරොහන්තො අඤ්ඤතරස්මිං පදෙසෙ සිතං පාත්වාකාසි. ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො “හගවතො සන්තිකෙ මං පුට්ඨෙය්‍යාසි” ති වත්වා පිණ්ඩාය වරිත්වා සත්ථාරං උපසඬකම්මත්වා වන්දිත්වා නිසින්තකාලෙ පුන පුට්ඨො ආහ –

“අභං, ආවුසො, එකං පෙතං අද්දසං තිගාවුතප්පමාණෙන අත්තභාවෙන, තස්ස සට්ඨි අයකුටසහස්සානි ආදිත්තානි සම්පජ්ජලිතානි උපරිමත්ථකෙ පතිත්වා පතිත්වා උට්ඨහන්ති සීසං භින්දන්ති, භින්තං භින්තං පුන සමුට්ඨහති, ඉමිනා අත්තභාවෙන මයා එවරුපො අත්තභාවො න දිට්ඨපුබ්බො, අභං තං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි”න්ති. පෙනවත්ථුස්මිඤ්ඤි –

“සට්ඨි කුටසහස්සානි, පරිපුණ්ණානි සබ්බසො;
සීසෙ තුය්භං නිපතන්ති, වොභින්දන්තෙව මත්ථක”න්ති. (පෙ. ව. 808,
810, 813) ආදි –

ඉමමෙව පෙතං සන්ධාය වුත්තං. සත්ථා ථෙරස්ස කථං සුත්ථාව, “භික්ඛවෙ,
මයාපෙස සත්තො බොධිමණ්ඩෙ නිසින්තෙනෙව දිට්ඨො ‘යෙ ව පන මෙ වචනං න
සද්දභෙය්‍යං, තෙසං අභිතාය භවෙය්‍යා’ති පරෙසං අනුකම්පාය න කථෙසිං, ඉදානි
පන මොග්ගල්ලානස්ස සක්ඛි හුත්වා කථෙමි”ති ආභ. තං සුත්ථා භික්ඛු තස්ස
පුබ්බකම්මං පුච්ඡිංසු. සත්ථාපි තෙසං කථෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසියං සාලිත්තකසිප්පෙ නිජ්ජත්තිං පත්තො එකො පීඨසජ්ජි
අභොසි. සො නගරද්වාරෙ එකස්ස වටරුක්ඛස්ස භෙට්ඨා නිසින්තො සක්ඛරානි
බිපිත්වා තස්ස පණ්ණානි ඡින්දන්තො “භත්ථීරුපකං නො දස්සෙහි, අස්සරුපකං
නො දස්සෙහි”ති ගාමදාරකෙහි වුවිච්ඡානො ඉච්ඡිතිච්ඡිතානි රූපානි දස්සෙත්වා
තෙසං සන්තිකා බාදනියාදීනි ලහති. අථෙකදිවසං රාජා උය්‍යානං ගච්ඡන්තො තං
පදෙසං පාපුණි. දාරකා පීඨසජ්ජිං පාරොහන්තරෙ කත්වා පලායිංසු. රඤ්ඤො
ධීතමජ්ඣන්තිකෙ රුක්ඛමූලං පවිට්ඨස්ස ඡිද්දාවඡිද්දවජායා සරිරං එරි. සො “කිං නු
බො එත”න්ති උද්ධං ඔලොකෙන්තො රුක්ඛපණ්ණෙසු භත්ථීරුපකාදීනි දිස්වා
“කස්සෙතං කම්ම”න්ති පුච්ඡිත්වා “පීඨසජ්ජිතො”ති සුත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා
ආභ – “මය්භං පුරොහිතො අතිමුඛරො අප්පමත්තකෙපි වුත්තෙ බහුං භණන්තො මං
උපද්දවෙති, සක්ඛිස්සසි තස්ස මුඛෙ නාලිමත්තා අප්පලණ්ඩිකා බිපිතු”න්ති?
“සක්ඛිස්සාමි, දෙව. අප්පලණ්ඩිකා ආභරාපෙත්වා පුරොහිතෙන සද්ධිං තුම්භෙ
අත්තොසාණියං නිසීදං, අභමෙත්ථ කත්තබ්බං ජානිස්සාමි”ති. අථ රාජා තථා
කාරෙසි. ඉතරො කත්තරියග්ගෙන සාණියා ඡිද්දං කත්වා පුරොහිතස්ස රඤ්ඤො
සද්ධිං කථෙත්තස්ස මුඛෙ විවට්ඨත්තෙ එකෙකං අප්පලණ්ඩිකං බිපි. පුරොහිතො මුඛං
පවිට්ඨං පවිට්ඨං ගිලි. පීඨසජ්ජි බිණාසු අප්පලණ්ඩිකාසු සාණිං වාලෙසි. රාජා තාය
සඤ්ඤාය අප්පලණ්ඩිකානං බිණ්ණාවං ඤත්වා ආභ – “ආවරිය, අභං තුම්භෙහි සද්ධිං
කථෙත්තො කථං නිත්ථරිතුං න සක්ඛිස්සාමි, තුම්භෙ අතිමුඛරතාය නාලිමත්තා
අප්පලණ්ඩිකා ගිලන්තාපි තුණ්හිභාවං නාපජ්ජවා”ති. බ්‍රාහ්මණො මඬ්ගුඋභාවං
ආපජ්ජිත්වා තතො පට්ඨාය මුඛං විවරිත්වා රඤ්ඤො සද්ධිං සල්ලපිතුං නසක්ඛි. රාජා
පීඨසජ්ජිගුණං අනුස්සරිත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා “තං නිස්සාය මෙ සුඛං
ලද්ධ”න්ති තුට්ඨො තස්ස සබ්බට්ඨකං නාම ධනං දත්වා නගරස්ස වතුසු දිසාසු
චත්තාරො වරගාමෙ අදාසි. තමත්ථං විදිත්වා රඤ්ඤො අත්ථධම්මානුසාසකො
අමච්චො ඉමං ගාථමාභ –

“සාධු බො සිප්පකං නාම, අපි යාදිස කිදිසං;
පස්ස බඤ්ජප්පහාරෙන, ලද්ධා ගාමා චතුද්දිසා”ති. (ජා. 1.1.107);

සො පන අමච්චො තෙන සමයෙන අයමෙව භගවා අහොසි. අපෙකො පුරිසො පීඨසප්පිනා ලද්ධසම්පත්තිං දිස්වා චිත්තෙසි – “අයං නාම පීඨසප්පි හුත්වා ඉමං සිප්පං නිස්සාය මහාසම්පත්තිං පත්තො, මයාපෙන සික්ඛිතුං වට්ටති”ති. සො තං උපසඬ්ඤාමිත්වා වන්දිත්වා “ඉදං මෙ, ආචරිය, සිප්පං දෙථා”ති ආහ. “න සක්කා, තාත, දාතු”න්ති. සො තෙන පටික්ඛිත්තො “හොතු, ආරාධෙස්සාමි න”න්ති තස්ස භත්ථපාදපරිකම්මාදීනි කරොන්තො විරස්සං තං ආරාධෙත්වා පුනස්පුනං යාචි, පීඨසප්පි “අයං මෙ අතිවිය උපකාරො”ති තං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො සිප්පං සික්ඛාපෙත්වා “නිජ්ථන්තං තෙ, තාත, සිප්පං, ඉදානි කිං කරස්සසි”ති ආහ. “බහි ගන්ත්වා සිප්පං විමංසිස්සාමි”ති. “කිං කරස්සසි”ති? “ගාවිං වා මනුස්සං වා පහරිත්වා මාරෙස්සාමි”ති. “තාතා, ගාවිං මාරෙන්තස්ස සතං දණ්ඩො හොති මනුස්සං මාරෙන්තස්ස සහස්සං, ත්වං සපුත්තදාරොපි තං නිත්ථරිතුං න සක්ඛිස්සසි, මා විනස්ස, යමහි පහටෙ දණ්ඩො නත්ථි, තාදිසං නිමානාපිතිකං කඤ්චි උපධාරෙහි”ති. සො “සාධු”ති සක්ඛරා උච්ඡිඬ්ඨෙ කත්වා තාදිසං උපධාරයමානො විවරන්තො ගාවිං දිස්වා “අයං සසාමිකා”ති පහරිතුං න විසහි, මනුස්සං දිස්වා “අයං සමානාපිතිකො”ති පහරිතුං න විසති.

තෙන සමයෙන සුනෙත්තො නාම පච්චෙකඛුද්ධො තං නගරං නිස්සාය පණ්ණසාලාය විහරති. සො තං පිණ්ඩාය පවිසන්තං නගරද්වාරන්තරෙ දිස්වා “අයං නිමානාපිතිකො, ඉමස්මිං පහටෙ දණ්ඩො නත්ථි, ඉමං පහරිත්වා සිප්පං විමංසිස්සාමි”ති පච්චෙකඛුද්ධස්ස දක්ඛිණකණ්ණසොතං සන්ධාය සක්ඛරං බිපි. සා දක්ඛිණකණ්ණසොතෙන පවිසිත්වා වාමෙන නික්ඛමි, දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජි. පච්චෙකඛුද්ධො හික්ඛාය වරිතුං නාසක්ඛි, ආකාසෙන පණ්ණසාලං ගන්ත්වා පරිනිබ්බාසි. මනුස්සා පච්චෙකඛුද්ධො අනාගච්ඡන්තෙ “කිඤ්චි අථාසුකං භවිස්සති”ති චිත්තෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා තං පරිනිබ්බුතං දිස්වා රොදිංසු පරිදෙවිංසු. සොපි මහාජනං ගච්ඡන්තං දිස්වා තත්ථ ගන්ත්වා පච්චෙකඛුද්ධං සඤ්ජානිත්වා “අයං පිණ්ඩාය පවිසන්තො ද්වාරන්තරෙ මම සම්මුඛිභූතො, අහං අත්තනො සිප්පං විමංසන්තො ඉමං පහරි”න්ති ආහ. මනුස්සා “ඉමිනා කිර පාපකෙන පච්චෙකඛුද්ධො පහටො, ගණ්හථ ගණ්හථා”ති පොථෙත්වා තත්ථෙව නං ජීවිතක්ඛයං පාපෙසු. සො අච්චිම්හි නිබ්බන්තිත්වා යාවායං මහාපථවි යොජනමත්තං උස්සන්තා, තාව පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන ගිජ්ඣකුට්ඨත්ථකෙ සට්ඨිකුට්ඨෙතො හුත්වා නිබ්බන්ති. සත්ථා තස්ස ඉමං පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, “හික්ඛෙවෙ, බාලස්ස නාම සිප්පං වා ඉස්සරියං වා උප්පජ්ජමානං අනත්ථාය උප්පජ්ජති. බාලො හි සිප්පං වා ඉස්සරියං වා ලභිත්වා අත්තනො අනත්ථමෙව කරොති”ති අනුසන්ධිං සට්ඨෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ.

72.

“යාවදෙව අනත්ථාය, ඤත්තං බාලස්ස ජායති;

හත්ති බාලස්ස සුක්කංසං, මුද්ධමස්ස විපාතය''න්ති.

තත්ථ යාවදෙවාති අවධිපරිච්ඡේදනත්ථෙ නිපාතො. ඤත්තන්ති ජානනසභාවො. යං සිජ්ජං ජානාති, යම්හි වා ඉස්සරියෙ යසෙ සම්පත්තියඤ්ච ධීතො ජනෙන ඤායති, පාකටො පඤ්ඤාතො හොති, තස්සෙතං නාමං. සිජ්ජං වා හි ඉස්සරියාදිභාවො වා බාලස්ස අනත්ථායෙව ජායති. තං නිස්සාය සො අත්තනො අනත්ථමෙව කරොති. හත්තීති විනාසෙති. සුක්කංසන්ති කුසලකොට්ඨාසං, බාලස්ස හි සිජ්ජං වා ඉස්සරියං වා උප්පජ්ජමානං කුසලකොට්ඨාසං සාතෙන්තමෙව උප්පජ්ජති. මුද්ධන්ති පඤ්ඤායෙතං නාමං. විපාතයන්ති විද්ධංසයමානං. තස්ස හි තං සුක්කංසං හනන්තං පඤ්ඤාසඬ්ඛාතං මුද්ධං විපාතෙන්තං විද්ධංසෙන්තමෙව හත්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සු.

සට්ඨිකුට්ඨෙතවත්ථු තෙරසමං.

14. චිත්තගහපතිවත්ථු

අසන්නං භාවනම්චිජ්ජය්‍යාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජේතවනෙ විහරන්තො සුධම්මත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි. දෙසනා මච්ඡිකාසණ්ඛෙ සමුට්ඨාය සාවත්ථීයං නිට්ඨිතා.

මච්ඡිකාසණ්ඛනගරස්මිඤ්ඤි චිත්තො නාම ගහපති පඤ්චවග්ගියානං අබ්භන්තරං මහානාමත්ථෙරං නාම පිණ්ඩාය වරමානං දිස්වා තස්ස ඉරියාපටෙ පසිදිත්වා පත්තං ආදාය ගෙහං පවෙසෙත්වා හොජෙත්වා හත්තකිච්චාවසානෙ ධම්මකථං සුණන්තො සොතාපත්තිඵලං පත්වා අවලසද්ධො හුත්වා අම්බාටකවනං නාම අත්තනො උය්‍යානං සඬ්ඝාරාමං කත්තුකාමො ථෙරස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙන්වා නිය්‍යාදෙසි. තස්මිං බණේ “පතිට්ඨිතං බුද්ධසාසන”න්ති උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි. මහාසෙට්ඨි උය්‍යානෙ මහාවිහාරං කාරෙන්වා සබ්බදිසාහි ආගතානං භික්ඛූනං විවට්ඨ්වාරො අහොසි. මච්ඡිකාසණ්ඛෙ සුධම්මත්ථෙරො නාම නෙවාසිකො අහොසි.

අපරෙන සමයෙන චිත්තස්ස ගුණකථං සුත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකා තස්ස සඬ්ගහං කත්තුකාමා මච්ඡිකාසණ්ඛං අගමංසු. චිත්තො ගහපති තෙසං ආගමනං සුත්වා අඬ්ඝරොජනමග්ගං පච්චුග්ගන්ත්වා තෙ ආදාය අත්තනො විහාරං පවෙසෙත්වා ආගන්තුකවත්තං කත්වා, “හත්තෙ, ථොකං ධම්මකථං සොතුකාමොම්හි”ති ධම්මසෙනාපතිං යාචි. අථ නං ථෙරො, “උපාසක, අද්ධානෙන ආගතාම්භා කිලන්තරූපා. අපිව ථොකං සුණාහි”ති තස්ස ධම්මං කටෙසි. සො ථෙරස්ස ධම්මං සුණන්තොව අනාගාමිඵලං පාපුණි. සො ද්වෙ අග්ගසාවකෙ වන්දිත්වා, “හත්තෙ, ස්වෙ භික්ඛුසහස්සෙන සද්ධිං මම ගෙහෙ භික්ඛං ගණ්හා”ති නිමන්තෙන්වා පච්ඡා නෙවාසිකං සුධම්මත්ථෙරං “තුම්හෙපි, හත්තෙ, ස්වෙ ථෙරෙහි සද්ධිං ආගච්ඡෙය්‍යාමා”ති නිමන්තෙසි. සො “අයං මං පච්ඡා නිමන්තෙහි”ති කුද්ධො පටික්ඛිපිත්වා පුනස්පුනං යාවියමානොපි පටික්ඛිපි ඵව. උපාසකො “පඤ්ඤායස්සථ,

හන්තෙ’’ති පක්කමිත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො නිවෙසනෙ මහාදානං සජ්ජෙසි.
 සුධම්මත්ථෙරොපි පච්චුසකාලෙයෙව “කීදිසො නු බො ගහපතිනා අග්ගසාවකානං
 සක්කාරො සජ්ජිතො, ස්වෙ ගන්ත්වා පස්සිස්සාමි’’ති වින්තෙත්වා පාතොව
 පත්තච්චරං ආදාය තස්ස ගෙහං අගමාසි.

සො ගහපතිනා “නිසීදං, හන්තෙ’’ති වුවිචමානොපි “නාහං නිසීදාමි, පිණ්ඩාය
 වරිස්සාමි’’ති වත්වා අග්ගසාවකානං පටියාදිතං සක්කාරං ඔලොකෙත්වා ගහපතිං
 ජාතියා සට්ඨෙකුකාමො “උළාරො තෙ, ගහපති, සක්කාරො, අපිචෙත්ථ
 එකඤ්ඤෙව නත්ථි’’ති ආහ. “කිං, හන්තෙ’’ති? “තිලසංගුළිකා, ගහපති’’ති වත්වා
 ගහපතිනා කාකොපමාය අපසාදිතො කුජ්ඣිත්වා “එසො තෙ, ගහපති, ආවාසො,
 පක්කමිස්සාමහ’’න්ති වත්වා යාවතනියං වාරියමානොපි පක්කමිත්වා සත්ථු
 සන්තිකං ගන්ත්වා වින්තෙන ව අත්තනා ව වුත්තවචනං ආරොවෙසි. සත්ථා “තයා
 උපාසකො සද්ධො පසන්තො භීතෙන බුංසිතො’’ති තස්සෙව දොසං ආරොපෙත්වා
 පටිසාරණියකම්මං කාරාපෙත්වා “ගච්ඡ, විත්තගහපතිං බමාපෙහි’’ති පෙසෙසි. සො
 තත්ථ ගන්ත්වා, “ගහපති, මය්හමෙව සො දොසො, බමාහි මෙ’’ති වත්වාපි “නාහං
 බමාමි’’ති තෙන පටික්ඛිත්තො මඬකුභුතො තං බමාපෙතුං නාසක්ඛි. පුනදෙව සත්ථු
 සන්තිකං පච්චාගමාසි. සත්ථා “නාස්ස උපාසකො බමිස්සති’’ති ජානන්තොපි
 “මානථද්ධො එස, තිංසයොජනං තාව මග්ගං ගන්ත්වා පච්චාගච්ඡතු’’ති බමනුපායං
 අනාවික්ඛිත්වාච උයොයාපෙසි. අථස්ස පුනාගතකාලෙ නිහතමානස්ස අනුදුතං දත්වා
 “ගච්ඡ, ඉමිනා සද්ධිං ගන්ත්වා උපාසකං බමාපෙහි’’ති වත්වා “සමණෙන නාම
 ‘මය්හං විහාරො, මය්හං නිවාසට්ඨානං, මය්හං උපාසකො, මය්හං උපාසිකා’ති මානං
 වා ඉස්සං වා කාතුං න වට්ටති. එවං කරොන්තස්ස හි ඉච්ඡාමානාදයො කිලෙසා
 වඩ්ඪන්ති’’ති අනුසන්ධිං සට්ඨෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි –

73.

“අසන්තං භාවනම්චිඡෙය්‍ය, පුරෙක්ඛාරඤ්ච භික්ඛුසු;
 ආවාසෙසු ඉස්සරියං, පුජා පරකුලෙසු ව.

74.

“මමෙව කත මඤ්ඤන්තු, ගිහී පබ්බජිතා උභො.

මමෙවාතිවසා අස්සු, කිච්චාකිච්චෙසු කිස්මිචි;
 ඉති බාලස්ස සඬකප්පො, ඉච්ඡා මානො ව වඩ්ඪන්ති’’ති.

තත්ථ අසන්තන්ති යො බාලො භික්ඛු අවිජ්ජමානං සම්භාවනං ඉච්ඡෙය්‍ය,
 “අස්සද්ධොව සමානො ‘සද්ධොති මං ජනො ජානාතු’ති ඉච්ඡති’’ති.
 පාපිච්ඡතානිද්දෙසෙ (විහ. 851) වුත්තනෙයෙනෙව බාලො “අසද්ධො දුස්සිලො
 අප්පස්සුතො අප්පච්චිත්තො කුසිතො අනුපට්ඨිතස්සති අසමාහිතො දුප්පඤ්ඤො
 අබ්බාසවොව සමානො ‘අහො වත මං ජනො අයං සද්ධො, සීලවා, බහුස්සුතො,
 පච්චිත්තො, ආරද්ධවිරියො, උපට්ඨිතස්සති, සමාහිතො, පඤ්ඤවා, බ්බාසවො’ති

ජානෙය්‍යා” ති ඉදං අසන්තසම්භාවනං ඉච්ඡති. පුරෙක්ඛාරන්ති පරිවාරං. “අහො වත මං සකලවිහාරෙ භික්ඛු පරිවාරෙත්වා පඤ්භං පුච්ඡන්තා විහරෙය්‍යු”න්ති එවං ඉච්ඡාචාරෙ යත්වා පුරෙක්ඛාරඤ්ච භික්ඛුසු ඉච්ඡති. ආවාසෙසුති සඬ්ඝිකෙසු ව ආවාසෙසු යාති විහාරමජ්ඣෙ පණිතසෙනාසනානි, තානි අත්තනො සන්දිට්ඨසම්භත්තාදීනං භික්ඛුනං “තුම්හෙ ඉධ වසථා” ති විවාරෙත්තො සයම්පි වරතරං සෙනාසනං පලිබොධෙත්තො, සෙසානං ආගන්තුකභික්ඛුනං පච්චන්තිමානි ලාමකසෙනාසනානි වෙව අමනුස්සපරිග්ගහිතානි ව “තුම්හෙ ඉධ වසථා” ති විවාරෙත්තො ආවාසෙසු ඉස්සරියං ඉච්ඡති. පුජා පරකුලෙසු වාති නෙව මාතෘපිතුනං න ඤාතකානං පරෙසුයෙව කුලෙසු “අහො වතිමෙ මය්හමෙව දදෙය්‍යුං, න අඤ්ඤෙස”න්ති එවං චතුප්පච්චයෙහි පූජං ඉච්ඡති.

මමෙව කත මඤ්ඤන්තුති යස්ස ව බාලස්ස “යංකිඤ්චි විහාරෙ උපොසථාගාරාදිකරණවසෙන කතං නවකම්මං, තං සබ්බං අම්භාකං ථෙරෙන කතන්ති එවං ගිහී ව පබ්බජිතා ව උභොපි මමෙව නිස්සාය කතං පරිකම්මං නිට්ඨිතං මඤ්ඤන්තු” ති සඬ්ඝප්පො උප්පජ්ජති. මමෙවාතිවසා අස්සුති “ගිහී ව පබ්බජිතා ව සබ්බෙපි මමෙව වසෙ වත්තන්තු, සකටගොණවාසිථරසුආදීනි වා ලද්ධබ්බානි භොන්තු, අත්තමසො යාගුමත්තම්පි තාපෙත්වා පිවනාදීනි වා, එවරුපෙසු කිච්චාකිච්චෙසු බුද්දකමහන්තෙසු කරණියෙසු කිස්මිඤ්චි එකකිච්චෙපි මමෙව වසෙ වත්තන්තු, මමෙව ආපුච්ඡිත්වා කරොන්තු” ති සඬ්ඝප්පො උප්පජ්ජති. ඉති බාලස්සාති යස්ස බාලස්ස සා ව ඉච්ඡා අයඤ්ච එවරුපො සඬ්ඝප්පො උප්පජ්ජති, තස්ස නෙව විපස්සනා, න මග්ගඵලානි වඩ්ඪන්ති. කෙවලං පනස්ස චන්දොදයෙ සමුද්දස්ස උදකං විය ඡසු ද්වාරෙසු උප්පජ්ජමානා තණ්හා වෙව නවවිධමානො ව වඩ්ඪන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සුධම්මත්ථෙරොපි ඉමං ඔවාදං සුත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා පදක්ඛිණං කත්වා තෙන අනුදුතෙන භික්ඛුනා සද්ධිං ගන්ත්වා උපාසකස්ස චක්ඛුපථෙ ආපත්තිං පටිකරිත්වා උපාසකං බමාපෙසි. සො උපාසකෙන “බමාමහං, හන්තෙ, සවෙ මය්හං දොසො අත්ථී, බමථ මෙ” ති පටිබමාපිතො සත්ථාරා දින්නෙ ඔවාදෙ යත්වා කතිපාහෙනෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. උපාසකොපි වින්තෙසි – “මයා සත්ථාරං අදිස්වා ව සොතාපත්තිඵලං පත්තං, අදිස්වා එව අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතො, සත්ථාරං මෙ දට්ඨුං වට්ටති” ති. සො තිලතණ්ඩුලසප්පිථාණිතවත්ථච්ඡාදනාදීහි පරිපූරානි පඤ්ච සකටසනානි යොජාපෙත්වා “සත්ථාරං දට්ඨුකාමා ආගච්ඡන්තු, පිණ්ඩපාතාදීනි න කිලම්ස්සන්ති” ති භික්ඛුසඬ්ඝස්ස ආරොවාපෙත්වා භික්ඛුනිසඬ්ඝස්සාපි උපාසකානම්පි උපාසිකානම්පි ආරොවාපෙසි. තෙන සද්ධිං පඤ්චසතා පඤ්චසතා භික්ඛු ව භික්ඛුනියො ව උපාසකා ව උපාසිකායො ව නික්ඛමිංසු. සො තෙසඤ්චෙව අත්තනො පරිසාය වාති තිණ්ණං ජනසහස්සානං යථා තිංසයොජනෙ මග්ගෙ යාගුහන්තාදීහි කිඤ්චි වෙකල්ලං න භොති, තථා සංවිද්හි. තස්ස පන නික්ඛන්තභාවං

ඤාත්වා යොජනෙ යොජනෙ දෙවතා ඛන්ධාවාරං ඛන්ධිත්වා දිබ්බෙනි
 යාගුබජ්ජකහත්තපානකාදීහි තං මහාජනං උපට්ඨහිංසු, කස්සචි කෙනචි වෙකල්ලං
 න හොති. එවං දෙවතාහි උපට්ඨියමානො දෙවසිකං යොජනං ගච්ඡන්තො මාසෙන
 සාවත්ථිං පාපුණි, පඤ්ච සකට්ඨකානි යථාපුරිතානෙව අහෙසුං. දෙවතාහි වෙච
 මනුස්සෙනි ව අභිහටං පණ්ණාකාරං විස්සජ්ජෙන්තොව අගමාසි.

සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආහ - “ආනන්ද, අජ්ජ වඩ්ඪමානකච්ඡායාය විත්තො
 ගහපති පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො ආගන්ත්වා මං වන්දිස්සති” ති. “කිං පන,
 හන්තෙ, තස්ස තුම්භාකං වන්දනකාලෙ කිඤ්චි පාටිභාරියං හවිස්සති” ති?
 “හවිස්සති, ආනන්දා” ති. “කිං, හන්තෙ” ති? තස්ස ආගන්ත්වා “මං වන්දනකාලෙ
 රාජමානෙන අට්ඨකරිසමත්තෙ පදෙසෙ ඡණ්ණකමත්තෙන ඔධිනා පඤ්චවණ්ණානං
 දිබ්බපුජ්ජානං සනවස්සං වස්සිස්සති” ති. තං කථං සුත්වා නගරවාසීනො “එවං
 මහාපුඤ්ඤො කිර විත්තො නාම ගහපති ආගන්ත්වා අජ්ජ සත්ථාරං වන්දිස්සති,
 එවරුපං කිර පාටිභාරියං හවිස්සති, මයම්පි තං මහාපුඤ්ඤං දට්ඨුං ලභිස්සාමා” ති
 පණ්ණාකාරං ආදාය මග්ගස්ස උභොසු පස්සෙසු අට්ඨංසු. විහාරස්මිපෙ ආගතකාලෙ
 පඤ්ච හික්ඛුසතානි පඨමං ආගමිංසු. විත්තො ගහපති, “අම්මා, තුම්භෙ පච්ඡතො
 ආගච්ඡථා” ති මහාඋපාසිකායො යපෙත්වා පඤ්චහි උපාසකසතෙහි පරිවුතො සත්ථු
 සන්තිකං අගමාසි. බුද්ධානං සම්මුඛට්ඨානෙ පන ධීතා වා නිසින්තා වා ඉතො වා
 එත්තො වා න හොන්ති, බුද්ධවීරියා ද්විසු පස්සෙසු නිච්චලාව තිට්ඨන්ති. විත්තො
 ගහපති මහන්තං බුද්ධවීරීං ඔක්කම්. තිණි ඵලානි පත්තෙන අරියසාවකෙන
 ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං කම්පි. “එසො කිර විත්තො ගහපති” ති මහාජනො
 ඔලොකෙසි. සො සත්ථාරං උපසඩ්ධම්මිත්වා ඡබ්බණ්ණානං බුද්ධරස්මීනං අන්තො
 පවිසිත්වා ද්විසු ගොජ්ජකෙසු සත්ථු පාදෙ ගහෙත්වා වන්දි. තං බණ්ඤ්ඤෙව
 වුත්තජ්ජකාරං පුජ්ජවස්සං වස්සි, සාධුකාරසහස්සානි පවත්තයිංසු. සො එකමාසං
 සත්ථු සන්තිකෙ වසි, වසමානො ව සකලං බුද්ධජ්ජමුඛං හික්ඛුසඬ්ඨං විහාරෙයෙව
 නිසිදාපෙත්වා මහාදානං අදාසි, අත්තනා සද්ධිං ආගතෙපි අන්තොවිහාරෙයෙව
 කත්වා පටිජග්ගි. එකදිවසම්පි අත්තනො සකට්ඨෙසු කිඤ්චි ගහෙතබ්බං නාහොසි,
 දෙවමනුස්සෙනි ආහතපණ්ණාකාරෙතෙව දානං අදාසි, සබ්බකිච්චානි අකාසි. සො
 සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ - “හන්තෙ, අහං ‘තුම්භාකං දානං දස්සාමි’ ති ආගච්ඡන්තො
 මාසං අන්තරාමග්ගෙ අහොසිං. ඉධෙව මෙ මාසො වීතිවත්තො, මයා ආහතං
 පණ්ණාකාරං කිඤ්චි ගහෙතුං න ලභාමි, එත්තකං කාලං දෙවමනුස්සෙනි
 ආහතපණ්ණාකාරෙතෙව දානං අදාසිං, සොහං සවෙපි ඉධ සංවච්ඡරං වසිස්සාමි,
 නෙව මම දෙය්‍යධම්මං දාතුං ලභිස්සාමි. අහං සකට්ඨානි ඔතාරෙත්වා ගන්තුං ඉච්ඡාමි,
 පටිසාමනට්ඨානං මෙ ආරොවාපෙථා” ති.

සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආහ - “ආනන්ද, උපාසකස්ස එකං පදෙසං තුච්ඡං
 කාරෙත්වා දෙහී” ති. ටෙරො තථා අකාසි. කජ්ජියභූමි (මහාව. 295) කිර විත්තස්ස
 ගහපතිනො අනුඤ්ඤාතා. උපාසකොපි අත්තනා සද්ධිං ආගතෙහි තිහි
 ජනසහස්සෙනි සද්ධිං තුච්ඡසකට්ඨෙහි පුන මග්ගං පටිපජ්ජී. දෙවමනුස්සා උට්ඨාය,
 “අය්‍ය, තයා තුච්ඡසකට්ඨෙහි ගමනකම්මං කත” න්ති සත්තහි රතනෙහි සකට්ඨානි

පුරයිංසු. සො අත්තනො ආහතපණ්ණාකාරෙනෙව මහාජනං පටිජග්ගන්තො අගමාසි. ආනන්දන්ථෙරො සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – “හන්තෙ, තුම්භාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්තොපි මාසෙන ආගතො, ඉධාපි මාසමෙව වුට්ඨො, එත්තකං කාලං දෙවමනුස්සෙහි අභිභට්ඨණ්ණාකාරෙනෙව මහාවදානං අදාසි, ඉදානි පඤ්ච සකට්ඨනානි තුව්ඡානි කත්වා මාසෙනෙව කිර ගමිස්සති, දෙවමනුස්සා පනස්ස උට්ඨාය, ‘අයා, තයා තුව්ඡසකට්ඨෙහි ගමනකම්මං කත්’න්ති පඤ්ච සකට්ඨනානි සත්තරතනෙහි පුරයිංසු. සො පුන අත්තනො ආහතපණ්ණාකාරෙනෙව කිර මහාජනං පටිජග්ගන්තො ගමිස්සති” ති. “කිං පන, හන්තෙ, එතස්ස තුම්භාකං සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්සෙවායං සක්කාරො උප්පජ්ජති, උදාහු අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි උප්පජ්ජති” ති? “ආනන්ද, මම සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්සාපි අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි එතස්ස උප්පජ්ජතෙව. අයඤ්ඤි උපාසකො සද්ධො පසන්තො සම්පන්නසීලො, ඵ්වරුපො පුග්ගලො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙවස්ස ලාභසක්කාරො නිබ්බත්තති” ති වත්වා සත්ථා ඉමං පකිණ්ණකවග්ගෙ ගාථමාහ –

“සද්ධො සීලෙන සම්පන්නො, යසො භොගසමජ්ජිතො;
යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පුජිතො” ති. (ධ. ප. 303);

අත්ථො පනස්සා තත්ථෙව ආවිභවිස්සති.

එවං වුත්තෙ ආනන්දන්ථෙරො චිත්තස්ස පුබ්බකම්මං පුච්ඡි. අට්ඨස්ස සත්ථා ආවික්ඛන්තො ආහ –

ආනන්ද, අයං පදුමුත්තරස්ස භගවතො පාදමුලෙ කතාභිනීභාරො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ මීගලුද්දකකුලෙ නිබ්බත්තො වුද්ධිමත්වාය එකදිවසං දෙවෙ වස්සන්තෙ මිගානං මාරණත්තාය සත්තිං ආදාය අරඤ්ඤං ගන්ත්වා මිගෙ ඔලොකෙන්තො එකස්මිං අකට්ඨභාරෙ සසීසං පාරුපිත්වා එකං භික්ඛුං නිසින්තං දිස්වා “එකො, අයො, සමණධම්මං කරොන්තො නිසින්තො භවිස්සති, භත්තමස්ස ආහරිස්සාමි” ති වෙගෙන ගෙහං ගන්ත්වා එකස්මිං උද්ධනෙ භියො, ආහතමංසං, එකස්මිං භත්තං පවාපෙත්වා අඤ්ඤෙ පිණ්ඩපාතවාරිකෙ භික්ඛු දිස්වා තෙසම්පි පත්තෙ ආදාය පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං සම්පාදෙන්වා, “අයො, පරිවිසථා” ති අඤ්ඤං ආණාපෙත්වා තං භත්තං පුට්ඨෙ පක්ඛිපිත්වා ආදාය ගච්ඡන්තො අත්තරාමග්ගෙ නානාපුජ්ථානි ඔව්චිත්වා පත්තපුට්ඨෙ කත්වා ථෙරස්ස නිසින්තට්ඨානං ගන්ත්වා “මය්හං, හන්තෙ, සඬගහං කරොථා” ති වත්වා පත්තං ආදාය පුරෙත්වා ථෙරස්ස භත්ථෙ යපෙත්වා තෙහි පුජ්ථෙහි පුජං කත්වා “යථා මෙ අයං රසපිණ්ඩපාතො පුජ්ථපුජාය සද්ධිං චිත්තං තොසෙසි, එවං නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පණ්ණාකාරසහස්සානි ආදාය ආගන්ත්වා මය්හං චිත්තං තොසෙත්තු, පඤ්චවණ්ණකුසුමවස්සඤ්ච වස්සතු” ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති, නිබ්බත්තට්ඨානෙ ජණ්ණකමත්තෙන ඔධිනා දිබ්බපුජ්ථවස්සං වස්සි. ඉදානිපිස්ස

ජාතදිවසෙ වෙව ඉඳ ව ආගතස්ස පුජ්ඵවස්සවස්සනඤ්ච පණ්ණාකාරාහිභාරො ව සත්තහි රතනෙහි සකටපුරණඤ්ච තස්සෙව කම්මස්ස නිස්සන්දොති.

චිත්තගහපතිවත්ථු වුද්දසමං.

15. වනවාසිනිස්සසාමණෙරවත්ථු

අඤ්ඤා හි ලාභූපනිසාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො වනවාසිකනිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි. දෙසනා රාජගහෙ සමුට්ඨිතා.

සාරිපුත්තත්ථෙරස කිර පිතු වච්ඡන්තබ්බාහිමණස්ස සභායකො මහාසෙනබ්බාහිමණො නාම රාජගහෙ වසති. සාරිපුත්තත්ථෙරො එකදිවසං පිණ්ඩාය වරන්තො තස්මිං අනුකම්පාය තස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො පන පරික්ඛිණවිහවො දලිද්දො. සො “මම පුත්තො මය්හං ගෙහද්වාරං පිණ්ඩාය වරිතුං ආගතො භවිස්සති, අහඤ්චම්හි දුග්ගතො, මය්හං දුග්ගතභාවං න ජානාති මඤ්ඤ, නත්ථි මෙ කොචි දෙය්‍යධම්මො”ති ථෙරස්ස සම්මුඛා භවිතුං අසක්කොන්තො නිලීයි. ථෙරො අපරම්පි දිවසං අගමාසි, බ්‍රාහ්මණො තටෙව නිලීයි. “කිඤ්චිදෙව ලහිත්වා දස්සාමි”ති චිත්තෙන්තොපි නාලහි. අටෙකදිවසං එකස්මි. බ්‍රාහ්මණවාචකෙ ථුලසාටකෙන සද්ධිං පායසපාති. ලහිත්වා ආදාය ගෙහං ගන්ත්වාච ථෙරං අනුස්සරි, “ඉමං පිණ්ඩපාතං මයා ථෙරස්ස දාතුං වට්ටති”ති. ථෙරොපි තං බණං ඤානං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා “බ්‍රාහ්මණො දෙය්‍යධම්මං ලහිත්වා මම ආගමනං පච්චාසිසති, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටති”ති සඬ්ඝාටිං පාරුපිත්වා පත්තං ආදාය තස්ස ගෙහද්වාරෙ ධීතමෙව අත්තානං දස්සෙසි.

බ්‍රාහ්මණො ථෙරං දිස්වාච චිත්තං පසිදි. අථ නං උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා අන්තොගෙහෙ නිසිදාපෙත්වා පායසපාතිං ගහෙත්වා ථෙරස්ස පත්තෙ ආකිරි. ථෙරො උපඩ්ඨං සම්පට්චිජ්ජිත්වා භත්ථෙත පත්තං පිදහි. අථ නං බ්‍රාහ්මණො ආහ – “භන්තෙ, එකපට්ඨිසමත්තොව අයං පායසො, පරලොකසඬගහං මෙ කරොථ, මා ඉධලොකසඬගහං, නිරවසෙසමෙව දාතුකාමොමිහි”ති සබ්බං ආකිරි. ථෙරො තත්ථෙව පරිභුඤ්ජී. අථස්ස භත්තකිච්චපරියොසානෙ තම්පි සාටකං දත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – “භන්තෙ, අහම්පි තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මමෙව පාපුණෙය්‍ය”න්ති. ථෙරො “එවං භොතු බ්‍රාහ්මණො”ති තස්ස අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කමන්තො අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරන්තො ජෙනවනං අගමාසි. “දුග්ගතකාලෙ දින්නදානං පන අතිවිය තොසෙති”ති බ්‍රාහ්මණොපි තං දානං දත්වා පසන්නචිත්තො සොමනස්සජාතො ථෙරෙ අධිමත්තං සිනෙහමකාසි. සො ථෙරෙ සිනෙහෙනෙව කාලං කත්වා සාවත්ථියං ථෙරස්සුපට්ඨාකකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තංබණෙයෙව පනස්ස මාතා “කුච්ඡියං මෙ ගබ්භො පතිට්ඨිතො”ති ඤත්වා සාමිකස්ස ආරොචෙසි. සො තස්සා ගබ්භපරිහාරං අදාසි.

තස්සා අවිච්ඡේදනාදිනිසංසාරාදිපරිභොගං වජ්ජේත්වා සුඛෙන ගම්භං පරිහරියමානාය එවරුපො දොහළො උප්පජ්ජී “අහො වතාහං සාරිපුත්තත්ථෙරප්පමුඛානි පඤ්ච භික්ඛුසත්තානි නිමන්තෙත්වා ගෙහෙ නිසිදාපෙත්වා අසම්භින්නබිරපායසං දත්වා සයම්පි කාසායවත්ථානි පරිදහිත්වා සුවණ්ණසරකං ආදාය ආසනපරියන්තෙ නිසිදිත්වා එත්තකානං භික්ඛුනං උච්ඡිට්ඨපායසං පරිභුඤ්ජේයා” නිති. තස්සා කිර සො කාසායවත්ථපරිදහනෙ දොහළො කුච්ඡියං පුත්තස්ස බුද්ධසාසනෙ පබ්බජ්ජාය පුබ්බනිමිත්තං අහොසි. අථස්සා ඤාතකා “ධම්මිකො නො ධිතාය දොහළො” ති සාරිපුත්තත්ථෙරං සඨිසත්ථෙරං කත්වා පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානං අසම්භින්නබිරපායසං අදංසු. සාපි එකං කාසාවං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා සුවණ්ණසරකං ගහෙත්වා ආසනපරියන්තෙ නිසින්නා උච්ඡිට්ඨපායසං පරිභුඤ්ජී, දොහළො පටිප්පස්සම්භි. තස්සා යාව ගම්භවුට්ඨානා අන්තරන්තරා කතමඛගලෙසුපි, දසමාසව්වයෙන පුත්තං විජාතාය කතමඛගලෙසුපි සාරිපුත්තත්ථෙරප්පමුඛානං පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානං අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු. පුබ්බෙ කිරෙස දාරකෙන බ්‍රාහ්මණකාලෙ දින්නපායසස්ස නිස්සන්දො.

ජාතමඛගලදිවසෙ පන තං දාරකං පාතොව න්භාපෙත්වා මණ්ඩෙත්වා සිරිසයනෙ සතසහස්සග්ගිකස්ස කම්බලස්ස උපරි නිපජ්ජාපෙසුං. සො තත්ථ නිපන්නකොව ථෙරං ඔලොකෙත්වා “අයං මෙ පුබ්බාවරියො, මයා ථෙරං නිස්සාය අයං සම්පත්ති ලද්ධා, මයා ඉමස්ස එකං පරිච්චාගං කාතුං වට්ටති” ති සික්ඛාපදගහණත්ථාය ආනියමානො තං කම්බලං වුළුඬුලියා වෙයෙත්වා අග්ගහෙසි. අථස්ස “අඬුලියං කම්බලො ලග්ගො” ති තෙ තං හරිතුං ආරභිංසු. සො පරොදි. ඤාතකා “අපෙථ, මා දාරකං රොදාපෙථා” ති කම්බලෙනෙව සද්ධිං ආනයිංසු. සො ථෙරං වන්දනකාලෙ කම්බලතො අඬුලිං අපකඩ්ඪිත්වා කම්බලං ථෙරස්ස පාදමුලෙ පාතෙසි. ඤාතකා “දහරකුමාරෙන අජානිත්වා කත” නිති අවත්වා “පුත්තෙන නො දින්නං, පරිච්චන්තමෙව හොතු, හන්තෙ” ති වත්වා, “හන්තෙ, සතසහස්සග්ගිකෙන කම්බලෙන පූජාකාරකස්ස තුම්භාකං දාසස්ස සික්ඛාපදානි දෙථා” ති ආහංසු. “කො නාමො අයං දාරකො” ති? “හන්තෙ, අයොන සමානනාමකො, තිස්සො නාමෙස හවිස්සති” ති. ථෙරො කිර ගිහිකාලෙ උපතිස්සමාණවො නාම අහොසි. මාතාපිස්ස වින්තෙසි – “න මයා පුත්තස්ස අජ්ඣාසයො හින්දිතබ්බො” ති. එවං දාරකස්ස නාමකරණමඛගලං කත්වා පුත තස්ස ආහාරපරිභොගමඛගලෙපි පුත තස්ස කණ්ණවිජ්ඣනමඛගලෙපි දුස්සගහණමඛගලෙපි වුළාකප්පනමඛගලෙපි සාරිපුත්තත්ථෙරප්පමුඛානං පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානං අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු.

දාරකො වුද්ධිමන්ථාය සත්තවස්සිකකාලෙ මාතරං ආහ – “අම්ම, ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමි” ති. “සාධු, තාත, පුබ්බෙවාහං ‘න මයා පුත්තස්ස අජ්ඣාසයො හින්දිතබ්බො’ ති මනං අකාසිං, පබ්බජ, පුත්තා” ති ථෙරං නිමන්තාපෙත්වා තස්ස ආගතස්ස භික්ඛඤ්ච දත්වා, “හන්තෙ, තුම්භාකං දාසො ‘පබ්බජිස්සාමි’ ති වදති, ඉමං ආදාය සායං විහාරං ආගමිස්සාමා” ති ථෙරං උයොගාපෙත්වා සායන්හසමයෙ මහන්තෙන සක්කාරසම්මානෙන පුත්තං ආදාය

විහාරං ගන්ත්වා ථෙරස්ස නියායාදෙසි. ථෙරො තෙන සද්ධිං කථෙසි – “තිස්ස, පබ්බජ්ජා නාම දුක්කරා, උණ්හෙන අත්ථෙ සති සීතං ලහති, සීතෙන අත්ථෙ සති උණ්හං ලහති, පබ්බජිතා කිච්ඡෙන ජීවන්ති, ත්වඤ්ච සුබ්බෙධිතො”ති. “හන්තෙ, අහං තුම්හෙහි චුත්තනියාමෙනෙව සබ්බං කාතුං සක්ඛිස්සාමි”ති. ථෙරො “සාධු”ති වත්වා තස්ස පටිකුලමනසිකාරවසෙන තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා තං පබ්බාපෙසි. සකලම්පි හි ද්වත්තිංසාකාරං කථෙතුං වට්ටනියෙව. සබ්බං කථෙතුං අසක්කොන්තෙන පන තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං කථෙතබ්බමෙව. ඉදඤ්චි කම්මට්ඨානං සබ්බබුද්ධානං අවිජ්ඣිතමෙව. කෙසාදීසු එකෙකකොට්ඨාසෙසු අරහත්තං පත්තානං භික්ඛුනම්පි භික්ඛුනීනම්පි උපාසකානම්පි උපාසිකානම්පි පරිවෘත්තො නත්ථි. අබ්බාත්තා භික්ඛු පන පබ්බාපෙත්තා අරහත්තස්සපනිස්සයං නාසෙත්ති. තස්මා ථෙරො කම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාපෙත්වා දසසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි.

මාතෘපිතරො පුත්තස්ස පබ්බජිතසක්කාරං කරොන්තා සත්තාහං විහාරෙයෙව බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාසං අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු. භික්ඛුපි “නිබ්බදං අප්පොදකමධුපායසං පරිභුඤ්ජිතුං න සක්කොමා”ති උජ්ඣායංසු. තස්සපි මාතෘපිතරො සත්තමෙ දිවසෙ සායං ගෙහං අගමංසු. සාමණෙරො අට්ඨමෙ දිවසෙ භික්ඛුහි සද්ධිං පිණ්ඩාය පාවිසි. සාවත්ථිවාසිනො “සාමණෙරො කිර අජ්ජ පිණ්ඩාය පවිසිස්සති, සක්කාරමස්ස කරිස්සාමා”ති පඤ්චහි සාටකසතෙහි චුම්බකානි කත්වා පඤ්ච පිණ්ඩපාතසතානි සජ්ජෙත්වා ආදාය පටිපථෙ යත්වා අදංසු, පුනදිවසෙ විහාරස්ස උපවනං ආගන්ත්වා අදංසු. එවං සාමණෙරො ද්විතීයෙව දිවසෙහි සාටකසහස්සෙහි සද්ධිං පිණ්ඩපාතසහස්සං ලහිත්වා භික්ඛුසඤ්ඤාසං දාපෙසි. බ්‍රාහ්මණකාලෙ දිත්තපුලසාටකස්ස කිරෙස නිස්සන්දො. අට්ඨස්ස භික්ඛු “පිණ්ඩපාතදායකතිස්සො”ති නාමං කරිංසු.

පුතෙකදිවසං සාමණෙරො සීතකාලෙ විහාරවාරිකං වරන්තො භික්ඛු තත්ථ තත්ථ අග්ගිසාලාදීසු විසිබ්බෙන්තෙ දිස්වා ආහ – “කිං, හන්තෙ, විසිබ්බෙන්තා නිසින්තාත්ථා”ති? “සීතං නො පිළෙති සාමණෙරො”ති. “හන්තෙ, සීතකාලෙ නාම කම්බලං පාරුපිතුං වට්ටති. සො හි සීතං පට්ඨාහිතුං සමත්ථො”ති. සාමණෙර “ත්වං මහාපුඤ්ඤො කම්බලං ලහෙය්‍යාසි, අම්හාකං කුතො කම්බලො”ති. “තෙන හි, හන්තෙ, කම්බලත්ථිකා මයා සද්ධිං ආගච්ඡන්තු”ති සකලවිහාරෙ ආරොවාපෙසි. අට්ඨ භික්ඛු “සාමණෙරෙන සද්ධිං ගන්ත්වා කම්බලං ආහරිස්සාමා”ති සත්තවස්සිකසාමණෙරං නිස්සාය සහස්සමත්තා භික්ඛු නික්ඛමිංසු. සො “එත්තකානං භික්ඛුනං කුතො කම්බලං ලහිස්සාමි”ති විත්තම්පි අනුජ්ජාදෙත්වා තෙ ආදාය නගරාහිමුඛො පායාසි. සුදිත්තස්ස හි දානස්ස එවරුපො ආනුභාවො භොති. සො බහිනගරෙයෙව සරපටිපාටියා වරන්තො පඤ්ච කම්බලසතානි ලහිත්වා අන්තොනගරං පාවිසි. මනුස්සා ඉතො විතො ව කම්බලෙ ආහරන්ති.

එකො පන පුරිසො ආපණ්දවාරෙන ආගච්ඡන්තො පඤ්ච කම්බලසතානි පසාරෙත්වා නිසින්තං එකං ආපණ්කං දිස්වා ආහ – “අම්හො, එකො සාමණෙරො

කම්බලෙ සංභරන්තො ආගච්ඡති, තව කම්බලෙ පටිච්ඡාදෙහි” ති? “කිං පන සො දින්නකෙ ගණ්හාති, උදාහු අදින්නකෙ” ති? “දින්නකෙ ගණ්හාති” ති. “එවං සන්නෙ සවෙ ඉච්ඡාමි, දස්සාමි, නො වෙ, න දස්සාමි, ගච්ඡ ත්ව” න්ති උයොයාපෙසි. මච්ඡරිනො හි අන්ධබාලා එවරුපෙසු දානං දදමානෙසු මච්ඡරායිත්වා අසදිසදානං දිස්වා මච්ඡරායන්තො කාළො (ධ. ප. 177) විය නිරයෙ නිබ්බත්තන්ති. ආපණිකො චින්තෙසි – “අයං පුරිසො අත්තනො ධම්මතාය ආගච්ඡමානො ‘තව කම්බලෙ පටිච්ඡාදෙහි’ ති මං ආහ. ‘සවෙපි සො දින්නකං ගණ්හා’ ති, අහං පන ‘මම සන්නකං සවෙ ඉච්ඡාමි, දස්සාමි, නො වෙ, න දස්සාමි’ ති අවචං, දිට්ඨකං පන අදෙන්තස්ස ලජ්ජා උජ්ජප්පති, අත්තනො සන්නකං පටිච්ඡාදෙන්තස්ස දොසො නත්ථි, ඉමෙසු පඤ්චකම්බලසතෙසු ද්වෙ කම්බලානි සතසහස්සග්ගස්සතිකානි, ඉමානෙව පටිච්ඡාදෙතුං වට්ටති” ති. ද්වෙපි කම්බලෙ දසාය දසං සම්බන්ධිත්වා තෙසං අත්තරෙ පක්ඛිපිත්වා පටිච්ඡාදෙසි. සාමණෙරොපි භික්ඛුසහස්සෙත සද්ධිං තං පදෙසං පාපුණි. ආපණිකස්ස සාමණෙරං දිස්වාච පුත්තසිනෙහො උජ්ජප්පති, සකලසරීරං සිනෙහෙන පරිපුණ්ණං අහොසි. සො චින්තෙසි – “තිට්ඨතු කම්බලානි, ඉමං දිස්වා හදයමංසමිපි දාතුං යුත්ත” න්ති. තෙ ද්වෙපි කම්බලෙ නිහරිත්වා සාමණෙරස්ස පාදමුලෙ යපෙත්වා චන්දිත්වා, “හන්නෙ, තයා දිට්ඨධම්මස්ස භාගී අස්ස” න්ති අවච. සොපිස්ස “එවං හොතු” ති අනුමොදනං අකාසි.

සාමණෙරො අත්තොනගරෙපි පඤ්ච කම්බලසතානි ලභී. එවං එකදිවසංයෙව කම්බලසහස්සං ලභිත්වා භික්ඛුසහස්සස්ස අදාසි. අථස්ස කම්බලදායකතිස්සත්ථෙරොති නාමං කරිංසු. එවං නාමකරණදිවසෙ දින්නකම්බලො සත්තවස්සිකකාලෙ කම්බලසහස්සභාවං පාපුණි. බුද්ධසාසනඤ්ඡි යපෙත්වා නත්ථඤ්ඤං තං යානං, යත්ථ අජ්ජං දින්නං බහුං හොති, බහුං දින්නං බහුතරං. තෙනාහ භගවා –

“තථාරූපොයං, භික්ඛවෙ, භික්ඛුසඤ්ඤා, යථාරූපෙ භික්ඛුසඤ්ඤෙ අජ්ජං දින්නං බහුං හොති, බහුං දින්නං බහුතර” න්ති (ම. නි. 3.146) –

එවං සාමණෙරො එකකම්බලස්ස නිස්සන්දෙන සත්තවස්සිකොච කම්බලසහස්සං ලභී. තස්ස ජෙනවනෙ විහරන්තස්ස අභික්ඛණං ඤාතිදායකා සන්තිකං ආගන්ත්වා කථාසල්ලාපං කරොන්ති. සො චින්තෙසි – “මයා ඉධ වසන්නෙන ඤාතිදායකෙසු ආගන්ත්වා කථෙන්නෙසු අකථෙතුම්පි න සක්කා, එතෙහි සද්ධිං කථාපපඤ්චෙන අත්තනො පතිට්ඨං කාතුං න සක්කා, යංනුනාහං සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිත්වා අරඤ්ඤං පවිසෙය්‍ය” න්ති. සො සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා චන්දිත්වා යාච අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා උපජ්ඣායං චන්දිත්වා පත්තවිවරමාදාය විහාරා නික්ඛමිත්වා “සවෙ ආසන්නට්ඨානෙ වසිස්සාමි, ඤාතකා මං පක්කොසිස්සන්ති” ති වීසති යොජනසතං මග්ගං අගමාසි. අට්ඨකෙන ගාමද්වාරෙන ගච්ඡන්තො එකං මහල්ලකපුරිසං දිස්වා පුච්ඡි – “කිං නු ඛො, මහාඋපාසක, ඉමස්මිං පදෙසෙ වසන්නානං ආරඤ්ඤකවිහාරො අත්ථි” ති? “අත්ථි, හන්නෙ” ති. “තෙන හි මෙ මග්ගං ආවික්ඛාහී” ති. මහල්ලකඋපාසකස්ස පන තං දිස්වාච පුත්තසිනෙහො

උදපාදි. අථස්ස තත්ථෙව යිතො අනාවික්ඛිත්වා “එහි, හන්තෙ, ආවික්ඛිස්සාමි තෙ”ති ගහෙත්වා අගමාසි. සාමණෙරො තෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ නානාපුජ්ඵලපටිමණ්ඩිතෙ රුක්ඛපබ්බතපදෙසෙ දිස්වා “අයං, උපාසක, කිං පදෙසො නාම, අයං උපාසක කිං පදෙසො නාමා”ති පුච්ඡි. සොපිස්ස තෙසං නාමානි ආවික්ඛන්තො ආරඤ්ඤකවිහාරං පත්වා “ඉදං, හන්තෙ, ඵාසුකට්ඨානං, ඉධෙව වසාහී”ති වත්වා, “හන්තෙ, කො නාමො ත්ව”න්ති නාමං පුච්ඡිත්වා “අහං වනවාසිතිස්සො නාම උපාසකා”ති වුත්තෙ, “ස්වෙ අම්භාකං ගාමෙ හික්ඛාය වරිතුං වට්ටති”ති වත්වා නිවත්තිත්වා අන්තොගාමමෙව ගතො. “වනවාසිතිස්සො නාම විහාරං ආගතො, තස්ස යාගුහත්තාදීනි පටියාදෙථා”ති මනුස්සානං ආරොවෙසි.

සාමණෙරො පයමමෙව තිස්සො නාම හුත්වා තතො පිණ්ඩපාතදායකතිස්සො කම්බලදායකතිස්සො වනවාසිතිස්සොති තිණි නාමානි ලභිත්වා සත්තවස්සබ්බන්තරෙ වත්තාරි නාමානි ලභි. සො පුනදිවසෙ පාතොව තං ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. මනුස්සා හික්ඛං දත්වා වන්දිංසු. සාමණෙරො “සුඛිතා හොථ, දුක්ඛා මුච්චතා”ති ආහ. එකමනුස්සොපි තස්ස හික්ඛං දත්වා පුන ගෙහං ගන්තුං නාසක්ඛි, සබ්බෙව ඔලොකෙන්තා අට්ඨංසු. සොපි අත්තනො යාපනමත්තමෙව ගණ්හි. සකලගාමවාසීනො තස්ස පාදමූලෙ උරෙන නිපජ්ජිත්වා, “හන්තෙ, තුම්හෙසු ඉමං තෙමාසං ඉධ වසන්තෙසු මයං තිණි සරණානි ගහෙත්වා පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාය මාසස්ස අට්ඨ උපොසථකම්මානි උපවසිස්සාම, ඉධ වසන්ත්ථාය නො පටිඤ්ඤං දෙථා”ති. සො උපකාරං සල්ලක්ඛෙන්වා තෙසං පටිඤ්ඤං දත්වා නිබද්ධං තත්ථෙව පිණ්ඩපාතවාරං වරි. වන්දිතවන්දිතක්ඛණෙ ව “සුඛිතා හොථ, දුක්ඛා මුච්චතා”ති පදද්වයමෙව කථෙත්වා පක්කාමි. සො තත්ථෙවපයමමාසඤ්ච දුතියමාසඤ්ච ටීතිනාමෙන්වා තතියමාසෙ ගච්ඡන්තෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

අථස්ස පචාරෙන්වා වුට්ඨවස්සකාලෙ උපජ්ඣායො සත්ථාරං උපසඩ්ධම්මිත්වා වන්දිත්වා ආහ – “අහං, හන්තෙ, තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමි”ති. “ගච්ඡ, සාරිපුත්තා”ති. සො අත්තනො පරිවාරෙ පඤ්චසතෙ හික්ඛු ආදාය පක්කන්තො, “ආචුසො මොග්ගල්ලාන, අහං තිස්සසාමණෙරස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමි”ති ආහ. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො “අහම්පි, ආචුසො, ගච්ඡාමි”ති පඤ්චහි හික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නික්ඛමි. එතෙනුපායෙන මහාකස්සපත්ථෙරො අනුරුද්ධත්ථෙරො උපාලිත්ථෙරො පුණ්ණත්ථෙරොති සබ්බෙ මහාසාවකා පඤ්චහි පඤ්චහි හික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නික්ඛමිංසු. සබ්බෙපි මහාසාවකානං පරිවාරා වත්තාලීස හික්ඛුසහස්සානි අහෙසුං. තෙ වීසතියොජනසතං මග්ගං ගන්ත්වා ගොවරගාමං සම්පත්තා. සාමණෙරස්ස නිබද්ධුපට්ඨාකො උපාසකො ද්වාරෙයෙව දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දි.

අථ නං සාරිපුත්තත්ථෙරො පුච්ඡි – “අත්ථි නු ඛො, උපාසක, ඉමස්මිං පදෙසෙ ආරඤ්ඤකවිහාරො”ති? “අත්ථි, හන්තෙ”ති. “සහික්ඛුකො, අහික්ඛුකො”ති? “සහික්ඛුකො, හන්තෙ”ති. “කො නාමො තත්ථ වසති”ති? “වනවාසිතිස්සො, හන්තෙ”ති. “තෙන හි මග්ගං නො ආවික්ඛා”ති. “කෙ තුම්හෙ, හන්තෙ”ති? “මයං

සාමණෙරස්ස සන්තිකං ආගතා” ති. උපාසකො ඔලොකෙන්වා ධම්මසෙනාපතිං
 ආදිං කත්වා සබ්බෙපි මහාසාවකෙ සඤ්ජානිත්වා නිරන්තරං පීතියා චුට්ඨසරීරො
 භුත්වා “තිට්ඨං තාව, හන්තෙ” ති වෙගෙන ගාමං පවිසිත්වා “එතෙ, අය්‍යා,
 සාරිපුත්තත්ථෙරං ආදිං කත්වා අසීති මහාසාවකා අත්තනො අත්තනො පරිවාරෙහි
 සද්ධිං සාමණෙරස්ස සන්තිකං ආගතා, මඤ්චපීඨපච්චත්ථරණදීපතෙලාදීනි
 ගහෙන්වා වෙගෙන නික්ඛමං” ති උග්ගොසෙසි. මනුස්සා “තාවදෙව මඤ්චාදීනි
 ගහෙන්වා ථෙරානං පදානුපදිකා භුත්වා ථෙරෙහි සද්ධිංයෙව විහාරං පවිසිංසු.
 සාමණෙරො හික්ඛුසඬ්ඝං සඤ්ජානිත්වා කතිපයානං මහාථෙරානං පත්තචීවරානි
 පටිග්ගහෙන්වා වත්තමකාසි. තස්ස ථෙරානං වසනට්ඨානං සංවිදහත්තස්ස
 පත්තචීවරං පටිසාමෙත්තස්සෙව අන්ධකාරො ජාතා” ති. සාරිපුත්තත්ථෙරො
 උපාසකෙ ආහ – “ගච්ඡං, උපාසකා, තුම්හාකං අන්ධකාරො ජාතො” ති. “හන්තෙ,
 අජ්ජ ධම්මස්සවනදිවසො, න මයං ගම්ස්සාම, ධම්මං සුඤ්ඤාම, ඉතො පුබ්බෙ
 ධම්මස්සවනම්පි නත්ථී” ති. “තෙන හි, සාමණෙර, දීපං ජාලෙන්වා ධම්මස්සවනස්ස
 කාලං ඝොසෙහී” ති. සො තථා අකාසි. අථ නං ථෙරො ආහ – “තිස්ස තච
 උපට්ඨාකා ‘ධම්මං සොතුකාමාමිහා’ ති වදන්ති, කථෙහි තෙසං ධම්ම” ති.
 උපාසකා එකජ්ජහාරෙතෙව උට්ඨාය, “හන්තෙ, අම්හාකං අයොයා ‘සුඛිතා හොථ,
 දුක්ඛා මුච්චං” ති ඉමානි ද්වෙ පදානි යපෙත්වා අඤ්ඤං ධම්මකථං න ජානාති,
 අම්හාකං අඤ්ඤං ධම්මකථිකං දෙථා” ති වදිංසු. “සාමණෙරො පන අරහත්තං
 පත්වාපි නෙව තෙසං ධම්මකථං කථෙසී” ති.

තදා පන නං උපජ්ඣායො, “සාමණෙර, කථං පන සුඛිතා හොන්ති, ‘කථං පන
 දුක්ඛා මුච්චන්ති’ ති ඉමෙසං නො ද්වින්නං පදානං අත්ථං කථෙහී” ති ආහ. සො
 “සාධු, හන්තෙ” ති විත්තඛිජනිං ගහෙන්වා ධම්මාසනං ආරුග්ග පඤ්චහි නිකායෙහි
 අත්ථඤ්ච කාරණඤ්ච ආකඬ්ඪිත්වා සනවස්සං වස්සන්තො වාතුද්දීපකමහාමෙඝො
 විය ඛන්ධධාතුආයතනබොධිපක්ඛියධම්මෙ විහජන්තො අරහත්තකුටෙන ධම්මකථං
 කථෙත්වා, “හන්තෙ, එවං අරහත්තජ්ජත්තස්ස සුඛං හොති, අරහත්තං පත්තොයෙව
 දුක්ඛා මුච්චති, සෙසජනා ජාතිදුක්ඛාදීහි වෙච නිරයදුක්ඛාදීහි ච න පරිමුච්චන්ති” ති
 ආහ. “සාධු, සාමණෙර, සුකථිතො තෙ පටිභාණො, ඉදානි සරහඤ්ඤං හණාහී” ති.
 සො සරහඤ්ඤම්පි හණි. අරුණෙ උග්ගච්ඡන්තෙ සාමණෙරස්ස උපට්ඨාකමනුස්සා
 ද්වෙ භාගා අහෙසුං. එකච්චෙ “න වත නො ඉතො පුබ්බෙ එවරුපො කක්ඛලො
 දිට්ඨපුබ්බො. කථඤ්චි නාම එවරුපං ධම්මකථං ජානන්තො එත්තකං කාලං
 මාතාපිතුට්ඨානෙ යත්වා උපට්ඨහත්තානං මනුස්සානං එකම්පි ධම්මපදං න
 කථෙසී” ති කුජ්ඣිංසු. එකච්චෙ “ලාභා වත නො, යෙ මයං එවරුපං හදන්තං ගුණං
 වා අගුණං වා අජානන්තාපි උපට්ඨහිමිහ, ඉදානි ච පනස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සොතුං
 ලහිමිහා” ති තුස්සිංසු.

සම්මාසම්බුද්ධොපි තං දිවසං පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො
 වනවාසිතිස්සස්ස උපට්ඨාකෙ අත්තනො ඤාණජාලස්ස අත්තො පවිට්ඨෙ දිස්වා
 “කිං නු බො හවිස්සති” ති ආවජ්ජෙත්තො ඉමමත්ථං උපධාරෙසී
 “වනවාසිතිස්සසාමණෙරස්ස උපට්ඨාකා එකච්චෙ තුට්ඨා, එකච්චෙ කුද්ධා, මය්හං

පුත්තස්ස පන සාමණෙරස්ස කුද්ධා නිරයභාගිනො භවිස්සන්ති, ගන්තබ්බමෙව තත්ථ මයා, මයි ගතෙ සබ්බෙපි තෙ සාමණෙරෙ මෙත්තචිත්තං කත්වා දුක්ඛා මුච්චිස්සන්ති” ති. තෙපි මනුස්සා භික්ඛුසඤ්ඤා නිමන්තෙත්වා ගාමං ගන්ත්වා මණ්ඩපං කාරෙත්වා යාගුහත්තාදීනි සම්පාදෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා සඤ්ඤාපි ආගමනමග්ගං ඔලොකෙත්තා නිසිදිංසු. භික්ඛුපි සරීරපට්ඨගනං කත්වා භික්ඛාවාරවෙලාය ගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තා සාමණෙරං පුච්ඡිංසු – “කිං, තිස්ස, ත්වං අම්බෙහි සද්ධිං ගම්ඤ්ඤා, උදාහු පච්ඡා” ති? “මම ගමනවෙලායමෙව ගම්ඤ්ඤාමි, ගච්ඡං තුම්බෙ, භන්තෙ” ති. භික්ඛු පත්තචීවරමාදාය පවිසිංසු.

සත්ථා ජෙනවනස්මිංයෙව චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය එකච්ඡිත්තකම්මණෙනෙව ගන්ත්වා භික්ඛුනං පුරතො යීතමෙව අත්තානං දස්සෙසි. “සම්මාසම්බුද්ධො ආගතො” ති සකලගාමො සඤ්ඤාහිත්වා එකකොලාහලො අහොසි. මනුස්සා උදග්ගචිත්තා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඤ්ඤා නිසිදාපෙත්වා යාගුං දත්වා බජ්ජකං අදංසු. සාමණෙරො භන්තෙ අනිට්ඨිතෙයෙව අත්තොගාමං පාවිසි. ගාමවාසිනො නීහරිත්වා තස්ස සක්කච්චං භික්ඛං අදංසු. සො යාපනමත්තං ගහෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පත්තං උපනාමෙසි. සත්ථා “ආහර, තිස්සා” ති භන්තං පසාරෙත්වා පත්තං ගහෙත්වා “පස්ස, සාරිපුත්ත, තච සාමණෙරස්ස පත්ත” ති ටෙරස්ස දස්සෙසි. ටෙරො සත්ථු භන්තො පත්තං ගහෙත්වා සාමණෙරස්ස දත්වා “ගච්ඡ, අත්තනො පත්තට්ඨානෙ නිසිදිත්වා භන්තකච්චං කරොහි” ති ආහ.

ගාමවාසිනො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඤ්ඤා පරිච්ඡිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා අනුමොදනං යාවිංසු. සත්ථා අනුමොදනං කරොත්තො එවමාහ – “ලාභා වත වො උපාසකා, යෙ තුම්බෙ අත්තනො කුලුපකං සාමණෙරං නිස්සාය සාරිපුත්තං මොග්ගල්ලානං කස්සපං අනුරුද්ධන්ති අසීතිමහාසාවකෙ දස්සනාය ලහථ, අහම්පි තුම්බාකං කුලුපකමෙව නිස්සාය ආගතො, බුද්ධදස්සනම්පි වො ඉමං නිස්සායෙව ලද්ධං, ලාභා වො, සුලද්ධං වො” ති. මනුස්සා චිත්තයිංසු – “අහො අම්බාකං ලාභා, බුද්ධානඤ්ඤාවෙව භික්ඛුසඤ්ඤා ව ආරාධනසමත්ථං අම්බාකං අයං දස්සනාය ලහාම, දෙයාධම්මඤ්ඤාදස්ස දාතුං ලහාමා” ති සාමණෙරස්ස කුද්ධා මනුස්සා තුස්සිංසු. තුට්ඨා මනුස්සා භියොසාමත්තාය පසිදිංසු. අනුමොදනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. සත්ථා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. මනුස්සා සත්ථාරං අනුගන්ත්වා වන්දිත්වා නිවත්තිංසු. සත්ථා සාමණෙරෙන සද්ධිං සමධුරෙන ගච්ඡන්තො, “සාමණෙර, අයං පදෙසො කොනාමො, අයං පදෙසො කොනාමො” ති පුබ්බෙ තස්ස උපාසකෙන දස්සිතපදෙසෙ පුච්ඡන්තො අගමාසි. සාමණෙරොපි, “භන්තෙ, අයං ඉත්ථන්තාමො, අයං ඉත්ථන්තාමො” ති ආචික්ඛමානොව අගමාසි. සත්ථා තස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා පබ්බතමත්ථකං අභිරුහි. තත්ථ යීතානං පන මහාසමුද්දො පඤ්ඤායති. සත්ථා සාමණෙරං පුච්ඡි – “තිස්ස, පබ්බතමත්ථකෙ යීතො ඉතො චිතො ව ඔලොකෙත්වා කිං පස්සෙසි” ති? “මහාසමුද්දං, භන්තෙ” ති. “මහාසමුද්දං දිස්වා කිං චිත්තෙසි” ති? “මම දුක්ඛිතකාලෙ රොදන්තස්ස චතුරි මහාසමුද්දෙහි අතිරෙකතරෙන අස්සුනා භවිතබ්බන්ති ඉදං, භන්තෙ, චිත්තෙසි” ති.

“සාධු සාධු, තිස්ස, එවමෙනං. එකෙකස්ස හි සත්තස්ස දුක්ඛිතකාලෙ පග්ගරිතඅස්සුති චතුහි මහාසමුද්දෙහි අතිරෙකතරානෙවා” ති. ඉදඤ්ච පන චත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“චතුසු සමුද්දෙසු ජලං පරිත්තකං,
තතො ඛහුං අස්සුජලං අනප්පකං;
දුක්ඛෙන පුට්ඨස්ස නරස්ස සොචනා,
කිංකාරණා සම්ම තුවං පමජ්ජසී” ති.

අථ නං පුන පුච්ඡි – “තිස්ස, කහං වසසී” ති? “ඉමස්මිං පබ්භාරෙ, හන්තෙ” ති.
“තත්ථ පන වසන්තො කිං වින්තෙසී” ති? “මයා මරන්තෙන ඉමස්මිං යානෙ කතස්ස සරීරනික්ඛෙපස්ස පරිච්ඡෙදො ‘නත්ථී’ ති වින්තෙසිං, හන්තෙ” ති. “සාධු සාධු, තිස්ස, එවමෙනං. ඉමෙසඤ්චි සත්තානං පථවියං නිපජ්ජිත්වා අමතට්ඨානං නාම නත්ථී” ති චත්වා –

“උපසාලකනාමානි, සහස්සානි චතුද්දස;
අස්මිං පදෙසෙ දඬුඨානි, නත්ථී ලොකෙ අනාමතං.

“යමහි සච්චඤ්ච ධම්මො ව, අහිංසා සංයමො දමො;
එතං අරියා සෙවන්ති, එතං ලොකෙ අනාමත” ති. (ජා.1.2.31-32) –

ඉමං දුකනිපාතෙ උපසාලකජාතකං කථෙසි. ඉති පථවියං සරීරනික්ඛෙපං කත්වා මරන්තෙසු සත්තෙසු අමතපුබ්බපදෙසෙ මරන්තා නාම නත්ථී, ආනන්දත්ථෙරසදිසා පන අමතපුබ්බපදෙසෙ පරිනිබ්බායන්ති.

ආනන්දත්ථෙරො කිර වීසවස්සසතිකකාලෙ ආයුසඬ්ඛාරං ඔලොකෙන්තො පරික්ඛිණ්ණභාවං ඤත්වා “ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ පරිනිබ්බායිස්සාමි” ති ආරොචෙසි. තං පචත්තිං සුත්වා රොහිණීනදියා උභයතීරවාසිකෙසු මනුස්සෙසු ඔරිමතීරවාසිකා “මයං ථෙරස්ස ඛහුපකාරා, අම්භාකං සන්තිකෙ පරිනිබ්බායිස්සති” ති වදිංසු. පරතීරවාසිකාපි “මයං ථෙරස්ස ඛහුපකාරා, අම්භාකං සන්තිකෙ පරිනිබ්බායිස්සති” ති වදිංසු. ථෙරො තෙසං වචනං සුත්වා “උභයතීරවාසිනො මය්හං උපකාරා, ඉමෙ නාම අනුපකාරාති න සක්කා චත්තුං, සවාහං ඔරිමතීරෙ පරිනිබ්බායිස්සාමි, පරතීරවාසිනො ධාතුගහණත්ථං තෙහි සද්ධිං කලහං කරිස්සන්ති. සථෙ පරතීරෙ පරිනිබ්බායිස්සාමි, ඔරිමතීරවාසිනොපි තථා කරිස්සන්ති, කලහො උප්පජ්ජමානොපි මං නිස්සායෙව උප්පජ්ජස්සති, වූපසමමානොපි මං නිස්සායෙව වූපසමිස්සති” ති වින්තෙත්වා “ඔරිමතීරවාසිනොපි මය්හං උපකාරා, පරතීරවාසිනොපි මය්හං උපකාරා, අනුපකාරාපි නාම නත්ථී, ඔරිමතීරවාසිනො ඔරිමතීරෙයෙව සන්තිපතන්තු, පරතීරවාසිනොපි පරතීරෙයෙවා” ති ආහ. තතො සත්තමෙ දිවසෙ මජ්ඣිමනදියා සත්තතාලප්පමාණෙ ආකාසෙ පල්ලඬ්ඛෙන නිසීදිත්වා මහාජනස්ස ධම්මං කථෙත්වා “මම සරීරං මජ්ඣෙ හිජ්ජිත්වා එකො

භාගො ඔරිමතීරෙ පතතු, එකො භාගො පරතීරෙ’’ති අධිට්ඨාය යථානිසින්නොව
 තෙජොධාතුං සමාපජ්ජී, ජාලා උට්ඨන්හිංසු. සරීරං මජ්ඣෙකෙ හිජ්ජිත්වා එකො භාගො
 ඔරිමතීරෙ පති, එකො භාගො පරතීරෙ. තතො මහාජනො පරිදෙවි,
 පථවිඋන්ද්‍රියනසද්දො විය ආරොදනසද්දො අහොසි. සත්ථු පරිනිබ්බානො
 ආරොදනසද්දන්තොපි කාරුඤ්ඤතරො අහොසි. මනුස්සා චත්තාරො මාසෙ රොදන්තා
 පරිදෙවන්තා ‘‘සත්ථු පත්තචීවරග්ගාහකෙ තිට්ඨන්තෙ සත්ථු ධීතකාලො විය නො
 අහොසි, ඉදානි නො සත්ථා පරිනිබ්බුතො’’ති විජ්ජලපන්තා විරචන්තා විවරිංසුති.

පුත සත්ථා සාමණෙරං පුච්ඡී – ‘‘තිස්ස, ඉමස්මිං වනයස්සෙධෙ දීපිආදීනං සද්දෙන
 භායසි, න භායසී’’ති? ‘‘න භායාමි හගවා, අපිව බො පන මෙ එතෙසං සද්දං සුත්වා
 වනරති නාම උජ්ජජ්ජති’’ති චත්වා සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි වනවණ්ණනං නාම
 කථෙසි. අථ නං සත්ථා ‘‘තිස්සා’’ති ආමන්තෙසි. ‘‘කිං, හන්තෙ’’ති? ‘‘මයං ගච්ඡාම,
 ත්වං ගමිස්සසි, නිවත්තිස්සසි’’ති. ‘‘මයං උපජ්ඣායෙ මං ආදාය ගච්ඡන්තෙ
 ගමිස්සාමි, නිවත්තෙත්තෙ නිවත්තිස්සාමි, හන්තෙ’’ති. සත්ථා භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං
 පක්කාමි. සාමණෙරස්ස පන නිවත්තිතුමෙව අජ්ඣාසයො, ථෙරො තං ඤාත්වා
 ‘‘තිස්ස, සචෙ නිවත්තිතුකාමො, නිවත්තා’’ති ආහ. සො සත්ථාරඤ්ච
 භික්ඛුසඬ්ඝඤ්ච චන්දිත්වා නිවත්ති. සත්ථා ජෙතවනමෙව අගමාසි.

භික්ඛුනං ධම්මසභායං කථා උදපාදි – ‘‘අහො වත වනවාසීතිස්සසාමණෙරො
 දුක්කරං කරොති, පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨායස්ස ඤාතකා සත්තසු මඬ්ගලෙසු
 පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු, පබ්බජිතකාලෙ
 අන්තොවිහාරෙ බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඝස්ස සත්ත දිවසානි
 අප්පොදකමධුපායසමෙව අදංසු. පබ්බජිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ අන්තොගාමං
 පටිසන්තො ද්විහෙව දිවසෙහි සාටකසහස්සෙන සද්ධිං පිණ්ඩපාතසහස්සං ලභි,
 පුනෙකදිවසං කම්බලසහස්සං ලභි. ඉතිස්ස ඉධ වසනකාලෙ මහාලාභසක්කාරො
 උජ්ජජ්ජී, ඉදානි එවරූපං ලාභසක්කාරං ඡඩ්ඛෙත්වා අරඤ්ඤං පටිසිත්වා
 මිස්සකාභාරෙන යාපෙති, දුක්කරකාරකො වත තිස්සසාමණෙරො’’ති. සත්ථා
 ආගන්ත්වා, ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා
 ‘‘ඉමාය නාමා’’ති චුත්තෙ ‘‘ආම, භික්ඛවෙ, ලාභූපනිසා නාමෙසා අඤ්ඤා,
 නිබ්බානගාමිනී පටිපදා අඤ්ඤා. ‘එවං ලාභං ලභිස්සාමි’ති හි
 ආරඤ්ඤිකාදිධුතඬ්ඝසමාදානවසෙන ලාභූපනිසං රක්ඛන්තස්ස භික්ඛුනො
 චත්තාරො අපායා විවට්ඨේවාරා එව තිට්ඨන්ති, නිබ්බානගාමිනියා පන පටිපදාය
 උජ්ජන්තං ලාභසක්කාරං පහාය අරඤ්ඤං පටිසිත්වා සට්ඨන්තො වායමන්තො
 අරහත්තං ගණ්හාති’’ති අනුසන්ධිං සට්ඨන්තො ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

75.

‘‘අඤ්ඤා හි ලාභූපනිසා, අඤ්ඤා නිබ්බානගාමිනී;
 එවමෙතං අභිඤ්ඤාය, භික්ඛු බුද්ධස්ස සාවකො;
 සක්කාරං නාහිනන්දෙයා, විවෙකමනුබ්බහයෙ’’ති.

තත්ථ අඤ්ඤා හි ලාභප්‍රතිසා, අඤ්ඤා නිබ්බානගාමිනීති ලාභප්‍රතිසා නාමෙසා අඤ්ඤා එව, අඤ්ඤා නිබ්බානගාමිනී පටිපදා. ලාභප්පාදකෙන හි භික්ඛුනා ථොකං අකුසලකම්මං කාතුං වට්ටති, කායවච්ඡාදීනි කාතබ්බානි භොන්ති. යස්මිඤ්ඤි කාලෙ කායවච්ඡාදීසු කිඤ්චි කරොති, තදා ලාභො උප්පජ්ජති. පායසපාතියඤ්ඤි වච්ඡං අකත්වා උජුකමෙව හත්ථං ඔතාරොත්වා උක්ඛිපන්තස්ස හත්ථො මක්ඛිතමත්තකොව භොති, වච්ඡං කත්වා ඔතාරොත්වා උක්ඛිපන්තස්ස පන පායසපිණ්ඩං උද්ධරන්තොව නික්ඛමති, එවං කායවච්ඡාදීනි කරණකාලෙයෙව ලාභො උප්පජ්ජති. අයං අධම්මිකා ලාභප්‍රතිසා නාම. උපධිසම්පදා විවරධාරණං බාහුසච්චං පරිවාරො අරඤ්ඤවාසොති එවරූපෙහි පන කාරණෙහි උප්පන්නො ලාභො ධම්මිකො නාම භොති. නිබ්බානගාමිනිං පටිපදං පුරොන්තෙන පන භික්ඛුනා කායවච්ඡාදීනි පහාතබ්බානි. අනන්ධෙනෙව අන්ධෙන විය, අමුගෙනෙව මුගෙන විය, අබ්බිරෙනෙව බ්බිරෙන විය හවිතුං වට්ටති. අසයෙන අමායෙන හවිතුං වට්ටති. එවමෙතන්ති එතං ලාභප්පාදනං පටිපදඤ්ච නිබ්බානගාමිනිං පටිපදඤ්ච එවං ඤාත්වා සබ්බෙසං සච්ඡිකාසච්ඡිකාධම්මානං බුද්ධිනිවේදන බුද්ධස්ස සවනන්තෙ ජාතවේදන ඔවාදානුසාසනිං වා සවනවේදන සාවකො භික්ඛු අධම්මිකං චතුපච්චයසක්කාරං නාහිනන්දෙය්‍ය, න වෙව ධම්මිකං පටික්කොසෙය්‍ය, කායච්චෙකාදිකං ච්චෙකං අනුබුභයෙ. තත්ථ කායච්චෙකොති කායස්ස එකීභාවො. චිත්තච්චෙකොති අට්ඨ සමාපත්තියො. උපධිච්චෙකොති නිබ්බානං. තෙසු කායච්චෙකො ගණසච්චගණිකං විනොදෙති, චිත්තච්චෙකො කිලෙසසච්චගණිකං විනොදෙති, උපධිච්චෙකො සච්චාරසච්චගණිකං විනොදෙති. කායච්චෙකො චිත්තච්චෙකස්ස පච්චයො භොති, චිත්තච්චෙකො උපධිච්චෙකස්ස පච්චයො භොති. චුත්තම්පිහෙතං -

“කායච්චෙකො ච ච්චෙකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාහිරතානං,
චිත්තච්චෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං, උපධිච්චෙකො
ච නිරූපධිනං පුග්ගලානං විසච්චාරගතාන”න්ති (මහානි. 150). -

ඉමං තිව්ධම්පි ච්චෙකං බුභෙය්‍ය වච්චෙය්‍ය, උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

වනවාසිතිස්සසාමණෙරවත්ථු පන්තරසමං.

බාලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චමො වග්ගො.

6. පණ්ඩිතවග්ගො

1. රාධත්ථෙරවත්ථු

නිධිනංව පවත්තාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
ආයස්මන්තං රාධත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ගිහිකාලෙ සාවත්ථියං දුග්ගතබ්‍රාහ්මණො අහොසි. සො “භික්ඛූනං
සන්තිකෙ ජීවිස්සාමී” ති වින්තෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා අප්පහරිතකං කරොන්තො
පරිවෙණං සම්මජ්ජන්තො මුඛධොවනාදීනි දදන්තො අන්තොවිහාරෙයෙව වසි.
භික්ඛූපි නං සඬගණ්හිංසු, පබ්බාජෙතුං පන න ඉච්ඡන්ති. සො පබ්බජ්ජං අලභමානො
කිසො අහොසි. අථෙකදිවසං සත්ථා පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තං
බ්‍රාහ්මණං දිස්වා “කිං නු ඛො” ති උපධාරෙන්තො “අරහා භවිස්සති” ති ඤාත්වා
සායන්හසමයෙ විහාරවාරිකං වරන්තො විය බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා,
“බ්‍රාහ්මණ, කිං කරොන්තො විවරසි” ති ආහ. “භික්ඛූනං වත්තපට්ඨත්තං
කරොන්තො, භන්තෙ” ති. “ලභසි තෙසං සන්තිකා සඬගහ”න්ති? “ආම, භන්තෙ,
ආහාරමත්තං ලභාමි, න පන මං පබ්බාජෙන්නි” ති. සත්ථා එතස්මිං නිදානෙ
භික්ඛුසඬසං සන්තිපාතාපෙත්වා තමත්ථං පුච්ඡිත්වා, “භික්ඛවෙ, අත්ථි කොචි
ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අධිකාරං සරති” ති පුච්ඡි. සාරිපුත්තත්ථෙරො “අහං, භන්තෙ,
සරාමි, අයං මෙ රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරන්තස්ස අත්තනො අභිභටං කට්ඨජුභික්ඛං
දාපෙසි, ඉමමස්සාහං අධිකාරං සරාමි” ති ආහ. සො සත්ථාරා “කිං පන තෙ,
සාරිපුත්ත, එවං කතුපකාරං දුක්ඛතො මොචෙතුං න වට්ටති” ති වුත්තෙ, “සාධු,
භන්තෙ, පබ්බාජෙස්සාමී” ති තං බ්‍රාහ්මණං පබ්බාජෙසි. තස්ස භත්තග්ගෙ
ආසනපරියන්තෙ ආසනං පාපුණාති, යාගුහත්තාදීහිපි කිලමති. ථෙරො තං ආදාය
වාරිකං පක්කාමි, අභික්ඛණඤ්ච නං “ඉදං තෙ කත්තබ්බං, ඉදං තෙ න
කත්තබ්බ”න්ති ඔවදි අනුසාසි. සො සුචචො අහොසි පදක්ඛිණග්ගාහී. තස්මා
යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානො කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි.

ථෙරො තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසීදි. අථ නං සත්ථා
පටිසන්ථාරං කත්වා ආහ – “සුචචො නු ඛො, සාරිපුත්ත, තෙ අන්තෙවාසිකො” ති.
“ආම, භන්තෙ, අතිවිය සුචචො, කිස්මිඤ්චි දොසෙ වුච්චමානෙ න කුද්ධපුබ්බො” ති.
“සාරිපුත්ත, එවරුපෙ සද්ධිවිහාරිකෙ ලහන්තො කිත්තකෙ ගණ්භෙය්‍යාසි” ති?
“භන්තෙ, බහුකෙපි ගණ්භෙය්‍යමෙවා” ති. අථෙකදිවසං ධම්මසභාය කථං
සමුට්ඨාපෙසු – “සාරිපුත්තත්ථෙරො කිර කතඤ්ඤ කතවෙදී, කට්ඨජුභික්ඛාමත්තං
උපකාරං සරිත්වා දුග්ගතබ්‍රාහ්මණං පබ්බාජෙසි. ථෙරොපි ඔවාදක්ඛමො
ඔවාදක්ඛමමෙව ලභී” ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව,
පුබ්බෙපි සාරිපුත්තො කතඤ්ඤ කතවෙදීයෙවා” ති වත්වා තමත්ථං පකාසෙතුං –

“අලීනවිත්තං නිස්සාය, පහට්ඨා මහතී වමු;
කොසලං සෙනාසන්තුට්ඨං, ජීවග්ගාහං අගාහයි.

“එවං නිස්සයසම්පන්නො, භික්ඛු ආරද්ධවීරියො;
භාවයං කුසලං ධම්මං, යොගක්ඛෙමස්ස පත්තියා;
පාපුණෙ අනුපුබ්බෙන, සබ්බසංයොජනක්ඛය”න්ති. (ජා. 1.2.11-12) –

ඉමං දුක්ඛනිපාතෙ අලිනවිත්තජාතකං විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. තදා කිර වඩ්ඪකීභි පාදස්ස අරොගකරණභාවෙන කභං අත්තනො උපකාරං ඤාත්වා සබ්බසෙතස්ස හත්ථිපොතකස්ස දායකො ඵකචාරිකො හත්ථි සාරිපුත්තත්ථෙරො අභොසීති එවං ථෙරං ආරබ්භ ජාතකං කථෙත්වා රාධත්ථෙරං ආරබ්භ, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම රාධෙන විය සුවචෙන භවිතබ්බං, දොසං දස්සෙත්වා ඔවදියමානෙනපි න කුප්ඤ්ඤිතබ්බං, ඔවාදදායකො පන නිධිආවික්ඛණකො විය දට්ඨබ්බො”ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමං ගාථමාහ —

76.

“නිධිනංව පවත්තාරං, යං පස්සෙ වජ්ජදස්සිනං;
නිග්ගය්භවාදිං මෙධාවිං, තාදිසං පණ්ඩිතං භජෙ;
තාදිසං භජමානස්ස, සෙය්‍යො හොති න පාපියො”ති.

තත්ථ නිධිනන්ති තත්ථ තත්ථ නිදහිත්වා යපිතානං භිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිපුරානං නිධිකුම්භිනං. පවත්තාරන්ති කිව්ඡජීවිකෙ දුග්ගතමනුස්සෙ අනුකම්පං කත්වා “එහි, සුඛෙන ජීවනුපායං දස්සෙස්සාමි”ති නිධිට්ඨානං නෙත්වා හත්ථං පසාරෙත්වා “ඉමං ගහෙත්වා සුඛෙන ජීවා”ති ආවික්ඛිතාරං විය. වජ්ජදස්සිනන්ති ද්වෙ වජ්ජදස්සිනො “ඉමිනා නං අසාරුජ්ජෙන වා බලිතෙන වා සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිග්ගණ්ඨස්සාමි”ති රත්ඨගවෙසකො ව, අඤ්ඤාතං ඤාපනත්ථාය ඤාතං අනුග්ගහණත්ථාය සිලාදීනමස්ස වුද්ධිකාමතාය තං තං වජ්ජං ඔලොකනෙන උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතො ව. අයං ඉධ අධිජ්ජෙතො. යථා හි දුග්ගතමනුස්සො “ඉමං ගණ්භාහි”ති තජ්ජෙත්වාපි පොථෙත්වාපි නිධිං දස්සෙත්තෙ කොපං න කරොති, පමුදිතො එව හොති, එවමෙව එවරුපෙ පුග්ගලෙ අසාරුජ්ජං වා බලිතං වා දිස්වා ආවික්ඛන්තෙ කොපො න කාතබ්බො, තුට්ඨෙතෙව භවිතබ්බං, “හන්තෙ, මහන්තං වො කම්මං කතං, මය්හං ආවරියුපජ්ඣායට්ඨානෙ යත්වා ඔවදන්තෙහි පුනපි මං වදෙය්‍යාථා”ති පචාරෙතබ්බමෙව. නිග්ගය්භවාදින්ති එකච්චො හි සද්ධිවිහාරිකාදීනං අසාරුජ්ජං වා බලිතං වා දිස්වා “අයං මෙ මුඛොදකදානාදීහි සක්කච්චං උපට්ඨහති, සවෙ නං වක්ඛාමි, න මං උපට්ඨහිස්සති, එවං මෙ පරිහානි භවිස්සති”ති වත්ථුං අවිසහන්තො න නිග්ගය්භවාදී නාම හොති. සො ඉමස්මිං සාසනෙ කච්චරං ආකිරති. යො පන තථාරුපං වජ්ජං දිස්වා වජ්ජානුරුපං තජ්ජෙත්තො පණාමෙත්තො දණ්ඩකම්මං කරොත්තො විහාරා තං නිහරන්තො සික්ඛාපෙති, අයං නිග්ගය්භවාදී නාම සෙය්‍යථාපි සම්මාසම්බුද්ධො. චුත්තඤ්ඤෙනං — “නිග්ගය්භ නිග්ගය්භාහං, ආනන්ද, වක්ඛාමි, පචය්භ පචය්භ, ආනන්ද, වක්ඛාමි, යො සාරො සො යස්සති”ති (ම. නි. 3.196). මෙධාවින්ති ධම්මොපපඤ්ඤාය සමන්තාගතං. තාදිසන්ති එවරුපං පණ්ඩිතං භජෙය්‍ය පරිපාපෙය්‍ය. තාදිසඤ්ඤි ආවරියං භජමානස්ස අන්තෙවාසිකස්ස සෙය්‍යො හොති, න පාපියො වඩ්ඪියෙව හොති, නො පරිහානීති.

දෙසනාපරියොසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

රාධත්ථෙරවත්ථු පයමං.

2. අස්සජ්ජුනබ්බසුකවත්ථු

ඔවදෙය්‍යානුසාසෙය්‍යාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අස්සජ්ජුනබ්බසුකහික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි. දෙසනා පන කීටාගිරිස්මිං සමුට්ඨිතා.

තෙ කිර ද්වෙ හික්ඛු කිඤ්චාපි අග්ගසාවකානං සද්ධිවිහාරිකා, අලජ්ජිනො පන අහෙසුං පාපහික්ඛු. තෙ පාපකෙහි අත්තනො පරිවාරෙහි පඤ්චහි හික්ඛුසතෙහි සද්ධිං කීටාගිරිස්මිං විහරන්තා “මාලාවච්ඡං රොපෙන්නිපි රොපාපෙන්නිපි”තිආදිකං (පාරා. 431; චූළව. 21) නානස්පකාරං අනාචාරං කරොන්තා කුලදුසකකම්මං කත්වා තතො උජ්ජන්තෙහි පච්චයෙහි ජීවිකං කප්පෙන්නා තං ආවාසං පෙසලානං හික්ඛුනං අනාචාසං අකංසු. සත්ථා තං පවත්තිං සුත්වා තෙසං පබ්බාජනීයකම්මකරණත්ථාය සපරිවාරෙ ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ආමන්තෙත්වා “ගච්ඡට්ඨ, සාරිපුත්තා, තෙසු යෙ තුම්භාකං වචනං න කරොන්ති, තෙසං පබ්බාජනීයකම්මං කරොට්ඨ, යෙ පන කරොන්ති, තෙ ඔවදට්ඨ අනුසාසට්ඨ. ඔවදන්තො හි අනුසාසන්තො අපණ්ඩිතානංයෙව අප්පියො හොති අමනාපො, පණ්ඩිතානං පන පියො හොති මනාපො”ති අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

77.

“ඔවදෙය්‍යානුසාසෙය්‍යා, අසබ්භා ව නිවාරයෙ;
සතඤ්ඤි සො පියො හොති, අසතං හොති අප්පියො”ති.

තත්ථ ඔවදෙය්‍යාති උජ්ජන්තෙ වත්ථුස්මිං වදන්තො ඔවදති නාම, අනුජ්ජන්තෙ වත්ථුස්මිං “අයසොපි තෙ සියා”තිආදිවසෙන අනාගතං දස්සෙන්නො අනුසාසති නාම. සම්මුඛා වදන්තො ඔවදති නාම, පරම්මුඛා දූතං වා සාසනං වා පෙසෙන්නො අනුසාසති නාම. සකිං වදන්තො ඔවදති නාම, පුනස්පුනං වදන්තො අනුසාසති නාම. ඔවදන්තො එව වා අනුසාසති නාමාති එවං ඔවදෙය්‍ය අනුසාසෙය්‍යා. අසබ්භා වාති අකුසලධම්මා ව නිවාරෙය්‍යා, කුසලධම්මෙ පතිට්ඨාපෙය්‍යාති අත්ථො. සතඤ්ඤි සො පියො හොතීති සො එවරූපො පුග්ගලො බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං පියො හොති. යෙ පන අදිට්ඨධම්මා අවිනිශ්ඡපරලොකා ආමිසවක්ඛුකා ජීවිකත්ථාය පබ්බජිතා, තෙසං අසතං සො ඔවාදකො අනුසාසකො, “න ත්වං අම්භාකං උපජ්ඣායො, න ආවරියො, කස්මා අම්භෙ ඔවදසී”ති එවං මුඛසත්තිහි විජ්ඣන්තානං අප්පියො හොති”ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.
සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානාපි තත්ථ ගන්ත්වා තෙ හික්ඛු ඔවදිංසු අනුසාසිංසු. තෙසු එකච්චෙ ඔවාදං සම්පට්ඨජිත්වා සම්මා වත්තිංසු, එකච්චෙ විබ්භමිංසු, එකච්චෙ පබ්බාජනීයකම්මං පාපුණ්ණිති.

අස්සජ්ජුනබ්බසුකවත්ථු දුතියං.

3. ඡන්තත්ථෙරවත්ථු

න භජෙ පාපකෙ මිත්තෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ඡන්තත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර ආයස්මා “අභං අම්භාකං අය්‍යපුත්තෙන සද්ධිං මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො තදා අඤ්ඤං එකමිපි න පස්සාමි, ඉදානි පන ‘අභං සාරිපුත්තො නාම, අභං මොග්ගල්ලානො නාම, මයං අග්ගසාවකම්භා’ති වත්වා ඉමෙ විවරන්ති”ති ද්වෙ අග්ගසාවකෙ අක්කොසති. සත්ථා භික්ඛූනං සන්තිකා තං පවත්තිං සුත්වා ඡන්තත්ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා ඔවදති. සො තඨ්ඛණෙයෙව තුණ්හි හුත්වා පුන ගන්ත්වා ථෙරෙ අක්කොසතියෙව. එවං යාවතතියං අක්කොසන්තං පක්කොසාපෙත්වා සත්ථා ඔවදිත්වා “ඡන්ත, ද්වෙ අග්ගසාවකා නාම තුය්භං කල්‍යාණමිත්තා උත්තමපුරිසා, එවරුපෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවස්සු හපස්සු”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

78.

“න භජෙ පාපකෙ මිත්තෙ, න භජෙ පුරිසාධමෙ;
භජෙථ මිත්තෙ කල්‍යාණෙ, භජෙථ පුරිසුත්තමෙ”ති.

තස්සත්ථො – කායදුච්චරිතාදිඅකුසලකම්මාභිරතා පාපමිත්තා නාම. සන්ධිවිජෙදනාදිකෙ වා එකච්ඡතිඅනෙසනාදිභෙදෙ වා අට්ඨානෙ නියොජකා පුරිසාධමා නාම. උභොපි වා එනෙ පාපමිත්තා වෙව පුරිසාධමා ව, තෙ න භජෙය්‍ය න පයිරුපාසෙය්‍ය, විපරිතා පන කල්‍යාණමිත්තා වෙව සප්පුරිසා ව, තෙ භජෙථ පයිරුපාසෙථාති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

ඡන්තත්ථෙරො පන තං ඔවාදං සුත්වාපි පුරිමනයෙනෙව භික්ඛූ අක්කොසති පරිභාසති. පුනපි සත්ථු ආරොවෙසුං. සත්ථා, “භික්ඛවෙ, මයි ධරන්තෙ ඡන්තං සික්ඛාපෙතුං න සක්ඛිස්සථ, මයි පන පරිනිබ්බුතෙ සක්ඛිස්සථා”ති වත්වා පරිනිබ්බානකාලෙ ආයස්මතා ආනන්දෙන, “හන්තෙ, කථං ඡන්තත්ථෙරෙ අම්භෙහි පටිපජ්ජිතබ්බ”න්ති වුත්තෙ, “ආනන්ද, ඡන්තස්ස භික්ඛූනො බ්‍රහ්මදණ්ඩො දාතබ්බො”ති ආණාපෙසි. සො සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ ආනන්දත්ථෙරෙන ආරොචිතං බ්‍රහ්මදණ්ඩං සුත්වා දුක්ඛි දුම්මනො තික්ඛත්තුං මුච්ඡිතො පතිත්වා “මා මං, හන්තෙ, නාසයිත්ථා”ති යාවිත්වා සම්මා වත්තං පුරෙන්නො න විරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණ්ති.

ඡන්තත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු

ධම්මපීති සුඛං සෙතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මහාකප්පිනත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බී කථා – අතීතෙ කිර ආයස්මා මහාකප්පිනො පදුමුත්තරබුද්ධස්ස පාදමුලෙ කතාහිනීභාරො සංසාරෙ සංසරන්තො ඛාරාණසිතො අවිදුරෙ එකස්මිං පෙසකාරගාමෙ ජෙට්ඨකපෙසකාරො භුත්වා නිබ්බන්ති. තදා සහස්සමත්තා පච්චෙකබුද්ධා අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසින්වා වස්සිකෙ වත්තාරො මාසෙ ජනපදෙ වසන්ති. තෙ එකචාරං ඛාරාණසියා අවිදුරෙ ඔතරින්වා “සෙනාසනකරණත්ථාය හත්ථකම්මං යාවථා”ති රඤ්ඤො සන්තිකං අට්ඨ පච්චෙකබුද්ධො පහිණිංසු. තදා පන රඤ්ඤො වජ්ජමඬ්ඨගලකාලො හොති. සො “පච්චෙකබුද්ධා කිර ආගතා”ති සුත්වා තස්මිං බණෙ නික්ඛමින්වා ආගතකාරණං පුච්ඡින්වා “අජ්ජ, හන්තෙ, ඔකාසො නත්ථී, ස්වෙ අම්භාකං වජ්ජමඬ්ඨගලං, තතියදිවසෙ කර්ස්සාමී”ති වත්වා පච්චෙකබුද්ධො අනිමන්තෙත්ථාව පාවිසි. පච්චෙකබුද්ධා “අඤ්ඤත්ථ ගමිස්සාමා”ති පක්කමිංසු. තස්මිං බණෙ ජෙට්ඨකපෙසකාරස්ස හරියා කෙනවිදෙව කරණියෙන ඛාරාණසිං ගච්ඡන්ති තෙ පච්චෙකබුද්ධො දිස්වා වන්දින්වා “කිං, හන්තෙ, අවෙලාය, අය්‍යා, ආගතා”ති පුච්ඡින්වා ආදිතො පට්ඨාය කථෙසුං. තං පවත්තිං සුත්වා සද්ධාසම්පන්නා ඤාණසම්පන්නා ඉත්ථී “ස්වෙ, හන්තෙ, අම්භාකං හික්ඛං ගණ්හවා”ති නිමන්තෙසි. “බහුකා මයං හගිනී”ති. “කිත්තකා, හන්තෙ”ති? “සහස්සමත්තා”ති. “හන්තෙ, ඉමස්මිං ගාමෙ සහස්සකපෙසකාරා වසිමිහ. එකෙකො එකෙකස්ස හික්ඛං දස්සති, හික්ඛං අධිවාසෙථ, අහමෙව වො වසනට්ඨානම්පි කාරෙස්සාමී”ති ආහ. පච්චෙකබුද්ධා අධිවාසයිංසු.

සා ගාමං පවිසින්වා උග්ගොසෙසි – “අහං සහස්සමත්තෙ පච්චෙකබුද්ධො දිස්වා නිමන්තයිං, අය්‍යානං නිසීදනට්ඨානං සංවිදහං, යාගුහත්තාදීනි සම්පාදෙථා”ති. ගාමමජ්ඣෙ මණ්ඩපං කාරෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා පුනදිවසෙ පච්චෙකබුද්ධො නිසීදාපෙත්වා පණිතෙන බාදනියෙන භොජනියෙන පරිවිසින්වා හත්තකිච්චාවසානෙ තස්මිං ගාමෙ සබ්බා ඉත්ථීයො ආදාය තාහි සද්ධිං. පච්චෙකබුද්ධො වන්දින්වා, “හන්තෙ, තෙමාසං වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං දෙථා”ති තෙසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පුන ගාමෙ උග්ගොසෙසි – “අම්මතාතා, එකෙකකුලතො එකෙකො පුරිසො ඵරසුවාසිආදීනි ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසින්වා දබ්බසම්භාරෙ ආහරින්වා අය්‍යානං වසනට්ඨානං කරොතු”ති. ගාමවාසිනො තස්සායෙව වචනං සුත්වා එකෙකො එකෙකං කත්වා සද්ධිං. රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙනහි පණ්ණසාලසහස්සං කාරෙත්වා අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලායං වස්සුපගතෙ පච්චෙකබුද්ධො “අහං සක්කච්චං උපට්ඨහිස්සාමි, අහං සක්කච්චං උපට්ඨහිස්සාමි”ති උපට්ඨහිංසු. වස්සංවුට්ඨකාලෙ “අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලාය වස්සංවුට්ඨානං පච්චෙකබුද්ධානං වීචරසාටකෙ සජ්ජෙථා”ති සමාදාපෙත්වා එකෙකස්ස සහස්සසහස්සමුලං වීචරං දාපෙසි. පච්චෙකබුද්ධා වුට්ඨවස්සා අනුමොදනං කත්වා පක්කමිංසු.

ගාමවාසීන්ට ඉදං පුඤ්ඤකම්මං කත්වා ඉතො චූතා තාවතීංසභවතො නිබ්බත්තිත්වා ගණදෙවපුත්තා නාම අහෙසුං. තෙ තත්ථ දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුටුම්භිකගෙහෙසු නිබ්බත්තිංසු. ජෙට්ඨකපෙසකාරො ජෙට්ඨකකුටුම්භිකස්ස පුත්තො අහොසි. හරියාපිස්ස ජෙට්ඨකකුටුම්භිකස්සෙව ධීතා අහොසි. තා සබ්බාපි වයප්පත්තා පරකුලං ගච්ඡන්ති යො තෙසං තෙසංයෙව ගෙහානි අගමිංසු. අට්ඨකදිවසං විහාරෙ ධම්මස්සවනං සඬුසුට්ඨං. “සත්ථා ධම්මං දෙසෙස්සති” ති සුත්වා සබ්බෙපි තෙ කුටුම්භිකා “ධම්මං සොස්සාමා” ති හරියාහි සද්ධිං විහාරං අගමිංසු. තෙසං විහාරමජ්ඣං පට්ටයක්ඛණෙ වස්සං උට්ඨති. යෙසං කුලූපකා වා ඤාතිසාමණෙරාදයො වා අත්ථී, තෙ තෙසං පරිවෙණානි පවිසිංසු. තෙ පන තථාරූපානං නත්ථිතාය කත්ථවි, පවිසිතුං අවිසහන්තා විහාරමජ්ඣෙයෙව අට්ඨංසු. අථ තෙ ජෙට්ඨකකුටුම්භිකො ආහ – “පස්සථ අම්භාකං විජ්ජකාරං, කුලපුත්තෙහි නාම එත්තකෙන ලජ්ජතුං යුත්ත” ති. “අයා, කිං පන කරොමා” ති? “මයං විස්සාසිකට්ඨානස්ස අභාවෙන ඉමං විජ්ජකාරං පත්තා, සබ්බෙ ධනං සංහරිත්වා පරිවෙණං කරොමා” ති. “සාධු, අයා” ති ජෙට්ඨකො සහස්සං අදාසි, සෙසා පඤ්ච පඤ්ච සතානි. ඉත්ථීයො අඬ්ඬතෙය්‍යානි අඬ්ඬතෙය්‍යානි සතානි. තෙ තං ධනං සංහරිත්වා සහස්සකුටාගාරපරිවාරං සත්ථු වසනත්ථාය මහාපරිවෙණං නාම ආරභිංසු. නවකම්මස්ස මහත්තතාය ධනෙ අප්පහොන්තෙ පුබ්බෙ දින්නධනතො පුන උපඬුප්පඬු අදංසු. නිට්ඨිතෙ පරිවෙණෙ විහාරමහං කරොන්තා බුද්ධස්මුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඬස්ස සත්තාහං මහාදානං දත්වා විසති යා හික්ඛුසභස්සානං විවරානි සජ්ජිංසු.

ජෙට්ඨකකුටුම්භිකස්ස පන හරියා සබ්බෙහි සමානං අකත්වා අත්තනො පඤ්ඤාය ධීතා “අතිරෙකතරං කත්වා සත්ථාරං පුජෙස්සාමි” ති අනොපපුජ්චවණ්ණෙන සහස්සමූලෙන සාටකෙන සද්ධිං අනොපපුජ්චවඬ්ඬකොටකං ගහෙත්වා අනුමොදනකාලෙ සත්ථාරං අනොපපුජ්චෙහි පුජෙත්වා තං සාටකං සත්ථු පාදමූලෙ යපෙත්වා, “හත්තෙ, නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අනොපපුජ්චවණ්ණංයෙව මෙ සරීරං හොතු, අනොජා ඵ්ච ව මෙ නාමං හොතු” ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සත්ථා “ඵචං හොතු” ති අනුමොදනං අකාසි. තෙ සබ්බෙපි යාවතායුකං යත්වා තතො චූතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ දෙවලොකා වර්තිත්වා ජෙට්ඨකකුටුම්භිකො කුක්කුට්ඨනිගරෙ රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො මහාකප්පිනරාජා නාම අහොසි, සෙසා අමච්චකුලෙ නිබ්බත්තිංසු. ජෙට්ඨකකුටුම්භිකස්ස හරියා මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ රාජකුලෙ නිබ්බත්ති, අනොපපුජ්චවණ්ණමෙවස්සා සරීරං අහොසි, අනොජාත්ථෙවස්සා නාමං කරිංසු. සා වයප්පත්තා මහාකප්පිනරඤ්ඤො ගෙහං ගන්ත්වා අනොජාදෙවී නාම අහොසි. සෙසිත්ථීයොපි අමච්චකුලෙසු නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා තෙසංයෙව අමච්චපුත්තානං ගෙහානි අගමිංසු. තෙ සබ්බෙ රඤ්ඤො සම්පත්තිසදිසං සම්පත්තිං අනුභවිංසු. යදා රාජා සබ්බාලඬ්ඬකාරපට්ඨණ්ඩිතො හත්ථී අභිරුහිත්වා විවරි, තදා තෙපි තට්ඨව විවරන්ති. තස්මිං අස්සෙන වා රට්ඨන වා විවරන්තෙ තෙපි තට්ඨව විවරන්ති? ඵචං තෙ එකතො හුත්වා කතානං පුඤ්ඤානං ආනුභාවෙන එකතොව

සම්පත්තිං අනුභවිංසු. රඤ්ඤො පන බලො, බලවාහනො, පුප්ඵො, පුප්ඵවාහනො, සුපත්තොති පඤ්ච අස්සා හොන්ති. රාජා තෙසු සුපත්තං අස්සං සයං ආරොහති, ඉතරෙ චත්තාරො අස්සාරොහානං සාසනාහරණත්ථාය අදාසි. රාජා තෙ පාතොව හොපේත්වා “ගච්ඡං ද්වෙ වා තීණි වා යොජනානි ආභිණ්ඩිත්වා බුද්ධස්ස වා ධම්මස්ස වා සඤ්ඤස්ස වා උප්පන්නභාවං ඤත්වා මය්හං සුඛසාසනං ආහරථා”ති පෙසෙසි. තෙ චතුභි ද්වාරෙහි නික්ඛමිත්වා තීණි යොජනානි ආභිණ්ඩිත්වා සාසනං අලහිත්වා පච්චාගච්ඡන්ති.

අටෙකදිවසං රාජා සුපත්තං අස්සං ආරුය්හ අමච්චසහස්සපරිවුතො උය්‍යානං ගච්ඡන්තො කිලන්තරුපෙ පඤ්චසතවාණිජකෙ නගරං පච්ඡන්තෙ දිස්වා “ඉමෙ අද්ධානකිලන්තා, අද්ධා ඉමෙසං සන්තිකා එකං හද්දකං සාසනං සොස්සාමි”ති තෙ පක්කොසාපෙත්වා “කුතො ආගච්ඡා”ති පුච්ඡි. “අත්ථි, දෙව, ඉතො විසතියොජනසතමත්ථකෙ සාවත්ථි නාම නගරං, තතො ආගච්ඡාමා”ති. “අත්ථි පන වො පදෙසෙ කිඤ්චි සාසනං උප්පන්න”න්ති. “දෙව, අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථි, සම්මාසම්බුද්ධො පන උප්පන්නො”ති. රාජා තාවදෙව පඤ්චවණ්ණාය පිතියා ඵුට්ඨසරීරො කිඤ්චි සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තො මුහුත්තං චිතිනාමෙත්වා, “තාතා, කිං වදෙථා”ති පුච්ඡි. “බුද්ධො, දෙව, උප්පන්නො”ති. රාජා දුතියමිපි තතියමිපි තටෙව චිතිනාමෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ “කිං වදෙථ, තාතා”ති පුච්ඡිත්වා “බුද්ධො, දෙව, උප්පන්නො”ති වුත්තෙ, “තාතා, වො සතසහස්සං දදාමි”ති චත්වා “අඤ්ඤමිපි කිඤ්චි සාසනං අත්ථි”ති පුච්ඡි. “අත්ථි, දෙව, ධම්මො උප්පන්නො”ති. රාජා තමිපි සුත්වා පුරිමනෙයෙනෙව තයො වාරෙ චිතිනාමෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ “ධම්මො උප්පන්නො”ති වුත්තෙ “ඉධාපි වො සතසහස්සං දමිමි”ති චත්වා “අපරමිපි සාසනං අත්ථි, තාතා”ති පුච්ඡි. “අත්ථි, දෙව, සඤ්ඤරතනං උප්පන්න”න්ති. රාජා තමිපි සුත්වා තයො වාරෙ චිතිනාමෙත්වා චතුත්ථෙ වාරෙ “සඤ්ඤා”ති පදෙ වුත්තෙ “ඉධාපි වො සතසහස්සං දමිමි”ති චත්වා අමච්චසහස්සං ඔලොකෙත්වා, “තාතා, කිං කරිස්සා”ති පුච්ඡි. “දෙව, තුම්හෙ කිං කරිස්සා”ති? “අහං, තාතා, ‘බුද්ධො උප්පන්නො, ධම්මො උප්පන්නො, සඤ්ඤා උප්පන්නො’ති සුත්වා න පුන නිචත්තිස්සාමි, සත්ථාරං උද්දිස්ස ගන්ත්වා තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමි”ති. “මයමිපි, දෙව, තුම්හෙහි සද්ධිං පබ්බජිස්සාමා”ති. රාජා සුවණ්ණපට්ටෙ අක්ඛරානි ලිඛාපෙත්වා වාණිජකෙ ආහ – “අනොජා නාම දෙවී තුම්හාකං තීණි සතසහස්සානි දස්සති, එවඤ්ච පන නං වදෙය්‍යාථ ‘රඤ්ඤො කීර තෙ ඉස්සරියං විස්සට්ඨං, යථාසුඛං සම්පත්තිං පරිභුඤ්ජාහී’ති, සවෙ පන වො ‘රාජා කහ’න්ති පුච්ඡති, ‘සත්ථාරං උද්දිස්ස පබ්බජිස්සාමිති චත්වා ගතො’ති ආරොවෙය්‍යාථා”ති. අමච්චාපි අත්තනො අත්තනො හරියානං තටෙව සාසනං පභිණ්ණංසු. රාජා වාණිජකෙ උය්‍යාපෙත්වා අස්සං අභිරුය්හ අමච්චසහස්සපරිවුතො තං බණ්ණෙයෙව නික්ඛමි.

සත්ථාපි තං දිවසං පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙත්තො මහාකප්පිනරාජානං සපරිවාරං දිස්වා “අයං මහාකප්පිනො වාණිජකානං සන්තිකා තිණ්ණං රතනානං උප්පන්නභාවං සුත්වා තෙසං වචනං තීභි සතසහස්සෙහි

පුජෙත්වා රජ්ජං පහාය අමච්චසහස්සෙහි පරිවුතො මං උද්දිස්ස පබ්බජිතුකාමො ස්වෙ නික්ඛමිස්සති. සො සපරිවාරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සති, පච්චුග්ගමනමස්ස කර්ස්සාමි” ති පුනදිවසෙ චක්කවත්තී විය බුද්දකගාමභොජකං පච්චුග්ගච්ඡන්තො සයමෙව පත්තව්වරං ගහෙත්වා වීසයොජනසතං මග්ගං පච්චුග්ගන්ත්වා චන්දහාගාය නදියා තීරෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමුලෙ ඡබ්බණ්ණරස්මියො විස්සජ්ජෙත්තො නිසීදි. “රාජාපි ආගච්ඡන්තො එකං නදිං පත්වා “කා නාමෙසා” ති පුච්ඡි. “අපරච්ඡා නාම, දෙවා” ති. “කිමස්සා පරිමාණං, තාතා” ති? “ගම්භීරතො ගාචුතං, පුටුලතො ද්වෙ ගාචුතානි, දෙවා” ති. “අත්ථි පනෙත්ථ නාවා වා උචම්පො වා” ති? “නත්ථි, දෙවා” ති. “නාවාදීනි ඔලොකෙත්තෙ අම්භෙ ජාති ජරං උපනෙති, ජරා මරණං. අහං නිබ්බෙමතිකො හුත්වා තිණි රතනානි උද්දිස්ස නික්ඛන්තො, තෙසං මෙ ආනුභාවෙන ඉමං උදකං උදකං විය මා අභොසී” ති තිණ්ණං රතනානං ගුණං ආචජ්ජෙත්වා “ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො” ති බුද්ධානුස්සතිං අනුස්සරන්තො සපරිවාරො අස්සසහස්සෙන උදකපිට්ඨිං පක්ඛන්දි. සිත්ඨවා පිට්ඨිපාසාණෙ විය පක්ඛන්දිංසු. බුරානං අග්ගා නෙව තෙමිංසු.

සො තං උත්තරිත්වා පුරතො ගච්ඡන්තො අපරම්පි නදිං දිස්වා “අයං කා නාමා” ති පුච්ඡි. “නීලවාහිනී නාම, දෙවා” ති. “කිමස්සා පරිමාණං” ති? “ගම්භීරතොපි පුටුලතොපි අඬ්ඬියොජනං, දෙවා” ති. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. තං පන නදිං දිස්වා “ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො” ති ධම්මානුස්සතිං අනුස්සරන්තො පක්ඛන්දි. තම්පි අතික්කම්ත්වා ගච්ඡන්තො අපරම්පි නදිං දිස්වා “අයං කා නාමා” ති පුච්ඡි. “චන්දහාගා නාම, දෙවා” ති. “කිමස්සා පරිමාණං” ති? “ගම්භීරතොපි පුටුලතොපි යොජනං, දෙවා” ති. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. ඉමං පන නදිං දිස්වා “සුජපටිපන්තො භගවතො සාවකසඬ්ඝො” ති සඬ්ඝානුස්සතිං අනුස්සරන්තො පක්ඛන්දි. තං පන නදිං අතික්කම්ත්වා ගච්ඡන්තො සත්ථු සරිරතො නික්ඛන්තා ඡබ්බණ්ණරස්මියො අද්දස. නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස සාධාවිට්ඨපපලාසානි සොචණ්ණමයානි විය අහෙසුං. රාජා චින්තෙසි – “අයං පන ඔහාසො නෙව චන්දස්ස, න සුරියස්ස, න දෙවමාරබ්‍රහ්මනාගසුපණ්ණාදීනං අඤ්ඤතරස්ස, අද්ධා අහං සත්ථාරං උද්දිස්ස ආගච්ඡන්තො මහාගොතමබුද්ධෙන දිට්ඨො භවිස්සාමි” ති. සො තාවදෙව අස්සපිට්ඨිතො ඔතරිත්වා ඔනනසරිරො රස්මිඅනුසාරෙන සත්ථාරං උපසඬ්ඝම්ත්වා මනොසිලාරසෙ නිමුජ්ජන්තො විය බුද්ධරස්මීනං අන්තො පච්ඡිත්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන, සත්ථා තස්ස අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. දෙසනාවසානෙ රාජා සපරිවාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. අථ සබ්බෙව උට්ඨහිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථා “ආගමිස්සති නු ඛො ඉමෙසං කුලපුත්තානං ඉද්ධිමයපත්තව්වර” ති උපධාරෙන්තො “ඉමෙ කුලපුත්තා පච්චෙකබුද්ධසහස්සස්ස වීරසහස්සං අදංසු, කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ වීසතියා හික්ඛුසහස්සානම්පි වීසතිවීරසහස්සානිපි අදංසු. අනච්ඡරියං ඉමෙසං ඉද්ධිමයපත්තව්වරාගමන” ති ඤත්වා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙන්වා “එථ, හික්ඛවො, වරථ බ්‍රහ්මවරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා” ති ආහ. තෙ තාවදෙව අට්ඨපරික්ඛාරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය හුත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පච්චොරොහිත්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා නිසීදිංසු.

තෙපි වාණිජකා රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤා පහිතභාවං ආරොවාපෙත්වා දෙවියා “ආගව්‍යන්තු” ති චුත්තෙ පටිසිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. අථ නෙ දෙවි පුච්ඡි – “තාතා, කිං කාරණා ආගතාත්ථා” ති? “මයං රඤ්ඤා තුම්භාකං සන්තිකං පහිතා, තිණි කිර නො සතසහස්සානි දෙථා” ති. “තාතා, අතිබ්‍රහ්ම භණං, කිං තුම්භෙහි රඤ්ඤො කතං, කිස්මිං වො රාජා පසන්තො එත්තකං ධනං දාපෙසී” ති? “දෙවි, න අඤ්ඤං කිඤ්චි කතං, රඤ්ඤො පන එකං සාසනං ආරොවයිම්භා” ති? “සක්කා පන, තාතා, මය්හං ආරොවෙතු” ති. “සක්කා, දෙවි” ති. “තෙන හි, තාතා, වදෙථා” ති. “දෙවි බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්තො” ති. සාපි “තං සුත්වා පුරිමනෙයෙනෙව පිතියා චුට්ඨසරීරා තික්ඛන්තුං කිඤ්චි අසල්ලක්ඛෙන්වා වතුත්ථෙ වාරෙ ‘බුද්ධො’ ති පදං සුත්වා, තාතා, ඉමස්මිං පදෙ රඤ්ඤා කිං දින්න” ති? “සතසහස්සං, දෙවි” ති. “තාතා, අනනුච්ඡවිකං රඤ්ඤා කතං එවරූපං සාසනං සුත්වා තුම්භාකං සතසහස්සං දදමානෙන. අහඤ්චි වො මම දුග්ගතපණ්ණාකාරෙ තිණි සතසහස්සානි දම්මි, අපරම්පි තුම්භෙහි රඤ්ඤො කිං ආරොචිත” ති? තෙ ඉදඤ්චිදඤ්චාති ඉතරානිපි ද්වෙ සාසනානි ආරොවයිංසු. දෙවි පුරිමනෙයෙනෙව පිතියා චුට්ඨසරීරා තික්ඛන්තුං කිඤ්චි අසල්ලක්ඛෙන්වා වතුත්ථෙ වාරෙ තථෙව සුත්වා තිණි තිණි සතසහස්සානි දාපෙසි, එවං තෙ සබ්බානිපි ද්වාදස සතසහස්සානි ලභිංසු.

අථ නෙ දෙවි පුච්ඡි – “රාජා කහං, තාතා” ති? දෙවි, “සත්ථාරං උද්දිස්ස ‘පබ්බජිස්සාමි’ ති ගතො” ති. “මය්හං තෙන කිං සාසනං දින්න” ති? “සබ්බං කිර තෙන තුම්භාකං ඉස්සරියං විස්සට්ඨං, තුම්භෙ කිර යථාරූචියා සම්පත්තිං අනුභව්වා” ති. “අමච්චා පන කහං, තාතා” ති? තෙපි “රඤ්ඤා සද්ධිංයෙව පබ්බජිස්සාමා” ති ගතා, දෙවි” ති. සා තෙසං හරියායො පක්කොසාපෙත්වා, අම්මා, තුම්භාකං සාමිකා “රඤ්ඤා සද්ධිං පබ්බජිස්සාමා” ති ගතා, “තුම්භෙ කිං කරිස්සථා” ති? “කිං පන තෙහි අම්මාකං සාසනං පහිතං, දෙවි” ති? “තෙහි කිර අත්තනො සම්පත්ති තුම්භාකං විස්සට්ඨා, තුම්භෙ කිර තං සම්පත්තිං යථාරූචි පරිභුඤ්ජථා” ති. “තුම්භෙ පන, දෙවි, කිං කරිස්සථා” ති? “අම්මා, සො තාව රාජා සාසනං සුත්වා මග්ගෙ ධීතකොව තිහි සතසහස්සෙහි තිණි රතනානි පුප්පත්වා බෙලපිණ්ඩං විය සම්පත්තිං පභාය ‘පබ්බජිස්සාමි’ ති නික්ඛන්තො, මයා පන තිණ්ණං රතනානං සාසනං සුත්වා තිණි රතනානි නවහි සතසහස්සෙහි පුජිතානි, න බො පනෙසා සම්පත්ති නාම රඤ්ඤායෙව දුක්ඛා, මය්හම්පි දුක්ඛායෙව. කො රඤ්ඤා ඡඩ්ඛිතබෙලපිණ්ඩං ඡාණුකෙහි පතිට්ඨහිත්වා මුඛෙන ගණ්හිස්සති, න මය්හං සම්පත්තියා අත්ථො, අහම්පි සත්ථාරං උද්දිස්ස ගන්ත්වා පබ්බජිස්සාමි” ති. “දෙවි, මයම්පි තුම්භෙහෙව සද්ධිං පබ්බජිස්සාමා” ති. “සචෙ සක්කොථ, සාධු, අම්මා” ති? “සක්කොම, දෙවි” ති. “සාධු, අම්මා, තෙන හි එථා” ති රථසහස්සං යොජාපෙත්වා රථං ආරුය්හ තාහි සද්ධිං නික්ඛම්ත්වා අත්තරාමග්ගෙ පයමං නදිං දිස්වා යථා රඤ්ඤා පුට්ඨං, තථෙව පුච්ඡිත්වා සබ්බපවත්තිං සුත්වා “රඤ්ඤො ගතමග්ගං ඔලොකෙථා” ති වත්වා “සින්ධවානං පදවලඤ්ජං න පස්සාම, දෙවි” ති චුත්තෙ “රාජා තිණි රතනානි උද්දිස්ස නික්ඛන්තො සච්චකිරියං කත්වා ගතො භට්ඨස්සති. අහම්පි තිණි රතනානි උද්දිස්ස නික්ඛන්තා, තෙසමෙව අනුභාවෙන ඉදං උදකං විය

මා අහොසි” ති තිණ්ණං රතනානං ගුණං අනුස්සරිත්වා රථසහස්සං පෙසෙසි. උදකං පිට්ඨිපාසාණසදිසං අහොසි. චක්කානං අග්ගග්ගනෙමිට්ටියො නෙව තෙමිංසු. එතෙනෙව උපායෙන ඉතරා ද්වෙ නදියො උත්තරි.

අථ සත්ථා තස්සාගමනභාවං ඤාත්වා යථා අත්තනො සන්තිකෙ නිසින්නා භික්ඛු න පඤ්ඤායන්ති, එවමකාසි. සාපි ගච්ඡන්ති ගච්ඡන්ති සත්ථු සරිරතො නික්ඛන්තා ඡබ්බණ්ණරස්මියො දිස්වා තථෙව වින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං යීතා පුච්ඡි – “භන්තෙ, මහාකප්පිනො තුම්භාකං උද්දිස්ස නික්ඛන්තො ආගතෙත්ථ මඤ්ඤෙ, කභං සො, අම්භාකමපි නං දස්සෙථා” ති? “නිසිදථ තාව, ඉධෙව නං පස්සිස්සථා” ති. තා සබ්බාපි තුට්ඨවිත්තා “ඉධෙව කිර නිසින්නා සාමිකෙ පස්සිස්සාමා” ති නිසිදිංසු. සත්ථා තාසං අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි, අනොජාදෙවී දෙසනාවසානෙ සපරිවාරා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. මහාකප්පිනත්ථෙරො තාසං වඩ්ඪිතධම්මදෙසනං සුණන්තො සපරිවාරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. තස්මිං බණෙ සත්ථා තාසං තෙ භික්ඛු අරහත්තප්පත්තෙ දස්සෙසි. තාසං කිර ආගතක්ඛණෙයෙව අත්තනො සාමිකෙ කාසාවධරෙ මුණ්ඩකසීසෙ දිස්වා විත්තං එකග්ගං න භවෙය්‍ය, තෙන මග්ගඵලානි පත්තුං න සක්කුණෙය්‍යුං. තස්මා අවලසද්ධාය පතිට්ඨිතකාලෙ තාසං තෙ භික්ඛු අරහත්තප්පත්තෙයෙව දස්සෙසි.

තාපි තෙ දිස්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, “භන්තෙ, තුම්භාකං තාව පබ්බජ්ජකිච්චං මත්ථකං පත්ත” න්ති වත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං යීතා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. එවං කිර වුත්තෙ “සත්ථා උප්පලවණ්ණාය ආගමනං වින්තෙසි” ති එකච්චෙ වදන්ති. සත්ථා පන තා උපාසිකායො ආහ – “සාවත්ථීං ගන්ත්වා භික්ඛුනිඋපස්සයෙ පබ්බජෙථා” ති. තා අනුපුබ්බෙන ජනපදවාරිකං වරමානා අත්තරාමග්ගෙ මහාජනෙන අභිභට්ඨකාරසම්මානා පදසාව විසයොජනසතිකං ගන්ත්වා භික්ඛුනිඋපස්සයෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. සත්ථාපි භික්ඛුසහස්සං ආදාය ආකාසෙනෙව ජෙතවනං අගමාසි. තත්‍ර සුදං ආයස්මා මහාකප්පිනො රත්තිට්ඨානදිවාරිකාදීසු “අහො සුඛං, අහො සුඛං” න්ති උදානං උදානෙන්තො විවරති. භික්ඛු භගවතො ආරොචෙසුං – “භන්තෙ, මහාකප්පිනො ‘අහො සුඛං, අහො සුඛං’ න්ති උදානං උදානෙන්තො විවරති, අත්තනො කාමසුඛං රජ්ජසුඛං ආරබ්භ කථෙසි මඤ්ඤෙ” ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර ත්ථං, කප්පින, කාමසුඛං රජ්ජසුඛං ආරබ්භ උදානං උදානෙසි” ති. “භගවා මෙ, භන්තෙ, තං ආරබ්භ උදානභාවං වා අනුදානභාවං වා ජානාතී” ති? සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො කාමසුඛං රජ්ජසුඛං ආරබ්භ උදානං උදානෙති, පුත්තස්ස පන මෙ ධම්මපිති නාම ධම්මරති නාම උප්පජ්ජති, සො අමතමහානිබ්බානං ආරබ්භ එව උදානං උදානෙසි” ති අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

79.

“ධම්මපිති සුඛං සෙති, විජ්ජසන්තෙන චෙතසා;
අරියජ්ජවෙදිනෙ ධම්මෙ, සදා රමති පණ්ඩිතො” ති.

තත්ථ ධම්මපීතීති ධම්මපායකො, ධම්මං පිචන්තොති අත්ථො. ධම්මො ච නාමෙස න සක්කා භාජනෙන යාගුආදීනි විය පාතුං? නචවිධං පන ලොකුත්තරධම්මං නාමකායෙන චුසන්තො ආරම්මණතො සච්ඡිකරොන්තො පරිඤ්ඤාභිසමයාදීභි දුක්ඛාදීනි අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣන්තො ධම්මං පිචති නාම. සුඛං සෙතීති දෙසනාමත්තමෙවෙනං, චතුභිසි ඉරියාපටෙහි සුඛං විහරතීති අත්ථො. විජ්ජසන්තොති අනාවලොන නිරුපක්කිලෙසෙන. අරියජ්ජවෙදිතෙති බුද්ධාදීභි අරියෙහි පවෙදිතෙ සතිපට්ඨානාදිභෙදෙ ඛොධිපක්ඛියධම්මෙ. සදා රමතීති එවරුපො ධම්මපීති විජ්ජසන්තො වෙනසා විහරන්තො පණ්ඩිතවෙන සමන්තාගතො සදා රමති අභිරමතීති.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපන්නාදයො අභෙසුන්ති.

මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. පණ්ඩිතසාමණෙරවත්ථු

උදකඤ්චි නයන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පණ්ඩිතසාමණෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

අතීතෙ කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධො විසතිඛිණාසවසභස්සපරිවාරො බාරාණසිං අගමාසි. මනුස්සා අත්තනො බලං සල්ලක්ඛෙන්වා අට්ඨපි දසපි එකතො හුත්වා අගන්තුකදානාදීනි අදංසු. අටෙකදිවසං සත්ථා භත්තකිච්චපරියොසානෙ එවං අනුමොදනමකාසි –

“උපාසකා ඉධ එකච්චො ‘අත්තනො සන්තකමෙව දාතුං වට්ටති, කිං පරෙන සමාදපිතෙනා’ති අත්තනාව දානං දෙති, පරං න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදං ලභති, නො පරිවාරසම්පදං. එකච්චො පරං සමාදපෙති, අත්තනා න දෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පරිවාරසම්පදං ලභති, නො භොගසම්පදං. එකච්චො අත්තනාපි න දෙති, පරම්පි න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ නෙව භොගසම්පදං ලභති, න පරිවාරසම්පදං, විසාසාදොව හුත්වා ජීවති. එකච්චො අත්තනා ව දෙති, පරඤ්ච සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදම්පි ලභති පරිවාරසම්පදම්පි”ති.

තං සුත්වා සම්පෙ යීතො එකො පණ්ඩිතපුරියො චින්තෙසි – “අභං දානි තථා කර්ස්සාමි, යථා මෙ ද්වෙපි සම්පත්තියො භවිස්සන්ති”ති. සො සත්ථාරං චන්දිත්වා ආභ – “භන්තෙ, ස්වාතනාය මය්භං භික්ඛං ගණ්හථා”ති. “කිත්තකෙහි තෙ භික්ඛුහි අත්ථො”ති? “කිත්තකො පන වො, භන්තෙ, පරිවාරො”ති? “විසති භික්ඛුසභස්සානී”ති. “භන්තෙ, සබ්බෙහි සද්ධිං ස්වාතනාය මය්භං භික්ඛං ගණ්හථා”ති. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො ගාමං පවිසිත්වා, “අම්මතාතා, ස්වාතනාය මයා බුද්ධජ්ජවුඛො භික්ඛුසඛිසො නිමන්තිතො, තුම්භෙ යත්තකානං භික්ඛුනං දාතුං

සක්ඛිස්සථ, තත්තකානං දානං දෙථා” ති ආරොචෙත්වා විවරන්තො අත්තනො අත්තනො බලං සල්ලක්ඛෙත්වා “මයං දසන්නං දස්සාම, මයං වීසනියා, මයං සතස්ස, මයං පඤ්චසතාන”න්ති චුත්තෙ සබ්බෙසං වචනං ආදිතො පටියාය පණ්ණෙ ආරොපෙසි.

තෙන ව සමයෙන තස්මිං නගරෙ අතිදුග්ගතභාවෙනෙව “මහාදුග්ගතො” ති පඤ්ඤාතො එකො පුරිසො අත්ථි. සො තම්පි සම්මුඛාගතං දිස්වා, සම්ම මහාදුග්ගත, මයා ස්වාතන්තාය බුද්ධජපමුඛො භික්ඛුසඬ්ඨො නිමන්තිතො, ස්වෙ නගරවාසිනො දානං දස්සන්ති, “ත්වං කති භික්ඛු භොජෙස්සසි” ති? “සාමි, මයං කිං භික්ඛුහි, භික්ඛුහි නාම සධනානං අත්ථො, මයං පන ස්වෙ යාගුඅත්ථාය තණ්ඩුලනාලිමත්තම්පි නත්ථි, අහං හතිං කත්වා ජීවාමි, කිං මෙ භික්ඛුහි” ති? සමාදපකෙන නාම ඛ්‍යාත්තෙන හවිතබ්බං. තස්මා සො තෙන “නත්ථි” ති චුත්තෙපි තුණ්හිභූතො අහුත්වා එවමාහ – “සම්ම මහාදුග්ගත, ඉමස්මිං නගරෙ සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා සුබ්බමචත්ථං නිවාසෙත්වා නානාහරණපටිමණ්ඩිතා සිරිසයනෙ සයමානා බහු ජනා සම්පත්තිං අනුභවන්ති, ත්වං පන දිවසං හතිං කත්වා කුච්ඡිපුරණමත්තම්පි න ලභසි, එවං සත්තෙපි ‘අහං පුබ්බෙ පුඤ්ඤං අකතත්තා කිඤ්චි න ලභාමි’ ති න ජානාසි” ති? “ජානාමි, සාමි” ති. “අථ කස්මා ඉදානි පුඤ්ඤං න කරොසි, ත්වං යුවා බලසම්පන්නො, කිං තයා හතිං කත්වාපි යථාබලං දානං දාතුං න චට්ටති” ති? සො තස්මිං කට්ඨන්තෙයෙව සංවෙගජ්ජත්තො හුත්වා “මයං හම්පි එකං භික්ඛුං පණ්ණෙ ආරොපෙහි, කිඤ්චිදෙව හතිං කත්වා එකස්ස භික්ඛං දස්සාමි” ති ආහ. ඉතරො “කිං එකෙන භික්ඛුනා පණ්ණෙ ආරොපිතෙනා” ති න ආරොපෙසි? මහාදුග්ගතොපි ගෙහං ගන්ත්වා හරියං ආහ – “හද්දෙ, නගරවාසිනො ස්වෙ සඬ්ඨහත්තං කරිස්සන්ති, අහම්පි සමාදපකෙන ‘එකස්ස භික්ඛං දෙහි’ ති චුත්තො, මයම්පි ස්වෙ එකස්ස භික්ඛං දස්සාමා” ති. අථස්ස හරියා “මයං දලිද්දා, කස්මා තයා සම්පට්චින්න”න්ති අවත්වාච, “සාමි, හද්දකං තෙ කතං, මයං පුබ්බෙපි කිඤ්චි අදත්වා ඉදානි දුග්ගතා ජාතා, මයං උභොපි හතිං කත්වා එකස්ස භික්ඛං දස්සාම, සාමි” ති චත්වා උභොපි ගෙහා නික්ඛමිත්වා හතිට්ඨානං අගමංසු.

මහාසෙට්ඨී තං දිස්වා “කිං, සම්ම මහාදුග්ගත, හතිං කරිස්සසි” ති ප්‍රචිඡි. “ආම, අය්‍යා” ති. “කිං කරිස්සසි” ති? “යං තුම්හෙ කාරෙස්සථ, තං කරිස්සාමි” ති. “තෙන හි මයං ස්වෙ ද්වෙ තීණි භික්ඛුසතානි භොජෙස්සාම, එහි, දාරුනි ථාලෙහි” ති වාසිඵරසුං නිහරිත්වා දාපෙසි. මහාදුග්ගතො දළ්භං කච්ඡං බන්ධිත්වා මහුස්සාහජ්ජත්තො වාසිං පහාය ඵරසුං ගණ්හන්තො, ඵරසුං පහාය වාසිං ගණ්හන්තො දාරුනි ථාලෙති. අථ තං සෙට්ඨී ආහ – “සම්ම, ත්වං අජ්ජ අතිවිය උස්සාහජ්ජත්තො කම්මං කරොසි, කිං නු බො කාරණ”න්ති? “සාමි, අහං ස්වෙ එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමි” ති. තං සුත්වා සෙට්ඨී පසන්නමානසො විත්තෙසි – “අහො ඉමිනා දුක්කරං කතං, ‘අහං දුග්ගතො’ ති තුණ්හිභාවං අනාපජ්ජිත්වා ‘හතිං කත්වා එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමි’ ති වදති” ති. සෙට්ඨිහරියාපි තස්ස හරියං දිස්වා, “අම්ම, කිං කම්මං කරිස්සසි” ති ප්‍රචිඡිත්වා “යං තුම්හෙ කාරෙස්සථ, තං කරොමි” ති චුත්තෙ උදුක්ඛලසාලං පවෙසෙත්වා සුජපමුසලාදීනි දාපෙසි. සා නච්චන්ති විය

තුට්ටුපහට්ටා වීහිං කොට්ටෙති වෙව ඔවුණාති ව. අථ නං සෙට්ටිහරියා පුච්ඡි - “අම්ම, ත්වං අතිවිය තුට්ටුපහට්ටා කම්මං කරොසි, කිං නු ඛො කාරණං”න්ති? “අයො, ඉමං හතිං කත්වා මයම්පි එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමා”ති. තං සුත්වා සෙට්ටිහරියාපි තස්සං “අභො වතායං දුක්කරකාරිකා”ති පසිදි. සෙට්ටි මහාදුග්ගතස්ස දාරුනං ඵාලිතකාලෙ “අයං තෙ හතී”ති සාලිතං වතස්සො නාළියො දාපෙත්වා “අයං තෙ තුට්ටිදායො”ති අපරාපි වතස්සො නාළියො දාපෙසි.

සො ගෙහං ගත්ත්වා හරියං ආහ - “මයා හතිං කත්වා සාලි ලද්ධො, අයං නිවාපො භවිස්සති, තයා ලද්ධාය හතියා දධිතෙලකටුකහණ්ඩානි ගණ්හාහී”ති. සෙට්ටිහරියාපි පුත තස්සා එකං සප්පිකරොටිකඤ්චෙව දධිභාජනඤ්ච කටුකහණ්ඩඤ්ච සුද්ධතණ්ඩුලිනාළිඤ්ච දාපෙසි. ඉති ව උභින්නම්පි නව තණ්ඩුලනාළියො අහෙසුං. තෙ “දෙයාධම්මො නො ලද්ධො”ති තුට්ටුපහට්ටා පාතොව උට්ඨහිංසු. හරියා මහාදුග්ගතං ආහ - “ගච්ඡ, සාමි, පණ්ණං පරියෙසිත්වා ආහරා”ති. සො අන්තරාපණෙ පණ්ණං අදිස්වා නදීතීරං ගත්ත්වා “අප්ප අයානං භොජනං දාතුං ලභිස්සාමි”ති පහට්ටමානසො ගායන්තො පණ්ණං උච්චිනති. මහාජාලං බිපිත්වා යීතො කෙට්ටිටො “මහාදුග්ගතස්ස සද්දෙන භවිතබ්බං”න්ති තං පක්කොසිත්වා පුච්ඡි - “අතිවිය තුට්ටුවිත්තො ගායසි, කිං නු ඛො කාරණං”න්ති? “පණ්ණං උච්චිනාමි, සම්මා”ති. “කිං කරිස්සසි”ති? “එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමි”ති. “අභො සුඛිතො, භික්ඛු, සො තව කිං පණ්ණං බාදිස්සති”ති? “කිං කරොමි, සම්ම, අත්තනා ලද්ධපණ්ණෙන භොජෙස්සාමි”ති? “තෙන හි එහී”ති. “කිං කරොමි, සම්මා”ති? “ඉමෙ මච්ඡෙ ගහෙත්වා පාදග්ගනකානි අඬ්ඬග්ගනකානි කහාපණ්ණග්ගනකානි ව උද්දානානි කරොහී”ති. සො තථා අකාසි. බද්ධබද්ධෙ මච්ඡෙ නගරවාසිතො නිමන්තිතනිමන්තිතානං භික්ඛුනං අත්ථාය හරිංසු. තස්ස මච්ඡුද්දානානි කරොන්තස්සෙව භික්ඛාචාරවෙලා පාපුණි. සො වෙලං සල්ලක්ඛෙත්වා “ගම්ස්සාමහං, සම්ම, අයං භික්ඛුනං ආගමනවෙලා”ති ආහ. “අත්ථි පන කිඤ්චි මච්ඡුද්දානං”න්ති? “නත්ථි, සම්ම, සබ්බානි ඛිණානී”ති. “තෙන හි මයා අත්තනො අත්ථාය වාලුකාය නිබ්ණිත්වා වත්තාරො රොහිතමච්ඡා යපිතා, සවෙ භික්ඛුං භොජෙතුකාමොසි, ඉමෙ ගහෙත්වා ගච්ඡා”ති තෙ මච්ඡෙ තස්ස අදාසි.

තං දිවසං පන සත්ථා පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො මහාදුග්ගතං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අත්තො පට්ටිඨං දිස්වා “කිං නු ඛො භවිස්සති”ති ආවජ්ජෙන්තො “මහාදුග්ගතො ‘එකං භික්ඛුං භොජෙස්සාමි’ති හරියාය සද්ධිං හියොයා හතිං අකාසි, කතරං නු ඛො භික්ඛුං ලභිස්සති”ති වින්තෙත්වා “මනුස්සා පණ්ණෙන ආරොපිතසඤ්ඤාය භික්ඛු ගහෙත්වා අත්තනො අත්තනො ගෙහෙසු නිසිදාපෙස්සන්ති, මහාදුග්ගතො මං යපෙත්වා අඤ්ඤං භික්ඛුං න ලභිස්සති”ති උපධාරෙසි. බුද්ධා කිර දුග්ගතෙසු අනුකම්පං කරොන්ති. තස්මා සත්ථා පාතොව සරීරපට්ඨග්ගතං කත්වා “මහාදුග්ගතං සඬ්ගණ්භිස්සාමි”ති ගන්ධකුටිං පටිසිත්වා නිසිදි. මහාදුග්ගතෙපි මච්ඡෙ ගහෙත්වා ගෙහං පටිසන්තෙ සක්කස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො “කිං නු ඛො කාරණං”න්ති ඔලොකෙන්තො “හියොයා, මහාදුග්ගතො ‘එකස්ස භික්ඛුනො භික්ඛං දස්සාමි’ති

අත්තනො හරියාය සද්ධිං හතිං අකාසි, කතරං නු බො භික්ඛුං ලභිස්සති” ති වින්තෙත්වා “නත්ථෙතස්ස අඤ්ඤො භික්ඛු, සත්ථා පන මහාදුග්ගතස්ස සඬගහං කරස්සාමි” ති ගන්ධකුටියං නිසින්තො. මහාදුග්ගතො අත්තනො උපකප්පනකං යාගුහත්තං පණ්ණසුපෙයාමිපි තථාගතස්ස දදෙයා, “යංනුනාහං මහාදුග්ගතස්ස ගෙහං ගන්ත්වා හත්තකාරකකම්මං කරෙයා” ත්ති අඤ්ඤාතකවෙසෙන තස්ස ගෙහසම්පං ගන්ත්වා “අත්ථි නු බො කස්සචි කිඤ්චි හතියා කාතබ්බ” ත්ති පුච්ඡි. මහාදුග්ගතො තං දිස්වා ආහ – “සම්ම, කිං කම්මං කරස්සසි” ති? “අහං, සාමි, සබ්බසිප්පිකො, මය්හං අජානනසිප්පං නාම නත්ථි, යාගුහත්තාදිනිපි සම්පාදෙතුං ජානාමි” ති. “සම්ම, මයං තව කම්මෙන අත්ථිකා, තුය්හං පන කිඤ්චි දාතබ්බං හතිං න පස්සාමා” ති. “කිං පන තෙ කත්තබ්බ” ත්ති? “එකස්ස භික්ඛුස්ස භික්ඛං දාතුකාමොමිහි, තස්ස යාගුහත්තසංවිධානං ඉච්ඡාමි” ති. “සචෙ භික්ඛුස්ස භික්ඛං දස්සසි, න මෙ හතියා අත්ථො, කිං මම පුඤ්ඤං න වට්ටති” ති? “එවං සන්තෙ සාධු, සම්ම, පටිසා” ති. සො තස්ස ගෙහං පටිසිත්වා තෙලතණ්ඩුලාදිනි ආහරාපෙත්වා “ගච්ඡ, අත්තනො පත්තභික්ඛුං ආනෙහි” ති තං උයොපෙසි. දානවෙය්‍යාවට්ටිකොපි පණ්ණෙ ආරොපිතනියාමෙනෙව තෙසං තෙසං ගෙහානි භික්ඛු පහිණි.

මහාදුග්ගතො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “මය්හං පත්තභික්ඛුං දෙහි” ති ආහ. සො තස්මිං බණෙ සතිං ලභිත්වා “අහං තව භික්ඛුං පමුට්ඨො” ති ආහ. මහාදුග්ගතො තිබ්ණාය සත්තියා කුච්ඡියං පහටො විය, “සාමි, කස්මා මං නාසෙසි, අහං තයා හියොසා සමාදපිතො හරියාය සද්ධිං දිවසං හතිං කත්වා අප්ප පාතොව පණ්ණත්ථාය නදිතීරෙ ආභිණ්ඩිත්වා ආගතො, දෙහි මෙ එකං භික්ඛු” ත්ති බාහා පග්ගස්ස පරිදෙවි. මනුස්සා සන්තිපතිත්වා “කිමෙනං, මහාදුග්ගතා” ති පුච්ඡිංසු. සො තමත්ථං ආරොවෙසි. තෙ වෙය්‍යාවට්ටිකං පුච්ඡිංසු – “සච්චං කිර, සම්ම, තයා එස ‘හතිං කත්වා එකස්ස භික්ඛුස්ස භික්ඛං දෙහි’ ති සමාදපිතො” ති? “ආම, අය්‍යා” ති. “භාරියං තෙ කම්මං කතං, යො ත්වං එත්තකෙ භික්ඛු සංවිදහන්තො එතස්ස එකං භික්ඛුං නාදාසි” ති. සො තෙසං වචනෙන මඬිකුභුතො තං ආහ – “සම්ම මහාදුග්ගත, මා මං නාසසි, අහං තව කාරණා මහාවිහෙසං පත්තො, මනුස්සා පණ්ණෙ ආරොපිතනියාමෙන අත්තනො අත්තනො පත්තභික්ඛු නයිංසු, අත්තනො ගෙහෙ නිසින්තභික්ඛුං නීහරිත්වා දෙන්තො නාම නත්ථි, සත්ථා පන මුඛං ධොවිත්වා ගන්ධකුටියමෙව නිසින්තො, රාජයුවරාජසෙනාපතිආදයො සත්ථු ගන්ධකුටිතො නික්ඛමනං ඔලොකෙන්තා නිසින්තා සත්ථු පත්තං ගහෙත්වා ‘ගම්ස්සාමා’ ති. බුද්ධා නාම දුග්ගතෙ අනුකම්පං කරොන්ති, ත්වං විහාරං ගන්ත්වා ‘දුග්ගතොමිහි, හන්තෙ, මම සඬගහං කරොමා’ ති සත්ථාරං වන්ද, සචෙ තෙ පුඤ්ඤං අත්ථි, අද්ධා ලච්ඡසි” ති.

සො විහාරං අගමාසි. අථ නං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු විහාරෙ විසාසාදහාවෙන දිට්ඨත්තා රාජයුවරාජාදයො, “මහාදුග්ගත, න තාව හත්තකාලො, කස්මා ත්වං ආගච්ඡසි” ති ආහංසු. සො “ජානාමි, සාමි, ‘න තාව හත්තකාලො’ ති. සත්ථාරං පන වන්දිතුං ආගච්ඡාමි” ති වදන්තො ගන්ත්වා ගන්ධකුටියා උම්මාරෙ සිසං යපෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, “හන්තෙ, ඉමස්මිං නගරෙ මයා දුග්ගතතරො නත්ථි, අවස්සයො මෙ භොථ, කරොථ මෙ සඬගහ” ත්ති ආහ. සත්ථා ගන්ධකුටිද්වාරං

විවරිත්වා පත්තං නීහරිත්වා තස්ස හත්ථෙ යපෙසි. සො චක්කවත්තිසිරිං පත්තො විය අහොසි, රාජයුවරාජාදයො අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස මුඛානි ඔලොකයිංසු. සත්ථාරා දින්නපත්තඤ්ඤි කොචි ඉස්සරියවසෙන ගහෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. එවං පන වදිංසු, “සම්ම මහාදුග්ගත, සත්ථු පත්තං අම්භාකං දෙහි එත්තකං නාම තෙ ධනං දස්සාම, ත්වං දුග්ගතො ධනං ගණ්හාහි, කිං තෙ පත්තෙනා”ති? මහාදුග්ගතො “න කස්සචි දස්සාමි, න මෙ ධනෙන අත්ථො, සත්ථාරංයෙව හොපෙස්සාමි”ති ආහ. අවසෙසා තං යාවිත්වා පත්තං අලහිත්වා නිවත්තිංසු. රාජා පන “මහාදුග්ගතො ධනෙන පලොභියමානොපි සත්ථු පත්තං න දෙති, සත්ථාරා ච සයං දින්නපත්තං කොචි ගහෙතුං න සක්කොති, ඉමස්ස දෙය්‍යධම්මො නාම කිත්තකො භවිස්සති, ඉමිනා දෙය්‍යධම්මස්ස දින්නකාලෙ සත්ථාරං ආදාය ගෙහං නෙත්වා මය්හං සම්පාදිතං ආහාරං දස්සාමි”ති වින්තෙත්වා සත්ථාරා සද්ධිංයෙව අගමාසි. සක්කොපි දෙවරාජා යාගුබ්ජ්ජකහත්තසුපෙය්‍යපණ්ණාදීනි සම්පාදෙත්වා සත්ථු නිසීදනාරහං ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා නිසීදි.

මහාදුග්ගතො සත්ථාරං නෙත්වා “පටිසථ, හන්තෙ”ති ආහ. වසනගෙහඤ්චස්ස නීවං හොති, අනොනතෙන පටිසිතුං න සක්කා. බුද්ධා ච නාම ගෙහං පටිසන්තා න ඔනමිත්වා පටිසන්ති. ගෙහඤ්ඤි පටිසනකාලෙ මහාපථවී වා හෙට්ඨා ඔගච්ඡති, ගෙහං වා උද්ධං ගච්ඡති. ඉදං තෙසං සුදින්නදානස්ස ඵලං. පුන නික්ඛමිත්වා ගතකාලෙ සබ්බං පාකතිකමෙව හොති. තස්මා සත්ථා ධීතකොච ගෙහං පටිසිත්වා සක්කෙන පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. සත්ථරි නිසින්නෙ රාජා ආහ – “සම්ම මහාදුග්ගත, තයා අම්භාකං යාවත්තානම්පි සත්ථු පත්තො න දින්නො, පස්සාම තාව, කිදිසො තෙ සත්ථු සක්කාරො කතො”ති? අථස්ස සක්කො යාගුබ්ජ්ජකාදීනි විවරිත්වා දස්සෙසි. තෙසං වාසගන්ධො සකලනගරං ඡාදෙත්වා අට්ඨාසි. රාජා යාගුආදීනි ඔලොකෙත්වා හගවත්තං ආහ – “හන්තෙ, ‘අහං මහාදුග්ගතස්ස දෙය්‍යධම්මො කිත්තකො භවිස්සති, ඉමිනා දෙය්‍යධම්මෙ දින්නෙ සත්ථාරං ගෙහං නෙත්වා අත්තනො සම්පාදිතං ආහාරං දස්සාමි’ති වින්තෙත්වා ආගතො, මයා ඵවරූපො ආහාරො න දිට්ඨපුබ්බො, මයි ඉධ ධීතෙ මහාදුග්ගතො කිලමෙය්‍ය, ගච්ඡාමහ”න්ති සත්ථාරං වන්දිත්වා පක්කාමි. සක්කොපි සත්ථාරං යාගුආදීනි දත්වා සක්කච්චං පරිච්ඡි. සත්ථාපි කතහත්තකිච්චො අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි.

සක්කො මහාදුග්ගතස්ස සඤ්ඤං අදාසි. සො පත්තං ගහෙත්වා සත්ථාරං අනුගච්ඡි. සක්කො නිවත්තිත්වා මහාදුග්ගතස්ස ගෙහද්වාරෙ ධීතො ආකාසං ඔලොකෙසි. තාවදෙව ආකාසනො සත්තරතනවස්සං වස්සිත්වා තස්ස ගෙහෙ සබ්බභාජනානි පුරෙත්වා සකලං ගෙහං පුරෙසි. තස්ස ගෙහෙ ඔකාසො නාහොසි. තස්ස හරියා දාරකෙ හත්ථෙසු ගහෙත්වා නීහරිත්වා බහි අට්ඨාසි. සො සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්තො දාරකෙ බහි දිස්වා “කිං ඉද්”න්ති පුච්ඡි. “සාමි, සකලං නො ගෙහං සත්තහි රතනෙහි පුණ්ණං, පටිසිතුං ඔකාසො නත්ථි”ති. සො “අජ්ජෙව මෙ දානෙන විපාකො දින්නො”ති වින්තෙත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා, “කස්මා ආගතොසි”ති චුත්තෙ ආහ – “දෙව, ගෙහං මෙ සත්තහි රතනෙහි පුණ්ණං, තං ධනං ගණ්හාමා”ති. රාජා “අහො බුද්ධානං දින්නදානං, අජ්ජෙව මත්ථකං

පත්ත''න්ති වින්තෙත්වා තං ආහ - “කිං තෙ ලද්ධං වට්ටති” ති? “ධනහරණත්ථාය සකටසහස්සං, දෙවා” ති. රාජා සකටසහස්සං පෙසෙත්වා ධනං ආහරාපෙත්වා රාජඨගණ ඔකිරාපෙසි. තාලජපමාණො රාසි අහොසි. රාජා නගරෙ සන්නිපාතාපෙත්වා “ඉමස්මිං නගරෙ අත්ථි කස්සචි එත්තකං ධන” ති ප්‍රච්ඡි. “නත්ථි, දෙවා” ති. “එවං මහාධනස්ස කිං කාතුං වට්ටති” ති? “සෙට්ඨිට්ඨානං දාතුං වට්ටති, දෙවා” ති. රාජා තස්ස මහාසක්කාරං කත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං දාපෙසි.

අට්ඨස්ස පුබ්බෙ එකස්ස සෙට්ඨිනො ගෙහට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා “එත්ථ ජාතෙ ගච්ඡෙ හරාපෙත්වා ගෙහං උට්ඨාපෙත්වා වසාහි” ති ආහ. තස්ස තං යානං සොධෙත්වා සමං කත්වා භූමියා ඛඤ්ඤමානාය අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහච්ච නිධිකුම්භියො උට්ඨන්ති. තෙන රඤ්ඤො ආරොචිතෙ “තච පුඤ්ඤෙන නිබ්බත්තා, ත්වමෙව ගණ්භාහි” ති ආහ. සො ගෙහං කාරෙත්වා සත්තාහං බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස මහාදානං අදාසි. තතො පරමිපි යාවතායුකං තිට්ඨන්තො පුඤ්ඤානි කරිත්වා ආයුපරියොසානෙ දෙවලොකෙ නිබ්බන්තො.

එකං බුද්ධන්තරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධජපාදෙ තතො චුතො සාවත්ථියං සාරිපුත්තත්ථෙරස්සුපට්ඨාකකුලෙ සෙට්ඨිඨිතු කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්භි. අට්ඨස්සා මාතාපිතරො ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා ගබ්භපරිහාරං අදංසු. තස්සා අපරෙන සමයෙන එවරුපො දොහළො උජ්ජජ්ජි - “අහො වතාහං ධම්මදෙසනාපතිං ආදිං කත්වා පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං රොහිතමච්ඡරසෙන දානං දත්වා කාසායානි වත්ථානි නිවාසෙත්වා ආසනපරියන්තෙ නිසින්තා තෙසං භික්ඛුනං උච්ඡිට්ඨහත්තං පරිභුඤ්ජෙය්‍ය” ති. සා මාතාපිතූනං ආරොචෙත්වා තථා අකාසි, දොහළො පටිපස්සමිහි. අට්ඨස්සා තතො අපරෙසුපි සත්තසු මඬ්ගලෙසු රොහිතමච්ඡරසෙනෙව ධම්මදෙසනාපතිත්ථෙරස්සමුඛානි පඤ්ච භික්ඛුසතානි භොජෙසු. සබ්බං තිස්සකුමාරස්ස වත්ථුමිහි චුත්තනියාමෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයමස්ස පන මහාදුග්ගතකාලෙ දිත්තස්ස රොහිතමච්ඡරසදානස්සෙව නිස්සන්දො. නාමග්ගහණදිවසෙ පනස්ස, “හන්තෙ, දාසස්ස වො සික්ඛාපදානි දෙථා” ති මාතරා චුත්තෙ ථෙරො ආහ - “කොනාමො අයං දාරකො” ති? “හන්තෙ, ඉමස්ස දාරකස්ස කුච්ඡියං පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය ඉමස්මිං ගෙහෙ ජලා එළමුගාපි පණ්ඩිතා ජාතා, තස්මා මෙ පුත්තස්ස පණ්ඩිතොත්ථෙව නාමං භවිස්සති” ති. ථෙරො සික්ඛාපදානි අදාසි. ජාතදිවසතො පට්ඨාය පනස්ස “නාහං මම පුත්තස්ස අජ්ඣාසයං භින්දිස්සාමි” ති මාතු විත්තං උජ්ජජ්ජි. සො සත්තවස්සිකකාලෙ මාතරං ආහ - “අම්ම, ථෙරස්ස සන්නිකෙ පබ්බජිස්සාමි” ති. “සාධු, තාත, ‘අහං තච අජ්ඣාසයං න භින්දිස්සාමි’ ථෙව මනං උජ්ජජ්ජි” ති වත්වා ථෙරං නිමන්තෙත්වා භොජෙත්වා, “හන්තෙ, දාසො වො පබ්බජිතුකාමො, අහං ඉමං සායන්භසමයෙ විහාරං ආනෙස්සාමි” ති ථෙරං උය්‍යාපෙත්වා ඤාතකෙ සන්නිපාතාපෙත්වා “මම පුත්තස්ස ගිහිකාලෙ කත්තබ්බසක්කාරං අජ්ජෙව කරිස්සාමා” ති මහන්තං සක්කාරං කාරෙත්වා තං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා “ඉමං, හන්තෙ, පබ්බාජෙථා” ති ථෙරස්ස අදාසි.

ටෙරො පබ්බජ්ජාය දුක්කරභාවං ආවික්ඛිත්වා “කරිස්සාමහං, හන්තෙ,
 තුම්භාකං ඔවාද”න්ති චුත්තෙ “තෙන හි එහි”ති කෙසෙ තෙමෙත්වා
 තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආවික්ඛිත්වා පබ්බාපෙසි. මාතෘපිතරොපිස්ස සත්තාහං
 විහාරෙයෙව වසන්තා බුද්ධජපමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඝස්ස රොහිතමච්ඡරසෙනෙව දානං
 දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සායං ගෙහං අගමංසු. ටෙරො අට්ඨමෙ දිවසෙ අන්තොගාමං
 ගච්ඡන්තො තං ආදාය ගච්ඡති, හික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං නාගමාසි. කිං කාරණා? න
 තාවස්ස පත්තචීවරග්ගහණානි වා ඉරියාපථො වා පාසාදිකො හොති, අපිව විහාරෙ
 ටෙරස්ස කත්තබ්බවත්තං අත්ථි. ටෙරො හි හික්ඛුසඬ්ඝෙ අන්තොගාමං පට්ටියෙ
 සකලවිහාරං විවරන්තො අසම්මජ්ජනට්ඨානං සම්මජ්ජිත්වා තුව්ඡභාජනෙසු
 පාතීයපරිභොජනීයානි උපට්ඨපෙත්වා දුන්නික්ඛිත්තානි මඤ්චපීඨාදීනි
 පටිසාමෙත්වා පච්ඡා ගාමං පවිසති. අපිව “අඤ්ඤතිත්ථියා තුව්ඡවිහාරං පවිසිත්වා
 ‘පස්සථ සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකානං නිසින්තට්ඨානානි’ති වත්තුං මා
 ලහිංසු”ති සකලවිහාරං පටිජග්ගිත්වා පච්ඡා ගාමං පවිසති. තස්මා තං දිවසම්පි
 සාමණෙරෙන පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා දිවාතරං පිණ්ඩාය පාවිසි.

සාමණෙරො උපජ්ඣායෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ මාතිකං දිස්වා,
 “හන්තෙ, ඉදං කිං නාමා”ති පුච්ඡි. “මාතිකා නාම, සාමණෙරා”ති. “ඉමාය කිං
 කරොන්ති”ති? “ඉතො චිතො ව උදකං ආහරිත්වා අත්තනො සස්සකම්මං
 සම්පාදෙන්ති”ති. “කිං පන, හන්තෙ, උදකස්ස චිත්තං අත්ථි”ති?
 “නත්ථාචුසො”ති. “එවරූපං අචිත්තකං අත්තනො ඉච්ඡිතට්ඨානං හරන්ති,
 හන්තෙ”ති? “ආමාචුසො”ති. සො චිත්තෙසි – “සචෙ එවරූපම්පි අචිත්තකං
 අත්තනො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං හරිත්වා කම්මං කරොන්ති, කස්මා සචිත්තකාපි
 චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තෙත්වා සමණධම්මං කාතුං න සක්ඛිස්සන්ති”ති.
 අට්ටෙසො පුරතො ගච්ඡන්තො උසුකාරෙ සරදණ්ඩකං අග්ගිම්හි තාපෙත්වා
 අක්ඛිකොටියා ඔලොකෙත්වා උජුකං කරොන්තෙ දිස්වා, “ඉමෙ, හන්තෙ, කෙ
 නාමා”ති පුච්ඡි. “උසුකාරා නාමාචුසො”ති. “කිං පනෙතෙ කරොන්ති”ති?
 “අග්ගිම්හි තාපෙත්වා සරදණ්ඩකං උජුං කරොන්ති”ති. “සචිත්තකො, හන්තෙ,
 එසො”ති? “අචිත්තකො, ආචුසො”ති. සො චිත්තෙසි – “සචෙ අචිත්තකං
 ගහෙත්වා අග්ගිම්හි තාපෙත්වා උජුං කරොන්ති, කස්මා සචිත්තකාපි අත්තනො
 චිත්තං වසෙ වත්තෙත්වා සමණධම්මං කාතුං න සක්ඛිස්සන්ති”ති. අට්ටෙසො පුරතො
 ගච්ඡන්තො දාරුනි අරනෙමිනාහිආදීනි තච්ඡන්තෙ දිස්වා, “හන්තෙ, ඉමෙ කෙ
 නාමා”ති පුච්ඡි. “තච්ඡකා නාමාචුසො”ති. “කිං පනෙතෙ කරොන්ති”ති? “දාරුනි
 ගහෙත්වා යානකාදීනං වක්කාදීනි කරොන්ති, ආචුසො”ති. “එතානි පන
 සචිත්තකානි, හන්තෙ”ති? “අචිත්තකානි, ආචුසො”ති. අට්ඨස්ස එතදහොසි – “සචෙ
 අචිත්තකානි කට්ඨකලිඬගරානි ගහෙත්වා වක්කාදීනි කරොන්ති, කස්මා සචිත්තකා
 අත්තනො චිත්තං වසෙ වත්තෙත්වා සමණධම්මං කාතුං න සක්ඛිස්සන්ති”ති. සො
 ඉමානි කාරණානි දිස්වා, “හන්තෙ, සචෙ තුම්භාකං පත්තචීවරෙ තුම්භෙ
 ගණ්ඨෙය්‍යාථ, අහං නිවත්තෙය්‍ය”න්ති. ටෙරො “අයං අධුනා පබ්බජිතො

දහරසාමණෙරො මං අනුබන්ධමානො එවං වදෙති” ති විත්තං අනුප්පාදෙත්වා ව
“ආහර, සාමණෙරා” ති වත්වා අත්තනො පත්තචීවරං අග්ගහෙසි.

සාමණෙරොපි උපජ්ඣායං වන්දිත්වා නිවත්තන්තො, “හන්තෙ, මය්හං ආහාරං
ආහරන්තො රොහිතමච්ඡරසෙනෙව ආහරෙය්‍යාපා” ති ආහ. “කථං
ලභිස්සාමාචුසො” ති? “හන්තෙ, අත්තනො පුඤ්ඤෙන අලහන්තා මම පුඤ්ඤෙන
ලභිස්සාපා” ති ආහ. ටෙරො “දහරසාමණෙරස්ස ඛහි නිසින්තකස්ස පරිපන්ථොපි
හවෙය්‍යා” ති කුඤ්ඤිකං දත්වා “මය්හං වසනගබ්භස්ස ද්වාරං විවරිත්වා අන්තො
පවිසිත්වා නිසීදෙය්‍යාසී” ති ආහ. සො තථා කත්වා අත්තනො කරජකායෙ ඤාණං
ඔනාරොත්වා අත්තභාවං සම්මසන්තො නිසීදි. අථස්ස ගුණතෙජෙන සක්කස්ස
ආසනං උණ්භාකාරං දස්සෙසි. සො “කිං නු ඛො කාරණ” න්ති උපධාරොත්තො
“පණ්ඩිතසාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස පත්තචීවරං දත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ ති
නිවත්තො, මයාපි තත්ථ ගන්තුං වට්ටති” ති විත්තෙත්වා වත්තාරො මහාරාජෙ
ආමන්තෙත්වා “විහාරස්ස උපවනෙ වසන්තෙ සකුණෙ පලාපෙත්වා සමන්තනො
ආරක්ඛං ගණ්හපා” ති වත්වා වන්දදෙවපුත්තං “වන්දමණ්ඩලං ආකඩ්ඪිත්වා
ගණ්භාහි” ති, සූරියදෙවපුත්තං “සූරියමණ්ඩලං ආකඩ්ඪිත්වා ගණ්භාහි” ති වත්වා
සයං ගන්ත්වා ආවිඤ්ජනරජ්ජුට්ඨානෙ ආරක්ඛං ගහෙත්වා අට්ඨාසි, විහාරෙ
පුරාණපණ්ණස්ස පතත්තස්සපි සද්දො නාහොසි, සාමණෙරස්ස විත්තං එකග්ගං
අහොසි. සො අත්තරාහත්තෙයෙව අත්තභාවං සම්මසිත්වා තිණි ඵලානි පාපුණි.

ටෙරොපි “සාමණෙරො විහාරෙ නිසින්තො, තස්ස උපකප්පනකං භොජනං
අසුකකුලෙ නාම සක්කා ලද්ධු” න්ති එකං පෙමගාරවයුත්තං උපට්ඨාකකුලං
අගමාසි. තත්ථ ව මනුස්සා තං දිවසං රොහිතමච්ඡෙ ලභිත්වා ටෙරස්සෙව ආගමනං
ඔලොකෙත්තො නිසීදිංසු. තෙ ටෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා, “හන්තෙ, හද්දකං වො
කතං ඉධාගච්ඡන්තෙහි” ති අන්තොගෙහෙ පවෙසෙත්වා යාගුබ්ජ්ජකාදීනි දත්වා
රොහිතමච්ඡරසෙනස්ස පිණ්ඩපාතං අදංසු. ටෙරො හරණාකාරං දස්සෙසි. මනුස්සා
“පරිභුඤ්ජථ, හන්තෙ, හරණකහත්තම්පි ලභිස්සපා” ති වත්වා ටෙරස්ස
හත්තකිච්චාවසානෙ පත්තං රොහිතමච්ඡරසභොජනස්ස පුරොත්වා අදංසු. ටෙරො
“සාමණෙරො මෙ ඡාතො” ති සීසං අගමාසි. සත්ථාපි තං දිවසං කාලස්සෙව
භුඤ්ජිත්වා විහාරං ගන්ත්වා එවං ආවජ්ජෙසි – “පණ්ඩිතසාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස
පත්තචීවරං දත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ ති නිවත්තො, නිප්පජ්ජිස්සති නු ඛො
අස්ස පබ්බජිතකිච්ච” න්ති උපධාරොත්තො තිණ්ණං ඵලානං පත්තභාවං ඤත්වා
“අරහත්තස්ස උපනිස්සයො අත්ථි, නත්ථි” ති ආවජ්ජෙත්තො “අත්ථි” ති දිස්වා
“පුරොහත්තමෙව අරහත්තං පත්තුං සක්ඛිස්සති, න සක්ඛිස්සති” ති උපධාරොත්තො
“සක්ඛිස්සති” ති අඤ්ඤාසි. අථස්ස එතදහොසි – “සාරිපුත්තො සාමණෙරස්ස
හත්තං ආදාය සීසං ආගච්ඡති, අත්තරායම්පිස්ස කරෙය්‍ය ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං
ගහෙත්වා නිසීදිස්සාමි, අථ නං පඤ්ඤං පුච්ඡිස්සාමි, තස්මිං පඤ්ඤෙ විස්සජ්ජියමානෙ
සාමණෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිස්සති” ති. තතො ගන්ත්වා
ද්වාරකොට්ඨකෙ ධත්වා සම්පත්තං ටෙරං වත්තාරො පඤ්ඤෙ පුච්ඡි, පුට්ඨං පුට්ඨං
පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙසි.

තත්ත්වය ප්‍රවීණවිස්සර්ජන - සත්වා කිර නං ආහ - “සාරිපුත්ත, කිං තෙ ලද්ධ”න්ති? “ආහාරො, හන්තෙ”ති. “ආහාරො නාම කිං ආහරති, සාරිපුත්තා”ති? “වෙදනං, හන්තෙ”ති. “වෙදනං කිං ආහරති, සාරිපුත්තා”ති? “රූපං, හන්තෙ”ති. “රූපං පන කිං ආහරති, සාරිපුත්තා”ති? “එස්සං, හන්තෙ”ති. තත්‍රායං අධිප්පායො - “භික්ෂුවිජ්ජෙන හි පරිභුත්තො ආහාරො තස්ස බුද්ධං පරිහරිත්වා සුඛං වෙදනං ආහරති. ආහාරපරිභොගෙන සුඛිතස්ස සුඛාය වෙදනාය උප්පජ්ජමානාය සරීරෙ වණ්ණසම්පත්ති හොති. එවං වෙදනා රූපං ආහරති. සුඛිතො පන ආහාරජරූපවසෙන උප්පන්නසුඛසොමනස්සො ‘ඉදානි මෙ අස්සාදො ජාතො’ති නිජ්ජප්පන්නො වා නිසිදන්තො වා සුඛසම්පස්සං පටිලහති”ති.

එවං ඉමෙසු චතුසු පඤ්ඤාසු විස්සර්ජකෙසු සාමණෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තො. සත්වාපි ථෙරං ආහ - “ගච්ඡ, සාරිපුත්ත, තච සාමණෙරස්ස හත්තං දෙහි”ති. ථෙරො ගන්ත්වා ද්වාරං ආකොටෙසි. සාමණෙරො නික්ඛම්ත්වා ථෙරස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා එකමන්තං යපෙත්වා තාලවණ්ටෙන ථෙරං බිජි. අථ නං ථෙරො ආහ - “සාමණෙර, හත්තකිච්චං කරොහි”ති. “තුම්භෙ පන, හන්තෙ”ති. “කතං මයා හත්තකිච්චං, ත්ථං කරොහි”ති. සත්තවස්සිකදාරකො පබ්බජිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ තං ඛණං විකසිතපදුමුප්පලසදියො අරහත්තං පත්තො, පච්චවෙක්ඛිතට්ඨානං පන පච්චවෙක්ඛන්තො නිසිදිත්වා හත්තකිච්චමකාසි. තෙන පත්තං ධොවිත්වා පටිසාම්භකාලෙ චන්දදෙවපුත්තො චන්දමණ්ඩලං විස්සර්ජෙසි, සූරියදෙවපුත්තො සූරියමණ්ඩලං. චත්තාරො මහාරාජානො චතුද්දිසං ආරක්ඛං විස්සර්ජෙසුං, සක්කො දෙවරාජා ආවිඤ්ජනකෙ ආරක්ඛං විස්සර්ජෙසි. සූරියො මජ්ඣධානනො ගලිත්වා ගතො.

භික්ඛු උජ්ඣායංසු, “ජායා අධිකප්පමාණා ජාතා, සූරියො මජ්ඣධානනො ගලිත්වා ගතො, සාමණෙරෙන ච ඉදානෙව භුත්තං, කිං නු ඛො එත”න්ති. සත්වා තං පවත්තිං ඤත්වා ආගන්ත්වා ප්‍රවිජි - “භික්ඛවෙ, කිං කට්ඨං”ති? “ඉදං නාම, හන්තෙ”ති? “ආම, භික්ඛවෙ, පුඤ්ඤවතො සමණධම්මං කරණකාලෙ චන්දදෙවපුත්තො චන්දමණ්ඩලං, සූරියදෙවපුත්තො සූරියමණ්ඩලං ආකඨස්සිත්වා ගණ්හි, චත්තාරො මහාරාජානො විහාරොපවතෙ චතුද්දිසං ආරක්ඛං ගණ්හිංසු, සක්කො දෙවරාජා ආවිඤ්ජනකෙ ආරක්ඛං ගණ්හි, අහම්පි ‘බුද්ධොම්හි’ති අප්පොස්සක්කො නිසිදිතුං නාලත්ථං, ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ මම පුත්තස්ස ආරක්ඛං අග්ගහෙසිං, නෙත්තිකෙ ච මාතිකාය උදකං හරන්තෙ, උසුකාරෙ ච උසුං උජුං කරොන්තෙ, තච්ඡකෙ ච දාරුනි තච්ඡන්තෙ දිස්වා එත්තකං ආරම්මණං ගහෙත්වා පණ්ඩිතා අත්තානං දමෙත්වා අරහත්තං ගණ්හන්තියෙවා”ති චත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ -

80.

“උදකඤ්චි නයන්ති නෙත්තිකා, උසුකාරා නමයන්ති තෙජනං;
දාරුං නමයන්ති තච්ඡකා, අත්තානං දමයන්ති පණ්ඩිතා”ති.

තත්ථ උදකන්ති පථවියා ඵලට්ඨානං බණ්ණිත්වා ආවාට්ටියානං පුරෙත්වා මානිකං
 වා කත්වා රුක්ඛදොණිං වා යපෙත්වා අත්තනා ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං උදකං.
 නෙත්තීති නෙත්තිකා. තෙජනන්ති කණ්ඩං. ඉදං චුත්තං හොති – නෙත්තිකා
 අත්තනො රුචියා උදකං නයන්ති, උසුකාරාපි තාපෙත්වා තෙජනං නමයන්ති උසුං
 උජුං කරොන්ති. තච්ඡකාපි නෙමිආදීනං අත්ථාය තච්ඡන්තා දාරුං නමයන්ති
 අත්තනො රුචියා උජුං වා වඬිකං වා කරොන්ති. එවං එත්තකං ආරම්මණං කත්වා
 පණ්ඩිතා සොතාපත්තිමග්ගාදීනි උප්පාදෙන්තා අත්තනං දමයන්ති,
 අරහත්තප්පත්තා පන එකන්තදන්තා නාම හොන්තිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

පණ්ඩිතසාමණෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු

සෙලො යථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
 ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

පුටුප්පනා කිර සාමණෙරාදයො ථෙරං දිස්වා සීසෙපි කණ්ණෙසුපි නාසායපි
 ගහෙත්වා “කිං, චූළපිත, සාසනස්මිං න උක්කණ්ඨසි, අභිරමසි” ති වදන්ති. ථෙරො
 තෙසු නෙව කුප්ඤ්ඤිති, න දුස්සති. ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං “පස්සථාචුසො,
 ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරං දිස්වා සාමණෙරාදයො එවඤ්ඤෙවඤ්ඤෙව විහෙයෙන්නි, සො
 තෙසු නෙව කුප්ඤ්ඤිති, න දුස්සති” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කිං කටෙථ, භික්ඛවෙ” ති
 පුච්ඡිත්වා “ඉමං නාම, භන්තෙ” ති චුත්තෙ “ආම, භික්ඛවෙ, ඛිණ්ණසවා නාම නෙව
 කුප්ඤ්ඤන්ති, න දුස්සන්ති. සනසෙලසදිසා හෙතෙ අවලා අකම්පියා” ති වත්වා
 අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

81.

“සෙලො යථා එකසනො, වාතෙන න සමීරති;
 එවං නින්දාපසංසාසු, න සමිඤ්ජන්ති පණ්ඩිතා” ති.

තත්ථ නින්දාපසංසාසුති කිඤ්ඤාපි ඉධ ද්වෙ ලොකධම්මා චුත්තා, අත්ථො පන
 අට්ඨන්තම්පි වසෙන වෙදිතබ්බො. යථා හි එකසනො අසුසිරො සෙලො
 පුරත්ථිමාදිහෙදෙන වාතෙන න සමීරති න ඉඤ්ජති න වලති, එවං අට්ඨසුපි
 ලොකධම්මෙසු අප්ඤ්ඤාත්ථරන්තෙසු පණ්ඩිතා න සමිඤ්ජන්ති, පටිසවසෙන වා
 අනුනයවසෙන වා න වලන්ති න කම්පන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. කාණ්ඩානුච්ඡේද

යථාපි රහදොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡේතවනෙ විහරන්තො කාණ්ඩානරං ආරබ්භ කටෙසි. චන්ද්‍ර විනයෙ (පාවි. 230) ආගතමෙව.

තදා පන කාණ්ඩානරා අනුච්ඡේදනං ධීතරං පතිකුලං පෙසෙතුං පක්කෙසු පුච්ඡෙසු චතුක්ඛන්තුං චතුන්තං භික්ඛුනං දින්නකාලෙ සත්ථාරා තස්මිං චන්ද්‍රස්මිං සික්ඛාපදෙ පඤ්ඤත්තෙ කාණ්ඩාය සාමිකෙන අඤ්ඤාය පජාපතියා ආනීතාය කාණ්ඩාය නං පචන්තිං සුත්වා “ඉමෙහි මෙ සරාවාසො නාසිතො”ති දිට්ඨදිට්ඨෙ භික්ඛු අක්කොසති පරිභාසති. භික්ඛු තං වීරීං පටිපජ්ජිතුං න විසභිංසු. සත්ථා තං පචන්තිං ඤත්වා තත්ථ අගමාසි. කාණ්ඩානා සත්ථාරං චන්දිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසිදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං අදාසි. සත්ථා කතපාතරාසො “කහං කාණ්ඩා”ති පුච්ඡි. “එසා, හන්තෙ, තුම්හෙ දිස්වා මඬකුභුතා රොදන්ති ධීතා”ති. “කිං කාරණා”ති? “එසා, හන්තෙ, භික්ඛු අක්කොසති පරිභාසති, තස්මා තුම්හෙ දිස්වා මඬකුභුතා රොදමානා ධීතා”ති. අථ නං සත්ථා පක්කොසාපෙත්වා – “කාණ්ඩා, කස්මා මං දිස්වා මඬකුභුතා නිලිසිත්වා රොදසි”ති. අථස්සා මාතා තාය කතකිරියං ආරොචෙසි. අථ නං සත්ථා ආහ – “කිං පන කාණ්ඩානෙ මම සාවකා තයා දින්නකං ගණ්භිංසු, අදින්නක”න්ති? “දින්නකං, හන්තෙ”ති. “සචෙ මම සාවකා පිණ්ඩාය චරන්තා තච ගෙහද්වාරං පත්තා තයා දින්නකං ගණ්භිංසු, කො තෙසං දොසො”ති? “නත්ථි, හන්තෙ, අය්‍යානං දොසො”. “එතිස්සායෙව දොසො”ති. සත්ථා කාණ්ඩා ආහ – “කාණ්ඩා, මය්හං කිර සාවකා පිණ්ඩාය චරමානා ගෙහද්වාරං ආගතා, අථ තෙසං තච මාතරා පුච්ඡා දින්නා, කො නාමෙත්ථ මම සාවකානං දොසො”ති? “නත්ථි, හන්තෙ, අය්‍යානං දොසො, මය්හමෙව දොසො”ති සත්ථාරං චන්දිත්වා ඛමාපෙසි.

අථස්සා සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කටෙසි, සා සොනාපත්තිඵලං පාපුණි. සත්ථා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡන්තො රාජඬගණෙන පායාසි. රාජා දිස්වා “සත්ථා විය හණ්ඩ”ති පුච්ඡිත්වා “ආම, දෙවා”ති වුත්තෙ “ගච්ඡථ, මම ආගන්ත්වා චන්දනභාවං ආරොචෙවා”ති පෙසෙත්වා රාජඬගණෙ ධීතං සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා චන්දිත්වා “කහං, හන්තෙ, ගතාත්ථා”ති පුච්ඡි. “කාණ්ඩානාය ගෙහං, මහාරාජා”ති. “කිං කාරණා, හන්තෙ”ති? “කාණ්ඩා කිර භික්ඛු අක්කොසති පරිභාසති, තංකාරණා ගතොමිහි”ති. “කිං පන වො, හන්තෙ, තස්සා අනක්කොසනභාවො කතො”ති? “ආම, මහාරාජ, භික්ඛුනඤ්ච අනක්කොසිකා කතා, ලොකුත්තරකුටුම්භසාමිනී වා”ති. “හොතු, හන්තෙ, තුම්හෙහි සා ලොකුත්තරකුටුම්භසාමිනී කතා, අහං පන නං ලොකියකුටුම්භසාමිනී කිරිස්සාමි”ති චන්දවා රාජා සත්ථාරං චන්දිත්වා පටිනිවත්තො පටිච්ඡන්තමහායොග්ගං පභිණ්ණිත්වා කාණ්ඩා පක්කොසාපෙත්වා සබ්බාහරණෙහි අලඬකරිත්වා ඡේට්ඨධීතුවධානෙ යපෙත්වා “මම ධීතරං පොසෙතුං සමත්ථා ගණ්භන්තු”ති ආහ. අථෙකො සබ්බත්ථකමහාමත්තො “අහං දෙවස්ස ධීතරං පොසෙස්සාමි”ති තං අත්තනො ගෙහං නෙත්වා සබ්බං ඉස්සරියං පටිච්ඡාපෙත්වා “යථාරුචි පුඤ්ඤානි කරොහි”ති ආහ. තතො පට්ඨාය කාණ්ඩා චතුසු ද්වාරෙසු පුරිසෙ යපෙත්වා අත්තනා උපට්ඨාතබ්බෙ භික්ඛු ච භික්ඛුනියො ච

පරියෙසමානාපි න ලහති. කාණාය ගෙහද්වාරෙ පටියාදෙත්වා ය්පිතං
 බාදනීයභොජනීයං මහොසො විය පවත්තති. භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං
 “පුබ්බෙ, ආවුසො, චත්තාරො මහල්ලකත්ථෙරා කාණාය විජ්ජට්ඨාරං කරිංසු, සා
 එවං විජ්ජට්ඨාරිනී හුත්වාපි සත්ථාරං ආගම්ම සද්ධාසම්පදං ලභි. සත්ථාරා පුන තස්සා
 ගෙහද්වාරං භික්ඛුනං උපසංඝිකමනාරහං කතං. ඉදානි උපට්ඨාතබ්බෙ භික්ඛු වා
 භික්ඛුනියො වා පරියෙසමානාපි න ලහති, අහො බුද්ධා නාම අවිජරියගුණා”ති.
 සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා”ති
 පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව තෙහි
 මහල්ලකභික්ඛුහි කාණාය විජ්ජට්ඨාරො කතො, පුබ්බෙපි කරිංසුයෙව. න ච
 ඉදානෙව මයා කාණා මම වචනකාරිකා කතා, පුබ්බෙපි කතායෙවා”ති වත්වා
 තමත්ථං සොතුකාමෙහි භික්ඛුහි යාවිතො –

“යත්ථෙකො ලහතෙ බබ්බු, දුතියො තත්ථ ජායති;
 තතියො ච චතුත්ථො ච, ඉදං තෙ බබ්බුකා බිල”න්ති. (ජා. 1.1.137) –

ඉදං බබ්බුජාතකං විත්ථාරෙන කථෙත්වා “තදා චත්තාරො මහල්ලකභික්ඛු
 චත්තාරො බිළාරා අහෙසුං, මුසිකා කාණා, මණිකාරො අහමෙවා”ති ජාතකං
 සමොධානෙත්වා “එවං, භික්ඛවෙ, අතීතෙපි කාණා දුම්මනා ආවිලචිත්තා
 වික්ඛිත්තචිත්තා හුත්වා මම වචනෙන පසන්තඋදකරහදො විය විජ්ජසන්තචිත්තා
 අහොසි”ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

82.

“යථාපි රහදො ගම්භිරො, විජ්ජසන්නො අනාවිලො;
 එවං ධම්මානි සුත්වාන, විජ්ජසිදන්ති පණ්ඩිතා”ති.

තත්ථ රහදොති යො චතුරඤ්චිනියාපි සෙනාය ඔගාහන්තියා නබුහති එවරූපො
 උදකණ්ණොවො, සබ්බාකාරෙන පන චතුරාසිතියොජනසහස්සගම්භිරො
 නීලමහාසමුද්දො රහදො නාම. තස්ස හි හෙට්ඨා චත්තාලීසයොජනසහස්සමත්තෙ
 යානෙ උදකං මච්ඡෙහි වලති, උපරි තාවත්තකෙයෙව යානෙ උදකං වාතෙන වලති,
 මජ්ඣෙ චතුරයොජනසහස්සමත්තෙ යානෙ උදකං නිච්චලං තිට්ඨති. අයං ගම්භිරො
 රහදො නාම. එවං ධම්මානීති දෙසනාධම්මානි. ඉදං චුත්තං හොති – යථා නාම
 රහදො අනාකුලතාය විජ්ජසන්නො, අවලතාය අනාවිලො, එවං මම දෙසනාධම්මං
 සුත්වා සොතාපත්තිමග්ගාදිවසෙන නිරූපක්කිලෙසචිත්තතං ආපජ්ජන්තා
 විජ්ජසිදන්ති පණ්ඩිතා, අරහත්තජ්ජන්තා පන එකන්තවිජ්ජසන්නාව හොන්තීති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

කාණමාතුචත්ථු සත්තමං.

8. පඤ්චසතභික්ඛුචත්ථු

සබ්බත්ථ වෙ සප්පුරිසා වජන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ
විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි. දෙසනා වෙරඤ්ජායං සමුට්ඨිතා.

පයමබොධියඤ්ඤි හගවා වෙරඤ්ජං ගන්ත්වා වෙරඤ්ජෙන බ්‍රාහ්මණෙන
නිමන්තිතො පඤ්චභි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං වස්සං උපගඤ්ජී. වෙරඤ්ජො බ්‍රාහ්මණො
මාරාවට්ටනෙන ආවට්ටො එකදිවසම්පි සත්ථාරං ආරබ්භ සතිං න උප්පාදෙසි.
වෙරඤ්ජාපි දුබ්භික්ඛා අහොසි, භික්ඛු සන්තර්ඛාහිරං වෙරඤ්ජං පිණ්ඩාය වරින්වා
පිණ්ඩපාතං අලහන්තා කිලමිංසු. තෙසං අස්සවාණිජකා පත්ථපත්ථපුලකං භික්ඛං
පඤ්ඤාපෙසුං. තෙ කිලමන්තෙ දිස්වා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පථවොජං
හොජෙතුකාමො, උත්තරකුරුඤ්ච පිණ්ඩාය පවෙසෙතුකාමො අහොසි, සත්ථා තං
පටික්ඛිපි. භික්ඛුනං එකදිවසම්පි පිණ්ඩපාතං ආරබ්භ පරිත්තාසො නාහොසි,
ඉච්ඡාචාරං වජ්ජෙන්වා එව විහරිංසු. සත්ථා තත්ථ තෙමාසං වසින්වා වෙරඤ්ජං
බ්‍රාහ්මණං අපලොකෙන්වා තෙන කතසක්කාරසම්මානො තං සරණෙසු
පතිට්ඨාපෙන්වා තතො නික්ඛන්තො අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරමානො එකස්මිං
සමයෙ සාවත්ථීං පත්වා ජෙනවනෙ විහාසි, සාවත්ථීවාසිනො සත්ථු
ආගන්තුකහත්තානි කරිංසු. තදා පන පඤ්චසතමත්තා විසාසාදා භික්ඛු නිස්සාය
අන්තොවිහාරෙයෙව වසන්ති. තෙ භික්ඛුනං භුත්තාවසෙසානි පණිතහොජනානි
භුඤ්ජින්වා නිද්දායින්වා උට්ඨාය නදීතිරං ගන්ත්වා නදන්තා වග්ගන්තා
මල්ලමුට්ඨියුද්ධං යුජ්ඣන්තා කීළන්තා අන්තොවිහාරෙපි බ්‍හිවිහාරෙපි
අනාවාරමෙව වරන්තා විවරන්ති. භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං
“පස්සථාවුසො, ඉමෙ විසාසාදා දුබ්භික්ඛකාලෙ වෙරඤ්ජායං කඤ්චි විකාරං න
දස්සෙසුං, ඉදානි පන එවරුපානි පණිතහොජනානි භුඤ්ජින්වා අනෙකප්පකාරං
විකාරං දස්සෙන්තා විවරන්ති. භික්ඛු පන වෙරඤ්ජායම්පි උපසන්තරුපා විහරින්වා
ඉදානිපි උපසන්තුපසන්තාව විහරන්ති”ති. සත්ථා ධම්මසභං ගන්ත්වා, “භික්ඛවෙ,
කිං කපෙථා”ති පුච්ඡින්වා “ඉදං නාමා”ති චුත්තෙ “පුබ්බෙපෙතෙ ගද්දහයොනියං
නිබ්බත්තා පඤ්චසතා ගද්දහා හුත්වා පඤ්චසතානං ආජානියසින්ධවානං
අල්ලරසමුද්දිකපානකපිතාවසෙසං උච්ඡිට්ඨකසටං උදකෙන මද්දින්වා
මකවිපිලොතිකාහි පරිස්සාවිතත්තා ‘වොලොදක’න්ති සඬ්ඛං ගතං අප්පරසං
නිහීනං පිටින්වා මධුමත්තා විය නදන්තා විවරිංසුති වත්වා –

“වාලොදකං අප්පරසං නිහීනං,
පින්වා මදො ජායති ගද්දහානං;
ඉමඤ්ච පින්වාන රසං පණිතං,
මදො න සඤ්ජායති සින්ධවානං.

“අප්පං පිටින්වාන නිහීනප්චිට්ඨො,
සො මජ්ජති තෙන ජනින්ද පුට්ඨො;
ධොරය්හසිලී ච කුලම්භි ජාතො,
න මජ්ජති අග්ගරසං පිටින්වා”ති. (ජා. 1.2.65);

ඉදං වාලොදකජාතකං විත්ථාරොන කටෙත්වා “එවං, භික්ඛවෙ, සජ්ජුරිසා ලොකධම්මං විවජ්ජෙත්වා සුඛිතකාලෙපි දුක්ඛිතකාලෙපි නිබ්බිකාරාව භොන්ති” ති අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

83.

“සබ්බත්ථ වෙ සජ්ජුරිසා චජන්ති,
න කාමකාමා ලපයන්ති සන්තො;
සුඛෙන චුට්ඨා අථ වා දුඛෙන,
න උච්චාවචං පණ්ඩිතා දස්සයන්ති” ති.

තත්ථ සබ්බත්ථාති පඤ්චක්ඛන්ධාදිහෙදෙසු සබ්බධම්මෙසු. සජ්ජුරිසාති සුජුරිසා. චජන්තිති අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන අපකඩ්ඪන්තා ඡන්දරාගං විජහන්ති. කාමකාමාති කාමෙ කාමයන්තා කාමහෙතු කාමකාරණා. න ලපයන්ති සන්තොති බුද්ධාදයො සන්තො කාමහෙතු නෙව අත්තනා ලපයන්ති, න පරං ලපාපෙන්නි. යෙ භි භික්ඛාය පට්ට්ඨා ඉච්ඡාවාරෙ යිතා “කිං, උපාසක, සුඛං තෙ පුත්තදාරස්ස, රාජවොරාදිතං වසෙන ද්විපදවතුප්පදෙසු නත්ථි කොචි උපද්දවො” තිආදීනි වදන්ති, තාව තෙ ලපයන්ති නාම. තථා පන වත්වා “ආම, හත්තෙ, සබ්බෙසං නො සුඛං, නත්ථි කොචි උපද්දවො, ඉදානි නො ගෙහං පහුතඅත්තපානං, ඉධෙව වසථා” ති අත්තනං නිමන්තාපෙන්නා ලපාපෙන්නි නාම. සන්තො පන ඉදං උභයමිපි න කරොන්ති. සුඛෙන චුට්ඨා අථ වා දුඛෙනාති දෙසනාමත්තමෙතං, අට්ඨනි පන ලොකධම්මෙහි චුට්ඨා තුට්ඨිභාවමඬකුභාවවසෙන වා වණ්ණහණනඅවණ්ණහණනවසෙන වා උච්චාවචං ආකාරං පණ්ඩිතා න දස්සයන්තිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. ධම්මිකත්ථෙරවත්ථු

න අත්තහෙතුති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ධම්මිකත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙතො උපාසකො ධම්මෙන සමෙන අගාරං අජ්ඣාචසති. සො පබ්බජිතුකාමො හුත්වා එකදිවසං හරියාය සද්ධිං නිසීදිත්වා සුඛකථං කටෙන්නො ආහ — “භද්දෙ, ඉච්ඡාමහං පබ්බජිතු” ති. “තෙන භි, සාමී, ආගමෙහි තාව, යාවාහං කුච්ඡිගතං දාරකං විජායාමී” ති. සො ආගමෙත්වා දාරකස්ස පදසා ගමනකාලෙ පුන තං ආපුච්ඡිත්වා “ආගමෙහි තාව, සාමී, යාවායං වයප්පත්තො භොති” ති වුත්තෙ “කිං මෙ ඉමාය අපලොකිතාය වා අනපලොකිතාය වා, අත්තනො දුක්ඛනිස්සරණං කරස්සාමී” ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජී. සො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සටෙන්නො වායමන්තො අත්තනො පබ්බජිතකිච්චං නිට්ඨපෙත්වා තෙසං දස්සනත්ථාය පුන සාවත්ථිං ගන්ත්වා පුත්තස්ස ධම්මකථං කටෙසි. සොපි නික්ඛමිත්වා පබ්බජී,

පබ්බජිත්වා ච පන න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. පුරාණදුතියිකාපිස්ස “යෙසං අත්ථාය අහං සරාවාසෙ වසෙය්‍යං, තෙ උභොපි පබ්බජිතා, ඉදානි මෙ කිං සරාවාසෙන, පබ්බජිස්සාමි” ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජි, පබ්බජිත්වා ච පන න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. අට්ඨකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “ආවුසො, ධම්මිකඋපාසකො අත්තනො ධම්මෙ පතිට්ඨිතත්තා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තො පුත්තදාරස්සාපි පතිට්ඨා ජාතො” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා” ති පුච්ඡිත්වා ‘ඉමාය නාමා’ ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතෙන නාම නෙව අත්තහෙනු, න පරහෙනු සමිද්ධි ඉච්ඡිතබ්බා, ධම්මිකෙනෙව පන ධම්මපටිසරණෙන භවිතබ්බ” ති අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

84.

“න අත්තහෙනු න පරස්ස හෙනු,
න පුත්තම්ච්ඡෙ න ධනං න රට්ඨං;
න ඉච්ඡෙය්‍ය අධම්මෙන සමිද්ධිමත්තනො,
ස සීලවා පඤ්ඤවා ධම්මිකො සියා” ති.

තත්ථ න අත්තහෙනු පණ්ඩිතො නාම අත්තහෙනු වා පරහෙනු වා පාපං න කරොති. න පුත්තම්ච්ඡෙති පුත්තං වා ධනං වා රට්ඨං වා පාපකම්මෙන න ඉච්ඡෙය්‍ය, එතානිපි ඉච්ඡතො පාපකම්මං න කරොතියෙවාති අත්ථො. සමිද්ධිමත්තනොති යා අත්තනො සමිද්ධි, තම්පි අධම්මෙන න ඉච්ඡෙය්‍ය, සමිද්ධිකාරණාපි පාපං න කරොතීති අත්ථො. ස සීලවාති යො එවරුපො පුග්ගලො, සො එව සීලවා ච පඤ්ඤවා ච ධම්මිකොව සියා, න අඤ්ඤොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ධම්මිකත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. ධම්මස්සවනවත්ථු

අප්පකා තෙ මනුස්සෙසුති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ධම්මස්සවනං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සාවත්ථියං කිර එකච්චිවාසිනො මනුස්සා සමග්ගා හුත්වා ගණබන්ධෙන දානං දත්වා සබ්බරත්තිං ධම්මස්සවනං කාරෙසුං, සබ්බරත්තිං පන ධම්මං සොතුං නාසක්ඛිංසු. එකච්චෙ කාමරතිනිස්සිතා හුත්වා, පුන ගෙහමෙව ගතා, එකච්චෙ දොසනිස්සිතා හුත්වා, එකච්චෙ මානනිස්සිතා හුත්වා, එකච්චෙ ථීනමිද්ධසමඛිගිනො හුත්වා තත්ථෙව නිසීදිත්වා පවලායන්තා සොතුං නාසක්ඛිංසු. පුනදිවසෙ භික්ඛු තං පවත්තිං ඤත්වා ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, ඉමා සත්තා නාම යෙභුයොන භවතිස්සිතා, භවෙසු එව ලග්ගා

විහරන්ති, පාරගාමීනො නාම අප්පකා’’ති අනුසන්ධිං සට්ඨන්තා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා ආහ –

85.

“අප්පකා තෙ මනුස්සෙසු, යෙ ජනා පාරගාමීනො;
අථායං ඉතරා පජා, තීරමෙවානුධාවති.

86.

“යෙ ච බො සම්මදක්ඛානෙ, ධම්මෙ ධම්මානුවත්තිනො;
තෙ ජනා පාරමෙස්සන්ති, මච්චුධෙය්‍යං සුදුත්තර’’න්ති.

තත්ථ අප්පකාති ථොකා න බහු. පාරගාමීනොති නිබ්බානපාරගාමීනො. අථායං ඉතරා පජාති යා පනායං අවසෙසා පජා සක්කායදිට්ඨිතීරමෙව අනුධාවති, අයමෙව බහුතරාති අත්ථො. සම්මදක්ඛානෙති සම්මා අක්ඛානෙ සුකථිතෙ. ධම්මෙති දෙසනාධම්මෙ. ධම්මානුවත්තිනොති තං ධම්මං සුත්වා තදනුවිජ්ජිකං පටිපදං පුරෙත්වා මග්ගඵලසච්ඡිකරණෙන ධම්මානුවත්තිනො. පාරමෙස්සන්තිති තෙ ඵවරූපා ජනා නිබ්බානපාරං ගමිස්සන්ති. මච්චුධෙය්‍යන්ති කිලෙසමාරසඬ්ඛාතස්ස මච්චුස්ස නිවාසට්ඨානභූතං තෙභුමිකවට්ටං. සුදුත්තරන්ති යෙ ජනා ධම්මානුවත්තිනො, තෙ ඵතං සුදුත්තරං දුරතික්කමං මාරධෙය්‍යං තරිත්වා අතික්කමිත්වා නිබ්බානපාරං ගමිස්සන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ධම්මස්සවනවත්ථු දසමං.

11. පඤ්චසතආගන්තුකභික්ඛුවත්ථු

කණ්ඨං ධම්මං විජ්ජහායාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ ආගන්තුකෙ භික්ඛු ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

කොසලරට්ඨෙ කිර පඤ්චසතා භික්ඛු වස්සං වසිත්වා වුට්ඨවස්සා “සත්ථාරං පස්සිස්සාමා’’ති ජෙනවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ඵකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙසං වරියපටිපක්ඛං නිසාමෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි –

87.

“කණ්ඨං ධම්මං විජ්ජහාය, සුක්කං භාවෙථ පණ්ඩිතො;
ඔකා අනොකමාගම්ම, විවෙකෙ යත්ථ දුරමං.

88.

“තත්‍රාභිරතිමිච්ඡෙය්‍ය, භිත්වා කාමෙ අකිඤ්චනො;
පරියොදපෙය්‍ය අත්තානං, චිත්තක්ලෙසෙහි පණ්ඩිතො.

89.

“යෙසං සම්බොධියඬගෙසු, සම්මා චිත්තං සුභාවිතං;
ආදානපට්ඨිස්සග්ගෙ, අනුපාදාය යෙ රතා;
බිණාසවා ජුතිමත්තො, තෙ ලොකෙ පරිනිබ්බතා” ති.

තත්ථ කණ්භං ධම්මන්ති කායසුචරිතාදිහෙදං අකුසලං ධම්මං විජ්ජහාය ජහිත්වා.
සුක්කං භාවෙට්ඨාති පණ්ඩිතො හික්ඛු අහිනික්ඛමනතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා
කායසුචරිතාදිහෙදං සුක්කං ධම්මං භාවෙය්‍ය. කථං? ඔකා අනොකමාගම්මාති ඔකං
වුව්වති ආලයො, අනොකං වුව්වති අනාලයො, ආලයතො නික්ඛමිත්වා
අනාලයසඬබාතං නිබ්බාතං පටිච්ච ආරබ්භ තං පත්ථයමානො භාවෙය්‍යාති අත්ථො.
තත්‍රාහිරතීච්ඡෙය්‍යාති යස්මිං අනාලයසඬබාතෙ විවෙකෙ නිබ්බාතෙ ඉමෙහි
සත්තෙහි දුරහිරමං, තත්‍ර අහිරතිං ඉච්ඡෙය්‍ය. හිත්වා කාමෙති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ
හිත්වා අකිඤ්චනො හුත්වා විවෙකෙ අහිරතිං ඉච්ඡෙය්‍යාති අත්ථො.
චිත්තක්කලෙසෙහිති පඤ්චහි නිවරණෙහි, අත්තානං පරියොදපෙය්‍ය වොදාපෙය්‍ය,
පරිසොධෙය්‍යාති අත්ථො. සම්බොධියඬගෙසුති සම්බොජ්ඣඬගෙසු. සම්මා චිත්තං
සුභාවිතන්ති හෙතුනා නයෙන චිත්තං සුට්ඨු භාවිතං වඩ්ඪිතං. ආදානපට්ඨිස්සග්ගෙති
ආදානං වුව්වති ගහණං, තස්ස පට්ඨිස්සග්ගසඬබාතෙ අග්ගහණෙ වතුහි උපාදානෙහි
කිඤ්චි අනුපාදිශිත්වා යෙ රතාති අත්ථො. ජුතිමත්තොති ආනුභාවවත්තො,
අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණජුතියා ඛන්ධාදිහෙදෙ ධම්මෙ ජොතෙත්වා ඨිතාති අත්ථො. තෙ
ලොකෙති ඉමස්මිං ඛන්ධාදිලොකෙ පරිනිබ්බතා නාම අරහත්තපත්තිතො පට්ඨාය
කිලෙසවට්ඨස්ස ඛෙපිතත්තා සඋපාදිසෙසෙන, වර්මචිත්තනිරොධෙන
ඛන්ධවට්ඨස්ස ඛෙපිතත්තා අනුපාදිසෙසෙන වාති ද්විති පරිනිබ්බාතෙහි පරිනිබ්බතා,
අනුපාදානො විය පදිපො අපණ්ණත්තිකභාවං ගතාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

පඤ්චසතආගන්තුකහික්ඛුවත්ථු ඵකාදසමං.

පණ්ඩිතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජට්ඨො වග්ගො.

7. අරහත්තවග්ගො

1. ජීවකපඤ්ඤවත්ථු

ගතද්ධිනොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජීවකම්බවනෙ විහරන්තො ජීවකෙන
පුට්ඨපඤ්ඤං ආරබ්භ කටෙසි. ජීවකවත්ථු ඛන්ධකෙ (මහාව. 326 ආදයො)
විත්ථාරිතමෙව.

එකස්මිං පන සමයෙ දෙවදත්තො අජාතසත්තුනා සද්ධිං එකතො භුත්වා ගිජ්ඣකුටං අභිරුහිත්වා පදුට්ඨවිත්තො “සත්ථාරං වධිස්සාමි”ති සිලං පවිජ්ඣති. තං ද්වෙ පබ්බතකුටානි සම්පට්ඨිංසු. තතො හිජ්ජිත්වා ගතා පපටිකා භගවතො පාදං පහරිත්වා ලොහිතං උජ්ජාදෙසි, භුසා වෙදනා පවත්තිංසු. හික්ඛු සත්ථාරං මද්දකුච්ඡිං නයිංසු. සත්ථා තතොපි ජීවකම්බවනං ගත්තුකාමො “තත්ථ මං නෙථා”ති ආහ. හික්ඛු භගවත්තං ආදාය ජීවකම්බවනං අගමංසු. ජීවකො තං පවත්තිං සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වණපටිකම්මත්ථාය තිබ්බණ්ණසජ්ජං දත්වා වණං බන්ධිත්වා සත්ථාරං එතදවොච – “භත්තෙ, මයා අන්තොනගරෙ එකස්ස මනුස්සස්ස භෙසජ්ජං කතං, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුත ආගමිස්සාමි, ඉදං භෙසජ්ජං යාව මමාගමනා බද්ධනියාමෙනෙව තිට්ඨතු”ති. සො ගන්ත්වා තස්ස පුරිසස්ස කත්තබ්බකිච්චං කත්වා ද්වාරපිදහනවෙලාය ආගච්ඡන්තො ද්වාරං න සම්පාපුණි. අථස්ස එතදභොසි – “අහො මයා භාරියං කම්මං කතං, ය්වාහං අඤ්ඤතරස්ස පුරිසස්ස විය තථාගතස්ස පාදෙ තිබ්බණ්ණසජ්ජං දත්වා වණං බන්ධිං, අයං තස්ස මොචනවෙලා, තස්මිං අමුච්චමානෙ සබ්බරත්තිං භගවතො සරීරෙ පරිලාභො උජ්ජප්පිස්සති”ති. තස්මිං බණ්ණ සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – “ආනන්ද, ජීවකො සායං ආගච්ඡන්තො ද්වාරං න සම්පාපුණි, ‘අයං වණස්ස මොචනවෙලා’ති පන වින්තෙසි, මොචෙසි න”ත්ති. ථෙරො මොචෙසි, වණො රුක්ඛතො ඡල්ලි විය අපගතො. ජීවකො අන්තොඅරුණයෙව සත්ථු සන්තිකං වෙගෙන ආගන්ත්වා “කිං නු බො, භත්තෙ, සරීරෙ වො පරිලාභො උජ්ජන්තො”ති පුච්ඡි. සත්ථා “තථාගතස්ස බො, ජීවක, බොධිමණ්ඩෙයෙව සබ්බපරිලාභො වූපසන්තො”ති අනුසන්ධිං සට්ඨන්තො ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

90.

“ගතද්ධිනො විසොකස්ස, විජ්ජමුත්තස්ස සබ්බධි;
සබ්බගන්ථජ්ජහිනස්ස, පරිලාභො න විජ්ජති”ති.

තත්ථ ගතද්ධිනොති ගතමග්ගස්ස කන්තාරද්ධා වට්ඨද්ධාති ද්වෙ අද්ධා නාම. තෙසු කන්තාරපටිපන්නො යාව ඉච්ඡිතට්ඨානං න පාපුණාති, තාව අද්ධිකොයෙව, එතස්මිං පන පත්තෙ ගතද්ධි නාම භොති. වට්ඨසන්තිස්සිතාපි සත්තා යාව වට්ඨෙ වසන්ති, තාව අද්ධිකා එව. කස්මා? වට්ඨස්ස අබ්බෙසිතත්තා. සොනාපන්නාදයොපි අද්ධිකා එව, වට්ඨං පන බෙපෙත්වා යිතො බිණ්ණසවො ගතද්ධි නාම භොති. තස්ස ගතද්ධිනො. විසොකස්සාති වට්ඨමූලකස්ස සොකස්ස විගතත්තා විසොකස්ස. විජ්ජමුත්තස්ස සබ්බධිති සබ්බෙසු බන්ධාදිධම්මෙසු විජ්ජමුත්තස්ස, සබ්බගන්ථජ්ජහිනස්සාති චතුත්තම්පි ගන්ථානං පහිනත්තා සබ්බාගන්ථජ්ජහිනස්ස. පරිලාභො න විජ්ජතීති දුට්ඨො පරිලාභො කායිකො චෙතසිකො වාති. තෙසු බිණ්ණසවස්ස සීතුණ්හාදිවසෙන උජ්ජන්තත්තා කායිකපරිලාභො අනිබ්බුතොච, තං සන්ධාය ජීවකො පුච්ඡති. සත්ථා පන ධම්මරාජනාය දෙසනාවිධිකුසලනාය චෙතසිකපරිලාභවසෙන දෙසනං විනිවත්තෙන්තො, “ජීවක, පරමත්ථෙත එවරුපස්ස බිණ්ණසවස්ස පරිලාභො න විජ්ජති”ති ආහ.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ජීවකපඤ්චත්ථු පයමං.

2. මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු

උයුක්ඤ්ජන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙච්චනෙ විහරන්තො
මහාකස්සපත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ සත්ථා රාජගහෙ වුට්ඨවස්සො “අද්ධමාසච්චයෙන වාරිකං
පක්කම්ස්සාමි”ති භික්ඛූනං ආරොවාපෙසි. චත්තං කිරෙතං බුද්ධානං භික්ඛූහි සද්ධිං
වාරිකං වරිතුකාමානං “එවං භික්ඛූ අත්තනො පත්තපචනචීවරරජනාදීනි කත්වා සුඛං
ගම්ස්සන්ති”ති “ඉදානි අද්ධමාසච්චයෙන වාරිකං පක්කම්ස්සාමි”ති භික්ඛූනං
ආරොවාපනං. භික්ඛූසු පන අත්තනො පත්තචීවරාදීනි කරොන්තෙසු
මහාකස්සපත්ථෙරොපි චීවරානි ධොවි. භික්ඛූ උජ්ඣායංසු “ථෙරො කස්මා චීවරානි
ධොවති, ඉමස්මිං නගරෙ අත්තො ව බහි ව අට්ඨාරස මනුස්සකොට්ඨො වසන්ති.
තත්ථ යෙ ථෙරස්ස න ඤාතකා, තෙ උපට්ඨාකා, යෙ න උපට්ඨාකා, තෙ ඤාතකා.
තෙ ථෙරස්ස චතුහි පච්චයෙහි සම්මානසක්කාරං කරොන්ති. එත්තකං උපකාරං
පභාය එස කහං ගම්ස්සති? සවෙපි ගච්ඡෙය්‍ය, මාපමාදකන්දරතො පරං න
ගම්ස්සති”ති. සත්ථා කිර යං කන්දරං පත්ථා නිවත්තෙතබ්බසුත්තකෙ භික්ඛූ
“තුම්හෙ ඉතො නිවත්තථ, මා පමජ්ජිත්ථා”ති වදති. තං “මාපමාදකන්දර”න්ති
වුච්චති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

සත්ථාපි වාරිකං පක්කමන්තො වින්තෙසි – “ඉමස්මිං නගරෙ අත්තො ව බහි ව
අට්ඨාරස මනුස්සකොට්ඨො වසන්ති. මනුස්සානං මඬිගලාමඬිගලට්ඨානෙසු භික්ඛූහි
ගන්තබ්බං හොති, න සක්කා විහාරං තුව්ඡං කාතුං, කං නු ඛො නිවත්තෙස්සාමි”ති?
අථස්ස එතදහොසි – “කස්සපස්ස හෙතෙ මනුස්සා ඤාතකා ව උපට්ඨාකා ව,
කස්සපං නිවත්තෙතුං වට්ටති”ති. සො ථෙරං ආහ – “කස්සප, න සක්කා විහාරං
තුව්ඡං කාතුං, මනුස්සානං මඬිගලාමඬිගලට්ඨානෙසු භික්ඛූහි අත්ථො හොති, ත්ථං
අත්තනො පරිසාය සද්ධිං නිවත්තස්සු”ති. “සාධු, හන්තෙ”ති ථෙරො පරිසං ආදාය
නිවත්ති. භික්ඛූ උපජ්ඣායංසු “දිට්ඨං වො, ආවුසො, නනු ඉදානෙව අම්හෙහි වුත්තං
‘මහාකස්සපො කස්මා චීවරානි ධොවති, න එසො සත්ථාරා සද්ධිං ගම්ස්සති’ති, යං
අම්හෙහි වුත්තං, තදෙව ජාත’න්ති. සත්ථා භික්ඛූනං කථං සුත්ථා නිවත්තිත්ථා
ධීතො ආහ – “භික්ඛවෙ, කිං නාමෙතං කපෙථා”ති? “මහාකස්සපත්ථෙරං ආරබ්භ
කපෙම, හන්තෙ”ති අත්තනා කථිතනියාමෙනෙව සබ්බං ආරොවෙසුං. තං සුත්ථා
සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, තුම්හෙ කස්සපං ‘කුලෙසු ව පච්චයෙසු ව ලග්ගො’ති වදෙථ,
සො ‘මම වචනං කරිස්සාමි’ති නිවත්තො. එසො හි පුබ්බෙ පත්ථනං
කරොන්තොයෙව ‘චතුසු පච්චයෙසු අලග්ගො වන්දුපමො හුත්ථා කුලානි
උපසඬ්ඤාමිතුං සමත්ථො හවෙය්‍ය’න්ති පත්ථනං අකාසි. නත්ථෙතස්ස කුලෙ වා
පච්චයෙ වා ලග්ගො, අහං වන්දොපමජ්ජපට්ඨෙවෙව (සං. නි. 2.146)

අරියවංසජපටිපදඤ්ච කථෙන්නො මම පුත්තං කස්සපං ආදිං කත්වා කථෙසි”න්ති ආහ.

භික්ඛු සත්ථාරං පුච්ඡිංසු – “භන්තෙ, කදා පන ථෙරෙන පත්ථනා යපිතා”ති? “සොතුකාමාත්ථ, භික්ඛවෙ”ති? “ආම, භන්තෙ”ති. සත්ථා තෙසං, “භික්ඛවෙ, ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදී”ති වත්වා පදුමුත්තරපාදමුලෙ තෙන යපිතපත්ථනං ආදිං කත්වා සබ්බං ථෙරස්ස පුබ්බවරිතං කථෙසි. තං ථෙරපාළියං (ථෙරගා. 1054 ආදයො) විත්ථාරිතමෙව. සත්ථා පන ඉමං ථෙරස්ස පුබ්බවරිතං විත්ථාරෙත්වා “ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, අහං චන්දොපමජ්ජපටිපදඤ්චෙව අරියවංසජපටිපදඤ්ච මම පුත්තං කස්සපං ආදිං කත්වා කථෙසිං, මම පුත්තස්ස කස්සපස්ස පච්චයෙසු වා කුලෙසු වා විහාරෙසු වා පරිවෙණෙසු වා ලග්ගො නාම නත්ථී, පල්ලලෙ ඔතරිත්වා තත්ථ වරිත්වා ගච්ඡන්තො රාජහංසො විය කත්ථවි අලග්ගොයෙව මම පුත්තො”ති අනුසන්ධිං සට්ඨෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

91.

“උයුඤ්ජන්ති සතීමන්තො, න නිකෙතෙ රමන්ති තෙ;
හංසාව පල්ලලං හිත්වා, ඔකමොකං ජහන්ති තෙ”ති.

තත්ථ උයුඤ්ජන්ති සතීමන්තොති සතිවෙපුල්ලජපත්තා ඛිණ්ණාසවා අත්තනා පටිවිද්ධගුණෙසු ඤානවිපස්සනාදීසු ආවජ්ජනසමාපජ්ජනවුට්ඨානාධිට්ඨානපච්චවෙක්ඛණාහි යුඤ්ජන්ති සට්ඨෙත්ති. න නිකෙතෙ රමන්ති තෙති තෙසං ආලයෙ රති නාම නත්ථී. හංසාවාති දෙසනාසීසමෙතං, අයං පනෙත්ථ අත්ථො – යථා ගොවරසම්පන්නෙ පල්ලලෙ සකුණා අත්තනො ගොවරං ගහෙත්වා ගමනකාලෙ “මම උදකං, මම පදුමං, මම උජ්ජලං, මම කණ්ණිකා”ති තස්මිං යානෙ කඤ්චි ආලයං අකත්වා අනපෙක්ඛාව තං යානං පහාය උජ්ජතිත්වා ආකාසෙ කීළමානා ගච්ඡන්ති; එවමෙව ඛිණ්ණාසවා යත්ථ කත්ථවි විහරන්තාපි කුලාදීසු අලග්ගා එව විහරිත්වා ගමනසමයෙපි තං යානං පහාය ගච්ඡන්තා “මම විහාරො, මම පරිවෙණං, මමුපට්ඨාකා”ති අනාලයා අනුපෙක්ඛාව ගච්ඡන්ති. ඔකමොකන්ති ආලයාලයං, සබ්බාලයෙ පරිච්චජන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. බෙලට්ඨසීසත්ථෙරවත්ථු

යෙසං සන්තිවයො නත්ථීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ආයස්මන්තං බෙලට්ඨසීසං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිරායස්මා අන්තොගාමෙ එකං වීථිං පිණ්ඩාය වරින්වා හත්තකිව්වං කත්වා
 සුන අපරං වීථිං වරින්වා සුක්ඛං කුරං ආදාය විහාරං හරින්වා පටිසාමෙත්වා “නිබ්ද්ධං
 පිණ්ඩපාතපරියෙසනං නාම දුක්ඛ”න්ති කතිපාහං ඝාතසුබ්බෙන වීතිනාමෙත්වා
 ආහාරෙන අත්ථෙ සති තං පරිභුඤ්ජති. භික්ඛු ඤත්වා උප්ඝාමිත්වා තමත්ථං
 භගවතො ආරොවෙසුං. සත්ථා එතස්මිං නිදානෙ ආයතිං
 සන්නිධිකාරපරිවජ්ජනත්ථාය භික්ඛුනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙත්වාපි ථෙරෙන පන
 අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ අප්පිවිජ්ජනං නිස්සාය කතත්තා තස්ස දොසාභාවං
 පකාසෙන්නො අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථාමාහ —

92.

“යෙසං සන්නිවයො නත්ථී, යෙ පරිඤ්ඤාතභොජනා;
 සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො ව, විමොක්ඛො යෙසං ගොචරො;
 ආකාසෙව සකුන්තානං, ගති තෙසං දුරන්තයා”ති.

තත්ථ සන්නිවයොති ද්වෙ සන්නිවයා — කම්මසන්නිවයො ව,
 පච්චයසන්නිවයො ව. තෙසු කුසලාකුසලකම්මං කම්මසන්නිවයො නාම, චත්තාරො
 පච්චයා පච්චයසන්නිවයො නාම. තත්ථ විහාරෙ වසන්තස්ස භික්ඛුනො එකං
 ගුලපිණ්ඩං, චතුර්ගමත්තං සප්පිං, එකඤ්ච තණ්ඩුලනාලිං යපෙන්තස්ස
 පච්චයසන්නිවයො නත්ථී, තතො උත්තරි හොති. යෙසං අයං දුට්ඨොපි සන්නිවයො
 නත්ථී. පරිඤ්ඤාතභොජනාති තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතභොජනා. යාගුආදීනඤ්චි
 යාගුභාවාදිජානනං ඤාතපරිඤ්ඤා, ආහාරෙ පටිකුලසඤ්ඤාවසෙන පන භොජනස්ස
 පරිජානනං තීරණපරිඤ්ඤා, කබලීකාරාහාරෙ ඡන්දරාගඅපකඨ්ඨනඤාණං
 පහානපරිඤ්ඤා. ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි යෙ පරිඤ්ඤාතභොජනා. සුඤ්ඤතො
 අනිමිත්තො වාති එත්ථ අප්පණ්ණිතවිමොක්ඛොපි ගහිතොයෙව. තීණ්පි වෙතාති
 නිබ්බානස්සෙව නාමාති. නිබ්බානඤ්චි රාගදොසමොහානං අභාවෙන සුඤ්ඤතො,
 තෙහි ව විමුත්තන්ති සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො, තථා රාගාදිනිමිත්තානං අභාවෙන
 අනිමිත්තං, තෙහි ව විමුත්තන්ති අනිමිත්තො විමොක්ඛො, රාගාදිපණ්ණිතං පන
 අභාවෙන අප්පණ්ණිතං, තෙහි ව විමුත්තන්ති අප්පණ්ණිතො විමොක්ඛොති වුව්චති.
 ඵලසමාපත්තිවසෙන තං ආරම්මණං කත්වා විහරන්තානං අයං තිට්ඨො විමොක්ඛො
 යෙසං ගොචරො. ගති තෙසං දුරන්තයාති යථා නාම ආකාසෙන ගතානං සකුණානං
 පදනික්ඛෙපස්ස අදස්සනෙන ගති දුරන්තයා න සක්කා ජානිතුං, ඵලමෙව යෙසං අයං
 දුට්ඨො සන්නිවයො නත්ථී, ඉමාහි ව තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතභොජනා, යෙසඤ්ච
 අයං චුත්තප්පකාරො විමොක්ඛො ගොචරො, තෙසං තයො භවා, චතස්සො
 යොනියො, පඤ්ච ගතියො, සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, නව සත්තවාසාති ඉමෙසු
 පඤ්චසු කොට්ඨාසෙසු ඉමිනා නාම ගතාති ගමනස්ස අපඤ්ඤායනතො ගති
 දුරන්තයා න සක්කා පඤ්ඤාපෙතුන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

බෙලට්ඨසීසත්ථෙරචත්ථු තතියං.

4. අනුරුද්ධත්ථෙරවත්ථු

යස්සාසවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො අනුරුද්ධත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ ථෙරො ජිණ්ණවිවරො සඬකාරකුටාදීසු විවරං පරියෙසති. තස්ස ඉතො තතියෙ අත්තභාවෙ පුරාණදුතියිකා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා ජාලිනී නාම දෙවධීතා අහොසි. සා ථෙරං වොළකානි පරියෙසමානං දිස්වා ථෙරස්ස අත්ථාය තෙරසභත්ථායනානි චතුහත්ථවිත්ථතානි තිණි දිබ්බදුස්සානි ගහෙත්වා “සවාහං ඉමානි ඉමිනා නිහාරෙන දස්සාමි, ථෙරො න ගණ්හිස්සති” ති වින්තෙත්වා තස්ස වොළකානි පරියෙසමානස්ස පුරතො එකස්මිං සඬකාරකුටෙ යථා නෙසං දසන්තමත්තමෙව පඤ්ඤායති, තථා යපෙසි. ථෙරො තෙන මග්ගෙන වොළකපරියෙසමානං චරන්තො නෙසං දසන්තං දිස්වා තත්ථෙව ගහෙත්වා ආකඬ්ඨමානො චුත්තජ්ජමාණානි දිබ්බදුස්සානි දිස්වා “උක්කට්ඨපංසුකුලං චත ඉදං” න්ති ආදාය පක්කාමි. අපස්ස විවරකරණදිවසෙ සත්ථා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො විහාරං ගන්ත්වා නිසීදි, අසිතිමහාථෙරොපි තත්ථෙව නිසීදිංසු, විවරං සිබ්බෙතුං මහාකස්සපත්ථෙරො මූලෙ නිසීදි, සාරිපුත්තත්ථෙරො මජ්ඣෙ, ආනන්දත්ථෙරො අග්ගෙ, භික්ඛුසඬ්ඨෙසා සුත්තං වට්ටෙසි, සත්ථා සුච්ඡාසකෙ ආවුණි, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො යෙන යෙන අත්ථො, තං තං උපනෙත්තො විවරි.

දෙවධීතාපි අත්තොගාමං පවිසිත්වා “භොන්තා අය්‍යස්ස නො අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස විවරං කරොන්තො සත්ථා අසිතිමහාසාවකපරිවුතො පඤ්චභි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං විහාරෙ නිසීදි, යාගුආදීනි ආදාය විහාරං ගච්ඡතා” ති භික්ඛං සමාදපෙසි. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරොපි අත්තරාහත්තෙ මහාපම්බුපෙසිං ආහරි, පඤ්චසතා භික්ඛු පරික්ඛිණං බාදිතුං නාසක්ඛිංසු. සක්කො විවරකරණට්ඨානෙ භූමිපරිභණ්ඩමකාසි, භූමි අලත්තකරසරඤ්ජිතා විය අහොසි. භික්ඛුහි පරිභුන්තාවසෙසානං යාගුබජ්ජකහත්තානං මහාරාසි අහොසි. භික්ඛු උජ්ඣායිංසු “එත්තකානං භික්ඛුනං කිං එවංබහුකෙහි යාගුආදීහි, නනු නාම පමාණං සල්ලක්ඛෙත්වා එත්තකං නාම ආහරතා” ති ඤාතකා ච උපට්ඨාකා ච වත්තබ්බා සියුං, අනුරුද්ධත්ථෙරො අත්තතො ඤාතිඋපට්ඨාකානං බහුභාවං ඤාපෙතුකාමො මඤ්ඤං” ති, අප නෙ සත්ථා “කිං, භික්ඛවෙ, කටෙථා” ති පුච්ඡිත්වා, “හන්තෙ, ඉදං නාමා” ති චුත්තෙ “කිං පන තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ‘ඉදං අනුරුද්ධෙන ආහරාපිත’ න්ති මඤ්ඤතා” ති? “ආම, හන්තෙ” ති. “න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො අනුරුද්ධො එවරූපං වදෙති. න භි ඛිණාසවා පච්චයපට්ඨංසුත්තං කථං කටෙන්නි, අයං පන පිණ්ඩපාතො දෙවතානුභාවෙන නිබ්බත්තො” ති අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

93.

“යස්සාසවා පරික්ඛිණා, ආහාරෙ ව අනිස්සිතො;
සුඤ්ඤතො අනිමිත්තො ව, විමොක්ඛො යස්ස ගොචරො;

ආකාසෙව සකුන්තානං, පදං තස්ස දුරන්තය” නීති.

තත්ථ යස්සාසවාති යස්ස චත්තාරො ආසවා පරික්ඛිණා. ආහාරෙ ව
අනිස්සිතොති ආහාරස්මිඤ්ච තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයෙහි අනිස්සිතො. පදං තස්ස
දුරන්තයන්ති යථා ආකාසෙ ගච්ඡන්තානං සකුණානං “ඉමස්මිං යානෙ පාදෙහි
අක්කමිත්වා ගතා, ඉදං යානං උරෙන පහරිත්වා ගතා, ඉදං සීසෙන, ඉදං පක්ඛෙහි” ති
න සක්කා ඤාතුං, එවමෙව එවරූපස්ස භික්ඛුනො “නිරයපදෙන වා ගතො,
තිරච්ඡානයොනිපදෙන වා” තිආදිනා නයෙන පදං පඤ්ඤාපෙතුං නාම න සක්කොති.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්ති එලාදිති පාපුණිංසුති.

අනුරුද්ධත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. මහාකච්චායනත්ථෙරවත්ථු

යස්සින්ද්‍රියානී ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො
මහාකච්චායනත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්ච සමයෙ භගවා මහාපචාරණාය මීගාරමාතුයා පාසාදස්ස හෙට්ඨා
මහාසාවකපරිවුතො නිසීදි. තස්මිං සමයෙ මහාකච්චායනත්ථෙරො අවන්තිසු විහරති.
සො පනායස්මා දුරතොපි ආගන්ත්වා ධම්මස්සවනං පග්ගණ්හාතියෙව. තස්මා
මහාථෙරා නිසීදන්තා මහාකච්චායනත්ථෙරස්ස ආසනං යපෙත්වා නිසීදිංසු. සක්කො
දෙවරාජා ද්විති දෙවලොකෙහි දෙවපරිසාය සද්ධිං ආගන්ත්වා දිබ්බගන්ධමාලාදිහි
සත්ථාරං පූජෙත්වා යීතො මහාකච්චායනත්ථෙරං අදිස්වා කිං නු බො මම, අයොයා,
න දිස්සති, සාධු බො පනස්ස සවෙ ආගච්ඡෙය්‍යාති. ථෙරොපි තං බණ්ඤ්ඤෙව
ආගන්ත්වා අත්තනො ආසනෙ නිසින්තමෙව අත්තානං දස්සෙසි. සක්කො ථෙරං
දිස්වා ගොජ්ඵකෙසු දළ්භං ගහෙත්වා “සාධු වත මම, අයොයා, ආගතො, අහං
අයාස්ස ආගමනමෙව පච්චාසිසාමි” ති වත්වා උභොහි භත්ථෙහි පාදෙ සම්බාහිත්වා
ගන්ධමාලාදිහි පූජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. භික්ඛු උජ්ඣායංසු.
“සක්කො මුඛං ඔලොකෙත්වා සක්කාරං කරොති, අවසෙසමහාසාවකානං එවරූපං
සක්කාරං අකරිත්වා මහාකච්චායනං දිස්වා වෙගෙන ගොජ්ඵකෙසු ගහෙත්වා ‘සාධු
වත මම, අයොයා, ආගතො, අහං අයාස්ස ආගමනමෙව පච්චාසිසාමි’ ති වත්වා
උභොහි භත්ථෙහි පාදෙ සම්බාහිත්වා පූජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං යීතො” ති.
සත්ථා තෙසං තං කථං සුත්වා, “භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන මහාකච්චායනෙන සදිසා
ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරා භික්ඛු දෙවානම්පි මනුස්සානම්පි පියායෙවා” ති වත්වා
අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ —

94.

“යස්සින්ද්‍රියානි සමථචිගතානි,
අස්සා යථා සාරථිනා සුදන්තා;
පභිනමානස්ස අනාසවස්ස,

දෙවැනි තස්ස පිහයන්නී තාදිනෝ’ ති.

තස්සත්ථො – යස්ස භික්ඛුනො ඡෙකෙන සාරථිනා සුදන්තා අස්සා විය ඡ ඉන්ද්‍රියානි සමථං දන්තභාවං නිබ්බිසෙවනභාවං ගතානි, තස්ස නවවිධං මානං පභාය ධීතත්තා පභීනමානස්ස චතුන්නං ආසවානං අභාවෙන අනාසවස්ස. තාදිනොති තාදිභාවසංඤ්ඨිතස්ස තථාරූපස්ස දෙවැනි පිහයන්නී, මනුස්සාපි දස්සනඤ්ච ආගමනඤ්ච පත්ථෙත්තියෙවාවති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මහාකච්චායනත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

පථවිසමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

ඵකස්මිඤ්ඤි සමයෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො වුට්ඨවස්සො වාරිකං පක්කම්තුකාමො භගවන්තං ආපුච්ඡිත්වා වන්දිත්වා අත්තනො පරිවාරෙන සද්ධිං නික්ඛම්. අඤ්ඤෙපි බහු භික්ඛු ථෙරං අනුගච්ඡිංසු. ථෙරො ච නාමගොත්තවසෙන පඤ්ඤායමානෙ භික්ඛු නාමගොත්තවසෙන කථෙත්වා නිවත්තාපෙසි. අඤ්ඤතරො නාමගොත්තවසෙන අපාකටො භික්ඛු චිත්තෙසි – “අහො වත මම්පි නාමගොත්තවසෙන පග්ගණ්හන්තො කථෙත්වා නිවත්තාපෙය්‍යා” ති ථෙරො මහාභික්ඛුසඬ්ඨස්ස අන්තරෙ තං න සල්ලක්ඛෙසි. සො “අඤ්ඤෙ විය භික්ඛු න මං පග්ගණ්හාති” ති ථෙරෙ ආසාතං බන්ධි. ථෙරස්සපි සඬ්ඨාපිකණ්ණො තස්ස භික්ඛුනො සරීරං ඵුසි, තෙනාපි ආසාතං බන්ධියෙව. සො “දානි ථෙරො විහාරූපවාරං අතික්කන්තො භවිස්සති” ති ඤත්වා සත්ථාරං උපසඬ්ඨකම්ත්වා “ආයස්මා මං, භන්තෙ, සාරිපුත්තො තුම්භාකං අග්ගසාවකොම්භීති කණ්ණසක්ඛලිං භින්දන්තො විය පහරිත්වා අබ්බාපෙත්වා වාරිකං පක්කන්තො” ති ආහ. සත්ථා ථෙරං පක්කොසාපෙසි.

තස්මිං බණ්ණ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ච ආනන්දත්ථෙරො ච චිත්තෙසුං – “අම්භාකං අග්ගඡෙට්ඨභාතරා ඉමස්ස භික්ඛුනො අපභට්ඨාවං සත්ථා නො න ජානාති, සීහනාදං පන නදාපෙතුකාමො භවිස්සතීති පරිසං සන්තිපාතාපෙස්සාමා” ති. තෙ කුඤ්චිකභත්ථා පරිවෙණද්වාරානි විවරිත්වා “අභික්කමථායස්මන්තො, අභික්කමථායස්මන්තො, ඉදානායස්මා සාරිපුත්තො භගවතො සම්මුඛා සීහනාදං නදිස්සති” ති (අ. නි. 9.11) මහාභික්ඛුසඬ්ඨං සන්තිපාතෙසුං. ථෙරොපි ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. අථ නං සත්ථා තමත්ථං පුච්ඡි. ථෙරො “නායං භික්ඛු මයා පහටො” ති අවත්වා අත්තනො ගුණකථං කථෙත්තො “යස්ස නුත, භන්තෙ, කායෙ කායගතාසති අනුපට්ඨිතා අස්ස, සො ඉධ අඤ්ඤතරං සබ්බමොචාරිං ආසප්ප අප්පට්ඨිස්සප්ප වාරිකං පක්කමෙය්‍යා” ති වත්වා “සෙය්‍යථාපි, භන්තෙ, පථවියං

සුවිමිපි නික්ඛිපන්ති, අසුවිමිපි නික්ඛිපන්ති” තිආදිනා නයෙන අත්තනො
පථවිසමචිත්තතඤ්ච ආපොතෙජොවායො
රජොහරණචණ්ඩාලකුමාරකඋසහජින්නවිසාණසමචිත්තතඤ්ච අභිකුණපාදිහි විය
අත්තනො කායෙන අට්ටියනඤ්ච මෙදකථාලිකා විය අත්තනො කායපරිහරණඤ්ච
පකාසෙසි. ඉමාහි ච පන නවහි උපමාහි ථෙරෙ අත්තනො ගුණෙ කථෙත්තෙ නවසුපි
යානෙසු උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවි කම්පි.
රජොහරණචණ්ඩාලකුමාරකමෙදකථාලිකො පමානං පන ආහරණකාලෙ පුට්ඨජනා
හික්ඛු අස්සුති සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු, බිණාසවානං ධම්මසංවෙගො උදපාදි.

ථෙරෙ අත්තනො ගුණං කථෙත්තෙයෙව අබ්භාවික්ඛනකස්ස හික්ඛුනො
සකලසරීරෙ ඩාහො උජ්ජජ්ජි, සො තාවදෙව භගවතො පාදෙසු පතිත්වා අත්තනො
අබ්භාවික්ඛනදොසං පකාසෙත්වා අවිචයං දෙසෙසි. සත්ථා ථෙරං ආමන්තෙත්වා,
“සාරිපුත්ත, ඛම ඉමස්ස මොසපුරිසස්ස, යාවස්ස සත්තධා මුද්ධා න ඵලති” ති ආහ.
ථෙරො උක්කුට්ඨං නිසීදිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ “ඛමාමහං, භන්තෙ, තස්ස
ආයස්මනො, ඛමතු ච මෙ සො ආයස්මා, සවෙ මය්හං දොසො අත්ථි” ති ආහ. හික්ඛු
කථයිංසු “පස්සථ දානාවුසො, ථෙරස්ස අනොපමගුණං, ඵවරුපස්ස නාම
මුසාවාදෙන අබ්භාවික්ඛනකස්ස හික්ඛුනො උපරි අජ්ජමත්තකම්පි කොපං වා දොසං
වා අකත්වා සයමෙව උක්කුට්ඨං නිසීදිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඛමාපෙති” ති.
“සත්ථා තං කථං සුත්වා, හික්ඛවෙ, කිං කථෙථා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉදං නාම,
භන්තෙ” ති වුත්තෙ, “න හික්ඛවෙ, සක්කා සාරිපුත්තසදිසානං කොපං වා දොසං වා
උජ්ජාදෙතුං, මහාපථවිසදිසං, හික්ඛවෙ, ඉන්දබ්බිලසදිසං පසන්නඋදකරහදසදිසඤ්ච
සාරිපුත්තස්ස චිත්ත” ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං
ගාථමාහ –

95.

“පථවිසමො නො විරුජ්ඣති,
ඉන්දබ්බිලපමො තාදි සුඛිකතො;
රහදොව අපෙතකද්දමො,
සංසාරා න භවන්ති තාදිනො” ති.

තස්සත්ථො – හික්ඛවෙ, යථා නාම පථවියං සුවිති ගන්ධමාලාදීනිපි නික්ඛිපන්ති,
අසුවිති මුත්තකරිසාදීනිපි නික්ඛිපන්ති, යථා නාම නගරද්වාරෙ නිබාතං ඉන්දබ්බිලං
දාරකාදයො ඔමුත්තෙන්තිපි උභදන්තිපි, අපරෙ පන තං ගන්ධමාලාදීහි
සක්කරොන්ති. තත්ථ පථවියා ඉන්දබ්බිලස්ස ච නෙව අනුරොධො උජ්ජජ්ජති, න
විරොධො; ඵවමෙව ය්වායං බිණාසවො හික්ඛු අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි
අකම්පියභාවෙන තාදි, වතානං සුන්දරතාය සුඛිකතො. සො “ඉමෙ මං චතුහි
පථවියෙහි සක්කරොන්ති, ඉමෙ පන න සක්කරොන්ති” ති සක්කාරඤ්ච
අසක්කාරඤ්ච කරොත්තෙසු නෙව අනුරුජ්ඣති, නො විරුජ්ඣති, අථ ඛො
පථවිසමො ච ඉන්දබ්බිලපමො ඵව ච හොති. යථා ච අපගතකද්දමො රහදො
පසන්නොදකො හොති, ඵවං අපගතකිලෙසතාය රාගකද්දමාදීහි අකද්දමො

විජ්‍යාසන්නොව හොති. තාදිනොති තස්ස පන ඵවරුපස්ස සුගතිදුගතිසු
සංසරණවසෙන සංසාරා නාම න හොන්තීති.

දෙසනාවසානෙ නව භික්ඛුසහස්සානි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසුති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. කොසම්බිවාසිතිස්සත්ථෙරසාමණෙරවත්ථු

සත්තං තස්ස මනං හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
තිස්සත්ථෙරස්ස සාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර කොසම්බිවාසි කුලපුත්තො සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිත්ථා
ලද්ධුපසම්පදො “කොසම්බිවාසිතිස්සත්ථෙරො”ති පඤ්ඤායි. තස්ස කොසම්බියං
වුට්ඨවස්සස්ස උපට්ඨාකො තිව්වරඤ්චෙව සජ්ජිථාණිතඤ්ච ආහරිත්ථා පාදමුලෙ
යපෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – “කිං ඉදං උපාසකා”ති. “නනු මයා, හන්තෙ, තුම්හෙ
වස්සං වාසිතා, අම්භාකඤ්ච විහාරෙ වුට්ඨවස්සා ඉමං ලාභං ලහන්ති, ගණ්හථ,
හන්තෙ”ති. “හොතු, උපාසක, න මය්හං ඉමිනා අත්ථො”ති. “කිං කාරණා,
හන්තෙ”ති? “මම සන්තිකෙ කජ්ජියකාරකො සාමණෙරොපි නත්ථි, ආවුසො”ති.
“සවෙ, හන්තෙ, කජ්ජියකාරකො නත්ථි, මම පුත්තො අයාස්ස සන්තිකෙ
සාමණෙරො භවිස්සති”ති. ථෙරො අධිවාසෙසි. උපාසකො සත්තවස්සිකං අත්තනො
පුත්තං ථෙරස්ස සන්තිකං නෙත්ථා “ඉමං පබ්බාජෙථා”ති අදාසි. අථස්ස ථෙරො
කෙසෙ තෙමෙත්ථා තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්ථා පබ්බාජෙසි. සො බුරග්ගෙයෙව
සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

ථෙරො තං පබ්බාජෙත්ථා අධිසමාසං තත්ථ වසිත්ථා “සත්ථාරං පස්සිස්සාමි”ති
සාමණෙරං භණ්ඩකං ගාභාපෙත්ථා ගච්ඡන්තො අත්තරාමග්ගෙ එකං විහාරං පාවිසි.
සාමණෙරො උපජ්ඣායස්ස සෙනාසනං ගහෙත්ථා පටිජග්ගි. තස්ස තං
පටිජග්ගන්තස්සෙව විකාලො ජාතො, තෙන අත්තනො සෙනාසනං පටිජග්ගිතුං
නාසක්ඛි. අථ නං උපට්ඨානවෙලායං ආගන්ත්ථා නිසින්තං ථෙරො පුච්ඡි –
“සාමණෙර, අත්තනො වසනට්ඨානං පටිජග්ගිත”න්ති? “හන්තෙ, පටිජග්ගිතුං
ඔකාසං නාලත්ථ”න්ති. “තෙන හි මම වසනට්ඨානෙයෙව වස, දුක්ඛං තෙ
ආගන්තුකට්ඨානෙ ඛහි වසිතු”න්ති තං ගහෙත්ථාව සෙනාසනං පාවිසි. ථෙරො පන
පුට්ඨජනො නිපන්තමත්තොව නිද්දං ඔක්කමි. සාමණෙරො වින්තෙසි – “අජ්ජ මෙ
උපජ්ඣායෙන සද්ධිං තතියො දිවසො එකසෙනාසනෙ වසන්තස්ස, ‘සවෙ
නිපජ්ජිත්ථා නිද්දායිස්සාමි, ථෙරො සහසෙය්‍යං ආපජ්ජෙය්‍යා’ති නිසින්තකොව
විතිනාමෙස්සාමි”ති උපජ්ඣායස්ස මඤ්චකසමීපෙ පල්ලඬ්ඬිකං ආභුජිත්ථා
නිසින්තකොව රත්තිං විතිනාමෙසි. ථෙරො පච්චුසකාලෙ පච්චුට්ඨාය “සාමණෙරං
නික්ඛමාපෙතුං වට්ටති”ති මඤ්චකපස්සෙ යපිතබ්ජනිං ගහෙත්ථා බ්ජනිපත්තස්ස
අග්ගෙන සාමණෙරස්ස කට්ඨාරකං පහරිත්ථා බ්ජනිං උද්ධං උක්ඛිපන්තො

“සාමණේර, බහි නික්බමා” ති ආහ, බීජනිපත්තදණ්ඩකො අක්බිම්හි පටිහඤ්ඤි, තාවදෙව අක්බි හිජ්ජි. සො “කිං, හන්තෙ” ති වත්වා උට්ඨාය “බහි නික්බමා” ති චුත්තෙ “අක්බි මෙ, හන්තෙ, හින්ත” ති අවත්වා එකෙන හත්ථෙන පටිච්ඡාදෙන්වා නික්බමි. වත්තකරණකාලෙ ව පන “අක්බි මෙ හින්ත” ති තුණ්හි අනිසිදිත්වා එකෙන හත්ථෙන අක්බිං ගහෙන්වා එකෙන හත්ථෙන මුට්ඨිසම්මුඤ්ජනිං ආදාය වච්චකුට්ඨස්ථ මුඛධොවනට්ඨානඤ්ථ සම්මජ්ජිත්වා මුඛධොවනොදකඤ්ථ යපෙත්වා පරිවෙණං සම්මජ්ජි. සො උපජ්ඣායස්ස දන්තකට්ඨං දදමානො එකෙනෙව හත්ථෙන අදාසි.

අථ නං උපජ්ඣායො ආහ – “අසික්ඛිතො වතායං සාමණේරො, ආවරියුපජ්ඣායානං එකෙන හත්ථෙන දන්තකට්ඨං දාතුං න වට්ටති” ති. ජානාමහං, හන්තෙ, “න එවං වට්ටති” ති, එකො පන මෙ හත්ථො න තුච්ඡොති. “කිං සාමණේරා” ති? සො ආදිතො පට්ඨාය තං පවත්තිං ආරොචෙසි. ථෙරො සුත්ථාව සංවිග්ගමානසො “අහො වත මයා භාරියං කම්මං කත” ති වත්වා “බමාහි මෙ, සජ්ජුරිස, නාහමෙතං ජානාමි, අවස්සයො මෙ හොහි” ති අඤ්ජලිං පග්ගස්ස සත්තවස්සිකදාරකස්ස පාදමුලෙ උක්කුට්ඨං නිසිදි. අථ නං සාමණේරො ආහ – “නාහං, හන්තෙ, එතදත්ථාය කථෙසිං, තුම්භාකං චිත්තං අනුරක්ඛන්තෙන මයා එවං චුත්තං නෙවෙත්ථ තුම්භාකං දොසො අත්ථි, න මය්හං. වට්ටස්සෙවෙසො දොසො, මා චිත්තයිත්ථ, මයා තුම්භාකං විජ්ජට්ඨාරං රක්ඛන්තෙනෙව නාරොචිත” ති. ථෙරො සාමණේරෙන අස්සාසියමානොපි අනස්සාසිත්වා උජ්ජන්තසංවෙගො සාමණේරස්ස හණ්ඩකං ගහෙන්වා සත්ථු සන්තිකං පායාසි. සත්ථාපිස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තොව නිසිදි. සො ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං පටිසම්මොදනං කත්වා “බමනියං තෙ හික්ඛු, කිඤ්චි අතිරෙකං අථාසුකං අත්ථි” ති පුච්ඡිතො ආහ – “බමනියං, හන්තෙ, නත්ථි මෙ කිඤ්චි අතිරෙකං අථාසුකං, අපිච ඛො පන මෙ අයං දහරසාමණේරො විය අඤ්ඤො අතිරෙකගුණො න දිට්ඨපුබ්බො” ති. “කිං පන ඉමිනා කතං හික්ඛු” ති. සො ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං හගවතො ආරොචෙන්තො ආහ – “එවං, හන්තෙ, මයා බමාපියමානො මං එවං වදෙසි ‘නෙවෙත්ථ තුම්භාකං දොසො අත්ථි, න මය්හං. වට්ටස්සෙවෙසො දොසො, තුම්භෙ මා චිත්තයිත්ථා’ ති, ඉති මං අස්සාසෙසියෙව, මයි නෙව කොපං, න දොසමකාසි, න මෙ, හන්තෙ, එවරුපො ගුණසම්පන්නො දිට්ඨපුබ්බො” ති. අථ නං සත්ථා “හික්ඛු බිණාසවා නාම න කස්සචි කුප්පන්ති, න දුස්සන්ති, සන්තින්ද්‍රියා සන්තමානසාව හොන්ති” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

96.

“සන්තං තස්ස මනං හොති, සන්තා වාචා ව කම්ම ව;
සම්මදඤ්ඤා විමුත්තස්ස, උපසන්තස්ස තාදිතො” ති.

තත්ථ සන්තං තස්සාති තස්ස බිණාසවසාමණේරස්ස අභිජ්ඣාදීනං අභාවෙන මනං සන්තමෙව හොති උපසන්තං නිබ්බුතං. තථා මුසාවාදාදීනං අභාවෙන වාචා ව

පාණාතිපාතාදීනං අභාවෙන කායකම්මඤ්ච සන්තමෙව හොති. සම්මදඤ්ඤා විමුක්තස්සාති නයෙන හෙතුනා ජානිත්වා පඤ්චහි විමුක්තීහි විමුක්තස්ස. උපසන්තස්සාති අභිහන්තරෙ රාගාදීනං උපසමෙන උපසන්තස්ස. තාදිනොති තථාරූපස්ස ගුණසම්පන්නස්සාති.

දෙසනාවසානෙ කොසම්බිවාසීතිස්සත්ථෙරො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සෙසමභාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කොසම්බිවාසීතිස්සත්ථෙරසාමණෙරවත්ථු සත්තමං.

8. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අස්සද්ධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරභිහ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ තිංසමත්තා ආරඤ්ඤකා භික්ඛු සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා තෙසං සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තස්සුපනිස්සයං දිස්වා සාරිපුත්තත්ථෙරං ආමන්තෙත්වා ‘‘සද්දහසි ත්වං, සාරිපුත්ත, සද්ධිත්ථියං භාවිතං බහුලීකතං අමනොගධං හොති අමතපරියොසාන’’න්ති (සං. නි. 5.514) එවං පඤ්චිත්ථියාති ආරභිහ පඤ්භං පුච්ඡි. ථෙරො ‘‘න ඛවාහං, හන්තෙ, එත්ථ භගවතො සද්ධාය ගච්ඡාමි, සද්ධිත්ථියං...පෙ.... අමතපරියොසානං. යෙසඤ්ඤෙහං, හන්තෙ, අඤ්ඤාතං අස්ස අදිට්ඨං අවිදිතං අසච්ඡිකතං අඵස්සිතං පඤ්ඤාය, තෙ තත්ථ පරෙසං සද්ධාය ගච්ඡෙය්‍යාං. සද්ධිත්ථියං...පෙ.... අමතපරියොසාන’’න්ති (සං. නි. 5.514) එවං තං පඤ්භං ඛ්‍යාකාසි. තං සුත්වා භික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසු ‘‘සාරිපුත්තත්ථෙරො මිච්ඡාගහණං නෙව විස්සජ්ජෙසි, අජ්ජාපි සම්මාසම්බුද්ධස්ස න සද්දහතියෙවා’’ති. තං සුත්වා සත්ථා ‘‘කිං නාමෙතං, භික්ඛවෙ, වදෙථ. අහඤ්ඤි ‘පඤ්චිත්ථියාති අභාවෙන්වා සමථිපස්සනං අවධිඨෙත්වා මග්ගඵලානි සච්ඡිකාතුං සමත්ථො නාම අත්ථි සද්දහසි ත්වං සාරිපුත්තො’’ති පුච්ඡි. සො ‘එවං සච්ඡිකරොන්තො අත්ථි නාමාති න සද්දහාමි, හන්තෙ’ති කපෙසි. න දිත්තස්ස වා කතස්ස වා ඵලං විපාකං න සද්දහති, නාපි බුද්ධාදීනං ගුණං න සද්දහති. එසො පන අත්තනා පටිවිද්ධෙසු ඤානවිපස්සනාමග්ගඵලධම්මෙසු පරෙසං සද්ධාය න ගච්ඡති. තස්මා අනුපවජ්ජෙය්‍යා’’ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

97.

‘‘අස්සද්ධො අකතඤ්ඤ ච, සන්ධිවිජෙදො ච යො නරො,
හතාවකාසො වන්තාසො, ස වෙ උත්තමපොරිසො’’ති.

තස්සථො – අත්තනො පටිවිද්ධගුණං පරෙසං කථාය න සද්දහතීති අස්සද්ධො. අකතං නිබ්බානං ජානාතීති අකතඤ්ඤ, සච්ඡිකතනිබ්බානොති අත්ථො. වට්ඨසන්ධිං, සංසාරසන්ධිං ඡිත්තදිත්වා ඨිතොති සන්ධිවිජෙදො. කුසලාකුසලකම්මබ්ජස්ස ඛිණත්තා නිබ්බත්තනාවකාසො හතො අස්සාති

හතාවකාසො. චතුරි මග්ගෙහි කත්තබ්බකිච්චස්ස කතත්තා,සබ්බා ආසා ඉමිනා
චත්තාති චත්තාසො. සො ඵවරුපො නරො. පටිච්ඡේදලොකුත්තරධම්මතාය පුරිසෙසු
උත්තමභාවං පත්තොති පුරිසුත්තමොති.

ගාථාවසානෙන තෙ ආරඤ්ඤකා තිංසමත්තා භික්ඛු සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං
පාපුණිංසු. සෙසජනස්සාපි සත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සාරිපුත්තත්ථෙරචත්ථු අට්ඨමං.

9. බදිරචනියරෙචතත්ථෙරචත්ථු

ගාමෙ වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
බදිරචනියරෙචතත්ථෙරං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

ආයස්මා හි සාරිපුත්තො සත්තාසීතිකොට්ඨනං පහාය පබ්බජිත්වා වාලා,
උපවාලා, සීසුපවාලාති තිස්සො හගිනියො, චුන්දො උපසෙතොති ඉමෙ ද්වෙ ච
භාතරො පබ්බාජෙසි. රෙචතකුමාරො ඵකොච ගෙහෙ අවසිට්ඨො. අථස්ස මාතා
වින්තෙසි - “මම පුත්තො උපතිස්සො ඵත්තකං ධනං පහාය පබ්බජිත්වා තිස්සො ච
හගිනියො ද්වෙ ච භාතරො පබ්බාජෙසි, රෙචතො ඵකොච අවසෙසො. සචෙ ඉමම්පි
පබ්බාජෙස්සති, ඵත්තකං නො ධනං නස්සිස්සති, කුලවංසො පච්ඡිජ්ජිස්සති,
දහරකාලෙයෙව නං සරාවාසෙන බන්ධිස්සාමි”ති. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි පටිකච්චෙව
භික්ඛු ආණාපෙසි “සචෙ, ආචුසො, රෙචතො පබ්බජිතුකාමො ආගච්ඡති,
ආගතමත්තමෙව නං පබ්බාජෙය්‍යාථ, මම මාතෘපිතරො මිච්ඡාදිට්ඨිකා, කිං තෙහි
ආපුච්ඡිතෙහි, අහමෙව තස්ස මාතා ච පිතා වා”ති. මාතෘපිස්ස රෙචතකුමාරං
සත්තචස්සිකමෙව සරබන්ධනෙන බන්ධිතුකාමා සමානජාතිකෙ කුලෙ දාරිකං
වාරෙත්වා දිවසං වචන්ථපෙත්වා කුමාරං මණ්ඩෙත්වා පසාධෙත්වා මහතා
පරිවාරෙන සද්ධිං ආදාය කුමාරිකාය ඤාතිසරං අගමාසි. අථ නෙසං කතමඬ්ඛලානං
ද්වින්තම්පි ඤාතකෙසු සන්නිපතිතෙසු උදකපාතියං හත්ථෙ ඔතාරෙත්වා මඬ්ඛලානි
චත්වා කුමාරිකාය වුඩ්ඪිං ආකඬ්ඛමානා ඤාතකා “තච අය්‍යිකාය දිට්ඨධම්මං පස්ස,
අය්‍යිකා විය වීරං ජීව, අම්මා”ති ආහංසු. රෙචතකුමාරො “කො නු බො ඉම්ස්සා
අය්‍යිකාය දිට්ඨධම්මො”ති වින්තෙත්වා “කතරා ඉම්ස්සා අය්‍යිකා”ති පුච්ඡි. අථ නං
ආහංසු, “තාත, කිං න පස්සසි ඉමං විසවස්සසතිකං බණ්ඩදන්තං පලිතකෙසං
චලිත්තචං තිලකාහතගත්තං ගොපානසිවඩ්ඪකං, ඵසා ඵතිස්සා අය්‍යිකා”ති. “කිං පන
අයම්පි ඵවරුපා හවිස්සති”ති? “සචෙ ජීවිස්සති, හවිස්සති, තාතා”ති. සො වින්තෙසි
- “ඵවරුපම්පි නාම සරීරං ජරාය ඉමං විජ්ජකාරං පාපුණිස්සති, ඉමං මෙ භාතරා
උපතිස්සෙන දිට්ඨං හවිස්සති, අජ්ජෙව මයා පලායිත්වා පබ්බජිතුං වට්ටති”ති. අථ
නං ඤාතකා කුමාරිකාය සද්ධිං ඵකයානං ආරොපෙත්වා ආදාය පක්කම්භු.

සො ථොකං ගන්ත්වා සරීරකිච්චං අපදිසිත්වා “යපෙථ තාව යානං, ඔතරිත්වා
ආගම්ස්සාමි”ති යානා ඔතරිත්වා ඵකස්මිං ගුම්බෙ ථොකං පපඤ්චං කත්වා අගමාසි.
පුනපි ථොකං ගන්ත්වා තෙනෙව අපදෙසෙන ඔතරිත්වා අභිරුහි, පුනපි තථෙව

අකාසි. අඵස්ස ඤාතකා “අද්ධා ඉමස්ස උට්ඨානානි වත්තන්ති” ති සල්ලක්ඛෙන්වා නාතිදල්භං ආරක්ඛං කරිංසු. සො පුනපි ථොකං ගන්ත්වා තෙනෙව අපදෙසෙන ඔතරිත්වා “තුම්හෙ පාපෙන්තො පුරතො ගච්ඡං, මයං පච්ඡතො සණිකං ආගමිස්සාමා” ති වත්වා ඔතරිත්වා ගුම්ඛාහිමුඛො අහොසි. ඤාතකාපිස්ස “පච්ඡතො ආගමිස්සාමා” ති සඤ්ඤාය යානං පාපෙන්තා ගමිංසු. සොපි තතො පලායිත්වා එකස්මිං පදෙසෙ තිංසමත්තා භික්ඛු වසන්ති, තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා ආහ – “පබ්බාපෙථ මං, හන්තෙ” ති. “ආවුසො, ත්වං සබ්බාලඬකාරපටිමණ්ඩිතො, මයං තෙ රාජපුත්තභාවං වා අමච්චපුත්තභාවං වා න ජානාම, කථං පබ්බාපෙස්සාමා” ති? “තුම්හෙ මං, හන්තෙ, න ජානාමා” ති? “න ජානාමාවුසො” ති. “අහං උපතිස්සස්ස කනිට්ඨභාතිකො” ති. “කො එස උපතිස්සො නාමා” ති? “හන්තෙ, හද්දන්තා මම භාතරං ‘සාරිපුත්තො’ ති වදන්ති, තස්මා මයා ‘උපතිස්සො’ ති වුත්තෙ න ජානන්ති” ති. “කිං පන ත්වං සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස කනිට්ඨභාතිකො” ති? “ආම, හන්තෙ” ති. “තෙන හි එහි, භාතරා තෙ අනුඤ්ඤාතමෙවා” ති වත්වා භික්ඛු තස්ස ආහරණානි ඔමුඤ්ඤවාපෙත්වා එකමන්තං යථෙත්වා තං පබ්බාපෙත්වා ථෙරස්ස සාසනං පභිණිංසු. ථෙරො තං සුත්වා හගවතො ආරොවෙසි – “හන්තෙ, ‘ආරඤ්ඤිකභික්ඛුහි කිර රෙවතො පබ්බාපිතො’ ති සාසනං පභිණිංසු, ගන්ත්වා තං පස්සිත්වා ආගමිස්සාමි” ති. සත්ථා “අධිවාසෙහි තාව, සාරිපුත්තා” ති ගන්තුං න අදාසි. ථෙරො පුන කතිපාහච්චයෙන සත්ථාරං ආපුච්ඡි. සත්ථා “අධිවාසෙහි තාව, සාරිපුත්ත, මයම්පි ආගමිස්සාමා” ති නෙව ගන්තුං අදාසි.

සාමණෙරොපි “සවාහං ඉධ වසිස්සාමි, ඤාතකා මං අනුබන්ධිත්වා පක්කොසිස්සන්ති” ති තෙසං භික්ඛුනං සන්තිකෙ යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හිත්වා පත්තච්චරමාදාය වාරිකං වරමානො තතො තිංසයොජනිකෙ යානෙ ඛදිරවනං ගන්ත්වා අන්තොවස්සෙයෙව තෙමාසබ්භන්තරෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. ථෙරොපි පචාරෙත්වා සත්ථාරං පුන තත්ථ ගමනත්ථාය ආපුච්ඡි. සත්ථා “මයම්පි ගමිස්සාම, සාරිපුත්තා” ති පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නික්ඛමි. ථොකං ගතකාලෙ ආනන්දත්ථෙරො ද්වෙධාපථෙ යත්වා සත්ථාරං ආහ – “හන්තෙ, රෙවතස්ස සන්තිකං ගමනමග්ගෙසු අයං පරිභාරපථො සට්ඨියොජනිකො මනුස්සාවාසො, අයං උජුමග්ගො තිංසයොජනිකො අමනුස්සපරිග්ගහිතො, කතරෙන ගච්ඡාමා” ති. “සීවලි, පන, ආනන්ද, අම්භෙහි සද්ධිං ආගතො” ති? “ආම, හන්තෙ” ති. “සචෙ, සීවලි, ආගතො, උජුමග්ගමෙව ගණ්භාහි” ති. සත්ථා කිර “අහං තුම්භාකං යාගුහත්තං උප්පාදෙස්සාමි, උජුමග්ගං ගණ්භාහි” ති අවත්වා “තෙසං තෙසං ජනානං පුඤ්ඤස්ස විපාකදානට්ඨානං එත” ති ඤත්වා “සචෙ, සීවලි, ආගතො, උජුමග්ගං ගණ්භාහි” ති ආහ. සත්ථරි පන තං මග්ගං පටිපන්නෙ දෙවතා “අම්භාකං අයාසස්ස සීවලිත්ථෙරස්ස සක්කාරං කරිස්සාමා” ති වින්තෙත්වා එකෙකයොජනෙ විහාරෙ කාරෙත්වා එකයොජනතො උද්ධං ගන්තුං අදත්වා පාතො වුට්ඨාය දිබ්බයාගුආදීනි ගහෙත්වා, “අයොයා, නො සීවලිත්ථෙරො කහං නිසින්තො” ති විවරන්ති. ථෙරො අත්තතො අභිභටං බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඬස්ස දාපෙසි. එවං සත්ථා සපරිවාරො තිංසයොජනිකං කන්තාරං සීවලිත්ථෙරස්ස පුඤ්ඤං අනුභවිමානොව ආගමාසි. රෙවතත්ථෙරොපි සත්ථු ආගමනං ඤත්වා හගවතො

ගන්ධකුටිං මාපෙත්වා පඤ්ච කුටාගාරසතානි, පඤ්ච වඩ්ඤානසතානි,
පඤ්චරත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානසතානි ච මාපෙසි. සත්ථා තස්ස සන්තිකෙ
මාසමත්තමෙව වසි. තස්මිං වසමානොපි සිවලිත්ථෙරස්සෙව පුඤ්ඤං අනුභවි.

තත්ථ පන ද්වෙ මහල්ලකභික්ඛු සත්ථු බදිරවනං පවිසනකාලෙ එවං චිත්තයිංසු
– “අයං භික්ඛු එත්තකං නවකම්මං කරොන්තො කිං සක්ඛිස්සති සමණධම්මං
කාතුං, සත්ථා ‘සාරිපුත්තස්ස කනිට්ඨො’ති මුබ්බොලොකනකිච්චං කරොන්තො
එවරුපස්ස නවකම්මිකස්ස භික්ඛුස්ස සන්තිකං ආගතො”ති. සත්ථාපි තං දිවසං
පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙත්වා තෙ භික්ඛු දිස්වා තෙසං චිත්තාවාරං
අඤ්ඤාසි. තස්මා තත්ථ මාසමත්තං වසිත්වා නික්ඛමනදිවසෙ යථා තෙ භික්ඛු
අත්තනො තෙලනාළිඤ්ච උදකතුම්බඤ්ච උපාහනානි ච පමුස්සන්ති, තථා
අධිට්ඨානිත්වා නික්ඛමන්තො විහාරුපචාරතො බහි නික්ඛන්තකාලෙ ඉද්ධිං
විස්සජ්ජෙසි. අථ තෙ භික්ඛු “මයා ඉදඤ්චිදඤ්ච පමුට්ඨං, මයාපි පමුට්ඨ”න්ති
උභොපි නිවත්තිත්වා තං යානං අසල්ලක්ඛෙත්වා බදිරරුක්ඛකණ්ටකෙහි
විජ්ඣාමානා විවරිත්වා එකස්මිං බදිරරුක්ඛෙ ඔලම්බන්තං අත්තනො භණ්ඩකං
දිස්වා ආදාය පක්කමිංසු. සත්ථාපි භික්ඛුසඤ්ඤා ආදාය පුන මාසමත්තෙනෙව
සිවලිත්ථෙරස්ස පුඤ්ඤං අනුභවමානො පටිගන්ත්වා පුබ්බාරාමං පාවිසි.

අථ තෙ මහල්ලකභික්ඛු පාතොව මුබ්බං ධොවිත්වා “ආගන්තුකභත්තදායිකාය
විසාබාය සරං යාගුං පිච්ඡස්සාමා”ති ගන්ත්වා යාගුං පිච්ඡිත්වා බජ්ජකං බාදිත්වා
නිසීදිංසු. අථ තෙ විසාබා පුච්ඡි – “තුම්හෙහි, භන්තෙ, සත්ථාරා සද්ධිං
රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං අගමිත්ථා”ති. “ආම, උපාසිකෙති, රමණීයං,
භන්තෙ, ථෙරස්ස වසනට්ඨාන”න්ති. “කුතො තස්ස රමණීයතා
සෙතකණ්ටකබදිරරුක්ඛගහනං පෙතානං නිවාසනට්ඨානසදිසං උපාසිකෙ”ති.
අථඤ්ඤ ද්වෙ දභරභික්ඛු ආගමිංසු. උපාසිකා තෙසම්පි යාගුබජ්ජකං දත්වා තථෙව
පටිපුච්ඡි. තෙ ආහංසු – “න සක්කා උපාසිකෙ වණ්ණෙතුං, සුධම්මදෙවසභාසදිසං
ඉද්ධියා අභිසඤ්ඤාං විය ථෙරස්ස වසනට්ඨාන”න්ති. උපාසිකා චිත්තෙසි – “පයමං
ආගතා භික්ඛු අඤ්ඤාථා වදිංසු, ඉමෙ අඤ්ඤාථා වදන්ති, පයමං ආගතා භික්ඛු
කිඤ්චිදෙව පමුස්සිත්වා ඉද්ධියා විස්සට්ඨකාලෙ පටිනිවත්තිත්වා ගතා භවිස්සන්ති,
ඉමෙ පන ඉද්ධියා අභිසඤ්ඤාං නිමිම්මකාලෙ ගතා භවිස්සන්ති”ති අත්තනො
පණ්ඩිතභාවෙන එතමත්ථං ඤාත්වා “සත්ථාරං ආගතකාලෙ පුච්ඡස්සාමි”ති අට්ඨාසි.
තතො මුහුත්තංයෙව සත්ථා භික්ඛුසඤ්ඤාපරිවුතො විසාබාය ගෙහං ගන්ත්වා
පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. සා බුද්ධජ්ජමුබ්බං භික්ඛුසඤ්ඤා සක්කච්චං පරිච්ඡිත්වා
භත්තකිච්චාවසානෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා පටිපුච්ඡි – “භන්තෙ, තුම්හෙහි සද්ධිං
ගතභික්ඛුසු එකච්චෙ රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ‘බදිරගහනං අරඤ්ඤ’න්ති
වදන්ති, එකච්චෙ ‘රමණීය’න්ති, කිං නු බො එත”න්ති? තං සුත්වා සත්ථා
“උපාසිකෙ ගාමො වා භොතු අරඤ්ඤං වා, යස්මිං යානෙ අරහන්තො විහරන්ති, තං
රමණීයමෙවා”ති වත්වා අනුසන්ධිං සංථෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

“ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ, නින්නෙ වා යදි වා ථලෙ;
යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යක”න්ති.

තත්ථ කිඤ්චාපි අරහන්තො ගාමන්තෙ කායවිවෙකං න ලහන්ති, විත්තවිවෙකං
පන ලහන්තෙව. තෙසඤ්ඤි දිබ්බපටිභාගානිපි ආරම්මණානි විත්තං වාලෙතුං න
සක්කොන්ති. තස්මා ගාමො වා භොතු අරඤ්ඤාදීනං වා අඤ්ඤතරං, යත්ථ
අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යකන්ති සො භූමිපදෙසො රමණීයො ඵවාති
අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

අපරෙත සමයෙන භික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “ආවුසො, කෙන නු බො
කාරණෙන ආයස්මා සීවලීත්ථෙරො සත්තදිවසසත්තමාසාධිකානි සත්ත වස්සානි
මාතු කුච්ඡියං වසි, කෙන නිරයෙ පච්චි, කෙන නිස්සන්දෙන
ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො ජාතො”ති? සත්ථා තං කථං සුත්වා, “භික්ඛවෙ, කිං
කථෙථා”ති පුච්ඡිත්වා, “හන්තෙ, ඉදං නාමා”ති වුත්තෙ තස්සායස්මතො
පුබ්බකම්මං කථෙත්තො ආහ –

භික්ඛවෙ, ඉතො ඵකනවුතිකප්පෙ විපස්සි හගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා ඵකස්මිං
සමයෙ ජනපදවාරිකං වරිත්වා පිතු නගරං පච්චාගමාසි. රාජා බුද්ධප්පමුඛස්ස
භික්ඛුසඬ්ඨස්ස ආගන්තුකදානං සජ්ජෙත්වා නාගරානං සාසනං පෙසෙසි
“ආගන්ත්වා මය්හං දානෙ සභායකා භොන්තු”ති. තෙ තථා කත්වා “රඤ්ඤා
දින්තදානතො අතිරෙකතරං දස්සාමා”ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ දානං
පටියාදෙත්වා රඤ්ඤො සාසනං පහිණිංසු. රාජා ආගන්ත්වා තෙසං දානං දිස්වා
“ඉතො අධිකතරං දස්සාමි”ති පුනදිවසත්ථාය සත්ථාරං නිමන්තෙසි, නෙව රාජා
නාගරෙ පරාජෙතුං සක්ඛි, න නාගරා රාජානං. නාගරා ඡට්ඨෙ වාගෙ “ස්වෙ දානි
යථා ‘ඉමස්මිං දානෙ ඉදං නාම නත්ථි’ති න සක්කා භොති වත්තුං, ඵවං දානං
දස්සාමා”ති වින්තෙත්වා පුනදිවසෙ දානං පටියාදෙත්වා “කිං නු බො ඵත්ථ
නත්ථි”ති ඔලොකෙන්තා අල්ලමුදුමෙව න අද්දසංසු. පක්කමුදු පන බහුං අත්ථි. තෙ
අල්ලමුදුස්සත්ථාය චතුසු නගරද්වාරෙසු වත්තාරි කභාපණසහස්සානි ගාභාපෙත්වා
පහිණිංසු. අථෙකො ජනපදමනුස්සො ගාමභොජකං පස්සිතුං ආගච්ඡන්තො
අන්තරාමග්ගෙ මුදුපටලං දිස්වා මක්ඛිකා පලාපෙත්වා සාබං ඡින්දිත්වා
සාබාදණ්ඩකෙනෙව සද්ධිං මුදුපටලං ආදාය “ගාමභොජකස්ස දස්සාමි”ති නගරං
පාවිසි. මුදුඅත්ථාය ගතො තං දිස්වා, “අම්භො, වික්කිණියං මුදු”න්ති පුච්ඡි. “න
වික්කිණියං, සාමි”ති. “හන්ද, ඉමං කභාපණං ගහෙත්වා දෙහි”ති. සො වින්තෙසි –
“ඉමං මුදුපටලං පාදමත්තම්පි න අග්ගති, අයං පන කභාපණං දෙති.
බහුකභාපණකො මඤ්ඤෙ, මයා වඩ්ඨෙය්‍යං වට්ටති”ති. අථ නං “න දෙමි”ති ආහ,
“තෙන හි ද්වෙ කභාපණෙ ගණ්භාහි”ති. “ද්විහිපි න දෙමි”ති. ඵවං තාව වඩ්ඨෙසි,
යාව සො “තෙන හි ඉදං සහස්සං ගණ්භාහි”ති හණ්ඩිකං උපනෙසි.

අප්‍ර නං සො ආහ - “කිං නු බො ත්වං උම්මත්තකො, උදාහු කභාපණානං
 ධ්වනොකාසං න ලහසි, පාදම්පි න අග්ගනකං මධුං ‘සහස්සං ගහෙත්වා දෙහි’ති
 වදසි, ‘කිං නාමෙත’”න්ති? ‘ජානාමහං, හො, ඉමිනා පන මෙ කම්මං අත්ථි,
 තෙනෙවං වදාමි’ති. “කිං කම්මං, සාමි”ති? “අම්හෙහි විපස්සිබුද්ධස්ස
 අට්ඨසට්ඨිසමණසහස්සපරිවාරස්ස මහාදානං සජ්ජිතං, තත්‍රෙකං අල්ලමධුමෙව
 නත්ථි, තස්මා එවං ගණ්හාමි”ති. එවං, සන්තෙ, නාහං මූලෙන දස්සාමි, සචෙ
 “අහම්පි දානෙ පත්තිං ලහිස්සාමි, දස්සාමි”ති. සො ගන්ත්වා නාගරානං තමත්ථං
 ආරොචෙසි. නාගරා තස්ස සද්ධාය බලවහාවං ඤාත්වා, “සාධු, පත්තිකො හොතු”ති
 පටිජානිංසු, තෙ බුද්ධස්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං නිසිදාපෙත්වා යාගුබ්ජ්ජකං දත්වා මහතිං
 සුවණ්ණපාතිං ආහරාපෙත්වා මධුපටලං පිළාපෙසුං. තෙනෙව මනුස්සෙන
 පණ්ණාකාරත්ථාය දධිවාරකොපි ආහටො අත්ථි, සො තම්පි දධිං පානියං ආකිරිත්වා
 තෙන මධුනා සංසන්දිත්වා බුද්ධස්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස ආදිතො පට්ඨාය අදාසි.
 තං යාවදත්ථං ගණ්හන්තානං සබ්බෙසං පාපුණි උත්තරිමිපි අවසිට්ඨං අහොසියෙව.
 “එවං ටොකං මධු කථං තාව බහුතං පාපුණි”ති න වින්තෙතබ්බං. තඤ්ඤි
 බුද්ධානුභාවෙන පාපුණි. බුද්ධවිසයො න වින්තෙතබ්බො. චත්තාරි හි
 “අවින්තෙය්‍යාති”ති (අ. නි. 4.77) චුත්තාති. තාති වින්තෙන්තො උම්මාදස්සෙව
 භාගී භොතිති. සො පුරිසො එත්තකං කම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ දෙවලොකෙ
 නිබ්බත්තිත්වා එත්තකං කාලං සංසරන්තො එකස්මිං සමයෙ දෙවලොකා චචිත්වා
 බාරාණසියං රාජකුලෙ නිබ්බත්තො පිතු අවිචයෙන රජ්ජං පාපුණි. සො “එකං
 නගරං ගණ්හිස්සාමි”ති ගන්ත්වා පරිවාරෙසි, නාගරානඤ්ච සාසනං පහිණි “රජ්ජං
 වා මෙ දෙන්තු යුද්ධං වා”ති. තෙ “නෙව රජ්ජං දස්සාම, න යුද්ධ”න්ති චත්වා
 චූළද්වාරෙහි නික්බම්ත්වා දාරුදකාදීනි ආහරන්ති, සබ්බකිච්චාති කරොන්ති.

ඉතරොපි චත්තාරි මහාද්වාරාති රක්ඛන්තො සත්තමාසාධිකාති සත්ත වස්සාති
 නගරං උපරුන්ධි. අප්පස්ස මාතා “කිං මෙ පුත්තො කරොති”ති පුච්ඡිත්වා “ඉදං නාම
 දෙවි”ති තං පචත්තිං සුත්වා “බාලො මම පුත්තො, ගච්ඡට්, තස්ස ‘චූළද්වාරාතිපි
 පිධාය නගරං උපරුන්ධතු’ති වදෙට්ඨා”ති. සො මාතු සාසනං සුත්වා තථා අකාසි.
 නාගරාපි බහි නික්බම්තුං අලහන්තා සත්තමෙ දිවසෙ අත්තනො රාජානං මාරෙත්වා
 තස්ස රජ්ජං අදංසු. සො ඉමං කම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ අවිච්ඡිති
 නිබ්බත්තිත්වා යාවායං පථවී යොජනමත්තං උස්සන්තා, තාව නිරයෙ පච්චිත්වා
 චතුත්තං චූළද්වාරානං පිදහිතත්තා තතො චුතො තස්සා එව මාතු කුච්ඡිස්මිං
 පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සත්තමාසාධිකාති සත්ත වස්සාති අන්තොකුච්ඡිස්මිං වසිත්වා
 සත්ත දිවසාති යොනිමුඛෙ තිරියං නිපජ්ජි. එවං, භික්ඛවෙ, සිවලි, තදා නගරං
 උපරුන්ධිත්වා ගහිතකම්මෙන එත්තකං කාලං නිරයෙ පච්චිත්වා චතුත්තං
 චූළද්වාරානං පිදහිතත්තා තතො චුතො තස්සා එව මාතු කුච්ඡියං පටිසන්ධිං
 ගහෙත්වා එත්තකං කාලං කුච්ඡියං වසි. නවමධුනො දින්නත්තා
 ලාහග්ගසග්ගප්පත්තො ජාතොති.

පුනෙකදිවසං භික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං - “අහො සාමණෙරස්ස ලාහො, අහො
 පුඤ්ඤං, යෙන එකකෙන පඤ්චන්තං භික්ඛුසනානං පඤ්චකුටාගාරසතාදීනි

කතානි” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරභි කථාය සන්තිසින්නා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති චුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, මය්හං පුත්තස්ස නෙව පුඤ්ඤං අත්ථී, න පාපං, උභයමස්ස පහීන” න්ති වත්වා බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ඉමං ගාථමාහ –

“යොධ පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච, උභො සඬගමුපච්චගා;
අසොකං චිරජං සුද්ධං, තමහං බ්‍රුමි බ්‍රාහ්මණ” න්ති. (ධ. ප. 412);

බදිරවනියරෙවතත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. අඤ්ඤතරඉත්ථිවත්ථු

රමණියානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං ඉත්ථී ආරබ්භ කපෙසි.

එකො කිර පිණ්ඩපාතිකො භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා එකං ජිණ්ණඋය්‍යානං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොති. එකා නගරසොහිනී ඉත්ථී පුරිසෙන සද්ධිං “අහං අසුකට්ඨානං නාම ගමිස්සාමි, ත්වං තත්ථ ආගච්ඡෙය්‍යාසි” ති සඬකෙතං කත්වා අගමාසි. සො පුරිසො නාගච්ඡී. සා තස්ස ආගමනමග්ගං ඔලොකෙන්ති තං අදිස්වා උක්කණ්ඨිත්වා ඉතො චිතො ච විචරමානා තං උය්‍යානං පවිසිත්වා ථෙරං පල්ලඬකං ආභුජිත්වා නිසින්නං දිස්වා ඉතො චිතො ච ඔලොකයමානා අඤ්ඤං කඤ්චි අදිස්වා “අයඤ්ච පුරිසො එව, ඉමස්ස චිත්තං පමොහෙස්සාමි” ති තස්ස පුරතො යත්වා පුනස්පුනං නිවත්ථසාටකං මොචෙත්වා නිවාසෙති, කෙසෙ මුඤ්චිත්වා බන්ධනි, පාණිං පහරිත්වා භසති. ථෙරස්ස සංචෙගො උජ්ජජිත්වා සකලසරීරං ඵරි. සො “කිං නු බො ඉද්” න්ති චිත්තෙසි. සත්ථාපි “මම සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමි’ ති ගතස්ස භික්ඛුනො කා නු බො පවත්ති” ති උපධාරෙන්නො තං ඉත්ථී දිස්වා තස්සා අනාවාරකිරියං, ථෙරස්ස ච සංචෙගුජ්ජන්ති. ඤත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තෙන සද්ධිං කපෙසි – “භික්ඛු, කාමගවෙසකානං අරමණට්ඨානමෙව විතරාගානං රමණට්ඨානං හොති” ති. එවඤ්ච පන වත්වා ඔහාසං ඵරිත්වා තස්ස ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

99.

“රමණියානි අරඤ්ඤානි, යත්ථ න රමතී ජනො;
විතරාගා රමිස්සන්ති, න තෙ කාමගවෙසිනො” ති.

තත්ථ අරඤ්ඤානීති සුපුප්ඵිතතරුචනසණ්ඩපට්මණ්ඩිතානි විමලසලිලසම්පන්නානි අරඤ්ඤානි නාම රමණියානි. යත්ථානි යෙසු අරඤ්ඤෙසු විකසිතෙසු පද්මවනෙසු ගාමමක්ඛිකා විය කාමගවෙසකො ජනො න රමති. විතරාගානි විගතරාගා පන ඛිණාසවා නාම භමරමධුකරා විය පද්මවනෙසු

තථාරූපෙසු අරඤ්ඤෙසු රමීස්සන්ති. කිං කාරණා? න තෙ කාමපච්චේදිනො, යස්මා තෙ කාමගච්චේදිනො න භොන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො යථානිසින්තොව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිත්වා ආකාසෙනාගන්ත්වා ථුතිං කරොන්තො තථාගතස්ස පාදෙ චන්දිත්වා අගමාසිති.

අඤ්ඤතරඉත්ථිවත්ථු දසමං.

අරහත්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තමො වග්ගො.

8. සහස්සවග්ගො

1. තම්බදායීකචොරසාතකවත්ථු

සහස්සමපි වෙ වාචාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො තම්බදායීකචොරසාතකං ආරබ්භ කපෙසි.

එකුනපඤ්චසතා කිර වොරා ගාමසාතකාදීනි කරොන්තා ජීවිකං කප්පෙසුං. අථෙකො පුරිසො නිබ්බිද්ධපිඨගලො තම්බදායීකො තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා “අහමපි තුම්භෙහි සද්ධිං ජීවිස්සාමි”ති ආහ. අථ නං වොරජෙට්ඨකස්ස දස්සෙත්වා “අයමපි අම්භාකං සන්තිකෙ වසිතුං ඉච්ඡති”ති ආහංසු. අථ නං වොරජෙට්ඨකො ඔලොකෙත්වා “අයං මාතු ථනං ඡින්දිත්වා පිතු වා ගලලොහිතං නිහරිත්වා බාදනසමත්ථො අතිකක්ඛලො”ති වින්තෙත්වා “නත්ථෙතස්ස අම්භාකං සන්තිකෙ වසනකිච්ච”න්ති පටික්ඛිපි. සො එවං පටික්ඛිත්තොපි ආගන්ත්වා එකං තස්සෙව අත්තෙවාසිකං උපට්ඨගන්තො ආරාධෙසි. සො තං ආදාය වොරජෙට්ඨකං උපසඬකම්ත්වා, “සාමි, හද්දකො එස, අම්භාකං උපකාරකො, සඬගණ්හථ න”න්ති යාචිත්වා වොරජෙට්ඨකං පටිච්ඡාපෙසි. අථෙකදිවසං නාගරා රාජපුරිසෙහි සද්ධිං එකතො හුත්වා තෙ වොරෙ ගහෙත්වා විනිච්ඡයමහාමච්චානං සන්තිකං නයිංසු. අමච්චා තෙසං එරසුනා සිසච්ඡෙදං ආණාපෙසුං. තතො “කො නු ඛො ඉමෙ මාරෙස්සති”ති පරියෙසන්තා තෙ මාරෙතුං ඉච්ඡන්තං කඤ්චි අදිස්වා වොරජෙට්ඨකං ආහංසු – “ත්ථං ඉමෙ මාරෙත්වා ජීවිතඤ්චෙව ලහිස්සපි සම්මානඤ්ච, මාරෙහි නෙ”ති. සොපි අත්තානං නිස්සාය වසිතත්තා තෙ මාරෙතුං න ඉච්ඡී. එතෙනුපායෙන එකුනපඤ්චසතෙ පුච්ඡිංසු, සබ්බෙපි න ඉච්ඡිංසු. සබ්බපච්ඡා තං නිබ්බිද්ධපිඨගලං තම්බදායීකං පුච්ඡිංසු. සො “සාධු”ති සම්පට්චිඡිත්වා තෙ සබ්බෙපි මාරෙත්වා ජීවිතඤ්චෙව සම්මානඤ්ච ලහි. එතෙනුපායෙන නගරස්ස දක්ඛිණතොපි පඤ්ච වොරසතානි ආනෙත්වා අමච්චානං දස්සෙත්වා තෙහි තෙසමපි සිසච්ඡෙදෙ ආණත්තෙ වොරජෙට්ඨකං ආදිං කත්වා පුච්ඡන්තා කඤ්චි මාරෙතුං ඉච්ඡන්තං අදිස්වා “පුරිමදිවසෙ එකො පුරිසො පඤ්චසතෙ වොරෙ මාරෙසි, කහං නු

බො සො” ති. “අසුකට්ඨානෙ අම්භෙති දිට්ඨො” ති වුත්තෙ තං පක්කොසාපෙත්වා “ඉමෙ මාරෙහි, සම්මානං ලච්ඡසී” ති ආණාපෙසුං. සො “සාධු” ති සම්පට්ඨිත්වා තෙ සබ්බෙපි මාරෙත්වා සම්මානං ලභි. අථ නං “භද්දකො අයං පුරිසො, නිබද්ධං චොරසාතකමෙව එතං කරිස්සාමා” ති මත්තෙත්වා තස්ස තං යානන්තරං දත්වා ව සම්මානං කරිංසු. සො පච්ඡිමදිසතොපි උත්තරදිසතොපි ආනීතෙ පඤ්චසතෙ පඤ්චසතෙ චොරෙ සාතෙසියෙව. එවං චතුර්ති දිසාහි ආනීතානි ද්වෙ සහස්සානි මාරෙත්වා තතො පට්ඨාය දෙවසිකං එකං ද්වෙති ආනීතෙ තෙ මනුස්සෙ මාරෙත්වා පඤ්චපණ්ණාස සංවච්ඡරානි චොරසාතකකම්මං අකාසි.

සො මහල්ලකකාලෙ එකප්පභාරෙනෙව සීසං ඡින්දිතුං න සක්කොති, ද්වෙ තයො වාරෙ පහරන්තො මනුස්සෙ කිලමෙති. නාගරා වින්තයිංසු – “අඤ්ඤොපි චොරසාතකො උප්පජ්ජිස්සති, අයං අතිවිය මනුස්සෙ කිලමෙති, කිං ඉමිනා” ති තස්ස තං යානන්තරං හරිංසු. සො පුබ්බෙ චොරසාතකකම්මං කරොන්තො “අභතසාටකෙ නිවාසෙතුං, නවසප්පිනා සඬ්ඛතං බීරයාගුං පිටිතුං, සුමනපුප්ඵානි පිලන්ධිතුං, ගන්ධෙ විලිම්පිතු” ති ඉමානි චත්තාරි න ලභි. සො යානා වාචිතදිවසෙ “බීරයාගුං මෙ පවථා” ති චත්වා අභතචත්ථසුමනමාලාවිලෙපනානි ගාභාපෙත්වා නදිං ගන්ත්වා න්හත්වා අභතචත්ථානි නිවාසෙත්වා මාලා පිලන්ධිත්වා ගන්ධෙහි අනුලිත්තගත්තො ගෙහං ආගන්ත්වා නිසීදි. අථස්ස නවසප්පිනා සඬ්ඛතං බීරයාගුං පුරතො යපෙත්වා හත්ථධොවනොදකං ආහරිංසු. තස්මිං බණ්ණ සාරිපුත්තත්ථෙරො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය “කත්ථ නු බො අජ්ජ මයා ගන්තබ්බ” ති අත්තනො භික්ඛාචාරං ඔලොකෙන්තො තස්ස ගෙහෙ බීරයාගුං දිස්වා “කරිස්සති නු බො මෙ පුරිසො සඬ්ගහ” ති උපධාරෙන්තො “මං දිස්වා මම සඬ්ගහං කරිස්සති, කරිත්වා ව පන මහාසම්පත්තිං ලභිස්සති අයං කුලපුත්තො” ති ඤත්වා විවරං පාරුපිත්වා පත්තං ආදාය තස්ස ගෙහද්වාරෙ ධීතමෙව අත්තානං දස්සෙසි.

සො ථෙරං දිස්වා පසන්නචිත්තො වින්තෙසි – “මයා විරං චොරසාතකකම්මං කතං, බහු මනුස්සා මාරිතා, ඉදානි මෙ ගෙහෙ බීරයාගු පටියත්තා, ථෙරො ආගන්ත්වා මම ගෙහද්වාරෙ ධීතො, ඉදානි මයා අයාස්ස දෙයාධම්මං දාතුං වට්ටති” ති පුරතො යපිතයාගුං අපනෙත්වා ථෙරං උපසඬ්කම්ත්වා චන්දිත්වා අත්තොගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා පත්තෙ බීරයාගුං ආකිරිත්වා නවසප්පිං ආසිඤ්චිත්වා ථෙරං බීජමානො අට්ඨාසි. අථස්ස ව දීඝරත්තං අලද්ධපුබ්බතාය බීරයාගුං පාතුං බලවඅජ්ඣාසයො අගොසි. ථෙරො තස්ස අජ්ඣාසයං ඤත්වා “ත්ථං, උපාසක, අත්තනො යාගුං පිවා” ති ආහ. සො අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ බීජනිං දත්වා යාගුං පිටි. ථෙරො බීජමානං පුරිසං “ගච්ඡ, උපාසකමෙව බීජාහී” ති ආහ. සො බීජියමානො කුච්ඡිපුරං යාගුං පිටිත්වා ආගන්ත්වා ථෙරං බීජමානො යත්වා කතාභාරකිච්චස්ස ථෙරස්ස පත්තං අග්ගහෙසි. ථෙරො තස්ස අනුමොදනං ආරභි. සො අත්තනො චිත්තං ථෙරස්ස ධම්මදෙසනානුගං කාතුං නාසක්ඛි. ථෙරො සල්ලක්ඛෙත්වා, “උපාසක, කස්මා චිත්තං දෙසනානුගං කාතුං න සක්කොසී” ති පුච්ඡි. “භන්තෙ, මයා දීඝරත්තං කක්ඛළකම්මං කතං, බහු මනුස්සා මාරිතා, තමහං අත්තනො කම්මං අනුස්සරන්තො චිත්තං අයාස්ස දෙසනානුගං කාතුං නාසක්ඛි” ති. ථෙරො

“වඤ්චෙස්සාමි න” න්ති චින්තෙත්වා “කිං පන ත්වං අත්තනො රුපියා අකාසි,
අඤ්ඤෙහි කාරිතොසි” ති? “රාජා මං කාරෙසි, භන්තෙ” ති. “කිං නු ඛො තෙ,
උපාසක, එවං සන්තෙ අකුසලං හොති” ති? මන්දධාතුකො උපාසකො ථෙරෙතෙවං
වුත්තෙ “නත්ථි මය්හං අකුසල” න්ති සඤ්ඤී හුත්වා තෙන හි, “භන්තෙ, ධම්මං
කථෙථා” ති. සො ථෙරෙ අනුමොදනං කරොන්තෙ එකග්ගචිත්තො හුත්වා ධම්මං
සුඤ්ඤන්තො සොනාපත්තිමග්ගස්ස ඔරතො අනුලොමිකං ඛන්තිං නිබ්බත්තෙසි.
ථෙරොපි අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

උපාසකං ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවත්තමානං එකා යක්ඛිනී ධෙනුවෙසෙන
ආගන්ත්වා උරෙ පහරිත්වා මාරෙසි. සො කාලං කත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්ති. භික්ඛු
ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං “වොරසාතකො පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි
කක්ඛලකම්මං කත්වා අජ්ජෙව තතො මුත්තො, අජ්ජෙව ථෙරස්ස භික්ඛං දත්වා
අජ්ජෙව කාලං කතො, කහං නු ඛො නිබ්බත්තො” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය
නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති
වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තො” ති ආහ. “කිං, භන්තෙ, වදෙථ,
එත්තකං කාලං එත්තකෙ මනුස්සෙ සාතෙත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්තො” ති.
“ආම, භික්ඛවෙ, මහන්තො තෙන කල්‍යාණමිත්තො ලද්ධො, සො සාරිපුත්තස්ස
ධම්මදෙසනං සුත්වා අනුලොමඤ්ඤාණං නිබ්බත්තෙත්වා ඉතො වුතො තුසිතවිමානෙ
නිබ්බත්තො” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“සුභාසිතං සුඤ්ඤිත්වාන, නගරෙ වොරසාතකො;
අනුලොමඛන්තිං ලද්ධාන, මොදති තිදිවං ගතො” ති.

“භන්තෙ, අනුමොදනකථා නාම න ඛලවා, තෙන කතං අකුසලකම්මං මහන්තං,
කථං එත්තකෙන විසෙසං නිබ්බත්තෙසි” ති. සත්ථා “කිං, භික්ඛවෙ, ‘මයා
දෙසිතධම්මස්ස අජ්ජං වා බහුං වා’ ති මා පමාණං ගණ්හථ. එකවාචාපි හි
අත්ථනිස්සිතා සෙය්‍යාවා” ති වත්වා අනුසන්ධිං සංථෙත්වා ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමං
ගාථමාහ –

100.

“සහස්සමපි වෙ වාචා, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං අත්ථපදං සෙය්‍යා, යං සුත්වා උපසම්මති” ති.

තත්ථ සහස්සමපිති පරිච්ඡෙදවචනං, එකං සහස්සං ද්වෙ සහස්සානිති එවං
සහස්සෙන වෙපි පරිච්ඡින්නවාචා හොන්ති, තා ව පන අනත්ථපදසංහිතා
ආකාසවණ්ණනාපබ්බතවණ්ණනාවනවණ්ණනාදීනි පකාසකෙහි අනියානදීපකෙහි
අනත්ථකෙහි පදෙහි සංහිතා යාව බහුකා හොති, තාව පාපිකා එවාති අත්ථො. එකං
අත්ථපදන්ති යං පන “අයං කායො, අයං කායගතාසති, තිස්සො විජ්ජා
අනුජ්ජත්තො, කතං බුද්ධස්ස සාසන” න්ති එවරූපං එකං අත්ථපදං සුත්වා
රාගාදිවූපසමෙත උපසම්මති, තං අත්ථසාධකං නිබ්බානප්පටිසංයුත්තං

බන්ධනාගාරායතන ඉන්ද්‍රිය බල බොජ් කඩ ගසනි පටියාන පරිදි පකං එකමිපි පදං සෙයොයෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්ති ඵලාදිනි පාපුණිංසුති.

තම්බදායීකචොරසාතකවත්ථු පයමං.

2. බාහියදාරුචීරියත්ථෙරවත්ථු

සහස්සමිපි වෙ ගාථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො දාරුචීරියත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි කාලෙ බහු මනුස්සා නාවාය මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිත්වා අන්තොමහාසමුද්දෙ හින්නාය නාවාය මච්ඡකච්ඡපහක්ඛා අහෙසුං. එකොවෙත්ථ එකං ඵලකං ගහෙත්වා වායමන්තො සුප්පාරකපට්ටනාතිරං ඔක්කම්, තස්ස නිවාසනපාරුපනං නත්ථි. සො අඤ්ඤං කිඤ්චි අපස්සන්තො සුක්ඛකට්ඨදණ්ඩකෙ වාකෙහි පලිවෙයෙත්වා නිවාසනපාරුපනං කත්වා දෙවකුලතො කපාලං ගහෙත්වා සුප්පාරකපට්ටනං අගමාසි, මනුස්සා තං දිස්වා යාගුහත්තාදිනි දත්වා “අයං එකො අරහා”ති සම්භාවෙසුං. සො වත්ථෙසු උපතීතෙසු “සවාහං නිවාසෙස්සාමි වා පාරුපිස්සාමි වා, ලාභසක්කාරො මෙ පරිභාසිස්සති”ති තානි වත්ථානි පටික්ඛිපිත්වා දාරුචීරානෙව පරිද්දති. අථස්ස බහුහි “අරහා අරහා”ති වුච්චමානස්ස එවං වෙනසො පරිචිතක්කො උදපාදි “යෙ ඛො කෙචි ලොකෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා, අහං තෙසං අඤ්ඤතරො”ති. අථස්ස පුරාණසාලොහිතා දෙවතා එවං වින්තෙසි.

පුරාණසාලොහිතාති පුබ්බෙ එකතො කතසමණධම්මා. පුබ්බෙ කිර කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ ඔසක්කමානෙ සාමණෙරාදීනං විජ්ජකාරං දිස්වා සත්ත හික්ඛු සංවෙගජ්ජත්තා “යාව සාසනස්ස අන්තරධානං න හොති, තාව අත්තතො පතිට්ඨං කරිස්සාමා”ති සුවණ්ණවෙතියං වන්දිත්වා අරඤ්ඤං පටිට්ඨා එකං පබ්බතං දිස්වා “ජීවිතෙ සාලයා නිවත්තන්තු. නිරාලයා ඉමං පබ්බතං අභිරුහන්තු”ති වත්වා නිස්සෙණං බන්ධිත්වා සබ්බෙපි තං අභිරුද්ධ නිස්සෙණං පාතෙත්වා සමණධම්මං කරිංසු. තෙසු සඤ්ඤත්ථෙරො එකරත්තාතික්කමෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. සො අනොතත්තදහෙ නාගලතාදන්තකට්ඨං බාදිත්වා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා තෙ හික්ඛු ආහ – “ආවුසො, ඉමං දන්තකට්ඨං බාදිත්වා මුඛං ධොවිත්වා ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජ්ජාමා”ති. කිං පන, හන්තෙ, අම්හෙහි එවං කතිකා කතා “යො පයමං අරහත්තං පාපුණාති, තෙනාහතං පිණ්ඩපාතං අවසෙසා පරිභුඤ්ජිස්සන්ති”ති? “නො හෙතං, ආවුසො”ති. “තෙන හි සවෙ මයමිපි තුම්හෙ විය විසෙසං නිබ්බන්තෙස්සාම, සයං ආහරිත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමා”ති න ඉච්ඡිංසු. දුතියදිවසෙ දුතියත්ථෙරො අනාගාමිඵලං පාපුණි. සොපි තථෙව පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා ඉතරෙ නිමන්තෙසි. තෙ එවමාහංසු – “කිං පන, හන්තෙ, අම්හෙහි එවං කතිකා කතා ‘මහාථෙරෙන ආහතං පිණ්ඩපාතං අභුඤ්ජිත්වා අනුථෙරෙන ආහතං

භුඤ්ජීස්සාමා””ති? “නො හෙතං, ආවුසො””ති. “එවං සන්තෙ තුම්හෙ විය මයම්පි විසෙසං නිබ්බත්තෙන්වා අත්තනො පුරිසකාරෙන භුඤ්ජීතුං සක්කොන්තා භුඤ්ජීස්සාමා””ති න ඉච්ඡිංසු. තෙසු අරහත්තං පත්තො භික්ඛු පරිනිබ්බාසී, අනාගාමී බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. ඉතරෙ පඤ්ච ථෙරා විසෙසං නිබ්බත්තෙනුං අසක්කොන්තා සුස්සිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ තතො චචිත්වා තත්ථ තත්ථ කුලසරෙසු නිබ්බත්තිංසු. තෙසු එකො පුක්කුසාති රාජා (ම. නි. 3.342) අහොසි, එකො කුමාරකස්සපො (ම. නි. 1.249), එකො දාරුවීරියො (උදා. 10), එකො දබ්බො මල්ලපුත්තො (පාරා. 380; උදා. 79) එකො සභියො පරිබ්බාජකොති (සු. නි. සභියසුත්තං). තත්ථ යො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො භික්ඛු තං සන්ධායෙන චුත්තං “පුරාණසාලොහිතා දෙවතා””ති.

තස්ස හි බ්‍රහ්මුනො එතදහොසි – “අයං මයා සද්ධිං නිස්සෙණිං ඛන්ධිත්වා පබ්බතං අභිරුහිත්වා සමණධම්මං අකාසි, ඉදානි ඉමං ලද්ධිං ගහෙත්වා විචරන්තො විනස්සෙය්‍ය, සංවෙච්ඡෙස්සාමි න””ත්ති. අථ නං උපසඬ්ඛමිත්වා එවමාහ – “නෙව බො ත්වං, බාහිය, අරහා, නපි අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො, සාපි තෙ පටිපදා නත්ථී, යාය ත්වං අරහා වා අස්ස අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො””ති. බාහියො ආකාසෙ යත්වා කථෙන්නං මහාබ්‍රහ්මානං ඔලොකෙත්වා චිත්තෙසි – “අහො භාරියං කම්මං කතං, අහං ‘අරහන්තොම්හි’ති චිත්තෙසිං, අයඤ්ච මං ‘න ත්වං අරහා, නපි අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නොසි’ති වදති, අත්ථී නු බො ලොකෙ අඤ්ඤො අරහා””ති. අථ නං පුච්ඡී – “අත්ථී නු බො එතරහි දෙවතෙ ලොකෙ අරහා වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො””ති. අථස්ස දෙවතා ආචික්ඛි – “අත්ථී, බාහිය, උත්තරෙසු ජනපදෙසු සාවත්ථී නාම නගරං, තත්ථ සො භගවා එතරහි විහරති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො. සො හි, බාහිය, භගවා අරහා වෙව අරහත්තත්ථාය ව ධම්මං දෙසෙති””ති.

බාහියො රත්තිභාගෙ දෙවතාය කථං සුත්වා සංවිග්ගමානසො තං බණ්ණෙව සුප්පාරකා නික්ඛමිත්වා එකරත්තිවාසෙන සාවත්ථීං අගමාසි, සබ්බං විසයොජනසතිකං මග්ගං එකරත්තිවාසෙනෙව අගමාසි. ගච්ඡන්තො ව පන දෙවතානුභාවෙන ගතො. “බුද්ධානුභාවෙනා””තිපි වදන්තියෙව. තස්මිං පන බණ්ණෙ සත්ථා සාවත්ථීං පිණ්ඩාය පටිට්ඨො හොති. සො භුත්තපාතරාසෙ කායආලසියවිමොචනත්ථං අබ්භොකාසෙ වඩ්ඪමන්තෙ සම්බහුලෙ භික්ඛු “කහං එතරහි සත්ථා””ති පුච්ඡී. භික්ඛු “භගවා සාවත්ථීං පිණ්ඩාය පටිට්ඨො””ති වත්වා තං පුච්ඡිංසු – “ත්වං පන කුතො ආගතොසි””ති? “සුප්පාරකා ආගතොම්හි””ති. “කදා නික්ඛන්තොසි””ති? “හියො සායං නික්ඛන්තොම්හි””ති. “දුරතොසි ආගතො, නිසීද, තව පාදෙ ධොවිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා ථොකං විස්සමාහි, ආගතකාලෙ සත්ථාරං දක්ඛිස්සසි””ති. “අහං, හන්තෙ, සත්ථු වා අත්තනො වා ජීවිතන්තරායං න ජානාමි, එකරත්තෙනෙවමිහි කත්ථවි අට්ඨත්වා අනිසීදිත්වා විසයොජනසතිකං මග්ගං ආගතො, සත්ථාරං පස්සිත්වා ව විස්සමිස්සාමි””ති. සො එවං වත්වා තරමානරූපො සාවත්ථීං පටිසිත්වා භගවන්තං අනොපමාය බුද්ධසිරියා පිණ්ඩාය

වරන්තං දිස්වා “විරස්සං වත මෙ ගොතමො සම්මාසම්බුද්ධො දිට්ඨො” ති දිට්ඨධර්මානතො පට්ඨාය ඔනනසරීරො ගන්ත්වා අන්තරවිථියමෙව පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ගොප්ඵකෙසු දළ්භං ගහෙත්වා ඵවමාහ – “දෙසෙතු මෙ, හන්තෙ, හගවා ධම්මං, දෙසෙතු සුගතො ධම්මං, යං මමස්ස දීඝරත්තං භිත්තා සුඛායා” ති. අථ නං සත්ථා “අකාලො ඛො තාව, ඛාහිය, අන්තරසරං පට්ඨිමිහා පිණ්ඩායා” ති පටික්ඛිපි.

තං සුත්වා ඛාහියො, හන්තෙ, සංසාරෙ සංසරන්තෙන කබ්බිකාරාහාරො න අලද්ධපුබ්බො, තුම්භාකං වා මය්භං වා ජීවිතන්තරායං න ජානාමි, දෙසෙතු මෙ ධම්මන්ති. සත්ථා දුතියමිපි පටික්ඛිපියෙව. ඵවං කිරස්ස අහොසි – “ඉමස්ස මං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය සකලසරීරං පීතියා නිරන්තරං අජ්ඣෙක්ඛාමං හොති, බලවපිතිවෙගො ධම්මං සුත්වාපි න සක්ඛිස්සති පටිවිජ්ඣිතුං, මජ්ඣන්තුවපෙක්ඛාය තාව තිට්ඨතු, ඵකරත්තෙනෙව විසයොජනසතිකං මග්ගං ආගතත්තා දරථොපිස්ස බලවා, සොපි තාව පටිප්පස්සම්භතු” ති. තස්මා ද්වික්ඛන්තුං පටික්ඛිපිත්වා තතියං යාවිතො අන්තරවිථියං ධීතොව “තස්මාතිහ තෙ, ඛාහිය, ඵවං සික්ඛිතඛිබං ‘දිට්ඨො දිට්ඨමත්තං හවිස්සති’” තිආදිනා (උදා. 10) නයෙන ධම්මං දෙසෙසි. සො සත්ථු ධම්මං සුඤ්ඤානොයෙව සබ්බාසවෙ ඛෙපෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. තාවදෙව ඵ පන හගවන්තං පබ්බජ්ජං යාවි, “පරිපුණ්ණං තෙ පත්තවිචරං” ත්ති පුට්ඨො “න පරිපුණ්ණං” ත්ති ආහ. අථ නං සත්ථා “තෙන හි පත්තවිචරං පරියෙසාහි” ති වත්වා පක්කාමි.

“සො කිර වීසති වස්සසහස්සාති සමණධම්මං කරොන්තො ‘භික්ඛුනා නාම අත්තනා පච්චයෙ ලභිත්වා අඤ්ඤං අනොලොකෙත්වා සයමෙව පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති’ ති ඵකභික්ඛුස්සාපි පත්තෙන වා විචරෙන වා සඬගහං න අකාසි, තෙනස්ස ඉද්ධිමයපත්තවිචරං න උපජ්ජිස්සති” ති ඤත්වා ඵහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජ්ජං න අදාසි. තමිපි පත්තවිචරං පරියෙසමානමෙව ඵකා යක්ඛිනී ධෙනුරූපෙන ආගන්ත්වා උරම්භි පහරිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. සත්ථා පිණ්ඩාය වරිත්වා කතහත්තකිච්චො සම්බහුලෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං නික්ඛන්තො ඛාහියස්ස සරීරං සඬකාරට්ඨානෙ පතීතං දිස්වා භික්ඛු ආණාපෙසි, “භික්ඛවෙ, ඵකස්මිං ගෙහද්වාරෙ යත්වා මඤ්චකං ආහරාපෙත්වා ඉමං සරීරං නගරතො නිහරිත්වා ඤාපෙත්වා ථූපං කරොථා” ති. භික්ඛු තථා කරිංසු, කත්වා ඵ පන විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා අත්තනා කතකිච්චං ආරොචෙත්වා තස්ස අභිසම්පරායං පුච්ඡිංසු. අථ නෙසං හගවා තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ආවික්ඛිත්වා “ඵතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං ඛිජ්ජාහිඤ්ඤානං යදිදං ඛාහියො දාරුචිරියො” ති (අ. නි. 1.216) ඵතදග්ගෙ යපෙසි. අථ නං භික්ඛු පුච්ඡිංසු – “හන්තෙ, තුම්භෙ ‘ඛාහියො අරහත්තං පත්තො’ ති වදෙථ, කදා සො අරහත්තං පත්තො” ති? “මම ධම්මං සුතකාලෙ, භික්ඛවෙ” ති. “කදා පනස්ස, හන්තෙ, තුම්භෙහි ධම්මො කටීතො” ති? “පිණ්ඩාය වරන්තෙන අන්තරවිථියං යත්වා” ති. “අජ්ජමත්තකො හි, හන්තෙ, තුම්භෙහි අන්තරවිථියං යත්වා කටීතධම්මො කථං සො තාවත්තකෙන විසෙසං නිබ්බන්තෙසි” ති, අථ නෙ සත්ථා “කිං, භික්ඛවෙ, මම ධම්මං ‘අජ්ජං වා බහුං වා’ ති මා පමාණං ගණ්භථ.

අනෙකානිපි හි ගාථාසහස්සානි අනත්ථනිස්සිතානි න සෙය්‍යා, අත්ථනිස්සිතං පන එකමිපි ගාථාපදං සෙය්‍යා”ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්තවා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

101.

“සහස්සමපි වෙ ගාථා, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං ගාථාපදං සෙය්‍යා, යං සුත්වා උපසම්මති”ති.

තත්ථ එකං ගාථාපදං සෙය්‍යාති “අප්පමාදො අමතපදං...පෙ.... යථා මයා”ති (ධ. ප. 21) එවරුපා එකා ගාථාපි සෙය්‍යාති අත්ථො. සෙසං පුරිමනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

බාහියදාරුචිරියත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරිවත්ථු

යො ව ගාථාසතං භාසෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො කුණ්ඩලකෙසිං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහෙ කිර එකා සෙට්ඨිධිතා සොළසවස්සුද්දෙසිකා අභිරුපා අහොසි දස්සනියා පාසාදිකා. තස්මිඤ්ච වයෙ ධිතා නාරියො පුරිසජ්ඣාසයා භොන්ති පුරිසලොලා. අථ නං මාතාපිතරො සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සිරිගබ්භෙ නිවාසාපෙසුං. එකමෙවස්සා දාසිං පරිවාරිකං අදංසු. අථෙකං කුලපුත්තං වොරකම්මං කරොන්තං ගහෙත්වා පච්ඡාබාහං බන්ධිත්වා චතුක්කෙ චතුක්කෙ කසාහි පහරිත්වා ආසාතනං නයිංසු. සෙට්ඨිධිතා මහාජනස්ස සද්දං සුත්වා “කිං නු බො එත”න්ති පාසාදතලෙ යත්වා ඔලොකෙන්ති තං දිස්වා පටිබද්ධවිත්තා හුත්වා තං පත්ථයමානා ආහාරං පටික්ඛිපිත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අථ නං මාතා පුච්ඡි – “කිං ඉදං, අම්මා”ති? “සවෙ එතං ‘වොරො’ති ගහෙත්වා නියාමානං පුරිසං ලභිස්සාමි, ජීවිස්සාමි. නො වෙ ලභිස්සාමි, ජීවිතං මෙ නත්ථි, ඉධෙව මරිස්සාමි”ති. “අම්ම, මා එවං කරි, අම්මාකං ජාතියා ව ගොත්තෙන ව භොගෙන ව සදිසං අඤ්ඤං සාමිකං ලභිස්සාමි”ති. “මය්හං අඤ්ඤොති කිච්චං නත්ථි, ඉමං අලභමානා මරිස්සාමි”ති. මාතා ධිතරං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්ති පිතුනො ආරොවෙසි. සොපි නං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තො “කිං සක්කා කාතු”න්ති වින්තෙන්වා තං වොරං ගහෙත්වා ගච්ජන්තස්ස රාජපුරිසස්ස සහස්සභණ්ඩිකං පෙසෙසි – “ඉමං ගහෙත්වා එතං පුරිසං මය්හං දෙහි”ති. සො “සාධු”ති කභාපණෙ ගහෙත්වා තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං මාරෙත්වා “මාරිතො, දෙව, වොරො”ති රඤ්ඤො ආරොවෙසි. සෙට්ඨිපි තස්ස ධිතරං අදාසි.

සා තතො පටියාය “සාමිකං ආරාධෙස්සාමි” ති සබ්බාහරණපටිමණ්ඩිතා සයමෙව තස්ස යාගුආදීනි සංවිදහති, වොරො කතිපාහව්වයෙන චින්තෙසි – “කදා නු බො ඉමං මාරෙත්වා එතිස්සා ආහරණානි ගහෙත්වා එකස්මිං සුරාගෙන වික්කිණිත්වා බාදිතුං ලභිස්සාමි” ති? සො “අත්ථෙකො උපායො” ති චින්තෙත්වා ආහාරං පටික්ඛිපිත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජී, අථ නං සා උපසඩ්ධකමිත්වා “කිං තෙ, සාමි, රුජ්ජති” ති පුච්ඡී. “න කිඤ්චි මෙ, හද්දෙති, කච්චි පන මෙ මාතාපිතරො තුය්හං කුද්ධා” ති? “න කුජ්ඣන්ති, හද්දෙ” ති. අථ “කිං නාමෙන” ති? “හද්දෙ, අහං තං දිවසං ඛන්ධිත්වා නියාමානො වොරපපාතෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය බලිකම්මං පටිස්සුණිත්වා ජීවිතං ලභිං, ත්වම්පි මයා තස්සා එව ආනුභාවෙන ලද්ධා, ‘තං මෙ දෙවතාය බලිකම්මං යපිත’ ති චින්තෙමි, හද්දෙ” ති. “සාමි, මා චින්තයි, කරිස්සාමි බලිකම්මං, වදෙහි, කෙනත්ථො” ති? “අප්පොදකමධුපායසෙන ව ලාජපඤ්චමකපුජ්ජෙහි වා” ති. “සාධු, සාමි, අහං පටියාදෙස්සාමි” ති සා සබ්බං බලිකම්මං පටියාදෙත්වා “එහි, සාමි, ගච්ඡාමා” ති ආහ. “තෙන හි, හද්දෙ, තව ඤාතකෙ නිවත්තෙත්වා මහග්ග්සානි වත්ථාහරණානි ගහෙත්වා අත්තානං අලඬිකරොහි, හසන්තා කීළන්තා සුඛං ගමිස්සාමා” ති. සා තථා අකාසි.

අථ නං සො පබ්බතපාදං ගතකාලෙ ආහ – “හද්දෙ, ඉතො පරං උභොව ජනා ගමිස්සාම, සෙසජනං යානකෙන සද්ධිං නිවත්තාපෙත්වා බලිකම්මභාජනං සයං උක්ඛිපිත්වා ගණ්හාහි” ති. සා තථා අකාසි. වොරො තං ගහෙත්වා වොරපපාතපබ්බතං අභිරුහි. තස්ස හි එකෙන පස්සෙන මනුස්සා අභිරුහන්ති, එකං පස්සං ඡින්තපපාතං. පබ්බතමත්ථකෙ ධීතා තෙන පස්සෙන වොරෙ පාතෙත්ති. තෙ බණ්ඩාබණ්ඩං හුත්වා භූමියං පතන්ති. තස්මා “වොරපපාතො” ති වුච්චති. සා තස්ස පබ්බතස්ස මත්ථකෙ යත්වා “බලිකම්මං තෙ, සාමි, කරොහි” ති ආහ. සො තුණ්හි අහොසි. පුන තාය “කස්මා, සාමි, තුණ්හිභූතොසි” ති වුත්තෙ තං ආහ – “න මය්හං බලිකම්මෙනත්ථො, වඤ්චෙත්වා පන තං ආදාය ආගතොමිහි” ති. “කිං කාරණා, සාමි” ති? “තං මාරෙත්වා තව ආහරණානි ගහෙත්වා පලායනත්ථායා” ති. සා මරණභයතජ්ජිතා ආහ – “සාමි, අහඤ්ච ආහරණානි ව තව සන්තකානෙව, කස්මා එවං වදෙසි” ති? සො, “මා එවං කරොහි” ති, පුනස්පුනං යාවියමානොපි “මාරෙමි එවා” ති ආහ. “එවං සන්තෙ කිං තෙ මම මරණෙන? ඉමානි ආහරණානි ගහෙත්වා මය්හං ජීවිතං දෙහි, ඉතො පටියාය මං ‘මතා’ ති ධාරෙහි, දාසි වා තෙ හුත්වා කම්මං කරිස්සාමි” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“ඉදං සුවණ්ණකෙයුරං, මුත්තා වෙචරියා බහු;
සබ්බං හරස්සු හද්දන්තෙ, මං ව දාසිති සාවයා” ති. (අප. ථෙරි 2.3.27);

තං සුත්වා වොරො “එවං කතෙ ත්වං ගන්ත්වා මාතාපිතුනං ආචික්ඛිස්සසි,
මාරෙස්සාමියෙව, මා ත්වං බාළ්හං පරිදෙවසි” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“මා බාළ්හං පරිදෙවෙසි, බිජ්ජං ඛන්ධාහි හණ්ඩිකං;
න තුය්හං ජීවිතං අත්ථී, සබ්බං ගණ්හාමි හණ්ඩක” ති. –

සා වින්තෙසි – “අහො ඉදං කම්මං භාරියං. පඤ්ඤා නාම න පචිත්වා බාදනත්ථාය කතා, අථ ඛො විචාරණත්ථාය කතා, ජානිස්සාමිස්ස කත්තබ්බ”න්ති, අථ නං ආහ – “සාමි, යදා ත්වං ‘වොරො’ති ගහෙත්වා නියසි, තදාහං මාතාපිතුනං ආවික්ඛිං, තෙ සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා තං ආහරාපෙත්වා ගෙහෙ කරිංසු. තතො පට්ඨාය අහං තුය්හං උපකාරිකා, අජ්ජ මෙ සුදිට්ඨං කත්වා අත්තානං වන්දිතුං දෙහි”ති. සො “සාධු, හද්දෙ, සුදිට්ඨං කත්වා වන්දාහි”ති වත්වා පබ්බතන්තෙ අට්ඨාසි. අථ නං සා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතුසු යානෙසු වන්දිත්වා, “සාමි, ඉදං තෙ පච්ඡිමදස්සනං, ඉදානි තුය්හං වා මම දස්සනං, මය්හං වා තව දස්සනං නත්ථි”ති පුරතො ච පච්ඡතො ච ආලිඬ්ඨිත්වා පමත්තං හුත්වා පබ්බතන්තෙ ධීතං පිට්ඨිපස්සෙ යත්වා එකෙන හත්ථෙන බත්ථෙ ගහෙත්වා එකෙන පිට්ඨිකච්ඡාය ගහෙත්වා පබ්බතපපාතෙ බිපි. සො පබ්බතකුච්ඡියං පටිහතො ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං හුත්වා භූමියං පති. වොරපපාතමත්ථකෙ අධිවත්ථා දෙවතා තෙසං ද්වින්තම්පි කිරියං දිස්වා තස්සා ඉත්ථියා සාධුකාරං දත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“න හි සබ්බෙසු යානෙසු, පුරිසො හොති පණ්ඩිතො;
ඉත්ථිපි පණ්ඩිතා හොති, තත්ථ තත්ථ විචක්ඛණා”ති. (අප. පෙරි 2.3.31);

සාපි වොරං පපාතෙ බිපිත්වා වින්තෙසි – “සවාහං ගෙහං ගමිස්සාමි, ‘සාමිකො තෙ කුහි’න්ති පුච්ඡිස්සන්ති, සවාහං එවං පුට්ඨා ‘මාරිතො මෙ’ති වක්ඛාමි, ‘දුබ්බිනීතෙ සහස්සං දත්වා තං ආහරාපෙත්වා ඉදානි නං මාරෙසි’ති මං මුඛසත්තීහි විජ්ඣිස්සන්ති, ‘ආහරණත්ථාය සො මං මාරෙතුකාමො අහොසි’ති චුත්තෙපි න සද්දහිස්සන්ති, අලං මෙ ගෙහෙනා”ති තත්ථෙවාහරණානි ඡඩ්ඛෙත්වා අරඤ්ඤං පටිසිත්වා අනුපුබ්බෙන විවරන්ති එකං පරිබ්බාජකානං අස්සමං පත්වා වන්දිත්වා “මය්හං, හන්තෙ, තුම්භාකං සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං දෙථා”ති ආහ. අථ නං පබ්බාපෙසුං. සා පබ්බජිත්වාච පුච්ඡි – “හන්තෙ, තුම්භාකං පබ්බජ්ජාය කිං උත්තම”න්ති? “හද්දෙ, දසසු වා කසිණෙසු පරිකම්මං කත්වා ඤානං නිබ්බත්තෙතබ්බං, වාදසහස්සං වා උග්ගණ්හිතබ්බං, අයං අම්භාකං පබ්බජ්ජාය උත්තමත්ථො”ති. “ඤානං තාව නිබ්බත්තෙතුං අහං න සක්ඛිස්සාමි, වාදසහස්සං පන උග්ගණ්හිස්සාමි, අය්සා”ති. අථ නං තෙ වාදසහස්සං උග්ගණ්හාපෙත්වා “උග්ගහිතං තෙ සිජ්ජං, ඉදානි ත්වං ඡම්බුදිපතලෙ විවරිත්වා අත්තනා සද්ධිං පඤ්ඤං කථෙතුං සමත්ථං ඔලොකෙහි”ති තස්ස හත්ථෙ ඡම්බුසාඛං දත්වා උය්සාපෙසුං – “ගච්ඡ, හද්දෙ, සචෙ කොචි ගිහිභූතො තයා සද්ධිං පඤ්ඤං කථෙතුං සක්කොති, තස්සෙව පාදපරිවාරිකා භවාහි, සචෙ පබ්බජිතො සක්කොති, තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජාහි”ති.

සා නාමෙන ඡම්බුපරිබ්බාජිකා නාම හුත්වා තතො නික්ඛමිත්වා දිට්ඨෙ දිට්ඨෙ පඤ්ඤං පුච්ඡන්ති විවරති. තාය සද්ධිං කථෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසි. “ඉතො ඡම්බුපරිබ්බාජිකා ආගච්ඡති”ති සුත්වාච මනුස්සා පලායන්ති. සා ගාමං වා නිගමං වා හික්ඛාය පටිසන්ති ගාමද්වාරෙ වාලුකරාසිං කත්වා තත්ථ ඡම්බුසාඛං යපෙත්වා “මයා සද්ධිං කථෙතුං සමත්ථො ඡම්බුසාඛං මද්දතු”ති වත්වා ගාමං පාවිසි. තං

යානං උපසඬ්ඛිකමිතුං සමත්ථො නාම නාහොසි. සාපි මිලාතාය ජම්බුසාබාය අඤ්ඤං ජම්බුසාබං ගණ්හාති, ඉමිනා නීහාරෙන විවරන්තී සාවත්ථිං පත්වා ගාමද්වාරෙ වාලුකරාසිං කත්වා ජම්බුසාබං යපෙත්වා වුත්තනයෙනෙව වත්වා භික්ඛාය පාවිසී. සම්බහුලා ගාමදාරකා ජම්බුසාබං පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. තදා සාරිපුත්තත්ථෙරො පිණ්ඩාය වරිත්වා කතහත්තකිච්චො නගරා නික්ඛන්තො තෙ දාරකෙ ජම්බුසාබං පරිවාරෙත්වා ධීතෙ දිස්වා “කිං ඉද්”න්ති පුච්ඡි. දාරකා ථෙරස්ස තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. “තෙන හි දාරකා ඉමං සාබං මද්දථා”ති. “භායාම, හන්තෙ”ති. “අහං පඤ්ඤං කථෙස්සාමි, මද්දථ තුම්හෙ”ති. තෙ ථෙරස්ස වචනෙන සඤ්ජාතුස්සාහා තථා කත්වා මද්දන්තා ජම්බුසාබං උක්ඛිපිංසු. පරිබ්බාජිකා ආගන්ත්වා තෙ පරිභාසිත්වා “තුම්හෙහි සද්ධිං මම පඤ්ඤෙන කිච්චං නත්ථි, කස්මා මෙ සාබං මද්දථා”ති ආහ. “අයොනම්භා මද්දාපිතා”ති ආහංසු. “හන්තෙ, තුම්හෙහි මෙ සාබා මද්දාපිතා”ති? “ආම, හගිතී”ති. “තෙන හි මයා සද්ධිං පඤ්ඤං කථෙථා”ති. “සාධු කථෙස්සාමි”ති.

සා වඩ්ඪමානකච්ඡායාය පඤ්ඤං පුච්ඡිතුං ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි, සකලනගරං සඬ්ඛුහි. “ද්විත්තං පණ්ඩිතානං කථං සුඤ්ඤාමා”ති නාගරා තාය සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. පරිබ්බාජිකා ථෙරං ආහ – “හන්තෙ, පුච්ඡාමි තෙ පඤ්ඤ”න්ති. “පුච්ඡ, හගිතී”ති. සා වාදසහස්සං පුච්ඡි, පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං ථෙරො විස්සජ්ජෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – “එත්තකා එව තෙ පඤ්ඤා, අඤ්ඤෙපි අත්ථි”ති? “එත්තකා එව, හන්තෙ”ති. “තයා බහු පඤ්ඤා පුට්ඨා, මයම්පි එකං පුච්ඡාම, විස්සජ්ජස්සෙ නො”ති? “ජානමානා විස්සජ්ජස්සාමි පුච්ඡථ, හන්තෙ”ති. ථෙරො “එකං නාම කි”න්ති (බු. පා. 4.1) පඤ්ඤං පුච්ඡි. සා “එවං නාමෙස විස්සජ්ජෙනබ්බො”ති අජානන්ති “කිං නාමෙතං, හන්තෙ”ති පුච්ඡි. “බුද්ධපඤ්ඤො නාම, හගිතී”ති. “මය්හම්පි තං දෙථ, හන්තෙ”ති. “සචෙ මාදිසා හවිස්සසි, දස්සාමි”ති. “තෙන හි මං පබ්බාපෙථා”ති. ථෙරො භික්ඛුනීනං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාපෙසි. සා පබ්බජිත්වා ලද්ධුපසම්පදා කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරී නාම හුත්වා කතිපාහච්චයෙනෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරියා ධම්මස්සවනඤ්ච බහුං නත්ථි, පබ්බජිතකිච්චඤ්චස්සා මත්ථකං පත්තං, එකෙන කිර වොරෙන සද්ධිං මහාසඬ්ඛාමං කත්වා ජිනිත්වා ආගතා”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, මයා දෙසිතධම්මං ‘අජ්ජං වා බහුං වා’ති පමාණං මා ගණ්හථ, අනත්ථකං පදසතම්පි සෙයොනා න හොති, ධම්මපදං පන එකම්පි සෙයොනාව. අවසෙසවොරෙ ජිනන්තස්ස ව ජයො නාම න හොති, අජ්ඣත්තිකකිලෙසවොරෙ ජිනන්තස්සෙව පන ජයො නාම හොති”ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

102.

“යො ව ගාථාසතං භාසෙ, අනත්ථපදසංභිතා;

එකං ධම්මපදං සෙය්‍යා, යං සුත්වා උපසම්මති.

103.

“යො සහස්සං සහස්සෙන, සඬගාමෙ මානුසෙ ජිනෙ;
එකඤ්ච ජෙය්‍යමත්තානං, ස වෙ සඬගාමපුත්තමො”ති.

තත්ථ ගාථාසතන්ති යො ච පුග්ගලො සතපරිච්ඡේදා බහුපි ගාථා භාසෙය්‍යාති අත්ථො. අනත්ථපදසංහිතාති ආකාසවණ්ණනාදිවසෙන අනත්ථකෙහි පදෙහි සංහිතා. ධම්මපදන්ති අත්ථසාධකං ඛන්ධාදිපටිසංයුත්තං, “චත්තාරිමාති පරිබ්බාජකා ධම්මපදාති. කතමාති චත්තාරි? අනභිජ්ඣා පරිබ්බාජකා ධම්මපදං, අඛ්‍යාපාදො පරිබ්බාජකා ධම්මපදං, සම්මාසති පරිබ්බාජකා ධම්මපදං, සම්මාසමාධි පරිබ්බාජකා ධම්මපද”න්ති (අ. නි. 4.30) එවං වුත්තෙසු චතුසු ධම්මපදෙසු එකමිපි ධම්මපදං සෙය්‍යා. යො සහස්සං සහස්සෙනාති යො එකො සඬගාමයොධො සහස්සෙන ගුණිතං සහස්සං මානුසෙ එකස්මිං සඬගාමෙ ජිනෙය්‍ය, දසමනුස්සසතසහස්සං ජිනිත්වා ජයං ආහරෙය්‍ය, අයමිපි සඬගාමජිනතං උත්තමො පවරො නාම න භොති. එකඤ්ච ජෙය්‍යමත්තානන්ති යො රත්තිට්ඨානාදිවාට්ඨානෙසු අජ්ඣත්තිකකම්මට්ඨානං සම්මසන්නො අත්තනො ලොභාදිකිලෙසජයෙන අත්තානං ජිනෙය්‍ය. ස වෙ සඬගාමපුත්තමොති සො සඬගාමජිනානං උත්තමො පවරො සඬගාමසිසයොධොති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදිති පාපුණ්සුති.

කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරීචත්ථු තතියං.

4. අනත්ථපුච්ඡකමුභ්මණචත්ථු

අත්තා භවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අනත්ථපුච්ඡකං මුභ්මණං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර මුභ්මණො “කිං නු ඛො සම්මාසම්බුද්ධො අත්ථමෙව ජානාති, උදාහු අනත්ථමිපි, පුච්ඡස්සාමි න”න්ති සත්ථාරං උපසඩ්ධම්මිත්වා පුච්ඡ – “භත්තෙ, තුම්හෙ අත්ථමෙව ජානාථ මඤ්ඤෙ, නො අනත්ථ”න්ති? “අත්ථඤ්චාහං, මුභ්මණ, ජානාමි අනත්ථඤ්චා”ති. “තෙන හි මෙ අනත්ථං කපෙථා”ති. අට්ඨස්ස සත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

“උස්සුරසෙය්‍යං ආලස්‍යං, වණ්ඨික්කං දීඝසොණ්ඨියං;
එකස්සද්ධානගමනං පරදාරූපසෙවනං;
එතං මුභ්මණ සෙවස්සු, අනත්ථං තෙ හවිස්සති”ති.

තං සුත්වා මුභ්මණො සාධුකාරමදාසි “සාධු සාධු, ගණාවරිය, ගණපෙට්ඨක, තුම්හෙ අත්ථඤ්ච ජානාථ අනත්ථඤ්චා”ති. “එවං ඛො, මුභ්මණ,

අත්ථානත්ථජානනකො නාම මයා සදිසො නත්ථි”ති. අථස්ස සත්ථා අජ්ඣාසයං උපධාරෙත්වා, “බ්‍රාහ්මණ, කෙන කම්මෙන ජීවසී”ති පුච්ඡී. “ජුතකම්මෙන, හො ගොතමා”ති. “කිං පන තෙ ජයො හොති පරාජයො”ති. “ජයොපි හොති පරාජයොපි”ති වුත්තෙ, “බ්‍රාහ්මණ, අප්පමත්තකො එස, පරං ජිනන්තස්ස ජයො නාම න සෙය්‍යො. යො පන කිලෙසජයෙන අත්තානං ජිනාති, තස්ස ජයො සෙය්‍යො. න හි තං ජයං කොචි අපජයං කාතුං සක්කොති”ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

104.

“අත්තා භවෙ ජිනං සෙය්‍යො, යා වායං ඉතරා පජා;
අත්තදන්තස්ස පොසස්ස, නිච්චං සඤ්ඤතචාරිනො.

105.

“නෙව දෙවො න ගන්ධබ්බො, න මාරො සහ බ්‍රහ්මුතා;
ජිනං අපජිනං කයිරා, තථාරූපස්ස ජන්තුනො”ති.

තත්ථ භවෙති නිපාතො. ජිනන්ති ලිඛිතවිපල්ලාසො, අත්තනො කිලෙසජයෙන අත්තා ජිනො සෙය්‍යොති අත්ථො. යා වායං ඉතරා පජාති යා පනායං අවසෙසා පජා ජුතෙන වා ධනහරණෙන වා සඬිගාමෙන වා බලාහිභවෙන වා ජිනා භවෙය්‍ය, තං ජිනන්තෙන යං ජිනං, න තං සෙය්‍යොති අත්ථො. කස්මා පන තදෙව ජිනං සෙය්‍යො, ඉදං න සෙය්‍යොති? යස්මා අත්තදන්තස්ස...පෙ.... තථාරූපස්ස ජන්තුනොති. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා හි ය්වායං නික්කිලෙසතාය අත්තදන්තො පොසො, තස්ස අත්තදන්තස්ස කායාදීහි නිච්චං සඤ්ඤතචාරිනො එවරූපස්ස ඉමෙහි කායසඤ්ඤමාදීහි සඤ්ඤතස්ස ජන්තුනො දෙවො වා ගන්ධබ්බො වා මාරො වා බ්‍රහ්මුතා සහ උට්ඨහිත්වා “අභමස්ස ජිනං අපජිනං කරිස්සාමි, මග්ගභාවනාය පහිනෙ කිලෙසෙ පුන උප්පාදෙස්සාමි”ති සට්ඨන්තොපි වායමන්තොපි යථා ධනාදීහි පරාජිනො පක්ඛන්තරො හුත්වා ඉතරෙන ජිනං පුන ජිනන්තො අපජිනං කරෙය්‍ය, “එවං අපජිනං කාතුං නෙව සක්කුණෙය්‍යා”ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

අනත්ථපුච්ඡකබ්‍රාහ්මණවත්ථු වතුත්ථං.

5. සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස මාතුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු

මාසෙ මාසෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස මාතුලබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

ථෙරො කිර තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආහ – “කිං නු බො, බ්‍රාහ්මණ, කිඤ්චිදෙව කුසලං කරොසී”ති? “කරොමි, භන්තෙ”ති. “කිං කරොසී”ති? “මාසෙ මාසෙ සහස්සපරිච්චාගෙන දානං දම්මි”ති. “කස්ස දෙසී”ති? “නිගණ්ඨානං, භන්තෙ”ති.

“කිං පත්ථයන්තො”ති? “බ්‍රහ්මලොකං, හන්තෙ”ති. “කිං පන බ්‍රහ්මලොකස්ස අයං මග්ගො”ති? “ආම, හන්තෙ”ති. “කො ඵවමාහා”ති? “ආචරියෙහි මෙ කථිතං, හන්තෙ”ති. “නො ත්වං බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං ජානාසි, නාපි තෙ ආචරියා, සත්ථාව ඵකො ජානාති, එහි, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මලොකස්ස තෙ මග්ගං කථාපෙස්සාමී”ති තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා, “හන්තෙ, අයං බ්‍රාහ්මණො ඵවමාහා”ති, “තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා සාධු ව්‍යස්ස ඛිරහ්මලොකස්ස මග්ගං කථෙථා”ති. සත්ථා “ඵවං කිර, බ්‍රාහ්මණා”ති පුච්ඡිත්වා “ආම, හො ගොතමා”ති චුත්තෙ, “බ්‍රාහ්මණ, තයා ඵවං දදමානෙන වස්සසතං දින්නදානතොපි මුහුත්තමත්තං පසන්නචිත්තෙන මම සාවකස්ස ඔලොකනං වා කට්ඨජුහික්ඛාමත්තදානං වා මහජ්ජලතර”න්ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

106.

“මාසෙ මාසෙ සහස්සෙන, යො යජෙථ සතං සමං;
එකඤ්ච භාවිතත්තානං, මුහුත්තමපි පූජයෙ;
සායෙව පූජනා සෙය්‍යා, යඤ්ථෙව වස්සසතං හුත”න්ති.

තත්ථ සහස්සෙනාහි සහස්සපරිච්චාගෙන. යො යජෙථ සතං සමන්ති යො වස්සසතං මාසෙ මාසෙ සහස්සං පරිච්චජන්තො ලොකියමහාජනස්ස දානං දදෙය්‍ය, එකඤ්ච භාවිතත්තානන්ති යො පන එකං සීලාදිගුණවිසෙසෙන වඩ්ඪිතඅත්තානං හෙට්ඨිමකොටියා සොතාපන්නං, උපරිමකොටියා ඛිණාසවං සරද්චාරං සම්පන්නං කට්ඨජුහික්ඛාදානවසෙන වා යාපනමත්තආහාරදානවසෙන වා දුලසාටකදානමත්තෙන වා පූජෙය්‍ය. යං ඉතරෙන වස්සසතං හුතං. තතො සායෙව පූජනා සෙය්‍යා. සෙට්ඨො උත්තමොති අත්ථොති.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලං පත්තො, අඤ්ඤෙපි බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස මාතුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඤ්චමං.

6. සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යවත්ථු

යො ව වස්සසතං ජන්තුති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යං ආරබ්භ කථෙසි.

තම්පි හි ථෙරො උපසඬ්ඨකමිත්වා ආහ – “කිං, බ්‍රාහ්මණ, කුසලං කරොසි”ති? “ආම, හන්තෙ”ති. “කිං කරොසි”ති? “මාසෙ මාසෙ එකං එකං පසුං සාතෙත්වා අග්ගිං පරිවරාමී”ති. “කිමත්ථං ඵවං කරොසි”ති? “බ්‍රහ්මලොකමග්ගො කිරෙසො”ති. “කෙනෙවං කථිත”න්ති? “ආචරියෙහි මෙ, හන්තෙ”ති. “නෙව ත්වං බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං ජානාසි, නාපි තෙ ආචරියා, එහි, සත්ථු සන්තිකං ගම්ස්සාමා”ති තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා “ඉමස්ස, හන්තෙ, බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං කථෙථා”ති ආහ. සත්ථා “ඵවං කිරා”ති පුච්ඡිත්වා

“එවං, හො ගොතමා” ති වුත්තෙ, “බ්‍රාහ්මණ, වස්සසතම්පි එවං අග්ගිං පරිවරන්තස්ස තව අග්ගිපාරිවරියා මම සාවකස්ස තඨ්ඛණමත්තං පුජම්පි න පාපුණාති” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්තො ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

107.

“යො ව වස්සසතං ජන්තු, අග්ගිං පරිවරෙ වනෙ;
එකඤ්ච භාවිතත්තානං, මුහුත්තම්පි පුජයෙ;
සායෙව පුජනා සෙය්‍යා, යඤ්චෙව වස්සසතං හුත” ති.

තත්ථ ජන්තූති සත්තාධිවචනමෙතං. අග්ගිං පරිවරෙ වනෙති නිජපපඤ්චභාවපත්ථනාය වනං පටිසිත්වාපි තත්ථ අග්ගිං පරිවරෙය්‍යා. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලං පාපුණි, අඤ්ඤෙපි බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සභායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

යං කිඤ්චි ශිට්ඨං වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙච්චනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සභායකබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තම්පි හි ථෙරො උපසඬ්ඛිකම්ත්වා “කිං, බ්‍රාහ්මණ, කිඤ්චි කුසලං කරොසී” ති පුච්ඡි. “ආම, හන්තෙ” ති. “කිං කරොසී” ති? “ශිට්ඨයාගං යජාමී” ති. “තදා කිර තං යාගං මහාපරිව්චාගෙන යජ” ති. ඉතො පරං ථෙරො පුරිමනෙයෙනෙව පුච්ඡිත්වා තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා “ඉමස්ස, හන්තෙ, බ්‍රහ්මලොකස්ස මග්ගං කට්ඨං” ති ආහ. සත්ථා, “බ්‍රාහ්මණ, එවං කිරා” ති පුච්ඡිත්වා “එවං, හො ගොතමා” ති වුත්තෙ, “බ්‍රාහ්මණ, තයා සංවච්ඡරං ශිට්ඨයාගං යජන්තෙන ලොකියමහාජනස්ස දින්නදානං පසන්නචිත්තෙන මම සාවකානං වන්දන්තානං උජ්ජන්තකුසලචෙතනාය චතුහගමත්තම්පි න අග්ගිති” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්තො ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

108.

“යං කිඤ්චි ශිට්ඨං ව හුතං ව ලොකෙ,
සංවච්ඡරං යජෙථ පුඤ්ඤපෙක්ඛො;
සබ්බම්පි තං න චතුහගමෙති,
අභිවාදනා උජ්ජුගතෙසු සෙය්‍යා” ති.

තත්ථ යං කිඤ්චිති අනවසෙසපරියාදානවචනමෙතං. ශිට්ඨන්ති යෙහුයෙයන මඬගලකිරියාදිවසෙසු දින්නදානං. හුතන්ති අභිසඬ්ඛරිත්වා කතං පාහුනදානඤ්චෙව,

කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච සද්දහිත්වා කතදානඤ්ච. සංවච්ඡරං යජෙථාති ඵකසංවච්ඡරං නිරන්තරමෙව චුත්තජ්ජකාරං දානං සකලවක්කවාලෙපි ලොකියමහාජනස්ස දදෙය්‍ය. පුඤ්ඤපෙක්ඛොති පුඤ්ඤං ඉච්ඡන්තො. උජ්ජුගතෙසුති හෙට්ඨිමකොට්ඨාසොනාපන්නෙසු උපරිමකොට්ඨාසා බිණාසවෙසු. ඉදං චුත්තං හොති - “ඵවරුපෙසු පසන්නචිත්තෙන සරීරං ඔනමිත්වා වන්දන්තස්ස කුසලවෙනනාය යං ඵලං, තතො චතුභාගමිපි සබ්බං තං දානං න අග්ගති, තස්මා උජ්ජුගතෙසු අභිවාදනමෙව සෙය්‍යො”ති.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොනාපන්නිඵලං පත්තො, අඤ්ඤෙපි බහු සොනාපන්නිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සභායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු සත්තමං.

8. ආයුච්චිස්තකුමාරවත්ථු

අභිවාදනසිලිස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා දීඝලඬ්ඝිකං නිස්සාය අරඤ්ඤකුටියං විහරන්තො දීඝායුකුමාරං ආරබ්භ කථෙසි.

දීඝලඬ්ඝිකනගරවාසිනො කිර ද්වෙ බ්‍රාහ්මණො බාහිරකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අට්ඨවත්තාලිස වස්සානි තපවරණං කරිංසු. තෙසු ඵකො “පවෙණි මෙ නස්සිස්සති, විබ්භමිස්සාමි”ති චිත්තෙන්වා අත්තනා කතං තපං පරෙසං වික්කිණිත්වා ගොසතෙන වෙව කභාපණසතෙන ව සද්ධිං හරියං ලහිත්වා කුටුම්භං සණ්ඨපෙසි. අට්ඨස්ස හරියා පුත්තං විජායි. ඉතරො පනස්ස සභායකො පවාසං ගන්ත්වා පුනදෙව තං නගරං පච්චාගමි. සො තස්ස ආගතභාවං සුත්වා පුත්තදාරං ආදාය සභායකස්ස දස්සනත්ථාය අගමාසි. ගන්ත්වා පුත්තං මාතු හත්ථෙ දත්වා සයං තාව වන්දි, මාතාපි පුත්තං පිතු හත්ථෙ දත්වා වන්දි. සො “දීඝායුකා හොථා”ති ආහ, පුත්තෙ පන වන්දාපිතෙ තුණ්හි අහොසි. අථ නං “කස්මා, හන්තෙ, අම්හෙහි වන්දිතෙ ‘දීඝායුකා හොථා’ති වත්වා ඉමස්ස වන්දනකාලෙ කිඤ්චි න වදෙථා”ති ආහ. “ඉමස්සෙකො අත්තරායො අත්ථි, බ්‍රාහ්මණො”ති. “කිත්තකං ජීවිස්සති, හන්තෙ”ති? “සත්තාහං, බ්‍රාහ්මණො”ති. “පට්ඨාහනකාරණං අත්ථි, හන්තෙ”ති? “නාහං පට්ඨාහනකාරණං ජානාමි”ති. “කො පන ජානෙය්‍ය, හන්තෙ”ති? “සමණො ගොතමො ජානෙය්‍ය, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡාහි”ති. “තත්ථ ගච්ඡන්තො තපපරිහානිතො භායාමි”ති. “සවෙ තෙ පුත්තසිනෙහො අත්ථි, තපපරිහානිං අචිත්තෙන්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡාහි”ති.

සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සයං තාව වන්දි. සත්ථා “දීඝායුකො හොහි”ති ආහ, පජාපනියා වන්දනකාලෙපි තස්සා තථෙව වත්වා පුත්තස්ස වන්දාපනකාලෙ තුණ්හි අහොසි. සො පුරිමනෙයෙනෙව සත්ථාරං පුච්ඡි, සත්ථාපි තථෙව ඛ්‍යාකාසි. සො කිර බ්‍රාහ්මණො සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණං අපට්ඨිජ්ඣිත්වාච අත්තතො මන්තං සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණෙන සංසන්දෙසි, පට්ඨාහනුපායං පන න ජානාති. බ්‍රාහ්මණො

සත්ථාරං පුච්ඡි – “අත්ථි පන, භන්තෙ, පටිබාහනුපායො”ති? “භවෙය්‍ය, බ්‍රාහ්මණා”ති. “කිං භවෙය්‍යා”ති? “සවෙ ත්වං අත්තනො ගෙහද්වාරෙ මණ්ඩපං කාරෙත්වා තස්ස මජ්ඣෙ පිට්ඨිකං කාරෙත්වා තං පරික්ඛිපන්තො අට්ඨ වා සොළස වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා තෙසු මම සාවකෙ නිසිදාපෙත්වා සත්තාහං නිරන්තරං පරිත්තං කාතුං සක්කුණෙය්‍යාසි, එවමස්ස අන්තරායො නස්සෙය්‍යා”ති. “හො ගොතම, මයා මණ්ඩපාදීනි සක්කා කාතුං, තුම්භාකං පන සාවකෙ කථං ලච්ඡාමි”ති? “තයා එත්තකෙ කතෙ අහං මම සාවකෙ පහිණිස්සාමි”ති. “සාධු, හො ගොතමා”ති සො අත්තනො ගෙහද්වාරෙ සබ්බං කිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. සත්ථා භික්ඛු පහිණි, තෙ ගන්ත්වා තත්ථ නිසිදිංසු, දාරකම්පි පිට්ඨිකායං නිපජ්ජාපෙසුං, භික්ඛු සත්තරත්තින්දිවං නිරන්තරං පරිත්තං භණ්ණං, සත්තමෙ දිවසෙ සායං සත්ථා ආගච්ඡි. තස්මිං ආගතෙ සබ්බවක්කවාලදෙවතා සන්තිපතිංසු. එකො පන අවරුද්ධකො නාම යක්ඛො ද්වාදස සංවච්ඡරානි වෙස්සවණං උපට්ඨන්ත්වා තස්ස සන්තිකා වරං ලභන්තො “ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ ඉමං දාරකං ගණ්භෙය්‍යාසි”ති ලභි. තස්මා සොපි ආගන්ත්වා අට්ඨාසි.

සත්ථරි පන තත්ථ ගතෙ මහෙසක්ඛාසු දෙවතාසු සන්තිපතිතාසු අප්පෙසක්ඛා දෙවතා ඔසක්කිත්වා ඔසක්කිත්වා ඔකාසං අලභමානා ද්වාදස යොජනානි පටික්කමිංසු. අවරුද්ධකොපි තථෙව පටික්කමි, සත්ථාපි සබ්බරත්තිං පරිත්තමකාසි. සත්තාහෙ චිතිවත්තෙ අවරුද්ධකො දාරකං න ලභි. අට්ඨමෙ පන දිවසෙ අරුණෙ උග්ගතමත්තෙ දාරකං ආනෙත්වා සත්ථාරං වන්දාපෙසුං. සත්ථා “දීඝායුකො හොභි”ති ආහ. “කිච්චිරං පන, හො ගොතම, දාරකො යස්සති”ති? “චීසවස්සසතං, බ්‍රාහ්මණා”ති. අථස්ස “ආයුච්චිස්සනකුමාරො”ති නාමං කරිංසු. සො වුද්ධිමන්වාය පඤ්චනි උපාසකසතෙහි පරිවුතො විවරි. අථෙකදිවසං ධම්මසභායං භික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං “පස්සථාචුසො, ආයුච්චිස්සනකුමාරොන කිර සත්තමෙ දිවසෙ මරිතබ්බං අභවිස්ස, සො ඉදානි චීසවස්සසතට්ඨාසි හුත්වා පඤ්චනි උපාසකසතෙහි පරිවුතො විවරති, අත්ථි මඤ්ඤෙ ඉමෙසං සත්තානං ආයුච්චිස්සනකාරණා”න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡන්ත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, න කෙවලං ආයුච්චිස්සනමෙව, ඉමෙ පන සත්තා ගුණවත්තෙ වන්දන්තා අභිවාදෙන්තා චතුරි කාරණෙහි වඩ්ඪන්ති, පරිස්සයතො මුච්චන්ති, යාවතායුකමෙව තිට්ඨන්ති”ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්ත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

109.

“අභිවාදනසිලිස්ස, නිච්චං වුඩ්ඪාපවායිනො;
වත්තාරො ධම්මා වඩ්ඪන්ති, ආයු වණ්ණො සුඛං බල”න්ති.

තත්ථ අභිවාදනසිලිස්සානි වන්දනසිලිස්ස, අභිණ්භං වන්දනකිච්චපසුතස්සානි අත්ථො. වුඩ්ඪාපවායිනොති ගිහිස්ස වා තද්වුපබ්බජිතෙ දහරසාමණෙරෙපි, පබ්බජිතස්ස වා පන පබ්බජ්ජාය වා උපසම්පදාය වා වුඩ්ඪතරෙ ගුණවුඩ්ඪෙ අපවායමානස්ස, අභිවාදනො වා නිච්චං පුපෙන්නස්සානි අත්ථො. වත්තාරො ධම්මා

වඩිසන්තීති ආයුම්භි වඩිසමානෙ යත්තකං කාලං තං වඩිසන්ති, තත්තකං ඉතරෙපි වඩිසන්තියෙව. යෙන හි පඤ්ඤාසවස්සආයුසංවත්තනිකං කුසලං කතං, පඤ්චවිසතිවස්සකාලෙ වස්ස ජීවිතන්තරායො උප්පජ්ජෙය්‍යා, සො අභිවාදනසීලතාය පටිප්පස්සම්භති, සො යාවතායුකමෙව තිට්ඨති, චණ්ණාදයොපිස්ස ආයුනාව සද්ධිං වඩිසන්ති. ඉතො උත්තරිපි එසෙව නයො. අනන්තරායෙන පවත්තස්සායුතො වඩිසනං නාම නත්ථි.

දෙසනාවසානෙ ආයුච්චිනකුමාරො පඤ්චභි උපාසකසතෙහි සද්ධිං සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, අඤ්ඤෙපි බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ආයුච්චිනකුමාරවත්ථු අට්ඨමං.

9. සංකිච්චසාමණෙරවත්ථු

යො ව වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සංකිච්චසාමණෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

සාවත්ථියං කිර තිංසමත්තා කුලපුත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජිංසු. තෙ උපසම්පදාය පඤ්චවස්සා හුත්වා සත්ථාරං උපසඩ්ධිකම්ත්වා ගන්ථධුරං විපස්සනාධුරන්ති ද්වෙ ධුරානීති සුත්වා “මයං මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතා”ති ගන්ථධුරෙ උස්සාහං අකත්වා විපස්සනාධුරං පුරෙතුකාමා යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා, “හත්තෙ, එකං අරඤ්ඤායතනං ගම්ස්සාමා”ති සත්ථාරං ආපුච්ඡිංසු. සත්ථා “කතරං යානං ගම්ස්සථා”ති පුච්ඡිත්වා “අසුකං නාමා”ති චුත්තෙ “තත්ථ තෙසං එකං විසාසාදං නිස්සාය හයං උප්පජ්ජිස්සති, තඤ්ච පන සංකිච්චසාමණෙරෙ ගතෙ වූපසම්ස්සති, අථ තෙසං පබ්බජිතකිච්චං පාරිපුරිං ගම්ස්සති”ති අඤ්ඤාසි.

සංකිච්චසාමණෙරො නාම සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සාමණෙරො සත්තවස්සිකො ජාතියා. තස්ස කිර මාතා සාවත්ථියං අඬිසකුලස්ස ධිතා. සා තස්මිං කුච්ඡිගතෙ එකෙන බ්‍යාධිනා තඬිඛණඤ්ඤෙව කාලමකාසි. තස්සා ඤාපියමානාය ධ්වපෙත්වා ගබ්භමංසං සෙසං ඤාසි. අථස්සා ගබ්භමංසං චිතකතො ඔතාරත්වා ද්විසු තිසු යානෙසු සුලෙහි විජ්ඣිංසු. සුලකොට්ඨ දාරකස්ස අක්ඛිකොට්ඨං පහරි. එවං ගබ්භමංසං විජ්ඣිත්වා අඬිගාරරාසිමිහි බිපිත්වා අඬිගාරෙහෙව පටිච්ඡාදෙත්වා පක්කම්භිංසු. ගබ්භමංසං ඤාසි, අඬිගාරමත්ථකෙ පන සුචණ්ණබ්බිබ්බසදිසො දාරකො පදුමගබ්භෙ නිපන්තො විය අහොසි. පච්ඡිමභවිකස්ස සත්තස්ස හි සිනෙරුනා ඔත්ථරියමානස්සපි අරහත්තං අප්පත්වා ජීවිතක්ඛයො නාම නත්ථි. පුනදිවසෙ “චිතකං නිබ්බාපෙස්සාමා”ති ආගතා තථානිපන්නං දාරකං දිස්වා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා “කථඤ්භි නාම එත්තකෙසු දාරුසු බියමානෙසු සකලසරීරෙ ඤාපියමානෙ දාරකො න ඤාසි, කිං නු බො භවිස්සති”ති දාරකං ආදාය අන්තොගාමං ගන්ත්වා නෙමිත්තකෙ පුච්ඡිංසු. නෙමිත්තකා “සවෙ අයං දාරකො අගාරං අප්ඤ්ඤාචස්සිස්සති, යාව සත්තමා කුලපරිවට්ඨා ඤාතකා දුග්ගතා භවිස්සන්ති? සවෙ පබ්බජිස්සති,

පඤ්චනි සමණසතෙහි පරිවුතො විවර්ස්සති” ති ආභංසු. තස්ස සඬකුතා අක්ඛිකොටියා භින්නත්තා සංකිච්චන්ති නාමං කරංසු. සො අපරෙත සමයෙන සංකිච්චොති පඤ්ඤායි. අථ නං ඤාතකා “හොතු, වඩ්ඪිතකාලෙ අම්භාකං අයාස්ස සාරිපුත්තස්ස සන්තිකෙ පබ්බාපෙස්සාමා” ති පොසිංසු. සො සත්තවස්සිකකාලෙ “තව මාතුකුච්ඡියං වසනකාලෙ මාතා තෙ කාලමකාසි, තස්සා සරීරෙ ඤාපියමානෙපි ත්වං න ඤායී” ති කුමාරකානං කථං සුත්වා “අභං කිර එවරුපා භයා මුත්තො, කිං මෙ සරාවාසෙන, පබ්බජ්ස්සාමී” ති ඤාතකානං ආරොවෙසි. තෙ “සාධු, තාතා” ති සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකං නෙත්වා, “භත්තෙ, ඉමං පබ්බාපෙථා” ති අදංසු. ථෙරො තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාපෙසි. සො බුරග්ගෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අයං සංකිච්චසාමණෙරො නාම.

සත්ථා “එතස්මිං ගතෙ තං භයං වූපසමිස්සති, අථ නෙසං පබ්බජ්ජනකිච්චං පාරිපුරිං ගමිස්සති” ති ඤත්වා, “භික්ඛවෙ, තුම්භාකං ජෙට්ඨභාතිකං සාරිපුත්තත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා ගච්ඡථා” ති ආභ. තෙ “සාධු” ති වත්වා ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං, ආවුසො” ති වුත්තෙ මයං සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිතුකාමා හුත්වා ආපුච්ඡිමහා, අථ නො සත්ථා එවමාහ – “තුම්භාකං ජෙට්ඨභාතිකං ඔලොකෙත්වා ගච්ඡථා” ති? “තෙනමහා ඉධාගතා” ති. ථෙරො “සත්ථාරා ඉමෙ එකං කාරණං දිස්වා ඉධ පහිතා භවිස්සන්ති, කිං නු ඛො එත” ත්ති ආවජ්ජෙත්තො තමත්ථං ඤත්වා ආභ – “අත්ථි පන වො, ආවුසො, සාමණෙරො” ති? “නත්ථි, ආවුසො” ති. “ස්වෙ නත්ථි, ඉමං සංකිච්චසාමණෙරං ගහෙත්වා ගච්ඡථා” ති. “අලං, ආවුසො, සාමණෙරං නිස්සාය නො පලිබොධො භවිස්සති, කිං අරඤ්ඤෙ වසන්තානං සාමණෙරොනා” ති? “නාවුසො, ඉමං නිස්සාය තුම්භාකං පලිබොධො, අපිව ඛො පන තුම්භෙ නිස්සාය ඉමස්ස පලිබොධො භවිස්සති. සත්ථාපි තුම්භෙ මම සන්තිකං පහිණන්තො තුම්භෙහි සද්ධිං සාමණෙරස්ස පහිණනං පච්චාසිසන්තො පහිණි, ඉමං ගහෙත්වා ගච්ඡථා” ති. තෙ “සාධු” ති අධිවාසෙත්වා සාමණෙරෙන සද්ධිං එකතිංස ජනා ථෙරං අපලොකෙත්වා විහාරා නික්ඛම්ම වාරිකං වරන්තා විසයොජනසතමත්ථකෙ එකං සහස්සකුලං ගාමං පාපුණිංසු.

මනුස්සා තෙ දිස්වා පසන්නවිත්තා සක්කච්චං පරිවිසිත්වා, “භත්තෙ, කත්ථ ගමිස්සථා” ති පුච්ඡිත්වා “යථාචාසුකට්ඨානං, ආවුසො” ති වුත්තෙ පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා “මයං, භත්තෙ, අයොසු ඉමං ධානං නිස්සාය අන්තොවස්සං වසන්තෙසු පඤ්චසීලං සමාදාය උපොසථකම්මං කරිස්සාමා” ති යාචිංසු. ථෙරා අධිවාසෙසු. අථ නෙසං මනුස්සා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානවඬිකමනපණ්ණසාලායො සංවිදහිත්වා “අජ්ජ මයං, ස්වෙ මය” ත්ති උස්සාහජ්ජත්තා උපට්ඨානමකංසු. ථෙරා වස්සුපනායිකදිවසෙ කතිකවත්තං කරිංසු, “ආවුසො, අම්භෙහි ධරමානකබුද්ධස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහිතං, න ඛො පන සක්කා අඤ්ඤත්ව පටිපත්තිසම්පදාය බුද්ධෙ ආරාධෙතුං, අම්භාකඤ්ච අපායද්වාරාති විවටානෙව, තස්මා අඤ්ඤත්ව පාතො භික්ඛාචාරවෙලං, සායං ථෙරුපට්ඨානවෙලඤ්ච සෙසකාලෙ ද්වෙ එකට්ඨානෙ න භවිස්සාම, යස්ස අචාසුකං භවිස්සති, තෙන සණ්ඨියා පහටාය තස්ස සන්තිකං

ගන්නවා හෙසජීජං කරිස්සාම, ඉතො අඤ්ඤස්මිං රත්තිභාගෙ වා දිවසභාගෙ වා අප්පමත්තා කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ඡිස්සාමා”ති.

තෙසු එවං කතිකං කත්වා විහරන්තෙසු එකො දුග්ගතපුරිසො ධීතරං උපනිස්සාය ජීවන්තො තස්මිං යානෙ දුබ්භික්ඛෙ උප්පන්නෙ අපරං ධීතරං උපනිස්සාය ජීවිතුකාමො මග්ගං පටිපජ්ජී. ථෙරාපි ගාමෙ පිණ්ඩාය වරින්වා වසනට්ඨානං ආගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ එකිස්සා නදියා න්හත්වා වාලුකපුලිනෙ නිසීදිත්වා හත්තකිච්චං කරිංසු. තස්මිං ඛණෙ සො පුරිසො තං යානං පත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං ථෙරා “කහං ගච්ඡසී”ති පුච්ඡිංසු. සො තමත්ථං ආරොචෙසි. ථෙරා තස්මිං කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා, “උපාසක, අතිවිය ඡාතොසි, ගච්ඡ, පණ්ණං ආහර, එකමෙකං තෙ හත්තපිණ්ඩං දස්සාමා”ති වත්වා තෙන පණ්ණෙ ආහටෙ අත්තනා අත්තනා භුඤ්ජනනියාමෙනෙව සුපබ්බාඤ්ජනෙහි සන්නහින්වා එකමෙකං පිණ්ඩං අදංසු. එතදෙව කිර වත්තං, යං භොජනකාලෙ ආගතස්ස හත්තං දදමානෙන හික්ඛුනා අග්ගහත්තං අදත්වා අත්තනා භුඤ්ජනනියාමෙනෙව ථොකං වා බහුං වා දාතබ්බං. තස්මා තෙපි තථා අදංසු. සො කතහත්තකිච්චො ථෙරෙ වන්දිත්වා පුච්ඡී – “කිං, හන්තෙ, අය්‍යා, කෙනචි නිමන්තිතා”ති? “නත්ථී, උපාසක, නිමන්තිතං, මනුස්සා දෙවසිකං එවරුපමෙව ආහාරං දෙන්තී”ති. සො චින්තෙසි – “මයං නිච්චකාලං උට්ඨාය සමුට්ඨාය කම්මං කරොන්තාපි එවරුපං ආහාරං ලද්ධං න සක්කොම, කිං මෙ අඤ්ඤත්ථ ගතෙන, ඉමෙසං සන්නිකෙයෙව ජීවිස්සාමී”ති. අථ නෙ ආහ – “අහං වත්තපට්චත්තං කත්වා අය්‍යානං සන්නිකෙ වසිතුං ඉච්ඡාමී”ති. “සාධු, උපාසකා”ති. සො තෙහි සද්ධිං තෙසං වසනට්ඨානං ගන්නවා සාධුකං වත්තපට්චත්තං කරොන්තො හික්ඛු අතිවිය ආරාධෙත්වා ද්වෙමාසච්චයෙන ධීතරං දට්ඨුකාමො හුත්වා “සචෙ, අය්‍යා, ආපුච්ඡිස්සාමි, න මං විස්සජ්ජිස්සන්ති, අනාපුච්ඡා ගම්ඤ්ඤාමී”ති තෙසං අනාවික්ඛිත්වා නික්ඛමි. එත්තකමෙව කිරස්ස ඔළාරිකං බලිතං අභොසි, යං හික්ඛුනං අනාරොචෙත්වා පක්කාමි.

තස්ස පන ගමනමග්ගෙ එකා අට්ඨි අත්ථී. තත්ථ පඤ්චසතානං චොරානං “යො ඉමං අට්ඨං පවිසති, තං මාරෙත්වා තස්ස මංසලොහිතෙන තුය්හං බලිකම්මං කරිස්සාමා”ති දෙවතාය ආයාචනං කත්වා වසන්තානං සත්තමො දිවසො භොති. තස්මා සත්තමෙ දිවසෙ චොරපෙට්ඨකො රුක්ඛං ආරුය්හ ඔලොකෙන්තො තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා චොරානං සඤ්ඤමදාසි. තෙ තස්ස අට්ඨිමජ්ඣං පට්ට්ඨභාවං ඤාත්වා පරික්ඛිපිත්වා තං ගණ්හිත්වා ගාල්භබන්ධනං කත්වා අරණිසහිතෙන අග්ගිං නිබ්බත්තෙන්වා දාරුනි සඬකඬසීත්වා මහත්තං අග්ගික්ඛන්ධං කත්වා සුලානි තච්ඡිංසු. සො තෙසං තං කිරියං දිස්වා, “සාමි, ඉමස්මිං යානෙ නෙව සුකරා, න මිගාදයො දිස්සන්ති, කිං කාරණා ඉදං කරොථා”ති පුච්ඡී. “තං මාරෙත්වා තච මංසලොහිතෙන දෙවතාය බලිකම්මං කරිස්සාමා”ති. සො මරණභයතජ්ජිතො හික්ඛුනං තං උපකාරං අචින්තෙන්වා කෙවලං අත්තනො ජීවිතමෙව රක්ඛමානො එවමාහ – “සාමි, අහං විසාසාදො, උච්ඡිට්ඨහත්තං භුඤ්ජිත්වා වඩ්ඪිතො, විසාසාදො නාම කාලකණ්ණිකො, අය්‍යා පන යතො තතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතාපි බත්තියාව, අසුකස්මිං යානෙ එකතිංස හික්ඛු වසන්ති, තෙ මාරෙත්වා බලිකම්මං

කරොට, අතිවිය වො දෙවතා තුස්සිස්සති” ති. තං සුත්වා වොරා “භද්දකං එස වදෙති, කිං ඉමිනා කාලකණ්ණිනා, ඛත්තියෙ මාරොත්වා ඛලිකම්මං කරිස්සාමා” ති වින්තෙත්වා “එහි, නෙසං වසනට්ඨානං දස්සෙහි” ති තමෙව මග්ගදෙසකං කත්වා තං යානං පත්වා විහාරමජ්ඣෙ භික්ඛු අදිස්වා “කහං භික්ඛු” ති නං පුච්ඡිංසු. සො ද්වෙ මාසෙ වසිතත්තා තෙසං කතිකවත්තං ජානන්තො එවමාහ – “අත්තනො දිවාට්ඨානාරත්තිට්ඨානෙසු නිසින්නා, එතං සණ්ඨං පහරට, සණ්ඨිසද්දෙන සන්නිපතිස්සන්ති” ති. වොරපෙට්ඨකො සණ්ඨං පහරි.

භික්ඛු සණ්ඨිසද්දං සුත්වා “අකාලෙ සණ්ඨි පහටා, කස්සචි අභාසුකං භවිස්සති” ති ආගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙ පටිපාටියා පඤ්ඤාත්තෙසු පාසාණඵලකෙසු නිසිදිංසු. සඨිසත්ථෙරො වොරෙ ඔලොකෙත්වා පුච්ඡි – “උපාසකා කෙනායං සණ්ඨි පහටා” ති? වොරපෙට්ඨකො ආහ – “මයා, හන්තෙ” ති. “කිං කාරණා” ති? “අම්හෙහි අට්ඨදෙවතාය ආයාචිතං අත්ථි, තස්සා ඛලිකම්මකරණත්ථාය එකං භික්ඛුං ගහෙත්වා ගම්ස්සාමා” ති. තං සුත්වා මහාථෙරො භික්ඛු ආහ – “ආවුසො, භාතිකානං උප්පන්නකිච්චං නාම පෙට්ඨභාතිකෙන නිත්ථරිතබ්බං, අහං අත්තනො ජීවිතං තුම්භාකං පරිච්චජිත්වා ඉමෙහි සද්ධිං ගම්ස්සාමි, මා සබ්බෙසං අත්තරායො හොතු, අප්පමත්තා සමණධම්මං කරොථා” ති. අනුථෙරො ආහ – “හන්තෙ, පෙට්ඨභාතු කිච්චං නාම කතිට්ඨස්ස භාරො, අහං ගම්ස්සාමි, තුම්හෙ අප්පමත්තා හොථා” ති. ඉමිනා උපායෙන “අහමෙව අහමෙවා” ති වත්වා පටිපාටියා තිංසපි ජනා උට්ඨහිංසු, එවං තෙ නෙව එකිස්සා මාතුයා පුත්තා, න එකස්ස පිතුනො, නාපි විතරාගා, අථ ව පන අවසෙසානං අත්ථාය පටිපාටියා ජීවිතං පරිච්චජිංසු. තෙසු එකොපි “ත්ථං යාහි” ති වත්තුං සමත්ථො නාම නාහොසි.

සංකිච්චසාමණෙරො තෙසං කථං සුත්වා, “හන්තෙ, තුම්හෙ තිට්ඨට, අහං තුම්භාකං ජීවිතං පරිච්චජිත්වා ගම්ස්සාමි” ති ආහ. තෙ ආහංසු – “ආවුසො, මයං සබ්බෙ එකතො මාරියමානාපි තං එකකං න විස්සජ්ජෙස්සාමා” ති. “කිං කාරණා, හන්තෙ” ති? “ආවුසො, ත්ථං ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සාමණෙරො, සථෙ තං විස්සජ්ජෙස්සාම, සාමණෙරං මෙ ආදාය ගන්ත්වා වොරානං නියායාදිංසු” ති ථෙරො නො ගරහිස්සති, තං නින්දං නිත්ථරිතුං න සක්ඛිස්සාම, තෙන තං න විස්සජ්ජෙස්සාමා” ති. “හන්තෙ, සම්මාසම්බුද්ධො තුම්හෙ මම උපජ්ඣායස්ස සන්නිකං පහිණන්තොපි, මම උපජ්ඣායො මං තුම්හෙහි සද්ධිං පහිණන්තොපි ඉදමෙව කාරණං දිස්වා පහිණි, තිට්ඨට තුම්හෙ, අහමෙව ගම්ස්සාමි” ති සො තිංස භික්ඛු වන්දිත්වා “සථෙ, හන්තෙ, මෙ දොසො අත්ථි, ඛමථා” ති වත්වා නික්ඛමි. තදා භික්ඛුනං මහාසංචෙගො උප්පජ්ජි, අක්ඛිති අස්සුපුණ්ණානි හදයමංසං පචෙධි. මහාථෙරො වොරෙ ආහ – “උපාසකා අයං දහරකො තුම්හෙ අග්ගිං කරොන්තෙ, සුලානි තච්ඡන්තෙ, පණ්ණානි අත්ථරන්තෙ දිස්වා භාගිස්සති, ඉමං එකමන්තෙ යපෙත්වා තානි කිච්චානි කරෙය්‍යාථා” ති. වොරා සාමණෙරං ආදාය ගන්ත්වා එකමන්තෙ යපෙත්වා සබ්බකිච්චානි කරිංසු.

කිව්වපරියොසානෙ චොරපෙට්ඨකො අසිං අබ්බාහිත්වා සාමණෙරං උපසඩ්ධකම්.
සාමණෙරො නිසිද්ධානො ක්කානං සමාපජ්ජිත්වා වා නිසිදි. චොරපෙට්ඨකො අසිං
පරිවත්තෙත්වා සාමණෙරස්ස ඛන්ධෙ පාතෙසි, අසි නමිත්වා ධාරාය ධාරං පහරි, සො
“න සම්මා පහරි”න්ති මඤ්ඤමානො පුන නං උජුකං කත්වා පහරි. අසි තාලපණ්ණං
විය වෙය්‍යමානො ථරුමුලං අගමාසි. සාමණෙරඤ්ඤි තස්මිං කාලෙ සිනෙරුනා
අවත්ථරන්තොපි මාරෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, පගෙව අසිනා. තං පාටිභාරියං
දිස්වා චොරපෙට්ඨකො චින්තෙසි – “පුබ්බෙ මෙ අසි සිලාථම්භං වා බදිරබ්බාණුං වා
කළිරං විය ඡින්දති, ඉදානි එකචාරං නම්, එකචාරං තාලපත්තවෙය්‍යකො විය ජානො.
අයං නාම අසි අවෙතනා හුත්වාපි ඉමස්ස ගුණං ජානාති, අහං සවෙතනොපි න
ජානාමි” ති. සො අසිං භූමියං බිපිත්වා තස්ස පාදමුලෙ උරෙන නිපජ්ජිත්වා,
“හන්තෙ, මයං ධනකාරණා අට්ඨං පට්ටියාමිහා, අම්භෙ දුරතොව දිස්වා
සහස්සමත්තාපි මනුස්සා පවෙධන්ති, ද්වෙ තිස්සො කථා කථෙතුං න සක්කොන්ති.
තව පන සන්තාසමත්තම්පි නත්ථි, උක්කාමුබ්බෙ සුවණ්ණං විය සුපුප්ඵිතකණ්ණිකාරං
විය ව තෙ මුඛං විරොචති, කිං නු බො කාරණං”න්ති පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

“තස්ස තෙ නත්ථි භිතත්තං, භියො වණ්ණො පසිදති;
කස්මා න පරිදෙවෙසි, එවරුපෙ මහබ්බයෙ” ති. (ථෙරගා. 706);

සාමණෙරො ක්කානා වුට්ඨාය තස්ස ධම්මං දෙසෙන්නො, “ආවුසො ගාමණි,
බිණ්ණාසවස්ස අත්තභාවො නාම සීසෙ යපිතභාරො විය හොති, සො තස්මිං
භිජ්ජන්තෙ වා නස්සන්තෙ වා තුස්සන්තෙ, න භායති” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

“නත්ථි චෙතසිකං දුක්ඛං, අනපෙක්ඛස්ස ගාමණි;
අතික්කන්තා භයා සබ්බෙ, බිණ්ණසංයොජනස්ස වෙ.

“බිණ්ණාය භවනෙත්තියා, දිට්ඨෙය්‍ය ධම්මෙ යථාතථෙ;
න භයං මරණෙ හොති, භාරනික්ඛෙපනෙ යථා” ති. (ථෙරගා. 707-708);

සො තස්ස කථං සුත්වා පඤ්ච වොරසතානි ඔලොකෙත්වා ආහ – “තුම්භෙ කිං
කරිස්සථා” ති? “තුම්භෙ පන, සාමි” ති. “මම තාව, හො, ‘එවරුපං පාටිභාරියං දිස්වා
අගාරමජ්ඣෙකෙ කම්මං නත්ථි, අයාස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමි” ති. මයම්පි තථෙව
කරිස්සාමා” ති. “සාධු, තාතා” ති තතො පඤ්චසතාපි වොරා සාමණෙරං වන්දිත්වා
පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සො තෙසං අසිධාරාහි එව කෙසෙ වෙව වත්ථදසා ව ඡින්දිත්වා
තම්බමත්තිකාය රජිත්වා තානි කාසායානි අච්ඡාදාපෙත්වා දසසු සීලෙසු
පතිට්ඨාපෙත්වා තෙ ආදාය ගච්ඡන්තො චින්තෙසි – “සවාහං ථෙරෙ අදිස්වාච
ගම්ස්සාමි, තෙ සමණධම්මං කාතුං න සක්ඛිස්සන්ති. වොරානඤ්ඤි මං ගහෙත්වා
නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය තෙසු එකොපි අස්සුති සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි,
‘මාරිතො නු බො සාමණෙරො, නො’ ති චින්තෙත්තානං කම්මට්ඨානං අභිමුඛං න
භවිස්සති, තස්මා දිස්වාච තෙ ගම්ස්සාමි” ති. සො පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො තත්ථ
ගන්ත්වා අත්තනො දස්සන්තො පටිලද්ධඅස්සාසෙහි තෙහි “කිං, සප්පුරිස, සංකිච්ච,

ලද්ධං තෙ ජීවිත''න්ති චුත්තෙ, “ආම, භන්තෙ, ඉමෙ මං මාරෙතුකාමා භුත්වා මාරෙතුං අසක්කොන්තා මම ගුණෙ පසිදිත්වා ධම්මං සුත්වා පබ්බජිතා, අහං ‘තුම්හෙ දිස්වාච ගම්ස්සාමී’ති ආගතො, අප්පමත්තා සමණධම්මං කරොථ, අහං සත්ථු සන්තිකං ගම්ස්සාමී”ති තෙ භික්ඛු චන්දිත්වා ඉතරෙ ආදාය උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං සංකිච්ච, අන්තෙවාසිකා තෙ ලද්ධා”ති චුත්තෙ, “ආම, භන්තෙ”ති තං පචත්තිං ආරොචෙසි. ථෙරෙන “ගච්ඡ සංකිච්ච, සත්ථාරං පස්සාහී”ති චුත්තෙ, “සාධු”ති ථෙරං චන්දිත්වා තෙ ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරාපි “කිං සංකිච්ච, අන්තෙවාසිකා තෙ ලද්ධා”ති චුත්තෙ, “ආම, භන්තෙ”ති තං පචත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා “ඵචං කිර, භික්ඛවෙ”ති පුච්ඡිත්වා, “ආම, භන්තෙ”ති චුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, තුම්හාකං චොරකම්මං කත්වා දුස්සිලෙ පතිට්ඨාය වස්සසතං ජීවනතො ඉදානි සීලෙ පතිට්ඨාය එකදිවසම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො”ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

110.

“යො ච වස්සසතං ජීවෙ, දුස්සිලො අසමාහිතො;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, සීලවන්තස්ස කුමාරො”ති.

තත්ථ දුස්සිලොති නිස්සිලො. සීලවන්තස්සාති දුස්සිලස්ස වස්සසතං ජීවනතො සීලවන්තස්ස ද්විති කුමාරොති කුමාරොති එකදිවසම්පි එකමුහුත්තම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො, උත්තමන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ පඤ්චසතාපි භික්ඛු සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණ්ණි, සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

අපරෙන සමයෙන සංකිච්චො උපසම්පදං ලභිත්වා දසවස්සො භුත්වා සාමණෙරං ගණ්හි. සො පන තස්සෙව භාගිනෙය්‍යො අධිමුත්තසාමණෙරො නාම. අථ නං ථෙරො පරිපුණ්ණවස්සකාලෙ ආමන්තෙත්වා “උපසම්පදං තෙ කරිස්සාමි, ගච්ඡ, ඤාතකානං සන්තිකෙ වස්සපරිමාණං පුච්ඡිත්වා එහී”ති උය්‍යාපෙසි. සො මාතාපිතුනං සන්තිකං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ පඤ්චසතෙහි චොරෙහි බලිකම්මත්ථාය මාරියමානො තෙසං ධම්මං දෙසෙත්වා පසන්නචිත්තෙහි තෙහි “න තෙ ඉමස්මිං යානෙ අම්භාකං අත්ථිභාවො කස්සචි ආරොචෙතබ්බො”ති විස්සට්ඨො පටිපථෙ මාතාපිතරො ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජන්තානම්පි තෙසං සච්චිමනුරක්ඛන්තො නාරොචෙසි. තෙසං චොරෙහි විහෙය්‍යමානානං “ත්ථම්පි චොරෙහි සද්ධිං එකතො භුත්වා මඤ්ඤෙ, අම්භාකං නාරොචෙසි”ති පරිදෙවන්තානං සද්දං සුත්වා තෙ මාතාපිතුනම්පි අනාරොචිතභාවං ඤත්වා පසන්නචිත්තා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සොපි සංකිච්චසාමණෙරො විය තෙ සබ්බෙ පබ්බාපෙත්වා උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ආනෙත්වා තෙන සත්ථු සන්තිකං පෙසිතො ගන්ත්වා තං පචත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා “ඵචං කිර, භික්ඛවෙ”ති පුච්ඡිත්වා, “ආම, භන්තෙ”ති චුත්තෙ පුරිමනෙයෙනෙව අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමමෙව ගාථමාහ –

“යො ව වස්සසතං ජීවෙ, දුස්සිලො අසමාහිතො;
එකාහං ජීවිතං සෙයොයා, සීලවත්තස්ස ඤායිතො” ති.

ඉදම්පි අධිමුත්තසාමණෙරවත්ථු චුත්තනයමෙවාති.

සංකිච්චසාමණෙරවත්ථු නවමං.

10. බාණුකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරවත්ථු

යො ව වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
බාණුකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර ථෙරො සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ
විහරන්තො අරහත්තං පත්වා “සත්ථු ආරොචෙස්සාමී” ති තතො ආගච්ඡන්තො
අන්තරාමග්ගෙ කිලන්තො මග්ගා ඔක්කම්ම එකස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ නිසින්තො
ඤානං සමාපජ්ජී. අථෙකං ගාමං විලුම්පිත්වා පඤ්චසතා වොරා අත්තතො
බලානුරූපෙන භණ්ඩිකං බන්ධිත්වා සීසෙනාදාය ගච්ඡන්තා දුරං ගන්ත්වා
කිලන්තරූපා “දුරං ආගතාමහ, ඉමස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ විස්සමිස්සාමා” ති මග්ගා
ඔක්කම්ම පිට්ඨිපාසාණස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ථෙරං දිස්වාපි “බාණුකො අය” ත්ති
සඤ්ඤිතො අහෙසුං. අථෙකො වොරො ථෙරස්ස සීසෙ භණ්ඩිකං යපෙසි, අපරොපි
තං නිස්සාය භණ්ඩිකං යපෙසි. එවං පඤ්චසතාපි වොරා පඤ්චහි භණ්ඩිකසතෙහි
ථෙරං පරික්ඛිපිත්වා සයම්පි නිසින්තා නිද්දායිත්වා අරුණුග්ගමනකාලෙ
පබුජ්ඣිත්වා අත්තතො අත්තතො භණ්ඩිකං ගණ්හන්තා ථෙරං දිස්වා
“අමනුස්සො” ති සඤ්ඤාය පලායිතුං ආරහිංසු. අථ නෙ ථෙරො ආහ – “මා භායිත්ථ
උපාසකා, පබ්බජිතො අහ” ත්ති. තෙ ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා “බමථ,
හන්තෙ, මයං බාණුකසඤ්ඤිතො අහුම්හා” ති ථෙරං බමාපෙත්වා වොරජෙට්ඨකෙන
“අහං අයාස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී” ති චුත්තෙ සෙසා “මයම්පි
පබ්බජිස්සාමා” ති වත්වා සබ්බෙපි එකච්ඡන්දා හුත්වා ථෙරං පබ්බජ්ජං යාචිංසු.
ථෙරො සංකිච්චසාමණෙරො විය සබ්බෙපි තෙ පබ්බාජෙසි. තතො පට්ඨාය
බාණුකොණ්ඩඤ්ඤාති පඤ්ඤායි. සො තෙහි හික්ඛුහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං
ගන්ත්වා සත්ථාරා “කිං, කොණ්ඩඤ්ඤ, අත්තෙවාසිකා තෙ ලද්ධා” ති චුත්තෙ තං
පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා “එවං කිර, හික්ඛවෙ” ති පුච්ඡිත්වා, “ආම, හන්තෙ, න
තො අඤ්ඤස්ස එවරූපො ආනුභාවො දිට්ඨපුබ්බො, තෙනම්හා පබ්බජිතා” ති
චුත්තෙ, “හික්ඛවෙ, එවරූපෙ දුප්පඤ්ඤකම්මෙ පතිට්ඨාය වස්සසතං ජීවනතො
ඉදානි වො පඤ්ඤාසම්පදාය වත්තමානානං එකාහම්පි ජීවිතං සෙයොයා” ති වත්වා
අනුසන්ධිං සට්ඨත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

111.

“යො ව වස්සසතං ජීවෙ, දුප්පඤ්ඤො අසමාහිතො;
එකාහං ජීවිතං සෙයොයා, පඤ්ඤවත්තස්ස ඤායිතො” ති.

තත්ථ දුප්පඤ්ඤා නිප්පඤ්ඤා. පඤ්ඤවන්තස්සාති සප්පඤ්ඤස්ස. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛු සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිංසු. සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

බාණුකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. සප්පදාසත්ථෙරවත්ථු

යො ව වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සප්පදාසත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො කුලපුත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්ථා පබ්බජිත්ථා ලද්ධපසම්පදො අපරෙන සමයෙන උක්කණ්ඨිත්ථා “මාදිසස්ස කුලපුත්තස්ස ගිහිභාවො නාම අයුත්තො, පබ්බජ්ජාය යත්ථා මරණමහි මෙ සෙය්‍යො”ති වින්තෙත්ථා අත්තනො මරණුපායං වින්තෙත්තො විවරති. අථෙකදිවසං පාතොව කතහත්තකිච්චා භික්ඛු විහාරං ගන්ත්ථා අග්ගිසාලාය සප්පං දිස්වා තං එකස්මිං කුටෙ පක්ඛිපිත්ථා කුටං පිදහිත්ථා ආදාය විහාරා නික්ඛමිංසු. උක්කණ්ඨිතභික්ඛුපි හත්තකිච්චං කත්ථා ආගච්ඡන්තො තෙ භික්ඛු දිස්වා “කිං ඉදං, ආවුසො”ති ප්‍රච්ඡිත්ථා “සප්පො, ආවුසො”ති වුත්තෙ ඉමිනා “කිං කරිස්සථා”ති? “ජඩ්ඛෙස්සාම න”න්ති. තෙසං වචනං සුත්ථා “ඉමිනා අත්තානං ඩංසාපෙත්ථා මරිස්සාමි”ති “ආහරථ, අහං තං ජඩ්ඛෙස්සාමි”ති තෙසං හත්ථතො කුටං ගහෙත්ථා එකස්මිං යානෙ නිසිත්තො තෙන සප්පෙන අත්තානං ඩංසාපෙති, සප්පො ඩංසිතුං න ඉච්ඡති. සො කුටෙ හත්ථං ඔතාරෙත්ථා ඉතො විතො ව ආලොලෙති, සොරසප්පස්ස මුඛං විවරිත්ථා අඬගුලිං පක්ඛිපති, නෙව නං සප්පො ඩංසි. සො “නායං ආසිවිසො, සරසප්පො එසො”ති තං පහාය විහාරං අගමාසි. අථ නං භික්ඛු “ජඩ්ඛිතො තෙ, ආවුසො, සප්පො”ති ආහංසු. “න සො, ආවුසො, සොරසප්පො, සරසප්පො එසො”ති. “සොරසප්පොයෙවාවුසො, මහන්තං එණං කත්ථා සුසුයන්තො දුක්ඛෙන අම්භෙහි ගහිතො, කිං කාරණා එවං ත්වං වදෙසී”ති ආහංසු. “අහං, ආවුසො, තෙන අත්තානං ඩංසාපෙත්තොපි මුඛෙ අඬගුලිං පක්ඛිපෙත්තොපි තං ඩංසාපෙතුං නාසක්ඛි”න්ති. තං සුත්ථා භික්ඛු තුණ්හි අහෙසුං.

අථෙකදිවසං න්භාපිතො ද්වෙ තයො බුරෙ ආදාය විහාරං ගන්ත්ථා එකං භූමියං යපෙත්ථා එකෙන භික්ඛූනං කෙසෙ ඔහාරෙති. සො භූමියං යපිතං බුරං ගහෙත්ථා “ඉමිනා ගිවං ඡිත්දිත්ථා මරිස්සාමි”ති එකස්මිං රුක්ඛෙ ගිවං උපනිධාය බුරධාරං ගලනාළියං කත්ථා ධිතො උපසම්පදාමාළතො පටියාය අත්තනො සීලං ආවජ්ජෙත්තො විමලවන්දමණ්ඩලං විය සුධොතමණිඛන්ධම්ච ව නිම්මලං සීලං අද්දස. තස්ස තං ඔලොකෙන්තස්ස සකලසරිරං ඵරන්ති පිති උප්පජ්ජී. සො පිතිං වික්ඛම්භෙත්ථා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්ථා බුරං ආදාය විහාරමජ්ඣං පාවිසි. අථ නං භික්ඛු “කහං ගතොසි, ආවුසො”ති ප්‍රච්ඡිංසු.

“‘ඉමිනා බුරෙන ගලනාලිං ඡින්දිස්සාමි’ ති ගතොමිහි, ආවුසො” ති. අථ “කස්මා න මනොසි” ති? ඉදානිමිහි සත්ථං ආහරිතුං අහබ්බො ජාතො. අහඤ්චි “ඉමිනා බුරෙන ගලනාලිං ඡින්දිස්සාමි” ති ඤාණබුරෙන සබ්බකිලෙසෙ ඡින්දිත්ති. භික්ඛු “අයං අභුතෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති” ති භගවතො ආරොවෙසුං. භගවා තෙසං කථං සුත්වා ආහ – “න, භික්ඛවෙ, ඛිණ්ණසවා නාම සහත්ථා අත්තානං ජීවිතා වොරොපෙන්නි” ති. හත්තෙ, තුමිහෙ ඉමං “ඛිණ්ණසවො” ති වදථ, එවං අරහත්තූපනිස්සයසම්පන්නො පනායං කස්මා උක්කණ්ඨති, කිමස්ස අරහත්තූපනිස්සයකාරණං “කස්මා සො සප්පො එතං න ඩංසති” ති? “භික්ඛවෙ, සො තාව සප්පො ඉමස්ස ඉතො තතියෙ අත්තභාවෙ දාසො අහොසි, සො අත්තතො සාමිකස්ස සරිරං ඩංසිතුං න විසහති” ති. එවං තාව තෙසං සත්ථා එකං කාරණං ආවික්ඛි. තතො පට්ඨාය ව සො භික්ඛු සප්පදාසො නාම ජාතො.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිරෙකො කුලපුත්තො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා උප්පන්නසංවෙගො පබ්බජිත්වා උද්ධුපසම්පදො අපරෙන සමයෙන අනභිරතියා උප්පන්නාය එකස්ස සභායකස්ස භික්ඛුනො ආරොවෙසි. සො තස්ස අභිණ්භං ගිහිභාවෙ ආදීනවං කට්ඨෙසි. තං සුත්වා ඉතරො සාසනෙ අභිරමිත්වා පුබ්බෙ අනභිරතකාලෙ මලග්ගහිතෙ සමණපරික්ඛාරෙ එකස්මිං සොණ්ඩිතීරෙ නිම්මලෙ කරොන්නො නිසීදි. සභායකොපිස්ස සන්නිකෙයෙව නිසින්නො. අථ නං සො එවමාහ – “අහං, ආවුසො, උප්පබ්බජන්නො ඉමෙ පරික්ඛාරෙ තුය්හං දාතුකාමො අහොසි” ති. සො ලොහං උප්පාදෙත්වා විත්තෙසි – “ඉමිනා මය්හං පබ්බජිතෙන වා උප්පබ්බජිතෙන වා කො අත්ථො, ඉදානි පරික්ඛාරෙ ගණ්ඨස්සාමි” ති. සො තතො පට්ඨාය “කිං දානාවුසො, අම්භාකං ජීවිතෙන, යෙ මයං කපාලහත්ථා පරකුලෙසු භික්ඛාය වරාම, පුත්තදාරෙහි සද්ධිං ආලාපසල්ලාපං න කරොමා” ති ආදීනි වදන්තො ගිහිභාවස්ස ගුණං කට්ඨෙසි. සො තස්ස කථං සුත්වා පුන උක්කණ්ඨිතො හුත්වා විත්තෙසි – “අයං මයා ‘උක්කණ්ඨිතොමිහි’ ති වුත්තෙ පට්ඨං ගිහිභාවෙ ආදීනවං කට්ඨත්වා ඉදානි අභිණ්භං ගුණං කට්ඨෙති, ‘කිං නු බො කාරණං’ ති විත්තෙන්නො ‘ඉමෙසු සමණපරික්ඛාරෙසු ලොහෙනා’ ති ඤත්වා සයමෙව අත්තතො විත්තං නිවත්තෙසි. එවමස්ස කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ එකස්ස භික්ඛුනො උක්කණ්ඨාපිතත්තා ඉදානි අනභිරති උප්පන්නා. යො පන තෙනෙව තදා වීසති වස්සසහස්සාති සමණධම්මො කතො, ස්වස්ස එතරහි අරහත්තූපනිස්සයො ජාතොති.

ඉමමත්ථං තෙ භික්ඛු භගවතො සන්නිකා සුත්වා උත්තරිං පුච්ඡිංසු – “හත්තෙ, අයං කිර භික්ඛු බුරධාරං ගලනාලියං කත්වා ධිතොව අරහත්තං පාපුණාති, උප්පජ්ජිස්සති නු බො එත්තකෙන බණෙන අරහත්තමග්ගො” ති. “ආම, භික්ඛවෙ, ආරද්ධවීරියස්ස භික්ඛුනො පාදං උක්ඛිපිත්වා භූමියං යපෙන්නස්ස පාදෙ භූමියං අසම්පන්නෙයෙව අරහත්තමග්ගො උප්පජ්ජති. කුසිතස්ස පුග්ගලස්ස හි වස්සසහං ජීවනතො ආරද්ධවීරියස්ස බණමත්තමපි ජීවිතං සෙයො” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨත්වා ඉමං ගාථමාහ –

112.

“යො ව වස්සසතං ජීවෙ, කුසිතො භීතවිරියො;
එකාහං ජීවිකං සෙය්‍යො, වීරියමාරහතො දළ්භ” න්ති.

තත්ථ කුසිතොති කාමචිතක්කාදිහි තිහි චිතක්කෙහි චිතිනාමෙන්තො පුග්ගලො.
භීතවිරියොති නිබ්බිරියො. වීරියමාරහතො දළ්භන්ති
දුට්ඨජික්ඛානනිබ්බත්තනසමත්ථං ථීරං වීරියං ආරහන්තස්ස. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සප්පදාසත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. පටාචාරාථෙරිවත්ථු

යො ව වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
පටාචාරං ථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර සාවත්ථීයං චත්තාලීසකොට්ඨිභවස්ස සෙට්ඨිනො ධිතා අහොසි අභිරුපා.
තං සොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ රක්ඛන්තා
වසාපෙසුං. එවං සන්තෙපි සා එකෙන අත්තනො වූචුපට්ඨාකෙන සද්ධිං.
විජ්ජපිපජ්ජි. අථස්සා මාතාපිතරො සමජාතිකකුලෙ එකස්ස කුමාරස්ස පටිස්සුණිත්වා
විවාහදිවසං යපෙසුං. තස්මිං උපකට්ඨෙ සා තං වූචුපට්ඨාකං ආහ – “මං කිර
අසුකකුලස්ස නාම දස්සන්ති, මයි පතිකුලං ගතෙ මම පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා
ආගතොපි තත්ථ පවෙසනං න ලභිස්සසි, සවෙ තෙ මයි සිනෙහො අත්ථී, ඉදානෙව
මං ගහෙත්වා යෙන වා තෙන වා පලායස්සු” ති. “සො සාධු, හද්දෙ” ති. “තෙන හි
අහං ස්වෙ පාතොව නගරද්වාරස්ස අසුකට්ඨානෙ නාම යස්සාමි, ත්වං එකෙන
උපායෙන නික්ඛමිත්වා තත්ථ ආගච්ඡෙය්‍යාසි” ති වත්වා දුතියදිවසෙ
සඬකෙතට්ඨානෙ අට්ඨාසි. සාපි පාතොව කිලිට්ඨං වත්ථං නිවාසෙත්වා කෙසෙ
වික්කිරිත්වා කුණ්ඩකෙන සරීරං මක්ඛිත්වා කුටං ආදාය දාසිහි සද්ධිං ගච්ඡන්ති විය
සරා නික්ඛමිත්වා තං යානං අගමාසි. සො තං ආදාය දුරං ගන්ත්වා එකස්මිං ගාමෙ
නිවාසං කප්පෙත්වා අරඤ්ඤෙ බෙත්තං කසිත්වා දාරුපණ්ණාදීනි ආහරති. ඉතරා
කුටෙන උදකං ආහරිත්වා සහත්ථා කොට්ටනපචනාදීනි කරොන්ති අත්තනො
පාපස්ස ඵලං අනුභොති. අථස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා පරිපුණ්ණගබ්භා
“ඉධ මෙ කොචි උපකාරකො නත්ථී, මාතාපිතරො නාම පුත්තෙසු මුදුහද්‍යා
හොන්ති, තෙසං සන්තිකං මං නෙහි, තත්ථ මෙ ගබ්භවුට්ඨානං භවිස්සති” ති සාමිකං
යාචි. සො “කිං, හද්දෙ, කථෙසි, මං දිස්වා තව මාතාපිතරො විවිධා කම්මකාරණා
කරෙය්‍යුං, න සක්කා මයා තත්ථ ගන්තු” න්ති පටික්ඛිසි. සා පුනප්පුනං යාවිත්වාපි
ගමනං අලභමානා තස්ස අරඤ්ඤං ගතකාලෙ පටිවිස්සකෙ ආමන්තෙත්වා “සවෙ
සො ආගන්ත්වා මං අපස්සන්තො ‘කහං ගතා’ ති පුච්ඡස්සති, මම අත්තනො කුලසරං
ගතභාවං ආචික්ඛෙය්‍යාමා” ති වත්වා ගෙහද්වාරං පිදහිත්වා පක්කාමි. සොපි
ආගන්ත්වා තං අපස්සන්තො පටිවිස්සකෙ පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා

“නිවන්තෙස්සාමි න” න්ති අනුබන්ධිත්වා තං දිස්වා නානප්පකාරං යාවියමානොපි නිවන්තෙතුං නාසක්ඛි. අථස්සා එකස්මිං යානෙ කම්මජවාතා වලිංසු. සා එකං ගච්ඡන්තරං පටිසිත්වා, “සාමි, කම්මජවාතා මෙ වලිතා” ති වත්වා භූමියං නිපජ්ජිත්වා සම්පරිවත්තමානා කිච්ඡෙන දාරකං විජායිත්වා “යස්සත්ථායාහං කුලසරං ගච්ඡෙය්‍යං, සො අත්ථො නිජ්චන්තො” ති පුනඳෙව තෙන සද්ධිං ගෙහං ආගන්ත්වා වාසං කප්පෙසි.

තස්සා අපරෙන සමයෙන පුන ගබ්භො පතිට්ඨති. සා පරිපුණ්ණගබ්භා හුත්වා පුරිමනයෙනෙව සාමිකං යාවිත්වා ගමනං අලභමානා පුත්තං අඬකෙනාදාය තථෙව පක්කම්ත්වා තෙන අනුබන්ධිත්වා “තිට්ඨාහි” ති වුත්තෙ නිවත්තිතුං න ඉච්ඡි. අථ නෙසං ගච්ඡන්තානං මහා අකාලමෙසො උද්දායි සමන්තා විජ්ජුලතාහි ආදිත්තං විය මෙසත්ථනිතෙහි, හිජ්ජමානං විය උදකධාරානිපාතනිරන්තරං නහං අහොසි. තස්මිං බණෙ තස්සා කම්මජවාතා වලිංසු. සා සාමිකං ආමන්තෙත්වා, “සාමි, කම්මජවාතා මෙ වලිතා, න සක්කොමි සන්ධාරෙතුං, අනොවස්සකට්ඨානං මෙ ජානාහි” ති ආහ. සො හත්ථගතාය වාසියා ඉතො විතො ව උපධාරෙත්තො එකස්මිං වම්මිකමත්ථකෙ ජාතං ගුම්ඛං දිස්වා ඡිත්තිතුං ආරහි. අථ නං වම්මිකතො නික්ඛම්ත්වා සොරවිසො ආසිවිසො ඩංසි. තඬ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස සරීරං අත්තොසමුට්ඨිතාහි අග්ගිජාලාහි ඩස්භමානං විය නිලවණ්ණං හුත්වා තත්ථෙව පති. ඉතරාපි මහාදුක්ඛං අනුභවමානා තස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තිපි තං අදිස්වාච අපරම්පි පුත්තං විජායි. ද්වෙ දාරකා වාතවුට්ඨිවෙගං අසභමානා මහාවිරවං විරවන්ති. සා උහොපි තෙ උරන්තරෙ කත්වා ද්විති ජණ්ණකෙහි වෙව හත්ථෙහි ව භූමියං උජ්ජිලෙත්වා තථා යිතාව රත්ති. විතිනාමෙසි. සකලසරීරං නිල්ලොහිතං විය පණ්ඩුපලාසවණ්ණං අහොසි. සා උට්ඨිතෙ අරුණෙ මංසපෙසිවණ්ණං එකං පුත්තං අඬකෙනාදාය ඉතරං අඬගුලියා ගහෙන්වා “එහි, තාත, පිතා තෙ ඉතො ගතො” ති වත්වා සාමිකස්ස ගතමග්ගෙන ගච්ඡන්ති තං වම්මිකමත්ථකෙ කාලං කත්වා පතිතං නිලවණ්ණං ථද්ධසරීරං දිස්වා “මං නිස්සාය මම සාමිකො පන්ථෙ මතො” ති රොදන්ති පරිදෙවන්ති පායාසි.

සා සකලරත්තිං දෙවෙන වුට්ඨන්තා අවිරවති. නදිං ජණ්ණුප්පමාණෙන කට්ඨප්පමාණෙන ථනප්පමාණෙන උදකෙන පරිපුණ්ණං දිස්වා අත්තනො මන්දබුද්ධිතාය ද්විති දාරකෙහි සද්ධිං උදකං ඔතරිතුං අවිසහන්ති ජෙට්ඨපුත්තං ඔරිමතීරෙ යපෙත්වා ඉතරං ආදාය පරතීරං ගන්ත්වා සාබාහඩ්ගං අත්ථරිත්වා නිපජ්ජාපෙත්වා “ඉතරස්ස සන්තිකං ගම්ස්සාමි” ති බාලපුත්තකං පහාය තරිතුං අසක්කොන්ති පුනප්පුනං නිවත්තිත්වා ඔලොකයමානා පායාසි. අථස්සා නදීමජ්ඣං ගතකාලෙ එකො සෙනො තං කුමාරං දිස්වා “මංසපෙසි” ති සඤ්ඤාය ආකාසනො හස්සි. සා තං පුත්තස්සත්ථාය හස්සන්තං දිස්වා උහො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා “සුසු” ති තික්ඛන්තුං මහාසද්දං නිච්ඡාරෙසි. සෙනො දුරභාවෙන තං අසුත්වාච කුමාරකං ගහෙන්වා වෙහාසං උජ්ජතිත්වා ගතො. ඔරිමතීරෙ යිතපුත්තො මාතරං නදීමජ්ඣෙ උහො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා මහාසද්දං නිච්ඡාරයමානං දිස්වා “මං පක්කොසති” ති සඤ්ඤාය වෙගෙන උදකෙ පති. ඉතිස්සා බාලපුත්තං සෙනො හරි, ජෙට්ඨපුත්තො උදකෙන වුල්ලොහො.

සා “එකො මෙ පුත්තො සෙනෙන ගහිතො, එකො උදකෙන වුළුහො, පන්ථෙ මෙ පති මතො” ති රොදන්ති පරිදෙවන්ති ගවිජමානා සාවත්ථිතො ආගවිජන්තං එකං පුරිසං දිස්වා පුච්ඡි – “කත්ථ වාසිකොසි, තාතා” ති? “සාවත්ථිවාසිකොමිහි, අම්මා” ති. “සාවත්ථිනගරෙ අසුකච්චියං එවරුපං අසුකකුලං නාම අත්ථි, ජානාසි, තාතා” ති? “ජානාමි, අම්ම, තං පන මා පුච්ඡි, සවෙ අඤ්ඤං ජානාසි පුච්ඡා” ති. “අඤ්ඤෙන මෙ කම්මං නත්ථි, තදෙව පුච්ඡාමි, තාතා” ති. “අම්ම, ත්වං අත්තනො අනාවික්ඛිතුං න දෙසි, අජ්ජ තෙ සබ්බරත්තිං දෙවො වස්සන්තො දිට්ඨො” ති. “දිට්ඨො මෙ, තාත, මය්හමෙවෙසො සබ්බරත්තිං වුට්ඨො, න අඤ්ඤස්ස. මය්හං පන වුට්ඨකාරණං පච්ඡා තෙ කථෙස්සාමි, එතස්මිං තාව මෙ සෙට්ඨිගෙහෙ පවත්තිං කථෙහි” ති. “අම්ම, අජ්ජ රත්තිං සෙට්ඨිඤ්ච සෙට්ඨිහරියඤ්ච සෙට්ඨිපුත්තඤ්චාති තයොපි ජනෙ අවත්ථරමානං ගෙහං පති, තෙ එකච්ඡකස්මිං ඤායන්ති. එස ධුමො පඤ්ඤායති, අම්මා” ති. සා තස්මිං ඛණෙ නිවත්ථවත්ථං පනමානං න සඤ්ජානි, උම්මත්තිකභාවං පත්වා යථාජාතාව රොදන්ති පරිදෙවන්ති –

“උහො පුත්තා කාලකතා, පන්ථෙ මය්හං පති මතො;
මාතා පිතා ච භාතා ච, එකච්ඡමිහි ඩය්හරෙ” ති. (අප. ථෙරී 2.2.498) –

විලපන්ති පරිබ්භමි. මනුස්සා තං දිස්වා “උම්මත්තිකා උම්මත්තිකා” ති කවචරං ගහෙන්වා පංසුං ගහෙන්වා මත්ථකෙ ඔකිරන්තා ලෙඩ්ඬුහි පහරන්ති. සත්ථා ජෙතවනමහාවිහාරෙ අට්ඨපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො තං ආගවිජමානං අද්දස කප්පසතසහස්සං පූරිතපාරමිං අභිනිහාරසම්පන්නං.

සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ පදුමුත්තරසත්ථාරා එකං විනයධරත්ථෙරීං බාහාය ගහෙන්වා නන්දනවනෙ යපෙන්නං විය එතදග්ගට්ඨානෙ යපියමානං දිස්වා “අහමිපි තුම්භාදිසස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ විනයධරත්ථෙරීනං අග්ගට්ඨානං ලභෙය්‍ය” න්ති අධිකාරං කත්වා පත්ථනං යපෙසි. පදුමුත්තරබුද්ධො අනාගතංසඤ්ඤාණං පත්ථරිත්වා පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා “අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස නාම සාසනෙ අයං පටාචාරා නාමෙන විනයධරත්ථෙරීනං අග්ගා භවිස්සති” ති බ්‍යාකාසි. තං එවං පත්ථිතපත්ථනං අභිනිහාරසම්පන්නං සත්ථා දුරතොව ආගවිජන්ති. දිස්වා “ඉමිස්සා යපෙත්වා මං අඤ්ඤො අවස්සයො භවිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි” ති වින්තෙත්වා තං යථා විහාරාහිමුඛං ආගවිජති, එවං අකාසි. පරිසා තං දිස්වා “ඉමිස්සා උම්මත්තිකාය ඉතො ආගන්තුං මා දදිත්ථා” ති ආහ. සත්ථා “අපෙඨ, මා නං වාරයිත්ථා” ති වත්වා අවිදුරට්ඨානං ආගතකාලෙ “සතිං පටිලභ හගිනි” ති ආහ. සා තං ඛණංයෙව බුද්ධානුභාවෙන සතිං පටිලභි. තස්මිංකාලෙ නිවත්ථවත්ථස්ස පතිතභාවං සල්ලක්ඛෙත්වා හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා උක්කුටිකං නිසීදි. අට්ඨස්සා එකො පුරිසො උත්තරසාටකං බිපි. සා තං නිවාසෙත්වා සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා සුවණ්ණවණ්ණෙසු පාදෙසු පඤ්චපට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, “හත්තෙ, අවස්සයො මෙ භොථ, පතිට්ඨා මෙ භොථ. එකඤ්චි මෙ පුත්තං සෙනො ගණ්චි, එකො උදකෙන වුළුහො, පන්ථෙ මෙ පති මතො, මාතාපිතරො වෙච මෙ භාතා ච ගෙහෙන අවත්ථටා එකච්ඡකස්මිං ඤායන්ති” ති.

සත්ථා තස්සා වචනං සුත්ථා “පටාචාරෙ, මා චිත්තයි, තව තාණං සරණං අවස්සයො භවිතුං සමත්ථස්සෙව සන්තිකං ආගතාසි. යථා හි තව ඉදානි එකො පුත්තකො සෙනෙන ගහිතො, එකො උදකෙන වුල්භො, පන්ථෙ පති මතො, මාතාපිතරො වෙව භාතා ව ගෙහෙන අවත්ථං; එවමෙව ඉමස්මිං සංසාරෙ පුත්තාදීනං මතකාලෙ තව රොදන්ති යා පග්ගරිතඅස්සු වතුන්තං මහාසමුද්දානං උදකතො බහුතර”න්ති වත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

“වතුසු සමුද්දෙසු ජලං පරිත්තකං,
තතො බහුං අස්සුජලං අනප්පකං;
දුක්ඛෙන ථුට්ඨස්ස නරස්ස සොවනා,
කිං කාරණා අම්ම තුවං පමජ්ජසී”ති.

එවං සත්ථරි අනමතග්ගපරියායං කථෙන්නෙ තස්ස සරීරෙ සොකො තනුත්තං අගමාසි. අථ නං තනුභූතසොකං ඤාත්වා පුන සත්ථා ආමන්තෙත්වා “පටාචාරෙ පුත්තාදයො නාම පරලොකං ගච්ඡන්තස්ස තාණං වා ලෙණං වා සරණං වා භවිතුං න සක්කොන්ති, තස්මා විජ්ජමානාපි තෙ න සන්ති යෙව, පණ්ඩිතෙන පන සීලං විසොධෙත්වා අත්තතො නිබ්බානගාමිමග්ගං බිජ්ජමෙව විසොධෙතුං වට්ටති”ති වත්ථා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි –

“න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අත්තකෙනාධිපන්තස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා. (ධ. ප. 288; අප. ථෙරී 2.2.501);

“එතමත්ථවස්සං ඤාත්වා, පණ්ඩිතො සීලසංවුතො;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, බිජ්ජමෙව විසොධයෙ”ති. (ධ. ප. 289);

දෙසනාවසානෙ පටාචාරා මහාපථවියං පංසුපරිමාණෙ කිලෙසෙ ඤාපෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, අඤ්ඤෙපි බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති. සා පන සොතාපන්නා හුත්වා සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා තං හික්ඛුනීනං සන්තිකං පහිණිත්වා පබ්බාපෙසි. සා ලද්ධුපසම්පදා පටිතාචාරත්තා පටාචාරාත්වෙව පඤ්ඤායි. සා එකදිවසං කුට්ටන උදකං ආදාය පාදෙ ධොවන්ති උදකං ආසිඤ්චි, තං ථොකං ගන්ත්වා පච්ඡිජ්ජී. දුතියවාලෙ ආසිත්තං තතො දුරතරං අගමාසි. තතියවාලෙ ආසිත්තං තතොපි දුරතරන්ති. සා තදෙව ආරම්මණං ගහෙත්වා තයො වයෙ පරිච්ඡින්නදිත්වා “මයා පයමං ආසිත්තං උදකං විය ඉමෙ සත්තා පයමවයෙපි මරන්ති, තතො දුරතරං ගතං දුතියවාලෙ ආසිත්තං උදකං විය මජ්ඣිමවයෙපි මරන්ති, තතොපි දුරතරං ගතං තතියවාලෙ ආසිත්තං උදකං විය පච්ඡිමවයෙපි මරන්තියෙවා”ති චිත්තෙසි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඔභාසං ඵරිත්වා තස්සා සම්මුඛෙ යත්වා කථෙන්නො විය “එවමෙතං පටාචාරෙ, පඤ්චන්තමිපි බන්ධානං උදයබ්බයං අපස්සන්තස්ස වස්සසතං ජීවනතො තෙසං උදයබ්බයං පස්සන්තස්ස එකාහමිපි

එකක්කොමිපි ජීවිතං සෙයොයා” ති වත්වා අනුසන්ධිං සටන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො
ගාථමාහ –

113.

“යො ව වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං උදයබ්බයං;
එකාහං ජීවිතං සෙයොයා, පස්සතො උදයබ්බය” න්ති.

තත්ථ අපස්සං උදයබ්බයන්ති පඤ්චන්තං ධන්ධානං පඤ්චවිසතියා ලක්ඛණෙහි
උදයඤ්ච වයඤ්ච අපස්සන්තො. පස්සතො උදයබ්බයන්ති තෙසං උදයඤ්ච වයඤ්ච
පස්සන්තස්ස. ඉතරස්ස ජීවනතො එකාහමිපි ජීවිතං සෙයොයාති.

දෙසනාවසානෙ පටාචාරා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

පටාචාරාටෙරිවත්ථු ද්වාදසමං.

13. කිසාගොතමීවත්ථු

යො ව වස්සසතං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
කිසාගොතමීං ආරබ්හ කට්ඨෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකස්ස සෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ වත්තාලීසකොට්ඨනං අඬගාරා එව
හුත්වා අට්ඨාසි. සෙට්ඨි තං දිස්වා උප්පන්නසොකො ආහාරං පටික්ඛිපිත්වා
මඤ්චකෙ නිපජ්ජී. තස්සෙකො සභායකො ගෙහං ගන්ත්වා, “සම්ම, කස්මා
සොවසී” ති පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා, “සම්ම, මා සොචි, අහං එකං උපායං
ජානාමි, තං කරොහී” ති. “කිං කරොමි, සම්මා” ති? අත්තනො ආපණෙ කිලඤ්ජං
පසාරෙත්වා තත්ථ තෙ අඬගාරෙ රාසිං කත්වා වික්කිණන්තො විය නිසීද,
ආගතාගතෙසු මනුස්සෙසු යෙ එවං වදන්ති – “සෙසජනා වත්ථතෙලමධුචාණිතාදීනි
වික්කිණන්ති, ත්වං පන අඬගාරෙ වික්කිණන්තො නිසින්තො” ති. තෙ වදෙයොසි –
“අත්තනො සන්තකං අවික්කිණන්තො කිං කරොමී” ති? යො පන තං එවං වදති
“සෙසජනා වත්ථතෙලමධුචාණිතාදීනි වික්කිණන්ති, ත්වං පන හිරඤ්ඤසුචණ්ණං
වික්කිණන්තො නිසින්තො” ති. තං වදෙයොසි “කහං හිරඤ්ඤසුචණ්ණං” න්ති.
“ඉද්” න්ති ව චුත්තෙ “ආහර, තාව න” න්ති හත්ථෙහි පටිච්ඡෙයොසි. එවං දින්නං
තව හත්ථෙ හිරඤ්ඤසුචණ්ණං හවිස්සති. සා පන සවෙ කුමාරිකා හොති, තව ගෙහෙ
පුත්තස්ස නං ආහරිත්වා වත්තාලීසකොට්ඨනං තස්සා නියොදෙත්වා තාය දින්නං
වලඤ්ජෙයොසි. සවෙ කුමාරකො හොති, තව ගෙහෙ වයප්පත්තං ධීතරං තස්ස දත්වා
වත්තාලීසකොට්ඨනං නියොදෙත්වා තෙන දින්නං වලඤ්ජෙයොසිති. සො
“හද්දකො උපායො” ති අත්තනො ආපණෙ අඬගාරෙ රාසිං කත්වා වික්කිණන්තො
විය නිසීදි. යෙ පන නං එවමාහංසු – “සෙසජනා වත්ථතෙලමධුචාණිතාදීනි
වික්කිණන්ති, කිං පන ත්වං අඬගාරෙ වික්කිණන්තො නිසින්තො” ති? තෙසං
“අත්තනො සන්තකං අවික්කිණන්තො කිං කරොමී” ති පටිච්චනං අදාසි. අට්ඨකා
ගොතමී නාම කුමාරිකා කිසසරිරතාය කිසාගොතමීති පඤ්ඤායමානා

පරිච්ඡේදානුලක්ෂ්‍යය ධීනා අත්තනො එකෙන කිව්වෙන ආපණද්වාරං ගන්ත්වා තං සෙට්ඨිං දිස්වා එවමාහ – “කිං, තාත, සෙසජනා වත්ථතෙලමධුචාණිකාදීනි වික්කිණන්ති, ත්වං භිරඤ්ඤසුචණ්ණං වික්කිණන්තො නිසින්තො”ති? “කහං, අම්ම, භිරඤ්ඤසුචණ්ණං”න්ති? “නනු ‘ත්වං තදෙව ගහෙත්වා නිසින්තොසි’ති, ආහර, තාව නං, අම්මා”ති. සා හත්ථපුරං ගහෙත්වා තස්ස හත්ථෙසු යපෙසි, තං භිරඤ්ඤසුචණ්ණමෙව අහොසි.

අථ නං සෙට්ඨි “කතරං තෙ, අම්ම, ගෙහ”න්ති පුච්ඡන්ත්වා “අසුකං නාමා”ති වුත්තෙ තස්සා අස්සාමිකභාවං ඤාත්වා ධනං පටිසාමෙත්වා තං අත්තනො පුත්තස්ස ආනෙත්වා වත්තාලිසකොට්ඨනං පටිච්ඡාපෙසි. සබ්බං භිරඤ්ඤසුචණ්ණමෙව අහොසි. තස්සා අපරෙන සමයෙන ගබ්භො පතිට්ඨහි. සා දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි. සො පදසා ගමනකාලෙ කාලමකාසි. සා අදිට්ඨපුබ්බමරණාය තං ඤාපෙතුං නිහරන්තෙ වාරෙත්වා “පුත්තස්ස මෙ හෙසජ්ජං පුච්ඡස්සාමි”ති මතකලෙවරං අඬකෙනාදාය “අපි නු මෙ පුත්තස්ස හෙසජ්ජං ජානාමා”ති පුච්ඡන්ති සරපටිපාටියා විවරති. අථ නං මනුස්සා, “අම්ම, ත්වං උම්මත්තිකා ජාතා, මතකපුත්තස්ස හෙසජ්ජං පුච්ඡන්ති විවරසි”ති වදන්ති. සා “අවස්සං මම පුත්තස්ස හෙසජ්ජං ජානනකං ලභිස්සාමි”ති මඤ්ඤමානා විවරති. අථ නං එකො පණ්ඩිතපුරිසො දිස්වා, “අයං මම ධීනා පයමං පුත්තකං විජාතා හවිස්සති අදිට්ඨපුබ්බමරණා, මයා ඉමිස්සා අවස්සයෙන හවිතුං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා ආහ – “අම්ම, අහං හෙසජ්ජං න ජානාමි, හෙසජ්ජජානනකං පන ජානාමි”ති. “කො ජානාති, තාතා”ති? “සත්ථා, අම්ම, ජානාති, ගච්ඡ, තං පුච්ඡාහි”ති. සා “ගමිස්සාමි, තාත, පුච්ඡස්සාමි, තාතා”ති වත්වා සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං ධීනා පුච්ඡ – “තුම්හෙ කිර මෙ පුත්තස්ස හෙසජ්ජං ජානාම, හන්තෙ”ති? “ආම, ජානාමි”ති. “කිං ලද්ධං වට්ටති”ති? “අච්ඡරග්ගණමන්තෙ සිද්ධත්ථකෙ ලද්ධං වට්ටති”ති. “ලභිස්සාමි, හන්තෙ”. “කස්ස පන ගෙහෙ ලද්ධං වට්ටති”ති? “යස්ස ගෙහෙ පුත්තො වා ධීනා වා න කොචි මතපුබ්බො”ති. සා “සාධු, හන්තෙ”ති සත්ථාරං වන්දිත්වා මතපුත්තකං අඬකෙනාදාය අත්තොගාමං පටිසිත්වා පයමගෙහස්ස ද්වාරෙ යත්වා “අත්ථි නු බො ඉමස්මිං ගෙහෙ සිද්ධත්ථකො, පුත්තස්ස කිර මෙ හෙසජ්ජං එත”න්ති වත්වා “අත්ථි”ති වුත්තෙ තෙන හි දෙථාති. තෙහි ආහරිත්වා සිද්ධත්ථකෙසු දියාමානෙසු “ඉමස්මිං ගෙහෙ පුත්තො වා ධීනා වා මතපුබ්බො කොචි නත්ථි, අම්මා”ති පුච්ඡන්ත්වා “කිං වදෙසි, අම්ම? ජීවමානා හි කතිපයා, මතකා එව බහුකා”ති වුත්තෙ “තෙන හි ගණ්හථ වො සිද්ධත්ථකෙ, නෙතං මම පුත්තස්ස හෙසජ්ජං”න්ති පටිඅදාසි.

සා ඉමිනා නියාමෙන ආදිතො පට්ඨාය නං පුච්ඡන්ති විවරි. සා එකගෙහෙපි සිද්ධත්ථකෙ අගහෙත්වා සායන්හසමයෙ වින්තෙසි – “අහො භාරියං කම්මං, අහං ‘මමෙව පුත්තො මතො’ති සඤ්ඤමකාසිං, සකලගාමෙපි පන ජීවන්තෙහි මතකාව බහුතරා”ති. තස්සා එවං වින්තයමානාය පුත්තසිනෙහං මුදුකහදයං ථද්ධභාවං අගමාසි. සා පුත්තං අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඨෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා “ලද්ධා තෙ එකච්ඡරමන්තා සිද්ධත්ථකා”ති

ආහ. “න ලද්දා, හන්තෙ, සකලගාමෙ ජීවන්තෙහි මතකාව බහුතරා” ති. අථ නං සත්ථා “ත්වං ‘මමෙව පුත්තො මතො’ ති සල්ලක්ඛෙසි, ධුවධම්මො එස සත්තානං. මච්චුරාජා හි සබ්බසත්තෙ අපරිපුණ්ණජ්ඣාසයෙ එව මහොසො විය පරිකඩ්ඨමානොයෙව අපායසමුද්දෙ පක්ඛිපති” ති වත්ථා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

“තං පුත්තපසුසම්මත්තං, ඛ්‍යාසත්තමනසං නරං;
සුත්තං ගාමං මහොසොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡති” ති. (ධ. ප. 287);

ගාථාපරියොසානෙ කිසාගොතම් සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, අඤ්ඤාපි බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

සා පන සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාවි, සත්ථා තං භික්ඛුනීනං සන්තිකං පෙසෙත්ථා පබ්බාපෙසි. සා ලද්ධුපසම්පදා කිසාගොතම් ථෙරීති පඤ්ඤායි. සා එකදිවසං උපොසථාගාරෙ වාරං පත්ථා දීපං ඡාලෙත්ථා නිසින්තා දීපජාලා උප්පජ්ජන්තියො ව භිජ්ජන්තියො ව දිස්ථා “එවමෙව ඉමෙ සත්තා උප්පජ්ජන්ති වෙව නිරුජ්ඣන්ති ව, නිබ්බානප්පත්තා එව න පඤ්ඤායන්ති” ති ආරම්මණං අග්ගහෙසි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්තොව ඔහාසං ඵරිත්ථා තස්සා සම්මුඛෙ නිසිදිත්ථා කථෙන්නො විය “එවමෙව, ගොතම්, ඉමෙ සත්තා දීපජාලා විය උප්පජ්ජන්ති වෙව නිරුජ්ඣන්ති ව, නිබ්බානප්පත්තා එව න පඤ්ඤායන්ති, එවං නිබ්බානං අපස්සන්තානං වස්සසනං ජීවනතො නිබ්බානං පස්සන්තස්ස බණ්ණමත්තම්පි ජීවිතං සෙය්‍යා” ති වත්ථා අනුසන්ධිං සට්ඨන්තා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

114.

“යො ව වස්සසනං ජීවෙ, අපස්සං අමතං පදං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යා, පස්සතො අමතං පද” ති.

තත්ථ අමතං පදන්ති මරණවිරහිතකොට්ඨාසං, අමතමහානිබ්බානන්ති අත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

දෙසනාවසානෙ කිසාගොතම් යථානිසින්තාව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තෙ පතිට්ඨති.

කිසාගොතම්වත්ථු තෙරසමං.

14. බහුපුත්තිකත්ථෙරිවත්ථු

යො ව වස්සසනං ජීවෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො බහුපුත්තිකං ථෙරිං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකස්මිං කුලෙ සත්ත පුත්තා සත්ත ව ධීතරො අහෙසුං. තෙ සබ්බෙපි වයස්පත්තා ගෙහෙ පතිට්ඨහිත්වා අත්තනො ධම්මතාය සුඛස්පත්තා අහෙසුං. තෙසං අපරෙන සමයෙන පිතා කාලමකාසි. මහාඋපාසිකා සාමිකෙ නට්ඨෙපි න තාව කුටුම්භං විහජති. අථ නං පුත්තා ආහංසු – “අම්ම, අම්මාකං පිතරි නට්ඨෙ තුය්හං කො අත්ථො කුටුම්භෙන, කිං මයං තං උපට්ඨාතුං න සක්කොමා”ති. සා තෙසං කථං සුත්වා තුණ්හි හුත්වා පුනස්පුනං තෙහි වුව්වමානා “පුත්තා මං පටිජග්ගිස්සන්ති, කිං මෙ විසුං කුටුම්භෙනා”ති සබ්බං සාපතෙය්‍යං මජ්ඣෙ භිත්ථිත්වා අදාසි. අථ නං කතිපාහව්වයෙන ජෙට්ඨපුත්තස්ස හරියා “අහො අම්මාකං, අය්‍යා, ‘ජෙට්ඨපුත්තො මෙ’ති ද්වෙ කොට්ඨාසෙ දත්වා විය ඉමමෙව ගෙහං ආගච්ඡති”ති ආහ. සෙසපුත්තානං හරියාපි එවමෙව වදිංසු. ජෙට්ඨධීතරං ආදිං කත්වා තාසං ගෙහං ගතකාලෙපි නං එවමෙව වදිංසු. සා අවමානස්පත්තා හුත්වා “කිං ඉමෙසං සන්තිකෙ වුට්ඨෙත, හික්ඛුනී හුත්වා ජීවිස්සාමි”ති හික්ඛුනීඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. තා නං පබ්බාජෙසුං. සා ලද්ධපසම්පදා හුත්වා බහුපුත්තිකත්ථෙරීති පඤ්ඤායි. සා “අහං මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිතා, අප්පමත්තාය මෙ භවිතබ්බ”න්ති හික්ඛුනීනං වත්තපට්ඨත්තං කරොන්ති “සබ්බරත්තිං සමණධම්මං කරිස්සාමි”ති හෙට්ඨාපාසාදෙ එකං ථම්මං භත්ථෙත ගහෙත්වා තං ආවිඤ්ජමානාව සමණධම්මං කරොති, වඩ්ඤ්ජමානාපි “අන්ධකාරට්ඨානෙ මෙ රුක්ඛෙ වා කත්ථවි වා සීසං පටිහඤ්ඤෙය්‍යා”ති තං රුක්ඛං භත්ථෙත ගහෙත්වා තං ආවිඤ්ජමානාව සමණධම්මං කරොති, “සත්ථාරා දෙසිතධම්මමෙව කරිස්සාමි”ති ධම්මං ආවජ්ජෙත්වා ධම්මං අනුස්සරමානාව සමණධම්මං කරොති. අථ සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්තොව ඔහාසං එරිත්වා සම්මුඛෙ නිසින්තො විය තාය සද්ධිං කථෙත්තො “බහුපුත්තිකෙ මයා දෙසිතං ධම්මං අනාවජ්ජෙත්තස්ස අපස්සන්තස්ස වස්සසනං ජීවනතො මයා දෙසිතං ධම්මං පස්සන්තස්ස මුහුත්තම්පි ජීවිතං සෙය්‍යො”ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමං ගාථමාහ –

115.

“යො ව වස්සසනං ජීවෙ, අපස්සං ධම්මමුත්තමං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො ධම්මමුත්තම”න්ති.

තත්ථ ධම්මමුත්තමන්ති නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං. යො හි උත්තමො ධම්මො නාම. යො හි තං න පස්සති, තස්ස වස්සසනම්පි ජීවනතො තං ධම්මං පස්සන්තස්ස පටිච්ඡික්ඛන්තස්ස එකාහම්පි එකක්ඛණම්පි ජීවිතං සෙය්‍යොති.

ගාථාපරියොසානෙ බහුපුත්තිකත්ථෙරී සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිති.

බහුපුත්තිකත්ථෙරීවත්ථු වුද්දසමං.

සහස්සවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨමො වග්ගො.

බුද්දකනිකායෙ

ධම්මපද-අට්ඨකථා

(දුතියො භාගො)

9. පාපවග්ගො

1. චූළෙකසාටකබ්බාහමණවත්ථු

අභිත්ථරෙථ කල්‍යාණෙනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො චූළෙකසාටකබ්බාහමණං ආරබ්භ කටෙසි.

විපස්සිදසබ්බස්ස කාලස්මිඤ්ඤි මහාචකසාටකබ්බාහමණො නාම අහොසි, අයං පන එතරහි සාවත්ථියං චූළෙකසාටකො නාම. තස්ස හි එකො නිවාසනසාටකො අහොසි, බ්‍රාහ්මණියාපි එකො. උභින්නම්පි එකමෙව පාරුපනං, ඛනි ගමනකාලෙ බ්‍රාහ්මණො වා බ්‍රාහ්මණී වා තං පාරුපති. අටෙකදිවසං විහාරෙ ධම්මස්සවනෙ ඝොසිතෙ බ්‍රාහ්මණො ආහ – “හොති ධම්මස්සවනං ඝොසිතං, කිං දිවා ධම්මස්සවනං ගම්ස්සසි, උදාහු රත්තිං. පාරුපනස්ස හි අභාවෙන න සක්කා අම්භෙහි එකතො ගන්තු”න්ති. බ්‍රාහ්මණී, “සාමී, අහං දිවා ගම්ස්සාමී”ති සාටකං පාරුපිත්වා අගමාසි. බ්‍රාහ්මණො දිවසභාගං ගෙහෙ විනිනාමෙත්වා රත්තිං ගන්ත්වා සත්ථු පුරතො නිසින්තොව ධම්මං අස්සොසි. අටස්ස සරීරං එරමානා පඤ්චවණ්ණො පිති උප්පජ්ජී. සො සත්ථාරං පූජිතුකාමො හුත්වා “සවෙ ඉමං සාටකං දස්සාමී, තෙව බ්‍රාහ්මණියා, න මය්හං පාරුපනං භවිස්සති”ති වින්තෙසි. අටස්ස මච්ඡෙරචිත්තානං සහස්සං උප්පජ්ජී, පුනෙකං සද්ධාචිත්තං උප්පජ්ජී. තං අභිභවිත්වා පුන මච්ඡෙරසහස්සං උප්පජ්ජී. ඉතිස්ස බලවම්ච්ඡෙරං ඛන්ධිත්වා ගණ්භන්තං විය සද්ධාචිත්තං පටිබාහනියෙව. තස්ස “දස්සාමී, න දස්සාමී”ති වින්තෙන්තස්සෙව පයමයාමො අපගතො, මජ්ඣිමයාමො සම්පත්තො. තස්මිම්පි දාතුං නාසක්ඛි. පච්ඡිමයාමෙ සම්පත්තෙ සො වින්තෙසි – “මම සද්ධාචිත්තෙන මච්ඡෙරචිත්තෙන ව සද්ධිං යුජ්ඣන්තස්සෙව ද්වෙ යාමා විතිවත්තා, ඉදං මම එත්තකං මච්ඡෙරචිත්තං වඩ්ඪමානං වතුහි අපායෙහි සිසං උක්ඛිපිතුං න දස්සති, දස්සාමී න”න්ති. සො මච්ඡෙරසහස්සං අභිභවිත්වා සද්ධාචිත්තං පුරෙවාරිකං කත්වා සාටකං ආදාය සත්ථු පාදමූලෙ යපෙත්වා “ජිතං මෙ, ජිතං මෙ”ති තික්ඛන්තුං මහාසද්දමකාසි.

රාජා පසෙනදි කොසලො ධම්මං සුණන්තො තං සද්දං සුත්වා “පුච්ඡථ නං, කිං කිර තෙන ජිත”න්ති ආහ. සො රාජපුරිසෙහි පුච්ඡිතො තමත්ථං ආරොචෙසි. තං සුත්වා රාජා “දුක්කරං කතං බ්‍රාහ්මණෙන, සඬිගහමස්ස කරිස්සාමී”ති එකං

සාධකයුගං දාපෙසි. සො තම්පි තථාගතස්සෙව අදාසි. පුන රාජා ද්වෙ චත්තාරි අට්ඨ සොළසාති ද්විගුණං කත්වා දාපෙසි. සො තානිපි තථාගතස්සෙව අදාසි. අඨස්ස රාජා ද්වත්තිංස යුගානි දාපෙසි. බ්‍රාහ්මණො “අත්තනො අග්ගහෙත්වා ලද්ධං ලද්ධං විස්සජ්ජෙසියෙවා”ති වාදමොචනත්ථං තනො එකං යුගං අත්තනො, එකං බ්‍රාහ්මණයාති ද්වෙ යුගානි ගහෙත්වා තිංස යුගානි තථාගතස්සෙව අදාසි. රාජා පන තස්මිං සත්තක්ඛත්තුම්පි දදන්තෙ පුන දාතුකාමොයෙව අහොසි. පුබ්බෙ මහාචකසාටකො චතුසට්ඨියා සාධකයුගෙසු ද්වෙ අග්ගහෙසි, අයං පන ද්වත්තිංසාය ලද්ධකාලෙ ද්වෙ අග්ගහෙසි. රාජා පුරිසෙ ආණාපෙසි – “දුක්කරං භණෙ බ්‍රාහ්මණෙන කතං, අත්තෙපුරෙ මම ද්වෙ කම්බලානි ආභරාපෙය්‍යාමා”ති. තෙ තථා කරිංසු. රාජා සතසහස්සග්ගනකෙ ද්වෙ කම්බලෙ දාපෙසි. බ්‍රාහ්මණො “න ඉමෙ මම සරීරෙ උපයොගං අරහන්ති, බුද්ධසාසනස්සෙව එතෙ අනුච්ඡවිකා”ති එකං කම්බලං අත්තොගන්ධකුටියං සත්ථු සයනස්ස උපරි විතානං කත්වා බන්ධි, එකං අත්තනො සරෙ නිබද්ධං භුඤ්ජන්තස්ස භික්ඛුනො හත්තකිච්චට්ඨානෙ විතානං කත්වා බන්ධි. රාජා සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං කම්බලං සඤ්ජානිත්වා, “හන්තෙ, කෙන පුජා කතා”ති පුච්ඡිත්වා “එකසාටකෙනා”ති චුත්තෙ “බ්‍රාහ්මණො මම පසාදට්ඨානෙයෙව පසිදති”ති චත්වා “චත්තාරො හත්ථි චත්තාරො අස්සෙ චත්තාරි කභාපණසහස්සානි චතස්සො ඉත්ථියො චතස්සො දාසියො චත්තාරො පුරිසෙ චතුරො ගාමචරො”ති එවං යාච සබ්බසතා චත්තාරි චත්තාරි කත්වා සබ්බචතුක්කං නාම අස්ස දාපෙසි.

භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “අහො අච්ඡරියං චුළෙකසාටකස්ස කම්මං, තංගුහුත්තමෙව සබ්බචතුක්කං ලභි, ඉදානි කතෙන කල්‍යාණකම්මෙන අජ්ජමෙව විපාකො දින්නො”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, සවායං එකසාටකො පට්ඨමාමෙ මය්හං දාතුං අසක්ඛිස්ස, සබ්බසොළසකං අලභිස්ස. සවෙ මජ්ඣිමයාමෙ අසක්ඛිස්ස, සබ්බට්ඨකං අලභිස්ස. බලවපච්ඡිමයාමෙ දින්නත්තා පනෙස සබ්බචතුක්කං ලභි. කල්‍යාණකම්මං කරොන්තෙන හි උජ්ජන්නං චිත්තං අභාපෙත්වා තඬ්ඨණඤ්ඤෙව කාතබ්බං. දන්ධං කතං කුසලඤ්ඤි සම්පත්තිං දදමානං දන්ධමෙව දදාති, තස්මා විත්තුජ්ජාදසමනන්තරමෙව කල්‍යාණකම්මං කාතබ්බං”න්ති චත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

116.

“අභිත්ථරෙථ කල්‍යාණෙ, පාපා විත්තං නිවාරයෙ;
දන්ධඤ්ඤි කරොතො පුඤ්ඤං, පාපස්මිං රමති මනො”ති.

තත්ථ අභිත්ථරෙථාති තුරිතතුරිතං සීසසීසං කරෙය්‍යාති අත්ථො. ගිහිනා වා හි “සලාකහත්තදානාදීසු කිඤ්චිදෙව කුසලං කරස්සාමි”ති චිත්තෙ උජ්ජන්නෙ යථා අඤ්ඤෙ ඕකාසං න ලහන්ති, එවං “අහං පුරෙ, අහං පුරෙ”ති තුරිතතුරිතමෙව කාතබ්බං. පබ්බජිතෙන වා උපජ්ඣායචත්තාදීනි කරොන්තෙන අඤ්ඤස්ස ඕකාසං අදත්වා “අහං පුරෙ, අහං පුරෙ”ති තුරිතතුරිතමෙව කාතබ්බං. පාපා විත්තන්ති

කායදූව්වරිතාදිපාපකම්මනො වා අකුසලචිත්තූප්පාදනො වා සබ්බථාමෙන චිත්තං නිවාරයෙ. දන්ධඤ්ඞී කරොතොති යො පන “දස්සාමි, න දස්සාමි සම්පජ්ජිස්සති නු ඛො මෙ, නො” ති එවං චිත්තල්ලමග්ගෙන ගච්ඡන්තො විය දන්ධං පුඤ්ඤං කරොති, තස්ස එකසාටකස්ස විය මච්ඡෙරසහස්සං පාපං ඔකාසං ලභති. අට්ඨස්ස පාපස්මිං රමතී මනො, කුසලකම්මකරණකාලෙයෙව හි චිත්තං කුසලෙ රමති, තනො මුච්චිත්වා පාපනින්නමෙව හොතිති.

ගාථාපරියොසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

වුලෙකසාටකත්වාභ්මණවත්ථු පයමං.

2. සෙය්‍යසකත්ථෙරවත්ථු

පාපඤ්ච පුරිසොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සෙය්‍යසකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි ලාභදායින්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො, අත්තනො අනභිරතීං තස්ස ආරොචෙත්වා තෙන පයමසඬ්ඝාදිසෙසකම්මෙ සමාදපිතො උප්පන්නුප්පන්නාය අනභිරතියා තං කම්මමකාසි (පාරා. 234). සත්ථා තස්ස කිරියං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා “එවං කිර ත්වං කරොසි” ති පුච්ඡිත්වා “ආම, හන්තෙ” ති වුත්තෙ “කස්මා භාරියං කම්මං අකාසි, අනනුච්ඡවිකං මොසපුරිසා” ති නානප්පකාරනො ගරහිත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙත්වා “එවරූපඤ්ඞී කම්මං දිට්ඨධම්මෙපි සම්පරායෙපි දුක්ඛසංවත්තනිකමෙව හොති” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

117.

“පාපඤ්චෙ පුරිසො කයිරා, න නං කයිරා පුනප්පුනං;
න තම්හි ඡන්දං කයිරාථ, දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො” ති.

තස්සත්ථො — සචෙ පුරිසො සකිං පාපකම්මං කරෙය්‍ය, තඬ්ඨණෙයෙව පච්චචෙක්ඛිත්වා “ඉදං අප්පතිරූපං ඔළාරික” ත්ති න නං කයිරා පුනප්පුනං. යොපි තම්හි ඡන්දො වා රූචි වා උප්පජ්ජෙය්‍ය, තම්පි විනොදෙත්වා න කයිරාථෙව. කිං කාරණා? දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො. පාපස්ස හි උච්චයො වුඩ්ඞි ඉධලොකෙපි සම්පරායෙපි දුක්ඛමෙව ආවහතිති.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

සෙය්‍යසකත්ථෙරවත්ථු දුතියං.

3. ලාජදෙවධිතාවත්ථු

පුඤ්ඤඤවෙනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ලාජදෙවධීතරං ආරබ්භ කටෙසි. වත්ථු රාජගහෙ සමුට්ඨිතං.

ආයස්මා හි මහාකස්සපො පිප්පලිගුහායං විහරන්තො කුමාරං සමාපජ්ජිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ වුට්ඨාය දිබ්බෙන චක්ඛුනා හික්ඛාවාරට්ඨානං ඔලොකෙන්තො එකං සාලිබ්බෙන්තපාලිකං ඉත්ථිං සාලිසිසානි ගහෙන්වා ලාජෙ කුරුමානං දිස්වා “සද්ධා නු බො, අස්සද්ධා”ති විමංසිත්වා “සද්ධා”ති ඤත්වා “සක්ඛිස්සති නු බො මෙ සඬිගහං කාතුං, නො”ති උපධාරෙන්තො “විසාරදා කුලධීතා මම සඬිගහං කර්ස්සති, කත්වා ච පන මහාසම්පත්තිං ලහිස්සති”ති ඤත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය සාලිබ්බෙන්තසම්පෙයෙව අට්ඨාසි. කුලධීතා ථෙරං දිස්වා ච පසන්නචිත්තා පඤ්චවණ්ණාය පිනියා පුට්ඨසරීරා “තිට්ඨථ, හන්තෙ”ති වත්වා ලාජෙ ආදාය වෙගෙන ගන්ත්වා ථෙරස්ස පත්තෙ ආකිරිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, “හන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්ස භාගිනී අස්ස”ත්ති පත්ථනං අකාසි. ථෙරො “එවං හොතු”ති අනුමොදනමකාසි. සාපි ථෙරං වන්දිත්වා අත්තනා දින්නදානං ආවජ්ජමානා නිවත්ති. තාය ච පන කෙදාරමරියාදාය ගමනමග්ගෙ එකස්මිං බිලෙ සොරවිසො සප්පො නිපජ්ජි. සො ථෙරස්ස කාසායපට්ඨිත්තං ජඩ්ඝං ඩංසිතුං නාසක්ඛි. ඉතරා දානං ආවජ්ජමානා නිවත්තන්ති තං පදෙසං පාපුණි. සප්පො බිලා නික්ඛමිත්වා තං ඩංසිත්වා තත්ථෙව පානෙසි. සා පසන්නචිත්තෙන කාලං කත්වා තාවතිංසභවනෙ තිංසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ සුත්තජ්ජබුද්ධා විය සබ්බාලඬිකාරපටිමණ්ඩිතෙන තිගාචුතෙන අත්තභාවෙන නිබ්බත්ති. සා ද්වාදසයොජනිකං එකං දිබ්බවත්ථං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා අවජ්ජරාසභස්සපරිවුතා පුබ්බකම්මපකාසනත්ථාය සුවණ්ණලාජහරිතෙන ඔලම්බකෙන සුවණ්ණසරකෙන පටිමණ්ඩිතෙ විමානද්වාරෙ යිතා අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙන්වා “කිං නු බො මෙ කත්වා අයං සම්පත්ති ලද්ධා”ති දිබ්බෙන චක්ඛුනා උපධාරෙන්ති “අයාස්ස මෙ මහාකස්සපත්ථෙරස්ස දින්නලාජනිස්සන්දෙන සා ලද්ධා”ති අඤ්ඤාසි.

සා එවං පරිත්තකෙන කම්මෙන එවරූපං සම්පත්තිං ලහිත්වා “න දානි මයා පමජ්ජිතුං වට්ටති, අයාස්ස වත්තපට්ඨත්තං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං ථාවරං කර්ස්සාමි”ති වින්තෙන්වා පාතොව කනකමයං සම්මජ්ජනිඤ්ඤවෙව කචචරජඩ්ඛනකඤ්ඤ පච්ඡිං ආදාය ගන්ත්වා ථෙරස්ස පරිවෙණං සම්මජ්ජිත්වා පානියපරිභොජනියං උපට්ඨාපෙසි. ථෙරො තං දිස්වා “කෙනචි දහරෙන වා සාමණෙරෙන වා වත්තං කතං භවිස්සති”ති සල්ලක්ඛෙසි. සා දුතියදිවසෙපි තථෙව අකාසි, ථෙරොපි තථෙව සල්ලක්ඛෙසි. තතියදිවසෙ පන ථෙරො තස්සා සම්මජ්ජනිසද්දං සුත්වා තාලච්ඡිද්දාදිහි ච පට්ඨං සරිරොභාසං දිස්වා ද්වාරං විවරිත්වා “කො එස සම්මජ්ජනී”ති පුච්ඡි. “අහං, හන්තෙ, තුම්හාකං උපට්ඨායිකා ලාජදෙවධීතා”ති. “නනු මය්හං එවංනාමිකා උපට්ඨායිකා නාම නත්ථි”ති. “අහං, හන්තෙ, සාලිබ්බෙන්තං රක්ඛමානා ලාජෙ දත්වා පසන්නචිත්තා නිවත්තන්ති සප්පෙන දට්ඨා කාලං කත්වා තාවතිංසදෙවලොකෙ උප්පන්නා, මයා අයාං නිස්සාය අයං සම්පත්ති ලද්ධා, ඉදානිපි තුම්හාකං වත්තපට්ඨත්තං කත්වා ‘සම්පත්තිං ථාවරං

කරිස්සාමි' නි ආගතාමිහි, හන්තෙ' නි. “හියොයාපි පරෙපි තයාවෙනං යානං සම්මජ්ජිතං, තයාව පානියභොජනියං උපට්ඨාපිත” නි. “ආම, හන්තෙ” නි. “අපෙහි දෙවධිතෙ, තයා කතං වත්තං කතංව භොතු, ඉතො පට්ඨාය ඉමං යානං මා ආගමි” නි. “හන්තෙ, මා මං නාසෙථ, තුම්භාකං වත්තං කත්වා සම්පත්තිං මෙ ටීරං කාතුං දෙථා” නි. “අපෙහි දෙවධිතෙ, මා මං අනාගතෙ විත්තබ්ඡනිං ගහෙත්වා නිසින්නෙහි ධම්මකථිකෙහි ‘මහාකස්සපත්ථෙරස්ස කිර එකා දෙවධිතා ආගන්ත්වා වත්තපට්ඨත්තං කත්වා පානියපරිභොජනියං උපට්ඨාපෙසි’ නි වත්තබ්බතං කරි, ඉතො පට්ඨාය ඉධ මා ආගමි, පටික්කමා” නි. සා “මා මං, හන්තෙ, නාසෙථා” නි පුනඡ්ඡුතං යාවියෙව. ථෙරො “නායං මම වචනං සුඤ්ඤානි” නි විත්තෙත්වා “තුචං පමාණං න ජානාසි” නි අච්ඡරං පහරි. සා තත්ථ සණ්ඨාතුං අසක්කොන්ති ආකාසෙ උප්පතිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගස්ස, “හන්තෙ, මයා ලද්ධසම්පත්තිං මා නාසෙථ, ටාවරං කාතුං දෙථා” නි රොදන්ති ආකාසෙ අට්ඨාසි.

සත්ථා ජෙතවනෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නොව තස්සා රොදිතසද්දං සුත්වා ඔභාසං එරිත්වා දෙවධිතාය සම්මුඛෙ නිසිදිත්වා කථෙන්නො විය “දෙවධිතෙ මම පුත්තස්ස කස්සපස්ස සංවරකරණමෙව භාරො, පුඤ්ඤත්ථිකානං පන ‘අයං නො අත්ථො’ නි සල්ලක්ඛෙත්වා පුඤ්ඤකරණමෙව භාරො. පුඤ්ඤකරණඤ්ඤි ඉධ වෙච සම්පරායෙ ව සුඛමෙවා” නි වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

118.

“පුඤ්ඤඤ්ඤෙව පුරිසො කයිරා, කයිරා නං පුනඡ්ඡුතං;
තම්හි ඡන්දං කයිරාථ, සුඛො පුඤ්ඤස්ස උච්චයො” නි.

තස්සත්ථො – සවෙ පුරිසො පුඤ්ඤං කරෙය්‍ය, “එකචාරං මෙ පුඤ්ඤං කතං, අලං එත්තාවතා” නි අනොරම්ත්වා පුනඡ්ඡුතං කරොථෙව. තස්ස අකරණක්ඛණෙපි තම්හි පුඤ්ඤ ඡන්දං රුචිං උස්සාහං කරොථෙව. කිං කාරණා? සුඛො පුඤ්ඤස්ස උච්චයො. පුඤ්ඤස්ස හි උච්චයො වුඩ්ඪි ඉධලොකපරලොකසුඛාවහනතො සුඛොති.

දෙසනාවසානෙ දෙවධිතා පඤ්චවත්තාලියයොජනමත්ථකෙ ධීතාව සොතාපත්තිඵලං පාපුණ්ති.

ලාජදෙවධිතාවත්ථු තතියං.

4. අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු

පාපොපි පස්සති හදුන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්නො අනාථපිණ්ඩිකං ආරබ්භ කථෙසි.

අනාථපිණ්ඩිකො හි විහාරමෙව උද්දිස්ස වතුපණ්ණාසකොට්ඨනං බුද්ධසාසනෙ විකිරිත්වා සත්ථරි ජෙතවනෙ විහරන්නෙ දෙවසිකං තිණි මහාඋපට්ඨානානි ගච්ඡති, ගච්ඡන්නො ව “කිං නු ඛො ආදාය ආගතොති සාමණෙරා වා දහරා වා හත්ථම්පි මෙ

ඔලොකෙය්‍යු’ න්ති තුවිෂ්ඨත්ථො නාම න ගතපුබ්බො. පාතොව ගච්ඡන්තො යාගුං ගාභාපෙත්වාව ගච්ඡති, කතපාතරාසො සජ්ජිතවතීතාදීනි හෙසජ්ජානි. සායන්හසමයෙ මාලාගන්ධවිලෙපනවත්ථාදීනි ගාභාපෙත්වා ගච්ඡති. එවං නිව්චකාලමෙව දිවසෙ දිවසෙ දානං දත්වා සීලං රක්ඛති. අපරභාගෙ ධනං පරික්ඛයං ගච්ඡති. වොහාරුපජීවිනොපිස්ස හත්ථතො අට්ඨාරසකොට්ඨනං ඉණං ගණ්හිංසු, කුලසන්තකාපිස්ස අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොට්ඨයො, නදීතීරෙ නිදහිත්වා යපිතා උදකෙන කුලෙ හින්තෙ මහාසමුද්දං පටිසිංසු. එවමස්ස අනුපුබ්බෙන ධනං පරික්ඛයං අගමාසි. සො එවංභූතොපි සඬ්ඝස්ස දානං දෙනියෙව, පණීතං පන කත්වා දාතුං න සක්කොති.

සො එකදිවසං සත්ථාරා ‘දියති පන තෙ, ගහපති, කුලෙ දාන’ න්ති චුත්තෙ ‘දියති, හත්තෙ, තඤ්ච ඛො කණාජකං බිලඬගදුතිය’ න්ති ආහ. අථ නං සත්ථා, ‘ගහපති, ‘ලුඛං දානං දෙමී’ ති මා චිත්තයි. චිත්තස්මිඤ්ඤි පණීතෙ බුද්ධාදීනං දිත්තදානං ලුඛං නාම නත්ථි, අපිච ත්ථං අට්ඨන්තං අරියපුග්ගලානං දානං දෙසි, අහං පන වෙලාමකාලෙ සකලජම්බුදීපං උන්නඬගලං කත්වා මහාදානං පවත්තයමානොපි තිසරණගතමිපි කඤ්චි නාලත්ථං, දක්ඛිණෙය්‍යා නාම එවං දුල්ලභා. තස්මා ‘ලුඛං මෙ දාන’ න්ති මා චිත්තයි’ ති චත්වා වෙලාමසුත්තමස්ස (අ. නි. 9.20) කපෙසි. අථස්ස ද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා දෙවතා සත්ථරි වෙව සත්ථුසාවකෙසු ව ගෙහං පටිසන්තෙසු තෙසං තෙජෙන සංශ්ඨාතුං අසක්කොන්ති, ‘යථා ඉමෙ ඉමං ගෙහං න පටිසන්ති, තථා ගහපතිං පරිහින්දිස්සාමී’ ති තං චත්තුකාමාපි ඉස්සරකාලෙ කිඤ්චි චත්තුං නාසක්ඛි, ඉදානි ‘පනායං දුග්ගතො ගණ්හිස්සති මෙ චචන’ න්ති රත්තිභාගෙ සෙට්ඨිස්ස සිරිගබ්භං පටිසිත්වා ආකාසෙ අට්ඨාසි. අථ සෙට්ඨි නං දිස්වා ‘කො එසො’ ති ආහ. අහං තෙ මහාසෙට්ඨි චතුත්ථද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා දෙවතා, තුය්හං ඔවාදදානත්ථාය ආගතාති. තෙන හි ඔවදෙහිති. මහාසෙට්ඨි තයා පච්ඡිමකාලං අනොලොකෙත්වාව සමණස්ස ගොතමස්ස සාසනෙ බහුං ධනං විජ්ජකිණ්ණං, ඉදානි දුග්ගතො හුත්වාපි තං න මුඤ්චසියෙව, එවං චත්තමානො කතිපාහෙනෙව සාසච්ඡාදනමත්තමිපි න ලහිස්සසි, කිං තෙ සමණෙන ගොතමෙන, අතිපරිච්චාගතො ඔරමිත්වා කම්මන්තෙ පයොජෙන්නො කුටුම්භං සංශ්ඨාපෙහිති. අයං මෙ තයා දිත්තඔවාදොති. ආම, සෙට්ඨිති. ගච්ඡ, නාහං තාදිසීනං සතෙනපි සහස්සෙනපි සතසහස්සෙනපි සක්කා කම්මපෙතුං, අයුත්තං තෙ චුත්තං, කං තයා මම ගෙහෙ වසමානාය, සීසං සීසං මෙ සරා නික්ඛමාහිති. සා සොතාපන්නස්ස අරියසාවකස්ස චචනං සුත්වා යාතුං අසක්කොන්ති දාරකෙ ආදාය නික්ඛමි, නික්ඛමිත්වා ව පන අඤ්ඤත්ථ වසනට්ඨානං අලභමානා ‘සෙට්ඨිං බමාපෙත්වා තත්ථෙව වසිස්සාමී’ ති නගරපරිග්ගාහකං දෙවපුත්තං උපසඬකමිත්වා අත්තනා කතාපරාධං ආචික්ඛිත්වා ‘එහි, මං සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං නෙත්වා බමාපෙත්වා වසනට්ඨානං දාපෙහි’ ති ආහ. සො ‘අයුත්තං තයා චුත්තං, නාහං තස්ස සන්තිකං ගන්තුං උස්සහාමී’ ති තං පටික්ඛිපි. සා චතුත්තං මහාරාජානං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙහිපි පටික්ඛිත්තා සක්කං දෙවරාජානං උපසඬකමිත්වා තං පවත්තිං ආචික්ඛිත්වා, ‘අහං, දෙව, වසනට්ඨානං අලභමානා දාරකෙ හත්ථෙන ගහෙත්වා අනාථා විවරාමී, වසනට්ඨානං මෙ දාපෙහි’ ති සුට්ඨුතරං යාචි.

අළු නං සො “අහම්පි තව කාරණා සෙට්ඨිං වත්තුං න සක්ඛිස්සාමි, එකං පන තෙ උපායං කථෙස්සාමි” ති ආහ. සාධු, දෙව, කථෙහීති. ගච්ඡ, සෙට්ඨිනො ආයුත්තකචෙසං ගහෙත්වා සෙට්ඨිස්ස හත්ථනො පණ්ණං ආරොපෙත්වා වොහාරුපජීවීහි ගහිතං අට්ඨාරසකොට්ඨනං අත්තනො ආනුභාවෙන සොධෙත්වා තුච්ඡගඛිහෙ පුරෙත්වා මහාසමුද්දං පට්ටයං අට්ඨාරසකොට්ඨනං අත්ථි, අඤ්ඤම්පි අසුකට්ඨානෙ නාම අස්සාමිකං අට්ඨාරසකොට්ඨනං අත්ථි, තං සබ්බං සංහරිත්වා තස්ස තුච්ඡගඛිහෙ පුරෙත්වා දණ්ඩකම්මං කත්වා බ්මාපෙහීති. සා “සාධු, දෙවා” ති චුත්තනයෙනෙව තං සබ්බං කත්වා පුන තස්ස සිරිගඛිහං ඔභාසයමානා ආකාසෙ යත්වා “කො එසො” ති චුත්තෙ අහං තෙ චතුත්ථද්වාරකොට්ඨකෙ අධිවත්ථා අත්ඨබ්බාලදෙවතා, මයා අත්ඨබ්බාලතාය යං තුම්භාකං සන්තිකෙ කථිතං, තං මෙ බ්මථ. සක්කස්ස හි මෙ වචනෙන චතුපණ්ණාසකොට්ඨනං සංහරිත්වා තුච්ඡගඛිහපුරණං දණ්ඩකම්මං කතං, වසනට්ඨානං අලහමානා කිලමාමීති. අනාථපිණ්ඩිකො චිත්තෙසි – “අයං දෙවතා ‘දණ්ඩකම්මඤ්ච මෙ කත’න්ති වදති, අත්තනො ව දොසං පටිජානාති, සම්මාසම්බුද්ධස්ස නං දස්සෙස්සාමි” ති. සො තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තාය කතකම්මං සබ්බං ආරොචෙසි. දෙවතා සත්ථු පාදෙසු සිරසා නිපතීත්වා, “හත්තෙ, යං මයා අත්ඨබ්බාලතාය තුම්භාකං ගුණෙ අජානීත්වා පාපකං වචනං චුත්තං, තං මෙ බ්මථා” ති සත්ථාරං බ්මාපෙත්වා මහාසෙට්ඨිං බ්මාපෙසි. සත්ථා කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං විපාකවසෙන සෙට්ඨිඤ්චෙව දෙවතඤ්ච ඔවදන්තො “ඉධ, ගහපති, පාපපුග්ගලොපි යාව පාපං න පච්චති, තාව හදුම්පි පස්සති. යදා පනස්ස පාපං පච්චති, තදා පාපමෙව පස්සති. හදුපුග්ගලොපි යාව හදුං න පච්චති, තාව පාපානි පස්සති. යදා පනස්ස හදුං පච්චති, තදා හදුමෙව පස්සති” ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි –

119.

“පාපොපි පස්සති හදුං, යාව පාපං න පච්චති;
යදා ච පච්චති පාපං, අළු පාපො පාපානි පස්සති.

120.

“හද්‍රොපි පස්සති පාපං, යාව හදුං න පච්චති;
යදා ච පච්චති හදුං, අළු හද්‍රො හද්‍රානි පස්සති” ති.

තත්ථ පාපොති කායදුච්චරිතාදිනා පාපකම්මෙන යුත්තපුග්ගලො. සොපි හි පුරිමසුචරිතානුභාවෙන නිබ්බත්තං සුඛං අනුභවමානො හදුම්පි පස්සති. යාව පාපං න පච්චති යාවස්ස තං පාපකම්මං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං න දෙති. යදා පනස්ස තං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං දෙති, අළු දිට්ඨධම්මෙ විවිධා කම්මකාරණා, සම්පරායෙ ච අපායදුක්ඛං අනුභොන්නො සො පාපො පාපානියෙව පස්සති. දුතියගාථායපි කායසුචරිතාදිනා හදුකම්මෙන යුත්තො හද්‍රො. සොපි හි පුරිමදුච්චරිතානුභාවෙන නිබ්බත්තං දුක්ඛං අනුභවමානො පාපං පස්සති. යාව හදුං න පච්චති යාවස්ස තං හදුං කම්මං දිට්ඨධම්මෙ වා සම්පරායෙ වා විපාකං න දෙති. යදා

පන තං විපාකං දෙනි, අපං දිට්ඨධම්මෙ ලාභසක්කාරාදිසුඛං, සම්පරායෙ ව දිබ්බසම්පත්තිසුඛං අනුභවමානො සො භද්‍රා භද්‍රානියෙව පස්සතීති.

දෙසනාවසානෙ සා දෙවතා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසීති.

අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු චතුත්ථං.

5. අසඤ්ඤතපරික්ඛාරභික්ඛුචත්ථු

මාවමඤ්ඤෙට්ඨ පාපස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකං අසඤ්ඤතපරික්ඛාරං භික්ඛුං ආරබ්භ කටෙසි.

සො කිර යං කිඤ්චි මඤ්චපියාදිහෙදං පරික්ඛාරං බහි පරිභුඤ්ජිත්වා තත්ථෙව ඡඩ්ඛෙති. පරික්ඛාරො වස්සෙනපි ආතපෙනපි උපවිකාදීහිපි විනස්සති. සො භික්ඛුහි “නනු, ආවුසො, පරික්ඛාරො නාම පටිසාමිතබ්බො”ති චුත්තෙ “අප්පකං මයා කතං, ආවුසො, එතං, න එතස්ස චිත්තං අත්ථි, න පිත්ත”න්ති වත්වා තථෙව කරොති. භික්ඛු තස්ස කිරියං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර ත්චං භික්ඛු එවං කරොසි”ති පුච්ඡි. සො සත්ථාරා පුච්ඡිතොපි “කිං එතං භගවා අප්පකං මයා කතං, න තස්ස චිත්තං අත්ථි, නාස්ස පිත්ත”න්ති තථෙව අවමඤ්ඤන්තො ආහ. අප්ථ නං සත්ථා “භික්ඛුහි එවං කාතුං න වට්ටති, පාපකම්මං නාම ‘අප්පක’න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං. අජ්ඣොකාසෙ යපිතඤ්ඤි විවට්ඨං භාජනං දෙවෙ වස්සන්තෙ කිඤ්චාපි එකබ්බිද්දනා න පුරති, පුනස්පුනං වස්සන්තෙ පන පුරතෙව, එවමෙවං පාපං කරොන්තො පුග්ගලො අනුපුබ්බෙන මහන්තං පාපරාසිං කරොති”ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

121.

“මාවමඤ්ඤෙට්ඨ පාපස්ස, න මන්දං ආගමිස්සති;
උදබ්බන්දුනිපාතෙන, උදකුම්භොපි පුරති;
බාලො පුරති පාපස්ස, ථොකං ථොකම්පි ආචින”න්ති.

තත්ථ මාවමඤ්ඤෙට්ඨාති න අවජානෙය්‍ය. පාපස්සාති පාපං. න මන්දං ආගමිස්සතීති “අප්පමත්තකං මෙ පාපකං කතං, කදා එතං විපච්චිස්සතී”ති එවං පාපං නාවජානෙය්‍යාති අත්ථො. උදකුම්භොපිති දෙවෙ වස්සන්තෙ මුඛං විවරිත්වා යපිතං යං කිඤ්චි කුලාලභාජනං යථා තං එකෙකස්සාපි උදකබ්බිද්දනො නිපාතෙන අනුපුබ්බෙන පුරති, එවං බාලපුග්ගලො ථොකං ථොකම්පි පාපං ආචිනන්තො කරොන්තො වඩ්ඪෙත්තො පාපස්ස පුරතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්හසු. සත්ථාපි “අජ්ඣොකාසෙ සෙය්‍යං සන්ථරිත්වා පටිපාකතිකං අකරොන්තො ඉමං නාම ආපත්තිමාපජ්ජති”ති (පාවි. 108-110) සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසීති.

අසඤ්ඤාතපරික්ඛාරහික්ඛුචත්ථු පඤ්චමං.

6. බ්ලාලපාදකසෙට්ඨිචත්ථු

මාවමඤ්ඤෙට්ඨු පුඤ්ඤස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො බ්ලාලපාදකසෙට්ඨිං ආරබ්භ කට්ඨෙයි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ සාවත්ථිවාසිනො වග්ගබන්ධනෙන බුද්ධප්පමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඨස්ස දානං දෙන්ති. අට්ඨකදිවසං සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො එවමාහ

“උපාසකා ඉධෙකච්චො අත්තනාව දානං දෙති, පරං න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදං ලභති, නො පරිවාරසම්පදං. එකච්චො අත්තනා දානං න දෙති, පරං සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ පරිවාරසම්පදං ලභති, නො භොගසම්පදං. එකච්චො අත්තනා ච න දෙති, පරඤ්ච න සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ නෙව භොගසම්පදං ලභති, න පරිවාරසම්පදං, විසාසාදො හුත්වා විවරති. එකච්චො අත්තනා ච දෙති, පරඤ්ච සමාදපෙති. සො නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ භොගසම්පදඤ්චෙව ලභති, පරිවාරසම්පදඤ්චා”ති.

අට්ඨකො පණ්ඩිතපුරිසො තං ධම්මදෙසනං සුත්වා “අහො අච්ඡරියමිදං කාරණං, අහං දානි උභයසම්පත්තිසංවත්තනිකං කම්මං කරිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා සත්ථාරං උට්ඨාය ගමනකාලෙ ආහ – “හන්තෙ, ස්වෙ අම්භාකං හික්ඛං ගණ්හවා”ති. කිත්තකෙහි පන තෙ හික්ඛුහි අත්ථොති? සබ්බහික්ඛුහි, හන්තෙති. සත්ථා අධිවාසෙසි. සොපි ගාමං පටිසිත්වා, “අම්මතාතා, මයා ස්වාතනාය බුද්ධප්පමුඛො හික්ඛුසඬ්ඨස්සො නිමන්තිතො, යො යත්තකානං හික්ඛුනං සක්කොති, සො තත්තකානං යාගුආදීනං අත්ථාය තණ්ඩුලාදීනි දෙනු, එකස්මිං යානෙ පවාපෙත්වා දානං දස්සාමා”ති උග්ගොසෙන්නො විවරි.

අථ නං එකො සෙට්ඨි අත්තනො ආපණ්ද්වාරං සම්පත්තං දිස්වා “අයං අත්තනො පභොනකෙ හික්ඛු අනිමන්තෙත්වා පන සකලගාමං සමාදපෙන්නො විවරති”ති කුජ්ඣිත්වා “තයා ගහිතභාජනං ආහරා”ති තීහි අඬුලිහි ගහෙත්වා ථොකෙ තණ්ඩුලෙ අදාසි, තථා මුග්ගෙ, තථා මාසෙති. සො තතො පට්ඨාය බ්ලාලපාදකසෙට්ඨි නාම ජාතො, සප්පිඨාණිකාදීනි දෙන්නොපි කරණ්ඩං කුට්ඨෙ පක්ඛිපිත්වා එකතො කොණං කත්වා බින්දුං බින්දුං පග්ගරායන්තො ථොකථොකමෙව අදාසි. උපාසකො අවසෙසෙහි දින්නං එකතො කත්වා ඉමිතා දින්නං විසුංයෙව අග්ගහෙසි. සො සෙට්ඨි තස්ස කිරියං දිස්වා “කිං නු ඛො එස මයා දින්නං විසුං ගණ්හාති”ති වින්තෙත්වා තස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො එකං වූච්ඡට්ඨාකං පහිණි “ගච්ඡ, යං එස කරොති, තං ජානාහි”ති. සො ගන්ත්වා “සෙට්ඨිස්ස

මහජ්ජලං හොතු' 'ති යාගුහත්තප්පවානං අත්ථාය ඵකං ද්වෙ තණ්ඩුලෙ පක්ඛිපිත්වා මුග්ගමාසෙපි තෙලථාණිකාදිඛිත්තද්වනිපි සබ්බහාජනෙසු පක්ඛිපි. වූඵපට්ඨාකො ගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස ආරොවෙසි. තං සුත්වා සෙට්ඨි වින්තෙසි - “සවෙ මෙ සො පරිසමජ්ඣෙ අවණ්ණං භාසිස්සති, මම නාමෙ ගහිතමත්තෙයෙව නං පහරිත්වා මාරෙස්සාමි” ති නිවාසනන්තරෙ ජුරිකං බන්ධිත්වා පුනදිවසෙ ගන්ත්වා හත්තග්ගෙ අට්ඨාසි. සො පුරිසො බුද්ධජපමුඛං භික්ඛුසඤ්ඤාං පරිවිසිත්වා භගවන්තං ආහ - “හත්තෙ, මයා මහාජනං සමාදපෙත්වා ඉමං දානං දින්නං, තත්ථ සමාදපිතමනුස්සා අත්තනො අත්තනො බලෙන බහුනිපි ථොකානිපි තණ්ඩුලාදිනි අදංසු, තෙසං සබ්බෙසං මහජ්ජලං හොතු' 'ති. තං සුත්වා සො සෙට්ඨි වින්තෙසි - “අහං ‘අසුකෙන නාම අවිජරාය ගණ්හිත්වා තණ්ඩුලාදිනි දින්නානිති මම නාමෙ ගහිතමත්තෙ ඉමං මාරෙස්සාමි’ ති ආගතො, අයං පන සබ්බසඤ්ඤාං කත්වා ‘යෙහිපි නාළිආදිහි මිනිත්වා දින්නං, යෙහිපි අවිජරාය ගහෙත්වා දින්නං, සබ්බෙසං මහජ්ජලං හොතු' 'ති වදති. සවාහං ඵවරුපං න බමාපෙස්සාමි, දෙවදණ්ඩො මම මත්ථකෙ පතිස්සති” ති. සො තස්ස පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා “බමාහි මෙ, සාමි” ති ආහ. “කිං ඉද්” න්ති ව තෙන චුත්තෙ සබ්බං තං පවත්තිං ආරොවෙසි. තං කිරියං දිස්වා සත්ථා “කිං ඉද්” න්ති දානවෙය්‍යාවටිකං පුච්ඡි. සො අතීතදිවසතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං ආරොවෙසි. අථ නං සත්ථා “ඵවං කිර සෙට්ඨි” ති පුච්ඡිත්වා, “ආම, හත්තෙ” ති චුත්තෙ, “උපාසක, පුඤ්ඤං නාම ‘අජ්ජක’ න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං, මාදිසස්ස බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස දානං දත්වා ‘අජ්ජක’ න්ති න අවමඤ්ඤිතබ්බං. පණ්ඩිතමනුස්සා හි පුඤ්ඤං කරොන්තා විවට්ඨාජනං විය උදකෙන අනුක්කමෙන පුඤ්ඤෙන පුරන්ති යෙවා” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ -

122.

“මාවමඤ්ඤෙථ පුඤ්ඤස්ස, න මන්දං ආගමිස්සති;
උදබ්බන්දනිපාතෙන, උදකුම්භොපි පුරති;
ධිරො පුරති පුඤ්ඤස්ස, ථොකං ථොකමිපි ආවින” න්ති.

තස්සත්ථො - පණ්ඩිතමනුස්සො පුඤ්ඤං කත්වා ‘අජ්ජකමත්තං මයා කතං, න මන්දං විපාකවසෙන ආගමිස්සති, ඵවං පරිත්තකං කම්මං කහං මං දක්ඛිස්සති, අහං වා තං කහං දක්ඛිස්සාමි, කදා ඵතං විපච්චිස්සති’ ති ඵවං පුඤ්ඤං මාවමඤ්ඤෙථ න අවජානෙය්‍ය. යථා හි නිරන්තරං උදබ්බන්දනිපාතෙන විවරිත්වා යපිතං කුලාලභාජනං පුරති, ඵවං ධිරො පණ්ඩිතපුරිසො ථොකං ථොකමිපි පුඤ්ඤං ආවිනන්තො පුඤ්ඤස්ස පුරතිති.

දෙසනාවසානෙ සො සෙට්ඨි සොනාපත්තිඵලං පාපුණි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

බිලාලපාදකසෙට්ඨිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. මහාධනවාණිජවත්ථු

වාණිජොවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො මහාධනවාණිජං ආරබ්භ කටෙසි.

තස්ස කිර වාණිජස්ස ගෙහෙ පඤ්චසතා වොරා ඔතාරං ගවෙසමානා ඔතාරං න ලහිංසු. අපරෙත සමයෙන වාණිජො පඤ්ච සකටසතාති භණ්ඩස්ස පුරෙත්වා හික්ඛුනං ආරොවාපෙසි – “අහං අසුකට්ඨානං නාම වාණිජ්ජත්ථාය ගච්ඡාමි, යෙ, අය්‍යා, තං යානං ගන්තුකාමා, තෙ නික්ඛමන්තු, මග්ගෙ හික්ඛාය න කිලමිස්සති” ති. තං සුත්වා පඤ්චසතා හික්ඛු තෙන සද්ධිං මග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙහි වොරා “සො කිර වාණිජො නික්ඛන්තො” ති ගන්ත්වා අට්ඨියං අට්ඨංසු. වාණිජොපි ගන්ත්වා අට්ඨිමුඛෙ එකස්මිං ගාමෙ වාසං කත්වා ද්වෙ තයොපි දිවසෙ ගොණසකට්ඨිනි සංවිද්හි, තෙසං පන හික්ඛුනං නිබද්ධං හික්ඛං දෙනියෙව. වොරා තස්මිං අතිවිරායන්තෙ “ගච්ඡ, තස්ස නික්ඛමනදිවසං ඤාත්වා එහි” ති එකං පුරිසං පහිණිංසු. සො තං ගාමං ගන්ත්වා එකං සභායකං පුච්ඡ – “කදා වාණිජො නික්ඛමිස්සති” ති. සො “ද්විහතීහව්වයෙනා” ති වත්වා “කිමත්ථං පන පුච්ඡසි” ති ආහ. අථස්ස සො “මයං පඤ්චසතා වොරා එතස්සත්ථාය අට්ඨියං යීතා” ති ආචික්ඛි. ඉතරො “තෙන හි ගච්ඡ, සිසං නික්ඛමිස්සති” ති තං උයොයාජෙත්වා, “කිං තු ඛො වොරෙ වාරෙමි, උදාහු වාණිජ” ති වින්තෙත්වා, “කිං මෙ වොරෙහි, වාණිජං නිස්සාය පඤ්චසතා හික්ඛු ජීවන්ති, වාණිජස්ස සඤ්ඤං දස්සාමි” ති සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “කදා ගමිස්සථා” ති පුච්ඡිත්වා “තතියදිවසෙ” ති චුත්තෙ මය්හං වචනං කරොථ, අට්ඨියං කිර තුම්භාකං අත්ථාය පඤ්චසතා වොරා යීතා, මා තාව ගමිත්ථාති. ත්වං කථං ජානාසීති? තෙසං අන්තරෙ මම සභායො අත්ථී, තස්ස මෙ කථාය ඤාතන්ති. “තෙන හි ‘කිං මෙ එත්තො ගතෙනා’ ති නිවත්තිත්වා ගෙහමෙව ගමිස්සාමි” ති ආහ. තස්මිං විරායන්තෙ පුන තෙහි වොරෙහි පෙසිතො පුරිසො ආගන්ත්වා තං සභායකං පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා “නිවත්තිත්වා ගෙහමෙව කිර ගමිස්සති” ති ගන්ත්වා වොරානං ආරොවෙසි. තං සුත්වා වොරා තතො නික්ඛමිත්වා ඉතරස්මිං මග්ගෙ අට්ඨංසු, තස්මිං විරායන්තෙ පුනපි තෙ වොරා තස්ස සන්තිකං පුරිසං පෙසෙසු. සො තෙසං තත්ථ යීතභාවං ඤාත්වා පුන වාණිජස්ස ආරොවෙසි. වාණිජො “ඉධාපි මෙ වෙකල්ලං නත්ථී, එවං සන්තෙ තෙව එත්තො ගමිස්සාමි, න ඉතො, ඉධෙව භවිස්සාමි” ති හික්ඛුනං සන්තිකං ගන්ත්වා ආහ – “හන්තෙ, වොරා කිර මං විලුම්භිතුකාමා මග්ගෙ යීතා, ‘පුන නිවත්තිස්සති’ ති සුත්වා ඉතරස්මිං මග්ගෙ යීතා, අහං එත්තො වා ඉතො වා අගන්ත්වා ථොකං ඉධෙව භවිස්සාමි, හදන්තා ඉධෙව වසිතුකාමා වසන්තු, ගන්තුකාමා අන්තෙනො රුචිං කරොන්තු” ති. හික්ඛු “එවං සන්තෙ මයං නිවත්තිස්සාමා” ති වාණිජං ආපුච්ඡිත්වා පුනදෙව සාවත්ථීං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා “කිං, හික්ඛවෙ, මහාධනවාණිජෙන සද්ධිං න ගමිත්ථා” ති පුච්ඡිත්වා “ආම, හන්තෙ, මහාධනවාණිජස්ස විලුම්පනත්ථාය ද්විසුපි මග්ගෙසු වොරා පරිසුට්ඨිංසු, තෙන සො තත්ථෙව යීතො, මයං පන තං ආපුච්ඡිත්වා ආගතා” ති චුත්තෙ, “හික්ඛවෙ, මහාධනවාණිජො වොරානං අත්ථීතාය මග්ගං පරිවජ්ජති, ජීවිතුකාමො විය පුරිසො හලාහලං විය පරිවජ්ජෙති, හික්ඛුනාපි

‘තයො භවා වොරෙහි පරියුට්ඨිතමග්ගසද්ධිසා’ති ඤාත්වා පාපං පරිවජ්ජෙතුං
වට්ටති’’ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

123.

“වාණිජොව භයං මග්ගං, අප්පසත්ථො මහද්ධනො;
විසං ජීවිතුකාමොව, පාපානි පරිවජ්ජයෙ’’ති.

තත්ථ භයන්ති භාගිතබ්බං, වොරෙහි පරියුට්ඨිතත්තා සප්පට්ඨයන්ති අත්ථො.
ඉදං චුත්තං හොති – යථා මහාධනවාණිජො අප්පසත්ථො සප්පට්ඨයං මග්ගං, යථා ච
ජීවිතුකාමො හලාහලං විසං පරිවජ්ජෙති, එවං පණ්ඩිතො හික්ඛු අප්පමත්තකානිපි
පාපානි පරිවජ්ජෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ තෙ හික්ඛු සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණ්ණි,
සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

මහාධනවාණිජවත්ථු සත්තමං.

8. කුක්කුටමිත්තනෙසාදවත්ථු

පාණිමිහි වෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො කුක්කුටමිත්තං
නාම නෙසාදං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

රාජගහෙ කිර එකා සෙට්ඨිධිතා වයප්පත්තා සත්තභූමිකපාසාදස්ස උපරි
සිරිගබ්බෙ ආරක්ඛණත්ථාය එකං පරිවාරිකං දත්වා මාතෘපිතුහි වාසියමානා
එකදිවසං සායන්හසමයෙ වාතපානෙන අන්තරවිටී. ඔලොකෙන්ති පඤ්ච
පාසසතානි පඤ්ච සුලසතානි ආදාය මීගෙ වධිත්වා ජීවමානං එකං කුක්කුටමිත්තං.
නාම නෙසාදං පඤ්ච මීගසතානි වධිත්වා තෙසං මංසෙන මහාසකටං පුරෙත්වා
සකටඬුරෙ නිසිදිත්වා මංසවික්කිණනත්ථාය නගරං පවිසන්තං දිස්වා තස්මි.
පට්ඨෙද්ධවිත්තා පරිවාරිකාය හත්ථෙ පණ්ණාකාරං දත්වා “ගච්ඡ, එතස්ස
පණ්ණාකාරං දත්වා ගමනකාලං ඤාත්වා එහි’’ති පෙසෙසි. සා ගන්ත්වා තස්ස
පණ්ණාකාරං දත්වා පුච්ඡ – “කදා ගමිස්සසි’’ති? සො “අජ්ජ මංසං වික්කිණිත්වා
පාතොව අසුකද්වාරෙන නාම නික්ඛමිත්වා ගමිස්සාමි’’ති ආහ. සා තෙන කථිතකටං
සුත්වා ආගන්ත්වා තස්සා ආරොවෙසි. සෙට්ඨිධිතා අත්තනා ගහෙනබ්බයුත්තකං
වත්ථාහරණජාතං සංවිදහිත්වා පාතොව මලිනවත්ථං නිවාසෙත්වා කුටං ආදාය දාසීහි
සද්ධිං උදකතිත්ථං ගච්ඡන්ති විය නික්ඛමිත්වා තං යානං ගන්ත්වා තස්සාගමනං
ඔලොකෙන්ති අට්ඨාසි. සොපි පාතොව සකටං පාපෙන්නො නික්ඛමි. සා තස්ස
පච්ඡතො පච්ඡතො පායාසි. සො තං දිස්වා “අහං තං ‘අසුකස්ස නාම ධිතා’ති න
ජානාමි, මා මං අනුබන්ධි, අම්මා’’ති ආහ. න මං ත්වං පක්කොසසි, අහං අත්තනො
ධම්මතාය ආගච්ඡාමි, ත්වං තුණ්හි හුත්වා අත්තනො සකටං පාපෙහිති. සො
පුනප්පුනං තං නිවාරෙතියෙව. අථ නං සා ආහ – “සාමි, සිරි නාම අත්තනො
සන්තිකං ආගච්ඡන්ති නිවාරෙතුං න වට්ටති’’ති. සො තස්සා නිස්සංසයෙන

ආගමනකාරණං ඤාත්වා තං සකටං ආරොපෙත්වා අගමාසි. තස්සා මාතෘපිතරො ඉතො විතො ව පරියෙසාපෙත්වා අපස්සන්තා “මතා හවිස්සති”ති මතකහත්තං කරිංසු. සාපි තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය පටිපාටියා සත්ත පුත්තෙ විජායිත්වා තෙ වයප්පත්තෙ සරඛන්ධනෙන ඛන්ධි.

අටෙකදිවසං සත්ථා පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො කුක්කුටමිත්තං සපුත්තං සසුණිසං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අත්තො පට්ඨං දිස්වා, “කිං නු ඛො එත”න්ති උපධාරෙන්තො තෙසං පන්තරසන්නම්පි සොනාපත්තිමග්ගස්ස උපනිස්සයං දිස්වා පාතොව පත්තචීවරං ආදාය තස්ස පාසට්ඨානං අගමාසි. තං දිවසං පාසෙ ඛද්ධො එකමිගොපි නාහොසි. සත්ථා තස්ස පාසමුලෙ පදවලඤ්ජං දස්සෙත්වා පුරතො එකස්ස ගුම්ඛස්ස හෙට්ඨා ඡායායං නිසීදි. කුක්කුටමිත්තො පාතොව ධනුං ආදාය පාසට්ඨානං ගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය පාසෙ ඔලොකයමානො පාසෙ ඛද්ධං එකමිපි මිගං අදිස්වා සත්ථු පදවලඤ්ජං අද්දස. අටස්ස එතදහොසි – “කො මය්හං ඛද්ධමිගෙ මොවෙත්තො විවරති”ති. සො සත්ථරි ආසාතං ඛන්ධිත්වා ගච්ඡන්තො ගුම්ඛමුලෙ නිසින්නං සත්ථාරං දිස්වා, “ඉමිනා මම මිගා මොචිතා හවිස්සන්ති, මාරෙස්සාමි න”න්ති ධනුං ආකඩ්ඪි. සත්ථා ධනුං ආකඩ්ඪිතුං දත්වා විස්සජ්ජෙතුං නාදාසි. සො සරං විස්සජ්ජෙතුම්පි ඔරොපෙතුම්පි අසක්කොන්තො ඵාසුකාහි හිජ්ජන්තිහි විය මුඛතො ඛෙළෙන පග්ගරන්තෙන කිලන්තරූපො අට්ඨාසි. අටස්ස පුත්තා ගෙහං ගන්ත්වා “පිතා නො චිරායති, කිං නු ඛො එත”න්ති වත්වා “ගච්ඡට්, තාතා, පිතු සන්නික”න්ති මාතරා පෙසිතා ධනුනි ආදාය ගන්ත්වා පිතරං තථායීතං දිස්වා “අයං නො පිතු පච්චාමිත්තො හවිස්සති”ති සත්තපි ජනා ධනුනි ආකඩ්ඪිත්වා බුද්ධානුභාවෙන යථා නෙසං පිතා යීතො, තටෙව අට්ඨංසු. අට් නෙසං මාතා “කිං නු ඛො මෙ පුත්තාපි චිරායන්ති”ති වත්වා සත්තහි සුණිසාහි සද්ධිං ගන්ත්වා තෙ තථායීතෙ දිස්වා “කස්ස නු ඛො ඉමෙ ධනුනි ආකඩ්ඪිත්වා යීතා”ති ඔලොකෙන්ති සත්ථාරං දිස්වා ඛාහා පග්ගය්හ – “මා මෙ පිතරං නාසෙට්, මා මෙ පිතරං නාසෙට්”ති මහාසද්දමකාසි. කුක්කුටමිත්තො තං සද්දං සුත්වා වින්තෙසි – “නට්ඨො වතමිහි, සසුරො කිර මෙ එස, අහො මයා භාරියං කම්මං කත”න්ති. පුත්තාවිස්ස “අයාකො කිර නො එස, අහො භාරියං කම්මං කත”න්ති වින්තයිංසු. කුක්කුටමිත්තො “අයං සසුරො මෙ”ති මෙත්තවිත්තං උපට්ඨපෙසි, පුත්තාපිස්ස “අයාකො නො”ති මෙත්තවිත්තං උපට්ඨපෙසුං. අට් තෙ නෙසං මාතා සෙට්ඨිධිතා “බිජ්ජං ධනුනි ඡඩ්ඪෙත්වා පිතරං මෙ ඛමාපෙට්”ති ආහ.

සත්ථා තෙසං මුදුවිත්තතං ඤාත්වා ධනුං ඔතාරෙතුං අදාසි. තෙ සබ්බෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා “ඛමට් නො, හන්තෙ”ති ඛමාපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. අට් නෙසං සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කටෙසි. දෙසනාවසානෙ කුක්කුටමිත්තො සද්ධිං පුත්තෙහි වෙව සුණිසාහි ව අත්තපඤ්චදසමො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සත්ථා පිණ්ඩාය වරිත්වා පච්ඡාහත්තං විහාරං අගමාසි. අට් නං ආනන්දත්ථෙරො පුච්ඡ – “හන්තෙ, කහං ගමිත්ථා”ති. කුක්කුටමිත්තස්ස සන්නිකං, ආනන්දාති. පාණාතිපාතකම්මස්ස වො, හන්තෙ, අකාරකො කතොති. ආමානන්ද, සො අත්තපඤ්චදසමො අවලසද්ධාය පතිට්ඨාය තීසු රතනෙසු නික්කඩ්ඪො හුත්වා පාණාතිපාතකම්මස්ස

අකාරකො ජාතොති. භික්ඛු ආභංසු – “නනු, හන්තෙ, හරියාපිස්ස අත්ථී” ති. ආම, භික්ඛවෙ, සා කුලගෙහෙ කුමාරිකා හුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තාති. භික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං “කුක්කුට්ඨිත්තස්ස කිර හරියා කුමාරිකකාලෙ ඵව සොතාපත්තිඵලං පත්වා තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා සත්ත පුත්තෙ ලභි, සා එත්තකං කාලං සාමිකෙන ‘ධනුං ආහර, සරෙ ආහර, සත්තිං ආහර, සුලං ආහර, ජාලං ආහරා’ ති වුවිවමානා තාති අදාසි. සොපි තාය දින්නාති ආදාය ගන්ත්වා පාණාතිපාතං කරොති, කිං නු බො සොතාපන්නාපි පාණාතිපාතං කරොන්ති” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්තා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, “න, භික්ඛවෙ, සොතාපන්නා පාණාතිපාතං කරොන්ති, සා පන ‘සාමිකස්ස වචනං කරොමි’ ති තථා අකාසි. ‘ඉදං ගහෙත්වා එස ගන්ත්වා පාණාතිපාතං කරොතු’ ති තස්සා චිත්තං නත්ථී. පාණිතලස්මිඤ්ඤි වණෙ අසති විසං ගණ්හන්තස්ස තං විසං අනුඛිතිං න සක්කොති, එවමෙවං අකුසලචේතනාය අභාවෙන පාපං අකරොන්තස්ස ධනුආදීනි නිහරිත්වා දදතොපි පාපං නාම න හොති” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

124.

“පාණිමිහි වෙ වණො නාස්ස, හරෙය්‍ය පාණිනා විසං;
නාබ්බණං විසමන්වෙති, නත්ථී පාපං අකුබ්බතො” ති.

තත්ථ නාස්සාති න භවෙය්‍ය. හරෙය්‍යාති හරිතුං සක්කුණෙය්‍ය. කිං කාරණා? යස්මා නාබ්බණං විසමන්වෙති අවණඤ්ඤි පාණිං විසං අන්වෙතුං න සක්කොති, එවමෙව ධනුආදීනි නිහරිත්වා දේන්තස්සාපි අකුසලචේතනාය අභාවෙන පාපං අකුබ්බතො පාපං නාම නත්ථී, අවණං පාණිං විසං විය නාස්ස චිත්තං පාපං අනුගච්ඡති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

අපරෙත සමයෙන භික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “කො නු බො කුක්කුට්ඨිත්තස්ස සපුත්තස්ස සපුණ්සස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සුපනිස්සයො, කෙන කාරණෙන නෙසාදකුලෙ නිබ්බත්තො” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්තා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, භික්ඛවෙ, අතීතෙ කස්සපදසබලස්ස ධාතුචේතියං සංවිදහන්තා එවමාහංසු – “කිං නු බො ඉමස්ස චේතියස්ස මත්තිකා හවිස්සති, කිං උදක” ති. අථ නෙසං එතදහොසි – “හරිතාලමනොසිලා මත්තිකා හවිස්සති, තිලතෙලං උදක” ති. තෙ හරිතාලමනොසිලා කොට්ටෙන්වා තිලතෙලෙන සංසන්දිත්වා ඉට්ඨකාය සට්ඨන්වා සුවණ්ණෙන බවිත්වා අන්තො විනිංසු, බහිමුබෙ පන එකග්ගනසුවණ්ණඉට්ඨකාව අහෙසුං. එකෙකා සතසහස්සග්ගනිකා අහොසි. තෙ යාව ධාතුනිධානා චේතියෙ නිට්ඨිතෙ චිත්තයිංසු – “ධාතුනිධානකාලෙ බහුනා ධනෙන අත්ථො, කං නු බො ජෙට්ඨකං කරොමා” ති.

අපේකො ගාමවාසිකො සෙට්ඨී “අහං ජෙට්ඨකො භවිස්සාමි” ති ධාතුනිධානෙ එකං භිරඤ්ඤකොටිං පක්ඛිපි. තං දිස්වා රට්ඨවාසිනො “අයං නගරසෙට්ඨී ධනමෙව සංභරති, එවරුපෙ වෙනියෙ ජෙට්ඨකො භවිතුං න සක්කොති, ගාමවාසී පන කොට්ඨනං පක්ඛිපිත්වා ජෙට්ඨකො ජාතො” ති උප්ඤ්ඤාසිංසු. සො තෙසං කථං සුත්වා “අහං ද්වෙ කොට්ඨො දත්වා ජෙට්ඨකො භවිස්සාමි” ති ද්වෙ කොට්ඨො අදාසි. ඉතරො “අහමෙව ජෙට්ඨකො භවිස්සාමි” ති තිස්සො කොට්ඨො අදාසි. එවං වඩ්ඪෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා නගරවාසී අට්ඨ කොට්ඨො අදාසි. ගාමවාසිනො පන ගෙහෙ නවකොට්ඨනමෙව අත්ථී, නගරවාසිනො වත්තාලිසකොට්ඨනං. තස්මා ගාමවාසී චිත්තෙසි – “සවාහං නව කොට්ඨො දස්සාමි, අයං ‘දස කොට්ඨො දස්සාමි’ ති වක්ඛති, අථ මෙ නිද්ධනභාවො පඤ්ඤායිස්සති” ති. සො එවමාහ – “අහං එත්තකඤ්ච ධනං දස්සාමි, සපුත්තදාරො ව වෙනියස්ස දාසො භවිස්සාමි” ති සත්ත පුත්තෙ සත්ත සුඤ්ඤායො භරියඤ්ච ගහෙත්වා අත්තනා සද්ධිං වෙනියස්ස නියායාදෙසි. රට්ඨවාසිනො “ධනං නාම සක්කා උප්පාදෙතුං, අයං පන සපුත්තදාරො අත්තනං නියායාදෙසි, අයමෙව ජෙට්ඨකො භොතු” ති තං ජෙට්ඨකං කරිංසු. ඉති තෙ සොළසපි ජනා වෙනියස්ස දාසා අහෙසු. රට්ඨවාසිනො පන තෙ භුජිස්සෙ අකංසු. එවං සත්තෙපි වෙනියමෙව පටිජග්ගිත්වා යාවතායුකං යත්වා තතො වුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසු එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ වසත්තෙසු ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ භරියා තතො චචිත්වා රාජගහෙ සෙට්ඨීනො ධිතා හුත්වා නිබ්බත්ති. සා කුමාරිකාව හුත්වා සොතාපත්තිඵලං පාපුණි. අදිට්ඨසච්චස්ස පන පටිසන්ධි නාම භාරියාති තස්සා සාමිකො සම්පරිවත්තමානො ගන්ත්වා නෙසාදකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස සහ දස්සනෙනෙව සෙට්ඨීධිතරං පුබ්බසිනෙහො අප්ඤ්ඤාත්ථරි. වුත්තමපි වෙතං –

“පුබ්බෙව සන්තිවාසෙන, පච්චුප්පන්තභිතෙන වා;
එවං තං ජායතෙ පෙමං, උප්පලංව යථොදකෙ” ති. (ජා. 1.2.174);

සා පුබ්බසිනෙහෙනෙව නෙසාදකුලං අගමාසි. පුත්තාපිස්සා දෙවලොකා චචිත්වා තස්සා එව කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු, සුඤ්ඤායොපිස්සා තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා තෙසංයෙව ගෙහං අගමංසු. එවං තෙ සබ්බෙපි තදා වෙනියං පටිජග්ගිත්වා තස්ස කම්මස්සානුභාවෙන සොතාපත්තිඵලං පත්තාති.

කුක්කුටමිත්තනෙසාදවත්ථු අට්ඨමං.

9. කොකසුනබලුද්දකවත්ථු

යො අප්පදුට්ඨස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කොකං නාම සුනබලුද්දකං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර එකදිවසං පුබ්බණ්ඨසමයෙ ධනුං ආදාය සුනබපරිවුතො අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තො අත්තරාමග්ගෙ එකං පිණ්ඩාය පටිසන්තං භික්ඛුං දිස්වා කුප්ඤ්ඤාත්වා “කාළකණ්ණි මෙ දිට්ඨො, අප්ප කිඤ්චි න ලභිස්සාමි” ති චිත්තෙත්වා පක්කාමි.

ටෙරොරිස්ට් ගාමෙ පිණිස වරින්වා කතහත්තකිව්වො පුන විහාරං පායාසි. ඉතරොරිස්ට්
 අරඤ්ඤ විවරින්වා කිඤ්චි අලහින්වා පව්වාගව්ජන්තො පුන ටෙරං දිස්වා “අජ්ජාහං
 ඉමං කාලකණ්ණිං දිස්වා අරඤ්ඤං ගතො කිඤ්චි න ලහිං, ඉදානි මෙ පුනපි අහිමුඛො
 ජාතො, සුනබ්බෙහි නං බාදාපෙස්සාමි” ති සඤ්ඤං දත්වා සුනබ්බෙ විස්සජ්ජෙසි.
 ටෙරොරිස්ට් “මා එවං කරි උපාසකා” ති යාචි. සො “අජ්ජාහං තව සම්මුඛිභූතත්තා
 කිඤ්චි නාලත්ථං, පුනපි මෙ සම්මුඛිභාවමාගතොසි, බාදාපෙස්සාමෙව ත” ති
 වත්වා සුනබ්බෙ උයොසාපෙසි. ටෙරො වෙගෙන එකං රුක්ඛං අහිරුහින්වා
 පුරිසජ්ජමාණො යානෙ නිසිදි. සුනබ්බා රුක්ඛං පරිවාරෙසු. ලුද්දකො ගන්ත්වා
 “රුක්ඛං අහිරුහතොපි තෙ මොක්ඛො නත්ථි” ති තං සරතුණ්ඛෙන පාදතලෙ
 විජ්ඣාමි. ටෙරො “මා එවං කරොහි” ති තං යාචියෙව. ඉතරො තස්ස යාවනං
 අනාදිසිත්වා පුනප්පුනං විජ්ඣාමියෙව. ටෙරො එකස්මිං පාදතලෙ විජ්ඣාමියමානෙ තං
 උක්ඛිපින්වා දුතියං පාදං ඔලම්බින්වා තස්මිං විජ්ඣාමියමානෙ තම්පි උක්ඛිපති,
 එවමස්ස සො යාවනං අනාදිසිත්වා ද්වෙපි පාදතලානි විජ්ඣාමියෙව. ටෙරස්ස සරිරං
 උක්කාහි ආදිත්තං විය අහොසි. සො වෙදනානුවත්තිකො හුත්වා සතිං
 පච්චුපට්ඨාපෙතුං නාසක්ඛි, පාරුතථිවරං භස්සන්තම්පි න සල්ලක්ඛෙසි. තං
 පතමානං කොකං සීසතො පට්ඨාය පරික්ඛිපන්තමෙව පති. සුනබ්බා “ටෙරො
 පතීතො” ති සඤ්ඤාය විවරන්තරං පවිසින්වා අත්තනො සාමිකං ලුඤ්ජින්වා
 බාදන්තා අට්ඨිමත්තාවසෙසං කරිංසු. සුනබ්බා විවරන්තරතො නික්ඛමින්වා බහි
 අට්ඨංසු.

අථ නෙසං ටෙරො එකං සුක්ඛදණ්ඩකං භඤ්ජින්වා බිපි. සුනබ්බා ටෙරං දිස්වා
 “සාමිකොව අම්හෙහි බාදිතො” ති ඤාත්වා අරඤ්ඤං පවිසිංසු. ටෙරො කුක්කුච්චං
 උජ්ජාදෙසි “මම විවරන්තරං පවිසින්වා එස නට්ඨො, අරොගං නු ඛො මෙ
 සීල” ති. සො රුක්ඛා ඔතරින්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය සබ්බං
 තං පවත්තිං ආරොචෙන්වා – “හන්තෙ, මම විවරං නිස්සාය සො උපාසකො
 නට්ඨො, කච්චි මෙ අරොගං සීලං, අත්ථි මෙ සමණභාවො” ති ප්‍රවිජි. සත්ථා තස්ස
 වචනං සුත්වා “හික්ඛු අරොගං තෙ සීලං, අත්ථි තෙ සමණභාවො, සො අජ්ජදුට්ඨස්ස
 පදුස්සින්වා විනාසං පත්තො, න කෙවලඤ්ච ඉදානෙව, අතීතෙපි අජ්ජදුට්ඨානං
 පදුස්සින්වා විනාසං පත්තොයෙවා” ති වත්වා තමත්ථං පකාසෙන්නො අතීතං ආහරි –

අතීතෙ කිරෙකො වෙජ්ජො වෙජ්ජකම්මත්ථාය ගාමං විවරින්වා කිඤ්චි කම්මං
 අලහින්වා ජාතජ්ඣාත්තො නික්ඛමින්වා ගාමද්වාරෙ සම්බහුලෙ කුමාරකෙ කීළන්තෙ
 දිස්වා “ඉමෙ සජ්ජෙන ඩංසාපෙත්වා තිකිච්ඡින්වා ආහාරං ලහිස්සාමි” ති එකස්මිං
 රුක්ඛබ්බෙලෙ සීසං නිහරින්වා නිපන්නං සජ්ජං දස්සෙන්වා, “අම්හො, කුමාරකා එසො
 සාළිකපොතකො, ගණ්හථ න” ති ආහ. අටෙකො කුමාරකො සජ්ජං ගීවායං දළ්භං
 ගහෙන්වා නිහරින්වා තස්ස සජ්ජභාවං ඤාත්වා විරවන්තො අවිදුරෙ ඨිතස්ස
 වෙජ්ජස්ස මත්ථකෙ බිපි. සජ්ජො වෙජ්ජස්ස ඛන්ධට්ඨිකං පරික්ඛිපින්වා දළ්භං
 ඩංසින්වා තත්ථෙව ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි, එවමෙස කොකො සුනබ්බලුද්දකො පුබ්බෙපි
 අජ්ජදුට්ඨස්ස පදුස්සින්වා විනාසං පත්තොයෙවාති.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආභරිත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ -

125.

“යො අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති, සුද්ධස්ස පොසස්ස අනභිගණස්ස;
තමෙව බාලං පච්චෙති පාපං, සුබ්බමො රජො පටිචාතංව ඛිත්තො” ති.

තත්ථ අප්පදුට්ඨස්සාති අත්තනො වා සබ්බසත්තානං වා අදුට්ඨස්ස. නරස්සාති සත්තස්ස. දුස්සතීති අපරජ්ඣාති. සුද්ධස්සාති නිරපරාධස්සෙව. පොසස්සාති ඉදම්පි අපරෙනාකාරෙන සත්තාධිවචනමෙව. අනභිගණස්සාති නික්කිලෙසස්ස. පච්චෙතීති පතිථිති. පටිචාතන්ති යථා එකෙන පුරිසෙන පටිචාතෙ යීතං පහරිතුකාමතාය ඛිත්තො සුබ්බමො රජොති තමෙව පුරිසං පච්චෙති, තස්සෙව උපරි පතති, එවමෙව යො පුග්ගලො අපදුට්ඨස්ස පුරිසස්ස පාණිප්පහරාදීනි දදන්තො පදුස්සති, තමෙව බාලං දිට්ඨෙව ධම්මෙ, සම්පරායෙ වා නිරයාදීසු විපච්චමානං තං පාපං විපාකදුක්ඛවසෙන පච්චෙතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කොකසුනබ්බද්දකචන්ද්‍ර නවමං.

10. මණිකාරකුලපකතිස්සත්ථෙරචන්ද්‍ර

ගබ්භමෙකෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මණිකාරකුලපකං තිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සො කිර ථෙරො එකස්ස මණිකාරස්ස කුලෙ ද්වාදස වස්සානි භුඤ්ජී. තස්මිං කුලෙ ජයම්පතිකා මාතෘපිතුට්ඨානෙ යත්වා ථෙරං පටිජග්ගිංසු. අථෙකදිවසං සො මණිකාරො ථෙරස්ස පුරතො මංසං ඡින්දන්තො නිසින්තො භොති. තස්මිං බණ්ණ රාජා පසෙනදි කොසලො එකං මණිරතනං “ඉමං ධොවිත්වා විජ්ඣිත්වා පභිණ්ණු” ති පෙසෙසි. මණිකාරො සලොහිතෙනෙව හත්ථෙත තං පටිග්ගහෙත්වා පෙළාය උපරි යථෙත්වා හත්ථධොවනත්ථං අන්තො පාවිසි. තස්මිං පන ගෙහෙ පොසාවනියකොඤ්චසකුණො අත්ථී. සො ලොහිතගන්ධෙන මංසසඤ්ඤාය තං මණිං ථෙරස්ස පස්සන්තස්සෙව ගිලි. මණිකාරො ආගන්ත්වා මණිං අපස්සන්තො “මණි කෙන ගහිතො” ති හරියඤ්ච පුත්තකෙ ව පටිපාටියා පුච්ඡිත්වා තෙහි “න ගණ්භාමා” ති වුත්තෙ “ථෙරෙන ගහිතො හවිස්සතී” ති. වින්තෙත්වා හරියාය සද්ධිං මන්තෙසි - “ථෙරෙන මණි ගහිතො හවිස්සතී” ති. සා, සාමි, මා එවං අවච, එත්තකං කාලං මයා ථෙරස්ස න කිඤ්චි වජ්ජං දිට්ඨපුබ්බං, න සො මණිං ගණ්භාතීති. මණිකාරො ථෙරං පුච්ඡි - “හන්තෙ, ඉමස්මිං යානෙ මණිරතනං තුම්හෙහි ගහිත” තීති. න ගණ්භාමි, උපාසකාති. හන්තෙ, න ඉධ අඤ්ඤො අත්ථී, තුම්හෙහියෙව ගහිතො හවිස්සතී, දෙථ මෙ මණිරතනන්ති. සො තස්මිං

අසම්පට්ඨිඡන්තෙ පුන හරියං ආහ - “ථෙරෙනෙව මණි ගහිතො, පිළෙත්වා නං පුච්ඡිස්සාමි”ති. සා, සාමි, මා නො නාසයි, වරං අමිහෙහි දාසඛ්‍යං උපගන්තුං, න ච ථෙරං එවරුපං වත්තුන්ති. සො “සබ්බෙව මයං දාසත්තං උපගච්ඡන්තා මණිමූලං න අග්ඝාමා”ති රජ්ජුං ගහෙත්වා ථෙරස්ස සීසං වෙදෙත්වා දණ්ඩෙන සට්ටෙසි. ථෙරස්ස සීසතො ච කණ්ණනාසාහි ච ලොහිතං පග්ගරි, අක්ඛිති නික්ඛමනාකාරජපත්තානි අහෙසුං, සො වෙදනාපමත්තො භූමියං පති. කොඤ්චො ලොහිතගත්ථෙතො ගන්ත්වා ලොහිතං පිටි. අථ නං මණිකාරො ථෙරෙ උජ්ජන්තකොධවෙගෙන “ත්ථං කිං කරොසි”ති පාදෙන පහරිත්වා බිපි. සො එකජ්ජහාරෙනෙව මරිත්වා උත්තානො අහොසි.

ථෙරො තං දිස්වා, උපාසක, සීසෙ වෙදනං තාව මෙ සිටීලං කත්වා ඉමං කොඤ්චං ඔලොකෙහි “මනො වා, නො වා”ති. අථ නං සො ආහ - “එසො විය ත්ථමිපි මරිස්සසි”ති. උපාසක, ඉමිනා සො මණි ගිලිතො, සවෙ අයං න අමරිස්සා, න තෙ අහං මරන්තොපි මණිං ආචික්ඛිස්සන්ති. සො තස්ස උදරං එාලෙත්වා මණිං දිස්වා පවෙධෙත්තො සංවිග්ගමානසො ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා “බමථ, මෙ, හන්තෙ, අජානන්තෙන මයා කත”න්ති ආහ. උපාසක, නෙව තුය්හං දොසො අත්ථි, න මය්හං, වට්ටස්සෙවෙස දොසො, බමාමි තෙති. හන්තෙ, සවෙ මෙ බමථ, පකතිනියාමෙනෙව මෙ ගෙහෙ නිසිදිත්වා හික්ඛං ගණ්හථාති. “උපාසක, න දානාහං ඉතො පට්ඨාය පරෙසං ගෙහස්ස අන්තොජ්ජනං පටිසිස්සාමි, අන්තොගෙහපවෙසනස්සෙව හි අයං දොසො, ඉතො පට්ඨාය පාදෙසු ආවහන්තෙසු ගෙහද්වාරෙ ධිතොව හික්ඛං ගණ්හිස්සාමි”ති වත්වා ධුතඬිගං සමාදාය ඉමං ගාථමාහ -

“පච්චති මුනිනො හත්තං, ථොකං ථොකං කුලෙ කුලෙ;
පිණ්ඩිකාය වරිස්සාමි, අත්ථි ජඩ්ඝබලං මමා”ති. (ථෙරගා. 248) -

ඉදඤ්ච පන වත්වා ථෙරො තෙනෙව ඛ්‍යාධිනා න විරස්සෙව පරිනිබ්බායි. කොඤ්චො මණිකාරස්ස හරියාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. මණිකාරො කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බන්ති. මණිකාරස්ස හරියා ථෙරෙ මුදුවිත්තතාය කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බන්ති. හික්ඛු සත්ථාරං තෙසං අභිසම්පරායං පුච්ඡිංසු. සත්ථා, “හික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චෙ ගබ්හෙ නිබ්බන්තන්ති, එකච්චෙ පාපකාරිනො නිරයෙ නිබ්බන්තන්ති, එකච්චෙ කතකල්‍යාණා දෙවලොකෙ නිබ්බන්තන්ති, අනාසවා පන පරිනිබ්බායන්ති”ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ටෙත්වා ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමං ගාථමාහ -

126.

“ගබ්හමෙකෙ උජ්ජජන්ති, නිරයං පාපකම්මිනො;
සග්ගං සුගතිනො යන්ති, පරිනිබ්බන්ති අනාසවා”ති.

තත්ථ ගබ්භන්ති ඉධ මනුස්සගබ්භොව අධිජ්ජෙතො. සෙසමෙත්ථ
උත්තානත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මණිකාරකුලූපකතිස්සත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. තයොජනවත්ථු

න අන්තලික්ඛෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො තයො
ජනෙ ආරබ්භ කපෙසි.

සත්ථරි කිර ජෙනවනෙ විහරන්තෙ සම්බහුලා භික්ඛු සත්ථු දස්සනත්ථාය
ආගච්ඡන්තා එකං ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. ගාමවාසීනො තෙ සම්පත්තෙ ආදාය
ආසනසාලාය නිසීදාපෙත්වා යාගුබජ්ජකං දත්වා පිණ්ඩපාතවෙලං ආගමයමානා
ධම්මං සුණන්තා නිසීදිංසු. තස්මිං බණෙ භත්තං පවිත්වා සුපබ්බාසනං ධූපයමානාය
එකිස්සා ඉත්ථියා භාජනතො අග්ගිජාලා උට්ඨන්තිවා ඡදනං ගණ්ඨි. තතො එකං
තිණකරලං උට්ඨන්තිවා ජලමානං ආකාසං පක්ඛන්දි. තස්මිං බණෙ එකො කාකො
ආකාසෙන ගච්ඡන්තො තත්ථ ගීවං පවෙසෙත්වා තිණවල්ලිවෙදීතො කුමාරිත්වා
ගාමමජ්ඣෙ පති. භික්ඛු තං දිස්වා “අහො භාරියං කම්මං, පස්සථාචුසො, කාකෙන
පත්තං විජ්ජකාරං, ඉමිනා කතකම්මං අඤ්ඤා සත්ථාරා කො ජානිස්සති,
සත්ථාරමස්ස කම්මං පුච්ඡස්සාමා”ති වින්තෙත්වා පක්කමිංසු.

අපරෙසම්පි භික්ඛුනං සත්ථු දස්සනත්ථාය නාවං අභිරුය්භ ගච්ඡන්තානං නාවා
සමුද්දෙ නිව්වලා අට්ඨාසි. මනුස්සා “කාලකණ්ණිනා එත්ථ භවිතබ්බ”න්ති සලාකං
විචාරෙසුං. නාවිකස්ස ච හරියා පට්ඨමවයෙ ධීනා දස්සනියා පාසාදිකා, සලාකා තස්සා
පාපුණි. “සලාකං පුන විචාරෙථා”ති වත්වා යාවතතියං විචාරෙසුං, තික්ඛන්තුම්පි
තස්සා එව පාපුණි. මනුස්සා “කිං, සාමී”ති නාවිකස්ස මුඛං ඔලොකෙසුං. නාවිකො
“න සක්කා එකිස්සා අත්ථාය මහාජනං නාසෙතුං, උදකෙ නං බිපථා”ති ආහ. සා
ගහෙත්වා උදකෙ බිපියමානා මරණභයතජ්ජිතා විරවං අකාසි. තං සුත්වා නාවිකො
කො අත්ථො ඉමිස්සා ආහරණෙහි නට්ඨෙහි, සබ්බාහරණානි ඔමුඤ්චිත්වා එකං
පිලොතිකං නිවාසාපෙත්වා ඡඩ්ඛෙට්ඨං, අහං පනෙතං උදකපිට්ඨෙ ජලවමානං
දට්ඨුං න සක්ඛිස්සාමි තස්මා යථා නං අහං න පස්සාමි, තථා එකං වාලුකකුටං ගීවාය
බන්ධිත්වා සමුද්දෙ බිපථාති. තෙ තථා කරිංසු. තම්පි පතිතට්ඨානෙයෙව
මච්ඡකච්ඡපා විලුම්පිංසු. භික්ඛු තං පවත්තිං ඤත්වා “යපෙත්වා සත්ථාරං කො
අඤ්ඤො එකිස්සා ඉත්ථියා කතකම්මං ජානිස්සති, සත්ථාරං තස්සා කම්මං
පුච්ඡස්සාමා”ති ඉච්ඡිතට්ඨානං පත්වා නාවාතො ඔරුය්භ පක්කමිංසු.

අපරෙපි සත්ත භික්ඛු සත්ථු දස්සනත්ථාය ගච්ඡන්තා සායං එකං විහාරං
පවිසිත්වා වසනට්ඨානං පුච්ඡිංසු. එකස්මිඤ්ච ලෙණෙ සත්ත මඤ්චා හොන්ති. තෙසං
තදෙව ලභිත්වා තත්ථ නිපන්නානං රත්තිභාගෙ කුටාගාරමත්තො පාසාණො

පවට්ටමානෝ ආගන්ත්වා ලෙණද්වාරං පිදති. නෙවාසිකා හික්ඛු “මයං ඉමං ලෙණං ආගන්තුකහික්ඛුනං පාපයිමිහා, අයඤ්ච මහාපාසාණො ලෙණද්වාරං පිදහන්තො අට්ඨාසි, අපනෙස්සාම න” න්ති සමන්තා සත්තහි ගාමෙහි මනුස්සෙ සන්නිපාතෙත්වා වායමන්තාපි යානා වාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. අන්තො පට්ටිඨහික්ඛුපි වායමිංසුයෙව. එවං සත්තෙපි සත්තාහං පාසාණං වාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. ආගන්තුකා සත්තාහං ඡාතජ්ඣක්තා මහාදුක්ඛං අනුභවිංසු. සත්තමෙ දිවසෙ පාසාණො සයමෙව පවට්ටිත්වා අපගතො. හික්ඛු නික්ඛමිත්වා “අම්භාකං ඉමං පාපං අඤ්ඤත්ථ සත්ථාරා කො ජානිස්සති, සත්ථාරං පුච්ඡිස්සාමා” ති වින්තෙත්වා පක්කමිංසු. තෙ පුරිමෙහි සද්ධිං අන්තරාමග්ගෙ සමාගන්ත්වා සබ්බෙ එකතොව සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්තා සත්ථාරා කතපට්ඨසත්ථාරා අත්තනා අත්තනා දිට්ඨානුභූතානි කාරණානි පටිපාටියා පුච්ඡිංසු.

සත්ථාපි තෙසං පටිපාටියා එවං බ්‍යාකාසි – “හික්ඛවෙ, සො තාව කාකො අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභොසි. අතීතකාලෙ හි බාරාණසියං එකො කස්සකො අත්තනො ගොණං දමෙන්නො දමෙතුං නාසක්ඛි. සො හිස්ස ගොණො ථොකං ගන්ත්වා නිපජ්ජී, පොථෙත්වා උට්ඨාපිතොපි ථොකං ගන්ත්වා පුනපි තථෙව නිපජ්ජී. සො වායමිත්වා තං දමෙතුං අසක්කොන්තො කොධාහිභූතො හුත්වා ‘ඉතො දානි පට්ඨාය සුඛං නිපජ්ජිස්සසී’ ති පලාලපිණ්ඩං විය කරොන්තො පලාලෙන තස්ස ගිවං පලිවෙයෙත්වා අග්ගිමදාසි, ගොණො තත්ථෙව ඤායිත්වා මතො. තදා, හික්ඛවෙ, තෙන කාකෙන තං පාපකම්මං කතං. සො තස්ස විපාකෙන දීඝරත්තං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන සත්තක්ඛත්තුං කාකයොනියං නිබ්බත්තිත්වා එවමෙව ආකාසෙ ඤායිත්වා මතො” ති.

සාපි, හික්ඛවෙ, ඉත්ථී අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභොසි. සා හි අතීතෙ බාරාණසියං එකස්ස ගහපතිකස්ස හරියා උදකහරණකොට්ටනපවනාදීනි සබ්බකිච්චානි සහත්ථෙතොව අකාසි. තස්සා එකො සුනබ්බො තං ගෙහෙ සබ්බකිච්චානි කුරුමානං ඔලොකෙන්තොව නිසීදති. ඛේත්තෙ හත්තං හරන්තියා දාරුපණ්ණාදීනං වා අත්ථාය අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තියා තාය සද්ධිංයෙව ගච්ඡති. තං දිස්වා දහරමනුස්සා “අම්භො නික්ඛන්තො සුනබ්බද්දකො, අජ්ජ මයං මංසෙන භුඤ්ඡිස්සාමා” ති උජ්ජණ්ඨෙත්ති. සා තෙසං කථාය මඬිකු හුත්වා සුනබ්බං ලෙඩ්ඬුදණ්ඩාදීනි පහරිත්වා පලාපෙති, සුනබ්බො නිවත්තිත්වා පුන අනුබන්ධති. සො කිරස්සා තතියෙ අත්තභාවෙ හත්තා අභොසි, තස්මා සිනෙහං ඡින්දිතුං න සක්කොති. කිඤ්චාපි හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ ජායා වා පති වා අභූතපුබ්බා නාම නත්ථී, අවිදුරෙ පන අත්තභාවෙ ඤාතකෙසු අධිමත්තො සිනෙහො භොති, තස්මා සො සුනබ්බො තං විජහිතුං න සක්කොති. සා තස්ස කුජ්ඣක්ඛ්වා ඛේත්තං සාමිකස්ස යාගුං හරමානා රජ්ජුං උච්ඡධිගෙ යිපෙත්වා අගමාසි, සුනබ්බො තායෙව සද්ධිං ගතො. සා සාමිකස්ස යාගුං දත්වා තුච්ඡකුටං ආදාය එකං උදකට්ඨානං ගන්ත්වා කුටං වාලුකාය පුරෙත්වා සමිපෙ ඔලොකෙන්වා ධීතස්ස සුනබ්බස්ස සද්දමකාසි. සුනබ්බො “විරස්සං වත මෙ අජ්ජ මධුරකථා ලද්ධා” ති නඬිගුට්ඨං වාලෙන්තො තං උපසඬකමි. සා තං ගිවායං දළ්භං ගහෙන්වා එකාය රජ්ජුකොටියා කුටං බන්ධිත්වා එකං රජ්ජුකොටිං සුනබ්බස්ස

ගීවායං බන්ධිත්වා කුටං උදකාහිමුඛං පවට්ටෙසි. සුනබ්බො කුටං අනුබන්ධන්තො උදකෙ පතිත්වා තත්ථෙව කාලමකාසි. සා තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන දීඝරත්තං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ වාලුකකුටං ගීවායං බන්ධිත්වා උදකෙ පක්ඛිත්තා කාලමකාසිති.

තුම්හෙහිපි, හික්ඛවෙ, අත්තනා කතකම්මමෙව අනුභූතං. අතීතස්මිඤ්ඤි බාරාණසිවාසිනො සත්ත ගොපාලකදාරකා එකස්මිං අට්ඨපදෙසෙ සත්තාහවාරෙන ගාවියො විවරන්තා එකදිවසං ගාවියො විවාරන්වා ආගච්ඡන්තා එකං මහාගොධං දිස්වා අනුබන්ධිංසු. ගොධා පලායිත්වා එකං වම්මිකං පාවිසි. තස්ස පන වම්මිකස්ස සත්ත ඡිද්දානි, දාරකා “මයං දානි ගහෙතුං න සක්ඛිස්සාම, ස්වෙ ආගන්ත්වා ගණ්හිස්සාමා”ති එකෙකො එකෙකං සාබ්බභිගමුට්ඨිං ආදාය සත්තපි ජනා සත්ත ඡිද්දානි පිදහිත්වා පක්කම්සු. තෙ පුනදිවසෙ තං ගොධං අමනසිකත්වා අඤ්ඤස්මිං පදෙසෙ ගාවියො විවාරන්වා සත්තමෙ දිවසෙ ගාවියො ආදාය ගච්ඡන්තා තං වම්මිකං දිස්වා සතිං පටිලහිත්වා “කා නු බො තස්සා ගොධාය පවත්ති”ති අත්තනා අත්තනා පිදහිතානි ඡිද්දානි විවරිංසු. ගොධා ජීවිතෙ නිරාලයා හුත්වා අට්ඨවම්මාවසෙසා පවෙධමානා නික්ඛමි. තෙ තං දිස්වා අනුකම්පං කත්වා “මා නං මාරොථ, සත්තාහං ඡින්නහත්තා ජාතා”ති තස්සා පිට්ඨිං පරිමජ්ජිත්වා “සුබ්බෙන ගච්ඡාහි”ති විස්සජ්ජෙසුං. තෙ ගොධාය අමාරිතත්තා නිරයෙ තාව න පච්චිංසු. තෙ පන සත්ත ජනා එකතො හුත්වා චුද්දසසු අත්තභාවෙසු සත්ත සත්ත දිවසානි ඡින්නහත්තා අහෙසුං. තදා, හික්ඛවෙ, තුම්හෙහි සත්තහි ගොපාලකෙහි හුත්වා තං කම්මං කතන්ති. එවං සත්ථා තෙහි පුට්ඨපුට්ඨං පඤ්භං ඛ්‍යාකාසි.

අටෙකො හික්ඛු සත්ථාරං ආහ – “කිං පන, හන්තෙ, පාපකම්මං කත්වා ආකාසෙ උජ්ජතිතස්සපි සමුද්දං පක්ඛන්දස්සාපි පබ්බතන්තරං පට්ඨස්සාපි මොක්ඛො නත්ථි”ති. සත්ථා “එවමෙතං, හික්ඛවෙ, ආකාසාදීසුපි එකපදෙසොපි නත්ථි, යත්ථ ඨිතො පාපකම්මතො මුච්චෙය්‍යා”ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

127.

“න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙකු, න පබ්බතානං විවරං පවිස්ස;
න විජ්ජති සො ජගතිජ්ජදෙසො, යත්ථ ඨිතො මුච්චෙය්‍යා පාපකම්මා”ති.

තස්සත්ථො – සවෙ හි කොචි “ඉමිනා උපායෙන පාපකම්මතො මුච්චිස්සාමි”ති අන්තලික්ඛෙ වා නිසීදෙය්‍ය, චතුරාසිතියොජනසහස්සගම්භිරං මහාසමුද්දං වා පවිසෙය්‍ය, පබ්බතන්තරෙ වා නිසීදෙය්‍ය, නෙව පාපකම්මතො මුච්චෙය්‍ය. පුරත්ථිමාදීසු ජගතිජ්ජදෙසෙසු පට්ඨිභාගෙසු න සො වාලග්ගමත්තොපි ඔකාසො අත්ථි, යත්ථ ඨිතො පාපකම්මතො මුච්චිතුං සක්කුණෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ තෙ හික්ඛු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිංසු, සම්පත්තමහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

12. සුප්පබ්බද්ධස්ස කාව්‍යවත්ත

න අන්තලික්ඛෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො සුප්පබ්බද්ධං සක්කං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර ‘අයං මම ධීතරං ජඨංචන්වා නික්ඛන්තො ව, මම පුත්තං පබ්බාපෙත්වා තස්ස වෙරිට්ඨානෙ ධීතො වා’ ති ඉමෙහි ද්විති කාරණෙහි සත්ථරි ආසානං ඛන්ධිත්වා එකදිවසං ‘න දානිස්ස නිමන්තනට්ඨානං ගන්ත්වා භුඤ්ජිතුං දස්සාමි’ ති ගමනමග්ගං පිදහිත්වා අන්තරවිටීයං සුරං පිවන්තො නිසීදි. අපස්ස සත්ථරි හික්ඛුසඨස්සපරිවුතෙ තං යානං ආගතෙ ‘සත්ථා ආගතො’ ති ආරොචෙසුං. සො ආහ – ‘පුරතො ගච්ඡාති තස්ස වදෙට්, නායං මයා මහල්ලකතරො, නාස්ස මග්ගං දස්සාමි’ ති පුනස්පුනං වුවිචමානොපි තපෙව වත්වා නිසීදි. සත්ථා මාතුලස්ස සන්තිකා මග්ගං අලහිත්වා තතො නිවත්ති. සොපි එකං වරපුරිසං පෙසෙසි ‘ගච්ඡ, තස්ස කථං සුත්වා එහි’ ති. සත්ථාපි නිවත්තන්තො සිතං කත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන ‘කො නු ඛො, හන්තෙ, සිතස්ස පාතුකම්මස්ස පච්චයො’ ති පුට්ඨො ආහ – ‘පස්සෙසි, ආනන්ද, සුප්පබ්බද්ධ’ ති. පස්සාමි, හන්තෙති. භාරියං තෙන කම්මං කතං මාදිසස්ස බුද්ධස්ස මග්ගං අදෙන්නෙන, ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමුලෙ පථවිං පවිසිස්සති. වරපුරිසො තං කථං සුත්වා සුප්පබ්බද්ධස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘කිං මම භාගිනෙය්‍යෙන නිවත්තන්තෙන වුත්ත’ ති පුට්ඨො යථාසුතං ආරොචෙසි. සො තස්ස වචනං සුත්වා ‘න දානි මම භාගිනෙය්‍යස්ස කථාය දොසො අත්ථි, අද්ධා යං සො වදති, තං තපෙව හොති. එවං සන්තෙපි නං ඉදානි මුසාවාදෙන නිග්ගණ්ඨස්සාමි. සො හි මං ‘සත්තමෙ දිවසෙ පථවිං පවිසිස්සති’ ති අනියමෙන අවත්වා ‘හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමුලෙ පථවිං පවිසිස්සති’ ති ආහ. ‘ඉතො දානි පට්ඨායාහං තං යානං න ගම්ස්සාමි, අප්පං නං තස්මිං යානෙ පථවිං අපවිසිත්වා මුසාවාදෙන නිග්ගණ්ඨස්සාමි’ ති අත්තනො උපහොගජාතං සබ්බං සත්තභූතිකපාසාදස්ස උපරි ආරොපෙත්වා සොපානං හරාපෙත්වා ද්වාරං පිදහාපෙත්වා එකෙකස්මිං ද්වාරෙ ද්වෙ ද්වෙ මල්ලෙ යපෙත්වා ‘සවාහං පමාදෙන හෙට්ඨා ඔරොහිතුකාමො හොමි, නිවාරෙය්‍යාප් ම’ ති වත්වා සත්තමෙ පාසාදතලෙ සිරිගබ්භෙ නිසීදි. සත්ථා තං පවත්ති. සුත්වා, ‘හික්ඛවෙ, සුප්පබ්බද්ධො න කෙවලං පාසාදතලෙ වෙහාසං උප්පතිත්වා ආකාසෙ වා නිසීදතු, නාවාය වා සමුද්දං පක්ඛන්දතු, පබ්බතන්තරං වා පවිසතු, බුද්ධානං කථාය ද්විධාභාවො නාම නත්ථි, මයා වුත්තට්ඨානෙයෙව සො පථවිං පවිසිස්සති’ ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

128.

‘න අන්තලික්ඛෙ න සමුද්දමජ්ඣෙ, න පබ්බතානං විවරං පවිස්ස;
න විජ්ජති සො ජගතිජ්ජදෙසො, යත්ථට්ඨිතං නස්සසහෙය්‍ය මච්චු’ ති.

තත්ථ යත්ථ ධීතං නප්පසහෙය්‍යා, මච්චුති යස්මිං පදෙසෙ ධීතං මරණං
නප්පසහෙය්‍යා නාහිභවෙය්‍යා, කෙසග්ගමත්තොපි පථවිප්පදෙසො නත්ථී. සෙසං
පුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථු භික්ඛාචාරමග්ගස්ස නිරුද්ධවෙලාය හෙට්ඨාපාසාදෙ
සුප්පබ්බද්ධස්ස මඬගලස්සො උද්දාමො හුත්වා තං තං භිත්තිං පහරි. සො උපරි
නිසින්තොවස්ස සද්දං සුත්වා “කිමෙත”න්ති පුච්ඡි. “මඬගලස්සො උද්දාමො”ති.
සො පනස්සො සුප්පබ්බද්ධං දිස්වාච සන්තිසීදති. අථ නං සො ගණ්හිතුකාමො හුත්වා
නිසින්තට්ඨානා උට්ඨාය ද්වාරාහිමුඛො අහොසි, ද්වාරානි සයමෙව විවටානි,
සොපානං සකට්ඨානෙයෙව ධීතං. ද්වාරෙ ධීතා මල්ලා තං ගීවායං ගහෙත්වා
හෙට්ඨාහිමුඛං බිපිංසු. එතෙනුපායෙන සත්තසුපි තලෙසු ද්වාරානි සයමෙව විවටානි,
සොපානානි යථායානෙ ධීතානි. තත්ථ තත්ථ මල්ලා තං ගීවායමෙව ගහෙත්වා
හෙට්ඨාහිමුඛං බිපිංසු. අථ නං හෙට්ඨාපාසාදෙ සොපානපාදමූලං සම්පත්තමෙව
මහාපථවී විවරමානා භිජ්ජිත්වා සම්පට්ච්ඡි, සො ගන්ත්වා අවිචිම්භි නිබ්බත්තිති.

සුප්පබ්බද්ධසකාවත්ථු ද්වාදසමං.

පාපවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවමො වග්ගො.

10. දණ්ඩවග්ගො

1. ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු

සබ්බෙ තසන්තිති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො
ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ සත්තරසවග්ගියෙහි සෙනාසනෙ පටිජග්ගිතෙ ඡබ්බග්ගියා
භික්ඛු “නික්ඛමථ, මයං මහල්ලකතරා, අම්භාකං එතං පාපුණාති”ති වත්වා තෙහි
“න මයං දස්සාම, අම්භෙහි පයමං පටිජග්ගිත”න්ති වුත්තෙ තෙ භික්ඛු පහරිංසු.
සත්තරසවග්ගියා මරණහයනජ්ජිතා මහාවිරවං විරවිංසු. සත්ථා තෙසං සද්දං සුත්වා
“කිං ඉද්”න්ති පුච්ඡිත්වා “ඉදං නාමා”ති ආරොචිතෙ “න, භික්ඛවෙ, ඉතො පට්ඨාය
භික්ඛුනා නාම එවං කත්තබ්බං, යො කරොති, සො ඉමං නාම ආපත්තිං ආපජ්ජති”ති
පහාරදානසික්ඛාපදං (පාවි. 449 ආදයො) පඤ්ඤාපෙත්වා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා
නාම ‘යථා අහං, තට්ථ අඤ්ඤෙපි දණ්ඩස්ස තසන්ති, මච්චුතො භායන්ති’ති
ඤ්ඤත්වා පරො න පහරිතබ්බො, න සාතෙතබ්බො”ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨත්වා
ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

129.

“සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙ භායන්ති මච්චුනො;
අත්තානං උපමං කත්වා, න භනෙය්‍ය න ඝාතයෙ”ති.

තත්ථ සබ්බෙ තසන්ති සබ්බෙපි සත්තා අත්තති දණ්ඩෙ පතන්තෙ තස්ස දණ්ඩස්ස තසන්ති. මච්චුනොති මරණස්සාපි භායන්තියෙව. ඉමිස්සා ච දෙසනාය ඛ්‍යාඤ්ජනං නිරවසෙසං, අත්ථො පන සාවසෙසො. යථා හි රඤ්ඤා “සබ්බෙ සන්තිපතන්තු”ති හෙරියා වරාපිතායපි රාජමහාමත්තෙ යපෙත්වා සෙසා සන්තිපතන්ති, එවමිධ “සබ්බෙ තසන්ති”ති චුත්තෙපි හත්ථාජානෙය්‍යො අස්සාජානෙය්‍යො උසභාජානෙය්‍යො ඛිණ්ණාසවොති ඉමෙ චත්තාරො යපෙත්වා අවසෙසාව තසන්ති වෙදිතබ්බා. ඉමෙසු හි ඛිණ්ණාසවො සක්කායදිට්ඨියා පභිනත්තා මරණකසත්තං අපස්සන්තො න භායති, ඉතරෙ තයො සක්කායදිට්ඨියා බලවත්තා අත්තනො පටිපක්ඛභූතං සත්තං අපස්සන්තා න භායන්ති. න භනෙය්‍ය න ඝාතයෙති යථා අහං, එවං අඤ්ඤෙපි සත්තාති නෙව පරං පහරෙය්‍ය න පහරාපෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු පයමං.

2. ඡබ්බග්ගියභික්ඛුවත්ථු

සබ්බෙ තසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛු ආරබ්භ කට්ඨි.

තෙයෙව එකස්මිඤ්ච සමයෙ තෙනෙව කාරණෙන පුරිමසික්ඛාපදෙ සත්තරසවග්ගියෙ පහරිංසු. තෙනෙව කාරණෙන තෙසං තලසත්තිකං උග්ගිරිංසු. ඉධාපි සත්ථා තෙසං සද්දං සුත්වා “කිං ඉද්”න්ති ප්‍රච්ඡිත්වා “ඉදං නාමා”ති ආරොචිතෙ “න, භික්ඛවෙ, ඉතො පටියාය භික්ඛුනා නාම එවං කත්තබ්බං, යො කරොති, සො ඉමං නාම ආපත්තිං ආපජ්ජති”ති තලසත්තිකසික්ඛාපදං (පාවි. 454 ආදයො) පඤ්ඤාපෙත්වා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම ‘යථා අහං, තථෙව අඤ්ඤෙපි දණ්ඩස්ස තසන්ති, යථා ච මය්හං, තථෙව තෙසං ජීවිතං පිය’න්ති ඤාත්වා පරො න පහරිතබ්බො න ඝාටෙතබ්බො”ති චත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

130.

“සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සබ්බෙසං ජීවිතං පියං;
අත්තානං උපමං කත්වා, න භනෙය්‍ය න ඝාතයෙ”ති.

තත්ථ සබ්බෙසං ජීවිතං පියන්ති බිණාසවං යපෙත්වා සෙසසත්තානං ජීවිතං පියං
මධුරං, බිණාසවො පන ජීවිතෙ වා මරණෙ වා උපෙක්ඛකොව හොති. සෙසං
සුරිමසදිසමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ඡබ්බග්ගියහික්ඛවත්ථු දුතියං.

3. සම්බහුලකුමාරකවත්ථු

සුඛකාමානි භූතානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
සම්බහුලෙ කුමාරකෙ ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ සත්ථා සාවත්ථියං පිණ්ඩාය පවිසන්තො අත්තරාමග්ගෙ
සම්බහුලෙ කුමාරකෙ එකං සරසප්පජාතිකං අහිං දණ්ඩකෙන පහරන්තෙ දිස්වා
“කුමාරකා කිං කරොථා”ති පුච්ඡිත්වා “අහිං, හන්තෙ, දණ්ඩකෙන පහරාමා”ති
වුත්තෙ “කිං කාරණා”ති පුන පුච්ඡිත්වා “ඛංසනභයෙන, හන්තෙ”ති වුත්තෙ
“තුම්හෙ ‘අත්තනො සුඛං කරිස්සාමා’ති ඉමං පහරන්තා නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ
සුඛලාභිනො න භවිස්සථ. අත්තනො සුඛං පත්ථෙත්තෙන හි පරං පහරිතුං න
වට්ඨති”ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි –

131.

“සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන විහිංසති;
අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො න ලහතෙ සුඛං.

132.

“සුඛකාමානි භූතානි, යො දණ්ඩෙන න හිංසති;
අත්තනො සුඛමෙසානො, පෙච්ච සො ලහතෙ සුඛං”න්ති.

තත්ථ යො දණ්ඩෙනාති යො පුග්ගලො දණ්ඩෙන වා ලෙඬ්ඬුආදීහි වා
විහෙයෙති. පෙච්ච සො න ලහතෙ සුඛන්ති සො පුග්ගලො පරලොකෙ මනුස්සසුඛං
වා දිබ්බසුඛං වා පරමත්ථභූතං වා නිබ්බානසුඛං න ලහති. දුතියගාථාය පෙච්ච සො
ලහතෙති සො පුග්ගලො පරලොකෙ වුත්තප්පකාරං තිව්ධම්පි සුඛං ලහතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ කුමාරකා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසුති.

සම්බහුලකුමාරකවත්ථු තතියං.

4. කොණ්ඩධානත්ථෙරවත්ථු

මාවොව ඵරුසං කඤ්චීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
කොණ්ඩධානත්ථෙරං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තස්ස කිර පබ්බතදිවසතො පටියාය එකං ඉත්ථිරූපං ථෙරෙන සද්ධිංයෙව විවරති. තං ථෙරො න පස්සති, මහාජනො පන පස්සති. අන්තොගාමං පිණ්ඩාය වරතොපිස්ස මනුස්සා එකං භික්ඛං දත්වා, “හන්තෙ, අයං තුම්භාකං භොතු, අයං පන තුම්භාකං සභායිකායා”ති වත්වා දුතියමිපි දදන්ති.

කිං තස්ස පුබ්බකම්මන්ති? කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිර ද්වෙ සභායකා භික්ඛු එකමාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තසදිසා අතිවිය සමග්ගා අහෙසුං. දීසායුකබුද්ධකාලෙ ච අනුසංචච්ඡරං වා අනුෂමාසං වා භික්ඛු උපොසථත්ථාය සන්තිපතන්ති. තස්මා තෙපි “උපොසථග්ගං ගමිස්සාමා”ති වසනටියානා නික්ඛමිංසු. තෙ එකා තාවතිංසභවතෙ නිබ්බන්තදෙවතා දිස්වා “ඉමෙ භික්ඛු අතිවිය සමග්ගා, සක්කා නු ඛො ඉමෙ භින්දිතු”න්ති වින්තෙත්වා අත්තනො බාලතාය වින්තිතසමනන්තරමෙව ආගන්ත්වා තෙසු එකෙන, “ආවුසො, මුහුත්තං ආගමෙහි, සරිරකිච්චෙනමහි අත්ථිකො”ති වුත්තෙ සා දෙවතා එකං මනුස්සිත්ථිවණ්ණං මාපෙත්වා ථෙරස්ස ගච්ඡන්තරං පවිසිත්වා නික්ඛමනකාලෙ එකෙන හත්ථෙන කෙසකලාපං, එකෙන නිවාසනං සණ්ඨාපයමානා තස්ස පිට්ඨිතො නික්ඛමි. සො තං න පස්සති, තමාගමයමානො පන පුරතො ධීතභික්ඛු නිවත්තිත්වා ඕලොකයමානො තං තථා කත්වා නික්ඛමන්තං පස්සි. සා තෙන දිට්ඨභාවං ඤත්වා අන්තරධායි. ඉතරො තං භික්ඛුං අත්තනො සන්තිකං ආගතකාලෙ ආහ – “ආවුසො, සීලං තෙ භින්ත”න්ති. “නත්ථාවුසො, මය්හං එවරූප”න්ති. ඉදානෙව තෙ මයා පච්ඡතො නික්ඛමමානා තරුණඉත්ථි ඉදං නාම කරොන්ති දිට්ඨා, ත්වං “නත්ථි මය්හං එවරූප”න්ති කිං වදෙසිති. සො අසනියා මත්ථකෙ අවත්ථටො විය මා මං, ආවුසො, නාසෙහි, නත්ථි මය්හං එවරූපන්ති. ඉතරො “මයා සාමං අක්ඛිති දිට්ඨං, කිං තව සද්දභිස්සාමි”ති දණ්ඩකො විය හිජ්ජිත්වා පක්කාමි, උපොසථග්ගෙපි “නාහං ඉමිනා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සාමි”ති නිසිදි. ඉතරො “මය්හං, හන්තෙ, සීලෙ අණුමත්තමිපි කාළං නත්ථි”ති භික්ඛුනං කටෙසි. සොපි “මයා සාමං දිට්ඨ”න්ති ආහ. දෙවතා තං තෙන සද්ධිං උපොසථං කාතුං අනිච්ඡන්තං දිස්වා “භාරියං මයා කම්මං කත”න්ති වින්තෙත්වා – “හන්තෙ, මය්හං අයාස්ස සීලභෙදො නත්ථි, මයා පන වීමංසනවසෙනෙතං කතං, කරොථ තෙන සද්ධිං උපොසථ”න්ති ආහ. සො තස්සා ආකාසෙ යත්වා කටෙන්නියා සද්දභිත්වා උපොසථං අකාසි, න පන ථෙරෙ පුබ්බෙ විය මුදුවිත්තො අහොසි. එත්තකං දෙවතාය පුබ්බකම්මං.

ආයුපරියොසානෙ පන තෙ ථෙරා යථාසුඛං දෙවලොකෙ නිබ්බන්තිංසු. දෙවතා අපිච්ඡිති නිබ්බන්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං තත්ථ පච්චිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං නිබ්බන්තිත්වා වුද්ධිමත්ථාය සාසනෙ පබ්බජිත්වා උපසම්පදං ලභි. තස්ස පබ්බතදිවසතො පටියාය තං ඉත්ථිරූපං තථෙව පඤ්ඤායි. තෙනෙවස්ස කොණ්ඩධානත්ථෙරොති නාමං කරිංසු. තං තථාවිවරන්තං දිස්වා භික්ඛු අනාථපිණ්ඩිකං ආහංසු – “මහාසෙට්ඨි, ඉමං දුස්සීලං තව විහාරා නිහර. ඉමඤ්ඤි නිස්සාය සෙසභික්ඛුනං අයසො උප්පජ්ජිස්සති”ති. කිං පන, හන්තෙ, සත්ථා විහාරෙ නත්ථිති? අත්ථි උපාසකාති. තෙන හි, හන්තෙ, සත්ථාව ජානිස්සතිති. භික්ඛු ගන්ත්වා විසාබායපි තථෙව කටෙසුං. සාපි නෙසං තථෙව පටිච්චනං අදාසි.

හික්බිසි තෙහි අසම්පට්ඨිතවචනා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං - “මහාරාජ,
කොණ්ඩධානත්ථෙරො එකං ඉත්ථිං ගහෙත්වා විවරන්තො සබ්බෙසං අයසං
උප්පාදෙසි, තං තුම්භාකං විජිතා නිහරවා”ති. “කහං පන සො, හන්තෙ”ති?
“විහාරෙ, මහාරාජා”ති. “කතරස්මිං සෙනාසනෙ විහරති”ති? “අසුකස්මිං
නාමා”ති. “තෙන හි ගච්ඡට්ඨ, අහං තං ගණ්හිස්සාමි”ති සො සායන්හසමයෙ විහාරං
ගන්ත්වා තං සෙනාසනං පුරිසෙහි පරික්ඛිපාපෙත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානාහිමුඛො
අගමාසි. ථෙරො මහාසද්දං සුත්වා විහාරා නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ අට්ඨාසි. තම්පිස්ස
ඉත්ථිරූපං පිට්ඨිපස්සෙ යිතං රාජා අද්දස. ථෙරො රඤ්ඤො ආගමනං ඤත්වා විහාරං
අහිරුහිත්වා නිසීදි. රාජා ථෙරං න වන්දි, තම්පි ඉත්ථිං නාද්දස. සො ද්වාරන්තරෙපි
හෙට්ඨාමඤ්ඤෙපි ඔලොකෙන්තො අදිස්වාච ථෙරං ආහ - “හන්තෙ, ඉමස්මිං යානෙ
එකං ඉත්ථිං අද්දසං, කහං සා”ති? “න පස්සාමි, මහාරාජා”ති. “ඉදානි මයා
තුම්භාකං පිට්ඨිපස්සෙ යිතා දිට්ඨා”ති චුත්තෙපි “අහං න පස්සාමි”ච්චෙවාහ. රාජා
“කිං නු ඛො එත”න්ති වින්තෙන්වා, “හන්තෙ, ඉතො තාව නික්ඛමට්ඨා”ති ආහ.
ථෙරෙ නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ යිතෙ පුන සා ථෙරස්ස පිට්ඨිපස්සෙ අට්ඨාසි. රාජා තං
දිස්වා පුන උපරිතලං අහිරුහි, තස්ස ආගතභාවං ඤත්වා ථෙරො නිසීදි. පුන රාජා තං
සබ්බට්ඨානෙසු ඔලොකෙන්තොපි අදිස්වා, “හන්තෙ, කහං සා ඉත්ථි”ති පුන ථෙරං
පුච්ඡි. නාහං පස්සාමි මහාරාජාති. “කිං කථෙට්ඨ, හන්තෙ, මයා ඉදානෙව තුම්භාකං
පිට්ඨිපස්සෙ යිතා දිට්ඨා”ති ආහ. ආම, මහාරාජ, මහාජනොපි “මෙ පච්ඡතො
පච්ඡතො ඉත්ථි විවරති”ති වදති, අහං පන න පස්සාමිති. රාජා “පට්ඨපකෙන
හවිතබ්බ”න්ති සල්ලක්ඛෙන්වා පුන ථෙරං, “හන්තෙ, ඉතො තාව ඔතරවා”ති
වත්වා ථෙරෙ ඔතරිත්වා පමුඛෙ යිතෙ පුන තං තස්ස පිට්ඨිපස්සෙ යිතං දිස්වා
උපරිතලං අහිරුහි. පුන නාද්දස. සො පුන ථෙරං පුච්ඡිත්වා තෙන “න
පස්සාමි”ච්චෙව චුත්තෙ “පට්ඨපකමෙවෙත”න්ති නිට්ඨං ගන්ත්වා ථෙරං ආහ -
“හන්තෙ, එවරූපෙ සංකිලෙසෙ තුම්භාකං පිට්ඨිතො විවරන්තෙ අඤ්ඤො කොචි
තුම්භාකං හික්ඛං න දස්සති, නිබද්ධං මම ගෙහං පට්ඨං, අහමෙව චතුහි පට්ඨයෙහි
උපට්ඨහිස්සාමි”ති ථෙරං නිමන්තෙන්වා පක්කාමි.

හික්බි “පස්සට්ඨාසො, රඤ්ඤො පාපකිරියං, ‘එතං විහාරතො නිහරා’ති චුත්තෙ
ආගන්ත්වා චතුහි පට්ඨයෙහි නිමන්තෙන්වා ගතො”ති උප්ඤ්ඤාසිංසු. තම්පි ථෙරං
ආහංසු - “අම්භො, දුස්සීල, ඉදානිසි රාජකොණ්ඩො ජාතො”ති. සොපි පුබ්බෙ
හික්බි කිඤ්චි වත්තුං අසක්කොන්තො “තුම්භෙ දුස්සීලා, තුම්භෙ කොණ්ඩා, තුම්භෙ
ඉත්ථිං ගහෙත්වා විවරවා”ති ආහ. තෙ ගන්ත්වා සත්ථු ආරොවෙසුං - “හන්තෙ,
කොණ්ඩධානත්ථෙරො අම්භෙහි චුත්තො අම්භෙ ‘දුස්සීලා’තිආදීනි වත්වා
අක්කොසති”ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි - “සච්චං කිර ත්වං, හික්බි,
එවං වදෙසි”ති? “සච්චං, හන්තෙ”ති. “කිං කාරණා”ති? “මයා සද්ධිං
කථිතකාරණා”ති. “තුම්භෙ, හික්ඛෙව, ඉමිනා සද්ධිං කස්මා කථෙට්ඨා”ති. “ඉමස්ස
පච්ඡතො ඉත්ථිං විවරන්තිං දිස්වා, හන්තෙ”ති. “ඉමෙ කිර තයා සද්ධිං ඉත්ථිං
විවරන්තිං දිස්වා වදන්ති, ත්වං කස්මා කථෙසි, එතෙ තාව දිස්වා කථෙන්නි. ත්වං
අදිස්වාච ඉමෙහි සද්ධිං කස්මා කථෙසි, නනු පුබ්බෙ තවෙව පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය

ඉදං ජාතං, ඉදානි කස්මා පුන පාපිකං දිට්ඨිං ගණ්භාසී” ති. හික්ඛු “කිං පන, භන්තෙ, ඉමිනා පුබ්බෙ කත” ත්ති පුච්ඡිංසු. අථ නෙසං සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා “හික්ඛු ඉදං පාපකම්මං නිස්සාය ත්වං ඉමං විජ්ජකාරං පත්තො, ඉදානි තෙ පුන තථාරූපං පාපිකං දිට්ඨිං ගහෙතුං න යුත්තං, මා පුන හික්ඛුහි සද්ධිං කිඤ්චි කථෙහි, නිස්සද්දො මුඛවට්ටියං ඡින්නකංසථාලසදිසො හොහි, එවං කරොන්තො නිබ්බානප්පත්තො නාම භවිස්සතී” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨෙත්වා ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමා ගාථා අභාසී –

133.

“මාවොච ඵරුසං කඤ්චි, චුත්තා පටිච්ඡෙය්‍යා නං;
දුක්ඛා හි සාරම්භකථා, පටිදණ්ඩා චුසෙය්‍යා නං.

134.

“සචෙ නෙරෙසි අත්තානං, කංසො උපහතො යථා;
එස පත්තොසි නිබ්බානං, සාරම්භො තෙ න විජ්ජතී” ති.

තත්ථ මාවොච ඵරුසං කඤ්චිති කඤ්චි එකපුග්ගලම්පි ඵරුසං මා අචච. චුත්තාති තයා පරෙ “දුස්සිලා” ති චුත්තා, තම්පි තථෙච පටිච්ඡෙය්‍යාං. සාරම්භකථාති එසා කරඤ්ඤත්තරා යුගග්ගාහකථා නාම දුක්ඛා. පටිදණ්ඩාති කායදණ්ඩාදීහි පරං පහරන්තස්ස තාදිසා පටිදණ්ඩා ච තච මත්ථකෙ පතෙය්‍යාං. සචෙ නෙරෙසිති සචෙ අත්තානං නිච්චලං කාතුං සක්ඛිස්සසි. කංසො උපහතො යථාති මුඛවට්ටියං ඡින්නත්වා තලමත්තං කත්වා යපිතකංසථාලං විය. තඤ්ඤි හත්ථපාදෙහි වා දණ්ඩකෙන වා පහටම්පි සද්දං න කරොති, එස පත්තොසිති සචෙ ඵචරූපො භවිතුං සක්ඛිස්සසි, ඉමං පටිපදං පුරයමානො ඉදානි අප්පත්තොපි එසො නිබ්බානප්පත්තො නාම. සාරම්භො තෙ න විජ්ජතීති එවං සන්තෙ ච පන “ත්වං දුස්සිලො, තුම්භෙ දුස්සිලා” තිඵචමාදිකො උත්තරකරණවාචාලක්ඛණො සාරම්භොපි තෙ න විජ්ජතී, න භවිස්සතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, කොණ්ඩධානත්ථෙරොපි සත්ථාරා දින්නඔවාදෙ යත්වා අරහත්තං පාපුණි, න විරස්සෙච ආකාසෙ උප්පතිත්වා පයමං සලාකං ගණ්භීති.

කොණ්ඩධානත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. උපොසථිකඉත්ථිතං වත්ථු

යථා දණ්ඩෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො විසාබාදිනං උපාසිකානං උපොසථකම්මං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථියං කිර එකස්මිං මහාඋපොසථදිවසෙ පඤ්චසතමත්තා ඉත්ථියො උපොසථිකා හුත්වා විහාරං අගමිංසු. විසාබා තාසු මහල්ලකිත්ථියො උපසඩ්ධකම්ත්වා

පුවිඡ්, “අම්මා, කිමත්ථං උපොසථිකා ජාතත්ථා” ති. තාහි “දිබ්බසම්පත්තිං පත්ථෙත්වා” ති වුත්තෙ මජ්ඣිමිත්ථියො පුවිඡ්, තාහි “සපත්තිවාසා මුච්චනත්ථායා” ති වුත්තෙ තරුණිත්ථියො පුවිඡ්, තාහි “පයම්ගබ්භෙ පුත්තපට්ඨාහත්ථායා” ති වුත්තෙ කුමාරිකායො පුවිඡ්, තාහි “තරුණභාවෙයෙව පතිකුලගමනත්ථායා” ති වුත්තෙ තං සබ්බම්පි තාසං කථං සුත්වා තා ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පටිපාටියා ආරොවෙසි. තං සුත්වා සත්ථා “විසාබ්බෙ ඉමෙසං සත්තානං ජාතිආදයො නාම දණ්ඩහත්ථකගොපාලකසදිසා, ජාති ජරාය සන්තිකං, ජරා බ්‍යාධිනො සන්තිකං, බ්‍යාධි මරණස්ස සන්තිකං පෙසෙත්වා මරණං කුඨාරියා ඡින්දන්තා විය ජීවිතං ඡින්දති, එවං සත්තෙපි විචට්ඨං පත්ථෙත්තා නාම නත්ථි, චට්ඨමෙව පන පත්ථෙත්ති” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

135.

“යථා දණ්ඩෙන ගොපාලො, ගාවො පාපෙති ගොවරං;
එවං ජරා ව මච්චු ව, ආයුං පාපෙත්ති පාණින” ති.

තත්ථ පාපෙතීති ඡෙකො ගොපාලො කෙදාරන්තරං පවිසන්තියො ගාවො දණ්ඩෙන නිවාරෙත්වා තෙනෙව පොථෙත්තො සුලභතිණොදකං ගොවරං නෙති. ආයුං පාපෙත්තීති ජීවිතින්ද්‍රියං ඡින්දන්ති බෙපෙත්ති. ගොපාලකො විය හි ජරා ව මච්චු ව, ගොගණො විය ජීවිතින්ද්‍රියං, ගොවරභූමි විය මරණං. තත්ථ ජාති තාව සත්තානං ජීවිතින්ද්‍රියං ජරාය සන්තිකං පෙසෙසි, ජරා බ්‍යාධිනො සන්තිකං, බ්‍යාධි මරණස්ස සන්තිකං. තමෙව මරණං කුඨාරියා ඡෙදං විය ඡින්දිත්වා ගච්ඡති ඉදමෙත්ථ ඔපම්මසම්පටිපාදනං.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි.

උපොසථිකඉත්ථිතං වත්ථු පඤ්චමං.

6. අජගරපෙතවත්ථු

අථ පාපානි කම්මානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අජගරපෙතං ආරබ්භ කට්ඨෙ.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකුට්ඨො ඔතරන්තො දිබ්බෙන චක්ඛුනා පඤ්චවිසතියොජනිකං අජගරපෙතං නාම අද්දස. තස්ස සීසතො අග්ගිජාලා උට්ඨන්තිවා පරියන්තං ගච්ඡන්ති, පරියන්තතො උට්ඨන්තිවා සීසං ගච්ඡන්ති, උභයතො උට්ඨන්තිවා මජ්ඣෙ ඔතරන්ති. ථෙරො තං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. ලක්ඛණත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො “අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්ඤස්ස වෙය්‍යාකරණාය, සත්ථු සන්තිකෙ මං පුවිඡ්ඤ්ඤාසි” ති වත්වා රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරින්වා සත්ථු සන්තිකං ගතකාලෙ ලක්ඛණත්ථෙරෙන පුට්ඨො ආහ – “තත්‍රාහං, ආවුසො, එකං පෙතං අද්දසං, තස්ස

එවරුපො නාම අත්තභාවො, අභං තං දිස්වා ‘න වත මෙ එවරුපො අත්තභාවො දිට්ඨපුබ්බො’ති සිතං පාත්වාකාසි”න්ති. සත්ථා “චක්ඛුභූතා වත, භික්ඛවෙ, සාවකා විහරන්ති”ති ආදීනි (පාරා. 228; සං. නි. 2.202) වදන්තො ථෙරස්ස කථං පතිට්ඨාපෙත්වා “මයාපි එසො, භික්ඛවෙ, පෙනො බොධිමණ්ඩෙයෙව දිට්ඨො, ‘යෙ ව පන මෙ වචනං න සද්දහෙය්‍යං, තෙසං තං අභිතාය අස්සා’ති න කථෙසිං, ඉදානි මොග්ගල්ලානං සක්ඛිං ලභිත්වා කථෙමි”ති වත්වා භික්ඛුහි තස්ස පුබ්බකම්මං පුට්ඨො ඛ්‍යාකාසි –

කස්සපබුද්ධකාලෙ කිර සුමඬිගලසෙට්ඨි නාම සුවණ්ණිට්ඨකාහි භූමිං සන්ථරිත්වා විසතිලසහට්ඨානෙ තත්තකෙනෙව ධනෙන විහාරං කාරෙත්වා තාවත්තකෙනෙව විහාරමහං කාරෙසි. සො එකදිවසං පාතොව සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තො නගරද්වාරෙ එකිස්සා සාලාය කාසාවං සසීසං පාරුපිත්වා කලලමක්ඛිතෙහි පාදෙහි නිපන්තං එකං වොරං දිස්වා “අයං කලලමක්ඛිතපාදො රත්තිං විවරිත්වා දිවා නිපන්තමනුස්සො භවිස්සති”ති ආහ. වොරො මුඛං විවරිත්වා සෙට්ඨිං දිස්වා “හොතු, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බ”න්ති ආසාතං බන්ධිත්වා සත්තක්ඛත්තුං ඛෙත්තං ඤාපෙසි, සත්තක්ඛත්තුං වජෙ ගුන්නං පාදෙ ඡින්දි, සත්තක්ඛත්තුං ගෙහං ඤාපෙසි, සො එත්තකෙනාපි කොපං නිබ්බාපෙතුං අසක්කොන්තො තස්ස වූච්ඡපට්ඨාකෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා “කිං තෙ සෙට්ඨිනො පිය”න්ති පුට්ඨො “ගන්ධකුටිතො අඤ්ඤං තස්ස පියතරං නත්ථි”ති සුත්වා “හොතු, ගන්ධකුටිං ඤාපෙත්වා කොපං නිබ්බාපෙස්සාමි”ති සන්ථරි පිණ්ඩාය පට්ටියෙ පානියපරිභොජනියසටෙ භින්දිත්වා ගන්ධකුටියං අග්ගිං අදාසි. සෙට්ඨි “ගන්ධකුටි කිර ඤායති”ති සුත්වා ආගච්ඡන්තො ඤාමකාලෙ ආගන්ත්වා ගන්ධකුටිං ඤාමං ඔලොකෙන්තො වාලග්ගමත්තම්පි දොමනස්සං අකත්වා වාමබාහුං සමඤ්ජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථොන මහාඅප්ථොටනං අප්ථොටෙසි. අථ නං සම්පෙ ධීතා පුච්ඡිංසු – “කස්මා, සාමි, එත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා කතගන්ධකුටියා ඤාමකාලෙ අප්ථොටෙසි”ති? සො ආහ – “එත්තකං මෙ, තාතා, අග්ගිආදීහි අසාධාරණෙ බුද්ධස්ස සාසනෙ ධනං නිදහිතුං ලද්ධං, ‘පුනපි එත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා සත්ථු ගන්ධකුටිං කාතුං ලභිස්සාමි’ති තුට්ඨමානසො අප්ථොටෙසි”න්ති. සො පුන තත්තකං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා විසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරස්ස සත්ථුනො දානං අදාසි. තං දිස්වා වොරො වින්තෙසි – “අහං ඉමං අමාරෙත්වා මඬිකුකාතුං න සක්ඛිස්සාමි, හොතු, මාරෙස්සාමි න”න්ති නිවාසනන්තරෙ ජුරිකං බන්ධිත්වා සත්තාහං විහාරෙ විවරන්තොපි ඔකාසං න ලභි. මහාසෙට්ඨිපි සත්ත දිවසානි බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස දානං දත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – “හන්තෙ, මම එකෙන පුරිසෙන සත්තක්ඛත්තුං ඛෙත්තං ඤාපිතං, සත්තක්ඛත්තුං වජෙ ගුන්නං පාදා ඡින්තා, සත්තක්ඛත්තුං ගෙහං ඤාපිතං, ඉදානි ගන්ධකුටිපි තෙනෙව ඤාපිතා භවිස්සති, අහං ඉමස්මිං දානෙ පයමං පත්තිං තස්ස දමමි”ති.

තං සුත්වා වොරො “භාරියං වත මෙ කම්මං කතං, එවං අපරාධකාරකෙ මයි ඉමස්ස කොපමත්තම්පි නත්ථි, ඉමස්මිම්පි දානෙ මය්හමෙව පයමං පත්තිං දෙනි, අහං

ඉමස්මිං දුබ්භාමි, එවරුපං මෙ පුරිසං අබ්මාපෙත්තස්ස දෙවදණ්ඩොපි මෙ මත්ථකෙ පතෙය්‍යා”ති ගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා “බ්මාහි මෙ, සාමී”ති වත්වා “කිං ඉද”න්ති චුත්තෙ, “සාමි, එවං අයුත්තකං කම්මං මයා කතං, තස්ස මෙ බ්මාහි”ති ආහ. අථ නං සෙට්ඨි “තයා මෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කත”න්ති සබ්බං පුච්ඡිත්වා “ආම, මයා කත”න්ති චුත්තෙ, “ත්වං මයා න දිට්ඨපුබ්බො, කස්මා මෙ කුජ්ඣිත්වා එවමකාසී”ති පුච්ඡි. සො එකදිවසං නගරා නික්ඛන්තෙන තෙන චුත්තවචනං සාරත්වා “ඉමිනා මෙ කාරණෙන කොපො උජ්ජාදිතො”ති ආහ. සෙට්ඨි අත්තනා චුත්තං සරිත්වා “ආම, තාත, චුත්තං මයා, තං මෙ බ්මාහි”ති වොරං බ්මාපෙත්වා “උට්ඨෙහි, තාත, බ්මාමි තෙ, ගච්ඡ, තාතා”ති ආහ. සචෙ මෙ, සාමි, බ්මසි, සපුත්තදාරං මං ගෙහෙ දාසං කරොහිති. තාත, ත්වං මයා එත්තකෙ කට්ඨෙ එවරුපං ඡෙදනං අකාසි, ගෙහෙ වසන්තෙන පන සද්ධිං න සක්කා කිඤ්චි කට්ඨං, න මෙ තයා ගෙහෙ වසන්තෙන කිච්චං අත්ථි, බ්මාමි තෙ, ගච්ඡ, තාතාති. වොරො තං කම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ අවිච්ඡිති නිබ්බත්තො දීඝරත්තං තත්ථ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන ඉදානි ගිජ්ඣකුටෙ පබ්බතෙ පච්චතිති.

එවං සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කට්ඨත්වා, “භික්ඛවෙ, බාලා නාම පාපානි කම්මානි කරොන්තා න බුජ්ඣන්ති, පච්ඡා පන අත්තනා කතකම්මෙහි ධ්වංගමානා අත්තනාව අත්තනො දාවග්ගිසදිසාව හොන්ති”ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

136.

“අථ පාපානි කම්මානි, කරං බාලො න බුජ්ඣති;
සෙහි කම්මෙහි දුම්මෙධො, අග්ගිඨ්ඨිඨොව තජ්ජති”ති.

තත්ථ අථ පාපානීති න කෙවලං බාලො කොධවසෙන පාපානි කරොති, කරොන්තොපි පන න බුජ්ඣන්ති අත්ථො. පාපං කරොන්තො ව “පාපං කරොමි”ති අබුජ්ඣනකො නාම නත්ථි. “ඉමස්ස කම්මස්ස එවරුපො නාම විපාකො”ති අජානනාය “න බුජ්ඣති”ති චුත්තං. සෙහිති සො තෙහි අත්තනො සන්තකෙහි කම්මෙහි දුම්මෙධො නිජ්ජඤ්ඤො පුග්ගලො නිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා අග්ගිඨ්ඨිඨොව තජ්ජතිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

අපගරපෙතවත්ථු ඡට්ඨං.

7. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු

යො දණ්ඩෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඨවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආරබ්භ කට්ඨෙ.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ තිත්ථියා සන්තිපතිත්වා මන්තෙසුං - “ඡානාථාචුසො,
 ‘කෙන කාරණෙන සමණස්ස ගොතමස්ස ලාභසක්කාරො මහා හුත්වා
 නිබ්බත්තො’ති. මයං න ඡානාම, තුම්හෙ පන ඡානාථාති. ආම, ඡානාම,
 මහාමොග්ගල්ලානං නාම එකං නිස්සාය උප්පන්නො. සො හි දෙවලොකං ගන්ත්වා
 දෙවතාහි කතකම්මං පුච්ඡිත්වා ආගන්ත්වා මනුස්සානං කථෙති ‘ඉදං නාම කත්වා
 එවරුපං සම්පත්තිං ලභන්ති’ති. නිරයෙ නිබ්බත්තානම්පි කම්මං පුච්ඡිත්වා
 ආගන්ත්වා මනුස්සානං කථෙති ‘ඉදං නාම කත්වා එවරුපං දුක්ඛං අනුභවන්ති’ති.
 මනුස්සා තස්ස කථං සුත්වා මහත්තං ලාභසක්කාරං අභිහරන්ති, සවෙ තං මාරෙතුං
 සක්ඛිස්සාම, සො ලාභසක්කාරො අම්භාකං නිබ්බත්තිස්සති’ති. තෙ “අත්ථෙකො
 උපායො”ති සබ්බෙ එකච්ඡන්දා හුත්වා “යංකිඤ්චි කත්වා තං මාරාපෙස්සාමා”ති
 අත්තනො උපට්ඨාකෙ සමාදපෙත්වා කභාපණසහස්සං ලභිත්වා පුරිසසාතකම්මං
 කත්වා වරන්තෙ වොරෙ පක්කොසාපෙත්වා “මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො නාම
 කාළසිලායං වසති, තත්ථ ගන්ත්වා තං මාරෙථා”ති තෙසං කභාපණෙ අදංසු. වොරා
 ධනලොභෙන සම්පට්ඨිත්වා “ථෙරං මාරෙස්සාමා”ති ගන්ත්වා තස්ස වසනට්ඨානං
 පරිවාරෙසුං. ථෙරො තෙහි පරික්ඛිත්තභාවං ඤත්වා කුඤ්චිකච්ඡිද්දෙන නික්ඛමිත්වා
 පක්කාමී. තෙ වොරා තං දිවසං ථෙරං අදිස්වා පුනෙකදිවසං ගන්ත්වා පරික්ඛිපිංසු.
 ථෙරො ඤත්වා කණ්ණිකාමණ්ඩලං හින්දිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. එවං තෙ
 පට්මමාසෙපි මජ්ඣිමමාසෙපි ථෙරං ගහෙතුං නාසක්ඛිංසු. පච්ඡිමමාසෙ පන
 සම්පත්තෙ ථෙරො අත්තනා කතකම්මස්ස ආකඩ්ඨනභාවං ඤත්වා න අපගච්ඡි.
 වොරා ගන්ත්වා ථෙරං ගහෙත්වා තණ්ඩුලකණමත්තානිස්ස අට්ඨිති කරොන්තා
 හින්දිංසු. අථ නං “මතො”ති සඤ්ඤාය එකස්මිං ගුම්ඛපිට්ඨෙ බිපිත්වා පක්කමිංසු.

ථෙරො “සත්ථාරං පස්සිත්වාච පරිනිබ්බායිස්සාමී”ති අත්තභාවං
 ඤානවෙදනෙන වෙදෙත්වා ථීරං කත්වා ආකාසෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා
 සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හන්තෙ, පරිනිබ්බායිස්සාමී”ති ආහ. “පරිනිබ්බායිස්සසි,
 මොග්ගල්ලානා”ති? “ආම, හන්තෙ”ති. “කත්ථ ගන්ත්වා”ති? “කාළසිලාපදෙසං,
 හන්තෙ”ති. තෙන හි, මොග්ගල්ලාන, මය්හං ධම්මං කථෙත්වා යාහි. තාදිසස්ස හි
 මෙ සාවකස්ස ඉදානි දස්සනං නත්ථීති. සො “එවං කරස්සාමි, හන්තෙ”ති සත්ථාරං
 වන්දිත්වා ආකාසං උප්පතිත්වා පරිනිබ්බානදිවසෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො විය
 නානස්පකාරා ඉද්ධියො කත්වා ධම්මං කථෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කාළසිලාට්ඨිං
 ගන්ත්වා පරිනිබ්බායි. “ථෙරං කීර වොරා මාරෙසු”න්ති අයම්පි කථා
 සකලජම්බුදීපෙ පත්ථරි. රාජා අජාතසත්තු වොරෙ පරියෙසනත්ථාය වරපුරිසෙ
 පයොපෙසි. තෙසුපි වොරෙසු සුරාපානෙ සුරං පිවන්තෙසු එකො එකස්ස පිට්ඨිං
 පහරිත්වා පාතෙසි. සො තං සන්තෙජ්ජෙත්වා “අම්භො දුබ්බිනීත, ත්වං කස්මා මෙ
 පිට්ඨිං පාතෙසි”ති ආහ. කිං පන හරෙ දුට්ඨවොර, තයා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො
 පට්මං පහටොති? කිං පන මයා පහටභාවං ත්වං න ඡානාසීති? ඉති තෙසං “මයා
 පහටො, මයා පහටො”ති වදන්තානං වචනං සුත්වා තෙ වරපුරිසා තෙ සබ්බෙ
 වොරෙ ගහෙත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. රාජා වොරෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි -
 “තුම්හෙහි ථෙරො මාරිතො”ති? “ආම, දෙවා”ති. “කෙන තුම්හෙ
 උයොයාජිතා”ති? “නග්ගසමණකෙහි, දෙවා”ති. රාජා පඤ්චසතෙ නග්ගසමණකෙ

ගාභාපෙත්වා පඤ්චසතෙහි වොරෙහි සද්ධිං රාජඨගණෙන නාහිස්පමාණෙසු ආවාටෙසු නිබ්ණාපෙත්වා පලාලෙහි පටිච්ඡාදාපෙත්වා අග්ගිං දාපෙසි. අට් නෙසං ඤාමහාවං ඤත්වා අයනඨගලෙහි කසාපෙත්වා සබ්බෙ ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කාරාපෙසි.

හික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං - “මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො අත්තනො අනනුරූපමෙව මරණං පත්තො”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “හික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො ඉමස්සෙව අත්තභාවස්ස අනනුරූපං මරණං පත්තො, පුබ්බෙ පන තෙන කතස්ස කම්මස්ස අනුරූපමෙව මරණං පත්තො”ති වත්වා “කිං පනස්ස, හන්තෙ, පුබ්බකම්ම”න්ති පුට්ඨො විත්ථාරෙත්වා කථෙසි -

අතීතෙ කිර ඛාරාණසිවාසී එකො කුලපුත්තො සයමෙව කොට්ටනපචනාදීනි කම්මානි කරොන්තො මාතාපිතරො පටිජග්ගි. අට්ස්ස මාතාපිතරො නං, “තාත, ත්වං එකකොව ගෙහෙ ව අරඤ්ඤෙ ව කම්මං කරොන්තො කිලමසි, එකං තෙ කුමාරිකං ආනෙස්සාමා”ති වත්වා, “අම්මතාතා, න මය්හං එවරූපායත්ථො, අහං යාව තුම්හෙ ජීවට්, තාව වො සහත්ථා උපට්ඨහිස්සාමී”ති තෙන පටික්ඛිත්තා පුනස්පුනං තං යාවිත්වා කුමාරිකං ආනයිංසු. සා කතිපාහමෙව තෙ උපට්ඨහිත්වා පච්ඡා තෙසං දස්සනමිපි අනිච්ඡන්ති “න සක්කා තව මාතාපිතූහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතු”න්ති උජ්ඣායිත්වා තස්මිං අත්තනො කථං අග්ගණ්හන්තෙ තස්ස බහිගතකාලෙ මකච්චාකඛණ්ඩානි ව යාගුථෙණඤ්ච ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ආකිරිත්වා තෙනාගන්ත්වා “කිං ඉද්”න්ති පුට්ඨා ආහ - “ඉමෙසං අන්ධමහල්ලකානං එතං කම්මං, සබ්බං ගෙහං කිලිට්ඨං කරොන්තා විවරන්ති, න සක්කා එතෙහි සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතු”න්ති. එවං තාය නං පුනස්පුනං කථයමානාය එවරූපොපි පූරිතපාරමී සත්තො මාතාපිතූහි සද්ධිං හිජ්ජි. සො “භොතු, ජානිස්සාමි නෙසං කත්තබ්බ”න්ති තෙ භොපෙත්වා, “අම්මතාතා, අසුකට්ඨානෙ නාම තුම්හාකං ඤාතකා ආගමනං පච්චාසිසන්ති, තත්ථ ගමිස්සාමා”ති තෙ යානකං ආරොපෙත්වා ආදාය ගච්ඡන්තො අට්ඨිමජ්ඣං පත්තකාලෙ, “තාත, රස්මියො ගණ්හාට්, ගාවො පතොදසඤ්ඤාය ගමිස්සන්ති, ඉමස්මිං යානෙ වොරා වසන්ති, අහං ඔතරාමී”ති පිතු හත්ථෙ රස්මියො දත්වා ඔතරිත්වා ගච්ඡන්තො සද්දං පරිවත්තෙත්වා වොරානං උට්ඨිතසද්දමකාසි. මාතාපිතරො සද්දං සුත්වා “වොරා උට්ඨිතා”ති සඤ්ඤාය, “තාත, මයං මහල්ලකා, ත්වං අත්තානමෙව රක්ඛාහී”ති ආහංසු. සො මාතාපිතරො තථාචරවන්තෙපි වොරසද්දං කරොන්තො කොට්ටෙත්වා මාරෙත්වා අට්ඨියං බිපිත්වා පච්චාගමි.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං කථෙත්වා, “හික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො එත්තකං කම්මං කත්වා අනෙකවස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ එවමෙව කොට්ටෙත්වා සංවුණ්ණිතො මරණං පත්තො. එවං මොග්ගල්ලානෙන අත්තනො කම්මානුරූපමෙව මරණං ලද්ධං, පඤ්චහි වොරසතෙහි සද්ධිං ලහිංසු. අප්පදුට්ඨෙසු හි පදුස්සන්තො දසහි කාරණෙහි

අනයඛාසනං පාපුණානියෙවා” ති වත්වා අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො
ඉමා ගාථා අභාසි -

137.

“යො දණ්ඨෙධන අදණ්ඨෙසු, අප්පද්ධියෙසු දුස්සති;
දසන්නමඤ්ඤතරං යානං, ඛිජ්ජමෙව නිගච්ඡති.

138.

“වෙදනං ඵරුසං ජානිං, සරිරස්ස ව හෙදනං;
ගරුකං වාපි ආබාධං, චිත්තක්ඛෙපං ව පාපුණං.

139.

“රාජතො වා උපසග්ගං, අබ්භක්ඛානං ව දාරුණං;
පරික්ඛයං ව ඤාතීනං, භොගානං ව පහඬිගුරං.

140.

“අථ වාස්ස අගාරානි, අග්ගි ඩහති පාවකො;
කායස්ස හෙදා දුප්පඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජති” ති.

තත්ථ අදණ්ඨෙසුති කායදණ්ඩාදිරහිතෙසු ඛිණාසවෙසු. අප්පද්ධියෙසුති පරෙසු
වා අත්තති වා නිරපරාධෙසු. දසන්නමඤ්ඤතරං යානානි දසසු දුක්ඛකාරණෙසු
අඤ්ඤතරං කාරණං. වෙදනානි සිසරොගාදිහෙදං ඵරුසං වෙදනං. ජානිනිති
කිච්ඡාධිගතස්ස ධනස්ස ජානිං. හෙදනානි හත්ථච්ඡෙදාදිකං සරිරහෙදනං.
ගරුකානි පක්ඛනඵකචක්ඛුකපිට්ඨප්පිකුණිභාවකුට්ඨරොගාදිහෙදං ගරුකාබාධං
වා. චිත්තක්ඛෙපනි උම්මාදං. උපසග්ගනිති
යසවිලොපසෙනාපතිට්ඨානාදිඅච්ඡින්නාදිකං රාජතො උපසග්ගං වා.
අබ්භක්ඛානානි අදිට්ඨඅසුතඅච්ඡින්නපුබ්බං “ඉදං සන්ධිච්ඡෙදාදිකම්මං, ඉදං වා
රාජාපරාධිකම්මං තයා කත” නි ඵරුපං දාරුණං අබ්භක්ඛානං වා. පරික්ඛයං ව
ඤාතීනානි අත්තතො අවස්සයො භවිතුං සමත්ථානං ඤාතීනං පරික්ඛයං වා.
පහඬිගුරනිති පහඬිගුභාවං පුතිභාවං. යං භිස්ස ගෙහෙ ධඤ්ඤං, තං පුතිභාවං
ආපජ්ජති, සුවණ්ණං අඬිගාරභාවං, මුත්තා කප්පාසට්ඨිභාවං, කභාපණං
කපාලබණ්ඩාදිභාවං, ද්විපදවතුප්පදා කාණකුණාදිභාවනි අත්ථො. අග්ගි ඩහතිති
ඵකසංචච්ඡරෙ ද්වත්තික්ඛත්තුං අඤ්ඤස්මිං ඩාහකෙ අවිජ්ජමානෙපි අසනිඅග්ගි වා
පතිත්වා ඩහති, අත්තතොව ධම්මතාය උට්ඨිතො පාවකො වා ඩහතියෙව. නිරයනිති
දිට්ඨියෙව ධම්මෙ ඉමෙසං දසන්නං යානානං අඤ්ඤතරං පත්වාපි ඵකංසෙන
සම්පරායෙ පත්තබ්බං දස්සෙතුං “නිරයං සොපපජ්ජති” ති වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදිනි පාපුණිංසුති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. බහුභාෂිකභික්ෂුවන්ටු

න නග්ගවරියාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො බහුභාෂිකං භික්ෂුං ආරබ්භ කටෙසි.

සාවත්ථිවාසී කිරෙතො කුටුම්භිකො හරියාය කාලකතාය පබ්බජි. සො පබ්බජන්තො අත්තනො පරිවේණඤ්ච අග්ගිසාලඤ්ච භණ්ඩගබ්භඤ්ච කාරෙත්වා සබ්බමිපි භණ්ඩගබ්භං සජ්ජිමධුතෙලාදිහි පුරෙත්වා පබ්බජි, පබ්බජිත්වා ච පන අත්තනො දාසෙ පක්කොසාපෙත්වා යථාරුචිකං ආහාරං පවාපෙත්වා භුඤ්ජති. බහුභාෂිකො ච බහුපරික්ඛාරො ච අහොසි. රත්තිං අඤ්ඤං නිවාසනපාරුපනං හොති, දිවා අඤ්ඤං නිවාසනපාරුපනං හොති, දිවා අඤ්ඤං විහාරපච්චන්තෙ වසති. තස්සෙකදිවසං වීචරපච්චන්ථරණානි සුක්ඛාපෙත්තස්ස සෙනාසනවාරිකං ආභිණ්ඩන්තා භික්ෂු පස්සිත්වා “කස්සිමානි, ආවුසො” ති ප්‍රචිණ්ත්වා “මය්හ” ත්ති වුත්තෙ, “ආවුසො, භගවතා තිව්චරානි අනුඤ්ඤාතානි, ත්වඤ්ච පන එවං අජ්ජිවිජස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා එවං බහුපරික්ඛාරො ජාතො” ති තං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා, “භන්තෙ, අයං භික්ෂු අතිබහුභාෂිකො” ති ආරොචෙසුං. සත්ථා “සච්චං කිර තං භික්ෂු” ති ප්‍රචිණ්ත්වා “සච්චං, භන්තෙ” ති වුත්තෙ ආහ – “කස්මා පන ත්වං, භික්ෂු, මයා අජ්ජිවිජතාය ධම්මෙ දෙසිතෙ එවං බහුභාෂිකො ජාතො” ති. සො තාවත්තකෙනෙව කුපිතො “ඉමිනා දානි නිහාරෙන වරිස්සාමි” ති පාරුපනං ඡඩ්ඛෙත්වා පරිසමජ්ඣෙ එකච්චරො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා උපත්ථම්භයමානො නනු ත්වං භික්ෂු පුබ්බෙ හිරොත්තජපගවෙසකො දකරක්ඛසකාලෙපි හිරොත්තජපං ගවෙසමානො ද්වාදස වස්සානි විහාසි, කස්මා ඉදානි එවං ගරුකෙ බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ පාරුපනං ඡඩ්ඛෙත්වා හිරොත්තජපං පහාය ධිතොසිති. සො සත්ථු වචනං සුත්වා හිරොත්තජපං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා තං වීචරං පාරුපිත්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදි. භික්ෂු තස්ස අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං භගවන්තං යාචිංසු. භගවා අතීතං ආහරිත්වා කටෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡස්මිං බොධිසත්තො පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ මහිංසකුමාරොති නාමං කරිංසු. තස්ස කනිට්ඨභාතා චන්දකුමාරො නාම අහොසි. තෙසං මාතරි කාලකතාය රාජා අඤ්ඤං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ යපෙසි. සාපි පුත්තං විජායි, සුරියකුමාරොතිස්ස නාමං කරිංසු. තං දිස්වා රාජා තුට්ඨො “පුත්තස්ස තෙ වරං දමිමි” ති ආහ. සාපි බො, “දෙව, ඉච්ඡිතකාලෙ ගණ්හිස්සාමි” ති වත්වා පුත්තස්ස වයජ්ජත්තකාලෙ රාජානං ආහ – “දෙවෙන මය්හං පුත්තස්ස ජාතකාලෙ වරො දින්නො, ඉදානි මෙ පුත්තස්ස රජ්ජං දෙහි” ති. රාජා “මම ද්වෙ පුත්තා අග්ගික්ඛන්ධා විය ජලන්තා විවරන්ති, න සක්කා තස්ස රජ්ජං දාතු” ත්ති පටික්ඛිපිත්වාපි තං පුනජ්ජනං යාවමානමෙව දිස්වා “අයං මෙ පුත්තානං අනත්ථමිපි කරෙය්‍යා” ති පුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා, “තාතා, අහං සුරියකුමාරස්ස ජාතකාලෙ වරං අදාසිං, ඉදානිස්ස මාතා රජ්ජං යාවති, අහං තස්ස න දාතුකාමො, තස්ස මාතා තුම්භාකං අනත්ථමිපි කරෙය්‍යා, ගච්ඡං තුම්භෙ, අරඤ්ඤෙ වසිත්වා මමච්චයෙනාගන්ත්වා රජ්ජං ගණ්හං” ති උය්‍යාපෙසි. තෙ පිතරං

වන්දිත්වා පාසාදා ඔතරන්තෙ රාජඨගණෙ කීළමානො සුරියකුමාරො දිස්වා තං
 කාරණං ඤාත්වා තෙහි සද්ධිං නික්ඛමි. තෙසං හිමවන්තං පවිට්ඨකාලෙ
 බොධිසත්තො මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසිදිත්වා සුරියකුමාරං
 ආහ - “තාත, එතං සරං ගන්ත්වා න්හත්වා ව පිවිත්වා ව අම්භාකම්පි
 පදුමිනිපණ්ණෙහි උදකං ආහරා”ති. සො පන සරො වෙස්සවණ්ණස්ස සන්තිකා
 එකෙන දකරක්ඛසෙන උද්ධො හොති. වෙස්සවණ්ණො ව තං ආහ - “යපෙත්වා
 දෙවධම්මජානනකෙ යෙ ව අඤ්ඤෙ ඉමං සරං ඔතරන්ති, තෙ බාදිතුං ලහසි”ති.
 තතො පට්ඨාය සො තං සරං ඔතිණ්ණොතිණ්ණෙ දෙවධම්මෙ පුච්ඡිත්වා
 අජානන්තෙ බාදති, සුරියකුමාරොපි තං සරං අවිමංසිත්වා ව ඔතරි, තෙන ව
 “දෙවධම්මෙ ජානාසි”ති පුච්ඡිතො “දෙවධම්මා නාම වන්දිමසුරියා”ති ආහ. අථ නං
 “ත්වං දෙවධම්මෙ න ජානාසි”ති උදකං පවෙසෙත්වා අත්තතො භවතෙ යපෙසි.
 බොධිසත්තොපි තං විරායන්තං දිස්වා වන්දකුමාරං පෙසෙසි. සොපි තෙන
 “දෙවධම්මෙ ජානාසි”ති පුච්ඡිතො “දෙවධම්මා නාම වතස්සො දිසා”ති ආහ.
 දකරක්ඛසො තම්පි උදකං පවෙසෙත්වා තත්ථෙව යපෙසි.

බොධිසත්තො තස්මිම්පි විරායන්තෙ “අන්තරායෙන භවිතබ්බ”න්ති සයං
 ගන්ත්වා ද්විත්තම්පි ඔතරණපදංයෙව දිස්වා “අයං සරො රක්ඛසපරිග්ගහිතො”ති
 ඤාත්වා බග්ගං සන්නය්හිත්වා ධනුං ගහෙත්වා අට්ඨාසි. රක්ඛසො තං අනොතරන්තං
 දිස්වා වතකම්මිකපුරිසවෙසෙනාගන්ත්වා ආහ - “හො පුරිස, ත්වං මග්ගකිලන්තො,
 කස්මා ඉමං සරං ඔතරිත්වා න්හත්වා ව පිවිත්වා ව හිසමුලාලං බාදිත්වා පුජ්ථානි
 පිලන්ධිත්වා න ගච්ඡසි”ති. බොධිසත්තො තං දිස්වා ව “එස සො යක්ඛො”ති
 ඤාත්වා “තයා මෙ භාතරො ගහිතා”ති ආහ. ආම, මයා ගහිතාති. කිං කාරණාති? අහං
 ඉමං සරං ඔතිණ්ණොතිණ්ණෙ ලභාමිති. කිං පන සබ්බෙව ලහසිති?
 දෙවධම්මජානනකෙ යපෙත්වා අවසෙසෙ ලභාමිති. අත්ථි පන තෙ දෙවධම්මෙහි
 අත්ථොති? ආම, අත්ථිති. අහං කථෙස්සාමිති. තෙන හි කථෙහිති. න සක්කා
 කිලිට්ඨෙන ගත්තෙන කථෙතුන්ති. යක්ඛො බොධිසත්තං න්හාපෙත්වා පානීයං
 පායෙත්වා අලඬකරිත්වා අලඬකතමණ්ඩපමජ්ඣෙකං පල්ලඬකං ආරොපෙත්වා
 සයමස්ස පාදමුලෙ නිසිදි. අථ නං බොධිසත්තො “සක්කච්චං සුණාහි”ති වත්වා ඉමං
 ගාථමාහ -

“හිරිඔත්තජ්ජසම්පන්නා, සුක්කධම්මසමාහිතා;
 සන්නො සජ්ජුරිසා ලොකෙ, දෙවධම්මාති වුච්චරෙ”ති. (ජා. 1.1.6);

යක්ඛො ඉමං ධම්මදෙසනං සුත්වා පසන්නො බොධිසත්තං ආහ - “පණ්ඩිත,
 අහං තෙ පසන්නො, එකං භාතරං දම්මි, කතරං ආනෙමි”ති? “කනිට්ඨං
 ආනෙහි”ති. පණ්ඩිත, ත්වං කෙවලං දෙවධම්මෙ ජානාසියෙව, න පන තෙසු
 වත්තසිති. කිං කාරණාති? යස්මා ජෙට්ඨං යපෙත්වා කනිට්ඨං ආහරාපෙත්තො
 ජෙට්ඨාපවායිකකම්මං න කරොසිති, දෙවධම්මෙ වාහං යක්ඛ ජානාමි, තෙසු ව
 වත්තාමි. මයඤ්ඤි එතං නිස්සාය ඉමං අරඤ්ඤං පවිට්ඨා. එතස්ස හි අත්ථාය අම්භාකං
 පිතරං එතස්ස මාතා රජ්ජං යාචි, අම්භාකං පන පිතා තං වරං අදත්වා අම්භාකං

අනුරක්ඛණත්ථාය අරඤ්ඤෙ වාසං අනුජානි, සො කුමාරො අනිවත්තිත්වා අම්භෙහි සද්ධිං ආගතො. “තං අරඤ්ඤෙ එකො යක්ඛො බාදී”ති චුත්තෙපි න කොච සද්දහිස්සති. තෙනාහං ගරහහයහිතො තමෙවාහරාපෙමීති. යක්ඛො බොධිසත්තස්ස පසිදිත්වා “සාධු පණ්ඩිත, ත්වමෙව දෙවධම්මෙ ජානාසි, දෙවධම්මෙසු ව චත්තසි”ති ද්වෙ භාතරො ආනෙත්වා අදාසි. අථ නං බොධිසත්තො යක්ඛභාවෙ ආදීනවං කථෙත්වා පඤ්චස්ස සිලෙස්ස පතිට්ඨාපෙසි. සො තෙන සුසංවිහිතාරක්ඛො තස්මිං අරඤ්ඤෙ වසිත්වා පිතරි කාලකතෙ යක්ඛං ආදාය බාරාණසිං ගන්ත්වා රජ්ජං ගහෙත්වා චන්දකුමාරස්ස උපරජ්ජං, සූරියකුමාරස්ස සෙනාපතිට්ඨානං දත්වා යක්ඛස්ස රමණීයෙ යානෙ ආයතනං කාරාපෙත්වා යථා සො ලාභග්ගප්පත්තො භොති, තථා අකාසි.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා ජාතකං සමොධානෙසි “තදා රක්ඛසො බහුභණ්ඩිකහික්ඛු අභොසි, සූරියකුමාරො ආනන්දො, චන්දකුමාරො සාරිපුත්තො, මහිංසකුමාරො පන අභමෙවා”ති. එවං සත්ථා ජාතකං කථෙත්වා “එවං ත්වං, හික්ඛු, පුබ්බෙ දෙවධම්මෙ ගවෙසමානො නිරිඬිත්තප්පසම්පන්නො විචරිත්වා ඉදානි චතුපරිසමජ්ඣෙ ඉමිනා නීභාරෙන යත්වා මම පුරතො ‘අප්පිච්ඡොමහී’ති වදන්තො අයුත්තං අකාසි. න හි සාටකපටික්ඛෙපාදිමත්තෙන සමණො නාම භොති”ති වත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

141.

“න නග්ගවරියා න ජටා න පඬිකා, නානාසකා ථණ්ඩිලසායිකා වා;
රජොජල්ලං උක්කුටිකප්පධානං, සොධෙන්නි මච්චං
අවිතිණ්ණකඬ්ඛ”න්ති.

තත්ථ නානාසකාති න අනසකා, භත්තපටික්ඛෙපකාති අත්ථො. ථණ්ඩිලසායිකාති භූමිසයනා. රජොජල්ලන්ති කද්දමලෙපනාකාරෙන සරීරෙ සන්නිහිතරජො. උක්කුටිකප්පධානන්ති උක්කුටිකභාවෙන ආරද්ධවීරියං. ඉදං චුත්තං භොති — යො හි මච්චො “එවං අහං ලොකනිස්සරණසඬ්ඛාතං සුද්ධිං පාපුණ්ණිස්සාමී”ති ඉමෙසු නග්ගවරියාදීසු යං කිඤ්චි සමාදාය වත්තෙයා, සො කෙවලං මිච්ඡාදස්සනඤ්චෙව වඩ්ඨෙයා, කිලමට්ඨස්ස ව භාගී අස්ස. න හි එතානි සුසමාදින්නානිපි අට්ඨවත්ථුකාය කඬ්ඛාය අවිතිණ්ණභාවෙන අවිතිණ්ණකඬ්ඛං මච්චං සොධෙන්නීති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිසුති.

බහුභණ්ඩිකහික්ඛුචත්ථු අට්ඨමං.

9. සන්තතිමහාමත්තවත්ථු

අලඬිකතො වෙපීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සන්තතිමහාමත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි එකස්මිං කාලෙ රඤ්ඤො පසෙනදිකොසලස්ස පච්චන්තං කුපිතං
 වූපසමෙත්වා ආගතො. අපස්ස රාජා තුට්ඨො සත්ත දිවසානි රජ්ජං දත්වා එකං
 නච්චගීතකුසලං ඉත්ථිං අදාසි. සො සත්ත දිවසානි සුරාමදමත්තො හුත්වා සත්තමෙ
 දිවසෙ සබ්බාලඤ්ඤාපටිමණ්ඩිතො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො න්හානතිත්ථං.
 ගච්ඡන්තො සත්ථාරං පිණ්ඩාය පවිසන්තං ද්වාරන්තරෙ දිස්වා
 හත්ථික්ඛන්ධවරගතොව සීසං වාලෙන්වා වන්දිත්වා පක්කාමි. සත්ථා සිතං කත්වා
 “කො නු ඛො, හන්තෙ, සිතපාතුකරණෙ හෙතු”ති ආනන්දත්ථෙරෙන පුට්ඨො
 සිතකාරණං ආවික්ඛන්තො ආහ – “පස්සානන්ද, සත්තතිමහාමත්තං, අජ්ජ
 සබ්බාහරණපටිමණ්ඩිතොව මම සන්තිකං ආගන්ත්වා චතුස්පදිකගාථාවසානෙන
 අරහත්තං පත්වා සත්තතාලමත්තෙ ආකාසෙ නිසීදිත්වා පරිනිබ්බායිස්සති”ති.
 මහාජනො ථෙරෙන සද්ධිං කථෙන්නස්ස සත්ථු වචනං අස්සොසි. තත්ථ
 මිච්ඡාදිට්ඨිකා චිත්තයිංසු – “පස්සථ සමණස්ස ගොතමස්ස කිරියං, මුඛස්පත්තමෙව
 භාසති, අජ්ජ කිර එස එවං සුරාමදමත්තො යථාලඤ්ඤාතොව එතස්ස සන්තිකෙ ධම්මං
 සුත්වා පරිනිබ්බායිස්සති, අජ්ජෙව තං මුසාවාදෙන නිග්ගණ්ඨස්සාමා”ති.
 සම්මාදිට්ඨිකා චිත්තෙසු – “අහො බුද්ධානං මහානුභාවතා, අජ්ජ බුද්ධලීලඤ්ඤෙව
 සත්තතිමහාමත්තලීලඤ්ඤෙව දට්ඨුං ලභිස්සාමා”ති.

සත්තතිමහාමත්තොපි න්හානතිත්ථෙ දිවසභාගං උදකකිළං කිළිත්වා උය්‍යානං
 ගන්ත්වා ආපානභූමියං නිසීදි. සාපි ඉත්ථි රඬිගමජ්ඣං ඔතරිත්වා නච්චගීතං
 දස්සෙතුං ආරභි. තස්සා සරිරලීලාය දස්සනත්ථං සත්තාහං අප්පාභාරතාය තං දිවසං
 නච්චගීතං දස්සයමානාය අන්තොකුච්ඡියං සත්ථකවාතා සමුට්ඨාය හදයමංසං
 කන්තිත්වා අගමංසු. සා තඬ්ඨණඤ්ඤෙව මුඛෙන වෙව අක්ඛිති ව විවටෙහි
 කාලමකාසි. සත්තතිමහාමත්තො “උපධාරෙථ න”න්ති වත්වා “නිරුද්ධා, සාමී”ති
 ව වුත්තමත්තෙයෙව බලවසොකෙන අභිභූතො තඬ්ඨණඤ්ඤෙවස්ස සත්තාහං
 පිතසුරා තත්තකපාලෙ උදකබින්දු විය පරික්ඛයං අගමාසි. සො “න මෙ ඉමං සොකං
 අඤ්ඤෙ නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සන්ති අඤ්ඤත්‍ර තථාගතෙනා”ති බලකායපරිවුතො
 සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – “හන්තෙ, ‘එවරුපො
 මෙ සොකො උප්පන්නො, තං මෙ තුමිහෙ නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සථා’ති ආගතොමිහි,
 පටිසරණං මෙ භොථා”ති. අථ නං සත්ථා “සොකං නිබ්බාපෙතුං සමත්ථස්සෙව
 සන්තිකං ආගතොසි. ඉමිස්සා හි ඉත්ථියා ඉමිනාව ආකාරෙන මතකාලෙ තව
 රොදන්තස්ස පග්ගරිතඅස්සුනි චතුන්නං මහාසමුද්දානං උදකතො
 අතිරෙකතරාහී”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි, පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං;
 මජ්ඣෙ වෙ නො ගහෙස්සසි, උපසන්නො වරිස්සසි”ති. (සු. නි. 955, 1105;
 වුළුති. ජතුකණ්ණිමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 68);

ගාථාපරියොසානෙ සත්තතිමහාමත්තො අරහත්තං පත්වා අත්තනො
 ආයුසඬ්ඛාරං ඔලොකෙන්තො තස්ස අප්පචත්තනභාවං ඤත්වා සත්ථාරං ආහ –
 “හන්තෙ, පරිනිබ්බානං මෙ අනුජානාමා”ති. සත්ථා තෙන කතකම්මං ජානන්තොපි

“මුසාවාදෙන නිග්ගණ්භනත්ථං සන්තිපතිතා මිච්ඡාදිට්ඨිකා ඔකාසං න ලභිස්සන්ති,
 ‘බුද්ධලිලඤ්චෙව සන්තතිමහාමත්තලිලඤ්ච පස්සිස්සාමා’ති සන්තිපතිතා
 සම්මාදිට්ඨිකා ඉමිනා කතකම්මං සුත්වා පුඤ්ඤෙසු ආදරං කරිස්සන්ති”ති
 පල්ලක්ඛෙන්වා “තෙන හි තයා කතකම්මං මය්හං කට්ඨෙහි, කට්ඨන්තො ච භූමියං
 ධීතො අකට්ඨන්වා සන්තතාලමත්තෙ ආකාසෙ ධීතො කට්ඨෙහි”ති ආහ. සො “සාධු,
 හන්තෙ”ති සත්ථාරං වන්දිත්වා එකතාලප්පමාණං උග්ගම්ම ඔරොහිත්වා පුන
 සත්ථාරං වන්දිත්වා උග්ගච්ඡන්තො පටිපාටියා සන්තතාලප්පමාණෙ ආකාසෙ
 පල්ලඬකෙන නිසිදිත්වා “සුඤ්ඤාං මෙ, හන්තෙ, පුබ්බකම්ම”න්ති වත්වා ආහ –

ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ අහං බන්ධුමතිනගරෙ
 එකස්මිං කුලෙ නිබ්බන්තිත්වා වින්තෙසිං – “කිං නු බො පරෙසං ඡෙදං වා පිළං වා
 අකරණකම්ම”න්ති උපධාරෙන්තො ධම්මසොසකකම්මං දිස්වා තතො පට්ඨාය තං
 කම්මං කරොන්තො මහාජනං සමාදාපෙන්වා “පුඤ්ඤානි කරොථ, උපොසථදිවසෙසු
 උපොසථං සමාදියථ, දානං දෙථ, ධම්මං සුඤ්ඤාං, බුද්ධරතනාදිහි සදිසං අඤ්ඤං නාම
 නත්ථී, තිණ්ණං රතනානං සක්කාරං කරොථා”ති උග්ගසොසෙන්තො විවරාමී. තස්ස
 මය්හං සද්දං සුත්වා බුද්ධපිතා බන්ධුමතිමහාරාජා මං පක්කොසාපෙන්වා, “තාත, කිං
 කරොන්තො විවරසී”ති පුච්ඡිත්වා, “දෙව, තිණ්ණං රතනානං ගුණං පකාසෙන්වා
 මහාජනං පුඤ්ඤකම්මෙසු සමාදාපෙන්තො විවරාමී”ති වුත්තෙ, “කත්ථ නිසින්තො
 විවරසී”ති මං පුච්ඡිත්වා “පදසාව, දෙවා”ති මයා වුත්තෙ, “තාත, න ත්වං එවං
 විවරතුං අරහසී, ඉමං පුප්ඵදාමං පිලන්ධිත්වා අස්සපිට්ඨෙ නිසින්තොව විවරා”ති
 මය්හං මුත්තාදාමසදිසං පුප්ඵදාමං දත්වා දන්තං අස්සං අදාසී. අථ මං රඤ්ඤා
 දින්නපරිභාරෙන තට්ඨ උග්ගසොසෙන්වා විවරන්තං පුන රාජා පක්කොසාපෙන්වා,
 “තාත, කිං කරොන්තො විවරසී”ති පුච්ඡිත්වා “තදෙව, දෙවා”ති වුත්තෙ, “තාත,
 අස්සොපි තෙ නානුච්ඡවිකො, ඉධ නිසිදිත්වා විවරා”ති චතුසින්ධවයුත්තරථං අදාසී.
 තතියවාරෙපි මෙ රාජා සද්දං සුත්වා පක්කොසාපෙන්වා, “තාත, කිං කරොන්තො
 විවරසී”ති පුච්ඡිත්වා “තදෙව, දෙවා”ති වුත්තෙ, “තාත, රථොපි තෙ
 නානුච්ඡවිකො”ති මය්හං මහන්තං භොගක්ඛන්ධං මහාපසාධනඤ්ච දත්වා එකඤ්ච
 හත්ථීං අදාසී. ස්වාහං සබ්බාහරණපටිමණ්ඩිතො හත්ථික්ඛන්ධෙ නිසින්තො අසීති
 වස්සසහස්සානි ධම්මසොසකකම්මං අකාසී, තස්ස මෙ එත්තකං කාලං කායතො
 වන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති. ඉදං මයා කතකම්මන්ති.

එවං සො අත්තතො පුබ්බකම්මං කට්ඨන්වා ආකාසෙ නිසින්තොව තෙජොධාතුං
 සමාපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බාසී. සරීරෙ අග්ගිජාලා උට්ඨන්තිවා මංසලොහිතං ඤාපෙසී,
 සුමනපුප්ඵානි විය ධාතුයො අවසිස්සිංසු. සත්ථා සුද්ධවත්ථං පසාරෙසී, ධාතුයො
 තත්ථ පතිංසු. තා පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා චතුමහාපටෙ ථූපං කාරෙසී “මහාජනො
 වන්දිත්වා පුඤ්ඤභාගී භවිස්සති”ති. හික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසු,
 “ආවුසො, සන්තතිමහාමත්තො ගාථාවසානෙ අරහත්තං පත්වා
 අලඬකතපටියත්තොයෙව ආකාසෙ නිසිදිත්වා පරිනිබ්බුතො, කිං නු බො එතං
 ‘සමණො’ති වත්තුං වට්ටති උදාහු බ්‍රාහ්මණො”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ,
 හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්තා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ,

“හික්බවෙ, මම පුත්තං ‘සමණො’ තිපි වත්තුං වට්ටති, ‘බ්‍රාහ්මණො’ තිපි වත්තුං වට්ටතියෙවා” ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

142.

අලඬිකතො වෙපි සමං චරෙය්‍ය,
සන්නො දන්නො නියතො බ්‍රහ්මචාරී;
සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං,
සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස හික්ඛු” ති.

තත්ථ අලඬිකතොති වත්ථාහරණෙනි පටිමණ්ඩිතො. තස්සත්ථො –
වත්ථාලඬිකාරාදීහි අලඬිකතො වෙපි පුග්ගලො කායාදීහි සමං චරෙය්‍ය,
රාගාදිවූපසමෙන සන්නො ඉන්ද්‍රියදමනෙන දන්නො චතුමග්ගතියමෙන නියතො
සෙට්ඨවරියාය බ්‍රහ්මචාරී කායදණ්ඩාදීනං ඔරොපිතතාය සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය
දණ්ඩං. සො ඵවරූපො බාහිතපාපත්තා බ්‍රාහ්මණොතිපි සමිතපාපත්තා සමණොතිපි
හින්නකිලෙසත්තා හික්ඛුතිපි වත්තබ්බොයෙවති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සන්නතිමහාමත්තවත්ථු නවමං.

10. පිලොතිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

හිරිනිසෙධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්නො
පිලොතිකත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

ඵකස්මිඤ්ඤි සමයෙ ආනන්දත්ථෙරො ඵකං පිලොතිකඛණ්ඩනිවත්ථං කපාලං
ආදාය හික්බාය වරන්තං දාරකං දිස්වා “කිං තෙ ඵචං විවරිත්වා ජීවනතො පබ්බජ්ජා
න උත්තරිතරා” ති වත්වා, “හන්තෙ, කො මං පබ්බාජෙස්සති” ති චුත්තෙ “අහං
පබ්බාජෙස්සාමි” ති තං ආදාය ගන්ත්වා සහත්ථා න්භාපෙත්වා කම්මට්ඨානං දත්වා
පබ්බාජෙසි. තඤ්ච පන නිවත්ථපිලොතිකඛණ්ඩං පසාරෙත්වා ඔලොකෙත්තො
පරිස්සාවනකරණමත්තම්පි ගය්හූපගං කඤ්චි පදෙසං අදිස්වා කපාලෙන සද්ධිං
ඵකිස්සා රුක්ඛසාඛාය යපෙසි. සො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො බුද්ධානං
උප්පන්නලාභසක්කාරං පරිභුඤ්ජමානො මහග්ඝානි විවරානි අවිජාදෙත්වා
විවරන්නො ථූලසරීරො හුත්වා උක්කණ්ඨිත්වා “කිං මෙ ජනස්ස සද්ධාදෙය්‍යං
නිවාසෙත්වා විවරණෙන, අත්තනො පිලොතිකමෙව නිවාසෙස්සාමි” ති තං යානං
ගන්ත්වා පිලොතිකං ගහෙත්වා “අහිරික නිල්ලජ්ජ ඵවරූපානං වත්ථානං
අවිජාදනට්ඨානං පහාය ඉමං පිලොතිකඛණ්ඩං නිවාසෙත්වා කපාලහත්ථො හික්බාය
වරිතුං ගච්ඡසි” ති තං ආරම්මණං කත්වා අත්තනාව අත්තානං ඔවදි, ඔවදන්තස්සෙව
පනස්ස චිත්තං සන්නිසිදි. සො තං පිලොතිකං තත්ථෙව පටිසාමෙත්වා නිවත්තිත්වා
විහාරමෙව ගතො. සො කතිපාහච්චයෙන පුනපි උක්කණ්ඨිත්වා තථෙව වත්වා
නිවත්ති, පුනපි තථෙවති. තං ඵචං අපරාපරං විවරන්තං දිස්වා හික්ඛු “කහං,

ආවුසො, ගව්ඡස්සි’ ති පුච්ඡන්ති. සො “ආවරියස්ස සන්තිකං ගව්ඡාමාවුසො” ති වත්ථා එතෙනෙව නිභාරෙන අත්තනො පිලොතිකඛණ්ඩමෙව ආරම්මණං කත්ථා අත්තානං නිසෙධෙත්ථා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. භික්ඛු ආහංසු – “කිං, ආවුසො, න දානි ආවරියස්ස සන්තිකං ගව්ඡස්සි, නනු අයං තෙ විවරණමග්ගො” ති. ආවුසො, ආවරියෙන සද්ධිං සංසග්ගෙ සති ගතොම්හි, ඉදානි පන මෙ ඡින්නො සංසග්ගො, තෙනස්ස සන්තිකං න ගව්ඡාමිති. භික්ඛු තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – “හත්තෙ, පිලොතිකත්ථෙරො අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති” ති. කිමාහ, භික්ඛවෙති? ඉදං නාම, හත්තෙති. තං සුත්ථා සත්ථා “ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො සංසග්ගෙ සති ආවරියස්ස සන්තිකං ගතො, ඉදානි පනස්ස සංසග්ගො ඡින්නො, අත්තනාව අත්තානං නිසෙධෙත්ථා අරහත්තං පත්තො” ති වත්ථා ඉමා ගාථා අභාසි –

143.

“භිරිනිසෙධො පුරිසො, කොචි ලොකස්මිං විජ්ජති;
යො නිද්දං අපබොධෙති, අස්සො හද්‍රො කසාමිව.

144.

“අස්සො යථා හද්‍රො කසානිවිට්ඨො,
ආතාපිනො සංවෙගිනො හවාථ;
සද්ධාය සිලෙන ව විරියෙන ව,
සමාධිනා ධම්මවිනිච්ඡයෙන ව;
සම්පන්නවිජ්ජාවරණා පතිස්සතා,
ජහිස්සථ දුක්ඛමිදං අනප්පක” ති.

තත්ථ අත්තො උප්පන්නං අකුසලවිතක්කං භිරියා නිසෙධෙතිති භිරිනිසෙධො. කොචි ලොකස්මිත්ති එවරුපො පුග්ගලො දුල්ලහො, කොචිදෙව ලොකස්මිං විජ්ජති. යො නිද්දන්ති අප්පමත්තො සමණධම්මං කරොත්තො අත්තනො උප්පන්නං නිද්දං අපහරත්තො බුජ්ඣතිති අපබොධෙති. කසාමිථානි යථා හද්‍රො අස්සො අත්තති පතමානං කසං අපහරති, අත්තති පතිතුං න දෙති. යො එවං නිද්දං අපබොධෙති, සො දුල්ලහොති අත්ථො.

දුතියගාථාය අයං සඬ්ඛෙපත්ථො – “භික්ඛවෙ, යථා හද්‍රො අස්සො පමාදමාගම්ම කසාය නිවිට්ඨො, අහම්පි නාම කසාය පහටො” ති අපරභාගෙ ආතප්පං කරොති, එවං තුම්හෙපි ආතාපිනො සංවෙගිනො හවාථ, එවංභූතා ලොකියලොකුත්තරාය දුට්ඨාය සද්ධාය ව චතුපාරිසුද්ධිසිලෙන ව කායිකචෙතසිකවිරියෙන ව අට්ඨසමාපත්තිසමාධිනා ව කාරණාකාරණජානනලක්ඛණෙන ධම්මවිනිච්ඡයෙන ව සමන්තාගතා භුත්ථා තිස්සන්තං වා අට්ඨන්තං වා විජ්ජානං, පඤ්චදසන්තඤ්ච වරණානං සම්පත්තියා සම්පන්නවිජ්ජාවරණා. උපට්ඨිතසතිතාය පතිස්සතා භුත්ථා ඉදං අනප්පකං වට්ටදුක්ඛං පජහිස්සථාති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

පිලොතිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. සුබසාමණෙරවත්ථු

උදකඤ්ඤි නයන්තීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සුබසාමණෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

අතීතස්මිඤ්ඤි බාරාණසිසෙට්ඨිනො ගන්ධකුමාරො නාම පුත්තො අහොසි. රාජා තස්ස පිතරි කාලකතෙ තං පක්කොසාපෙත්වා සමස්සාසෙත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන තස්සෙව සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. සො තතො පට්ඨාය ගන්ධසෙට්ඨිති පඤ්ඤාසි. අථස්ස භණ්ඩාගාරිකො ධනගබ්භද්වාරං විවරිත්වා, “සාමි, ඉදං තෙ එත්තකං පිතු ධනං, එත්තකං පිතාමහාදීන”න්ති නිහරිත්වා දස්සෙසි. සො තං ධනරාසිං ඔලොකෙන්වා ආහ – “කිං පන තෙ ඉමං ධනං ගහෙන්වා න ගමිංසු”ති. “සාමි, ධනං ගහෙන්වා ගතා නාම නත්ථි. අත්තනා කතං කුසලාකුසලමෙව හි ආදාය සත්තා ගච්ඡන්ති”ති. සො වින්තෙසි – “තෙ බාලතාය ධනං සණ්ඨාපෙත්වා පභාය ගතා, අහං පනෙතං ගහෙන්වාග ගමිස්සාමි”ති. එවං පන වින්තෙන්තො “දානං වා දස්සාමි, පූජං වා කරිස්සාමි”ති අවින්තෙන්වා “ඉදං සබ්බං බාදිත්වාග ගමිස්සාමි”ති වින්තෙසි. සො සතසහස්සං විස්සජ්ජෙන්වා එලිකමයං න්භානකොට්ඨකං කාරෙසි, සතසහස්සං දත්වා එලිකමයමෙව න්භානඵලකං, සතසහස්සං දත්වා නිසීදනපල්ලඞ්කං, සතසහස්සං දත්වා භොජනපානිං, සතසහස්සමෙව දත්වා භොජනට්ඨානෙ මණ්ඩපං කාරාපෙසි, සතසහස්සං දත්වා භොජනපානියා ආසිත්තකූපධානං කාරෙසි, සතසහස්සෙනෙව ගෙහෙ සීහපඤ්ජරං සණ්ඨාපෙසි, අත්තනො පාතරාසත්ථාය සහස්සං අදාසි, සායමාසත්ථායපි සහස්සමෙව. පුණ්ණමදිවසෙ පන භොජනත්ථාය සතසහස්සං දාපෙසි, තං භත්තං භුඤ්ජනදිවසෙ සතසහස්සං විස්සජ්ජෙන්වා නගරං අලඞ්කරිත්වා හෙරිං වරාපෙසි – “ගන්ධසෙට්ඨිස්ස කිර භත්තභුඤ්ජනාකාරං ඔලොකෙන්තු”ති.

මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චෙ බන්ධිත්වා සන්තිපති. සොපි සතසහස්සග්ගස්සනකෙ න්භානකොට්ඨකෙ සතසහස්සග්ගස්සනකෙ ඵලකෙ නිසීදිත්වා සොළසහි ගන්ධොදකසට්ඨි නිහත්වා තං සීහපඤ්ජරං විවරිත්වා තස්මිං පල්ලඞ්කෙ නිසීදි. අථස්ස තස්මිං ආසිත්තකූපධානෙ තං පානිං යපෙත්වා සතසහස්සග්ගස්සනකං භොජනං වඩ්ඪෙසු. සො නාටකපරිවූතො එවරූපාය සම්පත්තියා තං භොජනං භුඤ්ජති. අපරෙන සමයෙන එකො ගාමිකමනුස්සො අත්තනො පරිබ්බයාහරණත්ථං දාරුආදීනි යානකෙ පක්ඛිපිත්වා නගරං ගන්ත්වා සභායකස්ස ගෙහෙ නිවාසං ගණ්හි. තදා පන පුණ්ණමදිවසො හොති. “ගන්ධසෙට්ඨිනො භුඤ්ජනලීලං ඔලොකෙන්තු”ති නගරෙ හෙරිං වරාපෙසි. අථ නං සභායකො ආහ – “සම්ම, ගන්ධසෙට්ඨිනො තෙ භුඤ්ජනලීලං දිට්ඨපුබ්බ”න්ති. “න දිට්ඨපුබ්බං, සම්මා”ති. “තෙන හි එහි, ගච්ඡාම, අයං නගරෙ හෙරි වරති, එතස්ස මහාසම්පත්තිං.

පස්සාමා''ති නගරවාසී ජනපදවාසී ගහෙන්වා අගමාසි. මහාජනොපි මඤ්චාතිමඤ්චෙ අභිරුහිත්වා පස්සති. ගාමවාසී භත්තගන්ධං සායිත්වා නගරවාසී. ආහ - ''මය්හං එතාය පාතියා භත්තපිණ්ඩෙ පිපාසා ජාතා''ති. සම්ම, මා එතං පත්ථයි, න සක්කා ලද්ධුන්ති. සම්ම, අලහන්තො න ජීවිස්සාමිති. සො තං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො පරිසපරියන්තෙ යත්වා ''පණමාමි තෙ, සාමි''ති තික්ඛන්තුං මහාසද්දං නිච්ඡාරෙන්වා ''කො එසො''ති වුත්තෙ අහං, සාමිති. ''කිමෙත''න්ති. ''අයං එකො ගාමවාසී තුම්භාකං පාතියං භත්තපිණ්ඩෙ පිපාසං උපාදෙසි, එකං භත්තපිණ්ඩං දාපෙථා''ති. ''න සක්කා ලද්ධු''න්ති. ''කිං, සම්ම, සුතං තෙ''ති? ''සුතං මෙ, අපිව ලහන්තො ජීවිස්සාමි, අලහන්තස්ස මෙ මරණං භවිස්සති''ති. සො පුනපි චිරවි - ''අයං කිර, සාමි, අලහන්තො මරිස්සති, ජීවිතමස්ස දෙථා''ති. අම්භො භත්තපිණ්ඩො නාම සතම්පි අග්ගති, සතද්වයම්පි අග්ගති. යො යො යාවති, තස්ස තස්ස දදමානො අහං කිං භුඤ්ජිස්සාමිති? සාමි, අයං අලහන්තො මරිස්සති, ජීවිතමස්ස දෙථාති. න සක්කාව මුධා ලද්ධුං, යදි පන අලහන්තො න ජීවති, තිණි සංවච්ඡරාති මම ගෙහෙ හතිං කරොතු, එවමස්ස භත්තපාතිං දාපෙස්සාමිති. ගාමවාසී තං සුත්වා ''එවං භොතු, සම්මා''ති සභායකං වත්වා පුත්තදාරං පභාය ''භත්තපාතිඅත්ථාය තිණි සංවච්ඡරාති හතිං කරිස්සාමි''ති සෙට්ඨිස්ස ගෙහං පාවිසි. සො හතිං කරොන්තො සබ්බකිච්චාති සක්කච්චං අකාසි. ගෙහෙ වා අරඤ්ඤෙ වා රත්තිං වා දිවා වා සබ්බාති කත්තබ්බකම්මාති කතානෙව පඤ්ඤායිංසු. ''භත්තහතිකො''ති ව වුත්තෙ සකලනගරෙපි පඤ්ඤායි. අථස්ස දිවසෙ පරිපුණ්ණෙ භත්තවෙය්‍යාවටිකො ''භත්තහතිකස්ස, සාමි, දිවසො පුණ්ණො, දුක්කරං තෙන කතං තිණි සංවච්ඡරාති හතිං කරොන්තෙන, එකම්පි කම්මං න කොපිතපුබ්බ''න්ති ආහ.

අථස්ස සෙට්ඨි අත්තනො සායපාතරාසත්ථාය ද්වෙ සහස්සාති, තස්ස පාතරාසත්ථාය සහස්සන්ති තිණි සහස්සාති දාපෙත්වා ආහ - ''අජ්ජ මය්හං කත්තබ්බං පරිහාරං තස්සෙව කරොථා''ති. වත්වා ව පන යපෙත්වා එකං වින්තාමණිං නාම පියහරියං අවසෙසජනම්පි ''අජ්ජ තමෙව පරිවාරෙථා''ති වත්වා සබ්බසම්පත්තිං තස්ස නිය්‍යාදෙසි. සො සෙට්ඨිනො න්භානොදකෙන තස්සෙව කොට්ඨකෙ තස්මිං එලකෙ නිසින්නො න්භත්වා තස්සෙව නිවාසනසාටකෙ නිවාසෙත්වා තස්සෙව පල්ලඬිකෙ නිසිදි. සෙට්ඨිපි නගරෙ හෙරිං වරාපෙසි - ''භත්තහතිකො ගන්ධසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ තිණි සංවච්ඡරාති හතිං කත්වා පාතිං ලභි, තස්ස භුඤ්ජනසම්පත්තිං ඔලොකෙන්තු''ති. මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චෙ අභිරුහිත්වා පස්සති, ගාමවාසීස්ස ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං කම්පනාකාරජපත්තං අභොසි. නාටකා පරිවාරෙන්වා අට්ඨස්සු, තස්ස පුරතො භත්තපාතිං වඩ්ඪෙත්වා යපයිංසු. අථස්ස භත්ථධොවනවෙලාය ගන්ධමාදනෙ එකො පච්චෙකබුද්ධො සත්තමෙ දිවසෙ සමාපත්තිනො වුට්ඨාය ''කත්ථ නු ඛො අජ්ජ භික්ඛාචාරත්ථාය ගච්ඡාමි''ති උපධාරෙන්තො භත්තහතිකං අද්දස. අථ සො ''අයං තිණි සංවච්ඡරාති හතිං කත්වා භත්තපාතිං ලභි, අත්ථි නු ඛො එතස්ස සද්ධා, නත්ථි''ති උපධාරෙන්තො ''අත්ථි''ති ඤත්වා ''සද්ධාපි එකච්චෙ සඬිගහං කාතුං න

සක්කොන්ති, සක්ඛිස්සති නු බො මෙ සඬගහං කාතු”න්ති චින්තෙත්වා “සක්ඛිස්සති වෙව මම ව සඬගහකරණං නිස්සාය මහාසම්පත්තිං ලභිස්සති”ති ඤාත්වා විවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පරිසන්තරෙන ගන්ත්වා තස්ස පුරතො ධීතමෙව අත්තානං දස්සෙසි.

සො පච්චෙකඛුද්ධං දිස්වා චින්තෙසි – “අහං පුබ්බෙ අදින්නභාවෙන එකිස්සා හත්තපාතියා අත්ථාය තීණි සංවච්ඡරානි පරගෙහෙ හතිං අකාසිං, ඉදානි මෙ ඉදං හත්තං එකං රත්තින්දිවං රක්ඛෙය්‍යා, සවෙ පන නං අය්‍යස්ස දස්සාමි, අනෙකානිපි කප්පකොට්ඨසහස්සානි රක්ඛිස්සති, අය්‍යස්සෙව නං දස්සාමි”ති. සො තීණි සංවච්ඡරානි හතිං කත්වා ලද්ධහත්තපාතිතො එකපිණ්ඩමිපි මුඛෙ අට්ඨපෙත්වා තණ්හං විනොදෙත්වා සයමෙව පාතිං උක්ඛිපිත්වා පච්චෙකඛුද්ධස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පාතිං අඤ්ඤස්ස හත්ථෙ දත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පාතිං වාමහත්ථෙන ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන තස්ස පත්තෙ හත්තං ආකිරි. පච්චෙකඛුද්ධො හත්තස්ස උපඨිඨසෙසකාලෙ පත්තං හත්ථෙන පිද්දති. අථ නං සො ආහ – “හන්තෙ, එකොව පටිවිසො න සක්කා ද්විධා කාතුං, මා මං ඉධලොකෙන සඬගණ්හථ, පරලොකෙන සඬගහමෙව කරොථ, සාවසෙසං අකත්වා නිරවසෙසමෙව දස්සාමි”ති. අත්තනො හි ථොකමිපි අනවසෙසෙත්වා දින්නං නිරවසෙසදානං නාම, තං මහජ්ජලං හොති. සො තථා කරොන්තො සබ්බං දත්වා පුන වන්දිත්වා ආහ – “හන්තෙ, එකං හත්තපාතිං නිස්සාය තීණි සංවච්ඡරානි මෙ පරගෙහෙ හතිං කරොන්තෙන දුක්ඛං අනුභූතං, ඉදානි මෙ නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සුඛමෙව හොතු, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගී අස්ස”න්ති. පච්චෙකඛුද්ධො “එවං හොතු, වින්තාමණි විය තෙ සබ්බකාමදදො මනොසඬකප්පා පුණ්ණවන්දො විය පුරෙත්තු”ති අනුමොදනං කරොන්තො –

“ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පුරෙත්තු සඬකප්පා, වන්දො පන්තරසො යථා.

“ඉච්ඡිතං පත්ථිකං තුය්හං, ඛිජ්ජමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පුරෙත්තු සඬකප්පා, මණි ජොතිරසො යථා”ති. –

වත්වා “අයං මහාජනො යාව ගන්ධමාදනපබ්බතගමනා මං පස්සන්තො තිට්ඨතු”ති අධිට්ඨාය ආකාසෙන ගන්ධමාදනං අගමාසි.

මහාජනොපි නං පස්සන්තොව අට්ඨාසි. සො තත්ථ ගන්ත්වා තං පිණ්ඩපාතං පඤ්චසතානං පච්චෙකඛුද්ධානං විහජිත්වා අදාසි. සබ්බෙ අත්තනො පහොනකං ගණ්හිංසු. “අප්පො පිණ්ඩපාතො කථං පහොසි”ති න චින්තෙතබ්බං. වත්තාරි හි අවින්තෙය්‍යානි (අ. නි. 4.77) චුත්තානි, තත්‍රායං පච්චෙකඛුද්ධවිසයොති. මහාජනො පච්චෙකඛුද්ධානං පිණ්ඩපාතං විහජිත්වා දියාමානං දිස්වා සාධුකාරසහස්සානි පවත්තෙසි, අසනිසතනිපාකසද්දො විය අහොසි. තං සුත්වා ගන්ධසෙට්ඨි චින්තෙසි – “හත්තහතිකො මයා දින්නසම්පත්තිං ධාරෙතුං නාසක්ඛි මඤ්ඤෙ, තෙනායං

මහාජනෝ පරිභාසං කරොන්තො සන්තිපතිතො නදති” ති. සො තප්පවත්තිජානනත්ථං මනුස්සෙ පෙසෙසි. තෙ ආගන්ත්වා “සම්පත්තිධාරකා නාම, සාමි, එවං භොන්තු” ති වත්වා තං පවත්තිං ආරොවෙසුං. සෙට්ඨි තං සුත්වාච පඤ්චවණ්ණාය පීතියා චුට්ඨසරීරො හුත්වා “අහො දුක්කරං තෙන කතං, අහං එත්තකං කාලං එවරුපාය සම්පත්තියා ධීතො කිඤ්චි දාතුං නාසක්ඛි” න්ති තං පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර තයා ඉදං නාම කත” න්ති පුච්ඡිත්වා “ආම, සාමි” ති වුත්තෙ, “හන්ද, සහස්සං ගහෙත්වා තව දානෙ මය්හම්පි පත්තිං දෙහි” ති ආහ. සො තථා අකාසි. සෙට්ඨිපිස්ස සබ්බං අත්තනො සන්තකං මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අදාසි.

වතස්සො හි සම්පදා නාම – වත්ථුසම්පදා, පච්චයසම්පදා, චෙතනාසම්පදා, ගුණාතිරෙකසම්පදානි. තත්ථ නිරොධසමාපත්තිරහො අරහා වා අනාගාමී වා දක්ඛිණෙය්‍යො වත්ථුසම්පදා නාම. පච්චයානං ධම්මෙන සමෙන උප්පත්ති පච්චයසම්පදා නාම. දානතො පුබ්බෙ දානකාලෙ පච්ඡා භාගෙති තිසු කාලෙසු චෙතනාය සොමනස්සහගතඤ්ඤාණසම්පයුත්තභාවො චෙතනාසම්පදා නාම. දක්ඛිණෙය්‍යස්ස සමාපත්තිතො වුට්ඨිතභාවො ගුණාතිරෙකසම්පදා නාමාති. ඉමස්ස ච ඛිණාසවො පච්චෙකඛුද්ධො දක්ඛිණෙය්‍යා, හතිං කත්වා ලද්ධභාවෙන පච්චයො ධම්මතො උප්පන්තො, තිසු කාලෙසු පරිසුද්ධා චෙතනා, සමාපත්තිතො වුට්ඨිතමත්තො පච්චෙකඛුද්ධො ගුණාතිරෙකොති වතස්සොපි සම්පදා නිප්ඵන්තා. එතාසං ආනුභාවෙන දිට්ඨෙව ධම්මෙ මහාසම්පත්තිං පාපුණන්ති. තස්මා සො සෙට්ඨිතො සන්තිකා සම්පත්තිං ලභි. අපරහාගෙ ච රාජාපි ඉමිනා කතකම්මං සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා සහස්සං දත්වා පත්තිං ගහෙත්වා තුට්ඨමානසො මහන්තං භොගක්ඛන්ධං දත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. හත්තහතිකසෙට්ඨිතිස්ස නාමං අකාසි. සො ගන්ධසෙට්ඨිනා සද්ධිං සභායො හුත්වා එකතො බාදන්තො පිචන්තො යාවතායුකං යත්වා තතො වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සාරිපුත්තත්ථෙරස්සුපට්ඨාකකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. අථස්ස මාතා ලද්ධගබ්භපරිහාරා කතිපාහච්චයෙන “අහො වතාහං පඤ්චසතෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සතරසභොජනං දත්වා කාසායවත්ථනිවත්ථා සුවණ්ණසරකං ආදාය ආසනපරියන්තෙ නිසින්තා තෙසං භික්ඛුනං උච්ඡිට්ඨාවසෙසකං පරිභුඤ්ජෙය්‍ය” න්ති දොහළිනී හුත්වා තථෙව කත්වා දොහළුං පටිවිනොදෙසි. සා සෙසමඬ්ඨගලෙසුපි තථාරූපමෙව දානං දත්වා පුත්තං විජායිත්වා නාමග්ගහණදිවසෙ “පුත්තස්ස මෙ, හන්තෙ, සික්ඛාපදානි දෙථා” ති ථෙරං ආහ. ථෙරො “කිමස්ස නාම” න්ති පුච්ඡි. “හන්තෙ, පුත්තස්ස මෙ පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය ඉමස්මිං ගෙහෙ කස්සචි දුක්ඛං නාම න භූතපුබ්බං, තෙනෙවස්ස සුබ්බකුමාරොති නාමං හවිස්සති” ති වුත්තෙ තදෙවස්ස නාමං ගහෙත්වා සික්ඛාපදානි අදාසි.

තදා එවඤ්චස්ස මාතු “නාහං මම පුත්තස්ස අජ්ඣාසයං භින්දිස්සාමි” ති චිත්තං උප්පජ්ජි. සා තස්ස කණ්ණවිජ්ඣානමඬ්ඨගලාදීසුපි තථෙව දානං අදාසි. කුමාරොපි සත්තවස්සිකකාලෙ “ඉච්ඡාමහං, අම්ම, ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතු” න්ති ආහ. සා “සාධු, තාත, නාහං තව අජ්ඣාසයං භින්දිස්සාමි” ති ථෙරං නිමන්තෙත්වා

හොපේත්වා, “හන්තෙ, පුත්තො මෙ පබ්බජිතුං ඉච්ඡති, ඉමාහං සායන්හසමයෙ විහාරං ආනෙස්සාමි” ති ථෙරං උය්‍යාපේත්වා ඤාතකෙ සන්නිපාතෙත්වා “පුත්තස්ස මෙ ගිහිකාලෙ කත්තබ්බං කිව්වං අප්පෙව කරිස්සාමා” ති වත්වා පුත්තං අලඬිකරිත්වා මහන්තෙන සිරිසොහග්ගෙන විහාරං නෙත්වා ථෙරස්ස නිය්‍යාදෙසි. ථෙරොපි තං, “තාත, පබ්බජ්ජා නාම දුක්කරා, සක්ඛිස්සසි අභිරමිතු” ති වත්වා “කරිස්සාමි වො, හන්තෙ, ඔවාද” ති වුත්තෙ කම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාපෙසි. මාතෘපිතරොපිස්ස පබ්බජ්ජාය සක්කාරං කරොන්නා අත්තොවිහාරෙයෙව සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස සතරසහොජනං දත්වා සායං අත්තනො ගෙහං අගමංසු. අට්ඨමෙ දිවසෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො භික්ඛුසඬ්ඨසෙ ගාමං පට්ටියෙ විහාරෙ කත්තබ්බකිව්වං කත්වා සාමණෙරං පත්තච්චරං ගාහාපෙත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. සාමණෙරො අත්තරාමග්ගෙ මාතිකාදීනි දිස්වා පණ්ඩිතසාමණෙරො විය පුච්ඡි. ථෙරොපි තස්ස තථෙව ඛ්‍යාකාසි. සාමණෙරො තානි කාරණානි සුත්වා “සවෙ තුම්හෙ අත්තනො පත්තච්චරං ගණ්ඨෙය්‍යාථ, අහං නිවත්තෙය්‍ය” ති වත්වා ථෙරෙන තස්ස අප්ප්කාසයං අනින්දිත්වා, “සාමණෙර, දෙහි මම පත්තච්චර” ති පත්තච්චරෙ ගහිතෙ ථෙරං වන්දිත්වා නිවත්තමානො, “හන්තෙ, මය්‍හං ආහාරං ආහරමානො සතරසහොජනං ආහරෙය්‍යාථා” ති ආහ. කුතො තං ලභිස්සාමිති? අත්තනො පුඤ්ඤෙන අලහන්තො මම පුඤ්ඤෙන ලභිස්සථ, හන්තෙති. අථස්ස ථෙරො කුඤ්චිකං දත්වා ගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. සොපි විහාරං ආගන්ත්වා ථෙරස්ස ගබ්භං විවරිත්වා පටිසිත්වා ද්වාරං පිටාය අත්තනො කායෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා නිසීදි.

තස්ස ගුණතෙජෙන සක්කස්ස ආසනං උණ්භාකාරං දස්සෙසි. සක්කො “කිං නු ඛො එත” ති ඔලොකෙත්තො සාමණෙරං දිස්වා “සුඛසාමණෙරො අත්තනො උපප්ප්කායස්ස පත්තච්චරං දත්වා ‘සමණධම්මං කරිස්සාමි’ ති නිවත්තො, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටති” ති විත්තෙත්වා වත්තාරො මහාරාජෙ පක්කොසාපෙත්වා “ගච්ඡථ, තාතා, විහාරස්සුපවනෙ දුස්සද්දකෙ සකුණෙ පලාපෙථා” ති උය්‍යාපෙසි. තෙ තථා කත්වා සාමන්තා ආරක්ඛං ගණ්ඨිංසු. වන්දිමසුරියෙ “අත්තනො විමානානි ගහෙත්වා තිට්ඨා” ති ආණාපෙසි. තෙපි තථා කරිංසු. සයම්පි ආවිඤ්ජනට්ඨානෙ ආරක්ඛං ගණ්ඨි. විහාරො සන්නිසින්නො නිරවො අහොසි. සාමණෙරො එකග්ගවිත්තෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා තිණි මග්ගඵලානි පාපුණි. ථෙරො “සාමණෙරෙන ‘සතරසහොජනං ආහරෙය්‍යාථා’ ති වුත්තං, කස්ස නු ඛො සරෙ සක්කා ලද්ධු” ති ඔලොකෙත්තො එකං අප්ප්කාසයසම්පන්නං උපට්ඨාකතුලං දිස්වා තත්ථ ගන්ත්වා, “හන්තෙ, සාධු වො කතං අප්ප ඉධාගච්ඡන්තෙහි” ති තෙහි තුට්ඨමානසෙහි පත්තං ගහෙත්වා නිසීදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා යාව හත්තකාලං ධම්මකථං යාවිතො තෙසං සාරණියධම්මකථං කථෙත්වා කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. අථස්ස සතරසහොජනං දත්වා තං ආදාය ගන්තුකාමං ථෙරං දිස්වා “භුඤ්ජථ, හන්තෙ, අපරම්පි තෙ දස්සාමා” ති ථෙරං හොපේත්වා පුත පත්තපුරං අදංසු. ථෙරො තං ආදාය “සාමණෙරො මෙ ඡාතො” ති තුරිතතුරිතො විහාරං පායාසි. තං දිවසං සත්ථා පාතොව නික්ඛමිත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ආවජ්ජෙසි – “අප්ප සුඛසාමණෙරො උපප්ප්කායස්ස පත්තච්චරං දත්වා

‘සමණධම්මං කරිස්සාමී’ති නිවත්තො, නිප්ඵන්තං නු බො තස්ස කිව්ව’’න්ති. සො තිණ්ණංයෙව මග්ගඵලානං පත්තභාවං දිස්වා උත්තරිපි උපධාරෙන්නො ‘‘සක්ඛිස්සකායං අප්ප අරහත්තං පාපුණ්තුං, සාරිපුත්තො පන ‘සාමණෙරො මෙ ජාතො’ති වෙගෙන හත්තං ආදාය නික්ඛමති, සවෙ ඉමස්මීං අරහත්තං අප්පත්තෙ හත්තං ආහරිස්සති, ඉමස්ස අන්තරායො භවිස්සති, මයා ගන්ත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගණ්හිතුං වට්ටති’’ති වින්තෙත්වා ගන්ධකුට්තො නික්ඛමිත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ යත්වා ආරක්ඛං ගණ්හි.

ථෙරොපි හත්තං ආහරි. අථ නං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වත්තාරො පඤ්ඤෙ පුච්ඡි. පඤ්ඤාච්ඡිස්සජ්ජනාවසානෙ සාමණෙරො අරහත්තං පාපුණ්. සත්ථා ථෙරං ආමන්තෙත්වා ‘‘ගච්ඡ, සාරිපුත්ත, සාමණෙරස්ස තෙ හත්තං දෙහී’’ති ආහ. ථෙරො ගන්ත්වා ද්වාරං ආකොටෙසි. සාමණෙරොපි නික්ඛමිත්වා උපජ්ඣායස්ස වත්තං කත්වා ‘‘හත්තකිව්වං කරොහී’’ති වුත්තෙ ථෙරස්ස හත්තෙන අනත්ථිකභාවං ඤාත්වා සත්තවස්සිකකුමාරො තඬ්ඛණඤ්ඤෙව අරහත්තං පත්තො නිවාසනට්ඨානං පච්චෙක්ඛන්තො හත්තකිව්වං කත්වා පත්තං ධොවි. තස්මිං කාලෙ වත්තාරො මහාරාජානො ආරක්ඛං විස්සජ්ජෙසුං. වන්දිමසුරියාපි විමානානි මුඤ්චිංසු. සක්කොපි ආවිඤ්ජනට්ඨානෙ ආරක්ඛං විස්සජ්ජෙසි. සුරියො නහමජ්ඣං අතික්කන්තොයෙව පඤ්ඤායි. හික්ඛු ‘‘සායන්හො පඤ්ඤායති, සාමණෙරෙන ව ඉදානෙව හත්තකිව්වං කතං, කිං නු බො අප්ප පුබ්බණ්හො බලවා ජාතො, සායන්හො මන්දො’’ති වදිංසු. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘හත්තෙ, අප්ප පුබ්බණ්හො බලවා ජාතො, සායන්හො මන්දො, සාමණෙරෙන ව ඉදානෙව හත්තකිව්වං කතං, අථ ව පන සුරියො නහමජ්ඣං අතික්කන්තොයෙව පඤ්ඤායති’’ති වුත්තෙ, ‘‘හික්ඛවෙ, එවමෙවං හොති පුඤ්ඤවත්තානං සමණධම්මකරණකාලෙ. අප්ප හි වත්තාරො මහාරාජානො සාමන්තා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු, වන්දිමසුරියා විමානානි ගහෙත්වා අට්ඨංසු, සක්කො ආවිඤ්ජනකෙ ආරක්ඛං ගණ්හි, අහමිපි ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගණ්හිං, අප්ප සුබ්බසාමණෙරො මාතිකාය උදකං හරන්තෙ, උසුකාරෙ උසුං උජුං කරොන්තෙ, තච්ඡකෙ වක්කාදීනි කරොන්තෙ දිස්වා අත්තානං දමෙත්වා අරහත්තං පත්තො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

145.

‘‘උදකඤ්ඤි නයන්ති නෙත්තිකා, උසුකාරා නමයන්ති තෙජනං;
දාරුං නමයන්ති තච්ඡකා, අත්තානං දමයන්ති සුබ්බතා’’ති.

තත්ථ සුබ්බතාති සුවදා, සුබෙන ඔවදිතබ්බා අනුසාසිතබ්බාති අත්ථො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

සුබ්බසාමණෙරවත්ථු ඵකාදසමං.

දණ්ඩවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසමො වග්ගො.

11. ජරාවග්ගො

1. විසාබ්බය සභායිකානං වත්ථු

කො නු භාසො කිමානන්දොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො විසාබ්බය සභායිකායො ආරබ්භ කට්ඨෙයි.

සාවත්ථියං කිර පඤ්චසතා කුලපුත්තා “එවං ඉමා අප්පමාදවිහාරිනියො භවිස්සන්ති”ති අත්තනො අත්තනො හරියායො විසාබ්බං මහාඋපාසිකං සම්පට්ඨිජාපෙසුං. තා උය්‍යානං වා විහාරං වා ගච්ඡන්ති යො තාය සද්ධිංයෙව ගච්ඡන්ති. තා එකස්මිං කාලෙ “සත්තාහං සුරාජණො භවිස්සන්ති”ති ඡණෙ සඬ්ඝුට්ඨො අත්තනො අත්තනො සාමිකානං සුරං පටියාදෙසුං. තෙ සත්තාහං සුරාජණං කීළිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ කම්මන්තහෙරියා නික්ඛන්තාය කම්මන්තෙ අගමංසු. තාපි ඉත්ථියො “මයං සාමිකානං සම්මුඛා සුරං පාතුං න ලභිමහා, අවසෙසා සුරා ව අත්ථි, ඉදං යථා තෙ න ජානන්ති, තථා පිච්ඡසාමා”ති විසාබ්බය සන්තිකං ගන්ත්වා “ඉච්ඡාම, අයො, උය්‍යානං දට්ඨු”න්ති වත්වා “සාධු, අම්මා, තෙන හි කත්තබ්බකිච්චානි කත්වා නික්ඛමථා”ති චුත්තෙ තාය සද්ධිං ගන්ත්වා පට්ඨිජන්තාකාරෙන සුරං නිහරාපෙත්වා උය්‍යානෙ පිවිත්වා මත්තා විවරිංසු. විසාබ්බපි “අයුත්තං ඉමාහි කතං, ඉදානි මං ‘සමණස්ස ගොතමස්ස සාවිකා විසාබ්බා සුරං පිවිත්වා විවරති’ති තිත්ථියාපි ගරහිස්සන්ති”ති වින්තෙත්වා තා ඉත්ථියො ආහ – “අම්මා අයුත්තං වො කතං, මමපි අයසො උප්පාදිතො, සාමිකාපි වො කුප්ඤ්ඤිස්සන්ති, ඉදානි කිං කරිස්සාමා”ති. ගිලානාලයං දස්සයිස්සාම, අයොති. තෙන හි පඤ්ඤායිස්සප්ප සකෙන කම්මෙතාති. තා ගෙහං ගන්ත්වා ගිලානාලයං කරිංසු. අථ තාසං සාමිකා “ඉත්ථන්තාමා ව ඉත්ථන්තාමා ව කහ”න්ති පුච්ඡිත්වා “ගිලානා”ති සුත්වා “අද්ධා එතාහි අවසෙසසුරා පිතා භවිස්සන්ති”ති සල්ලක්ඛෙත්වා තා පොථෙත්වා අනායබ්බසනං පාපෙසුං. තා අපරස්මිම්පි ඡණවාලෙ තථෙව සුරං පිවිතුකාමා විසාබ්බං උපසඬ්ඤාමිත්වා, “අයො, උය්‍යානං නො නෙහි”ති වත්වා “පුබ්බෙපි මෙ තුම්හෙහි අයසො උප්පාදිතො, ගච්ඡථ, න වො අහං නෙස්සාමි”ති තාය පටික්ඛිත්තා “ඉදානි එවං න කරිස්සාමා”ති සම්මන්තයිත්වා පුන තං උපසඬ්ඤාමිත්වා ආහංසු, “අයො, බුද්ධපුජං කාතුකාමාමහා, විහාරං නො නෙහි”ති. ඉදානි අම්මා යුජ්ජති, ගච්ඡථ, පරිවච්ඡං කරොථාති. තා වඩ්ඤාටකෙහි ගන්ධමාලාදීනි ගාභාපෙත්වා සුරාපුණ්ණෙ මුට්ඨිවාරකෙ හත්ථෙහි ඔලම්බෙත්වා මහාපටෙ පාරුපිත්වා විසාබ්බං උපසඬ්ඤාමිත්වා තාය සද්ධිං විහාරං පටිසමානා එකමන්තං ගන්ත්වා මුට්ඨිවාරකෙහෙව සුරං පිවිත්වා වාරකෙ ඡඩ්ඛෙත්වා ධම්මසභායං සත්ථු පුරතො නිසීදිංසු.

විසාබා “ඉමාසං, හන්තෙ, ධම්මං කථෙථා” ති ආහ. තාපි මදවෙගෙන කම්පමානසරීරා “ඉච්චාම, ගායාමා” ති විත්තං උප්පාදෙසුං. අපේකා මාරකායිකා දෙවතා “ඉමාසං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස පුරතො විජ්ජකාරං දස්සෙස්සාමි” ති විත්තෙත්වා තාසං සරීරෙ අධිමුච්චි. තාසු එකච්චා සත්ථු පුරතො පාණිං පහරිත්වා හසිතුං, එකච්චා නච්චිතුං ආරහිංසු. සත්ථා “කිං ඉද්” ති ආවජ්ජෙත්තො තං කාරණං ඤාත්වා “න ඉදානි මාරකායිකානං ඔතාරං ලහිතුං දස්සාමි. න හි මයා එත්තකං කාලං පාරමියො පුරෙත්තෙන මාරකායිකානං ඔතාරලාහත්ථාය පුරිතා” ති තා සංවෙජෙතුං හමුකලොමතො රස්මියො විස්සජ්ජෙසි, තාවදෙව අන්ධකාරතිමිසා අහොසි. තා හීතා අහෙසුං මරණභයතජ්ජිතා. තෙන තාසං කුච්ඡියං සුරා ජීරි. සත්ථා නිසිත්තපල්ලඬකෙ අන්තරහිතො සිනෙරුමුද්ධනි යත්වා උණ්ණාලොමතො රස්මිං විස්සජ්ජෙසි, තඬ්ඬණංයෙව චන්දසහස්සුග්ගමනං විය අහොසි. අථ සත්ථා තා ඉත්ථියො ආමන්තෙත්වා “තුම්හෙහි මම සන්තිකං ආගච්ඡමානාහි පමත්තාහි ආගන්තුං න වට්ටති. තුම්හාකඤ්ඤි පමාදෙනෙව මාරකායිකා දෙවතා ඔතාරං ලහිත්වා තුම්හෙ හසාදීනං අකරණට්ඨානෙ හසාදීනි කාරාපෙසි, ඉදානි තුම්හෙහි රාගාදීනං අග්ගීනං නිබ්බාපනත්ථාය උස්සාහං කාතුං වට්ටති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

146.

“කො නු භාසො කිමානන්දො, නිච්චං පජ්ජලිතෙ සති;
අන්ධකාරෙන ඔනද්ධා, පදීපං න ගවෙසථා” ති.

තත්ථ ආනන්දොති තුට්ඨී. ඉදං චුත්තං හොති – ඉමස්මිං ලොකසන්තිවාසෙ රාගාදීහි එකාදසහි අග්ගීහි නිච්චං පජ්ජලිතෙ සති කො නු තුම්හාකං භාසො වා තුට්ඨී වා? නනු එස අකත්තබ්බරූපොයෙව. අට්ඨවත්ථුකෙන හි අවිජ්ජාන්ධකාරෙන ඔනද්ධා තුම්හෙ තස්සෙව අන්ධකාරස්ස විධමනත්ථාය කිං කාරණා ඤාණප්පදීපං න ගවෙසථ න කරොථාති.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තා ඉත්ථියො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

සත්ථා තාසං අවලසද්ධාය පතිට්ඨිතභාවං ඤාත්වා සිනෙරුමත්ථකා ඔතරිත්වා බුද්ධාසනෙ නිසීදි. අථ නං විසාබා ආහ – “හන්තෙ, සුරා නාමෙසා පාපිකා. එවරූපා හි නාම ඉමා ඉත්ථියො තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස පුරතො නිසීදිත්වා ඉරියාපට්මත්තමිපි සණ්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තියො උට්ඨාය පාණිං පහරිත්වා හසනගීතනච්චාදීනි ආරහිංසු” ති. සත්ථා “ආම, විසාබෙ, පාපිකා එව එසා සුරා නාම. එතඤ්ඤි නිස්සාය අනෙකෙ සත්තා අන්යඛ්‍යාසනං පත්තා” ති වත්වා “කදා පනෙසා, හන්තෙ, උප්පන්නා” ති චුත්තෙ තස්සා උප්පත්තිං විත්ථාරෙන කථෙතුං අතීතං ආහරිත්වා කුම්භජාතකං (ජා. 1.16.33 ආදයො) කථෙසිති.

විසාබාය සභායිකානං වත්ථු පයමං.

2. සිරිමාවත්ථු

පස්ස විත්තකතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො සිරිමං ආරබ්භ කටෙසි.

සා කිර රාජගහෙ අභිරුපා ගණිකා. එකස්මිං පන අන්තොවස්සෙ සුමනසෙට්ඨිපුත්තස්ස හරියාය පුණ්ණකසෙට්ඨස්ස ධිතාය උත්තරාය නාම උපාසිකාය අපරජ්ඣිත්වා තං පසාදෙනුකාමා තස්සා ගෙහෙ භික්ඛුසඤ්ඤාන සද්ධිං කතහත්තකිව්වං සත්ථාරං බමාපෙත්වා තං දිවසං දසබ්බස්ස හත්තානුමොදනං සුත්වා

“අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං, අසාධුං සාධුනා ජිනෙ;
ජිනෙ කදරියං දානෙන, සච්චෙනාලිකවාදින”න්ති. (ජා. 1.2.2; ධ. ප. 223)

ගාථාපරියොසානෙ සොනාපත්තිඵලං පාපුණි. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරකථා පන කොධවග්ගෙ අනුමොදනගාථාවණ්ණනායමෙව ආවිභවිස්සති. ඵවං සොනාපත්තිඵලං පත්තා පන සිරිමා දසබ්බං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං දත්වා සඬ්ඛස්ස අට්ඨකහත්තං නිබද්ධං දාපෙසි. ආදිතො පට්ඨාය නිබද්ධං අට්ඨ භික්ඛු ගෙහං ගවිජන්ති. “සජ්ජිං ගණ්හථ, ධීරං ගණ්හථා”ති ආදීති වත්වා තෙසං පත්තෙ පුරෙති. එකෙන ලද්ධං තිණ්ණමිපි වතුන්තමිපි පහොති. දෙවසිකං සොළසකභාපණපරිබ්බයෙන පිණ්ඩපාතො දීයති. අට්ඨකදිවසං එකො භික්ඛු තස්සා ගෙහෙ අට්ඨකහත්තං භුඤ්ජිත්වා තියොජනමත්ථකෙ එකං විහාරං අගමාසි. අථ නං සායං ථෙරුපට්ඨානෙ නිසින්නං පුච්ඡංසු – “ආවුසො, කහං භික්ඛං ගහෙත්වා ආගතොසි”ති. සිරිමාය අට්ඨකහත්තං මෙ භුත්තන්ති. මනාපං කත්වා දෙති, ආවුසොති. “න සක්කා තස්සා හත්තං වණ්ණෙතුං, අතිවිය පණ්ණං කත්වා දෙති, එකෙන ලද්ධං තිණ්ණමිපි වතුන්තමිපි පහොති, තස්සා පන දෙයාධම්මතොපි දස්සනමෙව උත්තරිතරං. සා හි ඉත්ථි ඵවරුපා ව ඵවරුපා වා”ති තස්සා ගුණෙ වණ්ණෙසි.

අට්ඨකො භික්ඛු තස්සා ගුණකථං සුත්වා අදස්සනෙනෙව සිනෙහං උප්පාදෙත්වා “මයා ගන්ත්වා තං දට්ඨුං වට්ටති”ති අත්තනො වස්සග්ගං කටෙත්වා තං භික්ඛුං ධීතිකං පුච්ඡිත්වා “ස්වෙ, ආවුසො, තස්මිං ගෙහෙ ත්වං සඬ්ඛත්ථෙරො හුත්වා අට්ඨකහත්තං ලභිස්සසි”ති සුත්වා තඬ්ඛණඤ්ඤෙව පත්තව්වරං ආදාය පක්කන්තොපි පාතොව අරුණෙ උග්ගතෙ සලාකග්ගං පවිසිත්වා ධීතො සඬ්ඛත්ථෙරො හුත්වා තස්සා ගෙහෙ අට්ඨකහත්තං ලභී. යො පන භික්ඛු හියොසා භුඤ්ජිත්වා පක්කාමි, තස්ස ගතවෙලායමෙව අස්සා සරීරෙ රොගො උප්පජ්ජී. තස්මා සා ආහරණානි ඔමුඤ්චිත්වා නිපජ්ජී. අථස්සා දාසියො අට්ඨකහත්තං ලභිත්වා ආගතෙ භික්ඛු දිස්වා ආරොවෙසුං. සා සහත්ථා පත්තෙ ගහෙත්වා නිසිදාපෙතුං වා පරිවිසිතුං වා අසක්කොන්ති දාසියො ආණාපෙසි – “අම්මා පත්තෙ ගහෙත්වා, අයො, නිසිදාපෙත්වා යාගුං පායෙත්වා බජ්ජකං දත්වා හත්තවෙලාය පත්තෙ පුරෙත්වා දෙථා”ති. තා “සාධු, අයො”ති භික්ඛු පවෙසෙත්වා යාගුං පායෙත්වා

බජ්ජකං දත්වා හත්තවෙලාය හත්තස්ස පත්තෙ පුරෙත්වා තස්සා ආරොවයිංසු. සා “මං පරිග්ගහෙත්වා නෙට්, අයො, වන්දිස්සාමි” ති වත්වා තාහි පරිග්ගහෙත්වා හික්ඛුනං සන්තිකං නීතා වෙධමානෙන සරීරෙන හික්ඛු වන්දි. සො හික්ඛු තං ඔලොකෙත්වා වින්තෙසි – “ගිලානාය තාව එවරුපා අයං එතිස්සා රුපසොහා, අරොගකාලෙ පන සබ්බාහරණපටිමණ්ඩිතාය ඉමිස්සා කිදිසි රුපසම්පත්ති” ති. අට්ඨස්ස අනෙකවස්සකොට්ඨන්තිවිතො කිලෙසො සමුදාවරි, සො අඤ්ඤාණි හුත්වා හත්තං භුඤ්ජිතුං අසක්කොන්තො පත්තමාදාය විහාරං ගන්ත්වා පත්තං පිට්ඨාය එකමන්තෙ යපෙත්වා වීවරං පත්ථරිත්වා නිපජ්ජි.

අට්ඨ නං එකො සභායකො හික්ඛු යාවන්තොපි භොජෙතුං නාසක්ඛි. සො ඡින්නහත්තො අහොසි. තං දිවසමෙව සායන්හසමයෙ සිරිමා කාලමකාසි. රාජා සත්ථු සාසනං පෙසෙසි – “හත්තෙ, ඡීවකස්ස කනිට්ඨහගිනී, සිරිමා, කාලමකාසි” ති. සත්ථා තං සුත්වා රඤ්ඤො සාසනං පහිණි “සිරිමාය ඤාපනකිව්චං නත්ථි, ආමකසුසානෙ තං යථා කාකසුනබ්බදයො න බ්බදන්ති, තථා නිපජ්ජාපෙත්වා රක්ඛාපෙථා” ති. රාජාපි තථා අකාසි. පටිපාටියා තයො දිවසා අතික්කන්තා, චතුත්ථෙ දිවසෙ සරීරං උද්ධුමාසි, නවහි වණමුඛෙහි පුළවා පග්ගරිංසු, සකලසරීරං හින්තං සාලිහත්තවාටි විය අහොසි. රාජා නගරෙ හෙරිං වරාපෙසි – “යපෙත්වා ගෙහරක්ඛකෙ දාරකෙ සිරිමාය දස්සනත්ථං අනාගච්ඡන්තානං අට්ඨ කභාපණානි දණ්ඨො” ති. සත්ථු සන්ති කඤ්ච පෙසෙසි – “බුද්ධස්පමුඛො කිරි හික්ඛුසඬ්ඨො සිරිමාය දස්සනත්ථං ආගච්ඡතු” ති. සත්ථා හික්ඛුනං ආරොවෙසි – “සිරිමාය දස්සනත්ථං ගමිස්සාමා” ති. සොපි දහරහික්ඛු වත්තාරො දිවසෙ කස්සවි වචනං අග්ගහෙත්වා ඡින්නහත්තොව නිපජ්ජි. පත්තෙ හත්තං පුතිකං ජාතං, පත්තෙ මලං උට්ඨහි. අට්ඨ නං සො සභායකො හික්ඛු උපසඬ්ඨකම්ත්වා, “ආවුසො, සත්ථා සිරිමාය දස්සනත්ථං ගච්ඡති” ති ආහ. සො තථා ඡාතජ්ඣක්කන්තොපි “සිරිමා” ති වුත්තපදෙයෙව සහසා උට්ඨහිත්වා “කිං හණසි” ති ආහ. “සත්ථා සිරිමං දට්ඨං ගච්ඡති, ත්වම්පි ගමිස්සසි” ති වුත්තෙ, “ආම, ගමිස්සාමි” ති හත්තං ඡඩ්ඨෙත්වා පත්තං ධොවිත්වා ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා හික්ඛුසඬ්ඨො සද්ධිං අගමාසි. සත්ථා හික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො එකපස්සෙ අට්ඨාසි, හික්ඛුනිසඬ්ඨොපි රාජපරිසාපි උපාසකපරිසාපි උපාසිකාපරිසාපි එකෙකපස්සෙ අට්ඨංසු.

සත්ථා රාජානං පුච්ඡි – “කා එසා, මහාරාජො” ති. හත්තෙ, ඡීවකස්ස හගිනී, සිරිමා, නාමාති. සිරිමා, එසාති. ආම, හත්තෙති. තෙන හි නගරෙ හෙරිං වරාපෙහි “සහස්සං දත්වා සිරිමං ගණ්හන්තු” ති. රාජා තථා කාරෙසි. එකොපි ‘හ’න්ති වා ‘හු’න්ති වා වදන්තො නාම නාහොසි. රාජා සත්ථු ආරොවෙසි – “න ගණ්හන්ති, හත්තෙ” ති. තෙන හි, මහාරාජ, අග්ගං ඔහාරෙහීති. රාජා “පඤ්චසතානි දත්වා ගණ්හන්තු” ති හෙරිං වරාපෙත්වා කඤ්චි ගණ්හනකං අදිස්වා “අඬ්ඨතෙය්‍යානි සතානි, ද්වෙ සතානි, සතං, පණ්ණාසං, පඤ්චවීසති කභාපණෙ, දස කභාපණෙ, පඤ්ච කභාපණෙ, එකං කභාපණං අඬ්ඨං, පාදං, මාසකං, කාකණිකං දත්වා සිරිමං ගණ්හන්තු” ති හෙරිං වරාපෙසි. කොචි තං න ඉච්ඡි. “මුඛාපි ගණ්හන්තු” ති හෙරිං වරාපෙසි. ‘හ’න්ති වා ‘හු’න්ති වා වදන්තො නාම නාහොසි. රාජා “මුඛාපි, හත්තෙ,

ගණ්භන්තො නාම නත්ථි”ති ආහ. සත්ථා “පස්සථ, භික්ඛවෙ, මහාජනස්ස පියං මාතුගාමං, ඉමස්මිංයෙව නගරෙ සහස්සං දත්වා පුබ්බෙ එකදිවසං ලභිංසු, ඉදානි මුදා ගණ්භන්තොපි නත්ථි, එවරුපං නාම රුපං ඛයවයජ්ජත්තං, පස්සථ, භික්ඛවෙ, ආතුරං අත්තභාව”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

147.

“පස්ස චිත්තකතං බිම්බං, අරුකායං සමුස්සිතං;
ආතුරං බහුසඤ්චප්පං, යස්ස නත්ථි ධුවං යිති”ති.

තත්ථ චිත්තකතන්ති කතචිත්තං, වත්ථාහරණමාලාලත්තකාදිහි විචිත්තන්ති අත්ථො. බිම්බන්ති දිසාදියුත්තට්ඨානෙසු දිසාදිහි අභිගපච්චඩ්ගෙහි සණ්ඨිතං අත්තභාවං. අරුකායන්ති නවන්තං වණුමුඛානං වසෙන අරුභූතං කායං. සමුස්සිතන්ති තිහි අට්ඨස්සතෙහි සමුස්සිතං. ආතුරන්ති සබ්බකාලං ඉරියාපථාදිහි පරිහරිතබ්බතාය නිව්චගිලානං. බහුසඤ්චප්පන්ති මහාජනෙන බහුදා සඤ්චප්පිතං. යස්ස නත්ථි ධුවං යිති යස්ස ධුවභාවො වා යිතිභාවො වා නත්ථි, එකන්තෙන හෙදනවිකිරණවිද්ධංසනධම්මමෙවෙනං, ඉමං පස්සථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසිතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි, සොපි භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිති.

සිරිමාවන්ථු දුතියං.

3. උත්තරාට්ඨවන්ථු

පරිජිණ්ණමිදන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උත්තරාට්ඨං නාම භික්ඛුනිං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

ට්ඨි කිර වීසවස්සසතිකා ජාතියා පිණ්ඩාය වරින්වා ලද්ධපිණ්ඩපාතා අන්තරවිටීයං එකං භික්ඛුං දිස්වා පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡන්වා තස්ස අපට්ඨිකිපිත්වා ගණ්භන්තස්ස සබ්බං දත්වා නිරාහාරා අහොසි. එවං දුතියෙපි තතියෙපි දිවසෙ තස්සෙව භික්ඛුනො තස්මිංයෙව යානෙ හත්තං දත්වා නිරාහාරා අහොසි, චතුත්ථෙ දිවසෙ පන පිණ්ඩාය වරන්ති එකස්මිං සම්බාධට්ඨානෙ සත්ථාරං දිස්වා පට්ඨිකමන්ති ඔලම්බන්තං අත්තනො විවරකණ්ණං අක්කමිත්වා සණ්ඨාතුං අසක්කොන්ති පරිවත්තිත්වා පති. සත්ථා තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා, “හගිනි, පරිජිණ්ණො තෙ අත්තභාවො න විරස්සෙව හිජ්ජිස්සති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

148.

“පරිජිණ්ණමිදං රුපං, රොගනිලං පහඩ්ගුරං;
හිජ්ජති පුත්තිසන්දෙහො, මරණන්තඤ්ඤි ජීවිත”න්ති.

තස්සත්ථො – භගිනි ඉදං තව සරීරසඬ්ඛාතං රූපං මහල්ලකභාවෙන පරිජිණ්ණං,
තඤ්ච ඛො සබ්බරොගානං නිවාසට්ඨානට්ඨයෙන රොගනීලං, යථා ඛො පන
තරුණොපි සිඬ්ඛාලො “ජරසිඬ්ඛාලො”ති වුච්චති, තරුණොපි ගලොවීලතා
“පුතිලතා”ති වුච්චති, එවං තද්වුජාතං සුවණ්ණවණ්ණමිපි සමානං නිච්චං
පග්ගරණට්ඨයෙන පුතිතාය පහඬ්ගුරං, සො එස පුතිකො සමානො තව දෙහො භිජ්ජති,
න විරස්සෙව භිජ්ජස්සතීති වෙදිතබ්බො. කිං කාරණං? මරණන්තඤ්ඤි ජීවිතං යස්මා
සබ්බසත්තානං ජීවිතං මරණපරියොසානමෙවාති වුත්තං හොති.

දෙසනාවසානෙ සා ථෙරී සොතාපත්තිඵලං පත්තා, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා අහොසිති.

උත්තරාථෙරීවත්ථු තතියං.

4. සම්බහුලඅධිමානිකභික්ඛුවත්ථු

යානිමානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ
අධිමානිකෙ භික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි.

පඤ්චසතා කිර භික්ඛු සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං
පවිසිත්වා සටෙන්තා වායමන්තා ඤානං නිබ්බත්තෙත්වා “කිලෙසානං
අසමුදාලාරෙන පබ්බජිතකිච්චං නො නිජ්ජන්තං, අත්තනා පටිලද්ධගුණං සත්ථු
ආරොචෙස්සාමා”ති ආගමිංසු. සත්ථා තෙසං බහිද්වාරකොට්ඨකං පත්තකාලෙයෙව
ආනන්දත්ථෙරං ආහ – “ආනන්ද, එතෙසං භික්ඛූනං පවිසිත්වා මයා දිට්ඨයෙන කම්මං
නත්ථි, ආමකසුසානං ගන්ත්වා තතො ආගන්ත්වා මං පස්සන්තු”ති. ථෙරො
ගන්ත්වා තෙසං තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙ “කිං අම්භාකං ආමකසුසානෙනා”ති
අවත්වා ව “දිසදස්සිනා බුද්ධෙන කාරණං දිට්ඨං භවිස්සතී”ති ආමකසුසානං
ගන්ත්වා තත්ථ කුණපානි පස්සන්තා එකාහද්විහපතිතෙසු කුණපෙසු ආසාතං
පටිලභිත්වා තං බණං පතිතෙසු අල්ලසරීරෙසු රාගං උප්පාදයිංසු, තස්මිං බණෙ
අත්තනො සකිලෙසභාවං ජානිංසු. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්තොව ඔභාසං එරිත්වා
තෙසං භික්ඛූනං සම්මුඛෙ කටෙන්තො විය “නජ්ජතිරූපං නු ඛො, භික්ඛවෙ,
තුම්භාකං එවරූපං අට්ඨිසඬ්ඝාතං දිස්වා රාගරතිං උප්පාදෙතු”න්ති වත්වා ඉමං
ගාථමාහ –

149.

“යානිමානි අපත්ථානි, අලාබ්ඛෙනව සාරදෙ;
කාපොතකානි අට්ඨිනි, තානි දිස්වාන කා රතී”ති.

තත්ථ අපත්ථානීති ජඩ්ඞිතානි. සාරදෙති සරදකාලෙ වාතාතපපහතානි තත්ථ
තත්ථ විජ්ජකිණ්ණඅලාබ්ඛි විය. කාපොතකානීති කපොතකවණ්ණානි. තානි
දිස්වානානි තානි එවරූපානි අට්ඨිනි දිස්වා තුම්භාකං කා රතී, නනු අජ්ජමත්තකම්පි
කාමරතිං කාතුං න වට්ටතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ හික්බු යථාධීතාව අරහත්තං පත්වා භගවත්තං
අභිත්ථවමානා ආගන්ත්වා වන්දිංසුති.

සම්බුදුලඞ්ඛානිකහික්බුචත්ථු වතුත්ථං.

5. ජනපදකල්‍යාණී රූපනන්දාපෙරිවත්ථු

අට්ඨිනං නගරං කතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
ජනපදකල්‍යාණීං රූපනන්දාපෙරිං ආරබ්භ කපෙසි.

සා කිර එකදිවසං වින්තෙසි – ‘‘මය්භං ජෙට්ඨභානිකො රජ්ජසිරිං පභාය
පබ්බජිත්වා ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො බුද්ධො ජාතො, පුත්තොපිස්ස රාහුලකුමාරො
පබ්බජිතො, භත්තාපි මෙ පබ්බජිතො, මාතාපි මෙ පබ්බජිතා, අභමිපි එත්තකෙ
ඤාතිජනෙ පබ්බජිතෙ ගෙහෙ කිං කරිස්සාමි, පබ්බජිස්සාමා’’ති. සා හික්බුනුපස්සයං
ගන්ත්වා පබ්බජි ඤාතිසිනෙහෙනෙව, නො සද්ධාය, අභිරූපනාය පන රූපනන්දාති
පඤ්ඤායි. ‘‘සත්ථා කිර ‘රූපං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, වෙදනා... සඤ්ඤා...
සඬ්ඛාරා... විඤ්ඤාණං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා’ති වදෙති’’ති සුත්ථා සා එවං
දස්සනීයෙ පාසාදිකෙ මමපි රූපෙ දොසං කපෙය්‍යාති සත්ථු සම්මුඛිභාවං න ගච්ඡති.
සාවත්ථිවාසිනො පාතොව දානං දත්වා සමාදිත්තූපොසථා සුද්ධුත්තරාසඬ්ඛා
ගන්ධමාලාදිභත්ථා සායන්භසමයෙ ජෙනවනෙ සන්තිපතිත්වා ධම්මං සුඤ්ඤාති.
හික්බුනිසඬ්ඛොපි සත්ථු ධම්මදෙසනාය උප්පන්නච්ඡන්දො විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං
සුඤ්ඤාති. ධම්මං සුත්ථා නගරං පවිසන්තො සත්ථු ගුණකථං කපෙන්නොව පවිසති.

වතුප්පමාණිකෙ හි ලොකසන්තිවාසෙ අප්පකාව තෙ සත්තා, යෙසං තථාගතං
පස්සන්තානං පසාදො න උප්පජ්ජති. රූපප්පමාණිකාපි හි තථාගතස්ස
ලක්ඛණානුඛාස්ඤ්ජනපටිමණ්ඩිතං සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං දිස්වා පසිදන්ති,
සොසප්පමාණිකාපි අනෙකානි ජාතිසතානි නිස්සාය පවත්තං සත්ථු
ගුණසොසඤ්චෙව අට්ඨඬ්ඛසමන්තාගතං ධම්මදෙසනාසොසඤ්ච සුත්ථා පසිදන්ති,
ලුඛප්පමාණිකාපිස්ස විචරාදිලුඛතං පටිච්ච පසිදන්ති, ධම්මප්පමාණිකාපි ‘‘එවරූපං
දසබ්බස්ස සීලං, එවරූපො සමාධි, එවරූපා පඤ්ඤා, භගවා සීලාදිහි ගුණෙහි අසමො
අප්පටිපුග්ගලො’’ති පසිදන්ති. තෙසං තථාගතස්ස ගුණං කපෙන්නානං මුඛං
නප්පහොති. රූපනන්දා හික්බුනිනඤ්චෙව උපාසිකානඤ්ච සන්තිකා තථාගතස්ස
ගුණකථං සුත්ථා වින්තෙසි – ‘‘අතිවිය මෙ භාතිකස්ස වණ්ණං කපෙන්නියෙව.
එකදිවසමිපි මෙ රූපෙ දොසං කපෙන්නො කිත්තකං කපෙස්සති. යංනුනාහං
හික්බුනිහි සද්ධිං ගන්ත්වා අත්තානං අදස්සෙත්වා තථාගතං පස්සිත්වා ධම්මමස්ස
සුඤ්ඤාති ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති. සා ‘‘අභමිපි අප්ප ධම්මස්සවනං ගමිස්සාමි’’ති
හික්බුනිනං ආරොචෙසි.

හික්බුනියො ‘‘විරස්සං වත රූපනන්දාය සත්ථු උපට්ඨානං ගන්තුකාමතා
උප්පන්නා, අප්ප සත්ථා ඉමං නිස්සාය විචිත්‍රධම්මදෙසනං නානානායං
දෙසෙස්සති’’ති තුට්ඨමානසා තං ආදාය නික්ඛමිංසු. සා නික්ඛන්තකාලතො පට්ඨාය

“අහං අත්තානං නෙව දස්සෙස්සාමී” ති චින්තෙසි. සත්ථා “අජ්ජ රූපනන්දා මය්හං උපට්ඨානං ආගමිස්සති, කීදිසී නු ඛො තස්සා ධම්මදෙසනා සජ්ජායා” ති චින්තෙත්වා “රූපගරුකා එසා අත්තභාවෙ බලවසිනෙනා, කණ්ටකෙන කණ්ටකුද්ධරණං විය රූපෙනෙවස්සා රූපමදනිමිදනං සජ්ජාය” න්ති සන්තිට්ඨානං කත්වා තස්සා විහාරං පවිසනසමයෙ එකං පන අභිරූපං ඉත්ථිං සොළසවස්සුද්දෙසිකං රත්තවත්ථනිවත්ථං සබ්බාහරණපටිමණ්ඩිතං බීජනිං ගහෙත්වා අත්තනො සන්තිකෙ යත්වා බීජයමානං ඉද්ධිබලෙන අභිනිමිමිති. තං ඛො පන ඉත්ථිං සත්ථා වෙව පස්සති රූපනන්දා ව. සා භික්ඛුනීහි සද්ධිං විහාරං පවිසිත්වා භික්ඛුනීනං පිට්ඨිපස්සෙ යත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන සත්ථාරං වන්දිත්වා භික්ඛුනීනං අත්තරෙ නිසිත්තා පාදන්තතො පට්ඨාය සත්ථාරං ඔලොකෙත්ති ලක්ඛණවිචිත්තං අනුබ්බාද්දප්පනසමුප්පලං බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛිත්තං සත්ථු සරිරං දිස්වා පුණ්ණුවන්දසස්සිරිකං මුඛං ඔලොකෙත්ති සමීපෙ ධීතං ඉත්ථිරූපං අද්දස. සා තං ඔලොකෙත්වා අත්තභාවං ඔලොකෙත්ති සුවණ්ණරාජහංසියා පුරතො කාකිසදිසං අත්තානං අවමඤ්ඤි. ඉද්ධිමයරූපං දිට්ඨකාලතො පට්ඨායෙව හි තස්සා අක්ඛිනි හමිංසු. සා “අහො ඉමස්සා කෙසා සොහනා, අහො නලාටං සොහන” න්ති සබ්බෙසං සාරිරජ්ජදෙසානං රූපසිරියා සමාකඩ්ඪිතචිත්තා තස්මිං රූපෙ බලවසිනෙනා අහොසි.

සත්ථා තස්සා තත්ථ අභිරතිං ඤාත්වා ධම්මං දෙසෙන්නොව තං රූපං සොළසවස්සුද්දෙසිකභාවං අතික්කමිත්වා වීසතිවස්සුද්දෙසිකං කත්වා දස්සෙසි. රූපනන්දා ඔලොකෙත්වා “න වතිදං රූපං පුරිමසදිස” න්ති ථොකං විරත්තචිත්තා අහොසි. සත්ථා අනුක්කමෙනෙව තස්සා ඉත්ථියා සකිං විජාතවණ්ණං මජ්ඣමිත්ථිවණ්ණං ජරාජිණ්ණමහල්ලිකිත්ථිවණ්ණඤ්ච දස්සෙසි. සාපි අනුපුබ්බෙනෙව “ඉදම්පි අන්තරහිතං, ඉදම්පි අන්තරහිත” න්ති ජරාජිණ්ණකාලෙ තං විරජ්ජමානා ඛණ්ඩදන්ති. පලිතසිරං ඔහග්ගං ගොපානසිවඩ්ඪකං දණ්ඩපරායණං පවෙධමානං දිස්වා අතිවිය විරජ්ජි. අථ සත්ථා තං බ්‍යාධිනා අභිභූතං කත්වා දස්සෙසි. සා තඩ්ඛණඤ්ඤච දණ්ඩඤ්ඤච තාලවණ්ටඤ්ඤච ඡඩ්ඛිත්වා මහාවිරවං විරවමානා භූමියං පතිත්වා සකෙ මුත්තකරීසෙ නිමුග්ගා අපරාපරං පරිවත්ති. රූපනන්දා තම්පි දිස්වා අතිවිය විරජ්ජි. සත්ථාපි තස්සා ඉත්ථියා මරණං දස්සෙසි. සා තඩ්ඛණංයෙව උද්ධුමාතකභාවං ආපජ්ජි, නවහි වණ්ණමුඛෙහි පුබ්බවට්ටියො වෙව පුළවා ව පග්ගරිංසු, කාකාදයො සන්තිපතිත්වා විලුම්පිංසු. රූපනන්දාපි තං ඔලොකෙත්වා “අයං ඉත්ථි ඉමස්මිංයෙව යානෙ ජරං පත්තා, බ්‍යාධිං පත්තා, මරණං පත්තා, ඉමස්සාපි මෙ අත්තභාවස්ස එවමෙව ජරාබ්‍යාධිමරණානි ආගමිස්සන්ති” ති අත්තභාවං අනිච්චතො පස්සි. අනිච්චතො දිට්ඨත්තා එව පන දුක්ඛතො අනත්තතො දිට්ඨොයෙව හොති. අථස්සා තයො හවා ආදිත්තා ගෙහා විය ගීවාය බද්ධකුණපං විය ව උපට්ඨහිංසු, කම්මට්ඨානාහිමුඛං චිත්තං පක්ඛන්දි. සත්ථා තාය අනිච්චතො දිට්ඨභාවං ඤාත්වා “සක්ඛිස්සති නු ඛො සයමෙව අත්තනො පතිට්ඨං කාතු” න්ති ඔලොකෙත්තො “න සක්ඛිස්සති, බහිද්ධා පච්චයං ලද්ධං වට්ටති” ති චින්තෙත්වා තස්සා සජ්ජායවසෙන ධම්මං දෙසෙන්නො ආහ -

“ආතුරං අසුචිං පුත්තිං, පස්ස නන්දෙ සමුස්සයං;

උග්ගරත්තං පග්ගරත්තං, බාලානං අභිපත්ථිතං.

“යථා ඉදං තථා එතං, යථා එතං තථා ඉදං;
ධාතුතො සුඤ්ඤතො පස්ස, මා ලොකං පුනරාගමි;
භවෙ ඡන්දං විරාජත්වා, උපසන්නො වරිස්සති” ති. –

ඉත්ථං සුදං භගවා නන්දං භික්ඛුනිං ආරබ්භ ඉමා ගාථායො අභාසිත්ථාති. නන්දා දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොනාපත්තිඵලං පාපුණි. අට්ඨස්සා උපරි තිණ්ණං මග්ගඵලානං විපස්සනාපරිවාසත්ථාය සුඤ්ඤතාකම්මට්ඨානං කට්ඨං,
“නන්දෙ, මා ‘ඉමස්මිං සරීරෙ සාරො අත්ථි’ ති සඤ්ඤං කරි. අප්පමත්තකොපි භි එත්ථ සාරො නත්ථි, තිණ්ණ අට්ඨස්සතානි උස්සාපෙත්වා කතං අට්ඨිනගරමෙත” න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

150.

“අට්ඨිතං නගරං කතං, මංසලොභිතලෙපනං;
යත්ථ ජරා ව මච්චු ව, මානො මක්ඛො ව ඔභිතො” ති.

තස්සත්ථො – යටෙව භි පුබ්බණ්ණාපරණ්ණාදීනං ඔදහනත්ථාය කට්ඨානි උස්සාපෙත්වා වල්ලිභි බන්ධිත්වා මත්තිකාය විලිම්පෙත්වා නගරසඬ්ඛාතං බහිද්ධා ගෙහං කරොන්ති, එවමිදං අප්පකුත්තිකම්පි තිණ්ණ අට්ඨස්සතානි උස්සාපෙත්වා න්භාරුචිනද්ධං මංසලොභිතලෙපනං තවපට්ඨිජන්තං ජීරණලක්ඛණාය ජරාය මරණලක්ඛණස්ස මච්චුනො ආරොහසම්පදාදීනි පට්ඨව මඤ්ඤනලක්ඛණස්ස මානස්ස සුකතකාරණවිනාසනලක්ඛණස්ස මක්ඛස්ස ව ඔදහනත්ථාය නගරං කතං. එවරූපො එව භි එත්ථ කායිකචෙතසිකො ආබාධො ඔභිතො, ඉතො උද්ධං කිඤ්චි ගස්සුපගං නත්ථිති.

දෙසනාවසානෙ සා ථෙරී අරහත්තං පාපුණි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

ජනපදකල්‍යාණී රූපනන්දාථෙරීවත්ථු පඤ්චමං.

6. මල්ලිකාදෙව්වත්ථු

ජීරන්ති වෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො මල්ලිකං දෙවිං ආරබ්භ කට්ඨසි.

සා කිර එකදිවසං න්භානකොට්ඨකං පවිට්ඨා මුඛං ධොවිත්වා ඔනතසරීරා ජඬ්ඝං ධොවිතුං ආරභි. තාය ව සද්ධිංයෙව පවිට්ඨො එකො වල්ලභසුනධො අත්ථි. සො තං තථා ඔනතං දිස්වා අසද්ධම්මසන්ථවං කාතුං ආරභි. සා එස්සං සාදියන්ති අට්ඨාසි. රාජාපි උපරිපාසාදෙ වාතපානෙන ඔලොකෙන්තො තං දිස්වා තතො ආගතකාලෙ “නස්ස, වසලි, කස්මා එවරූපමකාසී” ති ආහ. කිං මයා කතං, දෙවාති. සුනබෙන

සද්ධිං සන්ථවොති. නත්ථෙතං, දෙවොති. මයා සාමං දිට්ඨං, නාහං තව සද්දහිස්සාමි,
 නස්ස, වසලීති. “මහාරාජ, යො කොචි ඉමං කොට්ඨකං පට්ටියො ඉමිනා
 වාතපානෙන ඔලොකෙන්තස්ස එකොව ද්විධා පඤ්ඤායති” ති අභුතං කථෙසි. දෙව,
 සචෙ මෙ සද්දහසි, එතං කොට්ඨකං පට්ඨස, අහං තං ඉමිනා වාතපානෙන
 ඔලොකෙස්සාමිති. රාජා මුල්ලධාතුකො තස්සා වචනං සද්දහිත්වා කොට්ඨකං පාවිසි.
 සාපි බො දෙවී වාතපානෙ යත්වා ඔලොකෙන්ති “අන්ධබාල, මහාරාජ, කිං
 නාමෙතං, අජිකාය සද්ධිං සන්ථවං කරොසි” ති ආහ. “නාහං, හද්දෙ, එවරුපං
 කරොමි” ති ව චුත්තෙපි “මයා සාමං දිට්ඨං, නාහං තව සද්දහිස්සාමි” ති ආහ.

තං සුත්වා රාජා “අද්ධා ඉමං කොට්ඨකං පට්ටියො එකොව ද්විධා
 පඤ්ඤායති” ති සද්දහි. මල්ලිකා විත්තෙසි – “අයං රාජා අන්ධබාලතාය මයා
 වඤ්චිතො, පාපං මෙ කතං, අයඤ්ච මෙ අභුතෙන අබ්භාවික්ඛිතො, ඉදං මෙ කම්මං
 සත්ථාපි ජානිස්සති, ද්වෙ අග්ගසාවකාපි අසීති මහාසාවකාපි ජානිස්සන්ති, අහො වත
 මෙ භාරියං කම්මං කත” ති. අයං කිර රඤ්ඤො අසදිසදානෙ සභායිකා අහොසි.
 තත්ථ ව එකදිවසං කතපරිච්චාගො ධනස්ස චුද්දසකොට්ඨාසනකො අහොසි.
 තථාගතස්ස සෙතච්ඡත්තං නිසීදනපල්ලඬකො ආධාරකො පාදපීඨන්ති ඉමානි පන
 චත්තාරි අනග්ගානෙව අහෙසුං. සා මරණකාලෙ එවරුපං මහාපරිච්චාගං
 නානුස්සරිත්වා තදෙව පාපකම්මං අනුස්සරන්ති කාලං කත්වා අවිච්ඡිති නිබ්බන්ති.
 රඤ්ඤො පන සා අතිවිය පියා අහොසි. සො බලවසොකාහිභූතො තස්සා සරිරකිච්චං
 කාරෙත්වා “නිබ්බන්තට්ඨානමස්සා පුච්ඡිස්සාමි” ති සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. සත්ථා
 යථා සො ආගතකාරණං න සරති, තථා අකාසි. සො සත්ථු සන්තිකෙ
 සාරණියධම්මකථං සුත්වා ගෙහං පට්ටියකාලෙ සරිත්වා “අහං භණෙ මල්ලිකාය
 නිබ්බන්තට්ඨානං පුච්ඡිස්සාමිති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පමුට්ටියො, ස්ථෙ පුන
 පුච්ඡිස්සාමි” ති පුනදිවසෙපි අගමාසි. සත්ථාපි පට්ඨාපියා සත්ත දිවසානි යථා සො න
 සරති, තථා අකාසි. සාපි සත්තාහමෙව නිරයෙ පට්ඨිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ තතො චුතා
 තුසිතභවනෙ නිබ්බන්ති. කස්මා පනස්ස සත්ථා අසරණභාවං අකාසිති? සා කිර තස්ස
 අතිවිය පියා අහොසි මනාපා, තස්මා තස්සා නිරයෙ නිබ්බන්තභාවං සුත්වා “ස්ථෙ
 එවරුපා සද්ධාසම්පන්නා නිරයෙ නිබ්බන්තා, දානං දත්වා කිං කරිස්සාමි” ති
 මිච්ඡාදිට්ඨිං ගහෙත්වා පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානං ගෙහෙ පවත්තං නිව්චහත්තං
 භරාපෙත්වා නිරයෙ නිබ්බන්තෙය්‍ය, තෙනස්ස සත්ථා සත්තාහං අසරණභාවං කත්වා
 අට්ඨමෙ දිවසෙ පිණ්ඩාය වරන්තො සයමෙව රාජකුලද්වාරං අගමාසි.

රාජා “සත්ථා ආගතො” ති සුත්වා නික්ඛමිත්වා පත්තං ආදාය පාසාදං අභිරුහිතුං
 ආරභි. සත්ථා පන රථසාලාය නිසීදිතුං ආකාරං දස්සෙසි. රාජා සත්ථාරං තත්ථෙව
 නිසීදාපෙත්වා යාගුබ්ඡ්ඡකෙන පට්ඨානෙන්වා වන්දිත්වා නිසින්තොව අහං, හන්තෙ,
 මල්ලිකාය දෙවියා නිබ්බන්තට්ඨානං පුච්ඡිස්සාමිති ගන්ත්වා පමුට්ටියො, කත්ථ තු
 බො සා, හන්තෙ, නිබ්බන්තාති. තුසිතභවනෙ, මහාරාජාති, හන්තෙ, තාය
 තුසිතභවනෙ අනිබ්බන්තන්තියා කො අඤ්ඤො නිබ්බන්තිස්සති, හන්තෙ, නත්ථී
 තාය සදිසා ඉත්ථී. තස්සා හි නිසින්තට්ඨානාදිසු “ස්ථෙ තථාගතස්ස ඉදං දස්සාමි, ඉදං
 කරිස්සාමි” ති දානසංවිධානං යපෙත්වා අඤ්ඤං කිච්චමෙව නත්ථී, හන්තෙ, තස්සා

පරලෝකං ගතකාලතො පටියාය සරීරං මෙ න වහතීති. අථ නං සත්ථා “මා චිත්තයි, මහාරාජ, සබ්බෙසං ධූවධම්මො අය”න්ති වත්වා “අයං, මහාරාජ, රථො කස්සා”ති පුච්ඡී. තං සුත්වා රාජා සිරස්මිං අඤ්ජලිං පතිට්ඨාපෙත්වා “පිනාමහස්ස මෙ, හන්තෙ”ති ආහ. “අයං කස්සා”ති? “පිතු මෙ, හන්තෙ”ති. “අයං පන රථො කස්සා”ති? “මම, හන්තෙ”ති. එවං වුත්තෙ සත්ථා, “මහාරාජ, තව පිනාමහස්ස රථො තෙනෙවාකාරෙන තව පිතු රථං න පාපුණි, තව පිතු රථො තව රථං න පාපුණි, එවරුපස්ස නාම කට්ඨකලිඨගරස්සාපි ජරා ආගච්ඡති, කිමඨගං පන අත්තභාවස්ස. මහාරාජ, සප්පුරිසධම්මස්සෙව හි ජරා නත්ථි, සත්තා පන අජීරකා නාම නත්ථි”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

151.

“ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා,
අරථා සරීරමපි ජරං උපෙනි;
සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙනි,
සත්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති”ති.

තත්ථ වෙති නිපාතො. සුචිත්තාති සත්තහි රතනෙහි අපරෙහි ව රථාලඬකාරෙහි සුට්ඨු චිත්තිතා රාජුතං රථාපි ජීරන්ති. සරීරමපිති න කෙවලං රථා එව, ඉදං සුප්පටිපග්ගිතං සරීරමපි බණ්ඩිව්වාදීනි පාපුණන්තං ජරං උපෙනි. සතඤ්චාති බුද්ධාදීනං පන සත්තානං නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො ව කිඤ්චි උපසානං න උපෙනිති න ජරං උපෙනි නාම. පවෙදයන්තිති එවං සත්තො බුද්ධාදයො සබ්භි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං කට්ඨන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මල්ලිකාදෙව්වත්ථු ඡට්ඨං.

7. ලාඨදායිත්ථෙරවත්ථු

අප්පස්සුතායන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ලාඨදායිත්ථෙරං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සො කිර මඬගලං කරොන්තානං ගෙහං ගන්ත්වා “තිරොකුට්ටෙසු තිට්ඨන්ති”තිආදිනා (බු. පා. 7.1; පෙ. ව. 14) නයෙන අවමඬගලං කට්ඨෙති, අවමඬගලං කරොන්තානං ගෙහං ගන්ත්වා තිරොකුට්ටාදීසු කට්ඨෙතිබ්බෙසු “දානඤ්ච ධම්මවරියා වා”තිආදිනා (බු. පා. 5.7; සු. නි. 266) නයෙන මඬගලගාථා වා “යං කිඤ්චි චිත්තං ඉධ වා හුරං වා”ති රතනසුත්තං (බු. පා. 6.3; සු. නි. 226) වා කට්ඨෙති. එවං තෙසු තෙසු යානෙසු “අඤ්ඤං කට්ඨස්සාමි”ති අඤ්ඤං කට්ඨන්තොපි “අඤ්ඤං කට්ඨමි”ති න ජානාති. භික්ඛු තස්ස කථං සුත්වා සත්ථු ආරොවෙසුං – “කිං, හන්තෙ, ලාඨදායිස්ස මඬගලාමඬගලට්ඨානෙසු ගමනෙන, අඤ්ඤස්මිං කට්ඨෙතිබ්බෙ අඤ්ඤමෙව කට්ඨෙති”ති. සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙවෙස එවං

කපේති, පුබ්බෙපි අඤ්ඤස්මිං කපේතබ්බෙ අඤ්ඤමෙව කපේසි” ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ කිරි බාරාණසියං අග්ගිදත්තස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො සොමදත්තකුමාරො නාම රාජානං උපට්ඨති. සො රඤ්ඤා පියො අහොසි මනාපො. බ්‍රාහ්මණො පන කසිකම්මං නිස්සාය ජීවති. තස්ස ද්වෙයෙව ගොණා අහෙසුං. තෙසු එකො මනො. බ්‍රාහ්මණො පුත්තං ආහ – “තාත, සොමදත්ත, රාජානං මෙ යාවිත්වා එකං ගොණං ආහරා” ති. සොමදත්තො “සවාහං රාජානං යාවිස්සාමි, ලුහුභාවො මෙ පඤ්ඤායිස්සති” ති වින්තෙත්වා “තුම්හෙයෙව, තාත, රාජානං යාවටා” ති වත්වා “තෙන හි, තාත, මං ගහෙත්වා යාහි” ති වුත්තො වින්තෙසි – “අයං බ්‍රාහ්මණො දන්ධපඤ්ඤො අභික්කමාදිවචනමත්තම්පි න ජානාති, අඤ්ඤස්මිං වත්තබ්බෙ අඤ්ඤමෙව වදති, සික්ඛාපෙත්වා පන නං නෙස්සාමි” ති. සො තං ආදාය බීරණත්ථම්භකං නාම සුසානං ගන්ත්වා තිණකලාපෙ ඛන්ධිත්වා “අයං රාජා, අයං උපරාජා, අයං සෙනාපති” ති නාමාති කත්වා පටිපාටියා පිතු දස්සෙත්වා “තුම්හෙහි රාජකුලං ගන්ත්වා එවං අභික්කමිතබ්බං, එවං පටික්කමිතබ්බං, එවං නාම රාජා වත්තබ්බො, එවං නාම උපරාජා, රාජානං පන උපසඬ්ඛමිත්වා ‘ජයතු භවං, මහාරාජා’ ති වත්වා එවං යත්වා ඉමං ගාථං වත්වා ගොණං යාවෙය්‍යාටා” ති ගාථං උග්ගණ්භාපෙසි –

“ද්වෙ මෙ ගොණා මහාරාජ, යෙහි බත්තං කසාමසෙ;
තෙසු එකො මනො දෙව, දුතියං දෙහි බත්තියා” ති.

සො හි සංවච්ඡරමත්තෙන තං ගාථං පගුණං කත්වා පගුණභාවං පුත්තස්ස ආරොචෙත්වා “තෙන හි, තාත, කඤ්චිදෙව පණ්ණාකාරං ආදාය ආගච්ඡට්, අහං පුරිමතරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො සන්තිකෙ යස්සාමි” ති වුත්තෙ “සාධු, තාතා” ති පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා සොමදත්තස්ස රඤ්ඤො සන්තිකෙ ධීතකාලෙ උස්සාහප්පත්තො රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤො තුට්ඨවිත්තෙන කතපට්ඨමොදනො, “තාත, වීරස්සං වත ආගතත්ථ, ඉදමාසනං නිසීදිත්වා වදට්, යෙනත්ථො” ති වුත්තෙ ඉමං ගාථමාහ –

“ද්වෙ මෙ ගොණා මහාරාජ, යෙහි බත්තං කසාමසෙ;
තෙසු එකො මනො දෙව, දුතියං ගණ්භ බත්තියා” ති.

රඤ්ඤා “කිං වදෙසි, තාත, පුත වදෙහි” ති වුත්තෙපි තමෙව ගාථං ආහ. රාජා තෙන වීරජ්ඣිත්වා කථිතභාවං ඤත්වා සිතං කත්වා, “සොමදත්ත, තුම්භාකං ගෙහෙ බහු මඤ්ඤෙ ගොණා” ති වත්වා “තුම්හෙහි දින්නා බහු භවිස්සන්ති, දෙවා” ති වුත්තෙ බොධිසත්තස්ස තුස්සිත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස සොළස ගොණෙ අලඬ්ඛාරහණ්ඩකං නිවාසගාමඤ්චස්ස බ්‍රහ්මදෙය්‍යං දත්වා මහන්තෙන යසෙන බ්‍රාහ්මණං උය්‍යාපෙසිති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා “තදා රාජා ආනන්දො අහොසී, බ්‍රාහ්මණො ලාඨදායී, සොමදත්තො පන අහමෙවා” ති ජාතකං සමොධානෙන්වා “න, හික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස අත්තනො අප්පස්සුතතාය අඤ්ඤස්මිං වත්තබ්බෙ අඤ්ඤමෙව වදති. අප්පස්සුතපුරිසො හි බලිබද්දසදියො නාම හොති” ති වත්ථා ඉමං ගාථමාහ —

152.

“අප්පස්සුතායං පුරිසො, බලිබද්දොව ජීරති;
මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්ති, පඤ්ඤා තස්ස න වඩ්ඪන්ති” ති.

තත්ථ අප්පස්සුතායන්ති එකස්ස වා ද්විත්තං වා පණ්ණාසකානං. අථ වා පන වග්ගානං සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන එකස්ස වා ද්විත්තං වා සුත්තන්තානං වාපි අභාවෙන අප්පස්සුතො අයං. කම්මට්ඨානං පන උග්ගහෙන්වා අනුයුඤ්ජන්තො බහුස්සුතොව. බලිබද්දොව ජීරති යථා හි බලිබද්දො ජීරමානො වඩ්ඪමානො නෙව මාතු, න පිතු, න සෙසඤාතකානං අත්ථාය වඩ්ඪන්ති, අථ බො නිරත්ථකමෙව ජීරති, එවමෙවං අයම්පි න උපජ්ඣායවත්තං කරොති, න ආවරියවත්තං, න ආගන්තුකවත්තාදීනි, න භාවනාරාමනං අනුයුඤ්ජති, නිරත්ථකමෙව ජීරති, මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්ති යථා බලිබද්දස්ස “යුගතභිගලාදීනි වහිතුං අසමත්ථො එසො” ති අරඤ්ඤෙ විස්සට්ඨස්ස තත්ථෙව විවරන්තස්ස බාදන්තස්ස පිවන්තස්ස මංසානි වඩ්ඪන්ති, එවමෙව ඉමස්සාපි උපජ්ඣායාදීහි විස්සට්ඨස්ස සඬ්ඝං නිස්සාය වත්තාරො පච්චයෙ ලහිත්වා උද්ධවිරොචනාදීනි කර්වා කායං පොසෙන්තස්ස මංසානි වඩ්ඪන්ති, ථූලසරිරො හුත්වා විවරති. පඤ්ඤා තස්සානි ලොකියලොකුත්තරා පනස්ස පඤ්ඤා එකභිගුලමත්තාපි න වඩ්ඪන්ති, අරඤ්ඤෙ පන ගච්ඡලනාදීනි විය ඡ ද්වාරානි නිස්සාය තණ්හා වෙව නවවිධමානො ව වඩ්ඪන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ මහාජනො සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ති.

ලාඨදායින්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. උදානවත්ථු

අනෙකජාතිසංසාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බොධිරුක්ඛමුලෙ නිසින්තො උදානවසෙන උදානෙන්වා අපරභාගෙ ආනන්දත්ථෙරෙන පුට්ඨො කථෙසී.

සො හි බොධිරුක්ඛමුලෙ නිසින්තො සුරියෙ අනන්ථභිගතෙයෙව මාරබලං විද්ධංසෙන්වා පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසපටිච්ඡාදකං තමං පදාලෙන්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙන්වා පච්ඡිමයාමෙ සත්තෙසු කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙන්වා තං අනුලොමපටිලොමවසෙන සම්මසන්තො අරුණුග්ගමනාවෙලාය සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣන්ති අනෙකෙහි බුද්ධසතසහස්සෙහි අවිජ්ඣිතං උදානං උදානෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසී —

153.

“අනෙකජාතිසංසාරං, සන්ධාවිස්සං අනිබ්බිසං;
ගහකාරං ගවෙසන්තො, දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනං.

154.

“ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසි;
සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගා, ගහකුටං විසඬිඛතං;
විසඬිඛාරගතං චිත්තං, තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා” ති.

තත්ථ ගහකාරං ගවෙසන්තොති අහං ඉමස්ස අත්තභාවසඬිඛාතස්ස ගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඬිඬිකිං ගවෙසන්තො යෙන ඤාණෙන සක්කා තං දට්ඨුං, තස්ස බොධිඤාණස්සත්ථාය දීපඬිකරපාදමුලෙ කතාහිනීභාරො එත්තකං කාලං අනෙකජාතිසංසාරං අනෙකජාතිසතසහස්සසඬිඛාතං ඉමං සංසාරවට්ටං අනිබ්බිසං තං ඤාණං අවින්දන්තො අලහන්තොයෙව සන්ධාවිස්සං සංසරිං, අපරාපරං අනුච්චරිත්ති අත්ථො. දුක්ඛා ජාති පුනප්පුනන්ති ඉදං ගහකාරකගවෙසනස්ස කාරණවචනං. යස්මා ජරාඛ්‍යාධිමරණමිස්සිතාය ජාති නාමෙසා පුනප්පුනං උපගන්තුං දුක්ඛා, න ච සා තස්මිං අදිට්ඨෙ නිවත්තති. තස්මා තං ගවෙසන්තො සන්ධාවිස්සන්ති අත්ථො. දිට්ඨොසිති සබ්බඤ්ඤාඤාණං පටිච්ඡික්ඛන්තෙන මයා ඉදානි දිට්ඨොසි. පුන ගෙහන්ති පුන ඉමස්මිං සංසාරවට්ටෙ අත්තභාවසඬිඛාතං මම ගෙහං න කාහසි. සබ්බා තෙ ඵාසුකා භග්ගාති තච සබ්බා අවසෙසා කිලෙසඵාසුකා මයා භග්ගා. ගහකුටං විසඬිඛන්ති ඉමස්ස තයා කතස්ස අත්තභාවගෙහස්ස අවිජ්ජාසඬිඛාතං කණ්ණිකමණ්ඩලමපි මයා විද්ධංසිතං. විසඬිඛාරගතං චිත්තන්ති ඉදානි මම චිත්තං විසඬිඛාරං නිබ්බානං ආරම්භණකරණවසෙන ගතං අනුපවිට්ඨං. තණ්හානං ඛයමජ්ඣගාති තණ්හානං ඛයසඬිඛාතං අරහත්තං අධිගතොස්මිති.

උදානවත්ථු අට්ඨමං.

9. මහාධනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

අවරිත්ථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඉසිපතනෙ මිගදායෙ විහරන්තො මහාධනසෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කටෙසි.

සො කිර බාරාණසියං අසීතිකොට්ඨිභවෙ කුලෙ නිබ්බන්ති. අථස්ස මාතෘපිතරො චිත්තෙසු – “අමිහාකං කුලෙ මහාභොගක්ඛන්ධො, පුත්තස්ස නො භත්ථෙ යපෙත්ථා යථාසුඛං පරිභොගං කරිස්සාම, අඤ්ඤෙන කම්මෙන කිව්චං නත්ථී” ති. තං නච්චගීතවාදිතමත්තමෙව සික්ඛාපෙසුං. තස්මිංයෙව නගරෙ අඤ්ඤස්මි. අසීතිකොට්ඨිභවෙ කුලෙ එකා ධිතාපි නිබ්බන්ති. තස්සාපි මාතෘපිතරො තථෙව චිත්තෙත්ථා තං නච්චගීතවාදිතමත්තමෙව සික්ඛාපෙසුං. තෙසං වයජ්ජත්තානං ආවාහවිවාහො අහොසි. අථ නෙසං අපරභාගෙ මාතෘපිතරො කාලමකංසු. ද්වෙඅසීතිකොට්ඨනං එකස්මිංයෙව ගෙහෙ අහොසි. සෙට්ඨිපුත්තො දිවසස්ස තික්ඛන්තුං රඤ්ඤො උපට්ඨානං ගච්ඡති. අථ තස්මිං නගරෙ ධුත්තා චිත්තෙසු –

“සවායං සෙට්ඨිපුත්තො සුරාසොණ්ඩො භවිස්සති, අම්භාකං ඵාසුකං භවිස්සති, උග්ගණ්භාපෙම නං සුරාසොණ්ඩභාව” න්ති. තෙ සුරං ආදාය ඛජ්ජකමංසෙ වෙච ලොණසක්ඛරා ව දුස්සන්තෙ ඛන්ධිත්වා මූලකන්දෙ ගහෙන්වා තස්ස රාජකුලතො ආගච්ඡන්තස්ස මග්ගං ඔලොකයමානා නිසිදිත්වා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා සුරං පිචිත්වා ලොණසක්ඛරං මුඛෙ බිපිත්වා මූලකන්දං ඩංසිත්වා “චස්සසනං ජීව සාමි, සෙට්ඨිපුත්ත, තං නිස්සාය මයං බාදනපිවනසමත්ථා භවෙය්‍යාමා” ති ආහංසු. සො තෙසං වචනං සුත්වා පච්ඡන්තො ආගච්ඡන්තං වූළුපට්ඨාකං පුච්ඡ – “කිං එතෙ පිචන්ති” ති. එකං පානකං, සාමිති. මනාපජාතිකං එතන්ති. සාමි, ඉමස්මිං ජීවලොකෙ ඉමිනා සදිසං පාතබ්බයුත්තකං නාම නත්ථිති. සො “එවං සන්තෙ මයාපි පාතුං වට්ටති” ති ටොකං ටොකං ආහරාපෙත්වා පිචති. අටස්ස නචිරස්සෙව තෙ ධුත්තා පිචනභාවං ඤත්වා තං පරිවාරයිංසු. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පරිවාරො මහා අහොසි. සො සතෙනපි සතද්වයෙනපි සුරං ආහරාපෙත්වා පිචන්තො ඉමිනා අනුක්කමෙනෙව නිසිත්තට්ඨානාදීසු කභාපණ්ණාසිං යපෙත්වා සුරං පිචන්තො “ඉමිනා මාලා ආහරථ, ඉමිනා ගන්ධෙ, අයං ජනො ජුතෙ ඡෙකො, අයං නචිචෙ, අයං ගීතෙ, අයං වාදිතෙ. ඉමස්ස සහස්සං දෙථ, ඉමස්ස ද්වෙ සහස්සානි” ති එවං විකීරන්තො නචිරස්සෙව අත්තනො සන්තකං අසිතිකොට්ඨනං බෙපෙත්වා “බිණං තෙ, සාමි, ධන” න්ති වුත්තෙ කිං හරියාය මෙ සන්තකං නත්ථිති. අත්ථි, සාමිති. තෙන හි තං ආහරථාති. තම්පි තට්ථෙව බෙපෙත්වා අනුපුබ්බෙන බෙත්තආරාමුය්‍යානයොග්ගාදිකම්පි අත්තමසො භාජනණ්ඩකම්පි අත්ථරණපාචුරණනිසිදන්තම්පි සබ්බං අත්තනො සන්තකං වික්කිණිත්වා බාදි. අථ නං මහල්ලකකාලෙ යෙහිස්ස කුලසන්තකං ගෙහං වික්කිණිත්වා ගහිතං, තෙ තං ගෙහා නිහරිංසු. සො හරියං ආදාය පරජනස්ස ගෙහනිත්ති. නිස්සාය වසන්තො කපාලඛණ්ඩං ආදාය භික්ඛාය වරින්වා ජනස්ස උච්ඡිට්ඨකං භුඤ්ජිතුං ආරභි.

අථ නං එකදිවසං ආසනසාලාය ද්වාතරෙ යත්වා දහරසාමණෙරෙහි දියාමානං උච්ඡිට්ඨකභොජනං පටිග්ගණ්භන්තං දිස්වා සත්ථා සිතං පාත්වාකාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො සිතකාරණං පුච්ඡි. සත්ථා සිතකාරණං කට්ඨන්තො “පස්සානන්ද, ඉමං මහාධනසෙට්ඨිපුත්තං ඉමස්මිං නගරෙ ද්වෙඅසිතිකොට්ඨනං බෙපෙත්වා හරියං ආදාය භික්ඛාය වරන්තං. සචෙ හි අයං පයමවයෙ හොගෙ අබෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, ඉමස්මිංයෙව නගරෙ අග්ගසෙට්ඨි අභවිස්ස. සචෙ පන නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්ස, අරහත්තං පාපුණ්ණස්ස, හරියාපිස්ස අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. සචෙ මජ්ඣිමවයෙ හොගෙ අබෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, දුතියසෙට්ඨි අභවිස්ස, නික්ඛමිත්වා පබ්බජන්තො අනාගාමී අභවිස්ස. හරියාපිස්ස සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. සචෙ පච්ඡිමවයෙ හොගෙ අබෙපෙත්වා කම්මන්තෙ පයොජයිස්ස, තතියසෙට්ඨි අභවිස්ස, නික්ඛමිත්වා පබ්බජන්තොපි සකදාගාමී අභවිස්ස, හරියාපිස්ස සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්ස. ඉදානි පනෙස ගිහිභොගතොපි පරිභිනො සාමඤ්ඤතොපි. පරිහායින්වා ච පන සුක්ඛපල්ලලෙ කොඤ්ඤවසකුණො විය ජාතො” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

“අවරිත්වා බ්‍රහ්මවරියං, අලද්ධා යොබ්බනෙ ධනං;
ජිණ්ණකොඤ්ඤාවා ඤායන්ති, බීණමච්ඡෙව පල්ලලෙ.

156.

“අවරිත්වා බ්‍රහ්මවරියං, අලද්ධා යොබ්බනෙ ධනං;
සෙන්ති වාපාතිබීණාව, පුරාණානි අනුත්ථන” න්ති.

තත්ථ අවරිත්වාති බ්‍රහ්මවරියවාසං අවසිත්වා. යොබ්බනෙති අනුජ්ජන්තො වා
භොගෙ උජ්ජාදෙතුං උජ්ජන්තො වා භොගෙ රක්ඛිතුං සමත්ථකාලෙ ධනම්පි
අලහිත්වා. බීණමච්ඡෙති තෙ එවරුපා බාලා උදකස්ස අභාවා බීණමච්ඡෙ පල්ලලෙ
පරික්ඛිණපත්තා ජිණ්ණකොඤ්ඤා විය අවඤ්ඤායන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – පල්ලලෙ
උදකස්ස අභාවො විය හි ඉමෙසං වසන්තිධානස්ස අභාවො, මච්ඡානං බීණභාවො විය
ඉමෙසං භොගානං අභාවො, බීණපත්තානං කොඤ්ඤානං උජ්ජන්තිත්වා ගමනාභාවො
විය ඉමෙසං ඉදානි ජලථලපථාදීහි භොගෙ සන්ධාපෙතුං අසමත්ථභාවො. තස්මා තෙ
බීණපත්තා කොඤ්ඤා විය එත්ථෙව ඛජ්ඣිත්වා අවඤ්ඤායන්ති. වාපාතිබීණාවාති
වාපතො අතිබීණා, වාපා විනිමුත්තාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යථා වාපා
විනිමුත්තා සරා යථාවෙගං ගන්ත්වා පතිතා, තං ගහෙත්වා උක්ඛිපන්තො අසති
තත්ථෙව උපවිකානං හත්තං හොන්ති, එවං ඉමෙපි තයො වයෙ අතික්කන්තා ඉදානි
අත්තානං උද්ධරිතුං අසමත්ථතාය මරණං උපගම්ස්සන්ති. තෙන වුත්තං – “සෙන්ති
වාපාතිබීණාවා” ති. පුරාණානි අනුත්ථනන්ති “ඉති අමහෙහි බාදිතං ඉති පිත” න්ති
පුබ්බෙ කතාති බාදිතපිටිතනච්චගීතවාදිතාදීනි අනුත්ථනන්තා සොචන්තා
අනුසොචන්තා සෙන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි.

මහාධනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු නවමං.

ජරාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකාදසමො වග්ගො.

12. අත්තවග්ගො

1. බොධිරාජකුමාරවත්ථු

අත්තානඤ්ඤෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භෙසකළාවනෙ විහරන්තො
බොධිරාජකුමාරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පථවීතලෙ අඤ්ඤෙහි පාසාදෙහි අසදිසරුපං ආකාසෙ උජ්ජනමානං
විය කොකනුදං නාම පාසාදං කාරෙත්වා වඩ්ඪකිං පුච්ඡි – “කිං තයා අඤ්ඤත්ථාපි
එවරුපො පාසාදො කතපුබ්බො, උදාහු පඨමසිජ්ජමෙව තෙ ඉද” න්ති.

“පයමසිප්පමෙව, දෙවා” ති ව චුත්තෙ විත්තෙසි – “සවෙ අයං අඤ්ඤස්සපි එවරුපං පාසාදං කරිස්සති, අයං පාසාදො අනච්ඡරියො භවිස්සති. ඉමං මයා මාරෙතුං වා හත්ථපාදෙ වාස්ස ඡිත්ථිතුං අක්ඛිති වා උප්පාටෙතුං වට්ටති, එවං අඤ්ඤස්ස පාසාදං න කරිස්සති” ති. සො තමත්ථං අත්තනො පියසභායකස්ස සඤ්චිකපුත්තස්ස නාම මාණවකස්ස කටෙසි. සො විත්තෙසි – “නිස්සංසයං එස වඩ්ඪකිං නාසෙස්සති, අනග්ගො සිප්පි, සො මග්ගි පස්සන්තෙ මා නස්සතු, සඤ්ඤමස්ස දස්සාමි” ති. සො තං උපසඬකම්ත්වා “පාසාදෙ තෙ කම්මං නිට්ඨිතං, නො” ති පුච්ඡිත්වා “නිට්ඨිත” ත්ති චුත්තෙ “රාජකුමාරො තං නාසෙතුකාමො අත්තානං රක්ඛෙය්‍යාසි” ති ආහ. වඩ්ඪකිපි “හද්දකං තෙ, සාමි, කතං මම ආරොවෙන්නෙන, අහමෙත්ථ කත්තඛිං ජානිස්සාමි” ති වත්වා “කිං, සම්ම, අම්භාකං පාසාදෙ කම්මං නිට්ඨිත” ත්ති රාජකුමාරෙන පුට්ඨො “න තාව, දෙව, නිට්ඨිතං, ඛුහු අවසිට්ඨ” ත්ති ආහ. කිං කම්මං නාම අවසිට්ඨන්ති? පච්ඡා, දෙව, ආචික්ඛිස්සාමි, දාරුනි තාව ආහරාපෙථාති. කිං දාරුනි නාමාති? නිස්සාරානි සුක්ඛදාරුනි, දෙවාති. සො ආහරාපෙත්වා අදාසි. අථ නං ආහ – “දෙව, තෙ ඉතො පට්ඨාය මම සන්තිකං නාගන්තඛිං. කිං කාරණා? සුබ්බකම්මං කරොන්තස්ස හි අඤ්ඤෙහි සද්ධිං සල්ලපන්තස්ස මෙ කම්මවික්ඛෙපො හොති, ආහාරවෙලායං පන මෙ හරියාව ආහාරං ආහරිස්සති” ති. රාජකුමාරොපි “සාධු” ති පටිස්සුණි. සොපි එකස්මිං ගඛිහෙ නිසිදිත්වා තානි දාරුනි තච්ඡෙත්වා අත්තනො පුත්තදාරස්ස අත්තො නිසිදන යොග්ගං ගරුළුසකුණං කත්වා ආහාරවෙලාය පන හරියං ආහ – “ගෙහෙ විජ්ජමානකං සඛිං වික්කිණිත්වා හිරඤ්ඤසුචණ්ණං ගණ්භාහි” ති. රාජකුමාරොපි වඩ්ඪකිස්ස අතික්ඛමනත්ථාය ගෙහං පරික්ඛිපිත්වා ආරක්ඛං යපෙසි. වඩ්ඪකිපි සකුණස්ස නිට්ඨිතකාලෙ “අජ්ජ සඛිබ්බෙපි දාරකෙ ගෙහෙත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසි” ති හරියං වත්වා භුත්තපාතරාසො පුත්තදාරං සකුණස්ස කුච්ඡියං නිසිදාපෙත්වා වාතපානෙන නික්ඛම්ත්වා පලායි. සො තෙසං, “දෙව, වඩ්ඪකි පලායති” ති කන්දන්තානංයෙව ගන්ත්වා හිමවත්තෙ ඔතරිත්වා එකං නගරං මාපෙත්වා කට්ඨවාහනරාජා නාම ජාතො.

රාජකුමාරොපි “පාසාදමහං කරිස්සාමි” ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පාසාදෙ චතුජ්ජානියගන්ධෙහි පරිභණ්ඩිකං කත්වා පයමඋම්මාරතො පට්ඨාය වෙලපටිකං පත්ථරි. සො කිර අපුත්තකො, තස්මා “සවාහං පුත්තං වා ධීතරං වා ලච්ඡාමි, සත්ථා ඉමං අක්කමිස්සති” ති විත්තෙත්වා පත්ථරි. සො සත්ථරි ආගතෙ සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පත්තං ගෙහෙත්වා “පවිසථ, හන්තෙ” ති ආහ. සත්ථා න පාවිසි, සො දුතියමිපි තතියමිපි යාවි. සත්ථා අපවිසිත්වා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකිතසඤ්ඤායෙව වත්ථානං අනක්කමනභාවං ඤත්වා තං “සංහරතු, රාජකුමාර, දුස්සානි, න භගවා වෙලපටිකං අක්කමිස්සති, පච්ඡිමජනනං තථාගතො ඔලොකෙති” ති දුස්සානි සංහරාපෙසි. සො දුස්සානි සංහරිත්වා සත්ථාරං අත්තොනිවෙසනං පවෙසත්වා යාගුඛජ්ජකෙන සම්මානෙත්වා එකමන්තං නිසින්නො වන්දිත්වා ආහ – “හන්තෙ, අහං තුම්භාකං උපකාරකො තික්ඛන්තුං සරණං ගතො, කුච්ඡිගතො ච කිරමිති එකචාරං සරණං ගතො, දුතියං තරුණදාරකකාලෙ, තතියං විඤ්ඤුභාවං පත්තකාලෙ. තස්ස මෙ කස්මා වෙලපටිකං

න අක්කමිත්වා” ති? “කිං පන ත්වං, කුමාර, චිත්තෙන්වා වෙලානි අත්ථරි” ති? “සවෙ පුත්තං වා ධිතරං වා ලච්ඡාමි, සත්ථා මෙ වෙලපටිකං අක්කමිස්සති” ති ඉදං චිත්තෙන්වා, හත්තෙති. තෙනෙවාහං තං න අක්කමිත්ති. “කිං පනාහං, හත්තෙ, පුත්තං වා ධිතරං වා නෙව ලච්ඡාමි” ති? “ආම, කුමාරා” ති. “කිං කාරණා” ති? “පුරිමකඅත්තභාවෙ ඡායාය සද්ධිං පමාදං ආපන්නත්තා” ති. “කස්මිං කාලෙ, හත්තෙ” ති? අථස්ස සත්ථා අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙසි –

අතීතෙ කිර අනෙකසතා මනුස්සා මහතියා නාවාය සමුද්දං පක්ඛන්දිංසු. නාවා සමුද්දමජ්ඣෙ භිජ්ජි. ද්වෙ ජයම්පතිකා එකං ඵලකං ගහෙත්වා අන්තරදීපකං පච්ඡිංසු, සෙසා සබ්බෙ තත්ථෙව මරිංසු. තස්මිං බො පන දීපකෙ මහාසකුණසඬ්ඝො වසති. තෙ අඤ්ඤං බාදිතබ්බකං අදිස්වා ඡාතජ්ඣත්තා සකුණඅණ්ඩානි අඬගාරෙසු පචිත්වා බාදිංසු, තෙසු අප්පහොත්තෙසු සකුණච්ඡාපෙ ගහෙත්වා බාදිංසු. එවං පඨමවයෙපි මජ්ඣිමවයෙපි පච්ඡිමවයෙපි බාදිංසුයෙව. එකස්මිම්පි වයෙ අප්පමාදං නාපජ්ජිංසු, එකොපි ව නෙසං අප්පමාදං නාපජ්ජි.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙත්වා “සවෙ හි ත්වං, කුමාර, තදා එකස්මිම්පි වයෙ හරියාය සද්ධිං අප්පමාදං ආපජ්ජිස්ස, එකස්මිම්පි වයෙ පුත්තො වා ධිතා වා උප්පජ්ජෙය්‍ය. සවෙ පන වො එකොපි අප්පමත්තො අභවිස්ස, තං පටිච්ච පුත්තො වා ධිතා වා උප්පජ්ජිස්ස. කුමාර, අත්තානඤ්ඤි පියං මඤ්ඤමානෙන තීසුපි වයෙසු අප්පමත්තෙන අත්තා රක්ඛිතබ්බො, එවං අසක්කොත්තෙන එකවයෙපි රක්ඛිතබ්බොයෙවා” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

157.

“අත්තානඤ්ඤෙව පියං ජඤ්ඤා, රක්ඛෙය්‍ය නං සුරක්ඛිතං;
තිණ්ණං අඤ්ඤතරං යාමං, පටිජග්ගෙය්‍ය පණ්ඩිතො” ති.

තත්ථ යාමන්ති සත්ථා අත්තනො ධම්මිස්සරතාය දෙසනාකුසලතාය ව ඉධ තිණ්ණං වයානං අඤ්ඤතරං වයං යාමන්ති කත්වා දෙසෙසි, තස්මා එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සවෙ අත්තානං පියං ඡානෙය්‍ය, රක්ඛෙය්‍ය නං සුරක්ඛිතන්ති යථා සො සුරක්ඛිතො හොති, එවං නං රක්ඛෙය්‍ය. තත්ථ සවෙ ගීහී සමානො “අත්තානං රක්ඛිස්සාමි” ති උපරිපාසාදතලෙ සුසංවුතං ගබ්භං පච්ඡිත්වා සම්පන්නාරක්ඛො හුත්වා වසන්තොපි, පබ්බජිතො හුත්වා සුසංවුතෙ පිහිතද්වාරවාතපානෙ ලෙණෙ විහරන්තොපි අත්තානං න රක්ඛති යෙව. ගීහී පන සමානො යථාබලං දානසීලාදීනි පුඤ්ඤානි කරොන්තො, පබ්බජිතො වා පන වත්තපටිච්චත්තපරියත්තිමනසිකාරෙසු උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තො අත්තානං රක්ඛති නාම. එවං තීසු වයෙසු අසක්කොත්තො අඤ්ඤතරස්මිම්පි වයෙ පණ්ඩිතපුරිසො අත්තානං පටිජග්ගතියෙව. සවෙ හි ගීහිභූතො පඨමවයෙ බිඬ්ඬාපසුතතාය කුසලං කාතුං න සක්කොති, මජ්ඣිමවයෙ අප්පමත්තෙන හුත්වා කුසලං කාතබ්බං. සවෙ මජ්ඣිමවයෙ පුත්තදාරං පොසෙන්නො කුසලං කාතුං න සක්කොති, පච්ඡිමවයෙ කාතබ්බමෙව. එවම්පි කරොන්තෙන අත්තා පටිජග්ගිතොව හොති. එවං

අකරොන්තස්ස පන අත්තා පියො නාම න හොති, අපායපරායණමෙව නං කරොති. සචෙ පන පබ්බජිතො පයමවයෙ සජ්ඣායං කරොන්තො ධාරොන්තො වාචොන්තො චත්තපට්චත්තං කරොන්තො පමාදං ආපජ්ජති, මජ්ඣිමවයෙ අප්පමත්තෙන සමණධම්මො කාතබ්බො. සචෙ පයමවයෙ උග්ගහිතපරියත්තියා අට්ඨකථං විනිච්ඡයං කාරණාකාරණඤ්ච පුච්ඡන්තො මජ්ඣිමවයෙ පමාදං ආපජ්ජති, පච්ඡිමවයෙ අප්පමත්තෙන සමණධම්මො කාතබ්බොයෙව. එවමපි කරොන්තෙන අත්තා පට්ඨගිතොව හොති. එවං අකරොන්තස්ස පන අත්තා පියො නාම න හොති, පච්ඡානුකාපෙනෙව නං තාපෙතීති.

දෙසනාවසානෙ බොධිරාජකුමාරො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති,
සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසීති.

බොධිරාජකුමාරචත්ථු පයමං.

2. උපනන්දසකායපුත්තත්ථෙරචත්ථු

අත්තානමෙව පයමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො උපනන්දං සකායපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො ධම්මකථං කථෙතුං ඡෙකො. තස්ස අප්පිච්ඡතාදිපටිසංයුත්තං ධම්මකථං සුත්ථා බහු භික්ඛු තං තිථිවරෙහි පූජෙත්වා ධුතඬිගානි සමාදිශිංසු. තෙහි විස්සට්ඨපරික්ඛාරෙ සොයෙව ගණ්හි. සො එකස්මිං අන්තොවස්සෙ උපකට්ඨෙ ජනපදං අගමාසි. අථ නං එකස්මිං විහාරෙ දහරසාමණෙරා ධම්මකථිකපෙමෙන, “හන්තෙ, ඉධ වස්සං උපෙථා” ති වදිංසු. “ඉධ කිත්තකං වස්සාවාසිකං ලබ්භති” ති පුච්ඡිත්වා තෙහි “එකෙකො සාටකො” ති චුත්තෙ තත්ථ උපාහනා යපෙත්වා අඤ්ඤං විහාරං අගමාසි. දුතියං විහාරං ගන්ත්වා “ඉධ කිං ලබ්භති” ති පුච්ඡිත්වා “ද්වෙ සාටකා” ති චුත්තෙ කත්තරයට්ඨිං යපෙසි. තතියං විහාරං ගන්ත්වා “ඉධ කිං ලබ්භති” ති පුච්ඡිත්වා “තයො සාටකා” ති චුත්තෙ තත්ථ උදකතුම්බං යපෙසි. චතුත්ථං විහාරං ගන්ත්වා “ඉධ කිං ලබ්භති” ති පුච්ඡිත්වා “චත්තාරො සාටකා” ති චුත්තෙ “සාධු ඉධ වස්සසාමි” ති තත්ථ වස්සං උපගන්ත්වා ගහට්ඨානඤ්චෙව භික්ඛුනඤ්ච ධම්මකථං කථෙසි. තෙ නං බහුහි චත්ථෙහි චෙව ථිවරෙහි ව පූජෙසුං. සො චුට්ඨවස්සො ඉතරෙසුපි විහාරෙසු සාසනං පෙසෙත්වා “මයා පරික්ඛාරස්ස යපිතත්තා වස්සාවාසිකං ලද්ධබ්බං, තං මෙ පහිණන්තු” ති සබ්බං ආහරාපෙත්වා යානකං සුරෙත්වා පායාසි.

අථෙකස්මිං විහාරෙ ද්වෙ දහරහික්ඛු ද්වෙ සාටකෙ එකඤ්ච කම්බලං ලභිත්වා “තුය්හං සාටකා හොන්තු, මය්හං කම්බලො” ති භාජෙතුං අසක්කොන්තා මග්ගසමීපෙ නිසීදිත්වා විවදන්ති. තෙ තං ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා, “හන්තෙ, තුම්හෙ නො භාජෙත්වා දෙථා” ති වදිංසු. තුම්හෙයෙව භාජෙථාති. න සක්කොම, හන්තෙ, තුම්හෙයෙව නො භාජෙත්වා දෙථාති. තෙන හි මම වචනෙ යස්සථාති. ආම, යස්සාමාති. “තෙන හි සාධු” ති තෙසං ද්වෙ සාටකෙ දත්වා “අයං ධම්මකථං

කළුන්තනං අම්බාකං පාරුපනාරහො’ති මහග්ගං කම්බලං ආදාය පක්කාමි.
දහරහික්ඛු විජ්ජපට්ඨාරිනො හුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොවෙසුං.
සත්ථා “න, හික්ඛවෙ, ඉදානෙව තුම්බාකං සන්තිකං ගහෙත්වා තුම්බෙ
විජ්ජපට්ඨාරිනො කරොති, පුබ්බෙපි අකාසියෙවා”ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතස්මිං අනුතීරවාරි ව ගම්හීරවාරි වාති ද්වෙ උද්දා මහන්තං රොහිතමච්ඡං
ලහිත්වා “මය්ගං සීසං හොතු, තව නඩගුට්ඨ”න්ති විවාදාපන්නා භාජෙතුං
අසක්කොන්නා එකං සිඬගාලං දිස්වා ආහංසු – “මාතුල, ඉමං නො භාජෙත්වා
දෙහි”ති. අහං රඤ්ඤා විනිවිජයට්ඨානෙ යපිනො, තත්ථ චිරං නිසීදිත්වා
ජඩිසවිහාරත්ථාය ආගතොමිහි, ඉදානි මෙ ඔකාසො නත්ථීති. මාතුල, මා එවං
කරොථ, භාජෙත්වා එව නො දෙථාති. මම වචනෙ යස්සථාති. යස්සාම, මාතුලාති.
“තෙන හි සාධු”ති සො සීසං ඡිත්දිත්වා එකමන්තෙ අකාසි, නඩගුට්ඨං එකමන්තෙ.
කත්වා ව පන, “තාතා, යෙන වො අනුතීරෙ වරිතං, සො නඩගුට්ඨං ගණ්හාතු. යෙන
ගම්හීරෙ වරිතං, තස්ස සීසං හොතු. අයං පන මජ්ඣිමො ඛණ්ඩො මම
විනිවිජයධම්මෙ යිතස්ස හවිස්සති”ති තෙ සඤ්ඤාපෙත්තො –

“අනුතීරවාරි නඩගුට්ඨං, සීසං ගම්හීරවාරිනො;
අව්වායං මජ්ඣිමො ඛණ්ඩො, ධම්මට්ඨස්ස හවිස්සති”ති. (ජා. 1.7.33) –

ඉමං ගාථං වත්වා මජ්ඣිමඛණ්ඩං ආදාය පක්කාමි. තෙපි විජ්ජපට්ඨාරිනො තං
ඔලොකෙත්වා අට්ඨංසු.

සත්ථා ඉමං අතීතං දස්සෙත්වා “එවමෙස අතීතෙපි තුම්බෙ විජ්ජපට්ඨාරිනො
අකාසියෙවා”ති තෙ හික්ඛු සඤ්ඤාපෙත්වා උපනන්දං ගරහන්තො, “හික්ඛවෙ, පරං
ඔවදන්තෙන නාම පයමමෙව අත්තා පතිරූපෙ පතිට්ඨාපෙතබ්බො”ති වත්වා ඉමං
ගාථමාහ –

158.

“අත්තානමෙව පයමං, පතිරූපෙ නිවෙසයෙ;
අථඤ්ඤමනුසාසෙය්‍ය, න කිලිස්සෙය්‍ය පණ්ඩිතො”ති.

තත්ථ පතිරූපෙ නිවෙසයෙති අනුච්ඡවිකෙ ගුණෙ පතිට්ඨාපෙය්‍ය. ඉදං චූත්තං
හොති – යො අප්පිච්ඡතාදිගුණෙහි වා අරියවංසපටිපදාදීහි වා පරං අනුසාසිතුකාමො,
සො අත්තානමෙව පයමං තස්මිං ගුණෙ පතිට්ඨාපෙය්‍ය. එවං පතිට්ඨාපෙත්වා
අථඤ්ඤං තෙහි ගුණෙහි අනුසාසෙය්‍ය. අත්තානඤ්ඤි තත්ථ අනිවෙසෙත්වා කෙවලං
පරමෙව අනුසාසමානො පරතො නින්දං ලහිත්වා කිලිස්සති නාම, තත්ථ අත්තානං
නිවෙසෙත්වා අනුසාසමානො පරතො පසංසං ලහති, තස්මා න කිලිස්සති නාම. එවං
කරොන්තො පණ්ඩිතො න කිලිස්සෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ තෙ හික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි
සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

උපනන්දසත්‍යප්‍රත්‍යක්ෂෝපරවත්ථු දුතියං.

3. පධානිකතිස්සත්ථෝපරවත්ථු

අත්තානඤ්චෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
පධානිකතිස්සත්ථෝපරං ආරබ්භ කට්ඨි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙන්වා පඤ්චසනෙ භික්ඛු ආදාය
අරඤ්ඤෙ වස්සං උපගන්ත්වා, “ආචුසො, ධර්මානකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ වො
කම්මට්ඨානං ගහිතං, අප්පමත්තාව සමණධම්මං කරොථා”ති ඔවදිත්වා සයං
ගන්ත්වා නිපජ්ජිත්වා සුපති. තෙ භික්ඛු පට්ඨමයාමෙ වච්ඡිකම්මත්වා මජ්ඣිමයාමෙ
විහාරං පටිසන්ති. සො නිද්දායිත්වා පබ්බද්ධකාලෙ තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං
තුම්හෙ ‘නිපජ්ජිත්වා නිද්දායිස්සාමා’ති ආගතා, සීසං නික්ඛම්මත්වා සමණධම්මං
කරොථා”ති වත්වා සයං ගන්ත්වා තට්ඨෙව සුපති. ඉතරෙ මජ්ඣිමයාමෙ බහි
වච්ඡිකම්මත්වා පටිජ්ඣමයාමෙ විහාරං පටිසන්ති. සො පුනපි පබ්බජ්ඣත්වා තෙසං
සන්තිකං ගන්ත්වා තෙ විහාරා නිහරිත්වා සයං පුන ගන්ත්වා තට්ඨෙව සුපති. තස්මිං
නිව්චකාලං එවං කරොන්තෙ තෙ භික්ඛු සජ්ඣායං වා කම්මට්ඨානං වා මනසිකාතුං
නාසක්ඛිංසු, විත්තං අඤ්ඤට්ඨන්තං අගමාසි. තෙ “අම්භාකං ආචරියො අතිවිය
ආරද්ධවිරියො, පරිග්ගණ්ඨස්සාම න”න්ති පරිග්ගණ්ඨන්තා තස්ස කිරියං දිස්වා
“නට්ඨමහා, ආචුසො, ආචරියො නො තුච්ඡරවං රවති”ති වදිංසු. තෙසං අතිවිය
නිද්දාය කිලමන්තානං එකභික්ඛුපි විසෙසං නිබ්බන්තෙතුං නාසක්ඛි. තෙ වුට්ඨවස්සා
සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරා කතපට්ඨන්තො “කිං, භික්ඛවෙ, අප්පමත්තා
හුත්වා සමණධම්මං කරිත්වා”ති පුච්ඡිතා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා “න,
භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපෙස තුම්භාකං අන්තරායමකාසියෙවා”ති වත්වා තෙහි
යාවිතො –

“අමාතාපිතරසංවච්ඡො, අනාවෙරකුලෙ වසං;
නායං කාලං අකාලං වා, අභිජානාති කුක්කුටො”ති. (ජා. 1.1.119) –

ඉමං අකාලරාවිකුක්කුටජාතකං විත්ථාරෙන්වා කට්ඨි. “තදා හි සො කුක්කුටො
අයං පධානිකතිස්සත්ථෝපරො අහොසි, ඉමෙ පඤ්ච සතා භික්ඛු තෙ මාණවා අහෙසුං,
දිසාපාමොක්ඛො ආචරියො අහමෙවා”ති සත්ථා ඉමං ජාතකං විත්ථාරෙන්වා,
“භික්ඛවෙ, පරං ඔවදන්තෙන නාම අත්තා සුදන්තො කාතඛිංසො. එවං ඔවදන්තො හි
සුදන්තො හුත්වා දමෙති නාමා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

159.

“අත්තානඤ්චෙ තථා කයිරා, යථාඤ්ඤමනුසාසති;
සුදන්තො වත දමෙථ, අත්තා හි කිර දුද්දමො”ති.

තස්සත්ථො – යො හි භික්ඛු “පට්ඨමයාමාදීසු වච්ඡිකම්මත්වා”න්ති වත්වා පරං
ඔවදති, සයං වච්ඡිකම්මන්තො අධිට්ඨන්තො අත්තානඤ්චෙ තථා කයිරා,

යථාඤ්ඤමනුසාසනී, එවං සන්තෙ සුදන්තො වත දමෙථාති යෙන ගුණෙන පරං අනුසාසනී, තෙන අත්තනා සුදන්තො හුත්වා දමෙය්‍ය. අත්තා හි කිර දුද්දමොති අයඤ්ඤි අත්තා නාම දුද්දමො. තස්මා යථා සො සුදන්තො හොති, තථා දමෙතබ්බොති.

දෙසනාවසානෙ පඤ්ච සතාපි තෙ භික්ඛු අරහත්තං පාපුණිංසුති.

පධානිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. කුමාරකස්සපමාතුථෙරිවත්ථු

අත්තා හි අත්තනො නාමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කුමාරකස්සපත්ථෙරස්ස මාතරං ආරබ්භ කථෙසි.

සා කිර රාජගහනගරෙ සෙට්ඨිධිතා විඤ්ඤානං පත්තකාලතො පට්ඨාය පබ්බජ්ජං යාචි. අථ සා පුනප්පුනං යාවමානාපි මාතාපිතුනං සන්තිකා පබ්බජ්ජං අලභිත්වා වයප්පත්තා පතිකුලං ගන්ත්වා පතිදෙවතා හුත්වා අගාරං අජ්ඣාචසි. අථස්සා න විරස්සෙව කුච්ඡිස්මිං ගබ්භො පතිට්ඨහි. සා ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං අජානිත්වාච සාමිකං ආරාධෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සො මහන්තෙන සක්කාරෙන භික්ඛුනුපස්සයං නෙත්වා අජානන්තො දෙවදත්තපක්ඛිකානං භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ පබ්බාපෙසි. අපරෙන සමයෙන භික්ඛුනියො තස්සා ගබ්භිනිභාවං ඤත්වා තාහි “කිං ඉද්”න්ති පුත්තා නාහං, අයො, ජානාමි “කිමෙනං”, සීලං වත මෙ අරොගමෙවාති. භික්ඛුනියො තං දෙවදත්තස්ස සන්තිකං නෙත්වා “අයං භික්ඛුනී සද්ධාපබ්බජිතා, ඉමිස්සා මයං ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ජානාම, කාලං න ජානාම, කිං දානි කරොමා”ති පුච්ඡිංසු. දෙවදත්තො “මා මය්හං ඔවාදකාරිකානං භික්ඛුනීනං අයසො උප්පජ්ජතු”ති එත්තකමෙව වින්තෙත්වා “උප්පබ්බාපෙථ න”න්ති ආහ. තං සුත්වා සා දහරා මා මං, අයො, නාසෙථ, නාහං දෙවදත්තං උද්දිස්ස පබ්බජිතා, එථ, මං සත්ථු සන්තිකං ජෙතවනං නෙථාති. තා තං ආදාය ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා “තස්සා ගිහිකාලෙ ගබ්භො පතිට්ඨිතො”ති ජානන්තොපි පරවාදමොචනත්ථං රාජානං පසෙනදිකොසලං මහාඅනාථපිණ්ඩිකං වුළුඅනාථපිණ්ඩිකං විසාබාඋපාසිකං අඤ්ඤානි ව මහාකුලානි පක්කොසාපෙත්වා උපාලිත්ථෙරං ආණාපෙසි – “ගච්ඡ, ඉමිස්සා දහරාය භික්ඛුනියා චතුපරිසමජ්ඣෙකම්මං පරිසොධෙහි”ති. ථෙරො රඤ්ඤො පුරතො විසාබං පක්කොසාපෙත්වා තං අධිකරණං පටිච්ඡාපෙසි. සා සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා අන්තොසාණියං තස්සා හත්ථපාදනාහිඋදරපරියොසානානි ඔලොකෙත්වා මාසදිවසෙ සමානෙත්වා “ගිහිභාවෙ ඉමාය ගබ්භො උද්ධො”ති ඤත්වා ථෙරස්ස තමත්ථං ආරොචෙසි. අථස්සා ථෙරො පරිසමජ්ඣෙක පරිසුද්ධභාවං පතිට්ඨාපෙසි. සා අපරෙන සමයෙන පදුමුත්තරබුද්ධස්ස පාදමුලෙ පත්ථිතපත්ථනං මහානුභාවං පුත්තං විජායි.

අථෙකදිවසං රාජා භික්ඛුනුපස්සයසම්පෙන ගච්ඡන්තො දාරකසද්දං සුත්වා “කිං ඉද්”න්ති පුච්ඡිත්වා, “දෙව, එකිස්සා භික්ඛුනියා පුත්තො ජාතො, තස්සෙස

සද්දො’’ති වුත්තෙ තං කුමාරං අත්තනො සරං නෙත්වා ධාතීනං අදාසී.
 නාමග්ගහණදිවසෙ වස්ස කස්සපොති නාමං කත්වා කුමාරපරිභාරෙන වඩ්ඪිතත්තා
 කුමාරකස්සපොති සඤ්ජානිංසු. සො කීළාමණ්ඩලෙ දාරකෙ පහරිත්වා
 ‘‘නිම්මාතාපිතිකෙනමිහා පහටා’’ති වුත්තෙ රාජානං උපසඩ්ධකමිත්වා, ‘‘දෙව, මං
 ‘නිම්මාතාපිතිකො’ති වදන්ති, මාතරං මෙ ආචික්ඛටා’’ති පුච්ඡිත්වා රඤ්ඤා ධාතියො
 දස්සෙත්වා ‘‘ඉමා තෙ මාතරො’’ති වුත්තෙ ‘‘න එත්තිකා මෙ මාතරො, එකාය මෙ
 මාතරා භවිතඛිං, තං මෙ ආචික්ඛටා’’ති ආහ. රාජා ‘‘න සක්කා ඉමං
 වඤ්චෙතු’’න්ති වින්තෙත්වා, තාත, තව මාතා භික්ඛුනී, ත්වං මයා භික්ඛුනුපස්සයා
 ආනීතොති. සො තාවතකෙනෙව සමුප්පන්නසංවෙගො හුත්වා, ‘‘තාත, පබ්බාපෙථ
 ම’’න්ති ආහ. රාජා ‘‘සාධු, තාතා’’ති තං මහත්තෙන සක්කාරෙන සත්ථු සන්තිකෙ
 පබ්බාපෙසී. සො උද්ධුපසම්පදො කුමාරකස්සපත්ථෙරොති පඤ්ඤායී. සො සත්ථු
 සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පටිසිත්වා වායමිත්වා විසෙසං
 නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොත්තො ‘‘පුත කම්මට්ඨානං විසෙසෙත්වා ගහෙස්සාමී’’ති
 සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අන්ධවනෙ විහාසී.

අප්ප නං කස්සපබුද්ධකාලෙ එකතො සමණධම්මං කත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා
 බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තභික්ඛු බ්‍රහ්මලොකතො ආගන්ත්වා පන්තරස පඤ්ඤෙහ
 පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමෙ පඤ්ඤෙ යපෙත්වා සත්ථාරං අඤ්ඤො ඛ්‍යාතාතුං සමත්ථො නාම
 නත්ථී, ගච්ඡ, සත්ථු සන්තිකෙ ඉමෙසං අත්ථං උග්ගණ්හා’’ති උය්‍යාපෙසී. සො
 තථා කත්වා පඤ්ඤවිස්සජ්ජනාවසානෙ අරහත්තං පාපුණි. තස්ස පන
 නික්ඛන්තදිවසතො පට්ඨාය ද්වාදස වස්සානි මාතුභික්ඛුනියා අක්ඛිති අස්සුනි
 පවත්තිංසු. සා පුත්තවියොගදුක්ඛිතා අස්සුනිත්තෙනෙව මුඛෙන භික්ඛාය වරමානා
 අන්තරවීරියං ථෙරං දිස්වා, ‘‘පුත්ත, පුත්තා’’ති විරවන්ති තං ගණ්හිතුං
 උපධාවමානා පරිවත්තිත්වා පති. සා ථනෙහි ඛීරං මුඤ්චන්තෙහි උට්ඨහිත්වා
 අල්ලවීරා ගන්ත්වා ථෙරං ගණ්හි. සො වින්තෙසී – ‘‘සවායං මම සන්තිකා
 මධුරවචනං ලභිස්සති, විනස්සිස්සති. ථද්ධමෙව කත්වා ඉමාය සද්ධිං
 සල්ලපිස්සාමී’’ති. අප්ප නං ආහ – ‘‘කිං කරොන්ති විවරසී, සිනෙහමත්තම්පි ඡින්දිතුං
 න සක්කොසී’’ති. සා ‘‘අහො කක්ඛළා ථෙරස්ස කථා’’ති වින්තෙත්වා ‘‘කිං වදෙසී,
 තාතා’’ති වත්වා පුනපි තෙන තථෙව වුත්තා වින්තෙසී – ‘‘අහං ඉමස්ස කාරණා
 ද්වාදස වස්සානි අස්සුනි සන්ධාරෙතුං න සක්කොමී, අයං පනෙවං ථද්ධහදයො, කිං
 මෙ ඉමිනා’’ති පුත්තසිනෙහං ඡින්දිත්වා තදිවසමෙව අරහත්තං පාපුණි.

අපරෙන සමයෙන ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘ආවුසො, දෙවදත්තෙන
 එවං උපනිස්සයසම්පන්නො කුමාරකස්සපො ව ථෙරී ව නාසිතා, සත්ථා පන තෙසං
 පතිට්ඨා ජාතො, අහො බුද්ධා නාම ලොකානුකම්පකා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය
 නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති
 වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව අහං ඉමෙසං පච්චයො පතිට්ඨා ජාතො, පුබ්බෙපි
 නෙසං අහං පතිට්ඨා අහොසිංයෙවා’’ති වත්වා –

‘‘නිග්‍රොධමෙව සෙවෙය්‍ය, න සාබ්බුපසංවසෙ;

නිග්‍රොධස්මිං මතං සෙය්‍යා, යඤ්චෙ සාබස්මි ජීවිත''න්ති. (ජා. 1.1.12; 1.10.81) –

ඉමං නිග්‍රොධජාතකං විත්ථාරෙන කථෙත්වා “තදා සාබස්මිගො දෙවදත්තො අහොසි, පරිසාපිස්ස දෙවදත්තපරිසා, වාරජපත්තා මිගධෙනු ථෙරී අහොසි, පුත්තො කුමාරකස්සපො, ගබ්භිනිමිගියා ජීවිතං පරිච්චජිත්වා ගතො නිග්‍රොධමිගරාජා පන අහමෙවා”ති ජාතකං සමොධානෙත්වා පුත්තසිනෙහං ඡිත්දිත්වා ථෙරියා අත්තනාව අත්තනො පතිට්ඨානකතභාවං පකාසෙන්නො, “හික්ඛචෙ, යස්මා පරස්ස අත්තනි ධීතෙන සග්ගපරායණෙන වා මග්ගපරායණෙන වා භවිතුං න සක්කා, තස්මා අත්තාව අත්තනො නාටො, පරො කිං කරිස්සති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

160.

“අත්තා හි අත්තනො නාටො, කො හි නාටො පරො සියා;
අත්තනා හි සුදන්තෙන, නාටං ලහති දුල්ලහ”න්ති.

තත්ථ නාටොති පතිට්ඨා. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා අත්තනි ධීතෙන අත්තසම්පන්නෙන කුසලං කත්වා සග්ගං වා පාපුණිතුං, මග්ගං වා භාවෙතුං, ඵලං වා සච්ඡිකාතුං සක්කා. තස්මා හි අත්තාව අත්තනො පතිට්ඨා හොති, පරො කො නාම කස්ස පතිට්ඨා සියා. අත්තනා ඵව හි සුදන්තෙන නිබ්බිසෙවනෙන අරහත්තඵලසම්බාතං දුල්ලහං නාටං ලහති. අරහත්තඤ්ඤි සන්ධාය ඉධ “නාටං ලහති දුල්ලහ”න්ති වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදිනි පාපුණිංසුති.

කුමාරකස්සපමාතුථෙරීවත්ථු වතුත්ථං.

5. මහාකාලඋපාසකවත්ථු

අත්තනා හි කතං පාපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ඵකං මහාකාලං නාම සොතාපන්නඋපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර මාසස්ස අට්ඨදිවසෙසු උපොසථීකො හුත්වා විහාරෙ සබ්බරත්තිං ධම්මකථං සුඤ්ඤාති. අථ රත්තිං වොරා ඵකස්මිං ගෙහෙ සන්ධිං ඡිත්දිත්වා භණ්ඩකං ගහෙත්වා ලොභභාජනසද්දෙන පබ්බද්ධෙහි සාමිකෙහි අනුබද්ධා ගහිතභණ්ඩං ඡඩ්ඛෙත්වා පලායිංසු. සාමිකාපි තෙ අනුබන්ධිංසුයෙව, තෙ දිසා පක්ඛන්දිංසු. ඵකො පන විහාරමග්ගං ගහෙත්වා මහාකාලස්ස රත්තිං ධම්මකථං සුත්වා පාතොව පොක්ඛරණිකීරෙ මුඛං ධොවන්තස්ස පුරතො භණ්ඩකං ඡඩ්ඛෙත්වා පලායි. වොරෙ අනුබන්ධිත්වා ආගතමනුස්සා භණ්ඩකං දිස්වා “ත්ථං නො ගෙහසන්ධිං ඡිත්දිත්වා භණ්ඩකං හරිත්වා ධම්මං සුඤ්ඤන්තො විය විවරසි”ති තං ගහෙත්වා පොථෙත්වා මාරෙත්වා ඡඩ්ඛෙත්වා අගමිංසු. අථ නං පාතොව පානීයසටං ආදාය ගතා දහරසාමණෙරා දිස්වා “විහාරෙ ධම්මකථං සුත්වා සයිතඋපාසකො අයුත්තං මරණං

ලහනි” නි වත්වා සත්ථු ආරොවෙසුං. සත්ථා “ආම, හික්ඛවෙ, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ කාලෙන අප්පතිරුපං මරණං ලද්ධං, පුබ්බෙ කතකම්මස්ස පන තෙන යුත්තමෙව ලද්ධ” නි වත්වා තෙහි යාවිතො තස්ස පුබ්බකම්මං කපෙසි –

අතීතෙ කිර බාරාණසිරඤ්ඤො විජිතෙ එකස්ස පච්චන්තගාමස්ස අට්ඨමුඛෙ වොරා පහරන්ති. රාජා අට්ඨමුඛෙ එකං රාජහටං යපෙසි, සො හතිං ගහෙත්වා මනුස්සෙ ඔරතො පාරං නෙති, පාරතො ඔරං ආනෙති. අට්ඨකො මනුස්සො අභිරුපං අත්තනො හරියං චූළයානකං ආරොපෙත්වා තං යානං අගමාසි. රාජහටො තං ඉත්ථිං දිස්වා ව සඤ්ජාතසිනෙහො තෙන “අට්ඨිං නො, සාමි, අතික්කාමෙහි” නි වුත්තෙපි “ඉදානි විකාලො, පාතොව අතික්කාමෙස්සාමි” නි ආහ. සො සකාලො, සාමි, ඉදානෙව නො නෙහිති. නිවත්ත, හො, අම්භාකංයෙව ගෙහෙ ආභාරො ව නිවාසො ව හවිස්සති. සො නෙව නිවත්තිතුං ඉච්ඡි. ඉතරො පුරිසානං සඤ්ඤං දත්වා යානකං නිවත්තාපෙත්වා අනිච්ඡන්තස්සෙව ද්වාරකොට්ඨකෙ නිවාසං දත්වා ආහාරං පටියාදාපෙසි. තස්ස පන ගෙහෙ එකං මණ්ණරතනං අත්ථි. සො තං තස්ස යානකන්තරෙ පක්ඛිපාපෙත්වා පච්චුසකාලෙ වොරානං පට්ටියසද්දං කාරෙසි. අට්ඨස්ස පුරිසා “මණ්ණරතනං, සාමි, වොරෙහි හට” නි ආරොවෙසුං. සො ගාමද්වාරෙසු ආරක්ඛං යපෙත්වා “අත්තොගාමතො නික්ඛමන්තෙ විචිනථා” නි ආහ. ඉතරොපි පාතොව යානකං යොපෙත්වා පායාසි. අට්ඨස්ස යානකං සොධෙන්නා අත්තනා යපිතං මණ්ණරතනං දිස්වා සන්තප්පෙත්වා “ත්වං මණ්ණං ගහෙත්වා පලායසි” නි පොටෙත්වා “ගහිතො නො, සාමි, වොරො” නි ගාමභොජකස්ස දස්සෙසුං. සො “හතකස්ස වත මෙ ගෙහෙ නිවාසං දත්වා හත්තං දින්නං, මණ්ණං ගහෙත්වා ගතො, ගණ්හට්ඨං නං පාපපුරිස” නි පොටාපෙත්වා මාරෙත්වා ඡඩ්ඛාපෙසි. ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං. සො තතො වුතො අවිච්ඡිති නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ දීඝරත්තං පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන අත්තභාවසතෙ තට්ඨෙව පොටිතො මරණං පාපුණි.

එවං සත්ථා මහාකාලස්ස පුබ්බකම්මං දස්සෙත්වා, “හික්ඛවෙ, එවං ඉමෙ සත්තෙ අත්තනා කතපාපකම්මමෙව චතුසු අපායෙසු අභිමත්ථති” නි වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

161.

“අත්තනා හි කතං පාපං, අත්තජං අත්තසම්භවං;
අභිමත්ථති දුම්මෙධං, වජිරංවස්මමයං මණ්ණි” නි.

තත්ථ වජිරංවස්මමයං මණ්ණි නි වජිරංව අස්මමයං මණ්ණි. ඉදං වුත්තං හොති – යථා පාසාණමයං පාසාණසම්භවං වජිරං තමෙව අස්මමයං මණ්ණි අත්තනො උට්ඨානට්ඨානසඛිධානං පාසාණමණ්ණි බාදිත්වා ඡිද්දං ඡිද්දං ඛණ්ඩං ඛණ්ඩං කත්වා අපරිභොගං කරොති, එවමෙව අත්තනා කතං අත්තනි ජාතං අත්තසම්භවං පාපං දුම්මෙධං නිප්පඤ්ඤං පුග්ගලං චතුසු අපායෙසු අභිමත්ථති කන්තති විද්ධංසෙති.

දෙසනාවසානෙ සම්පත්තහික්ඛු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මහාකාල උපාසකවන්ද්‍ර පඤ්චමං.

6. දෙවදත්තවන්ද්‍ර

යස්ස අවචන්තදුස්සිලාන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො දෙවදත්තං ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං - “ආවුසො, දෙවදත්තො දුස්සිලො පාපධම්මො දුස්සිලාකාරණො වඩ්ඪිතාය තණ්හාය අජාතසත්තුං සඬගණ්හිත්වා මහන්තං ලාභසක්කාරං නිබ්බත්තෙන්වා අජාතසත්තුං පිතුච්චෙ සමාදපෙත්වා තෙන සද්ධිං එකතො භුත්වා නානප්පකාරෙන තථාගතස්ස වධාය පරිසක්කති” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිස්සිත්තා” ති ප්‍රවිජිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි දෙවදත්තො නානප්පකාරෙන මය්භං වධාය පරිසක්කති” ති වත්වා කුරුඬගම්මභාතකාදීනි (ජා. 1.2.111-2) කපෙත්වා, “භික්ඛවෙ, අවචන්තදුස්සිලපුග්ගලං නාම දුස්සිලාකාරණා උප්පන්නා තණ්හා මාලුවා විය සාලං පරියොනන්ධිත්වා සම්භඤ්ජමානා නිරයාදීසු පක්ඛිපති” ති වත්වා ඉමං ගාථාමාහ -

162.

“යස්ස අවචන්තදුස්සිලාං, මාලුවා සාලම්චොත්ථනං;
කරොති සො තථත්තානං, යථා නං ඉච්ඡති දිසො” ති.

තත්ථ අවචන්තදුස්සිලාන්ති එකන්තදුස්සිලභාවො. ගිහී වා ජාතිතො පට්ඨාය දස අකුසලකම්මපපෙ කරොන්තො, පබ්බජිතො වා උපසම්පන්නදිවසතො පට්ඨාය ගරුකාපත්තිං ආපජ්ජමානො අවචන්තදුස්සිලො නාම. ඉධ පන යො ද්විසු තිසු අත්තභාවෙසු දුස්සිලො, එතස්ස ගතියා ආගතං දුස්සිලභාවං සන්ධායෙනං වුත්තං. දුස්සිලභාවොති චෙත්ථ දුස්සිලස්ස ඡ ද්වාරානි නිස්සාය උප්පන්නා තණ්හා චෙදිතබ්බා. මාලුවා සාලම්චොත්ථනන්ති යස්ස පුග්ගලස්ස තං තණ්හාසඬබ්බානං දුස්සිලාං යථා නාම මාලුවා සාලං ඔත්ථරන්ති දෙවෙ වස්සන්තෙ පත්තෙහි උදකං සම්පට්චිජිත්වා සම්භඤ්ජනවසෙන සබ්බත්ථකමෙව පරියොනන්ධති, එවං අත්තභාවං ඔත්ථනං පරියොනන්ධිත්වා යීතං. සො මාලුවාය සම්භඤ්ජිත්වා භූමියං පාතියමානො රුක්ඛො විය තාය දුස්සිලාසඬබ්බාතාය තණ්හාය සම්භඤ්ජිත්වා අපායෙසු පාතියමානො, යථා නං අනත්ථකාමො දිසො ඉච්ඡති, තථා අත්තානං කරොති නාමාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

දෙවදත්තවන්ද්‍ර ඡට්ඨං.

7. සඬසහෙදපරිසක්කනවන්ද්‍ර

සුඛරාතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො
සඬ්ඝභෙදපරිසක්කනං ආරබ්භ කපෙසි.

එකදිවසඤ්ඤි දෙවදත්තො සඬ්ඝභෙදාය පරිසක්කන්තො ආයස්මන්තං ආනන්දං
පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්වා අත්තනො අධිප්පායං ආරොවෙසි. තං සුත්වා ථෙරො සත්ථු
සන්තිකං ගන්ත්වා භගවන්තං එතදවොච – “ඉධාහං, භන්තෙ, පුබ්බණ්භසමයං
නිවාසෙත්වා පත්තවීවරමාදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසිං. අද්දසා ඛො මං, භන්තෙ,
දෙවදත්තො රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරන්තං. දිස්වා යෙනාහං තෙනුපසඬ්ඝකම්,
උපසඬ්ඝකම්ත්වා මං එතදවොච – ‘අප්ප්ඵග්ගෙ දානාහං, ආවුසො ආනන්ද,
අඤ්ඤත්‍රෙව භගවතා අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසඬ්ඝෙන උපොසථං කරිස්සාමි
සඬ්ඝකම්මඤ්ඤවා’ති. අප්ප්ඵ භගවා දෙවදත්තො සඬ්ඝං භින්දිස්සති, උපොසථඤ්ඤ
කරිස්සති සඬ්ඝකම්මානි වා’ති. එවං වුත්තෙ සත්ථා –

“සුඛරං සාධුතා සාධු, සාධු පාපෙන දුක්කරං;
පාපං පාපෙන සුඛරං, පාපමරියෙහි දුක්කර”න්ති. (උදා. 48) –

ඉමං උදානං උදානෙත්වා, “ආනන්ද, අත්තනො අභිතකම්මං නාම සුඛරං,
භිතකම්මමෙව දුක්කර”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

163.

“සුඛරානි අසාධුනි, අත්තනො අභිතානි ව;
යං වෙ භිතඤ්ඤි සාධුඤ්ඤි, තං වෙ පරමදුක්කර”න්ති.

තස්සත්ථො – යානි කම්මානි අසාධුනි සාවජ්ජානි අපායසංවත්තනිකත්තායෙව
අත්තනො අභිතානි ව භොන්ති, තානි සුඛරානි. යං පන සුගතිසංවත්තනිකත්තා
අත්තනො භිතඤ්ඤි අනවජ්ජත්ථෙන සාධුඤ්ඤි සුගතිසංවත්තනිකඤ්ඤෙව
නිබ්බානසංවත්තනිකඤ්ඤි කම්මං, තං පාවිනිනිත්තාය ගඬ්ඝාය උබ්බත්තෙත්වා
පච්ඡාමුඛකරණං විය අතිදුක්කරන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සඬ්ඝභෙදපරිසක්කනවත්ථු සත්තමං.

8. කාලත්ථෙරවත්ථු

යො සාසනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො කාලත්ථෙරං
ආරබ්භ කපෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකා ඉත්ථි මාතූට්ඨානෙ යත්වා තං ථෙරං උපට්ඨති. තස්සා
පටිවිස්සකගෙහෙ මනුස්සා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා ආගන්ත්වා “අහො බුද්ධා
නාම අවිජරියා, අහො ධම්මදෙසනා මධුරා”ති පසංසන්ති. සා ඉත්ථි තෙසං කථං

සුත්වා, “හත්තෙ, අහමිපි සත්ථු ධම්මදෙසනං සොතුකාමා” ති තස්ස ආරොවෙසි. සො “තත්ථ මා ගමී” ති තං නිවාරෙසි. සා පුනදිවසෙ පුනදිවසෙපිති යාවතතියං තෙන නිවාරියමානාපි සොතුකාමාව අහොසි. කස්මා සො පනෙතං නිවාරෙසීති? එවං කිරස්ස අහොසි – “සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා මයි හිජ්ජිස්සති” ති. සා එකදිවසං පාතොව භුත්තපාතරාසා උපොසථං සමාදිගිත්වා, “අම්ම, සාධුකං අයාං පරිවිසෙය්‍යාසී” ති ධීතරං ආණාපෙත්වා විහාරං අගමාසි. ධීතාපිස්සා තං හික්ඛුං ආගතකාලෙ පරිවිසිත්වා “කුහිං මහාඋපාසිකා” ති වුත්තා “ධම්මස්සවනාය විහාරං ගතා” ති ආහ. සො තං සුත්වාච කුච්ඡියං උට්ඨිතෙන ඩාහෙන සන්තප්පමානො “ඉදානි සා මයි හින්තා” ති වෙගෙන ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුඤ්ඤානං දිස්වා සත්ථාරං ආහ, “හත්තෙ, අයං ඉත්ථී දන්ධා සුබ්බමං ධම්මකථං න ජානාති, ඉම්ස්සා ඛන්ධාදිපට්ඨසංයුත්තං සුබ්බමං ධම්මකථං අකථෙත්වා දානකථං වා සීලකථං වා කථෙතුං වට්ටති” ති. සත්ථා තස්සජ්ඣාසයං විදිත්වා “ත්වං දුජ්ජඤ්ඤා පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය බුද්ධානං සාසනං පටික්කොසසි. අත්තසාතායෙව වායමසි” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

164.

“යො සාසනං අරහතං, අරියානං ධම්මජීවිනං;
පටික්කොසති දුම්මෙධො, දිට්ඨිං නිස්සාය පාපිකං;
එලානි කට්ඨකස්සෙව, අත්තසාතාය එල්ලති” ති.

තස්සත්ථො – යො දුම්මෙධො පුග්ගලො අත්තනො සක්කාරභානිභයෙන පාපිකං දිට්ඨිං නිස්සාය “ධම්මං වා සොස්සාම, දානං වා දස්සාමා” ති වදන්තෙ පටික්කොසන්තො අරහතං අරියානං ධම්මජීවිනං බුද්ධානං සාසනං පටික්කොසති, තස්ස තං පටික්කොසනං සා ව පාපිකා දිට්ඨි වෙළඳසම්බන්ධතස්ස කට්ඨකස්ස එලානි විය හොති. තස්මා යථා කට්ඨකො එලානි ගණ්හන්තො අත්තසාතාය එල්ලති, අත්තනො සාතත්ථමෙව එලති, එවං සොපි අත්තසාතාය එල්ලති. වුත්තමිපි වෙතං

“එලං වෙ කදලිං හන්ති, එලං වෙළං එලං නළං;
සක්කාරො කාපුරිසං හන්ති, ගබ්භො අස්සනරිං යථා” ති. (වුළව. 335; අ. නි. 4.68);

දෙසනාවසානෙ උපාසිකා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කාලත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. වුළුකාලඋපාසකවත්ථු

අත්තනා හි කතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො වුළුකාලං උපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසක්දී මහාකාලවත්ථුස්මී වුත්තනයෙනෙව උමඩිගවොරා සාමිකෙහි අනුබද්ධා රත්තිං විහාරෙ ධම්මකථං සුත්වා පාතොව විහාරා නික්බමිත්වා සාවත්ථීං ආගච්ඡන්තස්ස තස්ස උපාසකස්ස පුරතො භණ්ඩිකං ඡඩ්ඛෙත්වා පලායිංසු. මනුස්සා තං දිස්වා “අයං රත්තිං වොරකම්මං කත්වා ධම්මං සුඤ්ඤානො විය වරති, ගණ්හථ න”න්ති තං පොථයිංසු. කුම්භදාසියො උදකතිත්ථං ගච්ඡමානා තං දිස්වා “අපෙථ, සාමි, නායං එවරුපං කරොති”න්ති තං මොවෙසු. සො විහාරං ගත්ත්වා, “භත්තෙ, අහම්හි මනුස්සෙහි නාසිතො, කුම්භදාසියො මෙ නිස්සාය ජීවිතං ලද්ධ”න්ති භික්ඛූනං ආරොචෙසි. භික්ඛූ තථාගතස්ස තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, “භික්ඛවෙ, වුළුකාලඋපාසකො කුම්භදාසියො වෙච නිස්සාය, අත්තනො ච අකරණභාවෙන ජීවිතං ලභි. ඉමෙ හි නාම සත්තා අත්තනා පාපකම්මං කත්වා නිරයාදීසු අත්තනාව කිලිස්සන්ති, කුසලං කත්වා පන සුගතිඤ්ඤෙව නිබ්බානඤ්ඤෙව ගච්ඡන්තා අත්තනාව විසුඡ්ඤන්ති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

165.

“අත්තනා හි කතං පාපං, අත්තනා සංකිලිස්සති;
අත්තනා අකතං පාපං, අත්තනාව විසුඡ්ඤති;
සුද්ධි අසුද්ධි පච්චත්තං, නාඤ්ඤො අඤ්ඤං විසොධයෙ”ති.

තස්සත්ථො – යෙන අත්තනා අකුසලකම්මං කතං හොති, සො චතුසු අපායෙසු දුක්ඛං අනුභවන්තො අත්තනාව සංකිලිස්සති. යෙන පන අත්තනා අකතං පාපං, සො සුගතිඤ්ඤෙව නිබ්බානඤ්ඤෙව ගච්ඡන්තො අත්තනාව විසුඡ්ඤති. කුසලකම්මසඬ්ඛාතා සුද්ධි අකුසලකම්මසඬ්ඛාතා ච අසුද්ධි පච්චත්තං කාරකසත්තානං අත්තනියෙව විපච්චති. අඤ්ඤො පුග්ගලො අඤ්ඤං පුග්ගලං න විසොධයෙ නෙව විසොධෙති, න කිලෙසෙති වුත්තං හොති.

දෙසනාවසානෙ වුළුකාලො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

වුළුකාලඋපාසකවත්ථු නවමං.

10. අත්තදත්ථත්ථෙරවත්ථු

අත්තදත්ථත්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අත්තදත්ථත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

සත්ථාරා හි පරිනිබ්බානකාලෙ, “භික්ඛවෙ, අහං ඉතො චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සාමි”ති වුත්තෙ උප්පන්තසංවෙගා සත්තසතා පුපුඡ්ඡනා භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකං අවිජ්ඣන්වා “කිං නු බො, ආවුසො, කරිස්සාමා”ති සම්මන්තයමානා විවරන්ති. අත්තදත්ථත්ථෙරො පන වින්තෙසි – “සත්ථා කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අචීතරාගො, සත්ථරි ධරමානෙයෙව අරහත්තත්ථාය වායමිස්සාමි”ති. සො භික්ඛූනං සන්තිකං න ගච්ඡති. අථ නං භික්ඛූ “කස්මා,

ආවුසො, ත්වං නෙව අමිහාකං සන්තිකං ආගච්ඡසි, න කිඤ්චි මන්තෙසි” ති වත්වා සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා “අයං, භන්තෙ, එවං නාම කරොති” ති ආරොවයිංසු. සො සත්ථාරාපි “කස්මා එවං කරොසි” ති වුත්තෙ “තුම්හෙ කිර, භන්තෙ, චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සං, අහං තුම්හෙසු ධරන්තෙසුයෙව අරහත්තප්පත්තියා වායමිස්සාමි” ති. සත්ථා තස්ස සාධුකාරං දත්වා, “භික්ඛවෙ, යස්ස මයි සිනෙහො අත්ථි, තෙන අත්තදත්තං විය භවිතුං වට්ටති. න භි ගන්ධාදීහි පුප්පේන්තා මං පුප්පේන්ති, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා පන මං පුප්පේන්ති. තස්මා අඤ්ඤානපි අත්තදත්තංසදිසෙනෙව භවිතබ්බ” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

166.

“අත්තදත්තං පරත්තං, බහුනාපි න භාපයෙ;
අත්තදත්තමභිඤ්ඤාය, සදත්තපසුතො සියා” ති.

තස්සත්ථො – ගිහිභූතා තාව කාකණිකමත්තමිපි අත්තතො අත්තං සහස්සමත්තෙනාපි පරස්ස අත්තං න භාපයෙ. කාකණිකමත්තෙනාපි හිස්ස අත්තදත්තං වා බාදනීයං වා භොජනීයං වා නිප්පාදෙය්‍ය, න පරත්තං. ඉදං පන එවං අකමත්වා කම්මට්ඨානසිසෙන කට්ඨං, තස්මා “අත්තදත්තං න භාපෙමි” ති භික්ඛුනා නාම සඬ්ඝස්ස උප්පන්නං වෙනියපටිසඬ්ඛරණාදිකිච්චං වා උපජ්ඣායාදිවත්තං වා න භාපෙතබ්බං. ආහිසමාවාරිකවත්තඤ්ඤි පුරන්තොයෙව අරියඵලාදීනි සච්ඡිකරොති, තස්මා අයමිපි අත්තදත්තං වා. යො පන අච්චාරද්ධවිපස්සකො “අජ්ජ වා සුචෙ වා” ති පටිච්චං පත්ථයමානො විචරති, තෙන උපජ්ඣායවත්තාදීනිපි භාපෙත්වා අත්තතො කිච්චමෙව කාතබ්බං. එවරූපඤ්ඤි අත්තදත්තමභිඤ්ඤාය “අයං මෙ අත්තතො අත්තං” ති සල්ලක්ඛෙත්වා, සදත්තපසුතො සියාති තස්මිං සකෙ අත්තං උය්‍යුත්තප්පුත්තො භවෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තභික්ඛුනාමිපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසිති.

අත්තදත්තත්තංථෙරවත්ථු දසමං.

අත්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වාදසමො වග්ගො.

13. ලොකවග්ගො

1. දහරහික්ඛුචත්ථු

භීතං ධම්මන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං දහරහික්ඛුං ආරබ්භ කමෙසි.

අඤ්ඤතරො කිර ටෙරො දහරහික්ඛුනා සද්ධිං පාතොව විසාබ්බාය ගෙහං අගමාසි. විසාබ්බාය ගෙහෙ පඤ්චසතානං භික්ඛුනං ධූවයාගු නිව්වපඤ්ඤත්තා හොති. ටෙරො තත්ථ යාගුං පිවිත්වා දහරහික්ඛුං නිසීදාපෙත්වා සයං අඤ්ඤං ගෙහං අගමාසි. තෙන ව සමයෙන විසාබ්බාය පුත්තස්ස ධිතා අයයිකාය යානෙ යත්වා භික්ඛුනං වෙය්‍යාවච්චං කරොති. සා තස්ස දහරස්ස උදකං පරිස්සාවෙන්ති වාටියං අත්තනො මුඛනිමිත්තං දිස්වා හසි, දහරොපි තං ඔලොකෙන්වා හසි. සා තං හසමානං දිස්වා “ඡින්නසීසො හසති” ති ආහ. අථ නං දහරො “ත්වං ඡින්නසීසා, මාතාපිතරොපි තෙ ඡින්නසීසා” ති අක්කොසි. සා රොදමානා මහානසෙ අයයිකාය සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං ඉදං, අම්මා” ති චුත්තෙ තමත්ථං ආරොචෙසි. සා දහරස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා, “හත්තෙ, මා කුජ්ඣි, න එතං ඡින්නකෙසනඛස්ස ඡින්නනිවාසනපාරුපනස්ස මජ්ඣෙ ඡින්නකපාලං ආදාය භික්ඛාය වරත්තස්ස අය්‍යස්ස අගරුක” ති ආහ. දහරො ආම, උපාසිකෙ, ත්වං මම ඡින්නකෙසාදිභාවං ජානාසි, ඉමිස්සා මං “ඡින්නසීසො” ති කත්වා අක්කොසිතුං වට්ටිස්සතිති. විසාබ්බා නෙව දහරං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්ඛි, නපි දාරිකං. තස්මිං ඛණෙ ටෙරො ආගන්ත්වා “කිමිදං උපාසිකෙ” ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා දහරං ඔවදන්තො ආහ – “අපෙහි, ආචුසො, නායං ඡින්නකෙසනඛත්ථස්ස මජ්ඣෙ ඡින්නකපාලං ආදාය භික්ඛාය වරත්තස්ස අක්කොසො, තුණ්හි හොහි” ති. ආම, හත්තෙ, කිං තුමිහෙ අත්තනො උපට්ඨායිකං අතජ්ජෙත්වා මං තජ්ජෙථ, මං “ඡින්නසීසො” ති අක්කොසිතුං වට්ටිස්සතිති. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ආගන්ත්වා “කිං ඉදං” ති පුච්ඡි. විසාබ්බා ආදිතො පට්ඨාය තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස දහරස්ස සොනාපත්තිඵලපතිස්සයං දිස්වා “මයා ඉමං දහරං අනුවත්තිතුං වට්ටති” ති වින්තෙන්වා විසාබ්බං ආහ – “කිං පන විසාබ්බෙ තව දාරිකාය ඡින්නකෙසාදිමත්තකෙනෙව මම සාවකෙ ඡින්නසීසෙ කත්වා අක්කොසිතුං වට්ටති” ති? දහරො තාවදෙව උට්ඨාය අඤ්ජලිං පග්ගහෙන්වා, “හත්තෙ, එතං පඤ්ඤං තුමිහෙව සුට්ඨු ජානාථ, අම්මාකං උපජ්ඣායො ව උපාසිකා ව සුට්ඨු න ජානන්ති” ති ආහ. සත්ථා දහරස්ස අත්තනො අනුකුලභාවං ඤත්වා “කාමගුණං ආරබ්භ හසනභාවො නාම භීතො ධම්මො, භීතඤ්ච නාම ධම්මං සෙවිතුං පමාදෙන සද්ධිං සංවසිතුං න වට්ටති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

167.

“භීතං ධම්මං න සෙවෙය්‍ය, පමාදෙන න සංවසෙ;
මිච්ඡාදිට්ඨිං න සෙවෙය්‍ය, න සියා ලොකවඩ්ඪන්තො” ති.

තත්ථ භීතං ධම්මන්ති පඤ්චකාමගුණං ධම්මං. සො හි භීතො ධම්මො න අත්තමසො ඔට්ඨගොණාදිහිපි පටිසෙවිතබ්බො. භීතෙසු ව නිරයාදීසු යානෙසු නිබ්බත්තාපෙතිති භීතො නාම, තං න සෙවෙය්‍ය. පමාදෙනාති සතිවොස්සග්ගලක්ඛණෙන පමාදෙනාපි න සංවසෙ. න සෙවෙය්‍යාති මිච්ඡාදිට්ඨිමිපි න ගණ්භෙය්‍ය. ලොකවඩ්ඪන්තො යො හි එවං කරොති, සො ලොකවඩ්ඪන්තො නාම හොති. තස්මා එවං අකරණෙන න සියා ලොකවඩ්ඪන්තොති.

දෙසනාවසානෙ සො දහරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

දහරහික්ඛුවත්ථු පයමං.

2. සුද්ධොදනවත්ථු

උත්තිට්ඨෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො පිතරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ සත්ථා පයමගමනෙන කපිලපුරං ගන්ත්වා ඤාතීහි කතපච්චුග්ගමනො නිග්‍රොධාරාමං පත්වා ඤාතීනං මානහින්දනත්ථාය ආකාසෙ රතනවඬ්ඤාමං මාපෙත්වා තත්ථ වඬ්ඤාමන්තො ධම්මං දෙසෙසි. ඤාතී පසන්නවිත්තා සුද්ධොදනමහාරාජානං ආදිං කත්වා වන්දිංසු. තස්මිං ඤාතීසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සි. තං ආරබ්භ මහාජනෙන කථාය සමුට්ඨාපිතාය “න, හික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි මය්හං ඤාතීසමාගමෙ පොක්ඛරවස්සං වස්සියෙවා” ති වත්වා වෙස්සන්තරජාතකං (ජා. 2.22.1655 ආදයො) කථෙසි. ධම්මදෙසනං සුත්වා පක්කමන්තෙසු ඤාතීසු එකොපි සත්ථාරං න නිමන්තෙසි. රාජාපි “මය්හං පුත්තො මම ගෙහං අනාගන්ත්වා කහං ගමිස්සති” ති අනිමන්තෙත්වාව අගමාසි. ගන්ත්වා ව පන ගෙහෙ වීසතියා හික්ඛුසහස්සානං යාගුආදීනි පටියාදාපෙත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙසි. පුනදිවසෙ සත්ථා පිණ්ඩාය පටිසන්තො “කිං නු ඛො අතීතබුද්ධා පිතු නගරං පත්වා උජුකමෙව ඤාතිකුලං පටිසිංසු, උදාහු පටිපාටියා පිණ්ඩාය වරිංසු” ති ආවජ්ජෙත්තො “පටිපාටියා වරිංසු” ති දිස්වා පයමගෙහනො පටියාය පිණ්ඩාය වරන්තො පායාසි. රාහුලමාතා පාසාදනලෙ නිසින්තාව දිස්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොවෙසි. රාජා සාටකං සණ්ඨාපෙත්තො වෙගෙන නික්ඛමිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා – “පුත්ත, කස්මා මං නාසෙසි, අතිවිය තෙ පිණ්ඩාය වරන්තෙන ලජ්ජා උජ්ජාදිතා, යුත්තං නාම වො ඉමස්මිංයෙව නගරෙ සුවණ්ණසිවිකාදීහි විවරිත්වා පිණ්ඩාය වරිතුං, කිං මං ලජ්ජාපෙසි” ති? “නාහං තං, මහාරාජ, ලජ්ජාපෙමි, අත්තනො පන කුලවංසං අනුවත්තාමි” ති. “කිං පන, තාත, පිණ්ඩාය වරිත්වා ජීවනවංසො මම වංසො” ති? “නෙසො, මහාරාජ, තව වංසො, මම පනෙසො වංසො. අනෙකානි හි බුද්ධසහස්සානි පිණ්ඩාය වරිත්වාව ජීවිංසු” ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අහාසි –

168.

“උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍යා, ධම්මං සුවරිතං වරෙ;
ධම්මචාරී සුඛං සෙති, අස්මිං ලොකෙ පරමිහි ව.

169.

“ධම්මං වරෙ සුවරිතං, න නං දුච්චරිතං වරෙ;
ධම්මචාරී සුඛං සෙති, අස්මිං ලොකෙ පරමිහි වා” ති.

තත්ථ උත්තිට්ඨෙති උට්ඨහිත්වා පරෙසං සරද්ථා රෙ යත්වා ගහෙතඛිබ්බිණ්ඩෙ.
 නප්පමජ්ජෙය්‍යාති පිණ්ඩවාරිකවත්තඤ්ඤි භාපෙත්වා පණිතභොජනානි
 පරියෙසන්තො උත්තිට්ඨෙ පමජ්ජති නාම, සපදානං පිණ්ඩාය වරන්තො පන න
 පමජ්ජති නාම. එවං කරොන්තො උත්තිට්ඨෙ නප්පමජ්ජෙය්‍යා. ධම්මන්ති අනෙසනං
 පභාය සපදානං වරන්තො තමෙව භික්ඛාවරියධම්මං සුවරිතං වරෙ. සුඛං සෙතීති
 දෙසනාමත්තමෙතං, එවං පනෙතං භික්ඛාවරියධම්මං වරන්තො ධම්මවාරී ඉධ
 ලොකෙ චතුහි ඉරියාපටෙහි සුඛං විහරතීති අත්ථො. න නං දුච්චරිතන්ති
 වෙසියාදිහෙදෙ අගොවරෙ වරන්තො භික්ඛාවරියධම්මං දුච්චරිතං වරති නාම. එවං
 අවරිත්වා ධම්මං වරෙ සුවරිතං, න නං දුච්චරිතං වරෙ. සෙසං චුත්තත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ රාජා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා
 ධම්මදෙසනා අභොසිති.

සුද්ධොදනවත්ථු දුතියං.

3. පඤ්චසතවිපස්සකභික්ඛුවත්ථු

යථා පුබ්බුළකන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
 පඤ්චසතෙ විපස්සකෙ භික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා
 සට්ඨන්තා වායමන්තා අප්පවිසෙසා “විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙස්සාමා”ති
 සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ මරිචිකම්මට්ඨානං භාවෙන්තාච
 ආගමිංසු. තෙසං විහාරං පටිට්ඨක්ඛණ්ණෙයෙව දෙවො වස්සි. තෙ තත්ථ තත්ථ
 පමුඛෙසු යත්වා ධාරාවෙගෙන උට්ඨහිත්වා භිජ්ජන්තෙ පුබ්බුළකෙ දිස්වා “අයම්පි
 අත්තභාවො උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජනත්ථොන පුබ්බුළකසදිසොයෙවා”ති ආරම්මණං
 ගණ්හිංසු. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්තොච තෙ භික්ඛු ඔලොකෙත්වා තෙහි සද්ධිං
 කටෙන්නො විය ඔභාසං ඵරිත්වා ඉමං ගාථමාහ —

170.

“යථා පුබ්බුළකං පස්සෙ, යථා පස්සෙ මරිචිකං;
 එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සති”ති.

තත්ථ මරිචිකන්ති මයුඛං. තෙ හි දුරතොච ගෙහසණ්ඨානාදිවසෙන උපට්ඨිතාපි
 උපගච්ඡන්තානං අගය්හුපගා රිත්තකා තුව්ඡකාව. තස්මා යථා උප්පජ්ජිත්වා
 භිජ්ජනත්ථොන පුබ්බුළකං රිත්තතුව්ඡාදිභාවෙනෙව පස්සෙය්‍යා, එවං ඛන්ධාදිලොකං
 අවෙක්ඛන්තං මච්චුරාජා න පස්සතිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛු ධීතට්ඨානෙයෙව අරහත්තං පාපුණ්ණති.

පඤ්චසතවිපස්සකභික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. අභයරාජකුමාරවත්ථු

එම පස්සථිමං ලොකන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො අභයරාජකුමාරං ආරබ්භ කපෙසි.

තස්ස කිර පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතස්ස පිතා බිම්බිසාරො තුස්සිත්වා එකං නච්චගීතකුසලං නාටකිත්ථිං දත්වා සත්තාහං රජ්ජමදාසි. සො සත්තාහං ගෙහා බහි අනික්ඛන්තොව රජ්ජසිරිං අනුභවිත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ නදිතිත්ථං ගන්ත්වා න්හත්වා උය්‍යානං පවිසිත්වා සන්තතිමහාමත්තො විය තස්සා ඉත්ථියා නච්චගීතං පස්සන්තො නිසීදි. සාපි තඬ්ඬණ්ඤද්ඤෙව සන්තතිමහාමත්තස්ස නාටකිත්ථි විය සත්ථකවානානං වසෙන කාලමකාසි. කුමාරො තස්සා කාලකිරියාය උප්පන්නසොකො “න මෙ ඉමං සොකං යපෙත්වා සත්ථාරං අඤ්ඤො නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සති”ති සත්ථාරං උපසඩ්ධමිත්වා, “හත්තෙ, සොකං මෙ නිබ්බාපෙථා”ති ආහ. සත්ථා තං සමස්සාසෙත්වා “තයා හි, කුමාර, ඉමිස්සා ඉත්ථියා එවමෙව මතකාලෙ රොදන්තෙන පවත්තිතානං අස්සුනං අනමතග්ගෙ සංසාරෙ පමාණං නත්ථි”ති වත්වා තාය දෙසනාය සොකස්ස තනුභාවං ඤත්වා, “කුමාර, මා සොචි, බාලජනානං සංසිද්ධන්ධානමෙත”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

171.

“එම පස්සථිමං ලොකං, චිත්තං රාජරජුපමං;
යත්ථ බාලා විසිදන්ති, නත්ථි සඬ්ඨො විජානත”න්ති.

තත්ථ තෙ පස්සථාති රාජකුමාරමෙව සන්ධායාහ. ඉමං ලොකන්ති ඉමං බන්ධලොකාදිසඬ්ඨානං අත්තභාවං. චිත්තන්ති සත්තරතනාදිච්චිත්තං රාජරජුං විය වත්ථාලඬ්ඨකාරාදිච්චිත්තං. යත්ථ බාලාති යස්මිං අත්තභාවෙ බාලා එවං විසිදන්ති. විජානතන්ති විජානන්තානං පණ්ඩිතානං එත්ථ රාගසඬ්ඨගාදිසු එකොපි සඬ්ඨො නත්ථිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ රාජකුමාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

අභයරාජකුමාරවත්ථු චතුත්ථං.

5. සම්මජ්ජනත්ථෙරවත්ථු

යො ව පුබ්බෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සම්මජ්ජනත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර පාතො වා සායං වානි වෙලං පමාණං අකත්වා අහික්ඛණං සම්මජ්ජන්තොව විවරති. සො එකදිවසං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස රෙවතත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “අයං මහාකුසිණො ජනස්ස

සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ජිත්වා ආගන්ත්වා නිසීදති, කිං නාමෙතස්ස සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා එකං යානං සම්මජ්ජිතුං න වට්ටති” ති ආහ. ථෙරො “ඔවාදමස්ස දස්සාමී” ති වින්තෙත්වා එභාවුසොති. කිං, හන්තෙති? ගච්ඡ න්හත්වා එහීති. සො තථා අකාසි. අථ නං ථෙරො එකමන්තං නිසීදාපෙත්වා ඔවදන්තො ආහ – “ආවුසො, හික්ඛුනා නාම න සබ්බකාලං සම්මජ්ජන්තෙන විවරිතුං වට්ටති, පාතො එව පන සම්මජ්ජිත්වා පිණ්ඩාය වරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙන ආගන්ත්වා රත්තිට්ඨානෙ වා දිවාට්ඨානෙ වා නිසින්නෙන ද්වන්තිංසාකාරං සජ්ඣායිත්වා අත්තභාවෙ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා සායන්තෙ උට්ඨාය සම්මජ්ජිතුං වට්ටති, නිව්චකාලං අසම්මජ්ජිත්වා අත්තනොපි නාම ඔකාසො කාතබ්බො” ති. සො ථෙරස්ස ඔවාදෙ යත්වා න විරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තං තං යානං උක්ඛාපං අභොසි. අථ නං හික්ඛු ආහංසු – “ආවුසො සම්මජ්ජනත්ථෙර, තං තං යානං උක්ඛාපං කස්මා න සම්මජ්ජසී” ති? “හන්තෙ, මයා පමාදකාලෙ එවං කතං, ඉදානාමිහි අප්පමත්තො” ති. හික්ඛු “අයං ථෙරො අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති” ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා “ආම, හික්ඛවෙ, මම පුත්තො පුබ්බෙ පමාදකාලෙ සම්මජ්ජන්තො විවරි, ඉදානි පන මග්ගඵලසුබ්බෙන විනිනාමෙන්නො න සම්මජ්ජති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

172.

“යො ව පුබ්බෙ පමජ්ජිත්වා, පච්ඡා සො නප්පමජ්ජති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා” ති.

තස්සත්ථො – යො පුග්ගලො පුබ්බෙ වත්තපට්ඨත්තකරණෙන වා සජ්ඣායාදීහි වා පමජ්ජිත්වා පච්ඡා මග්ගඵලසුබ්බෙන විනිනාමෙන්නො නප්පමජ්ජති, සො අබ්භාදීහි මුත්තො චන්දොව ඔකාසලොකං මග්ගඤ්ඤාණෙන ඉමං ඛන්ධාදිලොකං ඔභාසෙති, එකාලොකං කරොතිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සම්මජ්ජනත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඛිඤ්ඤාලත්ථෙරවත්ථු

යස්ස පාපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඛිඤ්ඤාලත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසී. වත්ථු අඛිඤ්ඤාලසුත්තන්තවසෙනෙව (ම. නි. 2.347 ආදයො) වෙදිතබ්බං.

ථෙරො පන සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථ බො ආයස්මා අඛිඤ්ඤාලො රහොගතො පටිසල්ලිතො විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී. තායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි –

“යො ව පුබ්බෙ පමජ්ජිත්වා, පච්ඡා සො නප්පමජ්ජති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා” ති. –

ආදිනා නයෙන උදානං උදානෙන්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො.
 හික්ඛු “කභං නු ඛො, ආවුසො, ටෙරො උප්පන්නො”ති ධම්මසභායං කථං
 සමුට්ඨාපෙසුං? සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, එතරහි කථාය
 සන්නිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා, “හත්තෙ, අඬගුලිමාලත්ථෙරස්ස
 නිබ්බත්තට්ඨානකථායා”ති වුත්තෙ “පරිනිබ්බුතො ව, හික්ඛවෙ, මම පුත්තො”ති.
 “හත්තෙ, එත්තකෙ මනුස්සෙ මාරෙන්වා පරිනිබ්බුතො”ති? “ආම, හික්ඛවෙ, සො
 පුබ්බෙ එකං කල්‍යාණමිත්තං අලහිත්වා එත්තකං පාපමකාසි, පච්ඡා පන
 කල්‍යාණමිත්තපච්චයං ලහිත්වා අප්පමත්තො අහොසි. තෙනස්ස තං පාපකම්මං
 කුසලෙන පිහින”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

173.

“යස්ස පාපං කතං කම්මං, කුසලෙන පිටියති;
 සොමං ලොකං පහාසෙති, අබ්භා මුත්තොව වන්දිමා”ති.

තත්ථ කුසලෙනාති අරහත්තමග්ගං සන්ධාය වුත්තං. සෙසං
 උත්තානත්ථමෙවාති.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

අඬගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පෙසකාරධිතාවත්ථු

අන්ධභූතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අග්ගාලවෙ වෙනියෙ විහරන්තො එකං
 පෙසකාරධිතරං ආරබ්භ කපෙසි.

එකදිවසඤ්ඡි ආලව්වාසිනො සත්ථරි ආලව්ං සම්පත්තෙ නිමන්තෙන්වා දානං
 අදංසු. සත්ථා හත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කරොන්තො “අද්ධුවං මෙ ජීවිතං,
 ධුවං මෙ මරණං, අවස්සං මයා මරිතබ්බමෙව, මරණපරියොසානං මෙ ජීවිතං,
 ජීවිතමෙව අනියනං, මරණං නියතන්ති එවං මරණස්සතිං භාවෙථ. යෙසඤ්ඡි
 මරණස්සති අභාවිතා, තෙ පච්ඡිමෙ කාලෙ ආසිච්ඡං දිස්වා හීනඅදණ්ඩපුරිසො විය
 සන්තාසප්පත්තා හෙරවරවං රවන්තා කාලං කරොන්ති. යෙසං පන මරණස්සති
 භාවිතා, තෙ දුරතොව ආසිච්ඡං දිස්වා දණ්ඩකෙන ගහෙන්වා ඡඩ්ඛෙන්වා ධීතපුරිසො
 විය පච්ඡිමෙ කාලෙ න සන්තසන්ති, තස්මා මරණස්සති භාවෙතබ්බා”ති ආහ. තං
 ධම්මදෙසනං සුත්වා අවසෙසජනා සකිච්චප්පසුතාව අහෙසුං. එකා පන
 සොළසවස්සුද්දෙසිකා පෙසකාරධිතා “අහො බුද්ධානං කථා නාම අච්ඡරියා, මයා
 පන මරණස්සතිං භාවෙතුං වට්ටති”ති රත්තින්දිවං මරණස්සතිමෙව භාවෙසි.
 සත්ථාපි තතො නික්ඛමිත්වා ජෙනවනං අගමාසි. සාපි කුමාරිකා තීණි වස්සානි
 මරණස්සතිං භාවෙසියෙව.

අපේකදිවසං සත්ථා පච්චුසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො තං කුමාරිකං
අත්තනො ඤාණජාලස්ස අත්තොපට්ඨං දිස්වා “කිං නු ඛො භවිස්සති” ති
උපධාරෙන්තො “ඉමාය කුමාරිකාය මම ධම්මදෙසනාය සුතදිවසනො පට්ඨාය තිණි
වස්සානි මරණස්සති භාවිතා, ඉදානාහං තත්ථ ගන්ත්වා ඉමං කුමාරිකං වත්තාරො
පඤ්ඤෙ පුච්ඡිත්වා තාය විස්සජ්ජෙන්තියා වතුසු යානෙසු සාධුකාරං දත්වා ඉමං ගාථං
භාසිස්සාමි. සා ගාථාවසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති, තං නිස්සාය
මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා භවිස්සති” ති ඤත්වා
පඤ්චසතහික්ඛුපරිවාරො ජෙනවනා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන අග්ගාලවවිහාරං
අගමාසි. ආලව්වාසිනො “සත්ථා ආගතො” ති සුත්වා තං විහාරං ගන්ත්වා
නිමන්තයිංසු. තදා සාපි කුමාරිකා සත්ථු ආගමනං සුත්වා “ආගතො කිර මය්හං පිතා,
සාමි, ආවරියො පුණ්ණවන්දමුඛො මහාගොතමබුද්ධො” ති තුට්ඨමානසා “ඉතො
මෙ තිණ්ණං සංවච්ඡරානං මත්ථකෙ සුවණ්ණවණ්ණො සත්ථා දිට්ඨපුබ්බො,
ඉදානිස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං දට්ඨුං මධුරොපඤ්ච වරධම්මං සොතුං
ලහිස්සාමි” ති වින්තෙසි. පිතා පනස්සා සාලං ගච්ඡන්තො ආහ – “අම්ම,
පරසන්තකො මෙ සාටකො ආරොපිතො, තස්ස විදත්ථිමත්තං අනිට්ඨිතං, තං අජ්ජ
නිට්ඨාපෙස්සාමි, සීසං මෙ තසරං වට්ටෙන්වා ආහරෙය්‍යාසි” ති. සා වින්තෙසි –
“අහං සත්ථු ධම්මං සොතුකාමා, පිතා ව මං එවං ආහ. කිං නු ඛො සත්ථු ධම්මං
සුණාමි, උදාහු පිතු තසරං වට්ටෙන්වා හරාමි” ති? අථස්සා එතදහොසි “පිතා මං
තසරෙ අනාහරියමානෙ පොථෙය්‍යපි පහරෙය්‍යපි, තස්මා තසරං වට්ටෙන්වා තස්ස
දත්වා පච්ඡා ධම්මං සොස්සාමි” ති පීඨකෙ නිසිදිත්වා තසරං වට්ටෙයි.

ආලව්වාසිනොපි සත්ථාරං පරිච්ඡිත්වා පත්තං ගහෙන්වා අනුමොදනත්ථාය
අට්ඨංසු. සත්ථා “යමහං කුලධීතරං නිස්සාය තිංසයොජනමග්ගං ආගතො, සා
අජ්ජාපි ඔකාසං න ලහති. තාය ඔකාසෙ ලද්ධෙ අනුමොදනං කරිස්සාමි” ති
තුණ්හිභූතො අහොසි. එවං තුණ්හිභූතමිපි සත්ථාරං සදෙවකෙ ලොකෙ කොචි කිඤ්චි
වත්තුං න විසහති. සාපි ඛො කුමාරිකා තසරං වට්ටෙන්වා පච්ඡියං යපෙත්වා පිතු
සන්තිකං ගච්ඡමානා පරිසපරියන්තෙ යත්වා සත්ථාරං ඔලොකයමානාව අට්ඨාසි.
සත්ථාපි ගීවං උක්ඛිපිත්වා තං ඔලොකෙසි. සා ඔලොකිතාකාරෙතෙව අඤ්ඤාසි –
“සත්ථා එවරූපාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසිදිත්වා මං ඔලොකෙන්තො මමාගමනං
පච්චාසිසති, අත්තනො සන්තිකං ආගමනමෙව පච්චාසිසති” ති. සා තසරපච්ඡිං
යපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. කස්මා පන නං සත්ථා ඔලොකෙසිති? එවං
කිරස්ස අහොසි “එසා එත්තොව ගච්ඡමානා පුටුප්පනකාලකිරියං කත්වා
අනියතගතිකා භවිස්සති, මම සන්තිකං ආගන්ත්වා ගච්ඡමානා සොතාපත්තිඵලං
පත්වා නියතගතිකා හුත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බන්තිස්සති” ති. තස්සා කිර තං දිවසං
මරණතො මුත්ති නාම නත්ථි. සා ඔලොකිතසඤ්ඤාණෙනෙව සත්ථාරං
උපසඬකමිත්වා ඡබ්බණ්ණරංසිතං අත්තරං පච්ඡිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි.
තථාරූපාය පරිසාය මජ්ඣෙ නිසිදිත්වා තුණ්හිභූතං සත්ථාරං වන්දිත්වා
ධීතක්ඛණ්ණෙයෙව තං ආහ – “කුමාරිකෙ, කුතො ආගච්ඡසි” ති? “න ජානාමි,
හන්තෙ” ති. “කත්ථ ගමිස්සසි” ති? “න ජානාමි, හන්තෙ” ති. “න ජානාසි” ති?
“ජානාමි, හන්තෙ” ති. “ජානාසි” ති? “න ජානාමි, හන්තෙ” ති. ඉති නං සත්ථා

වත්තාරො පඤ්ඤෙ පුච්ඡි. මහාජනො උජ්ඣායං – “අම්මො, පස්සථ, අයං පෙසකාරධ්මා සම්මාසම්බුද්ධො සද්ධිං ඉච්ඡතිච්ඡිතං කට්ඨං, නනු නාම ඉමාය ‘කුතො ආගච්ඡති’ති චුත්තෙ ‘පෙසකාරගෙහතො’ති වත්තබ්බං. ‘කහං ගච්ඡති’ති චුත්තෙ ‘පෙසකාරසාල’න්ති වත්තබ්බං සියා”ති.

සත්ථා මහාජනං නිස්සද්දං කත්වා, “කුමාරිකෙ, ත්වං කුතො ආගච්ඡති”ති චුත්තෙ “කස්මා න ජානාමිති වදෙසී”ති පුච්ඡි. හත්තෙ, තුම්මෙ මම පෙසකාරගෙහතො ආගතභාවං ජානාමි, “කුතො ආගතාසී”ති පුච්ඡන්තා පන “කුතො ආගන්ත්වා ඉධ නිබ්බන්තාසී”ති පුච්ඡථ. අහං පන න ජානාමි “කුතො ව ආගන්ත්වා ඉධ නිබ්බන්තාමහී”ති. අට්ඨසා සත්ථා “සාධු සාධු, කුමාරිකෙ, මයා පුච්ඡිතපඤ්ඤොව තයා විස්සජ්ජිතො”ති පට්ඨං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිමපි පුච්ඡි – “කත්ථ ගමිස්සසීති පුන පුට්ඨා කස්මා ‘න ජානාමි’ති වදෙසී”ති? හත්තෙ, තුම්මෙ ම. තසරපච්ඡිං ගහෙත්වා පෙසකාරසාලං ගච්ඡන්තිං ජානාමි, “ඉතො ගන්ත්වා කත්ථ නිබ්බන්තිස්සසී”ති පුච්ඡථ. අහඤ්ච ඉතො චුතා න ජානාමි “කත්ථ ගන්ත්වා නිබ්බන්තිස්සාමි”ති. අට්ඨසා සත්ථා “මයා පුච්ඡිතපඤ්ඤොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො”ති දුතියං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිමපි පුච්ඡි – “අථ කස්මා ‘න ජානාමි’ති පුට්ඨා ‘ජානාමි’ති වදෙසී”ති? “මරණභාවං ජානාමි, හත්තෙ, තස්මා එවං වදෙමි”ති. අට්ඨසා සත්ථා “මයා පුච්ඡිතපඤ්ඤොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො”ති තතියං සාධුකාරං දත්වා උත්තරිමපි පුච්ඡි – “අථ කස්මා ‘ජානාමි’ති පුට්ඨා ‘න ජානාමි’ති වදෙසී”ති. මම මරණභාවමෙව අහං ජානාමි, හත්තෙ, “රත්තින්දිවපුබ්බණ්භාදීසු පන අසුකකාලෙ නාම මරිස්සාමි”ති න ජානාමි, තස්මා එවං වදෙමිති. අට්ඨසා සත්ථා “මයා පුච්ඡිතපඤ්ඤොයෙව තයා විස්සජ්ජිතො”ති චතුත්ථං සාධුකාරං දත්වා පරිසං ආමන්තෙත්වා “එත්තකං නාම තුම්මෙ ඉමාය කට්ඨං න ජානාමි, කෙවලං උජ්ඣායට්ඨං. යෙසඤ්ඤි පඤ්ඤාවක්ඛු නත්ථි, තෙ අන්ධා එව. යෙසං පඤ්ඤාවක්ඛු අත්ථි, තෙ එව චක්ඛුමන්තො”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

174.

“අන්ධභූතො අයං ලොකො, තනුකෙත්ථ විපස්සති;
සකුණො ජාලමුත්තොව, අප්පො සග්ගාය ගච්ඡති”ති.

තත්ථ අන්ධභූතො අයං ලොකොති අයං ලොකියමහාජනො පඤ්ඤාවක්ඛුතො අභාවෙන අන්ධභූතො. තනුකෙත්ථාති තනුකො එත්ථ, න බහු ජනො අනිච්චාදිවසෙන විපස්සති. ජාලමුත්තොවාති යථා ඡෙකෙන සාකුණිකෙන ජාලෙන ඔත්ථරිත්වා ගග්ගමානෙසු වට්ටකෙසු කොට්ඨෙව ජාලතො මුච්චති. සෙසා අන්තොජාලමෙව පවිසන්ති. තථා මරණජාලෙන ඔත්ථට්ටෙසු සත්තෙසු බහු අපායගාමිනො භොන්ති, අප්පො කොට්ඨෙව සත්තො සග්ගාය ගච්ඡති, සුගතිං වා නිබ්බානං වා පාපුණාතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුමාරිකා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසීති.

සාපි තසරපවිඡිං ගහෙත්වා පිතු සන්තිකං අගමාසි, සොපි නිසින්නකොව නිද්දායි. තස්සා අසල්ලක්ඛෙත්වා තසරපවිඡිං උපනාමෙත්ති යා තසරපවිඡි වෙමකොට්ඨං පටිහඤ්ඤිත්වා සද්දං කුරුමානා පති. සො පබ්බජ්ඣත්වා ගහිතනිමිත්තෙනෙව වෙමකොට්ඨං ආකඬ්ඨී. වෙමකොට්ඨ ගන්ත්වා තං කුමාරිකං උරෙ පහරි, සා තත්ථෙව කාලං කත්වා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්ති. අට්ඨසා පිතා තං ඔලොකෙත්තො සකලසරීරෙන ලොහිතමක්ඛිතෙන පතිත්වා මතං අද්දස. අට්ඨස මහාසොකො උප්පජ්ජී. සො “න මම සොකං අඤ්ඤො නිබ්බාපෙතුං සක්ඛිස්සති” ති රොදන්තො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා, “භන්තෙ, සොකං මෙ නිබ්බාපෙථා” ති ආහ. සත්ථා තං සමස්සාසෙත්වා “මා සොචි, උපාසක. අනමතග්ගස්මිඤ්ඤි සංසාරෙ තව ඵ්වමෙව ධීතු මරණකාලෙ පග්ගරිතඅස්සු චතුත්තං මහාසමුද්දානං උදකතො අතිරෙකතර” ති වත්වා අනමතග්ගකථං කථෙසි. සො තනුභූතසොකො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා ලද්ධුපසම්පදො න චිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණ්ති.

පෙසකාරධිතාවත්ථු සත්තමං.

8. තිංසභික්ඛුවත්ථු

භංසාදිච්චපථෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො තිංස භික්ඛු ආරබ්භ කථෙසි.

ඵකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ තිංසමත්තා දිසාවාසිකා භික්ඛු සත්ථාරං උපසඬකම්භු. ආනන්දත්ථෙරො සත්ථු වත්තකරණවෙලාය ආගන්ත්වා තෙ භික්ඛු දිස්වා “සත්ථාරා ඉමෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරෙ කතෙ වත්තං කරිස්සාමි” ති ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. සත්ථාපි තෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙසං සාරණියධම්මං කථෙසි. තං සුත්වා තෙ සබ්බෙපි අරහත්තං පත්වා උප්පතිත්වා ආකාසෙන අගම්භු. ආනන්දත්ථෙරො තෙසු විරායන්තෙසු සත්ථාරං උපසඬකම්භිත්වා, “භන්තෙ, ඉදානෙව තිංසමත්තා භික්ඛු ආගතා, තෙ කුහි” ති ප්‍රච්ඡී. “ගතා, ආනන්දා” ති. “කතරෙන මග්ගෙන, භන්තෙ” ති? “ආකාසෙනානන්දා” ති. “කිං පන තෙ, භන්තෙ, ඛිණ්ණසවා” ති? “ආමානන්ද, මම සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අරහත්තං පත්තා” ති. තස්මිං පන ඛණ්ණ ආකාසෙන භංසා ආගම්භු. සත්ථා “යස්ස ඛො පනානන්ද, වත්තාරො ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා, සො භංසා විය ආකාසෙන ගච්ඡති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

175.

“භංසාදිච්චපථෙ යන්ති, ආකාසෙ යන්ති ඉද්ධියා;
නියන්ති ධීරා ලොකම්භා, ජෙත්වා මාරං සවාහිනි” ති.

තස්සත්ථො – ඉමෙ භංසා ආදිච්චපථෙ ආකාසෙ ගච්ඡන්ති. යෙසං ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා, තෙපි ආකාසෙ යන්ති ඉද්ධියා. ධීරා පණ්ඩිතා සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා ඉමම්භා වට්ටලොකා නියන්ති, නිබ්බානං පාපුණන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

තිංසහික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. විඤ්චමාණවිකාවත්ථු

එකං ධම්මන්ති ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො විඤ්චමාණවිකං ආරබ්භ කටෙසි.

පට්ඨානාදියඤ්ඤි දසබලස්ස පුථුභූතෙසු සාවකෙසු අප්පමාණෙසු දෙවමනුස්සෙසු අරියභූමිං ඔක්කන්තෙසු පත්ථට්ඨෙ ගුණසමුදයෙ මහාලාභසක්කාරො උද්පාදි. තිත්ථියා සුරියුග්ගමනෙ ධජ්ජොපනකසදිසා අහෙසුං හතලාභසක්කාරා. තෙ අන්තරවිථියං යත්වා “කිං සමණො ගොතමොව බුද්ධො, මයම්පි බුද්ධා, කිං තස්සෙව දින්නං මහජ්ජලං, අම්භාකම්පි දින්නං මහජ්ජලමෙව, අම්භාකම්පි දෙථ සක්කරොථා”ති එවං මනුස්සෙ විඤ්ඤාපෙන්නාපි ලාභසක්කාරං අලභිත්වා රහො සන්නිපතිත්වා “කෙන නු ඛො උපායෙන සමණස්ස ගොතමස්ස මනුස්සානං අන්තරෙ අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙය්‍යාමා”ති වින්තයිංසු.

තදා සාවත්ථියං විඤ්චමාණවිකා නාමෙකා පරිබ්බාජිකා උත්තමරූපධරා සොහග්ගජ්ජන්තා දෙවච්ඡරා විය. අස්සා සරීරතො රස්මියො නිච්ඡරන්ති. අට්ඨකො බරමන්ති එවමාහ – “විඤ්චමාණවිකං පටිච්ච සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙය්‍යාමා”ති. තෙ “අත්ථට්ඨකො උපායො”ති සම්පට්චිජිංසු. අථ සා තිත්ථියාරාමං ගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි, තිත්ථියා තාය සද්ධිං න කටෙසුං. සා “කො නු ඛො මෙ දොසො”ති යාවතතියං. “වන්දාමි, අය්‍යා”ති වත්වා, “අය්‍යා, කො නු ඛො මෙ දොසො, කිං මයා සද්ධිං න කටෙථා”ති ආහ. “හගිනි, සමණං ගොතමං අම්භෙ විහෙයියන්තං හතලාභසක්කාරෙ කත්වා විවරන්තං න ජානාසි”ති? “න ජානාමි, අය්‍යා, කිං පනෙත්ථ මයා කත්තබ්බ”න්ති. “සවෙ ත්වං, හගිනි, අම්භාකං සුබ්බිච්ඡසි, අන්තානං පටිච්ච සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරං නාසෙහි”ති.

සා “සාධු, අය්‍යා, මය්‍හංවෙසො භාරො, මා වින්තයිත්ථා”ති වත්වා පක්කමිත්වා ඉත්ථිමායාසු කුසලතාය තතො පට්ඨාය සාවත්ථිවාසිනං ධම්මකථං සුත්වා ජෙනවනා නික්ඛමනසමයෙ ඉන්ද්‍රගොපකවණ්ණං පටං පාරුපිත්වා ගන්ධමාලාදිහත්ථා ජෙනවනාහිමුඛි ගච්ඡති. “ඉමාය වෙලාය කුහිං ගච්ඡසි”ති චුත්තෙ, “කිං තුම්භාකං මම ගමනට්ඨානෙනා”ති වත්වා ජෙනවනසම්පෙ තිත්ථියාරාමෙ වසිත්වා පාතොව “අග්ගවන්දනං වන්දිස්සාමා”ති නගරා නික්ඛමන්තෙ උපාසකජනෙ ජෙනවනස්ස අන්තොවුට්ඨා විය හුත්වා නගරං පවිසති. “කුහිං වුට්ඨාසි”ති චුත්තෙ, “කිං තුම්භාකං මම වුට්ඨානෙනා”ති වත්වා මාසද්ධමාසච්චයෙන පුච්ඡියමානා ජෙනවනෙ සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියා වුට්ඨාමිහිති. පුථුජ්ජනානං “සච්චං නු ඛො එතං, නො”ති කඬ්ඛං උප්පාදෙත්වා තෙමාසවතුමාසච්චයෙන පිලොතිකාහි උදරං වෙයෙත්වා ගබ්භිනිවණ්ණං දස්සෙත්වා උපරි රත්තපටං.

පාරුපිත්වා “සමණං ගොතමං පටිච්ච ගබ්භො උප්පන්නො” ති අන්ධබාලෙ සද්දභාපෙත්වා අට්ඨනවමාසච්චයෙන උදරෙ දාරුමණ්ඩලිකං බන්ධිත්වා උපරි පටං පාරුපිත්වා හත්ථපාදපිට්ඨියො ගොහනුකෙන කොට්ටාපෙත්වා උස්සදෙ දස්සෙත්වා කිලන්තින්ද්‍රියා හුත්වා සායන්හසමයෙ තථාගතෙ අලඬිකතධම්මාසනෙ නිසිදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්නෙ ධම්මසහං ගන්ත්වා තථාගතස්ස පුරතො යත්වා, “මහාසමණ, මහාජනස්ස තාව ධම්මං දෙසෙසි, මධුරො තෙ සද්දො, සම්ප්‍රසිතං දන්තාවරණං. අහං පන තං පටිච්ච ගබ්භං ලභිත්වා පරිපුණ්ණගබ්භා ජාතා, නෙව මෙ සුතිසරං ජානාසි, සප්පිතෙලාදීනි සයං අකරොත්තො උපට්ඨාකානම්පි අඤ්ඤතරං කොසලරාජානං වා අනාථපිණ්ඩිකං වා විසාබං උපාසිකං වා ‘ඉමිස්සා විඤ්චමාණවිකාය කත්තබ්බයුත්තකං කරොහි’ ති න වදෙසි, අභිරමිතුංයෙව ජානාසි, ගබ්භපරිහාරං න ජානාසි” ති ගුප්තිණ්ඩං ගහෙත්වා වන්දමණ්ඩලං දූසෙතුං වායමන්ති විය පරිසමප්ඤ්ඤා තථාගතං අක්කොසි. තථාගතො ධම්මකථං යපෙත්වා සිහො විය අභිනදන්තො, “හගිනි, තයා කථිතස්ස තථභාවං වා විතථභාවං වා අහමෙව ව ත්වඤ්ච ජානාමා” ති ආහ. “ආම, මහාසමණ, තයා ව මයා ව ඤාතභාවෙනෙනං ජාත” ති.

තස්මිං බණෙ සක්කස්ස ආසනං උණ්භාකාරං දස්සෙසි. සො ආවජ්ජමානො “විඤ්චමාණවිකා තථාගතං අභූතෙන අක්කොසති” ති ඤත්වා “ඉදං චන්ද්‍රං සොධෙස්සාමි” ති චතුහි දෙවපුත්තෙහි සද්ධිං ආගමි. දෙවපුත්තා මුසිකපොතකා හුත්වා දාරුමණ්ඩලිකස්ස බන්ධනරජ්ජුකෙ එකස්පහාරෙතෙව ඡින්දිංසු, පාරුතපටං වාතො උක්ඛිපි, දාරුමණ්ඩලිකං පතමානං තස්සා පාදපිට්ඨියං පති, උහො අග්ගපාදා ඡිජ්ජිංසු. මනුස්සා “ධි කාළකණ්ණි, සම්මාසම්බුද්ධං අක්කොසි” ති සිසෙ බෙළං පාතෙත්වා ලෙඩ්බුද්ධාදිහත්තා ජෙතවනා නිහරිංසු. අථස්සා තථාගතස්ස චක්ඛුපථං අතික්කන්තකාලෙ මහාපථවි භිජ්ජිත්වා විවරමදාසි, අවිචිතො අග්ගිජාලා උට්ඨති. සා කුලදත්තියං කම්බලං පාරුපමානා විය ගන්ත්වා අවිචිති නිබ්බන්ති. අඤ්ඤතිත්ථියානං ලාභසක්කාරො පරිහාසි, දසබලස්ස භියොයාසොමත්තාය වඩ්ඪී. පුනදිවසෙ ධම්මසහායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, “ආවුසො, විඤ්චමාණවිකා එවං උළාරගුණං අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යාං සම්මාසම්බුද්ධං අභූතෙන අක්කොසිත්වා මහාවිනාසං පත්තා” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි එසා මං අභූතෙන අක්කොසිත්වා විනාසං පත්තායෙවා” ති වත්වා –

“නාදට්ඨා පරතො දොසං, අණුං ථුලානි සබ්බසො;
ඉස්සරො පණයෙ දණ්ඩං, සාමං අප්පට්චෙක්ඛියා” ති. –

ඉමං ද්වාදසනිපාතෙ මහාපදුමජාතකං (ජා. 1.12.106) විත්ථාරෙත්වා කට්ඨෙසි –

තදා කිරෙසා මහාපදුමකුමාරස්ස බොධිසත්තස්ස මාතු සපත්ති රඤ්ඤො අග්ගමහෙසි හුත්වා මහාසත්තං අසද්ධම්මෙන නිමන්තෙත්වා තස්ස මනං අලභිත්වා අත්තනාව අත්තනි විජ්ජකාරං කත්වා ගිලානාලයං දස්සෙත්වා “තච පුත්තො මං

අනිච්ඡන්ති. ඉමං විජ්ජකාරං පාපෙසි” ති රඤ්ඤො ආරොවෙසි. රාජා කුද්ධො මහාසත්තං වොරපපාතෙ බිසි. අථ නං පබ්බතකුච්ඡියං අධිවත්ථා දෙවතා පටිග්ගහෙත්වා නාගරාජස්ස එණගබ්භෙ පතිට්ඨපෙසි. නාගරාජා තං නාගභවනං නෙත්වා උපධිසිරජ්ජෙන සම්මානෙසි. සො තත්ථ සංවච්ඡරං වසිත්වා පබ්බජිතුකාමො භිමවත්තජ්ජදෙසං පත්වා පබ්බජිත්වා ඤානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙසි. අථ නං එකො චනචරකො දිස්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසි. රාජා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා කතපට්ඨන්ථාරො සබ්බං තං පවත්ති. ඤත්වා මහාසත්තං රජ්ජෙන නිමන්තෙත්වා තෙන “මය්හං රජ්ජෙන කිච්චං නත්ථී, ත්වං පන දස රාජධම්මෙ අකොපෙත්වා අගතිගමනං පහාය ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙහි” ති ඔවදිතො උට්ඨායාසනා රොදිත්වා නාගරං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ අමච්චෙ පුච්ඡි – “අහං කං නිස්සාය එවං ආචාරසම්පන්නෙන පුත්තෙන වියොගං පත්තො” ති? “අග්ගමහෙසිං නිස්සාය, දෙවා” ති. රාජා තං උද්ධංපාදං ගහෙත්වා වොරපපාතෙ බිපාපෙත්වා නාගරං පවිසිත්වා ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි. තදා මහාපද්මකුමාරො සත්ථා අහොසි, මාතු සපත්ති විඤ්චමාණවිකාති.

සත්ථා ඉමමත්ථං පකාසෙත්වා, “භික්ඛවෙ, එකං ධම්මඤ්ඤි සච්චවචනං පහාය මුසාවාදෙ පතිට්ඨිතානං විස්සට්ඨපරලොකානං අකත්තබ්බපාපකම්මං නාම නත්ථී” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

176.

“එකං ධම්මං අතීතස්ස, මුසාවාදිස්ස ජන්තුනො;
විතිණ්ණපරලොකස්ස, නත්ථී පාපං අකාරිය” ති.

තත්ථ එකං ධම්මන්ති සච්චං. මුසාවාදිස්සාති යස්ස දසසු වචනෙසු එකමිපි සච්චං නත්ථී, එවරූපස්ස මුසාවාදිනො. විතිණ්ණපරලොකස්සාති විස්සට්ඨපරලොකස්ස. එවරූපො හි මනුස්සසම්පත්තිං දෙවසම්පත්තිං අවසානෙ නිබ්බානසම්පත්තින්ති ඉමා තිස්සොපි සම්පත්තියො න පස්සති. නත්ථී පාපන්ති තස්ස එවරූපස්ස ඉදං නාම පාපං අකත්තබ්බන්ති නත්ථී.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදිති පාපුණ්සුති.

විඤ්චමාණවිකාවත්ථු නවමං.

10. අසදිසදානවත්ථු

න වෙ කදරියාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අසදිසදානං ආරබ්භ කටෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ සත්ථා වාරිකං වරිත්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො ජෙනවනං පාවිසි. රාජා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ ආගන්තුකදානං සජ්ජෙත්වා “දානං මෙ පස්සන්තු” ති නාගරෙ පක්කොසි. නාගරා ආගන්ත්වා

රඤ්ඤා දානං දිස්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා දානං සජ්ජෙත්වා
 “අම්මාකම්පි දානං, දෙවො, පස්සතු” ති රඤ්ඤා පභිණ්ණංසු. රාජා තෙසං දානං දිස්වා
 “ඉමෙහි මම දානතො උත්තරිතරං කතං, පුන දානං කරිස්සාමි” ති පුනදිවසෙපි දානං
 සජ්ජෙසි. නාගරාපි තං දිස්වා පුනදිවසෙ සජ්ජයිංසු. එවං තෙව රාජා නාගරෙ
 පරාජෙතුං සක්කොති, න නාගරා රාජානං. අථ ඡට්ඨෙ වාරෙ නාගරා සතගුණං
 සහස්සගුණං වඩ්ඪෙත්වා යථා න සක්කා හොති “ඉදං නාම ඉමෙසං දානෙ නත්ථි” ති
 වත්තුං, එවං දානං සජ්ජයිංසු. රාජා තං දිස්වා “සවාහං ඉමෙසං දානතො උත්තරිතරං
 කාතුං න සක්ඛිස්සාමි, කිං මෙ ජීවිතෙනා” ති උපායං වින්තෙත්තො නිපජ්ජි. අථ නං
 මල්ලිකා දෙවී උපසඬකම්භිත්වා, “කස්මා, මහාරාජ, එවං නිපන්තොසි, කෙන තෙ
 ඉන්ද්‍රියානි කිලන්තානි වියා” ති පුච්ඡි. රාජා ආහ – “න දානි ත්වං, දෙවි, ජානාසි” ති.
 “න ජානාමි, දෙවා” ති. සො තස්සා තමත්ථං ආරොචෙසි.

අථ නං මල්ලිකා ආහ – “දෙව, මා වින්තයි, කහං තයා පථවිස්සරො රාජා
 නාගරෙහි පරාජියමානො දිට්ඨපුබ්බො වා සුතපුබ්බො වා, අහං තෙ දානං
 සංවිදහිස්සාමි” ති. ඉතිස්ස අසදිසදානං සංවිදහිතුකාමතාය එවං වත්වා, මහාරාජ,
 සාලකලායාණිපදරෙහි පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං අන්තො ආවට්ටෙ නිසිද්දනමණ්ඩපං
 කාරෙහි, සෙසා ඛනිආවට්ටෙ නිසිදිස්සන්ති. පඤ්ච සෙනවිජත්තසතානි කාරෙහි,
 තානි ගහෙත්වා පඤ්චසතා හත්ථි පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං මත්ථකෙ ධාරයමානා
 යස්සන්ති. අට්ඨ වා දස වා රත්තසුවණ්ණනාචායො කාරෙහි, තා මණ්ඩපමජ්ඣෙ
 හවිස්සන්ති. ද්වින්තං ද්වින්තං භික්ඛුනං අන්තරෙ එකෙකා ඛත්තියධිතා නිසිදිත්වා
 ගන්ධෙ පිසිස්සති, එකෙකා ඛත්තියධිතා බීජනං ආදාය ද්වෙ ද්වෙ භික්ඛු බීජමානා
 යස්සති, සෙසා ඛත්තියධිතරො පිසෙ පිසෙ ගන්ධෙ හරිත්වා සුවණ්ණනාචාසු
 පක්ඛිපිස්සන්ති, තාසු එකච්චා ඛත්තියධිතරො නිලුප්පලකලාපෙ ගහෙත්වා
 සුවණ්ණනාචාසු පක්ඛිත්තගන්ධෙ ආලොලෙත්වා වාසං ගාහාපෙස්සන්ති.
 නාගරානඤ්ඤිනෙව ඛත්තියධිතරො අත්ථි, න සෙනවිජත්තානි, න හත්ථිනො ව.
 ඉමෙහි කාරණෙහි නාගරා පරාජිස්සන්ති, එවං කරොහි, මහාරාජාති. රාජා “සාධු,
 දෙවි, කලායාණං තෙ කථිත” ත්ති තාය කථිතනියාමෙන සබ්බං කාරෙසි. එකස්ස පන
 භික්ඛුනො එකො හත්ථි නජ්ජහොසි. අථ රාජා මල්ලිකං ආහ – “හද්දෙ, එකස්ස
 භික්ඛුනො එකො හත්ථි නජ්ජහොති, කිං කරිස්සාමා” ති. “කිං, දෙව, පඤ්ච
 හත්ථිසතානි නත්ථි” ති? “අත්ථි, දෙවි, අවසෙසා දුට්ඨහත්ථිනො, තෙ භික්ඛු දිස්වාච
 චෙරම්භවාතා විය වණ්ඩා හොන්ති” ති. “දෙව, අහං එකස්ස දුට්ඨහත්ථිපොතකස්ස
 ඡත්තං ගහෙත්වා තිට්ඨනට්ඨානං ජානාමි” ති. “කත්ථං නං යපෙස්සාමා” ති?
 “අයාස්ස අඩ්ඨලිමාලස්ස සන්තිකෙ” ති. රාජා තථා කාරෙසි. හත්ථිපොතකො
 වාලධිං අන්තරසත්ථිමිහි පක්ඛිපිත්වා උහො කණ්ණෙ පාතෙත්වා අක්ඛිති
 නිමිලෙත්වා අට්ඨාසි. මහාජනො “එවරූපස්ස නාම වණ්ඩහත්ථිනො
 අයමාකාරො” ති හත්ථිමෙව ඔලොකෙසි.

රාජා බුද්ධජපමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං පරිවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හන්තෙ, යං
 ඉමස්මිං දානග්ගෙ කජ්ජියහණ්ඩං වා අකජ්ජියහණ්ඩං වා, සබ්බං තං තුම්මාකමෙව
 දම්මි” ති ආහ. තස්මිං පන දානෙ එකදිවසෙනෙව පරිව්චත්තං වුද්දසකොට්ඨනං.

හොති. සත්ථු පන සෙනවිජන්තං නිසිදනපල්ලඬකො ආධාරකො පාදපීඨිකාති
 වත්තාරි අනග්ගානෙව. පුන ඵවරුපං කත්වා බුද්ධානං දානං නාම දාතුං සමත්ථො
 නාහොසි, තෙනෙව තං “අසදිසදාන”න්ති පඤ්ඤායි. තං කිර සබ්බබුද්ධානං
 ඵකචාරං හොතියෙව, සබ්බෙසං පන ඉත්ථියෙව සංවිදහති. රඤ්ඤො පන කාලො ව
 ජුණ්හො වාති ද්වෙ අමච්චා අහෙසුං. තෙසු කාලො විත්තෙසි – “අහො රාජකුලස්ස
 පරිහානි, ඵකදිවසෙනෙව වුද්දසකොට්ඨනං ඛයං ගච්ඡති, ඉමෙ ඉමං දානං භුඤ්ජිත්වා
 ගන්ත්වා නිපන්තා නිද්දායිස්සන්ති, අහො නට්ඨං රාජකුල”න්ති. ජුණ්හො විත්තෙසි
 – “අහො රඤ්ඤො දානං සුදින්නං. න හි සක්කා රාජභාවෙ අට්ඨිතෙන ඵවරුපං
 දානං දාතුං, සබ්බසත්තානං පත්තිං අදෙන්තො නාම නත්ථි, අහං පනිදං දානං
 අනුමොදාමි”ති.

සත්ථු හත්තකිච්චාවසානෙ රාජා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්හි. සත්ථා
 විත්තෙසි – “රඤ්ඤො මහොසං පවත්තෙන්තෙන විය මහාදානං දින්නං, අසක්ඛි නු
 බො මහාජනො විත්තං පසාදෙතුං, උදාහු නො”ති. සො තෙසං අමච්චානං
 විත්තචාරං ඤත්වා “සවෙ රඤ්ඤො දානානුච්ඡවිකං අනුමොදනං කරිස්සාමි,
 කාලස්ස මුද්ධා සත්තධා ඵලිස්සති, ජුණ්හො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සති”ති
 ඤත්වා කාලෙ අනුකම්පං පටිච්ච ඵවරුපං දානං දත්වා ඨිතස්ස රඤ්ඤො චතුප්පදිකං
 ගාථමෙව වත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගතො. හික්ඛු අඬගුලිමාලං පුච්ඡංසු – “න කිං
 නු බො, ආවුසො, දුට්ඨහත්ථි ඡත්තං ධාරෙත්වා ඨිතං දිස්වා භායි”ති? “න භායි,
 ආවුසො”ති. තෙ සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා ආහංසු – “අඬගුලිමාලො, හන්තෙ,
 අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොසි”ති. සත්ථා “න, හික්ඛෙවෙ, අඬගුලිමාලො භායති.
 ඛිණ්ණසවඋසභානඤ්ඤි අත්තරෙ ජෙට්ඨකඋසභා මම පුත්තසදිසා හික්ඛු න
 භායන්ති”ති වත්වා බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ඉමං ගාථමාහ –

“උසභං පවරං වීරං, මහෙසිං විජිතාවිනං;
 අනෙජං න්භාතකං බුද්ධං, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණ”න්ති. (ධ. ප. 422; සු. නි.
 651);

රාජාපි දොමනස්සප්පත්තො “ඵවරුපාය නාම පරිසාය දානං දත්වා ඨිතස්ස
 මය්හං අනුච්ඡවිකං අනුමොදනං අකත්වා ගාථමෙව වත්වා සත්ථා උට්ඨායාසනා
 ගතො. මයා සත්ථු අනුච්ඡවිකං දානං අකත්වා අනනුච්ඡවිකං කතං භවිස්සති,
 කප්පියහණ්ඩං අදත්වා අකප්පියහණ්ඩං වා දින්නං භවිස්සති, සත්ථාරා මෙ කුපිතෙන
 භවිතබ්බං. ඵවඤ්ඤි අසදිසදානං නාම, දානානුරුපං අනුමොදනං කාතුං වට්ටති”ති
 විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ඵතදෙවොව – “කිං නු බො මෙ, හන්තෙ,
 දාතබ්බයුත්තකං දානං න දින්නං, උදාහු දානානුරුපං කප්පියහණ්ඩං අදත්වා
 අකප්පියහණ්ඩමෙව දින්න”න්ති. “කිමෙතං, මහාරාජා”ති? “න මෙ තුම්හෙහි
 දානානුච්ඡවිකා අනුමොදනා කතා”ති? “මහාරාජ, අනුච්ඡවිකමෙව තෙ දානං
 දින්නං. ඵතඤ්ඤි අසදිසදානං නාම, ඵකස්ස බුද්ධස්ස ඵකචාරමෙව සක්කා දාතුං, පුන
 ඵවරුපං නාම දානං දුද්දද”න්ති. “අථ කස්මා, හන්තෙ, මෙ දානානුරුපං අනුමොදනං
 න කරිත්ථා”ති? “පරිසාය අසුද්ධත්තා, මහාරාජා”ති. “කො නු බො, හන්තෙ,

පරිසාය දොසෝ' ති? අථස්ස සත්ථා ද්විත්තමිපි අමච්චානං චිත්තචාරං
 ආරොචෙත්වා කාලෙ අනුකම්පං පටිච්ච අනුමොදනාය අකතභාවං ආචික්ඛි. රාජා
 “සච්චං කිර තෙ, කාල, එවං චිත්තිත” ත්ති පුච්ඡිත්වා “සච්ච” ත්ති චුත්තෙ “තච
 සන්තකං අග්ගහෙත්වා මම පුත්තදාරෙහි සද්ධිං මයි අත්තනො සන්තකං දෙන්තෙ
 තුය්හං කා පිළා. ගච්ඡ, හො, යං තෙ මයා දින්නං, තං දින්නමෙව හොතු, රට්ඨතො
 පන මෙ නික්ඛමා” ති තං රට්ඨා නිහරිත්වා ජුෂ්ඨං පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර
 තෙ එවං චිත්තිත” ත්ති පුච්ඡිත්වා “සච්ච” ත්ති චුත්තෙ, “සාධු, මාතුල,
 පසන්තොස්මි, ත්වං මම පරිජනං ගහෙත්වා මයා දින්නනියාමෙනෙව සත්ත දිවසානි
 දානං දෙහී” ති සත්තාහං රජ්ජං නියායාදෙන්වා සත්ථාරං ආහ – “පස්සථ, හන්තෙ,
 බාලස්ස කරුණං, මයා එවං දින්නදානෙ පහාරමදාසී” ති. සත්ථා “ආම, මහාරාජ,
 බාලා නාම පරස්ස දානං අනභිනන්දිත්වා දුග්ගතිපරායණා භොන්ති, ධීරා පන
 පරෙසම්පි දානං අනුමොදිත්වා සග්ගපරායණා එව භොන්ති” ති චත්වා ඉමං ගාථමාහ

177.

“න වෙ කදරියා දෙවලොකං වජන්ති, බාලා හවෙ නප්පසංසන්ති දානං;
 ධීරො ව දානං අනුමොදමානො, තෙනෙව සො භොති සුඛී පරත්ථා” ති.

තත්ථ කදරියාති ථද්ධමච්ඡරිනො. බාලාති ඉධලොකපරලොකං අජානනකා.
 ධීරොති පණ්ඩිතො. සුඛී පරත්ථාති තෙනෙව සො දානානුමොදනපුඤ්ඤෙන
 පරලොකෙ දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවමානො සුඛී භොතිති.

දෙසනාවසානෙ ජුෂ්ඨො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි
 සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසි, ජුෂ්ඨොපි සොනාපන්නො භුත්වා සත්තාහං
 රඤ්ඤා දින්නනියාමෙනෙව දානං අදාසීති.

අසදිසදානවත්ථු දසමං.

11. අනාථපිණ්ඩකපුත්තකාලවත්ථු

පථබ්බා එකරජ්ජෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො කාලං
 නාම අනාථපිණ්ඩිකස්ස පුත්තං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර තථාච්චස්ස සද්ධාසම්පන්නස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො භුත්වා නෙව
 සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං, න ගෙහං ආගතකාලෙ දට්ඨුං, න ධම්මං සොතුං, න සඬ්ඝස්ස
 වෙය්‍යාවච්චං කාතුං ඉච්ඡති. පිතරා “මා එවං, තාත, කරී” ති චුත්තොපි තස්ස වචනං
 න සුණාති. අථස්ස පිතා චිත්තෙසි – “අයං එවරූපං දිට්ඨිං ගහෙත්වා විචරන්තො
 අවිච්ඡරායණො භවිස්සති, න බො පනෙතං පතිරූපං, යං මයි පස්සන්තෙ මම
 පුත්තො නිරයං ගච්ඡෙය්‍ය. ඉමස්මිං බො පන ලොකෙ ධනදානෙන
 අභිජ්ජනකසත්තො නාම නත්ථි, ධනෙන නං භින්දිස්සාමී” ති. අථ නං ආහ – “තාත,
 උපොසථිකො භුත්වා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා එහි, කහාපණ්ණසතං තෙ

දස්සාමි” ති. දස්සප්, තාතාති. දස්සාමි, පුත්තාති. සො යාවතතියං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා උපොසථිකො හුත්වා විහාරං අගමාසි. ධම්මස්සවනෙන පනස්ස කිච්චං නත්ථි, යථාචාසුකට්ඨානෙ සයිත්වා පාතොව ගෙහං අගමාසි. අප්පස්ස පිතා “පුත්තො මෙ උපොසථිකො අහොසි, සීසමස්ස යාගුආදීනි ආහරථා” ති වත්වා දාපෙසි. සො “කභාපණෙ අග්ගහෙත්වා න භුඤ්ජිස්සාමි” ති ආහරාහටං පටික්ඛිපි. අප්පස්ස පිතා පිළං අසහන්තො කභාපණහණ්ඩං දාපෙසි. සො තං හත්ථෙත ගහෙත්වාච ආහාරං පරිභුඤ්ජි.

අප් නං පුනදිවසෙ සෙට්ඨි, “තාත, කභාපණසහස්සං තෙ දස්සාමි, සත්ථු පුරතො යත්වා එකං ධම්මපදං උග්ගණ්හිත්වා ආගච්ඡෙය්‍යාසි” ති පෙසෙසි. සොපි විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු පුරතො යත්වාච එකමෙව පදං උග්ගණ්හිත්වා පලායිතුකාමො අහොසි. අප්පස්ස සත්ථා අසල්ලක්ඛණාකාරං අකාසි. සො තං පදං අසල්ලක්ඛෙත්වා උපරිපදං උග්ගණ්හිස්සාමිති යත්වා අස්සොසියෙව. උග්ගණ්හිස්සාමිති සුණන්තොව කිර සක්කච්චං සුණාති නාම. එවඤ්ච කිර සුණන්තානං ධම්මො සොතාපත්තිමග්ගාදයො දෙනි. සොපි උග්ගණ්හිස්සාමිති සුණාති, සත්ථාපිස්ස අසල්ලක්ඛණාකාරං කරොති. සො “උපරිපදං උග්ගණ්හිස්සාමි” ති යත්වා සුණන්තොව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

සො පුනදිවසෙ බුද්ධස්පමුඛෙන භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිංයෙව සාවත්ථිං පාවිසි. මහාසෙට්ඨි තං දිස්වා “අජ්ජ මම පුත්තස්ස ආකාරො රුච්චති” ති වින්තෙසි. තස්සපි එතදහොසි – “අහො වත මෙ පිතා අජ්ජ සත්ථු සන්තිකෙ කභාපණෙ න දදෙය්‍ය, කභාපණකාරණා මය්හං උපොසථිකභාවං පටිච්ඡාදෙය්‍යා” ති. සත්ථා පනස්ස භියොවා කභාපණස්ස කාරණා උපොසථිකභාවං අඤ්ඤාසි. මහාසෙට්ඨි, බුද්ධස්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඝස්ස යාගුං දාපෙත්වා පුත්තස්සපි දාපෙසි. සො නිසීදිත්වා තුණ්හිභුතොව යාගුං පිට්ඨි, බාදනියං බාදි, හත්තං භුඤ්ජි. මහාසෙට්ඨි සත්ථු හත්තකිච්චාවසානෙ පුත්තස්ස පුරතො සහස්සහණ්ඩිකං යපාපෙත්වා, “තාත, මයා තෙ ‘සහස්සං දස්සාමි’ ති වත්වා උපොසථං සමාදාපෙත්වා විහාරං පහිතො. ඉදං තෙ සහස්ස” න්ති ආහ. සො සත්ථු පුරතො කභාපණෙ දියාමානෙ දිස්වා ලජ්ජන්තො “අලං මෙ කභාපණෙහි” ති වත්වා, “ගණ්හ, තාතා” ති වුච්චමානොපි න ගණ්හි. අප්පස්ස පිතා සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හත්තෙ, අජ්ජ මම පුත්තස්ස ආකාරො රුච්චති” ති වත්වා “කිං, මහාසෙට්ඨි” ති වුත්තෙ “මයා එස පුරිමදිවසෙ ‘කභාපණසතං තෙ දස්සාමි’ ති වත්වා විහාරං පෙසිතො. පුනදිවසෙ කභාපණෙ අග්ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං න ඉච්ඡි, අජ්ජ පන දියාමානෙපි කභාපණෙ න ඉච්ඡති” ති ආහ. සත්ථා “ආම, මහාසෙට්ඨි, අජ්ජ තව පුත්තස්ස වක්කවත්තිසම්පත්තිතොපි දෙවලොකබ්‍රහ්මලොකසම්පත්තිහිපි සොතාපත්තිඵලමෙව වර” න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

178.

“පථබ්‍යා එකරජ්ජෙන, සග්ගස්ස ගමනෙන වා;
සබ්බලොකාධිපච්චෙන, සොතාපත්තිඵලං වර” න්ති.

තත්ථ පඨබ්‍යා එකරජ්ජෙනාති චක්කවත්තිරජ්ජෙන. සභ්ගස්ස ගමනෙන වාති ඡබ්බිසතිවිධස්ස සභ්ගස්ස අධිගමනෙන. සබ්බලොකාධිපථිවෙනාති න එකස්මිං එත්තකෙ ලොකෙ නාගසුපණ්ණවෙමානිකපෙනෙහි සද්ධිං, සබ්බස්මිං ලොකෙ ආධිපථිවෙන. සොනාපත්තිඵලං වරන්ති යස්මා එත්තකෙ යානෙ රජ්ජං කාරෙත්වාපි නිරයාදීහි අමුත්තොව හොති, සොනාපත්තො පන පිහිතාපායද්වාරො හුත්වා සබ්බදුබ්බලොපි අට්ඨමෙ භවෙ න නිබ්බත්තති, තස්මා සොනාපත්තිඵලමෙව වරං උත්තමන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි.

අනාඨිණ්ඩකපුත්තකාලවත්ථු එකාදසමං.

ලොකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙරසමො වග්ගො.

14. බුද්ධවග්ගො

1. මාරධිතරවත්ථු

යස්ස ජිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බොධිමණ්ඩෙ විහරන්තො මාරධිතරො ආරබ්භ කට්ඨෙ. දෙසනං පන සාවත්ථියං සමුට්ඨාපෙත්වා පුන කුරුරට්ඨෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස කට්ඨෙ.

කුරුරට්ඨෙ කිර මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස ධිතා මාගණ්ඩියායෙව නාම අහොසි උත්තමරුපධරා. තං පත්ථයමානා අනෙකබ්‍රාහ්මණමහාසාලා වෙව බත්තියමහාසාලා ව “ධිතරං නො දෙතු”ති මාගණ්ඩියස්ස පහිණ්ණු. සොපි “න තුම්හෙ මය්හං ධිතු අනුච්ඡවිකා”ති සබ්බෙ පටික්ඛිපතෙව. අට්ඨකදිවසං සත්ථා පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො අත්තනො ඤාණජාලස්ස අන්තො පට්ඨං. මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණං දිස්වා “කිං නු බො භවිස්සති”ති උපධාරෙත්තො බ්‍රාහ්මණස්ස ව බ්‍රාහ්මණියා ව තිණ්ණං මග්ගඵලානං උපනිස්සයං අද්දස. බ්‍රාහ්මණොපි බහිගාමෙ නිබද්ධං අග්ගිං පරිවරති. සත්ථා පාතොව පත්තථිවරමාදාය තං යානං අගමාසි. බ්‍රාහ්මණො සත්ථු රුපසිරිං ඔලොකෙන්තො “ඉමස්මිං ලොකෙ ඉමිනා සදිසො පුරිසො නාම නත්ථි, අයං මය්හං ධිතු අනුච්ඡවිකො, ඉමස්ස මෙ ධිතරං දස්සාමා”ති වින්තෙත්වා සත්ථාරං ආභ – “සමණ, මම එකා ධිතා අත්ථි, අහං තස්සා අනුච්ඡවිකං පුරිසං අපස්සන්තො තං න කස්සචි අදාසිං, ත්වං පනස්සා අනුච්ඡවිකො, අහං තෙ ධිතරං පාදපරිවාරිකං කත්වා දාතුකාමො, යාව නං ආනෙමි, තාව ඉධෙව තිට්ඨාහි”ති. සත්ථා තස්ස කථං සුත්වා නෙව අහිනන්දි, න පටික්කොසි.

බ්‍රාහ්මණොපි ගෙහං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණිං ආභ – “හොති, අජ්ජ මෙ ධිතු අනුච්ඡවිකො පුරිසො දිට්ඨො, තස්ස නං දස්සාමා”ති ධිතරං අලඬිකාරාපෙත්වා

ආදාය බ්‍රාහ්මණියා සද්ධිං තං යානං අගමාසි. මහාජනොපි කුතුහලජාතො නික්ඛමි. සත්ථා බ්‍රාහ්මණොන චුත්තට්ඨානො අට්ඨත්වා තත්ථ පදවෙනියං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්මිං යානො අට්ඨාසි. බුද්ධානං කිර පදවෙනියං “ඉදං අසුකො නාම පස්සතු”ති අධිට්ඨන්ත්වා අක්කන්තට්ඨානොයෙව පඤ්ඤායති, සෙසට්ඨානො තං පස්සන්තො නාම නත්ථි. බ්‍රාහ්මණො අත්තනා සද්ධිං ගච්ඡමානාය බ්‍රාහ්මණියා “කහං සො”ති පුට්ඨො “ඉමස්මිං යානො තිට්ඨාහිති තං අවච”න්ති ඔලොකෙන්තො පදවලඤ්ජං දිස්වා “ඉදමස්ස පද”න්ති දස්සෙසි. සා ලක්ඛණමත්තකුසලතාය “න ඉදං, බ්‍රාහ්මණ, කාමභොගිනො පද”න්ති වත්වා බ්‍රාහ්මණො, “භොති, ත්වං උදකපාතිමිහි සුසුමාරං පස්සසි, මයා සො සමණො දිට්ඨො ‘ධිතරං තෙ දස්සාමි’ති චුත්තො, තෙනාපි අධිවාසිත”න්ති චුත්තො, “බ්‍රාහ්මණ, කිඤ්චාපි ත්වං එවං වදෙසි, ඉදං පන නික්කිලෙසස්සෙව පද”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“රත්තස්ස හි උක්කුට්ඨං පදං භවෙ,
දුට්ඨස්ස භොති සහසානුපිළිතං;
මුල්භස්ස භොති අවකඨ්ඨිතං පදං,
විචට්ටච්ඡදස්ස ඉදමිදිසං පද”න්ති. (විසුද්ධි. 1.45; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.260-261; ධ. ප. අට්ඨ. 1.සාමාවතීවත්ථු);

අථ නං බ්‍රාහ්මණො, “භොති, මා විරවි, තුණ්හිභූතාව එහි”ති ගච්ඡන්තො සත්ථාරං දිස්වා “අයං සො පුරිසො”ති තස්සා දස්සෙත්වා සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා, “සමණ, ධිතරං තෙ දස්සාමි”ති ආහ. සත්ථා “න මෙ තව ධිතාය අත්ථො”ති අවත්වා, “බ්‍රාහ්මණ, එකං තෙ කාරණං කට්ඨස්සාමි, සුණ්ඤ්ඤස්මි”ති වත්වා “කට්ඨො, භො සමණ, සුණ්ඤ්ඤස්මි”ති චුත්තො අභිනික්ඛමන්තො පට්ඨාය අතිතං ආහරිත්වා දස්සෙසි.

තත්‍රායං සඬ්ඛෙපකථා – මහාසත්තො රජ්ජසිරිං පහාය කණ්ටකං ආරුශ්භ ඡන්තසභායො අභිනික්ඛමන්තො නගරද්වාරො ධිතෙන මාරොන “සිද්ධත්ථ, නිවත්ත, ඉතො තෙ සත්තමෙ දිවසෙ චක්කරතනං පාතුහවිස්සති”ති චුත්තො, “අහමෙතං, මාර, ජානාමි, න මෙ තෙනත්ථො”ති ආහ. අථ කිමත්ථාය නික්ඛමෙසිති? සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණත්ථායාති. “තෙන හි සවෙ අජ්ජතො පට්ඨාය කාමචිතක්කාදීනං එකමිපි විතක්කං විතක්කෙස්සසි, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බ”න්ති ආහ. සො තතො පට්ඨාය ඔතාරාපෙක්ඛො සත්ත වස්සානි මහාසත්තං අනුබන්ධි.

සත්ථාපි ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං වරිත්වා පච්චත්තපුරිසකාරං නිස්සාය බොධිමූලෙ සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදයමානො පඤ්චමසත්තාහෙ අප්පාලනිග්‍රොධමූලෙ නිසීදි. තස්මිං සමයෙ මාරො “අහං එත්තකං කාලං අනුබන්ධිත්වා ඔතාරාපෙක්ඛොපි ඉමස්ස කිඤ්චි බලිතං නාද්දසං, අතික්කන්තො ඉදානි එස මම විසය”න්ති දොමනස්සප්පත්තො මහාමග්ගෙ නිසීදි. අථස්ස තණ්හා අරතී රගානි ඉමා නිස්සො ධිතරො “පිතා තො න පඤ්ඤායති, කහං නු බො එතරහි”ති ඔලොකයමානා තං තථා නිසින්තං දිස්වා උපසඬකමිත්වා

“කස්මා, තාත, දුක්ඛී දුම්මනොසි” ති පුච්ඡිංසු. සො තාසං තමත්ථං ආරොවෙසි. අථ නං තා ආහංසු – “තාත, මා චිත්තයි, මයං තං අත්තනො වසෙ කත්වා ආනෙස්සාමා” ති. “න සක්කා අම්මා, එස කෙනච වසෙ කාතුන්ති. “තාත, මයං ඉත්ථියො නාම ඉදානෙව නං රාගපාසාදීහි ඛන්ධිත්වා ආනෙස්සාම, තුම්හෙ මා චිත්තයිත්වා” ති සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා “පාදෙ තෙ, සමණ, පරිවාරෙමා” ති ආහංසු. සත්ථා නෙව තාසං වචනං මනසාකාසි, න අක්ඛීනි උම්මිලෙත්වා ඔලොකෙසි.

පුත මාරධීතරො “උච්චාවචා බො පුරිසානං අධිජ්ජායා, කෙසඤ්චි කුමාරිකාසු පෙමං හොති, කෙසඤ්චි පඨමවයෙ ධීතාසු, කෙසඤ්චි මජ්ඣිමවයෙ ධීතාසු, කෙසඤ්චි පච්ඡිමවයෙ ධීතාසු, නානජ්ජකාරෙහි තං පලොභෙස්සාමා” ති එකෙකා කුමාරිකවණ්ණාදිවසෙන සතං සතං අත්තභාවෙ අභිනිමිනිත්වා කුමාරියො, අවිජාතා, සක්ඛිං විජාතා, දුච්ඡාතා, මජ්ඣිමිත්ථියො, මහල්ලකිත්ථියො ව හුත්වා ඡක්ඛන්තුං භගවත්තං උපසඬකම්ත්වා “පාදෙ තෙ, සමණ, පරිවාරෙමා” ති ආහංසු. තම්පි භගවා න මනසාකාසි යථා තං අනුත්තරෙ උපධිසඬකයෙ විමුත්තොති. අථ සත්ථා එත්තකෙනපි තා අනුගච්ඡන්ති යො “අපෙඨ, කිං දිස්වා එවං වායමථ, එවරූපං නාම චීතරාගානං පුරතො කාතුං න වට්ටති. තථාගතස්ස පන රාගාදියො පහීනා. කෙන තං කාරණෙන අත්තනො වසං නෙස්සථා” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි

179.

“යස්ස ජීතං නාවජීයති,
ජීතං යස්ස නොයාති කොචි ලොකෙ;
තං බුද්ධමනන්තගොචරං,
අපදං කෙන පදෙන නෙස්සථ.

180.

“යස්ස ජාලිනී විසත්තිකා,
තණ්හා නත්ථි කුහිඤ්චි නෙතවෙ;
තං බුද්ධමනන්තගොචරං,
අපදං කෙන පදෙන නෙස්සථා” ති.

තත්ථ යස්ස ජීතං නාවජීයතීති යස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙන තෙන මග්ගෙන ජීතං රාගාදිකිලෙසජාතං පුත අසමුදාවරණතො නාවජීයති, දුජ්ජීතං නාම න හොති. නොයාතීති න උය්‍යාති, යස්ස ජීතං කිලෙසජාතං රාගාදීසු කොචි එකො කිලෙසොපි ලොකෙ පච්ඡතො වත්ති නාම න හොති, නානුඛන්ධතීති අත්ථො. අනන්තගොචරන්ති අනන්තාරම්මණස්ස සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස වසෙන අපරියන්ත ගොචරං. කෙන පදෙනාති යස්ස හි රාගපදාදීසු එකපදම්පි අත්ථි, තං තුම්හෙ තෙන පදෙන නෙස්සථ. බුද්ධස්ස පන එකපදම්පි නත්ථි, තං අපදං බුද්ධං තුම්හෙ කෙන පදෙන නෙස්සථ.

දුතියගාථාය තණ්හා නාමෙසා සංසිඛ්ඛිතපරියොනන්ධනට්ඨෙත ජාලමස්සා අත්ථිතිපි ජාලකාරිකාතිපි ජාලපමාතිපි ජාලිනී. රූපාදීසු ආරම්මණෙසු විසත්තතාය විසත්තමනතාය විසාහරතාය විසපුප්ඵතාය විසඵලතාය විසපරිභොගතාය විසත්තිකා. සා ඵවරූපා තණ්හා යස්ස කුභිඤ්චි භවෙ නෙතුං නත්ථි, තං තුම්භෙ අපදං බුද්ධං කෙන පදෙන නෙස්සථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහුතං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. මාරධීතරොපි තත්ථෙව අන්තරධායිංසු.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, “මාගණ්ඩිය, අහං පුබ්බෙ ඉමා තිස්සො මාරධීතරො අද්දසං සෙම්භාදීහි අපලිබුද්ධෙන සුවණ්ණක්ඛන්ධසදිසෙන අත්තභාවෙන සමන්තාගතා, තදාපි මෙටුනස්මිං ඡන්දො නාහොසියෙව. තව ධීතු සරීරං ද්වත්තිංසාකාරකුණපපරිපූරං බහිවිචිත්තො විය අසුචිසටො. සවෙ හි මම පාදො අසුචිමක්ඛිත්තො භවෙය්‍ය, අයඤ්ච උම්මාරට්ඨානෙ තිට්ඨෙය්‍ය, තථාපිස්සා සරීරෙ අහං පාදෙ න ඵුසෙය්‍ය”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච,
නාහොසි ඡන්දො අපි මෙටුනස්මිං;
කිමෙවිදං මුත්තකරිසපුණ්ණං,
පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ”ති. (සු. නි. 841; මහානි. 70);

දෙසනාවසානෙ උහොපි ජයම්පතිකා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිංසුති.

මාරධීතරවත්ථු පයමං.

2. දෙවොරොහණවත්ථු

යෙ ඤානපසුතා ධීරාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සඬකස්සනගරද්වාරෙ බහු දෙවමනුස්සෙ ආරබ්භ කටෙසි. දෙසනා පන රාජගහෙ සමුට්ඨිකා.

ඵකස්මිඤ්චි සමයෙ රාජගහසෙට්ඨි පරිස්සයමොවනත්ථඤ්චෙව පමාදෙන ගලිතානං ආහරණාදීනං රක්ඛණත්ථඤ්ච ජාලකරණ්ඩකං පරික්ඛිපාපෙත්වා ගඬගාය උදකකීළං කීළි. අටෙකො රත්තවන්දනරුක්ඛො ගඬගාය උපරිතීරෙ ජාතො ගඬගොදකෙන ධොතමුලො පතිත්වා තත්ථ තත්ථ පාසාණෙසු සංහජ්ජමානො විජ්ජකිරි. තතො ඵකා සට්ඨපමාණා සට්ඨා පාසාණෙහි සංසියමානා උදකඌථීහි පොථියමානා මට්ඨා හුත්වා අනුපුබ්බෙන වුස්භමානා සෙවාලපරියොනද්ධා ආගන්ත්වා තස්ස ජාලෙ ලග්ගි. සෙට්ඨි “කිමෙත”න්ති වත්වා “රුක්ඛසට්ඨිකා”ති සුත්වා තං ආහරාපෙත්වා “කිං නාමෙත”න්ති උපධාරණත්ථං වාසිකණ්ණෙන තචජාපෙසි. තාවදෙව අලත්තකචණ්ණං රත්තවන්දනං පඤ්ඤායි. සෙට්ඨි පන නෙව සම්මාදිට්ඨි න මිච්ඡාදිට්ඨි, මජ්ඣත්තධාතුකො. සො චිත්තෙසි – “මය්හං ගෙහෙ රත්තවන්දනං බහු, කිං නු ඛො ඉමිනා කරිස්සාමි”ති. අථස්ස ඵතදහොසි – “ඉමස්මිං

ලොකෙ ‘මයං අරහන්තො මයං අරහන්තො’ ති වත්තාරො බහු, අහං එකං අරහන්තම්පි න පස්සාමි. ගෙහෙ හමං යොජෙත්වා පත්තං ලිබාපෙත්වා සික්කාය යාපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය සට්ඨිහත්ථමත්තෙ ආකාසෙ ඔලම්බාපෙත්වා ‘සවෙ අරහා අත්ථි, ඉමං ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතු’ ති වක්ඛාමි. යො තං ගහෙස්සති, තං සපුත්තදාරො සරණං ගමිස්සාමි’ ති. සො වින්තිතනියාමෙනෙව පත්තං ලිබාපෙත්වා වෙළුපරම්පරාය උස්සාපෙත්වා ‘‘යො ඉමස්මිං ලොකෙ අරහා, සො ආකාසෙනාගන්ත්වා ඉමං පත්තං ගණ්හාතු’ ති ආහ.

ජ සත්ථාරො ‘‘අම්භාකං එස අනුච්ඡවිකො, අම්භාකමෙව නං දෙහි’’ ති වදිංසු. සො ‘‘ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතං’’ ති ආහ. අථ ඡට්ඨෙ දිවසෙ නිගණ්ඨො නාටපුත්තො අන්තෙවාසිකෙ පෙසෙසි – ‘‘ගච්ඡථ, සෙට්ඨිං එවං වදෙථ – ‘අම්භාකං ආචරියස්සෙව අනුච්ඡවිකොයං, මා අප්පමත්තකස්ස කාරණා ආකාසෙනාගමනං කරි, දෙහි කිර මෙ තං පත්තං’’ ති. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං තථා වදිංසු. සෙට්ඨි ‘‘ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හිතුං සමත්ථොව ගණ්හාතු’ ති ආහ. නාටපුත්තො සයං ගන්තුකාමො අන්තෙවාසිකානං සඤ්ඤං අදාසි – ‘‘අහං එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපිත්වා උප්පතිතුකාමො විය හවිස්සාමි, තුම්හෙ මං, ‘ආචරිය, කිං කරොථ, දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්තං අරහත්තගුණං මහාජනස්ස මා දස්සයිත්ථා’ ති වත්ථා මං හත්ථෙසු ව පාදෙසු ව ගහෙත්වා ආකඨ්ඨිත්තා භූමියං පාතෙය්‍යාථා’’ ති. සො තත්ථ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං ආහ, ‘‘මහාසෙට්ඨි, මය්හං අයං පත්තො අනුච්ඡවිකො, අඤ්ඤෙසං නානුච්ඡවිකො, මා තෙ අප්පමත්තකස්ස කාරණා මම ආකාසෙ උප්පතනං රුචිවි, දෙහි මෙ පත්තං’’ ති. හන්තෙ, ආකාසෙ උප්පතිත්ථාව ගණ්හාතං. තතො නාටපුත්තො ‘‘තෙන හි අපෙඨ අපෙඨා’’ ති අන්තෙවාසිකෙ අපනෙත්වා ‘‘ආකාසෙ උප්පතිස්සාමි’’ ති එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපි. අථ නං අන්තෙවාසිකා, ‘‘ආචරිය, කිං නාමෙතං කරොථ, ඡවස්ස ලාමකස්ස දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්තගුණෙන මහාජනස්ස දස්සිතෙන කො අත්ථො’’ ති තං හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා ආකඨ්ඨිත්වා භූමියං පාතෙසු. සො සෙට්ඨිං ආහ – ‘‘ඉමෙ, මහාසෙට්ඨි, උප්පතිතුං න දෙන්ති, දෙහි මෙ පත්තං’’ ති. උප්පතිත්ථා ගණ්හථ, හන්තෙති. එවං තිත්ථියා ඡ දිවසානි වායමිත්ථාපි තං පත්තං න ලහිංසුයෙව.

සත්තමෙ දිවසෙ ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස ව ආයස්මතො පිණ්ඩොලභාරද්වාජස්ස ව ‘‘රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරිස්සාමා’’ ති ගන්ත්වා එකස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ යත්ථා විවරං පාරුපනකාලෙ ධුත්තකා කථං සමුට්ඨාපෙසු. ‘‘අම්භො පුබ්බෙ ජ සත්ථාරො ලොකෙ ‘මයං අරහන්තම්හා’ ති විවරිංසු., රාජගහසෙට්ඨිනො පන අප්ප සත්තමො දිවසො පත්තං උස්සාපෙත්වා ‘සවෙ අරහා අත්ථි, ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතු’ ති වදන්තස්ස, එකොපි ‘අහං අරහා’ ති ආකාසෙ උප්පතන්තො නත්ථි. අප්ප නො ලොකෙ අරහන්තානං නත්ථිහාවො ඤාතො’’ ති. තං කථං සුත්ථා ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ආයස්මන්තං පිණ්ඩොලභාරද්වාජං ආහ – ‘‘සුතං තෙ, ආවුසො භාරද්වාජ, ඉමෙසං වචනං, ඉමෙ බුද්ධස්ස සාසනං පරිග්ගණ්හන්තා විය වදන්ති. ත්වඤ්ච මහිද්ධිකො මහානුභාවො, ගච්ඡ තං පත්තං ආකාසෙන ගන්ත්වා ගණ්හාහි’’ ති. ආවුසො මහාමොග්ගල්ලාන, ත්වං

ඉද්ධිමන්තානං අග්ගො, ත්වං එතං ගණ්හාහි, තයි පන අග්ගණ්හන්තෙ අහං ගණ්හිස්සාමිති. “ගණ්හාච්ඡො”ති චුත්තෙ ආයස්මා පිණ්ඩොලභාරද්වාපෙන අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා උට්ඨාය තිගාචුතං පිට්ඨිපාසාණං පාදන්තෙන පටිච්ඡාදෙන්තො තුලපිචු විය ආකාසෙ උට්ඨාපෙන්වා රාජගහනගරස්ස උපරි සත්තක්ඛන්තුං අනුපරියායි. සො තිගාචුතපමාණස්ස නගරස්ස පිධානං විය පඤ්ඤායි. නගරවාසීනො “පාසාණො නො අවත්ථරිත්වා ගණ්හාහි”ති භීතා සුප්පාදීනි මත්ථකෙ කත්වා තත්ථ තත්ථ නිලීයිංසු. සත්තමෙ වාරෙ ථෙරො පිට්ඨිපාසාණං හින්දිත්වා අත්තානං දස්සෙසි. මහාජනො ථෙරං දිස්වා, “හන්තෙ පිණ්ඩොලභාරද්වාප, තච පාසාණං දළ්භං කත්වා ගණ්හ, මා නො සබ්බෙ නාසයි”ති. ථෙරො පාසාණං පාදන්තෙන බිපිත්වා විස්සජ්ජෙසි. සො ගන්ත්වා යථායානෙයෙව පතිට්ඨාසි. ථෙරො සෙට්ඨිස්ස ගෙහමත්ථකෙ අට්ඨාසි. තං දිස්වා සෙට්ඨි උරෙන නිපජ්ජිත්වා “ඔතරථ සාමී”ති වත්වා ආකාසතො ඔතිණ්ණං ථෙරං නිසීදාපෙන්වා පත්තං ඔතාරාපෙන්වා චතුමධුරපුණ්ණං කත්වා ථෙරස්ස අදාසි. ථෙරො පත්තං ගහෙන්වා විහාරාහිමුඛො පායාසි. අථස්ස යෙ අරඤ්ඤගතා වා සුඤ්ඤාගාරගතා වා තං පාටිභාරියං නාද්දසංසු. තෙ සන්නිපතිත්වා, “හන්තෙ, අම්මාකම්පි පාටිභාරියං දස්සෙහි”ති ථෙරං අනුබන්ධිංසු. සො තෙසං තෙසං පාටිභාරියං දස්සෙන්වා විහාරං අගමාසි.

සත්ථා තං අනුබන්ධිත්වා උන්නාදෙන්තස්ස මහාජනස්ස සද්දං සුත්වා, “ආනන්ද, කස්සෙසො සද්දො”ති පුච්ඡිත්වා, “හන්තෙ, පිණ්ඩොලභාරද්වාපෙන ආකාසෙ උප්පතිත්වා චන්දනපත්තො ගහිතො, තස්ස සන්නිකෙ එසො සද්දො”ති සුත්වා භාරද්වාපං පක්කොසාපෙන්වා “සච්චං කිර තයා එවං කත”න්ති පුච්ඡිත්වා “සච්චං, හන්තෙ”ති චුත්තෙ, “කස්මා තෙ, භාරද්වාප, එවං කත”න්ති ථෙරං ගරහිත්වා තං පත්තං ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හෙදාපෙන්වා හික්ඛුනං අඤ්ජනපිසනත්ථාය දාපෙන්වා පාටිභාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං (චූළව. 252) පඤ්ඤාපෙසි.

තිත්ථියා “සමණො කිර ගොතමො තං පත්තං හෙදාපෙන්වා පාටිභාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි”ති සුත්වා “සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්ති, සමණොපි ගොතමො තං රක්ඛිස්සතෙව. ඉදානි අම්මෙහි ඕකාසො ලද්ධො”ති නගරවීථිසු ආරොචෙන්තා විවරිංසු “මයං අත්තනො ගුණං රක්ඛන්තා පුබ්බෙ දාරුමයපත්තස්ස කාරණා අත්තනො ගුණං මහාජනස්ස න දස්සයිම්මා, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා පත්තකමත්තස්ස කාරණා අත්තනො ගුණං මහාජනස්ස දස්සෙසුං. සමණො ගොතමො අත්තනො පණ්ඩිතතාය පත්තං හෙදාපෙන්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි, ඉදානි මයං තෙනෙව සද්ධිං පාටිභාරියං කරිස්සාමා”ති.

රාජා බිම්බිසාරො තං කථං සුත්වා සත්ථු සන්නිකං ගන්ත්වා “තුම්මෙහි කිර, හන්තෙ, පාටිභාරියස්ස අකරණත්ථාය සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්ත”න්ති? “ආම, මහාරාජා”ති. ඉදානි තිත්ථියා “තුම්මෙහි සද්ධිං පාටිභාරියං කරිස්සාමා”ති

වදන්ති, කිං ඉදානි කරිස්සථාති? “තෙසු කරොන්තෙසු කරිස්සාමි, මහාරාජා” ති.
 නනු තුම්හෙහි සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති. නාහං, මහාරාජ, අත්තනො සික්ඛාපදං
 පඤ්ඤාපෙසිං, තං මමෙව සාවකානං පඤ්ඤත්තන්ති. තුම්හෙ යපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ
 සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං නාම හොති, හන්තෙති. තෙන හි, මහාරාජ, තමෙවෙත්ථ
 පටිපුච්ඡාමි, “අත්ථි පන තෙ, මහාරාජ, විජිතෙ උය්‍යාන”න්ති. “අත්ථි, හන්තෙ” ති.
 “සවෙ තෙ, මහාරාජ, උය්‍යානෙ මහාජනො අම්බාදීනි බාදෙය්‍ය, කිමස්ස
 කත්තබ්බ”න්ති? “දණ්ඩො, හන්තෙ” ති. “ත්ථං පන බාදිතුං ලහසි” ති? “ආම,
 හන්තෙ, මය්හං දණ්ඩො නත්ථි, අහං අත්තනො සත්තකං බාදිතුං ලහාමි” ති.
 “මහාරාජ, යථා තච තියොජනසතිකෙ රජ්ජෙ ආණා පවත්තති, අත්තනො උය්‍යානෙ
 අම්බාදීනි බාදන්තස්ස දණ්ඩො නත්ථි, අඤ්ඤෙසං අත්ථි, එවං මමපි
 චක්කවාලකොට්ඨසතසහස්සෙ ආණා පවත්තති, අත්තනො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා
 අතික්කමො නාම නත්ථි, අඤ්ඤෙසං පන අත්ථි, කරිස්සාමහං පාටිභාරිය”න්ති.
 තිත්ථියා තං කථං සුත්වා “ඉදානම්හා නට්ඨා, සමණෙන කිර ගොතමෙන
 සාවකානංයෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, න අත්තනො. සයමෙව කිර පාටිභාරියං
 කත්තුකාමො, කිං නු ඛො කරොමා” ති මන්තයිංසු.

රාජා සත්ථාරං පුච්ඡි – “හන්තෙ, කදා පාටිභාරියං කරිස්සථා” ති. “ඉතො
 චතුමාසච්චයෙන ආසාළ්හිපුණ්ණමායං, මහාරාජා” ති. “කත්ථ කරිස්සථ,
 හන්තෙ” ති? “සාවත්ථිං නිස්සාය, මහාරාජා” ති. “කස්මා පන සත්ථා එවං දුරට්ඨානං
 අපදිසි” ති? “යස්මා තං සබ්බබුද්ධානං මහාපාටිභාරියකරණට්ඨානං, අපිච
 මහාජනස්ස සන්තිපාතනත්ථායපි දුරට්ඨානමෙව අපදිසි” ති. තිත්ථියා තං කථං
 සුත්වා “ඉතො කිර චතුත්තං මාසානං අච්චයෙන සමණො ගොතමො සාවත්ථියං
 පාටිභාරියං කරිස්සති, ඉදානි තං අමුඤ්ඤිත්වාච අනුබන්ධිස්සාම, මහාජනො අම්හෙ
 දිස්වා ‘කිං ඉද’න්ති පුච්ඡිස්සති. අථස්ස චක්කම ‘මයං සමණෙන ගොතමෙන සද්ධිං
 පාටිභාරියං කරිස්සාමා’ ති වදිම්හා. සො පලායති, මයමස්ස පලායිතුං අදත්වා
 අනුබන්ධාමා” ති. සත්ථා රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරින්වා නික්බමි. තිත්ථියාපිස්ස
 පච්ඡතොච නික්බමිත්වා හත්තකිච්චට්ඨානෙ වසන්ති. වසිතට්ඨානෙ පුනදිවසෙ
 පාතරාසං කරොන්ති. තෙ මනුස්සෙහි “කිමිද”න්ති පුච්ඡිතා හෙට්ඨා
 වින්තිතනියාමෙනෙව ආරොවෙසුං. මහාජනොපි “පාටිභාරියං පස්සිස්සාමා” ති
 අනුබන්ධි.

සත්ථා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පාපුණි. තිත්ථියාපි තෙන සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා
 උපට්ඨාකෙ සමාදපෙත්වා සතසහස්සං ලහිත්වා බදිරථම්හෙහි මණ්ඩපං කාරෙත්වා
 නීලුප්පලෙහි ඡාදාපෙත්වා “ඉධ පාටිභාරියං කරිස්සාමා” ති නිසිදිංසු. රාජා පසෙනදි
 කොසලො සත්ථාරං උපසඩ්ධමිත්වා, “හන්තෙ, තිත්ථියෙහි මණ්ඩපො කාරිතො,
 අහමිපි තුම්හාකං මණ්ඩපං කරිස්සාමි” ති. “අලං, මහාරාජ, අත්ථි මය්හං
 මණ්ඩපකාරකො” ති. “හන්තෙ, මං යපෙත්වා කො අඤ්ඤො කාතුං
 සක්ඛිස්සති” ති? “සක්කො, දෙවරාජා” ති. “කහං පන, හන්තෙ, පාටිභාරියං
 කරිස්සථා” ති? “කණ්ඩම්බරුක්ඛමුලෙ, මහාරාජා” ති. තිත්ථියා “අම්බරුක්ඛමුලෙ
 කිර පාටිභාරියං කරිස්සති” ති සුත්වා අත්තනො උපට්ඨාකානං ආරොවෙත්වා

යොජනබහන්තරෙ යානෙ අන්තමසො තද්වුජාතමිපි අම්බපොතකං උප්පාටෙන්වා අරඤ්ඤෙ ඛිපාපෙසුං.

සත්ථා ආසාළ්හිපුණ්ණමදිවසෙ අන්තොනගරං පාවිසි. රඤ්ඤොපි උය්‍යානපාලො කණ්ඩො නාම එකං පිඨගලකිපිල්ලිකෙහි කතපත්තපුටස්ස අන්තරෙ මහන්තං අම්බපක්කං දිස්වා තස්ස ගන්ධරසලොහෙන සම්පතන්තෙ වායසෙ පලාපෙන්වා රඤ්ඤො බාදනත්ථාය ආදාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ සත්ථාරං දිස්වා චිත්තෙහි – “රාජා ඉමං අම්බං බාදිත්වා මය්හං අට්ඨ වා සොළස වා කභාපණෙ දදෙය්‍ය, තං මෙ එකත්තභාවෙපි ජීවිතචුත්තියා නාලං. සචෙ පනාහං සත්ථු ඉමං දස්සාමි, අවස්සං තං මෙ දීඝකාලං හිතාවහං හවිස්සති” ති. සො තං අම්බපක්කං සත්ථු උපනාමෙහි. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙහි. අථස්ස ථෙරො චතුමහාරාජදත්තියං පත්තං නීහරිත්වා හත්ථෙ යපෙහි. සත්ථා පත්තං උපනාමෙත්වා අම්බපක්කං පටිග්ගහෙත්වා තත්ථෙව නිසීද්නාකාරං දස්සෙහි. ථෙරො වීචරං පඤ්ඤාපෙන්වා අදාසි. අථස්ස තස්මිං නිසින්තෙ ථෙරො පාතීයං පරිස්සාවෙන්වා අම්බපක්කං මද්දිත්වා පානකං කත්වා අදාසි. සත්ථා අම්බපානකං පිචිත්වා කණ්ඩං ආහ – “ඉමං අම්බට්ඨිං ඉධෙව පංසුං වියුහිත්වා රොපෙහි” ති. සො තථා අකාසි. සත්ථා තස්ස උපරි හත්ථං ධොවි. හත්ථෙ ධොවිතමත්තෙයෙව නඬිගලසිසමත්තක්ඛන්ධො හුත්වා උබ්බෙධෙන පණ්ණාසහත්ථො අම්බරුක්ඛො උට්ඨති. චතුසු දිසාසු එකෙකා, උද්ධං එකාති පඤ්ච මහාසාධා පණ්ණාසහත්ථා අහෙසුං. සො තාවදෙව පුප්ඵලසඤ්ජන්තො හුත්වා එකෙකස්මිං යානෙ පරිපක්කඅම්බපිණ්ඩධරො අහොසි. පච්ඡතො ආගච්ඡන්තා හික්ඛු අම්බපක්කාති බාදන්තා එව ආගමිංසු. රාජා “එවරුපො කිර අම්බරුක්ඛො උට්ඨිතො” ති සුත්වා “මා නං කොචි ඡින්දි” ති ආරක්ඛං යපෙහි. සො පන කණ්ඩෙන රොපිතන්තා කණ්ඩම්බරුක්ඛොත්ථෙව පඤ්ඤාසි. ධුත්තකාපි අම්බපක්කාති බාදිත්වා “හරෙ දුට්ඨතිත්ථියා ‘සමණො කිර ගොතමො කණ්ඩම්බරුක්ඛමුලෙ පාටිහාරියං කරිස්සති’ ති තුමහෙහි යොජනබහන්තරෙ තද්වුජාතාපි අම්බපොතකා උප්පාටාපිතා, කණ්ඩම්බො නාම අය” ති වත්වා තෙ උච්ඡිට්ඨඅම්බට්ඨිහි පහරිංසු.

සක්කො වාතවලාහකං දෙවපුත්තං ආණාපෙසි “තිත්ථියානං මණ්ඩපං වාතෙහි උප්පාටෙන්වා උක්කාරභූමියං ඛිපාපෙහි” ති. සො තථා අකාසි. සුරියමිපි දෙවපුත්තං ආණාපෙසි “සුරියමණ්ඩලං නිකඩ්ඪන්තො තාපෙහි” ති. සො තථා අකාසි. පුන වාතවලාහකං ආණාපෙසි “වාතමණ්ඩලං උට්ඨාපෙන්තො යාහි” ති. සො තථා කරොන්තො තිත්ථියානං පග්ගරිතසෙදසරීරෙ රජොවට්ටියා ඔකිරි. තෙ තම්බමත්තිකසදිසා අහෙසුං. වස්සවලාහකමිපි ආණාපෙසි “මහන්තාති බිත්දුති පාතෙහි” ති. සො තථා අකාසි. අථ නෙසං කායො කබරගාවිසදිසො අහොසි. තෙ නිගණ්ඨා ලජ්ජමානා හුත්වා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිංසු. එවං පලායන්තෙසු පුරාණකස්සපස්ස උපට්ඨාකො එකො කස්සකො “ඉදාති මෙ අය්‍යානං පාටිහාරියකරණුවෙලා, ගන්ත්වා පාටිහාරියං පස්සිස්සාමි” ති ගොණෙ විස්සජ්ජෙන්වා පාතොව ආහතං යාගුකුටඤ්චෙව යොත්තකඤ්ච ගහෙන්වා ආගච්ඡන්තො පුරාණං තථා පලායන්තං දිස්වා, හන්තෙ, අජ්ජ ‘අය්‍යානං පාටිහාරියං

පස්සිස්සාමි'ති ආගච්ඡාමි, තුම්හෙ කභං ගච්ඡාමි'ති. කිං තෙ පාටිභාරියෙන, ඉමං කුටඤ්ච යොත්තඤ්ච දෙහීති. සො තෙන දින්නං කුටඤ්ච යොත්තඤ්ච ආදාය නදීතීරං ගන්ත්වා කුටං යොත්තෙන අත්තනො ගීවාය ඛන්ධිත්වා ලජ්ජන්තො කිඤ්චි අකථෙත්වා රහදෙ පතිත්වා උදකපුබ්බුලෙ උට්ඨාපෙන්නො කාලං කත්වා අවිච්ඡිනි නිබ්බන්ති.

සක්කො ආකාසෙ රත්තවඬිකමං මාපෙසි. තස්ස එකා කොටි පාචීනවක්කවාලමුඛවට්ටියං අහොසි, එකා පච්ඡිමවක්කවාලමුඛවට්ටියං. සත්ථා සන්නිපතිතාය ඡත්තිංසයොජනිකාය පරිසාය වඩ්ඪමානකච්ඡායාය “ඉදානි පාටිභාරියකරණුවෙලා”ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා පමුඛෙ අට්ඨාසි. අථ නං සරණි නාම ඉද්ධිමන්ති එකා අනාගාමිඋපාසිකා උපසඬිකමිත්වා, “හන්තෙ, මාදිසාය ධිතරි විජ්ජමානාය තුම්හාකං කිලමනකිච්චං නත්ථි, අහං පාටිභාරියං කරිස්සාමි”ති ආහ. “කථං ත්වං කරිස්සසි, සරණි”ති? “හන්තෙ, එකස්මිං චක්කවාලගඬිහෙ මහාපථවිං උදකං කත්වා උදකසකුණිකා විය නිමුජ්ජිත්වා පාචීනවක්කවාලමුඛවට්ටියං අත්තානං දස්සෙස්සාමි, තථා පච්ඡිමඋත්තරදක්ඛිණවක්කවාලමුඛවට්ටියං, තථා මජ්ඣෙකං”. මහාපතො මං දිස්වා “කා එසා”ති චුත්තෙ චක්ඛති “සරණි නාමෙසා, අයං තාව එකිස්සා ඉත්ථියා ආනුභාවො, බුද්ධානුභාවො පන කිදිසො භවිස්සති”ති. එවං තිත්ථියා තුම්හෙ අදිස්වාච පලායිස්සන්තිති. අථ නං සත්ථා “ජානාමි තෙ සරණි එවරූපං පාටිභාරියං කාතුං සමත්ථභාවං, න පනායං තවත්ථාය ඛද්ධො මාලාපුටො”ති වත්වා පටික්ඛිපි. සා “න මෙ සත්ථා අනුජානාති, අද්ධා මයා උත්තරිතරං පාටිභාරියං කාතුං සමත්ථො අඤ්ඤො අත්ථි”ති එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථාපි “එවමෙව තෙසං ගුණො පාකටො භවිස්සතිති එවං ඡත්තිංසයොජනිකාය පරිසාය මජ්ඣෙකං සිහනාදං නදිස්සති”ති මඤ්ඤමානො අපරෙපි පුච්ඡි – “තුම්හෙ කථං පාටිභාරියං කරිස්සාමි”ති. තෙ “එවඤ්ච එවඤ්ච කරිස්සාම, හන්තෙ”ති සත්ථු පුරතො ධිතාව සිහනාදං නදිංසු. තෙසු කිර වුළඅනාථපිණ්ඩිකො “මාදිසෙ අනාගාමිඋපාසකෙ පුත්තෙ විජ්ජමානෙ සත්ථු කිලමනකිච්චං නත්ථි”ති වින්තෙත්වා “අහං, හන්තෙ, පාටිභාරියං කරිස්සාමි”ති වත්වා “කථං කරිස්සසි”ති පුට්ඨො “අහං, හන්තෙ, ද්වාදසයොජනිකං බ්‍රහ්මත්තභාවං නිමිමිනිත්වා ඉමිස්සා පරිසාය මජ්ඣෙකං මහාමෙසගජ්ජිතසදිසෙන සද්දෙන බ්‍රහ්මඅප්ථොටනං නාම අප්ථොටෙස්සාමි”ති. මහාපතො “කිං නාමෙසො සද්දො”ති පුච්ඡිත්වා “වුළඅනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර බ්‍රහ්මඅප්ථොටනසද්දො නාමා”ති චක්ඛති. තිත්ථියා “ගහපතිකස්ස කිර තාව එසො ආනුභාවො, බුද්ධානුභාවො කිදිසො භවිස්සති”ති තුම්හෙ අදිස්වාච පලායිස්සන්තිති. සත්ථා “ජානාමි තෙ ආනුභාව”න්ති තස්සපි තථෙව වත්වා පාටිභාරියකරණං නානුජානි.

අටෙකා පටිසම්භිදප්පත්තා සත්තවස්සිකා වීරසාමණෙරි කිර නාම සත්ථාරං වන්දිත්වා “අහං, හන්තෙ, පාටිභාරියං කරිස්සාමි”ති ආහ. “කථං කරිස්සසි වීරො”ති? “හන්තෙ, සිනෙරුඤ්ච චක්කවාලපඬ්ඨකඤ්ච හිමවන්තඤ්ච ආහරිත්වා ඉමස්මිං යානෙ පටිපාටියා යපෙත්වා අහං භංසසකුණි විය තතො තතො නික්ඛමිත්වා

අසජ්ජමානා ගම්ස්සාමි, මහාජනො මං දිස්වා ‘කා එසා’ති පුච්ඡිත්වා
 ‘විරසාමණෙරි’ති වක්ඛති. තිත්ථියා ‘සත්තවස්සිකාය තාව සාමණෙරියා
 අයමානුභාවො, බුද්ධානුභාවො කිදිසො භවිස්සති’ති තුම්භෙ අදිස්වාච
 පලායිස්සන්ති”ති. ඉතො පරං ඵවරුපානි වචනානි වුත්තානුසාරෙනෙව
 වෙදිතබ්බාති. තස්සාපි භගවා “ජානාමි තෙ ආනුභාව”න්ති වත්වා පාටිභාරියකරණං
 නානුජාති. අට්ඨකො පටිසම්භිදප්පත්තො ඛිණ්ණාසවො චුන්දසාමණෙරො නාම
 ජාතියා සත්තවස්සිකො සත්ථාරං වන්දිත්වා “අභං, භන්තෙ, පාටිභාරියං කරිස්සාමි”ති
 වත්වා “කථං කරිස්සසි”ති පුට්ඨො ආහ – “අභං, භන්තෙ, ජම්බුදිපස්ස ධජභූතං
 මහාජම්බුරුක්ඛං ඛන්ධෙ ගහෙන්වා වාලෙන්වා මහාජම්බුපෙසියො ආහරිත්වා ඉමං
 පරිසං බාදාපෙස්සාමි, පාරිච්ඡත්තකකුසුමානි ච ආහරිත්වා තුම්භෙ වන්දිස්සාමි”ති.
 සත්ථා “ජානාමි තෙ ආනුභාව”න්ති තස්ස පාටිභාරියකරණං පටික්ඛිපි.

අට් උප්පලවණ්ණා ථෙරි සත්ථාරං වන්දිත්වා “අභං, භන්තෙ, පාටිභාරියං
 කරිස්සාමි”ති වත්වා “කථං කරිස්සසි”ති පුට්ඨො ආහ – “අභං, භන්තෙ, සමන්තා
 ද්වාදසයොජනිකං පරිසං දස්සෙන්වා ආවට්ටනො ඡත්තිංසයොජනාය පරිසාය
 පරිවුතො වක්ඛවත්තිරාජා හුත්වා ආගන්ත්වා තුම්භෙ වන්දිස්සාමි”ති. සත්ථා
 “ජානාමි තෙ ආනුභාව”න්ති තස්සාපි පාටිභාරියකරණං පටික්ඛිපි. අට්
 මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො භගවත්තං වන්දිත්වා “අභං, භන්තෙ, පාටිභාරියං
 කරිස්සාමි”ති වත්වා “කථං කරිස්සසි”ති පුට්ඨො ආහ – “අභං, භන්තෙ,
 සිනෙරුපබ්බතරාජානං දන්තන්තරෙ යපෙන්වා මාසසාසපබ්බං විය බාදිස්සාමි”ති.
 “අඤ්ඤං කිං කරිස්සසි”ති? “ඉමං මහාපථවිං කට්ඨාරකං විය සංවෙල්ලිත්වා
 අඩ්ඟුලන්තරෙ නික්ඛිපිස්සාමි”ති. “අඤ්ඤං කිං කරිස්සසි”ති? “මහාපථවිං
 කුලාලවක්කං විය පරිවත්තෙන්වා මහාජනං පථවොජං බාදාපෙස්සාමි”ති. “අඤ්ඤං
 කිං කරිස්සසි”ති? “වාමහත්ථෙ පථවිං කත්වා ඉමෙ සත්තෙ දක්ඛිණහත්ථෙන
 අඤ්ඤස්මිං දිපෙ යපෙස්සාමි”ති. “අඤ්ඤං කිං කරිස්සසි”ති? “සිනෙරුං
 ඡත්තදණ්ඩං විය කත්වා මහාපථවිං උක්ඛිපිත්වා තස්සුපරි යපෙන්වා ඡත්තහත්ථො
 හික්ඛු විය එකහත්ථෙනාදාය ආකාසෙ වඬිකම්ස්සාමි”ති. සත්ථා “ජානාමි තෙ
 ආනුභාව”න්ති තස්සාපි පාටිභාරියකරණං නානුජාති. සො “ජානාති මඤ්ඤෙ සත්ථා
 මයා උත්තරිතරං පාටිභාරියං කාතුං සමත්ථ”න්ති එකමන්තං අට්ඨාසි.

අට් නං සත්ථා “නායං මොග්ගල්ලානං තවත්ථාය බද්ධො බාලාපුට්ඨො. අභඤ්ඤි
 අසමධුරො, මම ධුරං අඤ්ඤො වහිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. අනච්ඡරියමෙතං, යං
 ඉදානි මම ධුරං වහිතුං සමත්ථො නාම භවෙය්‍ය. අහෙනුකතිරච්ඡානයොනියං
 නිබ්බත්තකාලෙපි මම ධුරං අඤ්ඤො වහිතුං සමත්ථො නාම නාහොසියෙවා”ති
 වත්වා “කදා පන, භන්තෙ”ති ථෙරෙන පුට්ඨො අතීතං ආහරිත්වා –

“යතො යතො ගරු ධුරං, යතො ගම්භිරවත්තනී;
 තදාස්සු කණ්භං යුඤ්ජන්ති, ස්වාස්සු තං වහතෙ ධුර”න්ති. –

ඉදං කණ්භඋසභජාතකං (ජා. 1.1.29) විත්ථාරෙත්වා පුන තමෙව චත්ත්වං
විසෙසෙත්වා දස්සෙත්තො -

“මනුඤ්ඤමෙව භාසෙය්‍ය, නාමනුඤ්ඤං කුදාවනං;
මනුඤ්ඤං භාසමානස්ස, ගරුං භාරං උදද්ධරි;
ධනඤ්ච නං අලාභෙසි, තෙන චත්තමනො අහු”ති. -

ඉදං නන්දිවිසාලජාතකං විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. කථෙත්වා ච පන සත්ථා
රතනවඨකමං අභිරුහි, පුරතො ද්වාදසයොජනිකා පරිසා අභොසි තථා පච්ඡතො ච
උත්තරතො ච දක්ඛිණතො ච. උජුකං පන චතුර්විසතිකයොජනිකාය පරිසාය මජ්ඣිකෙ
භගවා යමකපාටිභාරියං අකාසි.

තං පාළිතො තාව එවං වෙදිතඛිඛං (පටි. ම. 1.116) - කතමං තථාගතස්ස
යමකපාටිභාරියෙ ඤාණං? ඉධං තථාගතො යමකපාටිභාරියං කරොති අසාධාරණං
සාවකෙහි, උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පචත්තති, භෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා
පචත්තති. භෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පචත්තති, උපරිමකායතො උදකධාරා
පචත්තති. පුරත්ථිමකායතො, පච්ඡිමකායතො; පච්ඡිමකායතො, පුරත්ථිමකායතො;
දක්ඛිණඅක්ඛිතො, වාමඅක්ඛිතො; වාමඅක්ඛිතො, දක්ඛිණඅක්ඛිතො;
දක්ඛිණකණ්ණසොතතො, වාමකණ්ණසොතතො; වාමකණ්ණසොතතො,
දක්ඛිණකණ්ණසොතතො; දක්ඛිණනාසිකාසොතතො, වාමනාසිකාසොතතො;
වාමනාසිකාසොතතො, දක්ඛිණනාසිකාසොතතො; දක්ඛිණඅංසකුටතො,
වාමඅංසකුටතො; වාමඅංසකුටතො, දක්ඛිණඅංසකුටතො; දක්ඛිණහත්ථතො,
වාමහත්ථතො; වාමහත්ථතො, දක්ඛිණහත්ථතො; දක්ඛිණපස්සතො, වාමපස්සතො;
වාමපස්සතො, දක්ඛිණපස්සතො; දක්ඛිණපාදතො, වාමපාදතො; වාමපාදතො,
දක්ඛිණපාදතො; අභිගුලභිගුලෙහි, අභිගුලන්තරිකාහි; අභිගුලන්තරිකාහි,
අභිගුලභිගුලෙහි; එකෙකලොමකුපතො අග්ගික්ඛන්ධො පචත්තති,
එකෙකලොමතො උදකධාරා පචත්තති. එකෙකලොමතො අග්ගික්ඛන්ධො
පචත්තති, එකෙකලොමකුපතො උදකධාරා පචත්තති ඡන්තං චණ්ණානං නීලානං
පිතකානං ලොහිතකානං ඔදාතානං මඤ්ජෙට්ඨානං පහස්සරානං. භගවා වඨකමති,
බුද්ධනිම්මිතො තිට්ඨති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති...පෙ.... නිම්මිතො
සෙය්‍යං කප්පෙති, භගවා වඨකමති වා තිට්ඨති වා නිසීදති වා. ඉදං තථාගතස්ස
යමකපාටිභාරියෙ ඤාණන්ති.

ඉදං පන පාටිභාරියං භගවා තස්මිං වඨකමෙ වඨකමිත්වා අකාසි. තස්ස
තෙජොකසිණසමාපත්තිවසෙන උපරිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පචත්තති,
ආපොකසිණසමාපත්තිවසෙන භෙට්ඨිමකායතො උදකධාරා පචත්තති. න පන
උදකධාරාය පචත්තනට්ඨානතො අග්ගික්ඛන්ධො පචත්තති, අග්ගික්ඛන්ධස්ස
පචත්තනට්ඨානතො උදකධාරා පචත්තතීති දස්සෙතුං “භෙට්ඨිමකායතො
උපරිමකායතො”ති වුත්තං. එසෙව නයො සබ්බපදෙසු. අග්ගික්ඛන්ධො පනෙත්ථ
උදකධාරාය අසම්මිස්සො අභොසි, තථා උදකධාරා අග්ගික්ඛන්ධෙන. උභයමිපි කිර

වෙනං යාව බ්‍රහ්මලෝකා උග්ගන්ත්වා චක්කවාලමුඛවට්ටියං පතති. “ඡන්තං වණ්ණාන”න්ති චුත්තා පනස්ස ඡබ්බණ්ණරංසියො සට්ඨෙහි ආසිඤ්චමානං විලීනසුචණ්ණං විය යන්තනාලිකතො නික්ඛන්තසුචණ්ණරසධාරා විය ච එකචක්කවාලගබ්භතො උග්ගන්ත්වා බ්‍රහ්මලෝකං ආභව්ව පටිනිවත්තිත්වා චක්කවාලමුඛවට්ටිමෙව ගණ්හිංසු. එකචක්කවාලගබ්භං වඬිකගොපානසිකං විය බොධිසරං අහොසි එකාලෝකං.

තංදිවසං සත්ථා වඬිකමිත්වා පාටිභාරියං කරොන්තො අන්තරන්තරා මහාජනස්ස ධම්මං කට්ඨෙසි. කට්ඨන්තො ච ඡන්තං නිරස්සාසං අකත්වා තස්ස අස්සාසවාරං දෙනි. තස්මිං බණ්ණ මහාජනො සාධුකාරං පවත්තෙසි. තස්ස සාධුකාරපවත්තනකාලෙ සත්ථා තාවමහතියා පරිසාය චිත්තං ඔලොකෙන්තො එකෙකස්ස සොළසන්තං ආකාරානං වසෙන චිත්තවාරං අඤ්ඤාසි. එවං ලහුකපරිවත්තං බුද්ධානං චිත්තං. යො යො යස්මිඤ්ච ධම්මෙ යස්මිඤ්ච පාටිභීරො පසන්තො, තස්ස තස්ස අප්ඤ්ඤාසයවසෙනෙව ධම්මඤ්ච කට්ඨෙසි, පාටිභීරඤ්ච අකාසි. එවං ධම්මෙ දෙසියමානෙ පාටිභීරො ච කරියමානෙ මහාජනස්ස ධම්මාභිසමයො අහොසි. සත්ථා පන තස්මිං සමාගමෙ අත්තනො මනං ගහෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්ඤං පුච්ඡන්තං සමත්ථං අදිස්වා නිමිමිතබුද්ධං මාපෙසි. තෙන පුච්ඡිතං පඤ්ඤං සත්ථා විස්සජ්ජෙසි, සත්ථාරා පුච්ඡිතං සො විස්සජ්ජෙසි. භගවතො වඬිකමනකාලෙ නිමිමිතො යානාදීසු අඤ්ඤතරං කප්පෙසි, නිමිමිතස්ස වඬිකමනකාලෙ භගවා යානාදීසු අඤ්ඤතරං කප්පෙසි. තමත්ථං දස්සෙතුං “නිමිමිතො වඬිකමති වා”තිආදි චුත්තං. එවං කරොන්තස්ස සත්ථු පාටිභාරියං දිස්වා ධම්මකථං සුත්වා තස්මිං සමාගමෙ විසතියා පාණකොට්ඨං ධම්මාභිසමයො අහොසි.

සත්ථා පාටිභීරො කරොන්තොව “කත්ථං නු බො අතීතබුද්ධා ඉදං පාටිභීරො කත්වා වස්සං උපෙන්නි”ති ආවජ්ජෙත්වා “තාවතිංසභවතෙ වස්සං උපගන්ත්වා මාතු අභිධම්මපිටකං දෙසෙන්නි”ති දිස්වා දක්ඛිණපාදං උක්ඛිපිත්වා යුගන්ධරමත්ථකෙ යට්ඨෙත්වා ඉතරං පාදං උක්ඛිපිත්වා සිනෙරුමත්ථකෙ යට්ඨෙසි. එවං අට්ඨසට්ඨියොජනසහස්සට්ඨානෙ තයො පදවාරා අහෙසුං, ද්වෙ පාදජ්ජදානි. සත්ථා පාදං පසාරෙත්වා අක්කමිති න සල්ලක්ඛෙතබ්බං. තස්ස හි පාදුක්ඛිපනකාලෙයෙව පබ්බතා පාදමූලං ආගන්ත්වා සම්පට්චිණ්සු, සත්ථාරා අක්කමනකාලෙ තෙ පබ්බතා උට්ඨාය සකට්ඨානෙයෙව අට්ඨංසු. සක්කො සත්ථාරං දිස්වා චිත්තෙසි – “පණ්ඩුකම්බලසිලාය මඤ්ඤෙ සත්ථා ඉමං වස්සාවාසං උපෙස්සති, බහුතඤ්ච දෙවතානං උපකාරො භවිස්සති, සත්ථරි පනෙත්ථ වස්සාවාසං උපගතෙ අඤ්ඤා දෙවතා භත්ථමිපි යට්ඨෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. අයං බො පන පණ්ඩුකම්බලසිලා දීසතො සට්ඨියොජනා, චිත්ථාරතො පණ්ණාසයොජනා, පුට්ඨලතො පන්තරසයොජනා, සත්ථරි නිසින්තෙපි තුව්ඡං භවිස්සති”ති. සත්ථා තස්ස අප්ඤ්ඤාසයං විදිත්වා අත්තනො සඬ්ඝාටිං සිලාසනං පටිච්ඡාදයමානං බිපි. සක්කො චිත්තෙසි – “වීරං තාව පටිච්ඡාදයමානං බිපි, සයං පන පරිත්තකෙ යානෙ නිසිදිස්සති”ති. සත්ථා තස්ස අප්ඤ්ඤාසයං විදිත්වා නිවපියකං මහාපංසුකුලිකො විය පණ්ඩුකම්බලසිලං අත්තොවීරහොගෙයෙව කත්වා නිසිදි. මහාජනොසි

තංඛණඤ්ඤෙව සත්ථාරං ඔලොකෙන්තො නාද්දස, චන්දස්ස අත්ථඨගම්නකාලො
විය සුරියස්ස ච අත්ථඨගම්නකාලො විය අහොසි. මහාජනො –

“ගතො නු චිත්තකුටං වා, කෙලාසං වා යුගන්ධරං;
න නො දක්ඛෙමු සම්බුද්ධං, ලොකජෙට්ඨං නරාසහ”න්ති. –

ඉමං ගාථං වදන්තො පරිදෙවි. අපරෙ “සත්ථා නාම පච්චෙකරතො, සො ‘ඵවරුපාය
මෙ පරිසාය ඵවරුපං පාටිහිරං කත’න්ති ලජ්ජාය අඤ්ඤං රට්ඨං වා ජනපදං වා ගතො
භවිස්සති, න දානි තං දක්ඛිස්සාමා”ති පරිදෙවන්තා ඉමං ගාථමාහංසු –

“පච්චෙකරතො ධීරො, නිමං ලොකං පුනෙහිති;
න නො දක්ඛෙමු සම්බුද්ධං, ලොකජෙට්ඨං නරාසහ”න්ති.

තෙ මහාමොග්ගල්ලානං පුච්ඡිංසු – “කහං, භන්තෙ, සත්ථා”ති? සො සයං
ජානන්තොපි “පරෙසම්පි ගුණා පාකටා භොන්තු”ති අජ්ඣාසයෙන “අනුරුද්ධං
පුච්ඡතා”ති ආහ. තෙ ථෙරං තථා පුච්ඡිංසු – “කහං, භන්තෙ, සත්ථා”ති?
තාවතිංසභවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගන්ත්වා මාතු අභිධම්මපිටකං
දෙසෙතුං ගතොති. “කදා ආගමිස්සති, භන්තෙ”ති? “තයො මාසෙ අභිධම්මපිටකං
දෙසෙත්වා මහාපචාරණදිවසෙ”ති. තෙ “සත්ථාරං අදිස්වා න ගමිස්සාමා”ති
තත්ථෙව ඛන්ධාවාරං ඛන්ධිංසු. ආකාසමෙව කිර නෙසං ඡදනං අහොසි. තාය ච
මහනියා පරිසාය සරිරනිසංසො නාම න පඤ්ඤායි, පථවි විවරං අදාසි, සබ්බත්ථ
පරිසුද්ධමෙව භූමිතලං අහොසි.

සත්ථා පයමමෙව මොග්ගල්ලානත්ථෙරං අවොච – “මොග්ගල්ලාන, ත්වං
ඵතිස්සාය පරිසාය ධම්මං දෙසෙය්‍යාසි, චූළඅනාථපිණ්ඩිකො ආහාරං දස්සති”ති.
තස්මා තං තෙමාසං චූළඅනාථපිණ්ඩිකොච තස්සා පරිසාය යාපනං යාගුහත්තං
බාදනීයං තම්බුලතෙලගන්ධමාලාපිලන්ධනානි ච අදාසි. මහාමොග්ගල්ලානො
ධම්මං දෙසෙසි, පාටිහාරියදස්සනත්ථං ආගතාගතෙහි පුට්ඨපඤ්ඤෙ ච විස්සජ්ජෙසි.
සත්ථාරම්පි මාතු අභිධම්මදෙසනත්ථං පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගතං
දසසහස්සවක්කවාළදෙවතා පරිවාරයිංසු. තෙන වුත්තං –

“තාවතිංසෙ යදා බුද්ධො, සිලායං පණ්ඩුකම්බලෙ;
පාරිච්ඡත්තකමුලම්භි, විහාසි පුරිසුත්තමො.

“දසසු ලොකධාතුසු, සන්නිපතිත්වාන දෙවතා;
පයිරුපාසන්ති සම්බුද්ධං, වසන්තං නාගමුද්ධති.

“න කොචි දෙවො වණ්ණෙන, සම්බුද්ධස්ස විරොචති;
සබ්බෙ දෙවෙ අතික්කම්ම, සම්බුද්ධොව විරොචති”ති. (පෙ. ව. 317-319);

එවං සබ්බා දෙවතා අත්තනො සරීරජපභාය අභිභවිත්වා නිසින්තස්ස පනස්ස මාතා තුසිතවිමානතො ආගන්ත්වා දක්ඛිණපස්සෙ නිසීදි. ඉන්දකොපි දෙවපුත්තො ආගන්ත්වා දක්ඛිණපස්සෙයෙව නිසීදි, අඬකුරො වාමපස්සෙ නිසීදි. සො මහෙසක්ඛාසු දෙවතාසු සන්නිපතන්තිසු අපගන්ත්වා ද්වාදසයොජනිකෙ යානෙ ඔකාසං ලභි, ඉන්දකො තත්ථෙව නිසීදි. සත්ථා තෙ උභොපි ඔලොකෙත්වා අත්තනො සාසනෙ දක්ඛිණෙයාපුග්ගලානං දින්නදානස්ස මහජඵලභාවං ඤාපෙතුකාමො එවමාහ – “අඬකුර, තයා දීඝමන්තරෙ දසවස්සසහස්සපරිමාණකාලෙ ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්තිං කත්වා මහාදානං දින්නං, ඉදානි මම සමාගමං ආගන්ත්වා ද්වාදසයොජනිකෙ යානෙ ඔකාසං ලභි, කිං නු ඛො එත්ථ කාරණං”න්ති? වුත්තම්පි වෙතං –

“ඔලොකෙත්වාන සම්බුද්ධො, අඬකුරඤ්චාපි ඉන්දකං;
දක්ඛිණෙයාං සම්භාවෙන්තො, ඉදං චචනමබ්බවි.

“මහාදානං තයා දින්නං, අඬකුර දීඝමන්තරෙ;
අතිදුරෙ නිසින්තොසි, ආගච්ඡ මම සන්නිකෙ”ති. (පෙ. ව. 321-322);

සො සද්ධො පථවීතලං පාපුණි. සබ්බාපි නං සා පරිසා අස්සොසි. එවං වුත්තෙ –

“වොදිතො භාවිතත්තෙන, අඬකුරො එතමබ්බවි;
කිං මය්හං තෙන දානෙන, දක්ඛිණෙයොන සුඤ්ඤතං.

“අයං සො ඉන්දකො යක්ඛො, දජ්ජා දානං පරිත්තකං;
අතිරොචති අම්භෙහි, චන්දො තාරාගණෙ යථා”ති. (පෙ. ව. 323-324);

තත්ථ දජ්ජාති දත්වා. එවං වුත්තෙ සත්ථා ඉන්දකං ආහ – “ඉන්දක, ත්වං මම දක්ඛිණපස්සෙ නිසින්තො, කස්මා අනපගන්ත්වාච නිසීදසි”ති? සො “අහං, හන්තෙ, සුඛෙත්තෙ අප්පකඛීජං වපනකස්සකො විය දක්ඛිණෙයාසම්පදං අලත්ථ”න්ති දක්ඛිණෙයාං පභාවෙන්තො ආහ –

“උජ්ජඬගලෙ යථා ඛෙත්තෙ, ඛීජං බහුම්පි රොපිතං;
න ඵලං විපුලං හොති, නපි තොසෙති කස්සකං.

“තථෙව දානං බහුකං, දුස්සීලෙසු පතිට්ඨිතං;
න ඵලං විපුලං හොති, නපි තොසෙති දායකං.

“යථාපි හද්දකෙ ඛෙත්තෙ, ඛීජං අප්පම්පි රොපිතං;
සම්මා ධාරං පටෙච්ඡන්තෙ, ඵලං තොසෙති කස්සකං.

“තථෙව සීලවන්තෙසු, ගුණවන්තෙසු තාදිසු;
අප්පකම්පි කතං කාරං, පුඤ්ඤං හොති මහජඵලං”න්ති. (පෙ. ව. 325-328);

කිං පනෙතස්ස පුබ්බකම්මන්ති? සො කිර අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස අන්තොගාමං
පිණ්ඩාය පට්ටිඨස්ස අත්තනො ආහතං කට්ඨජුහික්ඛං දාපෙසි. තදා තස්ස පුඤ්ඤං
අඬිකුරෙන දසවස්සසහස්සානි ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්තිං කත්වා
දින්නදානතො මහජ්ඵලතරං ජාතං. තස්මා එවමාහ.

එවං චුත්තෙ සත්ථා, “අඬිකුර, දානං නාම විවෙය්‍ය දාතුං වට්ටති, එවං තං
සුඛෙත්තෙසු චුත්තඛිජං විය මහජ්ඵලං හොති. ත්වං පන න තථා අකාසි, තෙන තෙ
දානං මහජ්ඵලං න ජාත”න්ති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො –

“විවෙය්‍ය දානං දාතඛිං, යත්ථ දින්නං මහජ්ඵලං...පෙ.....

“විවෙය්‍ය දානං සුගතජ්ජසත්ථං,
යෙ දක්ඛිණෙය්‍යා ඉධ ජීවලොකෙ;
එතෙසු දින්නානි මහජ්ඵලානි,
ඛිජානි චුත්තානි යථා සුඛෙත්තෙ”ති. (පෙ. ව. 329-330) –

වත්වා උත්තරිමපි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

“තිණදොසානි ඛෙත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි චිතරාගෙසු, දින්නං හොති මහජ්ඵලං.

“තිණදොසානි ඛෙත්තානි, දොසදොසා අයං පජා;
තස්මා හි චිතදොසෙසු, දින්නං හොති මහජ්ඵලං.

“තිණදොසානි ඛෙත්තානි, මොහදොසා අයං පජා;
තස්මා හි චිතමොහෙසු, දින්නං හොති මහජ්ඵලං.

“තිණදොසානි ඛෙත්තානි, ඉච්ඡාදොසා අයං පජා;
තස්මා හි චිගතිච්ඡෙසු, දින්නං හොති මහජ්ඵල”න්ති.

දෙසනාවසානෙ අඬිකුරො ව ඉන්දකො ව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු,
මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසිති.

අථ සත්ථා දෙවපරිසාය මජ්ඣෙ නිසින්තො මාතරං ආරඛිහ “කුසලා ධම්මා,
අකුසලා ධම්මා, අඛ්‍යාකතා ධම්මා”ති අභිධම්මපිටකං පට්ඨපෙසි. එවං තයො මාසෙ
නිරන්තරං අභිධම්මපිටකං කථෙසි. කථෙන්නො පන භික්ඛාචාරවෙලාය “යාව
මමාගමනා එත්තකං නාම ධම්මං දෙසෙතු”ති නිමිත්තබුද්ධං මාපෙත්වා හිමවත්තං
ගන්ත්වා නාගලතාදන්තකට්ඨං බාදිත්වා අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා
උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා මහාසාලමාළකෙ නිසින්තො භත්තකිච්චං
අකාසි. සාරිපුත්තත්ථෙරො තත්ථ ගන්ත්වා සත්ථු වත්තං කරොති. සත්ථා
භත්තකිච්චපරියොසානෙ, “සාරිපුත්ත, අජ්ජ මයා එත්තකො නාම ධම්මො භාසිතො,

ත්වං අත්තනො අන්තෙවාසිකානං භික්ඛූනං වාවෙහී” ති ථෙරස්ස කථෙසී.
 යමකපාටිභීරෙ කිර පසිදිත්වා පඤ්චසතා කුලපුත්තා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු.
 තෙ සන්ධාය ථෙරං එවමාහ. වත්වා ව පන දෙවලොකං ගන්ත්වා නිමිත්තබුද්ධෙන
 දෙසිතට්ඨානතො පට්ඨාය සයං ධම්මං දෙසෙසී. ථෙරොපි ගන්ත්වා තෙසං භික්ඛූනං
 ධම්මං දෙසෙසී. තෙ සත්ථරි දෙවලොකෙ විහරන්තෙයෙව සත්තපකරණිකා අහෙසුං.

තෙ කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ බුද්දකවග්ගුලියො හුත්වා එකස්මිං පබ්භාරෙ
 ඔලම්බන්තා ද්විත්තං ථෙරානං වඩ්ඤ්ඤිත්වා අභිධම්මං සජ්ඣායන්තානං සද්දං
 සුත්වා සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසුං. තෙ “ඉමෙ බන්ධා නාම, ඉමා ධාතුයො නාමා” ති
 අජානිත්වා සරෙ නිමිත්තගහණමත්තෙනෙව තතො වුතා දෙවලොකෙ නිබ්බන්තා,
 එකං බුද්ධන්තරං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා තතො වචිත්වා සාවත්ථීයං කුලසරෙසු
 නිබ්බන්තා. යමකපාටිභීරෙ උප්පන්තපසාදා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා
 සබ්බපඨමං සත්තපකරණිකා අහෙසුං. සත්ථාපි තෙනෙව නිභාරෙන තං තෙමාසං
 අභිධම්මං දෙසෙසී. දෙසනාවසානෙ අසීතිකොට්ඨසහස්සානං දෙවතානං
 ධම්මාභිසමයො අහොසී, මහාමායාපි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහී.

සාපි බො ඡත්තිංසයොජනපරිමණ්ඩලා පරිසා “ඉදානි සත්තමෙ දිවසෙ
 මහාපවාරණා හවිස්සති” ති මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං උපසඩ්ඤ්ඤිත්වා ආහ –
 “හන්තෙ සත්ථු, ඔරොහණදිවසං සඤ්ඤාතුං වට්ටති, න භි මයං සත්ථාරං අදිස්වා
 ගමිස්සාමා” ති. ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං කථං සුත්වා “සාධාචුසො” ති
 වත්වා තත්ථෙව පථවියං නිමුග්ගො සිනෙරුපාදං ගන්ත්වා “මං අභිරුහන්තං පරිසා
 පස්සතු” ති අධිට්ඨාය මණ්ඩරනනෙත ආවුතං පණ්ඩුකම්බලසුත්තං විය
 පඤ්ඤායමානරුපොව සිනෙරුමජ්ඣෙත අභිරුහී. මනුස්සාපි නං “එකයොජනං
 අභිරුළ්භො, ද්වියොජනං අභිරුළ්භො” ති ඔලොකයිංසු. ථෙරොපි සත්ථු පාදෙ
 සීසෙන උක්ඛිපන්තො විය අභිරුහිත්වා වන්දිත්වා එවමාහ – “හන්තෙ, පරිසා
 තුම්භෙ දිස්වාච ගන්තුකාමා, කදා ඔරොහිස්සථා” ති. “කහං පන තෙ,
 මොග්ගල්ලාන, ජෙට්ඨහානිකො සාරිපුත්තො” ති. “හන්තෙ, සඩ්ඤ්ඤානගරෙ
 වස්සං උපගතො” ති. මොග්ගල්ලාන, අහං ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ මහාපවාරණාය
 සඩ්ඤ්ඤානගරද්වාරෙ ඔතරිස්සාමි, මං දට්ඨුකාමා තත්ථ ආගච්ඡන්තු, සාවත්ථීතො
 සඩ්ඤ්ඤානගරද්වාරං තිංසයොජනානි, එත්තකෙ මග්ගෙ කස්සචි පාථෙයාකිච්චං
 නත්ථී, උපොසථිකා හුත්වා ධුරවිහාරං ධම්මස්සවනත්ථාය ගච්ඡන්තා විය
 ආගච්ඡෙය්‍යාථාති තෙසං ආරොචෙය්‍යාසීති. ථෙරො “සාධු, හන්තෙ” ති ගන්ත්වා
 තථා ආරොචෙසී.

සත්ථා වුට්ඨවස්සො පවාරත්වා සක්කස්ස ආරොචෙසී – “මහාරාජ,
 මනුස්සපථං ගමිස්සාමි” ති. සක්කො සුවණ්ණමයං මණ්ඩමයං රජතමයන්ති තීණි
 සොපානානි මාපෙසී. තෙසං පාදා සඩ්ඤ්ඤානගරද්වාරෙ පතිට්ඨහීංසු, සීසානි
 සිනෙරුමුද්ධන්ති. තෙසු දක්ඛිණපස්සෙ සුවණ්ණමයං සොපානං දෙවතානං අහොසී,
 වාමපස්සෙ රජතමයං සොපානං මහාබ්‍රහ්මානං අහොසී, මජ්ඣෙ මණ්ඩමයං සොපානං
 තථාගතස්ස අහොසී. සත්ථාපි සිනෙරුමුද්ධන්ති යත්වා දෙවොරොහණසමයෙ

යමකපාටිභාරියං කත්වා උද්ධං ඔලොකෙසි, යාව බ්‍රහ්මලොකා එකභිගණා අහෙසුං.
අධො ඔලොකෙසි, යාව අවිචිතො එකභිගණං අහොසි. දිසාවිදිසා ඔලොකෙසි,
අනෙකානි චක්කවාලසතසහස්සානි එකභිගණානි අහෙසුං. දෙවා මනුස්සෙ පස්සිංසු,
මනුස්සාපි දෙවෙ පස්සිංසු, සබ්බෙ සම්මුඛාව පස්සිංසු.

හගවා ඡබ්බණ්ණරංසියො විස්සජ්ජෙසි. තං දිවසං බුද්ධසිරිං ඔලොකෙත්වා
ජත්තිංසයොජන පරිමණ්ඩලාය පරිසාය එකොපි බුද්ධභාවං අපත්ථෙත්තො නාම
නත්ථි. සුවණ්ණසොපානෙන දෙවා ඔතරිංසු, රජතසොපානෙන මහාබ්‍රහ්මානො
ඔතරිංසු, මණිසොපානෙන සම්මාසම්බුද්ධො ඔතරි. පඤ්චසිඛො
ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො බෙලුවපණ්ඩුවීණං ආදාය දක්ඛිණපස්සෙ යත්වා සත්ථු
ගන්ධබ්බමධුරදිබ්බවීණාය සද්දෙන පූජං කරොත්තො ඔතරි, මාතලි, සඬිගාහකො
වාමපස්සෙ යත්වා දිබ්බගන්ධමාලාපූජ්ථං ගහෙත්වා නමස්සමානො පූජං කත්වා
ඔතරි, මහාබ්‍රහ්මා ඡත්තං ධාරෙසි, සුයාමො වාලබ්ජනිං ධාරෙසි. සත්ථා ඉමිනා
පරිවාරෙන සද්ධිං ඔතරිත්වා සඬකස්සනගරද්වාරෙ පතිට්ඨති. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි
ආගන්ත්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා යස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරෙන තථාරූපාය බුද්ධසිරියා
ඔතරත්තො සත්ථා ඉතො පුබ්බෙ න දිට්ඨපුබ්බො, තස්මා –

“න මෙ දිට්ඨො ඉතො පුබ්බෙ, න සුතො උද කස්සචි;
එවං වග්ගුවදො සත්ථා, තුසිතා ගණිමාගතො”ති. (සු. නි. 961; මහානි. 190)

ආදිති අත්තනො තුට්ඨිං පකාසෙත්වා, “හත්තෙ, අජ්ජ සබ්බෙපි දෙවමනුස්සා
තුම්භාකං පිහයන්ති, පත්ථෙත්ති”ති ආහ. අථ නං සත්ථා, “සාරිපුත්ත, එවරූපෙහි
ගුණෙහි සමන්තාගතා බුද්ධා දෙවමනුස්සානං පියා භොන්තියෙවා”ති චත්වා ධම්මං
දෙසෙත්තො ඉමං ගාථමාහ –

181.

“යෙ ඤානපසුතා ධීරා, නෙක්ඛම්මුපසමෙ රතා;
දෙවාපි තෙසං පිහයන්ති, සම්බුද්ධානං සතිමත”න්ති.

තත්ථ යෙ ඤානපසුතාති ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං ආරම්භණූපනිජ්ඣානන්ති
ඉමෙසු ද්විසු ඤානෙසු ආවජ්ජනසමාපජ්ජනඅධිට්ඨානවුට්ඨානපච්චවෙක්ඛණෙහි
යුත්තජ්ජයුත්තා. නෙක්ඛම්මුපසමෙ රතාති එත්ථ පබ්බජ්ජා නෙක්ඛම්මන්ති න
ගහෙතබ්බා, කිලෙසවුපසමනිබ්බානරතිං පන සන්ධායෙනං වුත්තං. දෙවාපිති දෙවාපි
මනුස්සාපි තෙසං පිහයන්ති පත්ථෙත්ති. සතිමතන්ති එවරූපගුණානං තෙසං සතියා
සමන්තාගතානං සම්බුද්ධානං. “අහො වත මයං බුද්ධා භවෙය්‍යාමා”ති බුද්ධභාවං
ඉච්ඡමානා පිහයන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තිංසමන්තානං පාණකොට්ඨං ධම්මාභිසමයො අහොසි,
ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකා පඤ්චසතභික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨතිංසු.

සබ්බබ්බද්ධානං කිර අවිජ්ඣිතමෙව යමකපාටිභීරං කත්වා දෙවලොකෙ වස්සං
 වසිත්වා සඬ්ඝසන්නගරද්වාරෙ ඔතරණං. තත්ථ පන දක්ඛිණපාදස්ස
 පතිට්ඨිතට්ඨානං අවලවෙනියට්ඨානං නාම හොති. සත්ථා තත්ථ යත්වා
 පුට්ඨජනාදීනං විසයෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි, පුට්ඨජනා අත්තනො විසයෙ පඤ්ඤො
 විස්සජ්ජෙත්වා සොනාපන්නවිසයෙ පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛිංසු. තථා
 සකදාගාමිආදීනං විසයෙ සොනාපන්නාදයො, මහාමොග්ගල්ලානවිසයෙ
 සෙසමහාසාවකා, සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විසයෙ මහාමොග්ගල්ලානො, බුද්ධවිසයෙ ච
 සාරිපුත්තොපි විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛියෙව. සො පාටිනදිසං ආදිං කත්වා සබ්බදිසා
 ඔලොකෙසි, සබ්බත්ථ ඵකඬගණමෙව අහොසි. අට්ඨසු දිසාසු දෙවමනුස්සා උද්ධං
 යාව බ්‍රහ්මලොකා හෙට්ඨා භූමට්ඨා ච යක්ඛනාගසුපණ්ණා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා,
 “හන්තෙ, ඉධ තස්ස පඤ්ඤස්ස විස්සජ්ජෙතා නත්ථි, ඵත්ථෙව උපධාරෙථා” ති
 ආහංසු. සත්ථා සාරිපුත්තො කිලමති. කිඤ්චාපි හෙස –

“යෙ ච සඬ්ඛාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙඛා පුට්ඨ ඉධ;
 තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්බහි මාරිසා” ති. (සු. නි. 1044; චූළනි.
 අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 7) –

ඉමං බුද්ධවිසයෙ පුට්ඨපඤ්ඤං සුත්වා ‘සත්ථා මං සෙඛාසෙඛානං ආගමනපටිපදං
 පුච්ඡති’ ති පඤ්ඤො නික්කඬ්ඛො, ඛන්ධාදීසු පන කතරෙන නු ඛො මුඛෙන ඉමං
 පටිපදං කථෙත්තො ‘අහං සත්ථු අජ්ඣාසයං ගණ්හිතුං න සක්ඛිස්සාමි’ ති මම
 අජ්ඣාසයෙ කඬ්ඛති, සො මයා නයෙ අදින්නෙ කථෙතුං න සක්ඛිස්සති, නයමස්ස
 දස්සාමිති නයං දස්සෙත්තො “භූතමිදං, සාරිපුත්ත, සමනුපස්සසි” ති ආහ. ඵචං
 කිරස්ස අහොසි “සාරිපුත්තො මම අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා කථෙත්තො ඛන්ධවසෙන
 කථෙස්සති” ති. ථෙරස්ස සහ නයදානෙන සො පඤ්ඤො නයසතෙන නයසහස්සෙන
 නයසතසහස්සෙන උපට්ඨාසි. සො සත්ථාරා දින්නනයෙ යත්වා තං පඤ්ඤං කථෙසි.
 යපෙත්වා කිර සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පඤ්ඤං පාපුණ්තුං
 සමත්ථො නාම නත්ථි. තෙනෙව කිර ථෙරො සත්ථු පුරතො යත්වා සිහනාදං නදි –
 “අහං, හන්තෙ, සකලකප්පමිපි දෙවෙ වුට්ඨෙ ‘ඵත්තකානි ඛන්දුනි මහාසමුද්දෙ
 පතිතානි, ඵත්තකානි භූමියං, ඵත්තකානි පබ්බතෙ’ ති ගණෙත්වා ලෙඛං ආරොපෙතුං
 සමත්ථො” ති. සත්ථාපි නං “ජානාමි, සාරිපුත්ත, ගණෙතුං සමත්ථභාව” ති ආහ.
 තස්ස ආයස්මතො පඤ්ඤාය උපමා නාම නත්ථි. තෙනෙවාහ –

“ගඬ්ගාය වාලුකා ඛියෙ, උදකං ඛියෙ මහණ්ණවෙ;
 මහියා මත්තිකා ඛියෙ, න ඛියෙ මම බුද්ධියා” ති.

ඉදං වුත්තං හොති – සවෙ හි, හන්තෙ, බුද්ධිසම්පන්නලොකනාථ, මයා ඵකස්මි.
 පඤ්ඤො විස්සජ්ජිතෙ ඵකං වා වාලුකං ඵකං වා උදකඛින්දුං ඵකං වා පංසුඛණ්ඩං
 අඛිපිත්වා පඤ්ඤානං සතෙන වා සහස්සෙනවා සතසහස්සෙන වා විස්සජ්ජිතෙ
 ගඬ්ගාය වාලුකාදීසු ඵකෙකං ඵකමත්තෙ ඛිපෙය්‍ය, ඛිප්පතරං ගඬ්ගාදීසු වාලුකාදයො
 පරික්ඛයං ගච්ඡෙය්‍යං, න ත්වෙව මම පඤ්ඤානං විස්සජ්ජනන්ති. ඵචං

මහාපඤ්ඤාපි හි හික්වූ බුද්ධවිසය පඤ්ඤාස්ස අන්තං වා කොටිං වා අදිස්වා සත්ථාරා දින්නනයෙ යත්වා පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙයි. තං සුත්වා හික්වූ කථං සමුට්ඨාපෙසුං – “යං පඤ්ඤං පුට්ඨො සබ්බොපි ජනො කථෙතුං න සක්ඛි, තං ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො එකකොව කථෙසී”ති. සත්ථා තං කථං සුත්වා “න ඉදානෙව සාරිපුත්තො යං පඤ්ඤං මහාජනො විස්සජ්ජෙතුං නාසක්ඛි, තං විස්සජ්ජෙයි, පුබ්බෙපි අනෙත විස්සජ්ජිතොයෙවා”ති වත්වා අතීතං ආහරිතුං –

“පරොසහස්සමිපි සමාගතානං,
කන්දෙයාපුං තෙ වස්සසතං අපඤ්ඤා;
එකොව සෙයොසා පුරිසො සපඤ්ඤො,
යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ”න්ති. (ජා. 1.1.99) –

ඉමං ජාතකං විත්ථාරෙන කථෙසීති.

දෙවොරොහණවත්ථු දුතියං.

3. ඵරකපත්තනාගරාජවත්ථු

කිවිජො මනුස්සපටිලාභොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා බාරාණසියං උපනිස්සාය සත්තසිරිසකරුක්ඛමුලෙ විහරන්තො ඵරකපත්තං නාම නාගරාජං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර පුබ්බෙ කස්සපබුද්ධසාසනෙ දහරහික්වූ හුත්වා ගඬගාය නාවං අභිරුස්භ ගච්ඡන්තො එකස්මිං ඵරකගුම්ඛෙ ඵරකපත්තං ගහෙන්වා නාවාය වෙගසා ගච්ඡමානායපි න මුඤ්චි, ඵරකපත්තං ඡිජ්ජිත්වා ගතං. සො “අප්පමත්තකං එත”න්ති ආපත්තිං අදෙසෙත්වා විසති වස්සසහස්සාති අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කත්වාපි මරණකාලෙ ඵරකපත්තෙන ගීවාය ගහිතො විය ආපත්තිං දෙසෙතුකාමොපි අඤ්ඤං හික්වූ අපස්සමානො “අපරිසුද්ධං මෙ සීල”න්ති උප්පන්නවිජ්ජපටිසාරො තතො වටිත්වා එකරුක්ඛදොණිකනාවජ්ජමාණො නාගරාජා හුත්වා නිබ්බත්ති, ඵරකපත්තොත්ථෙවස්ස නාමං අහොසි. සො නිබ්බත්තක්ඛණෙයෙව අත්තභාවං ඔලොකෙන්වා “එත්තකං නාම කාලං සමණධම්මං කත්වා අහෙතුකයොනියං මණ්ඩුකහක්ඛට්ඨානෙ නිබ්බත්තොමහී”ති විජ්ජපටිසාරී අහොසි. සො අපරභාගෙ එකං ධීතරං ලභිත්වා මජ්ඣෙ ගඬගාය උදකපිට්ඨෙ මහන්තං එලං උක්ඛිපිත්වා ධීතරං තස්මිං යපෙත්වා නච්චාපෙත්වා ගායාපෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – “අද්ධා අහං ඉධ ඉමිනා උපායෙන බුද්ධෙ උප්පන්නෙ තස්ස උප්පන්නභාවං සුණ්ඤ්ඤාමි”ති. යො මෙ ගීතස්ස පටිගීතං ආහරති, තස්ස මහත්තෙන නාගහවනෙන සද්ධිං ධීතරං දස්සාමිති අත්ථවඬ්ඨමාසං උපොසථදිවසෙ තං ධීතරං එණෙ යපෙසි. සා තත්ථ ධීතා නච්චන්ති –

“කිංසු අධිජ්ජති රාජා, කිංසු රාජා රජ්ජිස්සරො;
කථංසු වීරජො භොති, කථං බාලොති වුව්චති”ති. –

ඉමං ගීතං ගායති.

සකලජම්බුදීපවාසීනෝ “නාගමාණුවිකං ගණ්භිස්සාමා” ති ගන්ත්වා අත්තනො අත්තනො පඤ්ඤාබලෙන පටිගීතං කත්වා ගායන්ති. සා තං පටික්ඛිපති. තස්සා අත්ථඩ්ඨමාසං එණෙ යත්වා එවං ගායන්තියාව එකං බුද්ධන්තරං වීතිවත්තං. අථ අම්භාකං සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා එකදිවසං පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ඵරකපත්තං ආදිං කත්වා උත්තරමාණුවං නාම අත්තනො ඤාණජාලස්ස අත්තො පටිට්ඨං දිස්වා “කිං නු ඛො භවිස්සති” ති ආවජ්ජෙන්තො “අජ්ජ ඵරකපත්තස්ස ධිතරං එණෙ යපෙන්වා නච්චාපනදිවසො, අයං උත්තරමාණුවො මයා දිත්තං පටිගීතං ගණ්භන්තොව සොතාපන්තො හුත්වා තං ආදාය නාගරාජස්ස සන්තිකං ගම්ස්සති. සො තං සුත්වා ‘බුද්ධො උප්පන්තො’ ති ඤත්වා මම සන්තිකං ආගම්ස්සති, අහං තස්මිං ආගතෙ මහාසමාගමෙ ගාථං කථෙස්සාමි, ගාථාපරියොසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති” ති අද්දස. සො තත්ථ ගන්ත්වා බාරාණසීනො අවිදුරෙ සත්ත සිරිසකරුක්ඛා අත්ථි, තෙසු එකස්ස මූලෙ නිසිදි. ජම්බුදීපවාසීනො ගීතපටිගීතං ආදාය සන්තිපතිංසු. සත්ථා අවිදුරෙ යානෙ ගච්ඡන්තං උත්තරමාණුවං දිස්වා “එහි, උත්තරා” ති ආහ. “කිං, භන්තෙ” ති? “ඉතො තාව එහි” ති. අථ නං ආගන්ත්වා චන්දිත්වා නිසින්තං ආහ “කහං ගච්ඡසි” ති? “ඵරකපත්තස්ස ධිතු ගායනට්ඨාන” ති. “ජානාසි පන ගීතපටිගීත” ති? “ජානාමි, භන්තෙ” ති. “චදෙහි තාව න” ති? අථ නං අත්තනො ජානනනියාමෙනෙව වදන්තං “න උත්තරං එතං පටිගීතං, අහං තෙ පටිගීතං දස්සාමි, ආදාය නං ගම්ස්සසි” ති. “සාධු, භන්තෙ” ති. අථ නං සත්ථා, උත්තර, ත්වං නාගමාණුවිකාය ගීතකාලෙ –

“ඡද්ධාරාධිප්පති රාජා, රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරො;
අරජ්ජං විරජො හොති, රජ්ජං බාලොති වුව්චති” ති. –

ඉමං පටිගීතං ගායෙය්‍යාසීති ආහ.

මාණුවිකාය ගීතස්ස අත්ථො – කිංසු අධිප්පති රාජාති කිං අධිප්පති රාජා නාම හොති? කිංසු රාජා රජ්ජිස්සරොති කථං පන රාජා රජ්ජිස්සරො නාම හොති? කථංසු විරජො හොතිති කථං නු ඛො සො රාජා විරජො නාම හොතිති?

පටිගීතස්ස පන අත්ථො – ඡද්ධාරාධිප්පති රාජාති යො ඡන්තං ද්ධාරානං අධිප්පති, එකද්ධාරෙපි රූපාදිහි අනභිභූතො, අයං රාජා නාම. රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරොති යො පන තෙසු ආරම්මණෙසු රජ්ජති, සො රජ්ජමානො රජ්ජිස්සරො නාම. අරජ්ජන්ති අරජ්ජමානො පන විරජො නාම හොති. රජ්ජන්ති රජ්ජමානො බාලොති වුව්චති.

එවමස්ස සත්ථා පටිගීතං දත්වා, උත්තර, තයා ඉමස්මිං ගීතෙ ගායිතෙ ඉමස්ස ගීතස්ස ඉමං පටිගීතං ගායිස්සති –

“කෙනස්සු වුය්හති බාලො, කථං නුදති පණ්ඩිතො;
යොගක්ඛෙමී කථං හොති, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො” ති.

අථස්ස ත්වං ඉදං පටිගීතං ගායෙය්‍යාසි -

“ඔසෙන වුය්හති බාලො, යොගා නුදති පණ්ඩිතො;
සබ්බයොගවිසංයුත්තො, යොගක්ඛෙමීති වුච්චති” ති.

තස්සත්ථො - “කාමොසාදිනා චතුබ්බිධෙන ඔසෙන බාලො වුය්හති, තං ඔසං පණ්ඩිතො සම්මජ්ජධානසංඛාතෙන යොගෙන නුදති. සො සබ්බෙහි කාමයොගාදීහි විසංයුත්තො යොගක්ඛෙමී නාම වුච්චති” ති.

උත්තරො ඉමං පටිගීතං ගණ්හන්තොව සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. සො සොනාපත්තො හුත්වා තං ගාථං ආදාය ගන්ත්වා, “අම්හො, මයා ගීතපටිගීතං ආහං, ඔකාසං මෙ දෙථා” ති වත්වා නිරන්තරං ධීතස්ස මහාජනස්ස ජණ්ණුනා අක්කමන්තො අගමාසි. නාගමාණුච්ඡා පිතු එණෙ යත්වා නච්චමානා “කිංසු අධිජ්ජති රාජා” ති ගීතං ගායති? උත්තරො “ජද්චාරාධිජ්ජති රාජා” ති පටිගීතං ගායි. පුන නාගමාණුච්ඡා “කෙනස්සු වුය්හති” ති තස්ස ගීතං ගායති? අථස්සා පටිගීතං ගායන්තො උත්තරො “ඔසෙන වුය්හති” ති ඉමං ගාථමාහ. නාගරාජා තං සුත්ථාව බුද්ධස්ස උජ්ජන්තභාවං ඤත්වා “මයා එකං බුද්ධන්තරං ඵවරූපං පදං නාම න සුතපුබ්බං, උජ්ජන්තො චත, හො, ලොකෙ බුද්ධො” ති තුට්ඨමානසො නඬගුට්ඨොන උදකං පහරි, මහාවිච්ඡො උට්ඨහිංසු, උහො තීරානි හිජ්ජිංසු. ඉතො විතො ච උසහමත්තෙ යානෙ මනුස්සා උදකෙ නිමුජ්ජිංසු. සො එත්තකං මහාජනං එණෙ යථෙත්වා උක්ඛිජිත්වා ඵලෙ පතිට්ඨපෙසි. සො උත්තරං උපසඬකමිත්වා “කහං, සාමි, සත්ථා” ති පුච්ඡි. “එකස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසින්තො, මහාරාජා” ති. සො “එහි, සාමි, ගච්ඡාමා” ති උත්තරෙන සද්ධිං අගමාසි. මහාජනොපි තෙන සද්ධිංයෙව ගතො. නාගරාජා ගන්ත්වා ඡබ්බණ්ණරංසිතං අන්තරං පටිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා රොදමානො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ආහ - “කිං ඉදං, මහාරාජා” ති? “අහං, හන්තෙ, තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස සාවකො හුත්වා විසති වස්සසහස්සානි සමණධම්මං අකාසිං, සොපි මං සමණධම්මො නිද්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. අජ්ජමත්තකං ඵරකපත්තජින්දනමත්තං නිස්සාය අහෙතුකපටිසන්ධිං ගහෙත්වා උරෙන පරිසක්කනට්ඨානෙ නිබ්බන්තොස්මි, එකං බුද්ධන්තරං නෙව මනුස්සත්තං ලභාමි, න සද්ධම්මස්සවනං, න තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස දස්සන” ත්ති සත්ථා තස්ස කථං සුත්වා, “මහාරාජ, මනුස්සත්තං නාම දුල්ලභමෙව, තථා සද්ධම්මස්සවනං, තථා බුද්ධුජ්ජාදො, ඉදං කිච්ඡෙන කසිරෙන ලබ්හති” ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ -

182.

“කිච්ඡො මනුස්සපටිලාහො, කිච්ඡං මච්චාන ජීවිතං;
කිච්ඡං සද්ධම්මස්සවනං, කිච්ඡො බුද්ධානමුජ්ජාදො” ති.

තස්සත්ථො – මහත්තෙන හි වායාමෙන මහත්තෙන කුසලෙන ලද්ධත්තා මනුස්සත්තපටිලාභො නාම කිවිණො දුල්ලභො. නිරන්තරං කසිකම්මාදීනි කත්වා ජීවිතවුත්තිං සට්ඨානොපි පරිත්තට්ඨායිත්වායපි මච්චානං ජීවිතං කිවිණං. අනෙකෙසුපි කප්පෙසු ධම්මදෙසකස්ස පුග්ගලස්ස දුල්ලභතාය සද්ධම්මස්සවනම්පි කිවිණං. මහත්තෙන වායාමෙන අභිනිභාරස්ස සමිජ්ඣානතො සමිද්ධාභිනිභාරස්ස ච අනෙකෙහිපි කප්පකොට්ඨසහස්සෙහි දුල්ලභුප්පාදතො බුද්ධානං උප්පාදොපි කිවිණොයෙව, අතිවිය දුල්ලභොති.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසිතියා පාණ්ඩුසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. නාගරාජාපි තංදිවසං සොනාපත්තිපිලං ලභෙය්‍ය, තිරච්ඡානගතත්තා පන නාලත්ථ. සො යෙසු පටිසන්ධිගහණතචජහනවිස්සට්ඨානිද්දොක්කමනසජාතියාමෙටුනසෙවනවුත්තිසඬ්ඛා තෙසු පඤ්චසු යානෙසු නාගසරීරමෙව ගහෙත්වා කිලමන්ති, තෙසු අකිලමනභාවං පත්වා මාණවරූපෙනෙව විවරිතුං ලහතිති.

ඵරකපත්තනාගරාජවත්ථු තතියං.

4. ආනන්දත්ථෙරපඤ්ඤවත්ථු

සබ්බපාපස්ස අකරණන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස පඤ්ඤං ආරබ්භ කටෙසි.

ථෙරො කිර දිවාට්ඨානෙ නිසින්තො වින්තෙසි – “සත්ථාරා සත්තන්තං බුද්ධානං මානාපිතරො ආයුපරිච්ඡෙදො බොධි සාවකසන්තිපාතො අග්ගසාවකසන්තිපාතො අග්ගසාවකඋපට්ඨාකොති ඉදං සබ්බං කථිතං, උපොසථො පන අකථිතො, කිං නු බො තෙසම්පි අයමෙව උපොසථො, අඤ්ඤො” ති? සො සත්ථාරං උපසඬ්ඤාමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. යස්මා පන තෙසං බුද්ධානං කාලභෙදොව අහොසි, න කථාභෙදො. විපස්සි සම්මාසම්බුද්ධො හි සත්තමෙ සත්තමෙ සංචච්ඡරානං උපොසථං අකාසි. එකදිවසං දින්නොවාදොයෙව හිස්ස සත්තන්තං සංචච්ඡරානං අලං හොති. සිඛී වෙව වෙස්සභු ච ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ සංචච්ඡරෙ උපොසථං කරිංසු, කකුසන්ධො කොණාගමනො ච සංචච්ඡරෙ සංචච්ඡරෙ. කස්සපදසබ්බො ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ මාසෙ උපොසථං අකාසි. එකදිවසං දින්නොවාදො එව හිස්ස ඡන්තං මාසානං අලං අහොසි. තස්මා සත්ථා තෙසං ඉමං කාලභෙදං ආරොචෙත්වා “ඔවාදගාථා පන තෙසං ඉමායෙවා” ති වත්වා සබ්බෙසං එකමෙව උපොසථං ආවි කරොන්තො ඉමා ගාථා අහාසි –

183.

“සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
සවිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසනං.

184.

“ඛන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා,
නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා;
න හි පබ්බජිතො පරුපසාති,
න සමණො හොති පරං විහෙයියන්තො.

185.

“අනුපවාදො අනුපසාතො, පාතිමොක්ඛෙ ව සංවරො;
මත්තඤ්ඤතා ව භත්තස්මිං, පන්තඤ්ච සයනාසනං;
අධිචිත්තෙ ව ආයොගො, එතං බුද්ධාන සාසන”න්ති.

තත්ථ සබ්බපාපස්සාති සබ්බස්ස අකුසලකම්මස්ස. උපසම්පදාති
අභිනික්ඛමනතො පටියාය යාව අරහත්තමග්ගා කුසලස්ස උප්පාදනඤ්චෙව
උප්පාදිතස්ස ව භාවනා. සචිත්තපරියොදපනන්ති පඤ්චහි නිවරණෙහි අත්තතො
චිත්තස්ස වොදාපනං. එතං බුද්ධාන සාසනන්ති සබ්බබුද්ධානං අයමනුසිට්ඨි.

ඛන්තිති යා එසා තිතික්ඛාසඬ්ඛාතා ඛන්ති නාම, ඉදං ඉමස්මිං සාසනෙ පරමං
උත්තමං තපො. නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධාති බුද්ධා ව පච්චෙකබුද්ධා ව
අනුබුද්ධා වාති ඉමෙ තයො බුද්ධා නිබ්බානං උත්තමන්ති වදන්ති. න හි
පබ්බජිතොති පාණ්ඤාදීහි පරං අපහනන්තො විහෙයෙන්නො පරුපසාති පබ්බජිතො
නාම න හොති. න සමණොති වුත්තනයෙනෙව පරං විහෙයියන්තො සමණොපි න
හොතියෙව.

අනුපවාදොති අනුපවාදනඤ්චෙව අනුපවාදාපනඤ්ච. අනුපසාතොති
අනුපසාතනඤ්චෙව අනුපසාතාපනඤ්ච. පාතිමොක්ඛෙති ජෙට්ඨකසීලෙ. සංවරොති
පිදහනං. මත්තඤ්ඤතාති මත්තඤ්ඤභාවො පමාණජානනං. පන්තන්ති විචිත්තං.
අධිචිත්තෙති අට්ඨසමාපත්තිසඬ්ඛාතෙ අධිචිත්තෙ. ආයොගොති පයොගකරණං.
එතන්ති එතං සබ්බෙසං බුද්ධානං සාසනං. එත්ථ හි අනුපවාදෙන වාවසිකං සීලං
කථිතං, අනුපසාතෙන කායිකසීලං, “පාතිමොක්ඛෙ ව සංවරො”ති සීලං කථිතං,
අනුපසාතෙන කායිකසීලං, “පාතිමොක්ඛෙ ව සංවරො”ති ඉමිතා
පාතිමොක්ඛසීලඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියසංවරඤ්ච, මත්තඤ්ඤතාය ආජීවපාරිසුද්ධි වෙව
පච්චයසන්නිසිතසීලඤ්ච, පන්තසෙනාසනෙන සප්පායසෙනාසනං, අධිචිත්තෙන
අට්ඨ සමාපත්තියො. එවං ඉමාය ගාථාය තිස්සොපි සික්ඛා කථිතා එව හොන්තිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ආනන්දත්ථෙරපඤ්ඤවත්ථු වතුත්ථං.

5. අනභිරතභික්ඛවත්ථු

න කභාපණ්ණවස්සෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකං
අනභිරතභික්ඛුං ආරබ්භ කටෙසි.

සො කිර සාසනෙ පබ්බජිත්වා ලද්දුපසම්පදො “අසුකට්ඨානං නාම ගන්ත්වා
 උද්දෙසං උග්ගණ්හානී”ති උපජ්ඣායෙන පෙසිතො තත්ථ අගමාසි. අථස්ස පිතුනො
 රොගො උප්පජ්ජී. සො පුත්තං දට්ඨුකාමො හුත්වා තං පක්කොසිතුං සමත්ථං කඤ්චි
 අලහිත්වා පුත්තසොකෙන විජ්ජලපත්තොයෙව ආසන්නමරණො හුත්වා “ඉදං මෙ
 පුත්තස්ස පත්තචීවරමූලං කරොය්‍යාසී”ති කභාපණසතං කනිට්ඨස්ස හත්ථෙ දත්වා
 කාලමකාසී. සො දහරස්ස ආගතකාලෙ පාදමූලෙ නිපතීත්වා පවට්ටෙන්තො
 රොදිත්වා, “හන්තෙ, පිතා තෙ විජ්ජලපත්තොව කාලකතො, මය්හං පන තෙන
 කභාපණසතං හත්ථෙ ධ්වනං, තෙන කිං කරොමී”ති ආහ. දහරො “න මෙ
 කභාපණෙහි අත්ථො”ති පටික්ඛිපිත්වා අපරභාගෙ චිත්තෙසි – “කිං මෙ පරකුලෙසු
 පිණ්ඩාය වරිත්වා ජීවිතෙන, සක්කා තං කභාපණසතං නිස්සාය ජීවිතුං,
 විබ්භමිස්සාමී”ති. සො අනභිරතියා පිළිතො විස්සට්ඨසජ්ඣායනකම්මට්ඨානො
 පණ්ඩුරොගී විය අහොසි. අථ නං දහරසාමණෙරා “කිං ඉද”න්ති පුච්ඡිත්වා
 “උක්කණ්ඨිතොමිහි”ති චුත්තෙ ආචරිට්ඨපජ්ඣායානං ආචික්ඛිංසු. අථ නං තෙ සත්ථු
 සන්තිකං නෙත්වා සත්ථු දස්සෙසු. සත්ථා “සච්චං කිර ත්වං උක්කණ්ඨිතො”ති
 පුච්ඡිත්වා, “ආම, හන්තෙ”ති චුත්තෙ “කස්මා එවමකාසී, අත්ථි පන තෙ කොචි
 ජීවිතපච්චයො”ති ආහ. “ආම, හන්තෙ”ති. “කිං තෙ අත්ථි”ති? “කභාපණසතං,
 හන්තෙ”ති. තෙන හි කත්ථවි තාව සක්ඛරා ආහර, ගණෙත්වා ජානිස්සාම “සක්කා
 වා තාවත්තකෙන ජීවිතුං, නො වා”ති. සො සක්ඛරා ආහරි. අථ නං සත්ථා ආහ –
 “පරිභොගත්ථාය තාව පණ්ණාසං ධ්වනෙහි, ද්විත්තං ගොණානං අත්ථාය චතුච්ඡති,
 එත්තකං නාම ඛිජ්ජත්ථාය, යුගනඬ්ගලත්ථාය, කුද්දාලවාසිඵරසුඅත්ථායා”ති එවං
 ගණියමානෙ තං කභාපණසතං නප්පහොති. අථ නං සත්ථා “හික්ඛු තව කභාපණා
 අප්පකා, කථං එතෙ නිස්සාය තණ්හං පුරෙස්සසී, අතීතෙ කිර වක්කවත්තිරජ්ජං
 කාරෙත්වා අප්ථොට්ඨමත්තෙන ද්වාදසයොජනට්ඨානෙ කට්ඨපමාණෙන
 රතනවස්සං වස්සාපෙතුං සමත්ථො යාව ඡත්තිංස සක්කා චචන්ති, එත්තකං කාලං
 දෙවරජ්ජං කාරෙත්වාපි මරණකාලෙ තණ්හං අපුරෙත්වාච කාලමකාසී”ති වත්වා
 තෙන යාවිතො අතීතං ආහරිත්වා මන්ධාතුජාතකං (ජා. 1.3.22) විත්ථාරෙත්වා –

“යාවතා චන්දිමසුරියා පරිහරන්ති, දිසා හන්ති විරොචනා;
 සබ්බෙව දාසා මන්ධාතු, යෙ පාණා පථවිස්සිතා”ති. –

ඉමිස්සා ගාථාය අනන්තරා ඉමා ද්වෙ ගාථා අහාසි –

186.

“න කභාපණවස්සෙන, තිත්ති කාමෙසු විජ්ජති;
 අප්පස්සාදා දුබ්බා කාමා, ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො.

187.

“අපි දිබ්බෙසු කාමෙසු, රතීං සො නාධිගච්ඡති;
 තණ්හක්ඛයරතො හොති, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො”ති.

තත්ථ කභාපණුවස්සෙනාති යං සො අප්ථොට්ඨත්වා සත්තරතනවස්සං
වස්සාපෙසි, තං ඉධ කභාපණුවස්සන්ති චුත්තං. තෙනපි හි වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු
තිත්ති නාම නත්ථි. එවං දුප්පුරා එසා තණ්හා. අප්පස්සාදාති සුපිනසදිසතාය
පරිත්තසුඛා. දුබ්බාති දුක්ඛක්ඛන්ධාදීසු ආගතදුක්ඛවසෙන පන බහුදුක්ඛාව. ඉති
විඤ්ඤායාති එවමෙනෙ කාමෙ ජානිත්වා. අපි දිබ්බෙසුති සවෙ හි දෙවානං
උපකප්පනකකාමෙහි නිමන්තෙය්‍යාපි ආයස්මා සමිද්ධි විය එවමිපි තෙසු කාමෙසු
රතිං න වින්දතියෙව. තණ්හක්ඛයරතොති අරහත්තෙ වෙව නිබ්බානෙ ව අභිරතො
හොති, තං පත්ථයමානො විහරති. සම්මාසම්බුද්ධසාවකොති සම්මාසම්බුද්ධෙන
දෙසිතස්ස ධම්මස්ස සවනෙන ජානො යොගාවචරහික්ඛුති.

දෙසනාවසානෙ සො හික්ඛු සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තපරිසායපි
සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

අනභිරතහික්ඛුචත්ථු පඤ්චමං.

6. අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණචත්ථු

බහුං වෙ සරණං යන්තිති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
වාලිකරාසිම්හි නිසින්තං අග්ගිදත්තං නාම කොසලරඤ්ඤො පුරොහිතං ආරබ්භ
කට්ඨෙ.

සො කිර මහාකොසලස්ස පුරොහිතො අහොසි. අථ නං පිතරි කාලකතෙ රාජා
පසෙනදි කොසලො “පිතු මෙ පුරොහිතො”ති ගාරවෙන තස්මිංයෙව යානෙ
යපෙත්වා තස්ස අත්තනො උපට්ඨානං ආගතකාලෙ පවිචුග්ගමනං කරොති,
“ආචරිය, ඉධ නිසීද්ධා”ති සමානාසනං දාපෙසි. සො වින්තෙසි – “අයං රාජා මයි
අතිවිය ගාරවං කරොති, න බො පන රාජුනං නිව්චකාලමෙව සක්කා චිත්තං ගහෙතුං.
සමානවයෙනෙව හි සද්ධිං රජ්ජසුඛං නාම සුඛං හොති, අහඤ්චම්හි මහල්ලකො,
පබ්බජිතුං මෙ යුත්ත”න්ති. සො රාජානං පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා නගරෙ හෙරිං
වරාපෙත්වා සත්තාහෙන සබ්බං අත්තනො ධනං දානමුබ්බෙ විස්සජ්ජෙත්වා
බාහිරකපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තං නිස්සාය දස පුරිසසහස්සානි අනුපබ්බජිංසු. සො තෙහි
සද්ධිං අභිගමගධානඤ්ච කුරුරට්ඨස්ස ව අන්තරෙ වාසං කප්පෙත්වා ඉමං ඔවාදං
දෙති, “තාතා, යස්ස කාමචිතක්කාදයො උප්පජ්ජන්ති, සො නදිතො එකෙකං
වාලුකපුටං උද්ධරිත්වා ඉමස්මිං ඔකිරතු”ති. තෙ “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා
කාමචිතක්කාදීනං උප්පන්තකාලෙ තථා කරිංසු. අපරෙන සමයෙන මහාවාලුකරාසි
අහොසි, තං අභිජන්තො නාම නාගරාජා පටිග්ගහෙසි. අභිගමගධවාසිනො වෙව
කුරුරට්ඨවාසිනො ව මාසෙ මාසෙ තෙසං මහන්තං සක්කාරං අභිහරිත්වා දානං
දෙන්ති. අථ තෙසං අග්ගිදත්තො ඉමං ඔවාදං අදාසි – “පබ්බතං සරණං යාථ, වනං
සරණං යාථ, ආරාමං සරණං යාථ, රුක්ඛං සරණං යාථ, එවං සබ්බදුක්ඛතො
මුච්චිස්සථා”ති. අත්තනො අන්තෙවාසිකෙපි ඉමිනා ඔවාදෙන ඔවදි.

බොධිසත්තොපි කතාහිනික්ඛමනො සම්මාසම්බොධිං පත්වා තස්මිං සමයෙ සාවත්ථීං නිස්සාය ජෙනවනෙ විහරන්තො පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්තො අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණං සද්ධිං අත්තෙවාසිකෙහි අත්තනො ඤාණජාලස්ස අත්තො පච්චියං දිස්වා “සබ්බෙපි ඉමෙ අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නා”ති ඤත්වා සායන්හසමයෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආහ – “මොග්ගල්ලාන, කිං පස්සසි අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණං මහාජනං අතිත්ථෙ පක්ඛන්දාපෙන්නං, ගච්ඡ තෙසං ඔවාදං දෙහී”ති. භන්තෙ, බහු එතෙ, එකකස්ස මය්හං අවිසය්හා. සචෙ තුම්හෙහි ආගම්ස්සථ, විසය්හා භවිස්සන්තිති. මොග්ගල්ලාන, අහම්පි ආගම්ස්සාමි, ත්වං පුරතො යාහීති. ථෙරො පුරතො ගච්ඡන්තොව චින්තෙසි – “එතෙ බලවන්තො චෙව බහු ව. සචෙ සබ්බෙසං සමාගමට්ඨානෙ කිඤ්චි කථෙස්සාමි, සබ්බෙපි වග්ගවග්ගෙන උට්ඨංභෙය්‍යු”න්ති අත්තනො ආනුභාවෙන පුලඵ්ඵිකකං දෙවං වුට්ඨාපෙසි. තෙ පුලඵ්ඵිකකෙසු පතන්තෙසු උට්ඨායුට්ඨාය අත්තනො අත්තනො පණ්ණසාලං පවිසිංසු. ථෙරො අග්ගිදත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පණ්ණසාලද්වාරෙ යත්වා “අග්ගිදත්තා”ති ආහ. සො ථෙරස්ස සද්දං සුත්වා “මං ඉමස්මිං ලොකෙ නාමෙන ආලපිතුං සමත්ථො නාම නත්ථී, කො නු බො මං නාමෙන ආලපතී”ති මානථද්ධතාය “කො එසො”ති ආහ. “අහං, බ්‍රාහ්මණා”ති. “කිං වදෙසී”ති? “අජ්ජ මෙ එකරත්තිං ඉධ වසනට්ඨානං ත්වං ආචික්ඛාහී”ති. “ඉධ වසනට්ඨානං නත්ථී, එකස්ස එකාව පණ්ණසාලා”ති. “අග්ගිදත්ත, මනුස්සා නාම මනුස්සානං, ගාවො ගුන්තං, පබ්බජිතා පබ්බජිතානං සන්තිකං ගච්ඡන්ති, මා එවං කරි, දෙහි මෙ වසනට්ඨාන”න්ති. “කිං පන ත්වං පබ්බජිතො”ති? “ආම, පබ්බජිතොමිහී”ති. “සචෙ පබ්බජිතො, කහං තෙ බාරිහණ්ඩං, කො පබ්බජිතපරික්ඛාරො”ති. “අත්ථී මෙ පරික්ඛාරො, විසුං පන නං ගහෙත්වා විවරිතුං දුක්ඛන්ති අබ්භන්තරෙනෙව නං ගහෙත්වා විවරාමි, බ්‍රාහ්මණා”ති. සො “තං ගහෙත්වා විවරිස්සසි”ති ථෙරස්ස කුජ්ඣි. අථ නං සො ආහ – “අම්හෙ, අග්ගිදත්ත, මා කුජ්ඣි, වසනට්ඨානං මෙ ආචික්ඛාහී”ති. නත්ථී එත්ථ වසනට්ඨානන්ති. එතස්මිං පන වාලුකරාසිමිහි කො වසතීති. එකො, නාගරාජාති. එතං මෙ දෙහීති. න සක්කා දාතුං, භාරියං එතස්ස කම්මන්ති. හොතු, දෙහි මෙති. තෙන හි ත්වං එව ජානාහීති.

ථෙරො වාලුකරාසිඅභිමුඛො පායාසි. නාගරාජා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා “අයං සමණො ඉතො ආගච්ඡති, න ජානාති මඤ්ඤෙ මම අත්ථීභාවං, ධුමායිත්වා නං මාරෙස්සාමි”ති ධුමායි. ථෙරො “අයං නාගරාජා ‘අහමෙව ධුමායිතුං සක්කොමි, අඤ්ඤෙ න සක්කොන්ති’ති මඤ්ඤෙ සල්ලක්ඛෙති”ති සයම්පි ධුමායි. ද්වින්තම්පි සරීරතො උග්ගතා ධුමා යාව බ්‍රහ්මලොකා උට්ඨංහිංසු. උභොපි ධුමා ථෙරං අබාධෙත්වා නාගරාජානමෙව බාධෙත්ති. නාගරාජා ධුමවෙගං සහිතුං අසක්කොන්තො පජ්ජලි. ථෙරොපි තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා තෙන සද්ධිංයෙව පජ්ජලි. අග්ගිජාලා යාව බ්‍රහ්මලොකා උට්ඨංහිංසු. උභොපි ථෙරං අබාධෙත්වා නාගරාජානමෙව බාධයිංසු. අථස්ස සකලසරීරං උක්කාහි පදිත්තං විය අභොසි. ඉසිගණො ඔලොකෙත්වා චින්තෙසි – “නාගරාජා, සමණං ක්කාපෙති, හද්දකො වත සමණො අම්භාකං වචනං අසුත්වා නට්ඨො”ති. ථෙරො නාගරාජානං දමෙත්වා

නිබ්බිසෙවනං කත්වා වාලුකරාසිමිහි නිසිදි. නාගරාජා වාලුකරාසිං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා කුටාගාරකුච්ඡිපමාණං එණං මාපෙත්වා ථෙරස්ස උපරි ධාරෙසි.

ඉසිගණා පාතොව “සමණස්ස මතභාවං වා අමතභාවං වා ජානිස්සාමා”ති ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං වාලුකරාසිමත්ථකෙ නිසින්තං දිස්වා අඤ්ජලිං පග්ගස්ස අභිත්ථවන්තා ආහංසු – “සමණ, කච්චි නාගරාජෙන න ඛාදිතො”ති. “කිං න පස්සථ මම උපරිඑණං ධාරෙත්වා ධීත”න්ති? තෙ “අච්ඡරියං වත භො, සමණස්ස එවරුපො නාම නාගරාජා දමිතො”ති ථෙරං පරිවාරෙත්වා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ආගතො. ථෙරො සත්ථාරං දිස්වා උට්ඨාය වන්දි. අථ නං ඉසයො ආහංසු – “අයමිපි තයා මහන්තතරො”ති. එසො හගවා සත්ථා, අහං ඉමස්ස සාවකොති. සත්ථා වාලුකරාසිමත්ථකෙ නිසිදි, ඉසිගණො “අයං තාව සාවකස්ස ආනුභාවො, ඉමස්ස පන ආනුභාවො කිදිසො භවිස්සති”ති අඤ්ජලිං පග්ගස්ස සත්ථාරං අභිත්ථවි. සත්ථා අග්ගිදත්තං ආමන්තෙත්වා ආහ – “අග්ගිදත්ත, ත්වං තව සාවකානඤ්ච උපට්ඨාකානඤ්ච ඔවාදං දදමානො කින්ති වත්වා දෙසි”ති. “එතං පබ්බතං සරණං ගච්ඡථ, වතං ආරාමං රුක්ඛං සරණං ගච්ඡථ. එතානි හි සරණං ගතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති”ති එවං තෙසං ඔවාදං දමිමිති. සත්ථා “න ඛො, අග්ගිදත්ත, එතානි සරණං ගතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති, බුද්ධං ධම්මං සඬ්ඝං පන සරණං ගන්ත්වා සකලචට්ටදුක්ඛා පමුච්චති”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

188.

“ඛහුං චෙ සරණං යන්ති, පබ්බතානි වනානි ච;
ආරාමරුක්ඛචෙත්ථානි, මනුස්සා භයතජ්ජිතා.

189.

“නෙතං ඛො සරණං ඛෙමං, නෙතං සරණමුත්තමං;
නෙතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති.

190.

“යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඬ්ඝඤ්ච සරණං ගතො;
චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මජ්ජඤ්ඤාය පස්සති.

191.

“දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං;
අරියං චට්ඨඬ්ඨිකං මග්ගං, දුක්ඛුපසමගාමිනං.

192.

“එතං ඛො සරණං ඛෙමං, එතං සරණමුත්තමං;
එතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති”ති.

තත්ථ ඛහුන්ති ඛහු. පබ්බතානීති තත්ථ තත්ථ ඉසිගිලිචෙපුල්ලචෙභාරාදිකෙ පබ්බතෙ ච මහාවනගොසිඬ්ඨිගසාලවනාදීනි වනානි ච වෙළවනජීවකම්ඛවනාදයො

ආරාමේ ව උදෙනවෙතියගොතමවෙතියාදීනි රුක්ඛවෙනානි ව තෙ තෙ මනුස්සා තෙන තෙන භයෙන තජ්ජිතා භයතො මුච්චිතුකාමා පුත්තලාභාදීනි වා පත්ථයමානා සරණං යන්තීති අත්ථො. තෙනං සරණන්ති එතං සබ්බමිපි සරණං නෙව බෙමං න උත්තමං, න ව එතං පටිච්ච ජාතිආදිධම්මෙසු සත්තෙසු එකොපි ජාතිආදිතො සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති අත්ථො.

යො වාති ඉදං අබෙමං අනුත්තමං සරණං දස්සෙත්වා බෙමං උත්තමං සරණං දස්සනත්ථං ආරද්ධං. තස්සත්ථො – යො ව ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’ති ආදිකං බුද්ධධම්මසඤ්ඤානුස්සතිකම්මට්ඨානං නිස්සාය සෙට්ඨවසෙන බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච සඤ්ඤාඤ්ච සරණං ගතො, තස්සපි තං සරණගමනං අඤ්ඤතිත්ථියවන්දනාදිහි කුප්පති වලති. තස්ස පන අවලභාවං දස්සෙතුං මග්ගෙන ආගතසරණමෙව පකාසන්තො වත්තාරි අරියසච්චානි සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතීති ආහ. යො හි එතෙසං සච්චානං දස්සනවසෙන එතානි සරණං ගතො, එතස්ස එතං සරණං බෙමඤ්ච උත්තමඤ්ච, සො ව පුග්ගලො එතං සරණං පටිච්ච සකලස්මාපි වට්ටදුක්ඛා පමුච්චති, තස්මා එතං බො සරණං බෙමන්තිආදි වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ ඉසයො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථාපි චිවරගබ්භතො හත්ථං පසාරෙත්වා ‘‘එථ හික්ඛවො, වරථ බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති ආහ. තෙ තඤ්ඤායෙව අට්ඨපරික්ඛාරධරා වස්සසට්ඨිකපෙරා විය අහෙසුං. සො ව සබ්බෙසමිපි අභිගමගධකුරුරට්ඨවාසීනං සක්කාරං ආදාය ආගමනදිවසො අහොසි. තෙ සක්කාරං ආදාය ආගතා සබ්බෙපි තෙ ඉසයො පබ්බජිතෙ දිස්වා ‘‘කිං නු බො අම්භාකං අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණො මහා, උදාහු සමණො ගොතමො’’ති වින්තෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස ආගතත්තා ‘‘අග්ගිදත්තොව මහා’’ති මඤ්ඤිංසු. සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා, ‘‘අග්ගිදත්ත, පරිසාය කඬ්ඨං ඡින්නා’’ති ආහ. සො ‘‘අහමිපි එත්තකමෙව පච්චාසිසාමි’’ති ඉද්ධිබලෙන සත්තක්ඛන්තුං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුනප්පුනං ඔරුශ්භ සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘සත්ථා මෙ, හන්තෙ, භගවා, සාවකොහමස්මි’’ති වත්වා සාවකත්තං පකාසෙසිති.

අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණවත්ථු ඡට්ඨං.

7. ආනන්දත්ථෙරපඤ්ඤවත්ථු

දුල්ලභොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරස්ස පඤ්ඤං ආරබ්භ කපෙසි.

ථෙරො හි එකදිවසං දිවාට්ඨානෙ නිසින්තො වින්තෙසි – ‘‘හත්ථාජානීයො ඡද්දන්තකුලෙ වා උපොසථකුලෙ වා උප්පජ්ජති, අස්සාජානීයො සින්ධවකුලෙ වා වලාභකස්සරාජකුලෙ වා, උසහො ගොආජනීයො දක්ඛිණපථෙතිආදීනි වදන්තෙන සත්ථාරා හත්ථිආජානීයාදීනං උප්පත්තිට්ඨානාදීනි කමිතානි, පුරිසාජානීයො පන

කහං නු බො උප්පජ්ජති” ති. සො සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා චන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිත්වා එකමන්ථං පුච්ඡී. සත්ථා, “ආනන්ද, පුරිසාජානියො නාම සබ්බත්ථ නුප්පජ්ජති, උජුකතො පන තියොජනසතායාමෙ විත්ථාරතො අඬ්ඨතෙයාසතෙ ආවට්ටතො නවයොජනසතප්පමාණෙ මජ්ඣිමපදෙසට්ඨානෙ උප්පජ්ජති. උප්පජ්ජන්තො ච පන න යස්මිං වා තස්මිං වා කුලෙ උප්පජ්ජති, ඛත්තියමහාසාලබ්බාත්මණමහාසාලකුලානං පන අඤ්ඤතරස්මිංයෙව උප්පජ්ජති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

193.

“දුල්ලහො පුරිසාජඤ්ඤො, න සො සබ්බත්ථ ජායති;
යත්ථ සො ජායති ධීරො, තං කුලං සුබමෙධනී” ති.

තත්ථ දුල්ලහොති පුරිසාජඤ්ඤො හි දුල්ලහො, න හත්ථිආජානියාදයො විය සුලහො, සො සබ්බත්ථ පච්චන්තදෙසෙ වා නීචකුලෙ වා න ජායති, මජ්ඣිමදෙසෙපි මහාජනස්ස අභිවාදනාදිසක්කාරකරණට්ඨානෙ ඛත්තියබ්බාත්මණකුලානං අඤ්ඤතරස්මිං කුලෙ ජායති. එවං ජායමානො යත්ථ සො ජායති ධීරො උත්තමපඤ්ඤො සම්මාසම්බුද්ධො, තං කුලං සුබමෙධනීති සුබජ්ජන්තමෙව හොතිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

ආනන්දත්ථෙරපඤ්ඤවත්ථු සත්තමං.

8. සම්බහුලභික්ඛවත්ථු

සුබො බුද්ධානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සම්බහුලානං භික්ඛූනං කථං ආරබ්භ කථෙසී.

එකදිවසඤ්ඤි පඤ්චසතභික්ඛු උපට්ඨානසාලායං නිසීන්තා, “ආවුසො, කිං නු බො ඉමස්මිං ලොකෙ සුබ” න්ති කථං සමුට්ඨාපෙසුං? තත්ථ කෙච්චි “රජ්ජසුබසදිසං සුබං නාම නත්ථි” ති ආහංසු. කෙච්චි කාමසුබසදිසං, කෙච්චි “සාලිමංසභොජනාදිසදිසං සුබං නාම නත්ථි” ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං නිසීන්තට්ඨානං ගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසීන්තා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, කිං කථෙථ? ඉදඤ්ඤි සබ්බමපි සුබං වට්ටදුක්ඛපරියාපන්නමෙව, ඉමස්මිං ලොකෙ බුද්ධජ්ජපාදො ධම්මස්සවනං, සඬ්ඝසාමග්ගී, සම්මොදමානභාවොති ඉදමෙව සුබ” න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

194.

“සුබො බුද්ධානමුජ්ජපාදො, සුබා සද්ධම්මදෙසනා;
සුබා සඬ්ඝස්ස සාමග්ගී, සමග්ගානං තපො සුබො” ති.

තත්ථ බුද්ධානමුප්පාදොති යස්මා බුද්ධා උප්පජ්ජමානා මහාජනං
 රාගකන්තාරාදීහි තාරෙන්නි, තස්මා බුද්ධානං උප්පාදො සුඛො උත්තමො. යස්මා
 සද්ධම්මදෙසනං ආගම්ම ජාතිආදිධම්මා සත්තා ජාතිආදීහි මුච්චන්ති, තස්මා
 සද්ධම්මදෙසනා සුඛා. සාමග්ගීති සමචිත්තතා, සාපි සුඛා එව. සමග්ගානං පන
 එකචිත්තානං යස්මා බුද්ධවචනං වා උග්ගණ්හිතුං ධුතඬිගානි වා පරිහරිතුං
 සමණධම්මං වා කාතුං සක්කා, තස්මා සමග්ගානං තපො සුඛොති වුත්තං.
 තෙනෙවාහ – “යාවකිච්ඤ්ච, හික්ඛවෙ, හික්ඛු සමග්ගා සන්නිපතිස්සන්ති,
 සම්මග්ගා වුට්ඨහිස්සන්ති, සමග්ගා සඬ්ඝකරණියානි කරස්සන්ති, වුද්ධියෙව,
 හික්ඛවෙ, හික්ඛුනං පාටිකඬ්ඛා, නො පරිහානී”ති (දී. නි. 2.136).

දෙසනාවසානෙ තෙ හික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා
 ධම්මදෙසනා අහොසිති.

සම්බහුලහික්ඛුවත්ථු අට්ඨමං.

9. කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණවෙතියවත්ථු

පූජාරහෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වාරිකං වරමානො කස්සපදසබලස්ස
 සුවණ්ණවෙතියං ආරබ්භ කට්ඨසි.

තථාගතො සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගච්ඡන්තො
 අත්තරාමග්ගෙ තොදෙය්‍යගාමස්ස සමීපෙ මහාහික්ඛුසඬ්ඝපරිවාරො අඤ්ඤතරං
 දෙවට්ඨානං සමීපාපුණි. තත්‍ර නිසින්නො සුගතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකං පෙසෙත්වා
 අවිදුරෙ කසිකම්මං කරොන්තං බ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙසි. සො බ්‍රාහ්මණො
 ආගන්ත්වා තථාගතං අනභිවන්දිත්වා තමෙව දෙවට්ඨානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි.
 සුගතොපි “ඉමං පදෙසං කින්නි මඤ්ඤසි බ්‍රාහ්මණා”ති ආහ. අම්භාකං පවෙණියා
 ආගතවෙතියට්ඨානන්ති වන්දාමි, හො ගොතමාති. “ඉමං යානං වන්දන්තෙන තයා
 සාධු කතං බ්‍රාහ්මණා”ති සුගතො තං සම්පහංසෙසි. තං සුත්වා හික්ඛු “කෙන නු ඛො
 කාරණෙන භගවා එවං සම්පහංසෙසි”ති සංසයං සඤ්ජනෙසු. තතො තථාගතො
 තෙසං සංසයමපනෙතුං මජ්ඣිමනිකායෙ සට්ඨකාරසුත්තන්තං (ම. නි. 2.282 ආදයො)
 වත්වා ඉද්ධානුභාවෙන කස්සපදසබලස්ස යොජනුබ්බෙධං කතකවෙතියං අපරඤ්ච
 කතකවෙතියං ආකාසෙ නිමිතින්වා මහාජනං දස්සෙත්වා, “බ්‍රාහ්මණ, එවංවිධානං
 පූජාරහානං පූජා යුත්තතරාවා”ති වත්වා මහාපරිනිබ්බානසුත්තෙ (දී. නි. 2.206)
 දස්සිතනයෙනෙව බුද්ධාදිකෙ වත්තාරො ථූපාරහෙ පකාසෙත්වා සරිරවෙතියං
 උද්දිස්සවෙතියං පරිභොගවෙතියන්ති තිණි වෙතියානි විසෙසතො පරිදීපෙත්වා ඉමා
 ගාථා අභාසි –

195.

“පූජාරහෙ පූජයතො, බුද්ධෙ යදි ච සාවකෙ;
 පපඤ්චසමතික්කන්තෙ, තිණ්ණසොකපරිද්දවෙ.

196.

“තෙ තාදිසෙ පුජයතො, නිබ්බුතෙ අකුතොභයෙ;
න සක්කා පුඤ්ඤං සඬ්ඛාතුං, ඉමෙත්තමපි කෙනච්ඡි”ති. (අප. ථෙර 1.10.1-2);

තත්ථ පුජිතුං අරහා පුජාරහා, පුජිතුං යුත්තාති අත්ථො. පුජාරහෙ පුජයතොති අභිවාදනාදිහි ච චතුහි ච පච්චයෙහි පුජෙත්තස්ස. පුජාරහෙ දස්සෙති බුද්ධෙතිආදිනා. බුද්ධෙති සම්මාසම්බුද්ධො. යදිති යදි වා, අථ වාති අත්ථො. තත්ථ පච්චෙකබුද්ධෙති කථිතං හොති, සාවකෙ ච. පපඤ්චසමතික්කන්තෙති සමතික්කන්තතණ්හාදිට්ඨිමානපපඤ්චෙ. තිණ්ණසොකපරිද්දවෙති අතික්කන්තසොකපරිද්දවෙ, ඉමෙ ද්වෙ අතික්කන්තෙති අත්ථො. එතෙහි පුජාරහත්තං දස්සිතං.

තෙති බුද්ධාදයො. තාදිසෙති චුත්තගහණවසෙන. නිබ්බුතෙති රාගාදිනිබ්බුතියා. නත්ථි කුතොචි භවතො වා ආරම්මණතො වා එතෙසං භයන්ති අකුතොභයා, තෙ අකුතොභයෙ. න සක්කා පුඤ්ඤං සඬ්ඛාතුන්ති පුඤ්ඤං ගණෙතුං න සක්කා. කථන්ති වෙ? ඉමෙත්තමපි කෙනච්ඡිති ඉමං එත්තකං, ඉමං එත්තකන්ති කෙනච්ඡිති අපිසද්දො ඉධ සම්බන්ධිතබ්බො, කෙනච්ඡි පුග්ගලෙන මානෙන වා. තත්ථ පුග්ගලෙනාති තෙන බ්‍රහ්මාදිනා. මානෙනාති තිව්ධෙන මානෙන තීරණෙන ධාරණෙන පුරණෙන වා. තීරණං නාම ඉදං එත්තකන්ති නයතො තීරණං. ධාරණන්ති තුලාය ධාරණං. පුරණං නාම අඬ්ඬපසතපත්ථනාලිකාදිවසෙන පුරණං. කෙනච්ඡි පුග්ගලෙන ඉමෙහි තිහි මානෙහි බුද්ධාදිකෙ පුජයතො පුඤ්ඤං විපාකවසෙන ගණෙතුං න සක්කා පරියන්තරහිතතොති ද්විසු යානෙසු පුජයතො කිං දානං පයමං ධරමානෙ බුද්ධාදි පුජයතො න සක්කා පුඤ්ඤං සඬ්ඛාතුං, පුන තෙ තාදිසෙ කිලෙසපරිනිබ්බානනිමිත්තෙන ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන නිබ්බුතෙපි පුජයතො න සක්කා සඬ්ඛාතුන්ති හෙදා යුජ්ජන්ති. තෙන හි විමානවත්ථුමිහි –

“තිට්ඨන්තෙ නිබ්බුතෙ වාපි, සමෙ චිත්තෙ සමං එලං;
වෙතොපණ්ඩිහෙතු හි, සත්තා ගච්ජන්ති සුග්ගති”න්ති. (වි. ව. 806);

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපන්නො අහොසිති. යොජනිකං කනකචෙතියං සත්තාහමාකාසෙව අට්ඨාසි, මහන්තෙන සමාගමො වාහොසි, සත්තාහං චෙතියං නානප්පකාරෙන පුජෙසුං. තතො හින්තලද්ධිකානං ලද්ධිහෙදො ජාතො, බුද්ධානුභාවෙන තං චෙතියං සකට්ඨානමෙව ගතං, තත්ථෙව තංඛණෙ මහන්තං පාසාණචෙතියං අහොසි. තස්මිං සමාගමෙ චතුරාසිතියා පාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයො අහොසිති.

කස්සපදසබ්ලස්ස සුවණ්ණචෙතියවත්ථු නවමං.

බුද්ධවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වුද්දසමො වග්ගො.

පට්ඨමහාණුවාරං නිට්ඨිතං.

15. සුඛවග්ගො

1. ඤාආතිකලභවූපසමනවත්ථු

සුසුඛං වතාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සක්කෙසු විහරන්තො කලභවූපසමනත්ථං ඤාතකෙ ආරබ්භ කපෙසි.

සාකියකොලියා කීර කපිලවත්ථුනගරස්ස ව කොලියනගරස්ස ව අන්තරෙ රොහිණිං නාම නදිං එකෙනෙව ආවරණෙන බන්ධාපෙත්වා සස්සාති කරොන්ති. අථ ජෙට්ඨමූලමාසෙ සස්සෙසු මිලායන්තෙසු උභයනගරවාසිකානම්පි කම්මකාරා සන්තිපතිංසු. තත්ථ කොලියනගරවාසිනො ආහංසු – “ඉදං උදකං උභයනො හරියමානං නෙව තුම්භාකං, න අම්භාකං පහොස්සති, අම්භාකං පන සස්සං එකඋදකෙනෙව නිජ්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්භාකං දෙථා”ති. ඉතරෙපි ආහංසු – “තුම්භෙසු කොට්ඨකෙ පුරෙත්වා යීතෙසු මයං රත්තසුවණ්ණනීලමණිකාළකභාපණෙ ව ගහෙත්වා පච්ඡිපසිඛ්ඛකාදිහත්ථා න සක්ඛිස්සාම තුම්භාකං සරද්ථා රෙ විවරිතුං, අම්භාකම්පි සස්සං එකඋදකෙනෙව නිජ්ඵජ්ජිස්සති, ඉදං උදකං අම්භාකං දෙථා”ති. න මයං දස්සාමාති. මයම්පි න දස්සාමාති එවං කථං වඩ්ඤෙත්වා එකො උට්ඨාය එකස්ස පහාරං අදාසි, සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා රාජකුලානං ජාතිං සට්ඨෙත්වා කලභං වඩ්ඪයිංසු.

කොලියකම්මකාරා වදන්ති – “තුම්භෙ කපිලවත්ථුවාසිකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ සොණසිඬ්ඨගාලාදයො විය අන්තනො හගිනීහි සද්ධිං සංවසිංසු, එතෙසං හත්ථීනො වෙව අස්සා ව ඵලකාවුධානි ව අම්භාකං කිං කරිස්සන්ති”ති. සාකියකම්මකාරාපි වදන්ති “තුම්භෙ ඉදානි කුට්ඨීනො දාරකෙ ගහෙත්වා ගජ්ජථ, යෙ අනාථා නිග්ගතිකා තිරච්ඡානා විය කොලරුක්ඛෙ වසිංසු, එතෙසං හත්ථීනො ව අස්සා ව ඵලකාවුධානි ව අම්භාකං කිං කරිස්සන්ති”ති. තෙ ගන්ත්වා තස්මිං කම්මෙ නියුත්තානං අමච්චානං කථයිංසු, අමච්චා රාජකුලානං කපෙසුං. තතො සාකියා “හගිනීහි සද්ධිං සංවසිතකානං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා”ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු. කොලියාපි “කොලරුක්ඛවාසිනං ථාමඤ්ච බලඤ්ච දස්සෙස්සාමා”ති යුද්ධසජ්ජා නික්ඛමිංසු.

සත්ථාපි පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ඤාතකෙ දිස්වා “මයි අගච්ඡන්තෙ ඉමෙ නස්සිස්සන්ති, මයා ගන්තුං වට්ඨති”ති වින්තෙත්වා එකකොව ආකාසෙන ගන්ත්වා රොහිණිනදියා මජ්ඣෙ ආකාසෙ පල්ලඬ්ඨකෙන නිසීදි. ඤාතකා සත්ථාරං දිස්වා ආවුධානි ඡඩ්ඞෙත්වා වන්දිංසු. අථ නෙ සත්ථා ආහ – “කිං කලභො

නාමෙස, මහාරාජා” ති? “න ජානාම, හන්තෙ” ති. “කො දානි ජානිස්සති” ති? තෙ
 “උපරාජා ජානිස්සති, සෙනාපති ජානිස්සති” ති ඉමිනා උපායෙන යාව
 දාසකම්මකරෙ පුට්ඨිත්වා, “හන්තෙ, උදකකලහො” ති ආහංසු. “උදකං කිං අග්ග්හි,
 මහාරාජා” ති? “අප්පග්ගං, හන්තෙ” ති. “ඛත්තියා කිං අග්ග්හි මහාරාජා” ති?
 “ඛත්තියා නාම අනග්ගො, හන්තෙ” ති. “අයුත්තං තුම්භාකං අප්පමත්තං උදකං
 නිස්සාය අනග්ගෙ ඛත්තියෙ නාසෙතු” ති. තෙ තුණ්හි අහෙසුං. අථ තෙ සත්ථා
 ආමන්තෙත්වා “කස්මා මහාරාජා ඵවරූපං කරොථ, මයි අසන්තෙ අප්ප ලොභිතනදී
 පචත්තිස්සති, අයුත්තං වො කතං, තුම්භෙ පඤ්චහි වෙරෙහි සවෙරා විහරං, අහං
 අවෙරො විහරාමි. තුම්භෙ කිලෙසාතුරා හුත්වා විහරං, අහං අනාතුරො. තුම්භෙ
 කාමගුණපරියෙසනුස්සක්කා හුත්වා විහරං, අහං අනුස්සක්කො විහරාමි” ති වත්වා
 ඉමා ගාථා අභාසි –

197.

“සුසුඛං වත ජීවාම, වෙරිනෙසු අවෙරිනො,
 වෙරිනෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අවෙරිනො.

198.

“සුසුඛං වත ජීවාම, ආතුරෙසු අනාතුරා;
 ආතුරෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අනාතුරා.

199.

“සුසුඛං වත ජීවාම, උස්සකෙසු අනුස්සකා;
 උස්සකෙසු මනුස්සෙසු, විහරාම අනුස්සකා” ති.

තත්ථ සුසුඛන්ති සුට්ඨ සුඛං. ඉදං චුත්තං හොති – යෙ ගිහිනො
 සන්ධිවිජෙදාදිවසෙන, පබ්බජිතා වා පන වෙජ්ජකම්මාදිවසෙන ජීවිතචුත්තිං.
 උප්පාදෙත්වා “සුඛෙන ජීවාමා” ති වදන්ති, තෙහි මයමෙව සුසුඛං වත ජීවාම, යෙ
 මයං පඤ්චහි වෙරිහි වෙරිනෙසු මනුස්සෙසු අවෙරිනො, කිලෙසාතුරෙසු මනුස්සෙසු
 නික්කිලෙසනාය අනාතුරා, පඤ්චකාමගුණපරියෙසනෙ උස්සකෙසු තාය
 පරියෙසනාය අභාවෙන අනුස්සකාති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

ඤාතිකලහවූපසමනවත්ථු පඨමං.

2. මාරවත්ථු

සුසුඛං වත ජීවාමාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පඤ්චසාලාය බ්‍රාහ්මණගාමෙ
 විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කටෙසි.

එකදිවසක් සත්ථා පඤ්චසත්තානං කුමාරිකායො සොනාපත්තිමග්ගස්ස පනිස්සයං දිස්වා තං ගාමං උපනිස්සයා විහාසි. තාපි කුමාරිකායො එකස්මිං නක්ඛත්තදිවසෙ නදිං ගන්ත්වා න්හත්වා අලඬකතපටියත්තා ගාමාභිමුඛියො පායිංසු. සත්ථාපි තං ගාමං පවිසිත්වා පිණ්ඩාය වරති. අථ මාරො සකලගාමවාසීනං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා යථා සත්ථා කටච්ඡුහත්තමත්තමපි න ලහති, එවං කත්වා යථාධොතෙන පත්තෙන නික්ඛමන්තං සත්ථාරං ගාමද්වාරෙ යත්වා ආහ – “අපි, සමණ, පිණ්ඩපාතං ලහිත්ථා” ති. “කිං පන ත්වං, පාපිම, තථා අකාසි, යථාහං පිණ්ඩං න ලභෙය්‍ය” ති? “තෙන හි, හන්තෙ, පුන පවිසථා” ති. එවං කිරස්ස අහොසි – “සවෙ පුන පවිසති, සබ්බෙසං සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ඉමස්ස පුරතො පාණිං පහරිත්වා හස්සකෙලිං කරස්සාමි” ති. තස්මිං ඛණෙ තා කුමාරිකායො ගාමද්වාරං පත්වා සත්ථාරං දිස්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. මාරොපි සත්ථාරං ආහ – “අපි, හන්තෙ, පිණ්ඩං අලහමානා ජිසව්ඡාදුක්ඛෙන පිළිතත්ථා” ති. සත්ථා “අජ්ජ මයං, පාපිම, කිඤ්චි අලහිත්වාපි ආහස්සරලොකෙ මහාබ්‍රහ්මානො විය පිතිසුඛෙනෙව විනිනාමෙස්සාමා” ති වත්වා ඉමං ගාමමාහ –

200.

“සුසුඛං වත ජීවාම, යෙසං නො නත්ථි කිඤ්චනං;
පිතිහක්ඛා හවිස්සාම, දෙවා ආහස්සරා යථා” ති.

තත්ථ යෙසං නොති යෙසං අම්භාකං පලිබුජ්ඣන්තත්ථෙත රාගාදීසු කිඤ්චනෙසු එකමපි කිඤ්චනං නත්ථි. පිතිහක්ඛාති යථා ආහස්සරා දෙවා පිතිහක්ඛා හුත්වා පිතිසුඛෙනෙව විනිනාමෙත්ති, එවං මයමපි, පාපිම, කිඤ්චි අලහිත්වා පිතිහක්ඛා හවිස්සාමාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසත්තාපි කුමාරිකායො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසුති.

මාරවත්ථු දුතියං.

3. කොසලරක්ඛො පරාජයවත්ථු

ජයං වෙරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො කොසලරක්ඛො පරාජයං ආරබ්භ කට්ඨෙ.

සො කිර කාසිකගාමං නිස්සයා භාගිනෙය්‍යොන අජාතසත්තුනා සද්ධිං යුජ්ඣන්තො තෙන තයො වාරෙ පරාජිතො තතියවාරෙ චින්තෙසි – “අහං ඛිරමුඛමපි දාරකං පරාජෙතුං නාසක්ඛිං, කිං මෙ ජීවිතෙනා” ති. සො ආහාරුපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අථස්ස සා පවත්ති සකලනගරං පත්ථරි. හික්ඛු තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – “හන්තෙ, රාජා කිර කාසිකගාමකං නිස්සයා තයො වාරෙ පරාජිතො, සො ඉදානි පරාජිත්වා ආගතො ‘ඛිරමුඛමපි දාරකං පරාජෙතුං නාසක්ඛිං, කිං මෙ ජීවිතෙනා’ ති ආහාරුපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපන්තො” ති.

සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, “භික්ඛවෙ, ජිනන්තොපි වෙරං පසවති, පරාජිනො පන දුක්ඛං සෙතියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

201.

“ජයං වෙරං පසවති, දුක්ඛං සෙති පරාජිනො;
උපසන්තො සුඛං සෙති, භිත්වා ජයපරාජය”න්ති.

තත්ථ ජයන්ති පරං ජිනන්තො වෙරං පටිලහති. පරාජිනොති පරෙන පරාජිනො “කදා නු ඛො පච්චාමිත්තස්ස පිට්ඨිං දට්ඨුං සක්ඛිස්සාමි”ති දුක්ඛං සෙති සබ්බිරියාපටෙසු දුක්ඛමෙව විහරතීති අත්ථො. උපසන්තොති අබ්භන්තරෙ උපසන්තරාගාදිකිලෙසො බිණාසවො ජයඤ්ච පරාජයඤ්ච භිත්වා සුඛං සෙති, සබ්බිරියාපටෙසු සුඛමෙව විහරතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

කොසලරඤ්ඤො පරාජයවත්ථු තතියං.

4. අඤ්ඤතරකුලදාරිකාවත්ථු

නත්ථී රාගසමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං කුලදාරිකං ආරබ්භ කටෙසි.

තස්සා කිර මාතෘපිතරො ආවාහං කත්වා මඬිගලදිවසෙ සත්ථාරං නිමන්තයිංසු. සත්ථා භික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො තත්ථ ගන්ත්වා නිසීදි. සාපි ඛො වටුකා භික්ඛුසඬ්ඨස්ස උදකපරිස්සාවනාදීනි කරොන්ති අපරාපරං සඤ්චරති. සාමිකොපිස්සා තං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. තස්ස රාගවසෙන ඔලොකෙන්තස්ස අන්තො කිලෙසො සමුදාවරි. සො අඤ්ඤාණාභිභූතො නෙව බුද්ධං උපට්ඨති, න අසීති මහාටෙරෙ. හත්ථං පසාරෙත්වා “තං වටුකං ගණ්ඨිස්සාමි”ති පන විත්තං අකාසි. සත්ථා තස්සජ්ඣාසයං ඔලොකෙන්වා යථා තං ඉත්ථීං න පස්සති, ඵලමකාසි. සො අදිස්වා සත්ථාරං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස ඔලොකෙන්වා ධීතකාලෙ “කුමාරක, න හි රාගග්ගිනා සදිසො අග්ගි නාම, දොසකලිනා සදිසො කලි නාම, ඛන්ධපරිහරණදුක්ඛෙන සදිසං දුක්ඛං නාම අත්ථී, නිබ්බානසුඛසදිසං සුඛමපි නත්ථීයෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

202.

“නත්ථී රාගසමො අග්ගි, නත්ථී දොසසමො කලි;
නත්ථී ඛන්ධසමා දුක්ඛා, නත්ථී සන්තිපරං සුඛ”න්ති.

තත්ථ නත්ථී රාගසමොති ධූමං වා ජාලං වා අඬිගාරං වා අදස්සෙත්වා අන්තොයෙව කොපෙත්වා හස්මමුට්ඨිං කාතුං සමත්ථො රාගෙන සමො අඤ්ඤො අග්ගි නාම නත්ථී. කලිති දොසෙන සමො අපරාධොපි නත්ථී. ඛන්ධසමාති ඛන්ධෙහි

සමා. යථා පරිහරියමානා ඛන්ධා දුක්ඛා, එවං අඤ්ඤං දුක්ඛං නාම නත්ථි.
සන්තිපරන්ති නිබ්බානතො උත්තරිං අඤ්ඤං සුඛම්පි නත්ථි. අඤ්ඤඤ්ඤි සුඛං
සුඛමෙව, නිබ්බානං පරමසුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුමාරිකා ව කුමාරකො ව සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.
තස්මිං සමයෙ භගවා තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං දස්සනාකාරං අකාසිති.

අඤ්ඤතරකුලදාරිකාවත්ථු වතුත්ථං.

5. එකඋපාසකවත්ථු

ජීසව්ජාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ආළවියං විහරන්තො එකං උපාසකං
ආරබ්භ කට්ඨෙයි.

එකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ සත්ථා ජෙනවනෙ ගන්ධකුටියං නිසින්තොව පච්චුසකාලෙ
ලොකං වොලොකෙන්තො ආළවියං එකං දුග්ගතමනුස්සං දිස්වා
තස්සුපනිස්සයසම්පත්තිං ඤත්වා පඤ්චසතභික්ඛුපරිවාරො ආළවිං අගමාසි.
ආළවිවාසිනො සත්ථාරං නිමන්තයිංසු. සොපි දුග්ගතමනුස්සො “සත්ථා කිර
ආගතො”ති සුත්වා “සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සොස්සාමි”ති මනං අකාසි.
තංදිවසමෙව වස්ස එකො ගොණො පලායි. සො “කිං නු ඛො ගොණං
පරියෙසිස්සාමි, උදාහු ධම්මං සුඤ්ඤාමි”ති වින්තෙන්වා “ගොණං පරියෙසිත්වා පච්ජා
ධම්මං සොස්සාමි”ති පාතොව ගෙහා නික්ඛමි. ආළවිවාසිනොපි බුද්ධජපමුඛං
භික්ඛුසඬ්ඝසං නිසීදාපෙන්වා පරිවිසිත්වා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්භිංසු. සත්ථා
“යං නිස්සාය අහං තිංසයොජනමග්ගං ආගතො, සො ගොණං පරියෙසිතුං අරඤ්ඤං
පට්ටියො, තස්මිං ආගතෙයෙව ධම්මං දෙසෙස්සාමි”ති තුණ්භි අහොසි.

සොපි මනුස්සො දිවා ගොණං දිස්වා ගොගණෙ පක්ඛිපිත්වා “සවෙපි අඤ්ඤං
නත්ථි, සත්ථු වන්දනමත්තම්පි කරස්සාමි”ති ජීසව්ජාපිළිතොපි ගෙහං ගමනාය මනං
අකත්වා වෙගෙන සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං
අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස ධීතකාලෙ දානවෙය්‍යාවටිකං ආහ – “අත්ථි කිඤ්චි
භික්ඛුසඬ්ඝස්ස අතිරිත්තභත්ත”න්ති? “භත්තෙ, සබ්බං අත්ථි”ති. තෙන හි “ඉමං
පරිවිසාහි”ති. සො සත්ථාරා චුත්තට්ඨානෙයෙව තං නිසීදාපෙන්වා
යාගුඛාදනීයභොජනීයෙහි සක්කවචං පරිවිසි. සො භුත්තභත්තො මුඛං වික්ඛාලෙසි.
යථෙත්වා කිර ඉමං යානං තිසු පිටකෙසු අඤ්ඤත්ථ ගතාගතස්ස භත්තවිවාරණං නාම
නත්ථි. තස්ස පස්සද්ධදරථස්ස විත්තං එකග්ගං අහොසි. අට්ඨස්ස සත්ථා අනුපුබ්බිං
කථං කට්ඨෙන්වා සවිවාති පකාසෙසි. සො දෙසනාවසානෙ සොනාපත්තිඵලෙ
පතිට්ඨහි. සත්ථාපි අනුමොදනං කත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. මහාජනො සත්ථාරං
අනුගන්ත්වා නිවත්ති.

භික්ඛු සත්ථාරා සද්ධිං ගච්ඡන්තායෙව උජ්ඣායංසු – “පස්සථාචුසො, සත්ථු
කම්මං, අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඵවරූපං නත්ථි, අජ්ජ පනෙකං මනුස්සං දිස්වා

යාගුආදීනි විවාරෙන්වා දාපෙසි” ති. සත්ථා නිවත්තිත්වා යීතකොව “කිං කප්ථං, හික්ඛවෙ” ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා “ආම, හික්ඛවෙ, අහං තිංසයොජනං කන්තාරං ආගච්ඡන්තො තස්ස උපාසකස්සුපනිස්සයං දිස්වා ආගතො, සො අතිවිය ජීසවිජිතො, පාතොව පට්ඨාය ගොණං පරියෙසන්තො අරඤ්ඤෙ විවරි. ‘ජීසවිජ්ඣක්ඛෙන ධම්මෙ දෙසියමානෙපි පටිවිජ්ඣිතුං න සක්ඛිස්සතී’ ති වින්තෙන්වා එවං අකාසිං, ජීසවිජාරොගසදිසො රොගො නාම නත්ථී” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

203.

“ජීසවිජාපරමා රොගා, සඬ්ඛාරපරමා දුඛා;
එතං ඤත්වා යථාභූතං, නිබ්බානං පරමං සුඛං” ති.

තත්ථ ජීසවිජාපරමා රොගාති යස්මා අඤ්ඤො රොගො සකිං තිකිච්ඡිතො විනස්සති වා තදඬිගවසෙන වා පභීයති, ජීසවිජා පන නිව්චකාලං තිකිච්ඡිතබ්බායෙවාති සෙසරොගානං අයං පරමා නාම. සඬ්ඛාරාති පඤ්ච ඛන්ධා. එතං ඤත්වාති ජීසවිජාසමො රොගො නත්ථී, ඛන්ධපරිහරණසමං දුක්ඛං නාම නත්ථීති එතමත්ථං යථාභූතං ඤත්වා පණ්ඩිතො නිබ්බානං සවිජි කරොති. නිබ්බානං පරමං සුඛන්ති තඤ්ඤි සබ්බසුඛානං පරමං උත්තමං සුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

එකඋපාසකවත්ථු පඤ්චමං.

6. පසෙනදිකොසලවත්ථු

ආරොග්‍යපරමා ලාභාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො රාජානං පසෙනදිකොසලං ආරබ්භ කප්ථෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ රාජා තණ්ඩුලදොණස්ස ඔදනං තදුපියෙන සුපබ්බාඤ්ජනෙන භුඤ්ජති. එකදිවසං භුත්තපාතරාසො භත්තසම්මදං අවිනොදෙන්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා කිලන්තරූපො ඉතො විතො ව සම්පරිවත්තති, නිද්දාය අභිභූයමානොපි උජුකං නිපජ්ජිතුං අසක්කොන්තො එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා ආහ – “කිං, මහාරාජ, අවිස්සමිත්වාච ආගතොසි” ති? “ආම, භන්තෙ, භුත්තකාලතො පට්ඨාය මෙ මහාදුක්ඛං හොතී” ති. අථ නං සත්ථා, “මහාරාජ, අතිබහුහොජනං එවං දුක්ඛං හොතී” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“මිද්ධි යදා හොති මහග්ගසො ව,
නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායී;
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො,
පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො” ති. (ධ. ප. 325); –

ඉමාය ගාථාය ඔවදිත්වා, “මහාරාජ, භොජනං නාම මත්තාය භුඤ්ජිතුං වට්ටති.
මත්තභොජිනො හි සුඛං භොති” ති උත්තරි ඔවදන්තො ඉමං ගාථමාහ –

“මනුජස්ස සදා සතිමනො,
මත්තං ජානතො ලද්ධභොජනෙ;
තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා,
සණ්කං ජීරති ආයුපාලය” න්ති. (සං. නි. 1.124);

රාජා ගාථං උග්ගණ්හිතුං නාසක්ඛි, සම්පෙ යීනං පන භාගිනෙය්‍යං, සුදස්සනං
නාම මාණවං “ඉමං ගාථං උග්ගණ්හ, තාතා” ති ආහ. සො තං ගාථං උග්ගණ්හිත්වා
“කිං කරොමි, භන්තෙ” ති සත්ථාරං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – “රඤ්ඤො
භුඤ්ජන්තස්ස ඔසානපිණ්ඩකාලෙ ඉමං ගාථං වදෙය්‍යාසි, රාජා අත්ථං
සල්ලක්ඛෙත්වා යං පිණ්ඩං ජඩ්ඛෙස්සති, තස්මිං පිණ්ඩෙ සිත්ථගණනාය රඤ්ඤො
භත්තපචනකාලෙ තත්තකෙ තණ්ඩුලෙ භරෙය්‍යාසි” ති. සො “සාධු, භන්තෙ” ති
සායම්පි පාතොපි රඤ්ඤො භුඤ්ජන්තස්ස ඔසානපිණ්ඩකාලෙ තං ගාථං උදාහරිත්වා
තෙන ජඩ්ඛිතපිණ්ඩෙ සිත්ථගණනාය තණ්ඩුලෙ භාපෙසි. රාජාපි තස්ස ගාථං සුත්වා
සහස්සං සහස්සං දාපෙසි. සො අපරෙන සමයෙන නාළිකොදනපරමතාය
සණ්ඨහිත්වා සුඛජපත්තො තනුසරිරො අභොසි.

අටෙකදිවසං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – “භන්තෙ,
ඉදානි මෙ සුඛං ජාතං, මිගම්පි අස්සම්පි අනුබන්ධිත්වා ගණ්හනසමත්ථො ජාතොම්හි.
පුබ්බෙ මෙ භාගිනෙය්‍යෙන සද්ධිං යුද්ධමෙව භොති, ඉදානි වජීරකුමාරිං නාම යීතරං
භාගිනෙය්‍යස්ස දත්වා සො ගාමො තස්සායෙව න්භානවුණ්ණමුලං කත්වා දින්නො,
තෙන සද්ධිං විග්ගහො වූපසන්නො, ඉමිනාපි මෙ කාරණෙන සුඛමෙව ජාතං.
කුලසන්නකං රාජමණ්ණරතනං නො ගෙහෙ පුරිමදිවසෙ නට්ඨං, තම්පි ඉදානි
භත්ථපත්තං ආගතං, ඉමිනාපි මෙ කාරණෙන සුඛමෙව ජාතං. තුම්හාකං සාවකෙහි
සද්ධිං විස්සාසං ඉච්ඡන්තෙන ඤාතිධීතාපි නො ගෙහෙ කතා, ඉමිනාපි මෙ
කාරණෙන සුඛමෙව ජාත” න්ති. සත්ථා “ආරොග්‍යං නාම, මහාරාජ, පරමො
ලාභො, යථාලද්ධෙන සන්තුට්ඨභාවසදිසම්පි ධනං, විස්සාසසදිසො ච පරමා ඤාති,
නිබ්බානසදිසඤ්ච සුඛං නාම නත්ථි” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

204.

“ආරොග්‍යපරමා ලාභා, සන්තුට්ඨිපරමං ධනං;
විස්සාසපරමා ඤාති, නිබ්බානපරමං සුඛ” න්ති.

තත්ථ ආරොග්‍යපරමා ලාභාති අරොගභාවපරමා ලාභා. රොගිනො හි
විජ්ජමානාපි ලාභා අලාභායෙව, තස්මා අරොගස්ස සබ්බලාභා ආගතාව භොන්ති.
තෙනෙනං වුත්තං – “ආරොග්‍යපරමා ලාභා” ති. සන්තුට්ඨිපරමං ධනන්ති ගිහිනො
වා පබ්බජිතස්ස වා යං අත්තනා ලද්ධං අත්තනො සන්නකං, තෙනෙව තුස්සනභාවො
සන්තුට්ඨි නාම සෙසධනෙහි පරමං ධනං. විස්සාසපරමා ඤාතීති මාතා වා භොතු පිතා

වා, යෙන සද්ධිං විස්සාසො නත්ථි, සො අඤ්ඤාතකොච. යෙන අඤ්ඤාතකෙන පන සද්ධිං විස්සාසො අත්ථි, සො අසම්බන්ධොපි පරමො උත්තමො ඤාති. තෙන චුත්තං – “විස්සාසපරමා ඤාති” ති. නිබ්බානසදිසං පන සුඛං නාම නත්ථි, තෙනෙවාහ – නිබ්බානපරමං සුඛන්ති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

පසෙනදිකොසලවත්ථු ඡට්ඨං.

7. තිස්සත්ථෙරවත්ථු

පච්චෙකරසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලියං විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරබ්භ කපෙසි.

සත්ථාරා හි, “භික්ඛවෙ, අහං ඉතො චතුහි මාසෙහි පරිනිබ්බායිස්සාමි” ති චුත්තෙ සත්ථු සන්තිකෙ සත්ත භික්ඛුසතානි සන්තාසං ආපජ්ජිංසු, බිණ්ණාසවානං ධම්මසංවෙගො උජ්ජජ්ජි, පුට්ඨජනා අස්සුති සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු. භික්ඛු වග්ගා වග්ගා හුත්වා “කිං නු බො කරිස්සාමා” ති මන්තෙන්තා විවරන්ති. අපෙකො තිස්සත්ථෙරො නාම භික්ඛු “සත්ථා කිර චතුමාසව්වයෙන පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අවීතරාගො, සත්ථරි ධර්මානෙයෙව මයා අරහත්තං ගණ්හිතුං වට්ටති” ති චතුසු ඉරියාපපෙසු එකකොච විහාසි. භික්ඛුනං සන්තිකෙ ගමනං වා කෙනචි සද්ධිං කථාසල්ලාපො වා නත්ථි. අප්ප නං භික්ඛු ආහංසු – “ආචුසො, තිස්ස තස්මා එවං කරොසි” ති. සො තෙසං කථං න සුණාති. තෙ තස්ස පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙත්වා, “හන්තෙ, තුම්හෙසු තිස්සත්ථෙරස්ස සිනෙහො නත්ථි” ති ආහංසු. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා “කස්මා තිස්ස එවං අකාසි” ති පුච්ඡිත්වා තෙන අත්තනො අධිජ්ජායෙ ආරොචිතෙ “සාධු, තිස්සා” ති සාධුකාරං දත්වා, “භික්ඛවෙ, මයි සිනෙහො තිස්සසදිසොච හොතු. ගන්ධමාලාදීහි පූජං කරොන්තාපි නෙව මං පූජෙන්නි, ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජමානායෙව පන මං පූජෙන්නි” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

205.

“පච්චෙකරසං පිත්වා, රසං උපසමස්ස ව;
නිද්දරො හොති නිජ්ජාපො, ධම්මපීතිරසං පිච්ච” ති.

තත්ථ පච්චෙකරසන්ති පච්චෙකතො උජ්ජන්තං රසං, එකිභාවසුඛන්ති අත්ථො. පිත්වාති දුක්ඛපරිඤ්ඤාදීනි කරොන්තො ආරම්මණතො සච්ඡිකිරියාවසෙන පිච්චිත්වා. උපසමස්ස වාති කිලෙසුපසමනිබ්බානස්ස ව රසං පිත්වා. නිද්දරො හොතිති තෙන උභයරසපානෙන බිණ්ණාසවො භික්ඛු අබ්භන්තරෙ රාගදර්ශාදීනං අභාවෙන නිද්දරො වෙච නිජ්ජාපො ව හොති. රසං පිච්චන්ති නවවිධලොකුත්තරධම්මවසෙන උජ්ජන්තං පීතිරසං පිච්චන්තොපි නිද්දරො නිජ්ජාපො ව හොති.

දෙසනාවසානෙ තිස්සත්ථෙරො අරහත්තං පාපුණි, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා අහොසීති.

තිස්සත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. සක්කවත්ථු

සාහු දස්සනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙථවගාමකෙ විහරන්තො සක්කං
ආරබ්භ කථෙසි.

තථාගතස්ස හි ආයුසඤ්චායෙ විස්සට්ඨෙ ලොහිතපක්ඛන්දිකාබාධස්ස
උප්පන්නභාවං ඤාත්වා සක්කො දෙවරාජා “මයා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා
ගිලානුපට්ඨානං කාතුං වට්ටති”ති වින්තෙන්වා තිගාචුතජ්ජමාණං අත්තභාවං
විජහිත්වා සත්ථාරං උපසඤ්චිත්වා හත්ථෙහි පාදෙ පරිමජ්ජී. අථ නං සත්ථා ආහ
“කො ඵසො”ති? “අහං, හන්තෙ, සක්කො”ති. “කස්මා ආගතොසි”ති? “තුම්හෙ
ගිලානෙ උපට්ඨහිතුං, හන්තෙ”ති. “සක්ක, දෙවානං මනුස්සගන්ධො
යොජනසතතො පට්ඨාය ගලෙ බද්ධකුණපං විය හොති, ගච්ඡ ත්වං, අත්ථී මෙ
ගිලානුපට්ඨකා හික්ඛු”ති. “හන්තෙ, චතුරාසිනියොජනසහස්සමත්ථකෙ ධීතො
තුම්භාකං සීලගන්ධං ඝායිත්වා ආගතො, අහමෙව උපට්ඨහිස්සාමී”ති සො සත්ථු
සරීරවළඤ්ජනභාජනං අඤ්ඤස්ස හත්ථෙනාපි ඵුසිතුං අදත්වා සීසෙයෙව යපෙත්වා
නීහරන්තො මුඛසඤ්චකොචනමත්තමිපි න අකාසි, ගන්ධභාජනං පරිහරන්තො විය
අහොසි. ඵචං සත්ථාරං පටිජග්ගිත්වා සත්ථු ඵාසුකකාලෙයෙව අගමාසි.

හික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං “අහො සත්ථරි සක්කස්ස සිනෙහො, ඵවරූපං නාම
දිබ්බසම්පත්තිං පහාය මුඛසඤ්චකොචනමත්තමිපි අකත්වා ගන්ධභාජනං නීහරන්තො
විය සත්ථු සරීරවළඤ්ජනභාජනං සීසෙන නීහරන්තො උපට්ඨානමකාසී”ති. සත්ථා
තෙසං කථං සුත්වා කිං වදෙථ, හික්ඛවෙ, අනච්ඡරියං ඵතං, යං සක්කො දෙවරාජා
මයි සිනෙහං කරොති. අයං සක්කො හි දෙවරාජා මං නිස්සාය ජරසක්කභාවං
විජහිත්වා සොනාපන්තො හුත්වා තරුණසක්කස්ස භාවං පත්තො, අහං හිස්ස
මරණභයතජ්ජිතස්ස පඤ්චසිඛගන්ධබ්බදෙවපුත්තං පුරතො කත්වා ආගතකාලෙ
ඉන්ද්‍රසාලගුහායං දෙවපරිසාය මජ්ඣෙ නිසින්තස්ස –

“පුච්ඡ වාසව මං පඤ්ඤං, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි;

තස්ස තස්සෙව පඤ්ඤස්ස, අහං අන්තං කරොමි තෙ”ති. (දී. නි. 2.356) –

වත්වා තස්ස කඤ්චං විනොදෙන්තො ධම්මං දෙසෙසිං. දෙසනාවසානෙ චුද්දසන්තං
පාණකොට්ඨං ධම්මාහිසමයො අහොසි, සක්කොපි යථානිසින්තොව
සොනාපත්තිඵලං පත්වා තරුණසක්කො ජාතො. ඵවමස්සාහං බහුපකාරො. තස්ස
මයි සිනෙහො නාම අනච්ඡරියො. හික්ඛවෙ, අරියානඤ්ඤි දස්සනම්පි සුඛං, තෙහි
සද්ධිං ඵකට්ඨානෙ සන්තිවාසොපි සුඛො. බාලෙහි සද්ධිං පන සබ්බමෙතං දුක්ඛන්ති
වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

206.

“සාහු දස්සනමරියානං, සන්තිවාසො සදා සුඛො;
අදස්සනෙන බාලානං, නිව්වමෙව සුඛි සියා.

207.

“බාලසඬගතවාරි හි, දීඝමද්ධාන සොවති;
දුක්ඛො බාලෙහි සංවාසො, අමිත්තෙනෙව සබ්බදා;
ධීරො ව සුඛසංවාසො, ඤාතීනංව සමාගමො”.

තස්මා හි –

208.

“ධීරඤ්ච පඤ්ඤඤ්ච බහුස්සුතඤ්ච, ධොරය්හසීලං චතවන්තමරියං;
තං තාදිසං සප්පුරිසං සුමෙධං, හජෙථ නක්ඛත්තපථං ච චන්දිමා” ති.

තත්ථ සාහුති සුන්දරං හද්දකං. සන්තිවාසොති න කෙවලඤ්ච තෙසං
දස්සනමෙව, තෙහි සද්ධිං එකට්ඨානෙන නිසිදනාදිභාවොපි තෙසං චත්තපට්චත්තං
කාතුං ලහනභාවොපි සාධුයෙව. බාලසඬගතවාරි හීති යො බාලෙන සහවාරි.
දීඝමද්ධානන්ති සො බාලසභායෙන “එහි සන්ධිවිජෙදාදීනි කරොමා” ති
වුච්චමානො තෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දො හුත්වා තානි කරොන්තො හත්ථවිජෙදාදීනි
පත්වා දීඝමද්ධානං සොවති. සබ්බදාති යථා අසිහත්ථෙන වා අමිත්තෙන ආසිවිසාදීහි
වා සද්ධිං එකතො වාසො නාම නිව්වං දුක්ඛො, තථෙව බාලෙහි සද්ධිත්ති අත්ථො.
ධීරො ව සුඛසංවාසොති එත්ථ සුඛො සංවාසො එතෙනාති සුඛසංවාසො,
පණ්ඩිතෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙන සංවාසො සුඛොති අත්ථො. කථං? ඤාතීනංව
සමාගමොති යථාපි ඤාතීනං සමාගමො සුඛො, එවං සුඛො.

තස්මා හීති යස්මා බාලෙහි සද්ධිං සංවාසො දුක්ඛො, පණ්ඩිතෙන සද්ධිං සුඛො,
තස්මා හි ධිතිසම්පන්නං ධීරඤ්ච, ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාසම්පන්නං
පඤ්ඤඤ්ච, ආගමාධිගමසම්පන්නං බහුස්සුතඤ්ච, අරහත්තපාපනකසඬබාතාය
ධුරවහනසීලතාය ධොරය්හසීලං, සීලවතෙන චෙව ධුතඬගවතෙන ච චතවන්තං,
කිලෙසෙහි ආරකතාය අරියං, තථාරූපං සප්පුරිසං සොහනපඤ්භං යථා නිම්මලං
නක්ඛත්තපථසඬබාතං ආකාසං චන්දිමා හජති, එවං හජෙථ පයිරූපාසෙථාති
අත්ථො.

දෙසනාවසානෙන බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සක්කචත්ථු අට්ඨමං.

සුඛවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පන්නරසමො වග්ගො.

16. පියවග්ගො

1. තයොජනපබ්බජිතවත්ථු

අයොගෙනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො තයො පබ්බජිතෙ ආරබ්භ කටෙසි.

සාවත්ථියං කිර එකස්මිං කුලෙ මාතෘපිතූනං එකපුත්තකො අහොසි පියො මනාපො. සො එකදිවසං ගෙහෙ නිමන්තිතානං භික්ඛූනං අනුමොදනං කරොන්තානං ධම්මකථං සුත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා මාතෘපිතරො පබ්බජ්ජං යාචි. තෙ නානුජානිංසු. තස්ස එතදහොසි – “අහං මාතෘපිතූනං අපස්සන්තානංයෙව බහි ගන්ත්වා පබ්බජ්ජිසාමි”ති. අපස්ස පිතා බහි නික්බමන්තො “ඉමං රක්ඛෙය්‍යාසි”ති මාතරං පටිච්ඡාපෙසි, මාතා බහි නික්බමන්ති පිතරං පටිච්ඡාපෙසි. අපස්ස එකදිවසං පිතරි බහි ගතෙ මාතා “පුත්තං රක්ඛිස්සාමි”ති එකං ද්වාරබාහං නිස්සාය එකං පාදෙහි උප්පිළෙත්වා ඡමාය නිසින්තා සුත්තං කන්තති. සො “ඉමං වඤ්චෙත්වා ගමිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා, “අම්ම, ථොකං තාව අපෙහි, සරීරවලඤ්ජං කරිස්සාමි”ති වත්වා තාය පාදෙ සම්ඤ්ජිතෙ නික්බමිත්වා වෙගෙන විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛූ උපසඬ්ඨකමිත්වා “පබ්බාපෙථ මං, හන්තෙ”ති යාචිත්වා තෙසං සන්තිකෙ පබ්බජි.

අපස්ස පිතා ආගන්ත්වා මාතරං පුච්ඡි – “කහං මෙ පුත්තො”ති? “සාමි, ඉමස්මිං පදෙසෙ අහොසි”ති. සො “කහං නු බො මෙ පුත්තො”ති ඔලොකෙන්තො තං අදිස්වා “විහාරං ගතො හවිස්සති”ති විහාරං ගන්ත්වා පුත්තං පබ්බජිතං දිස්වා කන්දිත්වා රොදිත්වා, “තාත, කිං මං නාසෙසි”ති වත්වා “මම පුත්තෙ පබ්බජිතෙ අහං ඉදානි ගෙහෙ කිං කරිස්සාමි”ති සයම්පි භික්ඛූ යාචිත්වා පබ්බජි. අපස්ස මාතෘපි “කිං නු බො මෙ පුත්තො ව පති ව විරායන්ති, කච්චි විහාරං ගන්ත්වා පබ්බජිතා”ති තෙ ඔලොකෙන්ති විහාරං ගන්ත්වා උහොපි පබ්බජිතෙ දිස්වා “ඉමෙසං පබ්බජිතකාලෙ මම ගෙහෙන කො අත්ථො”ති සයම්පි භික්ඛූනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජි. තෙ පබ්බජිත්වාපි විනා හවිතුං න සක්කොන්ති, විහාරෙපි භික්ඛූනිඋපස්සයෙපි එකතොව නිසිදිත්වා සල්ලපන්තා දිවසං චිතිනාමෙන්ති. තෙන භික්ඛූපි භික්ඛූනියොපි උබ්බාළ්භා භොන්ති.

අටෙකදිවසං භික්ඛූ තෙසං කිරියං සත්ථුං ආරොවෙසුං. සත්ථා තෙ පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර තුම්හෙ එවං කරොථා”ති පුච්ඡිත්වා “සච්ච”න්ති චුත්තෙ “කස්මා එවං කරොථ? න හි එස පබ්බජිතානං යොගො”ති. “හන්තෙ, විනා හවිතුං න සක්කොමා”ති. “පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එවං කරණං අයුත්තං. පියානඤ්ඤි අදස්සනං, අප්පියානඤ්ඤි දස්සනං දුක්ඛමෙව. තස්මා සත්තෙසු ව සඬ්ඛාරෙසු ව කඤ්චි පියං වා අප්පියං වා කාතුං න වට්ටති”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

209.

“අයොගෙ යුක්තමත්තානං, යොගස්මිඤ්ච අයොජයං;
අත්ථං භිත්වා පියග්ගාහී, පිහෙතත්තානුයොගිනං.

210.

“මා පියෙහි සමාගඤ්ඡී, අප්පියෙහි කුදාවනං;
පියානං අදස්සනං දුක්ඛං, අප්පියානඤ්ච දස්සනං.

211.

“තස්මා පියං න කයිරාථ, පියාපායො හි පාපකො;
ගන්ථා තෙසං න විජ්ජන්ති, යෙසං නත්ථි පියාප්පිය”න්ති.

තත්ථ අයොගෙහි අයුක්තබ්බෙ අයොනිසොමනසිකාරෙ.
වෙසියාගොවරාදිභෙදස්ස හි ඡබ්බිධස්ස අගොවරස්ස සෙවනං ඉධ
අයොනිසොමනසිකාරො නාම, තස්මිං අයොනිසොමනසිකාරෙ අත්තානං
යුක්තත්තොති අත්ථො. යොගස්මිත්ති තබ්බිපරිතෙ ව යොනිසොමනසිකාරෙ
අයුක්තත්තොති අත්ථො. අත්ථං භිත්වාති පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය
අධිසිලාදිසික්ඛත්තයං අත්ථො නාම, තං අත්ථං භිත්වා. පියග්ගාහීති
පඤ්චකාමගුණසඬ්ඛාතං පියමෙව ගණ්හන්තො. පිහෙතත්තානුයොගිනන්ති තාය
පටිපත්තියා සාසනතො චුතො ගිහිභාවං පත්වා පච්ඡා යෙ අත්තානුයොගං අනුයුත්තා
සිලාදීනි සම්පාදෙත්වා දෙවමනුස්සානං සන්තිකා සක්කාරං ලහන්ති, තෙසං පිහෙති,
“අහො වතාහම්පි එවරුපො අස්ස”න්ති ඉච්ඡන්ති අත්ථො.

මා පියෙහිති පියෙහි සත්තෙහි වා සඬ්ඛාරෙහි වා කුදාවනං එකක්ඛණ්ණෙහි න
සමාගව්ඡෙය්‍යා, තථා අප්පියෙහි. කිං කාරණා? පියා නඤ්ඤි වියොගවසෙන අදස්සනං
අප්පියානඤ්ච උපසඬ්ඛිකමනවසෙන දස්සනං නාම දුක්ඛං. තස්මාති යස්මා ඉදං
උභයමිපි දුක්ඛං, තස්මා කඤ්චි සත්තං වා සඬ්ඛාරං වා පියං නාම න කරෙය්‍යා.
පියාපායො හීති පියෙහි අපායො වියොගො. පාපකොති ලාමකො. ගන්ථා තෙසං න
විජ්ජන්තිති යෙසං පියං නත්ථි, තෙසං අභිජ්ඣාකායගන්ථො පභීයති. යෙසං අප්පියං
නත්ථි, තෙසං ඛ්‍යාපාදො කායගන්ථො. තෙසු පන ද්විසු පභීනෙසු සෙසගන්ථා
පභීනා භොන්ති. තස්මා පියං වා අප්පියං වා න කත්තබ්බන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති. තෙන පන තයො ජනා
“මයං විනා හවිතුං න සක්කොමා”ති විබ්භමිත්වා ගෙහමෙව අගමිංසුති.

තයොජනපබ්බජිතවත්ථු පට්ඨමං.

2. අඤ්ඤතරකුටුම්භිකවත්ථු

පියතො ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවතෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං
කුටුම්භිකං ආරබ්භ කට්ඨසි.

සො හි අත්තනො පුත්තෙ කාලකතෙ පුත්තසොකාහිභූතො ආළාහනං ගන්ත්වා රොදති, පුත්තසොකං සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. සත්ථා පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්නො තස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සුපනිස්සයං දිස්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්නො එකං පච්ඡාසමණං ගහෙත්වා තස්ස ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො සත්ථු ආගතභාවං සුත්වා “මයා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කාතුකාමො භවිස්සති” ති සත්ථාරං පච්චෙසෙත්වා ගෙහමජ්ඣෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සත්ථරි නිසින්තෙ ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා “කිං නු ඛො, උපාසක, දුක්ඛිතොසී” ති ප්‍රච්ඡිත්වා තෙන පුත්තවිශොගදුක්ඛෙ ආරොචිතෙ, “උපාසක, මා චිත්තයි, ඉදං මරණං නාම න එකස්මිංයෙව යානෙ, න ච එකස්සෙව භොති, යාවතා පන භවුප්පත්ති නාම අත්ථි, සබ්බසත්තානං භොතියෙව. එකසඬ්ඛාරොපි නිච්චො නාම නත්ථි. තස්මා ‘මරණධම්මං මතං, භිජ්ජනධම්මං භින්න’න්ති යොනියො පච්චෙක්ඛිතබ්බං, න සොචිතබ්බං. පොරාණපණ්ඩිතාපි හි පුත්තස්ස මතකාලෙ ‘මරණධම්මං මතං, භිජ්ජනධම්මං භින්න’න්ති සොකං අකත්වා මරණස්සතිමෙව භාවයිංසු” ති වත්වා, “හන්තෙ, කෙ එවමකංසු, කදා ව අකංසු, ආචික්ඛථ මෙ” ති යාචිතො තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරිත්වා –

“උරගොව තචං ජිණ්ණං, හිත්වා ගච්ඡති සං තනුං;
එවං සරීරෙ නිබ්භොගෙ, පෙනෙ කාලකතෙ සති.

“ඛස්භමානො න ජානාති, ඤාතීනං පරිදෙවිතං;
තස්මා එතං න සොවාමි, ගතො සො තස්ස යා ගති” ති. (ජා. 1.5.19-20) –

ඉමං පඤ්චකනිපාතෙ උරගජාතකං චිත්ථාරෙත්වා “එවං පුබ්බෙ පණ්ඩිතා පියපුත්තෙ කාලකතෙ යථා එතරහි ත්වං කම්මන්තෙ විස්සජ්ජෙත්වා නිරාහාරො රොදන්තො විචරසී, තථා අවිචරිත්වා මරණස්සතිභාවනාබලෙන සොකං අකත්වා ආහාරං පරිභුඤ්ජිංසු, කම්මන්තඤ්ච අධිට්ඨහිංසු. තස්මා ‘පියපුත්තො මෙ කාලකතො’ ති මා චිත්තයි. උප්පජ්ජමානො හි සොකො වා භයං වා පියමෙව නිස්සාය උප්පජ්ජති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

212.

“පියතො ජායති සොකො, පියතො ජායති භයං;
පියතො විජ්ජමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය” ති.

තත්ථ පියතොති වට්ටමුලකො හි සොකො වා භයං වා උප්පජ්ජමානං පියමෙව සත්තං වා සඬ්ඛාරං වා නිස්සාය උප්පජ්ජති, තතො පන විජ්ජමුත්තස්ස උභයමිපෙනං නත්ථිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කුටුම්භිකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසීති.

අඤ්ඤතරකුටුම්භිකවත්ථු දුතියං.

3. විසාබාවත්ථු

පෙමනො ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො විසාබං උපාසිකං ආරබ්භ කපෙසි.

සා කිර පුත්තස්ස ධීතරං සුදත්තං නාම කුමාරිකං අත්තනො යානෙ යපෙත්වා ගෙහෙ භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස වෙය්‍යාවච්චං කාරෙසි. සා අපරෙන සමයෙන කාලමකාසි. සා තස්සා සරීරනික්ඛෙපං කාරෙත්වා සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්ති දුක්ඛිනී දුම්මනා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථ නං සත්ථා “කිං නු බො ත්වං, විසාබෙ, දුක්ඛිනී දුම්මනා අස්සුමුබා රොදමානා නිසින්තා”ති ආහ. සා තමත්ථං ආරොචෙත්වා “පියා මෙ, හන්තෙ, සා කුමාරිකා වත්තසම්පන්නා, ඉදානි තථාරූපං න පස්සාමී”ති ආහ. “කිත්තකා පන, විසාබෙ, සාවත්ථියං මනුස්සා”ති? “හන්තෙ, තුම්හෙහියෙව මෙ කථිතං සත්ත ජනකොට්ඨො”ති. “සවෙ පනායං එත්තකො ජනො තව නත්තාය සදිසො භවෙය්‍ය, ඉච්ඡෙය්‍යාසි න”න්ති? “ආම, හන්තෙ”ති. “කති පන ජනා සාවත්ථියං දෙවසිකං කාලං කරොන්ති”ති? “බහු, හන්තෙ”ති. “නනු එවං, හන්තෙ, තව අසොවනකාලො න භවෙය්‍ය, රත්තින්දිවං රොදන්තියෙව විවරෙය්‍යාසි”ති. “හොතු, හන්තෙ, ඤාතං මයා”ති. අථ නං සත්ථා “තෙන හි මා සොචි, සොකො වා භයං වා පෙමනොව ජායතී”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

213.

“පෙමනො ජායතී සොකො, පෙමනො ජායතී භයං;
පෙමනො විජ්ජමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය”න්ති.

තත්ථ පෙමනොති පුත්තධීතාදීසු කතං පෙමමෙව නිස්සාය සොකො ජායතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

විසාබාවත්ථු තතියං.

4. ලිච්ඡවිවත්ථු

රතියා ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං නිස්සාය කුටාගාරසාලායං විහරන්තො ලිච්ඡවී ආරබ්භ කපෙසි.

තෙ කිර එකස්මිං ඡණ්දිවසෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසෙහි අලඬිකාරෙහි අලඬිකරිත්වා උය්‍යානගමනත්ථාය නගරා නික්ඛමිංසු. සත්ථා පිණ්ඩාය පටිසන්තො තෙ දිස්වා භික්ඛු ආමන්තෙසි – “පස්සථ, භික්ඛවෙ, ලිච්ඡවයො, යෙහි දෙවා තාවතිංසා න දිට්ඨපුබ්බා, තෙ ඉමෙ ඔලොකෙන්තු”ති වත්වා නගරං පාවිසි. තෙපි උය්‍යානං ගච්ඡන්තා එකං නගරසොහිනිං ඉත්ථිං ආදාය ගන්ත්වා තං නිස්සාය

ඉස්සාහිභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරිත්වා ලොහිතං නදිං විය පවත්තයිංසු. අථ නෙ මඤ්ඤෙතාදාය උක්ඛිපිත්වා ආගමංසු. සත්ථාපි කතහත්තකිව්වො නගරා නික්ඛමි. හික්ඛුපි ලිච්ඡවයො තථා නියමානෙ දිස්වා සත්ථාරං ආහංසු – “හත්තෙ, ලිච්ඡවිරාජානො පාතොව අලඬිකතපටියත්තා දෙවා විය නගරා නික්ඛමිත්වා ඉදානි එකං ඉත්ථිං නිස්සාය ඉමං ඛාසනං පත්තා”ති. සත්ථා, “හික්ඛවෙ, සොකො වා භයං වා උප්පජ්ජමානං රතිං නිස්සාය උප්පජ්ජනියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

214.

“රතියා ජායති සොකො, රතියා ජායති භයං;
රතියා විජ්ජමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය”න්ති.

තත්ථ රතියාති පඤ්චකාමගුණරතීනො, තං නිස්සායාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ලිච්ඡවිවත්ථු වතුත්ථං.

5. අනිත්ථිගන්ධකුමාරවත්ථු

කාමතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අනිත්ථිගන්ධකුමාරං නාම ආරඬ්භ කට්ඨෙසි.

සො කිර බ්‍රහ්මලොකා වුත්තසත්තො සාවත්ථියං මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො ජාතදිවසතො පට්ඨාය ඉත්ථිසමීපං උපගන්තුං න ඉච්ඡති, ඉත්ථියා ගය්හමානො රොදති. වත්ථවුම්ඛටකෙන නං ගහෙත්වා ඵඤ්ඤං පායෙන්ති. සො වයජ්ජත්තො මාතාපිතුහි, “තාත, ආවාහං තෙ කරිස්සාමා”ති වුත්තෙ “න මෙ ඉත්ථියා අත්ථො”ති පටික්ඛිපිත්වා පුනජ්ජනං යාවියමානො පඤ්චසතෙ සුවණ්ණකාරෙ පක්කොසාපෙත්වා රත්තසුවණ්ණනික්ඛසහස්සං දාපෙත්වා අතිවිය පාසාදිකං සනකොට්ඨිමං ඉත්ථිරූපං කාරොත්වා පුන මාතාපිතුහි, “තාත, තයි ආවාහං අකරොත්තෙ කුලවංසො න පතිට්ඨහිස්සති, කුමාරිකං තෙ ආනෙස්සාමා”ති වුත්තෙ “තෙන හි සවෙ මෙ ඵවරූපං කුමාරිකං ආනෙස්සථ, කරිස්සාමි වො වචන”න්ති තං සුවණ්ණරූපකං දස්සෙති. අථස්ස මාතාපිතරො අහිඤ්ඤාතෙ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා “අමිහාකං පුත්තො මහාපුඤ්ඤො, අවස්සං ඉමිනා සද්ධිං කතපුඤ්ඤා කුමාරිකා හවිස්සති, ගච්ඡථ ඉමං සුවණ්ණරූපකං ගහෙත්වා ඵවරූපං කුමාරිකං ආහරථා”ති පහිණිංසු. තෙ “සාධු”ති වාරිකං වරන්තා මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං ගතා. තස්මිඤ්ච නගරෙ එකා සොළසවස්සද්දෙසිකා අහිරූපා කුමාරිකා අහොසි, තං මාතාපිතරො සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්සපරිමතලෙ පරිවාසෙසුං. තෙපි බො බ්‍රාහ්මණා “සවෙ ඉධ ඵවරූපා කුමාරිකා හවිස්සති, ඉමං දිස්වා ‘අයං අසුකස්ස කුලස්ස ධිතා විය අහිරූපා’ති වක්ඛන්ති”ති තං සුවණ්ණරූපකං තිත්ථමග්ගෙ යපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු.

අප්පඤ්ඤා කුමාරිකාය ධාතී තං කුමාරිකං න්භාපෙත්වා සයම්පි න්භායිතුකාමා
 හුත්වා තිත්ථං ආගතා තං රූපකං දිස්වා “ධිතා මෙ”ති සඤ්ඤාය “දුබ්බිනීතාසි,
 ඉදානෙවාහං න්භාපෙත්වා නික්ඛන්තා, ත්වං මයා පුරෙතරං ඉධාගතාසී”ති හත්ථෙන
 පහරිත්වා ථද්ධිභාවඤ්ඤෙව නිබ්බිකාරතඤ්ඤෙව ඤත්වා “අහං මෙ, ධිතාති
 සඤ්ඤමකාසිං, කිං නාමෙත”න්ති ආහ. අප් නං තෙ බ්‍රාහ්මණා “ඵවරූපා තෙ, අම්ම,
 ධිතා”ති පුච්ඡංසු. අයං මම ධිතු සන්තිකෙ කිං අග්ගතීති? තෙන හි තෙ ධිතරං
 අම්මාකං දස්සෙහීති. සා තෙහි සද්ධිං ගෙහං ගන්ත්වා සාමිකානං ආරොවෙසී. තෙ
 බ්‍රාහ්මණෙහි සද්ධිං කතපට්ඨමොදනා ධිතරං ඔතාරෙත්වා හෙට්ඨාපාසාදෙ
 සුවණ්ණරූපකස්ස සන්තිකෙ ය්පෙසුං. සුවණ්ණරූපකං නිස්පහං අහොසී, කුමාරිකා
 සප්පහා අහොසී. බ්‍රාහ්මණා තං තෙසං දත්වා කුමාරිකං පට්ඨිභාපෙත්වා ගන්ත්වා
 අනිත්ථිගන්ධකුමාරස්ස මාතාපිතුනං ආරොවයිංසු. තෙ තුට්ඨමානසා “ගච්ඡට්, නං
 සීසං ආනෙථා”ති මහන්තෙන සක්කාරෙන පහිණිංසු.

කුමාරොපි තං පවත්තිං සුත්වා “කඤ්චනරූපතොපි කිර අභිරූපතරා දාරිකා
 අත්ථී”ති සවනවසෙතෙව සිනෙහං උප්පාදෙත්වා “සීසං ආනෙත්තු”ති ආහ. සාපි
 බො යානං ආරොපෙත්වා ආනීයමානා අතිසුබ්‍රමාලතාය යානුග්ගාතෙන
 සමුප්පාදිතවාතරොගා අන්තරාමග්ගෙයෙව කාලමකාසී. කුමාරොපි “ආගතා”ති
 නිරන්තරං පුච්ඡති, තස්ස අතිසිනෙහෙන පුච්ඡන්තස්ස සහසාව අනාරොවෙත්වා
 කතිපාහං වික්ඛෙපං කත්වා තමත්ථං ආරොවයිංසු. සො “තථාරූපාය නාම ඉත්ථීයා
 සද්ධිං සමාගමං නාලත්ථ”න්ති උප්පන්තදොමනස්සො පබ්බතෙන විය
 සොකදුක්ඛෙන අප්ප්කොත්ථංවො අහොසී. සත්ථා තස්සුපනිස්සයං දිස්වා පිණ්ඩාය
 වරන්තො තං ගෙහද්වාරං අගමාසී. අප්පඤ්ඤා මාතාපිතරො සත්ථාරං අන්තොගෙහං
 පවෙසෙත්වා සක්කච්චං පරිවිසිංසු. සත්ථා හත්තකිච්චාවසානෙ “කහං
 අනිත්ථිගන්ධකුමාරො”ති පුච්ඡී. “ඵසො, හන්තෙ, ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා
 අන්තොගබ්බෙන නිසින්තො”ති. “පක්කොසථ න”න්ති. සො ආගන්ත්වා සත්ථාරං
 වන්දිත්වා ඵකමන්තං නිසීදි. සත්ථා “කිං නු බො, කුමාර, බලවසොකො
 උප්පන්තො”ති චුත්තෙ, “ආම, හන්තෙ, ‘ඵවරූපා නාම ඉත්ථී අන්තරාමග්ගෙ
 කාලකතා’ති සුත්වා බලවසොකො උප්පන්තො, හත්තම්පි මෙ නච්ඡාදෙතී”ති. අප්
 නං සත්ථා “ජානාසී පන ත්වං, කුමාර, කිං තෙ නිස්සාය සොකො උප්පන්තො”ති?
 “න ජානාමි, හන්තෙ”ති. “කාමං නිස්සාය, කුමාර, බලවසොකො උප්පන්තො,
 සොකො වා භයං වා කාමං නිස්සාය උප්පජ්ජති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

215.

“කාමතො ජායතී සොකො, කාමතො ජායතී භයං;
 කාමතො විප්පමුත්තස්ස, නත්ථී සොකො කුතො භය”න්ති.

තත්ථ කාමතොති වත්ථුකාමකිලෙසකාමතො, දුට්ඨම්පෙනං කාමං නිස්සායාති
 අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ අනිත්ථිගන්ධකුමාරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති.

අනිත්ථිගන්ධකුමාරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඤ්ඤතරමාභ්මණවත්ථු

තණ්හාය ජායතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං මාභ්මණං ආරබ්භ කටෙසි.

සො කිර මිච්ඡාදිට්ඨිකො එකදිවසං නදීතීරං ගන්ත්වා ඛෙත්තං සොධෙති. සත්ථා තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. සො සත්ථාරං දිස්වාපි සාම්චිකම්මං අකත්වා තුණ්හි අහොසි. අථ නං සත්ථා පුරෙතරං ආලපිත්වා, “මාභ්මණ, කිං කරොසි”ති ආහ. “ඛෙත්තං, හො ගොතම, සොධෙමි”ති. සත්ථා එත්තකමෙව වත්වා ගතො. පුනදිවසෙපි තස්ස ඛෙත්තං කසිතුං ආගතස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, “මාභ්මණ, කිං කරොසි”ති පුච්ඡිත්වා “ඛෙත්තං කසාමි, හො ගොතමා”ති සුත්වා පක්කාමි. පුනදිවසාදීපුපි තටෙව ගන්ත්වා පුච්ඡිත්වා, “හො ගොතම, ඛෙත්තං වපාමි නිද්දෙමි රක්ඛාමි”ති සුත්වා පක්කාමි. අථ නං එකදිවසං මාභ්මණො ආහ – “හො ගොතම, ත්වං මම ඛෙත්තසොධනදිවසතො පට්ඨාය ආගතො. සචෙ මෙ සස්සං සම්පජ්ජිස්සති, තුය්හමපි සංවිහාගං කරිස්සාමි, තුය්හං අදත්වා සයං න ඛාදිස්සාමි, ඉතො දානි පට්ඨාය ත්වං මම සහායො”ති.

අථස්ස අපරෙත සමයෙන සස්සං සම්පජ්ජී, තස්ස “සම්පන්නං මෙ සස්සං, ස්චෙ දානි ලායාපෙස්සාමි”ති ලායනත්ථං කත්තබ්බකිච්චස්ස රත්තිං මහාමෙසො වස්සිත්වා සබ්බං සස්සං හරි, ඛෙත්තං තච්ඡෙත්වා ය්පිතසදිසං අහොසි. සත්ථා පන පයමදිවසංයෙව “තං සස්සං න සම්පජ්ජිස්සති”ති අඤ්ඤාසි. මාභ්මණො පාතොව “ඛෙත්තං ඔලොකෙස්සාමි”ති ගතො තුච්ඡං ඛෙත්තං දිස්වා උප්පන්නබලවසොකො වින්තෙසි – “සමණො ගොතමො මම ඛෙත්තසොධනකාලතො පට්ඨාය ආගතො, අහමපි නං ‘ඉමස්මිං සස්සෙ නිප්ඵන්තො තුය්හමපි සංවිහාගං කරිස්සාමි, තුය්හං අදත්වා සයං න ඛාදිස්සාමි, ඉතො පට්ඨාය දානි ත්වං මම සහායො’ති අවචං. සොපි මෙ මනාරථො මත්ථකං න පාපුණි”ති ආහාරූපච්ඡෙදං කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජී. අථස්ස සත්ථා ගෙහද්වාරං අගමාසි. සො සත්ථු ආගමනං සුත්වා “සහායං මෙ ආනෙත්වා ඉධ නිසීදාපෙථා”ති ආහ. පරිජනො තථා අකාසි. සත්ථා නිසීදිත්වා “කහං මාභ්මණො”ති පුච්ඡිත්වා “ගබ්භෙ නිපන්නො”ති චුත්තෙ “පක්කොසථ න”න්ති පක්කොසාපෙත්වා ආගන්ත්වා එකමන්තං නිසින්තං ආහ “කිං, මාභ්මණො”ති? හො ගොතම, තුමිහෙ මම ඛෙත්තසොධනදිවසතො පට්ඨාය ආගතා, අහමපි “සස්සෙ නිප්ඵන්තො තුමිහාකං සංවිහාගං කරිස්සාමි”ති අවචං. සො මෙ මනාරථො අනිප්ඵන්තො, තෙන මෙ සොකො උප්පන්නො, හත්තමිපි මෙ නච්ඡාදෙතීති. අථ නං සත්ථා “ජානාසි පන, මාභ්මණ, කිං තෙ නිස්සාය සොකො උප්පන්නො”ති පුච්ඡිත්වා “න ජානාමි, හො ගොතම, ත්වං පන ජානාසි”ති චුත්තෙ, “ආම, මාභ්මණ, උප්පජ්ජමානො සොකො වා හයං වා තණ්හං නිස්සාය උප්පජ්ජති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

216.

“තණ්හාය ජායතී සොකො, තණ්හාය ජායතී භයං;
තණ්හාය විප්පමුත්තස්ස, නත්ථි සොකො කුතො භය”න්ති.

තත්ථ තණ්හායාති ඡද්චාරිකාය තණ්හාය, එතං තණ්හං නිස්සාය උප්පජ්ජතිති
අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨතීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පඤ්චසතදාරකවත්ථු

සීලදස්සනසම්පන්නන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඨවනෙ විහරන්තො
අන්තරාමග්ගෙ පඤ්චසතදාරකෙ ආරබ්භ කට්ඨසි.

එකදිවසඤ්ඤා සත්ථා අසීතිමහාපෙරෙහි සද්ධිං පඤ්චසතභික්ඛුපරිචාරො
රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකස්මිං ඡණ්දිවසෙ පඤ්චසතෙ දාරකෙ පුච්චපච්ඡියො
උක්ඛිපාපෙත්වා නගරා නික්ඛම්ම උය්‍යානං ගච්ඡන්තෙ අද්දස. තෙපි සත්ථාරං
වන්දිත්වා පක්කම්ඤ්ඤ, තෙ එකං භික්ඛුම්පි “පුචං ගණ්හථා”ති න වදිංසු. සත්ථා
තෙසං ගතකාලෙ භික්ඛු ආහ – “බාදිස්සථ, භික්ඛවෙ, පුචෙ”ති. “කහං භන්තෙ,
පුචා”ති? “කිං න පස්සථ තෙ දාරකෙ පුච්චපච්ඡියො උක්ඛිපාපෙත්වා
අතික්කන්තෙ”ති? “භන්තෙ, එවරූපා නාම දාරකා කස්සචි පුචං න දෙන්ති”ති.
“භික්ඛවෙ, කිඤ්චාපි එතෙ මං වා තුම්හෙ වා පුචෙහි න නිමන්තයිංසු, පුච්චසාමිකො
පන භික්ඛු පච්ඡන්තො ආගච්ඡති, පුචෙ බාදිත්වා ව ගන්තුං වට්ටති”ති. බුද්ධානඤ්ඤා
එකපුග්ගලෙපි ඉස්සා වා දොසො වා නත්ථි, තස්මා ඉමං වත්ථා භික්ඛුසඤ්ඤා ආදාය
එකස්මිං රුක්ඛමුලෙ ඡායාය නිසීදි. දාරකා මහාකස්සපත්ථෙරං පච්ඡන්තො
ආගච්ඡන්තං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහා පිතිවෙගෙන පරිපුණ්ණසරීරා හුත්වා පච්ඡියො
ඔතාරෙත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පුචෙ පච්ඡිති සද්ධිංයෙව
උක්ඛිපිත්වා “ගණ්හථ, භන්තෙ”ති ථෙරං වදිංසු. අථ නෙ ථෙරො ආහ – “එස
සත්ථා භික්ඛුසඤ්ඤා ගහෙත්වා රුක්ඛමුලෙ නිසීන්තො, තුම්හාකං දෙය්‍යධම්මං ආදාය
ගන්ත්වා භික්ඛුසඤ්ඤා සංවිහාගං කරොථා”ති. තෙ “සාධු, භන්තෙ”ති
නිවත්තිත්වා ථෙරෙන සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා පුචෙ දත්වා ඔලොකයමානා එකමන්තෙ
යත්වා පරිභොගාවසානෙ උදකං අදංසු. භික්ඛු උජ්ඣායංසු “දාරකෙහි
මුඛොලොකනෙන භික්ඛා දින්නා, සම්මාසම්බුද්ධං වා මහාපෙරෙ වා පුචෙහි
අනාපුච්ඡිත්වා මහාකස්සපත්ථෙරං දිස්වා පච්ඡිති සද්ධිංයෙව ආදාය ආගමිංසු”ති.
සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, “භික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන මහාකස්සපෙන සදිසො භික්ඛු
දෙවමනුස්සානං පියො හොති, තෙ ව තස්ස චතුපච්චියෙන පූජං කරොන්තියෙවා”ති
වත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

217.

“සීලදස්සනසම්පන්නං, ධම්මට්ඨං සච්චවෙදිනං;
අත්තනො කම්ම කුබ්බානං, තං ජනො කුරුතෙ පිය” න්ති.

තත්ථ සීලදස්සනසම්පන්නන්ති චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන චෙව
මග්ගඵලසම්පයුත්තෙන ච සම්මාදස්සනෙන සම්පන්නං. ධම්මට්ඨන්ති
නචවිධලොකුත්තරධම්මෙ යීතං, සච්ඡිකතලොකුත්තරධම්මන්ති අත්ථො.
සච්චවෙදිනන්ති චතුන්නං සච්චානං සොළසභාකාරෙහි සච්ඡිකතත්තා
සච්චඤාණෙන සච්චවෙදිනං. අත්තනො කම්ම කුබ්බානන්ති අත්තනො කම්මං නාම
තිස්සො සික්ඛා, තා පුරයමානන්ති අත්ථො. තං ජනොති තං පුග්ගලං
ලොකියමහාජනො පියං කරොති, දට්ඨුකාමො චන්දිතුකාමො පච්චයෙන
පුප්පතුකාමො භොතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ දාරකා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසුති.

පඤ්චසතදාරකචත්ථු සත්තමං.

8. එකඅනාගාමීත්ථෙරචත්ථු

ජන්දජාතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකං
අනාගාමීත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකදිවසඤ්ඤා නං ථෙරං සද්ධිවිහාරිකා පුච්ඡිංසු – “අත්ථි පන වො, භන්තෙ,
විසෙසාධිගමො” ති. ථෙරො “අනාගාමීඵලං නාම ගහට්ඨාපි පාපුණන්ති, අරහත්තං
පත්තකාලෙයෙව තෙහි සද්ධිං කථෙස්සාමී” ති හරායමානො කිඤ්චි අකථෙත්ථාවා
කාලකතො සුද්ධාවාසදෙවලොකෙ නිබ්බන්ති. අථස්ස සද්ධිවිහාරිකා රොදිත්ථා
පරිදෙවිත්ථා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්ථා සත්ථාරං චන්දිත්ථා රොදන්තාව එකමන්තං
නිසීදිංසු. අථ තෙ සත්ථා “කිං, භික්ඛවෙ, රොදථා” ති ආහ. “උපජ්ඣායො නො,
භන්තෙ, කාලකතො” ති. “භොතු, භික්ඛවෙ, මා චිත්තයිත්ථ, ධූවධම්මො
නාමෙසො” ති? “ආම, භන්තෙ, මයම්පි ජානාම, අපිව මයං උපජ්ඣායං
විසෙසාධිගමං පුච්ඡිමිහා, සො කිඤ්චි අකථෙත්ථාවා කාලකතො, තෙනම්හ
දුක්ඛිතා” ති. සත්ථා, “භික්ඛවෙ, මා චිත්තයිත්ථ, උපජ්ඣායෙන වො අනාගාමීඵලං
පත්තං, සො ‘ගිහීපෙනං පාපුණන්ති, අරහත්තං පත්ථාවා තෙසං කථෙස්සාමී’ ති
හරායන්තො තුම්භාකං කිඤ්චි අකථෙත්ථා කාලං කත්ථා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බන්තො,
අස්සාසථ, භික්ඛවෙ, උපජ්ඣායො වො කාමෙසු අප්පට්ඨිද්ධචිත්තතං පත්තො” ති
චත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

218.

“ජන්දජාතො අනක්ඛාතෙ, මනසා ච ඵුට්ඨා සියා;
කාමෙසු ච අප්පට්ඨිද්ධචිත්තො, උද්ධංසොතොති වුච්චති” ති.

තත්ථ ඡන්දජාතොති කත්තුකාමතාවසෙන ජාතජන්දො උස්සාහපත්තො.
 අනක්ඛාතෙති නිබ්බානෙ. තඤ්ඤි “අසුකෙන කතං වා නිලාදීසු එවරුපං වා”ති
 අවත්තබ්බතාය අනක්ඛාතං නාම. මනසා ව පුටො සියාති හෙට්ඨිමෙහි තිහි
 මග්ගඵලවිත්තෙහි පුටො පූරිතො භවෙය්‍යා. අප්පට්ඨද්ධවිත්තොති
 අනාගාමිමග්ගවසෙන කාමෙසු අප්පට්ඨද්ධවිත්තො. උද්ධංසොතොති එවරුපො
 හික්ඛු අවිහෙසු නිබ්බත්තිත්වා තතො පට්ඨාය පටිසන්ධිවසෙන අකනිට්ඨං
 ගච්ඡන්තො උද්ධංසොතොති වුව්චති, තාදිසො වො උපජ්ඣායොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ හික්ඛු අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා
 ධම්මදෙසනා අහොසිති.

එකඅනාගාමිත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. නන්දියවත්ථු

වීරජ්ජවාසිත්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඉසිපතනෙ විහරන්තො නන්දියං
 ආරබ්භ කටෙසි.

බාරාණසියං කිර සද්ධාසම්පන්නස්ස කුලස්ස නන්දියො නාම පුත්තො අහොසි,
 සො මාතාපිතූනං අනුරුපො සද්ධාසම්පන්නො සඬ්ඝුපට්ඨාකො අහොසි. අට්ඨස්ස
 මාතාපිතරො වයජ්ජත්තකාලෙ සම්මුඛගෙහතො මාතුලධීතරං රෙවතිං නාම
 ආනෙතුකාමා අහෙසුං. සා පන අස්සද්ධා අදානසීලා, නන්දියො තං න ඉච්ඡි. අට්ඨස්ස
 මාතා රෙවතිං ආහ – “අම්ම, ත්වං ඉමස්මිං ගෙහෙ හික්ඛුසඬ්ඝස්ස නිසජ්ජනට්ඨානං
 උපලිම්පිත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙහි, ආධාරකෙ යපෙහි, හික්ඛුනං ආගතකාලෙ
 පත්තං ගහෙත්වා නිසීදාපෙත්වා ධම්මිකරණෙන පාතීයං පරිස්සාවෙත්වා
 භුත්තකාලෙ පත්තෙ ධොව, එවං මෙ පුත්තස්ස ආරාධිතා භවිස්සසී”ති. සා තථා
 අකාසි. අට්ඨ නං “ඔවාදක්ඛමා ජාතා”ති පුත්තස්ස ආරොචෙත්වා තෙන සාධුති
 සම්පට්ඨිතෙ දිවසං යපෙත්වා ආවාහං කරිංසු.

අට්ඨ නං නන්දියො ආහ – “සවෙ හික්ඛුසඬ්ඝඤ්ච මාතාපිතරො ව මෙ
 උපට්ඨහිස්සසි, එවං ඉමස්මිං ගෙහෙ වසිතුං ලභිස්සසි, අප්පමත්තා හොහී”ති. සා
 “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා කතිපාහං සද්ධා විය හුත්වා හත්තාරං උපට්ඨහන්ති ද්වෙ
 පුත්තෙ විජායි. නන්දියස්සාපි මාතාපිතරො කාලමකංසු, ගෙහෙ සබ්බිස්සරියං
 තස්සායෙව අහොසි. නන්දියොපි මාතාපිතූනං කාලකිරියතො පට්ඨාය මහාදානපති
 හුත්වා හික්ඛුසඬ්ඝස්ස දානං පට්ඨපෙසි. කපණද්ධිකාදීනම්පි ගෙහද්වාරෙ පාකවත්තං
 පට්ඨපෙසි. සො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ආවාසදානෙ ආනිසංසං
 සල්ලක්ඛෙත්වා ඉසිපතනෙ මහාවිහාරෙ චතුහි ගබ්බෙහි පටිමණ්ඩිතං චතුසාලං
 කාරෙත්වා මඤ්චපීඨාදීනි අත්ථරාපෙත්වා තං ආවාසං නිය්‍යාදෙන්තො
 බුද්ධජ්ජමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඝස්ස දානං දත්වා තථාගතස්ස දක්ඛිණොදකං අදාසි. සත්ථු
 හත්ථෙ දක්ඛිණොදකපතිට්ඨානෙන සද්ධිංයෙව තාවතිංසදෙවලොකෙ සබ්බදිසාසු

ද්වාදසයොජනිකො උද්ධං යොජනසතුබ්බෙධො සත්තරතනමයො
නාරිගණසම්පන්නො දිබ්බපාසාදො උග්ගච්ඡි.

අටෙකදිවසෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො දෙවචාරිකං ගන්ත්වා තස්ස
පාසාදස්ස අවිදුරෙ යිතො අත්තනො සන්තිකෙ ආගතෙ දෙවපුත්තෙ පුච්ඡි –
“කස්සෙසො අච්ඡරාගණපරිවුතො දිබ්බපාසාදො නිබ්බත්තො” ති. අටස්ස
දෙවපුත්තා විමානසාමිකං ආචික්ඛන්තා ආහංසු – “හත්තෙ, යෙන නන්දියෙන නාම
ගහපතිපුත්තෙන ඉසිපතෙන සත්ථු විහාරං කාරෙත්වා දිත්තො, තස්සත්ථාය එතං
විමානං නිබ්බත්ත” ති. අච්ඡරාසඬ්ඨෙසොපි නං දිස්වා පාසාදතො ඔරොහිත්වා ආහ –
“හත්තෙ, මයං ‘නන්දියස්ස පරිචාරිකා හවිස්සාමා’ ති ඉධ නිබ්බත්තා, තං පත
අපස්සන්ති අතිවිය උක්කණ්ඨිතමහා, මත්තිකපාතිං හින්දිත්වා සුවණ්ණපාතිගහණං
විය මනුස්සසම්පත්තිං ජහිත්වා දිබ්බසම්පත්තිගහණං, ඉධාගමනත්ථාය නං
වදෙය්‍යාමා” ති. ථෙරො තතො ආගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඬ්ඨකමිත්වා පුච්ඡි –
“නිබ්බත්තති නු ඛො, හත්තෙ, මනුස්සලොකෙ යිතානංයෙව කතකල්‍යාණානං
දිබ්බසම්පත්ති” ති. “මොග්ගල්ලාන, නනු තෙ දෙවලොකෙ නන්දියස්ස නිබ්බත්තා
දිබ්බසම්පත්ති සාමං දිට්ඨා, කස්මා මං පුච්ඡසි” ති. “එවං, හත්තෙ, නිබ්බත්තති” ති.

අට නං සත්ථා “මොග්ගල්ලානං කිං නාමෙතං කථෙසි. යථා හි චිරජ්ජවුට්ඨං
පුත්තං වා හාතරං වා විජ්ජවාසතො ආගච්ඡන්තං ගාමද්වාරෙ යිතො කොච්ඡෙව
දිස්වා වෙගෙන ගෙහං ආගන්ත්වා ‘අසුකො නාම ආගතො’ ති ආරොචෙය්‍ය, අටස්ස
ඤාතකා හට්ඨපහට්ඨා වෙගෙන නික්ඛමිත්වා ‘ආගතොසි, තාත, අරොගොසි,
තාතා’ ති තං අභිනන්දෙය්‍යං, එවමෙව ඉධ කතකල්‍යාණං ඉත්ථිං වා පුරිසං වා ඉමං
ලොකං ජහිත්වා පරලොකං ගතං දසවිධං දිබ්බපණ්ණාකාරං ආදාය ‘අහං පුරතො,
අහං පුරතො’ ති පච්චුග්ගන්ත්වා දෙවතා අභිනන්දන්ති” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

219.

“චිරජ්ජවාසිං පුරිසං, දුරතො සොත්ථිමාගතං;
ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා ව, අභිනන්දන්ති ආගතං.

220.

“තථෙව කතපුඤ්ඤමිපි, අස්මා ලොකා පරං ගතං;
පුඤ්ඤාති පටිගණ්හන්ති, පියං ඤාතීව ආගත” ති.

තත්ථ චිරජ්ජවාසින්ති චිරජ්ජවුට්ඨං. දුරතො සොත්ථිමාගතන්ති වණ්ණජ්ජං වා
රාජපොරිසං වා කත්වා ලද්ධලාභං නිජ්ජන්තසම්පත්තිං අනුපද්දවෙන දුරට්ඨානතො
ආගතං. ඤාතිමිත්තා සුහජ්ජා වාති කුලසම්බන්ධවසෙන ඤාතී ව සන්දිට්ඨාදිභාවෙන
මිත්තා ව සුහදයභාවෙන සුහජ්ජා ව. අභිනන්දන්ති ආගතන්ති නං දිස්වා ආගතන්ති
වචනමත්තෙන වා අඤ්ජලිකරණමත්තෙන වා ගෙහසම්පත්තං පත
නානජ්ජකාරපණ්ණාකාරාභිභරණවසෙන අභිනන්දන්ති. තථෙවාති
තෙනෙවාකාරෙන කතපුඤ්ඤමිපි පුග්ගලං ඉමස්මා ලොකා පරලොකං ගතං දිබ්බං.

ආයුර්වේදය සඳහා පිළිගැනීම, දිව්‍ය රූප ස්වරූපයන්ගේ ස්වභාවයන්හි ඉමං
දසවිධං පණ්ණාසාරං ආදාය මාතෘපිත්‍රවිධානෙ යිතානි පුඤ්ඤානි අභිනන්දන්තානි
පටිග්ගණ්හන්ති. පියං ඤාතීවානි ඉධලොකෙ පියඤාතකං ආගතං සෙසඤාතකා
වියානි අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

නන්දියවත්ථු නවමං.

පියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සොළසමො වග්ගො.

17. කොධවග්ගො

1. රොහිනීඛත්තියකඤ්ඤාවත්ථු

කොධං ජහෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා නිග්‍රොධාරාමෙ විහරන්තො රොහිනිං
නාම ඛත්තියකඤ්ඤං ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිං කිර සමයෙ ආයස්මා අනුරුද්ධො පඤ්චසතෙහි හික්ඛුහි සද්ධිං
කපිලවත්ථුං අගමාසි. අට්ඨස්ස ඤාතකා “ථෙරො ආගතො”ති සුත්වා ථෙරස්ස
සන්තිකං අගමංසු යපෙත්වා රොහිනිං නාම ථෙරස්ස හගිනිං. ථෙරො ඤාතකෙ පුච්ඡි
“කහං, රොහිනී”ති? “ගෙහෙ, හන්තෙ”ති. “කස්මා ඉධ නාගතා”ති? “සරීරෙ
තස්සා ඡවිරොගො උප්පන්නොති ලජ්ජාය නාගතා, හන්තෙ”ති. ථෙරො
“පක්කොසථ න”න්ති පක්කොසාපෙත්වා පටකඤ්චුකං පටිමුඤ්චිත්වා ආගතං
එවමාහ – “රොහිනි, කස්මා නාගතාසී”ති? “සරීරෙ මෙ, හන්තෙ, ඡවිරොගො
උප්පන්නො, තස්මා ලජ්ජාය නාගතාමිහී”ති. “කිං පන තෙ පුඤ්ඤං කාතුං න
වට්ටති”ති? “කිං කරොමි, හන්තෙ”ති? “ආසනසාලං කාරෙහි”ති. “කිං
ගහෙත්වා”ති? “කිං තෙ පසාධනභණ්ඩකං නත්ථී”ති? “අත්ථී, හන්තෙ”ති. “කිං
මුල”න්ති? “දසසහස්සමුලං හවිස්සතී”ති. “තෙන හි තං විස්සජ්ජෙත්වා ආසනසාලං
කාරෙහි”ති. “කො මෙ, හන්තෙ, කාරෙස්සතී”ති? ථෙරො සමීපෙ යිතඤාතකෙ
ඔලොකෙත්වා “තුම්භාකං භාරො භොතු”ති ආහ. “තුම්භෙ පන, හන්තෙ, කිං
කරිස්සථා”ති? “අහමපි ඉධෙව හවිස්සාමි”ති. “තෙන හි එතිස්සා දබ්බසම්භාරෙ
ආහරථා”ති. තෙ “සාධු, හන්තෙ”ති ආහරිංසු.

ථෙරො ආසනසාලං සංවිදහන්තො රොහිනිං ආහ – “ද්විභූමිකං ආසනසාලං
කාරෙත්වා උපරි පදරානං දින්නකාලතො පටියාය හෙටියාසාලං නිබද්ධං
සම්මජ්ජිත්වා ආසනානි පඤ්ඤාපෙහි, නිබද්ධං පානීයසට්ඨෙ උපටියාපෙහී”ති. සා
“සාධු, හන්තෙ”ති පසාධනභණ්ඩකං විස්සජ්ජෙත්වා ද්විභූමිකආසනසාලං
කාරෙත්වා උපරි පදරානං දින්නකාලතො පටියාය හෙටියාසාලං සම්මජ්ජනාදීනි

අකාසි. නිබද්ධං භික්ඛු නිසීදන්ති. අට්ඨස්සා ආසනසාලං සම්මජ්ජන්තියාව ඡට්ඨරොගො මිලායි. සා ආසනසාලාය නිට්ඨිතාය බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසංඝං නිමන්තෙත්වා ආසනසාලං පුරෙත්වා නිසින්තස්ස බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසංඝස්ස පණ්ණිකං බාදනීයං භොජනීයං අදාසි. සත්ථා කතහත්තකිච්චො “කස්සෙතං දාන”න්ති පුච්ඡි. “භගිනියා මෙ, භත්තෙ, රොහිතියා”ති. “සා පන කහ”න්ති? “ගෙහෙ, භත්තෙ”ති. “පක්කොසට්ඨන”න්ති? සා ආගන්තුං න ඉච්ඡි. අට්ඨනං සත්ථා අනිච්ඡමානම්පි පක්කොසාපෙසියෙව. ආගන්ත්වා ච පන වන්දිත්වා නිසින්තං ආහ – “රොහිනි, කස්මා නාගමිත්ථා”ති? “සරීරෙ මෙ, භත්තෙ, ඡට්ඨරොගො අත්ථි, තෙන ලජ්ජමානා නාගතාමිහි”ති. “ජානාසි පන කිං තෙ නිස්සාය එස උජ්ජන්තො”ති? “න ජානාමි, භත්තෙ”ති. “තච කොධං නිස්සාය උජ්ජන්තො එසො”ති. “කිං පන මෙ, භත්තෙ, කත”න්ති? “තෙන හි සුභාහි”ති. අට්ඨස්සා සත්ථා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ බාරාණසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී එකිස්සා රඤ්ඤො නාටකිත්ථියා ආසාතං බන්ධිත්වා “දුක්ඛමස්සා උජ්ජාදෙස්සාමි”ති වින්තෙත්වා මහාකච්ඡුඵලානි ආහරාපෙත්වා තං නාටකිත්ථිං අත්තන්තො සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා යථා සා න ජානාති, එවමස්සා සයනෙ වෙච පාවාරකොජවාදීනඤ්ච අත්තරෙසු කච්ඡුචුණ්ණානි ධ්වජාපෙසි, කෙළිං කුරුමානා විය තස්සා සරීරෙපි ඔකිරි. තං බණ්ණංයෙව තස්සා සරීරං උජ්ජක්කුජ්ජක්කං ගණ්ඩාගණ්ඩජාතං අහොසි. සා කණ්ඩුවන්ති ගන්ත්වා සයනෙ නිපජ්ජි, තත්ත්වස්සා කච්ඡුචුණ්ණෙහි බාදියමානාය බරතරා වෙදනා උජ්ජජ්ජි. තදා අග්ගමහෙසී රොහිනී අහොසිති.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා, “රොහිනි, තදා තයාවෙනං කම්මං කතං. අජ්ජමත්තකොපි හි කොධො වා ඉස්සා වා කාතුං න යුත්තරුපො ඵවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

221.

“කොධං ජහෙ විජ්ජජහෙය්‍ය මානං,
සංයොජනං සබ්බමතික්කමෙය්‍ය;
තං නාමරූපස්මිම්සජ්ජමානං,
අකිඤ්චනං නානුපතන්ති දුක්ඛා”ති.

තත්ථ කොධන්ති සබ්බාකාරම්පි කොධං නව්විධම්පි මානං ජහෙය්‍ය. සංයොජනන්ති කාමරාගසංයොජනාදිකං දසවිධම්පි සබ්බසංයොජනං අතික්කමෙය්‍ය. අසජ්ජමානන්ති අලග්ගමානං. යො හි “මම රූපං මම වෙදනා”තිආදිනා නයෙන නාමරූපං පටිග්ගණ්හාති, තස්මිඤ්ච භිජ්ජමානෙ සොචති විහඤ්ඤති, අයං නාමරූපස්මිම්සජ්ජති නාම. ඵවං අග්ගණ්හන්තො අවිහඤ්ඤන්තො න සජ්ජති නාම. තං පුග්ගලං ඵවං අසජ්ජමානං රාගාදීනං අභාවෙන අකිඤ්චනං දුක්ඛා නාම නානුපතන්තිති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිකා. රොහිනීපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා, තඬ්ඬණඤ්ඤෙවස්සා සරීරං සුවණ්ණවණ්ණං අහොසි.

සා තනො වුතා තාවතිංසභවනෙ චතුත්තං දෙවපුත්තානං සීමන්තරෙ නිබ්බත්තිත්වා පාසාදිකා රූපසොභග්ගප්පත්තා අහොසි. චත්තාරොපි දෙවපුත්තා තං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහො භුත්වා “මම සීමාය අත්තො නිබ්බත්තා, මම සීමාය අත්තො නිබ්බත්තා”ති විවදන්තා සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, “දෙව, ඉමං නො නිස්සාය අඬ්ඬො උප්පන්නො, තං විනිවිජ්ජාපා”ති ආභංසු. සක්කොපි තං ඔලොකෙත්වා උප්පන්නසිනෙහො භුත්වා එවමාහ – “ඉමාය වො දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය කථං චිත්තානි උප්පන්නානි”ති. අටෙකො ආභ – “මම තාව උප්පන්නචිත්තං සඬ්ගාමහෙරි විය සන්තිසිද්ධිං නාසක්ඛි”ති. දුතියො “මම චිත්තං පබ්බතනදි විය සිසං පචත්තතියෙවා”ති. තතියො “මම ඉමිස්සා දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය කක්කටස්ස විය අක්ඛිනි නික්ඛමිංසු”ති. චතුත්තො “මම චිත්තං චෙතියෙ උස්සාපිතධජො විය නිව්චලං යාතුං නාසක්ඛි”ති. අප්ප නො සක්කො ආභ – “තාතා, තුම්භාකං තාව චිත්තානි පසය්හරූපානි, අභං පන ඉමං ලහන්තො ජීවිස්සාමි, අලහන්තස්ස මෙ මරණං භවිස්සති”ති. දෙවපුත්තා, “මහාරාජ, තුම්භාකං මරණෙන අත්තො නත්ථි”ති තං සක්කස්ස විස්සජ්ජෙත්වා පක්කමිංසු. සා සක්කස්ස පියා අහොසි මනාපා. “අසුකකිලං නාම ගච්ඡාමා”ති චුත්තෙ සක්කො තස්සා වචනං පටික්ඛිපිතුං නාසක්ඛිති.

රොහිතීබ්බත්තියකඤ්ඤාවත්ථු පයමං.

2. අඤ්ඤතරභික්ඛුවත්ථු

යො වෙ උප්පතිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අග්ගාලවෙ චෙතියෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආරඬ්භ කටෙසි.

සත්ථාරා හි භික්ඛුසඬ්ඝස්ස සෙනාසනෙ අනුඤ්ඤාතෙ රාජගහසෙට්ඨිආදීහි සෙනාසනෙසු කරියමානෙසු එකො ආලවිකො භික්ඛු අත්තනො සෙනාසනං කරොන්තො එකං මනාපරුක්ඛං දිස්වා ඡින්දිතුං ආරභි. තත්ථ පන නිබ්බත්තා එකා තරුණපුත්තා දෙවතා පුත්තං අඬ්ඬකොදාය යිතා යාචි “මා මෙ, සාමි, විමානං ඡින්දි, න සක්ඛිස්සාමි පුත්තං ආදාය අනාචාසා විවරිතු”න්ති. සො “අභං අඤ්ඤත්ථ ඊදිසං රුක්ඛං න ලභිස්සාමි”ති තස්සා වචනං නාදිසි. සා “ඉමමිපි තාව දාරකං ඔලොකෙත්වා ඔරමිස්සති”ති පුත්තං රුක්ඛසාඛාය යටෙසි. සොපි භික්ඛු උක්ඛිපිතං එරසුං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො දාරකස්ස බාහුං ඡින්දි, දෙවතා උප්පන්නබලවකොධා “පහරිත්වා නං මාරෙස්සාමි”ති උහො භත්තෙ උක්ඛිපිත්වා එවං තාව චිත්තෙසි – “අයං භික්ඛු සීලවා. සවාහං ඉමං මාරෙස්සාමි, නිරයගාමිනී භවිස්සාමි. සෙසදෙවතාපි අත්තනො රුක්ඛං ඡින්දන්තෙ භික්ඛු දිස්වා ‘අසුකදෙවතාය එවං නාම මාරිතො භික්ඛු’ති මං පමාණං කත්වා භික්ඛු මාරෙස්සන්ති. අයඤ්ච සසාමිකො භික්ඛු, සාමිකස්සෙව නං කටෙස්සාමි”ති උක්ඛිත්තභත්තෙ අපනෙත්වා රොදමානා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අප්ප නං සත්ථා “කිං දෙවතෙ”ති ආභ. සා, “භන්තෙ, තුම්භාකං මෙ සාවකෙන ඉදං නාම කතං,

අහම්පි නං මාරෙතුකාමා හුත්වා ඉදං නාම චින්තෙන්වා අමාරෙන්වා ඉධාගතා”ති සබ්බං තං පචන්තිං චිත්ථාරතො ආරොවෙසී.

සත්ථා තං සුත්වා “සාධු, සාධු දෙවතෙ, සාධු තෙ කතං එවං උග්ගතං කොපං භන්තං රථං විය නිග්ගණ්හමානායා”ති චත්වා ඉමං ගාථමාහ –

222.

“යො වෙ උප්පතිතං කොධං, රථං භන්තං ව වාරයෙ;
තමහං සාරථීං බුමි, රස්මිග්ගාහො ඉතරො ජනො”ති.

තත්ථ උප්පතිතන්ති උප්පන්නං. රථං භන්තං වාති යථා නාම ඡෙකො සාරථී අතිවෙගෙන ධාවන්තං රථං නිග්ගණ්හිත්වා යථිච්ඡකං යපෙනි, එවං යො පුග්ගලො උප්පන්නං කොධං වාරයෙ නිග්ගණ්හිතුං සක්කොති. තමහන්ති තං අහං සාරථීං බුමි. ඉතරො ජනොති ඉතරො පන රාජඋපරාජාදීනං රථසාරථීජනො රස්මිග්ගාහො නාම හොති, න උත්තමසාරථීති.

දෙසනාවසානෙ දෙවතා සොනාපන්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

දෙවතා පන සොනාපන්නා හුත්වාපි රොදමානා අට්ඨාසී. අථ නං සත්ථා “කිං දෙවතෙ”ති පුච්ඡිත්වා, “භන්තෙ, විමානං මෙ නට්ඨං, ඉදානි කිං කරිස්සාමි”ති චුත්තෙ, “අලං දෙවතෙ, මා චින්තයි, අහං තෙ විමානං දස්සාමි”ති ඡෙතවතෙ ගන්ධකුටිසමීපෙ පුරිමදිවසෙ චුතදෙවතං එකං රුක්ඛං අපදිසන්නො “අමුකස්මිං ඔකාසෙ රුක්ඛො විචිත්තො, තත්ථ උපගච්ඡා”ති ආහ. සා තත්ථ උපගඤ්ඡී. තතො පට්ඨාය “බුද්ධදත්තියං ඉමස්සා විමාන”න්ති මහෙසක්ඛදෙවතාපි ආගන්ත්වා තං වාලෙතුං නාසක්ඛිංසු. සත්ථා තං අත්ථුප්පත්තිං කත්වා හික්ඛුනං භූතගාමසික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසීති.

අඤ්ඤතරහික්ඛුචත්ථු දුතියං.

3. උත්තරාඋපාසිකාවත්ථු

අක්කොධෙන ජිනෙ කොධන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඵ්වතෙ විහරන්නො උත්තරාය ගෙහෙ කතහත්තකිච්චො උත්තරං උපාසිකං ආරබ්භ කථෙසී.

තත්ත්වයමනුපුබ්බි කථා – රාජගහෙ කිර සුමනසෙට්ඨීං නිස්සාය පුණ්ණො නාම දලිද්දො හති. කත්වා ජීවති. තස්ස භරියා ව උත්තරා නාම ධිතා වාති ද්වෙයෙව ගෙහමානුසකා. අපෙකදිවසං “සත්තාහං නක්ඛත්තං කිලිතබ්බ”න්ති රාජගහෙ සොසනං කරිංසු. තං සුත්වා සුමනසෙට්ඨී පාතොව ආගතං පුණ්ණං ආමන්තෙන්වා, “තාත, අම්භාකං පරිජනො නක්ඛත්තං කිලිතුකාමො, ත්වං කිං නක්ඛත්තං කිලිස්සසී, උදාහු හති කරිස්සසී”ති ආහ. “සාමි, නක්ඛත්තං නාම සධනානං හොති,

මම පන ගෙන ස්වාතන්ත්‍රය යාගුතණ්ඩුලම්පි නත්ථි, කිං මෙ නක්ඛත්තෙන, ගොණෙ
ලහන්තො කසිතුං ගම්ප්පාමි” ති. “තෙන හි ගොණෙ ගණ්හාහි” ති. සො
බලවගොණෙ ව නඩගලඤ්ච ගහෙත්වා, “හද්දෙ, නාගරා නක්ඛත්තං කීළන්ති, අහං
දලිද්දතාය හතිං කාතුං ගම්ප්පාමි, මය්හම්පි තාව අප්ප ද්විගුණං නිවාපං පවිත්වා
හත්තං ආහරෙය්සාසි” ති හරියං වත්වා ඛෙත්තං අගමාසි.

සාරිපුත්තත්ථෙරොපි සත්තාහං නිරොධසමාපන්තො තං දිවසං වුට්ඨාය “කස්ස
නු බො අප්ප මයා සඬගහං කාතුං වට්ටති” ති ඔලොකෙන්තො පුණ්ණං අත්තනො
ඤාණජාලස්ස අත්තො පට්ටියං දිස්වා “සද්ධො නු බො එස, සක්ඛිස්සති වා මෙ
සඬගහං කාතු” න්ති ඔලොකෙන්තො තස්ස සද්ධභාවඤ්ච සඬගහං කාතුං
සමත්ථභාවඤ්ච තප්පව්වයා වස්ස මහාසම්පත්තිපට්ලාහඤ්ච ඤත්වා
පත්තව්වරමාදාය තස්ස කසනට්ඨානං ගන්ත්වා ආවාටතීරෙ එකං ගුම්බං
ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි.

පුණ්ණො ථෙරං දිස්වා ව කසිං යපෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරං වන්දිත්වා
“දන්තකට්ඨෙන අත්ථො හවිස්සති” ති දන්තකට්ඨං කප්පියං කත්වා අදාසි. අප්පස්ස
ථෙරො පත්තඤ්ච පරිස්සාවනඤ්ච නීහරිත්වා අදාසි. සො “පානීයෙන අත්ථො
හවිස්සති” ති තං ආදාය පානීයං පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. ථෙරො වින්තෙසි – “අයං
පරෙසං පවිජ්මගෙනෙ වසති. සවස්ස ගෙහද්වාරං ගම්ප්පාමි, ඉමස්ස හරියා මං දට්ඨුං
න ලභිස්සති. යාවස්සා හත්තං ආදාය මග්ගං පටිපජ්ජති, තාව ඉධෙව හවිස්සාමි” ති.
සො තත්ථෙව ථොකං වීතිනාමෙත්වා තස්ස මග්ගාරුළ්භභාවං ඤත්වා
අත්තොනගරාහිමුබ්බො පායාසි.

සා අත්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා වින්තෙසි – “අප්පෙකදාහං දෙය්‍යධම්මෙ සති
අය්‍යං න පස්සාමි, අප්පෙකදා මෙ අය්‍යං පස්සන්තියා දෙය්‍යධම්මො න භොති. අප්පස්ස
පන මෙ අය්‍යො ව දිට්ඨො, දෙය්‍යධම්මො වායං අත්ථි, කර්ස්සති නු බො මෙ
සඬගහ” න්ති. සා හත්තභාජනං ඔරොපෙත්වා ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා,
“හන්තෙ, ඉදං ලුබ්බං වා පණීතං වාති අවින්තෙත්වා දාසස්ස වො සඬගහං
කරොථා” ති ආහ. ථෙරො පත්තං උපනාමෙත්වා තාය එකෙන හත්ථෙන භාජනං
ධාරෙත්වා එකෙන හත්ථෙන තනො හත්තං දදමානාය උපඬඪහත්තෙ දින්තෙ
“අල” න්ති හත්ථෙන පත්තං පිදහි. සා, “හන්තෙ, එකොව පට්ඨිසො, න සක්කා
ද්විධා කාතුං. තුම්භාකං දාසස්ස ඉධලොකසඬගහං අකත්වා පරලොකසඬගහං
කරොථ, නිරවසෙසමෙව දාතුකාමම්හි” ති වත්වා සබ්බමෙව ථෙරස්ස පත්තෙ
පතිට්ඨපෙත්වා “තුම්භෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගී අස්ස” න්ති පත්ථනං අකාසි.
ථෙරො “එවං භොතු” ති වත්වා ධීතකොව අනුමොදනං කරිත්වා එකස්මිං
උදකඵාසුකට්ඨානෙන නිසිදිත්වා හත්තකිව්වමකාසි. සාපි නිවත්තිත්වා තණ්ඩුලෙ
පරියෙසිත්වා හත්තං පටි. පුණ්ණොපි අඬඪකර්මිසමත්තට්ඨානං කසිත්වා ජීසව්ඨං
සහිතුං අසක්කොන්තො ගොණෙ විස්සජ්ජෙත්වා එකරුක්ඛවිජායං පවිසිත්වා මග්ගං
ඔලොකෙන්තො නිසිදි.

අථස්ස හරියා හත්තං ආදාය ගච්ඡමානා තං දිස්වා ව “එස ජිසව්ඡාය පිළිනො මං ඔලොකෙත්තො නිසින්තො. සචෙ මං ‘අතිවිය ජෙ විරායී’ති තජ්ජෙත්වා පතොදලට්ඨියා මං පහරිස්සති, මයා කතකම්මං නිරත්ථකං භවිස්සති. පටිකච්චෙවස්ස ආරොචෙස්සාමි”ති වින්තෙත්වා එවමාහ – “සාමි, අජ්ජෙකදිවසං විත්තං පසාදෙහි, මා මයා කතකම්මං නිරත්ථකං කරි. අහඤ්භි පාතොව තෙ හත්තං ආහරන්ති අත්තරාමග්ගෙ ධම්මසෙනාපතිං දිස්වා තච හත්තං තස්ස දත්වා පුන ගන්ත්වා හත්තං පවිත්වා ආගතා, පසාදෙහි, සාමි, විත්ත”න්ති. සො “කිං වදෙසි, හද්දෙ”ති පුච්ඡිත්වා පුන තමත්ථං සුත්වා, “හද්දෙ, සාධු වත තෙ කතං මම හත්තං අයාස්ස දදමානාය, මයාපිස්ස අජ්ජ පාතොව දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛොදකඤ්ච දින්ත”න්ති පසන්තමානසො තං වචනං අභිනන්දිත්වා උස්සුරෙ ලද්ධහත්තතාය කිලන්තකායො තස්සා අඬකෙ සිසං කත්වා නිද්දං ඔක්කමි.

අථස්ස පාතොව කසිතට්ඨානං පංසුචුණ්ණං උපාදාය සබ්බං රත්තසුචණ්ණං කණ්ණාරපුජ්ඵරාසි විය සොහමානං අට්ඨාසි. සො පබුද්ධො ඔලොකෙත්වා හරියං ආහ – “හද්දෙ, එතං කසිතට්ඨානං සබ්බං මම සුචණ්ණං හුත්වා පඤ්ඤායති, කිං නු ඛො මෙ අතිඋස්සුරෙ ලද්ධහත්තතාය අක්ඛිති භමන්ති”ති. “සාමි, මය්හමපි එවමෙව පඤ්ඤායති”ති. සො උට්ඨාය තත්ථ ගන්ත්වා එකපිණ්ඩං ගහෙත්වා නඬිගලසීසෙ පහරිත්වා සුචණ්ණභාවං ඤත්වා “අහො අයාස්ස ධම්මසෙනාපතිස්ස මෙ දින්තදානෙන අජ්ජෙව විපාකො දස්සිතො, න ඛො පන සක්කා එත්තකං ධනං පටිච්ඡාදෙත්වා පරිභුඤ්ජිතු”න්ති හරියාය ආහතං හත්තපාතිං සුචණ්ණස්ස පුරෙත්වා රාජකුලං ගන්ත්වා රඤ්ඤා කතොකාසො පවිසිත්වා රාජානං අභිවාදෙත්වා “කිං, තාතා”ති චුත්තෙ, “දෙව, අජ්ජ මයා කසිතට්ඨානං සබ්බං සුචණ්ණහරිතමෙව හුත්වා ඨිතං, ඉදං සුචණ්ණං ආහරාපෙතුං වට්ටති”ති. “කොසි ත්ව”න්ති? “පුණ්ණො නාම අහ”න්ති. “කිං පන තෙ අජ්ජ කත”න්ති? “ධම්මසෙනාපතිස්ස මෙ අජ්ජ පාතොව දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛොදකඤ්ච දින්තං, හරියායපි මෙ මය්හං ආහරණහත්තං තස්සෙව දින්ත”න්ති.

තං සුත්වා රාජා “අජ්ජෙව කිර, හො, ධම්මසෙනාපතිස්ස දින්තදානෙන විපාකො දස්සිතො”ති වත්වා, “තාත, කිං කරොමි”ති පුච්ඡි. “ඛහුති සකට්ඨසහස්සානි පභිණිත්වා සුචණ්ණං ආහරාපෙථා”ති. රාජා සකට්ඨානි පභිණි. රාජපුරිසෙසු “රඤ්ඤො සන්තක”න්ති ගණ්හන්තෙසු ගහිතගහිතං මත්තිකාව හොති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා “තුම්හෙහි කින්ති වත්වා ගහිත”න්ති. පුට්ඨා “තුම්හාකං සන්තක”න්ති ආහංසු. න මය්හං, තාතා, සන්තකං, ගච්ඡට් “පුණ්ණස්ස සන්තක”න්ති වත්වා ගණ්හට්ඨාති. තෙ තථා කරිංසු, ගහිතගහිතං සුචණ්ණමෙව අහොසි. සබ්බමපි ආහරිත්වා රාජඬිගණෙ රාසිමකංසු, අසිතිහත්ථුබ්බෙඛො රාසි අහොසි. රාජා නාගරෙ සන්තිපාතෙත්වා “ඉමස්මිං නගරෙ අත්ථි කස්සචි එත්තකං සුචණ්ණ”න්ති? “නත්ථි, දෙවා”ති. “කිං පනස්ස දාතුං වට්ටති”ති? “සෙට්ඨිජ්ජත්තං, දෙවා”ති. රාජා “ඛාහුධනසෙට්ඨි නාම හොතු”ති මහන්තෙන හොගෙන සද්ධිං තස්ස සෙට්ඨිජ්ජත්තමදාසි. අථ නං සො ආහ – “මයං, දෙව, එත්තකං කාලං පරකුලෙ වසිම්හා, වසනට්ඨානං නො දෙථා”ති. “තෙන හි

පස්ස, එස ගුම්බො පඤ්ඤායනි, එතං භරාපෙත්වා ගෙහං කාරෙහි” ති පුරාණසෙට්ඨිස්ස ගෙහට්ඨානං ආවික්ඛි. සො තස්මිං යානෙ කතිපාගෙනෙව ගෙහං කාරාපෙත්වා ගෙහප්පවෙසනමඬිගලඤ්ච ඡත්තමඬිගලඤ්ච එකතොව කරොන්තො සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස දානං අදාසි. අට්ඨස්ස සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො අනුපුබ්බිං කථං කට්ඨෙසි. ධම්මකථාවසානෙ පුණ්ණසෙට්ඨි ව භරියා වස්ස ධිතා ව උත්තරාති තයො ජනා සොතාපන්නා අහෙසුං.

අපරභාගෙ රාජගහසෙට්ඨි පුණ්ණසෙට්ඨිනො ධිතරං අත්තනො පුත්තස්ස වාරෙසි. සො “නාහං දස්සාමි” ති වත්වා “මා එවං කරොතු, එත්තකං කාලං අම්භෙ නිස්සාය වසන්තෙනෙව තෙ සම්පත්ති ලද්ධා, දෙතු මෙ පුත්තස්ස ධිතර” ත්ති වුත්තෙ “සො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, මම ධිතා තිහි රතනෙහි විනා වත්තිතුං න සක්කොති, නෙවස්ස ධිතරං දස්සාමි” ති ආහ. අට්ඨ නං බහු සෙට්ඨිගණාදයො කුලපුත්තා “මා තෙන සද්ධිං විස්සාසං හින්දි, දෙහිස්ස ධිතර” ත්ති යාචිංසු. සො තෙසං වචනං සම්පට්චිත්ථා ආසාල්හිපුණ්ණමායං ධිතරං අදාසි. සා පතිකුලං ගතකාලතො පට්ඨාය භික්ඛුං වා භික්ඛුනිං වා උපසඬ්ඨකම්තුං දානං වා දාතුං ධම්මං වා සොතුං නාලත්ථ. එවං අඬ්ඬතිසෙසු මාසෙසු විනිවත්තෙසු සන්තිකෙ ධිතං පරිවාරිකං පුච්ඡි – “ඉදානි කිත්තකං අන්තොවස්සස්ස අවසිට්ඨ” ත්ති? “අඬ්ඬමාසො, අයො” ති. සා පිතු සාසනං පහිණි “කස්මා මං එවරුපෙ බන්ධනාගාරෙ පක්ඛිපිංසු, වරං මෙ ලක්ඛණාහතං කත්වා පරෙසං දාසිං සාවෙතුං. එවරුපස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිකුලස්ස දාතුං න වට්ටති. ආගතකාලතො පට්ඨාය භික්ඛුදස්සනාදිසු එකම්පි පුඤ්ඤං කාතුං න ලභාමි” ති.

අට්ඨස්සා පිතා “දුක්ඛිතා වත මෙ ධිතා” ති අනත්තමනතං පවෙදෙත්වා පඤ්චදස කභාපණසහස්සානි පෙසෙසි “ඉමස්මිං නගරෙ සිරිමා නාම ගණිකා අත්ථි, දෙවසිකං සහස්සං ගණ්භාති. ඉමෙහි කභාපණෙහි තං ආනෙත්වා සාමිකස්ස පාදපරිවාරිකං කත්වා සයං පුඤ්ඤානි කරොතු” ති. සා සිරිමං පක්කොසාපෙත්වා “සභාගිකෙ ඉමෙ කභාපණෙ ගහෙත්වා ඉමං අඬ්ඬමාසං තව සභායකං පරිවරාහි” ති ආහ. සා “සාධු” ති පටිස්සුණි. සා තං ආදාය සාමිකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තෙන සිරිමං දිස්වා “කිං ඉද” ත්ති වුත්තෙ, “සාමි, ඉමං අඬ්ඬමාසං මම සභාගිකා තුම්භෙ පරිවරතු, අහං පන ඉමං අඬ්ඬමාසං දානඤ්චෙව දාතුකාමා ධම්මඤ්ච සොතුකාමා” ති ආහ. සො තං අහිරුපං ඉත්ථිං දිස්වා උප්පන්නසිනෙහො “සාධු” ති සම්පට්චිඡි.

උත්තරාපි බො බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨස්සං නිමන්තෙත්වා, “හන්තෙ, ඉමං අඬ්ඬමාසං අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා ඉධෙව භික්ඛා ගහෙතබ්බා” ති සත්ථු පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා “ඉතො දානි පට්ඨාය යාව මහාපචාරණා, තාව සත්ථාරං උපට්ඨාතුං ධම්මඤ්ච සොතුං ලභිස්සාමි” ති තුට්ඨමානසා “එවං යාගුං පවථ, එවං පුච්චෙ පවථා” ති මහානසෙ සබ්බකිච්චානි සංවිදහන්ති විවරති. අට්ඨස්සා සාමිකො “ස්වෙ පචාරණා හවිස්සති” ති මහානසාහිමුබො වාතපානෙ යත්වා “කිං නු බො කරොන්ති සා අන්ධබාලා විවරති” ති ඔලොකෙන්නො තං සෙට්ඨිධිතරං සෙදකිලින්නං ඡාරිකාය ඔකිණ්ණං අඬ්ඬගාරමසිමක්ඛිතං තථා සංවිදහිත්වා විවරමානං දිස්වා “අහො

අන්ධබාලා එවරුපෙ යානෙ ඉමං සිරිසම්පත්තිං නානුභවති, ‘මුණ්ඩකසමණෙ උපට්ඨනිස්සාමී’ති තුට්ඨවිත්තා විවරති’ති හසිත්වා අපගඤ්ජි.

තස්මිං අපගතෙ තස්ස සන්තිකෙ යිතා සිරිමා “කිං නු බො ඔලොකෙන්වා එස හසී”ති තෙනෙව වාතපානෙන ඔලොකෙන්ති උත්තරං දිස්වා “ඉමං ඔලොකෙන්වා ඉමිනා හසිතං, අද්ධා ඉමස්ස එතාය සද්ධිං සන්ථවො අත්ථී”ති වින්තෙසි. සා කිර අධිභමාසං තස්මිං ගෙහෙ බාහිරකඉත්ථිභාවං හුත්වා වසමානාපි තං සම්පත්තිං අනුභවමානා අත්තනො බාහිරකඉත්ථිභාවං අජානිත්වා “අහං සරසාමිනී”ති සඤ්ඤමකාසි. සා උත්තරාය ආසාතං බන්ධිත්වා “දුක්ඛමස්සා උප්පාදෙස්සාමී”ති පාසාදා ඔරුය්හ මහානසං පවිසිත්වා පූව්පවනට්ඨානෙ පක්කුථිතං සජ්ජිං කට්ඨජුනා ආදාය උත්තරාහිමුඛං පායාසි. උත්තරා තං ආගච්ඡන්තිං දිස්වා “මම සභායිකාය මය්හං උපකාරො කතො, වක්කවාළං අතිසම්බාධං, බ්‍රහ්මලොකො අනිනීවකො, මම සභායිකාය ගුණොව මහන්තො. අහඤ්චි එතං නිස්සාය දානඤ්ච දාතුං ධම්මඤ්ච සොතුං ලභිං. සචෙ මම එතිස්සා උපරි කොපො අත්ථී, ඉදං සජ්ජි මං දහතු. සචෙ නත්ථී, මා දහතු”ති තං මෙත්තාය එරි. තාය තස්සා මත්ථකෙ ආසිත්තං පක්කුථිතසජ්ජි සීතුදකං විය අහොසි.

අථ නං “ඉදං සීතලං හවිස්සති”ති කට්ඨජුං පුරෙත්වා ආදාය ආගච්ඡන්තිං උත්තරාය දාසියො දිස්වා “අපෙහි දුබ්බිනිතෙ, න ත්වං අම්භාකං අය්‍යාය පක්කුථිතං සජ්ජිං ආසිඤ්චිතුං අනුච්ඡවිකා”ති සන්තජ්ජෙත්තියො ඉතො විතො ව උට්ඨාය හත්ථෙහි ව පාදෙහි ව පොථෙත්වා භූමියං පාතෙසුං. උත්තරා වාරෙත්තිපි වාරතුං නාසක්ඛි. අථස්සා උපරි යිතා සබ්බා දාසියො පටිබාහිත්වා “කිස්ස තෙ එවරුපං භාරියං කත”න්ති සිරිමං ඔවදිත්වා උණ්හොදකෙන න්භාපෙත්වා සතපාකතෙලෙන අබ්භඤ්ජි. තස්මිං බණ සා අත්තනො බාහිරකිත්ථිභාවං ඤත්වා වින්තෙසි – “මයා භාරියං කම්මං කතං සාමිකස්ස හසනමත්තකාරණා ඉමිස්සා උපරි පක්කුථිතං සජ්ජිං ආසිඤ්චන්තියා, අයං ‘ගණ්හථ න’න්ති දාසියො න ආණාපෙසි. මං විහෙය්නකාලෙපි සබ්බදාසියො පටිබාහිත්වා මය්හං කත්තබ්බමෙව අකාසි. සවාහං ඉමං න බමාපෙස්සාමි, මුද්ධා මෙ සත්තධා එලෙය්‍යා”ති තස්සා පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා, “අයො, බමාහි මෙ”ති ආහ. අහං සපිතිකා යිතා, පිතරි බමන්තෙ බමාමිති. හොතු, අයො, පිතරං තෙ පුණ්ණසෙට්ඨිං බමාපෙස්සාමිති. පුණ්ණො මම වට්ඨජනකපිතා, විවට්ඨජනකෙ පිතරි බමන්තෙ පනාහං බමිස්සාමිති. කො පන තෙ විවට්ඨජනකපිතාති? සම්මාසම්බුද්ධොති. මය්හං තෙන සද්ධිං විස්සාසො නත්ථීති. අහං කරිස්සාමි, සත්ථා ස්චෙ හික්ඛුසඤ්ඤා ආදාය ඉධාගමිස්සති, ත්වං යථාලද්ධං සක්කාරං ගහෙත්වා ඉධෙව ආගන්ත්වා තං බමාපෙහීති. සා “සාධු, අයො”ති උට්ඨාය අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්චසතා පරිවාරිත්ථියො ආණාපෙත්වා නානාවිධානි බාදනීයානි චෙව සුපෙය්‍යානි ව සම්පාදෙන්වා පුනදිවසෙ තං සක්කාරං ආදාය උත්තරාය ගෙහං ආගන්ත්වා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස හික්ඛුසඤ්ඤා පත්තෙ පතිට්ඨාපෙතුං අවිසහන්ති අට්ඨාසි. තං සබ්බං ගහෙත්වා උත්තරාව සංවිදහි. සිරිමාපි හත්තකිච්චාවසානෙ සද්ධිං පරිවාරෙන සත්ථු පාදමුලෙ නිපජ්ජි.

අප්‍රේමය නම් සත්වයා ප්‍රචිත - “කො තෙ අපරාධො” ති? හත්තෙ, මයා හියොයා ඉදං නාම කතං, අප්‍රේම සහායකා මං විහෙයියමානා දාසියො නිවාරෙත්වා මය්හං උපකාරමෙව අකාසි. සාහං ඉමිස්සා ගුණං ජානිත්වා ඉමං බමාපෙසිං, අප්‍රේමං එසා “තුම්හෙසු බමන්තෙසු බමිස්සාමි” ති ආහ. “එවං කිර උත්තරො” ති? “ආම, හත්තෙ, සියෙ මෙ සහායකාය පක්කුට්ඨසප්පි ආසිත්ත” ති. අප්‍රේම “තයා කිං වින්තිත” ති? “චක්කවාලං අතිසම්බාධං, බ්‍රහ්මලොකො අතිනීවකො, මම සහායකාය ගුණොව මහත්තො. අහස්සෙව එතං නිස්සාය දානස්සෙව දාතුං ධම්මස්සෙව සොතුං අලත්ථං, සවෙ මෙ ඉමිස්සා උපරි කොපො අත්ථි, ඉදං මං දහතු. නො වෙ, මා දහතු” ති එවං වින්තෙත්වා ඉමං මෙත්තාය ඵරිං, හත්තෙති. සත්ථා “සාධු සාධු, උත්තරො, එවං කොධං ජිනිතුං වට්ටති. කොධො හි නාම අක්කොධෙන, අක්කොසකපරිභාසකො අනක්කොසන්තෙන අපරිභාසන්තෙන, ථද්ධමච්ඡරි අත්තනො සන්තකස්ස දානෙන, මුසාවාදී සච්චවචනෙන ජිනිතබ්බො” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

223.

“අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං, අසාධුං සාධුනා ජිනෙ;
ජිනෙ කදරියං දානෙන, සච්චෙනාලිකවාදින” ති.

තත්ථ අක්කොධෙනාති කොධනො හි පුග්ගලො අක්කොධෙන හුත්වා ජිනිතබ්බො. අසාධුන්ති අහද්දකො හද්දකෙන හුත්වා ජිනිතබ්බො. කදරියන්ති ථද්ධමච්ඡරි අත්තනො සන්තකස්ස වාගචිත්තෙන ජිනිතබ්බො. අලිකවාදී සච්චවචනෙන ජිනිතබ්බො. තස්මා එවමාහ - “අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං...පෙ.... සච්චෙනාලිකවාදින” ති.

දෙසනාවසානෙ සිරිමා සද්ධිං පස්සෙසනාහි ඉත්ථිහි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිති.

උත්තරාඋපාසිකාවත්ථු තතියං.

4. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරපස්සෙවත්ථු

සච්චං හණ්ණති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස පස්සෙවත්ථු ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිස්සෙව සමයෙ ථෙරො දෙවචාරිකං ගන්ත්වා මහෙසක්කාය දෙවතාය විමානද්වාරෙ යත්වා තං අත්තනො සන්තිකං ආගන්ත්වා වන්දිත්වා යිතං එවමාහ - “දෙවතෙ මහති තෙ සම්පත්ති, කිං කම්මං කත්වා ඉමං අලත්ථා” ති? “මා මං, හත්තෙ, ප්‍රචිතථා” ති. දෙවතා කිර අත්තනො පරිත්තකම්මෙන ලජ්ජමානා එවං වදති. සා පන ථෙරෙන “කපෙහියෙවා” ති වුවිචමානා ආහ - “හත්තෙ, මයා නෙව දානං දින්නං, න පුජා කතා, න ධම්මො සුතො, කෙවලං සච්චමත්තං රක්ඛිත” ති. ථෙරො අස්සෙවත්ථු විමානද්වාරාති ගන්ත්වා ආගතාගතා අපරාපි දෙවධීතරො ප්‍රචිත. තාසුපි තපෙව නිගුහිත්වා ථෙරං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තිසු එකා තාව ආහ -

“හත්තෙ, මයා නෙව දානාදීසු කතං නාම අත්ථී, අභං පන කස්සපබුද්ධකාලෙ පරස්ස දාසී අහොසිං, තස්සා මෙ සාමිකො අතිවිය චණ්ඩො ඵරුසො, ගහිතග්ගහිතෙනෙව කට්ඨෙන වා කලිඬගරෙන වා සීසං හින්දති. සාහං උප්පන්නො කොපෙ ‘එස තව සාමිකො ලක්ඛණාහතං වා කාතුං නාසාදීති වා ඡින්දිතුං ඉස්සරො, මා කුප්ඤ්ඤි’ති අත්තානමෙව පරිභාසෙත්වා කොපං නාම න අකාසිං, තෙන මෙ අයං සම්පත්ති ලද්ධා”ති. අපරා ආහ – “අහං, හත්තෙ, උච්ඡුඛෙත්තං රක්ඛමානා එකස්ස හික්ඛුනො උච්ඡුයට්ඨීං අදාසිං”. අපරා එකං තිම්බරුසකං අදාසිං. අපරා එකං එළාලුකං අදාසිං. අපරා එකං ඵාරුසකං අදාසිං. අපරා එකං මූලමුට්ඨීං. අපරා “තිම්බමුට්ඨී”ත්තිආදිනා නයෙන අත්තනා අත්තනා කතං පරිත්තදානං ආරොචෙත්වා “ඉමිනා ඉමිනා කාරණෙන අම්හෙහි අයං සම්පත්ති ලද්ධා”ති ආහංසු.

ථෙරො තාහි කතකම්මං සුත්වා සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා පුච්ඡ – “සක්කා නු බො, හත්තෙ, සච්චකට්ඨනමත්තෙන, කොපනිබ්බාපනමත්තෙන, අතිපරිත්තකෙන තිම්බරුසකාදිදානමත්තෙන දිබ්බසම්පත්තිං ලද්ධු”ත්ති. “කස්මා මං, මොග්ගල්ලාන, පුච්ඡසී, නනු තෙ දෙවතාහි අයං අත්ථො කථිතො”ති? “ආම, හත්තෙ, ලබ්භති මඤ්ඤෙ එත්තකෙන දිබ්බසම්පත්ති”ති. අථ නං සත්ථා “මොග්ගල්ලාන, සච්චමත්තං කථෙත්වාපි කොපමත්තං ජහිත්වාපි පරිත්තකං දානං දත්වාපි දෙවලොකං ගච්ඡතියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

224.

“සච්චං භණෙ න කුප්ඤ්ඤයා, දජ්ජා අප්පමිපි යාවිතො;
එතෙහි තීහි යානෙහි, ගච්ඡෙ දෙවාන සන්තිකෙ”ති.

තත්ථ සච්චං භණෙති සච්චං දීපෙයා වොහරෙයා, සච්චෙ පතිට්ඨහෙයාති අත්ථො. න කුප්ඤ්ඤයාති පරස්ස න කුප්ඤ්ඤයා. යාවිතොති යාවකා නාම සීලවත්තො පබ්බජිතා. තෙ හි කිඤ්චාපි “දෙවා”ති අයාවිත්වාච සරද්ධාරෙ තිට්ඨන්ති, අත්ථතො පන යාවත්තියෙව නාම. එවං සීලවත්තෙහි යාවිතො අප්පමිං දෙයාධම්මෙ විජ්ජමානෙ අප්පමත්තකම්පි දෙයා. එතෙහි තීහිති එතෙසු තීසු එකෙනාපි කාරණෙන දෙවලොකං ගච්ඡෙයාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරපඤ්ඤවත්ථු වතුත්ථං.

5. බුද්ධපිතුබ්බාහිමණවත්ථු

අහිංසකා යෙනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාකෙතං නිස්සාය අඤ්ජනවනෙ විහරන්තො හික්ඛුහි පට්ඨපඤ්ඤං ආරබ්භ කථෙසී.

හගවතො කිර භික්ඛුසඤ්ඤාපරිවුත්තස්ස සාකෙතං පිණ්ඩාය පවිසනකාලෙ එකො සාකෙතවාසී මහල්ලකබ්බාමණො නගරතො නික්ඛමන්තො අත්තරසරද්වාරෙ දසබලං දිස්වා පාදෙසු නිපතිත්වා ගොජ්ඵකෙසු දළ්භං ගහෙත්වා, “තාත, නනු නාම පුත්තෙහි ජිණ්ණකාලෙ මාතෘපිතරො පටිජග්ගිතබ්බා, කස්මා එත්තකං කාලං අම්භාකං අත්තානං න දස්සෙසි. මයා තාව දිට්ඨොසි, මාතරම්පි පස්සිතුං එහි” ති සත්ථාරං ගහෙත්වා අත්තතො ගෙහං අගමාසි. සත්ථා තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසිදි සද්ධිං භික්ඛුසඤ්ඤා. බ්‍රාහ්මණීපි ආගන්ත්වා සත්ථු පාදෙසු නිපතිත්වා, “තාත, එත්තකං කාලං කුහිං ගතොසි, නනු නාම මාතෘපිතරො මහල්ලකකාලෙ උපට්ඨාතබ්බා” ති වත්වා පුත්තධීතරො “එථ භාතරං වන්දා” ති වන්දාපෙසි. තෙ උභොපි තුට්ඨමානසා බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසඤ්ඤා පරිවිසිත්වා, “හත්තෙ, ඉධෙව නිබද්ධං භික්ඛං ගණ්හවා” ති වත්වා “බුද්ධා නාම එකට්ඨානෙයෙව නිබද්ධං භික්ඛං න ගණ්හන්ති” ති වුත්තෙ, “තෙන හි, හත්තෙ, යෙ වො නිමන්තෙතුං ආගච්ඡන්ති, තෙ අම්භාකං සන්තිකං පභිණෙය්‍යාවා” ති ආභංසු. සත්ථා තතො පට්ඨාය නිමන්තෙතුං ආගතෙ “ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ආරොචෙය්‍යාවා” ති පෙසෙසි. තෙ ගන්ත්වා “මයං ස්වාතනාය සත්ථාරං නිමන්තමා” ති බ්‍රාහ්මණං වදන්ති. බ්‍රාහ්මණො පුනදිවසෙ අත්තතො ගෙහතො හත්තභාජනසුපෙය්‍යභාජනානි ආදාය සත්ථු නිසිදනට්ඨානං ගච්ඡති. අඤ්ඤත්‍ර පන නිමන්තෙන අසති සත්ථා බ්‍රාහ්මණස්සෙව ගෙහෙ හත්තකිච්චං කරොති. තෙ උභොපි අත්තතො දෙය්‍යධම්මං නිව්චකාලං තථාගතස්ස දෙන්තා ධම්මකථං සුණන්තා අනාගාමීඵලං පාපුණිංසු.

භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසු, “ආවුසො, බ්‍රාහ්මණො ‘තථාගතස්ස සුද්ධොදනො පිතා, මහාමායා මාතා’ ති ජානාති, ජානන්තොව සද්ධිං බ්‍රාහ්මණීයා තථාගතං ‘අම්භාකං පුත්තො’ ති වදති, සත්ථාපි තථෙව අධිවාසෙති. කිං නු බො කාරණ” ති? සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, “භික්ඛවෙ, උභොපි තෙ අත්තතො පුත්තමෙව පුත්තොති වදන්ති” ති වත්වා අතීතං ආහරි.

අතීතෙ, භික්ඛවෙ, අයං බ්‍රාහ්මණො නිරන්තරං පඤ්ච ජාතිසතානි මය්භං පිතා අභොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි වුළුපිතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාපිතා. සාපි මෙ බ්‍රාහ්මණී නිරන්තරමෙව පඤ්ච ජාතිසතානි මාතා අභොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි වුළුමාතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාමාතා. එවාහං දියඬිඬිජාතිසහස්සං බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ සංවඬිඬො, දියඬිඬිජාතිසහස්සං බ්‍රාහ්මණීයා හත්ථෙති තීණි ජාතිසහස්සානි තෙසං පුත්තභාවං දස්සෙත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

“යස්මිං මනො නිවිසති, චිත්තඤ්ඤාපි පසිදති;
අදිට්ඨපුබ්බකෙ පොසෙ, කාමං තස්මිම්පි විස්සසෙ. (ජා. 1.1.68);

“පුබ්බෙව සන්තිවාසෙන, පච්චුජ්ජන්තහිතෙන වා;
එවං තං ජායතෙ පෙමං, උජ්ජලංව යථොදකෙ” ති. (ජා. 1.2.174);

සත්ථා තෙමාසමෙව තං කුලං නිස්සාය විහාසි. තෙ උභොපි අරහත්තං සච්ඡිකත්වා පරිනිබ්බායිංසු. අථ නෙසං මහාසක්කාරං කත්වා උභොපි එකකුටාගාරමෙව ආරොපෙත්වා නිහරිංසු. සත්ථාපි පඤ්චසතහික්ඛුපරිවාරො තෙහි සද්ධිංයෙව ආලාභනං අගමාසි. ‘‘බුද්ධානං කිර මාතෘපිතරො’’ති මහාජනො නික්ඛමි. සත්ථාපි ආලාභනසමීපෙ එකං සාලං පවිසිත්වා අට්ඨාසි. මනුස්සා සත්ථාරං චන්දිත්වා එකමන්තෙ යත්වා, ‘‘හත්තෙ, ‘මාතෘපිතරො වො කාලකතා’ති මා වින්තයිත්ථා’’ති සත්ථාරා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්ති. සත්ථා තෙ ‘‘මා එවං අවචුත්ථා’’ති අප්පට්ඨිත්ථා පරිසාය ආසයං ඔලොකෙත්වා තඨ්ඨණානුරූපං ධම්මං දෙසෙන්නො –

‘‘අප්පං වත ජීවිතං ඉදං,
ඔරං වස්සසතාපි මියාති;
යො වෙපි අතිච්ච ජීවති,
අථ සො ජරසාපි මියාති’’ති. (සු. නි. 810; මහානි. 39) –

ඉදං ජරාසුත්තං කථෙසි. දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අභොසි. හික්ඛු බ්‍රාහ්මණස්ස ච බ්‍රාහ්මණියා ච පරිනිබ්බුතභාවං අජානන්තා, ‘‘හත්තෙ, තෙසං කො අභිසම්පරායො’’ති ප්‍රච්ඡිංසු. සත්ථා, ‘‘හික්ඛවෙ, එවරූපානං අසෙබ්බුතීනං අභිසම්පරායො නාම නත්ථි. එවරූපා හි අවචුතං අමතං මහානිබ්බානමෙව පාපුණන්ති’’ති චත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

225.

‘‘අභිංසකා යෙ මුනියො, නිච්චං කායෙන සංවුතා;
තෙ යන්ති අවචුතං යානං, යත්ථ ගන්ත්වා න සොචරෙ’’ති.

තත්ථ මුනියොති මොනෙය්‍යපටිපදාය මග්ගඵලපත්තා අසෙබ්බුතියො. කායෙනාති දෙසනාමත්තමෙවෙතං, තිහිපි ද්වාරෙහි සුසංවුතාති අත්ථො. අවචුතන්ති සස්සතං. යානන්ති අකුප්පට්ඨානං ධුවට්ඨානං. යත්ථාති යස්මිං නිබ්බානෙ ගන්ත්වා න සොචරෙ න සොචන්ති න විහඤ්ඤන්ති, තං යානං ගච්ඡන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

බුද්ධපිතුබ්‍රාහ්මණවත්ථු පඤ්චමං.

6. පුණ්ණදාසිවත්ථු

සදා ජාගරමානානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකුටෙ විහරන්තො පුණ්ණං නාම රාජගහසෙට්ඨිනො දාසිං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්සා කිර එකදිවසං කොට්ටනත්ථාය බහුවිහිං අදංසු. සා රත්තිමපි දීපං ජාලෙත්වා විහිං කොට්ටෙන්ති විස්සමනත්ථාය සෙදතින්තෙන ගත්තෙන බහිවාතෙ

අටියායි. තස්මිං සමයෙ දබ්බො මල්ලපුත්තො භික්ඛුනං සෙනාසනපඤ්ඤාපකො අහොසි. සො ධම්මස්සවනං සුත්වා අත්තනො අත්තනො සෙනාසනං ගච්ඡන්තානං භික්ඛුනං අභිගුලිං ජාලෙත්වා පුරතො පුරතො මග්ගදෙසනත්ථාය ගච්ඡන්තො භික්ඛුනං ආලොකං නිමිති. පුණ්ණා තෙනාලොකෙන පබ්බතෙ විවරන්තෙ භික්ඛු දිස්වා “අහං තාව අත්තනො දුක්ඛෙන උපද්දතා ඉමායපි වෙලාය නිද්දං න උපෙමි, හද්දන්තා කිං කාරණා න නිද්දායන්ති” ති වින්තෙත්වා “අද්ධා කස්සචි භික්ඛුනො අභාසුකං වා හවිස්සති, දීඝජාතිකෙන වා උපද්දවො හවිස්සති” ති සඤ්ඤං කත්වා පාතොව කුණ්ඩකං ආදාය උදකෙන තෙමෙත්වා හත්ථතලෙ පූවං කත්වා අභිගාරෙසු පවිත්වා උච්ඡඨගෙ කත්වා තිත්ථමග්ගෙ බාදිස්සාමිති සටං ආදාය තිත්ථාහිමුඛි පායාසි. සත්ථාපි ගාමං පිණ්ඩාය පවිසිතුං තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජි.

සා සත්ථාරං දිස්වා වින්තෙසි – “අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු සත්ථරි දිට්ඨෙපි මම දෙයාධම්මො න හොති, දෙයාධම්මෙ සති සත්ථාරං න පස්සාමි, ඉදානි මෙ දෙයාධම්මො ව අත්ථි, සත්ථා ව සම්මුඛිභූතො. සවෙ ලුඛං වා පණිතං වාති අවින්තෙත්වා ගණ්භෙයා, දදෙයාහං ඉමං පූව්”න්ති සටං එකමන්තෙ නික්ඛිපිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හන්තෙ, ඉමං ලුඛං දානං පටිග්ගණ්හන්තා මම සඬගහං කරොථා” ති ආහ. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා තෙන නීහරිත්වා දින්නං මහාරාජදත්තියං පත්තං උපනාමෙත්වා පූවං ගණ්හි. පුණ්ණාපි තං සත්ථු පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, “හන්තෙ, තුම්භෙහි දිට්ඨධම්මොයෙව මෙ සමිජ්ඣතු” ති ආහ. සත්ථා “එවං හොතු” ති ධීතකොව අනුමොදනං අකාසි.

පුණ්ණාපි වින්තෙසි – “කිඤ්චාපි මෙ සත්ථා සඬගහං කරොන්තො පූවං ගණ්හි, න පනිදං බාදිස්සති. අද්ධා පුරතො කාකස්ස වා සුනඛස්ස වා දත්වා රඤ්ඤො වා රාජපුත්තස්ස වා ගෙහං ගන්ත්වා පණිතභොජනං භුඤ්ජිස්සති” ති. සත්ථාපි “කිං නු බො එසා වින්තෙසි” ති තස්සා විත්තාචාරං ඤත්වා ආනන්දත්ථෙරං ඔලොකෙත්වා නිසීදනාකාරං දස්සෙසි. ථෙරො විවරං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. සත්ථා ඛහිනගරෙයෙව නිසීදිත්වා හත්තකිච්චං අකාසි. දෙවතා සකලවක්කවාලගබ්භෙ දෙවමනුස්සානං උපකප්පනකං ඔජං මධුපටලං විය පිළෙත්වා තත්ථ පක්ඛිපිංසු. පුණ්ණා ව ඔලොකෙත්ති අටියාසි. හත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරො උදකං අදාසි. සත්ථා කතහත්තකිච්චො පුණ්ණං ආමන්තෙත්වා “කස්මා ත්වං පුණ්ණෙ මම සාවකෙ පරිභවසි” ති ආහ. න පරිභවාමි, හන්තෙති. අථ තයා මම සාවකෙ ඔලොකෙත්වා කිං කථිතන්ති? “අහං තාව ඉමිනා දුක්ඛපද්දවෙන නිද්දං න උපෙමි, හද්දන්තා කිමත්ථං නිද්දං න උපෙත්ති, අද්ධා කස්සචි අභාසුකං වා හවිස්සති, දීඝජාතිකෙන වා උපද්දවො හවිස්සති” ති එත්තකං මයා, හන්තෙ, වින්තිතන්ති. සත්ථා තස්සා වචනං සුත්වා “පුණ්ණෙ ත්වං න තාව දුක්ඛපද්දවෙන නිද්දායසි, මම සාවකා සදා ජාගරියමනුයුත්තතාය න නිද්දායන්ති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

226.

“සදා ජාගරමානානං, අභොරත්තානුසික්ඛිනං;

නිබ්බානං අධිමුත්තානං, අත්ථං ගච්ඡන්ති ආසවා’’ති.

තත්ථ අභොරත්තානුසික්ඛිතන්ති දිවා ච රත්තිඤ්ච තිස්සො සික්ඛා සික්ඛමානානං. නිබ්බානං අධිමුත්තානන්ති නිබ්බානඡ්ඤාසයානං. අත්ථං ගච්ඡන්ති ඵලරූපානං සබ්බෙපි ආසවා අත්ථං විනාසං නත්ථිභාවං ගච්ඡන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ යථායීතා පුණ්ණා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි,
සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසිති.

සත්ථා කුණ්ඩකඅඬුගාරපුට්ඨෙහ භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං අගමාසි. භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං ‘‘දුක්කරං, ආවුසො, සම්මාසම්බුද්ධෙන කතං පුණ්ණාය දින්නෙන කුණ්ඩකඅඬුගාරපුට්ඨෙහ භත්තකිච්චං කරොත්තෙනා’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි මයා ඉමාය දින්නකුණ්ඩකං පරිභුත්තමෙවා’’ති වත්වා අතීතං ආහරිත්වා –

‘‘භුත්වා තිණපරිසාසං, භුත්වා ආවාමකුණ්ඩකං;
එතං තෙ භොජනං ආසි, කස්මා දානි න භුඤ්ජසි.

‘‘යත්ථ පොසං න ජානන්ති, ජානියා විනයෙන වා;
බහුං තත්ථ මහාබ්‍රහ්මෙ, අපි ආවාමකුණ්ඩකං.

‘‘ත්වඤ්ච බො මං පජානාසි, යාදිසායං භයුත්තමො;
ජානන්තො ජානමාගම්ම, න තෙ භක්ඛාමි කුණ්ඩක’’න්ති. (ජා. 1.3.10-12)

ඉමං කුණ්ඩකසිත්ඨවපොතකජාතකං විත්ථාරෙත්වා කථෙසි.

පුණ්ණදාසීවත්ථු ඡට්ඨං.

7. අතුලඋපාසකවත්ථු

පොරාණමෙතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අතුලං නාම උපාසකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො හි සාවත්ථිවාසී උපාසකො පඤ්චසතඋපාසකපරිවාරො එකදිවසං තෙ උපාසකෙ ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගන්ත්වා රෙවතත්ථෙරස්ස සන්නිකෙ ධම්මං සොතුකාමො හුත්වා රෙවතත්ථෙරං වන්දිත්වා නිසීදි. සො පනායස්මා පටිසල්ලානාරාමො සිභො විය එකවාරො, තස්මා තෙන සද්ධිං න කිඤ්චි කථෙසි. සො ‘‘අයං ථෙරො න කිඤ්චි කථෙසි’’ති කුද්ධො උට්ඨාය සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස

සන්නිකං ගන්ත්වා එකමන්තං යීතො ථෙරෙන “කෙනත්ථෙත ආගතත්ථා”ති
 වුත්තෙ “අහං, හන්තෙ, ඉමෙ උපාසකෙ ආදාය ධම්මස්සවනත්ථාය රෙවතත්ථෙරං.
 උපසඬකම්, තස්ස මෙ ථෙරො න කිඤ්චි කථෙසි, ස්වාහං තස්ස කුජ්ඣිත්ථා
 ඉධාගතො, ධම්මං මෙ කථෙථා”ති ආහ. අථ ථෙරො “තෙන හි උපාසකා
 නිසීද්ධා”ති වත්ථා බහුකං කත්ථා අභිධම්මකථං කථෙසි. උපාසකොපි
 “අභිධම්මකථා නාම අතිසංඝ්භා, ථෙරො බහුං අභිධම්මමෙව කථෙසි, අම්භාකං
 ඉමිනා කො අත්ථො”ති කුජ්ඣිත්ථා පරිසං ආදාය ආනන්දත්ථෙරස්ස සන්නිකං
 අගමාසි.

ථෙරෙනාපි “කිං උපාසකා”ති වුත්තෙ, “හන්තෙ, මයං ධම්මස්සවනත්ථාය
 රෙවතත්ථෙරං උපසඬකම්මිහා, තස්ස සන්නිකෙ ආලාපසල්ලාපමත්තම්පි අලභිත්ථා
 කුද්ධා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්නිකං අගම්මිහා, සොපි නො අතිසංඝ්භං බහුං
 අභිධම්මමෙව කථෙසි, ‘ඉමිනා අම්භාකං කො අත්ථො’ති එතස්සාපි කුජ්ඣිත්ථා
 ඉධාගම්මිහා, කථෙහි නො, හන්තෙ, ධම්මකථ”න්ති. තෙන හි නිසීදිත්ථා සුඤ්ඤාචාරි
 ථෙරො තෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යං කත්ථා අප්පකමෙව ධම්මං කථෙසි. තෙ ථෙරස්සපි
 කුජ්ඣිත්ථා සත්ථු සන්නිකං ගන්ත්වා වන්දිත්ථා එකමන්තං නිසීදිංසු, අථ නෙ සත්ථා
 ආහ – “කස්මා උපාසකා ආගතත්ථා”ති? “ධම්මස්සවනාය, හන්තෙ”ති. “සුතො
 පන වො ධම්මො”ති? “හන්තෙ, මයං ආදිතො රෙවතත්ථෙරං උපසඬකම්මිහා, සො
 අම්භෙහි සද්ධිං න කිඤ්චි කථෙසි, තස්ස කුජ්ඣිත්ථා සාරිපුත්තත්ථෙරං
 උපසඬකම්මිහා, තෙන නො බහු අභිධම්මො කථිතො, තං අසල්ලක්ඛෙත්ථා
 කුජ්ඣිත්ථා ආනන්දත්ථෙරං උපසඬකම්මිහා, තෙන නො අප්පමත්තකොව ධම්මො
 කථිතො, තස්සපි කුජ්ඣිත්ථා ඉධාගතම්හා”ති.

සත්ථා තස්ස කථං සුත්ථා, “අතුල, පොරාණමෙතං පට්ඨාය ආචිණ්ණමෙවෙතං,
 තුණ්හිභුතම්පි බහුකථම්පි මන්දකථම්පි ගරහන්තියෙව. එකන්තං ගරහිතබ්බොයෙව
 වා හි පසංසිතබ්බොයෙව වා නත්ථී. රාජානොපි එකච්චෙ නින්දන්ති, එකච්චෙ
 පසංසන්ති. මහාපථවිම්පි වන්දිමසුරියෙපි ආකාසාදයොපි චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්ථා
 ධම්මං කථෙන්නම්පි සම්මාසම්බුද්ධං එකච්චෙ ගරහන්ති, එකච්චෙ පසංසන්ති.
 අන්ධබාලානඤ්ඤි නින්දා වා පසංසා වා අප්පමාණා, පණ්ඩිතෙන පන මෙධාවිනා
 නින්දිතො නින්දිතො නාම, පසංසිතො ව පසංසිතො නාම භොති”ති වත්ථා ඉමා
 ගාථා අභාසි –

227.

“පොරාණමෙතං අතුල, තෙනං අප්පතනාමිව;
 නින්දන්ති තුණ්හිමාසිනං, නින්දන්ති බහුභාණිනං;
 මිතභාණිමපි නින්දන්ති, නත්ථී ලොකෙ අනින්දිතො.

228.

“න වාහු න ව හවිස්සති, න වෙතරහි විජ්ජති;
 එකන්තං නින්දිතො පොසො, එකන්තං වා පසංසිතො.

229.

“යං වෙ විඤ්ඤ පසංසන්ති, අනුච්චිව සුචෙ සුචෙ;
අවිජ්ජද්දවුත්තිං මෙධාවිං, පඤ්ඤාසීලසමාහිතං.

230.

“නික්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, කො තං නින්දිතුමරහති;
දෙවාපි නං පසංසන්ති, බ්‍රහ්මනාපි පසංසිතො” ති.

තත්ථ පොරාණමෙතන්ති පුරාණකං එතං. අතුලාති තං උපාසකං නාමෙන
ආලපති. නෙතං අජ්ජතනාමිවාති ඉදං නින්දනං වා පසංසනං වා අජ්ජතනං අධුනා
උජ්ජන්තං විය න හොති. තුණ්හිමාසීනන්ති කිං එසො මුගො විය බධිරො විය කිඤ්චි
අජානන්තො විය තුණ්හි හුත්වා නිසින්නොති නින්දන්ති. බ්‍රහ්මාණිනන්ති කිං එස
වාතාහතතාලපණ්ණං විය තට්ඨතායති, ඉමස්ස කථාපරියන්තොයෙව නත්ථීති
නින්දන්ති. මිත්තාණිමිති කිං එස සුවණ්ණහිරඤ්ඤං විය අත්තනො වචනං
මඤ්ඤමානො එකං වා ද්වෙ වා වත්වා තුණ්හි අහොසිති නින්දන්ති. එවං සබ්බථාපි
ඉමස්මිං ලොකෙ අනින්දිතො නාම නත්ථීති අත්ථො. න වාහුති අතීතෙපි නාහොසි,
අනාගතෙපි න හවිස්සති.

යං වෙ විඤ්ඤති බාලානං නින්දා වා පසංසා වා අජ්ජමාණා, යං පන පණ්ඩිතා
දිවසෙ දිවසෙ අනුච්චිව නින්දකාරණං වා පසංසකාරණං වා ජානිත්වා පසංසන්ති,
අවිජ්ජදාය වා සික්ඛාය අවිජ්ජදාය වා ජීවිතවුත්තියා සමන්තාගතත්තා අවිජ්ජද්දවුත්තිං
ධම්මොපපඤ්ඤාය සමන්තාගතත්තා මෙධාවිං ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය වෙව
චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන ච සමන්තාගතත්තා පඤ්ඤාසීලසමාහිතං පසංසන්ති, තං
සුවණ්ණදොසවරහිතං සට්ඨන්තමජ්ජනක්ඛමං ජම්බොනදනික්ඛං විය කො
නින්දිතුමරහති අත්ථො. දෙවාපිති දෙවතාපි පණ්ඩිතමනුස්සාපි තං හික්ඛුං
උපට්ඨාය ථොමෙත්ති පසංසන්ති. බ්‍රහ්මනාපිති න කෙවලං දෙවමනුස්සෙහි,
දසසහස්සවක්කවාලෙ මහාබ්‍රහ්මනාපි එස පසංසිතොයෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසකාපි උපාසකා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසුති.

අතුලඋපාසකවත්ථු සත්තමං.

8. ජබ්බග්ගියවත්ථු

කායජ්ජකොපන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො
ජබ්බග්ගියෙ හික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

එකදිවසඤ්ඤි සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො තෙසං ජබ්බග්ගියානං උභොති
හත්ථෙහි යට්ඨියො ගහෙත්වා කට්ඨපාදුකා ආරුය්භ පිට්ඨිපාසාණෙ වඩ්ඤ්ඤානානං
බට්ඨට්ඨානිසද්දං සුත්වා, “ආනන්ද, කිං සද්දො නාමෙසො” ති ප්‍රවිජිත්වා
“ජබ්බග්ගියානං පාදුකා ආරුය්භ වඩ්ඤ්ඤානානං බට්ඨට්ඨසද්දො” ති සුත්වා

සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙත්වා “හික්ඛුනා නාම කායාදීනි රක්ඛිතුං වට්ටති”ති වත්වා
ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි -

231.

“කායජ්ජකොපං රක්ඛෙය්‍ය, කායෙන සංවුතො සීයා;
කායදුච්චරිතං හිත්වා, කායෙන සුවරිතං වරෙ.

232.

“වච්ජකොපං රක්ඛෙය්‍ය, වාචාය සංවුතො සීයා;
වච්දුච්චරිතං හිත්වා, වාචාය සුවරිතං වරෙ.

233.

“මනොජකොපං රක්ඛෙය්‍ය, මනසා සංවුතො සීයා;
මනොදුච්චරිතං හිත්වා, මනසා සුවරිතං වරෙ.

234.

“කායෙන සංවුතා ධීරා, අපො වාචාය සංවුතා;
මනසා සංවුතා ධීරා, තෙ වෙ සුපරිසංවුතා”ති.

තත්ථ කායජ්ජකොපන්ති තිවිධං කායදුච්චරිතං රක්ඛෙය්‍ය. කායෙන සංවුතොති
කායද්වාරෙ දුච්චරිතපවෙසනං නිවාරෙත්වා සංවුතො පිහිනද්වාරො සීයා. යස්මා පන
කායදුච්චරිතං හිත්වා කායසුවරිතං වරන්තො උභයමිපෙතං කරොති, තස්මා
කායදුච්චරිතං හිත්වා, කායෙන සුවරිතං වරෙති වුත්තං. අනන්තරගාථාසූපි එසෙව
නයො. කායෙන සංවුතා ධීරාති යෙ පණ්ඩිතා පාණාතිපාතාදීනි අකරොන්තා
කායෙන, මුසාවාදාදීනි අකරොන්තා වාචාය, අහිජ්ඣාදීනි අසමුට්ඨපෙන්නා මනසා
සංවුතා, තෙ ඉධ ලොකස්මිං සුසංවුතා සුරක්ඛිතා සුගොපිතා සුපිහිනද්වාරාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි.

ජබ්බග්ගියවත්ථු අට්ඨමං.

කොධවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තරසමො වග්ගො.

18. මලවග්ගො

1. ගොසාතකපුත්තවත්ථු

පණ්ඩුපලාසොව දානිසීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං
ගොසාතකපුත්තං ආරබ්භ කට්ඨසි.

සාවත්ථියං කිරෙතො ගොසාතකො ගාවො වධිත්වා වරමංසානි ගහෙත්වා පවාපෙත්වා පුත්තදාරෙහි සද්ධිං නිසීදිත්වා මංසඤ්ච ඛාදති, මූලෙන ච වික්කිණිත්වා ජීවිකං කප්පෙසි. සො එවං පඤ්චපණ්ණාස වස්සානි ගොසාතකකම්මං කරොන්තො ධුරවිහාරෙ විහරන්තස්ස සත්ථු එකදිවසම්පි කට්ඨජුමත්තම්පි යාගුං වා හත්තං වා න අදාසි. සො ච විනා මංසෙන හත්තං න භුඤ්ජති. සො එකදිවසං දිවසභාගෙ මංසං වික්කිණිත්වා අත්තනො අත්ථාය පචිතුං එකං මංසඛණ්ඩං හරියාය දත්වා න්භායිතුං අගමාසි. අථස්ස සභායකො ගෙහං ගන්ත්වා හරියං ආහ – “ථොකං මෙ වික්කිණියමංසං දෙහි, ගෙහං මෙ පාහුනකො ආගතො” ති. නත්ථි වික්කිණියමංසං, සභායකො තෙ මංසං වික්කිණිත්වා ඉදානි න්භායිතුං ගතොති. මා එවං කරි, සවෙ මංසඛණ්ඩං අත්ථි, දෙහිති. සභායකස්ස තෙ නික්ඛිත්තමංසං යථෙත්වා අඤ්ඤං නත්ථිති. සො “සභායකස්ස මෙ අත්ථාය යපිතමංසනො අඤ්ඤං මංසං නත්ථි, සො ච විනා මංසෙන න භුඤ්ජති, නායං දස්සති” ති සාමංයෙව තං මංසං ගහෙත්වා පක්කාමි.

ගොසාතකොපි න්භත්වා ආගතො තාය අත්තනො පක්කපණ්ණෙන සද්ධිං වඩ්ඨෙත්වා හත්තෙ උපනීතෙ ආහ “කහං මංසං” ති? “නත්ථි, සාමි” ති. නනු අහං පච්චනත්ථාය මංසං දත්වා ගතොති. තව සභායකො ආගන්ත්වා “පාහුනකො මෙ ආගතො, වික්කිණියමංසං දෙහි” ති වත්වා මයා “සභායකස්ස තෙ යපිතමංසනො අඤ්ඤං මංසං නත්ථි, සො ච විනා මංසෙන න භුඤ්ජති” ති චුත්තෙපි බලක්කාරෙන තං මංසං සාමංයෙව ගහෙත්වා ගතොති. අහං විනා මංසෙන හත්තං න භුඤ්ජාමි, හරාහි නත්ති. කිං සක්කා කාතුං, භුඤ්ජ, සාමිති. සො “නාහං භුඤ්ජාමි” ති තං හත්තං හරාපෙත්වා සත්ථං ආදාය පච්ඡාගෙහෙ යීතො ගොණො අත්ථි, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා මුඛෙ හත්ථං පක්ඛිපිත්වා ජීවිහං නීහරිත්වා සත්ථෙන මූලෙ ඡින්දිත්වා ආදාය ගන්ත්වා අභිගාරෙසු පවාපෙත්වා හත්තමත්ථකෙ යථෙත්වා නිසීන්තො එකං හත්තපිණ්ඩං භුඤ්ජිත්වා එකං මංසඛණ්ඩං මුඛෙ යථෙසි. තඨ්ඛණඤ්ඤෙවස්ස ජීවිහා ඡිජ්ජිත්වා හත්තපාතියං පති. තඨ්ඛණඤ්ඤෙව කම්මසරික්ඛකං විපාකං ලභි. සොපි ඛො ගොණො විය ලොභිතධාරාය මුඛතො පග්ගරන්තියා අන්තොගෙහං පච්ඡිත්වා ජණ්ණකෙහි විවරන්තො විරවි.

තස්මිං සමයෙ ගොසාතකස්ස පුත්තො පිතරං ඔලොකෙන්තො සම්පෙ යීතො හොති. අථ නං මාතා ආහ – “පස්ස, පුත්ත, ඉමං ගොසාතකං ගොණං විය ගෙහමජ්ඣෙ ජණ්ණකෙහි විවරිත්වා විරවන්තං, ඉදං දුක්ඛං තව මත්ථකෙ පතිස්සති, මමම්පි අනොලොකෙන්වා අත්තනො සොත්ථිං කරොන්තො පලායස්සු” ති. සො මරණභයතජ්ජිතො මාතරං වන්දිත්වා පලායි, පලායිත්වා ච පන තක්කසිලං අගමාසි. ගොසාතකොපි ගොණො විය ගෙහමජ්ඣෙ විරවන්තො විවරිත්වා කාලකතො අවිච්චි නිබ්බත්ති. ගොණොපි කාලමකාසි. ගොසාතකපුත්තොපි තක්කසිලං ගන්ත්වා සුවණ්ණකාරකම්මං උග්ගණ්හි. අථස්සාවරියො ගාමං ගච්ඡන්තො “එවරුපං නාම අලභිකාරං කරෙය්‍යාසි” ති වත්වා පක්කාමි. සොපි තථාරුපං අලභිකාරං අකාසි. අථස්සාවරියො ආගන්ත්වා අලභිකාරං දිස්වා “අයං යත්ථ

කත්ථව් ගන්ත්වා ජීවිතුං සමත්තො” ති වයප්පත්තං අත්තනො ධීතරං අදාසි. සො පුත්තධිතාහි වඩ්ඪි.

අථස්ස පුත්තා වයප්පත්තා සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා අපරභාගෙ සාවත්ථියං ගන්ත්වා තත්ථ සරාවාසං සණ්ඨපෙත්වා වසන්තා සද්ධා පසන්නා අහෙසුං. පිතාපි නෙසං තක්කසිලායං කිඤ්චි කුසලං අකත්වාච ජරං පාපුණි. අථස්ස පුත්තා “පිතා නො මහල්ලකො” ති අත්තනො සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා “පිතු අත්ථාය දානං දස්සාමා” ති බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං නිමන්තයිංසු. තෙ පුනදිවසෙ අන්තොගෙහෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං නිසිදාපෙත්වා සක්කච්චං පරිවිසිත්වා හත්තකිච්චාවසානෙ සත්ථාරං ආහංසු – “හත්තෙ, අම්මෙහි ඉදං පිතු ජීවහත්තං දින්නං, පිතු නො අනුමොදනං කරොථා” ති. සත්ථා තං ආමන්තෙත්වා, “උපාසක, ත්වං මහල්ලකො පරිපක්කසරීරො පණ්ඩුපලාසසදිසො, තච පරලොකගමනාය කුසලපාථෙයාං නත්ථී, අත්තනො පතිට්ඨං කරොහි, පණ්ඩිතො භව, මා බාලො” ති අනුමොදනං කරොත්තො ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

235.

“පණ්ඩුපලාසොච දානිසි,
යමපුරිසාපි ච තෙ උපට්ඨිතා;
උයොගමුඛෙ ච තිට්ඨසි,
පාථෙයාමිපි ච තෙ න විජ්ජති.

236.

“සො කරොහි දීපමත්තනො,
බ්ඡ්පං වායම පණ්ඩිතො භව;
නිද්ධන්තමලො අනඬිගණො,
දිබ්බං අරියභූමිං උපෙහිසි” ති.

තත්ථ පණ්ඩුපලාසොච දානිසිති, උපාසක, ත්වං ඉදානි ඡිජ්ජිත්වා භූමියං පතිතපණ්ඩුපලාසො විය අහොසි. යමපුරිසානි යමදුතා වුච්චන්ති, ඉදං පන මරණමෙව සන්ධාය වුත්තං, මරණං තෙ පච්චුපට්ඨිතන්ති අත්තො. උයොගමුඛෙති පරිභානිමුඛෙ, අවුඩ්ඪිමුඛෙ ච ධීතොසිති අත්තො. පාථෙයාන්ති ගමිකස්ස තණ්ඩුලාදිපාථෙයාං විය පරලොකං ගච්ඡන්තස්ස තච කුසලපාථෙයාමිපි නත්ථීති අත්තො. සො කරොහීති සො ත්වං සමුද්දෙ නාචාය භින්නාය දීපසඬ්ඨාතං පතිට්ඨං විය අත්තනො කුසලපතිට්ඨං කරොහි. කරොත්තො ච බ්ඡ්පං වායම, සීසං සීසං වීරියං ආරහ, අත්තනො කුසලකම්මපතිට්ඨකරණෙන පණ්ඩිතො භව. යො හි මරණමුඛං අප්පත්වා කාතුං සමත්ථකාලෙව කුසලං කරොති, එස පණ්ඩිතො නාම, තාදිසො භව, මා අන්ධබාලොති අත්තො. දිබ්බං අරියභූමීන්ති එචං වීරියං කරොත්තො රාගාදීනං මලානං නිභට්ඨාය නිද්ධන්තමලො අඬිගණාභාවෙන අනඬිගණො නික්කිලෙසො හුත්වා පඤ්චවිධං සුද්ධාචාසභූමිං පාපුණිස්සසිති අත්තො.

දෙසනාවසානෙ උපාසකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

තෙ පුනදිවසත්ථායපි සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා දානං දත්වා කතහත්තකිව්වං සත්ථාරං අනුමොදනකාලෙ ආභංසු – “හත්තෙ, ඉදම්පි අම්භාකං පිතු ජීවහත්තමෙව, ඉමස්සෙව අනුමොදනං කරොථා”ති. සත්ථා තස්ස අනුමොදනං කරොන්තො ඉමා ද්වෙ ගාථා අහාසි –

237.

“උපනීතවයො ව දානිසි,
සම්පයානොසි යමස්ස සන්තිකං;
වාසො තෙ නත්ථි අන්තරා,
පාටෙය්‍යම්පි ව තෙ න විජ්ජති.

238.

“සො කරොහි දීපමත්තනො,
බ්බ්පං වායම පණ්ඩිතො භව;
නිද්ධන්තමලො අනඬගණො,
න පුන ජාතිජරං උපෙහිසි”ති.

තත්ථ උපනීතවයොති උපාති නිපාතමත්තං, නීතවයොති විගතවයො අතික්කන්තවයො, ත්වඤ්චසි දානි තයො වයෙ අතික්කමිත්වා මරණමුඛෙ යිතොති අත්ථො. සම්පයානොසි යමස්ස සන්තිකන්ති මරණමුඛං ගන්තුං සජ්ජො හුත්වා යිතොසිති අත්ථො. වාසො තෙ නත්ථි අන්තරාති යථා මග්ගං ගච්ඡන්තා තානි තානි කිව්වාති කරොන්තා අන්තරාමග්ගෙ වසන්ති, න එවං පරලොකං ගච්ඡන්තා. න හි සක්කා පරලොකං ගච්ඡන්තෙත “අධිවාසෙථ කතිපාහං, දානං තාව දෙමී, ධම්මං තාව සුඤ්ඤාමී”තිආදීනි වත්තුං. ඉතො පන වචිත්වා පරලොකෙ නිබ්බත්තොව හොති. ඉමමත්ථං සන්ධායෙනං වුත්තං. පාටෙය්‍යන්ති ඉදං කිඤ්චාපි හෙට්ඨා වුත්තමෙව, උපාසකස්ස පන පුනස්පුනං දළ්භිකරණත්ථං ඉධාපි සත්ථාරා කමීතං. ජාතිජරන්ති එත්ථ ඛ්‍යාධිමරණානිපි ගහිතානෙව හොන්ති. හෙට්ඨිමගාථාහි ව අනාගාමිමග්ගො කමීතො, ඉධ අරහත්තමග්ගො කමීතො. එවං සන්තෙපි යථා නාම රඤ්ඤා අත්තනො මුඛපමාණෙන කබලං වඩ්ඤ්ත්වා පුත්තස්ස උපනීතෙ සො කුමාරො අත්තනො මුඛපමාණෙනෙව ගණ්භාති, එවමෙව සත්ථාරා උපරිමග්ගවසෙන ධම්මෙ දෙසිතෙපි උපාසකො අත්තනො උපනිස්සයවසෙන හෙට්ඨා සොතාපත්තිඵලං පත්වා ඉමිස්සා අනුමොදනාය අවසානෙ අනාගාමිඵලං පත්තො. සෙසපරිසායපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

ගොසාතකපුත්තවත්ථු පයමං.

2. අඤ්ඤතරත්‍රාග්ගච්ඡවත්ථු

අනුප්‍රබ්බන්තාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො
අඤ්ඤතරමාභ්මණං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සො කිර එකදිවසං පාතොව නික්ඛමිත්වා භික්ඛුනං වීවරපාරුපනට්ඨානෙ භික්ඛු
වීවරං පාරුපන්තෙ ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. තං පන යානං විරුල්භතිණං හොති.
අට්ඨකස්ස භික්ඛුනො වීවරං පාරුපන්තස්ස වීවරකණ්ණො තිණෙසු පවට්ඨෙන්තො
උස්සාවබ්බන්දුහි තෙමි. බ්‍රාහ්මණො “ඉමං යානං අප්පහරිතං කාතුං වට්ටති” ති
පුනදිවසෙ කුද්දාලං ආදාය ගන්ත්වා තං යානං තච්ඡෙත්වා බලමණ්ඩලසදිසං අකාසි.
පුනදිවසෙපි තං යානං ආගන්ත්වා භික්ඛුසු වීවරං පාරුපන්තෙසු එකස්ස
වීවරකණ්ණං භූමියං පතිත්වා පංසුමිහි පවට්ටමානං දිස්වා “ඉධ වාලුකං ඔකිරිතුං
වට්ටති” ති වින්තෙත්වා වාලුකං ආහරිත්වා ඔකිරි.

අට්ඨකදිවසං පුරෙහත්තං චණ්ඩො ආතපො අහොසි, තදාපි භික්ඛුනං වීවරං
පාරුපන්තානං ගත්තො සෙදෙ මුච්චන්තෙ දිස්වා “ඉධ මයා මණ්ඩපං කාරෙතුං
වට්ටති” ති වින්තෙත්වා මණ්ඩපං කාරෙසි. පුනදිවසෙ පාතොව චස්සං චස්සි,
වද්දලිකං අහොසි. තදාපි බ්‍රාහ්මණො භික්ඛු ඔලොකෙන්තොව යීතො තින්තවීවරකෙ
භික්ඛු දිස්වා “එත්ථ මයා සාලං කාරෙතුං වට්ටති” ති සාලං කාරෙත්වා “ඉදානි
සාලමහං කරිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං නිමන්තෙත්වා
අන්තො ව බහි ව භික්ඛු නිසීදාපෙත්වා හත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනත්ථාය සත්ථු
පත්තං ගහෙත්වා, “හන්තෙ, අහං භික්ඛුනං වීවරපාරුපනකාලෙ ඉමස්මිං යානෙ
ඔලොකෙන්තො යීතො ඉදඤ්චිදඤ්ච දිස්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච කාරෙසි” ත්ති ආදිතො
පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්ති. ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා, “බ්‍රාහ්මණ,
පණ්ඩිතා නාම බණ්ණ බණ්ණ ථොකං කුසලං කරොන්තා අනුප්‍රබ්බන්ත අත්තතො
අකුසලමලං නිහරන්තියෙවා” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

239.

“අනුප්‍රබ්බන්ත මෙධාවී, ථොකං ථොකං බණ්ණ බණ්ණ;
කම්මාරො රජතස්සෙව, නිද්ධමෙ මලමත්තනො” ති.

තත්ථ අනුප්‍රබ්බන්තාති අනුපට්ඨායා. මෙධාවීති ධම්මොප්පඤ්ඤාය
සමන්තාගතො. බණ්ණ බණ්ණති ඔකාසෙ ඔකාසෙ කුසලං කරොන්තො. කම්මාරො
රජතස්සෙවාති යථා සුවණ්ණකාරො එකචාරමෙව සුවණ්ණං තාපෙත්වා
කොට්ටෙන්වා මලං නිහරිත්වා පිලන්ධනවිකතිං කාතුං න සක්කොති, පුනප්පුනං
තාපෙත්තො කොට්ටෙන්තො පන මලං නිහරති, තතො අනෙකවිධං
පිලන්ධනවිකතිං කරොති, එවමෙව පුනප්පුනං කුසලං කරොන්තො පණ්ඩිතො
අත්තතො රාගාදිමලං නිද්ධමෙය්‍ය, එවං නිද්ධන්තමලො නික්කිලෙසොව හොතීති
අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, මහාජනස්සාපි
සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

අඤ්ඤතරත්නාම ණවත්ථු දුතියං.

3. තිස්සත්ථෙරවත්ථු

අයසාව මලන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො තිස්සත්ථෙරං නාම භික්ඛුං ආරභිහ කපෙසි.

එකො කිර සාවත්ථිවාසී කුලපුත්තො පබ්බජිත්වා ලද්ධුපසම්පදො තිස්සත්ථෙරොති පඤ්ඤායි. සො අපරභාගෙ ජනපදවිහාරෙ වස්සුපගතො අට්ඨහත්ථකං ථුලසාටකං ලභිත්වා චුත්ථවස්සො පචාරෙත්වා තං ආදාය ගන්ත්වා හගිනියා හත්ථෙ යපෙසි. සා “න මෙ එසො සාටකො භාතු අනුච්ඡවිකො”ති තං තිබ්ණාය වාසියා ඡින්දිත්වා භීරභීරං කත්වා උදුක්ඛලෙ කොට්ටෙත්වා පවිසෙත්වා පොථෙත්වා වට්ටෙත්වා සුබ්බමසුත්තං කන්තිත්වා සාටකං වායාපෙසි. ථෙරොපි සුත්තඤ්ඤෙව සුචියො ව සංවිදහිත්වා විවරකාරකෙ දහරසාමණෙරෙ සන්නිපාතෙත්වා හගිනියා සන්නිකං ගන්ත්වා “තං මෙ සාටකං දෙථ, විවරං කාරෙස්සාමි”ති ආහ. සා නවහත්ථං සාටකං නිහරිත්වා කනිට්ඨභාතිකස්ස හත්ථෙ යපෙසි. සො තං ගහෙත්වා විත්ථාරෙත්වා ඔලොකෙත්වා “මම සාටකො ථුලො අට්ඨහත්ථො, අයං සුබ්බමො නවහත්ථො. නායං මම සාටකො, තුම්භාකං එස, න මෙ ඉමිනා අත්ථො, තමෙව මෙ දෙථා”ති ආහ. “හන්තෙ, තුම්භාකමෙව එසො, ගණ්භථ න”න්ති? සො නෙව ඉච්ඡී. අට්ඨස්ස අත්තනා කතකිච්චං සබ්බං ආරොචෙත්වා, “හන්තෙ, තුම්භාකමෙවෙස, ගණ්භථ න”න්ති අදාසි. සො තං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා විවරකම්මං පට්ඨපෙසි.

අට්ඨස්ස හගිනී විවරකාරානං අත්ථාය යාගුහත්තාදීනි සම්පාදෙසි. විවරස්ස නිට්ඨිතදිවසෙ පන අතිරෙකසක්කාරං කාරෙසි. සො විවරං ඔලොකෙත්වා තස්මිං උප්පන්තසිනෙහො “ස්වෙ දානි නං පාරුපිස්සාමි”ති සංහරිත්වා විවරවංසෙ යපෙත්වා තං රත්තිං භුත්තාහාරං ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො කාලං කත්වා තස්මිංසෙව විවරෙ උභා හුත්වා නිබ්බත්ති. හගිනීපිස්ස කාලකිරියං සුත්වා භික්ඛුනං පාදෙසු පවත්තමානා රොදි. භික්ඛු තස්ස සරීරකිච්චං කත්වා ගිලානුපට්ඨාකස්ස අභාවෙන සඨස්සස්සෙව තං පාපුණාති. “භාජෙස්සාම න”න්ති තං විවරං නිහරාපෙසුං. සා උභා “ඉමෙ මම සන්තකං විලුම්පන්ති”ති විරවන්ති ඉතො ටිතො ව සන්ධාවි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්තොව දිබ්බාය සොතධාතුයා තං සද්දං සුත්වා, “ආනන්ද, තිස්සස්ස විවරං අභාජෙත්වා සත්තාහං නික්ඛිපිතුං වදෙහි”ති ආහ. ථෙරො තථා කාරෙසි. සාපි සත්තමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්ති. සත්ථා “අට්ඨමෙ දිවසෙ තිස්සස්ස විවරං භාජෙත්වා ගණ්භථා”ති ආණාපෙසි. භික්ඛු තථා කරිංසු.

භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං “කස්මා නු ඛො සත්ථා තිස්සස්ස විවරං සත්ත දිවසෙ යපාපෙත්වා අට්ඨමෙ දිවසෙ ගණ්භිතුං අනුජානි”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්තා”ති ප්‍රච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, තිස්සො අත්තනො විවරෙ උභා හුත්වා නිබ්බත්තො,

තුම්හෙහි තස්මිං භාජියමානෙ ‘ඉමෙ මම සන්තකං විලුම්පන්ති’ ති විරවන්ති ඉතො විතො ව ධාවි. සා තුම්හෙහි චීවරෙ ගය්හමානෙ තුම්හෙසු මනං පදුස්සිත්වා නිරයෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය, තෙන වාහං චීවරං නික්ඛිපාපෙසිං. ඉදානි පන සා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්තා, තෙන වො මයා චීවරගහණං අනුඤ්ඤාන”න්ති වත්වා පුන තෙහි “භාරියා වත අයං, භන්තෙ, තණ්හා නාමා” ති වුත්තෙ “ආම, හික්ඛවෙ, ඉමෙසං සත්තානං තණ්හා නාම භාරියා. යථා අයතො මලං උට්ඨන්තිත්වා අයමෙව බාදති විනාසෙති අපරිභොගං කරොති, එවමෙවායං තණ්හා ඉමෙසං සත්තානං අබ්භන්තරෙ උප්පජ්ජිත්වා තෙ සත්තෙ නිරයාදීසු නිබ්බත්තාපෙති, විනාසං පාපෙති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

240.

“අයසාව මලං සමුට්ඨිතං,
තතුට්ඨාය තමෙව බාදති;
එවං අතිධොනවාරිතං,
සානි කම්මානි නයන්ති දුග්ගති”න්ති.

තත්ථ අයසාවානි අයතො සමුට්ඨිතං. තතුට්ඨායානි තතො උට්ඨාය. අතිධොනවාරිතන්ති ධොනා වුවුවති වත්තාරො පච්චයෙ “ඉදමත්ථං එතෙ” ති පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජනපඤ්ඤා, තං අතික්කම්භිත්වා වරන්තො අතිධොනවාරී නාම. ඉදං වුත්තං භොති – යථා අයතො මලං සමුට්ඨාය තතො සමුට්ඨිතං තමෙව බාදති, එවමෙවං චතුපච්චයෙ අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තං අතිධොනවාරිතං සානි කම්මානි අත්තනි යිතත්තා අත්තනො සන්තකානෙව තානි කම්මානි දුග්ගති. නයන්තිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්‍යසුති.

තිස්සත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. ලාලුදායින්ථෙරවත්ථු

අසජ්ඣායමලානි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ලාලුදායින්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සාවත්ථීයං කිර පඤ්චකොට්මත්තා අරියසාවකා වසන්ති, ද්වෙ කොට්මත්තා පුපුජ්ජනා වසන්ති. තෙසු අරියසාවකා පුරෙහත්තං දානං දත්වා පච්ඡාහත්තං සප්පිතෙලමධුඵාණිතවත්ථාදීනි ගහෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුණන්ති. ධම්මං සුත්වා ගමනකාලෙ ව සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං ගුණකථං කථෙන්නි. උදායින්ථෙරො තෙසං කථං සුත්වා “එතෙසං තාව ධම්මං සුත්වා තුම්හෙ එවං කථෙථ, මම ධම්මකථං සුත්වා කිං නු බො න කථෙස්සථා” ති වදති. මනුස්සා තස්ස කථං සුත්වා “අයං එකො ධම්මකථීකො භවිස්සති, ඉමස්සපි අම්හෙහි ධම්මකථං සොතුං වට්ටති” ති තෙ එකදිවසං ථෙරං යාවිත්වා, “භන්තෙ, අජ්ජ අම්භාකං

ධම්මස්සවනදිවසො’ති සඨසස්ස දානං දත්වා, “හත්තෙ, තුම්හෙ අම්භාකං දිවා ධම්මකථං කථෙය්‍යාථා”ති ආභංසු. සොපි තෙසං අධිවාසෙසි.

තෙහි ධම්මස්සවනවෙලාය ආගන්ත්වා, “හත්තෙ, නො ධම්මං කථෙථා”ති චුත්තෙ ලාලුදායීත්ථෙරො ආසනෙ නිසීදිත්වා චිත්තබ්ජනිං ගහෙත්වා වාලෙන්තො එකම්පි ධම්මපදං අදිස්වා “අභං සරහඤ්ඤං භණ්ස්සාමි, අඤ්ඤො ධම්මකථං කථෙතු”ති වත්වා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන ධම්මකථං කථාපෙත්වා සරභාණත්ථාය පුන තං ආසනං ආරොපයිංසු. සො පුනපි කිඤ්චි අදිස්වා “අභං රත්තිං කථෙස්සාමි, අඤ්ඤො සරහඤ්ඤං භණතු”ති වත්වා ආසනා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන සරහඤ්ඤං භණාපෙත්වා පුන රත්තිං ථෙරං ආනයිංසු. සො රත්තිම්පි කිඤ්චි අදිස්වා “අභං පච්චුසකාලෙ කථෙස්සාමි, රත්තිං අඤ්ඤො කථෙතු”ති වත්වා ඔතරි. තෙ අඤ්ඤෙන රත්තිං කථාපෙත්වා පුන පච්චුසෙ තං ආනයිංසු. සො පුනපි කිඤ්චි නාද්දස. මහාජනො ලෙඬ්චුදණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා, “අන්ධබාල, ත්වං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං වණ්ණෙ කථියමානෙ එවඤ්චෙවඤ්ච වදෙසි, ඉදානි කස්මා න කථෙසි”ති සන්තප්පෙත්වා පලායන්තං අනුබන්ධි. සො පලායන්තො එකිස්සා වච්චකුටියා පති.

මහාජනො කථං සමුට්ඨාපෙසි – “අජ්ජ ලාලුදායී සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානානං ගුණකථාය පවත්තමානාය උස්සුයන්තො අත්තනො ධම්මකථිකභාවං පකාසෙත්වා මනුස්සෙහි සක්කාරං කත්වා ‘ධම්මං සුණොමා’ති චුත්තෙ චතුක්ඛත්තුං ආසනෙ නිසීදිත්වා කථෙතබ්බයුත්තකං කිඤ්චි අපස්සන්තො ‘ත්වං අම්භාකං අයොහි සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙහි සද්ධිං යුගග්ගාහං ගණ්හාසි’ති ලෙඬ්චුදණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා සන්තප්පෙත්වා පලායියමානො වච්චකුටියා පතීතො”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසිත්තා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි එසො ගුථකූපෙ නිමුග්ගොයෙවා”ති වත්වා අතීතං ආහරිත්වා –

“චතුප්පදො අභං සම්ම, ත්වම්පි සම්ම චතුප්පදො;
එහි සම්ම නිවත්තස්සු, කිං නු භීතො පලායසි.

“අසුචිපුතිලොමොසි, දුග්ගන්ධො වාසි සුකර;
සවෙ යුජ්ඣිකාකාමොසි, ජයං සම්ම දදාමි තෙ”ති. (ජා. 1.2.5-6) –

ඉමං ජාතකං විත්ථාරෙත්වා කථෙසි. තදා සීහො සාරිපුත්තො අහොසි, සුකරො ලාලුදායීති. සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, “භික්ඛවෙ, ලාලුදායීනා අප්පමත්තකොව ධම්මො උග්ගහිතො, සජ්ඣායං පන නෙව අකාසි, කිඤ්චි පරියත්තිං උග්ගහෙත්වා තස්සා අසජ්ඣායකරණං මලමෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“අසජ්ඣායමලා මන්තා, අනුට්ඨානමලා සරා;
මලං වණ්ණස්ස කොසජ්ජං, පමාදො රක්ඛතො මල” න්ති.

තත්ථ අසජ්ඣායමලාති යාකාච්ඡ පරියත්ති වා සිජ්ජං වා යස්මා අසජ්ඣායන්තස්ස අනනුයුඤ්ජන්තස්ස විනස්සති වා නිරන්තරං වා න උපට්ඨාති, තස්මා “අසජ්ඣායමලා මන්තා” ති වුත්තං. යස්මා පන සරාවාසං වසන්තස්ස උට්ඨායුට්ඨාය ජිණ්ණපටිසම්බරණාදීති අකරොන්තස්ස සරං නාම විනස්සති, තස්මා “අනුට්ඨානමලා සරා” ති වුත්තං. යස්මා ගිහිස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා කොසජ්ජවසෙන සරීරපටිජග්ගනං වා පරික්ඛාරපටිජග්ගනං වා අකරොන්තස්ස කායො දුබ්බණ්ණො හොති, තස්මා “මලං වණ්ණස්ස කොසජ්ජ” න්ති වුත්තං. යස්මා ගාවො රක්ඛන්තස්ස පමාදවසෙන නිද්දායන්තස්ස වා කිලන්තස්ස වා තා ගාවො අතිත්ථපක්ඛන්දනාදිනා වා වාළුමිගවොරාදිඋපද්දවෙන වා පරෙසං සාලිබ්බන්තාදිති ඔතරිත්වා බාදනවසෙන විනාසං ආපජ්ජන්ති, සයම්පි දණ්ඩං වා පරිභාසං වා පාපුණාති, පබ්බජිතං වා පන ඡ ද්වාරානි අරක්ඛන්තං පමාදවසෙන කිලෙසා ඔතරිත්වා සාසනා වාවෙන්ති, තස්මා “පමාදො රක්ඛතො මල” න්ති වුත්තං. සො හිස්ස විනාසාවහනෙන මලට්ඨානියත්තා මලන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙන බහු සොතාපත්තිඵලාදීති පාපුණිංසුති.

ලාලුදායිත්ථෙරවත්ථු වතුත්ථං.

5. අඤ්ඤතරකුලපුත්තවත්ථු

මලින්ටියා දුච්චරිතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං කුලපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස කිර සමානජාතිකං කුලකුමාරිකං ආනෙසුං. සා ආනීතදිවසතො පට්ඨාය අනිචාරිතී අහොසි. සො කුලපුත්තො තස්සා අනිචාරෙන ලජ්ජිතො කස්සචි සම්මුඛිභාවං උපගන්තුං අසක්කොන්තො බුද්ධුපට්ඨානාදීති පවිජින්දිත්වා කතිපාහව්වයෙන සත්ථාරං උපසඩ්ධකම්භිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්තො “කිං, උපාසක, න දිස්සසී” ති වුත්තෙ තමත්ථං ආරොවෙසි. අථ නං සත්ථා, “උපාසක, පුබ්බෙපි මයා ‘ඉත්ථියො නාම නදීආදිසදිසා, තාසු පණ්ඩිතෙන කොධො න කාතබ්බො’ ති වුත්තං, ත්වං පන භවපටිච්ඡන්තත්තා න සල්ලක්ඛෙසී” ති වත්වා තෙන යාවිතො –

“යථා නදී ව පන්ථො ව, පානාගාරං සභා පපා;
ඵවං ලොකින්ටියො නාම, වෙලා තාසං න විජ්ජති” ති. (ජා. 1.1.65; 1.12.9)

ජාතකං විත්ථාරෙත්වා, “උපාසක, ඉත්ථියා හි අනිචාරිනිභාවො මලං, දානං දෙන්තස්ස මවිජෙරං මලං, ඉධලොකපරලොකෙසු සත්තානං අකුසලකම්මං

විනාසනත්ථෙත මලං, අවිජ්ජා පන සබ්බමලානං උත්තමමලං”න්ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

242.

“මලිත්ථියා දුච්චරිතං, මච්ඡෙරං දදතො මලං;
මලා වෙ පාපකා ධම්මා, අස්මිං ලොකෙ පරමිහි ව.

243.

“තතො මලා මලතරං, අවිජ්ජා පරමං මලං;
එතං මලං පහන්ත්වාන, නිම්මලා හොථ භික්ඛවො”ති.

තත්ථ දුච්චරිතන්ති අතිවාරො. අතිවාරිනිඤ්ඤි ඉත්ථිං සාමිකොපි ගෙහා නිහරති, මානාපිතුනං සන්තිකං ගතමපි “ත්වං කුලස්ස අගාරවතුතා, අක්ඛිහිපි න දට්ඨබ්බා”ති තං නිහරන්ති. සා අනාථා විචරන්ති මහාදුක්ඛං පාපුණාති. තෙනස්සා දුච්චරිතං “මල”න්ති චුත්තං. දදතොති දායකස්ස. යස්ස හි ඛේතකසනකාලෙ “ඉමස්මිං ඛේතෙන සම්පන්නෙ සලාකහත්තාදීනි දස්සාමි”ති වින්තෙත්වා නිජ්ජන්තෙ සස්සෙපි මච්ඡෙරං උප්පජ්ජිත්වා වාගචිත්තං නිවාරෙති, සො මච්ඡෙරවසෙන වාගචිත්තෙ අවිරුහන්තෙ මනුස්සසම්පත්තිං දිබ්බසම්පත්තිං නිබ්බානසම්පත්තින්ති තිස්සො සම්පත්තියො න ලහති. තෙන චුත්තං – “මච්ඡෙරං දදතො මල”න්ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. පාපකා ධම්මාති අකුසලධම්මා පන ඉධලොකෙ ව පරලොකෙ ව මලමෙව.

තතොති හෙට්ඨා චුත්තමලතො. මලතරන්ති අතිරෙකමලං වො කථෙමිති අත්ථො. අවිජ්ජාති අට්ඨවත්ථුකං අඤ්ඤාණමෙව පරමං මලං. පහන්ත්වානාති එතං මලං ජහිත්වා, භික්ඛවෙ, තුම්හෙ නිම්මලා හොථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

අඤ්ඤතරකුලපුත්තවත්ථු පඤ්චමං.

6. චූළසාරිවත්ථු

සුඡීවන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො චූළසාරිං නාම සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර එකදිවසෙ වෙජ්ජකම්මං කත්වා පණිතභොජනං ලභිත්වා ආදාය නික්ඛමන්තො අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා, “හන්තෙ, ඉදං මයා වෙජ්ජකම්මං කත්වා ලද්ධං, තුම්හෙ අඤ්ඤත්ථ ඵවරුපං භොජනං න ලභිස්සථ, ඉමං භුඤ්ජථ, අහං තෙ වෙජ්ජකම්මං කත්වා නිව්චකාලං ඵවරුපං ආහාරං ආහරිස්සාමි”ති ආහ. ථෙරො තස්ස වචනං සුත්වා තුණ්හිභුතොව පක්කාමි. භික්ඛු විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා, “භික්ඛවෙ, අහිරිකො නාම පගබ්භො කාකසදිසො හුත්වා

එකවිසතිවිධාය අනෙසනාය යත්වා සුඛං ජීවති, හිරිඛත්තජපසම්පන්නො පන දුක්ඛං ජීවති” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි -

244.

“සුඡීවං අහිරිකෙන, කාකසුරෙන ධංසිනා;
පක්ඛන්දිනා පගබ්භෙන, සංකිලිට්ඨෙන ජීවිතං.

245.

“හිරිමතා ච දුජ්ජීවං, නිච්චං සුචිගවෙසිනා;
අලිනෙතාජපගබ්භෙන, සුද්ධාජීවෙන පස්සතා” ති.

තත්ථ අහිරිකෙනාති ඡින්නහිරොත්තජපකෙන. එවරුපෙන හි අමාතරමෙව “මාතා මෙ” ති අපිතාදයො එව ච “පිතා මෙ” තිආදිනා නයෙන වත්වා එකවිසතිවිධාය අනෙසනාය පතිට්ඨාය සුඛෙන ජීවතුං සක්කා. කාකසුරෙනාති සුරකාකසදිසෙන. යථා හි සුරකාකො කුලසරෙසු යාගුආදීනි ගණ්හිතුකාමො හිත්තිආදීසු නිසිදිත්වා අත්තනො ඔලොකනභාවං ඤත්වා අනොලොකෙන්නො විය අඤ්ඤවිහිතකො විය නිද්දායන්නො විය ච හුත්වා මනුස්සානං පමාදං සල්ලක්ඛෙත්වා අනුපතිත්වා “සුසු” ති වදන්තෙසුයෙව භාජනතො මුඛපුරං ගහෙත්වා පලායති, එවමෙව. අහිරිකපුග්ගලොපි හික්ඛුහි සද්ධිං ගාමං පවිසිත්වා යාගුහත්තට්ඨානාදීනි වචත්ථපෙති. තත්ථ හික්ඛු පිණ්ඩාය වරත්වා යාපනමත්තං ආදාය ආසනසාලං ගන්ත්වා පච්චවෙක්ඛන්තා යාගුං පිවිත්වා කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්ති සජ්ඣායන්ති ආසනසාලං සම්මජ්ජන්ති. අයං පන අකත්වා ගාමාහිමුඛොව හොති.

සො හි හික්ඛුහි “පස්සමි” ත්ති ඔලොකියමානොපි අනොලොකෙන්නො විය අඤ්ඤවිහිතො විය නිද්දායන්නො විය ගණ්ඨිකං පටිමුඤ්චන්තො විය වීචරං සංවිදහන්තො විය හුත්වා “අසුකං නාම මෙ කම්මං අත්ථි” ති වදන්තො උට්ඨායාසනා ගාමං පවිසිත්වා පාතොව වචත්ථපිතගෙහෙසු අඤ්ඤතරං ගෙහං උපසඬකම්ත්වා සරමානුසකෙසු ථොකං කවාටං පිට්ඨාය ද්වාරෙ නිසිදිත්වා කන්දන්තෙසුපි එකෙන හත්ථෙන කවාටං පණාමෙත්වා අන්තො පවිසති. අථ නං දිස්වා අකාමකාපි ආසනෙ නිසිදාපෙත්වා යාගුආදීසු යං අත්ථි, තං දෙන්ති. සො යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා අවසෙසං පත්තෙනාදාය පක්කමති. අයං කාකසුරො නාම. එවරුපෙන අහිරිකෙන සුඡීවන්ති අත්ථො.

ධංසිනාති “අසුකත්ථෙරො නාම අජ්ජිවිජො” තිආදීනි වදන්තෙසු - “කිං පන මයං න අජ්ජිවිජො” තිආදිවචනෙන පරෙසං ගුණධංසනතාය ධංසිනා. තථාරුපස්ස වචනං සුත්වා “අයම්පි අජ්ජිවිජතාදිගුණෙ යුත්තො” ති මඤ්ඤමානා මනුස්සා දාතබ්බං මඤ්ඤන්ති. සො පන තතො පට්ඨාය විඤ්ඤපුරිසානං විත්තං ආරාධෙතුං අසක්කොන්තො තම්භාපි ලාභා පරිභායති. එවං ධංසිපුග්ගලො අත්තනොපි පරස්සපි ලාභං නාසෙතියෙව.

පක්ඛන්දිනාති පක්ඛන්ද්වාරිනා. පරෙසං කිව්වානිපි අත්තනො කිව්වානි විය දස්සෙන්නො පාතොව භික්ඛුසු චෙතියධිගණාදීසු වත්තං කත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරොන ථොකං නිසිදිත්වා උට්ඨාය ගාමං පවිසන්තෙසු මුඛං ධොවිත්වා පණ්ඩුකාසාවපාරුපනඅක්ඛිඅඤ්ජනසිසමක්ඛනාදිහි අත්තභාවං මණ්ඩෙත්වා සම්මජ්ජන්තො විය ද්වෙ තයො සම්මජ්ජනිපභාරෙ දත්වා ද්වාරකොට්ඨකාහිමුඛො භොති. මනුස්සා පාතොව “චෙතියං වන්දිස්සාම, මාලාපුපං කරිස්සාමා”ති ආගතා තං දිස්වා “අයං විහාරො ඉමං දහරං නිස්සාය පටිජග්ගනං ලහති, ඉමං මා පමජ්ජිත්වා”ති වත්වා තස්ස දාතබ්බං මඤ්ඤන්ති. එවරුපෙන පක්ඛන්දිනාපි සුඡීවං. පගබ්භෙනාති කායපාගබ්භියාදිහි සමන්තාගතෙන. සංකිලිට්ඨෙත ජීවිතන්ති එවං ජීවිකං කප්පෙත්වා ජීවන්තෙන හි පුග්ගලෙන සංකිලිට්ඨෙත හුත්වා ජීවිතං නාම භොති, තං දුජ්ජීවිතං පාපමෙවාති අත්ථො.

හිරිමතා වාති හිරොත්තප්පසම්පන්නෙන පුග්ගලෙන දුජ්ජීවං. සො හි අමාතාදයොව “මාතා මෙ”තිආදීනි අවත්වා අධම්මිකෙ පච්චයෙ ගුථං විය ජීගුච්ඡන්තො ධම්මෙන සමෙන පරියෙසන්තො සපදානං පිණ්ඩාය වරිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්නො ලුඛං ජීවිකං ජීවතිති අත්ථො. සුවිගචෙසිනාති සුවිති කායකම්මාදීනි ගචෙසන්තෙන. අලිනෙනාති ජීවිතචුත්තිමනල්ලිනෙන. සුද්ධාජීවෙන පස්සතාති එවරුපො හි පුග්ගලො සුද්ධාජීවො නාම භොති. තෙන එවං සුද්ධාජීවෙන තමෙව සුද්ධාජීවං සාරතො පස්සතා ලුඛජීවිතවසෙන දුජ්ජීවං භොතිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

වුළසාරිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. පඤ්චඋපාසකවත්ථු

යො පාණන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පඤ්ච උපාසකෙ ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තෙසු හි එකො පාණාතිපාතාවෙරමණිසික්ඛාපදමෙව රක්ඛති, ඉතරෙ ඉතරානි. තෙ එකදිවසං “අහං දුක්කරං කරොමි, දුක්කරං රක්ඛාමි”ති විවාදාපන්නා සත්ථු සන්නිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා එකසීලම්පි කනිට්ඨකං අකත්වා “සබ්බානෙව දුරක්ඛානී”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි

246.

“යො පාණමතිපාතෙති, මුසාවාදඤ්ච භාසති;
ලොකෙ අදින්නමාදියති, පරදාරඤ්ච ගච්ඡති.

247.

“සුරාමෙරයපානඤ්ච, යො නරො අනුයුඤ්ජති;

ඉඳෙව මෙසො ලොකස්මිං, මූලං බණ්ණි අත්තනො.

248.

“එවං හො පුරිස ජානාහි, පාපධම්මා අසඤ්ඤතා;
මා තං ලොහො අධම්මො ච, චිරං දුක්ඛාය රත්ඨයු”න්ති.

තත්ථ යො පාණමතිපාතෙතිති යො සාහත්ථිකාදීසු ඡසු පයොගෙසු
එකපයොගෙනාපි පරස්ස ජීවිතින්ද්‍රියං උපච්ඡන්දති. මුසාවාදන්ති පරෙසං
අත්ථහඤ්ජනකං මුසාවාදඤ්ච භාසති. ලොකෙ අදින්නමාදියතිති ඉමස්මිං
සත්තලොකෙ ථෙය්‍යාවහාරාදීසු එකෙනපි අවහාරෙන පරපරිග්ගහිතං ආදියති.
පරදාරඤ්ච ගච්ඡතිති පරස්ස රක්ඛිතගොපිතෙසු භණ්ඩෙසු අපරජ්ඣන්තො
උජ්ජවාරං වරති. සුරාමෙරයපානන්ති යස්ස කස්සචි සුරාය වෙව මෙරයස්ස ච
පානං. අනුසුඤ්ජනිති සෙවති බහුලිකරොති. මූලං බණ්ණිති තිට්ඨතු පරලොකො, සො
පන පුග්ගලො ඉධ ලොකස්මිංයෙව යෙන ඛේතවත්ථුආදිනා මූලෙන
පතිට්ඨපෙය්‍ය, තම්පි අට්ඨපෙත්වා වා විස්සජ්ජෙත්වා වා සුරං පිවන්තො අත්තනො
මූලං බණ්ණි, අනාථො කපණො හුත්වා විවරති. එවං, හොති
පඤ්චදුස්සිලාකම්මකාරකං පුග්ගලං ආලපති. පාපධම්මාති ලාමකධම්මා.
අසඤ්ඤතාති කායසඤ්ඤතාදිරහිතා. අවෙතසාතිපි පායො, අවිත්තකාති අත්ථො.
ලොහො අධම්මො වාති ලොහො වෙව දොසො ච. උභයම්පි හෙතං අකුසලමෙව.
චිරං දුක්ඛාය රත්ඨයුන්ති චිරකාලං නිරයදුක්ඛාදීනං අත්ථාය තං එතෙ ධම්මා මා
රත්ඨෙත්තු මා මත්ථෙත්තුති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ පඤ්ච උපාසකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු,
සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

පඤ්චඋපාසකවත්ථු සත්තමං.

8. තිස්සදහරවත්ථු

දදාති වෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො තිස්සදහරං නාම
ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගහපතිනො විසාඛාය උපාසිකායාති පඤ්චන්තං
අරියසාවකකොට්ඨං දානං නින්දන්තො විවරි, අසදිසදානම්පි නින්දියෙව. තෙසං
තෙසං දානග්ගෙ සීතලං ලභිත්වා “සීතල”න්ති නින්දි, උණ්භං ලභිත්වා
“උණ්භ”න්ති නින්දි. අජ්ජං දෙන්තෙපි “කිං ඉමෙ අජ්ජමත්තකං දෙන්ති”ති නින්දි,
බහුං දෙන්තෙපි “ඉමෙසං ගෙහෙ යපනට්ඨානං මඤ්ඤෙ තත්ථි, නනු නාම භික්ඛූනං
යාපනමත්තං දාතබ්බං, එත්තකං යාගුහත්තං නිරත්ථකමෙව විස්සජ්ජති”ති නින්දි.
අත්තනො පන ඤාතකෙ ආරබ්භ “අහො අම්භාකං ඤාතකානං ගෙහං චතුරි දිසාහි
ආගතාගතානං භික්ඛූනං ඔපානභූත”න්තිආදීනි වත්වා පසංසං පවත්තෙසි. සො
පනෙකස්ස දොවාරිකස්ස පුත්තො ජනපදං විවරන්තෙහි වඩ්ඪකීහි සද්ධිං විවරන්තො

සාවත්ථිං පත්වා පබ්බජිතො. අථ නං භික්ඛු ඵලං මනුස්සානං දානාදීනි නින්දන්තං දිස්වා “පරිග්ගණ්හිස්සාම න”න්ති වින්තෙත්වා, “ආවුසො, තව ඤාතකා කභං වසන්ති”ති පුච්ඡිත්වා “අසුකගාමෙ නාමා”ති සුත්වාච කතිපයෙ දහරෙ පෙසෙසුං. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා ගාමවාසිකෙහි ආසනසාලාය නිසිදාපෙත්වා කතසක්කාරා පුච්ඡිංසු – “ඉමමිහා ගාමා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො තිස්සො නාම දහරො අත්ථි. තස්ස කතමෙ ඤාතකා”ති? මනුස්සා “ඉධ කුලගෙහතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතදාරකො නත්ථි, කිං නු ඛො ඉමෙ වදන්ති”ති වින්තෙත්වා, “හන්තෙ, එකො දොචාරිකපුත්තො වඩ්ඪකිහි සද්ධිං විවරිත්වා පබ්බජිතොති සුඤ්ඤාම, තං සන්ධාය වදෙථ මඤ්ඤෙ”ති ආභංසු. දහරහික්ඛු තිස්සස්ස තත්ථ ඉස්සරඤාතකානං අභාවං ඤත්වා සාවත්ථිං ගන්ත්වා “අකාරණමෙව, හන්තෙ, තිස්සො විලපන්තො විවරති”ති තං පවත්තිං භික්ඛූනං ආරොවෙසුං. භික්ඛූපි තං තථාගතස්ස ආරොවෙසුං.

සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව විකත්ථෙත්තො විවරති, පුබ්බෙපි විකත්ථකොච අහොසි”ති වත්වා භික්ඛූහි යාවිතො අතීතං ආහරිත්වා –

“ඛුම්භි සො විකත්ථෙය්‍ය, අඤ්ඤං ජනපදං ගතො;
අත්වාගන්ත්වාන දුසෙය්‍ය, භුඤ්ජ හොගෙ කටාහකා”ති. (ජා. 1.1.125) –

ඉමං කටාහජාතකං විත්ථාරෙත්වා, “භික්ඛවෙ, යො හි පුග්ගලො පරෙහි අප්පකෙ වා ඛුක්කෙ වා ලුඛෙ වා පණිනෙ වා දින්තො අඤ්ඤෙසං වා දත්වා අත්තනො අදින්තො මඬිකු හොති, තස්ස ඤානං වා විපස්සනං වා මග්ගඵලාදීනි වා න උප්පජ්ජන්ති”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි –

249.

“දදාති වෙ යථාසද්ධං, යථාපසාදනං ජනො;
තත්ථ යො ව මඬිකු හොති, පරෙසං පානහොජනො;
න සො දිවා වා රත්තිං වා, සමාධිමධිගච්ඡති.

250.

“යස්ස චෙතං සමුච්ඡින්නං, මූලස්චිවං සමුහතං;
ස වෙ දිවා වා රත්තිං වා, සමාධිමධිගච්ඡති”ති.

තත්ථ දදාති වෙ යථාසද්ධන්ති ලුඛපණිතාදීසු යංකිඤ්චි දෙන්නො ජනො යථාසද්ධං අත්තනො සද්ධානුරූපමෙව දෙති. යථාපසාදනන්ති ථෙරනවාදීසු වස්ස යස්මිං යස්මිං පසාදො උප්පජ්ජති, තස්ස දෙන්නො යථාපසාදනං අත්තනො පසාදානුරූපමෙව දෙති. තත්ථාති තස්මිං පරස්ස දානෙ “මයා අප්පං වා ලද්ධං, ලුඛං වා ලද්ධං”න්ති මඬිකුභාවං ආපජ්ජති. සමාධින්නි සො පුග්ගලො දිවා වා රත්තිං වා උප්චාරජ්ජනාවසෙන වා මග්ගඵලවසෙන වා සමාධිං නාධිගච්ඡති. යස්ස චෙතන්ති යස්ස පුග්ගලස්ස එතං එකෙසු යානෙසු මඬිකුභාවසඬ්ඛාතං අකුසලං සමුච්ඡින්නං.

මූලසව්වට කත්වා අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන සමුහතං, සො චුත්තජපකාරං සමාධිං අධිගච්ඡතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

තිස්සදහරවත්ථු අට්ඨමං.

9. පඤ්ච උපාසකවත්ථු

නත්ථී රාගසමො අග්ගීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පඤ්ච උපාසකෙ ආරබ්භ කපෙසි.

තෙ කිර ධම්මං සොතුකාමා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. බුද්ධානඤ්ච “අයං ඛත්තියො, අයං බ්‍රාහ්මණො, අයං අඛිචො, අයං දුග්ගතො, ඉමස්ස උළාරං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමි, ඉමස්ස නො”ති විත්තං න උජ්ජපජ්ජති. යංකිඤ්ච ආරබ්භ ධම්මං දෙසෙන්නො ධම්මගාරවං පුරක්ඛත්වා ආකාසගඬ්ඟං ඔතාරෙන්නො විය දෙසෙති. එවං දෙසෙන්නස්ස පන තථාගතස්ස සන්තිකෙ නිසින්නානං තෙසං එකො නිසින්නකොව නිද්දායි, එකො අඛිගුලියා භූමිං ලිඛන්තො නිසීදි, එකො එකං රුක්ඛං වාලෙන්නො නිසීදි, එකො ආකාසං උල්ලොකෙන්නො නිසීදි, එකො පන සක්කච්චං ධම්මං අස්සොසි.

ආනන්දත්ථෙරො සත්ථාරං ඛිජයමානො තෙසං ආකාරං ඔලොකෙන්නො සත්ථාරං ආහ – “හත්තෙ, තුම්හෙ ඉමෙසං මහාමෙඝගජ්ජිතං ගජ්ජන්තා විය ධම්මං දෙසෙථ, එතෙ පන තුම්හෙසුපි ධම්මං කපෙන්නෙසු ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තා නිසින්නා”ති. “ආනන්ද, ත්වං එතෙ න ජානාසි”ති? “ආම, න ජානාමි, හත්තෙ”ති. එතෙසු හි යො එස නිද්දායන්නො නිසින්තො, එස පඤ්ච ජාතිසතානි සජ්ජයොනියං නිබ්බත්තිත්වා භොගෙසු සීසං යපෙත්වා නිද්දායි, ඉදානිපිස්ස නිද්දාය තිත්ති නත්ථී, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පටිසතිති. කිං පන, හත්තෙ, පටිපාටියා කපෙථ, උදාහු අන්තරන්තරාති. ආනන්ද, එතස්ස හි කාලෙන මනුස්සත්තං, කාලෙන දෙවත්තං, කාලෙන නාගත්තන්ති එවං අන්තරන්තරා උජ්ජපජ්ජන්තස්ස උපපත්තියො සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙනාපි න සක්කා පරිච්ඡින්නං. පටිපාටියා පනෙස පඤ්ච ජාතිසතානි නාගයොනියං නිබ්බත්තිත්වා නිද්දායන්නොපි නිද්දාය අතිත්තොයෙව. අඛිගුලියා භූමිං ලිඛන්තො නිසින්නපුරිසොපි පඤ්ච ජාතිසතානි ගණ්ඩුජ්ජාදයොනියං නිබ්බත්තිත්වා භූමිං ඛණි, ඉදානිපි භූමිං ඛණන්තොව මම සද්දං න සුණාති. එස රුක්ඛං වාලෙන්නො නිසින්නපුරිසොපි පටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි මක්කටයොනියං නිබ්බත්ති, ඉදානිපි පුබ්බාවිණ්ණවසෙන රුක්ඛං වාලෙතියෙව, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පටිසති. එස ආකාසං උල්ලොකෙත්වා නිසින්නපුරිසොපි පඤ්ච ජාතිසතානි නක්ඛත්තපායකො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉදානි පුබ්බාවිණ්ණවසෙන අජ්ජාපි ආකාසමෙව උල්ලොකෙති, නාස්ස කණ්ණං මම සද්දො පටිසති. එස සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තො නිසින්නපුරිසො පන පටිපාටියා

පඤ්ච ජාතිසතානි තිණ්ණං වෙදානං පාරගු මන්තජ්ඣායකබ්‍රාහ්මණො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉදානිපි මන්තං සංසන්දන්තො විය සක්කච්චං සුඤ්ඤානීති.

“හන්තෙ, තුම්භාකං ධම්මදෙසනා ජව්ඤ්ඤානි ඡන්දිත්වා අට්ඨමිඤ්ජං ආභච්ච තිට්ඨති, කස්මා ඉමෙ තුම්භෙසුපි ධම්මං දෙසෙත්තෙසු සක්කච්චං න සුඤ්ඤානී”ති? “ආනන්ද, මම ධම්මො සුස්සවනීයොති සඤ්ඤං කරොසි මඤ්ඤ”ති. “කිං පන, හන්තෙ, දුස්සවනීයො”ති? “ආම, ආනන්දා”ති. “කස්මා, හන්තෙ”ති? “ආනන්ද, බුද්ධොති වා ධම්මොති වා සඬ්ඝොති වා පදං ඉමෙහි සත්තෙහි අනෙකෙසුපි කප්පකොට්ඨකසහස්සෙසු අසුතපුබ්බං. යස්මා ඉමං ධම්මං සොතුං න සක්කොන්තා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ ඉමෙ සත්තා අනෙකච්ඡිතං තිරච්ඡානකථංයෙව සුඤ්ඤානා ආගතා, තස්මා සුරාපානකෙළිමණ්ඩලාදීසු ගායනා නච්චන්තා විවරන්ති, ධම්මං සොතුං න සක්කොන්ති”ති. “කිං නිස්සාය පනෙතෙ න සක්කොන්ති, හන්තෙ”ති?

අට්ඨස්ස සත්ථා, “ආනන්ද, රාගං නිස්සාය දොසං නිස්සාය මොහං නිස්සාය තණ්හං නිස්සාය න සක්කොන්ති. රාගග්ගිසදිසො අග්ගි නාම නත්ථි, සො ඡාරිකම්පි අසෙසෙත්වා සත්තෙ දහති. කිඤ්චාපි සත්තසුරියපාතුභාවං නිස්සාය උප්පන්නො කප්පවිනාසකො අග්ගිපි කිඤ්චි අනවසෙසෙත්වාව ලොකං දහති, සො පන අග්ගි කදාවියෙව දහති. රාගග්ගිනො අදහනකාලො නාම නත්ථි, තස්මා රාගසමො වා අග්ගි දොසසමො වා ගහො මොහසමං වා ජාලං තණ්හාසමා වා නදී නාම නත්ථි”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

251.

“නත්ථි රාගසමො අග්ගි, නත්ථි දොසසමො ගහො;
නත්ථි මොහසමං ජාලං, නත්ථි තණ්හාසමා නදී”ති.

තත්ථ රාගසමොති ධුමාදීසු කිඤ්චි අදස්සෙත්වා අන්තොයෙව උට්ඨාය ඤාපනවසෙන රාගෙන සමො අග්ගි නාම නත්ථි. දොසසමොති යක්ඛගහඅජගරගහකුම්භිලගහාදයො එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ ගණ්හිතුං සක්කොන්ති, දොසගහො පන සබ්බත්ථ එකත්තමෙව ගණ්හානීති දොසෙන සමො ගහො නාම නත්ථි. මොහසමන්ති ඕනන්ධනපරියොනන්ධනට්ඨෙන පන මොහසමං ජාලං නාම නත්ථි. තණ්හාසමාති ගඬ්ගාදීනං නදීනං පුණ්ණකාලොපි ඌනකාලොපි සුක්ඛකාලොපි පඤ්ඤායති, තණ්හාය පන පුණ්ණකාලො වා සුක්ඛකාලො වා නත්ථි, නිව්චං ඌනාව පඤ්ඤායතීති දුප්පුරණට්ඨෙන තණ්හාය සමා නදී නාම නත්ථිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සක්කච්චං ධම්මං සුඤ්ඤානො උපාසකො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චඋපාසකචත්ථු නවමං.

10. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිචත්ථු

සුදස්සං වජ්ජන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භද්දියනගරං නිස්සාය ජාතියාවනෙ විහරන්තො මෙණ්ඩකසෙට්ඨිං ආරබ්භ කපෙසි.

සත්ථා කිර අඬගුත්තරාපෙසු වාරිකං වරන්තො මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො ව, හරියාය වස්ස වන්දපදුමාය, පුත්තස්ස ව ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො, සුණ්ඩාය ව සුමනදෙවියා, නත්තාය වස්ස විසාබාය, දාසස්ස ව පුණ්ණස්සාති ඉමෙසං සොනාපත්තිඵලපනිස්සයං දිස්වා භද්දියනගරං ගන්ත්වා ජාතියාවනෙ විහාසි. මෙණ්ඩකසෙට්ඨි සත්ථු ආගමනං අස්සොසි. කස්මා පනෙස මෙණ්ඩකසෙට්ඨි නාම ජානොති? තස්ස කිර පච්ඡිමගෙනෙ අට්ඨකරීසමත්තෙ යානෙ හත්ථිඅස්ස උසහපමාණා සුවණ්ණමෙණ්ඩකා පට්ඨං හින්දිත්වා පිට්ඨියා පිට්ඨිං පහරමානා උට්ඨන්ති. තෙසං මුඛෙසු පඤ්චවණ්ණානං සුත්තානං ගෙණ්ඩුකා පක්ඛිත්තා හොන්ති. සජ්ජිතෙලමධුචාණිකාදීනි වා වත්ථච්ඡාදනහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීනි වා අත්ථෙ සති තෙසං මුඛතො ගෙණ්ඩුකෙ අපනෙන්නි, එකස්සාපි මෙණ්ඩකස්ස මුඛතො ජම්බුදීපවාසීනං පහොනකං සජ්ජිතෙලමධුචාණිකවත්ථච්ඡාදනහිරඤ්ඤසුවණ්ණං නික්ඛමති. තතො පට්ඨාය මෙණ්ඩකසෙට්ඨිති පඤ්ඤායි.

කිං පනස්ස පුබ්බකම්මන්ති? විපස්සිබුද්ධකාලෙ කිර එස අවරොජස්ස නාම කුටුම්භිකස්ස භාගිනෙය්‍යො මාතුලෙන සමානනාමො අවරොජො නාම අහොසි. අට්ඨස්ස මාතුලො සත්ථු ගන්ධකුටිං කාතුං ආරභි. සො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, “මාතුල, උභොපි සහෙව කරොමා”ති වත්වා “අහං අඤ්ඤෙහි සද්ධිං අසාධාරණං කත්වා එකකොව කරිස්සාමි”ති තෙන පන පටික්ඛිත්තකාලෙ “ඉමස්මිං යානෙ ගන්ධකුටියා කතාය ඉමස්මිං නාම යානෙ කුඤ්ජරසාලං නාම ලද්ධං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා අරඤ්ඤතො දබ්බසම්භාරෙ ආහරාපෙත්වා එකං ථම්මං සුවණ්ණබ්බිතං, එකං රජතබ්බිතං, එකං මණ්ඩබ්බිතං, එකං සත්තරතනබ්බිතන්ති එවං තුලාසඬ්ඝාතද්වාරකවාට්ඨාතපානගොපානසීජදනිට්ඨකා සබ්බාපි සුවණ්ණාදිබ්බිතාව කාරෙත්වා ගන්ධකුටියා සම්මුඛට්ඨානෙ තථාගතස්ස සත්තරතනමයං කුඤ්ජරසාලං කාරෙසි. තස්සා උපරි සනරත්තසුවණ්ණමයා කම්බලා පවාළමයා සිබරපුපිකායො අහෙසුං. කුඤ්ජරසාලාය මජ්ඣෙ යානෙ රතනමණ්ඩපං කාරෙත්වා ධම්මාසනං පතිට්ඨාපෙසි. තස්ස සනරත්තසුවණ්ණමයා පාදා අහෙසුං, තථා වතස්සො අට්ඨියො. වත්තාරො පන සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා ආසනස්ස චතුන්නං පාදානං හෙට්ඨා යපෙසි, ද්වෙ මෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා පාදපීඨකාය හෙට්ඨා යපෙසි, ඡ සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ කාරාපෙත්වා මණ්ඩපං පටික්ඛිපෙත්තො යපෙසි. ධම්මාසනං පයමං සුත්තමයෙහි රජ්ජකෙහි වායාපෙත්වා මජ්ඣෙ සුවණ්ණසුත්තමයෙහි උපරි මුත්තමයෙහි සුත්තෙහි වායාපෙසි. තස්ස වන්දනමයො අපස්සයො අහොසි. එවං කුඤ්ජරසාලං නිට්ඨාපෙත්වා සාලාමහං කරොන්තො අට්ඨසට්ඨිති හික්ඛුසතසහස්සෙහි සද්ධිං සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා වත්තාරො මාසෙ දානං දත්වා ඔසානදිවසෙ තිථිවරං අදාසි. තත්ථ සඬ්ඝනවකස්ස සතසහස්සග්ගිකං පාපුණ්.

එවං විපස්සිබුද්ධකාලෙ පුඤ්ඤකම්මං කත්වා තතො වුතො දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්තො ඉමස්මිං භද්දකප්පෙ ඛාරාණසියං මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා ඛාරාණසියෙට්ඨි නාම අහොසි. සො එකදිවසං රාජ්‍යපට්ඨානං ගච්ඡන්තො පුරොහිතං දිස්වා ‘‘කිං, ආචරිය, නක්ඛත්තමුහුත්තං, උපධාරෙථා’’ති ආහ. ආම, උපධාරෙමි, කිං අඤ්ඤං අම්භාකං කම්මන්ති. තෙන හි කීදිසං ජනපදචාරිත්තන්ති? එකං භයං භවිස්සතිති. කිං භයං නාමාති? ඡාතකභයං සෙට්ඨිති. කදා භවිස්සතිති? ඉතො තිණ්ණං සංචච්ඡරානං අච්චයෙනාති. තං සුත්වා සෙට්ඨි බහුං කසිකම්මං කාරෙත්වා ගෙහෙ විජ්ජමානධනෙනාපි ධඤ්ඤමෙව ගහෙත්වා අඩ්ඨතෙරසානි කොට්ඨසතානි කාරෙත්වා සබ්බකොට්ඨකෙ විහිහි පරිපුරෙසි. කොට්ඨෙසු අප්පහොන්තෙසු වාට්ඨාදීනි පුරෙත්වා අවසෙසං භූමියං ආවාටෙ කත්වා නිබ්ණි. නිධානාවසෙසං මත්තිකාය සද්ධිං මද්දිත්වා හිත්තියො ලිම්පාපෙසි.

සො අපරෙන සමයෙන ඡාතකභයෙ සම්පත්තෙ යථානික්ඛිත්තං ධඤ්ඤං පරිභුඤ්ජන්තො කොට්ඨෙසු ව වාට්ඨාදීසු ව නික්ඛිත්තධඤ්ඤෙ පරික්ඛිණෙ පරිජනෙ පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, පබ්බතපාදං පවිසිත්වා ජීවන්තා සුභික්ඛකාලෙ මම සන්තිකං ආගන්තුකාමා ආගච්ඡථ, අනාගන්තුකාමා තත්ථ තත්ථෙව ජීවථා’’ති. තෙ රොදමානා අස්සමුඛා හුත්වා සෙට්ඨිං වන්දිත්වා බමාපෙත්වා සත්තාහං නිසිදිත්වා තථා අකංසු. තස්ස පන සන්තිකෙ වෙය්‍යාවච්චකරො එකොව පුණ්ණො නාම දාසො ඔහිසි, තෙන සද්ධිං සෙට්ඨිජායා සෙට්ඨිපුත්තො සෙට්ඨිසුණිසාති පඤ්චෙව ජනා අහෙසුං. තෙ භූමියං ආවාටෙසු නිහිතධඤ්ඤෙපි පරික්ඛිණෙ හිත්තිමත්තිකං පාතෙත්වා තෙමෙත්වා තතො ලද්ධධඤ්ඤෙන යාපයිංසු. අථස්ස ජායා ඡාතකෙ අවත්ථරන්තෙ මත්තිකාය බියමානාය හිත්තිපාදෙසු අවසිට්ඨමත්තිකං පාතෙත්වා තෙමෙත්වා අඩ්ඨාළ්භකමත්තං විහිං ලහිත්වා කොට්ටෙත්වා එකං තණ්ඩුලනාළිං ගහෙත්වා ‘‘ඡාතකකාලෙ වොරා බහු භොන්ති’’ති වොරභයෙන එකස්මිං කුටෙ පක්ඛිපිත්වා පිදහිත්වා භූමියං නිබ්ණිත්වා යපෙසි. අථ නං සෙට්ඨි රාජ්‍යපට්ඨානතො ආගන්ත්වා ආහ – ‘‘භද්දෙ, ඡාතොමහි, අත්ථි කිඤ්චි’’ති. සා විජ්ජමානං ‘‘නත්ථි’’ති අවත්වා ‘‘එකා තණ්ඩුලනාළි අත්ථි’’ති ආහ. ‘‘කහං සා’’ති? ‘‘වොරභයෙන මෙ නිබ්ණිත්වා යපිතා’’ති. ‘‘තෙන හි නං උද්ධරිත්වා කිඤ්චි පවාහි’’ති. ‘‘සවෙ යාගුං පවිස්සාමි, ද්වෙ වාරෙ ලහිස්සති. සවෙ හත්තං පවිස්සාමි, එකචාරමෙව ලහිස්සති, කිං පවාමි, සාමි’’ති ආහ. ‘‘අම්භාකං අඤ්ඤො පච්චයො නත්ථි, හත්තං භුඤ්ජිත්වා මරිස්සාම, හත්තමෙව පවාහි’’ති. සා හත්තං පවිත්වා පඤ්ච කොට්ඨාසෙ කත්වා සෙට්ඨිතො කොට්ඨාසං වඩ්ඨෙත්වා පුරතො යපෙසි.

තස්මිං බණ්ණෙ ගන්ධමාදනපබ්බතෙ පච්චෙකබුද්ධො සමාපත්තිතො වුට්ඨාති. අන්තොසමාපත්තියං කිර සමාපත්තිබලෙන ජීඝච්ඡා න බාධති. සමාපත්තිතො වුට්ඨිතානං පන බලවතී හුත්වා උදරපටලං ඩය්භන්ති විය උප්පජ්ජති. තස්මා තෙ ලහනට්ඨානං ඔලොකෙත්වා ගච්ඡන්ති. තං දිවසඤ්ච තෙසං දානං දත්වා සෙනාපතිට්ඨානාදීසු අඤ්ඤතරසම්පත්තිං ලහන්ති. තස්මා සොපි දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්තො ‘‘සකලජම්බුදීපෙ ඡාතකභයං උප්පන්නං, සෙට්ඨිගෙහෙ ව

පඤ්චන්තං ජනානං නාලිකොදනොව පක්කො, සද්ධා නු බො එතෙ, සක්ඛිස්සන්ති වා මම සඬගහං කාතු’’න්ති තෙසං සද්ධභාවඤ්ච සඬගහං කාතුං සමත්ථභාවඤ්ච දිස්වා පත්තච්චරමාදාය මහාසෙට්ඨිස්ස පුරතො ද්වාරෙ ධීතමෙව අත්තානං දස්සෙසි. සො තං දිස්වා පසන්නචිත්තො “පුබ්බෙපි මයා දානස්ස අදින්නත්තා ඵවරූපං ඡාතකං දිට්ඨං, ඉදං බො පන හත්තං මං එකදිවසමෙව රක්ඛෙය්‍ය. අය්‍යස්ස පන දින්නං අනෙකාසු කප්පකොට්ඨු මම හිතසුඛාවහං හවිස්සති’’ති තං හත්තපාතිං අපනෙත්වා පච්චෙකඛුද්ධං උපසඬකමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ගෙහං පච්චෙසෙත්වා ආසනෙ නිසින්නස්ස පාදෙ ධොවිත්වා සුවණ්ණපාදපීඨෙ ය්‍යපෙත්වා හත්තපාතිමාදාය පච්චෙකඛුද්ධස්ස පත්තෙ ඔකිරි. උපඬඬාවසෙසෙ හත්තෙ පච්චෙකඛුද්ධො හත්ථෙන පත්තං පිදහි. අථ නං, “හත්තෙ, එකාය තණ්ඩුලනාලියා පඤ්චන්තං ජනානං පක්කඔදනස්ස අයං එකො කොට්ඨාසො, ඉමං ද්විධා කාතුං න සක්කා. මා මය්‍හං ඉධලොකෙ සඬගහං කරොථ, අහං නිරවසෙසං දාතුකාමොමිහි’’ති වත්වා සබ්බං හත්තමදාසි. දත්වා ච පන පත්ථනං පට්ඨපෙසි, “මා, හත්තෙ, පුන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ඵවරූපං ඡාතකභයං අද්දසං, ඉතො පට්ඨාය සකලජම්බුදීපවාසීනං බීජහත්තං දාතුං සමත්ථො හවෙය්‍යං, සහත්ථෙන කම්මං කත්වා ජීවිකං න කප්පෙය්‍යං, අඬ්ඨතෙරස කොට්ඨසනාති සොධාපෙත්වා සීසං න්භායිත්වා තෙසං ද්වාරෙ නිසිදිත්වා උද්ධං ඔලොකිතක්ඛණ්ණෙයෙව මෙ රත්තසාලිධාරා පතිත්වා සබ්බකොට්ඨෙ පුරෙය්‍යුං. නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ච අයමෙව හරියා, අයමෙව පුත්තො, අයමෙව සුණ්සා, අයමෙව දාසො හොතු’’ති.

හරියාපිස්ස “මම සාමිකෙ ජීසව්ඡාය පිළියමානෙ න සක්කා මයා භුඤ්ජිතු’’න්ති වින්තෙත්වා අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකඛුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, “හත්තෙ, ඉදානි නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ඵවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, හත්තථාලිකං පුරතො කත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං හත්තං දෙන්තියාපි ච මෙ යාව න උට්ඨහිස්සාමි, තාව ගහිතගහිතට්ඨානං පුරිතමෙව හොතු. අයමෙව සාමිකො, අයමෙව පුත්තො, අයමෙව සුණ්සා, අයමෙව දාසො හොතු’’ති. පුත්තොපිස්ස අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකඛුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, “හත්තෙ, ඉතො පට්ඨාය ඵවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, එකඤ්ච මෙ සහස්සථවිකං ගහෙත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං කභාපණං දෙන්තස්සාපි අයං සහස්සථවිකා පරිපුණ්ණාව හොතු, ඉමෙයෙව මාතාපිතරො හොන්තු, අයං හරියා, අයං දාසො හොතු’’ති.

සුණ්සාපිස්ස අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකඛුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, “ඉතො පට්ඨාය ඵවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, එකඤ්ච මෙ ධඤ්ඤපිටකං පුරතො ය්‍යපෙත්වා සකලජම්බුදීපවාසීනං බීජහත්තං දෙන්තියාපි බීණභාවො මා පඤ්ඤායිත්ථ, නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ඉමෙයෙව සසුරා හොන්තු, අයමෙව සාමිකො, අයමෙව දාසො හොතු’’ති. දාසොපි අත්තනො කොට්ඨාසං පච්චෙකඛුද්ධස්ස දත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි, “ඉතො පට්ඨාය ඵවරූපං ඡාතකභයං න පස්සෙය්‍යං, සබ්බෙ ඉමෙ සාමිකා හොන්තු, කසන්නස්ස ච මෙ ඉතො තිස්සො, එත්තො තිස්සො, මජ්ඣෙ එකාති දාරුඅම්බණමත්තා සත්ත සත්ත

සීතායෝ ගවිෂන්තු’’ති. සෝ තං දිවසං සෙනාපතිට්ඨානං පත්ථෙත්වා ලද්ධං
සමත්ථොපි සාමිකෙසු සිනෙහෙන ‘‘ඉමෙයෙව මෙ සාමිකා භොන්තු’’ති පත්ථනං
පට්ඨපෙසි. පච්චෙකබ්බද්ධො සබ්බෙසමිපි වචනාවසානෙ ‘‘ඵචං භොතු’’ති වත්ථා –

‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, බිජ්ජමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පුරෙත්තු සඬකප්පා, චන්දො පන්තරසො යථා.

‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, බිජ්ජමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පුරෙත්තු සඬකප්පා, මණි ජොතිරසො යථා’’ති. –

පච්චෙකබ්බද්ධගාථාහි අනුමොදනං කත්වා ‘‘මයා ඉමෙසං චිත්තං පසාදෙතුං
වට්ටති’’ති චිත්තෙන්වා ‘‘යාව ගන්ධමාදනපබ්බතා ඉමෙ මං පස්සන්තු’’ති
අට්ටඨහිත්වා පක්කාමි. තෙපි ඔලොකෙන්වා අට්ඨංසු. සෝ ගන්ත්වා තං භත්තං
පඤ්චහි පච්චෙකබ්බද්ධසතෙහි සද්ධිං සංවිහජි. තං තස්සානුභාවෙන සබ්බෙසමිපි
පභොති. තෙ ඔලොකෙන්තායෙව අට්ඨංසු.

අතික්කන්තෙ පන මජ්ඣන්තිකෙ සෙට්ඨිහරියා උක්ඛලිං ධොවිත්වා පිදහිත්වා
යපෙසි. සෙට්ඨිපි ජිසව්ජාය පිළිතො නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. සෝ සායන්තෙ
පබුජ්ඣත්වා හරියං ආහ – ‘‘හද්දෙ, අතිවිය ඡාතොමිහි, අත්ථි නු ඛො උක්ඛලියා
තලෙ ක්කාමකසිත්ථාහි’’ති. සා ධොවිත්වා උක්ඛලියා යපිතභාවං ඡානන්තිපි
‘‘නත්ථි’’ති අවත්වා ‘‘උක්ඛලිං විවරිත්වා ආවික්ඛිස්සාමි’’ති උට්ඨාය උක්ඛලිමූලං
ගන්ත්වා උක්ඛලිං විවරි, තාවදෙව සුමනමකුලසදිසවණ්ණස්ස භත්තස්ස පුරා
උක්ඛලි පිධානං උක්ඛිපිත්වා අට්ඨාසි. සා තං දිස්වා පිතියා ථුට්ඨසරීරා සෙට්ඨිං ආහ
– ‘‘උට්ඨෙහි, සාමි, අහං උක්ඛලිං ධොවිත්වා පිදහිං, සා පන
සුමනමකුලසදිසවණ්ණස්ස භත්තස්ස පුරා, පුඤ්ඤානි නාම කත්තබ්බරූපානි, දානං
නාම කත්තබ්බයුත්තකං. උට්ඨෙහි, සාමි, භුඤ්ජස්සු’’ති. සා ද්විත්තං පිතාපුත්තානං
භත්තං අදාසි. තෙසු සුත්වා උට්ඨිතෙසු සුණ්ඩාය සද්ධිං නිසිදිත්වා භුඤ්ජිත්වා
පුණ්ණස්ස භත්තං අදාසි. ගහිතගහිතට්ඨානං න බියති, කට්ඨජුතා සකිං
ගහිතට්ඨානමෙව පඤ්ඤායති. තංදිවසමෙව කොට්ඨාදයො පුබ්බෙ
පුරිතනියාමෙනෙව පුත පුරයිංසු. ‘‘සෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ භත්තං උප්පන්තං,
බිජ්ජන්තෙහි අත්ථිකා ආගන්ත්වා ගණ්හන්තු’’ති නගරෙ සොසනං කාරෙසි.
මනුස්සා තස්ස ගෙහතො බිජ්ජන්තං ගණ්හිංසු. සකලජම්බුදීපවාසින්තො තං නිස්සාය
ජීවිතං ලහිංසුයෙව.

සෝ තතො වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො
ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ හද්දියනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති. හරියාපිස්ස
මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා තස්සෙව ගෙහං අගමාසි. තස්ස තං
පුබ්බකම්මං නිස්සාය පච්ඡාගෙහෙ පුබ්බෙ චුත්තප්පකාරා මෙණ්ඩකා උට්ඨහිංසු.
පුත්තොපි නෙසං පුත්තොව, සුණ්ඩා සුණ්ඩාව, දාසො දාසොව අභොසි. අට්ඨකදිවසං
සෙට්ඨි අත්තතො පුඤ්ඤං වීම්සිතුකාමො අඬ්ඬතෙරසානි කොට්ඨසතානි
සොධාපෙන්වා සීසං න්භාතො ද්වාරෙ නිසිදිත්වා උද්ධං ඔලොකෙසි. සබ්බානිපි

වුත්තජ්ජකාරානං රත්තසාලීනං පුරයිංසු. සො සෙසානම්පි පුඤ්ඤානි විමංසිතුකාමො
හරියඤ්ච පුත්තාදයො ච “තුම්භාකම්පි පුඤ්ඤානි විමංසිස්සථා”ති ආහ.

අථස්ස හරියා සබ්බාලඤ්ඤාකාරෙහි අලඤ්ඤාකාරිත්වා මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව
තණ්ඩුලෙ මිනාපෙත්වා තෙහි හත්තං පවාපෙත්වා ද්වාරකොට්ඨකෙ
පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසිදිත්වා සුවණ්ණකට්ඨුං ආදාය “හත්තෙන අත්ථිකා
ආගච්ඡන්තු”ති සොසාපෙත්වා ආගතාගතානං උපනීතභාජනානි පුරෙත්වා අදාසි.
සකලදිවසම්පි දෙන්තියා කට්ඨුනා ගහිතට්ඨානමෙව පඤ්ඤායති. තස්සා පන
පුරිමබුද්ධානම්පි භික්ඛුසඤ්ජස්ස වාමහත්ථෙන උක්ඛලිං දක්ඛිණහත්ථෙන කට්ඨුං
ගහෙත්වා එවමෙව පත්තෙ පුරෙත්වා හත්තස්ස දිත්තත්තා වාමහත්ථතලං පුරෙත්වා
පදුමලක්ඛණං නිබ්බත්ති, දක්ඛිණහත්ථතලං පුරෙත්වා චන්දලක්ඛණං නිබ්බත්ති.
යස්මා පන වාමහත්ථතො ධම්මකරණං ආදාය භික්ඛුසඤ්ජස්ස උදකං පරිස්සාවෙත්වා
දදමානා අපරාපරං විචරි, තෙනස්සා දක්ඛිණපාදතලං පුරෙත්වා චන්දලක්ඛණං
නිබ්බත්ති, වාමපාදතලං පුරෙත්වා පදුමලක්ඛණං නිබ්බත්ති. තස්සා ඉමිනා
කාරණෙන චන්දපදුමානි නාමං කරිංසු.

පුත්තොපිස්ස සීසං න්භාතො සහස්සථවිකං ආදාය “කභාපණෙහි අත්ථිකා
ආගච්ඡන්තු”ති වත්වා ආගතාගතානං ගහිතභාජනානි පුරෙත්වා අදාසි. ථවිකාය
කභාපණසහස්සං අහොසියෙව. සුණ්සාපිස්ස සබ්බාලඤ්ඤාකාරෙහි අලඤ්ඤාකාරිත්වා
විහිපිටකං ආදාය ආකාසඤ්ජගණෙ නිසින්නා “බ්ඡහත්තෙහි අත්ථිකා ආගච්ඡන්තු”ති
වත්වා ආගතාගතානං ගහිතභාජනානි පුරෙත්වා අදාසි. පිටකං යථාපුරිතමෙව
අහොසි. දාසොපිස්ස සබ්බාලඤ්ඤාකාරෙහි අලඤ්ඤාකාරිත්වා සුවණ්ණයුගෙසු
සුවණ්ණයොත්තෙහි ගොණෙ යොජෙත්වා සුවණ්ණපතොදයට්ඨිං ආදාය ද්විත්තං
ගොණානං ගන්ධපඤ්චඩ්ගුලිකානි දත්වා විසාණෙසු සුවණ්ණකොසකෙ
පට්ඨුඤ්චිත්වා බෙත්තං ගන්ත්වා පාපෙසි. ඉතො තිස්සො, එත්තො තිස්සො, මජ්ඣෙ
එකානි සත්ත සීතා භිජ්ජිත්වා අගමංසු. ජම්බුදීපවාසීනො
හත්තබ්ඡතිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීසු යථාරුචිතං සෙට්ඨිගෙහතොයෙව ගණ්ඨිංසු. ඉමෙ
පඤ්ච මහාපුඤ්ඤා.

එවං මහානුභාවො සෙට්ඨි “සත්ථා කිර ආගතො”ති සුත්වා “සත්ථු
පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමි”ති නික්ඛමන්නො අත්තරාමග්ගෙ තිත්ථියෙ දිස්වා තෙහි
“කස්මා තං, ගහපති, කිරියවාදො සමානො අකිරියවාදස්ස සමණස්ස ගොතමස්ස
සන්නිකං ගච්ඡසි”ති නිවාරියමානොපි තෙසං වචනං අනාදියිත්වා ගන්ත්වා සත්ථාරං
චන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදි. අථස්ස සත්ථා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසි. සො
දෙසනාවසානෙ සොතාපත්තිඵලං පත්වා සත්ථු තිත්ථියෙහි අවණ්ණං වත්වා
අත්තනො නිවාරිතභාවං ආරොවෙසි. අථ නං සත්ථා, “ගහපති, ඉමෙ සත්තා නාම
මහත්තම්පි අත්තනො දොසං න පස්සන්ති, අවිජ්ජමානම්පි පරෙසං දොසං
විජ්ජමානං කත්වා තත්ථ තත්ථ භුසං විය ඔපුනන්ති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“සුදස්සං වජ්ජමඤ්ඤෙසං, අත්තනො පන දුද්දසං;
පරෙසඤ්ඤි සො වජ්ජානි, ඔපුනාති යථා භුසං;
අත්තනො පන ඡාදෙති, කලිංච කිතවා සයො” ති.

තත්ථ සුදස්සං වජ්ජන්ති පරස්ස අණුමත්තම්පි වජ්ජං බලිතං සුදස්සං සුබෙනෙව පස්සිතුං සක්කා, අත්තනො පන අතිමහත්තම්පි දුද්දසං. පරෙසං භීති තෙනෙව කාරණෙන සො පුග්ගලො සඨසමජ්ඣාදීසු පරෙසං වජ්ජානි උච්චට්ඨානෙ යපෙත්වා භුසං ඔපුනාත්තො විය ඔපුනාති. කලිංච කිතවා සයොති එත්ථ සකුණෙසු අපරජ්ඣානභාවෙන අත්තභාවො කලි නාම, සාබ්බසාදිකං පටිච්ඡාදනං කිතවා නාම, සාකුණිකො සයො නාම. යථා සකුණුලුද්දකො සකුණෙ ගහෙත්වා මාරතුකාමො කිතවා විය අත්තභාවං පටිච්ඡාදෙති, එවං අත්තනො වජ්ජං ඡාදෙතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මෙණ්ඩකසෙට්ඨිවත්ථු දසමං.

11. උජ්ඣානසඤ්ඤිත්ථෙරවත්ථු

පරවජ්ජානුපස්සිස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො උජ්ඣානසඤ්ඤිත්ථො එකං ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර “අයං එවං නිවාසෙති, එවං පාරුපතී” ති භික්ඛූනං අන්තරමෙව ගවෙසන්තො විවරති. භික්ඛු “අසුකො නාම, හන්තෙ, ථෙරො එවං කරොතී” ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා, “භික්ඛවෙ, වත්තසීසෙ යත්වා එවං ඔවදන්තො අනුප්පවාදො. යො පන නිව්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිත්තාය පරෙසං අන්තරං පරියෙසමානො එවං වත්වා විවරති, තස්ස ඥානාදීසු එකොපි විසෙසො නුප්පජ්ජති, කෙවලං ආසවායෙව වඩ්ඪන්ති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

253.

“පරවජ්ජානුපස්සිස්ස, නිව්චං උජ්ඣානසඤ්ඤිත්තො;
ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා” ති.

තත්ථ උජ්ඣානසඤ්ඤිත්තොති එවං නිවාසෙතඛ්ඛං එවං පාරුපිතඛ්ඛන්ති පරෙසං අන්තරගවෙසිත්තාය උජ්ඣානබහුලස්ස පුග්ගලස්ස ඥානාදීසු එකධම්මොපි න වඩ්ඪති, අථ බො ආසවා වත්තසීස වඩ්ඪන්ති. තෙනෙව කාරණෙන සො අරහත්තමග්ගසඬ්ඛාතා ආසවක්ඛයා ආරා දුරං ගතොව භොතීති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

උජ්ඣානසඤ්ඤිත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථු

ආකාසෙති ඉදං ධම්මදෙසනං සත්ථා කුසිනාරායං උපවත්තනෙ මල්ලානං
සාලවනෙ පරිනිබ්බානමඤ්චකෙ නිපන්තො සුභද්දං පරිබ්බාජකං ආරබ්භ කට්ඨෙයි.

සො කිර අතීනෙ කනිට්ඨභාතරි එකස්මිං සස්සෙ නවක්ඛත්තුං අග්ගදානං
දෙන්තෙ දානං දාතුං අනිච්ඡන්තො ඔසක්කිත්වා අවසානෙ අදාසි. තස්මා
පට්ඨමොධියම්පි මජ්ඣිමොධියම්පි සත්ථාරං දට්ඨුං නාලත්ථ. පච්ඡිමොධියං පන
සත්ථු පරිනිබ්බානකාලෙ “අහං තීසු පඤ්ඤෙසු අත්තනො කඨිබ්බං මහල්ලකෙ
පරිබ්බාජකෙ පුච්ඡිත්වා සමණං ගොතමං ‘දහරො’ති සඤ්ඤාය න පුච්ඡිං, තස්ස ව
දානි පරිනිබ්බානකාලො, පච්ඡා මෙ සමණස්ස ගොතමස්ස අපුච්ඡිතකාරණා
විජ්ජපටිසාරො උප්පජ්ජෙය්‍යා”ති සත්ථාරං උපසඬකම්භිත්වා ආනන්දත්ථෙරෙරන
නිවාරියමානොපි සත්ථාරා ඔකාසං කත්වා, “ආනන්ද, මා සුභද්දං නිවාරයි, පුච්ඡතු
මං පඤ්ඤ”න්ති චුත්තෙ අන්තොසාණං පවිසිත්වා හෙට්ඨාමඤ්චකෙ නිසින්තො,
“හො සමණ, කිං නු බො ආකාසෙ පදං නාම අත්ථී, ඉතො ඛනිද්ධා සමණො නාම
අත්ථී, සඬබාරා සස්සතා නාම අත්ථී”ති ඉමෙ පඤ්ඤෙ පුච්ඡි. අට්ඨස්ස සත්ථා තෙසං
අභාවං ආචික්ඛන්තො ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි –

254.

“ආකාසෙව පදං නත්ථී, සමණො නත්ථී බාහිරෙ;
පපඤ්චාහිරතා පජා, නිජ්ජපඤ්චා තථාගතා.

255.

“ආකාසෙව පදං නත්ථී, සමණො නත්ථී බාහිරෙ;
සඬබාරා සස්සතා නත්ථී, නත්ථී බුද්ධානම්ඤ්ජිත”න්ති.

තත්ථ පදන්ති ඉමස්මිං ආකාසෙ වණ්ණසණ්ඨානවසෙන එවරුපන්ති
පඤ්ඤාපෙතබ්බං කස්සචි පදං නාම නත්ථී. බාහිරෙති මම සාසනතො ඛනිද්ධා
මග්ගඵලට්ඨො සමණො නාම නත්ථී. පජාති අයං සත්තලොකසඬබාතා පජා
තණ්හාදීසු පපඤ්චෙසුයෙවාහිරතා. නිජ්ජපඤ්චාති බොධිමුලෙයෙව සබ්බපපඤ්චානං
සමුච්ඡිත්තත්තා නිජ්ජපඤ්චා තථාගතා. සඬබාරාති පඤ්චක්ඛන්ධා. තෙසු හි එකොපි
සස්සතො නාම නත්ථී. ඉඤ්ජිතන්ති බුද්ධානං පන තණ්හාමානාදීසු ඉඤ්ජිතෙසු
යෙන සඬබාරා සස්සතාහි ගණ්ඨෙය්‍යා, තං එකං ඉඤ්ජිතම්පි නාම නත්ථීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සුභද්දො අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තපරිසායපි සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථු ද්වාදසමං.

මලග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨාසමො වග්ගො.

19. ධම්මට්ඨවග්ගො

1. විනිවිජයමහාමත්තවක්ථු

න තෙන හොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො විනිවිජයමහාමත්තෙ ආරබ්භ කට්ඨසි.

එකදිවසඤ්ඤි භික්ඛු සාවත්ථියං උත්තරද්වාරගාමෙ පිණ්ඩාය වරින්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා නගරමජ්ඣෙකා විහාරං ආගච්ඡන්ති. තස්මිං ඛණෙ මෙසො උට්ඨාය පාවස්සි. තෙ සම්මුඛාගතං විනිවිජයසාලං පවිසින්වා විනිවිජයමහාමත්තෙ ලඤ්ඡං ගහෙන්වා සාමිකෙ අසාමිකෙ කරොන්තෙ දිස්වා “අහො ඉමෙ අධම්මිකා, මයං පන ‘ඉමෙ ධම්මෙන විනිවිජයං කරොන්ති’ති සඤ්ඤිතො අහුම්හා”ති වින්තෙන්වා වස්සෙ විගතෙ විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දින්වා එකමන්තං නිසින්තා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, ඡන්දාදිවසිකා හුන්වා සාහසෙන අත්ථං විනිවිජන්තා ධම්මට්ඨා නාම හොන්ති, අපරාධං පන අනුච්ඡින්නවා අපරාධානුරූපං අසාහසෙන විනිවිජයං කරොන්තා එව ධම්මට්ඨා නාම හොන්ති”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

256.

“න තෙන හොති ධම්මට්ඨො, යෙනත්ථං සාහසා නයෙ;
යො ව අත්ථං අනත්ථඤ්ඤි, උහො නිවිජෙය්‍යා පණ්ඩිතො.

257.

“අසාහසෙන ධම්මෙන, සමෙන නයති පරෙ;
ධම්මස්ස ගුත්තො මෙධාවි, ධම්මට්ඨොති පච්චිචති”ති.

තත්ථ තෙනාති එත්තකෙනෙව කාරණෙන. ධම්මට්ඨොති රාජා හි අත්තනො කාතබ්බෙ විනිවිජයධම්මෙ යිතොපි ධම්මට්ඨො නාම න හොති. යෙනාති යෙන කාරණෙන. අත්ථන්ති ඔතිණ්ණං විනිවිජ්‍යබ්බං අත්ථං. සාහසා නයෙති ඡන්දාදිසු පතිට්ඨිතො සාහසෙන මුසාවාදෙන විනිවිජෙය්‍යා. යො හි ඡන්දෙ පතිට්ඨාය ඤාතීති වා මිත්තොති වා මුසා වත්වා අසාමිකමෙව සාමිකං කරොති, දොසෙ පතිට්ඨාය අත්තනො වෙරීතං මුසා වත්වා සාමිකමෙව අසාමිකං කරොති, මොහෙ පතිට්ඨාය ලඤ්ඡං ගහෙන්වා විනිවිජයකාලෙ අඤ්ඤවිහිතො විය ඉතො විතො ව ඔලොකෙන්තො මුසා වත්වා “ඉම්හා ජිතං, අයං පරාජිතො”ති පරං නීහරති, හයෙ පතිට්ඨාය කස්සපිදෙව ඉස්සරජාතිකස්ස පරාජයං පාපුණන්තස්සාපි ජයං ආරොපෙති, අයං සාහසෙන අත්ථං නෙති නාම. එසො ධම්මට්ඨො නාම න හොතිති අත්ථො. අත්ථං අනත්ථඤ්ඤාති භූතඤ්ඤි අභූතඤ්ඤි කාරණං. උහො නිවිජෙය්‍යාති යො පන පණ්ඩිතො උහො අත්ථානත්ථෙ විනිවිජන්තිවා වදති. අසාහසෙනාති අමුසාවාදෙන.

ධම්මෙනාති විනිච්ඡයධම්මෙන, න ඡන්දාදිවසෙන. සමෙනාති අපරාධානුරූපෙනෙව පරෙ නයති, ඡයං වා පරාඡයං වා පාපෙනි. ධම්මස්ස ගුත්තොති සො ධම්මගුත්තො ධම්මරක්ඛිතො ධම්මොපපඤ්ඤාය සමන්තාගතො මෙධාවී විනිච්ඡයධම්මෙ ඨිතත්තා ධම්මට්ඨොති පවුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

විනිච්ඡයමහාමත්තවත්ථු පයිමං.

2. ඡබ්බග්ගියවත්ථු

න තෙන පණ්ඩිතො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ඡබ්බග්ගියෙ ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තෙ කිර විහාරෙපි ගාමෙපි හත්තග්ගං ආකුලං කරොන්තා විවරන්ති. අට්ඨකදිවසෙ භික්ඛු ගාමෙ හත්තකිච්චං කත්වා ආගතෙ දහරෙ සාමණෙරෙ ව පුච්ඡිංසු – “කිදිසං, ආවුසො, හත්තග්ග”න්ති? හත්තෙ, මා පුච්ඡං, ඡබ්බග්ගියා “මයමෙව වියත්තා, මයමෙව පණ්ඩිතා, ඉමෙ පහරිත්වා සීසෙ කච්චරං ආකිරිත්වා නීහරිස්සාමා”ති වත්වා අමහෙ පිට්ඨියං ගහෙත්වා කච්චරං ඔකිරන්තා හත්තග්ගං ආකුලං අකංසුති. භික්ඛු සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා “නාහං, භික්ඛවෙ, බහුං භාසිත්වා පරෙ විහෙය්‍යමානං ‘පණ්ඩිතො’ති වදාමි, ඛෙමිනං පන අවෙරිනං අභයමෙව පණ්ඩිතොති වදාමි”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

258.

“න තෙන පණ්ඩිතො හොති, යාවතා බහු භාසති;
ඛෙමී අවෙරී අභයො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී”ති.

තත්ථ යාවතාති යත්තකෙන කාරණෙන සඨිසමජ්ඣාදීසු බහුං කට්ඨෙති, තෙන පණ්ඩිතො නාම න හොති. යො පන සයං ඛෙමී පඤ්චන්තං වෙරානං අභාවෙන අවෙරී නිබ්භයො, යං වා ආගම්ම මහාජනස්ස භයං න හොති, සො පණ්ඩිතො නාම හොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ඡබ්බග්ගියවත්ථු දුතියං.

3. එකුදානඛිණාසවත්ථෙරවත්ථු

න තාවතාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකුදානත්ථෙරං නාම ඛිණාසවං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සො කිර එකකොච එකස්මිං වනසණ්ඨෙවි විහරති, එකමෙවස්ස උදානං පගුණං –

“අධිවෙනසො අප්පමජ්ජනො,
 මුනිනො මොනපටෙසු සික්ඛනො;
 සොකා න භවන්ති තාදිනො,
 උපසන්තස්ස සදා සතීමනො”ති. (පාවි. 153; උදා. 37);

සො කිර උපොසථදිවසෙසු සයමෙව ධම්මස්සවනං සොසෙත්වා ඉමං ගාථං වදති. පථවිඋන්ද්‍රියනසද්දො විය දෙවතානං සාධුකාරසද්දො හොති. අටෙකස්මිං උපොසථදිවසෙ පඤ්චපඤ්චසතපරිවාරා ද්වෙ තිපිටකධරා භික්ඛු තස්ස වසනට්ඨානං අගමංසු. සො තෙ දිස්වාච තුට්ඨමානසො “සාධු වො කතං ඉධ ආගච්ඡන්තෙහි, අප්ප මයං තුම්භාකං ධම්මං සුඤ්ඤාමා”ති ආහ. අත්ථි පන, ආවුසො, ඉධ ධම්මං සොතුකාමාති. අත්ථි, භන්තෙ, අයං වනසණ්ඨෙ ධම්මස්සවනදිවසෙ දෙවතානං සාධුකාරසද්දෙන එකනින්තාදො හොතීති. තෙසු එකො තිපිටකධරො ධම්මං ඔසාරෙසි, එකො කටෙසි. එකදෙවතාපි සාධුකාරං නාදාසි. තෙ ආහංසු – “ත්වං, ආවුසො, ධම්මස්සවනදිවසෙ ඉමස්මිං වනසණ්ඨෙ දෙවතා මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරං දෙන්තිති වදෙසි, කිං නාමෙත”න්ති. භන්තෙ, අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු සාධුකාරසද්දෙන එකනින්තාදො එව හොති, න අප්ප පන ජානාමි “කීමෙත”න්ති. “තෙන හි, ආවුසො, ත්වං තාව ධම්මං කටෙහි”ති. සො ඛිජනිං ගහෙත්වා ආසනෙ නිසින්තො තමෙව ගාථං වදෙසි. දෙවතා මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරමදංසු. අථ නෙසං පරිවාරා භික්ඛු උජ්ඣායංසු “ඉමස්මිං වනසණ්ඨෙ දෙවතා මුඛොලොකනෙන සාධුකාරං දෙන්ති, තිපිටකධරභික්ඛුසු එත්තකං භණන්තෙසුපි කිඤ්චි පසංසනමත්තමපි අවත්වා එකෙන මහල්ලකත්ටෙරෙන එකගාථාය කථිතාය මහාසද්දෙන සාධුකාරං දෙන්ති”ති. තෙපි විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු තමත්ථං ආරොවෙසුං.

සත්ථා “නාහං, භික්ඛවෙ, යො ඛහුමපි උග්ගණ්හති වා භාසති වා, තං ධම්මධරොති වදාමි. යො පන එකමපි ගාථං උග්ගණ්හිත්වා සච්චානි පටිවිජ්ඣති, අයං ධම්මධරො නාමා”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

259.

“න තාවතා ධම්මධරො, යාවතා ඛහු භාසති;
 යො ව අප්පමපි සුත්වාන, ධම්මං කායෙන පස්සති;
 ස වෙ ධම්මධරො හොති, යො ධම්මං නප්පමජ්ජති”ති.

තත්ථ යාවතාති යත්තකෙන උග්ගහණධාරණවාචනාදිනා කාරණෙන ඛහු භාසති, තාවත්තකෙන ධම්මධරො න හොති, වංසානුරක්ඛකො පන පච්චේනිපාලකො නාම හොති. යො ව අප්පමපිති යො පන අප්පමත්තකමපි සුත්වා ධම්මමත්ථාය අත්ථමත්ථාය ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො හුත්වා නාමකායෙන දුක්ඛාදීනි පරිජානන්නො චතුසච්චධම්මං පස්සති, ස වෙ ධම්මධරො හොති. යො ධම්මං නප්පමජ්ජතිති යොපි ආරද්ධවීරියො හුත්වා අප්ප අප්පෙවාති පටිවෙධං ආකඨිමන්නො ධම්මං නප්පමජ්ජති, අයමපි ධම්මධරොයෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛ්‍යු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

එකදානඛිණාසවත්ථෙරවත්ථු තතියං.

4. ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරවත්ථු

න තෙන ථෙරො සො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරං ආරඛ්‍ය කථෙසි.

එකදිවසඤ්ඤි තස්මිං ථෙරෙ සත්ථු උපට්ඨානං ගන්ත්වා පක්කන්තමත්තෙ තිංසමත්තා ආරඤ්ඤිකා භික්ඛු තං පස්සන්තා එව ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසිදිංසු. සත්ථා තෙසං අරහත්තුපනිස්සයං දිස්වා ඉමං පඤ්භං පුච්ඡි – “ඉතො ගතං එකං ථෙරං පස්සථා”ති? “න පස්සාම, හන්තෙ”ති. “කිං නු දිට්ඨො වො”ති? “එකං, හන්තෙ, සාමණෙරං පස්සිමිහා”ති. “න සො, භික්ඛවෙ, සාමණෙරො, ථෙරො එව සො”ති? “අනිවිස බුද්දකො, හන්තෙ”ති. “නාහං, භික්ඛවෙ, මහල්ලකභාවෙන ථෙරාසනෙ නිසින්තමත්තකෙන ථෙරොති වදාමි. යො පන සච්චානි පටිච්ඡික්ඛිත්වා මහාජනස්ස අභිංසකභාවෙ ධීතො, අයං ථෙරො නාමා”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

260.

“න තෙන ථෙරො සො හොති, යෙනස්ස පලිතං සිරො;
පරිපක්කො වයො තස්ස, මොසජ්ඣණොති වුච්චති.

261.

“යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො ව, අභිංසා සංයමො දමො;
ස වෙ වන්තමලො ධීරො, ථෙරො ඉති පවුච්චති”ති.

තත්ථ පරිපක්කොති පරිණතො, වුඬ්ඨභාවං පත්තොති අත්ථො.
මොසජ්ඣණොති අන්තො ථෙරකරානං ධම්මානං අභාවෙන තුච්ඡජ්ඣණො නාම.
යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො වානි යම්හි පන පුග්ගලෙ සොළසභාකාරෙහි පටිච්චිකත්තා චතුබ්බිධං සච්චං, ඤාණෙන සච්ඡිකතත්තා නවවිධො ලොකුත්තරධම්මො ව අත්ථී.
අභිංසාති අභිංසනභාවො. දෙසනාමත්තමෙතං, යම්හි පන චතුබ්බිධාපි
අප්පමඤ්ඤාභාවනා අත්ථීති අත්ථො. සංයමො දමොති සීලඤ්චෙව ඉන්ද්‍රියසංවරො ව. වන්තමලොති මග්ගඤාණෙන නිහටමලො. ධීරොති ධිතිසම්පත්තො. ථෙරොති සො ඉමෙහි ථීරභාවකාරකෙහි සමන්තාගතත්තා ථෙරොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසුති.

ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

න වාක්කරණමත්තෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ හික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ දහරෙ වෙව සාමණෙරෙ ව අත්තනො ධම්මාවරියානමෙව විවරරජනාදීනි වෙය්‍යාවච්චානි කරොන්තෙ දිස්වා එකච්චෙ ථෙරා චිත්තයිංසු – “මයම්පි ඛ්‍යාඤ්ජනසමයෙ කුසලා, අම්භාකමෙව කිඤ්චි නත්ථී. යංනුන මයං සත්ථාරං උපසඬ්ඤාමිත්වා එවං වදෙය්‍යාම, ‘හන්තෙ, මයං ඛ්‍යාඤ්ජනසමයෙ කුසලා, අඤ්ඤාසං සන්තිකෙ ධම්මං උග්ගණ්හිත්වාපි ඉමෙසං සන්තිකෙ අසොධන්වා මා සජ්ඣායිත්වාති දහරසාමණෙරෙ ආණාපෙථා’ති. එවඤ්ඤි අම්භාකං ලාභසක්කාරො වඩ්ඪිස්සති”ති. තෙ සත්ථාරං උපසඬ්ඤාමිත්වා තථා වදිංසු.

සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා “ඉමස්මිං සාසනෙ පච්චෙණ්ඩසෙනෙව එවං වත්තුං ලහති, ඉමෙ පන ලාභසක්කාරෙ නිස්සිතාති ඤාත්වා අහං තුම්හෙ වාක්කරණමත්තෙන සාධුරුපාති න වදාමි. යස්ස පනෙතෙ ඉස්සාදයො ධම්මා අරහත්තමග්ගෙන සමුච්ඡින්නා, එසො එව සාධුරුපො”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

262.

“න වාක්කරණමත්තෙන, වණ්ණපොක්ඛරතාය වා;
සාධුරුපො නරො හොති, ඉස්සුකී මච්ඡරී සයො.

263.

“යස්ස චෙනං සමුච්ඡින්නං, මූලසච්චං සමුහනං;
සවත්තදොසො මෙධාවී, සාධුරුපොති වුච්චති”ති.

තත්ථ න වාක්කරණමත්තෙනාති වච්චකරණමත්තෙන සද්දලක්ඛණසම්පන්නවචනමත්තෙන. වණ්ණපොක්ඛරතාය වාති සරීරවණ්ණස්ස මනාපභාවෙන වා. නරොති එත්තකෙනෙව කාරණෙන පරලාභාදීසු ඉස්සාමනකො පඤ්චවිධෙන මච්ඡෙරෙන සමන්තාගතො කෙරාටිකභාවෙන සයො නරො සාධුරුපො න හොති. යස්ස චෙනන්ති යස්ස ව පුග්ගලස්සෙනං ඉස්සාදිදොසජානං අරහත්තමග්ගඤාණෙන සමූලකං ඡින්නං, මූලඝාතං කත්වා සමුහනං, සො වත්තදොසො ධම්මොප්පඤ්ඤාය සමන්තාගතො සාධුරුපොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සම්බහුලහික්ඛුචත්ථු පඤ්චමං.

6. හත්ථකවත්ථු

න මුණ්ඩකෙන සමණොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථීයං විහරන්තො හත්ථකං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර වාදක්බිත්තො “තුම්හෙ අසුකවෙලාය අසුකට්ඨානං නාම ආගච්ඡෙය්‍යාථ, වාදං කරිස්සාමා” ති වත්වා පුරෙතරමෙව තත්ථ ගන්ත්වා “පස්සථ, තිත්ථියා මම භයෙන නාගතා, එසොව පන නෙසං පරාජයො” තිආදීනි වත්වා වාදක්බිත්තො අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරන්තො විවරති. සත්ථා “හත්ථකො කිර එවං කරොති” ති සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර ත්වං, හත්ථක, එවං කරොසි” ති පුච්ඡිත්වා “සච්ච” ති වුත්තෙ, “කස්මා එවං කරොසි? එවරුපඤ්ඤි මුසාවාදං කරොන්තො සීසමුණ්ඩනාදිමත්තෙනෙව සමණො නාම න භොති. යො පන අණුනි වා පුලානි වා පාපානි සමෙත්වා යීතො, අයමෙව සමණො” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි -

264.

“න මුණ්ඩකෙන සමණො, අබ්බතො අලිකං භණං;
ඉච්ඡාලොභසමාපන්තො, සමණො කිං භවිස්සති.

265.

“යො ව සමෙති පාපානි, අණුං පුලානි සබ්බසො;
සමිත්තා හි පාපානං, සමණොති පච්චිවති” ති.

තත්ථ මුණ්ඩකෙනාති සීසමුණ්ඩනමත්තෙන. අබ්බතොති සීලවතෙන ව ධුතඨගවතෙන ව විරහිතො. අලිකං භණන්ති මුසාවාදං භණන්තො අසම්පත්තෙසු ආරම්මණෙසු ඉච්ඡාය පත්තෙසු ව ලොභෙන සමන්තාගතො සමණො නාම කිං භවිස්සති? සමෙතීති යො ව පරිත්තානි වා මහත්තානි වා පාපානි වූපසමෙති, සො තෙසං සමිත්තා සමණොති පච්චිවතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

හත්ථකවත්ථු ඡට්ඨං.

7. අඤ්ඤතරමාභ්මණවත්ථු

න තෙන භික්ඛු සො භොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං මුභ්මණං ආරබ්භ කටෙසි.

සො කිර බාහිරසමයෙ පබ්බජිත්වා භික්ඛං වරන්තො වින්තෙසි - “සමණො ගොතමො අත්තතො සාවකෙ භික්ඛාය වරණෙන ‘භික්ඛු’ ති වදති, මමපි ‘භික්ඛු’ ති වත්තුං වට්ටති” ති. සො සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා, “භො ගොතම, අහමපි භික්ඛං වරිත්වා ජීවාමි, මමපි ‘භික්ඛු’ ති වදෙහි” ති ආහ. අථ නං සත්ථා “නාහං, මුභ්මණ, භික්ඛනමත්තෙන භික්ඛුනි වදාමි. න හි විස්සං ධම්මං සමාදාය වත්තන්තො භික්ඛු නාම භොති. යො පන සබ්බසඬබ්බාරෙසු සඬබ්බාය වරති, සො භික්ඛු නාමා” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි -

266.

“න තෙන භික්ඛු සො භොති, යාවතා භික්ඛතෙ පරෙ;
විස්සං ධම්මං සමාදාය, භික්ඛු භොති න තාවතා.

267.

“යොධ පුඤ්ඤඤච පාපඤ්ච, බාහෙත්වා බ්‍රහ්මචරියවා;
සඬ්ඛාය ලොකෙ චරති, ස වෙ භික්ඛුති වුවචති” ති.

තත්ථ යාවතාති යත්තකෙන පරෙ භික්ඛතෙ, තෙන භික්ඛනමත්තෙන භික්ඛු
නාම න භොති. විස්සන්ති විසමං ධම්මං, විස්සගන්ධං වා කායකම්මාදිකං ධම්මං
සමාදාය චරන්තො භික්ඛු නාම න භොති. යොධාති යො ඉධ සාසනෙ උභයම්පෙතං
පුඤ්ඤඤච පාපඤ්ච මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙන බාහෙත්වා පනුදිත්වා බ්‍රහ්මචරියවා භොති.
සඬ්ඛායාති ඤාණෙන. ලොකෙති ඛන්ධාදිලොකෙ “ඉමෙ අප්ප්ඤ්ඤා ඛන්ධා,
ඉමෙ බාහිරා” ති එවං සබ්බෙපි ධම්මෙ ජානිත්වා චරති, සො තෙන ඤාණෙන
කිලෙසානං භින්නන්තා “භික්ඛු” ති වුවචති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

අඤ්ඤතරමාභ්මණවත්ථු සත්තමං.

8. තිත්ථියවත්ථු

න මොනනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො තිත්ථියෙ
ආරබ්භ කට්ඨි.

තෙ කිර භුත්තට්ඨානෙසු මනුස්සානං “බෙමං භොතු, සුඛං භොතු, ආයු වඩ්ඪතු,
අසුකට්ඨානෙ නාම කලලං අත්ථී, අසුකට්ඨානෙ නාම කණ්ටකො අත්ථී, එවරූපං
යානං ගන්තුං න වට්ටති” තිආදිනා නයෙන මඬගලං වත්වා පක්කමන්ති. භික්ඛු පන
පට්ඨමොධියං අනුමොදනාදීනං අනනුඤ්ඤාතකාලෙ භත්තග්ගෙ මනුස්සානං
අනුමොදනං අකත්වා පක්කමන්ති. මනුස්සා “තිත්ථියානං සන්තිකා මඬගලං
සුඤ්ඤාම, හද්දන්තා පන තුණ්හිභූතා පක්කමන්ති” ති උප්පායංසු. භික්ඛු තමත්ථං
සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා, “භික්ඛවෙ, ඉතො පට්ඨාය භත්තග්ගාදීසු යථාසුඛං
අනුමොදනං කරොථ, උපනිසින්නකථං කරොථ, ධම්මං කට්ඨො” ති අනුජානි. තෙ
තථා කරිංසු. මනුස්සා අනුමොදනාදීනි සුඤ්ඤානා උස්සාහස්පත්තා භික්ඛු
නිමන්තෙත්වා සක්කාරං කරොන්තා විචරන්ති. තිත්ථියා පන “මයං මුනිනො
මොනං කරොම, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා භත්තග්ගාදීසු මහාකථං කට්ඨන්තා
විචරන්ති” ති උප්පායංසු.

සත්ථා තමත්ථං සුත්වා “නාහං, භික්ඛවෙ, තුණ්හිභාවමත්තෙන ‘මුනි’ ති වදාමි.
එකච්චෙ හි අජානන්තා න කට්ඨන්ති, එකච්චෙ අවිසාරදතාය, එකච්චෙ ‘මා නො

ඉමං අතිසයත්ථං අඤ්ඤෙ ජානිංසු’ති මච්ඡෙරෙන. තස්මා මොනමත්තෙන මුනි න හොති, පාපවූපසමෙන පන මුනි නාම හොති’’ති වත්ථා ඉමා ගාථා අභාසි -

268.

“න මොනෙන මුනී හොති, මුල්භරූපො අවිද්දසු;
යො ච තුලංච පග්ගස්භ, වරමාදාය පණ්ඩිතො.

269.

“පාපානි පරිවජ්ජෙති, ස මුනී තෙන සො මුනි;
යො මුනාති උභො ලොකෙ, මුනි තෙන පච්චිවතී’’ති.

තත්ථ න මොනෙනාති කාමඤ්ඤි මොනෙයාපටිපදාසඤ්ඤානෙන මග්ගඤ්ඤාණමොනෙන මුනි නාම හොති, ඉධ පන තුණ්හිභාවං සන්ධාය “මොනෙනා’’ති චුත්තං. මුල්භරූපොති තුච්ඡරූපො. අවිද්දසුති අවිඤ්ඤා. එවරූපො හි තුණ්හිභුතොපි මුනි නාම න හොති. අථ වා මොනෙන මුනි නාම න හොති, තුච්ඡසභාවො පන අවිඤ්ඤා ච හොතීති අත්ථො. යො ච තුලංච පග්ගස්භාති යථා හි තුලං ගහෙත්වා යීතො අතිරෙකං වෙ හොති, හරති. උභනං වෙ හොති, පක්ඛිපති. එවමෙව යො අතිරෙකං හරත්තො විය පාපං හරති පරිවජ්ජෙති, උභනකෙ පක්ඛිපත්තො විය කුසලං පරිපූරෙති. එවඤ්ඤා පන කරොත්තො සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනසඤ්ඤානං වරං උත්තමමෙව ආදාය පාපානි අකුසලකම්මානි පරිවජ්ජෙති. ස මුනීති සො මුනි නාමාති අත්ථො. තෙන සො මුනීති කස්මා පන සො මුනීති වෙ? යං හෙට්ඨා චුත්තකාරණං, තෙන සො මුනීති අත්ථො. සො මුනාති උභො ලොකෙති යො පුග්ගලො ඉමස්මිං ඛන්ධාදිලොකෙ තුලං ආරොපෙත්වා මිනත්තො විය “ඉමෙ අජ්ඣත්තිකා ඛන්ධා, ඉමෙ බාහිරා’’තිආදිනා නයෙන ඉමෙ උභො අත්ථෙ මුනාති. මුනි තෙන පච්චිවතීති තෙන කාරණෙන මුනීති චුච්චතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

තිත්ථියවත්ථු අට්ඨමං.

9. බාලිසිකවත්ථු

න තෙන අරියො හොතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරත්තො එකං අරියං නාම බාලිසිකං ආරබ්භ කට්ඨෙයි.

එකදිවසඤ්ඤි සත්ථා තස්ස සොතාපත්තිමග්ගස්සුපනිස්සයං දිස්වා සාවත්ථියා උත්තරද්වාරගාමෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා හික්ඛුසඤ්ඤාපරිවුතො තතො ආගච්ඡති. තස්මිං බණෙ සො බාලිසිකො බලිසෙන මච්ඡෙ ගණ්හන්තො බුද්ධජපමුඛං හික්ඛුසඤ්ඤා දිස්වා බලිසයට්ඨිං ඡඩ්ඛෙත්වා අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස අවිදුරෙ යානෙ නිවත්තිත්වා යීතො “ත්ථං කිං නාමොසි’’ති සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං නාමානි පුච්ඡ. තෙපි “අභං

සාරිපුත්තො අහං මොග්ගල්ලානො” ති අත්තනො අත්තනො නාමානි කථංසිංසු.
 බාලිසිකො චිත්තෙසි – “සත්ථා සබ්බෙසං නාමානි පුච්ඡති, මමමපි නාමං පුච්ඡස්සති
 මඤ්ඤ” ති. සත්ථා තස්ස ඉච්ඡං ඤත්වා, “උපාසක, ත්වං කො නාමොසී” ති
 පුච්ඡත්වා “අහං, භන්තෙ, අරියො නාමා” ති වුත්තෙ “න, උපාසක, තාදිසා
 පාණාතිපාතිනො අරියා නාම භොන්ති, අරියා පන මහාජනස්ස අභිංසනභාවෙ
 යීනා” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

270.

“න තෙන අරියො භොති, යෙන පාණානි භිංසති;
 අභිංසා සබ්බපාණානං, අරියොති පවුච්ඡති” ති.

තත්ථ අභිංසාති අභිංසනෙන. ඉදං වුත්තං භොති – යෙන හි පාණානි භිංසති, න
 තෙන කාරණෙන අරියො භොති. යො පන සබ්බපාණානං පාණිආදීහි අභිංසනෙන
 මෙත්තාදිභාවනාය පතිට්ඨිතත්තා භිංසනො ආරාච යීතො, අයං අරියොති වුච්ඡති
 අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බාලිසිකො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි
 සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසීති.

බාලිසිකවත්ථු නවමං.

10. සම්බහුලසීලාදිසම්පන්නභික්ඛුවත්ථු

න සීලබ්බතමත්තෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො
 සම්බහුලෙ සීලාදිසම්පන්නෙ භික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

තෙසු කිර එකච්චානං එවං අභොසි – “මයං සම්පන්නසීලා, මයං ධුතඨගධරා,
 මයං බහුස්සුතා, මයං පන්තසෙනාසනවාසිනො, මයං ඤානලාභිනො, න අම්භාකං
 අරහත්තං දුල්ලහං, ඉච්ඡිතදිවසෙයෙව අරහත්තං පාපුණ්ණස්සාමා” ති. යෙපි තත්ථ
 අනාගාමීනො, තෙසම්පි එතදභොසි – “න අම්භාකං ඉදානි අරහත්තං දුල්ලහ” ති.
 තෙ සබ්බෙපි එකදිවසං සත්ථාරං උපසඨකමිත්වා වන්දිත්වා නිසින්තා “අපි නු බො
 වො, භික්ඛවෙ, පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත” ති සත්ථාරා පුට්ඨා එවමාහංසු –
 “භන්තෙ, මයං එවරුපා එවරුපා ව, තස්මා ‘ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙයෙව අරහත්තං
 පත්තුං සමත්ථමහා’ ති චිත්තෙත්වා විහරාමා” ති.

සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම
 පරිසුද්ධසීලාදිමත්තකෙන වා අනාගාමීසුඛජ්ජන්තමත්තකෙන වා ‘අජ්ජකං නො
 භවදුක්ඛ’ ති වත්තුං න වට්ටති, ආසවක්ඛයං පන අජ්ජත්වා ‘සුඛිතොම්හි’ ති විත්තං
 න උජ්ජාදෙතබ්බ” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

271.

“න සීලබ්බතමත්තෙන, බාහුසච්චෙන වා පන;
අථ වා සමාධිලාභෙන, විචිත්තසයනෙන වා.

272.

“චුසාමි නෙක්ඛම්මසුඛං, අපුපුජ්ජනසෙවිතං;
භික්ඛු විස්සාසමාපාදි, අප්පත්තො ආසවක්ඛය”න්ති.

තත්ථ සීලබ්බතමත්තෙනාති චතුපාරිසුද්ධිසීලමත්තෙන වා
තෙරසධුතඨගමත්තෙන වා. බාහුසච්චෙන වාති තිණ්ණං පිටකානං
උග්ගහිතමත්තෙන වා. සමාධිලාභෙනාති අට්ඨසමාපත්තියා ලාභෙන.
නෙක්ඛම්මසුඛන්ති අනාගාමිසුඛං. තං අනාගාමිසුඛං චුසාමිති එත්තකමත්තෙන වා.
අපුපුජ්ජනසෙවිතන්ති පුපුජ්ජනෙහි අසෙවිතං අරියසෙවිතමෙව. භික්ඛුති තෙසං
අඤ්ඤතරං ආලපත්තො ආහ. විස්සාසමාපාදීති විස්සාසං න ආපජ්ජෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං
භොති – භික්ඛු ඉමිනා සම්පන්නසීලාදිභාවමත්තකෙනෙව “මය්‍හං භවො අප්පකො
පරිත්තකො”ති ආසවක්ඛයසඬබ්බතං අරහත්තං අප්පත්තො හුත්වා භික්ඛු නාම
විස්සාසං නාපජ්ජෙය්‍ය. යථා හි අප්පමත්තකොපි ගූථො දුග්ගන්ධො භොති, එවං
අප්පමත්තකොපි භවො දුක්ඛොති.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා අභොසීති.

සම්බහුලසීලාදිසම්පන්නභික්ඛුවත්ථු දසමං.

ධම්මට්ඨවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකුනථිසතිමො වග්ගො.

20. මග්ගවග්ගො

1. පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු

මග්ගානට්ඨචිගිකොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
පඤ්චසතෙ භික්ඛු ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තෙ කිර සත්ථරි ජනපදවාරිකං වරින්වා පුන සාවත්ථිං ආගතෙ උපට්ඨානසාලාය
නිසීදින්වා “අසුකගාමතො අසුකගාමස්ස මග්ගො සමො, අසුකගාමස්ස මග්ගො
විසමො, සසක්ඛරො, අසක්ඛරො”තිආදිනා නයෙන අත්තනො විවරිතමග්ගං
ආරබ්භ මග්ගකථං කට්ඨෙසුං. සත්ථා තෙසං අරහත්තස්සුපනිස්සයං දිස්වා තං යානං
ආගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්තො “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය
සන්නිසින්තා”ති පුච්ඡින්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, අයං

බාහිරකමගේගො, හික්බුනා නාම අරියමගේගෙ කම්මං කාතුං වට්ටති, එවඤ්ඤි
කරොන්තො හික්බු සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි -

273.

“මග්ගානට්ඨච්ඡිගිකො සෙට්ඨො, සච්චානං චතුරො පදා;
වීරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං, ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමා.

274.

“එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො, දස්සනස්ස විසුද්ධියා;
එතඤ්ඤි තුම්හෙ පටිපජ්ජථ, මාරස්සෙතං පමොහනං.

275.

“එතඤ්ඤි තුම්හෙ පටිපන්නා, දුක්ඛස්සන්තං කරස්සථ;
අක්ඛාතො වො මයා මග්ගො, අඤ්ඤාය සල්ලකන්නනං.

276.

“තුම්හෙහි කිච්චමාතජ්ජං, අක්ඛාතාරො තථාගතා;
පටිපන්නා පමොක්ඛන්ති, ක්කායිනො මාරඛන්ධනා”ති.

තත්ථ මග්ගානට්ඨච්ඡිගිකොති ජඨසමග්ගාදයො වා හොන්තු ද්වාසට්ඨි
දිට්ඨිගතමග්ගා වා, තෙසං සබ්බෙසම්පි මග්ගානං සම්මාදිට්ඨිආදීහි අට්ඨහි අච්ඡිගෙහි
මිච්ඡාදිට්ඨිආදීනං අට්ඨන්තං පහානං කරොන්තො නිරොධං ආරම්මණං කත්වා
චතුසුපි සච්චෙසු දුක්ඛපරිජානනාදිකිච්චං සාධයමානො අට්ඨච්ඡිගිකො මග්ගො
සෙට්ඨො උත්තමො. සච්චානං චතුරො පදාති “සච්චං හණ න කුජ්ඣයායා”ති (ධ.
ප. 224) ආගතං වට්ඨසච්චං වා හොතු, “සච්චො බ්‍රාහ්මණො සච්චො
බත්තියො”තිආදිහෙදං සම්මුතිසච්චං වා “ඉදමෙව සච්චං මොසමඤ්ඤ”න්ති (ධ. ස.
1144; ම. නි. 2.187-188) දිට්ඨිසච්චං වා “දුක්ඛං අරියසච්ච”න්තිආදිහෙදං
පරමත්ථසච්චං වා හොතු, සබ්බෙසම්පි ඉමෙසං සච්චානං පරිජානිතබ්බට්ඨොන
සච්ඡිකාතබ්බට්ඨොන පහාතබ්බට්ඨොන භාවෙතබ්බට්ඨොන එකපට්ඨෙධට්ඨොන ච
තථපට්ඨෙධට්ඨොන ච දුක්ඛං අරියසච්චන්තිආදයො චතුරො පදා සෙට්ඨා නාම.
වීරාගො සෙට්ඨො ධම්මානන්ති “යාවතා, හික්ඛෙවෙ, ධම්මා සඨිබ්බා වා අසඨිබ්බා
වා, වීරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායති”ති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) වචනතො
සබ්බධම්මානං නිබ්බානසඨිබ්බාතො වීරාගො සෙට්ඨො. ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමාති
සබ්බෙසං දෙවමනුස්සාදිහෙදානං ද්විපදානං පඤ්චහි චක්ඛුහි චක්ඛුමා තථාගතොව
සෙට්ඨො. ච-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, අරුපධම්මෙ සම්පිණ්ඩෙති. තස්මා
අරුපධම්මානම්පි තථාගතො සෙට්ඨො උත්තමො.

දස්සනස්ස විසුද්ධියාති මග්ගඵලදස්සනස්ස විසුද්ධත්ථං යො මයා
“සෙට්ඨො”ති වුත්තො, එසොව මග්ගො, නත්ථඤ්ඤො. එතඤ්ඤි තුම්හෙහි තස්මා
තුම්හෙ එතමෙව පටිපජ්ජථ. මාරස්සෙතං පමොහනන්ති එතං මාරමොහනං

මාර්ගමත්වන්නන් වුවුවත්. දුක්ඛස්සන්තන්ති සකලස්සපි වට්ඨදුක්ඛස්ස අන්තං පරිච්ඡේදං කරිස්සමාති අත්ථො. අඤ්ඤාය සල්ලකන්තනන්ති රාගසල්ලාදීනං කන්තනං නිම්මට්ඨනං අබ්බුහණං එතං මග්ගං, මයා විනා අනුස්සවාදීහි අත්තපච්චක්ඛතො ඤත්වාච අයං මග්ගො අක්ඛතො, ඉදානි තුම්භෙහි කිලෙසානං ආතාපනෙන “ආතප්ප”න්ති සඬ්ඛං ගතං තස්ස අධිගමත්ථාය සම්මප්පධානවීරියං කිච්චං කරණීයං. කෙවලඤ්ඤි අක්ඛතාරොච තථාගතා. තස්මා තෙහි අක්ඛතවසෙන යෙ පටිපන්නා ද්විති ක්කානෙහි ක්කායිනො, තෙ තෙභූමකවට්ඨසඬ්ඛානා මාර්ගන්ධනා පමොක්ඛන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙන තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

පඤ්චසතභික්ඛුවත්ථු පයමං.

2. අනිච්චලක්ඛණවත්ථු

සබ්බෙ සඬ්ඛාරා අනිච්චාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛු ආරබ්භ කට්ඨසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගන්ත්වා අරඤ්ඤෙ වායමන්තාපි අරහත්තං අප්පත්වා “විසෙසෙත්වා කම්මට්ඨානං උග්ගණ්ඨිස්සාමා”ති සත්ථු සන්තිකං ආගමිංසු. සත්ථා “කිං නු ඛො ඉමෙසං සප්පාය”න්ති විමංසන්තො “ඉමෙ කස්සපබුද්ධකාලෙ විසති වස්සසහස්සානි අනිච්චලක්ඛණෙ අනුයුඤ්ථිංසු, තස්මා අනිච්චලක්ඛණෙනෙව තෙසං එකං ගාථං දෙසෙතුං වට්ඨති”ති වින්තෙත්වා, “භික්ඛවෙ, කාමභවාදීසු සබ්බෙපි සඬ්ඛාරා හුත්වා අභාවට්ඨෙත අනිච්චා එවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

277.

“සබ්බෙ සඬ්ඛාරා අනිච්චාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බන්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා”ති.

තත්ථ සබ්බෙ සඬ්ඛාරාති කාමභවාදීසු උප්පන්නා ඛන්ධා තත්ථ තත්ථෙව නිරුජ්ඣන්තො අනිච්චාති යදා විපස්සනාපඤ්ඤාය පස්සති, අථ ඉමස්මිං ඛන්ධපරිහරණදුක්ඛෙ නිබ්බන්දති, නිබ්බන්දන්තො දුක්ඛපරිජානනාදිවසෙන සච්චාති පටිවිජ්ඣති. එස මග්ගො විසුද්ධියාති විසුද්ධත්ථාය වොදානත්ථාය එස මග්ගොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙන තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තපරිසානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

අනිච්චලක්ඛණවත්ථු දුතියං.

3. දුක්ඛලක්ඛණවත්ථු

දුක්ඛයභාවායපි එවරුපමෙව වත්ථු. තදා හි භගවා තෙසං භික්ඛූනං දුක්ඛලක්ඛණෙ කතාභියොගභාවං ඤත්වා, “භික්ඛවෙ, සබ්බෙපි ඛන්ධා පටිපිළනට්ඨෙන දුක්ඛා එවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

278.

“සබ්බෙ සඬ්ඛාරා දුක්ඛාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්නදති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා”ති.

තත්ථ දුක්ඛාති පටිපිළනට්ඨෙන දුක්ඛා. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

දුක්ඛලක්ඛණවත්ථු තතියං.

4. අනත්තලක්ඛණවත්ථු

තතියභාවායපි එසෙව නයො. කෙවලඤ්ඤි එත්ථ භගවා තෙසං භික්ඛූනං පුබ්බෙ අනත්තලක්ඛණෙ අනුයුත්තභාවං ඤත්වා, “භික්ඛවෙ, සබ්බෙපි ඛන්ධා අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා එවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

279.

“සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්නදති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා”ති.

තත්ථ සබ්බෙ ධම්මාති පඤ්චක්ඛන්ධා එව අධිජ්ජෙතා. අනත්තාති “මා ජියන්තු මා මියන්තු”ති වසෙ වත්තෙතුං න සක්කාති අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා අත්තසුඤ්ඤා අස්සාමිකා අනිස්සරාති අත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අනත්තලක්ඛණවත්ථු චතුත්ථං.

5. පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු

උට්ඨානකාලමිභීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සාවත්ථිවාසිනො කිර පඤ්චසතා කුලපුත්තා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං අගමංසු. තෙසු එකො තත්ථෙව ඔභීයි. අවසෙසා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තා අරහත්තං පත්වා “පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොවෙස්සාමා”ති පුන සාවත්ථිං අගමංසු. තෙ සාවත්ථිනො යොජනමත්තෙ එකස්මිං ගාමකෙ පිණ්ඩාය වරන්තෙ දිස්වා එකො උපාසකො යාගුහත්තාදීහි පතිමානෙත්වා අනුමොදනං සුත්වා පුනදිවසත්ථායපි නිමන්තෙසි. තෙ තදහෙව සාවත්ථිං ගන්ත්වා පත්තච්චරං පටිසාමෙත්වා සායන්භසමයෙ සත්ථාරං.

උපසඬකමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං අතිවිය තුට්ඨිං පවෙදයමානො පටිසන්ථාරං අකාසි.

අථ නෙසං තත්ථ ඔභීනො සභායකභික්ඛු චින්තෙසි – “සත්ථු ඉමෙහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්තස්ස මුඛං නප්පහොති, මය්හං පන මග්ගඵලාභාවෙන මයා සද්ධිං න කථෙති, අප්පෙව අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා මයා සද්ධිං කථාපෙස්සාමි” ති. තෙපි භික්ඛු, “හන්තෙ, මයං ආගමනමග්ගෙ එකෙන උපාසකෙන ස්වාතන්‍යාය නිමන්තිතා, තත්ථ පාතොව ගමිස්සාමා” ති සත්ථාරං අපලොකෙසුං. අථ නෙසං සභායකො භික්ඛු සබ්බරත්තිං වඩ්ඤමන්තො නිද්දාවසෙන වඩ්ඤමකොටියං එකස්මිං පාසාණඵලකෙ පති, ඌරුට්ඨි භිජ්ජි. සො මහාසද්දෙන විරට්ඨි. තස්ස නෙ සභායකා භික්ඛු සද්දං සඤ්ජානිත්වා ඉතො විතො ව උපධාවිංසු. තෙසං දීපං ඡාලෙත්වා තස්ස කත්තබ්බකිව්වං කරොන්තානංයෙව අරුණො උට්ඨහි, තෙ තං ගාමං ගන්තුං ඔකාසං න ලභිංසු. අථ නෙ සත්ථා ආහ – “කිං, භික්ඛවෙ, භික්ඛාචාරගාමං න ගමිත්ථා” ති. තෙ “ආම, හන්තෙ” ති තං පවත්තිං ආරොවෙසුං. සත්ථා “න, භික්ඛවෙ, එස ඉදානෙව තුම්භාකං ලාහන්තරායං කරොති, පුබ්බෙපි අකාසියෙවා” ති වත්වා තෙහි යාවිතො අතීතං ආහරිත්වා –

“යො පුබ්බෙ කරණියාති, පච්ඡා සො කාතුමිච්ඡති;
වරුණකට්ඨහඤ්ජොව, ස පච්ඡා මනුතප්පති” ති. (ජා. 1.1.71) –

ජාතකං විත්ථාරෙසි. තදා කිර තෙ භික්ඛු පඤ්චසතා මාණවකා අහෙසුං, කුසිතමාණවකො අයං භික්ඛු අහොසි, ආවරියො පන තථාගතොව අහොසිති.

සත්ථා ඉමං ධම්මදෙසනං ආහරිත්වා, “භික්ඛවෙ, යො හි උට්ඨානකාලෙ උට්ඨානං න කරොති, සංසන්තසඬකප්පො හොති, කුසිතො සො ඤානාදිහෙදං විසෙසං නාධිගච්ඡති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

280.

“උට්ඨානකාලමිහි අනුට්ඨහානො,
යුචා බලී ආලසියං උපෙනො;
සංසන්තසඬකප්පමනො කුසිතො,
පඤ්ඤාය මග්ගං අලසො න වින්දති” ති.

තත්ථ අනුට්ඨහානොති අනුට්ඨහන්තො අවායමන්තො. යුචා බලීති පට්ඨමයොබ්බතො ධීතො බලසම්පන්නොපි හුත්වා අලසභාවෙන උපෙනො හොති, හුත්වා සයති. සංසන්තසඬකප්පමනොති තීහි මිච්ඡාවිතක්කෙහි සුට්ඨු අවසන්තසම්මාසඬකප්පවිත්තො. කුසිතොති නිබ්බිරියො. අලසොති මහාඅලසො පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං අරියමග්ගං අපස්සන්තො න වින්දති, න පටිලහතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

පධානකම්මිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. සුකරපෙනවත්ථු

වාචානුරක්ඛිති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො සුකරපෙනං ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකුටා ඔරොහන්තො එකස්මිං පදෙසෙ සිතං පාත්වාකාසි. “කො නු බො, ආවුසො, හෙනු සිතස්ස පාතුකම්මායා”ති ලක්ඛණත්ථෙරෙන පුට්ඨො “අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්ඤස්ස, සත්ථු සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාථා”ති වත්වා ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිංයෙව රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරින්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො වෙළවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. අථ නං ලක්ඛණත්ථෙරො තමත්ථං පුච්ඡී. සො ආහ – “ආවුසො, අහං එකං පෙනං අද්දසං, තස්ස තිගාවුතප්පමාණං සරීරං, තං මනුස්සසරීරසදිසං. සීසං පන සුකරස්ස විය, තස්ස මුඛෙ නඩ්දුට්ඨං ජාතං, තතො පුළුවා පග්ගරන්ති. ස්වාහං ‘න මෙ ඵවරුපො සත්තො දිට්ඨපුබ්බො’ති තං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි”න්ති. සත්ථා “වක්ඛුභුතා වත, හික්ඛවෙ, මම සාවකා විහරන්ති”ති වත්වා “අහම්පෙනං සත්තං බොධිමණ්ඩෙයෙව අද්දසං. ‘යෙ පන මෙ න සද්දහෙය්‍යං, තෙසං අහිතාය අස්සා’ති පරෙසං අනුකම්පාය න කපෙසිං. ඉදානි මොග්ගල්ලානං සක්ඛිං කත්වා කපෙමි. සච්චං, හික්ඛවෙ, මොග්ගල්ලානො ආහා’ති කපෙසි. තං සුත්වා හික්ඛු සත්ථාරං පුච්ඡිංසු – “කිං පන, හන්තෙ, තස්ස පුබ්බකම්ම”න්ති. සත්ථා “තෙන හි, හික්ඛවෙ, සුභාථා”ති අතීතං ආහරින්වා තස්ස පුබ්බකම්මං කපෙසි.

කස්සපබුද්ධකාලෙ කිර එකස්මිං ගාමකාවාසෙ ද්වෙ ථෙරා සමග්ගවාසං වසිංසු. තෙසු එකො සට්ඨිවස්සො, එකො එකුනසට්ඨිවස්සො. එකුනසට්ඨිවස්සො ඉතරස්ස පත්තථිවරං ආදාය විවරි, සාමණෙරො විය සබ්බං වත්තපටිවත්තං අකාසි. තෙසං එකමාතුකුච්ඡියං වුත්ථහාතුනං විය සමග්ගවාසං වසන්තානං වසන්ට්ඨානං එකො ධම්මකථිකො ආගමි. තදා ව ධම්මස්සවනදිවසො හොති. ථෙරා නං සඬගණ්හිත්වා “ධම්මකථං නො කපෙහි සජ්ජුරිසා”ති ආහංසු. සො ධම්මකථං කපෙසි. ථෙරා “ධම්මකථිකො නො ලද්ධො”ති තුට්ඨවිත්තා පුනදිවසෙ තං ආදාය ධුරගාමං පිණ්ඩාය පවිසින්වා තත්ථ කතහත්තකිච්චා, “ආවුසො, හියෙයා කථිතට්ඨානතොව ථොකං ධම්මං කපෙහි”ති මනුස්සානං ධම්මං කථාපෙසුං. මනුස්සා ධම්මකථං සුත්වා පුනදිවසත්ථායපි නිමන්තයිංසු. ඵං සමන්තා හික්ඛාවාරගාමෙසු ද්වෙ ද්වෙ දිවසෙ තං ආදාය පිණ්ඩාය වරිංසු.

ධම්මකථිකො වින්තෙසි – “ඉමෙ ද්වෙපි අතිමුදුකා, මයා උභොපෙනෙ පලාපෙත්වා ඉමස්මිං විහාරෙ වසිතුං වට්ටති”ති. සො සායං ථෙරුපට්ඨානං ගන්ත්වා හික්ඛුනං උට්ඨාය ගතකාලෙ නිවන්තිත්වා මහාථෙරං උපසඬකම්ත්වා, “හන්තෙ, කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථි”ති වත්වා “කපෙහි, ආවුසො”ති වුත්තෙ ථොකං.

වින්තෙන්වා, “හන්තෙ, කථා නාමෙසා මහාසාවජ්ජා” ති වත්වා අකථෙත්වාච පක්කාමි. අනුථෙරස්සාපි සන්තිකං ගන්ත්වා තථෙව අකාසි. සො දුතියදිවසෙ තථෙව කත්වා තතියදිවසෙ තෙසං අතිවිය කොතුහලෙ උප්පන්නෙ මහාථෙරං. උපසඬකම්ත්වා, “හන්තෙ, කිඤ්චි වත්තඛිං අත්ථි, තුම්භාකං පන සන්තිකෙ වත්තුං න විසභාමි” ති වත්වා ථෙරෙන “හොතු, ආවුසො, කථෙහි” ති නිජ්ජිලිතො ආහ – “කිං පන, හන්තෙ, අනුථෙරො තුම්භෙහි සද්ධිං සංභොගො” ති. සප්පුරිස, කිං නාමෙතං කථෙසි, මයං එකමාතුකුච්ඡියං වුත්ථපුත්තා විය, අම්භෙසු එකෙන යං ලද්ධං, ඉතරොනාපි ලද්ධමෙව භොති. මයා එතස්ස එත්තකං කාලං අගුණො නාම න දිට්ඨපුඛිබ්බොති? එවං, හන්තෙති. ආමාවුසොති. හන්තෙ මං අනුථෙරො එවමාහ – “සප්පුරිස, ත්වං කුලපුත්තො, අයං මහාථෙරො ලජ්ජි පෙසලොති එතෙන සද්ධිං සංභොගං කරොන්තො උපපරික්ඛිත්වා කරෙය්‍යාසි” ති එවමෙස මං ආගතදිවසතො පටියාය වදන්ති.

මහාථෙරො තං සුත්වාච කුද්ධමානසො දණ්ඩාහිහනං කුලාලභාජනං විය හිජ්ජි. ඉතරොපි උට්ඨාය අනුථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තථෙව අවොච, සොපි තථෙව හිජ්ජි. තෙසු කිඤ්චාපි එත්තකං කාලං එකොපි විසුං පිණ්ඩාය පටිට්ඨපුඛිබ්බො නාම නත්ථි, පුනදිවසෙ පන විසුං පිණ්ඩාය පටිසිත්වා අනුථෙරො පුරෙතරං ආගන්ත්වා උපට්ඨානසාලාය අට්ඨාසි, මහාථෙරො පච්ඡා අගමාසි. තං දිස්වා අනුථෙරො වින්තෙසි – “කිං නු ඛො ඉමස්ස පත්තච්චරං පටිග්ගහෙතඛිං, උදාහු තො” ති. සො “න ඉදානි පටිග්ගහෙස්සාමි” ති වින්තෙන්වාපි “හොතු, න මයා එවං කතපුඛිබ්බං, මයා අත්තතො වත්තං භාපෙතුං න වට්ටති” ති විත්තං මුදුකං කත්වා ථෙරං. උපසඬකම්ත්වා, “හන්තෙ, පත්තච්චරං දෙථා” ති ආහ. ඉතරො “ගච්ඡ, දුඛිඛිනිත, න ත්වං මම පත්තච්චරං පටිග්ගහෙතුං යුත්තරුපො” ති අච්ඡරං පහරිත්වා තෙනපි “ආම, හන්තෙ, අහමිපි තුම්භාකං පත්තච්චරං න පටිග්ගණ්භාමිති වින්තෙසි” ත්ති වුත්තෙ, “ආවුසො නවක, කිං ත්වං වින්තෙසි, මම ඉමස්මිං විහාරෙ කොචි සඬගො අත්ථි” ති ආහ. ඉතරොපි “තුම්භෙ පන, හන්තෙ, කිං එවං මඤ්ඤථ ‘මම ඉමස්මිං විහාරෙ කොචි සඬගො අත්ථි’ ති, එසො තෙ විහාරො” ති වත්වා පත්තච්චරං ආදාය නික්ඛමි. ඉතරොපි නික්ඛමි. තෙ උභොපි එකමග්ගෙනාපි අගන්ත්වා එකො පච්ඡිමද්වාරෙන මග්ගං ගණ්හි, එකො පුරත්ථිමද්වාරෙන. ධම්මකථිකො, “හන්තෙ, මා එවං කරොථ, මා එවං කරොථා” ති වත්වා “තිට්ඨාවුසො” ති වුත්තෙ නිවත්ති. සො පුනදිවසෙ ධුරගාමං පටිට්ඨො මනුස්සෙහි, “හන්තෙ, හද්දන්තා කුහි” ත්ති වුත්තෙ, “ආවුසො, මා පුච්ඡථ, තුම්භාකං කුලුපකා හියොසා කලහං කත්වා නික්ඛමිංසු, අහං යාවන්තොපි නිවත්තෙතුං නාසක්ඛි” ත්ති ආහ. තෙසු බාලා තුණ්හි අහෙසුං. පණ්ඩිතා පන “අම්භෙහි එත්තකං කාලං හද්දන්තානං කිඤ්චි බලිතං නාම න දිට්ඨපුඛිබ්බං, තෙසං භයං ඉමං නිස්සාය උප්පන්නං භවිස්සති” ති දොමනස්සප්පත්තා අහෙසුං.

තෙපි ථෙරා ගතට්ඨානෙ විත්තසුඛං නාම න ලහිංසු. මහාථෙරො වින්තෙසි – “අහො නවකස්ස හික්ඛුතො භාරියං කම්මං කතං, මුහුත්තං දිට්ඨං නාම ආගන්තුකහික්ඛුං ආහ – ‘මහාථෙරෙන සද්ධිං සංභොගං මා අකාසි’” ති. ඉතරොපි

වින්තෙසි – “අහො මහාථෙරස්ස භාරියං කම්මං කතං, මුහුත්තං දිට්ඨං නාම ආගන්තුකභික්ඛුං ආහ – ‘ඉමිනා සද්ධිං සංභොගං මා අකාසී’”ති. තෙසං නෙව සජ්ඣායො න මනසිකාරො අහොසි. තෙ වස්සසත්ථවයෙන පච්ඡිමදිසාය එකං විහාරං අගමංසු. තෙසං එකමෙව සෙනාසනං පාපුණි. මහාථෙරෙ පච්ඡිත්වා මඤ්චකෙ නිසින්නෙ ඉතරොපි පාවිසි. මහාථෙරො තං දිස්වා ව සඤ්ජානිත්වා අස්සුනි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. ඉතරොපි මහාථෙරං සඤ්ජානිත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි “කපෙමි නු බො මා කපෙමි”ති වින්තෙත්වා “න තං සද්ධෙයාරූප”න්ති ථෙරං වන්දිත්වා “අහං, හන්තෙ, එත්තකං කාලං තුම්භාකං පත්තච්චරං ගහෙත්වා විවරිං, අපි නු බො මෙ කායද්වාරාදීසු තුම්භෙහි කිඤ්චි අසාරූප්පං දිට්ඨපුබ්බ”න්ති. “න දිට්ඨපුබ්බං, ආවුසො”ති. අථ කස්මා ධම්මකථිකං අවචුත්ථ “මා එතෙන සද්ධිං සංභොගමකාසී”ති? “නාහං, ආවුසො, එවං කපෙමි, තයා කිර මම අන්තරෙ එවං චුත්ත”න්ති. “අහමිපි, හන්තෙ, න වදාමි”ති. තෙ තස්මිං බණ “තෙන අම්භෙ භින්දිතුකාමෙන එවං චුත්තං භවිස්සති”ති ඤාත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං අච්චයං දෙසයිංසු. තෙ වස්සසතං චිත්තස්සාදං අලහන්නා තං දිවසං සමග්ගා හුත්වා “ආයාම, නං තතො විහාරා නික්කඩ්ඪිස්සාමා”ති පක්කමිත්වා අනුපුබ්බෙන තං විහාරං අගමංසු.

ධම්මකථිකොපි ථෙරෙ දිස්වා පත්තච්චරං පටිග්ගහෙතුං උපගච්ඡි. ථෙරා “න ත්ථං ඉමස්මිං විහාරෙ වසිතුං යුත්තරූපො”ති අච්ඡරං පහරිංසු. සො සණ්ඨාතුං අසක්කොන්නො තාවදෙව නික්ඛමිත්වා පලායි. අථ නං විසති වස්සසහස්සානි කතො සමණධම්මො සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි, තතො වචිත්වා අවිච්ඡිනි නිබ්බත්තො එකං බුද්ධන්තරං පච්චිත්වා ඉදානි ගිජ්ඣකුටෙ චුත්තජ්ජකාරෙන අත්තභාවෙන දුක්ඛං අනුභොගීති.

සත්ථා ඉදං තස්ස පුබ්බකම්මං ආහරිත්වා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම කායාදීහි උපසන්තරූපෙන භවිතබ්බ”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

281.

“වාචානුරක්ඛි මනසා සුසංවුතො,
කායෙන ව නාකුසලං කයිරා;
එතෙ තයො කම්මපථෙ විසොධයෙ,
ආරාධයෙ මග්ගමිසිජ්ජවෙදිත”න්ති.

තස්සත්ථො – චතුත්තං වච්චුවචරිතානං වජ්ජනෙන වාචානුරක්ඛි අභිජ්ඣාදීනං අනුජ්ජාදනෙන මනසා ව සුට්ඨු සංවුතො පාණාතිපාතාදයො පජහන්තො කායෙන ව අකුසලං න කයිරා. එවං එතෙ තයො කම්මපථෙ විසොධයෙ. එවං විසොධෙන්තො හි සිලක්ඛන්ධාදීනං එසකෙහි බුද්ධාදීහි ඉසිහි පවෙදිතං අට්ඨච්ඡිකමග්ගං ආරාධෙයාති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සුකරපෙනවත්පු ඡට්ඨං.

7. පොට්ඨිලත්ථෙරවත්පු

යොගා වෙනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පොට්ඨිලං නාම ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර සත්තන්තම්පි බුද්ධානං සාසනෙ තෙපිටකො පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානං ධම්මං වාචෙසි. සත්ථා වින්තෙසි – “ඉමස්ස භික්ඛුනො ‘අත්තනො දුක්ඛනිස්සරණං කරස්සාමි’ති විත්තම්පි නත්ථි සංවෙජෙස්සාමි න”න්ති. තතො පට්ඨාය තං ථෙරං අත්තනො උපට්ඨානං ආගතකාලෙ “එහි, තුව්ඡපොට්ඨිල, වන්ද, තුව්ඡපොට්ඨිල, නිසිද, තුව්ඡපොට්ඨිල, යාහි, තුව්ඡපොට්ඨිලා”ති වදති. උට්ඨාය ගතකාලෙපි “තුව්ඡපොට්ඨිලො ගතො”ති වදති. සො වින්තෙසි – “අහං සාට්ඨකථානි තිණි පිටකානි ධාරෙමි, පඤ්චන්තං භික්ඛුසත්තානං අට්ඨාරස මහාගණෙ ධම්මං වාචෙමි, අථ පන මං සත්ථා අභික්ඛණං, ‘තුව්ඡපොට්ඨිලා’ති වදෙති, අද්ධා මං සත්ථා කුමානාදිනං අභාවෙන එවං වදෙති”ති. සො උප්පන්නසංවෙගො “දානි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරස්සාමි”ති සයමෙව පත්තව්වරං සංවිදහිත්වා පච්චුසකාලෙ සබ්බපච්ඡා ධම්මං උග්ගණ්හිත්වා නික්ඛමන්තෙන භික්ඛුනා සද්ධිං නික්ඛමි. පරිවෙණෙ නිසිදිත්වා සප්ඤ්ඤායන්තා නං “ආවරියො”ති න සල්ලක්ඛෙසුං. සො විසයොජනසතමග්ගං ගන්ත්වා එකස්මිං අරඤ්ඤාවාසෙ තිංස භික්ඛු වසන්ති, තෙ උපසඬකම්ත්වා සඬසත්ථෙරං වන්දිත්වා, “හන්තෙ, අවස්සයො මෙ හොථා”ති ආහ. ආවුසො, ත්වං ධම්මකට්ඨකො, අම්භෙහි නාම තං නිස්සාය කිඤ්චි ජානිතබ්බං භවෙය්‍ය, කස්මා එවං වදෙසිති? මා, හන්තෙ, එවං කරොථ, අවස්සයො මෙ හොථාති. තෙ පන සබ්බෙ බිණ්ණසවාච. අථ නං මහාථෙරො “ඉමස්ස උග්ගහං නිස්සාය මානො අත්ථියෙවා”ති අනුථෙරස්ස සන්තිකං පහිණි. සොපි නං තථෙවාහ. ඉමිනා නිහාරෙන සබ්බෙපි තං පෙසෙන්නා දිවාට්ඨානෙ නිසිදිත්වා සුවිකම්මං කරොන්තස්ස සබ්බනවකස්ස සත්තවස්සිකසාමණෙරස්ස සන්තිකං පහිණිංසු. එවමස්ස මානං නිහරිංසු.

සො නිහතමානො සාමණෙරස්ස සන්තිකෙ අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා “අවස්සයො මෙ හොහි සප්පුරිසා”ති ආහ. අහො, ආවරිය, කිං නාමෙතං කපෙථ, තුම්භෙ මහල්ලකා බහුස්සුතා, තුම්භාකං සන්තිකෙ මයා කිඤ්චි කාරණං ජානිතබ්බං භවෙය්‍යාති. මා එවං කරි, සප්පුරිස, හොහියෙව මෙ අවස්සයොති. හන්තෙ, සවෙපි ඔවාදක්ඛමා භවිස්සථ, භවිස්සාමි වො අවස්සයොති. හොමි, සප්පුරිස, අහං “අග්ගිං පවිසා”ති චුත්තෙ අග්ගිං පවිසාමියෙවාති. අථ නං සො අවිදුරෙ එකං සරං දස්සෙත්වා, “හන්තෙ, යථානිවත්ථපාරුතොව ඉමං සරං පවිසථා”ති ආහ. සො හිස්ස මහග්ඝානං දුපට්ඨිවරානං නිවත්ථපාරුතභාවං ඤත්වාපි “ඔවාදක්ඛමො නු ඛො”ති විමංසන්තො එවමාහ. ථෙරොපි එකවචනෙනෙව උදකං ඔතරි. අථ නං විවරකණ්ණානං තෙමිතකාලෙ “එථ, හන්තෙ”ති වත්වා එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා යීතං ආහ – “හන්තෙ, එකස්මිං වම්මිකෙ ඡ ඡිද්දානි, තත්ථ එකෙන

ඡිද්දෙන ගොඩා අන්නො පවිටියා, තං ගණ්හිතුකාමො ඉතරානි පඤ්ච ඡිද්දානි
ථකෙත්වා ඡටියං හින්දිත්වා පවිටියඡිද්දෙනෙව ගණ්හානි, එවං තුම්හෙපි
ඡද්වාරිකෙසු ආරම්මණෙසු සෙසානි පඤ්චද්වාරානි පිටියා මනොද්වාරෙ කම්මං
පටියපෙථා”ති. බහුස්සුතස්ස හික්ඛුනො එත්තකෙනෙව පදිපුජ්ජලනං විය අහොසි.
සො “එත්තකමෙව හොතු සජ්ජුරිසා”ති කරජකායෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා
සමණධම්මං ආරභි.

සත්ථා වීසයොජනසතමත්ථකෙ නිසින්නොව තං හික්ඛුං ඔලොකෙත්වා
“යටෙවායං හික්ඛු භූරිපඤ්ඤො, එවමෙවං අනෙන අත්තානං පතිටියාපෙතුං
වට්ටති”ති විත්තෙත්වා තෙන සද්ධිං කටෙත්තො විය ඔහාසං එරිත්වා ඉමං ගාථමාහ

282.

“යොගා වෙ ජායතී භූරි, අයොගා භූරිසඬ්ඛයො;
එතං ද්වෙධාපථං ඤත්වා, භවාය විභවාය ව;
තථාත්තානං නිවෙසෙයා, යථා භූරි පවඬ්ඪති”ති.

තත්ථ යොගානි අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු යොනිසො මනසිකාරා. භූරීති
පථවීසමාය විත්ථතාය පඤ්ඤායෙනං නාමං. සඬ්ඛයොති විනාසො. එතං
ද්වෙධාපථන්ති එතං යොගඤ්ච අයොගඤ්ච. භවාය විභවාය වානි වුද්ධියා ව
අවුද්ධියා ව. තථානි යථා අයං භූරිසඬ්ඛාතා පඤ්ඤා පවඬ්ඪති, එවං අත්තානං
නිවෙසෙයානි අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පොට්ඨිලත්ථෙරො අරහත්තෙ පතිටියහීති.

පොට්ඨිලත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. පඤ්චමහල්ලකත්ථෙරවත්ථු

වනං ඡින්දපානි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ
මහල්ලකෙ හික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි.

තෙ කිර ගිහිකාලෙ සාවත්ථියං කුටුම්භිකා මහද්ධනා අඤ්ඤමඤ්ඤසභායකා
එකතො පුඤ්ඤානි කරොන්තා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා “මයං මහල්ලකා, කිං
නො සරාවාසෙනා”ති සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාවිත්වා පබ්බජිංසු, මහල්ලකභාවෙන
පන ධම්මං පරියාපුණිතුං අසක්කොන්තා විහාරපරියන්තෙ පණ්ණසාලං කාරෙත්වා
එකතොව වසිංසු. පිණ්ඩාය වරන්තාපි යෙභුයොන පුත්තදාරස්සෙව ගෙහං ගන්ත්වා
භුඤ්ජිංසු. තෙසු එකස්ස පුරාණදුතියිකා මධුරපාවිකා නාම, සා තෙසං සබ්බෙසම්පි
උපකාරිකා අහොසි. කස්මා සබ්බෙපි අත්තනා ලද්ධාහාරං ගහෙත්වා තස්සා එව
ගෙහෙ නිසිදිත්වා භුඤ්ජන්ති? සාපි තෙසං යථාසන්නිහිතං සුපබ්බාඤ්ජනං දෙනි. සා
අඤ්ඤතරාබ්බොධන චුටියා කාලමකාසි. අථ තෙ මහල්ලකත්ථෙරො සභායකස්ස

ථෙරස්ස පණ්ණසාලාය සන්නිපතිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ගීවාසු ගහෙත්වා
 “මධුරපාචිකා උපාසිකා කාලකතා”ති විලපන්නා රොදිංසු. භික්ඛුහි ව සමන්තතො
 උපධාවිත්වා “කිං ඉදං, ආවුසො”ති ප්‍රට්ඨා, “හන්තෙ, සභායකස්ස නො
 පුරාණදුතියිකා කාලකතා, සා අමිහාකං අතිවිය උපකාරිකා. ඉදානි කුතො තථාරූපිං
 ලභිස්සාමාති ඉමිනා කාරණෙන රොදාමා”ති ආහංසු.

භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ,
 භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා”ති ප්‍රවිජිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ “න,
 භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි තෙ කාකයොනියං නිබ්බත්තිත්වා සමුද්දතීරො
 වරමානා සමුද්දලාමියා සමුද්දං පවෙසෙත්වා මාරිත්තාය කාකියා රොදිත්වා
 පරිදෙවිත්වා තං නිහරිස්සාමාති මුඛතුණ්ඩකෙහි මහාසමුද්දං උස්සිඤ්චන්නා
 කිලමිංසු”ති අතිතං ආහරිත්වා –

“අපි නු හනුකා සන්නා, මුඛඤ්ච පරිසුස්සති;
 ඔරමාම න පාරෙම, පුරතෙව මහොදධි”ති. (ජා. 1.1.146);

ඉමං කාකජාතකං විත්ථාරෙත්වා තෙ භික්ඛු ආමන්තෙත්වා, “භික්ඛවෙ,
 රාගදොසමොහවනං නිස්සාය තුම්හෙහි ඉදං දුක්ඛං පත්තං, තං වනං ඡින්නිතුං වට්ටති,
 එවං නිද්දුක්ඛා භවිස්සථා”ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

283.

“වනං ඡින්නදථ මා රුක්ඛං, වනතො ජායතෙ භයං;
 ඡෙත්වා වනඤ්ච වනථඤ්ච, නිබ්බනා හොථ භික්ඛවො.

284.

“යාව හි වනථො න ඡිජ්ජති,
 අණුමත්තොපි නරස්ස නාරිසු;
 පට්ඨද්ධමනොව තාව සො,
 වච්ඡො බීරපකොව මාතරී”ති.

තත්ථ මා රුක්ඛන්ති සත්ථාරා හි “වනං ඡින්නදථා”ති වුත්තෙ තෙසං
 අවිරපබ්බජිත්තානං “සත්ථා අමිහෙ වාසිආදීනි ගහෙත්වා වනං ඡින්නදාපෙති”ති රුක්ඛං
 ඡින්නිතුකාමතා උජ්ජජිජි. අථ නෙ “මයා රාගාදිකිලෙසවනං සන්ධායෙනං වුත්තං, න
 රුක්ඛෙ”ති පටිසෙධෙන්නො “මා රුක්ඛ”න්ති ආහ. වනතොති යථා
 පාකතිකවනතො සීභාදිභයං ජායති, එවං ජාතිආදිභයමිපි කිලෙසවනතො ජායතිති
 අත්ථො. වනඤ්ච වනථඤ්චාති එත්ථ මහන්නා රුක්ඛා වනං නාම, බුද්දකා තස්මිං
 වනෙ ධීතන්නා වනථා නාම. පුබ්බුජ්ජත්තිකරුක්ඛා වා වනං නාම,
 අපරාපරුජ්ජත්තිකා වනථා නාම. එවමෙව මහන්නමහන්නා භවාකඩ්ඨනකා කිලෙසා
 වනං නාම, පවත්තියං විපාකදායකා වනථා නාම. පුබ්බජ්ජත්තිකා වනං නාම,
 අපරාපරුජ්ජත්තිකා වනථා නාම. තං උභයං චතුත්ථමග්ගඤ්ඤාණෙන ඡින්නිතබ්බං.

තෙනාහ – “ජේත්වා වනඤ්ච වනථඤ්ච, නිබ්බනා භොථ භික්ඛවො” ති. නිබ්බනා භොථාති නික්කිලෙසා භොථ. යාව භී වනථොති යාව එස අණුමත්තොපි කිලෙසවනථො නරස්ස නාරීසු න ඡීජ්ජති, තාව සො බීරපකො වච්ඡො මාතරි විය පටිබද්ධමනො ලග්ගවිත්තොව භොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චපි තෙ මහල්ලකත්ථෙරා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසීති.

පඤ්චමහල්ලකත්ථෙරවත්ථු අට්ඨමං.

9. සුවණ්ණකාරත්ථෙරවත්ථු

උච්ඡිත්ථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර සුවණ්ණකාරපුත්තො අභිරූපො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජී. ථෙරො “තරුණානං රාගො උස්සන්තො භොතී” ති වින්තෙන්වා තස්ස රාගපටිසාතාය අසුභකම්මට්ඨානං අදාසි. තස්ස පන තං අසජ්ජායං. තස්මා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තෙමාසං වායමන්තො විත්තෙකග්ගමත්තම්පි අලහිත්වා පුන ථෙරස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා ථෙරෙන “උපට්ඨිතං තෙ, ආවුසො, කම්මට්ඨාන” ත්ති වුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොවෙසි. අථස්ස ථෙරො “කම්මට්ඨානං න සම්පජ්ජතීති වොසානං ආපජ්ජිතුං න වට්ටති” ති වත්වා පුන තදෙව කම්මට්ඨානං සාධුකං කථෙත්වා අදාසි. සො දුතියවාරෙපි කිඤ්චි විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො ආගන්ත්වා ථෙරස්ස ආරොවෙසි. අථස්ස ථෙරොපි සකාරණං සඋපමං කත්වා තදෙව කම්මට්ඨානං ආවික්ඛි. සො පුනපි ආගන්ත්වා කම්මට්ඨානස්ස අසම්පජ්ජනභාවං කථෙසි. ථෙරො වින්තෙසි – “කාරකො භික්ඛු අත්තති විජ්ජමානෙ කාමච්ඡන්දාදයො විජ්ජමානාති අවිජ්ජමානෙ අවිජ්ජමානාති පජානාති. අයං භික්ඛු කාරකො, නො අකාරකො, පටිපන්නො, නො අප්පටිපන්නො, අහං පනෙතස්ස අජ්ඣාසයං න ජානාමි, බුද්ධවෙනෙයො ඵසො භවිස්සතී” ති තං ආදාය සායන්භසමයෙ සත්ථාරං උපසඬ්ඨකම්ත්වා “අයං, භන්තෙ, මම සද්ධිවිහාරිකො, ඉමස්ස මයා ඉමිනා කාරණෙන ඉදං නාම කම්මට්ඨානං දින්න” ත්ති සබ්බං තං පවත්තිං ආරොවෙසි.

අථ නං සත්ථා “ආසයානුසයඤ්ඤාණං නාමෙතං පාරමියො සුරෙත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං උන්නාදෙන්වා සබ්බඤ්ඤානං පත්තානං බුද්ධානංයෙව විසයො” ති වත්වා “කතරකුලා නු ඛො එස පබ්බජිතො” ති ආවජ්ජෙන්තො “සුවණ්ණකාරකුලා” ති ඤත්වා අතීතෙ අත්තභාවෙ ඕලොකෙන්තො තස්ස සුවණ්ණකාරකුලෙයෙව පටිපාටියා නිබ්බත්තාති පඤ්ච අත්තභාවසතාති දිස්වා “ඉමිනා දහරෙන දීසරත්තං සුවණ්ණකාරකම්මං කරොන්තෙන කණ්ණකාරපුප්ඵපදුමපුප්ඵාදීති කරිස්සාමීති රත්තසුවණ්ණමෙව සම්පරිවත්තිතං, තස්මා ඉමස්ස අසුභපටිකුලකම්මට්ඨානං න වට්ටති, මනාපමෙවස්ස කම්මට්ඨානං.

සප්පාය” න්ති වින්තෙත්වා, “සාරිපුත්ත, තයා කම්මට්ඨානං දත්වා චත්තාරො මාසෙ කිලමිතං හික්ඛුං අප්ප පච්ඡාහත්තෙයෙව අරහත්තං පත්තං පස්සිස්සසි, ගච්ඡ ත්ව” න්ති ථෙරං උයොයාපෙත්වා ඉද්ධියා චක්කමත්තං සුවණ්ණපදුමං මාපෙත්වා පත්තෙහි වෙච නාලෙහි ව උදකඛිත්ථුනි මුඤ්ඤවත්තං විය කත්වා “හික්ඛු ඉමං පදුමං ආදාය විහාරපච්චන්තෙ වාලුකරාසිමිහි යපෙත්වා සම්මුඛට්ඨානෙ පල්ලඤ්ඤාන නිසිදිත්වා ‘ලොහිතකං ලොහිතක’ න්ති පරිකම්මං කරොහි” ති අදාසි. තස්ස සත්ථුහත්ථතො පදුමං ගණ්හන්තස්සෙව විත්තං පසිදි. සො විහාරපච්චන්තං ගන්ත්වා වාලුකං උස්සාපෙත්වා තත්ථ පදුමනාලං පවෙසෙත්වා සම්මුඛෙ පල්ලඤ්ඤාන නිසිත්තො “ලොහිතකං ලොහිතක” න්ති පරිකම්මං ආරහි. අථස්ස තඨ්ඛණඤ්ඤෙව නිවරණානි වික්ඛම්හිංසු, උපචාරජ්ඣානං උප්පජ්ජි. තදනන්තරං පයමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා පඤ්ඤානාකාරෙහි වසිභාවං පාපෙත්වා යථානිසිත්තොව දුතියජ්ඣානාදිනිපි පත්වා වසිභූතො චතුත්ථජ්ඣානෙන ඝාතකීළං කීළන්තො නිසිදි.

සත්ථා තස්ස ඝාතානං උප්පන්නභාවං ඤාත්වා “සක්ඛිස්සති නු ඛො එස අත්තනො ධම්මතාය උත්තරි විසෙසං නිබ්බත්තෙතු” න්ති ඔලොකෙත්තො “න සක්ඛිස්සති” ති ඤාත්වා “තං පදුමං මිලායතු” ති අධිට්ඨති. තං හත්ථෙහි මද්දිතපදුමං මිලායන්තං විය කාලචණ්ණං අහොසි. සො ඝාතා වුට්ඨාය තං ඔලොකෙත්වා “කිං නු ඛො ඉමං පදුමං ජරාය පහටං පඤ්ඤායති, අනුපාදිණ්ණකෙපි එවං ජරාය අභිභූයාමානෙ උපාදිණ්ණකෙ කථාව නත්ථි. ඉදම්පි හි ජරා අභිභවිස්සති” ති අනිව්චලක්ඛණං පස්සි. තස්මිං පන දිට්ඨෙ දුක්ඛලක්ඛණඤ්ඤෙව අනත්තලක්ඛණඤ්ඤෙව දිට්ඨමෙව හොති. තස්ස තයො හවා ආදිත්තා විය කණ්ඞෙ ඛද්ධකුණපා විය ව බායිංසු. තස්මිං ඛණෙ තස්ස අවිදුරෙ කුමාරකා එකං සරං ඔතරිත්වා කුමුදානි හඤ්ජිත්වා ථලෙ රාසිං කරොන්ති. සො ජලෙ ව ථලෙ ව කුමුදානි ඔලොකෙසි. අථස්ස ජලෙ කුමුදානි අභිරුපානි උදකපග්ගරත්තානි විය උපට්ඨතිංසු, ඉතරානි අග්ගග්ගෙසු පරිමිලාතානි. සො “අනුපාදිණ්ණකං ජරා එවං පහරති, උපාදිණ්ණකං කිං පන න පහරිස්සති” ති සුට්ඨතරං අනිව්චලක්ඛණාදිනි අද්දස. සත්ථා “පාකට්ඨුතං ඉදානි ඉමස්ස හික්ඛුනො කම්මට්ඨාන” න්ති ඤාත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නකොව ඔහාසං මුඤ්ඤි, සො තස්ස මුඛං පහරි. අථස්ස “කිං නු ඛො එත” න්ති ඔලොකෙත්තස්ස සත්ථා ආගන්ත්වා සම්මුඛෙ යිතො විය අහොසි. සො උට්ඨාය අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. අථස්ස සත්ථා සප්පායං සල්ලක්ඛෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

285.

“උච්ඡින්නද සිනෙහමත්තනො, කුමුදං සාරදිකංව පාණිනා;
සන්තිමග්ගමෙව බුහය, නිබ්බානං සුගතෙන දෙසිත” න්ති.

තත්ථ උච්ඡින්නදානි අරහත්තමග්ගෙන උච්ඡින්නද. සාරදිකන්ති සරදකාලෙ නිබ්බත්තං. සන්තිමග්ගන්ති නිබ්බානගාමිං අට්ඨංගිකං මග්ගං. බුහයානි වඩ්ඞය. නිබ්බානඤ්ඤි සුගතෙන දෙසිතං, තස්මා තස්ස මග්ගං භාවෙහිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො හික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහි.

සුවණ්ණකාරත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. මහාධනවාණිජවත්ථු

ඉධ වස්සන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො මහාධනවාණිජං නාම ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර ඛාරාණසිතො කුසුම්භරත්තානං වත්ථානං පඤ්ච සකට්ඨකානි පුරෙත්වා වණිජ්ජාය සාවත්ථිං ආගතො නදීතීරං පත්වා “ස්වෙ නදිං උත්තරිස්සාමි” ති තත්ථෙව සකට්ඨානි මොචෙත්වා වසි. රත්තිං මහාමෙසො උට්ඨහිත්වා වස්සි. නදී සත්තාහං උදකස්ස පුරා අට්ඨාසි. නාගරාපි සත්තාහං නක්ඛත්තං කිළිංසු. කුසුම්භරත්තෙහි වත්ථෙහි කිච්චං න නිට්ඨිතං. වාණිජො වින්තෙසි – “අහං දුරං ආගතො. සවෙ පුන ගමිස්සාමි, පපඤ්ඤො හවිස්සති. ඉධෙව වස්සඤ්ච හෙමන්තඤ්ච ගිම්භඤ්ච මම කම්මං කරොන්තො වසිත්වා ඉමානි වික්කිණිස්සාමි” ති. සත්ථා නගරෙ පිණ්ඩාය වරන්තො තස්ස විත්තං ඤත්වා සිතං පාතුකරිත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො ආහ – “දිට්ඨො තෙ, ආනන්ද, මහාධනවාණිජො” ති? “ආම, හන්තෙ” ති. සො අත්තනො ජීවිතන්තරායං අජානිත්වා ඉමං සංවච්ඡරං ඉධෙව වසිත්වා හණ්ඩං වික්කිණිතුං විත්තමකාසීති. “කිං පන තස්ස, හන්තෙ, අත්තරායො හවිස්සති” ති? සත්ථා “ආමානන්ද, සත්තාහමෙව ජීවිත්වා සො මච්චුමුඛෙ පතිස්සති” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

“අජ්ජෙව කිච්චමාතජ්ජං, කො ජඤ්ඤා මරණං සුචෙ;
න හි නො සඬගරං තෙන, මහාසෙනෙන මච්චුනා.

“එවං විහාරිං ආතාපිං, අහොරත්තමතන්දිතං;
තං වෙ හද්දෙකරත්තොති, සන්තො ආවික්ඛතෙ මුතී” ති. (ම. නි. 3.272);

ගච්ඡාමිස්ස, හන්තෙ, ආරොචෙස්සාමිති. විස්සත්ථො ගච්ඡානන්දාති. ථෙරො සකට්ඨානං ගන්ත්වා හික්ඛාය වරි. වාණිජො ථෙරං ආහාරෙන පතිමානෙසි. අථ නං ථෙරො ආහ – “කිත්තකං කාලං ඉධ වසිස්සසි” ති? “හන්තෙ, අහං දුරතො ආගතො”. සවෙ පුන ගමිස්සාමි, පපඤ්ඤො හවිස්සති, ඉමං සංවච්ඡරං ඉධ වසිත්වා හණ්ඩං වික්කිණිත්වා ගමිස්සාමිති. උපාසක, දුජ්ජානො ජීවිතන්තරායො, අජ්ජමාදං කාතුං වට්ටති. “කිං පන, හන්තෙ, අත්තරායො හවිස්සති” ති. “ආම, උපාසක, සත්තාහමෙව තෙ ජීවිතං පවත්තිස්සති” ති. සො සංවිග්ගමානසො හුත්වා බුද්ධජ්ජමුඛං හික්ඛුසඬ්ඨං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා අනුමොදනත්ථාය පත්තං ගණ්ඨි. අථස්ස සත්ථා අනුමොදනං කරොන්තො, “උපාසක, පණ්ඩිතෙන නාම ‘ඉධෙව වස්සාදිති වසිස්සාමි, ඉදඤ්චිදඤ්ච කම්මං පයොජෙස්සාමි’ ති වින්තෙතුං න වට්ටති, අත්තනො පන ජීවිතන්තරායමෙව වින්තෙතුං වට්ටති” ති වත්වා ඉමං ගාථාහ –

286.

“ඉඳ වස්සං වසිස්සාමි, ඉඳ හෙමන්තගිම්හිසු;
ඉති බාලො විචිත්තෙති, අන්තරායං න බුජ්ඣති” ති.

තත්ථ ඉඳ වස්සන්ති ඉමස්මිං යානෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තො චතුමාසං වස්සං වසිස්සාමි. හෙමන්තගිම්හිසුති හෙමන්තගිම්හෙසුපි “චත්තාරො මාසෙ ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තො ඉධෙව වසිස්සාමි” ති එවං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං අජානන්තො බාලො විචිත්තෙති. අන්තරායන්ති “අසුකස්මිං නාම කාලෙ වා දෙසෙ වා වයෙ වා මරිස්සාමි” ති අත්තනො ජීවිතන්තරායං න බුජ්ඣතිති.

දෙසනාවසානෙ සො වාණිජො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසි. වාණිජොපි සත්ථාරං අනුගන්ත්වා නිවත්තිත්වා “සිසරොගො විය මෙ උප්පන්නො” ති සයනෙ නිපජ්ජි, තථානිපන්නොව කාලං කත්වා තුසිතවිමානෙ නිබ්බත්ති.

මහාධනවාණිජවත්ථු දසමං.

11. කිසාගොතම්වත්ථු

තං පුත්තපසුසම්මත්තන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කිසාගොතම් ආරබ්භ කට්ඨෙසි. වත්ථු සහස්සවග්ගෙ –

“යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං අමතං පදං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො අමතං පද” න්ති. (ධ. ප. 114) –

ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරෙත්වා කථිතං. තදා හි සත්ථා “කිසාගොතම් උද්ධා තෙ එකච්ඡරමත්තා සිද්ධත්ථකා” ති ආහ. “න උද්ධා, හන්තෙ, සකලගාමෙ ජීවන්තෙහි කිර මතකා එව බහුතරා” ති. අථ නං සත්ථා “ත්ථං ‘මමෙව පුත්තො මතො’ ති සල්ලක්ඛෙසි, ධුවධම්මො එස සබ්බසත්තානං. මච්චුරාජා හි සබ්බසත්තෙ අපරිපුණ්ණජ්ඣාසයෙ එව මහොසො විය පරිකඩ්ඨමානො අපායසමුද්දෙ පක්ඛිපති” ති වත්ථා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

287.

“තං පුත්තපසුසම්මත්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
සුත්තං ගාමං මහොසොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡති” ති.

තත්ථ තං පුත්තපසුසම්මත්තන්ති තං රූපබලාදිසම්පන්නෙ පුත්තෙ ච පසු ච ලභිත්වා “මම පුත්තා අභිරූපා බලසම්පන්නා පණ්ඩිතා සබ්බකිච්චසමත්ථා, මම ගොණා අභිරූපා අරොගා මහාභාරවහා, මම ගාවී බහුබීරා” ති එවං පුත්තෙහි ච පසුහි ච සම්මත්තං නරං. බ්‍යාසත්තමනසන්ති හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදීසු වා පත්තචීවරාදීසු වා කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා තතො උත්තරිතරං පත්ථනතාය ආසත්තමානසං වා,

වක්බිවිඤ්ඤාසාදීසු ආරම්භණෙසු වුත්තප්පකාරෙසු වා පරික්ඛාරෙසු යං යං ලද්ධං හොති, තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගනතාය ඛායස්තමානසං වා. සුත්තං ගාමන්ති නිද්දං උපගතං සත්තනිකායං. මහොසොවාති යථා එවරුපං ගාමං ගම්භීරවිත්ථතො මහන්තො මහානදීනං ඔසො අන්තමසො සුනබම්පි අසෙසෙත්වා සබ්බං ආදාය ගච්ඡති, එවං වුත්තප්පකාරං නරං මච්චු ආදාය ගච්ඡති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ කිසාගොතම් සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කිසාගොතම්වත්ථු එකාදසමං.

12. පටාචාරාවත්ථු

න සන්ති පුත්තාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පටාචාරං ආරබ්භ කථෙසී. වත්ථු සහස්සවග්ගෙ –

“යො ව වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං උදයබ්බයං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යා, පස්සතො උදයබ්බය” ති. (ධ. ප. 113) –

ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරෙත්වා කථිතං. තදා පන සත්ථා පටාචාරං තනුභූතසොකං ඤාත්වා “පටාචාරෙ පුත්තාදයො නාම පරලොකං ගච්ඡන්තස්ස තාණං වා ලෙණං වා සරණං වා භවිතුං න සක්කොන්ති, තස්මා විජ්ජමානාපි තෙ න සන්තියෙව. පණ්ඩිතෙන පන සීලං විසොධෙත්වා අත්තනො නිබ්බානගාමිමග්ගමෙව සොධෙතුං වට්ටති” ති වත්ථා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසී –

288.

“න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අන්තකෙනාධිපන්තස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා.

289.

“එතමත්ථවසං ඤාත්වා, පණ්ඩිතො සීලසංවුතො;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, බිජ්ජමෙව විසොධයෙ” ති.

තත්ථ තාණායාති තාණභාවාය පතිට්ඨානත්ථාය. බන්ධවාති පුත්තෙ ව මාතාපිතරො ව යපෙත්වා අවසෙසා ඤාතීසුභජ්ජා. අන්තකෙනාධිපන්තස්සාති මරණෙන අභිභූතස්ස. පවත්තියඤ්ඤි පුත්තාදයො අන්තපානාදිදානෙන වෙව උජ්ජන්තකිච්චනිත්ථරණෙන ව තාණා හුත්වාපි මරණකාලෙ කෙනවි උපායෙන මරණං පටිබාහිතුං අසමත්ථතාය තාණත්ථාය ලෙණත්ථාය න සන්ති නාම. තෙනෙව වුත්තං – “නත්ථි ඤාතීසු තාණතා” ති. එතමත්ථවසන්ති එවං තෙසං අඤ්ඤාමඤ්ඤස්ස තාණං භවිතුං අසමත්ථභාවසඤ්ඤාතං කාරණං ජානිත්වා පණ්ඩිතො

වතුපාරිසුද්ධිසීමෙන් සංවුණො රක්ඛිතගොපිතො හුත්වා නිබ්බානගමනං අට්ඨංඝිකං මග්ගං සීඝං සීඝං විසොධෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පටාවාරා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, අඤ්ඤෙ ච බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

පටාවාරාවත්ථු ද්වාදසමං.

මග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විසතිමො වග්ගො.

21. පකිණ්ණකවග්ගො

1. අත්තනොපුබ්බකම්මවත්ථු

මත්තාසුඛපරිව්වාගාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො අත්තනො පුබ්බකම්මං ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ වෙසාලී ඉද්ධා අහොසි ඒතා බහුජනා ආකිණ්ණමනුස්සා. තත්ථ හි වාරෙන වාරෙන රජ්ජං කාරෙන්නානං ඛත්තියානංයෙව සත්තසතාධිකානි සත්තසහස්සානි සත්ත ව ඛත්තියා අහෙසුං. තෙසං වසන්තථාය තත්තකායෙව පාසාදා තත්තකානෙව කුටාගාරානි උය්‍යානෙ විහාරත්ථාය තත්තකායෙව ආරාමා ව පොක්ඛරණියො ව අහෙසුං. සා අපරෙත සමයෙන දුබ්භික්ඛා අහොසි දුස්සස්සා. තත්ථ ඡාතකහයෙන පයමං දුග්ගතමනුස්සා කාලමකංසු. තෙසං තෙසං තත්ථ තත්ථ ඡඩ්ඞිතානං කුණපානං ගන්ධෙන අමනුස්සා නගරං පවිසිංසු. අමනුස්සපද්දවෙන බහුතරා කාලමකංසු. තෙසං කුණපගන්ධපටික්කුලතාය සත්තානං අභිවාතරොගො උප්පජ්ජි. එවං දුබ්භික්ඛහයං අමනුස්සහයං රොගහයන්ති තිණි හයානි උප්පජ්ජිංසු.

නගරවාසිනො සන්නිපතිත්වා රාජානං ආහංසු – “මහාරාජ, ඉමස්මිං නගරෙ තිණි හයානි උප්පන්නානි, ඉතො පුබ්බෙ යාව සත්තමා රාජපරිවට්ටා එවරූපං හයං නාම න උප්පන්නපුබ්බං. අධම්මිකරාජුනඤ්ඤි කාලෙ එවරූපං හයං උප්පජ්ජති”ති. රාජා සත්ථාගාරෙ සබ්බෙසං සන්නිපාතං කාරෙත්වා “සචෙ මෙ අධම්මිකභාවො අත්ථී, තං විචිනථා”ති ආහ. වෙසාලීවාසිනො සබ්බං පචෙණි විචින්නා රඤ්ඤො කඤ්චි දොසං අදිස්වා, “මහාරාජ, නත්ථී තෙ දොසො”ති වත්වා “කථං නු ඛො ඉදං අම්භාකං හයං වූපසමං ගච්ඡෙය්‍යා”ති මන්තයිංසු. තත්ථ එකච්චෙහි “බලිකම්මෙන ආයාචනාය මඩ්ගලකිරියායා”ති වුත්තෙ සබ්බම්පි තං විධිං කත්වා පටිබාහිතුං නාසක්ඛිංසු. අට්ඤ්ඤෙ එවමාහංසු – “ඡ සත්ථාරො මහානුභාවා, තෙසු ඉධාගතමත්තෙසු හයං වූපසමෙය්‍යා”ති. අපරෙ “සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො. සො හි භගවා සබ්බසත්තහිතාය ධම්මං දෙසෙති, මහිද්ධිකො මහානුභාවො. තස්මිං ඉධ ආගතෙ ඉමානි හයානි වූපසමෙය්‍යු”න්ති ආහංසු. තෙසං

වචනං සබ්බෙපි අභිනන්දිත්වා “කහං නු බො සො භගවා එතරහි විහරති” ති ආහංසු. තදා පන සත්ථා උපකට්ඨාය වස්සුපනායිකාය රඤ්ඤො බිම්බිසාරස්ස පටිඤ්ඤං දත්වා වෙළවනෙ විහරති. තෙන ව සමයෙන බිම්බිසාරසමාගමෙ බිම්බිසාරෙන සද්ධිං සොනාපත්තිඵලං පත්තො මහාලි නාම ලිච්ඡවී තස්සං පරිසායං නිසින්තො හොති.

වෙසාලිවාසිනො මහන්තං පණ්ණාකාරං සජ්ජෙත්වා රාජානං බිම්බිසාරං සඤ්ඤාපෙත්වා “සත්ථාරං ඉධානෙථා” ති මහාලිඤ්ඤෙව ලිච්ඡවී. පුරොහිතපුත්තඤ්ඤෙව පහිණිංසු. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො පණ්ණාකාරං දත්වා තං පවත්තිං නිවෙදෙත්වා, “මහාරාජ, සත්ථාරං අමිහාකං නගරං පෙසෙථා” ති යාචිංසු. රාජා “තුමහෙව ජානාථා” ති න සම්පට්ඨි. තෙ භගවන්තං උපසංකමිත්වා වන්දිත්වා යාචිංසු – “භන්තෙ, වෙසාලියං තිණි භයානි උප්පන්නානි, තානි තුමහෙසු ආගතෙසු වූපසම්ස්සන්ති, එථ, භන්තෙ, ගච්ඡාමා” ති. සත්ථා තෙසං වචනං සුත්වා ආවජ්ජෙත්තො “වෙසාලියං රතනසුත්තෙ (බු. පා. 6.1 ආදයො; සු. නි. 224 ආදයො) වුත්තෙ සා රක්ඛා චක්කවාළානං කොට්ඨකසහස්සං ඵරිස්සති, සුත්තපරියොසානෙ චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, තානි ව භයානි වූපසම්ස්සන්ති” ති ඤ්ඤත්වා තෙසං වචනං සම්පට්ඨි.

රාජා බිම්බිසාරො “සත්ථාරා කිර වෙසාලිගමනං සම්පට්ඨිත” ති සුත්වා නගරෙ සොසනං කාරෙත්වා සත්ථාරං උපසංකමිත්වා “කිං, භන්තෙ, වෙසාලිගමනං සම්පට්ඨිත” ති පුච්ඡිත්වා “ආම, මහාරාජා” ති වුත්තෙ “තෙන හි, භන්තෙ, ආගමෙථ, තාව මග්ගං පටියාදෙස්සාමි” ති වත්වා රාජගහස්ස ව ගඬගාය ව අන්තරෙ පඤ්චයොජනභූමිං සමං කාරෙත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං පතිට්ඨාපෙත්වා සත්ථු ගමනකාලං ආරොවෙසි. සත්ථා පඤ්චහි හික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මග්ගං පටිපජ්ජි. රාජා යොජනන්තරෙ ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා පඤ්චවණ්ණානි පුප්ඵානි ඔකිරාපෙත්වා ධජපටාකකදලිආදීනි උස්සාපෙත්වා භගවතො ඡත්තාතිජත්තං කත්වා ද්වෙ සෙනච්ඡත්තානි එකමෙකස්ස හික්ඛුනො එකමෙකං සෙනච්ඡත්තං උපරි ධාරෙත්වා සපරිවාරො පුප්ඵගන්ධාදීහි පූජං කරොන්තො සත්ථාරං එකෙකස්මිං විහාරෙ වසාපෙත්වා මහාදානාදීනි දත්වා පඤ්චහි දිවසෙහි ගඬගාතීරං පාපෙත්වා තත්ථ නාවං අලඬකරොන්තො වෙසාලිකානං සාසනං පෙසෙසි – “මග්ගං පටියාදෙත්වා සත්ථු පච්චුග්ගමනං කරොන්තු” ති. තෙ “දිගුණං පූජං කරිස්සාමා” ති වෙසාලියා ව ගඬගාය ව අන්තරෙ තියොජනභූමිං සමං කාරෙත්වා භගවතො චතුහි සෙනච්ඡත්තෙහි එකමෙකස්ස හික්ඛුනො ද්විහි ද්විහි සෙනච්ඡත්තෙහි ඡත්තාතිජත්තානි සජ්ජෙත්වා පූජං කුරුමානා ආගන්ත්වා ගඬගාතීරෙ අට්ඨංසු. බිම්බිසාරො ද්වෙ නාවා සංඝාටෙත්වා මණ්ඩපං කාරෙත්වා පුප්ඵදාමාදීහි අලඬකාරාපෙත්වා සබ්බරතනමයං බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙසි. භගවා තස්මිං නිසිදි. හික්ඛුපි නාවං අභිරුහිත්වා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසිදිංසු. රාජා අනුගච්ඡන්තො ගලජ්ජමාණං උදකං ඔතරිත්වා “යාව, භන්තෙ, භගවා ආගච්ඡති, තාවාහං ඉධෙව ගඬගාතීරෙ වසිස්සාමි” ති වත්වා නාවං උයොයාපෙත්වා නිවත්ති. සත්ථා යොජනමත්තං අද්ධානං ගඬගාය ගන්ත්වා වෙසාලිකානං සිමං පාපුණි.

ලිච්ඡවීරාජානො සත්ථාරං පච්චුග්ගන්ත්වා ගලජපමාණං උදකං ඔතරිත්වා නාවං තීරං උපනෙත්වා සත්ථාරං නාවානො ඔතාරයිංසු. සත්ථාරා ඔතරිත්වා තීරෙ අක්කන්තමත්තෙයෙව මහාමෙඝො උට්ඨන්තිවා පොක්ඛරවස්සං වස්සි. සබ්බත්ථ ජණ්ණුජපමාණාඋරුජපමාණකට්ඨපමාණාදීනි උදකානි සන්දන්තානි සබ්බකුණපානි ගඬගං පවෙසයිංසු, පරිසුද්ධො භූමිභාගො අහොසි. ලිච්ඡවීරාජානො සත්ථාරං යොජනෙ යොජනෙ වසාපෙත්වා මහාදානං දත්වා දිගුණං පූජං කරොන්තා තීහි දිවසෙහි වෙසාලිං නයිංසු. සක්කො දෙවරාජා දෙවගණපරිවුතො ආගමාසි, මහෙසක්ඛානං දෙව්‍යානං සන්තිපානෙන අමනුස්සා යෙභුයොන පලායිංසු. සත්ථා සායං නගරද්වාරෙ යත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – “ඉමං, ආනන්ද, රතනසුත්තං උග්ගණ්හිත්වා ලිච්ඡවීකුමාරෙහි සද්ධිං විවරන්තො වෙසාලියා තිණ්ණං පාකාරානං අන්තරෙ පරිත්තං කරොහි” ති.

ථෙරො සත්ථාරා දින්නං රතනසුත්තං උග්ගණ්හිත්වා සත්ථු සෙලමයපත්තෙන උදකං ආදාය නගරද්වාරෙ ධීතො පණ්ඩානතො පට්ඨාය තථාගතස්ස දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පඤ්ච මහාපරිව්වාගෙ ලොකත්ථවරියා ඤාතත්ථවරියා බුද්ධත්ථවරියාති තිස්සො වරියායො පච්ඡිමභවෙ ගබ්භවොක්කන්තිං ජාතිං අහිනික්ඛමනං පධානවරියං බොධිපල්ලඬකෙ මාරවිජයං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණපට්ඨෙධං ධම්මවක්කපවත්තනං නවලොකුත්තරධම්මෙහි සබ්බෙයිමෙ බුද්ධගුණො ආවජ්ජෙත්වා නගරං පවිසිත්වා තියාමරත්තිං තීසු පාකාරන්තරෙසු පරිත්තං කරොන්තො විවරි. තෙන “යංකිඤ්චී” ති වුත්තමත්තෙයෙව උද්ධං බිත්තඋදකං අමනුස්සානං උපරි පති. “යානීධ භූතානී” ති ගාථාකථනතො පට්ඨාය රජතවටංසකා විය උදකබිත්ථුනි ආකාසෙන ගන්ත්වා ගිලානමනුස්සානං උපරි පතිංසු. තාවදෙව වූපසන්තරොගා මනුස්සා උට්ඨායුට්ඨාය ථෙරං පරිවාරෙසු. “යංකිඤ්චී” ති වුත්තපදතො පට්ඨාය පන උදකච්ඡිතෙහි ඵ්ථිඨඵ්ථිඨා සබ්බෙ අපලායන්තා සඬකාරකුට්ඨිත්තිපදෙසාදිනිස්සිතා අමනුස්සා තෙන තෙන ද්වාරෙන පලායිංසු. ද්වාරානි අනොකාසානි අහෙසු. තෙ ඔකාසං අලහන්තා පාකාරං හින්දිත්වාපි පලායිංසු.

මහාජනො නගරමජ්ඣෙ සත්ථාගාරං සබ්බගන්ධෙහි උපලිම්පෙත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකාදිවිචිත්තං විතානං බන්ධිත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සත්ථාරං ආනෙසි. සත්ථා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. හික්ඛුසඬඝොපි ලිච්ඡවීගණොපි සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා නිසීදි. සක්කො දෙවරාජා දෙවගණපරිවුතො පතිරූපෙ ඔකාසෙ අට්ඨාසි. ථෙරොපි සකලනගරං අනුවිවරිත්වා වූපසන්තරොගෙන මහාජනෙන සද්ධිං ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. සත්ථා පරිසං ඔලොකෙත්වා තදෙව රතනසුත්තං අභාසි. දෙසනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයො අහොසි. එවං පුනදිවසෙපිති සත්තාහං තදෙව රතනසුත්තං දෙසෙත්වා සබ්බභයානං වූපසන්තභාවං ඤත්වා ලිච්ඡවීගණං ආමන්තෙත්වා වෙසාලිතො නික්ඛමී. ලිච්ඡවීරාජානො දිගුණං සක්කාරං කරොන්තා පුන තීහි දිවසෙහි සත්ථාරං ගඬගාතීරං නයිංසු.

ගඩ්ගාය නිබ්බත්තනාගරාජානො චින්තෙසුං - “මනුස්සා තථාගතස්ස සක්කාරං කරොන්ති, මයං කිං න කරොමා” ති. තෙ සුවණ්ණරජතමණිමයා නාවායො මාපෙත්වා සුවණ්ණරජතමණිමයෙ පල්ලඬිකෙ පඤ්ඤාපෙත්වා පඤ්චවණ්ණපදුමසඤ්ජන්තං උදකං කරිත්වා, “හන්තෙ, අම්භාකම්පි අනුග්ගහං කරොමා” ති අත්තනො අත්තනො නාවං අභිරුහණත්ථාය සත්ථාරං යාවිංසු. “මනුස්සා ච නාගා ච තථාගතස්ස පූජං කරොන්ති, මයං පන කිං න කරොමා” ති භූමට්ඨකදෙවෙපි ආදිං කත්වා යාව අකනිට්ඨබ්‍රහ්මලොකා සබ්බෙ දෙවා සක්කාරං කරිංසු. තත්ථ නාගා යොජනිකානි ඡත්තානිඡත්තානි උක්ඛිපිංසු. එවං හෙට්ඨා නාගා භූමිතලෙ රුක්ඛගච්ඡපබ්බතාදීසු භූමට්ඨකා දෙවතා, අන්තලික්ඛෙ ආකාසට්ඨදෙවතානි නාගභවනං ආදිං කත්වා චක්කවාලපරියන්තෙන යාව බ්‍රහ්මලොකා ඡත්තානිඡත්තානි උස්සාපිතානි අහෙසුං. ඡත්තන්තරෙසු ධජා, ධජන්තරෙසු පටාකා, තෙසං අන්තරන්තරා පුජ්ඵදාමවාසවුණ්ණධුමාදීහි සක්කාරො අහොසි. සබ්බලඬිකාරපටිමණ්ඩිතා දෙවපුත්තා ඡණ්ඩෙසං ගහෙත්වා උග්ගොසයමානා ආකාසෙ විවරිංසු. තයො එව කිර සමාගමා මහන්තා අහෙසුං - යමකපාටිභාරියසමාගමො දෙවොරොහණසමාගමො අයං ගඩ්ගොරොහණසමාගමොති.

පරතීරෙ බිම්බිසාරොපි ලිච්ඡවීහි කතසක්කාරනො දිගුණං සක්කාරං සජ්ජෙත්වා භගවතො ආගමනං උදික්ඛමානො අට්ඨාසි. සත්ථා ගඩ්ගාය උභොසු පස්සෙසු රාජුනං මහන්තං පරිච්චාගං ඔලොකෙත්වා නාගාදීනඤ්ච අජ්ඣාසයං විදිත්වා එකෙකාය නාවාය පඤ්චපඤ්චහික්ඛුසතපරිවාරං එකෙකං නිමිමිතබ්බද්ධං මාපෙසි. සො එකෙකස්ස සෙනච්ඡත්තස්ස වෙච කප්පරුක්ඛස්ස ච පුජ්ඵදාමස්ස ච හෙට්ඨා නාගගණපරිවුතො නිසින්තො හොති. භූමට්ඨකදෙවතාදීසුපි එකෙකස්මිං ඔකාසෙ සපරිවාරං එකෙකං නිමිමිතබ්බද්ධං මාපෙසි. එවං සකලචක්කවාලගබ්හෙ එකාලඬිකාරෙ එකුස්සවෙ එකජණෙයෙව ච ජාතෙ සත්ථා නාගානමනුග්ගහං කරොන්තො එකං රතනනාවං අභිරුහි. හික්ඛුසුපි එකෙකො එකෙකමෙව අභිරුහි. නාගරාජානො බුද්ධප්පමුඛං හික්ඛුසඬිසං නාගභවනං පවෙසෙත්වා සබ්බරත්තිං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා දුතියදිවසෙ දිබ්බෙන බාදනීයෙන භොජනීයෙන බුද්ධප්පමුඛං හික්ඛුසඬිසං පරිවිසිංසු. සත්ථා අනුමොදනං කත්වා නාගභවනා නික්ඛමිත්වා සකලචක්කවාලදෙවතාහි පූජියමානො පඤ්චහි නාවාසතෙහි ගඩ්ගානදිං අතික්කමි.

රාජා පච්චුග්ගන්ත්වා සත්ථාරං නාවානො ඔතාරෙත්වා ආගමනකාලෙ ලිච්ඡවීහි කතසක්කාරනො දිගුණං සක්කාරං කත්වා පුරිමනයෙනෙව පඤ්චහි දිවසෙහි රාජගහං අහිනෙසි. දුතියදිවසෙ හික්ඛු පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා සායන්හසමයෙ ධම්මසභායං සන්තිසින්තා කථං සමුට්ඨාපෙසුං - “අහො බුද්ධානං මහානුභාවො, අහො සත්ථරි දෙවමනුස්සානං පසාදො, ගඩ්ගාය නාම ඔරතො ච පාරතො ච අට්ඨයොජනෙ මග්ගෙ බුද්ධගතෙන පසාදෙන රාජුහි සමතලං භූමිං කත්වා වාලුකා ඔකිණ්ණා, ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිතා නානාවණ්ණානි පුජ්ඵානි සත්ථානානි, ගඩ්ගාය උදකං නාගානුභාවෙන පඤ්චවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ජන්තං, යාව අකනිට්ඨභවනා

ඡත්තාතිඡත්තාති උස්සාපිතාති, සකලවක්කවාලගබ්භං එකාලඬිකාරං එකුස්සවං විය ජාත”න්ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරභි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ “න, භික්ඛවෙ, එස පූජාසක්කාරො මය්භං බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්බුමානුභාවෙන. අතීතෙ පන අප්පමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙන නිබ්බත්තො”ති වත්වා භික්ඛුභි යාවිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ තක්කසිලායං සඬ්ඛො නාම බ්‍රාහ්මණො අහොසි. තස්ස පුත්තො සුසීමො නාම මාණුවො සොළසවස්සුද්දෙසිකො එකදිවසං පිතරං උපසඬකමිත්වා ආහ – “ඉච්ඡාමහං, තාත, බාරාණසිං ගන්ත්වා මන්තෙ අජ්ඣායිතු”න්ති. අථ නං පිතා ආහ – “තෙන භි, තාත, අසුකො නාම බ්‍රාහ්මණො මම සභායකො, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අධියස්සු”ති. සො “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා තං බ්‍රාහ්මණං උපසඬකමිත්වා පිතරා පභිතභාවමාවික්ඛි. අථ නං සො “සභායකස්ස මෙ පුත්තො”ති සම්පට්චිඡිත්වා පටිපස්සද්ධදරථං හද්දකෙන දිවසෙන මන්තෙ වාවෙතුමාරභි. සො ලහුඤ්ච ගණ්භන්තො බහුඤ්ච ගණ්භන්තො අත්තනො උග්ගභිතුග්ගභිතං සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීහනෙලමිච අවිනස්සමානං. ධාරෙන්තො න චිරස්සෙව ආචරියස්ස සම්මුඛතො උග්ගණ්භිතබ්බං සබ්බං උග්ගණ්භිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තො අත්තනො උග්ගභිතසිප්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සති, නො පරියොසානං.

සො ආචරියං උපසඬකමිත්වා “අහං ඉමස්ස සිප්පස්ස ආදිමජ්ඣමෙව පස්සාමි, නො පරියොසාන”න්ති වත්වා ආචරියෙන “අහමිපි, තාත, න පස්සාමි”ති චුත්තෙ “අථ කො, ආචරිය, පරියොසානං ජානාතී”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමෙ, තාත, ඉසයො ඉසිපතෙන විහරන්ති, තෙ ජානෙය්‍යං, තෙසං සන්තිකං උපසඬකමිත්වා පුච්ඡස්සු”ති ආචරියෙන චුත්තෙ පච්චෙකබුද්ධෙ උපසඬකමිත්වා පුච්ඡි – “තුම්හෙ කිර පරියොසානං ජානාමා”ති? “ආම, ජානාමා”ති. “තෙන භි මෙ ආචික්ඛමා”ති? “න මයං අපබ්බජිතස්ස ආචික්ඛාම. සවෙ තෙ පරියොසානෙනත්ථො, පබ්බජස්සු”ති. සො “සාධු”ති සම්පට්චිඡිත්වා තෙසං සන්තිකෙ පබ්බජී. අථස්ස තෙ “ඉදං තාව සික්ඛස්සු”ති වත්වා “එවං තෙ නිවාසෙතබ්බං, එවං පාරුපිතබ්බං”න්තිආදිනා නයෙන ආභිසමාවාරිකං ආචික්ඛිංසු. සො තත්ථ සික්ඛන්තො උපනිස්සයසම්පන්නත්තා නචිරස්සෙව පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣන්ත්වා සකලබාරාණසිනගරෙ ගගනතලෙ පුණ්ණවන්දො විය පාකටො ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අහොසි, සො අප්පායුකසංවත්තනිකස්ස කම්මස්ස කතත්තා න චිරස්සෙව පරිනිබ්බායි. අථස්ස පච්චෙකබුද්ධා ව මහාජනො ව සරිරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ව ගහෙත්වා නගරද්වාරෙ ථූපං කාරෙසුං.

සඬ්ඛොපි බ්‍රාහ්මණො “පුත්තො මෙ චිරං ගතො, පවත්තිමස්ස ජානිස්සාමි”ති තං දට්ඨුකාමො තක්කසිලාතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පත්වා මහාජනකායං සන්තිපතිතං දිස්වා “අද්ධා ඉමෙසු එකොපි මෙ පුත්තස්ස පවත්තිං ජානිස්සති”ති උපසඬකමිත්වා පුච්ඡි – “සුසීමො නාම මාණුවො ඉධාගමි, අපි නු

බො තස්ස පවත්තිං ජානාමා''ති? ''ආම, බ්‍රාහ්මණ, ජානාම, අසුකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකෙ තයො වෙදෙ සජ්ඣායිත්වා පබ්බජිත්වා පච්චෙකසම්බොධිං සච්ඡිකත්වා පරිනිබ්බුතො, අයමස්ස ථූපො පතිට්ඨාපිතො''ති. සො භූමිං භත්ථෙන පහරිත්වා රොදිත්වා කන්දිත්වා තං වෙනියඬගණං ගන්ත්වා තිණානි උද්ධරිත්වා උත්තරසාටකෙන වාලුකං ආහරිත්වා වෙනියඬගණෙ ආකිරිත්වා කමණ්ඩලුතො උදකෙන පරිඡ්චොසිත්වා වනපුඡ්චෙහි පූජං කත්වා සාටකෙන පටාකං ආරොපෙත්වා ථූපස්ස උපරි අත්තනො ඡත්තකං බන්ධිත්වා පක්කාමි.

සත්ථා ඉදං අතීතං ආහරිත්වා ''තදා, හික්ඛවෙ, අහං සඬබො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං. මයා සුසීමස්ස පච්චෙකඬුද්ධස්ස වෙනියඬගණෙ තිණානි උද්ධටානි, තස්ස මෙ කම්මස්ස නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගං විහතඛාණුකකණ්ටකං කත්වා සුද්ධං සමතලං කරිංසු. මයා තත්ථ වාලුකා ඔකිණ්ණා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගෙ වාලුකං ඔකිරිංසු. මයා තත්ථ වනකුසුමෙහි පූජා කතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන අට්ඨයොජනමග්ගෙ නානාවණ්ණානි පුඡ්ථානි ඔකිණ්ණානි, එකයොජනට්ඨානෙ ගඬගාය උදකං පඤ්චවණ්ණෙහි පදුමෙහි සඤ්ජන්තං. මයා තත්ථ කමණ්ඩලුඋදකෙන භූමි පරිඡ්චොසිතා, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන වෙසාලියං පොක්ඛරවස්සං වස්සි. මයා තත්ථ පටාකා, ආරොපිතා, ඡත්තකඤ්ච බද්ධං, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන යාව අකනිට්ඨභවතා ධජපටාකඡත්තාතිඡත්තාදීහි සකලවක්කවාලගබ්භං එකුස්සවං විය ජාතං. ඉති බො, හික්ඛවෙ, එස පූජාසක්කාරො මය්භං නෙව බුද්ධානුභාවෙන නිබ්බත්තො, න නාගදෙවබ්‍රහ්මානුභාවෙන, අතීතෙ පන අජ්ජමත්තකපරිච්චාගානුභාවෙනා''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ

290.

''මත්තාසුඛපරිච්චාගා, පස්සෙ වෙ විපුලං සුඛං;
වජෙ මත්තාසුඛං ධීරො, සම්පස්සං විපුලං සුඛ''න්ති.

තත්ථ මත්තාසුඛපරිච්චාගානි මත්තාසුඛන්ති පමාණයුත්තකං පරිත්තසුඛං වුවචති, තස්ස පරිච්චාගෙන. විපුලං සුඛන්ති උළාරං සුඛං නිබ්බානසුඛං වුවචති, තං වෙ පස්සෙය්‍යාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති - එකඤ්චි භොජනපාතිං සජ්ජාපෙත්වා භුඤ්ජන්තස්ස මත්තාසුඛං නාම උජ්ජජ්ජති, තං පන පරිච්චජිත්වා උපොසථං වා කරොන්තස්ස දානං වා දදන්තස්ස විපුලං උළාරං නිබ්බානසුඛං නාම නිබ්බත්තති. තස්මා සථෙ එවං තස්ස මත්තාසුඛස්ස පරිච්චාගා විපුලං සුඛං පස්සති, අථෙතං විපුලං සුඛං සම්මා පස්සන්නො පණ්ඩිතො තං මත්තාසුඛං වජෙය්‍යාති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

අත්තනොපුබ්බකම්මවත්ථු පයමං.

2. කුක්කුටඅණ්ඩබාදිකාවත්ථු

පරදුක්ඛුප්පධානෙනාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකං කුක්කුටඅණ්ඩබාදිකං ආරබ්භ කපෙසි.

සාවත්ථියා කිර අවිදුරෙ පණ්ඩුරං නාම එකො ගාමො, තත්ථෙකො කෙවට්ටො වසති. සො සාවත්ථිං ගච්ඡන්තො අවිරවතියං කච්ඡපඅණ්ඩානි දිස්වා තානි ආදාය සාවත්ථිං ගන්ත්වා එකස්මිං ගෙහෙ පවාපෙත්වා බාදන්තො තස්මිං ගෙහෙ කුමාරිකායපි එකං අණ්ඩං අදාසි. සා තං බාදිත්වා තතො පට්ඨාය අඤ්ඤං බාදනියං නාම න ඉච්ඡි. අපස්සා මාතා කුක්කුටියා විජාතට්ඨානතො එකං අණ්ඩං ගහෙත්වා අදාසි. සා තං බාදිත්වා රසතණ්භාය බද්ධා තතො පට්ඨාය සයමෙව කුක්කුටියා අණ්ඩානි ගහෙත්වා බාදති. කුක්කුටි විජාතවිජාතකාලෙ තං අත්තතො අණ්ඩානි ගහෙත්වා බාදන්ති. දිස්වා තාය උපද්දුතා ආසාතං බන්ධිත්වා “ඉතො දානි වුතා යක්ඛිනී හුත්වා තව ජාතදාරකෙ බාදිතුං සමත්ථා හුත්වා නිබ්බත්තෙය්” න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා කාලං කත්වා තස්මිංයෙව ගෙහෙ මජ්ජාරී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරාපි කාලං කත්වා තත්ථෙව කුක්කුටි හුත්වා නිබ්බත්ති. කුක්කුටි අණ්ඩානි විජාසි, මජ්ජාරී ආගන්ත්වා තානි බාදිත්වා දුතියමපි තතියමපි බාදියෙව. කුක්කුටි “තයො වාරෙ මම අණ්ඩානි බාදිත්වා ඉදානි මමපි බාදිතුකාමාසි, ඉතො වුතා සපුත්තකං තං බාදිතුං ලභෙය්” න්ති පත්ථනං කත්වා තතො වුතා දීපිනී හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතරාපි කාලං කත්වා මිභී හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්සා විජාතකාලෙ දීපිනී ආගන්ත්වා තං සද්ධිං පුත්තෙහි බාදි. එවං බාදන්තා පඤ්චස්ස අත්තභාවසතෙස්ස අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස දුක්ඛං උප්පාදෙත්වා අවසානෙ එකා යක්ඛිනී හුත්වා නිබ්බත්ති, එකා සාවත්ථියං කුලධිතා හුත්වා නිබ්බත්ති. ඉතො පරං “න හි වෙරෙන වෙරානී” ති (ධ. ප. 5) ගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉධ පන සත්ථා “වෙරඤ්චි අවෙරෙන උපසම්මති, නො වෙරෙනා” ති වත්වා උභින්නමපි ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ —

291.

“පරදුක්ඛුප්පධානෙන, අත්තතො සුබ්බිච්ඡති;
වෙරසංසග්ගසංසට්ඨො, වෙරා සො න පරිමුච්චති” ති.

තත්ථ පරදුක්ඛුප්පධානෙනාති පරස්මිං දුක්ඛුප්පධානෙන, පරස්ස දුක්ඛුප්පාදනෙනාති අත්ථො. වෙරසංසග්ගසංසට්ඨොති යො පුග්ගලො අක්කොසනපච්චක්කොසනපහරණපට්ඨරණාදීනං වසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං කතෙන වෙරසංසග්ගෙන සංසට්ඨො. වෙරා සො න පරිමුච්චතීති නිව්චකාලං වෙරවසෙන දුක්ඛමෙව පාපුණාතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ යක්ඛිනී සරණෙස්ස පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි සමාදිශිත්වා වෙරතො මුච්චි, ඉතරාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානමපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

කුක්කුටඅණ්ඩබාදිකාවත්ථු දුතියං.

3. හද්දියභික්ඛුවත්ථු

යඤ්භි කිව්වන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා හද්දියං නිස්සාය ජාතියාවනෙ විහරන්තො හද්දියෙ භික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

තෙ කිර පාදුකමණ්ඩනෙ උය්‍යුත්තා අහෙසුං. යථාහ – “තෙන බො පන සමයෙන හද්දියා භික්ඛු අනෙකවිහිතං පාදුකමණ්ඩනානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති, තිණපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, මුඤ්ජපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, පබ්බජපාදුකං භින්නාලපාදුකං කමලපාදුකං කම්බලපාදුකං කරොන්තිපි කාරාපෙන්තිපි, රිඤ්චන්ති උද්දෙසං පරිපුච්ඡං අධිසීලං අධිවිත්තං අධිපඤ්ඤ”න්ති (මහාව. 251). භික්ඛු තෙසං තථාකරණභාවං ජානිත්වා උප්ඤ්ඤායිත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙ භික්ඛු ගරහිත්වා, “භික්ඛවෙ, තුම්හෙ අඤ්ඤෙන කිව්වෙන ආගතා අඤ්ඤස්මිංයෙව කිව්වෙ උය්‍යුත්තා”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

292.

“යඤ්භි කිව්වං අපවිද්ධං, අකිව්වං පන කරියති;
උන්තළානං පමත්තානං, තෙසං වඩ්ඪන්ති ආසවා.

293.

“යෙසඤ්ච සුසමාරද්ධා, නිව්වං කායගතා සති;
අකිව්වං තෙ න සෙවන්ති, කිව්වෙ සාතච්චකාරිනො;
සත්තානං සම්පජානානං, අත්ථං ගච්ඡන්ති ආසවා”ති.

තත්ථ යඤ්භි කිව්වන්ති භික්ඛුනො හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනං අරඤ්ඤාචාසො ධුතඨගපරිහරණං භාවනාරාමතාති එවමාදීති කිව්වං නාම. ඉමෙහි පන යං අත්තනො කිව්වං, තං අපවිද්ධං ඡඩ්ඨිතං. අකිව්වන්ති භික්ඛුනො ඡත්තමණ්ඩනං උපාහනමණ්ඩනං පාදුකපත්තථාලකධම්මකරණකායබන්ධනඅංසඤ්ඤාකමණ්ඩනං අකිව්වං නාම. යෙහි තං කයිරති, තෙසං මානනළං උක්ඛිපිත්වා වරණෙන උන්තළානං සතිචොස්සග්ගෙන පමත්තානං වත්තාරො ආසවා වඩ්ඪන්තිති අත්ථො. සුසමාරද්ධාති සුපග්ගහිතා. කායගතා සතීති කායානුපස්සනාභාවනා. අකිව්වන්ති තෙ එතං ඡත්තමණ්ඩනාදිකං අකිව්වං න සෙවන්ති න කරොන්තිති අත්ථො. කිව්වෙති පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය කත්තබ්බෙ අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනාදිකෙ කරණීයෙ. සාතච්චකාරිනොති සත්තකාරිනො අට්ඨිතකාරිනො. තෙසං සතියා අවිජ්ජවාසෙන සත්තානං සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං සප්පායසම්පජඤ්ඤං ගොචරසම්පජඤ්ඤං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති චතුහි සම්පජඤ්ඤෙහි සම්පජානානං වත්තාරොපි ආසවා අත්ථං ගච්ඡන්ති, පරික්ඛයං අභාවං ගච්ඡන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසිති.

හද්දියවත්ථු තතියං.

4. ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරවත්ථු

මාතරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

එකදිවසඤ්ඤි සම්බහුලා ආගන්තුකා භික්ඛු සත්ථාරං දිවාට්ඨානෙ නිසින්තං.
උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදිංසු. තස්මිං ඛණේ
ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරො භගවතො අවිදුරෙ අතික්කමති. සත්ථා තෙසං භික්ඛුනං
චිත්තාවාරං ඤත්වා ඔලොකෙත්වා “පස්සට්ඨ, භික්ඛවෙ, අයං භික්ඛු මාතෘපිතරො
භන්ත්වා නිද්දුක්ඛො භුත්වා යාති” ති වත්වා තෙහි භික්ඛුහි “කිං නු ඛො සත්ථා
වදති” ති අඤ්ඤාමඤ්ඤං මුඛානි ඔලොකෙත්වා සංසයපක්ඛන්දෙහි, “භන්තෙ, කිං
නාමෙතං වදෙථා” ති වුත්තෙ තෙසං ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාභ –

294.

“මාතරං පිතරං භන්ත්වා, රාජානො ද්වෙ ව ඛත්තියෙ;
රට්ඨං සානුවරං භන්ත්වා, අනීසො යාති බ්‍රාහ්මණො” ති.

තත්ථ සානුවරන්ති ආයසාධකෙන ආයුත්තකෙන සහිතං. එත්ථ හි “තණ්හා
ජනෙති පුරිස”න්ති (සං. නි. 1.55-57) වචනතො තීසු භවෙසු සත්තානං ජනනතො
තණ්හා මාතා නාම. “අහං අසුකස්ස නාම රඤ්ඤො වා රාජමහාමත්තස්ස වා
පුත්තො” ති පිතරං නිස්සාය අස්මිමානස්ස උප්පජ්ජනතො අස්මිමානො පිතා නාම.
ලොකො විය රාජානං යස්මා සබ්බදිට්ඨිගතානි ද්වෙ සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො භජන්ති,
තස්මා ද්වෙ සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො ද්වෙ ඛත්තියරාජානො නාම. ද්වාදසායතනානි
චිත්ථතට්ඨෙත රට්ඨදිසත්තා රට්ඨං නාම. ආයසාධකො ආයුත්තකපුරිසො විය
තන්තිස්සිතො නන්දිරාගො අනුවරො නාම. අනීසොති නිද්දුක්ඛො. බ්‍රාහ්මණොති
බ්‍රාහ්මණො. එතෙසං තණ්හාදීනං අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණාසිනා භතත්තා බ්‍රාහ්මණො
නිද්දුක්ඛො භුත්වා යාතිති අයමෙත්ථත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු.

දුතියගාථායපි වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. තදා හි සත්ථා
ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරමෙව ආරබ්භ කපෙසි. තෙසං ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං
ගාථමාභ –

295.

“මාතරං පිතරං භන්ත්වා, රාජානො ද්වෙ ව සොත්ථියෙ;
වෙයග්ගපඤ්චමං භන්ත්වා, අනීසො යාති බ්‍රාහ්මණො” ති.

තත්ථ ද්වේ ව සොත්ථියෙනි ද්වේ ව බ්‍රාහ්මණේ. ඉමිස්සා ගාථාය සත්ථා අත්තනො ධම්මිස්සරතාය ව දෙසනාවිධිකුසලතාය ව සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො ද්වේ බ්‍රාහ්මණරාජානො ව කත්වා කථෙසි. වෙයග්ගපඤ්චමන්ති එත්ථ බ්‍රාහ්මණවර්තො සප්පට්ඨයො දුප්පට්ඨපත්තො මග්ගො වෙයග්ගො නාම, විචිකිච්ඡානිවරණමපි තෙන සදිසතාය වෙයග්ගං නාම, තං පඤ්චමං අස්සාති නිවරණපඤ්චකං වෙයග්ගපඤ්චමං නාම. ඉදඤ්ච වෙයග්ගපඤ්චමං අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණාසිනා නිස්සෙසං හත්ත්වා අනිසොච යාති බ්‍රාහ්මණොති අයමෙත්ථත්ථො. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු වතුත්ථං.

5. දාරුසාකටිකපුත්තවත්ථු

සුප්පබුද්ධන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළචනෙ විහරන්තො දාරුසාකටිකස්ස පුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහස්මිඤ්ඤි සම්මාදිට්ඨිකපුත්තො මිච්ඡාදිට්ඨිකපුත්තොති ද්වේ දාරුකා අභික්ඛණං ගුළකිළං කීළන්ති. තෙසු සම්මාදිට්ඨිකපුත්තො ගුළං බිපමානො බුද්ධානුස්සතිං ආවජ්ජෙත්වා “නමො බුද්ධස්සා”ති වත්වා වත්වා ගුළං බිපති. ඉතරො තිත්ථියගුණෙ උද්දිසිත්වා “නමො අරහත්තාන”න්ති වත්වා වත්වා බිපති. තෙසු සම්මාදිට්ඨිකස්ස පුත්තො ජිනාති, ඉතරො පන පරාජයති. සො තස්ස කිරියං දිස්වා “අයං එවං අනුස්සරිත්වා එවං වත්වා ගුළං බිපන්තො මම ජිනාති, අහමපි එවරූපං කරිස්සාමි”ති බුද්ධානුස්සතිං පරිවයමකාසි. අපේකදිවසං තස්ස පිතා සකටං යොජෙත්වා දාරුනං අත්ථාය ගච්ඡන්තො තමපි දාරුකං ආදාය ගන්ත්වා අට්ඨියං දාරුනං සකටං පුරෙත්වා ආගච්ඡන්තො ඛනිනගරෙ සුසානසාමන්තෙ උදකඵාසුකට්ඨානෙ ගොණෙ මොචෙත්වා හත්තවිස්සග්ගමකාසි. අට්ඨස්ස තෙ ගොණා සායන්හසමයෙ නගරං පවිසන්තෙන ගොගණෙන සද්ධිං නගරමෙව පවිසිංසු. සාකටිකොපි ගොණෙ අනුබන්ධන්තො නගරං පවිසිත්වා සායං ගොණෙ දිස්වා ආදාය නික්ඛමන්තො ද්වාරං න සම්පාපුණි. තස්මිඤ්ඤි අසම්පත්තෙයෙව ද්වාරං පිහිනං.

අට්ඨස්ස පුත්තො එකකොච රත්තිභාගෙ සකටස්ස හෙට්ඨා නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. රාජගහං පන පකතියාපි අමනුස්සබ්බලං. අයඤ්ච සුසානසන්තිකෙ නිපන්තො. තත්ථ නං ද්වේ අමනුස්සා පස්සිංසු. එකො සාසනස්ස පටිකණ්ඩකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, එකො සම්මාදිට්ඨිකො. තෙසු මිච්ඡාදිට්ඨිකො ආහ – “අයං නො භක්ඛො, ඉමං බාදිස්සාමා”ති. ඉතරො “අලං මා තෙ රූච්චි”ති නිවාරෙති. සො තෙන නිවාරියමානොපි තස්ස වචනං අනාදිසිත්වා දාරුකං පාදෙසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඪි. සො බුද්ධානුස්සතිං පරිවිතත්තා තස්මිං බණ “නමො බුද්ධස්සා”ති ආහ. අමනුස්සො මහාභයභීතො පටික්කමිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ඉතරො “අමිහෙහි අකිච්චං කතං, දණ්ඩකමිමං තස්ස කරොමා”ති වත්වා තං රක්ඛමානො අට්ඨාසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකො නගරං පවිසිත්වා රඤ්ඤො හොජනපාතිං පුරෙත්වා හොජනං ආහරි. අථ නං උහොපි තස්ස මාතාපිතරො විය හුත්වා උපට්ඨාපෙත්වා හොජෙත්වා “ඉමානි

අක්ඛරානි රාජාව පස්සතු, මා අඤ්ඤා’ති තං පවත්තිං පකාසෙන්නා
 යක්ඛානුභාවෙන භොජනපාතියං අක්ඛරානි ඡින්දිත්වා පාතිං දාරුසකටෙ
 පක්ඛිපිත්වා සබ්බරත්තිං ආරක්ඛං කත්වා පක්කමිංසු.

පුනදිවසෙ “රාජකුලතො වොරෙහි භොජනභණ්ඩං අවහට්”න්ති කොලාහලං
 කරොන්නා ද්වාරානි පිදහිත්වා ඔලොකෙන්තා තත්ථ අපස්සන්තා නගරා
 නික්ඛමිත්වා ඉතො විතො ව ඔලොකෙන්තා දාරුසකටෙ සුවණ්ණපාතිං දිස්වා “අයං
 වොරො”ති තං දාරකං ගහෙන්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා අක්ඛරානි දිස්වා “කිං
 එතං, තාතා”ති පුච්ඡිත්වා “නාහං, දෙව, ජානාමි, මානාපිතරො මෙ ආගන්ත්වා
 රත්තිං භොජෙත්වා රක්ඛමානා අට්ඨංසු, අහමිපි මානාපිතරො මං රක්ඛන්තිති
 නිබ්භයොව නිද්දං උපගතො. එත්තකං අහං ජානාමි”ති. අට්ඨස්ස මානාපිතරොපි තං
 යානං ආගමංසු. රාජා තං පවත්තිං ඤත්වා තෙ තයොපි ජනෙ ආදාය සත්ථු සන්තිකං
 ගන්ත්වා සබ්බං ආරොවෙත්වා “කිං නු ඛො, හන්තෙ, බුද්ධානුස්සති එව රක්ඛා
 භොති, උදාහු ධම්මානුස්සතිආදයොපි”ති පුච්ඡි. අට්ඨස්ස සත්ථා, “මහාරාජ, න
 කෙවලං බුද්ධානුස්සතියෙව රක්ඛා, යෙසං පන ඡබ්බිධෙන චිත්තං සුභාවිතං, තෙසං
 අඤ්ඤාන රක්ඛාවරණෙන වා මන්තොසධෙහි වා කිච්චං නත්ථි”ති වත්වා ඡ
 යානානි දස්සෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි.

296.

“සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
 යෙසං දිවා ව රත්තො ව, නිච්චං බුද්ධගතා සති.

297.

“සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
 යෙසං දිවා ව රත්තො ව, නිච්චං ධම්මගතා සති.

298.

“සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
 යෙසං දිවා ව රත්තො ව, නිච්චං සඨ්ඨගතා සති.

299.

“සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
 යෙසං දිවා ව රත්තො ව, නිච්චං කායගතා සති.

300.

“සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
 යෙසං දිවා ව රත්තො ව, අභිංසාය රතො මනො.

301.

“සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති, සදා ගොතමසාවකා;
 යෙසං දිවා ව රත්තො ව, භාවනාය රතො මනො”ති.

තත්ථ සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තිති බුද්ධගතං සතිං ගහෙත්වා සුපන්තා,
ගහෙත්වායෙව ච පබුජ්ඣන්තා සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්ති නාම. සදා ගොතමසාවකාති
ගොතමගොත්තස්ස බුද්ධස්ස සවනන්තෙ ජාතන්තා තස්සෙව අනුසාසනියා
සවනතාය ගොතමසාවකා. බුද්ධගතා සතීති යෙසං “ඉතිපි සො
හගවා” තිආදිප්පහෙදෙ බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජමානා සති නිච්චකාලං අත්ථී,
තෙ සදාපි සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තිති අත්ථො. තථා අසක්කොන්තා පන එකදිවසං
තිස්ස කාලෙසු ද්විස්ස කාලෙසු එකස්මිම්පි කාලෙ බුද්ධානුස්සතිං මනසි කරොන්තා
සුප්පබුද්ධං පබුජ්ඣන්තියෙව නාම. ධම්මගතා සතීති “ස්වාධාතො හගවතා
ධම්මො” තිආදිප්පහෙදෙ ධම්මගුණෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජමානා සති. සඨසගතා සතීති
“සුප්පට්ඨන්තො හගවතො සාවකසඨසො” තිආදිප්පහෙදෙ සඨසගුණෙ ආරබ්භ
උප්පජ්ජමානා සති. කායගතා සතීති ද්වන්තිංසාකාරවසෙන වා නවසිවථිකාවසෙන
වා චතුර්ධාවුච්චත්ථානවසෙන වා අප්ඣත්තනීලකසිණාදිරූපජ්ඣානවසෙන වා
උප්පජ්ජමානා සති. අභිංසාය රතොති “සො කරුණාසහගතෙන වෙනසා එකං දිසං
ඵරිත්වා විහරති” ති (විභ. 642) එවං චුත්තාය කරුණාභාවනාය රතො. භාවනායාති
මෙත්තාභාවනාය. කිඤ්චාපි හෙට්ඨා කරුණාභාවනාය චුත්තන්තා ඉධ සබ්බාපි
අවසෙසා භාවනා නාම, ඉධ පන මෙත්තාභාවනාව අධිප්පෙතා. සෙසං පට්ඨගාථාය
චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දෙසනාවසානෙ දාරකො සද්ධිං මානාපිතුහි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. පච්ඡා
පන පබ්බජිත්වා සබ්බෙපි අරහත්තං පාපුණ්සු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා අහොසිති.

දාරුසාකට්ඨපුත්තවත්ථු පඤ්චමං.

6. වජ්ජිපුත්තකභික්ඛුචත්ථු

දුප්පබ්බජ්ජන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං නිස්සාය මහාවනෙ
විහරන්තො අඤ්ඤතරං වජ්ජිපුත්තකං භික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි. තං සන්ධාය චුත්තං –
අඤ්ඤතරො වජ්ජිපුත්තකො භික්ඛු වෙසාලියං විහරති අඤ්ඤතරස්මිං චනසණ්ඛෙ,
තෙන ඛො පන සමයෙන වෙසාලියං සබ්බරත්තිජණො හොති. අථ ඛො සො භික්ඛු
වෙසාලියා තූරියනාලිතවාදිතනිග්ගොසසද්දං සුත්වා පරිදෙවමානො තායං වෙලායං
ඉමං ගාථං අභාසි –

“එකකා මයං අරඤ්ඤෙ විහරාම,
අපවිද්ධංව චනස්මිං දාරුකං;
එතාදිසිකාය රත්තියා,
කොසු නාමම්හෙහි පාපියො” ති. (සං. නි. 1.229);

සො කිර වජ්ජරට්ඨෙ රාජපුත්තො වාරෙන සම්පත්තං රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො
වෙසාලියං වාතුමහාරාජිකෙහි සද්ධිං එකාබද්ධං කත්වා සකලනගරෙ ධජපටාකාදීහි
පටිමණ්ඩිතෙ කොමුදියා පුණ්ණමාය සබ්බරත්තිං ඡණුවාරෙ චත්තමානෙ

හෙරියාදිනං තුරියානං තාලිතානං නිග්ගොසං වීණාදිනඤ්ච වාදිතානං සද්දං සුත්වා
 යානි වෙසාලියං සත්ත රාජසහස්සානි සත්ත රාජසතානි සත්ත රාජානො, තත්තකා
 එව ව නෙසං උපරාජසෙනාපතිආදයො, තෙසු අලඬිකතපටියත්තෙසු
 නක්ඛත්තකීලනත්ථාය වීථිං ඔතිණ්ණෙසු සට්ඨිහත්ථෙ මහාවඬිකමෙ වඬිකමමානො
 ගගනමජ්ඣෙ යිතං පුණ්ණවන්දං දිස්වා වඬිකමකොටියං එලකං නිස්සාය යිතො
 වෙයනාලඬිකාරවිරහිතත්තා වනෙ ඡඩ්ඨිතදාරුකං විය අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා
 “අත්ථි නු බො අඤ්ඤො අම්භෙහි ලාමකතරො”ති වින්තෙන්තො පකතියා
 ආරඤ්ඤකාදිගුණයුත්තොපි තස්මිං බණ්ණ අනභිරතියා පිළිතො එවමාහ. සො තස්මිං
 වනසණ්ඨෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය “ඉමං හික්ඛුං සංවෙජ්ජෙය්මි”ති අධිජ්ජායෙන –

“එකකොව ත්වං අරඤ්ඤෙ විහරසි, අපවිද්ධංව වනස්මිං දාරුකං;
 තස්ස තෙ බහුකා පිභයන්ති, තෙරයිකා විය සග්ගගාමින”න්ති. (සං. නි.
 1.229) –

වුත්තං ඉමං ගාථං සුත්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං උපසඬිකමිත්වා වන්දිත්වා නිසීදි.
 සත්ථා තං පවත්තිං ඤාත්වා සරාවාසස්ස දුක්ඛතං පකාසෙතුකාමො පඤ්ච දුක්ඛානි
 සමොධානෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

302.

“දුප්පබ්බජ්ජං දුරහිරමං, දුරාවාසා සරා දුබා;
 දුක්ඛොසමානසංවාසො, දුක්ඛානුපතිතද්ධගු;
 තස්මා න වද්ධගු සියා, න ච දුක්ඛානුපතිතො සියා”ති.

තත්ථ දුප්පබ්බජ්ජන්ති අප්පං වා මහන්තං වා භොගක්ඛන්ධඤ්චෙව
 ඤාතිපරිවට්ඨඤ්ච පහාය ඉමස්මිං සාසනෙ උරං දත්වා පබ්බජ්ජං නාම දුක්ඛං.
 දුරහිරමන්ති එවං පබ්බජිතෙනාපි හික්ඛාවරියාය ජීවිතවුත්තිං සට්ඨන්තෙන
 අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනධම්මානුධම්මජ්ජපිපත්තිපුරණවසෙන අහිරමිතුං
 දුක්ඛං. දුරාවාසානි යස්මා පන සරං ආවසන්තෙන රාජුතං රාජකිව්චං, ඉස්සරානං
 ඉස්සරකිව්චං වහිතබ්බං, පරිජනා වෙව ධම්මිකා සමණද්වාග්ගො ව සඬිගහිතබ්බා.
 එවං සන්තෙපි සරාවාසො ඡිද්දසට්ඨො විය මහාසමුද්දො විය ච දුප්පුරො. තස්මා
 සරාවාසා නාමෙන දුරාවාසා දුක්ඛා ආවසිතුං, තෙනෙව කාරණෙන දුක්ඛානි
 අත්ථො. දුක්ඛො සමානසංවාසොති ගිහිනො වා හි යෙ ජාතිගොත්තකුලභොගෙහි
 පබ්බජ්ජා වා සීලාචාරබාහුසච්චාදිහි සමානාපි හුත්වා “කොසි ත්වං, කොස්මි
 අහ”න්තිආදීනි වත්වා අධිකරණපසුතා භොන්ති, තෙ අසමානා නාම, තෙහි සද්ධිං
 සංවාසො දුක්ඛොති අත්ථො. දුක්ඛානුපතිතද්ධගුති යෙ වට්ඨසඬිබාතං අද්ධානං
 පටිපන්නත්තා අද්ධගු, තෙ දුක්ඛෙ අනුපතිතාව. තස්මා න වද්ධගුති යස්මා
 දුක්ඛානුපතිතභාවොපි දුක්ඛො අද්ධගුභාවොපි, තස්මා වට්ඨසඬිබාතං අද්ධානං
 ගමනතාය අද්ධගු න භවෙය්‍ය, වුත්තජ්ජකාරෙන දුක්ඛෙන අනුපතිතොපි න
 භවෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො හික්ඛු පඤ්චස්ස ධානෙස්ස දස්සිතෙ දුක්ඛෙ නිබ්බින්නන්තො පඤ්චොරම්භාගියානි පඤ්ච උද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි පදාලෝචා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිති.

වජ්ජිපුත්තකහික්ඛුවත්ථු ඡට්ඨං.

7. විත්තගහපතිවත්ථු

සද්ධොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො විත්තගහපතිං ආරබ්භ කට්ඨෙසි. වත්ථු බාලවග්ගෙ “අසන්නං භාවනම්ච්ඡෙය්‍යා”ති ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතං. ගාථාපි තත්ථෙව වුත්තා. වුත්තඤ්ඤෙතං තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.74) –

“කිං පන, හන්තෙ, එතස්ස තුම්භාකං සන්නිකං ආගච්ඡන්තස්සෙවායං ලාභසක්කාරො උප්පජ්ජති, උදාහු අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි උප්පජ්ජති”ති. “ආනන්ද, මම සන්නිකං ආගච්ඡන්තස්සාපි අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්සාපි තස්ස උප්පජ්ජතෙව. අයඤ්ඤි උපාසකො සද්ධො පසන්නො සම්පන්නසිලො, එවරුපො පුග්ගලො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙවස්ස ලාභසක්කාරො නිබ්බත්තති”ති වත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

303.

“සද්ධො සිලෙන සම්පන්නො, යසොභොගසමජ්ජිතො;
යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පුජිතො”ති. (ධ. ප. අට්ඨ. 1.74);

තත්ථ සද්ධොති ලොකියලොකුත්තරසද්ධාය සමන්නාගතො. සිලෙනාති ආගාරියසිලං, අනාගාරියසිලන්ති දුට්ඨං සිලං. තෙසු ඉධ ආගාරියසිලං අධිජ්ජෙතං, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. යසොභොගසමජ්ජිතොති යාදිසො අනාථපිණ්ඩිකාදීනං පඤ්චඋපාසකසතපරිවාරසඬ්ඛාතො ආගාරියයසො, තාදිසෙනෙව යසෙන ධනධඤ්ඤාදිකො වෙව සත්තවිධඅරියධනසඬ්ඛාතො වාති දුට්ඨො භොගො, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො. යං යං පදෙසන්ති පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු එවරුපො කුලපුත්තො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථ එවරුපෙන ලාභසක්කාරෙන පුජිතොව භොතිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

විත්තගහපතිවත්ථු සත්තමං.

8. වුළුසුහද්දාවත්ථු

දුරෙ සන්නොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අනාථපිණ්ඩිකස්ස ධිතරං වුළුසුහද්දං නාම ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

අනාථපිණ්ඩිකස්ස කිර දහරකාලතො පටියාය උග්ගනගරවාසී උග්ගො නාම සෙට්ඨිපුත්තො සභායකො අහොසි. තෙ එකාවරියකුලෙ සිජ්ජං උග්ගණ්හන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකං කරිංසු “අම්භාකං වයජ්ජත්තකාලෙ පුත්තධිතාසු ජාතාසු යො පුත්තස්ස ධිතරං වාරෙති, තෙන තස්ස ධිතා දාතබ්බා”ති. තෙ උහොපි වයජ්ජත්තා අත්තනො අත්තනො නගරෙ සෙට්ඨිටියානෙ පතිට්ඨන්ති. අට්ඨකස්මිං සමයෙ උග්ගසෙට්ඨි වණ්ඡජං පයොජෙන්නො පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි සාවත්ථිං අගමාසි. අනාථපිණ්ඩිකො අත්තනො ධිතරං වුළුසුභද්දං ආමන්තෙත්වා, “අම්ම, පිතා තෙ උග්ගසෙට්ඨි නාම ආගතො, තස්ස කත්තබ්බකිව්චං සබ්බං තච භාරො”ති ආණාපෙසි. සා “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා තස්ස ආගතදිවසතො පටියාය සහත්ථෙතෙව සුපබ්බාඤ්ජනාදීනි සම්පාදෙති, මාලාගන්ධවිලෙපනාදීනි අභිසඬ්ඛරොති, භොජනකාලෙ තස්ස න්භානොදකං පටියාදාපෙත්වා න්භානකාලතො පටියාය සබ්බකිව්චානි සාධුකං කරොති.

උග්ගසෙට්ඨි තස්සා ආචාරසම්පත්තිං දිස්වා පසන්නචිත්තො එකදිවසං අනාථපිණ්ඩිකෙන සද්ධිං සුඛකථාය සන්නිසින්නො “මයං දහරකාලෙ එවං නාම කතිකං කරිම්භා”ති සාරෙත්වා වුළුසුභද්දං අත්තනො පුත්තස්සත්ථාය වාරෙසි. සො පන පකතියාව මිච්ඡාදිට්ඨිකො. තස්මා දසබලස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා සත්ථාරා උග්ගසෙට්ඨිස්සුපනිස්සයං දිස්වා අනුඤ්ඤාතො හරියාය සද්ධිං මන්තෙත්වා තස්ස වචනං සම්පට්ඨිත්වා දිවසං වචත්ථපෙත්වා ධිතරං විසාඛං දත්වා උය්‍යාජෙන්නො ධනඤ්චයසෙට්ඨි විය මහන්තං සක්කාරං කත්වා සුභද්දං ආමන්තෙත්වා, “අම්ම, සසුරකුලෙ වසන්නියා නාම අත්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො”ති (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.259; ධ. ප. අට්ඨ. 1.52 විසාඛාවත්ථු) ධනඤ්චයසෙට්ඨිනා විසාඛාය දින්නනෙයෙනෙව දස ඔවාදෙ දත්වා “සචෙ මෙ ගතටියානෙ ධිතු දොසො උජ්ජජ්ජති, තුම්හෙහි සොධෙතබ්බො”ති අට්ඨ කුටුම්භිකෙ පාටිභොගෙ ගහෙත්වා තස්සා උය්‍යාජනදිවසෙ බුද්ධජ්ජමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඛස්ස මහාදානං දත්වා පුරිමභවෙ ධිතරා කතානං සුවරිතානං ඵලවිභූතිං ලොකස්ස පාකටං කත්වා දස්සෙන්නො විය මහන්තෙන සක්කාරෙන ධිතරං උය්‍යාජෙසි. තස්සා අනුපුබ්බෙන උග්ගනගරං පත්තකාලෙ සසුරකුලෙන සද්ධිං මහාජනො පච්චුග්ගමනමකාසි.

සාපි අත්තනො සිරිවිභවං පාකටං කාතුං විසාඛා විය සකලනගරස්ස අත්තානං දස්සෙන්නී රථෙ යත්වා නගරං පවිසිත්වා නාගරෙහි පෙසිතෙ පණ්ණාකාරෙ ගහෙත්වා අනුරූපවසෙන තෙසං තෙසං පෙසෙන්නී සකලනගරං අත්තනො ගුණෙහි එකාබද්ධමකාසි. මඬිගලදිවසාදීසු පනස්සා සසුරො අචෙලකානං සක්කාරං කරොන්නො “ආගන්ත්වා අම්භාකං සමණෙ වන්දතු”ති පෙසෙසි. සා ලජ්ජාය නග්ගෙ පස්සිතුං අසක්කොන්ති ගන්තුං න ඉච්ඡති. සො පුනස්සුතං පෙසෙත්වාපි තාය පටික්ඛිත්තො කුජ්ඣත්වා “නීහරථ න”න්ති ආහ. සා “න සක්කා මම අකාරණෙන දොසං ආරොපෙතු”න්ති කුටුම්භිකෙ පක්කොසාපෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙ තස්සා නිද්දොසභාවං ඤත්වා සෙට්ඨිං සඤ්ඤාපෙසුං. සො “අයං මම සමණෙ අහිරිකාති න වන්දි”ති හරියාය ආරොචෙසි. සා “කිදිසා නු බො ඉමිස්සා සමණා, අතිවිය තෙසං පසංසති”ති තං පක්කොසාපෙත්වා ආහ –

“කිදිසා සමණා තුය්හං, බාළ්හං බො නෙ පසංසසි;
කිංසිලා කිංසමාවාරා, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතා”ති. (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.24);

අටස්සා සුභද්දා බුද්ධානඤ්චෙව බුද්ධසාවකානඤ්ච ගුණෙ පකාසෙන්ති -

“සන්තින්ද්‍රියා සන්තමානසා, සන්තං තෙසං ගතං ධීතං;
ඔක්ඛිත්තවක්ඛු මිහභාණී, තාදිසා සමණා මම. (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.24);

“කායකම්මං සුචි නෙසං, වාචාකම්මං අනාවිලං;
මනොකම්මං සුචිසුද්ධං, තාදිසා සමණා මම.

“විමලා සඨබමුත්තාහා, සුද්ධා අන්තරබාහිරා;
පුණ්ණා සුද්ධෙහි ධම්මෙහි, තාදිසා සමණා මම.

“ලාභෙන උන්නතො ලොකො, අලාභෙන ච ඕනතො;
ලාභාලාභෙන එකට්ඨා, තාදිසා සමණා මම.

“යසෙන උන්නතො ලොකො, අයසෙන ච ඕනතො;
යසායසෙන එකට්ඨා, තාදිසා සමණා මම.

“පසංසායුන්නතො ලොකො, නින්දායාපි ච ඕනතො;
සමා නින්දාපසංසායු, තාදිසා සමණා මම.

“සුබෙන උන්නතො ලොකො, දුක්ඛෙනාපි ච ඕනතො;
අකම්පා සුබදුක්ඛෙසු, තාදිසා සමණා මමා”ති. -

එවමාදීහි වචනෙහි සස්සුං තොසෙසි.

අට නං “සක්කා තව සමණෙ අම්භාකම්පි දස්සෙතු”න්ති වත්වා “සක්කා”ති
චුත්තෙ “තෙන හි යථා මයං තෙ පස්සාම, තථා කරොහි”ති චුත්තෙ සා “සාධු”ති
බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාසස්ස මහාදානං සජ්ජෙත්වා උපරිපාසාදනලෙ යත්වා
ජෙතවනාහිමුඛි සක්කච්චං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා
ගන්ධවාසපුප්ඵලමෙහි පූජං කර්වා, “හන්තෙ, ස්වාතන්ත්‍රාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඤ්ඤා
නිමන්තෙමි, ඉමිනා මෙ සඤ්ඤාණෙන සත්ථා නිමන්තිතභාවං ජානාතු”ති
සුමනපුප්ඵානං අට්ඨ මුට්ඨියො ආකාසෙ බිසි. පුප්ඵානි ගන්ත්වා වතුපරිසමජ්ඣෙ
ධම්මං දෙසෙන්තස්ස සත්ථුනො උපරි මාලාවිතානං හුත්වා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ
අනාථපිණ්ඩිකොපි ධම්මකථං සුත්වා ස්වාතන්ත්‍රාය සත්ථාරං නිමන්තෙසි. සත්ථා
“අධිචුත්ථං මයා, ගහපති, ස්වාතන්ත්‍රාය හත්ත”න්ති වත්වා, “හන්තෙ, මයා පුරෙතරං
ආගතො නත්ථි, කස්ස නු බො වො අධිචුත්ථං”න්ති චුත්තෙ “වුළුසුභද්දාය, ගහපති,
නිමන්තිතො”ති වත්වා “නනු, හන්තෙ, වුළුසුභද්දා දුරෙ වසති ඉතො

විසතිශ්‍යෝජනසතමත්ථකෙ”ති වුත්තෙ, “ආම ගහපති, දුරෙ වසන්තාපි හි සප්පුරිසා අහිමුබ්බෙ යිතා විය පකාසෙන්නී”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

304.

“දුරෙ සන්නො පකාසෙන්නි, හිමවන්නොව පබ්බතො;
අසන්නෙත්ථ න දිස්සන්නි, රත්තිං බිත්තා යථා සරා”ති.

තත්ථ සන්නොති රාගාදීනං සන්නතාය බුද්ධාදියො සන්නා නාම. ඉධ පන පුබ්බබුද්ධෙසු කතාධිකාරා උස්සන්නකුසලමුලා භාවිතභාවනා සන්නා සන්නොති අධිප්පෙතා. පකාසෙන්නීති දුරෙ යිතාපි බුද්ධානං ඤාණපථං ආගච්ඡන්නා පාකටා භොන්නි. හිමවන්නො වාති යථා හි තියොජනසහස්සවිත්ථතො පඤ්චයොජනසතුබ්බෙධො චතුරාසීතියා කූටසහස්සෙහි පටිමණ්ඩිතො හිමවන්නපබ්බතො දුරෙ යිතානම්පි අහිමුබ්බෙ යිතො විය පකාසෙති, එවං පකාසෙන්නීති අත්ථො. අසන්නෙත්ථාති දිට්ඨධම්මගරුකා විනිශ්ඡපරලොකා ආමිසවක්ඛුකා ජීවිකත්ථාය පබ්බජිතා බාලපුග්ගලා අසන්නො නාම, තෙ එත්ථ බුද්ධානං දක්ඛිණස්ස ජාණමණ්ඩලස්ස සන්නිකෙ නිසින්නාපි න දිස්සන්නි න පඤ්ඤායන්නි. රත්තිං බිත්තාති රත්තිං චතුරධිගසමන්නාගතෙ අත්ථකාරෙ බිත්තසරා විය තථාරූපස්ස උපනිස්සයභූතස්ස පුබ්බභෙතුනො අභාවෙන න පඤ්ඤායන්නීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි.

සක්කො දෙවරාජා “සත්ථාරා සුභද්දාය නිමන්නනං අධිවාසිත”න්ති ඤත්වා විස්සකම්මදෙවපුත්තං ආණාපෙසි – “පඤ්ච කූටාගාරසතානි නිමිතින්වා ස්වෙ බුද්ධස්පමුබ්බං හික්ඛුසඬ්ඨං උග්ගනගරං නෙහි”ති. සො පුනදිවසෙ පඤ්චසතානි කූටාගාරානි නිමිතින්වා ඡෙතවනද්වාරෙ අට්ඨාසි. සත්ථා උච්චින්නිවා විසුද්ධබිණ්ණසවානංයෙව පඤ්චසතානි ආදාය සපරිවාරො කූටාගාරෙසු නිසිදිත්වා උග්ගනගරං අගමාසි. උග්ගසෙට්ඨිපි සපරිවාරො සුභද්දාය දින්නනයෙනෙව තථාගතස්ස ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්නො සත්ථාරං මහන්නෙත සිරිවිභවෙන ආගච්ඡන්නං දිස්වා පසන්නමානසො මාලාදීහි මහන්නං සක්කාරං කරොන්නො සපරිවාරො සම්පට්ඨින්නිවා වන්දිත්වා මහාදානං දත්වා පුනප්පුනං නිමන්නෙත්වා සත්තාහං මහාදානං අදාසි. සත්ථාපිස්ස සප්පායං සල්ලක්ඛෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තං ආදිං කත්වා චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාහිසමයො අභොසි. සත්ථා “චූළසුභද්දාය අනුග්ගහණත්ථං ත්වං ඉධෙව භොහි”ති අනුරුද්ධත්ථෙරං නිවත්තාපෙත්වා සාවත්ථිමෙව අගමාසි. තතො පට්ඨාය තං නගරං සද්ධාසම්පන්නං අභොසීති.

චූළසුභද්දාවත්ථු අට්ඨමං.

9. එකච්ඡාරිත්ථෙරවත්ථු

එකාසනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
එකවිහාරිත්ථෙරං නාම ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර ථෙරො එකකොච සෙය්‍යං කප්පෙති, එකකොච නිසිද්දති, එකකොච
වඩ්ඤ්ඤාති, එකකොච තිට්ඨන්ති චතුපරිසන්තරෙ පාකටො අහොසි. අථ නං භික්ඛු,
“හන්තෙ, එවරුපො නාමායං ථෙරො” ති තථාගතස්සාරොවෙසුං. සත්ථා “සාධු
සාධු” ති තස්ස සාධුකාරං දත්වා “භික්ඛුනා නාම පවිට්ඨන්තො හවිතබ්බ” න්ති
විවෙකෙ ආනිසංසං කථෙත්වා ඉමං ගාථමාහ —

305.

“එකාසනං එකසෙය්‍යං, එකො වරමතන්දිතො;
එකො දමයමත්තානං, වනන්තෙ රමිතො සියා” ති.

තත්ථ එකාසනං එකසෙය්‍යන්ති භික්ඛුසහස්සමජ්ඣෙසි මූලකම්මට්ඨානං
අවිජ්ඣන්තො තෙනෙව මනසිකාරෙන නිසින්නස්ස ආසනං එකාසනං නාම.
ලොභපාසාදසද්ධිසෙපි ච පාසාදෙ භික්ඛුසහස්සමජ්ඣෙසි පඤ්ඤාත්තෙ
විචිත්‍රපච්චත්ථරණුපධානෙ මහාරහෙ සයනෙ සතිං උපට්ඨපෙත්වා දක්ඛිණෙන
පස්සෙන මූලකම්මට්ඨානමනසිකාරෙන නිපන්තස්ස භික්ඛුනො සෙය්‍යා එකසෙය්‍යා
නාම. එවරුපං එකාසනඤ්ච එකසෙය්‍යඤ්ච හපෙථාති අත්ථො. අතන්දිතොති
ජඩ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිතකප්පනෙන අකුසිතො හුත්වා සබ්බිරියාපටෙසු එකකොච
වරන්තොති අත්ථො. එකො දමයන්ති රත්තිට්ඨානාදීසු කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිත්වා
මග්ගඵලාධිගමවසෙන එකොච හුත්වා අත්තානං දමෙන්නොති අත්ථො. වනන්තෙ
රමිතො සියාති එවං අත්තානං දමෙන්නො ඉත්ථිපුරිසසද්දාදීහි පවිට්ඨන්තෙ
වනන්තෙයෙව අභිරමිතො හවෙය්‍ය. න හි සක්කා ආකිණ්ණවිහාරිනා එවං අත්තානං
දමෙතුන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු. තතො පට්ඨාය මහාජනො
එකවිහාරිකමෙව පත්ථෙසිති.

එකවිහාරිත්ථෙරවත්ථු නවමං.

පකිණ්ණකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකවිසතිමො වග්ගො.

22. නිරයවග්ගො

1. සුන්දරිපරිබ්බාජිකාවත්ථු

අභුතවාදීනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සුන්දරි-
පරිබ්බාජිකං ආරබ්භ කථෙසි.

“තෙන බො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො
සුඡිතො” ති වත්ථු විත්ථාරතො උදානෙ (උදා. 38) ආගතමෙව. අයං පනෙත්ථ
සඬබ්බෙපො – භගවතො කිර භික්ඛුසඬ්ඨස්ස ව පඤ්චන්තං මහානදීනං මහොසසදිසෙ
ලාභසක්කාරෙ උප්පන්නෙ භතලාභසක්කාරා අඤ්ඤතිත්ථියා සුරියුග්ගමනකාලෙ
බජ්ජොපනකා විය නිජ්ජහා හුත්වා එකතො සන්නිපතිත්වා මන්තයිංසු – “මයං
සමණස්ස ගොතමස්ස උප්පන්නකාලතො පටියාය භතලාභසක්කාරා, න නො කොචි
අත්ථිභාවමිති ජානාති, කෙන නු බො සද්ධිං එකතො හුත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස
අවණණං උප්පාදෙත්වා ලාභසක්කාරමස්ස අන්තරධාපෙය්‍යාමා” ති. අථ නෙසං
එතදහොසි – “සුන්දරියා සද්ධිං එකතො හුත්වා සක්කුණස්සාමා” ති. තෙ එකදිවසං
සුන්දරිං තිත්ථියාරාමං පවිසිත්වා වන්දිත්වා ධීතං නාලපිංසු. සා පුනජ්ජනං
සල්ලපන්තිපි පටිවචනං අලභිත්වා “අපි පනායා, කෙනචි විහෙයිතත්ථා” ති පුච්ඡි.
“කිං, භගිනි, සමණං ගොතමං අමිහෙ විහෙයෙත්වා භතලාභසක්කාරෙ කත්වා
විවරන්තං න පස්සාමි” ති? “මයා එත්ථ කිං කාතුං වට්ටති” ති? “ත්ථං බොසි, භගිනි,
අභිරුපා සොභග්ගප්පත්තා, සමණස්ස ගොතමස්ස අයසං ආරොපෙත්වා මහාජනං
තව කථං ගාභාපෙත්වා භතලාභසක්කාරං කරොහි” ති. සා තං සුත්වා “සාධු” ති
සම්පටිච්ඡිත්වා පක්කන්තා තතො පටියාය මාලාගන්ධවිලෙපනකප්පුරකටුකඵලාදීනි
ගහෙත්වා සායං මහාජනස්ස සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා නගරං පවිසනකාලෙ
ජෙනවනාහිමුඛි ගච්ඡති, “කහං ගච්ඡාමි” ති ව පුටියා “සමණස්ස ගොතමස්ස
සන්නිකං ගමිස්සාමි, අහඤ්ඤි තෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසාමි” ති වත්වා
අඤ්ඤතරස්මිං තිත්ථියාරාමෙ වසිත්වා පාතොව ජෙනවනමග්ගං ඔතරිත්වා
නගරාහිමුඛි ආගච්ඡන්ති “කිං, සුන්දරි, කහං ගතාමි” ති පුටියා “සමණෙන
ගොතමෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා තං කිලෙසරතියා රමාපෙත්වා
ආගතාමිහි” ති වදති.

අථ තෙ කතිපාභච්චයෙන ධුත්තානං කභාපණෙ දත්වා “ගච්ඡථ සුන්දරිං
මාරෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස ගන්ධකුටියා සමීපෙ මාලාකච්චරන්තරෙ
නික්ඛිපිත්වා එථා” ති වදිංසු. තෙ තථා අකංසු. තතො තිත්ථියා “සුන්දරිං න
පස්සාමා” ති කොලාභලං කත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා “කහං වො ආසඬකා” ති
චුත්තා “ඉමෙසු දිවසෙසු ජෙනවනෙ වසති, තත්ථස්සා පවත්තිං න ජානාමා” ති
වත්වා “තෙන හි ගච්ඡථ, නං විචිනථා” ති රඤ්ඤො අනුඤ්ඤාතා අත්තතො
උපටියාකෙ ගහෙත්වා ජෙනවනං ගන්ත්වා විචිනන්තා මාලාකච්චරන්තරෙ තං දිස්වා
මඤ්චකං ආරොපෙත්වා නගරං පවෙසෙත්වා “සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකා
‘සත්ථාරා කතං පාපකම්මං පටිච්ඡාදෙස්සාමා’ ති සුන්දරිං මාරෙත්වා
මාලාකච්චරන්තරෙ නික්ඛිපිංසු” ති රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා “තෙන හි ගච්ඡථ,
නගරං ආහිණ්ඩථා” ති ආහ. තෙ නගරවිථිසු “පස්සථ සමණානං සත්‍යපුත්තියානං
කම්ම” න්තිආදීනි වත්වා පුන රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරං ආගමිංසු. රාජා සුන්දරියා
සරිරං ආමකසුසානෙ අට්ටකං ආරොපෙත්වා රක්ඛාපෙසි. සාවත්ථිවාසිනො
ධිපෙත්වා අරියසාවකෙ සෙසා යෙහුයොන “පස්සථ සමණානං සත්‍යපුත්තියානං
කම්ම” න්තිආදීනි වත්වා අත්තොනගරෙපි බහිනගරෙපි භික්ඛු අක්කොසන්තා

විවරන්ති. හික්බු තං පවත්තිං තථාගතස්ස ආරොවෙසුං. සත්ථා “තෙන හි තුම්භෙපි තෙ මනුස්සෙ එවං පටිචොදෙථා”ති වත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

306.

“අභුතවාදී නිරයං උපෙති,
යො වාපි කත්ථා න කරොමිවාහ;
උභොපි තෙ පෙච්ච සමා භවන්ති,
නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථා”ති.

තත්ථ අභුතවාදීති පරස්ස දොසං අදිස්ථාව මුසාවාදං කත්ථා තුච්ඡෙන පරං අබ්භාවික්ඛන්තො. කත්ථාති යො වා පන පාපකම්මං කත්ථා “නාහං එතං කරොමි”ති ආහ. පෙච්ච සමා භවන්තිති තෙ උභොපි ජනා පරලොකං ගන්ත්වා නිරයං උපගමනෙන ගතියා සමා භවන්ති. ගතියෙව නෙසං පරිච්ඡින්නා, ආයු පන නෙසං න පරිච්ඡින්නං. බහුකඤ්චි පාපකම්මං කත්ථා චිරං නිරයෙ පච්චන්ති, පරිත්තං කත්ථා අප්පමත්තකමෙව කාලං. යස්මා පන නෙසං උභින්නම්පි ලාමකමෙව කම්මං, තෙන චුත්තං – “නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථා”ති. පරත්ථාති ඉමස්ස පන පදස්ස පුරතො පෙච්චපදෙන සම්ඛන්ධො. පෙච්ච පරත්ථ ඉතො ගන්ත්වා තෙ නිහීනකම්මා පරලොකෙ සමා භවන්තිති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

රාජා “සුන්දරියා අඤ්ඤෙහි මාරිතභාවං ජානාථා”ති පුරිසෙ උයොයාපෙසි. අථ තෙ ධුත්තා තෙහි කභාපණෙහි සුරං පිචන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහං කරිංසු. එකො එකං ආහ – “ත්වං සුන්දරිං එකප්පභාරෙනෙව මාරෙත්වා මාලාකච්චරත්තරෙ නික්ඛිපිත්වා තතො ලද්ධකභාපණෙහි සුරං පිචසි, භොතු භොතු”ති. රාජපුරිසා තෙ ධුත්තෙ ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. අථ නෙ රාජා “තුම්භෙහි සා මාරිතා”ති පුච්ඡි. “ආම, දෙථා”ති. “කෙහි මාරාපිතා”ති? “අඤ්ඤතිත්ථියෙහි, දෙථා”ති. රාජා තිත්ථියෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි. තෙ තථෙව වදිංසු. තෙන හි ගච්ඡථ තුම්භෙ එවං වදන්තා නගරං ආහිණ්ඩථ – “අයං සුන්දරී සමණස්ස ගොතමස්ස අවණ්ණං ආරොපෙතුකාමෙහි අම්භෙහි මාරාපිතා, නෙව සමණස්ස ගොතමස්ස, න සාවකානං දොසො අත්ථී, අම්භාකමෙව දොසො”ති. තෙ තථා කරිංසු. බාලමහාජනො තදා සද්දහි, තිත්ථියාපි ධුත්තාපි පුරිසවධදණ්ඩං පාපුණ්ණි. තතො පටියාය බුද්ධානං සක්කාරො මහා අභොසිති.

සුන්දරීපරිබ්බාජිකාවත්ථු පයමං.

2. දුච්චරිතඵලපිළිතවත්ථු

කාසාවකණ්ඨාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙච්චනෙ විහරන්තො දුච්චරිතඵලානුභාවෙන පිළිතෙ සත්තෙ ආරබ්භ කටෙසි.

ආයස්මා හි මොග්ගල්ලානො ලක්ඛණත්ථෙරෙන සද්ධිං ගිජ්ඣකුටා
 ඔරොහන්තො අට්ඨිසඬ්ඛලිකපෙතාදීනං අත්තභාවෙ දිස්වා සිතං කරොන්තො
 ලක්ඛණත්ථෙරෙන සිතකාරණං පුට්ඨො “අකාලො, ආවුසො, ඉමස්ස පඤ්ඤස්ස,
 තථාගතස්ස සන්තිකෙ මං පුච්ඡෙය්‍යාසී”ති වත්වා තථාගතස්ස සන්තිකෙ ථෙරෙන
 පුට්ඨො අට්ඨිසඬ්ඛලිකපෙතාදීනං දිට්ඨිභාවං ආචික්ඛිත්වා “ඉධාහං, ආවුසො,
 ගිජ්ඣකුටා පබ්බතා ඔරොහන්තො අද්දසං හික්ඛුං වෙහාසං ගච්ඡන්තං, තස්ස
 සඬ්ඝාට්ඨි ආදිත්තා සම්පජ්ජලිතා සජොතිභූතා...පෙ.... කායොපි
 ආදිත්තො”ති ආදිතා (පාරා. 230; සං. නි. 2.218) නයෙන සද්ධිං
 පත්තචීවරකායබන්ධනාදීහි ධ්වංගමානෙ පඤ්ච සහධම්මිකෙ ආරොවෙසී. සත්ථා
 තෙසං කස්සපදසබ්බස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පබ්බජ්ජාය අනුරූපං කාතුං
 අසක්කොන්තානං පාපභාවං ආචික්ඛිත්වා තස්මිං බණ්ණ තත්ථ නිසින්තානං බහුනං
 පාපහික්ඛුනං දුච්චරිතකම්මස්ස විපාකං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

307.

“කාසාවකණ්ඨා බහවො, පාපධම්මා අසඤ්ඤතා;
 පාපා පාපෙහි කම්මෙහි, නිරයං තෙ උපපජ්ජරෙ”ති.

තත්ථ කාසාවකණ්ඨාති කාසාවෙන පලිවෙදීතකණ්ඨා. පාපධම්මාති
 ලාමකධම්මා. අසඤ්ඤතාති කායාදිසංයමරහිතා, තථාරූපා පාපපුග්ගලා අත්තනා
 කතෙහි අකුසලකම්මෙහි නිරයං උපපජ්ජන්ති, තෙ තත්ථ පච්චිත්වා තතො චුතා
 විපාකාවසෙසෙන පෙතෙසුපි එවං පච්චන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

දුච්චරිතඵලපිළිතවත්ථු දුතියං.

3. වග්ගමුදානිරියහික්ඛුවත්ථු

සෙය්‍යො අයොගුලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙසාලිං උපනිස්සාය
 මහාවනෙ විහරන්තො වග්ගමුදානිරියෙ හික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි. වත්ථු
 උත්තරිමනුස්සධම්මපාරාජිකෙ (පාරා. 193 ආදයො) ආගතමෙව.

තදා හි සත්ථා තෙ හික්ඛු “කිං පන තුම්හෙ, හික්ඛවෙ, උදරස්සත්ථාය ගිහීනං
 අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස වණ්ණං භාසිත්ථා”ති වත්වා තෙහි “ආම,
 හන්තෙ”ති චුත්තෙ තෙ හික්ඛු අනෙකපරියායෙන ගරහිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

308.

“සෙය්‍යො අයොගුලො භුත්තො, තත්තො අග්ගිසිඛුපමො;
 යඤ්චෙ භුඤ්ජෙය්‍යා දුස්සීලො, රට්ඨපිණ්ඩමසඤ්ඤතො”ති.

තත්ථ යඤ්චෙ භුඤ්ජෙය්‍යාති යං දුස්සිලො නිස්සිලපුග්ගලො කායාදීහි අසඤ්ඤතො රට්ඨවාසීහි සද්ධාය දිත්තං රට්ඨපිණ්ඩං “සමණොමිහි”ති පටිජානන්තො ගහෙත්වා භුඤ්ජෙය්‍ය, තත්තො ආදිත්තො අග්ගිවණ්ණො අයොගුලොව භුත්තො සෙය්‍යො සුන්දරතරො. කිං කාරණා? තප්පච්චයා හි එකොව අත්තභාවො ඤායෙය්‍ය, දුස්සිලො පන සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ජිත්වා අනෙකානිපි ජාතිසතානි නිරයෙ පච්චෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

වග්ගුමුදාතිරියහික්ඛුවත්ථු තතියං.

4. බෙමකසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

චත්තාරි යානානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනාථපිණ්ඩිකස්ස භාගිනෙය්‍යං බෙමකං නාම සෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර අභිරූපො අහොසි, යෙභුය්‍යෙන ඉත්ථියො තං දිස්වා රාගාහිභූතා සකභාවෙන සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. සොපි පරදාරකම්මාහිරතොව අහොසි. අථ නං රත්තිං රාජපුරිසා ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා මහාසෙට්ඨිස්ස ලජ්ජාමිති තං කිඤ්චි අවත්වා විස්සජ්ජාපෙසි. සො පන නෙව විරමි. අථ නං දුතියමපි තතියමපි රාජපුරිසා ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. රාජා විස්සජ්ජාපෙසියෙව. මහාසෙට්ඨි, තං පවත්තිං සුත්වා තං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා, “හන්තෙ, ඉමස්ස ධම්මං දෙසෙථා”ති ආහ. සත්ථා තස්ස සංවෙගකථං චත්වා පරදාරසෙවනාය දොසං දස්සෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි —

309.

“චත්තාරි යානානි නරො පමත්තො,
ආපජ්ජති පරදාරූපසෙවි;
අපුඤ්ඤලාභං න නිකාමසෙය්‍යං,
නින්දං තතියං නිරයං චතුත්ථං.

310.

“අපුඤ්ඤලාභො ච ගතී ච පාපිකා,
භීතස්ස භීතාය රතී ච ථොකිකා;
රාජා ච දණ්ඩං ගරුකං පණෙති,
තස්මා නරො පරදාරං න සෙවෙ”ති.

තත්ථ යානානීති දුක්ඛකාරණානි. පමත්තොති සතිවොස්සග්ගෙන සමන්තාගතො. ආපජ්ජති පාපුණාති. පරදාරූපසෙවිති පරදාරං උපසෙවන්තො උජ්ජථවාරි. අපුඤ්ඤලාභන්ති අකුසලලාභං. න නිකාමසෙය්‍යන්ති යථා ඉච්ඡති, එවං සෙය්‍යං අලභිත්වා අනිච්ඡිතං පරිත්තකමෙව කාලං සෙය්‍යං ලභති. අපුඤ්ඤලාභො

වානි එවං තස්ස අයඤ්ච අපුඤ්ඤලාභො, තෙන ච අපුඤ්ඤෙන නිරයසංඛිබ්බානා පාපිකා ගති භොති. රතී ච ථොකිකානි යා තස්ස භීතස්ස භීතාය ඉත්ථියා සද්ධිං රතී, සාපි ථොකිකා පරිත්තා භොති. ගරුකන්ති රාජා ච හත්ථච්ඡෙදාදිවසෙන ගරුකං දණ්ඩං පණෙති. තස්මානි යස්මා පරදාරං සෙවන්තො එතානි අපුඤ්ඤාදීනි පාපුණානි, තස්මා පරදාරං න සෙවෙය්‍යානි අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බෙමකො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. තතො පට්ඨාය මහාපතො සුඛං චිතිනාමෙසි. කිං පනස්ස පුබ්බකම්මන්ති? සො කිර කස්සපබුද්ධකාලෙ උත්තමමල්ලො හුත්වා ද්වෙ සුවණ්ණපටාකා දසබලස්ස කඤ්චනට්ඨපෙ ආරොපෙත්වා පත්ථනං පට්ඨපෙසි ‘‘යපෙත්වා ඤාතිසාලොභිතිත්ථියො අවසෙසා මං දිස්වා රජ්ජන්තු’’ති. ඉදමස්ස පුබ්බකම්මන්ති. තෙන තං නිබ්බන්තනිබ්බන්තට්ඨානෙ දිස්වා පරෙසං ඉත්ථියො සකභාවෙන සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසුති.

බෙමකසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු චතුත්ථං.

5. දුබ්බවහික්ඛුත්ථු

කුසො යථානි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං දුබ්බවහික්ඛුං ආරබ්භ කටෙසි.

එකො කිර භික්ඛු අසඤ්චිච්ච එකං තිණං ඡීන්දිත්වා කුක්කුච්චෙ උජ්ජන්තො එකං භික්ඛුං උපසඩ්ධමිත්වා, ‘‘ආවුසො, යො තිණං ඡීන්දති, තස්ස කිං භොති’’ති තං අත්තනා කතභාවං ආරොචෙත්වා පුච්ඡී. අථ නං ඉතරො ‘‘ත්ථං තිණස්ස ඡීන්තකාරණා කිඤ්චි භොතීති සඤ්ඤං කරොසි, න එත්ථ කිඤ්චි භොති, දෙසෙත්වා පන මුච්චතී’’ති වත්වා සයම්පි උභොහි හත්ථෙහි තිණං ලුඤ්චිත්වා අග්ගහෙසි. භික්ඛු තං පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙසු. සත්ථා තං භික්ඛුං අනෙකපරියායෙන විගරහිත්වා ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

311.

‘‘කුසො යථා දුග්ගහිතො, හත්ථමෙවානුකන්තති;
සාමඤ්ඤං දුජ්ජරාමට්ඨං, නිරයායුපකඩ්ඪති.

312.

‘‘යං කිඤ්චි සිථිලං කම්මං, සංකිලිට්ඨඤ්ච යං වනං;
සඩ්ධකස්සරං බ්‍රහ්මවරියං, න තං භොති මහජ්ඣලං.

313.

‘‘කයිරා චෙ කයිරාට්ඨනං, දළ්ඞමෙනං පරක්කමෙ;
සිථිලො හි පරිබ්බාපො, භියොසා ආකිරතෙ රජ’’න්ති.

තත්ථ කුසොති යං කිඤ්චි තිබ්බිණධාරං තිණං අන්තමසො තාලපණ්ණමිපි, යථා සො කුසො යෙන දුග්ගහිතො, තස්ස හත්ථං අනුකන්තති ඵාලෙති, එවමෙව සමණධම්මසඬ්ඛාතං සාමඤ්ඤමිපි ඛණ්ඩසීලාදිතාය දුප්පරාමට්ඨං නිරයායුපකඩ්ඨති, නිරයෙ නිබ්බන්තාපෙතීති අත්ථො. සිථිලන්ති ඔලීයිත්වා කරණෙන සිථිලගාහං කත්වා කතං යංකිඤ්චි කම්මං. සංකිලිට්ඨන්ති වෙසියාදිකෙසු අගොවරෙසු වරණෙන සංකිලිට්ඨං. සඬ්ඛකස්සරන්ති සඬ්ඛාහි සරිතබ්බං, උපොසථකිච්චාදීසු අඤ්ඤතරකිච්චෙන සන්නිපතිතමිපි සඬ්ඝං දිස්වා ‘අද්ධා ඉමෙ මම වරියං ඤත්වා මං උක්ඛිපිතුකාමාව සන්නිපතිතා’ ති එවං අත්තනො ආසඬ්ඛාහි සරිතං උස්සඬ්ඛිතං පරිසඬ්ඛිතං. න තං හොතීති තං එවරූපං සමණධම්මසඬ්ඛාතං බ්‍රහ්මවරියං තස්ස පුග්ගලස්ස මහජ්ඵලං න හොති, තස්ස මහජ්ඵලාභාවෙනෙව හික්ඛදායකානම්පිස්ස න මහජ්ඵලං හොතීති අත්ථො. කයිරා වෙති තස්මා යං කම්මං කරෙය්‍ය, තං කරෙය්‍යාපෙව. දළ්භමෙනං පරක්කමෙති ථීරකතමෙව කත්වා අවත්තසමාදානො හුත්වා එතං කයිරා. පරිබ්බාජොති සිථිලභාවෙන කතො ඛණ්ඩාදිභාවජ්ජත්තො සමණධම්මො. භියොසා ආකිරතෙ රජන්ති අබ්භන්තරෙ විජ්ජමානං රාගරජාදිං එවරූපො සමණධම්මො අපනෙතුං න සක්කොති, අථ ඛො තස්ස උපරි අපරමිපි රාගරජාදිං ආකිරතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු, සොපි හික්ඛු සංචරෙ යත්වා පච්ඡා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණිති.

දුබ්බවහික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. ඉස්සාපකතිත්ථිවත්ථු

අකතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං ඉස්සාපකතං ඉත්ථිං ආරබ්භ කපෙසි.

තස්සා කිර සාමිකො එකාය ගෙහදාසියා සද්ධිං සන්ථවං අකාසි. සා ඉස්සාපකතා තං දාසිං හත්ථපාදෙසු බන්ධිත්වා තස්සා කණ්ණනාසං ඡින්නිත්වා එකස්මිං ගුළ්භගබ්භෙ පක්ඛිපිත්වා ද්වාරං පිදහිත්වා තස්ස කම්මස්ස අත්තනා කතභාවං පටිච්ඡාදෙතුං ‘එහි, අය්‍ය, විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණ්ණස්සාමා’ ති සාමිකං ආදාය විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්ති නිසීදි. අථස්සා ආගන්තුකඤ්ඤාතකා ගෙහං ආගන්ත්වා ද්වාරං විවරිත්වා තං විජ්ජකාරං දිස්වා දාසිං මොවයිංසු. සා විහාරං ගන්ත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙකෙ යීතා තමත්ථං දසබලස්ස ආරොවෙසි. සත්ථා තස්සා වචනං සුත්වා ‘දුච්චරිතං නාම ‘ඉදං මෙ අඤ්ඤෙ න ජානන්ති’ ති අප්පමත්තකමිපි න කාතබ්බං, අඤ්ඤස්මිං අජානන්තෙපි සුවරිතමෙව කාතබ්බං. පටිච්ඡාදෙත්වා කතමිපි හි දුච්චරිතං නාම පච්ඡානුතාපං කරොති, සුවරිතං පාමොජ්ජමෙව ජනෙති’ ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

314.

“අකතං දුක්කටං සෙය්‍යො, පච්ඡා තප්පති දුක්කටං;

කතඤ්ච සුකතං සෙය්‍යා, යං කත්වා නානුතප්පති” ති.

තත්ථ දුක්ඛටන්ති සාවජ්ජං අපායසංවත්තනිකං කම්මං අකතමෙව සෙය්‍යා
වරං උත්තමං. පච්ඡා තප්පතීති තඤ්ඤි අනුස්සරිතානුස්සරිතකාලෙ තප්පතියෙව.
සුකතන්ති අනවජ්ජං පන සුඛදායකං සුගතිසංවත්තනිකමෙව කම්මං කතං සෙය්‍යා.
යං කත්වාති යං කම්මං කත්වා පච්ඡා අනුස්සරණකාලෙ න තප්පති නානුතප්පති,
සොමනස්සජාතොව භොති, තං කම්මං වරන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ උපාසකො ච සා ච ඉත්ථි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. තඤ්ච
පන දාසිං තත්ථෙව භුජ්ස්සං කත්වා ධම්මචාරිනිං කරිංසුති.

ඉස්සාපකතිත්ථිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

නගරං යථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ
ආගන්තුකෙ භික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

තෙ කිර එකස්මිං පච්චන්තෙ වස්සං උපගන්ත්වා පඨමමාසෙ සුඛං විහරිංසු.
මජ්ඣිමමාසෙ වොරා ආගන්ත්වා තෙසං ගොවරගාමං පහරිත්වා කරමරෙ ගහෙන්වා
අගමංසු. තතො පට්ඨාය මනුස්සා වොරානං පට්ඨාහනත්ථාය තං පච්චන්තනගරං
අභිසංඝරොන්තා තෙ භික්ඛු සක්කච්චං උපට්ඨාතුං ඔකාසං න ලභිංසු. තෙ අභාසුකං
වස්සං වසිත්වා චුත්ථවස්සා සත්ථු දස්සනාය සාවත්ථිං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා
එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙහි සද්ධිං කතපටිසත්ථාරො “කිං, භික්ඛවෙ, සුඛං
වසිත්වා” ති පුච්ඡිත්වා, “හන්තෙ, මයං පඨමමාසමෙව සුඛං වසිමිහා, මජ්ඣිමමාසෙ
වොරා ගාමං පහරිංසු, තතො පට්ඨාය මනුස්සා නගරං අභිසංඝරොන්තා සක්කච්චං
උපට්ඨාතුං ඔකාසං න ලභිංසු. තස්මා අභාසුකං වස්සං වසිමිහා” ති චුත්තෙ “අලං,
භික්ඛවෙ, මා වින්තයිත්ථ, ඵාසුච්චාරො නාම නිච්චකාලං දුල්ලභො, භික්ඛුනා නාම
යථා තෙ මනුස්සා නගරං ගොපයිංසු, ඵචං අත්තභාවමෙව ගොපයිතුං වට්ටති” ති
වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

315.

“නගරං යථා පච්චන්තං, ගුත්තං සන්තරබ්භිරං;
ඵචං ගොපෙඨ අත්තානං, බණ්ණො වො මා උපච්චගා;
බණ්ණාතීතා හි සොවන්ති, නිරයම්භි සමප්පිතා” ති.

තත්ථ සන්තරබ්භිරන්ති, භික්ඛවෙ, යථා තෙහි මනුස්සෙහි තං පච්චන්තනගරං
ද්වාරපාකාරාදීනි ථීරානි කරොන්තෙහි සඅත්තරං, අට්ටාලකපරිබාදීනි ථීරානි
කරොන්තෙහි සබ්භිරන්ති සන්තරබ්භිරං සුගුත්තං කතං, ඵචං තුම්භෙපි සතිං
උපට්ඨපෙත්වා අජ්ඣත්තිකානි ඡ ද්වාරානි පිදහිත්වා ද්වාරරක්ඛිකං සතිං
අවිස්සජ්ජෙත්වා යථා ගය්‍යමානානි බ්භිරානි ඡ ආයතනානි අජ්ඣත්තිකානං

උපසාකාය සංවත්තන්ති, තථා අග්ගහණෙන තානිපි ටීරානි කත්වා තෙසං
 අප්පවෙසාය ද්වාරරක්ඛිකං සතිං අප්පභාය විවරන්තා අත්තානං ගොපෙථාති
 අත්ථො. ඛණො වො මා උපච්චගාති යො හි එවං අත්තානං න ගොපෙති, තං
 පුග්ගලං අයං බුද්ධුප්පාදඛණො මජ්ඣිමදෙසෙ උප්පත්තිඛණො සම්මාදිට්ඨියා
 පටිලද්ධඛණො ඡන්තං ආයතනානං අවෙකල්ලඛණොති සබ්බොපි අයං ඛණො
 අතික්කමති, සො ඛණො තුම්හෙ මා අතික්කමතු. ඛණාතීතාති යෙ හි තං ඛණං
 අතීතා, තෙ ච පුග්ගලෙ සො ච ඛණො අතීතො, තෙ නිරයම්හි සමප්පිතා හුත්වා
 තත්ථ නිබ්බත්තිත්වා සොවත්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛු උප්පන්නසංවෙගා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසුති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු සත්තමං.

8. නිගණ්ඨවත්ථු

අලඡ්ඡිතායෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො නිගණ්ඨෙය්
 ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි දිවසෙ භික්ඛු නිගණ්ඨෙය් දිස්වා කථං සමුට්ඨාපෙසුං, ‘‘ආවුසො,
 සබ්බසො අප්පට්ඨිජන්තෙහි අවෙලකෙහි ඉමෙ නිගණ්ඨා වරතරා, යෙ එකං
 පුරිමපස්සම්පි තාව පටිච්ඡාදෙන්ති, සහිරිකා මඤ්ඤෙ එතෙ’’ති. තං සුත්වා නිගණ්ඨා
 ‘‘න මයං එතෙන කාරණෙන පටිච්ඡාදෙම, පංසුරජාදයො පන පුග්ගලා එව,
 ජීවිතින්ද්‍රියපට්ඨිදා එව, තෙ නො භික්ඛාභාජනෙසු මා පතිංසුති ඉමිනා කාරණෙන
 පටිච්ඡාදෙමා’’ති වත්වා තෙහි සද්ධිං වාදපට්ඨාදවසෙන බහුං කථං කථෙසුං. භික්ඛු
 සත්ථාරං උපසඬ්ඤාමිත්වා නිසින්තකාලෙ තං පවත්තිං ආරොවෙසුං. සත්ථා,
 ‘‘භික්ඛවෙ, අලඡ්ඡිතබ්බෙන ලඡ්ඡිත්වා ලඡ්ඡිතබ්බෙන අලඡ්ඡමානා නාම
 දුග්ගතිපරායණාව භොන්ති’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

316.

‘‘අලඡ්ඡිතායෙ ලඡ්ඡන්ති, ලඡ්ඡිතායෙ න ලඡ්ඡරෙ;
 මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

317.

‘‘අභයෙ භයදස්සිනො, භයෙ වාභයදස්සිනො;
 මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං’’න්ති.

තත්ථ අලඡ්ඡිතායෙති අලඡ්ඡිතබ්බෙන. භික්ඛාභාජනඤ්ඤි අලඡ්ඡිතබ්බං නාම,
 තෙ පන තං පටිච්ඡාදෙන්වා විවරන්තා තෙන ලඡ්ඡන්ති නාම. ලඡ්ඡිතායෙති
 අපට්ඨිජන්තෙන හිරිකොපිනඬිගෙන ලඡ්ඡිතබ්බෙන. තෙ පන තං අපට්ඨිජාදෙන්වා
 විවරන්තා ලඡ්ඡිතායෙ න ලඡ්ඡන්ති නාම. තෙන තෙසං අලඡ්ඡිතබ්බෙන ලඡ්ඡිතං
 ලඡ්ඡිතබ්බෙන අලඡ්ඡිතං තුව්ඡගහණභාවෙන ච අඤ්ඤාථාගහණභාවෙන ච

මිච්ඡාදිට්ඨි හොති. තං සමාදිග්ගිත්වා විවරන්තා පන තෙ මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා නිරයාදිහෙදං දුග්ගතිං ගච්ඡන්තිති අත්ථො. අභයෙති භික්ඛාභාජනං නිස්සාය රාගදොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසදුච්චරිතභයානං අනුප්පජ්ජනතො භික්ඛාභාජනං අභයං නාම, භයෙන තං පටිච්ඡාදෙන්තා පන අභයෙ භයදස්සිනො නාම. භිරිකොපිනඬගං පන නිස්සාය රාගාදීනං උප්පජ්ජනතො තං භයං නාම, තස්ස අපටිච්ඡාදෙන්ත භයෙ වාභයදස්සිනො. තස්ස තං අයථාගහණස්ස සමාදින්නන්තා මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා දුග්ගතිං ගච්ඡන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු නිගණ්ඨා සංවිග්ගමානසා පබ්බජිංසු, සම්පන්නානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

නිගණ්ඨවත්ථු අට්ඨමං.

9. තිත්ථියසාවකවත්ථු

අවජ්ජෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො තිත්ථියසාවකෙ ආරබ්භ කට්ඨෙයි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ අඤ්ඤතිත්ථියසාවකා අත්තනො පුත්තෙ සම්මාදිට්ඨිකානං උපාසකානං පුත්තෙහි සද්ධිං සපරිවාරෙ කීළමානෙ දිස්වා ගෙහං ආගතකාලෙ “න වො සමණා සත්ථාපුත්තියා වන්දිතබ්බා, නාපි තෙසං විහාරං පවිසිතබ්බ”න්ති සපථං කාරයිංසු. තෙ එකදිවසං ජෙතවනවිහාරස්ස බහිද්වාරකොට්ඨකසාමන්තෙ කීළන්තා පිපාසිතා අහෙසුං. අට්ඨකං උපාසකදාරකං “ත්ථං එත්ථ ගන්ත්වා පානීයං පිවිත්වා අම්භාකම්පි ආහරාහි”ති පහිණිංසු. සො විහාරං පවිසිත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා පානීයං පිවිත්වා තමත්ථං ආරොචෙයි. අථ නං සත්ථා “ත්ථමෙව පානීයං පිවිත්වා ගන්ත්වා ඉතරෙපි පානීයපිවනත්ථාය ඉධෙව පෙසෙහි”ති ආහ. සො තථා අකාසි. තෙ ආගන්ත්වා පානීයං පිවිංසු. සත්ථා තෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං සප්පායං ධම්මකථං කට්ඨන්වා තෙ අවලසද්ධෙ කත්වා සරණෙසු ව සීලෙසු ව පතිට්ඨාපෙසි. තෙ සකානි ගෙහානි ගන්ත්වා තමත්ථං මාතෘපිතුනං ආරොචෙසුං. අථ තෙසං මාතෘපිතරො “පුත්තකා නො විපන්නදිට්ඨිකා ජාතා”ති දොමනස්සප්පත්තා පරිදෙවිංසු. අථ තෙසං ජෙකා සම්බහුලා පටිවිස්සකා මනුස්සා ආගන්ත්වා දොමනස්සවුපසමනත්ථාය ධම්මං කථයිංසු. තෙ තෙසං කථං සුත්වා “ඉමෙ දාරකෙ සමණස්ස ගොතමස්සෙව නියායාදෙස්සාමා”ති මහන්තෙන ඤාතිගණෙන සද්ධිං විහාරං නයිංසු. සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි -

318.

“අවජ්ජෙ වජ්ජමතිනො, වජ්ජෙ වාවජ්ජදස්සිනො;
මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං.

319.

“වජ්ජඤ්ච වජ්ජතො ඤ්ඤවා, අවජ්ජඤ්ච අවජ්ජතො;
සම්මාදිට්ඨිසමාදානා, සත්තා ගච්ඡන්ති සුග්ගති” න්ති.

තත්ථ අවජ්ජෙති දසවත්ථුකාය සම්මාදිට්ඨියා, තස්සා උපනිස්සයභූතෙ ධම්මෙ
ව. වජ්ජමතිනොති වජ්ජං ඉදන්ති උප්පන්නමතිනො. දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා පන
තස්සා උපනිස්සයභූතෙ ධම්මෙ ව අවජ්ජදස්සිනො, එතිස්සා අවජ්ජං වජ්ජතො
වජ්ජඤ්ච අවජ්ජතො ඤ්ඤවා ගහණසංඛිඛාතාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමාදින්නන්තා
මිච්ඡාදිට්ඨිසමාදානා සත්තා දුග්ගතිං ගච්ඡන්තිති අත්ථො. දුතියගාමාය
චුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය අපරාපරං ධම්මං
සුඤ්ඤා සොනාපන්නිඵලෙ පතිට්ඨන්ති.

තිත්ථියසාවකවත්ථු නවමං.

නිරයවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වාවිසතිමො වග්ගො.

23. නාගවග්ගො

1. අත්තදන්තවත්ථු

අභං නාගො වාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කොසම්බියං විහරන්තො අත්තානං
ආරබ්භ කට්ඨෙසි. වත්ථු අප්පමාදවග්ගස්ස ආදිගාමාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව.
චුත්තඤ්ඤෙතං තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1. සාමාවතිවත්ථු) –

මාගණ්ඩියා තාසං කිඤ්චි කාතුං අසක්කුණිත්වා “සමණස්ස ගොතමස්සෙව
කත්තබ්බං කරිස්සාමි” ති නාගරානං උඤ්ජං දත්වා “සමණං ගොතමං
අන්තොනගරං පවිසිත්වා චරන්තං දාසකම්මකරපොරිසෙහි සද්ධිං අක්කොසෙත්වා
පරිභාසෙත්වා පලාපෙමා” ති ආණාපෙසි. මිච්ඡාදිට්ඨිකා තීසු රතනෙසු අප්පසන්නා
අන්තොනගරං පට්ටියං සත්ථාරං අනුබන්ධිත්වා “වොරොසි බාලොසි මුල්ලොසි
ථෙතොසි ඔට්ඨොසි ගොණොසි ගද්දොසි තෙරයිකොසි තිරච්ඡානගතොසි, නත්ථි
තුය්හං සුගති, දුග්ගතියෙව තුය්හං පාටිකඛ්ඛා” ති දසහි අක්කොසවත්ථුහි
අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති. තං සුත්වා ආයස්මා ආනන්දො සත්ථාරං එතදවොච –
“හන්තෙ, ඉමෙ නාගරා අමිහෙ අක්කොසන්ති පරිභාසන්ති, ඉතො අඤ්ඤත්ථ
ගච්ඡාමා” ති. “කුහිං, ආනන්දා” ති? “අඤ්ඤං නගරං, හන්තෙ” ති. “තත්ථ
මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු පරිභාසන්තෙසු පුන කත්ථ ගමිස්සාමානන්දා” ති.
“තතොපි අඤ්ඤං නගරං, හන්තෙ” ති. “තත්ථ මනුස්සෙසු අක්කොසන්තෙසු
පරිභාසන්තෙසු කුහිං ගමිස්සාමානන්දා” ති. “තතොපි අඤ්ඤං නගරං, හන්තෙ” ති.
“ආනන්ද, න එවං කාතුං වට්ටති, යත්ථ අධිකරණං උප්පන්නං, තත්ථෙව තස්මිං

වූපසන්තෙ අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං වට්ටති, කෙ පන තෙ, ආනන්ද, අක්කොසන්ති’’ති.
 “හන්තෙ, දාසකම්මකරෙ උපාදාය සබ්බෙ අක්කොසන්ති’’ති. “අහං, ආනන්ද,
 සඬගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිසදිසො. සඬගාමං ඔතිණ්ණහත්ථිනො හි චතුහි දිසාහි
 ආගතෙ සරෙ සහිතුං භාරො, තථෙව බහුහි දුස්සිලොහි කථිතකථානං සහනං නාම
 මය්හං භාරො’’ති චත්ථා අත්තානං ආරබ්හ ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි –

320.

“අහං නාගොව සඬගාමෙ, වාපතො පතිතං සරං;
 අතිවාක්‍යං තිතික්ඛිස්සං, දුස්සිලො හි බහුජ්ජනො.

321.

“දන්තං නයන්ති සමිතිං, දන්තං රාජාහිරුහති;
 දන්තො සෙට්ඨො මනුස්සෙසු, යොතිවාක්‍යං තිතික්ඛති.

322.

“වරමස්සතරා දන්තා, ආජානීයා ව සින්ධවා;
 කුඤ්ජරා ව මහානාගා, අත්තදන්තො තතො වර’’න්ති.

තත්ථ නාගොවාති හත්ථි විය. වාපතො පතිතන්ති ධනුතො මුත්තං.
 අතිවාක්‍යන්ති අට්ඨඅනරියවොහාරවසෙන පචත්තං විතික්කමචචනං.
 තිතික්ඛිස්සන්ති යථා සඬගාමාවචරො සුදන්තො මහානාගො බමො සත්තිපහාරාදීනි
 වාපතො මුච්චිත්ථා අත්තති පතිතෙ සරෙ අවිහඤ්ඤමානො තිතික්ඛති, එවමෙව
 එවරූපං අතිවාක්‍යං තිතික්ඛිස්සං, සහිස්සාමිති අත්ථො. දුස්සිලො හීති අයඤ්ඤි
 ලොකියමහාජනො බහුදුස්සිලො අත්තතො අත්තතො රූචිවසෙන වාවං.
 නිච්ජාරෙත්ථා සට්ඨෙත්තො වරති, තත්ථ අධිවාසනං අජ්ඣුපෙක්ඛනමෙව මම
 භාරො. සමිතින්ති උය්‍යානකීළමණ්ඩලාදීසු මහාජනමජ්ඣං ගච්ඡන්තා දන්තමෙව
 ගොණුජාතිං වා අස්සජාතිං වා යානෙ යොජෙත්ථා නයන්ති. රාජාති තථාරූපෙහෙව
 වාහනෙහි ගච්ඡන්තො රාජාපි දන්තමෙව අහිරුහති. මනුස්සෙසුති මනුස්සෙසුපි චතුහි
 අරියමග්ගෙහි දන්තො නිබ්බිසෙවනොව සෙට්ඨො. යොතිවාක්‍යන්ති යො එවරූපං
 අතික්කමචචනං පුනස්පුනං වුච්චමානමපි තිතික්ඛති න පටිජ්චරති න විහඤ්ඤති,
 එවරූපො දන්තො සෙට්ඨොති අත්ථො.

අස්සතරාති වළවාය ගදුහෙන ජාතා. ආජානීයාති යං අස්සදමසාරථි කාරණං
 කාරෙති, තස්ස බිජ්ජං ජානනසමත්ථා. සින්ධවාති සින්ධවරට්ඨෙ ජාතා අස්සා.
 මහානාගාති කුඤ්ජරසඬබාතා මහාහත්ථිනො. අත්තදන්තොති එතෙ අස්සතරා ව
 සින්ධවා ව කුඤ්ජරා ව දන්තාව වරං, න අදන්තා. යො පන චතුහි අරියමග්ගෙහි
 අත්තතො දන්තත්‍ය අත්තදන්තො නිබ්බිසෙවනො, අයං තතොපි වරං, සබ්බෙහිපි
 එතෙහි උත්තරිතරොති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා වීථිසිඬිසාටකාදීසු යත්වා අක්කොසන්තො පරිභාසන්තො සබ්බොපි සො මහාජනො සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිති.

අත්තදන්තවත්ථු පයමං.

2. හත්ථාවරියපුබ්බකභික්ඛුවත්ථු

න හි එතෙහීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකං හත්ථාවරියපුබ්බකං භික්ඛුං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර එකදිවසං අවිරවතීනදීතිරෙ හත්ථීදමකං “එකං හත්ථීං දමෙස්සාමී”ති අත්තනා ඉච්ඡිතං කාරණං සික්ඛාපෙතුං අසක්කොන්තං දිස්වා සමීපෙ යීතෙ භික්ඛු ආමන්තෙත්වා ආහ – “ආවුසො, සචෙ අයං හත්ථාවරියො ඉමං හත්ථීං අසුකට්ඨානෙ නාම විජ්ඣෙය්‍යා, බිජ්ජමෙව ඉමං කාරණං සික්ඛාපෙය්‍යා”ති. සො තස්ස කථං සුත්වා තථා කත්වා තං හත්ථීං සුදන්තං දමෙසි. තෙ භික්ඛු තං පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා තං භික්ඛුං පක්කොසාපෙත්වා “සචිවං කිර තයා එවං චුත්ත”න්ති පුච්ඡිත්වා “සචිවං, හන්තෙ”ති චුත්තෙ විගර්හිත්වා “කිං තෙ, මොසපුරිස, හත්ථීයානෙන වා අඤ්ඤෙන වා දන්තෙන. න හි එතෙහි යානෙහි අගතපුබ්බං යානං ගන්තුං සමත්ථා නාම අත්ථී, අත්තනා පන සුදන්තෙන සක්කා අගතපුබ්බං යානං ගන්තුං, තස්මා අත්තනානමෙව දමෙහි, කිං තෙ එතෙසං දමනෙනා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

323.

“න හි එතෙහි යානෙහි, ගච්ඡෙය්‍ය අගතං දිසං;
යථාත්තනා සුදන්තෙන, දන්තො දන්තෙන ගච්ඡති”ති.

තස්සත්ථො – යානි තානි හත්ථීයානාදීනි යානානි, න හි එතෙහි යානෙහි කොචි පුග්ගලො සුපිනන්තෙනපි අගතපුබ්බත්තා “අගත”න්ති සඬ්ඛාතං නිබ්බානදිසං තථා ගච්ඡෙය්‍යා, යථා පුබ්බභාගෙ ඉන්ද්‍රියදමෙන අපරභාගෙ අරියමග්ගභාවනාය සුදන්තෙන දන්තො නිබ්බිසෙවනො සප්පඤ්ඤො පුග්ගලො තං අගතපුබ්බං දිසං ගච්ඡති, දන්තභූමිං පාපුණාති. තස්මා අත්තදමනමෙව තතො වරන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

හත්ථාවරියපුබ්බකභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණපුත්තවත්ථු

ධනපාලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා සාවත්ථීයං විහරන්තො අඤ්ඤතරස්ස පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තෙ ආරබ්භ කපෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො බ්‍රාහ්මණො අට්ඨසතසහස්සවිභවො වයජ්ජත්තානං
 චතුත්තං පුත්තානං ආවාහං කත්වා චත්තාරි සතසහස්සානි අදාසි. අථස්ස බ්‍රාහ්මණියා
 කාලකතාය පුත්තා සම්මන්තයිංසු – “සවෙ අයං අඤ්ඤං බ්‍රාහ්මණිං ආනෙස්සති,
 තස්සා කුච්ඡියං නිබ්බත්තානං වසෙන කුලසන්නකං හිජ්ජිස්සති, හන්ද නං මයං
 සඬගණ්හිස්සාමා” ති තෙ තං පණිතෙහි සාසව්ජාදනාදිහි උපට්ඨහන්තා
 හත්ථපාදසම්බාහනාදිනි කරොන්තා උපට්ඨහිත්වා එකදිවසමස්ස දිවා නිද්දායිත්වා
 වුට්ඨිතස්ස හත්ථපාදෙ සම්බාහන්තා පාටියෙක්කං සරාවාසෙ ආදීනවං චත්වා “මයං
 තුම්හෙ ඉමිනා නිභාරෙන යාවජීවං උපට්ඨහිස්සාම, සෙසධනම්පි නො දෙථා” ති
 යාචිංසු. බ්‍රාහ්මණො පුත එකෙකස්ස සතසහස්සං දත්වා අත්තනො
 නිවත්ථපාරුපනමත්තං යපෙත්වා සබ්බං උපහොගපරිහොගං චත්තාරො
 කොට්ඨාසෙ කත්වා නියායාදෙසි. තං ජෙට්ඨපුත්තො කතිපාහං උපට්ඨහි. අථ නං
 එකදිවසං න්හත්වා ආගච්ඡන්තං ද්වාරකොට්ඨකෙ යත්වා සුණ්හා එවමාහ – “කිං
 තයා ජෙට්ඨපුත්තස්ස සතං වා සහස්සං වා අතිරෙකං දින්නං අත්ථී, නනු සබ්බෙසං
 ද්වෙ ද්වෙ සතසහස්සානි දින්නානි, කිං සෙසපුත්තානං සරස්ස මග්ගං න ජානාසි” ති.
 සොපි “තස්ස වසලී” ති කුජ්ඣිත්වා අඤ්ඤස්ස සරං අගමාසි. තතොපි
 කතිපාහච්චයෙන ඉමිනාව උපායෙන පලාපිතො අඤ්ඤස්සානි එවං එකසරම්පි
 පවෙසනං අලභමානො පණ්ඩරඬගපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා භික්ඛාය වරන්තො
 කාලානම්ච්චයෙන ජරාජිණ්ණො දුබ්බොජනදුක්ඛසෙය්‍යාහි මිලාතසරීරො භික්ඛාය
 වරන්තො ආගම්ම පීඨිකාය නිපන්තො නිද්දං ඔක්කමිත්වා උට්ඨාය නිසින්තො
 අත්තානං ඔලොකෙත්වා පුත්තෙසු අත්තනො පතිට්ඨං අපස්සන්තො වින්තෙසි –
 “සමණො කිර ගොතමො අබ්බාකුට්ඨො උත්තානමුඛො සුඛසම්භාසො
 පටිසන්ථාරකුසලො, සක්කා සමණං ගොතමං උපසඬකමිත්වා පටිසන්ථාරං
 ලහිතු” ත්ති. සො නිවාසනපාරුපනං සණ්ඨාපෙත්වා භික්ඛොජනං ගහෙත්වා
 දණ්ඩමාදාය හගවතො සන්නිකං අගමාසි. වුත්තම්පි වෙතං (සං. නි. 1.200) –

අථ ඛො අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණමහාසාලො ලුඛො ලුඛපාවුරණො යෙන හගවා
 තෙනුපසඬකම්, උපසඬකමිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා එකමන්තං නිසින්තෙන
 තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා එතදවොච – “කින්නු ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ලුඛො
 ලුඛපාවුරණො” ති. ඉධ මෙ, හො ගොතම, චත්තාරො පුත්තා, තෙ මං දාරෙහි
 සංපුච්ඡ සරා නික්ඛාමෙන්නීති. තෙන හි ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ඉමා ගාථායො
 පරියාපුණ්ත්වා සභායං මහාජනකායෙ සන්නිපතිතෙ පුත්තෙසු ව සන්නිසින්තෙසු
 භාසස්සු –

“යෙහි ජාතෙහි නන්දිස්සං, යෙසඤ්ච හවම්ච්ඡිසං;
 තෙ මං දාරෙහි සංපුච්ඡ, සාව වාරෙන්ති සුකරං.

“අසන්නා කිර මං ජම්මා, තාත තාතාති භාසරෙ;
 රක්ඛසා පුත්තරුපෙන, තෙ ජහන්ති වයොගතං.

“අස්සොච ජිණ්ණො නිබ්බොගො, බාදනා අපනීයති;

බාලකානං පිතා ථෙරො, පරාගාරෙසු භික්ඛති.

“දණ්ඩොව කිර මෙ සෙයොයා, යඤ්ථෙ පුත්තා අනස්සවා;
චණ්ඩම්පි ගොණං වාරෙති, අථො චණ්ඩම්පි කුක්කුරං.

“අන්ධකාරෙ පුරෙ හොති, ගම්භීරෙ ගාධමෙධති;
දණ්ඩස්ස ආනුභාවෙන, බලිත්වා පතිතිට්ඨති”ති. (සං. නි. 1.200);

සො භගවතො සන්තිකෙ තා ගාථායො උග්ගණ්හිත්වා තථාරූපෙ බ්‍රාහ්මණානං සමාගමදිවසෙ සබ්බාලඤ්ඤාපටිමණ්ඩිතෙසු පුත්තෙසු තං සහං ඔගාහිත්වා බ්‍රාහ්මණානං මජ්ඣෙ මහාරහෙසු ආසනෙසු නිසින්තෙසු “අයං මෙ කාලො”ති සභාය මජ්ඣෙ පවිසිත්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා “අහං, හො, තුම්භාකං ගාථායො භාසිතුකාමො, සුණ්සස්සවා”ති වත්වා “භාසස්සු, බ්‍රාහ්මණ, සුණොමා”ති වුත්තෙ ධීතකොව අභාසි. තෙන ච සමයෙන මනුස්සානං වත්තං හොති “යො මාතාපිතුනං සන්තකං බාදන්තො මාතාපිතරො න පොසෙති, සො මාරෙතබ්බො”ති. තස්මා තෙ බ්‍රාහ්මණපුත්තා පිතු පාදෙසු පතිත්වා “ජීවිතං නො, තාත, දෙථා”ති යාචිංසු. සො පිතු හදයමුදුත්තාය “මා මෙ, හො, පුත්තකෙ විනාසයිත්ථ, පොසෙස්සන්ති ම”න්ති ආහ. අථස්ස පුත්තෙ මනුස්සා ආහංසු – “සථෙ, හො, අජ්ජ පට්ඨාය පිතරං න සම්මා පටිපග්ගිස්සථ, සාතෙස්සාම ථො”ති. තෙ භීතා පිතරං පියෙ නිසීදාපෙත්වා සයං උක්ඛිපිත්වා ගෙහං නෙත්වා සරීරං තෙලෙන අබ්භඤ්ජිත්වා උබ්බට්ටෙත්වා ගන්ධවුණ්ණාදීහි න්භාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණියො පක්කොසාපෙත්වා “අජ්ජ පට්ඨාය අම්භාකං පිතරං සම්මා පටිපග්ගථ, සථෙ තුම්භෙ පමාදං ආපජ්ජිස්සථ, නිග්ගණ්හිස්සාම ථො”ති වත්වා පණිතභොජනං භොජෙසු.

බ්‍රාහ්මණො සුභොජනඤ්ථෙ සුබසෙයාඤ්ථෙ ආගම්ම කතිපාහව්වයෙන සඤ්ජාතබලො පිණින්ද්‍රියො අත්තභාවං ඔලොකෙත්වා “අයං මෙ සම්පත්ති සමණං ගොතමං නිස්සාය ලද්ධා”ති පණ්ණාකාරත්ථාය එකං දුස්සයුගං ආදාය භගවතො සන්තිකං ගන්ත්වා කතපටිසන්ථාරො එකමන්තං නිසින්තො තං දුස්සයුගං භගවතො පාදමුලෙ යපෙත්වා “මයං, හො ගොතම, බ්‍රාහ්මණා නාම ආචරියස්ස ආචරියධනං පරියෙසාම, පටිග්ගණ්හාතු මෙ භවං ගොතමො ආචරියො ආචරියධන”න්ති ආහ. භගවා තස්ස අනුකම්පාය තං පටිග්ගහෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාවසානෙ බ්‍රාහ්මණො සරණෙසු පතිට්ඨාය එවමාහ – “හො ගොතම, මය්හං පුත්තෙහි වත්තාරි ධුවහත්තානි දින්තානි, තතො අහං ද්වෙ තුම්භාකං දම්මී”ති. අථ නං සත්ථා “කලායාණං, බ්‍රාහ්මණ, මයං පන රුච්චනට්ඨානමෙව ගම්ස්සාමා”ති වත්වා උයොපෙසි. බ්‍රාහ්මණො සරං ගන්ත්වා පුත්තෙ ආහ – “තාතා, සමණො ගොතමො මය්හං සභායො, තස්ස මෙ ද්වෙ ධුවහත්තානි දින්තානි, තුම්භෙ තස්මිං සම්පත්තෙ මා පමජ්ජිත්ථා”ති. තෙ “සාධු”ති සම්පට්ඨිංසු.

සත්ථා පුනදිවසෙ පිණ්ඩාය වරන්තො ජෙට්ඨපුත්තස්ස සරද්ධාරං අගමාසි. සො සත්ථාරං දිස්වා පත්තමාදාය සරං පථෙසෙත්වා මහාරහෙ පල්ලඤ්ඤා නිසීදාපෙත්වා

පණිතභොජනමදාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ ඉතරස්ස ඉතරස්සාති පටිපාටියා සබ්බෙසං
 සරානි අගමාසි. සබ්බෙ තෙ තට්ඨ සක්කාරං අකංසු. එකදිවසං ජෙට්ඨපුත්තො
 මඬගලෙ පච්චුපට්ඨිතෙ පිතරං ආහ – ‘‘තාත, කස්ස මඬගලං දෙමා’’ති? ‘‘නාහං
 අඤ්ඤෙ ජානාමි, සමණො ගොතමො මය්හං සභායො’’ති. ‘‘තෙන හි තං ස්වාතනාය
 පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං නිමන්තෙමා’’ති. බ්‍රාහ්මණො තථා අකාසි. සත්ථා
 පුනදිවසෙ සපරිවාරො තස්ස ගෙහං අගමාසි. සො හරිතුපලිත්තෙ
 සබ්බාලඬකාරපටිමණ්ඩිතෙ ගෙහෙ බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං නිසීදාපෙත්වා
 අජ්ජොදකමධුපායසෙන වෙච්ච පණිතෙන බාදනීයෙන ච පරිච්ඡි.
 අන්තරාහත්තස්මිංයෙච බ්‍රාහ්මණස්ස චත්තාරො පුත්තා සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වා
 ආහංසු – ‘‘හො ගොතම, මයං අමිහාකං පිතරං පටිජග්ගාම න පමජ්ජාම,
 පස්සට්ඨස්ස අත්තභාව’’න්ති.

සත්ථා ‘‘කල්‍යාණං වො කතං, මාතෘපිතුපොසනං නාම පොරාණකපණ්ඩිතානං
 ආචිණ්ණමෙවා’’ති චත්ථා ‘‘තස්ස නාගස්ස විජ්ජවාසෙන, විරුල්භා සල්ලකී ච
 කුට්ඨා වා’’ති ඉමං එකාදසනිපාතෙ මාතුපොසකනාගරාජජාතකං (චරියා. 2.1
 ආදයො; ජා. 1.11.1 ආදයො) විත්ථාරෙන කට්ඨත්ථා ඉමං ගාථං අභාසි –

324.

‘‘ධනපාලො නාම කුඤ්ජරො,
 කටුකභෙදනො දුන්නිවාරයො;
 බද්ධො කබලං න භුඤ්ජති,
 සුමරති නාගචනස්ස කුඤ්ජරො’’ති.

තත්ථ ධනපාලො නාමාති තදා කාසිකරඤ්ඤා හත්ථාවරියං පෙසෙත්වා
 රමණීයෙ නාගචනෙ ගාභාපිතස්ස හත්ථිනො එතං නාමං. කටුකභෙදනොති
 තිබ්බිණ්ණමදො. හත්ථිනඤ්ඤි මදකාලෙ කණ්ණචුළිකා පහිජ්ජන්ති, පකතියාපි
 හත්ථිනො තස්මිං කාලෙ අඬකුසෙ වා කුන්තතොමරෙ වා න ගණන්ති, චණ්ඩා
 හවන්ති. සො පන අතිචණ්ඩොයෙව. තෙන චුත්තං – කටුකභෙදනො
 දුන්නිවාරයොති. බද්ධො කබලං න භුඤ්ජතීති සො බද්ධො හත්ථිසාලං පන නෙත්ථා
 විචිත්‍රසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා කතගත්ථපරිහණ්ඩාය උපරි බද්ධවිචිත්‍රවිතානාය
 භූමියා යපිතො රඤ්ඤා රාජාරහෙන නානග්ගරසෙන භොජනෙන උපට්ඨාපිතොපි
 කිඤ්චි භුඤ්ජිතුං න ඉච්ඡී, තමත්ථං සන්ධාය ‘‘බද්ධො කබලං න භුඤ්ජතී’’ති චුත්තං.
 සුමරති නාගචනස්සාති සො රමණීයං මෙ වසනට්ඨානන්ති නාගචනං සරති. ‘‘මාතෘ
 පන මෙ අරඤ්ඤෙ පුත්තවියොගෙන දුක්ඛජ්ජත්තා අභොසි,
 මාතෘපිතුඋපට්ඨානධම්මො න මෙ පූරති, කිං මෙ ඉමිනා භොජනෙනා’’ති ධම්මිකං
 මාතෘපිතුඋපට්ඨානධම්මමෙව සරි. තං පන යස්මා තස්මිං නාගචනෙයෙව යිතො
 සක්කා පුරෙතුං, තෙන චුත්තං – සුමරති නාගචනස්ස කුඤ්ජරොති. සත්ථරි ඉමං
 අත්තනො පුබ්බවරියං ආනෙත්ථා කට්ඨන්තෙ කට්ඨන්තෙයෙව සබ්බෙපි තෙ
 අස්සුධාරා පචන්තෙත්ථා මුදුහදයා ඔහිතසොනා හවිංසු. අථ නෙසං හගවා සජ්ජායං
 විදිත්වා සච්චානි පකාසෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි.

දෙසනාවසානෙ සද්ධිං පුත්තෙහි වෙව සුණ්සාහි ව බ්‍රාහ්මණො
සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහීති.

පරිච්ඡේදබ්‍රාහ්මණපුත්තවත්ථු තතියං.

4. පසෙනදිකොසලවත්ථු

මිද්ධි යදා හොතිති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො රාජානං
පසෙනදිකොසලං ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ රාජා තණ්ඩුලදොණුස්ස ඔදනං තදුපියෙන සුපබ්‍යඤ්ජනෙන
භුඤ්ජති. සො එකදිවසං භුත්තපාතරාසො හත්තසම්මදං අවිනොදෙන්වාච සත්ථු
සන්තිකං ගන්ත්වා කිලන්තරූපො ඉතො විතො ව සම්පරිවත්තති, නිද්දාය
අභිභුයාමානොපි උජුකං නිපජ්ජිතුං අසක්කොන්තො එකමන්තං නිසීදි. අථ නං
සත්ථා ආහ – “කිං, මහාරාජ, අවිස්සමිත්වාච ආගතොසි” ති? “ආම, හත්තෙ,
භුත්තකාලතො පට්ඨාය මෙ මහාදුක්ඛං හොති” ති. අථ නං සත්ථා, “මහාරාජ,
අතිබහුභොජනං එවං දුක්ඛං හොති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

325.

“මිද්ධි යදා හොති මහග්ගසො ව,
නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායි;
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො,
පුනජ්ජුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො” ති.

තත්ථ මිද්ධිති ටීනමිද්ධාහිභූතො. මහග්ගසො වාති මහාභොජනො
ආහරහත්ථකඅලංසාටකතත්‍රවට්ටකකාකමාසකභුත්තවමිතකානං අඤ්ඤතරො විය.
නිවාපපුට්ඨොති කුණ්ඩකාදිනා සුකරහත්තෙන පුට්ඨො. සරසුකරො හි දහරකාලතො
පට්ඨාය පොසියමානො ථුලසරීරකාලෙ ගෙහා බහි නික්ඛමිතුං අලහන්තො
හෙට්ඨාමඤ්චාදීසු සම්පරිවත්තිත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො සයතෙව. ඉදං
චුත්තං හොති – යදා පුරිසො මිද්ධි ව හොති මහග්ගසො ව, නිවාපපුට්ඨො
මහාවරාහො විය ව අඤ්ඤෙන ඉරියාපටෙන යාපෙතුං අසක්කොන්තො
නිද්දායනසිලො සම්පරිවත්තසායි, තදා සො “අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා” ති තිණි
ලක්ඛණාති මනසිකාතුං න සක්කොති. තෙසං අමනසිකාරා මන්දපඤ්ඤො
පුනජ්ජුනං ගබ්භමුපෙති, ගබ්භවාසතො න පරිමුච්චති. දෙසනාවසානෙ සත්ථා
රඤ්ඤො උපකාරවසෙන –

“මනුජස්ස සදා සතිමතො, මත්තං ජානතො ලද්ධභොජනෙ;
තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා, සණ්ඨකං ජීරති ආයු පාලය” ති. (සං. නි.
1.124);

ඉමං ගාථං වත්වා උත්තරමාණවං උග්ගණ්භාපෙත්වා “ඉමං ගාථං රඤ්ඤා භොජනවෙලාය පවෙදෙය්‍යාසී, ඉමිනා උපායෙන භොජනං පරිභාපෙය්‍යාසී” ති උපායං ආචික්ඛි, සො තථා අකාසී. රාජා අපරෙන සමයෙන නාළිකොදනපරමතාය සණ්ඨිතො සුසල්ලහුකසරිරො සුඛස්පත්තො සත්ථරි උස්පන්නවිස්සාසො සත්තාහං අසදිසදානං පවත්තෙසී. දානානුමොදනාය මහාජනො මහත්තං විසෙසං පාපුණ්ති.

පසෙනදිකොසලවත්ථු වතුත්ථං.

5. සානුසාමණෙරවත්ථු

ඉදං පුරෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සානුං නාම සාමණෙරං ආරබ්භ කටෙසී.

සො කිර එකිස්සා උපාසිකාය එකපුත්තකො අභොසී. අථ නං සා දහරකාලෙයෙව පබ්බාපෙසී. සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සීලවා අභොසී වත්තසම්පන්නො, ආචරියුපජ්ඣායආගන්තුකානං වත්තං කතමෙව භොති. මාසස්ස අට්ඨමෙ දිවසෙ පාතොව උට්ඨාය උදකමාළකෙ උදකං උපට්ඨාපෙත්වා ධම්මස්සවනග්ගං සම්මජ්ජිත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා දීපං ජාලෙත්වා මධුරස්සරෙන ධම්මස්සවනං සොසෙති. භික්ඛු තස්ස ථාමං ඤත්වා “සරහඤ්ඤං භණ්ණ සාමණෙරා” ති අජ්ඣෙසන්ති. සො “මය්භං හදයවාතො රුජති, කායො වා බාධති” ති කිඤ්චි පව්වාහාරං අකත්වා ධම්මාසනං අභිරුහිත්වා ආකාසගඬ්ඨං ඔනාරෙන්නො විය සරහඤ්ඤං වත්වා ඔතරන්තො “මය්භං මාතාපිතූනං ඉමස්මිං සරහඤ්ඤෙ පත්තිං දම්මී” ති වදති. තස්ස මනුස්සා මාතාපිතරො පත්තියා දින්නභාවං න ජානන්ති. අනන්තරත්තභාවෙ පනස්ස මාතා යක්ඛිනී හුත්වා නිබ්බත්තා, සා දෙවතාහි සද්ධිං ආගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා “සාමණෙරෙන දින්නපත්තිං අනුමොදාමි, තාතා” ති වදති. “සීලසම්පන්නො ච නාම භික්ඛු සදෙවකස්ස ලොකස්ස පියො භොති” ති තස්මිං සාමණෙරෙ දෙවතා සලජ්ජා සගාරවා මහාබ්‍රහ්මානං විය අග්ගික්ඛන්ධං විය ච නං මඤ්ඤන්ති. සාමණෙරෙ ගාරවෙන තඤ්ච යක්ඛිනිං ගරුකං කත්වා පස්සන්ති. තා ධම්මස්සවනයක්ඛසමාගමාදීසු “සානුමාතා සානුමාතා” ති යක්ඛිනියා අග්ගාසනං අග්ගොදකං අග්ගපිණ්ඩං දෙන්නි. මහෙසක්ඛාපි යක්ඛා තං දිස්වා මග්ගා ඔක්කමන්ති, ආසනා වුට්ඨහන්ති.

අථ බො සාමණෙරො වුඩ්ඪිමන්වාය පරිපක්කිත්ථියො අනභිරතියා පිළිතො අනභිරතිං විනොදෙතුං අසක්කොන්තො පරුළ්භකෙසනබො කිලිට්ඨනිවාසනපාරුපනො කස්සචි අනාරොවෙත්වා පත්තචීවරමාදාය එකකොව මාතුසරං අගමාසී. උපාසිකා පුත්තං දිස්වා වන්දිත්වා ආහ – “කිං, තාත, ත්වං පුබ්බෙ ආචරියුපජ්ඣායෙහි වා දහරසාමණෙරෙහි වා සද්ධිං ඉධාගච්ඡසී, කස්මා එකකොව අජ්ජ ආගතොසී” ති? සො උක්කණ්ඨිතභාවං ආරොවෙසී. සා උපාසිකා නානස්පකාරෙන සරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පුත්තං ඔවදමානාපි සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්ති “අජ්ජෙව නාම අත්තනො ධම්මතායපි සල්ලක්ඛෙය්‍යා” ති

අනුයෝග්‍යාපේක්‍ෂාවා “තිට්ඨ, තාත, යාව තෙ යාගුහත්තං සම්පාදෙමි, යාගුං පිටිත්වා කතහත්තකිච්චස්ස තෙ මනාපානි වත්ථානි නිහරිත්වා දස්සාමි” ති වත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි සාමණෙරො. උපාසිකා මුහුත්තෙනෙව යාගුබ්ඡ්ජකං සම්පාදෙත්වා අදාසි. අථ “හත්තං සම්පාදෙස්සාමි” ති අවිදුරෙ නිසින්නා තණ්ඩුලෙ ධොවති. තස්මිං සමයෙ සා යක්ඛිනී “කහං නු ඛො සාමණෙරො, කච්චි භික්ඛාහාරං ලහති, නො” ති ආවජ්ජමානා තස්ස විබ්භමිතුකාමතාය නිසින්නභාවං ඤත්වා “සාමණෙරො මෙ මහෙසක්ඛානං දෙවතානං අත්තරෙ ලජ්ජං උජ්ජාදෙය්‍යා, ගච්ඡාමිස්ස විබ්භමනෙ අත්තරායං කරිස්සාමි” ති ආගන්ත්වා තස්ස සරිරෙ අධිමුච්චිත්වා ගීවං පරිවත්තෙත්වා බෙළෙන පග්ගරන්තෙන භූමියං නිපති. උපාසිකා පුත්තස්ස තං විජ්ජකාරං දිස්වා වෙගෙන ගන්ත්වා පුත්තං ආලිඬිගෙත්වා උරුසු නිපජ්ජාපෙසි. සකලගාමවාසීනො ආගන්ත්වා බලිකම්මාදීනි කරිංසු. උපාසිකා පන පරිදෙවමානා ඉමා ගාථා අභාසි –

“වාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ව පක්ඛස්ස අට්ඨමි;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඨගසුසමාගතං.

“උපොසථං උපවසන්ති, බ්‍රහ්මවරියං වරන්ති යෙ;
න තෙහි යක්ඛා කිළන්ති, ඉති මෙ අරහතං සුතං;
සා දානි අජ්ජ පස්සාමි, යක්ඛා කිළන්ති සානුනා” ති. (සං. නි. 1.239);

උපාසිකාය වචනං සුත්වා –

“වාතුද්දසිං පඤ්චදසිං, යා ව පක්ඛස්ස අට්ඨමි;
පාටිහාරියපක්ඛඤ්ච, අට්ඨඨගසුසමාගතං.

“උපොසථං උපවසන්ති, බ්‍රහ්මවරියං වරන්ති යෙ;
න තෙහි යක්ඛා කිළන්ති, සාහු තෙ අරහතං සුත” ති. (සං. නි. 1.239) –

වත්වා ආහ –

“සානුං පබුද්ධං වජ්ජාසි, යක්ඛානං වචනං ඉදං;
මාකාසි පාපකං කම්මං, ආචි වා යදි වා රහො.

“සවෙ ව පාපකං කම්මං, කරිස්සසි කරොසි වා;
න තෙ දුක්ඛා පමුත්‍යන්තී, උජ්ජව්වාපි පලායතො” ති. (සං. නි. 1.239);

එවං පාපකං කම්මං කත්වා සකුණස්ස විය උජ්ජනිත්වා පලායතොපි තෙ මොක්ඛො නත්තීති වත්වා සා යක්ඛිනී සාමණෙරං මුඤ්චි. සො අක්ඛිනී උම්මිලෙත්වා මාතරං කෙසෙ විකිරිය අස්සසන්තිං පස්සසන්තිං රොදමානං සකලගාමවාසීනො ව සන්නිපතිනෙ දිස්වා අත්තතො යක්ඛෙන ගහිතභාවං අජානන්තො “අහං පුබ්බෙ පීඨෙ නිසින්නො, මාතා මෙ අවිදුරෙ නිසීදිත්වා

තණ්ඩුලෙ ධොවි, ඉදානි පනම්හි භූමියං නිපන්තො, කිං නු බො එත''න්ති
නිපන්තකොව මාතරං ආහ -

“මතං වා අම්ම රොදන්ති, යො වා ජීවං න දිස්සති;
ජීවන්තං අම්ම පස්සන්ති, කස්මා මං අම්ම රොදසි''ති. (ථෙරගා. 44; සං. නි.
1.239);

අථස්ස මාතා චත්ථුකාමකිලෙසකාමෙ පභාය පබ්බජිතස්ස පුත විබ්භමනත්ථං
ආගමනෙ ආදීනවං දස්සෙන්ති ආහ -

“මතං වා පුත්ත රොදන්ති, යො වා ජීවං න දිස්සති;
යො ච කාමෙ චජිත්වාන, පුනරාගච්ඡතෙ ඉධ;
තං වාපි පුත්ත රොදන්ති, පුත ජීවං මනො හි සො''ති. (සං. නි. 1.239);

එවඤ්ච පන චත්වා සරාවාසං කුක්කුළසදිසඤ්චෙව නරකසදිසඤ්ච කත්වා
සරාවාසෙ ආදීනවං දස්සෙන්ති පුත ආහ -

“කුක්කුළා උබ්භතො තාත, කුක්කුළං පතිතුම්ච්ඡසි;
නරකා උබ්භතො තාත, නරකං පතිතුම්ච්ඡසි''ති. (සං. නි. 1.239);

අථ නං, “පුත්ත, හද්දං තව භොතු, මයා පන ‘අයං නො පුත්තකො
ඛ්ඤ්භමානො’ති ගෙහා භණ්ඩං විය නිහරිත්වා බුද්ධසාසනෙ පබ්බාජිතො, සරාවාසෙ
පුත ඛ්ඤ්හිතුං ඉච්ඡසි. අභිධාවථ පරිත්තායථ නොති ඉමමත්ථං කස්ස උජ්ඣාපයාම
කං නිජ්ඣාපයාමා''ති දීපෙතුං ඉමං ගාථමාහ -

“අභිධාවථ හද්දන්තෙ, කස්ස උජ්ඣාපයාමසෙ;
ආදිත්තා නිහතං භණ්ඩං, පුත ඛ්ඤ්හිතුම්ච්ඡසි''ති. (සං. නි. 1.239);

සො මාතරි කථෙත්තියා කථෙත්තියා සල්ලක්ඛෙත්වා “නත්ථි මය්හං
ගිහිභාවෙන අත්ථො''ති ආහ. අථස්ස මාතා “සාධු, තාතා''ති තුට්ඨා පණිතභොජනං
භොජෙත්වා “කතිවස්සොසි, තාතා''ති පුච්ඡිත්වා පරිපුණ්ණවස්සභාවං ඤාත්වා
තිථිවරං පටියාදෙසි. සො පරිපුණ්ණපත්තථිවරො උපසම්පදං ලභි. අථස්ස
අවිරූපසම්පන්නස්ස සත්ථා චිත්තනිග්ගහෙ උස්සාහං ජනෙන්නො “චිත්තං
නාමෙතං නානාරම්මණෙසු දීඝරත්තං වාරිකං වරන්තං අනිග්ගණ්හන්තස්ස
සොත්ථිභාවො නාම නත්ථි, තස්මා අභිකුසෙන මත්තහත්ථිනො විය චිත්තස්ස
නිග්ගණ්හනෙ යොගො කරණියො''ති චත්වා ඉමං ගාථමාහ -

326.

“ඉදං පුරෙ චිත්තමචාරි වාරිකං,
යෙනිච්ඡකං යත්ථකාමං යථාසුඛං;
තදච්ඡහං නිග්ගහෙස්සාමි යොනිසො,

හත්ථිප්පහින්නං විය අඬිකුසග්ගහො''ති.

තස්සත්ථො – ඉදං චිත්තං නාම ඉතො පුබ්බෙ රූපාදීසු ව ආරම්මණෙසු රාගාදීනං යෙන කාරණෙන ඉච්ඡති, යත්ථෙවස්ස කාමො උප්පජ්ජති, තස්ස වසෙන යත්ථ කාමං යථාරූචි වරන්තස්ස සුඛං හොති, තථෙව විචරණතො යථාසුඛං දීඝරත්තං වාරිකං වරි, තං අජ්ජ අහං පහින්නං මත්තහත්ථිං හත්ථාවරියසඬ්ඛාතො ඡෙතො අඬිකුසග්ගහො අඬිකුසෙන විය යොනියොමනසිකාරෙන නිග්ගහෙස්සාමි, නාස්ස චිතික්කමිතුං දස්සාමිති.

දෙසනාවසානෙ සානුනා සද්ධිං ධම්මස්සවනාය උපසඬ්ඛමන්තානං බහුතං දෙවතානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. සොපායස්මා තෙපිටකං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා මහාධම්මකථිකො හුත්වා වීසවස්සසතං යත්වා සකලජම්බුදීපං සඬ්ඛොහෙත්වා පරිනිබ්බායිති.

සානුසාමණෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. පාචෙය්‍යකහත්ථිවත්ථු

අප්පමාදරතාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො කොසලරඤ්ඤො පාචෙය්‍යකං නාම හත්ථිං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර හත්ථි තරුණකාලෙ මහාබලො හුත්වා අපරෙන සමයෙන ජරාවාතවෙගබ්භාහතො හුත්වා එකං මහන්තං සරං ඔරුය්භ කලලෙ ලග්ගිත්වා උත්තරිතුං නාසක්ඛි. මහාජනො තං දිස්වා ‘‘එවරුපොපි නාම හත්ථි ඉමං දුබ්බලභාවං පත්තො’’ති කථං සමුට්ඨාපෙසි. රාජා තං පවත්ති. සුත්වා හත්ථාවරියං ආණාපෙසි – ‘‘ගච්ඡ, ආවරිය, තං හත්ථිං කලලතො උද්ධරාහි’’ති. සො ගන්ත්වා තස්මිං යානෙ සඬ්ඛාමසිසං දස්සෙත්වා සඬ්ඛාමහෙරිං ආකොටාපෙසි. මානජාතිකො හත්ථි වෙගෙනුට්ඨාය ථලෙ පතිට්ඨහි. හික්ඛු තං කාරණං දිස්වා සත්ථු ආරොවෙසුං. සත්ථා ‘‘තෙන, හික්ඛවෙ, හත්ථිනා පකතිපඬ්ඛදුග්ගතො අත්තා උද්ධටො, තුම්හෙ පන කිලෙසදුග්ගෙ පක්ඛන්දා. තස්මා යොනියො පදහිත්වා තුම්හෙපි තතො අත්තානං උද්ධරො’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

327.

‘‘අප්පමාදරතා හොථ, සචිත්තමනුරක්ඛථ;
දුග්ගා උද්ධරථත්තානං, පඬ්ඛෙ සන්තොව කුඤ්ජරො’’ති.

තත්ථ අප්පමාදරතාති සතියා අවිජ්ජවාසෙ අහිරතා හොථ. සචිත්තන්ති රූපාදීසු ආරම්මණෙසු අත්තතො චිත්තං යථා චිතික්කමං න කරොති, එවං රක්ඛථ. දුග්ගාති යථා සො පඬ්ඛෙ සන්තො කුඤ්ජරො හත්ථෙහි ව පාදෙහි ව වායාමං කත්වා පඬ්ඛදුග්ගතො අත්තානං උද්ධරිත්වා ථලෙ පතිට්ඨිතො, එවං තුම්හෙපි කිලෙසදුග්ගතො අත්තානං උද්ධරථ, නිබ්බානථලෙ පතිට්ඨාපෙථාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසුති.

පාවෙය්‍යකහත්ථිවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

සවෙ ලභෙථාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පාලිලෙය්‍යකං නිස්සාය රක්ඛිතවනසංඝ්ඛෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි. වත්ථු යමකවග්ගෙ “පරෙ ව න විජානන්ති”ති ගාථාවන්ඤ්ඤාය ආගතමෙව. වුත්තඤ්ඤෙතං (ධ. ප. අට්ඨ. 1.5 කොසම්බකවත්ථු) –

තථාගතස්ස තත්ථ භත්ථිනාගෙන උපට්ඨියමානස්ස වසනභාවො සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි. සාවත්ථිනගරතො “අනාථපිණ්ඩිකො විසාබා මහාඋපාසිකා”ති එවමාදීති මහාකුලානි ආනන්දත්ථෙරස්ස සාසනං පහිණිංසු “සත්ථාරං නො, හන්තෙ, දස්සෙථා”ති. දිසාවාසිනොපි පඤ්චසතා භික්ඛු වුට්ඨවස්සා ආනන්දත්ථෙරං උපසඬ්ඛිකම්භවා “විරස්සුතා නො, ආචුසො ආනන්ද, හගවතො සම්මුඛා ධම්මී කථා, සාධු මයං, ආචුසො ආනන්ද, ලභෙය්‍යාම හගවතො සම්මුඛා ධම්මී. කථං සවනායා”ති යාචිංසු. ථෙරො තෙ භික්ඛු ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා “තෙමාසං එකවිහාරිතො තථාගතස්ස සන්තිකං එත්තකෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං උපසඬ්ඛිකමනං අයුත්ත”න්ති වින්තෙත්වා තෙ භික්ඛු බහි යපෙත්වා එකකොව සත්ථාරං උපසඬ්ඛිකම්. පාලිලෙය්‍යකො තං දිස්වා දණ්ඩමාදාය පක්ඛන්දි. තං සත්ථා ඔලොකෙත්වා “අපෙහි, අපෙහි, පාලිලෙය්‍යක, මා වාරයි, බුද්ධපට්ඨාකො එසො”ති ආහ. සො තත්ථෙව දණ්ඩං ඡඩ්ඛෙත්වා පත්තවීවරපටිග්ගහණං ආපුච්ඡි. ථෙරො නාදාසි. නාගො “සවෙ උග්ගහිතවත්තො හවිස්සති, සත්ථු නිසිදන්තපාසාණඵලකෙ අත්තනො පරික්ඛාරං න යපෙස්සති”ති වින්තෙසි. ථෙරො පත්තවීවරං භූමියං යපෙසි. වත්තසම්පන්නා හි ගරුන් ආසනෙ වා සයනෙ වා අත්තනො පරික්ඛාරං න යපෙන්නි.

ථෙරො සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදි. සත්ථා “එකකොව ආගතොසි”ති පුච්ඡිත්වා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි ආගතභාවං සුත්වා “කහං පන තෙ”ති පුච්ඡිත්වා “තුම්භාකං චිත්තං අජානන්තො බහි යපෙත්වා ආගතොමිහි”ති වුත්තෙ “පක්කොසාහි නෙ”ති ආහ. ථෙරො තථා අකාසි. සත්ථා තෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා තෙහි භික්ඛුහි, “හන්තෙ, හගවා බුද්ධසුබ්බමාලො වෙව බත්තිසුබ්බමාලො ව, තුම්භෙහි තෙමාසං එකකෙහි තිට්ඨන්තෙහි නිසිදන්තෙහි ව දුක්ඛරං කතං, වත්තපට්ඨත්තකාරකොපි මුඛොදකාදිදායකොපි නාහොසි මඤ්ඤෙ”ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, පාලිලෙය්‍යකහත්ථිනා මම සබ්බකිච්චානි කතානි. එවරුපඤ්ඤි සභායං ලහන්තෙන එකකොව වසිතුං යුත්තං, අලහන්තස්ස එකවාරිකභාවොව සෙය්‍යො”ති වත්වා නාගවග්ගෙ ඉමා ගාථා අභාසි –

“සචෙ ලභෙථ නිපකං සභායං,
සද්ධිංවරං සාධුචිහාරි ධීරං;
අභිභූයා සබ්බානි පරිස්සයානි,
චරෙයා තෙනත්තමනො සතීමා.

329.

“නො චෙ ලභෙථ නිපකං සභායං,
සද්ධිංවරං සාධුචිහාරි ධීරං;
රාජාව රට්ඨං විජිතං පභාය,
එකො චරෙ මාතඨගරඤ්ඤෙව නාගො.

330.

“එකස්ස චරිතං සෙයොයා,
නත්ථි බාලෙ සභායතා;
එකො චරෙ න ච පාපානි කසිරා,
අප්පොස්සුක්කො මාතඨගරඤ්ඤෙව නාගො”ති.

තත්ථ නිපකන්ති නෙපක්කපඤ්ඤාය සමන්තාගතං. සාධුචිහාරි ධීරන්ති
හද්දකචිහාරිං පණ්ඩිතං. පරිස්සයානීති තාදිසං මෙත්තාචිහාරිං සභායං ලභන්තො
සීහබ්‍යග්ඝාදයො පාකට්ඨපරිස්සයෙ ච රාගභයදොසභයමොහභයාදයො
පට්චින්නපරිස්සයෙ චාති සබ්බෙව පරිස්සයෙ අභිභවිත්වා තෙන සද්ධිං අත්තමනො
උපට්ඨිතසති හුත්වා චරෙයා, විහරෙයානි අත්ථො.

රාජාව රට්ඨන්ති රට්ඨං භිත්වා ගතො මහාජනකරාජා විය. ඉදං චුත්තං හොති –
යථා විජිතභූමිපදෙසො රාජා “ඉදං රජ්ජං නාම මහන්තං පමාදට්ඨානං, කිං මෙ
රජ්ජෙන කාරිතෙනා”ති විජිතං රට්ඨං පභාය එකකොච මහාරඤ්ඤං පවිසිත්වා
තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා චතුසු ඉරියාපට්ඨෙසු එකකොච චරති, එවං එකකොච
චරෙයානි. මාතඨගරඤ්ඤෙව නාගොති යථා ච “අහං බො ආකිණ්ණො විහරාමි
හත්ථිහි හත්ථිනිහි හත්ථිකළභෙහි හත්ථිවිජාපෙහි, ඡින්නග්ගානි චෙව තිණානි
බාදාමි, ඔහග්ගොහග්ගඤ්ඤෙව මෙ සාබාහඨගං බාදන්ති, ආවිලානි ච පානියානි පිවාමි,
ඔගාහා ච මෙ උත්තිණ්ණස්ස හත්ථිනියො කායං උපනිසංසන්තියො ගච්ඡන්ති,
යංනුනාහං එකකොච ගණමිහා වූපකට්ඨො විහරෙයා”න්ති (මහාව. 467; උදා. 35)
එවං පටිසඤ්චික්ඛිත්වා ගමනතො මාතඨගොති ලද්ධනාමො ඉමස්මිං අරඤ්ඤෙ අයං
හත්ථිනාගො යුථං පභාය සබ්බිරියාපට්ඨෙසු එකකොච සුඛං චරති, එවමිපි එකොච
චරෙයානි අත්ථො.

එකස්සාති පබ්බජිතස්ස හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එකිභාවාහිරතස්ස
එකකස්සෙව චරිතං සෙයොයා. නත්ථි බාලෙ සභායතාති වූළසීලං මජ්ඣිමසීලං
මහාසීලං දස කථාවත්ථුනි තෙරස ධුතඨගගුණානි විපස්සනාඤ්ඤාණං චත්තාරො
මග්ගා චත්තාරි ඵලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා අමතමහානිබ්බානන්ති අයඤ්චි

සභායතා නාම. සා බාලෙ නිස්සාය අධිගන්තුං න සක්කාති නත්ථි බාලෙ සභායතා. එකොති ඉමිනා කාරණෙන සබ්බිරියාපටෙසු එකකොව වරෙයා, අප්පමත්තකානිපි න ව පාපානි කයිරා. යථා සො අප්පොස්සුක්කො නිරාලයො ඉමස්මිං අරඤ්ඤෙ මාතඨගනාගො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානෙ සුඛං වරති, එවං එකකොව හුත්වා වරෙයා, අප්පමත්තකානිපි න ව පාපානි කරෙයානි අත්ථො. තස්මා තුම්හෙහි පතිරුපං සභායං අලහන්තෙහි එකචාරිහෙව භවිතබ්බන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං ඉමං ධම්මදෙසනං දෙසෙසි.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි තෙ භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසුති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු සත්තමං.

8. මාරවත්ථු

අත්ථමිහිති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා භිමවන්තපදෙසෙ අරඤ්ඤකුටිකායං විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කටෙසි.

තස්මිං කිර කාලෙ රාජානො මනුස්සෙ පිළෙත්වා රජ්ජං කාරෙන්නි. අථ භගවා අධම්මිකරාජුනං රජ්ජෙ දණ්ඩකරණපිළිනෙ මනුස්සෙ දිස්වා කාරුඤ්ඤෙන එවං වින්තෙසි – “සක්කා නු බො රජ්ජං කාරෙතුං අහනං අසාතයං, අජිනං අජාපයං, අසොචං අසොචාපයං ධම්මෙනා” ති, මාරො පාපිමා තං භගවතො පරිචිතක්කං ඤත්වා “සමණො ගොතමො ‘සක්කා නු බො රජ්ජං කාරෙතු’න්ති වින්තෙසි, ඉදානි රජ්ජං කාරෙතුකාමො භවිස්සති, රජ්ජඤ්ච නාමෙතං පමාදට්ඨානං, තං කාරෙන්නෙ සක්කා ඔකාසං ලභිතුං, ගච්ඡාමි උස්සාහමස්ස ජනෙස්සාමි” ති වින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා ආහ – “කාරෙතු, භන්තෙ, භගවා රජ්ජං, කාරෙතු සුගතො රජ්ජං අහනං අසාතයං, අජිනං අජාපයං, අසොචං අසොචාපයං ධම්මෙනා” ති. අථ නං සත්ථා “කිං පන මෙ ත්වං, පාපිම, පස්සසි, යං මං ත්වං එවං වදෙසි” ති වත්වා “භගවතා බො, භන්තෙ, වත්තාරො ඉද්ධිපාදා සුභාවිතා. ආකඬ්ඛමානො හි භගවා භිමවන්තං පබ්බතරාජං ‘සුවණ්ණ’න්ති අධිමුච්චෙයා, තඤ්ච සුවණ්ණමෙව අස්ස, අහමිපි බො ධනෙන ධනකරණීයං කරිස්සාමි, තුම්හෙ ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙස්සථා” ති තෙන වුත්තෙ –

“පබ්බතස්ස සුවණ්ණස්ස, ජාතරූපස්ස කෙවලො;
ද්විත්තාව නාලමෙකස්ස, ඉති විද්වා සමඤ්චරෙ.

“යො දුක්ඛමදක්ඛි යතොනිදානං,
කාමෙසු සො ජන්තු කථං නමෙයා;
උපධිං විදිත්වා සඬගොති ලොකෙ,
තස්සෙව ජන්තු විනයාය සික්ඛෙ” ති. (සං. නි. 1.156) –

ඉමාහි ගාථාහි සංවෙෂණත්වා “අඤ්ඤා එව ඛො, පාපිම, තව ඔවාදො, අඤ්ඤා මම, තයා සද්ධිං ධම්මසංසන්දනා නාම නත්ථී, අහඤ්ඤි එවං ඔවදාමී” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි -

331.

“අත්ථමහි ජාතමහි සුඛා සභායා,
තුට්ඨී සුඛා යා ඉතරීතරෙන;
පුඤ්ඤං සුඛං ජීවිතසඬ්ඛයමිහි,
සබ්බස්ස දුක්ඛස්ස සුඛං පභානං.

332.

“සුඛා මත්තෙය්‍යතා ලොකෙ,
අපො පෙත්තෙය්‍යතා සුඛා;
සුඛා සාමඤ්ඤතා ලොකෙ,
අපො බ්‍රහ්මඤ්ඤතා සුඛා.

333.

“සුඛං යාව ජරාසීලං, සුඛා සද්ධා පතිට්ඨිතා;
සුඛො පඤ්ඤාය පටිලාභො, පාපානං අකරණං සුඛං” ති.

තත්ථ අත්ථමහිති පබ්බජිතස්සාපි හි වීචරකරණාදිකෙ වා අධිකරණවූපසමාදිකෙ වා ගිහිනොපි කසිකම්මාදිකෙ වා බලවපක්ඛසන්තිස්සිතෙහි අභිභවනාදිකෙ වා කිච්චෙ උප්පන්නෙ යෙ තං කිච්චං නිජ්ඣාදෙතුං වා වූපසමෙතුං වා සක්කොන්ති, එවරූපා සුඛා සභායාති අත්ථො. තුට්ඨී සුඛාති යස්මා පන ගිහිනොපි සකෙන අසන්තුට්ඨා සන්ධිවිෂේදාදීනි ආරහන්ති, පබ්බජිතාපි නානස්පකාරං අනෙසනං. ඉති තෙ සුඛං න වින්දන්තියෙව. තස්මා යා ඉතරීතරෙන පරිත්තෙන වා විපුලෙන වා අත්තනො සන්තකෙන සන්තුට්ඨී, අයමෙව සුඛාති අත්ථො. පුඤ්ඤන්ති මරණකාලෙ පන යථාජ්ඣාසයෙන පත්ථරිත්වා කතපුඤ්ඤකම්මමෙව සුඛං. සබ්බස්සාති සකලස්සපි පන වට්ටදුක්ඛස්ස පභානසඬ්ඛාතං අරහත්තමෙව ඉමස්මිං ලොකෙ සුඛං නාම.

මත්තෙය්‍යතාති මාතරි සම්මා පටිපත්ති. පෙත්තෙය්‍යතාති පිතරි සම්මා පටිපත්ති. උභයෙනපි මාතාපිතුනං උපට්ඨානමෙව කථිතං. මාතාපිතරො හි පුත්තානං අනුපට්ඨහනභාවං ඤත්වා අත්තනො සන්තකං භූමියං වා නිදහන්ති, පරෙසං වා විස්සජ්ජෙත්ති, “මාතාපිතරො න උපට්ඨහන්ති” ති නෙසං නින්දාපි වඩ්ඪති, කායස්ස හෙදා ගුථනිරයෙපි නිබ්බත්තන්ති. යෙ පන මාතාපිතරො සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති, තෙ තෙසං සන්තකං ධනම්පි පාපුණන්ති, පසංසම්පි ලහන්ති, කායස්ස හෙදා සග්ගෙ නිබ්බත්තන්ති. තස්මා උභයම්පෙනං සුඛන්ති වුත්තං. සාමඤ්ඤතාති පබ්බජිතෙසු සම්මා පටිපත්ති. බ්‍රහ්මඤ්ඤතාති බාහිතපාපෙසු බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙසු සම්මා

පටිපත්තියෙව. උභයෙනපි තෙසං චතුහි පච්චයෙහි පටිජග්ගනභාවො කථිතො,
ඉදම්පි ලොකෙ සුඛං නාම කථිකං.

සීලන්ති මණිකුණ්ඩලරත්තවත්ථාදයො හි අලඬිකාරා තස්මිං තස්මිං වයෙ
ධීතානංයෙව සොහන්ති. න දහරානං අලඬිකාරො මහල්ලකකාලෙ, මහල්ලකානං
වා අලඬිකාරො දහරකාලෙ සොහති, “උම්මත්තකො එස මඤ්ඤෙ” ති
ගරභුජ්ජාදනෙන පන දොසමෙව ජනෙති. පඤ්චසීලදසසීලාදිහෙදං පන සීලං
දහරස්සාපි මහල්ලකස්සාපි සබ්බවයෙසු සොහතියෙව, “අහො වතායං සීලවා” ති
පසංසුජ්ජාදනෙන සොමනස්සමෙව ආවහති. තෙන චුත්තං – සුඛං යාව ජරා සීලන්ති.
සද්ධා පතිට්ඨිතාති ලොකියලොකුත්තරතො දුට්ඨාපි සද්ධා නිච්චලා භුත්වා
පතිට්ඨිතා. සුඛො පඤ්ඤාය පටිලාභොති ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤාය පටිලාභො
සුඛො. පාපානං අකරණන්ති සෙතුසාතවසෙන පන පාපානං අකරණං ඉමස්මිං
ලොකෙ සුඛන්ති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහුනං දෙවතානං ධම්මානිසමයො අහොසිති.

මාරවත්ථු අට්ඨමං.

නාගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙවීසතිමො වග්ගො.

24. තණ්හාවග්ගො

1. කපිලමච්ඡවත්ථු

මනුජස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො කපිලමච්ඡං
ආරබ්භ කට්ඨසි.

අතීතෙ කීර කස්සපහගවතො පරිනිබ්බුතකාලෙ ද්වෙ කුලභාතරො නික්ඛමිත්වා
සාවකානං සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසු ජෙට්ඨො සාගතො නාම අහොසි, කනිට්ඨො
කපිලො නාම. මාතා පන තෙසං සාධිනී නාම, කනිට්ඨහගිනී තාපනා නාම. තාපි
හික්ඛුනීසු පබ්බජිංසු. එවං තෙසු පබ්බජිතෙසු උභො භාතරො ආචරියුපජ්ඣායානං
චත්තපට්ඨත්තං කත්වා විහරන්තා එකදිවසං, “හන්තෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ කති
ධුරානී” ති පුච්ඡිත්වා “ගන්ථධුරං විපස්සනාධුරඤ්චාති ද්වෙ ධුරානී” ති සුත්වා
ජෙට්ඨො “විපස්සනාධුරං පුරෙස්සාමී” ති පඤ්ච වස්සානි ආචරියුපජ්ඣායානං
සන්තිකෙ වසිත්වා යාව අරහත්තා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පටිසිත්වා
වායමන්තො අරහත්තං පාපුණි. කනිට්ඨො “අහං තාව තරුණො, වුඩ්ඪකාලෙ
විපස්සනාධුරං පුරෙස්සාමී” ති ගන්ථධුරං පට්ඨපෙත්වා තිණි පිටකානි උග්ගණ්හි.
තස්ස පරියත්තිං නිස්සාය මහාපරිවාරො, පරිවාරං නිස්සාය ලාභො උද්පාදි. සො
බාහුසච්චමදෙන මත්තො ලාභතණ්හාය අභිභූතො අතිපණ්ඩිතමානිතාය පරෙහි

වුත්තං කප්පියමිපි “අකප්පිය”න්ති වදෙනි, අකප්පියමිපි “කප්පිය”න්ති වදෙනි, සාවජ්ජමිපි “අනවජ්ජ”න්ති, අනවජ්ජමිපි “සාවජ්ජ”න්ති. සො පෙසලෙහි භික්ඛුහි “මා, ආවුසො කපිල, එවං අවවා”ති වත්වා ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච දස්සෙත්වා ඔවදියමානොපි “තුම්හෙ කිං ජානාථ, රිත්තමුට්ඨිසදිසා”ති ආදීනි වත්වා බුංසෙත්තො වම්හෙත්තො වරති. අථස්ස භාතු සාගතත්ථෙරස්සාපි භික්ඛු තමත්ථං ආරොචෙසුං. සොපි නං උපසඬකමිත්වා, “ආවුසො කපිල, තුම්හාදිසානඤ්ඤි සම්මාපටිපත්ති සාසනස්ස ආයු නාම, තස්මා පටිපත්තිං පභාය කප්පියාදීනි පටිබාහත්තො මා එවං අවවා”ති ඔවදි. සො තස්සපි වචනං නාදිසි. එවං සත්තෙපි ථෙරො ද්වත්තික්ඛත්තුං ඔවදිත්වා ඔවාදං අගණ්හත්තං “නායං මම වචනං කරොති”ති ඤාත්වා “තෙන, ආවුසො, පඤ්ඤායිස්සසි සකෙන කම්මෙනා”ති වත්වා පක්කාමි. තතො පට්ඨාය නං අඤ්ඤෙ පෙසලා භික්ඛු ඡඩ්ඨයිංසු.

සො දුරාවාරො හුත්වා දුරාවාරපරිවුතො විහරන්තො එකදිවසං උපොසථග්ගෙ “පාතිමොක්ඛං උද්දිස්සිසාමි”ති ඛිජනිං ආදාය ධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා “වත්තති, ආවුසො, එත්ථ සන්නිපතිතානං භික්ඛුනං පාතිමොක්ඛං”න්ති පුච්ඡිත්වා “කො අත්ථො ඉමස්ස පටිවචනෙන දින්නෙනා”ති තුණ්හිභුතෙ භික්ඛු දිස්වා, “ආවුසො, ධම්මො වා විනයො වා නත්ථි, පාතිමොක්ඛෙන සුතෙන වා අසුතෙන වා කො අත්ථො”ති වත්වා ආසනා වුට්ඨති. එවං සො කස්සපස්ස භගවතො පරියත්තිසාසනං ඔසක්කාපෙසි. සාගතත්ථෙරොපි තදහෙව පරිනිබ්බාසි. කපිලො ආයුපරියොසානෙ අවිච්ඡිති මහානිරයෙ නිබ්බත්ති. සාපිස්ස මාතා ච භගිනී ච තස්සෙව දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජිත්වා පෙසලෙ භික්ඛු අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා තත්ථෙව නිබ්බත්තිංසු.

තස්මිං පන කාලෙ පඤ්චසතා පුරිසා ගාමසාතකාදීනි කත්වා වොරිකාය ජීවන්තා ජනපදමනුස්සෙහි අනුබද්ධා පලායමානා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තත්ථ කිඤ්චි පටිසරණං අපස්සන්තා අඤ්ඤතරං ආරඤ්ඤිකං භික්ඛුං දිස්වා වන්දිත්වා “පටිසරණං නො, හත්තෙ, හොථා”ති වදිංසු. ථෙරො “තුම්හාකං සීලසදිසං පටිසරණං නාම නත්ථි, සබ්බෙපි පඤ්චසීලානි සමාදියථා”ති ආහ. තෙ “සාධු”ති සම්පට්චිජ්ජිත්වා සීලානි සමාදියිංසු. අථ නෙ ථෙරො ඔවදි – “ඉදානි තුම්හෙ සීලවන්තා, ජීවිතහෙතුපි වො නෙව සීලං අතික්කමිතබ්බං, න මනොපදොසො කාතබ්බො”ති. තෙ “සාධු”ති සම්පට්චිජ්ජිංසු. අථ නෙ ජනපදමනුස්සා තං ධානං පත්වා ඉතො විතො ව පරියෙසමානා තෙ වොරෙ දිස්වා සබ්බෙ තෙ ජීවිතා වොරොපෙසුං. තෙ කාලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු, වොරපෙට්ඨකො පෙට්ඨකදෙවපුත්තො අහොසි.

තෙ අනුලොමපටිලොමවසෙන එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථිනගරද්වාරෙ පඤ්චසතකුලිකෙ කෙවට්ටගාමෙ නිබ්බත්තිංසු. පෙට්ඨකදෙවපුත්තො කෙවට්ටපෙට්ඨකස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ඉතරෙ ඉතරෙසු. එවං තෙසං එකදිවසෙයෙව පටිසන්ධිගහණඤ්ච මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනඤ්ච අහොසි. කෙවට්ටපෙට්ඨකො “අත්ථි නු බො ඉමස්මිං ගාමෙ අඤ්ඤෙපි දාරකා අජ්ජ ජාතා”ති පරියෙසාපෙත්වා තෙසං ජාතභාවං ඤාත්වා “එතෙ මම පුත්තස්ස සභායකා හවිස්සන්ති”ති සබ්බෙසං පොසාවනිකං දාපෙසි. තෙ

සබ්බෙපි සහපංසුකීළකා සභායකා හුත්වා අනුපුබ්බෙන වයථ්පත්තා අහෙසුං. තෙසං කෙවට්ටජෙට්ඨකපුත්තොව යසතො ව තෙජතො ව අග්ගපුරිසො අහොසි.

කපිලොපි එකං බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා විපාකාවසෙසෙන තස්මිං කාලෙ අවිරවති යා සුවණ්ණවණ්ණො දුග්ගන්ධමුඛො මච්ඡො හුත්වා නිබ්බන්ති. අට්ඨකදිවසං තෙ සභායකා “මච්ඡෙ ඛන්ධිස්සාමා”ති ජාලාදීනි ගහෙන්වා නදියා බිපිංසු. අථ තෙසං අන්තොජාලං සො මච්ඡො පාවිසි. තං දිස්වා සබ්බෙ කෙවට්ටගාමවාසින්තො උච්චාසද්දමකංසු – “පුත්තා නො පයිමං මච්ඡෙ ඛන්ධන්තා සුවණ්ණමච්ඡං ඛන්ධිංසු, ඉදානි නො රාජා බහුධනං දස්සති”ති. තෙපි ඛො සභායකා මච්ඡං නාවාය පක්ඛිපිත්වා නාවං උක්ඛිපිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රඤ්ඤාපි තං දිස්වා “කිං එත”න්ති චුත්තෙ “මච්ඡො, දෙවා”ති ආහංසු. රාජා සුවණ්ණවණ්ණං මච්ඡං දිස්වා “සත්ථා එතස්ස සුවණ්ණවණ්ණකාරණං ජානිස්සති”ති මච්ඡං ගාභාපෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. මච්ඡෙන මුඛෙ විවට්ඨත්තෙයෙව සකලජෙනවනං අතිවිය දුග්ගන්ධං අහොසි. රාජා සත්ථාරං පුච්ඡි – “කස්මා, භන්තෙ, මච්ඡො සුවණ්ණවණ්ණො ජාතො, කස්මා වස්ස මුඛතො දුග්ගන්ධො වායති”ති?

අයං, මහාරාජ, කස්සපභගවතො පාවචනෙ කපිලො නාම භික්ඛු අහොසි බහුස්සුතො මහාපරිවාරො ලාභතණ්භාය අභිභූතො අත්තතො වචනං. අගණ්භන්තානං අක්කොසකපරිභාසකො, තස්ස ව භගවතො සාසනං ඔසක්කාපෙසි, සො තෙන කම්මෙන අවිච්ඡිනි නිබ්බන්තිත්වා විපාකාවසෙසෙන ඉදානි මච්ඡො හුත්වා ජාතො. යං පන සො දීඝරත්තං බුද්ධවචනං වාවෙසි, බුද්ධස්ස ව ගුණං කට්ඨෙසි, තස්ස නිස්සන්දෙන ඉමං සුවණ්ණවණ්ණං පටිලභි. යං භික්ඛුනං අක්කොසකපරිභාසකො අහොසි, තෙනස්ස මුඛතො දුග්ගන්ධො වායති. “කථාපෙමි නං, මහාරාජා”ති? “කථාපෙථ, භන්තෙ”ති. අථ නං සත්ථා පුච්ඡි – “ත්වංසි කපිලො”ති? “ආම, භන්තෙ, අහං කපිලො”ති. “කුතො ආගතොසි”ති? “අවිච්ඡිමහානිරයතො, භන්තෙ”ති. “ජෙට්ඨභාතිකො තෙ සාගතො කුහිං ගතො”ති? “පරිනිබ්බුතො, භන්තෙ”ති. “මාතා පන තෙ සාධිනී කහ”න්ති? “මහානිරයෙ නිබ්බන්තා, භන්තෙ”ති. “කනිට්ඨභගිනී ව තෙ තාපනා කහ”න්ති? “මහානිරයෙ නිබ්බන්තා, භන්තෙ”ති. “ඉදානි ත්වං කහං ගමිස්සසි”ති? “අවිච්ඡිමහානිරයමෙව, භන්තෙ”ති වත්වා විජ්ජට්ඨාරාහිභූතො නාවං සීසෙන පහරිත්වා තාවදෙව කාලං කත්වා නිරයෙ නිබ්බන්ති. මහාජනො සංවිග්ගො අහොසි ලොමහට්ඨජාතො.

අථ භගවා තස්මිං බණ්ණ සන්නිපතිතාය පරිසාය විත්තාවාරං ඔලොකෙත්වා තඬ්ඛණානුරූපං ධම්මං දෙසෙතුං “ධම්මචරියං භුමිමචරියං, එතදාහු වසුත්තම”න්ති සුත්තනිපාතෙ (සු. නි. 276) කපිලසුත්තං කට්ඨත්වා ඉමා ගාථා අහාසි –

334.

“මනුජස්ස පමත්තවාරිතො, තණ්හා වඩ්ඪති මාලුවා විය;
සො ජලවතී හුරා හුරං, එලම්චිඡංව වනස්මි වානරො.

335.

“යං එසා සහනෙ ජම්මී, තණ්හා ලොකෙ විසත්තිකා;
සොකා තස්ස පවඨස්සන්ති, අභිවට්ඨංව ඛේරණං.

336.

“යො චෙතං සහනෙ ජම්මීං, තණ්හං ලොකෙ දුරච්චයං;
සොකා තම්හා පපතන්ති, උද්ධත්තංව පොක්ඛරා.

337.

“තං වො වදාමි හද්දං වො, යාවත්තෙත්ථ සමාගතා;
තණ්හාය මූලං ඛණං, උසිරත්ථොව ඛේරණං;
මා වො නළංව සොතොව, මාරො හඤ්ඪී පුනප්පුන”න්ති.

තත්ථ පමත්තචාරිනොති සතිචොස්සග්ගලක්ඛණෙන පමාදෙන පමත්තචාරිස්ස පුග්ගලස්ස නෙව ඤානං න විපස්සනා න මග්ගඵලානි වඨස්සන්ති. යථා පන රුක්ඛං සංසිඛ්ඛන්ති පරියොනන්ධන්ති තස්ස විනාසාය මාලුචාලතා වඨස්සති, එවමස්ස ඡ ද්වාරානි නිස්සාය පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො තණ්හා වඨස්සන්ති අත්ථො. සො ජ්ලවතී හුරා හුරන්ති සො තණ්හාවසිකො පුග්ගලො හවෙ හවෙ උජ්ලවති ධාවති. යථා කිං වියාති? ඵලම්චිඡංව වනස්මි වානරො, යථා රුක්ඛඵලං ඉච්ඡන්තො වානරො වනස්මි ධාවති, තස්ස තස්ස රුක්ඛස්ස සාධං ගණ්හාති, තං මුඤ්ඪිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාති, තම්පි මුඤ්ඪිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාති, “සාධං අලහිත්වා සන්තිසින්තො”ති වත්තඛිඛතං නාපජ්ජති, එවමෙව තණ්හාවසිකො පුග්ගලො හුරා හුරං ධාවන්තො “ආරම්මණං අලහිත්වා තණ්හාය අපවත්තං පත්තො”ති වත්තඛිඛතං නාපජ්ජති.

යන්ති යං පුග්ගලං එසා ලාමකභාවෙන ජම්මී විසාහාරතාය විසපුප්ඵතාය විසඵලතාය විසපරිභොගතාය රූපාදීසු විසත්තතාය ආසත්තතාය විසත්තිකාති සඨ්ඛං ගතා ඡද්ධාරිකතණ්හා අභිභවති. යථා නාම වස්සානෙ පුනප්පුනං වස්සන්තෙන දෙවෙන අභිවට්ඨං ඛේරණනිණං වඨස්සති, එවං තස්ස පුග්ගලස්ස අත්තො වට්ඨමූලකා සොකා අභිවඨස්සන්ති අත්ථො.

දුරච්චයන්ති යො පන පුග්ගලො එවං චුත්තජ්ජකාරං අතික්කම්තුං පජ්ඣිතුං දුක්ඛරතාය දුරච්චයං තණ්හං සහති අභිභවති, තම්හා පුග්ගලො වට්ඨමූලකා සොකා පපතන්ති. යථා නාම පොක්ඛරෙ පදුමපත්තෙ පතිතං උද්ධත්තං න පතිට්ඨාති, එවං න පතිට්ඨහන්ති අත්ථො.

තං වො වදාමිති තෙන කාරණෙන අහං තුම්හෙ වදාමි. හද්දං වොති හද්දං තුම්හාකං හොතු, මා අහං කපිලො විය විනාසං පාපුණ්ඨාති අත්ථො. මූලන්ති ඉම්ස්සා ඡද්ධාරිකතණ්හාය අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන මූලං ඛණං. කිං වියාති? උසිරත්ථොව ඛේරණං, යථා උසිරෙන අත්ථිකො පුරිසො මහන්තෙන කුදාලෙන ඛේරණං ඛණති, එවමස්සා මූලං ඛණ්ඨාති අත්ථො. මා වො නළංව සොතොව, මාරො

හඤ්ඡී පුනඡ්ඡුනන්ති මා තුම්හෙ නදීසොතෙ ජාතං නළං මහාවෙගෙන ආගතො
නදීසොතො විය කිලෙසමාරො මරණමාරො දෙවපුත්තමාරො ච පුනඡ්ඡුනං
හඤ්ජතුති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතාපි කෙවට්ටපුත්තා සංවෙගං ආපජ්ජිත්වා
දුක්ඛස්සන්තකිරියං පත්ථයමානා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා න විරස්සෙව
දුක්ඛස්සන්තං කත්වා සත්ථාරා සද්ධිං ආනෙඤ්ජවිහාරසමාපත්තිධම්මපරිභොගෙන
එකපරිභොගා අභෙසුන්ති.

කපිලමච්ඡවත්ථු පයමං.

2. සුකරපොතිකාවත්ථු

යථාපි මූලෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙච්චනෙ විහරන්තො
ගුඨසුකරපොතිකං ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිං කිර සමයෙ සත්ථා රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකං සුකරපොතිකං
දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. තස්ස සිතං කරොන්තස්ස මුඛවිවරනිග්ගතං
දන්තොභාසමණ්ඩලං දිස්වා ආනන්දත්ථෙරො “කො නු ඛො, හන්තෙ, හෙතු
සිතස්ස පාතුකම්මායා”ති සිතකාරණං පුච්ඡී. අථ නං සත්ථා ආහ – “පස්සසෙනං,
ආනන්ද, සුකරපොතික”න්ති? “ආම, හන්තෙ”ති. එසා කකුසන්ධස්ස හගවතො
සාසනෙ එකාය ආසනසාලාය සාමන්තා කුක්කුටි අහොසි. සා එකස්ස
යොගාවචරස්ස විපස්සනාකම්මට්ඨානං සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මසොසං සුත්වා තතො
චුතා රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා උබ්බරී නාම රාජධීතා අහොසි. සා අපරහාගෙ
සරීරවලඤ්ජට්ඨානං පටිට්ඨා පුළුවකරාසිං දිස්වා තත්ථ පුළුවකසඤ්ඤං උජ්ජාදෙන්වා
පයමං ඤානං පටිලභී. සා තත්ථ යාවතායුකං යත්වා තතො චුතා බ්‍රහ්මලොකෙ
නිබ්බත්ති. තතො චචිත්වා පුන ගතිවසෙන ආලුලමානා ඉදානි සුකරයොනියං
නිබ්බත්ති, ඉදං කාරණං දිස්වා මයා සිතං පාතුකතන්ති. තං සුත්වා
ආනන්දත්ථෙරජ්ජමුඛා භික්ඛු මහන්තං සංවෙගං පටිලභිංසු. සත්ථා තෙසං සංවෙගං
උජ්ජාදෙන්වා හවතණ්භාය ආදීනවං පකාසෙන්තො අන්තරවීරියං ධීතකොච ඉමා
ගාථා අභාසි –

338.

“යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ දළ්භෙ,
ජින්නොපි රුක්ඛො පුනරෙව රුහති;
එවමපි තණ්හානුසයෙ අනුහතෙ,
නිබ්බත්තති දුක්ඛමිදං පුනඡ්ඡුනං.

339.

“යස්ස ඡත්තිංසති සොතා, මනාපසවනා භුසා;
මහාවහන්ති දුද්දිට්ඨිං, සඬ්කජ්ජා රාගනිස්සිතා.

340.

“සවන්ති සබ්බධි සොතා, ලතා උප්පජ්ජ තිට්ඨති;
තඤ්ච දිස්වා ලතං ජාතං, මූලං පඤ්ඤාය ඡින්දථ.

341.

“සරිතානි සිනෙහිතානි ච,
සොමනස්සානි හොන්ති ජන්තුනො;
තෙ සාතසිතා සුබ්බසිනො,
තෙ චෙ ජාතිජරුපගා නරා.

342.

“තසිණාය පුරක්ඛතා පජා,
පරිසප්පන්ති සසොච ඛන්ධිනො;
සංයොජනසඬ්ඨගසත්තකා,
දුක්ඛමුපෙන්නි පුනප්පුනං විරාය.

343.

“තසිණාය පුරක්ඛතා පජා,
පරිසප්පන්ති සසොච ඛන්ධිනො;
තස්මා තසිණං විනොදයෙ,
ආකඬ්ඛන්ත විරාගමත්තනො”ති.

තත්ථ මූලෙති යස්ස රුක්ඛස්ස චතුසු දිසාසු චතුර්ධා හෙට්ඨා ච උජුකමෙව ගතෙ පඤ්චවිධමූලෙ ඡෙදනඵාලනපාවනවිජ්ඣානාදීනං කෙනචි උපද්දවෙන අනුපද්දවෙ ටීරපත්තතාය දළ්භෙ සො රුක්ඛො උපරිච්ඡින්නොපි සාධානං වසෙන පුනදෙව රුහති, එවමෙව ඡද්චාරිකාය තණ්හාය අනුසයෙ අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන අනුහතෙ අසමුච්ඡින්නෙ තස්මිං තස්මිං භවෙ ජාතිආදිභෙදං ඉදං දුක්ඛං පුනප්පුනං නිබ්බත්තතියෙවාති අත්ථො.

යස්සානි යස්ස පුග්ගලස්ස “ඉති අජ්ඣත්තිකස්සුපාදාය අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි බාහිරස්සුපාදාය අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි”ති ඉමෙසං තණ්හාවිචරිතානං වසෙන ඡත්තිංසනියා සොතෙහි සමන්තාගතා මනාපෙසු රූපාදීසු ආසවති පචත්තති මනාපසවනා තණ්හා භුසා බලවති හොති, තං පුග්ගලං විපන්නඤ්ඤාණතාය දුද්දිට්ඨිං පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො මහත්තභාවෙන මහා හුත්වා ඤානං වා විපස්සනං වා අනිස්සාය රාගනිස්සිකා සඬ්ඝප්පා වහන්තීති අත්ථො.

සවන්ති සබ්බධි සොතාති ඉමෙ තණ්හාසොතා චක්ඛුද්චාරාදීනං වසෙන සබ්බෙසු රූපාදීසු ආරම්මණෙසු සවනතො, සබ්බාපි රූපතණ්හා...පෙ.... ධම්මතණ්හාති සබ්බභවෙසු වා සවනතො සබ්බධි සවන්ති නාම. ලතාති පලිවෙද්ධනට්ඨෙන සංසිබ්බනට්ඨෙන ච ලතා වියාති ලතා. උප්පජ්ජ තිට්ඨතීති ඡති ද්වාරෙහි උප්පජ්ජිත්වා රූපාදීසු ආරම්මණෙසු තිට්ඨති. තඤ්ච දිස්වාති තං පන

තණ්හාලතං ‘‘එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති’’ති ජාතට්ඨානවසෙන දිස්වා. පඤ්ඤායාති සත්ථෙත වතෙ ජාතං ලතං විය මග්ගපඤ්ඤාය මූලෙ ඡින්දවාති අත්ථො.

සරිතානීති අනුසටානි පයාතානි. සිනෙහිතානීති විවරාදීසු පවත්තසිනෙහවසෙන සිනෙහිතානි ව, තණ්හාසිනෙහමක්ඛිතානීති අත්ථො. සොමනස්සානීති තණ්හාවසිකස්ස ඡන්තුතො එවරුපානි සොමනස්සානි භවන්ති. තෙ සාතසිතානි තෙ තණ්හාවසිකා පුග්ගලා සාතනිස්සිතා සුඛනිස්සිතා ව හුත්වා සුඛෙසිනො සුඛපරියෙසිනො භවන්ති. තෙ චෙති යෙ එවරුපා නරා, තෙ ජාතිජරාඛ්‍යාධිමරණානි උපගච්ඡන්තියෙවාති ජාතිජරුපගා නාම හොන්ති. පජාති ඉමෙ සත්තා තාසකරණෙන තසිණාති සඬ්ඛං ගතාය තණ්හාය පුරක්ඛතා පරිවාරිතා හුත්වා.

බන්ධිතොති ලුද්දෙන අරඤ්ඤෙ බද්ධො සසො විය පරිසප්පන්ති භායන්ති. සංයොජනසඬ්ගසත්තකාති දසවිධෙන සංයොජනසඬ්ගෙන චෙව සත්තවිධෙන රාගසඬ්ගාදිනා ව සත්තා බද්ධා තස්මිං වා ලග්ගා හුත්වා. විරායාති විරං දීඝමද්ධානං පුනප්පුනං ජාතිආදිකං දුක්ඛං උපගච්ඡන්තීති අත්ථො. තස්මාති යස්මා තසිණාය පුරක්ඛතා පලිවෙධිතා සත්තා, තස්මා අත්තනො විරාගං රාගාදිවිගමං නිබ්බානං පත්ථෙන්නො ආකඬ්ඝමානො භික්ඛු අරහත්තමග්ගෙනෙතං තසිණං විනොදයෙ පනුදිත්වා නිහරිත්වා ඡඩ්ඛෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසු.

සාපි බො සුකරපොතිකා තතො චට්ඨ්වා සුවණ්ණභූමියං රාජකුලෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා බාරාණසියං, තතො චුතා සුප්පාරකපට්ටනෙ අස්සවාණිජගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා කාවීරපට්ටනෙ නාවිකස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා අනුරාධපුරෙ ඉස්සරකුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, තතො චුතා තස්සෙව දක්ඛිණදිසාය හොක්කන්තගාමෙ සුමනස්ස නාම කුටුම්භිකස්ස ධිතා නාමෙන සුමනා එව හුත්වා නිබ්බත්ති. අපස්සා පිතා තස්මිං ගාමෙ ඡඩ්ඛිතෙ දීඝවාපිරට්ඨං ගන්ත්වා මහාමුනිගාමෙ නාම වසී. තත්ථ නං දුට්ඨගාමණිරඤ්ඤො අමච්චො ලකුණ්ඩකඅතිම්බරො නාම කෙනවිදෙව කරණියෙන ගතො දිස්වා මහන්තං මඩ්ගලං කත්වා ආදාය මහාපුණ්ණගාමං ගතො. අථ නං කොට්ඨබ්බතමහාවිහාරවාසී මහාඅනුරුද්ධත්ථෙරො නාම තත්ථ පිණ්ඩාය වරිත්වා තස්සා ගෙහද්වාරෙ ධිතො දිස්වා භික්ඛුහි සද්ධිං කථෙසි, ‘‘ආචුසො, සුකරපොතිකා නාම ලකුණ්ඩකඅතිම්බරමහාමත්තස්ස හරියභාවං පත්තා, අහො අච්ඡරිය’’න්ති. සා තං කථං සුත්වා අතීතභවෙ උග්ගාටෙත්වා ජාතිස්සරඤාණං පටිලභි. තඬ්ඛණඤ්ඤෙව උප්පන්තසංවෙගා සාමිකං යාවිත්වා මහන්තෙන ඉස්සරියෙන පඤ්චබලකත්ථෙරීතං සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තිස්සමහාවිහාරෙ මහාසතිපට්ඨානසුත්තකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. පච්ඡා දමීළමද්දනෙ කතෙ ඤාතීතං වසනට්ඨානං හොක්කන්තගාමමෙව ගන්ත්වා තත්ථ වසන්තී කල්ලමහාවිහාරෙ ආසිවිසොපමසුත්තන්තං සුත්වා අරහත්තං පාපුණි.

සා පරිනිබ්බානදිවසෙ භික්ඛුභික්ඛුනීහි පුච්ඡිතා භික්ඛුනිසඬ්ඝස්ස සබ්බං ඉමං පවත්තිං නිරන්තරං කට්ඨෙත්වා සන්තිපතිතස්ස භික්ඛුසඬ්ඝස්ස මජ්ඣෙකං මණ්ඩලාරාමවාසිනා ධම්මපදභාණකමහාතිස්සත්ථෙරෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා “අහං පුබ්බෙ මනුස්සයොනියං නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතා කුක්කුටී හුත්වා තත්ථ සෙනස්ස සන්තිකා සීසච්ඡෙදං පත්වා රාජගහෙ නිබ්බත්තා, පරිබ්බාජිකාසු පබ්බජිත්වා පට්ඨමජ්ඣානභූමියං නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතා සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තා නචිරස්සෙව චිත්තවා සුකරයොනිං ගන්ත්වා තතො චුතා සුවණ්ණභූමිං, තතො චුතා බාරාණසිං, තතො චුතා සුප්පාරකපට්ටනං, තතො චුතා කාචීරපට්ටනං, තතො චුතා අනුරාධපුරං, තතො චුතා භොක්කන්තගාම” න්ති එවං සමච්ඡිමෙ තෙරස අත්තභාවෙ පත්වා “ඉදානි උක්කණ්ඨිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පත්තා, සබ්බෙපි අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා” ති වත්වා චතස්සො පරිසා සංවෙජෙත්වා පරිනිබ්බාසීති.

සුකරපොතිකාවත්ථු දුතියං.

3. විබ්භන්තභික්ඛුවත්ථු

යො නිබ්බනථොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො එකං විබ්භන්තකං භික්ඛුං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

එකො කිර මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකො හුත්වා චත්තාරි ඤානානි උප්පාදෙත්වාපි අත්තතො මාතුලස්ස සුවණ්ණකාරස්ස ගෙහෙ විසභාගාරම්මණං දිස්වා තත්ථ පට්ඨෙද්ධවිත්තො විබ්භමි. අථ නං මනුස්සා අලසභාවෙන කම්මං කාතුං අනිච්ඡන්තං ගෙහා නීහරිංසු. සො පාපමිත්තසංසග්ගෙන වොරකම්මෙන ජීවිකං කප්පෙත්තො විවරි. අථ නං එකදිවසං ගහෙත්වා පච්ඡාබාහං ගාළ්භබන්ධනං බන්ධිත්වා චතුක්කෙ චතුක්කෙ කසාහි තාලෙන්තා ආසාතනං නයිංසු. ථෙරො පිණ්ඩාය වරිතුං පවිසන්තො තං දක්ඛිණෙන ද්වාරෙන නීහරියමානං දිස්වා බන්ධනං සිථිලං කාරොත්වා “පුබ්බෙ තයා පරිචිතකම්මට්ඨානං පුන ආවජ්ජෙහී” ති ආහ. සො තෙන ඔවාදෙන සතුප්පාදං ලභිත්වා පුන චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙසි. අථ නං “ආසාතනං තෙත්වා සාතෙස්සාමා” ති සුලෙ උත්තාසෙසු. සො න භායති න සන්තසති. අථස්ස තස්මිං තස්මිං දිසාභාගෙ යිතා මනුස්සා අසිසත්තිතොමරාදිනි ආවුධානි උක්ඛිපිත්වාපි තං අසන්තසන්තමෙව දිස්වා “පස්සථ, භො, ඉමං පුරිසං, අනෙකසතානඤ්ඤි ආවුධහත්ථානං පුරිසානං මජ්ඣෙකෙ නෙව ඡම්භති න වෙධති, අහො අච්ඡරිය” න්ති අච්ඡරියබ්භුතජාතා මහානාදං නදිත්වා රඤ්ඤො තං පවත්ති. ආරොවෙසු. රාජා තං කාරණං සුත්වා “විස්සජ්ජෙථ න” න්ති ආහ. සත්ථු සන්තිකම්පි ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොවයිංසු. සත්ථා ඔභාසං ඵරිත්වා තස්ස ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමං ගාථමාහ -

344.

“යො නිබ්බනථො වනාධිමුත්තො,
වනමුත්තො වනමෙව ධාවති;
තං පුග්ගලමෙථ පස්සථ,

මුත්තො බන්ධනමෙව ධාවතී''ති.

තස්සත්ථො – යො පුග්ගලො ගිහිභාවෙ ආලයසඬ්ඛාතං වනථං ඡඩ්ඛෙත්වා පබ්බජිතත්වා නිබ්බන්ධනො දිබ්බවිහාරසඬ්ඛාතෙ තපොවනෙ අධිමුත්තො සරාවාසබන්ධනසඬ්ඛාතා තණ්හාවනා මුත්තො හුත්වා පුන සරාවාසබන්ධනසඬ්ඛාතං තණ්හාවනමෙව ධාවතී, එථ තං පුග්ගලං පස්සථ, එසො සරාවාසබන්ධනතො මුත්තො සරාවාසබන්ධනමෙව ධාවතීති.

ඉමං පන දෙසනං සුත්වා සො රාජපුරිසානං අන්තරෙ සුලග්ගෙ නිසින්තොව උදයබ්බයං පට්ඨපෙත්වා තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සඬ්ඛාරෙ සම්මසන්තො සොනාපත්තිඵලං පත්වා සමාපත්තිසුඛං අනුභවන්තො වෙහාසං උජ්ජනිත්වා ආකාසෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා සරාජිකාය පරිසාය මජ්ඣෙයෙව අරහත්තං පාපුණ්ති.

විබහන්තහික්ඛුචත්ථු තතියං.

4. බන්ධනාගාරවත්ථු

න තං දළ්භන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො බන්ධනාගාරං ආරබ්භ කට්ඨෙ.

එකස්මිං කිර කාලෙ බහු සන්ධිවිජෙදකපන්ථසාතකමනුස්සසාතකෙ වොරෙ ආනෙත්වා කොසලරඤ්ඤො දස්සයිංසු. තෙ රාජා අන්ද්‍රබන්ධනරජපුබ්බන්ධනසඬ්ඛලිකබන්ධනෙහි බන්ධාපෙසි. තිංසමත්තාපි බො ජානපදා හික්ඛු සත්ථාරං දට්ඨුකාමා ආගන්ත්වා දිස්වා වන්දිත්වා පුනදිවසෙ සාවත්ථිං පිණ්ඩාය වරන්තා බන්ධනාගාරං ගන්ත්වා තෙ වොරෙ දිස්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තා සායන්හසමයෙ තථාගතං උපසඩ්ධම්මිත්වා, ‘‘හන්තෙ, අජ්ජ අම්භෙහි පිණ්ඩාය වරන්තෙහි බන්ධනාගාරෙ බහු වොරා අන්ද්‍රබන්ධනාදිහි බද්ධා මහාදුක්ඛං අනුභවන්තා දිට්ඨා, තෙ තානි බන්ධනානි ඡින්දිත්වා පලායිතුං න සක්කොන්ති, අත්ථි නු බො, හන්තෙ, තෙහි බන්ධනෙහි ථීරතරං අඤ්ඤං බන්ධනං නාමා’’ති පුච්ඡිංසු. සත්ථා, ‘‘හික්ඛවෙ, කිං බන්ධනානි නාමෙතානි, යං පනෙතං ධනධඤ්ඤපුත්තදාරාදීසු තණ්හාසඬ්ඛාතං කිලෙසබන්ධනං, එතං එතෙහි සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන ථීරතරං, එවං මහන්තම්පි පනෙතං දුච්ඡින්දනියං බන්ධනං පොරාණකපණ්ඩිතා ඡින්දිත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බජිංසු’’ති වත්වා අතීතං ආහරි –

අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්නෙ බොධිසත්තො එකස්මිං දුග්ගතගහපතිකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස වයප්පත්තස්ස පිතා කාලමකාසි. සො හතිං කත්වා මාතරං පොසෙසි. අථස්ස මාතා අනිච්ඡමානස්සෙව එකං කුලධීතරං ගෙහෙ කත්වා අපරභාගෙ කාලමකාසි. හරියායපිස්ස කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨති. සො ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං අජානන්තොව, ‘‘හද්දෙ, ත්වං හතිං කත්වා ජීව, අහං

පබ්බජිස්සාමි” ති ආහ. “සාමි, නනු ගබ්භො මෙ පතිට්ඨිතො, මයි විජාතාය දාරකං දිස්වා පබ්බජිස්සාමි” ති ආහ. සො “සාධු” ති සම්පට්ඨිතීවා තස්සා විජාතකාලෙ, “හද්දෙ, ත්වං සොත්ථිතා විජාතා, ඉදානි අහං පබ්බජිස්සාමි” ති ආප්චිඡි. අථ නං සා “පුත්තස්ස තාව ඵනපානතො අපගමනකාලං ආගමෙහි” ති වත්වා පුන ගබ්භං ගණ්හි. සො වින්තෙසි – “ඉමං සම්පට්ඨිතාපෙත්වා ගන්තුං න සක්කා, ඉමිස්සා අනාවික්ඛිත්වාච පලායිත්වා පබ්බජිස්සාමි” ති. සො තස්සා අනාවික්ඛිත්වාච රත්තිභාගෙ උට්ඨාය පලායි. අථ නං නගරගුත්තිකා අග්ගහෙසුං. සො “අහං, සාමි, මාතුපොසකො නාම, විස්සජ්ජෙථ ම” ත්ති අත්තානං විස්සජ්ජාපෙත්වා එකස්මි. යානෙ වසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අභිඤ්ඤාසමාපත්තියො ලහිත්වා ඤානකිළාය කිළන්තො විහාසි. සො තත්ථ වසන්තොයෙව “එවරුපමිපි නාම මෙ දුච්ඡිත්දනියං පුත්තදාරබන්ධනං කිලෙසබන්ධනං ඡින්න” ත්ති ඉමං උදානං උදානෙසි.

සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්වා තෙන උදානිතං උදානං පකාසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි –

345.

“න තං දළ්භං බන්ධනමාහු ධීරා,
යදායසං දාරුජපබ්බජඤ්ච;
සාරත්තරත්තා මණ්ණිකුණ්ඩලෙසු,
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා.

346.

“එතං දළ්භං බන්ධනමාහු ධීරා,
ඔහාරිතං සිථිලං දුජ්ජමුඤ්චං;
එතමිපි ඡෙත්වාන පරිබ්බජන්ති,
අනපෙක්ඛිතො කාමසුඛං පභායා” ති.

තත්ථ ධීරාති බුද්ධාදයො පණ්ඩිතපුරිසා යං සඛ්බලිකසඛ්බාතං අයසා නිබ්බත්තං ආයසං, අන්ද්වබන්ධනසඛ්බාතං දාරුජං, යඤ්ච පබ්බජතිණෙහි වා අඤ්ඤෙහි වා වාකාදීහි රජ්ජුං කත්වා කතං රජ්ජුබන්ධනං, තං අසිආදීහි ඡින්නිතුං සක්කුණෙය්‍යභාවෙන ටීරන්ති න වදන්තීති අත්ථො. සාරත්තරත්තාති සාරත්තා හුත්වා රත්තා, බහලතරරාගරත්තාති අත්ථො. මණ්ණිකුණ්ඩලෙසුති මණ්ණිසු චෙව කුණ්ඩලෙසු ච, මණ්ඩිවිත්තෙසු වා කුණ්ඩලෙසු. එතං දළ්භන්ති යෙ මණ්ණිකුණ්ඩලෙසු සාරත්තරත්තා, තෙසං සො රාගො ච යා පුත්තදාරෙසු අපෙක්ඛා තණ්හා, එතං කිලෙසමයං බන්ධනඤ්ච පණ්ඩිතපුරිසා දළ්භන්ති වදන්ති. ඔහාරිතන්ති ආකඩ්ඪිත්වා චතුසු අපායෙසු පාතනතො අවහරති හෙට්ඨා හරතීති ඔහාරිතං. සිථිලන්ති බන්ධනට්ඨානෙ ඡවිවම්මමංසානි න ඡින්නිති, ලොහිතං න නීහරති, බන්ධනභාවමිපි අජානාපෙත්වා ඵලපථපලපථාදීසු කම්මානි කාතුං දෙතීති සිථිලං. දුජ්ජමුඤ්චන්ති ලොභවසෙන හි එකචාරමිපි උජ්ජන්තං කිලෙසබන්ධනං දට්ඨට්ඨානතො කච්ඡපො

විය දුම්මොවියං හොතීති දුප්පමුඤ්චං. එතම්පි ඡේත්වානාති එතං දළ්භම්පි
කිලෙසබන්ධනං ඤාණබග්ගෙන ඡින්දිත්වා අනපෙක්ඛිතො භුත්වා කාමසුඛං පහාය
පරිබ්බජන්ති, පක්කමන්ති පබ්බජන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

බන්ධනාගාරවත්ථු වතුත්ථං.

5. බෙමාපෙරිවත්ථු

යෙ රාගරත්තාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො බෙමං නාම
රඤ්ඤො බිම්බිසාරස්ස අග්ගමහෙසිං ආරබ්භ කපෙසි.

සා කිර පදුමුත්තරපාදමුලෙ පත්ථිතපත්ථනා අතිවිය අභිරුපා පාසාදිකා අහොසි.
“සත්ථා කිර රූපස්ස දොසං කපෙති”ති සුත්ථා පන සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං න ඉච්ඡි.
රාජා තස්සා රූපමදමත්තභාවං ඤාත්වා වෙළවනවණ්ණනාපටිසංයුත්තාති ගීතාති
කාරෙත්වා නටාදීනං දාපෙසි. තෙසං තාති ගායන්තානං සද්දං සුත්ථා තස්සා
වෙළවනං අදිට්ඨපුබ්බං විය අසුතපුබ්බං විය ව අහොසි. සා “කතරං උය්‍යානං
සන්ධාය ගායමා”ති පුච්ඡිත්වා, “දෙවී, තුම්භාකං වෙළවනුය්‍යානමෙවා”ති චුත්තෙ
උය්‍යානං ගන්තුකාමා අහොසි. සත්ථා තස්සා ආගමනං ඤාත්වා පරිසමජ්ඣෙ
නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙන්නොව තාලවණ්ටං ආදාය අත්තනො පස්සෙ යත්වා
බිජමානං අභිරුපං ඉත්ථි නිමිති. බෙමා, දෙවීපි පවිසමානාව තං ඉත්ථි දිස්වා
චිත්තෙසි – “සම්මාසම්බුද්ධො රූපස්ස දොසං කපෙතිති වදන්ති, අයඤ්චස්ස
සන්තිකෙ ඉත්ථි බිජයමානා යිතා, නාහං ඉම්ප්පා කලභාගම්පි උපෙම්, න මයා ඊදිසං
ඉත්ථිරුපං දිට්ඨපුබ්බං, සත්ථාරං අභුතෙන අබ්භාවික්ඛන්ති මඤ්ඤ”ති චිත්තෙත්වා
තවාගතස්ස කවාසද්දම්පි අනිසාමෙත්වා තමෙව ඉත්ථි ඔලොකයමානා අට්ඨාසි.
සත්ථා තස්සා තස්මි රූපෙ උප්පන්තබ්බමානතං ඤාත්වා තං රූපං පයමවයාදිවසෙන
දස්සෙත්වා හෙට්ඨා චුත්තනයෙනෙව පරියොසානෙ අට්ඨිමත්තාවසානං කත්වා
දස්සෙසි. බෙමා තං දිස්වා “එවරූපම්පි නාමෙතං රූපං මුහුත්තෙනෙව බයවයං
සම්පත්තං, නත්ථි වත ඉමස්මිං රූපෙ සාරො”ති චිත්තෙසි. සත්ථා තස්සා චිත්තාවාරං
ඔලොකෙත්වා, “බෙමෙ, ත්වං ‘ඉමස්මිං රූපෙ සාරො අත්ථි’ති චිත්තෙසි, පස්ස
දානිස්ස අසාරභාව”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“ආතුරං අසුචිං සුතිං, පස්ස බෙමෙ සමුස්සයං;
උග්ගරන්තං පග්ගරන්තං, බාලානං අභිපත්ථිත”න්ති. (අප. පෙරි 2.2.354);

සා ගාථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. අථ නං සත්ථා, “බෙමෙ,
ඉමෙ සත්තා රාගරත්තා දොසපදුට්ඨා මොහමුළ්භා අත්තනො තණ්හාසොතං
සමතික්කම්තුං න සක්කොන්ති, තත්ථෙව ලග්ගන්ති”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො
ඉමං ගාථමාහ –

347.

“යෙ රාගරත්නානුපතන්ති සොතං,
සයං කතං මක්කටකොව ජාලං;
එතම්පි ඡේත්වාන වජන්ති ධීරා,
අනපෙක්ඛිතො සබ්බදුක්ඛං පභායා” ති.

තත්ථ මක්කටකොව ජාලන්ති යථා නාම මක්කටකො සුත්තජාලං කත්වා
මජ්ඣේකෙ යානෙ නාහිමණ්ඩලෙ නිපන්තො පරියන්තෙ පතිතං පටඬිගං වා මක්ඛිකං
වා වෙගෙන ගන්ත්වා විජ්ඣිත්වා තස්ස රසං පිචිත්වා පුන ගන්ත්වා තස්මිංයෙව
යානෙ නිපජ්ජති, එවමෙව යෙ සත්තා රාගරත්නා දොසපද්ධියා මොහමුල්භා
සයංකතං තණ්හාසොතං අනුපතන්ති, තෙ තං සමතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, එවං
දුරතික්කමං. එතම්පි ඡේත්වාන වජන්ති ධීරාති පණ්ඩිතා එතං ඛන්ධනං ඡේත්වා
අනපෙක්ඛිතො නිරාලයා හුත්වා අරහත්තමග්ගෙන සබ්බදුක්ඛං පභාය වජන්ති,
ගච්ඡන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බෙමා අරහත්තෙ පතිට්ඨති, මහාජනස්සාපි සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා අහොසි. සත්ථා රාජානං ආහ – “මහාරාජ, බෙමාය පබ්බජිතුං වා
පරිනිබ්බායිතුං වා වට්ටති” ති. භන්තෙ, පබ්බාජෙථ නං, අලං පරිනිබ්බානෙනාති. සා
පබ්බජිත්වා අග්ගසාවිකා අහොසිති.

බෙමාපෙරිවත්ථු පඤ්චමං.

6. උග්ගසෙනවත්ථු

මුඤ්ච පුරෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළුවනෙ විහරන්තො උග්ගසෙනං
ආරබ්භ කටෙසි.

පඤ්චසතා කිර නටා සංවච්ඡරෙ වා ඡමාසෙ වා පත්තෙ රාජගහං ගන්ත්වා
රඤ්ඤො සත්තාහං සමජ්ජං කත්වා බහුං භිරඤ්ඤසුවණ්ණං ලහන්ති, අන්තරන්තරෙ
උක්ඛෙපදායානං පරියන්තො නත්ථී. මහාජනො මඤ්චාතිමඤ්චාදීසු යත්වා සමජ්ජං
ඔලොකෙසි. අටෙකා ලඬිසිකධිතා වංසං අභිරුද්ධ තස්ස උපරි පරිවත්තිත්වා තස්ස
පරියන්තෙ ආකාසෙ වඩ්ඤ්ඤානා නච්චති වෙව ගායති ව. තස්මිං සමයෙ
උග්ගසෙනො නාම සෙට්ඨිපුත්තො සභායකෙන සද්ධිං මඤ්චාතිමඤ්චෙ ධීතො තං
ඔලොකෙත්වා තස්සා හත්ථපාදවික්ඛෙපාදීසු උජ්ජන්තසිනෙනො ගෙහං ගන්ත්වා
“තං ලහන්තො ජීවිස්සාමි, අලහන්තස්ස මෙ ඉධෙව මරණ” න්ති ආහාරුපච්ඡෙදං
කත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජී. මාතාපිතුහි, “තාත, කිං තෙ රුජ්ජති” ති ප්‍රචිඡිතොපි “තං
මෙ නට්ඨිතරං ලහන්තස්ස ජීවිතං අත්ථී, අලහන්තස්ස මෙ ඉධෙව මරණ” න්ති
වත්වා, “තාත, මා එවං කරි, අඤ්ඤං තෙ අම්භාකං කුලස්ස ව භොගානඤ්ච අනුරූපං
කුමාරිකං ආනෙස්සාමා” ති වුත්තෙපි තට්ඨ වත්වා නිපජ්ජී. අට්ඨස්ස පිතා බහුං
යාවිත්වාපි තං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තො තස්ස සභායං පක්කොසාපෙත්වා
කභාපණ්ණසහස්සං දත්වා “ඉමෙ කභාපණ්ණ ගහෙත්වා අත්තනො ධීතරං මය්හං

පුත්තස්ස දෙනු” ති පහිණි. සො “නාහං කභාපණෙ ගහෙත්වා දෙමි, සචෙ පන සො ඉමං අලහිත්වා ජීවිතුං න සක්කොති, තෙන හි අමිහෙහි සද්ධිංයෙව විවරතු, දස්සාමිස්ස ධිතරං” න්ති ආහ. මාතාපිතරො පුත්තස්ස තමත්ථං ආරොවෙසුං. සො “අහං තෙහි සද්ධිං විවරස්සාමි” ති වත්වා යාවත්තානම්පි තෙසං කථං අනාදිසිත්වා නික්ඛමිත්වා නාටකස්ස සන්තිකං අගමාසි. සො තස්ස ධිතරං දත්වා තෙන සද්ධිංයෙව ගාමනිගමරාජධානීසු සිප්පං දස්සෙන්නො විවරි.

සාපි තෙන සද්ධිං සංවාසමත්ථාය නවිරස්සෙව පුත්තං ලහිත්වා කීළාපයමානා “සකටගොපකස්ස පුත්ත, හණ්ඩහාරකස්ස පුත්ත, කිඤ්චි අජානකස්ස පුත්තා” ති වදති. සොපි තෙසං සකටපරිවත්තකං කත්වා ධීතට්ඨානෙ ගොණානං තිණං ආහරති, සිප්පදස්සනට්ඨානෙ ලද්ධහණ්ඩකං උක්ඛිපිත්වා හරති. තදෙව කිර සන්ධාය සා ඉත්ථි පුත්තං කීළාපයමානා තථා වදති. සො අත්තානං ආරබ්භ තස්සා ගායනභාවං ඤත්වා තං පුච්ඡි – “මං සන්ධාය කථෙසි” ති? “ආම, තං සන්ධායා” ති. “ඵවං සන්තෙ අහං පලායිස්සාමි” ති. සා “කිං පන මය්හං තයා පලායිතෙන වා ආගතෙන වා” ති පුනස්පුනං තදෙව ගීතං ගායති. සා කිර අත්තනො රූපසම්පත්තිඤ්චෙව ධනලාභඤ්ච නිස්සාය තං කිස්මිඤ්චි න මඤ්ඤති. සො “කිං නු බො නිස්සාය ඉමිස්සා අයං මානො” ති වින්තෙන්නො “සිප්පං නිස්සායා” ති ඤත්වා “භොතු, සිප්පං උග්ගණ්හිස්සාමි” ති සසුරං උපසඩ්ධකමිත්වා තස්ස ජානනකසිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ගාමනිගමාදීසු සිප්පං දස්සෙන්නො අනුපුබ්බෙන රාජගහං ආගන්ත්වා “ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ උග්ගසෙනො සෙට්ඨිපුත්තො නගරවාසීනං සිප්පං දස්සෙස්සති” ති ආරොවාපෙසි.

නගරවාසීනො මඤ්චාතිමඤ්චාදයො බන්ධාපෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සන්තිපතිංසු. සොපි සෙට්ඨිහත්ථං වංසං අභිරුය්හ තස්ස මත්ථකෙ අට්ඨාසි. තං දිවසං සත්ථා පච්චුසකාලෙ ලොකං වොලොකෙන්නො තං අත්තනො ඤාණජාලස්ස අත්තො පට්ටයං දිස්වා “කිං නු බො භවිස්සති” ති ආවජ්ජෙන්නො “ස්වෙ සෙට්ඨිපුත්තො සිප්පං දස්සෙස්සාමිති වංසමත්ථකෙ යස්සති, තස්ස දස්සනත්ථං මහාජනො සන්තිපතිස්සති. තත්ථ අහං චතුප්පදිකං ගාථං දෙසෙස්සාමි, තං සුත්වා චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො භවිස්සති, උග්ගසෙනොපි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිස්සති” ති අඤ්ඤාසි. සත්ථා පුනදිවසෙ කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා හික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි. උග්ගසෙනොපි සත්ථරි අත්තොනගරං අපට්ටියෙයෙව උන්නාදනත්ථාය මහාජනස්ස අඬ්ගුලිසඤ්ඤං දත්වා වංසමත්ථකෙ පතිට්ඨාය ආකාසෙයෙව සත්ත වාරෙ පරිවත්තිත්වා ඔරුය්හ වංසමත්ථකෙ අට්ඨාසි. තස්මිං බණ්ණ සත්ථා නගරං පට්ඨන්තො යථා තං පරිසා න ඔලොකෙති, ඵවං කත්වා අත්තානමෙව ඔලොකාපෙසි. උග්ගසෙනො පරිසං ඔලොකෙත්වා “න මං පරිසා ඔලොකෙති” ති දොමනස්සප්පත්තො “ඉදං මයා සංවච්ඡරෙ කත්තබ්බං සිප්පං, සත්ථරි නගරං පට්ඨන්තෙ පරිසා මං අනොලොකෙත්වා සත්ථාරමෙව ඔලොකෙති, මොසං වත මෙ සිප්පදස්සනං ජාන” න්ති වින්තෙසි.

සත්ථා තස්ස චිත්තං ඤාත්වා මහාමොග්ගල්ලානං ආමන්තෙත්වා “ගච්ඡ,
මොග්ගල්ලාන, සෙට්ඨිපුත්තං වදෙහි ‘සිජ්ජං කිර දස්සෙතු’”ති ආහ. ථෙරො
ගන්ත්වා වංසස්ස හෙට්ඨා යීතො සෙට්ඨිපුත්තං ආමන්තෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“ඉඬ්ඝ පස්ස නටපුත්ත, උග්ගසෙන මහබ්බල;
කරොහි රඬගං පරිසාය, භාසයස්සු මහාජන”න්ති.

සො ථෙරස්ස කථං සුත්වා තුට්ඨමානසො හුත්වා “සත්ථා මඤ්ඤෙ මම සිජ්ජං
පස්සිතුකාමො”ති වංසමත්ථකෙ යීතකොව ඉමං ගාථමාහ –

“ඉඬ්ඝ පස්ස මහාපඤ්ඤ, මොග්ගල්ලාන මහිද්ධික;
කරොමි රඬගං පරිසාය, භාසයාමි මහාජන”න්ති.

එවඤ්ච පන වත්වා වංසමත්ථකතො වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ආකාසෙව
චුද්දසක්ඛත්තුං පරිවත්තිත්වා ඔරුය්හ වංසමත්ථකෙව අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා,
“උග්ගසෙන, පණ්ඩිතෙන නාම අතීතානාගතපච්චුප්පන්තෙසු ඛන්ධෙසු ආලයං
පහාය ජාතිආදීහි මුච්චිතුං වට්ටති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

348.

“මුඤ්ච පුරෙ මුඤ්ච පච්ඡතො,
මජ්ඣෙ මුඤ්ච භවස්ස පාරගු;
සබ්බත්ථ විමුත්තමානසො,
න පුනං ජාතිජරං උපෙහිසි”ති.

තත්ථ මුඤ්ච පුරෙති අතීතෙසු ඛන්ධෙසු ආලයං නිකන්ති. අජ්ඣොසානං
පත්ථනං පරිට්ඨානං ගාහං පරාමාසං තණ්හං මුඤ්ච. පච්ඡතොති අනාගතෙසුපි
ඛන්ධෙසු ආලයාදීනි මුඤ්ච. මජ්ඣෙති පච්චුප්පන්තෙසුපි තානි මුඤ්ච. භවස්ස
පාරගුති එවං සන්තෙ තිව්ධස්සාපි භවස්ස
අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහානභාවනාසච්ඡිකිරියවසෙන පාරගු පාරඬගතො හුත්වා
ඛන්ධාකුආයතනාදිහෙදෙ සබ්බසඬ්ඛතෙ විමුත්තමානසො විහරන්තො පුන
ජාතිජරාමරණානි න උපගච්ඡති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ චතුරාසිනියා පාණ්ඩුසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි.
සෙට්ඨිපුත්තොපි වංසමත්ථකෙ යීතකොව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා
වංසතො ඔරුය්හ සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන සත්ථාරං වන්දිත්වා
පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සත්ථා දක්ඛණ්ණත්ථං පසාරෙත්වා “එහි හික්ඛු”ති ආහ. සො
තාවදෙව අට්ඨපරික්ඛාරධරො සට්ඨිවස්සිකත්ථෙරො විය අහොසි. අථ නං හික්ඛු,
“ආවුසො උග්ගසෙන, සට්ඨිහත්ථස්ස තෙ වංසස්ස මත්ථකතො ඔතරන්තස්ස භයං
නාම නාහොසි”ති පුච්ඡිත්වා “නත්ථි මෙ, ආවුසො, භය”න්ති වුත්තෙ සත්ථු
ආරොවෙසුං, “භන්තෙ, උග්ගසෙනො ‘න භායාමි’ති වදති, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං
ඛ්‍යාකරොති”ති. සත්ථා “න, හික්ඛවෙ, මම පුත්තෙන උග්ගසෙනෙන සදිසා

ඡිත්තසංයෝජනා භික්ඛු භායන්ති, න තසන්ති” ති වත්වා බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ඉමං ගාථමාහ –

“සබ්බසංයෝජනං ඡන්වා, යො වෙ න පරිතස්සති;
සඬගාතිගං විසංයුත්තං, තමහං බ්‍රුමි බ්‍රාහ්මණ” ති. (ධ. ප. 397; සු. නි. 626);

දෙසනාවසානෙ බහුතං ධම්මාභිසමයො අහොසි. පුනෙකදිවසං භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං “කිං නු බො, ආවුසො, එවං අරහත්තුපනිස්සයසම්පන්නස්ස භික්ඛුනො නට්ඨිතරං නිස්සාය නට්ඨි සද්ධිං විවරණකාරණං, කිං අරහත්තුපනිස්සයකාරණං” ති? සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා” ති පුච්ඡන්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, උභයම්පෙතං ඉමිනා එව කත” ති වත්වා තමත්ථං පකාසෙතුං අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කිර කස්සපදසබලස්ස සුවණ්ණවෙනියෙ කරියමානෙ බාරාණසිවාසිනො කුලපුත්තා බහුං බාදනීයභොජනීයං යානකෙසු ආරොපෙත්වා “හත්ථකම්මං කරිස්සාමා” ති වෙනියට්ඨානං ගච්ඡන්තා අන්තරාමග්ගෙ එකං ථෙරං පිණ්ඩාය පවිසන්තං පස්සිංසු. අථෙකා කුලධිතා ථෙරං ඔලොකෙන්වා සාමිකං ආහ – “සාමි, අයො, පිණ්ඩාය පවිසති, යානකෙ ව නො බහුං බාදනීයං භොජනීයං, පත්තමස්ස ආහර, භික්ඛං දස්සාමා” ති. සො තං පත්තං ආහරිත්වා බාදනීයභොජනීයස්ස පුරෙත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨපෙත්වා උභොපි පත්ථනං කරිංසු, “හන්තෙ, තුම්හෙහි දිට්ඨධම්මස්සෙව භාගිනො භවෙය්‍යාමා” ති. සොපි ථෙරො බිණ්ණාසවොව, තස්මා ඔලොකෙන්තො තෙසං පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා සිතං අකාසි. තං දිස්වා සා ඉත්ථි සාමිකං ආහ – “අම්භාකං, අයො, සිතං කරොති, එකො නටකාරකො හවිස්සති” ති. සාමිකොපිස්සා “එවං හවිස්සති, හද්දෙ” ති වත්වා පක්කාමි. ඉදං තෙසං පුබ්බකම්මං. තෙ තත්ථ යාවතායුකං යත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො වට්ඨිත්වා සා ඉත්ථි නටගෙහෙ නිබ්බත්ති, පුරිසො සෙට්ඨිගෙහෙ. සො “එවං, හද්දෙ, හවිස්සති” ති තස්සා පටිවචනස්ස දින්නත්තා නට්ඨි සද්ධිං විවරි. බිණ්ණාසවත්ථෙරස්ස දින්නපිණ්ඩපාතං නිස්සාය අරහත්තං පාපුණි. සාපි නට්ඨිතා “යා මෙ සාමිකස්ස ගති, මය්‍හම්පි සා එව ගති” ති පබ්බජිත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨහීති.

උග්ගසෙනවත්ථු ඡට්ඨං.

7. වුළුධනුග්ගහපණ්ඩිතවත්ථු

විතක්කමථීතස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡන්තවනෙ විහරන්තො වුළුධනුග්ගහපණ්ඩිතං ආරබ්භ කථෙසි.

එකො කිර දහරහික්බු සලාකග්ගෙ අත්තනො පත්තසලාකං ගහෙත්වා සලාකයාගුං ආදාය ආසනසාලං ගන්ත්වා පිවි. තත්ථ උදකං අලහිත්වා උදකත්ථාය එකං සරං අගමාසි. තත්ථ තං එකා කුමාරිකා දිස්වා උප්පන්නසිනෙහා, “හත්තෙ, පුන පානියෙන අත්ථෙ සති ඉධෙව ආගච්ඡෙය්‍යාථා”ති ආහ. සො තතො පට්ඨාය යදා පානියං න ලහති, තදා තත්ථෙව ගච්ඡති. සාපිස්ස පත්තං ගහෙත්වා පානියං දෙති. එවං ගච්ඡන්තෙ කාලෙ යාගුම්පි දත්වා පුනෙකදිවසං තත්ථෙව නිසිදාපෙත්වා හත්තං අදාසි. සන්තිකෙ වස්ස නිසිදිත්වා, “හත්තෙ, ඉමස්මිං ගෙහෙ න කිඤ්චි නත්ථි නාම, කෙවලං මයං විවරණකමනුස්සමෙව න ලභාමා”ති කථං සමුට්ඨාපෙසි. සො කථිපාහෙනෙව තස්සා කථං පුත්වා උක්කණ්ඨී. අථ නං එකදිවසං ආගන්තුකා හික්බු දිස්වා “කස්මා ත්වං, ආවුසො, කියො උප්පණ්ඩුපණ්ඩුකජාතොසි”ති පුච්ඡිත්වා “උක්කණ්ඨීතොමිහි, ආවුසො”ති වුත්තෙ ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකං නයිංසු. තෙපි නං සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා “සච්චං කිර ත්වං, හික්බු, උක්කණ්ඨීතොසි”ති පුච්ඡිත්වා “සච්ච”න්ති වුත්තෙ “කස්මා ත්වං මාදිසස්ස ආරද්ධවීරියස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා ‘සොතාපන්නො’ති වා ‘සකදාගාමී’ති වා අත්තානං අවදාපෙත්වා ‘උක්කණ්ඨීතො’ති වදාපෙසි, භාරියං තෙ කම්මං කත”න්ති වත්වා “කිං කාරණා උක්කණ්ඨීතොසි”ති පුච්ඡි. “හත්තෙ, එකා මං ඉත්ථි එවමාහා”ති වුත්තෙ, “හික්බු, අනච්ඡරියං එතං තස්සා කිරියං. සා හි පුබ්බෙ සකලජම්බුදිපෙ අග්ගධනුග්ගහපණ්ඩිතං පහාය තං මුහුත්තදිට්ඨකෙ එකස්මිං සිනෙහං උප්පාදෙත්වා තං ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි”ති වත්වා තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං හික්බුහි යාටිතො –

අතීතෙ වුළුධනුග්ගහපණ්ඩිතකාලෙ තක්කසිලායං දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගහෙත්වා තෙන තුට්ඨෙන දින්නං ධිතරං ආදාය බාරාණසිං ගච්ඡන්තස්ස එකස්මිං අට්ඨිමුඛෙ එකුනපඤ්ඤාසාය කණ්ඨෙහි එකුනපඤ්ඤාසවොරෙ මාරෙත්වා කණ්ඨෙසු බීණෙසු වොරපෙට්ඨකං ගහෙත්වා භූමියං පාතෙත්වා, “හද්දෙ, අසිං ආහරා”ති වුත්තෙ තාය තඬ්ඨණං දිට්ඨවොරෙ සිනෙහං කත්වා වොරස්ස හත්ථෙ අසිථරුං යපෙත්වා වොරෙන ධනුග්ගහපණ්ඩිතස්ස මාරිතභාවං ආචිකත්වා වොරෙන ව තං ආදාය ගච්ඡන්තෙන “මම්පි එසා අඤ්ඤං දිස්වා අත්තනො සාමිකං විය මාරාපෙස්සති, කිං මෙ ඉමායා”ති එකං නදිං දිස්වා ඔරිමතීරෙ තං යපෙත්වා තස්සා හණ්ඩකං ආදාය “ත්වං ඉධෙව හොහි, යාවාහං හණ්ඩිකං උත්තාරෙමි”ති තත්ථෙව තං පහාය ගමනභාවඤ්ච ආචිකත්වා –

“සබ්බං හණ්ඩං සමාදාය, පාරං තිණ්ණොසි බ්‍රාහ්මණ;
පච්චාගච්ඡ ලභුං බිජ්ජං, මම්පි තාරෙහි දානිතො.

“අසන්ථුතං මං විරසන්ථුතෙන,
නිමිති හොතී අද්ධුවං ධුවෙන;
මයාපි හොතී නිමිතෙය්‍ය අඤ්ඤං,
ඉතො අහං දුරතරං ගම්ස්සං.

“කායං ඵලගලාගුම්බෙ, කරොති අභ්‍රහාසියං;
නයිධ නච්චං වා ගීතං වා, තාලං වා සුසමාහිතං;
අනම්භිකාලෙ සුසොණි, කිං නු ජග්ඝසි සොහනෙ.

“සිඬිගාල බාල දුම්මෙධ, අජ්ජපඤ්ඤාසි ජම්බුක;
ජීනො මච්ඡඤ්ච පෙසිඤ්ච, කපණො විය ක්කායසි.

“සුදස්සං වජ්ජමඤ්ඤසං, අත්තනො පන දුද්දසං;
ජීනා පතිඤ්ච ජාරඤ්ච, මඤ්ඤ ත්වඤ්ඤච ක්කායසි.

“ඵවමෙතං මීගරාජ, යථා භාසසි ජම්බුක;
සා නුනාහං ඉතො ගන්ත්වා, හත්තු හෙස්සං වසානුගා.

“යො හරෙ මත්තිකං ථාලං, කංසථාලම්පි සො හරෙ;
කතඤ්චෙව තයා පාපං, පුනපෙවං කරිස්සසි”ති. (ජා. 1.5.128-134) –

ඉමං පඤ්චකනිපාතෙ වුළුධනුග්ගහජාතකං විත්ථාරෙත්වා “තදා
වුළුධනුග්ගහපණ්ඩිතො ත්වං අහොසි, සා ඉත්ථී එතරහි අයං කුමාරිකා,
සිඬිගාලරූපෙන ආගන්ත්වා තස්සා නිග්ගහකාරකො සක්කො දෙවරාජා
අහමෙවා”ති වත්වා “ඵවං සා ඉත්ථී තංමුහුත්තදිට්ඨකෙ එකස්මිං සිනෙහෙන
සකලජම්බුදීපෙ අග්ගපණ්ඩිතං ජීවිතා වොරොපෙසි, තං ඉත්ථී ආරබ්භ උජ්ජන්තං
තව තණ්හං ඡින්දිත්වා විහරාහි හික්ඛු”ති තං ඔවදිත්වා උත්තරිම්පි ධම්මං
දෙසෙන්නො ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

349.

“විතක්කමථිතස්ස ජන්තූනො,
තිබ්බරාගස්ස සුභානුපස්සිනො;
හියොයා තණ්හා පවඬ්ඪති,
එස බො දළ්භං කරොති බන්ධනං.

350.

“විතක්කූපසමෙ ව යො රතො,
අසුභං භාවයතෙ සදා සතො;
එස බො ඛ්‍යන්ති කාහිති,
එස ඡෙච්ඡති මාරබන්ධනං”න්ති.

තත්ථ විතක්කමථිතස්සාති කාමවිතක්කාදිහි විතක්කෙහි නිම්මථිතස්ස.
තිබ්බරාගස්සාති බහලරාගස්ස. සුභානුපස්සිනොති ඉට්ඨාරම්මණෙ
සුහනිමිත්තගාභාදිවසෙන විස්සට්ඨමානසතාය සුහන්ති අනුපස්සන්තස්ස. තණ්හාති
එවරූපස්ස ක්කානාදීසු එකම්පි න වඬ්ඪති, අථ බො ඡද්චාරිකා තණ්හායෙව හියොයා
වඬ්ඪති. එස බොති එසො පුග්ගලො තණ්හාබන්ධනං දළ්භං සුථිරං කරොති.

විතක්කුපසමෙති මිච්ඡාවිතක්කාදීනං වූපසමසඬ්ඛානෙ දසසු අසුභෙසු පඨමජ්ඣානෙ.
 සදා සතොති යො එත්ථ අභිරතො හුත්වා නිව්චං උපට්ඨිතසතිතාය සතො තං
 අසුභඤ්ඤානං භාවෙති. බ්‍යන්ති කාහිතිති එස භික්ඛු තිසු භවෙසු උප්පජ්ජනකං තණ්හං
 විගතන්තං කරිස්සති. මාරබන්ධනන්ති එසො තෙභූමකචට්ටසඬ්ඛානං
 මාරබන්ධනම්පි ඡින්දිස්සතිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි
 සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසිති.

වුළුධනුග්ගහපණ්ඩිතවත්ථු සත්තමං.

8. මාරවත්ථු

නිට්ඨංගිගතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො මාරං ආරබ්භ
 කට්ඨෙයි.

එකදිවසඤ්ඤා විකාලෙ සම්බහුලා ථෙරා ජෙනවනවිහාරං පවිසිත්වා
 රාහුලත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තං උට්ඨාපෙසුං. සො අඤ්ඤත්ථ
 වසනට්ඨානං අපස්සන්තො තථාගතස්ස ගන්ධකුටියා පමුබ්බෙ නිපජ්ජි. තදා සො
 ආයස්මා අරහත්තං පත්තො අවස්සිකොව භොති. මාරො වසවත්තිභවනෙ
 ධීතොයෙව තං ආයස්මත්තං ගන්ධකුටිපමුබ්බෙ නිපන්තං දිස්වා වින්තෙසි –
 “සමණස්ස ගොතමස්ස රුජනකඅඬුලී බහි නිපන්තො, සයං අන්තොගන්ධකුටියං
 නිපන්තො, අඬුලියා පිළියමානාය සයම්පි පිළිතො භවිස්සති” ති. සො මහන්තං
 හත්ථීරාපවණ්ණං අභිනිමිමිතිත්වා ආගම්ම සොණ්ඩාය ථෙරස්ස මත්ථකං
 පරික්ඛිපිත්වා මහන්තෙන සද්දෙන කොඤ්චනාදං රචි. සත්ථා ගන්ධකුටියං
 නිසින්නොව තස්ස මාරභාවං ඤත්වා, “මාර, තාදිසානං සතසහස්සෙනාපි මම
 පුත්තස්ස භයං උප්පාදෙතුං න සක්කා. පුත්තො හි මෙ අසන්නාසි විතතණ්හො
 මහාවිරියො මහාපඤ්ඤො” ති වත්වා ඉමා ගාථා අභාසි –

351.

“නිට්ඨංගිගතො අසන්නාසි, විතතණ්හො අනඬුගණො;
 අවිජ්න්දි භවසල්ලානි, අන්තිමොයං සමුස්සයො.

352.

“විතතණ්හො අනාදානො, නිරුත්තිපදකොවිදො;
 අක්ඛරානං සන්නිපාතං, ජඤ්ඤා පුබ්බාපරානි ව;
 ස වෙ අන්තිමසාරීරො,
 මහාපඤ්ඤො මහාපුරිසොති වුවච්ඡි” ති.

තත්ථ නිට්ඨංගිගතොති ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතානං අරහත්තං නිට්ඨං නාම,
 තං ගතො පත්තොති අත්ථො. අසන්නාසිති අබ්භන්තරෙ රාගසන්නාසාදීනං

අභාවෙන අසන්නසනකො. අවිජ්ජිදි භවසල්ලානීති සබ්බානිපි භවගාමීති සල්ලානි අවිජ්ජිදි. සමුස්සයොති අයං එතස්ස අන්තිමො දෙවො.

අනාදානොති ඛන්ධාදීසු නිග්ගහණො. නිරුත්තිපදකොච්චොති නිරුත්තියඤ්ච සෙසපදෙසු වාති චතුසුපි පටිසම්භිදාසු ඡෙකොති අත්ථො. අක්ඛරානං සන්නිපාතං, ජඤ්ඤා පුබ්බාපරානි වාති අක්ඛරානං සන්නිපාතසඬ්ඛාතං අක්ඛරපිණ්ඩඤ්ච ජානාති, පුබ්බක්ඛරොන අපරක්ඛරං, අපරක්ඛරොන පුබ්බක්ඛරඤ්ච ජානාති. පුබ්බක්ඛරොන අපරක්ඛරං ජානාති නාම – ආදිමිති පඤ්ඤායමානෙ මජ්ඣපරියොසානෙසු අපඤ්ඤායමානෙසුපි “ඉමෙසං අක්ඛරානං ඉදං මජ්ඣං, ඉදං පරියොසාන” න්ති ජානාති. අපරක්ඛරොන පුබ්බක්ඛරං ජානාති නාම – අන්තෙ පඤ්ඤායමානෙ ආදිමජ්ඣෙසු අපඤ්ඤායමානෙසු “ඉමෙසං අක්ඛරානං ඉදං මජ්ඣං, අයං ආදි” නි ජානාති. මජ්ඣෙ පඤ්ඤායමානෙපි “ඉමෙසං අක්ඛරානං අයං ආදි, අයං අන්තො” නි ජානාති. එවං මහාපඤ්ඤො. ස චෙ අන්තිමසාරිරොති එස කොටියං ධීතසරිරො, මහන්තානං අත්ථධම්මනිරුත්තිපටිභානානං සීලක්ඛන්ධාදීනඤ්ච පරිග්ගාහිකාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතත්තා මහාපඤ්ඤො, “විමුක්තචිත්තත්තා ඛවාහං, සාරිපුත්ත, මහාපුරිසොති වදාමි” නි (සං. නි. 5.377) වචනතො විමුක්තචිත්තතාය ව මහාපුරිසොති වුවචතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සු. මාරොපි පාපිමා “ජානාති මං සමණො ගොතමො” නි තත්ථෙවන්තරධායිති.

මාරවත්ථු අට්ඨමං.

9. උපකාඡීවකවත්ථු

සබ්බාහිභූති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා අන්තරාමග්ගෙ උපකං ආඡීවකං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්භි සමයෙ සත්ථා පත්තසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණො ඛොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං චිතිනාමෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරමාදාය ධම්මචක්කපචත්තනත්ථං බාරාණසිං සන්ධාය අට්ඨාරසයොජනමග්ගං පටිපන්නො අන්තරාමග්ගෙ උපකං ආඡීවකං අද්දස. සොපි සත්ථාරං දිස්වා “විජ්ජසන්නානි ඛො තෙ, ආවුසො, ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො පරියොදානො, කංසි ත්වං, ආවුසො, උද්දිස්ස පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොවෙසි” නි පුච්ඡී. අට්ඨස්ස සත්ථා “මය්හං උපජ්ඣායො වා ආවරියො වා නත්ථී” නි වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

353.

“සබ්බාහිභූ සබ්බවිදුහමස්මි,
සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනුපලිත්තො;
සබ්බඤ්ජහො තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තො,

සයං අභිඤ්ඤාය කමුද්දිසෙය්‍යා’න්ති.

තත්ථ සබ්බාභිභූති සබ්බෙසං තෙභූමකධම්මානං අභිභවනතො සබ්බාභිභූ.
සබ්බවිදුති විදිතසබ්බචතුභූමකධම්මො. සබ්බෙසු ධම්මෙසුති සබ්බෙසුපි
තෙභූමකධම්මෙසු තණ්හාදිට්ඨිහි අනුපලිත්තො. සබ්බඤ්ජභොති සබ්බෙ
තෙභූමකධම්මෙ ජහිත්වා යිතො. තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තොති තණ්හක්ඛයන්තෙ
උප්පාදිතෙ තණ්හක්ඛයසඬ්ඛාතෙ අරහත්තෙ අසෙධාය විමුත්තියා විමුත්තො. සයං
අභිඤ්ඤායාති අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිහෙදෙ ධම්මෙ සයමෙව ජානිත්වා. කමුද්දිසෙය්‍යාන්ති
“අයං මෙ උපජ්ඣායො වා ආවරියො වා”ති කං නාම උද්දිසෙය්‍යාන්ති.

දෙසනාවසානෙ උපකො ආජීවකො තථාගතස්ස වචනං නෙවාභිනන්දි, න
පටික්කොසි. සීසං පන වාලෙත්වා ජීවිහං නිල්ලාලෙත්වා එකපදිකමග්ගං ගහෙත්වා
අඤ්ඤතරං ලුද්දකනිවාසනට්ඨානං අගමාසීති.

උපකාජීවකවත්ථු නවමං.

10. සක්කපඤ්ඤවත්ථු

සබ්බදානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො සක්කං
දෙවරාජානං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ තාවතිංසදෙවලොකෙ දෙවතා සන්නිපතිත්වා චත්තාරො
පඤ්ඤෙ සමුට්ඨාපෙසු. “කතරං දානං නු ඛො දානෙසු, කතරො රසො රසෙසු, කතරා
රති රතීසු ජෙට්ඨකා, තණ්හක්ඛයොව කස්මා ජෙට්ඨකොති වුච්චති”ති? තෙ පඤ්ඤෙ
එකා දෙවතාපි විනිච්ඡිතුං නාසක්ඛි. එකො පන දෙවො එකං දෙවං, සොපි අපරන්ති
එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පුච්ඡන්තා දසසු චක්කවාලසහස්සෙසු ද්වාදස සංවච්ඡරාති
විවරිංසු. එත්තකෙනාපි කාලෙන පඤ්ඤානං අත්ථං අදිස්වා
දසසහස්සචක්කවාලදෙවතා සන්නිපතිත්වා චතුත්තං මහාරාජානං සන්නිකං
ගන්ත්වා “කිං, තාතා, මහාදෙවතාසන්නිපාතො”ති චුත්තෙ “චත්තාරො පඤ්ඤෙ
සමුට්ඨාපෙත්වා විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තා තුම්භාකං සන්නිකං ආගතම්භා”ති. “කිං
පඤ්ඤං නාමෙතං, තාතා”ති. “දානරසරතීසු කතමා දානරසරතී නු ඛො සෙට්ඨා,
තණ්හක්ඛයොව කස්මා සෙට්ඨො”ති ඉමෙ පඤ්ඤෙ විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තා
ආගතම්භාති. තාතා, මයම්පි ඉමෙසං අත්ථෙ න ජානාම, අම්භාකං පන රාජා
ජනසහස්සෙන වින්තිතෙ අත්ථෙ වින්තෙත්වා තඬ්ඛණෙනෙව ජානාති, සො අම්භෙහි
පඤ්ඤාය ව පුඤ්ඤෙන ව විසිට්ඨො, එථ, තස්ස සන්නිකං ගච්ඡාමාති තමෙව
දෙවගණං ආදාය සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො සන්නිකං ගන්ත්වා තෙනාපි “කිං, තාතා,
මහන්තො දෙවසන්නිපාතො”ති චුත්තෙ තමත්ථං ආරොවෙසු. “තාතා, ඉමෙසං
පඤ්ඤානං අත්ථං අඤ්ඤොපි ජානිතුං න සක්කොති, බුද්ධවිසයා හෙතෙ. සත්ථා
පනෙතරහි කහං විහරති”ති පුච්ඡිත්වා “ජෙතවනෙ”ති සුත්වා “එථ, තස්ස සන්නිකං
ගමිස්සාමා”ති දෙවගණෙන සද්ධිං රත්තිභාගෙ සකලං ජෙතවනං ඔහාසෙත්වා

සත්ථාරං උපසඬකම්මත්වා චන්දිත්වා එකමන්තං යීතො “කිං, මහාරාජ, මහතා දෙවසඬසෙන ආගතොසී”ති චුත්තෙ, “හන්තෙ, දෙවගණෙන ඉමෙ නාම පඤ්භා සමුට්ඨාපිතා, අඤ්ඤො ඉමෙසං අත්ථං ජානිතුං සමත්ථො නාම නත්ථී, ඉමෙසං නො අත්ථං පකාසෙථා”ති ආහ.

සත්ථා “සාධු මහාරාජ, මයා හි පාරමියො පුරෙත්වා මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා තුම්භාදිසානං කඬ්ඛවිජේදනත්ථමෙව සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පටිච්ඡේදං, තයා පුච්ඡිතපඤ්ඤෙසු හි සබ්බදානානං ධම්මදානං සෙට්ඨං, සබ්බරසානං ධම්මරසො සෙට්ඨො, සබ්බරතීනං ධම්මරතී සෙට්ඨා, තණ්හක්ඛයො පන අරහත්තං සම්පාපකත්තා සෙට්ඨොයෙවා”ති චත්ථා ඉමං ගාථමාහ —

354.

“සබ්බදානං ධම්මදානං ජීනාති,
සබ්බරසං ධම්මරසො ජීනාති;
සබ්බරතීං ධම්මරතී ජීනාති,
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජීනාති”ති.

තත්ථ සබ්බදානං ධම්මදානන්ති සචෙපි හි චක්කවාලගබ්භෙ යාව බ්‍රහ්මලොකා නිරන්තරං කත්වා සන්තිසින්නානං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබ්බිණාසවානං කදලිගබ්භසදිසානි විවරානි දදෙය්‍ය, තස්මිං සමාගමෙ චතුප්පදිකාය ගාථාය කතානුමොදනාව සෙට්ඨා. තඤ්ඤි දානං තස්සා ගාථාය සොළසිං කලං නාග්ඝති. එවං ධම්මස්ස දෙසනාපි වාචනම්පි සවනම්පි මහන්තං. යෙන ච පුග්ගලෙන බහුනං තං ධම්මස්සවනං කාරිතං, තස්සෙව ආනිසංසො මහා. තථාරූපාය එව පරිසාය පණ්ණිකපිණ්ඩපාතස්ස පත්තෙ පුරෙත්වා දින්නදානතොපි සප්පිතෙලාදීනං පත්තෙ පුරෙත්වා දින්නභෙසජ්ජදානතොපි මහාවිහාරසදිසානං විහාරානඤ්ච ලොහපාසාදසදිසානඤ්ච පාසාදානං අනෙකානි සතසහස්සානි කාරෙත්වා දින්නසෙනාසනදානතොපි අනාථපිණ්ඩිකාදීනි විහාරෙ ආරබ්භ කතපරිච්චාගතොපි අන්තමසො චතුප්පදිකාය ගාථාය අනුමොදනාවසෙනාපි පවත්තිතං ධම්මදානමෙව වරං සෙට්ඨං. කිං කාරණා? එවරූපානි හි පුඤ්ඤානි කරොන්තා ධම්මං සුත්ථාව කරොන්ති, නො අසුත්ථා. සචෙ හි ඉමෙ සත්තා ධම්මං න සුණෙය්‍යුං, උච්චිකමන්තං යාගුම්පි කට්ඨජුමන්තං හත්තම්පි න දදෙය්‍යුං. ඉමිනා කාරණෙන සබ්බදානෙන හි ධම්මදානමෙව සෙට්ඨං. අපිච්ච යපෙත්වා බුද්ධෙ ච පච්චෙකබුද්ධෙ ච සකලකප්පං දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකබ්බිත්ථුනි ගණෙනුං සමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතා සාරිපුත්තාදයොපි අත්තනො ධම්මතාය සොතාපත්තිඵලාදීනි අධිගන්තුං නාසක්ඛිංසු, අස්සජිත්ථෙරාදීනි කට්ඨධම්මං සුත්ථා සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරිංසු, සත්ථු ධම්මදෙසනාය සාවකපාරමිඤ්ඤාණං සච්ඡිකරිංසු. ඉමිනාපි කාරණෙන, මහාරාජ, ධම්මදානමෙව සෙට්ඨං. තෙන චුත්තං — “සබ්බදානං ධම්මදානං ජීනාති”ති.

සබ්බෙ පන ගන්ධරසාදයොපි රසා උක්කංසතො දෙවතානං සුධාභොජනරසොපි සංසාරවට්ටෙ පාතෙත්වා දුක්ඛානුභවනස්සෙව පච්චයො. යො පනෙස

සත්තතිංසබ්බොධිපක්ඛියධම්මසඬ්ඛාතො ව නවලොකුත්තරධම්මසඬ්ඛාතො ව ධම්මරසො, අයමෙව සබ්බරසානං සෙට්ඨො. තෙන චුත්තං – “සබ්බරසං ධම්මරසො ජිනාති”ති. යාපෙසා පුත්තරතිධිතුරතිධාරතිඉත්ථීරතිනච්චගීතවාදිතාදිරතිපහෙදා ව අනෙකප්පහෙදා රතී, සාපි සංසාරච්චට්ටෙ පානෙත්වා දුක්ඛානුභවනස්සෙව පච්චයො. යා පනෙසා ධම්මං කට්ඨන්තස්ස වා සුඤ්ඤන්තස්ස වා වාචෙන්තස්ස වා අත්තො උප්පජ්ජමානා පිති උදග්ගභාවං ජනෙති, අස්සුති පවත්තෙති, ලොමහංසං ජනෙති, සායං සංසාරච්චට්ටස්ස අත්තං කත්වා අරහත්තපරියොසානා භොති. තස්මා සබ්බරතීනං එවරූපා ධම්මරතියෙව සෙට්ඨා. තෙන චුත්තං – “සබ්බරතීං ධම්මරතී ජිනාති”ති තණ්හක්ඛයො පන තණ්හාය ඛයන්තෙ උප්පන්නං අරහත්තං සකලස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස අභිභවනතො සබ්බසෙට්ඨමෙව. තෙන චුත්තං – “තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති”ති.

එවං සත්ථරි ඉමිස්සා ගාථාය අත්ථං කට්ඨන්තෙයෙව චතුරාසිතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අභොසි. සක්කොපි සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එවමාහ – “හන්තෙ, එවංජෙට්ඨකෙ නාම ධම්මදානෙ කිමත්ථං අම්භාකං පත්තිං න දාපෙථ, ඉතො පට්ඨාය නො භික්ඛුසඬ්ඝස්ස කට්ඨන්තවා පත්තිං දාපෙථ, හන්තෙ”ති. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා භික්ඛුසඬ්ඝං සන්තිපානෙත්වා, “භික්ඛවෙ, අප්පාදිං කත්වා මහාධම්මස්සවනං වා පාකතිකධම්මස්සවනං වා උපනිසින්නකථං වා අත්තමසො අනුමොදනමිපි කට්ඨන්තවා සබ්බසත්තානං පත්තිං දදෙය්‍යාමා”ති ආහ.

සක්කපඤ්ඤවත්ථු දසමං.

11. අපුත්තකසෙට්ඨිවත්ථු

හනන්ති භොගාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අපුත්තකසෙට්ඨීං නාම ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තස්ස කිර කාලකිරියං සුත්වා රාජා පසෙනදි කොසලො “අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං කස්ස පාපුණාති”ති පුච්ඡිත්වා “රඤ්ඤො”ති සුත්වා සත්තභි දිවසෙහි තස්ස ගෙහතො ධනං රාජකුලං අභිභරාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං උපසඬ්ඝමිත්වා “හන්ද කුතො නු ත්වං, මහාරාජ, ආගච්ඡසි දිවාදිවස්සා”ති චුත්තෙ “ඉධ, හන්තෙ, සාවත්ථීයං සෙට්ඨී, ගහපති, කාලකතො, තමහං අපුත්තකං සාපතෙය්‍යං රාජන්තෙපුරං අභිභරිත්වා ආගච්ඡාමි”ති ආහ. සබ්බං සුත්තෙ (සං. නි. 1.130) ආගතනායෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සො කිර සුවණ්ණපාතියා නානග්ගරසභොජනෙ උපනීතෙ “එවරූපං නාම මනුස්සා භුඤ්ජන්ති, කිං තුම්භෙ මයා සද්ධිං ඉමස්මිං ගෙහෙ කෙළිං කරොමා”ති භොජනෙ උපට්ඨිතෙ ලෙඩ්ඛුදණ්ඩාදීහි පහරිත්වා පලාපෙත්වා “ඉදං මනුස්සානං භොජන”න්ති කණාජකං භුඤ්ජති බිලඬ්ඛගුණියං. වත්ථයානජන්තෙසුපි මනාපෙසු උපට්ඨාපිතෙසු තෙ මනුස්සෙ ලෙඩ්ඛුදණ්ඩාදීහි පහරන්තො පලාපෙත්වා සාණාති

ධාරෙති, ජප්පරරථකෙන යාති පණ්ණාසත්තකෙන ධාරියමානෙනාති එවං රක්ඛ්ඤා ආරොචිතෙ සත්ථා තස්ස පුබ්බකම්මං කට්ඨං.

භූතපුබ්බං සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, තගරසිඛිං නාම පච්චෙකඛුද්ධං පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසි. “දෙට්ඨ සමණස්ස පිණ්ඩ”න්ති වත්ථා සො උට්ඨායාසනා පක්කාමි. තස්මිං කිර අස්සද්ධෙ ඛාලෙ එවං වත්ථා පක්කන්තෙ තස්ස හරියා සද්ධා පසන්නා “විරස්සං වත මෙ ඉමස්ස මුඛතො ‘දෙහී’ති වචනං සුතං, අජ්ජ මම මනොරථං පුරෙන්නී පිණ්ඩපාතං දස්සාමි”ති පච්චෙකඛුද්ධස්ස පත්තං ගහෙත්වා පණිතභොජනස්ස පුරෙත්වා අදාසි. සොපි නිවත්තමානො තං දිස්වා “කිං, සමණ, කිඤ්ච තෙ ලද්ධ”න්ති පත්තං ගහෙත්වා පණිතපිණ්ඩපාතං දිස්වා විජ්ජිසාරී හුත්වා එවං චිත්තෙසි – “වරමෙන පිණ්ඩපාතං දාසා වා කම්මකරා වා භුඤ්ජෙය්‍යුං. තෙ හි ඉමං භුඤ්ජිත්වා මය්හං කම්මං කරිස්සන්ති, අයං පන ගන්ත්වා භුඤ්ජිත්වා නිද්දායිස්සති, නට්ඨො මෙ සො පිණ්ඩපාතො”ති. සො භාතු ව පන එකපුත්තකං සාපතෙයාස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි. සො කිරස්ස අඬගුලිං ගහෙත්වා විවරන්තො “ඉදං මය්හං පිතුසන්තකං යානකං, අයං තස්ස ගොණො”ති ආදීනි ආහ. අථ තං සො සෙට්ඨි “ඉදානි තාවෙස එවං වදෙති, ඉමස්ස පන වුඩ්ඪිජ්ජත්තකාලෙ ඉමස්මිං ගෙහෙ භොගෙ කො රක්ඛිස්සති”ති තං අරක්ඛ්ඤං නෙත්වා එකස්මිං ගච්ඡමුලෙ ගීවාය ගහෙත්වා මූලකන්දං විය ගීවං ඵාලෙත්වා මාරෙත්වා තත්ථෙව ඡඩ්ඨෙසි. ඉදමස්ස පුබ්බකම්මං. තෙන වුත්තං –

“යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, තගරසිඛිං පච්චෙකඛුද්ධං පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසි, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන සත්තක්ඛන්තුං සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජී, තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන ඉමිස්සායෙව සාවත්ථියා සත්තක්ඛන්තුං සෙට්ඨිත්තං කාරෙසි. යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, දත්ථා පච්ඡා විජ්ජිසාරී අහොසි ‘වරමෙන පිණ්ඩපාතං දාසා වා කම්මකරා වා භුඤ්ජෙය්‍යු’න්ති, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන නාස්සුළාරාය හත්තභොගාය චිත්තං නමති, නාස්සුළාරාය වත්ථභොගාය, නාස්සුළාරාය යානභොගාය, නාස්සුළාරානං පඤ්චන්තං කාමගුණානං භොගාය චිත්තං නමති. යං ඛො සො, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, භාතු ව පන එකපුත්තං සාපතෙයාස්ස කාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන ඛුන්ති වස්සසතානි ඛුන්ති වස්සසහස්සානි ඛුන්ති වස්සසතසහස්සානි නිරයෙ පච්චිත්ථ, තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන ඉදං සත්තමං අපුත්තකං සාපතෙයාං රාජකොසං පච්චෙසෙති. තස්ස ඛො පන, මහාරාජ, සෙට්ඨිස්ස ගහපතිස්ස පුරාණඤ්ච පුඤ්ඤං පරික්ඛිණං, නවඤ්ච පුඤ්ඤං අනුපචිතං. අජ්ජ පන, මහාරාජ, සෙට්ඨි, ගහපති, මහාරොරුචෙ නිරයෙ පච්චති”ති (සං. නි. 1.131).

රාජා සත්ථු වචනං සුත්ථා “අහො, හන්තෙ, භාරියං කම්මං, එත්තකෙ නාම භොගෙ විජ්ජමානෙ නෙව අත්තනා පරිභුඤ්ජී, න තුම්භාදිසෙ ඛුද්ධෙ ධුරවිහාරෙ විහරන්තෙ පුඤ්ඤකම්මං අකාසී”ති ආහ. සත්ථා “එවමෙන, මහාරාජ,

දුම්මෙධපුග්ගලා නාම භොගෙ ලභිත්වා නිබ්බානං න ගවෙසන්ති, භොගෙ නිස්සාය
උප්පන්නතණ්හා පනෙන දීඝරත්තං හනති''ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

355.

“හනන්ති භොගා දුම්මෙධං, නො ව පාරගවෙසිනො;
භොගතණ්හාය දුම්මෙධො, හන්ති අඤ්ඤෙව අත්තන''න්ති.

තත්ථ නො ව පාරගවෙසිනොති යෙ පන නිබ්බානපාරගවෙසිනො පුග්ගලා, න
තෙ භොගා හනන්ති. අඤ්ඤෙව අත්තනන්ති භොගෙ නිස්සාය උප්පන්නාය
තණ්හාය දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො පරෙ විය අත්තානමෙව හනතිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

අපුත්තකසෙට්ඨිවත්ථු එකාදසමං.

12. අඬකුරවත්ථු

තිණදොසානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පණ්ඩුකම්බලසීලායං විහරන්තො
අඬකුරං ආරබ්භ කටෙසි. වත්ථු “යෙ කුමාරප්පසුතා ධීරා''ති (ධ. ප. 181) ගාථාය
විත්ථාරිතමෙව. චුත්තඤ්ඤෙතං තත්ථ ඉන්දකං ආරබ්භ. සො කිර
අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස අන්තොගාමං පිණ්ඩාය පවිට්ඨස්ස අත්තනො ආහනං
කටච්ඡුමත්තකං හික්ඛං දාපෙසි. තදස්ස පුඤ්ඤං අඬකුරෙන දසවස්සසහස්සානි
ද්වාදසයොජනිකං උද්ධනපන්ති. කත්වා දින්නදානතො මහජ්ඵලතරං ජාතං. තස්මා
එවමාහ. එවං චුත්තෙ සත්ථා, “අඬකුර, දානං නාම විවෙය්‍ය දාතුං වට්ටති, එවං තං
සුඛෙත්තෙ සුචුත්තබ්භං විය මහජ්ඵලං භොති. ත්වං පන තථා නාකාසි, තෙන තෙ
දානං න මහජ්ඵලං ජාත''න්ති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො -

“විවෙය්‍ය දානං දාතබ්බං, යත්ථ දින්නං මහජ්ඵලං;
විවෙය්‍ය දානං සුගතජ්ජසත්ථං,
යෙ දක්ඛිණෙය්‍යා ඉධ ජීවලොකෙ;
එතෙසු දින්නානි මහජ්ඵලානි,
බ්භානි චුත්තානි යථාසුඛෙත්තෙ''ති. (පෙ. ව. 329) -

වත්වා උත්තරිමපි ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අහාසි -

356.

“තිණදොසානි ඛෙත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි වීතරාගෙසු, දින්නං භොති මහජ්ඵලං.

357.

“තිණදොසානි ඛෙත්තානි, දොසදොසා අයං පජා;

තස්මා හි විතදොසෙසු, දින්නං හොති මහජ්ඵලං.

358.

“තිණදොසානි ඛේත්තානි, මොහදොසා අයං පජා;
තස්මා හි විතමොහෙසු, දින්නං හොති මහජ්ඵලං.

359.

“තිණදොසානි ඛේත්තානි, ඉච්ඡාදොසා අයං පජා;
තස්මා හි විගතිවිජෙසු, දින්නං හොති මහජ්ඵලං”න්ති.

තත්ථ තිණදොසානීති සාමාකාදීනි තිණානි උට්ඨහන්තානි
පුබ්බණ්ණාපරණ්ණානි ඛේත්තානි දූසෙත්ති, තෙන තානි න ඛුච්ඡානි හොත්ති.
එවං සත්තානම්පි අන්තො රාගො උප්පජ්ජන්තො සත්තෙ දූසෙති, තෙන තෙසු
දින්නං මහජ්ඵලං න හොති. ඛිණාසවෙසු දින්නං පන මහජ්ඵලං හොති. තෙන වුත්තං
—

“තිණදොසානි ඛේත්තානි, රාගදොසා අයං පජා;
තස්මා හි විතරාගෙසු, දින්නං හොති මහජ්ඵලං”න්ති. —

සෙසගාථාසුපි එසෙව නයො.

දෙසනාවසානෙ අඬිකුරො ව ඉන්දකො ව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු,
සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඬිකුරවත්ථු ද්වාදසමං.

තණ්හාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුච්ඡතිමො වග්ගො.

25. භික්ඛුවග්ගො

1. පඤ්චභික්ඛුවත්ථු

චක්ඛුනා සංවරොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පඤ්ච
භික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි.

තෙසු කිර එකෙකො චක්ඛුද්වාරාදීසු පඤ්චසු ද්වාරෙසු එකෙකමෙව රක්ඛි.
අටෙකදිවසං සන්නිපතිත්වා “අහං දුරක්ඛං රක්ඛාමි, අහං දුරක්ඛං රක්ඛාමි”ති
විවදිත්වා “සත්ථාරං පුච්ඡිත්වා ඉමමත්ථං ජානිස්සාමා”ති සත්ථාරං උපසඬකම්භිත්වා,
“හත්තෙ, මයං චක්ඛුද්වාරාදීනි රක්ඛන්තා අත්තනො අත්තනො රක්ඛනද්වාරමෙව

දුරක්කන්ති මඤ්ඤාම, කො නු බො අම්මෙසු දුරක්කං රක්කන්ති''ති ප්‍රවිණිංසු. සත්ථා එකං භික්ඛුමිපි අනොසාදෙන්වා, ''භික්ඛවෙ, සබ්බානි පෙතානි දුරක්කානෙව, අපි ව බො පන තුම්මෙහ න ඉදානෙව පඤ්චස්ස ධානෙසු අසංවුතා, පුබ්බෙපි අසංවුතා, අසංවුතත්තායෙව ව පණ්ඩිතානං ඔවාදෙ අවත්තිත්වා ජීවිතක්කයං පාපුණිත්ථා''ති වත්වා ''කදා, හන්තෙ''ති තෙහි යාවිතො අතීතෙ තක්කසිලජාතකස්ස වත්ථුං විත්ථාරෙත්වා රක්කසිනං වසෙන රාජකුලෙ ජීවිතක්කයං පත්තෙ පත්තාහිසෙකෙන මහාසත්තෙන සෙනවිජත්තස්ස හෙට්ඨා රාජාසනෙ නිසින්නෙන අත්තනො සිරිසම්පත්තිං ඔලොකෙන්වා ''වීරියං නාමෙතං සත්තෙහි කත්තබ්බමෙවා''ති උදානවසෙන උදානිතං -

''කුසලුපදෙසෙ ධිතියා දළ්භාය ව,
අනිවත්තිතත්තාහයභීරුතාය ව;
න රක්කසිනං වසමාගමිම්මහසෙ,
ස සොත්ථිභාවො මහතා හයෙන මෙ''ති. (ජා. 1.1.132) -

ඉමං ගාථං දස්සෙන්වා ''තදාපි තුම්මෙව පඤ්ච ජනා තක්කසිලායං රජ්ජගහණත්ථාය නික්කන්තං මහාසත්තං ආවුධහත්ථා පරිවාරෙත්වා මග්ගං ගවිජන්තා අන්තරාමග්ගෙ රක්කසිහි වක්ඛුද්චාරාදිවසෙන උපනීතෙසු රූපාරම්මණාදීසු අසංවුතා පණ්ඩිතස්ස ඔවාදෙ අවත්තිත්වා ඔලියන්තා රක්කසිහි බාදිතා ජීවිතක්කයං පාපුණිත්ථ. තෙසු පන ආරම්මණෙසු සුසංවුතො පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධන්තිං දෙවවණ්ණං යක්ඛිතිං අනාදියිත්වා සොත්ථිතා තක්කසිලං ගන්ත්වා රජ්ජං පත්තො රාජා අහමෙවා''ති ජාතකං සමොධානෙන්වා, ''භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම සබ්බානි ද්චාරානි සංවරිතබ්බානි. එතානි හි සංවරන්තො එව සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති''ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අභාසි -

360.

''වක්ඛුනා සංවරො සාධු, සාධු සොතෙන සංවරො;
සාතෙන සංවරො සාධු, සාධු ජීවිභාය සංවරො.

361.

''කායෙන සංවරො සාධු, සාධු වාචාය සංවරො;
මනසා සංවරො සාධු, සාධු සබ්බත්ථ සංවරො;
සබ්බත්ථ සංවුතො භික්ඛු, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති''ති.

තත්ථ වක්ඛුනාති යදා හි භික්ඛුනො වක්ඛුද්චාරෙ රූපාරම්මණං ආපාඨමාගවිජති, තදා ඉට්ඨාරම්මණෙ අරජ්ජන්තස්ස අනිට්ඨාරම්මණෙ අදුස්සන්තස්ස අසම්පෙක්ඛනෙන මොහං අනුප්පාදෙන්තස්ස තස්මිං ද්චාරෙ සංවරො ථකනං පිදහනං ගුත්ති කතා නාම හොති. තස්ස සො එවරූපො වක්ඛුනා සංවරො සාධු. එස නයො සොතද්චාරාදීසුපි. වක්ඛුද්චාරාදීසුයෙව පන සංවරො වා අසංවරො වා නුප්පජ්ජති, පරතො පන ජවනවිටීයං එස ලබ්භති. තදා හි අසංවරො උප්පජ්ජන්තො

අස්සද්ධා අක්ඛන්ති කොසජ්ජං මුට්ඨසච්චං අඤ්ඤාණන්ති අකුසලවීරියං අයං පඤ්චවිධො ලබ්භති. සංවරො උප්පජ්ජන්තො සද්ධා ඛන්ති වීරියං සති ඤාණන්ති කුසලවීරියං අයං පඤ්චවිධො ලබ්භති.

කායෙන සංවරොති එත්ථ පන පසාදකායොපි වොපනකායොපි ලබ්භති. උභයමිපි පනෙනං කායද්වාරමෙව. තත්ථ පසාදද්වාරෙ සංවරාසංවරො කථිතොව. වොපනද්වාරෙපි තංවත්ථුකා පාණාතිපාතඅදින්නාදානකාමෙසුමිච්ඡාචාරා. තෙහි පන සද්ධිං අකුසලවීරියං උප්පජ්ජන්තෙහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, කුසලවීරියං උප්පජ්ජන්තෙහි පාණාතිපාතාවෙරමණිආදීහි සංවුතං. සාධු වාචායාති එත්ථාපි වොපනවාචාපි වාචා. තාය සද්ධිං උප්පජ්ජන්තෙහි මුසාවාදාදීහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, මුසාවාදාවෙරමණිආදීහි සංවුතං. මනසා සංවරොති එත්ථාපි ජවනමනතො අඤ්ඤා මනෙන සද්ධිං අභිජ්ඣාදයො නත්ථි. මනොද්වාරෙ පන ජවනක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානෙහි අභිජ්ඣාදීහි තං ද්වාරං අසංවුතං හොති, අනභිජ්ඣාදීහි සංවුතං හොති. සාධු සබ්බත්ථාති තෙසු චක්ඛුද්වාරාදීසු සබ්බෙසුපි සංවරො සාධු. එත්තාවතා හි අට්ඨ සංවරද්වාරාති අට්ඨ ව අසංවරද්වාරාති කථිතාති. තෙසු අට්ඨසු අසංවරද්වාරෙසු යිතො හික්ඛු සකලවට්ටමුලකදුක්ඛතො න මුච්චති, සංවරද්වාරෙසු පන යිතො සබ්බස්මාපි වට්ටමුලකදුක්ඛා මුච්චති. තෙන වුත්තං – “සබ්බත්ථ සංවුතො හික්ඛු, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චති” ති.

දෙසනාවසානෙන තෙ පඤ්ච හික්ඛු සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානමිපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

පඤ්චහික්ඛුවත්ථු පයමං.

2. භංසසාතකහික්ඛුවත්ථු

හත්ථසංයතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකං භංසසාතකං හික්ඛුං ආරබ්භ කටෙසි.

සාවත්ථිවාසිතො කිර ද්වෙ සභායකා හික්ඛුසු පබ්බජිත්වා ලද්ධුපසම්පදා යෙභුයොන එකතො විවරන්ති. තෙ එකදිවසං අවිරවතිං ගන්ත්වා න්හත්වා ආතපෙ තප්පමානා සාරණියකථං කටෙන්නා අට්ඨංසු. තස්මිං ඛණෙ ද්වෙ භංසා ආකාසෙන ගච්ඡන්ති. අටෙකො දහරහික්ඛු සක්ඛරං ගහෙත්වා “එකස්ස භංසපොතකස්ස අක්ඛිං පහරිස්සාමි” ති ආහ, ඉතරො “න සක්ඛිස්සාමි” ති ආහ. තිට්ඨතු ඉමස්මිං පස්සෙ අක්ඛි, පරපස්සෙ අක්ඛිං පහරිස්සාමිති. ඉදමිපි න සක්ඛිස්සසියෙවාති. “තෙන හි උපධාරෙහි” ති දුතියං සක්ඛරං ගහෙත්වා භංසස්ස පච්ඡාභාගෙ බිපි, භංසො සක්ඛරසද්දං සුත්වා නිවත්තිත්වා ඔලොකෙසි. අථ නං ඉතරං වට්ටසක්ඛරං ගහෙත්වා පරපස්සෙ අක්ඛිමිහි පහරිත්වා ඔරිමක්ඛිනා නික්ඛාමෙසි. භංසො විරවන්තො පරිවත්තිත්වා තෙසං පාදමුලෙයෙව පති. තත්ථ තත්ථ යිතා හික්ඛු දිස්වා, “ආවුසො, බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා අනනුච්ඡවිකං වො කතං පාණාතිපාතං කරොන්තෙහි” ති වත්වා තෙ ආදාය ගන්ත්වා තථාගතස්ස දස්සෙසුං.

සත්ථා “සච්චං කිර තයා භික්ඛු පාණාතිපාතො කතො” ති ප්‍රච්ඡිත්ථා “සච්චං, හන්තෙ” ති චුත්තෙ “භික්ඛු කස්මා ඵවරුපෙ නියායාතිකසාසනෙ පබ්බජිත්ථා ඵවමකාසි, පොරාණකපණ්ඩිතා අනුප්පන්තෙ බුද්ධෙ අගාරමජ්ඣෙ වසමානා අප්පමත්තකෙසුපි යානෙසු කුක්කුච්චං කරිංසු, ත්වං පන ඵවරුපෙ බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්ථා කුක්කුච්චමත්තම්පි න අකාසී” ති වත්ථා තෙහි යාවිතො අතීතං ආහරි.

අතීතෙ කුරුරට්ඨෙ ඉන්ද්‍රපත්තනගරෙ ධනඤ්චයෙ රජ්ජං කාරොන්තෙ බොධිසත්තො තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්ථා අනුපුබ්බෙන විඤ්ඤානං පත්තො තක්කසිලායං සිප්පානි උග්ගහෙත්ථා පිතරා උපරජ්ජෙ පතිට්ඨාපිතො අපරහාගෙ පිතු අච්චයෙන රජ්ජං පත්ථා දස රාජධම්මෙ අකොපෙත්තො කුරුධම්මෙ වත්තිත්ථ. කුරුධම්මො නාම පඤ්චසිලානි, තානි බොධිසත්තො පරිසුද්ධානි කත්ථා රක්ඛි. යථා ච බොධිසත්තො, ඵවමස්ස මාතා අග්ගමහෙසී කනිට්ඨභාතා උපරාජා පුරොහිතො බ්‍රාහ්මණො රජ්ජගාහකො අමච්චො සාරථී සෙට්ඨී දොණමාපකො මහාමත්තො දොචාරිකො නගරසොහිතී වණ්ණදාසීති ඵවමෙනෙසු ඵකාදසසු ජනෙසු කුරුධම්මං රක්ඛන්තෙසු කලිඨගරට්ඨෙ දන්තපුරනගරෙ කලිඨගෙ රජ්ජං කාරොන්තෙ තස්මිං රට්ඨෙ දෙවො න වස්සි. මහාසත්තස්ස පන අඤ්ජනසන්නිහො නාම මඬගලහත්ථී මහාපුඤ්ඤො භොති. රට්ඨවාසිනො “තස්මිං ආතීතෙ දෙවො වස්සිස්සතී” ති සඤ්ඤාය රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා තස්ස හත්ථීස්ස ආනයනත්ථාය බ්‍රාහ්මණෙ පහිණි. තෙ ගන්ත්ථා මහාසත්තං හත්ථීං යාවිංසු. සත්ථා තෙසං යාවනකාරණං දස්සෙතුං ආහ –

“තච සද්ධඤ්ච සීලඤ්ච, විදිත්ථාන ජනාධිප;
වණ්ණං අඤ්ජනවණ්ණෙන, කලිඨගස්මිං නිමිමහසෙ” ති. (ජා. 1.3.76) –

ඉමං තිකනිපාතෙ ජාතකං කථෙසි. හත්ථීමහි පන ආතීතෙපි දෙවෙ අවස්සන්තෙ “සො රාජා කුරුධම්මං රක්ඛති, තෙනස්ස රට්ඨෙ දෙවො වස්සතී” ති සඤ්ඤාය “යං සො කුරුධම්මං රක්ඛති, තං සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛිත්ථා ආනෙථා” ති පුන කාලිඨගො බ්‍රාහ්මණෙ ච අමච්චෙ ච පෙසෙසි. තෙසු ගන්ත්ථා යාවන්තෙසු රාජානං ආදිං කත්ථා සබ්බෙපි තෙ අත්තනො අත්තනො සීලෙසු කිඤ්චි කුක්කුච්චමත්තං කත්ථා “අපරිසුද්ධං නො සීල” ත්ති පටික්ඛිපිත්ථාපි “න ඵත්තාවතා සීලහෙදො භොතී” ති තෙහි පුනප්පුනං යාවිතා අත්තනො අත්තනො සීලානි කථයිංසු. කාලිඨගො සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛාපෙත්ථා ආහතං කුරුධම්මං දිස්වාච සමාදාය සාධුකං පුරෙසි. තස්ස රට්ඨෙ දෙවො පාවස්සි, රට්ඨං බෙමං සුභික්ඛං අභොසි. සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්ථා –

“ගණිකා උප්පලවණ්ණා, පුණ්ණො දොචාරිකො තදා;
රජ්ජගාහො ච කච්චානො, දොණමාපකො ච කොලිතො.

“සාරිපුත්තො තදා සෙට්ඨී, අනුරුද්ධො ච සාරථී;
බ්‍රාහ්මණො කස්සපො ථෙරො, උපරාජානන්දපණ්ඩිතො.

“මහෙසී රාහුලමාතා, මායාදෙවී ජනෙත්තිකා;
කුරුරාජා බොධිසත්තො, එවං ධාරෙථ ජාතක” නීති. —

ජාතකං සමොධානෙත්වා “භික්ඛු එවං පුබ්බෙපි පණ්ඩිතා අප්පමත්තකෙපි
කුක්කුච්චෙ උප්පන්නෙ අත්තනො සීලභෙදෙ ආසඬ්ඤාං කරිංසු, ත්වං පන මාදිසස්ස
බුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පාණාතිපාතං කරොන්තො අතිහාරියං කම්මමකාසී,
භික්ඛුනා නාම හත්ථෙහි පාදෙහි වාචාය ව සංයතෙන භවිතබ්බ” නීති වත්වා ඉමං
ගාථමාහ —

362.

“හත්ථසංයතො පාදසංයතො,
වාචාසංයතො සංයතුත්තමො;
අප්පකුත්තරතො සමාහිතො,
එකො සන්තුසිතො තමාහු භික්ඛු” නීති.

තත්ථ හත්ථසංයතොති හත්ථකීළාපනාදීනං වා හත්ථෙන පරෙසං පහරණාදීනං
වා අභාවෙන හත්ථසංයතො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. වාචාය පන මුසාවාදාදීනං
අකරණතො වාචාය සංයතො. සංයතුත්තමොති සංයතත්තභාවො,
කායචලනසිසුක්ඛිපනහමුකවිකාරාදීනං අකාරකොති අත්ථො. අප්පකුත්තරතොති
ගොචරප්පකුත්තසඬ්ඤාතාය කම්මට්ඨානභාවනාය රතො. සමාහිතොති සුට්ඨු යිපිතො.
එකො සන්තුසිතොති එකවිහාරී හුත්වා සුට්ඨු තුසිතො විපස්සනාවාරතො පටියාය
අත්තනො අධිගමෙන තුට්ඨමානසො. පුටුප්පනකල්‍යාණකඤ්ඤි ආදිං කත්වා
සබ්බෙපි සෙඛා අත්තනො අධිගමෙන සන්තුසස්සන්තීති සන්තුසිතා, අරභා පන
එකන්තසන්තුසිතොව. තං සන්ධායෙනං වුත්තං.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

හංසසාතකභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. කොකාලිකවත්ථු

යො මුඛසංයතොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
කොකාලිකං ආරබ්භ කට්ඨෙසි. වත්ථු “අථ බො කොකාලිකො භික්ඛු යෙන භගවා
තෙනුපසඬ්ඤාමී”ති සුත්තෙ (සං. නි. 1.181; සු. නි. කොකාලිකසුත්ත; අ. නි. 10.89)
ආගතමෙව. අත්ථොපිස්ස අට්ඨකථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

කොකාලිකෙ පන පදුමනිරයෙ උප්පන්නෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං
“අහො කොකාලිකො භික්ඛු අත්තනො මුඛං නිස්සාය විනාසං පත්තො, ද්වෙ
අග්ගසාවකෙ අක්කොසන්තස්සෙව භිස්ස පථවී විවරං අදාසී”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා
“කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය
නාමා”ති වුත්තෙ “න, භික්ඛවෙ, ඉදානෙව, පුබ්බෙපි කොකාලිකො භික්ඛු

අත්තනො මුඛමෙව නිස්සාය නට්ඨො”ති වත්ථා තමත්ථං සොතුකාමෙහි භික්ඛුහි යාවිතො තස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරි.

අතීතෙ භිමවන්තපදෙසෙ එකස්මිං සරෙ කච්ඡපො වසති. ද්වෙ භංසපොතකා ගොවරාය වරන්තා තෙන සද්ධිං විස්සාසං කත්ථා දළ්භවිස්සාසිකා හුත්ථා එකදිවසං කච්ඡපං පුච්ඡිංසු – “සම්ම, අම්මාකං භිමවන්තෙ චිත්තකූටපබ්බතතලෙ කඤ්චනගුහාය වසනට්ඨානං, රමණියො පදෙසො, ගච්ඡිස්සසි අම්මෙහි සද්ධි”න්ති. “සම්ම, අහං කථං ගම්ස්සාමි”ති? “මයං තං තෙස්සාම, සචෙ මුඛං රක්ඛිතුං සක්ඛිස්සසි”ති. “රක්ඛිස්සාමි, සම්මා ගහෙත්ථා මං ගච්ඡථා”ති. තෙ “සාධු”ති වත්ථා එකං දණ්ඩකං කච්ඡපෙන ඩංසාපෙත්ථා සයං තස්ස උභො කොටියො ඩංසිත්ථා ආකාසං පක්ඛන්දිංසු. තං තථා භංසෙහි නියමානං ගාමදාරකා දිස්ථා “ද්වෙ භංසා කච්ඡපං දණ්ඩෙන හරන්ති”ති ආහංසු. කච්ඡපො “යදි මං සභායකා නෙන්නි, තුම්මාකං එත්ථ කිං හොති දුට්ඨවෙට්ඨකා”ති වත්තුකාමො භංසානං සීඝ්‍රවෙගතාය බාරාණසිනගරෙ රාජනිවෙසනස්ස උපරිභාගං සම්පත්තකාලෙ දට්ඨට්ඨානතො දණ්ඩකං විස්සජ්ජෙත්ථා ආකාසඬගණෙ පතිත්ථා ද්වෙධා භිජ්ජී. සත්ථා ඉමං අතීතං ආහරිත්ථා –

“අවධි වත අත්තානං, කච්ඡපො බ්‍යාහරං ගිරං;
සුග්ගහීතස්මිං කට්ඨස්මිං, වාචාය සකියාවධි.

“එතම්පි දිස්ථා නරවීරියසෙට්ඨ,
වාචං පමුඤ්ඤෙව කුසලං නාතිවෙලං;
පස්සසි බහුභාණෙන, කච්ඡපං බ්‍යසනං ගත”න්ති. (ජා. 1.2.129-130);

ඉමං දුකනිපාතෙ බහුභාණිජාතකං විත්ථාරෙත්ථා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම මුඛසංයතෙන සමචාරිනා අනුද්ධතෙන නිබ්බුතචිත්තෙන භවිතබ්බ”න්ති වත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

363.

“යො මුඛසංයතො භික්ඛු, මන්තභාණි අනුද්ධතො;
අත්ථං ධම්මඤ්ඤෙව දීපෙති, මධුරං තස්ස භාසිත”න්ති.

තත්ථ මුඛසංයතොති දාසවණ්ඩාලාදයොපි “ත්ථං දුජ්ජාතො, ත්ථං දුස්සීලො”තිආදීනං අවචනතාය මුඛෙන සංයතො. මන්තභාණිති මන්තා වුවචති පඤ්ඤා, තාය භණනසීලො. අනුද්ධතොති නිබ්බුතචිත්තො. අත්ථං ධම්මඤ්ඤෙව දීපෙතීති භාසිතත්ථඤ්ඤෙව දෙසනාධම්මඤ්ඤෙව කට්ඨෙති. මධුරන්ති ඵ්වරුපස්ස භික්ඛුනො භාසිතං මධුරං නාම. යො පන අත්ථමෙව සම්පාදෙති, න පාළිං, පාළිංයෙව සම්පාදෙති, න අත්ථං, උභයං වා පන න සම්පාදෙති, තස්ස භාසිතං මධුරං නාම න භොතීති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

කොකාලිකවත්ථු තතියං.

4. ධම්මාරාමත්ථෙරවත්ථු

ධම්මාරාමොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
ධම්මාරාමත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සත්ථාරා කිර ‘ඉතො මෙ චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බානං භවිස්සති’ ති
ආරොචිතෙ අනෙකසහස්සා භික්ඛු සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා විවරිංසු. තත්ථ පුටුප්පනා
භික්ඛු අස්සුති සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛිංසු, ඛිණ්ණාසවානං ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජි.
සබ්බෙපි ‘‘කිං නු ඛො කරිස්සාමා’’ ති වග්ගබන්ධනෙන විවරන්ති. එකො පන
ධම්මාරාමො නාම භික්ඛු භික්ඛුනං සන්තිකං න උපසඬකමති. භික්ඛුහි ‘‘කිං,
ආවුසො’’ ති වුවිච්චානො පටිච්චනම්පි අදත්වා ‘‘සත්ථා කිර චතුමාසච්චයෙන
පරිනිබ්බායිස්සති, අහඤ්චම්හි අවිතරාගො, සත්ථරි ධර්මානෙයෙව වායමිත්වා
අරහත්තං පාපුණ්ණිස්සාමී’’ ති එකකොච විහරන්තො සත්ථාරා දෙසිතං ධම්මං
ආවජ්ජෙති වින්තෙති අනුස්සරති. භික්ඛු තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – ‘‘භන්තෙ,
ධම්මාරාමස්ස තුම්හෙසු සිනෙහමත්තම්පි නත්ථි, ‘සත්ථා කිර පරිනිබ්බායිස්සති, කිං
නු ඛො කරිස්සාමා’ ති අම්හෙහි සද්ධිං සම්මන්තනමත්තම්පි න කරොති’’ ති. සත්ථා
තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං එවං කරොසී’’ ති පුච්ඡි. ‘‘සච්චං,
භන්තෙ’’ ති. ‘‘කිං කාරණා’’ ති? තුම්හෙ කිර චතුමාසච්චයෙන පරිනිබ්බායිස්සථ,
අහඤ්චම්හි අවිතරාගො, තුම්හෙසු ධරන්තෙසුයෙව වායමිත්වා අරහත්තං
පාපුණ්ණිස්සාමීති තුම්හෙහි දෙසිතං ධම්මං ආවජ්ජාමි වින්තෙමි අනුස්සරාමීති.

සත්ථා ‘‘සාධු සාධු’’ ති තස්ස සාධුකාරං දත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, අඤ්ඤානාපි මග්ගි
සිනෙහවන්තෙන භික්ඛුනා නාම ධම්මාරාමසදිසෙනෙව භවිතබ්බං. න හි මය්හං
මාලාගන්ධාදිහි පූජං කරොන්තා මම පූජං කරොන්ති නාම, ධම්මානුධම්මං
පටිපජ්ජන්තායෙව පන මං පූජෙන්නි නාමා’’ ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

364.

‘‘ධම්මාරාමො ධම්මරතො, ධම්මං අනුච්චිත්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු, සද්ධම්මා න පරිභායතී’’ ති.

තත්ථ නිවාසනට්ඨෙන සමථවිපස්සනාධම්මො ආරාමො අස්සාති ධම්මාරාමො.
තස්මිංයෙව ධම්මෙ රතොති ධම්මරතො. තස්සෙව ධම්මස්ස පුනප්පුනං
විචිත්තනතාය ධම්මං අනුච්චිත්තයං, තං ධම්මං ආවජ්ජෙත්තො
මනසිකරොන්තොති අත්ථො. අනුස්සරන්ති තමෙව ධම්මං අනුස්සරන්තො.
සද්ධම්මාති ඵවරුපො භික්ඛු සත්තතිංසහෙදා ඛොධිපක්ඛියධම්මා
නවවිධලොකුත්තරධම්මා ච න පරිභායතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා
ධම්මදෙසනා අහොසීති.

ධම්මාරාමත්ථෙරවත්ථු චතුත්ථං.

5. විපක්ඛසෙවකභික්ඛුචත්ථු

සලාහන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං
විපක්ඛසෙවකං භික්ඛුං ආරබ්භ කටෙසි.

තස්ස කිරෙකො දෙවදත්තපක්ඛිකො භික්ඛු සභායො අහොසි. සො තං භික්ඛුහි
සද්ධිං පිණ්ඩාය වරින්වා කතහත්තකිච්චං ආගච්ඡන්තං දිස්වා “කුහිං ගතොසි”ති
පුච්ඡි. “අසුකට්ඨානං නාම පිණ්ඩාය වරිතු”න්ති. “ලද්ධො තෙ පිණ්ඩපාතො”ති?
“ආම, ලද්ධො”ති. “ඉධ අම්භාකං මහාලාභසක්කාරො, කතිපාහං ඉධෙව
හොහී”ති. සො තස්ස වචනෙන කතිපාහං තත්ථ වසින්වා සකට්ඨානමෙව අගමාසි.
අථ නං භික්ඛු “අයං, භන්තෙ, දෙවදත්තස්ස උප්පන්නලාභසක්කාරං පරිභුඤ්ජති,
දෙවදත්තස්ස පක්ඛිකො එසො”ති තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා තං
පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර ත්ථං ඵලමකාසී”ති පුච්ඡි. “ආම, භන්තෙ, අහං
තත්ථ එකං දහරං නිස්සාය කතිපාහං වසිං, න ච පන දෙවදත්තස්ස ලද්ධිං
රොචෙමී”ති. අථ නං භගවා “කිඤ්චාපි ත්ථං ලද්ධිං න රොචෙසි,
දිට්ඨදිට්ඨිකානංයෙව පන ලද්ධිං රොචෙන්තො විය විචරසි. න ත්ථං ඉදානෙව ඵලං
කරොසි, පුබ්බෙපි ඵලරූපොයෙවා”ති වත්වා “ඉදානි තාව, භන්තෙ, අම්භෙහි සාමං
දිට්ඨො, පුබ්බෙ පනෙස කෙසං ලද්ධිං රොචෙන්තො විය විචරි, ආචික්ඛට්ඨ නො”ති
භික්ඛුහි යාවිතො අතීතං ආහරින්වා –

“පුරාණවොරාන වචො නිසම්ම,
මහිළාමුඛො පොථයමන්චවාරි;
සුසඤ්ඤතානඤ්ඤි වචො නිසම්ම,
ගජුත්තමො සබ්බගුණෙසු අට්ඨා”ති. (ජා. 1.1.26) –

ඉමං මහිළාමුඛජාතකං විත්ථාරෙත්වා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම සකලාභෙනෙව
සන්තුට්ඨෙත භවිතබ්බං, පරලාභං පත්ථෙතුං න වට්ටති. පරලාභං පත්ථෙත්තස්ස හි
ඤ්ඤානවිපස්සනාමග්ගඵලෙසු එකධම්මොපි නුප්පජ්ජති, සකලාභසන්තුට්ඨස්සෙව
පන ඤානාදීනි උප්පජ්ජන්ති”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමා ගාථා අහාසි –

365.

“සලාහං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය, නාඤ්ඤෙසං පිභයං වරෙ;
අඤ්ඤෙසං පිභයං භික්ඛු, සමාධිං නාධිගච්ඡති.

366.

“අප්පලාභොපි වෙ භික්ඛු, සලාහං නාතිමඤ්ඤති;
තං වෙ දෙවා පසංසන්ති, සුද්ධාජීවිං අතන්දිත”න්ති.

තත්ථ සලාහන්ති අත්තනො උප්පජ්ජනකලාහං. සපදානවාරඤ්භි පරිවජ්ජෙත්වා අනෙසනාය ජීවිකං කප්පෙන්නො සලාහං අතිමඤ්ඤති භිලෙති ජිගුච්ඡති නාම. තස්මා එවං අකරණෙන සලාහං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය. අඤ්ඤෙසං පිහයන්ති අඤ්ඤෙසං ලාහං පත්ථෙන්නො න වරෙය්‍යාති අත්ථො. සමාධිං නාධිගච්ඡන්ති අඤ්ඤෙසඤ්භි ලාහං පිහයන්නො තෙසං වීවරාදිකරණෙ උස්සුක්කං ආපන්නො භික්ඛු අප්පනාසමාධිං වා උපවාරසමාධිං වා නාධිගච්ඡති. සලාහං නාතිමඤ්ඤති අප්පලාභොපි සමානො උච්චතීවකුලෙ පටිපාටියා සපදානං වරන්නො භික්ඛු සලාහං නාතිමඤ්ඤති නාම. තං චෙති තං එවරූපං භික්ඛුං සාරජීවිතතාය සුද්ධාජීවං ජඩ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිතකප්පනෙන අකුසිතතාය අතන්දිතං දෙවා පසංසන්ති ථොමෙත්තීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

විපක්ඛසෙවකභික්ඛුවත්ථු පඤ්චමං.

6. පඤ්චග්ගදායකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

සබ්බසොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්නො පඤ්චග්ගදායකං නාම බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සස්සෙ ඛෙත්තෙ ධීතකාලෙයෙව ඛෙත්තග්ගං නාම දෙනි, බලකාලෙ බලග්ගං නාම දෙනි, බලභණ්ඩකාලෙ බලභණ්ඩග්ගං නාම දෙනි, උක්ඛලිකකාලෙ කුම්භග්ගං නාම දෙනි, පාතියං වඩ්ඪිතකාලෙ පාතග්ගං නාම දෙනීති ඉමානි පඤ්ච අග්ගදානානි දෙනි, සම්පත්තස්ස අදත්වා නාම න භුඤ්ජති. තෙනස්ස පඤ්චග්ගදායකොත්ථෙව නාමං අහොසි. සත්ථා තස්ස ව බ්‍රාහ්මණියා වස්ස තිණ්ණං ඵලානං උපනිස්සයං දිස්වා බ්‍රාහ්මණස්ස භොජනවෙලායං ගන්ත්වා ද්වාරෙ අට්ඨාසි. සොපි ද්වාරපමුඛෙ අත්තොගෙහාහිමුඛො නිසීදිත්වා භුඤ්ජති, සත්ථාරං ද්වාරෙ ධීතං න පස්සති. බ්‍රාහ්මණී පන තං පරිවිසමානා සත්ථාරං දිස්වා චිත්තෙසි – “අයං බ්‍රාහ්මණො පඤ්චසු යානෙසු අග්ගං දත්වා භුඤ්ජති, ඉදානි ව සමණො ගොතමො ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ධීතො. සචෙ බ්‍රාහ්මණො එතං දිස්වා අත්තනො හත්තං හරිත්වා දස්සති, පුනපාහං පවිතුං න සක්ඛිස්සාමි”ති. සා “එවං අයං සමණං ගොතමං න පස්සිස්සති”ති සත්ථු පිට්ඨිං දත්වා තස්ස පච්ඡතො තං පටිච්ඡාදෙන්ති ඔනමිත්වා පුණ්ණුවන්දං පාණිනා පටිච්ඡාදෙන්ති විය අට්ඨාසි. තථා ධීතා එව ව පන “ගතො නු ඛො නො”ති සත්ථාරං අඩ්ඨක්ඛිකෙන ඔලොකෙසි. සත්ථා තත්ථෙව අට්ඨාසි. බ්‍රාහ්මණස්ස පන සවනහයෙන “අතිච්ඡථා”ති න වදෙනි, ඔසක්කිත්වා පන සණ්කමෙව “අතිච්ඡථා”ති ආහ. සත්ථා “න ගමිස්සාමි”ති සීසං වාලෙසි. ලොකගරුනා බුද්ධෙන “න ගමිස්සාමි”ති සීසෙ වාලිතෙ සා සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්ති මහාහසිතං හසි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා ගෙහාහිමුඛං ඔහාසං මුඤ්චි. බ්‍රාහ්මණොපි පිට්ඨිං දත්වා නිසීන්තොයෙව බ්‍රාහ්මණියා හසිතසද්දං සුත්වා ඡබ්බණ්ණානඤ්ච රස්මිතං ඔහාසං ඔලොකෙත්වා සත්ථාරං අද්දස. බුද්ධා හි නාම

ගාමෙ වා අරඤ්ඤෙ වා හෙතුසම්පන්නානං අත්තානං අදස්සෙත්වා න පක්කමන්ති.
 බ්‍රාහ්මණොපි සත්ථාරං දිස්වා, “හොති නාසිතොම්හි තයා, රාජපුත්තං ආගන්ත්වා
 ද්වාරෙ යීතං මය්හං අනාවික්ඛන්තියා භාරියං තෙ කම්මං කත”න්ති වත්වා
 අඬ්ඬුත්තං භොජනපාතිං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, “හො ගොතම, අහං
 පඤ්චසු යානෙසු අග්ගං දත්වාච භුඤ්ජාමි, ඉතො ච මෙ මජ්ඣෙ භින්දිත්වා එකොච
 හත්තකොට්ඨාසො භුත්තො, එකො කොට්ඨාසො අවසිට්ඨො, පටිග්ගණ්ඨිස්සසි මෙ
 ඉදං හත්ත”න්ති. සත්ථා “න මෙ තච උච්ඡිට්ඨහත්තෙන අත්ථො”ති අවත්වා,
 “බ්‍රාහ්මණ, අග්ගම්පි මය්හමෙව අනුච්ඡවිකං, මජ්ඣෙ භින්දිත්වා
 අඬ්ඬුත්තහත්තම්පි, වරිමකහත්තම්පිණ්ඩොපි මය්හමෙව අනුච්ඡවිකො. මයඤ්ඨි,
 බ්‍රාහ්මණ, පරදත්තුපජීවිපෙතසදිසා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“යදග්ගතො මජ්ඣතො සෙසතො වා,
 පිණ්ඩං ලහෙථ පරදත්තුපජීවී;
 නාලං ථුතුං නොපි නිපච්චවාදී,
 තං වාපි යීරා මුනි වෙදයන්ති”ති. (සු. නි. 219);

බ්‍රාහ්මණො තං සුත්වාච පසන්නචිත්තො හුත්වා “අහො අච්ඡරියං, දීපසාමිකො
 නාම රාජපුත්තො ‘න මෙ තච උච්ඡිට්ඨහත්තෙන අත්ථො’ති අවත්වා එවං
 වක්ඛති”ති ද්වාරෙ යීතකොච සත්ථාරං පඤ්ඤං පුච්ඡ – “හො ගොතම, තුම්හෙ
 අත්තතො සාවකෙ භික්ඛුති වදථ, කිත්තාවතා භික්ඛු නාම හොති”ති. සත්ථා
 “කථංරූපා නු බො ඉමස්ස ධම්මදෙසනා සජ්ජායා”ති උපධාරෙන්නො “ඉමෙ
 ද්වෙපි ජනා කස්සපබුද්ධකාලෙ ‘නාමරූප’න්ති වදන්තානං කථං සුඤ්ඤං, නාමරූපං
 අවිස්සජ්ජිත්වාච තෙසං ධම්මං දෙසෙතුං වට්ටති”ති, “බ්‍රාහ්මණ, නාමෙ ච රූපෙ ච
 අරජ්ජන්තො අසජ්ජන්තො අසොචන්තො භික්ඛු නාම හොති”ති වත්වා ඉමං
 ගාථමාහ –

367.

“සබ්බසො නාමරූපස්මිං, යස්ස නත්ථි මමායිතං;
 අසතා ච න සොචති, ස චෙ භික්ඛුති චුච්චති”ති.

තත්ථ සබ්බසොති සබ්බස්මිම්පි වෙදනාදීනං චතුත්තං, රූපක්ඛන්ධස්ස වාති
 පඤ්චන්තං ඛන්ධානං වසෙන පවත්තෙ නාමරූපෙ. මමායිතන්ති යස්ස අහන්ති වා
 මමන්ති වා ගාහො නත්ථි. අසතා ච න සොචතිති තස්මිඤ්ච නාමරූපෙ බයවයං
 පත්තෙ “මම රූපං ඛිණං...පෙ... මම විඤ්ඤාණං ඛිණ”න්ති න සොචති න
 විහඤ්ඤති, “බයවයධම්මං මෙ ඛිණ”න්ති පස්සති. ස චෙති සො එවරූපො
 විජ්ජමානෙපි නාමරූපෙ මමායිතරහිතොපි අසතාපි තෙන අසොචන්තො භික්ඛුති
 චුච්චතිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ උභොපි ජයම්පතිකා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු,
 සම්පන්නානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

පඤ්චග්ගදායකත්‍රාග්මිකවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සම්බහුලභික්ඛවත්ථු

මෙත්තාවිහාරීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ ආයස්මන්තෙ මහාකච්චානෙ අවන්තිජනපදෙ කුරරසරං නිස්සාය පවත්තපබ්බතෙ විහරන්තෙ සොණො නාම කොට්ඨකණ්ණො උපාසකො ථෙරස්ස ධම්මකථාය පසිදිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතුකාමො ථෙරෙන ‘දුක්කරං බො, සොණ, යාවජීවං එකහත්තං එකසෙය්‍යං බ්‍රහ්මචරිය’ න්ති වත්වා ද්වෙ වාරෙ පටික්ඛිත්තොපි පබ්බජ්ජාය අතිවිය උස්සාහජානො තතියවාරෙ ථෙරං යාවත්වා පබ්බජිත්වා අප්පභික්ඛුකත්තා දක්ඛිණාපථෙ තිණ්ණං වස්සානං අව්චයෙන ලද්ධපසම්පදො සත්ථාරං සම්මුඛා දට්ඨුකාමො හුත්වා උපජ්ඣායං ආපුච්ඡිත්වා තෙන දින්නං සාසනං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන ජෙනවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා කතපට්ඨසත්ථාරො සත්ථාරා එකගන්ධකුටියංයෙව අනුඤ්ඤාතසෙනාසනො බහුදෙව රත්තිං අජ්ඣාකාසෙ වීථිනාමෙත්වා රත්තිභාගෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා අත්තනො පත්තසෙනාසනෙ තං රත්තිභාගං වීථිනාමෙත්වා පච්චුසසමයෙ සත්ථාරා අජ්ඣාට්ඨො සොළස අට්ඨකචග්ගිකානි (සු. නි. 772 ආදයො) සබ්බානෙව සරහඤ්ඤෙන අහණි. අථස්ස භගවා සරහඤ්ඤපරියොසානෙ අබ්භානුමොදෙන්තො – ‘සාධු සාධු, භික්ඛු’ ති සාධුකාරං අදාසි. සත්ථාරා දින්නසාධුකාරං සුත්වා භූමට්ඨකදෙවො නාගා සුපණ්ණාති එවං යාව බ්‍රහ්මලොකා එකසාධුකාරමෙව අහොසි.

තස්මිං බණ්ණ ජෙනවනතො වීසයොජනසතමත්ථකෙ කුරරසරනගරෙ ථෙරස්ස මාතු මහාඋපාසිකාය ගෙහෙ අධිවත්ථා දෙවතාපි මහන්තෙන සද්දෙන සාධුකාරමදාසි. අථ නං උපාසිකා ආහ – ‘කො එස සාධුකාරං දෙති’ ති? අහං, භගිනීති. කොසි ත්වන්ති? තව ගෙහෙ අධිවත්ථා, දෙවතාති. ත්වං ඉතො පුබ්බෙ මය්හං සාධුකාරං අදත්වා අජ්ජ කස්මා දෙසිති? නාහං තුය්හං සාධුකාරං දමිමිති. අථ කස්ස තෙ සාධුකාරො දින්නොති? තව පුත්තස්ස කොට්ඨකණ්ණස්ස සොණත්ථෙරස්සාති. කිං මෙ පුත්තෙන කතන්ති? පුත්තො තෙ අජ්ජ සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා ධම්මං දෙසෙසි, සත්ථා තව පුත්තස්ස ධම්මං සුත්වා පසන්නො සාධුකාරමදාසි. තෙනස්ස මයාපි සාධුකාරො දින්නො. සම්මාසම්බුද්ධස්ස භි සාධුකාරං සම්පට්ච්ඡිත්වා භූමට්ඨකදෙවෙ ආදිං කත්වා යාව බ්‍රහ්මලොකා එකසාධුකාරමෙව ජාතන්ති. කිං පන, සාමී, මම පුත්තෙන සත්ථු ධම්මො කටීතො, සත්ථාරා මම පුත්තස්ස කටීතොති? තව පුත්තෙන සත්ථු කටීතොති. එවං දෙවතාය කථෙත්තියාව උපාසිකාය පඤ්චවණ්ණො පිති උප්පජ්ජිත්වා සකලසරීරං එරි.

අථස්සා එතදහොසි – ‘සවෙ මෙ පුත්තො සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා සත්ථු ධම්මං කථෙතුං සක්ඛි, මය්හමපි කථෙතුං සක්ඛිස්සතියෙව. පුත්තස්ස ආගතකාලෙ ධම්මස්සවනං කාරෙත්වා ධම්මකථං සුණ්ණස්සාමි’ ති. සොණත්ථෙරොපි

බො සත්ථාරා සාධුකාරෙ දින්නෙ “අයං මෙ උපජ්ඣායෙන දින්නසාසනං ආරොචෙතුං කාලො” ති භගවත්තං පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදං ආදිං කත්වා (මහාව. 259) පඤ්ච වරෙ යාවිත්වා කතිපාහං සත්ථු සන්තිකෙයෙව වසිත්වා “උපජ්ඣායං පස්සිස්සාමි” ති සත්ථාරං ආපුච්ඡිත්වා ජෙනවනා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං අගමාසි.

ථෙරො පුනදිවසෙ තං ආදාය පිණ්ඩාය වරන්නො මාතු උපාසිකාය ගෙහද්වාරං අගමාසි. සාපි පුත්තං දිස්වා තුට්ඨමානසා වන්දිත්වා සක්කච්චං පරිච්ඡිත්වා පුච්ඡි – “සච්චං කිර ත්වං, තාත, සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා සත්ථු ධම්මකථං කථෙසි” ති. “උපාසිකෙ, තුය්හං කෙන ඉදං කථිත” ති? “තාත, ඉමස්මිං ගෙහෙ අධිවත්ථා දෙවතා මහත්තෙන සද්දෙන සාධුකාරං දත්වා මයා ‘කො එසො’ ති වුත්තෙ ‘අහ’ ත්ති වත්වා එවඤ්ච එවඤ්ච කථෙසි. තං සුත්වා මය්හං එතදහොසි – ‘සචෙ මෙ පුත්තො සත්ථු ධම්මකථං කථෙසි, මය්හමිපි කථෙතුං සක්ඛිස්සති’ ති. අථ තං ආහ – ‘තාත, යතො තයා සත්ථු සම්මුඛා ධම්මො කථිතො, මය්හමිපි කථෙතුං සක්ඛිස්සසි එව. අසුකදිවසෙ නාම ධම්මස්සවනං කාරෙත්වා තච ධම්මං සුඤ්ඤාමි, තාතා’” ති. සො අධිවාසෙසි. උපාසිකා භික්ඛුසඤ්ඤා දානං දත්වා පූජං කත්වා “පුත්තස්ස මෙ ධම්මකථං සුඤ්ඤාමි” ති එකමෙව දාසිං ගෙහරක්ඛිකං යපෙත්වා සබ්බං පරිජනං ආදාය අත්තොනගරෙ ධම්මස්සවනත්ථාය කාරිතෙ මණ්ඩපෙ අලඬිකතධම්මාසනං අභිරුද්ධ ධම්මං දෙසෙන්නස්ස පුත්තස්ස ධම්මකථං සොතුං අගමාසි.

තස්මිං පන කාලෙ නවසතා වොරා තස්සා උපාසිකාය ගෙහෙ ඔතාරං ඔලොකෙන්නා විවරන්ති. තස්සා පන ගෙහං සත්තභි පාකාරෙහි පරික්ඛිත්තං සත්තද්වාරකොට්ඨකයුත්තං, තත්ථ තෙසු තෙසු යානෙසු වණ්ඩසුනබ්බෙ බන්ධිත්වා යපයිංසු. අත්තොගෙහෙ ඡදනස්ස උදකපාතට්ඨානෙ පන පරිබං බණිත්වා තිපුනා පූරයිංසු. තං දිවා ආතපෙන විලීනං පක්කුථිතං විය තිට්ඨති, රත්තිං කඨිනං කක්ඛළං හුත්වා තිට්ඨති. තස්සානන්තරා මහත්තාති අයසඤ්ඤාකාති නිරන්තරං භූමියං ඔදහිංසු. ඉති ඉමඤ්චාරක්ඛං උපාසිකාය ව අත්තොගෙහෙ ධීතභාවං පටිච්ච තෙ වොරා ඔකාසං අලහන්නා තං දිවසං තස්සා ගතභාවං ඤත්වා උමඬිගං භින්නිත්වා තිපුපරිබාය ව අයසඤ්ඤාකාතඤ්ච හෙට්ඨාභාගෙනෙව ගෙහං පච්ඡිත්වා වොරපෙට්ඨකං තස්සා සන්තිකං පභිණිංසු “සචෙ සා අම්භාකං ඉධ පච්චිඨභාවං සුත්වා නිවත්තිත්වා ගෙහාහිමුඛි ආගච්ඡති, අසිනා නං පහරිත්වා මාරෙථා” ති. සො ගන්ත්වා තස්සා සන්තිකෙ අට්ඨාසි.

වොරාපි අත්තොගෙහෙ දීපං ජාලෙත්වා කභාපණුගබ්භද්වාරං විවරිංසු. සා දාසි වොරෙ දිස්වා උපාසිකාය සන්තිකං ගන්ත්වා, “අයො, බහු වොරා ගෙහං පච්ඡිත්වා කභාපණුගබ්භද්වාරං විවරිංසු” ති ආරොචෙසි. “වොරා අත්තනා දිට්ඨකභාපණු හරන්තු, අහං මම පුත්තස්ස ධම්මකථං සුඤ්ඤාමි, මා මෙ ධම්මස්ස අත්තරායං කරි, ගෙහං ගච්ඡා” ති තං පභිණි. වොරාපි කභාපණුගබ්භං තුච්ඡං කත්වා රජතගබ්භං විවරිංසු. සා පුනපි ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. උපාසිකාපි “වොරා අත්තනා

ඉවිඡිතං භරන්තු, මා මෙ අන්තරායං කරි''ති පුන තං පභිඡි. වොරා රජතගබ්භමිපි තුවිජං කත්වා සුවණ්ණගබ්භං විවරිංසු. සා පුනපි ගන්ත්වා උපාසිකාය තමත්ථං ආරොවෙසි. අථ නං උපාසිකා ආමන්තෙත්වා, “හොති ජෙ ත්වං අනෙකවාරං මම සන්තිකං ආගතා, ‘වොරා යථාරූචිතං භරන්තු, අහං මම පුත්තස්ස ධම්මකථං සුඤ්ඤාමි, මා මෙ අන්තරායං කරි’ති මයා වුත්තාපි මම කථං අනාදිසිත්වා පුනස්පුනං ආගච්ඡසියෙව. සවෙ ඉදානි ත්වං ආගච්ඡස්සසි, ජානිස්සාමි තෙ කත්තබ්බං, ගෙහමෙව ගච්ඡා’’ති පභිඡි.

වොරජෙට්ඨකො තස්සා කථං සුත්වා “ඵවරූපාය ඉත්ථියා සන්තකං භරන්තානං අසනි පතිත්වා මත්ථකං භින්දෙය්‍යා’’ති වොරානං සන්තිකං ගන්ත්වා “සීසං උපාසිකාය සන්තකං පටිපාකතිකං කරොථා’’ති ආහ. තෙ කභාපණෙහි කභාපණගබ්භං, රජතසුවණ්ණෙහි රජතසුවණ්ණගබ්භෙ පුන පුරයිංසු. ධම්මතා කිරෙසා, යං ධම්මො ධම්මවාරිතං රක්ඛති. තෙනෙවාහ –

“ධම්මො භවෙ රක්ඛති ධම්මවාරිං,
ධම්මො සුවිණ්ණො සුඛමාවහාති;
ඵසානිසංසො ධම්මෙ සුවිණ්ණෙ,
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මවාරි’’ති. (ථෙරගා. 303; ජා. 1.10.102);

වොරාපි ගන්ත්වා ධම්මස්සවනට්ඨානෙ අට්ඨංසු. ථෙරොපි ධම්මං කථෙත්වා විභාතාය රත්තියා ආසනා ඔතරි. තස්මිං බණෙ වොරජෙට්ඨකො උපාසිකාය පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා “බමාහි මෙ, අයො’’ති ආහ. “කිං ඉදං, තාතා’’ති? “අහඤ්ඤි තුම්හෙසු ආසාතං කත්වා තුම්හෙ මාරෙතුකාමො අට්ඨාසි’’ත්ති. “තෙන හි තෙ, තාත, බමාමි’’ති. සෙසවොරාපි තථෙව වත්වා, “තාතා, බමාමි’’ති වුත්තෙ ආහංසු – “අයො, සවෙ නො බමථ, පුත්තස්ස වො සන්තිකෙ අම්භාකං පබ්බජ්ජං දාපෙථා’’ති. සා පුත්තං වන්දිත්වා ආහ – “තාත, ඉමෙ වොරා මම ගුණෙසු තුම්භාකඤ්ච ධම්මකථාය පසන්තා පබ්බජ්ජං යාවන්ති, පබ්බාජෙථ තෙ’’ති. ථෙරො “සාධු’’ති වත්වා තෙහි නිවත්ථවත්ථානං දසානි ඡිත්තදාපෙත්වා තම්බමත්තිකාය රජාපෙත්වා තෙ පබ්බාජෙත්වා සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. උපසම්පන්නකාලෙ ව නෙසං ඵකෙකස්ස විසුං විසුං කම්මට්ඨානමදාසි. තෙ නවසතා හික්ඛු විසුං විසුං නවසතකම්මට්ඨානානි ගහෙත්වා ඵකං පබ්බතං අභිරුද්ධ තස්ස තස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය නිසිදිත්වා සමණධම්මං කරිංසු.

සත්ථා වීසයොජනසතමත්ථකෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ නිසින්තොව තෙ හික්ඛු ඔලොකෙත්වා තෙසං වරියවසෙන ධම්මදෙසනං වචන්ථාපෙත්වා ඔභාසං ඵරිත්වා සම්මුඛෙ නිසිදිත්වා කථෙත්තො විය ඉමා ගාථා අභාසි –

368.

“මෙත්තාවිහාරී යො හික්ඛු, පසන්තො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඬ්ඛාරූපසමං සුඛං.

369.

“සිඤ්ච භික්ඛු ඉමං නාවං, සිත්තා තෙ ලහුමෙස්සති;
ජෙත්වා රාගඤ්ච දොසඤ්ච, තතො නිබ්බානමෙහිසි.

370.

“පඤ්ච ඡිත්ථෙ පඤ්ච ජහෙ, පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ;
පඤ්චසඬ්ඛාතිගො භික්ඛු, ඔසතිණ්ණොති වුව්චති.

371.

“කුමාය භික්ඛු මා පමාදො,
මා තෙ කාමගුණ රමෙස්සු චිත්තං;
මා ලොභගුලං ගිලී පමත්තො,
මා කන්දී දුක්ඛමිදන්ති දය්හමානො.

372.

“නත්ථි කුමානං අපඤ්ඤස්ස, පඤ්ඤා නත්ථි අකුමායනො;
යම්හි කුමානඤ්ච පඤ්ඤා ච, ස චෙ නිබ්බානසන්තිකෙ.

373.

“සුඤ්ඤාගාරං පට්ටයස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
අමානුසී රතී භොති, සම්මා ධම්මං විපස්සනො.

374.

“යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලහති පිතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානතං.

375.

“තත්ත්වයමාදි භවති, ඉධ පඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො;
ඉන්ද්‍රියගුත්ති සන්තුට්ඨි, පාතිමොක්ඛෙ ච සංවරො.

376.

“මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙ, සුද්ධාජීවෙ අතන්දිතෙ;
පටිසන්ථාරච්ඡත්තස්ස, ආචාරකුසලො සියා;
තතො පාමොජ්ජබ්‍රලො, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති” ති.

තත්ථ මෙත්තාවිහාරීති මෙත්තාකම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොත්තොපි
මෙත්තාවසෙන තිකචතුක්කජ්ඣානෙ නිබ්බත්තෙන්වා යිතොපි මෙත්තාවිහාරීයෙව
නාම. පසන්තොති යො පන බුද්ධසාසනෙ පසන්තො භොති, පසාදං
රොචෙතියෙවාති අත්ථො. පදං සන්තන්ති නිබ්බානස්සෙතං නාමං. ඵ්චරුපො හි
භික්ඛු සන්තං කොට්ඨාසං සබ්බසඬ්ඛාරානං උපසන්තතාය සඬ්ඛාරුපසමං,
පරමසුඛතාය සුඛන්ති ලද්ධනාමං නිබ්බානං අධිගච්ඡති, වින්දතියෙවාති අත්ථො.

සිඤ්ච භික්ඛු ඉමං නාවන්ති භික්ඛු ඉමං අත්තභාවසඬ්ඛාතං නාවං
 මිච්ඡාචිතක්කොදකං ඡඩ්ඛෙන්තො සිඤ්ච. සිත්තා තෙ ලුහුමෙස්සති යථා හි
 මහාසමුද්දෙ උදකස්සෙව හරිතා නාවා ඡිද්දාති පිදහිත්වා උදකස්ස සිත්තතාය සිත්තා
 සල්ලහුකා හුත්වා මහාසමුද්දෙ අනොසිදිත්වා සීසං සුපට්ටනං ගච්ඡති, එවං තවාපි
 අයං මිච්ඡාචිතක්කොදකහරිතා අත්තභාවනාවා චක්ඛුද්වාරාදිඡිද්දාති සංවරෙන
 පිදහිත්වා උප්පන්නස්ස මිච්ඡාචිතක්කොදකස්ස සිත්තතාය සිත්තා සල්ලහුකා
 සංසාරචට්ටෙ අනොසිදිත්වා සීසං නිබ්බාතං ගමිස්සති. ඡෙත්වාති
 රාගදොසබන්ධනාති ඡින්ද. එතාති හි ඡින්දිත්වා අරහත්තප්පත්තො තතො
 අපරභාගෙ අනුපාදිසෙසනිබ්බාතමෙව එහිසි, ගමිස්සසීති අත්ථො.

පඤ්ච ඡින්දෙති හෙට්ඨාඅපායසම්පාපකාති පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනාති
 පාදෙ බද්ධරජ්ජුං පුරිසො සත්ථෙන විය හෙට්ඨාමග්ගත්තයෙන ඡින්දෙයා. පඤ්ච
 ජහෙති උපරිදෙවලොකසම්පාපකාති පඤ්චුද්ධම්භාගියසංයොජනාති පුරිසො ගීවාය
 බද්ධරජ්ජුකං විය අරහත්තමග්ගෙන ජහෙයා පජහෙයා, ඡින්දෙයාති අත්ථො.
 පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙති උද්ධම්භාගියසංයොජනාතං පහානත්ථාය සද්ධාදීති
 පඤ්චින්ද්‍රියාති උත්තරි භාවෙයා. පඤ්චසඬ්ඛාතිගොති එවං සන්තෙ පඤ්චන්තං
 රාගදොසමොහමානදිට්ඨිසඬ්ඛාතං අතික්කමනෙන පඤ්චසඬ්ඛාතිගො භික්ඛු
 ඔසතිණ්ණොති වුවචති, චත්තාරො ඔසෙ තිණ්ණොයෙවාති වුවචතීති අත්ථො.

ඤාය භික්ඛුති භික්ඛු ත්වං ද්වින්නං ඤානානං වසෙන ඤාය චෙව,
 කායකම්මාදීසු ච අප්පමත්තවිහාරිතාය මා පමජ්ජී. රමෙස්සුති පඤ්චවිධෙ ව
 කාමගුණෙ තෙ චිත්තං මා රමෙස්සු. මා ලොභගුළන්ති සතිචොස්සග්ගලක්ඛණෙන හි
 පමාදෙන පමත්තා නිරයෙ තත්තං ලොභගුළං ගිලන්ති, තෙන තං වදාමි “මා
 පමත්තො හුත්වා ලොභගුළං ගිලි, මා නිරයෙ ඩය්හමානො ‘දුක්ඛමිද’න්ති කන්දි”ති
 අත්ථො.

නත්ථි ඤානන්ති ඤානුප්පාදිකාය වායාමපඤ්ඤාය අපඤ්ඤස්ස ඤානං නාම
 නත්ථි. පඤ්ඤා නත්ථිති අඤායන්තස්ස “සමාහිතො භික්ඛු යථාභූතං ජානාති
 පස්සති”ති වුත්තලක්ඛණා පඤ්ඤා නත්ථි. යමිහි ඤානඤ්ච පඤ්ඤා වාති යමිහි
 පුග්ගලෙ ඉදං උභයමිපි අත්ථි, සො නිබ්බාතස්ස සන්තිකෙ යීතොයෙවාති අත්ථො.

සුඤ්ඤාගාරං පට්ටයස්සාති කිස්මිඤ්චිදෙව විචිත්තොකාසෙ කම්මට්ඨානං
 අවිජ්ඣිත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන නිසින්තස්ස. සන්තචිත්තස්සාති
 නිබ්බුතචිත්තස්ස. සම්මාති හෙතුනා කාරණෙන ධම්මං විපස්සන්තස්ස
 විපස්සනාසඬ්ඛාතා අමානුසී රති අට්ඨසමාපත්තිසඬ්ඛාතා දිබ්බාපි රති හොති
 උප්පජ්ජතීති අත්ථො.

යතො යතො සම්මසතීති අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු කම්මං කරොන්තො යෙන
 යෙනාකාරෙන, පුරෙහත්තාදීසු වා කාලෙසු යස්මිං යස්මිං අත්තනා අභිරුචිතෙ
 කාලෙ, අභිරුචිතෙ වා කම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොන්තො සම්මසති. උදයබ්බයන්ති

පඤ්චන්තං බන්ධනං පඤ්චවීසති යා ලක්ඛණෙනි උදයං, පඤ්චවීසති යා එව ච ලක්ඛණෙනි වයං. පිතිපාමොජ්ජන්ති එවං බන්ධනං උදයබ්බයං සම්මසන්නො ධම්මපීතිං ධම්මපාමොජ්ජඤ්ච ලහති. අමතන්ති තං සප්පච්චයෙ නාමරූපෙ පාකටෙ හුත්වා උපට්ඨන්තෙ උප්පන්නං පිතිපාමොජ්ජං අමතනිබ්බානසම්පාපකත්තා විජානතං පණ්ඩිතානං අමතමෙවාති අත්ථො.

තත්‍රායමාදි භවතීති තත්‍ර අයං ආදි, ඉදං පුබ්බට්ඨානං හොති. ඉධ පඤ්ඤස්සාති ඉමස්මිං සාසනෙ පණ්ඩිතභික්ඛුනො. ඉදානි “තං ආදි” ති චුත්තං පුබ්බට්ඨානං දස්සෙන්නො ඉන්ද්‍රියගුත්තීති ආදිමාහ. චතුපාරිසුද්ධිසීලඤ්ච පුබ්බට්ඨානං නාම. තත්ථ ඉන්ද්‍රියගුත්තීති ඉන්ද්‍රියසංවරො. සන්තුට්ඨීති චතුපච්චයසන්නොසො. තෙන ආජීවපාරිසුද්ධි වෙව පච්චයසන්නිස්සිතඤ්ච සීලං කථිතං. පාතිමොක්ඛෙනි පාතිමොක්ඛසඤ්චානෙ ජෙට්ඨකසීලෙ පරිපූරකාරිතා කථිතා.

මිත්තෙ භජස්සු කල්‍යාණෙනි විස්සට්ඨකම්මන්තෙ අපතිරූපසභායෙ වජ්ජෙත්වා සාධුජීවිතාය සුද්ධාජීවෙ ජඩ්ඝබලං නිස්සාය ජීවිකකප්පනාය අකුසිනෙ අතන්දිනෙ කල්‍යාණමිත්තෙ භජස්සු, සෙවස්සුති අත්ථො. පටිසන්ථාරචුක්ඛාස්සාති ආමිසපටිසන්ථාරොන ච ධම්මපටිසන්ථාරොන ච සම්පන්නචුත්තීතාය පටිසන්ථාරචුත්තී අස්ස, පටිසන්ථාරස්ස කාරකා භවෙය්‍යාති අත්ථො. ආචාරකුසලොති සීලමිපි ආචාරො, චත්තපට්චත්තමිපි ආචාරො. තත්ථ කුසලො සියා, ඡෙකො භවෙය්‍යාති අත්ථො. තතො පාමොජ්ජබ්‍රලොති තතො පටිසන්ථාරචුත්තීතො ච ආචාරකොසල්ලතො ච උප්පන්නෙන ධම්මපාමොජ්ජෙන පාමොජ්ජබ්‍රලො හුත්වා තං සකලස්සාපි වට්ට්ඨක්ඛස්ස අන්තං කරිස්සතීති අත්ථො.

එවං සත්ථාරා දෙසිතාසු ඉමාසු ගාථාසු එකමෙකිස්සාය ගාථාය පරියොසානෙ එකමෙකං භික්ඛුසතං නිසින්නනිසින්නට්ඨානෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා සබ්බෙපි තෙ භික්ඛු ආකාසෙනෙව විසයොජනසතිකං කන්තාරං අතික්කමිත්වා තථාගතස්ස සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං වණ්ණෙන්නා ථොමෙන්නා පාදෙ වන්දිංසුති.

සම්බ්‍රලභික්ඛුචත්ථු සත්තමං.

8. පඤ්චසතභික්ඛුචත්ථු

වස්සිකා විය පුප්ඵානීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො පඤ්චසතෙ භික්ඛු ආරබ්භ කටෙසි.

තෙ කිර සත්ථු සන්නිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තා පාතොව පුප්ඵිතානි වස්සිකපුප්ඵානි සායං වණ්ටතො මුච්චන්තානි දිස්වා “පුප්ඵානං වණ්ටෙහි මුච්චනතො මයං පඨමතරං රාගාදීහි මුච්චිස්සාමා” ති වායමිංසු. සත්ථා තෙ භික්ඛු ඔලොකෙත්වා, “භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා නාම වණ්ටතො

මුව්වනපුජ්චෙන විය දුක්ඛතො මුව්විතුං වායමිතබ්බමෙවා” ති වත්වා ගන්ධකුටියං
නිසින්තොව ආලොකං ඵරිත්වා ඉමං ගාථමාහ –

377.

“වස්සිකා විය පුජ්චානි, මද්දවානි පමුඤ්චති;
ඵවං රාගඤ්ච දොසඤ්ච, විජ්ජමුඤ්චෙට්ඨ හික්ඛමො” ති.

තත්ථ වස්සිකානි සුමනා. මද්දවානීති මිලානානි. ඉදං චුත්තං හොති – යථා
වස්සිකා හියොයා පුජ්චිතපුජ්චානි පුනදිවසෙ පුරාණභූතානි මුඤ්චති, වණ්ටතො
විස්සජ්ජෙති, ඵවං තුම්හෙපි රාගාදයො දොසෙ විජ්ජමුඤ්චෙට්ඨාති.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ හික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසුති.

පඤ්චසතහික්ඛුචත්ථු අට්ඨමං.

9. සන්තකායත්ථෙරවත්ථු

සන්තකායොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
සන්තකායත්ථෙරං නාම ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

තස්ස කිර හත්ථපාදකුක්කුච්චං නාම නාහොසි, කායවිජම්භනරහිතො
සන්තඤ්ඤානවාච අහොසි. සො කිර සිහයොනිතො ආගතො ථෙරො. සිහා කිර
ඵකදිවසං ගොවරං ගහෙත්වා රජතසුචණ්ණමණ්ණපවාලගුහානං අඤ්ඤතරං පවිසිත්වා
මනොසිලාතලෙ හරිතාලචුණ්ණෙසු සත්තාහං නිපජ්ජිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ උට්ඨාය
නිපන්නට්ඨානං ඔලොකෙත්වා සවෙ නඬිගුට්ඨස්ස වා කණ්ණානං වා හත්ථපාදානං
වා චලිතත්තා මනොසිලාහරිතාලචුණ්ණානං විජ්ජකිණ්ණනං පස්සන්ති, “න තෙ ඉදං
ජාතියා වා ගොත්තස්ස වා පතිරූප”න්ති පුන සත්තාහං නිරාහාරා නිපජ්ජන්ති,
චුණ්ණානං පන විජ්ජකිණ්ණභාවෙ අසති “ඉදං තෙ ජාතිගොත්තානං
අනුච්ඡවික”න්ති ආසයා නික්ඛමිත්වා විජම්භිත්වා දිසා අනුච්චෙලොකෙත්වා
තික්ඛත්තුං සිහනාදං නදිත්වා ගොවරාය පක්කමන්ති. ඵවරූපාය සිහයොනියා
ආගතො අයං හික්ඛු. තස්ස කායසමාවාරං දිස්වා හික්ඛු සත්ථු ආරොචෙසුං – “න
නො, හන්තෙ, සන්තකායත්ථෙරසදිසො හික්ඛු දිට්ඨපුබ්බො. ඉමස්ස හි
නිසින්නට්ඨානෙ හත්ථචලනං වා පාදචලනං වා කායවිජම්භිතා වා නත්ථී” ති. තං
සුත්වා සත්ථා, “හික්ඛවෙ, හික්ඛුනා නාම සන්තකායත්ථෙරෙන විය කායාදීහි
උපසන්තෙනෙව හවිතබ්බ”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

378.

“සන්තකායො සන්තවාචො, සන්තවා සුසමාහිතො;
වන්තලොකාමියො හික්ඛු, උපසන්තොති වුව්වති” ති.

තත්ථ සන්තකායොති පාණාතිපාතාදීනං අභාවෙන සන්තකායො, මුසාවාදාදීනං අභාවෙන සන්තවාලො, අභිජ්ඣාදීනං අභාවෙන සන්තවා, කායාදීනං තිණ්ණමිපි සුට්ඨ සමාහිතත්තා සුසමාහිතො, චතුහි මග්ගෙහි ලොකාමිසස්ස වන්තතාය වන්තලොකාමිසො භික්ඛු අබ්භන්තරෙ රාගාදීනං උපසන්තතාය උපසන්තොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානමිපි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

සන්තකායත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. නඨගලකුලත්ථෙරවත්ථු

අත්තනා වොදයත්තානන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො නඨගලකුලත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

එකො කිර දුග්ගතමනුස්සො පරෙසං හතිං කත්වා ජීවති, තං එකො භික්ඛු පිලොතිකඛණ්ඩනිවත්ථං නඨගලං උක්ඛිපිත්වා ගච්ඡන්තං දිස්වා එවමාහ – “කිං පන තෙ එවං ජීවනතො පබ්බජිතුං න වර්”න්ති. කො මං, හන්තෙ, එවං ජීවන්තං පබ්බාපෙස්සතීති? සවෙ පබ්බජිස්සසි, අහං තං පබ්බාපෙස්සාමිති. සාධු හන්තෙ, සවෙ මං පබ්බාපෙස්සථ, පබ්බජිස්සාමිති. අථ නං සො ථෙරො ජෙනවනං නෙත්වා සහත්ථෙත, න්හාපෙත්වා මාළුකෙ යපෙත්වා පබ්බාපෙත්වා නිවත්ථපිලොතිකඛණ්ඩෙන සද්ධිං නඨගලං මාළුකසීමායමෙව රුක්ඛසාධායං යපාපෙසි. සො උපසම්පන්නකාලෙපි නඨගලකුලත්ථෙරොත්ථෙව පඤ්ඤාසි. සො බුද්ධානං උප්පන්නලාභසක්කාරං නිස්සාය ජීවන්තො උක්කණ්ඨිත්වා උක්කණ්ඨිතං විනොදෙතුං අසක්කොන්තො “න දානි සද්ධාදෙය්‍යානි කාසායානි පරිද්භිත්වා ගමිස්සාමි”ති තං රුක්ඛමූලං ගන්ත්වා අත්තනාව අත්තානං ඔවදි – “අහිරික, නිල්ලජ්ජ, ඉදං නිවාසෙත්වා විබ්භමිත්වා හතිං කත්වා ජීවිතුකාමො ජාතො”ති. තස්සෙව අත්තානං ඔවදන්තස්සෙව චිත්තං තනුකභාවං ගතං. සො නිවත්තිත්වා පුන කතිපාහච්චයෙන උක්කණ්ඨිත්වා තථෙව අත්තානං ඔවදි, පුනස්ස චිත්තං නිවත්ති. සො ඉමිනාව නිහාරෙන උක්කණ්ඨිතඋක්කණ්ඨිතකාලෙ තත්ථ ගන්ත්වා අත්තානං ඔවදි. අථ නං භික්ඛු තත්ථ අභිණ්භං ගච්ඡන්තං දිස්වා, “ආවුසො, නඨගලත්ථෙර කස්මා එත්ථ ගච්ඡසි”ති පුච්ඡංසු. සො “ආවරියස්ස සන්තිකං ගච්ඡාමි, හන්තෙ”ති වත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පාපුණි.

භික්ඛු තෙන සද්ධිං කෙළිං කරොන්තා ආහංසු – “ආවුසො නඨගලත්ථෙර, තව විවරණමග්ගො අවලඤ්ජො විය ජාතො, ආවරියස්ස සන්තිකං න ගච්ඡසි මඤ්ඤෙ”ති. ආම, හන්තෙ, මයං සංසග්ගෙ සති අගමිම්භා, ඉදානි පන සො සංසග්ගො ඡින්නො, තෙන න ගච්ඡාමාති. තං සුත්වා භික්ඛු “එස අභූතං වත්වා අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති”ති සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා “ආම, භික්ඛවෙ, මම

පුත්තො අත්තනාව අත්තනං වොදෙත්වා පබ්බජිතකිව්වස්ස මත්ථකං පත්තො’’ති
වත්වා ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමා ගාථා අභාසි -

379.

“අත්තනා වොදයත්තනං, පටිමංසෙථ අත්තනා;
සො අත්තගුත්තො සතිමා, සුඛං භික්ඛු විභාහිසි.

380.

“අත්තා හි අත්තනො නාටො, කො හි නාටො පරො සියා;
අත්තා හි අත්තනො ගති;
තස්මා සංයමමත්තනං, අස්සං හද්දං වාණිජො’’ති.

තත්ථ වොදයත්තනන්ති අත්තනාව අත්තනං වොදය සාරය. පටිමංසෙථාති
අත්තනාව අත්තනං පටිවිමංසථ. සොති සො ත්වං, භික්ඛු, එවං සන්තෙ අත්තනාව
ගුත්තය අත්තගුත්තො, උපට්ඨිතසතිතාය සතිමා හුත්වා සබ්බිරියාපටෙසු සුඛං
විහරිස්සසිති අත්ථො.

නාටොති අවස්සයො පතිට්ඨා. කො හි නාටො පරොති යස්මා පරස්ස
අත්තභාවෙ පතිට්ඨාය කුසලං වා කත්වා සග්ගපරායණෙන මග්ගං වා භාවෙත්වා
සච්ඡිකතඵලෙන භවිතුං න සක්කා, තස්මා කො හි නාම පරො නාටො භවෙය්‍යාති
අත්ථො. තස්මාති යස්මා අත්තාව අත්තනො ගති පතිට්ඨා සරණං, තස්මා යථා හද්දං
අස්සාජාතීයං නිස්සාය ලාභං පත්ථයන්තො වාණිජො තස්ස විසමට්ඨානවාරං
පච්ඡන්දිත්වා දිවසස්ස තික්ඛත්තුං නභාපෙත්තො භොජෙත්තො සංයමෙති
පටිපග්ගති, එවං ත්වම්පි අනුප්පන්නස්ස අකුසලස්ස උප්පාදං නිවාරෙත්තො
සතිසම්මොසෙන උප්පන්නං අකුසලං පජහන්තො අත්තනං සංයම ගොපය, එවං
සන්තෙ පට්මජ්ඣානං ආදිං කත්වා ලොකියලොකුත්තරවිසෙසං අධිගමිස්සසිති
අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

නඬිගලකුලත්ථෙරවත්ථු දසමං.

11. වක්කලිත්ථෙරවත්ථු

පාමොජ්ජබහුලොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඵ්වනෙ විහරන්තො
වක්කලිත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

සො කිරායස්මා සාවත්ථීයං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයජ්ජත්තො
පිණ්ඩාය පවිට්ඨං තථාගතං දිස්වා සත්ථු සරීරසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා
සරීරසම්පත්තිදස්සනෙන අතිත්තො “එවාහං නිව්වකාලං තථාගතං දට්ඨුං
ලභිස්සාමි’’ති සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා යත්ථ ධීතෙන සක්කා දසබලං පස්සිතුං,

තත්ථ ධීතො සජ්ඣායකම්මට්ඨානමනසිකාරාදීනි පභාය සත්ථාරං
 ඔලොකෙන්තොව විවරති. සත්ථා තස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තො කිඤ්චි
 අවත්වා ‘‘ඉදානිස්ස ඤාණං පරිපාකං ගත’’න්ති ඤත්වා ‘‘කිං තෙ, චක්කලි, ඉමිනා
 පුත්තිකායෙන දිට්ඨොන, යො ඛො, චක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති. යො මං
 පස්සති, සො ධම්මං පස්සති’’ති (සං. නි. 3.87) වත්වා ඔවදි. සො ඵලං ඔවදිතොපි
 සත්ථු දස්සනං පභාය නෙව අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං සක්කොති. අථ නං සත්ථා ‘‘නායං
 භික්ඛු සංවෙගං අලභිත්වා බුජ්ඣස්සති’’ති උපකට්ඨාය වස්සුපනායිකාය රාජගහං
 ගන්ත්වා වස්සුපනායිකදිවසෙ ‘‘අපෙහි, චක්කලි, අපෙහි, චක්කලි’’ති පණාමෙසි.
 සො ‘‘න මං සත්ථා ආලපති’’ති තෙමාසං සත්ථු සම්මුඛෙ යාතුං අසක්කොන්තො
 ‘‘කිං මය්හං ජීවිතෙන, පබ්බතා අත්තානං පාතෙස්සාමි’’ති ගිජ්ඣකුටං අභිරුහි.

සත්ථා තස්ස කිලමනභාවං ඤත්වා ‘‘අයං භික්ඛු මම සන්තිකා අස්සාසං
 අලභන්තො මග්ගඵලානං උපනිස්සයං නාසෙය්‍යා’’ති අත්තානං දස්සෙතුං ඔභාසං
 මුඤ්චි. අථස්ස සත්ථු දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය තාවමහන්තොපි සොකො පහීයි. සත්ථා
 පුක්ඛතළාකං ඔසෙන පුරෙන්නො විය ථෙරස්ස බලවපිතිපාමොජ්ජං උජ්ජාදෙතුං
 ඉමං ගාථමාහ –

381.

‘‘පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
 අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඬ්ඛාරූපසමං සුඛ’’න්ති.

තස්සත්ථො – පකතියාපි පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු බුද්ධසාසනෙ පසාදං
 රොවෙති, සො ඵලං පසන්නො බුද්ධසාසනෙ සන්තං පදං සඬ්ඛාරූපසමං සුඛන්ති
 ලද්ධනාමං නිබ්බානං අධිගච්ඡෙය්‍යාති. ඉමඤ්ච පන ගාථං වත්වා සත්ථා
 චක්කලිත්ථෙරස්ස හත්ථං පසාරෙත්වා –

‘‘ඵහි චක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
 අහං තං උද්ධරිස්සාමි, පඬිකෙ සන්නංව කුඤ්ජරං.

‘‘ඵහි චක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
 අහං තං මොවයිස්සාමි, රාහුග්ගහංව සුරියං.

‘‘ඵහි චක්කලි මා භායි, ඔලොකෙහි තථාගතං;
 අහං තං මොවයිස්සාමි, රාහුග්ගහංව චන්දිම’’න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි. සො ‘‘දසබලො මෙ දිට්ඨො, ඵහිති ච අවිභානම්පි ලද්ධ’’න්ති
 බලවපිතිං උජ්ජාදෙත්වා ‘‘කුතො නු ඛො ගන්තබ්බ’’න්ති ගමනමග්ගං අපස්සන්තො
 දසබලස්ස සම්මුඛෙ ආකාසෙ උජ්ජනිත්වා පඨමපාදෙ පබ්බතෙ ධීතෙයෙව සත්ථාරා
 චුත්තගාථා ආවජ්ජෙන්තො ආකාසෙයෙව පිතිං වික්ඛම්භෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි
 අරහත්තං පත්වා තථාගතං චන්දමානොව ඔතරිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ අට්ඨාසි. අථ
 නං සත්ථා අපරභාගෙ සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

වක්කලීත්ථෙරවත්ථු එකාදසමං.

12. සුමනසාමඥෙරවත්ථු

යො භවෙනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො
සුමනසාමඥෙරං ආරබ්භ කට්ඨසි. තත්‍රායං අනුපුබ්බි කථා -

පදුමුත්තරබුද්ධකාලස්මිඤ්ඤි එකො කුලපුත්තො සත්ථාරා චතුපරිසමජ්ඣෙ
එකං භික්ඛුං දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා තං සම්පත්තිං
පත්ථයමානො සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාසං
මහාදානං දත්වා, “හන්තෙ, අහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ
දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගො භවෙය්‍ය” න්ති පත්ථනං යපෙසි. සත්ථා කජ්ජසතසහස්සං
ඔලොකෙන්තො තස්ස පත්ථනාය සම්ප්‍රේක්ෂනභාවං විදිත්වා “ඉතො
කජ්ජසතසහස්සමත්ථකෙ ගොතමබුද්ධසාසනෙ දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගො
අනුරුද්ධො නාම භවිස්සසී” ති බ්‍යාකාසි. සො තං බ්‍යාකරණං සුත්වා ස්වෙ
පත්තබ්බං විය තං සම්පත්තිං මඤ්ඤමානො පරිනිබ්බුතෙ සත්ථරි භික්ඛු
දිබ්බවක්ඛුපරිකම්මං පුච්ඡිත්වා සත්තයොජනිකං කඤ්චනථුපං පරික්ඛිපිත්වා
අනෙකානි දීපරුක්ඛසහස්සානි කාරෙත්වා දීපපූජං කත්වා තතො වුතො දෙවලොකෙ
නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු කජ්ජසතසහස්සානි සංසරිත්වා ඉමස්මිං කජ්ජෙ
බාරාණසියං දලිද්දකුලෙ නිබ්බත්තො සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය තස්ස තිණභාරකො
හුත්වා ජීවිකං කජ්ජෙසි. අන්තභාරොතිස්ස නාමං අහොසි. සුමනසෙට්ඨිපි තස්මිං
නගරෙ නිව්වකාලං මහාදානං දෙනි.

අට්ඨකදිවසං උපරිට්ඨො නාම පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනෙ
නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨාය “කස්ස නු ඛො අජ්ජ අනුග්ගහං කරිස්සාමි” ති
වින්තෙත්වා “අජ්ජ මයා අන්තභාරස්ස අනුග්ගහං කාතුං වට්ටති, ඉදානි ච සො
අට්ඨතො තිණං ආදාය ගෙහං ආගමිස්සති” ති ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය ඉද්ධියා
ගන්ත්වා අන්තභාරස්ස සම්මුඛෙ පච්චුට්ඨාසි. අන්තභාරො තං තුච්ඡපත්තහත්ථං
දිස්වා “අපි, හන්තෙ, භික්ඛං ලභිත්වා” ති පුච්ඡිත්වා “ලභිස්සාම මහාපුඤ්ඤා” ති
වුත්තෙ “තෙන හි, හන්තෙ, ථොකං ආගමෙථා” ති තිණකාජං ඡඩ්ඛෙත්වා වෙගෙන
ගෙහං ගන්ත්වා, “හද්දෙ, මය්‍හං යපිතභාගහත්තං අත්ථි, නත්ථි” ති හරියං පුච්ඡිත්වා
“අත්ථි, සාමි” ති වුත්තෙ වෙගෙන පච්චාගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තං ආදාය
“මය්‍හං දාතුකාමතාය සති දෙය්‍යධම්මො න භොති, දෙය්‍යධම්මෙ සති පටිග්ගාහකං
න ලභාමි. අජ්ජ පන මෙ පටිග්ගාහකො ච දිට්ඨො, දෙය්‍යධම්මො ච අත්ථි, ලාභා වත
මෙ” ති ගෙහං ගන්ත්වා හත්තං පත්තෙ පක්ඛිපාපෙත්වා පච්චාහරිත්වා
පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨපෙත්වා -

“ඉමිනා පන දානෙන, මා මෙ දාලිද්දියං අහු;
නත්ථිති වචනං නාම, මා අහොසි භවාහවෙ. -

හත්තෙ එවරුපා දුජ්ඣිතා මුච්චෙය්‍යං, නත්ථිති පදමෙව න සුභෙය්‍යා” න්ති පත්ථනං
යපෙසි. පච්චෙකඛුද්ධො “එවං භොතු මහාපුඤ්ඤා” ති වත්වා අනුමොදනං කත්වා
පක්කාමි.

සුමනසෙට්ඨිනොපි ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා “අභො දානං පරමදානං,
උපරිට්ඨෙ සුපතිට්ඨිත” න්ති වත්වා තික්ඛත්තුං සාධුකාරමදාසි. අථ නං සෙට්ඨි “කිං
මං එත්තකං කාලං දානං දදමානං න පස්සසි” ති ආහ. නාහං තව දානං ආරඬ්භ
සාධුකාරං දෙමි, අන්තභාරෙන පන උපරිට්ඨස්ස දින්නපිණ්ඩපාතෙ පසිදිත්වා මයා
එස සාධුකාරො පවත්තිතොති. සො “අච්ඡරියං වත, භො, අහං එත්තකං කාලං දානං
දදන්තො දෙවතං සාධුකාරං දාපෙතුං නාසක්ඛිං, අන්තභාරො මං නිස්සාය ජීවන්තො
එකපිණ්ඩපාතෙනෙව සාධුකාරං දාපෙසි, තස්ස දානෙ අනුච්ඡවිකං කත්වා තං
පිණ්ඩපාතං මම සන්තකං කරිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා “අජ්ජ
තයා කස්සචි කිඤ්චි දින්න” න්ති පුච්ඡි. “ආම, සාමි, උපරිට්ඨපච්චෙකඛුද්ධස්ස මෙ
අජ්ජ භාගහත්තං දින්න” න්ති. “හන්ද, භො, කභාපණං ගහෙත්වා එතං මය්හං
පිණ්ඩපාතං දෙහි” ති? “න දෙමි, සාමි” ති. සො යාව සහස්සං වඩ්ඪෙසි, ඉතරො
සහස්සෙනාපි නාදාසි. අථ නං “භොතු, භො, යදි පිණ්ඩපාතං න දෙසි, සහස්සං
ගහෙත්වා පත්තිං මෙ දෙහි” ති ආහ. සො “අය්‍යෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා
ජානිස්සාමි” ති වෙගෙන පච්චෙකඛුද්ධං සම්පාපුණ්ත්වා, “හත්තෙ සුමනසෙට්ඨි,
සහස්සං දත්වා තුම්භාකං පිණ්ඩපාතෙ පත්තිං යාවති, කිං කරොමි” ති පුච්ඡි.

අථස්ස සො උපමං ආහරි “සෙය්‍යථාපි, පණ්ඩිත, කුලසතිකෙ ගාමෙ එකස්මිං
සරෙ දීපං ජාලෙය්‍ය, සෙසා අත්තනො තෙලෙන වට්ඨිං තෙමෙත්වා ජාලාපෙත්වා
ගණ්භෙය්‍යං, පුරිමපදීපස්ස පහා අත්ථිති වත්තඬ්ඛා නත්ථි” ති. අතිරෙකතරා,
හත්තෙ, පහා භොතිති. එවමෙවං පණ්ඩිත උච්චිකයාගු වා භොතු, කට්ඨජුහික්ඛා වා,
අත්තනො පිණ්ඩපාතෙ පරෙසං පත්තිං දෙන්තස්ස යත්තකානං දෙති, තත්තකං
වඩ්ඪති. ත්වඤ්චි එකමෙව පිණ්ඩපාතං අදාසි, සෙට්ඨිස්ස පන පත්තියා දින්නාය ද්වෙ
පිණ්ඩපාතා භොන්ති එකො තව, එකො තස්සාති.

සො “සාධු, හත්තෙ” ති තං අභිවාදෙන්වා සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා
“ගණ්භ, සාමි, පත්ති” න්ති ආහ. තෙන හි ඉමෙ කභාපණෙ ගණ්භාති. නාහං
පිණ්ඩපාතං වික්කිණාමි, සද්ධාය තෙ පත්තිං දමිමිති. “ත්වං සද්ධාය දෙසි, අහමිපි
තව ගුණෙ පුපෙමි, ගණ්භ, තාත, ඉතො පට්ඨාය ව පන මා සහත්ථා කම්මමකාසි,
විථියං සරං මාපෙත්වා වස. යෙන ව තෙ අත්ථො භොති, සඬ්ඛං මම සන්තිකා
ගණ්භාහි” ති ආහ. නිරොධා වුට්ඨිතස්ස පන දින්නපිණ්ඩපාතො තදභෙව විපාකං
දෙති. තස්මා රාජාපි තං පවත්තිං සුත්වා අන්තභාරං පක්කොසාපෙත්වා පත්තිං
ගහෙත්වා මහන්තං භොගං දත්වා තස්ස සෙට්ඨිට්ඨානං දාපෙසි.

සො සුමනසෙට්ඨිස්ස සභායකො භුත්වා යාවජීවං පුඤ්ඤාති කත්වා තතො
වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං.
බුද්ධුජ්ජාදෙ කපිලවත්ථුනගරෙ අමිතොදනස්ස සක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්චි,

අනුරුද්ධෝතිස්ස නාමං අකංසු. සො මහානාමසක්කස්ස කනිට්ඨභාතා, සත්ථු
 වුළුපිතු පුත්තො පරමසුඛමාලො මහාපුඤ්ඤො අහොසි. එකදිවසං කිර ඡසු
 ඛත්තියෙසු පුටෙ ලක්ඛං කත්වා ගුලෙහි කීළන්තෙසු අනුරුද්ධො පරාජිතො පුචානං
 අත්ථාය මාතු සන්තිකං පහිණි. සා මහන්තං සුවණ්ණථාලං පුරෙත්වා පුටෙ පෙසෙසි.
 පුටෙ බාදිත්වා පුන කීළන්තො පරාජිතො තට්ඨ පහිණි. එවං තික්ඛත්තුං පුටෙසු
 ආභට්ඨෙසු චතුත්ථෙ වාරෙ මාතා “ඉදානි පුචා නත්ථී”ති පහිණි. තස්සා වචනං සුත්වා
 “නත්ථී”ති පදස්ස අසුතපුබ්බතාය “නත්ථීපුචා නාම ඉදානි භවිස්සන්ති”ති සඤ්ඤං
 කත්වා “ගච්ඡ නත්ථීපුටෙ ආහරා”ති පෙසෙසි. අටස්ස මාතා “නත්ථීපුටෙ කිර,
 අයො, දෙථා”ති චුත්තෙ “මම පුත්තෙන නත්ථීති පදං න සුතපුබ්බං, කථං නු ඛො
 නත්ථීභාවං ජානාපෙය්‍ය”න්ති සුවණ්ණපාතිං ධොවිත්වා අපරාය සුවණ්ණපාතියා
 පටිකුජ්ජිත්වා “හන්ද, තාත, ඉමං මම පුත්තස්ස දෙහි”ති පහිණි. තස්මිං ඛණේ
 නගරපරිග්ගාහිකා දෙවතා “අම්භාකං සාමිනා අන්තභාරකාලෙ උපරිට්ඨස්ස
 පච්චෙකඛුද්ධස්ස භාගහත්තං දත්වා ‘නත්ථීති පදමෙව න සුණෙය්‍ය’න්ති පත්ථනා
 නාම යපිතා. සටෙ මයං තමත්ථං ඤත්වා අජ්ඣුපෙක්ඛෙය්‍යාම, මුද්ධාපි නො
 සත්තධා ඵලෙය්‍යා”ති වින්තෙත්වා දිබ්බපුටෙහි පාතිං පුරයිංසු. සො පුරිසො පාතිං
 ආහරිත්වා තස්ස සන්තිකෙ යපෙත්වා විවරි. තෙසං ගන්ධො සකලනගරං ඵරි. පුටො
 පන මුඛෙ යපිතමත්තොච සත්තරසභරණසහස්සානි ඵරිත්වා අට්ඨාසි.

අනුරුද්ධොපි වින්තෙසි – “න මං මඤ්ඤෙ ඉතො පුබ්බෙ මාතා පියායති. න හි
 මෙ අඤ්ඤදා තාය නත්ථීපුචා නාම පක්කපුබ්බා”ති. සො ගන්ත්වා මාතරං එවමාහ –
 “අම්ම, නාහං තච පියො”ති. තාත, කිං වදෙසි, මම අක්ඛිහිපි හදයමංසතොපි ත්වං
 පියතරොති. සවාහං, අම්ම, තච පියො, කස්මා මම පුබ්බෙ එවරූපෙ නත්ථීපුටෙ නාම
 න අදාසිති. සා තං පුරිසං පුච්ඡ – “තාත, කිඤ්චි පාතියං අහොසි”ති. ආම, අයො,
 පුචානං පාති පරිපුණ්ණා අහොසි, න මෙ එවරූපා දිට්ඨපුබ්බාති. සා වින්තෙසි –
 “පුත්තො මෙ කතපුඤ්ඤො, දෙවතාහිස්ස දිබ්බපුචා පහිතා භවිස්සන්ති”ති. සොපි
 මාතරං ආහ – “අම්ම, න මයා එවරූපා පුචා බාදිතපුබ්බා, ඉතො පට්ඨාය මෙ
 නත්ථීපුටමෙව පටෙය්‍යාසි”ති. සා තතො පට්ඨාය තෙන “පුටෙ බාදිතුකාමොමිහි”ති
 චුත්තකාලෙ සුවණ්ණපාතිං ධොවිත්වා අඤ්ඤාය පාතියා පටිකුජ්ජිත්වා පහිණති,
 දෙවතා පාතිං පුරෙත්ති. එවං සො අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො නත්ථීති පදස්ස අත්ථං
 අජානිත්වා දිබ්බපුටෙයෙව පරිභුඤ්ජී.

සත්ථු පන පරිවාරත්ථං කුලපටිපාටියා සාකියකුමාරෙසු පබ්බජන්තෙසු
 මහානාමෙන සක්කෙන, “තාත, අම්භාකං කුලා කොචි පබ්බජිතො නත්ථී, තයා වා
 පබ්බජිතබ්බං, මයා වා”ති චුත්තෙ සො ආහ – “අහං අතිසුඛමාලො පබ්බජිතුං න
 සක්ඛිස්සාමි”ති. තෙන හි කම්මන්තං උග්ගණ්හ, අහං පබ්බජිස්සාමිති. කො එස
 කම්මන්තො නාමාති? සො හි හත්තස්ස උට්ඨානට්ඨානමිපි න ජානාති, කම්මන්තං
 කිමෙව ජානිස්සති, තස්මා එවමාහ. එකදිවසඤ්ඤි අනුරුද්ධො හද්දියො කිමිලොති
 තයො ජනා “හත්තං නාම කහං උට්ඨාති”ති මන්තයිංසු. තෙසු කිමිලො
 “කොට්ඨෙසු උට්ඨාති”ති ආහ. සො කිරෙකදිවසං වීහී කොට්ඨමිහි පක්ඛිපන්තෙ
 අද්දස, තස්මා “කොට්ඨෙ හත්තං උජ්ජජ්ජති”ති සඤ්ඤාය එවමාහ. අට්ඨං

හද්දියො “ත්වං න ජානාසී” ති වත්වා “හත්තං නාම උක්ඛලියං උට්ඨාති” ති ආහ. සො කිරෙකදිවසං උක්ඛලිතො හත්තං වඩ්ඪෙත්තෙ දිස්වා “එත්ථෙවෙනං උප්පජ්ජති” ති සඤ්ඤමකාසී, තස්මා එවමාහ. අනුරුද්ධො තෙ උභොපි “තුම්හෙ න ජානාමා” ති වත්වා “හත්තං නාම රතනුබ්බෙධමකුලාය මහාසුචණ්ණපාතියං උට්ඨාති” ති ආහ. තෙන කිර තෙව චිහිං කොට්ටෙන්තා, න හත්තං පවත්තා දිට්ඨපුබ්බා, සුචණ්ණපාතියං වඩ්ඪෙත්වා පුරතො යපිතහත්තමෙව පස්සති, තස්මා “පාතියං යෙවෙනං උප්පජ්ජති” ති සඤ්ඤමකාසී, තස්මා එවමාහ. එවං හත්තඋට්ඨානට්ඨානම්පි අජානන්තො මහාපුඤ්ඤො කුලපුත්තො කම්මන්තෙ කිං ජානිස්සති.

සො “එහි බො තෙ, අනුරුද්ධ, සරාවාසත්ථං අනුසාසිස්සාමි, පයමං බෙන්තං කසාපෙනබ්බ” ත්තිආදිනා නයෙන භාතරා වුත්තානං කම්මන්තානං අපරියන්තභාවං සුත්වා “න මෙ සරාවාසෙන අත්ථො” ති මාතරං ආපුච්ඡිත්වා හද්දියපමුබ්බෙහි පඤ්චහි සාකියකුමාරෙහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා අනුපියම්බවතෙ සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා පබ්බජී. පබ්බජිත්වා ච පන සම්මාපට්ඨං පටිපන්නො අනුපුබ්බෙන තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකත්වා දිබ්බෙන චක්ඛුනා එකාසනෙ නිසින්තොව හත්ථතලෙ යපිතආමලකානි විය සහස්සලොකධාතූයො ඔලොකනසමත්ථො භුත්වා –

“පුබ්බෙනිවාසං ජානාමි, දිබ්බචක්ඛු විසොධිතං;
තෙවිජ්ජො ඉද්ධිපත්තොමිහි, කතං බුද්ධස්ස සාසන” ත්ති. (ථෙරගා. 332, 562) –

උදානං උදානෙන්වා “කිං නු බො මෙ කත්වා අයං සම්පත්ති ලද්ධා” ති ඔලොකෙන්තො “පදුමුත්තරපාදමුලෙ පත්ථනං යපෙසි” ත්ති ඤත්වා පුන “සංසාරෙ සංසරන්තො අසුකස්මිං නාම කාලෙ බාරාණසියං සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය ජීවන්තො අත්තභාරො නාම අභොසි” ත්තිපි ඤත්වා –

“අත්තභාරො පුරෙ ආසිං, දලිද්දො තිණභාරකො;
පිණ්ඩපාතො මයා දින්නො, උපරිට්ඨස්ස තාදිනො” ති. –

ආහ. අට්ඨස්ස එතදභොසි – “යො සො තදා මයා උපරිට්ඨස්ස දින්නපිණ්ඩපාතතො කභාපණෙ දත්වා පත්තිං අග්ගහෙසි, මම සභායකො සුමනසෙට්ඨි කහං නු බො සො එතරහි නිබ්බන්තො” ති. අථ නං “විඤ්ඤාට්ඨියං පබ්බතපාදෙ මුණ්ඩනිගමො නාම අත්ථි, තත්ථ මහාමුණ්ඩස්ස නාම උපාසකස්ස මහාසුමනො වුළසුමනොති ද්වෙ පුත්තා, තෙසු සො වුළසුමනො භුත්වා නිබ්බන්තො” ති අද්දස. දිස්වා ච පන වින්තෙසි – “අත්ථි නු බො තත්ථ මයි ගතෙ උපකාරො, නත්ථි” ති. සො උපධාරෙන්තො ඉදං අද්දස “සො තත්ථ මයි ගතෙ සත්තවස්සිකොව නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සති, බුරග්ගෙයෙව ච අරහත්තං පාපුණ්ණස්සති” ති. දිස්වා ච පන උපකට්ඨෙ අත්තොවස්සෙ ආකාසෙන ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ ඔතරි. මහාමුණ්ඩො පන උපාසකො ථෙරස්ස පුබ්බෙපි විස්සාසිකො එව. සො ථෙරං පිණ්ඩපාතකාලෙ වීචරං

පාරුපන්තං දිස්වා පුත්තං මහාසුමනං ආහ - “තාත, අයොගා, මෙ අනුරුද්ධත්ථෙරො ආගතො, යාවස්ස අඤ්ඤා කොච්ඡන්තං න ගණ්හාති, තාවස්ස ගන්ත්වා පත්තං ගණ්හ, අහං ආසනං පඤ්ඤාපෙස්සාමි”ති. සො තථා අකාසි. උපාසකො ථෙරං අන්තොනිවෙසනෙ සක්කච්චං පරිවිසිත්වා තෙමාසං වසන්ත්වාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි, ථෙරොපි අධිවාසෙසි.

අථ නං එකදිවසං පටිජග්ගන්තො විය තෙමාසං පටිජග්ගිත්වා මහාපචාරණාය තිච්චරඤ්චෙව ගුළුතෙලකණ්ඩුලාදිනි ව ආහරිත්වා ථෙරස්ස පාදමූලෙ යපෙත්වා “ගණ්හථ, හන්තෙ”ති ආහ. “අලං, උපාසක, න මෙ ඉමිනා අත්ථො”ති. “තෙන හි, හන්තෙ, වස්සාවාසිකලාහො නාමෙස, ගණ්හථ න”න්ති? “න ගණ්හාමි, උපාසකා”ති. “කිමත්ථං න ගණ්හථ, හන්තෙ”ති? “මය්හං සන්තිකෙ කප්පියකාරකො සාමණෙරොපි නත්ථි”ති. “තෙන හි, හන්තෙ, මම පුත්තො මහාසුමනො සාමණෙරො හවිස්සති”ති. “න මෙ, උපාසක, මහාසුමනෙත්ථො”ති. “තෙන හි, හන්තෙ, වූළසුමනං පබ්බාපෙථා”ති. ථෙරො “සාධු”ති සම්පට්ඨිත්වා වූළසුමනං පබ්බාපෙසි. සො බුරග්ගෙයෙව අරහත්තං පාපුණි. ථෙරො තෙන සද්ධිං අඛිඨ්වාසමත්තං තත්ථෙව වසිත්වා “සත්ථාරං පස්සිස්සාමි”ති තස්ස ඤාතකෙ ආපුච්ඡිත්වා ආකාසෙනෙව ගන්ත්වා හිමවන්තපදෙසෙ අරඤ්ඤකුට්ඨාය ඔතරි.

ථෙරො පන පකතියාපි ආරද්ධවීරියො, තස්ස තත්ථ පුබ්බරත්තාපරරත්තං වඬිකමන්තස්ස උදරවාතො සමුට්ඨහි. අථ නං කිලන්තරූපං දිස්වා සාමණෙරො පුච්ඡි - “හන්තෙ, කිං වො රුජ්ජති”ති? “උදරවාතො මෙ සමුට්ඨිතො”ති. “අඤ්ඤාපි සමුට්ඨිතපුබ්බො, හන්තෙ”ති? “ආමාචුසො”ති. “කෙන ථාසුකං හොති, හන්තෙ”ති? “අනොතත්තතො පානියෙ ලද්ධෙ ථාසුකං හොති, ආචුසො”ති. “තෙන හි, හන්තෙ, ආහරාමි”ති. “සක්ඛිස්සසි සාමණෙරා”ති? “ආම, හන්තෙ”ති. තෙන හි අනොතත්තෙ පන්තගො නාම නාගරාජා මං ජානාති, තස්ස ආචික්ඛිත්වා හෙසජ්ජත්ථාය එකං පානියවාරකං ආහරාති. සො සාධුති උපජ්ඣායං වන්දිත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පඤ්චයොජනසතං යානං අගමාසි. තං දිවසං පන නාගරාජා නාගනාටකපරිවුතො උදකකීළං කිළිතුකාමො හොති. සො සාමණෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වාච කුජ්ඣි, “අයං මුණ්ඩකසමණො අත්තතො පාදපංසුං මම මත්ථකෙ ඔකිරන්තො විවරති, අනොතත්තෙ පානියත්ථාය ආගතො හවිස්සති, න දානිස්ස පානියං දස්සාමි”ති පණ්ණාසයොජනිකං අනොතත්තදහං මහාපාතියා උක්ඛලිං පිදහන්තො විය එණෙන පිදහිත්වා නිපජ්ජි. සාමණෙරො නාගරාජස්ස ආකාරං ඔලොකෙත්වාච “කුද්ධො අය”න්ති ඤාත්වා ඉමං ගාථමාහ -

“සුණොහි මෙ නාගරාජ, උග්ගතෙජ මහබ්බල;
දෙහි මෙ පානියසටං, හෙසජ්ජත්ථමිහි ආගතො”ති.

තං සුත්වා නාගරාජා ඉමං ගාථමාහ -

“පුරත්ථිමස්මිං දිසාභාගෙ, ගඬිගා නාම මහානදී;
මහාසමුද්දමප්පෙති, තතො ත්වං පාතියං හරා”ති.

තං සුත්වා සාමණෙරො “අයං නාගරාජා අත්තනො ඉච්ඡාය න දස්සති, අහං
බලක්කාරං කත්වා ආනුභාවං ඡානාපෙත්වා ඉමං අභිභවිත්වාච පාතියං
ගණ්ඨිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා, “මහාරාජ, උපජ්ඣායො මං අනොතත්තතොච
පාතියං ආහරාපෙති, තෙනාහං ඉදමෙව හරිස්සාමි, අපෙහි, මා මං වාරෙහි”ති වත්වා
ඉමං ගාථමාහ —

“ඉතොච පාතියං භාස්සං, ඉමිනාවම්භි අත්ථිකො;
යදි තෙ ථාමබලං අත්ථි, නාගරාජ නිවාරයා”ති.

අථ නං නාගරාජා ආහ —

“සාමණෙර සචෙ අත්ථි, තච වික්කම පොරිසං;
අභිනන්දාමි තෙ වාවං, හරස්සු පාතියං මමා”ති.

අථ නං සාමණෙරො “එවං, මහාරාජ, හරාමි”ති වත්වා “යදි සක්කොන්තො
හරාහි”ති චුත්තෙ — “තෙන හි සුට්ඨු ඡානස්සු”ති තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා
“බුද්ධසාසනස්ස ආනුභාවං දස්සෙත්වා මයා පාතියං හරිතුං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා
ආකාසට්ඨදෙවතානං තාව සන්තිකං අගමාසි. තා ආගන්ත්වා වන්දිත්වා “කිං,
හන්තෙ”ති වත්වා අට්ඨංසු. “එතස්මිං අනොතත්තදහපිට්ඨෙ පන්නගනාගරාජෙන
සද්ධිං මම සඬිගාමො භවිස්සති, තත්ථ ගන්ත්වා ජයපරාජයං ඔලොකෙථා”ති ආහ.
සො එතෙනෙව නිහාරෙන වත්තාරො ලොකපාලෙ
සක්කස්සයාමසන්තුසිතපරනිමිතවසවත්ති ව උපසඬිකමිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි.
තතො පරං පටිපාටියා යාව බ්‍රහ්මලොකං ගන්ත්වා තත්ථ තත්ථ බ්‍රහ්මෙහි ආගන්ත්වා
වන්දිත්වා යිතෙහි “කිං, හන්තෙ”ති පුට්ඨො තමත්ථං ආරොචෙසි. එවං සො
අසඤ්ඤෙ ව අරුපිබ්‍රහ්මානො ව යපෙත්වා සබ්බත්ථ මුහුත්තෙනෙව ආභිණ්ඩිත්වා
ආරොචෙසි. තස්ස වචනං සුත්වා සබ්බාපි දෙවතා අනොතත්තදහපිට්ඨෙ නාළියං
පක්ඛිත්තානි පිට්ඨවුණ්ණානි විය ආකාසං නිරන්තරං පුරෙත්වා සන්තිපතිංසු.
සන්තිපතිනෙ දෙවසඬිසෙ සාමණෙරො ආකාසෙ යත්වා නාගරාජං ආහ —

“සුඤ්ඤාහි මෙ නාගරාජ, උග්ගතෙජ මහබ්බල;
දෙහි මෙ පාතියසට්ඨං, හෙසජ්ජත්ථම්භි ආගතො”ති.

අථ නං නාගො ආහ —

“සාමණෙර සචෙ අත්ථි, තච වික්කම පොරිසං;
අභිනන්දාමි තෙ වාවං, හරස්සු පාතියං මමා”ති.

සො තික්ඛන්තුං නාගරාජස්ස පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ආකාසෙ ධීතකොච ද්වාදසයොජනිකං බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා ආකාසතො ඔරුය්හ නාගරාජස්ස එණෙ අක්කම්මිත්වා අධොමුඛං නිජ්ජිලෙසි, තාවදෙව බලවතා පුරිසෙහ අක්කන්තඅල්ලවම්මං විය නාගරාජස්ස එණෙ අක්කන්තමත්තෙ ඔගලිත්වා දබ්බිමත්තා එණපුටකා අහෙසුං. නාගරාජස්ස එණෙහි මුත්තමුත්තට්ඨානතො තාලක්ඛන්ධපමාණා උදකචට්ටියො උග්ගඤ්ඡිංසු. සාමණෙරො ආකාසෙයෙව පාතීයචාරකං පුරෙසි. දෙවසඬිසො සාධුකාරමදාසි. අථ නාගරාජා ලජ්ජිත්වා සාමණෙරස්ස කුජ්ඣි, ජයකුසුමවණ්ණානිස්ස අක්ඛිති අහෙසුං. සො “අයං මං දෙවසඬිසං සන්තිපාතෙත්වා පාතීයං ගහෙත්වා ලජ්ජාපෙසි, එතං ගහෙත්වා මුඛෙ හත්ථං පක්ඛිපිත්වා හදයමංසං වාස්ස මද්දාමි, පාදෙ වා නං ගහෙත්වා පාරගඬිගායං ඛිපාමි” ති වෙගෙන අනුබන්ධි. අනුබන්ධන්තොපි නං පාපුණිතුං නාසක්ඛියෙව. සාමණෙරො ගන්ත්වා උපජ්ඣායස්ස හත්ථෙ පාතීයං යපෙත්වා “පිචථ, හන්තෙ” ති ආහ. නාගරාජාපි පච්ඡතො ආගන්ත්වා, “හන්තෙ අනුරුද්ධ, සාමණෙරො මයා අදින්තමෙව පාතීයං ගහෙත්වා ආගතො, මා පිචිත්ථා” ති ආහ. එවං කීර සාමණෙරාති. “පිචථ, හන්තෙ, ඉමිනා මෙ දින්තං පාතීයං ආහට්” ති ආහ. ථෙරො “ඛිණාසවසාමණෙරස්ස මුසාකථනං නාම නත්ථි” ති ඤත්වා පාතීයං පිචි. තඬිඛණඤ්ඤෙවස්ස ආබාධො පටිපස්සමිහි. පුන නාගො ථෙරං ආහ – “හන්තෙ, සාමණෙරෙනමිහි සබ්බං දෙවගණං සන්තිපාතෙත්වා ලජ්ජාපිතො, අහමස්ස හදයං වා ඵාලෙස්සාමි, පාදෙ වා නං ගහෙත්වා පාරගඬිගායං ඛිපිස්සාමි” ති. මහාරාජ, සාමණෙරො මහානුභාවො, තුම්හෙ සාමණෙරෙන සද්ධිං සඬිගාමෙතුං න සක්ඛිස්සථ, ඛමාපෙත්වා නං ගච්ඡථාති. සො සයම්පි සාමණෙරස්ස ආනුභාවං ජානාතියෙව, ලජ්ජාය පන අනුබන්ධිත්වා ආගතො. අථ නං ථෙරස්ස වචනෙන ඛමාපෙත්වා තෙන සද්ධිං මිත්තසන්ථවං කත්වා “ඉතො පට්ඨාය අනොතත්තඋදකෙන අත්ථෙ සති තුම්භාකං ආගමනකිච්චං නත්ථි, මය්හං පහිණෙය්‍යාථ, අහමෙව ආහරිත්වා දස්සාමි” ති වත්වා පක්කාමි.

ථෙරොපි සාමණෙරං ආදාය පායාසි. සත්ථා ථෙරස්ස ආගමනභාවං ඤත්වා මීගාරමාතුපාසාදෙ ථෙරස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. භික්ඛුපි ථෙරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙසුං. අථෙකච්චෙ සාමණෙරං සීසෙපි කණ්ණෙසුපි බාහායම්පි ගහෙත්වා සඤ්චාලෙත්වා “කිං, සාමණෙර චූළකනිට්ඨ, න උක්කණ්ඨිතොසි” ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං කිරියං දිස්වා වින්තෙසි – “භාරියං වතිමෙසං භික්ඛූනං කම්මං ආසීවිසං ගීවාය ගණ්හන්තා විය සාමණෙරං ගණ්හන්ති, නාස්ස ආනුභාවං ජානන්ති, අජ්ජ මයා සුමනසාමණෙරස්ස ගුණං පාකටං කාතුං වට්ටති” ති. ථෙරොපි ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදි. සත්ථා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – “ආනන්ද, අනොතත්තඋදකෙනමිහි පාදෙ ධොවිතුකාමො, සාමණෙරානං සටං දත්වා පාතීයං ආහරාපෙහි” ති. ථෙරො විහාරෙ පඤ්චමත්තානි සාමණෙරසතානි සන්තිපාතෙසි. තෙසු සුමනසාමණෙරො සබ්බනවකො අහොසි. ථෙරො සබ්බමහල්ලකං සාමණෙරං ආහ – “සාමණෙර, සත්ථා අනොතත්තදහඋදකෙන පාදෙ ධොවිතුකාමො, සටං ආදාය ගන්ත්වා පාතීයං ආහරා” ති. සො “න සක්කොමි,

හන්නෙ’’ති න ඉවිඡි. ටෙරො සෙසෙපි පටිපාටියා පුච්ඡි, තෙපි තටෙව වත්වා පටික්ඛිපිංසු. “කිං පනෙත්ථ ඛිණාසවසාමණෙරා නත්ථි’’ති? අත්ථි, තෙ පන “නායං අම්භාකං ඛද්දො මාලාපුටො, සුමනසාමණෙරස්සෙව ඛද්දො’’ති න ඉවිඡිංසු, පුට්ඨ්ඡනා පන අත්තනො අසමත්ථතායෙව න ඉවිඡිංසු. පරියොසානෙ පන සුමනස්ස වාරෙ සම්පත්තෙ, “සාමණෙර, සත්ථා අනොතත්තදහඋදකෙන පාදෙ ධොවිතුකාමො, කුටං ආදාය කිර උදකං ආහරා’’ති ආහ. සො “සත්ථරි ආහරාපෙත්තෙ ආහරිස්සාමි’’ති සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හන්නෙ, අනොතත්තනො කිර මං උදකං ආහරාපෙථා’’ති ආහ. “ආම, සුමනා’’ති. සො විසාඛාය කාරිතෙසු සනසුවණ්ණකොට්ටිමෙසු සෙනාසනකුටෙසු එකං සට්ඨිකුටඋදකගණ්හනකං මහාසංඝං හත්ථෙත ගහෙත්වා “ඉමිනා මෙ උක්ඛිපිත්වා අංසකුටෙ යපිතෙන අත්ථො නත්ථි’’ති ඔලම්ඛකං කත්වා වෙහාසං අඛිභුග්ගන්ත්වා හිමවත්තාහිමුඛො පක්ඛන්දි.

නාගරාජා සාමණෙරං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා කුටං අංසකුටෙන ආදාය, “හන්නෙ, තුම්හෙ මාදිසෙ දාසෙ විජ්ජමානෙ කස්මා සයං ආගතා, උදකෙනත්ථෙ සති කස්මා සාසනමත්තම්පි න පහිණථා’’ති කුටෙන උදකං ආදාය සයං උක්ඛිපිත්වා “පුරතො හොථ, හන්නෙ, අහමෙව ආහරිස්සාමි’’ති ආහ. “තිට්ඨථ තුම්හෙ, මහාරාජ, අහමෙව සම්මාසම්බුද්ධෙන ආණත්තො’’ති නාගරාජානං නිවත්තාපෙත්වා කුටං මුඛවට්ටියං හත්ථෙත ගහෙත්වා ආකාසෙනාගඤ්ඡි. අථ නං සත්ථා ආගච්ඡන්තං ඔලොකෙත්වා භික්ඛු ආමන්තෙසි – “පස්සථ, භික්ඛවෙ, සාමණෙරස්ස ලීලං, ආකාසෙ භංසරාජා විය සොහති’’ති ආහ. සොපි පානීයසං යපෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ආහ – “කතිවස්සොසි ත්වං, සුමනා’’ති? “සත්තවස්සොම්හි, හන්නෙති. “තෙන හි, සුමන, අජ්ජ පට්ඨාය භික්ඛු හොහි’’ති වත්වා දායජ්ජඋපසම්පදං අදාසි. ද්වෙයෙව කිර සාමණෙරා සත්තවස්සිකා උපසම්පදං ලභිංසු – අයඤ්ච සුමනො සොපාකො වාති.

එවං තස්මිං උපසම්පන්නෙ ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, “අච්ඡරියං ආවුසො, එවරුපො හි නාම දහරසාමණෙරස්ස ආනුභාවො හොති, න නො ඉතො පුබ්බෙ එවරුපො ආනුභාවො දිට්ඨපුබ්බො’’ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්තා’’ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා’’ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, මම සාසනෙ දහරොපි සම්මා පටිපන්නො එවරුපං සම්පත්තිං ලහතියෙවා’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

382.

“යො හවෙ දහරො භික්ඛු, යුඤ්ජති බුද්ධසාසනෙ;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අඛිභා මුත්තොව වන්දිමා’’ති.

තත්ථ යුඤ්ජතීති සට්ඨි වායමති. පභාසෙතීති සො භික්ඛු අත්තනො අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන අඛිභාදිහි මුත්තො වන්දිමා විය ලොකං ඛන්ධාදිහෙදං ලොකං ඔභාසෙති, එකාලොකං කරොතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සුමනසාමණෙරවත්ථු ද්වාදසමං.

භික්ඛුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවිසතිමො වග්ගො.

26. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. පසාදබහුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු

ඡින්නද සොතන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො පසාදබහුලං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර බ්‍රාහ්මණො භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්ථා පසන්නවිත්තො අත්තනො ගෙහෙ සොළසමත්තානං භික්ඛූනං නිව්චහත්තං පට්ඨපෙත්වා භික්ඛූනං ආගතවෙලාය පත්තං ගහෙත්වා “ආගච්ඡන්තු භොන්තො අරහන්තො, නිසීදන්තු භොන්තො අරහන්තො” ති යංකිඤ්ච වදන්තො අරහන්තවාදපට්ඨසංයුත්තමෙව වදති. තෙසු පුට්ඨජනා “අයං අම්භෙසු අරහන්තසඤ්ඤී” ති වින්තයිංසු, බිණ්ණසවා “අයං නො බිණ්ණසවභාවං ජානාති” ති. එවං තෙ සබ්බෙපි කුක්කුච්චායන්තා තස්ස ගෙහං නාගමිංසු. සො දුක්ඛී දුම්මනො “කින්තු ඛො, අයා, නාගච්ඡන්ති” ති විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා තමත්ථං ආරොවෙසි. සත්ථා භික්ඛු ආමන්තෙත්වා “කිං එතං, භික්ඛවෙ” ති පුච්ඡිත්වා තෙහි තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ “සාදියථ පන තුම්භෙ, භික්ඛවෙ, අරහන්තවාද” න්ති ආහ. “න සාදියාම මයං, භන්තෙ” ති. “එවං සන්තෙ මනුස්සානං එතං පසාදහඤ්ඤං, අනාපත්ති, භික්ඛවෙ, පසාදහඤ්ඤෙ, අපි ව ඛො පන බ්‍රාහ්මණස්ස අරහන්තෙසු අධිමත්තං පෙමං, තස්මා තුම්භෙහිපි තණ්හාසොතං ඡෙත්වා අරහන්තමෙව පත්තුං යුත්ත” න්ති වත්ථා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ –

383.

“ඡින්නද සොතං පරක්කම්ම, කාමෙ පනුද බ්‍රාහ්මණ;
සඬ්ඛාරානං ඛයං ඤත්වා, අකතඤ්ඤසි බ්‍රාහ්මණා” ති.

තත්ථ පරක්කම්මාති තණ්හාසොතං නාම න අප්පමත්තකෙන වායාමෙන ඡින්නද්දං සක්කා, තස්මා ඤාණසම්පයුත්තෙන මහන්තෙන පරක්කමෙන පරක්කම්ත්වා තං සොතං ඡින්නද. උභොපි කාමෙ පනුද නීහර. බ්‍රාහ්මණාති බිණ්ණසවානං ආලපනමෙතං. සඬ්ඛාරානන්ති පඤ්චන්තං බන්ධානං ඛයං ජානිත්වා. අකතඤ්ඤති එවං සන්තෙ ත්වං සුවණ්ණාදීසු කෙනවි අකතස්ස නිබ්බානස්ස ජානනතො අකතඤ්ඤ නාම භොසිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

පසාදබහුලබ්‍රාහ්මණවත්ථු පයමං.

2. සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු

යදා ද්වයෙසුති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සම්බහුලෙ භික්ඛු ආරබ්භ කපෙසි.

එකදිවසඤ්චි තිංසමත්තා දිසාවාසිකා භික්ඛු ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සාරිපුත්තත්ථෙරො තෙසං අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා ධීතකොව ඉමං පඤ්භං පුච්ඡි – “භන්තෙ, ද්වෙ ධම්මාති වුච්චන්ති, කතමෙ නු ඛො ද්වෙ ධම්මා” ති? අථ නං සත්ථා “ද්වෙ ධම්මාති ඛො, සාරිපුත්ත, සමථවිපස්සනා වුච්චන්ති” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

384.

“යදා ද්වයෙසු ධම්මෙසු, පාරගු හොති බ්‍රාහ්මණො;
අථස්ස සබ්බෙ සංයොගා, අත්ථං ගච්ඡන්ති ජානතො” ති.

තත්ථ යදාති යස්මිං කාලෙ ද්විධා ධීතෙසු සමථවිපස්සනාධම්මෙසු අභිඤ්ඤාපාරගාදිවසෙන අයං ඛිණ්ණසථො පාරගු හොති, අථස්ස වට්ටස්මිං සංයොජනසමත්ථා සබ්බෙ කාමයොගාදයො සංයොගා එවං ජානන්තස්ස අත්ථං පරික්ඛයං ගච්ඡන්තිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සබ්බෙපි තෙ භික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසුති.

සම්බහුලභික්ඛුවත්ථු දුතියං.

3. මාරවත්ථු

යස්ස පාරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො මාරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිරෙකස්මිං දිවසෙ අඤ්ඤතරො පුරිසො විය හුත්වා සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා පුච්ඡි – “භන්තෙ, පාරං පාරන්ති වුච්චති, කින්නු ඛො එතං පාරං නාමා” ති. සත්ථා “මාරො අය” තිති විදිත්වා, “පාපිම, කිං තව පාරෙන, තඤ්චි විතරාගෙහි පත්තබ්බ” තිති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

385.

“යස්ස පාරං අපාරං වා, පාරාපාරං න විජ්ජති;
විතද්දරං විසංයුත්තං, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණ” තිති.

තත්ථ පාරන්ති අජ්ඣන්තිකානි ඡ ආයතනානි. අපාරන්ති බාහිරානි ඡ ආයතනානි. පාරාපාරන්ති තද්වහයං. න විජ්ජතීති යස්ස සබ්බමිපෙනං “අහ”න්ති වා “මම”න්ති වා ගහණාභාවෙන නත්ථී, තං කිලෙසදරථානං විගමෙන විතද්දරං සබ්බකිලෙසෙහි විසංයුත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මාරවත්ථු තතියං.

4. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු

ඤායිත්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං බ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර වින්තෙසි – “සත්ථා අත්තනො සාවකෙ, ‘බ්‍රාහ්මණා’ති වදති, අහඤ්චම්හි ජාතිගොත්තෙන බ්‍රාහ්මණො, මමිපි නු බො ඵවං වත්තුං වට්ටති”ති. සො සත්ථාරං උපසඬ්ඤාමිත්වා තමත්ථං පුච්ඡී. සත්ථා “නාහං ජාතිගොත්තමත්තෙන බ්‍රාහ්මණං වදාමි, උත්තමත්ථං අරහත්තං අනුප්පත්තමෙව පනෙවං වදාමි”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

386.

“ඤායිං විරජමාසීනං, කතකිව්වමනාසවං;
උත්තමත්ථමනුප්පත්තං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ ඤායිත්ති දුට්ඨෙත ඤානෙන ඤායත්තං කාමරජෙන විරජං වනෙ ඵකකමාසීනං වතුහි මග්ගෙහි සොළසන්තං කිව්වානං කතත්තා කතකිව්වං ආසවානං අභාවෙන අනාසවං උත්තමත්ථං අරහත්තං අනුප්පත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණවත්ථු වතුත්ථං.

5. ආනන්දත්ථෙරවත්ථු

දිවා තපතීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා මිගාරමාතුපාසාදෙ විහරන්තො ආනන්දත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

පසෙනදි කොසලො කිර මහාපචාරණාය සබ්බාහරණපටිමණ්ඩිතො ගන්ධමාලාදීනි ආදාය විහාරං අගමාසි. තස්මිං බණෙ කාළදායින්ථෙරො ඤානං සමාපජ්ජිත්වා පරිසප්පියන්තෙ නිසින්තො හොති, නාමමෙව පනස්සෙතං, සරීරං

සුවණ්ණවණ්ණං. තස්මිං පන බණ වන්දො උග්ගච්ඡති, සූරියො අත්ථමෙති.
 ආනන්දත්ථෙරො අත්ථමෙත්තස්ස ව සූරියස්ස උග්ගච්ඡන්තස්ස ව වන්දස්ස ඔහාසං
 ඔලොකෙන්තො රඤ්ඤො සරිරොහාසං ථෙරස්ස සරිරොහාසං තථාගතස්ස ව
 සරිරොහාසං ඔලොකෙසි. තත්ථ සබ්බොහාසෙ අතික්කමිත්වා සත්ථාව විරොචති.
 ථෙරො සත්ථාරං වන්දිත්වා, “හත්තෙ, අජ්ජ මම ඉමෙ ඔහාසෙ ඔලොකෙන්තස්ස
 තුම්භාකමෙව ඔහාසො රුච්චති. තුම්භාකඤ්ඤි සරිරං සබ්බොහාසෙ අතික්කමිත්වා
 විරොචති”ති ආහ. අථ නං සත්ථා, “ආනන්ද, සූරියො නාම දිවා විරොචති, වන්දො
 රත්තිං, රාජා අලඬකතකාලෙයෙව, බිණ්ණසවෙ ගණසඬගණිකං පහාය
 අන්තොසමාපත්තියංයෙව විරොචති, බුද්ධා පන රත්තිමිපි දිවාපි පඤ්චවිධෙන
 තෙජෙන විරොචන්ති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

387.

“දිවා තපති ආදිච්චො, රත්තිමාහාති වන්දිමා;
 සන්තද්ධො ඛත්තියො තපති, ඤායි තපති බ්‍රාහ්මණො;
 අථ සබ්බමහොරත්තිං, බුද්ධො තපති තෙජසා”ති.

තත්ථ දිවා තපතීති දිවා විරොචති, රත්තිං පනස්ස ගතමග්ගොපි න පඤ්ඤායති.
 වන්දිමාති වන්දොපි අබ්භාදීහි විමුක්තො රත්තිමෙව විරොචති, නො දිවා.
 සන්තද්ධොති සුවණ්ණමණිවිචිත්තෙහි සබ්බාහරණෙහි පටිමණ්ඩිතො චතුරඬගිනියා
 සෙනාය පරික්ඛිත්තොව රාජා විරොචති, න අඤ්ඤාතකවෙසෙන යිතො. ඤායිති
 බිණ්ණසවො පන ගණං විනොදෙන්වා ඤායන්තොව විරොචති. තෙජසාති
 සම්මාසම්බුද්ධො පන සීලතෙජෙන දුස්සීලාතෙජං, ගුණතෙජෙන නිග්ගුණතෙජං,
 පඤ්ඤාතෙජෙන දුප්පඤ්ඤතෙජං, පුඤ්ඤතෙජෙන අපුඤ්ඤතෙජං, ධම්මතෙජෙන
 අධම්මතෙජං පරියාදියිත්වා ඉමිනා පඤ්චවිධෙන තෙජසා නිව්චකාලමෙව
 විරොචතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණි.

ආනන්දත්ථෙරවත්ථු පඤ්චමං.

6. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණපබ්බජිතවත්ථු

බාහිතපාපොති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං
 බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතං ආරබ්භ කටෙසි.

එකො කිර බ්‍රාහ්මණො බාහිරකපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා “සමණො ගොතමො
 අත්තනො සාවකෙ ‘පබ්බජිතා’ති වදති, අහඤ්චමිහි පබ්බජිතො, මමිපි බො එවං
 වත්තුං වට්ටතී”ති චින්තෙන්වා සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡි. සත්ථා
 “නාහං එත්තකෙන ‘පබ්බජිතො’ති වදාමි, කිලෙසමලානං පන පබ්බාජිතත්තා
 පබ්බජිතො නාම හොතී”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

388.

“බාහිතපාපොති බ්‍රාහ්මණො, සමවරියා සමණොති වුච්චති;
පබ්බාජයමත්තනො මලං, තස්මා පබ්බජිතොති වුච්චති” ති.

තත්ථ සමවරියාති සබ්බාකුසලාති සමෙත්වා වරණෙන. තස්මාති යස්මා
බාහිතපාපතාය බ්‍රාහ්මණො, අකුසලාති සමෙත්වා වරණෙන සමණොති වුච්චති,
තස්මා යො අත්තනො රාගාදිමලං පබ්බාජයන්තො විනොදෙන්තො වරති, සොපි
තෙන පබ්බාජනෙන පබ්බජිතොති වුච්චතීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි,
සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසීති.

අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණපබ්බජිතවත්ථු ඡට්ඨං.

7. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

න බ්‍රාහ්මණස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

ඵකස්මිං කිර යානෙ සම්බහුලා මනුස්සා “අභො අම්භාකං, අයොයා,
බන්තිබලෙන සමන්තාගතො, අඤ්ඤෙසු අක්කොසන්තෙසු වා පහරන්තෙසු වා
කොපමත්තම්පි නත්ථී” ති ථෙරස්ස ගුණෙ කට්ඨංසු. අථෙකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො
බ්‍රාහ්මණො “කො ඵස න කුජ්ඣති” ති පුච්ඡි. “අම්භාකං ථෙරො” ති. “නං
කුජ්ඣාපෙන්තො න භවිස්සති” ති? “නත්ථෙතං, බ්‍රාහ්මණො” ති. “තෙන හි අහං නං
කුජ්ඣාපෙස්සාමි” ති? “සථෙ සක්කොසි, කුජ්ඣාපෙහි” ති. සො “හොතු,
ජානිස්සාමිස්ස කත්තබ්බ” ති ථෙරං හික්ඛාය පටිට්ඨං දිස්වා පච්ඡාභාගෙන
ගන්ත්වා පිට්ඨිමජ්ඣෙ මහත්තං පාණිජපහාරමදාසි. ථෙරො “කිං නාමෙත” ති
අනොලොකෙත්වා ව ගතො. බ්‍රාහ්මණස්ස සකලසරීරෙ ඩාහො උජ්ජප්පි. සො
“අභො ගුණසම්පන්නො, අයොයා” ති ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා “බමථ මෙ,
හන්තෙ” ති වත්වා “කිං ඵත” ති ව වුත්තෙ “අහං වීමංසනත්ථාය තුම්භෙ
පහරි” ති ආහ. “හොතු බමාමි තෙ” ති. “සථෙ මෙ, හන්තෙ, බමථ, මම
ගෙහෙයෙව නිසීදිත්වා හික්ඛං ගණ්භවා” ති ථෙරස්ස පත්තං ගණ්භි, ථෙරොපි පත්තං
අදාසි. බ්‍රාහ්මණො ථෙරං ගෙහං නෙත්වා පරිවිසි.

මනුස්සා කුජ්ඣිත්වා “ඉමිනා අම්භාකං නිරපරාධො අයොයා පහටො,
දණ්ඨෙනපිස්ස මොක්ඛො නත්ථී, ඵත්ථෙව නං මාරෙස්සාමා” ති
ලෙඩ්ඛුදණ්ඩාදිහත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ගෙහද්වාරෙ අට්ඨංසු. ථෙරො උට්ඨාය
ගච්ඡන්තො බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ පත්තං අදාසි. මනුස්සා තං ථෙරෙන සද්ධිං
ගච්ඡන්තං දිස්වා, “හන්තෙ, තුම්භාකං පත්තං ගහෙත්වා බ්‍රාහ්මණං නිවත්තෙථා” ති
ආහංසු. කිං ඵතං උපාසකාති? බ්‍රාහ්මණෙන තුම්භෙ පහටා, මයමස්ස කත්තබ්බං
ජානිස්සාමාති. කිං පන තුම්භෙ ඉමිනා පහටා, උදාහු අහන්ති? තුම්භෙ, හන්තෙති.

“මං එස පහරිත්වා බමාපෙසි, ගව්ජථ තුම්හෙ” ති මනුස්සෙ උයොයාජෙත්වා බ්‍රාහ්මණං නිවත්තාපෙත්වා ටෙරො විහාරමෙව ගතො. භික්ඛු උජ්ඣායිංසු “කිං නාමෙතං සාරිපුත්තත්ථෙරො යෙන බ්‍රාහ්මණෙන පහටො, තස්සෙව ගෙන නිසිදිත්වා භික්ඛං ගහෙත්වා ආගතො. ටෙරස්ස පහටකාලතො පට්ඨාය ඉදානි සො කස්ස ලජ්ජිස්සති, අවසෙසෙ පොථෙන්නො විවරිස්සති” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා” ති ප්‍රච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණං පහරන්නො නාම නත්ථි, ගිහිබ්‍රාහ්මණෙන පන සමණබ්‍රාහ්මණො පහටො භවිස්සති, කොධො නාමෙස අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ගාතං ගච්ඡති” ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්නො ඉමා ගාථා අභාසි -

389.

“න බ්‍රාහ්මණස්ස පහරෙය්‍ය, නාස්ස මුඤ්චෙථ බ්‍රාහ්මණො;
ධි බ්‍රාහ්මණස්ස හත්තාරං, තතො ධි යස්ස මුඤ්චති.

390.

“න බ්‍රාහ්මණස්සෙතදකිඤ්චි සෙය්‍යො, යදා නිසෙධො මනසො පියෙහි;
යතො යතො හිංසමනො නිවත්තති, තතො තතො සම්මතිමෙව දුක්ඛ” ති.

තත්ථ පහරෙය්‍යාති “ඛිණාසවබ්‍රාහ්මණොහමස්මි” ති ජානන්නො ඛිණාසවස්ස වා අඤ්ඤතරස්ස වා ජාතිබ්‍රාහ්මණස්ස න පහරෙය්‍ය. නාස්ස මුඤ්චෙථාති සොපි පහටො ඛිණාසවබ්‍රාහ්මණො අස්ස පහරිත්වා ධීතස්ස වෙරං න මුඤ්චෙථ, තස්මිං කොපං න කරෙය්‍යාති අත්ථො. ධි බ්‍රාහ්මණස්සාති ඛිණාසවබ්‍රාහ්මණස්ස හත්තාරං ගරහාමි. තතො ධිති යො පන තං පහරන්තං පටිපහරන්නො තස්ස උපරි වෙරං මුඤ්චති, තං තතොපි ගරහාමියෙව.

එතදකිඤ්චි සෙය්‍යාති යං ඛිණාසවස්ස අක්කොසන්තං වා අපච්චක්කොසනං, පහරන්තං වා අප්පටිපහරණං, එතං තස්ස ඛිණාසවබ්‍රාහ්මණස්ස න කිඤ්චි සෙය්‍යො, අප්පමත්තකං සෙය්‍යො න හොති, අධිමත්තමෙව සෙය්‍යාති අත්ථො. යදා නිසෙධො මනසො පියෙහිති කොධනස්ස හි කොධුප්පාදොව මනසො පියො නාම. කොධො හි පනෙස මාතාපිතුසුපි බුද්ධාදීසුපි අපරජ්ඣති. තස්මා යො අස්ස තෙහි මනසො නිසෙධො කොධවසෙන උප්පජ්ජමානස්ස චිත්තස්ස නිග්ගහො, එතං න කිඤ්චි සෙය්‍යාති අත්ථො. හිංසමනොති කොධමනො. සො තස්ස යතො යතො වත්ථුතො අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ගාතං ගච්ඡන්නො නිවත්තති. තතො තතොති තතො තතො වත්ථුතො සකලමිපි වට්ඨදුක්ඛං නිවත්තතියෙවාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තමං.

8. මහාපජාපතිගොතමීවත්ථු

යස්ස කායෙන වාචායාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො මහාපජාපතිං ගොතමීං ආරබ්භ කපෙසි.

භගවතා හි අනුජපන්තෙ වත්ථුස්මීං පඤ්ඤත්තෙ අට්ඨ ගරුධම්මෙ මණ්ඩනකජාතියො පුරිසො සුරහිපුප්ඵදාමං විය සිරසා සම්පට්ඨිත්වා සපරිවාරා මහාපජාපති ගොතමී උපසම්පදං ලභි, අඤ්ඤො තස්සා උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා නත්ථී. එවං ලද්ධපසම්පදං ථෙරිං ආරබ්භ අපරෙත සමයෙන කථං සමුට්ඨාපෙසුං “මහාපජාපතියා ගොතමියා ආචරියුපජ්ඣායා න පඤ්ඤායන්ති, සහත්ථෙතෙව කාසායාති ගණ්ඨී”ති. එවඤ්ච පන වත්වා හික්ඛුනියො කුක්කුච්චායන්තියො තාය සද්ධිං නෙව උපොසථං න පවාරණං කරොන්ති, තා ගන්ත්වා තථාගතස්සපි තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා තාසං කථං සුත්වා “මයා මහාපජාපතියා ගොතමියා අට්ඨ ගරුධම්මා දින්තා, අභමෙචස්සාචරියො, අභමෙච උපජ්ඣායො. කායදුච්චරිතාදිචරිතෙසු ඛිණ්ණසවෙසු කුක්කුච්චං නාම න කාතබ්බ”න්ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

391.

“යස්ස කායෙන වාචාය, මනසා නත්ථී දුක්කථං;
සංවුතං තීහි යානෙහි, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ දුක්කථන්ති සාවජ්ජං දුක්ඛද්‍රයං අපායසංවත්තනිකං කම්මං. තීහි යානෙහිති එතෙහි කායාදීහි තීහි කාරණෙහි කායදුච්චරිතාදිපවෙසනිවාරණත්ථාය ද්වාරං පිහිතං, තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථු අට්ඨමං.

9. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

යම්හාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිරායස්මා අස්සජිත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තකාලතො පට්ඨාය “යස්සං දිසායං ථෙරො වසති”ති සුණාති, තතො අඤ්ජලිං පග්ගස්ස තතොච සීසං කත්වා නිපජ්ජති. හික්ඛු “මිච්ඡාදිට්ඨිකො සාරිපුත්තො, අජ්ජාපි දිසා නමස්සමානො විවරති”ති තමත්ථං තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. සත්ථා ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර ත්වං, සාරිපුත්ත, දිසා නමස්සන්තො විවරසී”ති පුච්ඡිත්වා, “හත්තෙ, මම දිසා නමස්සනභාවං වා අනමස්සනභාවං වා තුම්හෙව ජානාමා”ති වුත්තෙ “න, හික්ඛෙවෙ, සාරිපුත්තො දිසා නමස්සති, අස්සජිත්ථෙරස්ස පන සන්තිකා ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලං පත්තතාය අත්තතො ආචරියං නමස්සති. යඤ්ඨි ආචරියං නිස්සාය හික්ඛු ධම්මං විජානාති,

තෙන සො බ්‍රාහ්මණෙන අග්ගි විය සක්කච්චං නමස්සිතබ්බොයෙවා’’ති වත්වා
ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ —

392.

“යම්හා ධම්මං විජානෙය්‍ය, සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතං;
සක්කච්චං තං නමස්සෙය්‍ය, අග්ගිහුත්තංව බ්‍රාහ්මණො’’ති.

තත්ථ අග්ගිහුත්තංවාති යථා බ්‍රාහ්මණො අග්ගිහුත්තං සම්මා පරිවරණෙන වෙච
අඤ්ජලිකම්මාදිහි ච සක්කච්චං නමස්සති, එවං යම්හා ආචරියා තථාගතපච්චේදිතං
ධම්මං විජානෙය්‍ය, තං සක්කච්චං නමස්සෙය්‍යාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු නවමං.

10. ජට්ඨබ්‍රාහ්මණවත්ථු

න ජට්ඨාහීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො එකං
ජට්ඨබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර ‘‘අහං මාතිතො ච පිතිතො ච සුජාතො බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්තො.
සථෙ සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ බ්‍රාහ්මණාති වදති, මම්පි නු බො තථා
වත්තුං වට්ටති’’ති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං පුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ‘‘නාහං,
බ්‍රාහ්මණ, ජට්ඨත්තෙන, න ජාතිගොත්තමත්තෙන බ්‍රාහ්මණං වදාමි,
පටිච්ඡේදසච්චමෙව පනාහං බ්‍රාහ්මණාති වදාමි’’ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං
ගාථමාහ —

393.

‘‘න ජට්ඨාහි න ගොත්තෙන, න ජච්චා හොති බ්‍රාහ්මණො;
යම්හි සච්චඤ්ච ධම්මො ච, සො සුචි සො ච බ්‍රාහ්මණො’’ති.

තත්ථ සච්චන්ති යස්මිං පුග්ගලෙ වත්තාරි සච්චාති සොළසහාකාරෙහි
පටිච්ඡේදිත්වා ඨිතං සච්චඤාණඤ්චෙව නවවිධො ච ලොකුත්තරධම්මො අත්ථි, සො
සුචි, සො බ්‍රාහ්මණො වාති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

ජට්ඨබ්‍රාහ්මණවත්ථු දසමං.

11. කුහකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

කිං තෙනි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කුටාගාරසාලායං විහරන්තො එකං
වග්ගුලිවතං කුහකබ්‍රාහ්මණං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිර වෙසාලිනගරද්වාරෙ එකං කකුධරුක්ඛං ආරුය්භ ද්විති පාදෙහි
රුක්ඛසාධං ගණ්හිත්වා අධොසිරො ඔලම්බන්තො “කපිලානං මෙ සතං දෙථ,
කභාපණෙ දෙථ, පරිවාරිකං දෙථ, නො වෙ දස්සථ, ඉතො පතිත්වා මරන්තො නගරං
අනගරං කරිස්සාමි” ති වදති. තථාගතස්ස හික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතස්ස නගරං පවිසනකාලෙ
හික්ඛු තං බ්‍රාහ්මණං දිස්වා නික්ඛමනකාලෙපි නං තපෙව ඔලම්බන්තං පස්සිංසු.
නාගරාපි “අයං පාතොව පටියාය එවං ඔලම්බන්තො පතිත්වා මරන්තො නගරං
අනගරං කරෙය්‍යා” ති වින්තෙත්වා නගරවිනාසහීනා “යං සො යාවති, සබ්බං
දෙමා” ති පටිස්සුණිත්වා අදංසු. සො ඔතරිත්වා සබ්බං ගහෙත්වා අගමාසි. හික්ඛු
විහාරුපවාසෙ තං ගාථිං විය විරචිත්වා ගච්ඡන්තං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා “ලද්ධං තෙ,
බ්‍රාහ්මණ, යථාපත්ථිත” ත්ති පුච්ඡිත්වා “ආම, ලද්ධං මෙ” ති සුත්වා අන්තොවිහාරං
ගන්ත්වා තථාගතස්ස තමත්ථං ආරොචෙසුං. සත්ථා “න, හික්ඛවෙ, ඉදානෙව සො
කුහකචොරො, පුබ්බෙපි කුහකචොරොයෙව අහොසි. ඉදානි පනෙස ඛාලජනං
වඤ්චෙති, තදා පන පණ්ඩිතෙ වඤ්චෙතුං නාසක්ඛි” ති වත්වා තෙහි යාවිතො
අතීතමාහරි.

අතීතෙ එකං කාසිකගාමං නිස්සාය එකො කුහකතාපසො වාසං කප්පෙසි. තං
එකං කුලං පටිජග්ගි. දිවා උප්පන්තබාදනීයභොජනීයතො අත්තනො පුත්තානං විය
තස්සපි එකං කොටියාසං දෙනි, සායං උප්පන්තකොටියාසං යපෙත්වා දුතියදිවසෙ
දෙනි. අපෙකදිවසං සායං ගොධමංසං ලභිත්වා සාධුකං පචිත්වා තතො කොටියාසං
යපෙත්වා දුතියදිවසෙ තස්ස අදංසු. තාපසො මංසං බාදිත්වා ව රසතණ්භාය බද්ධො
“කිං මංසං නාමෙත” ත්ති පුච්ඡිත්වා “ගොධමංස” ත්ති සුත්වා හික්ඛාය වරිත්වා
සප්පිදධිකථුකභණ්ඩාදීනි ගහෙත්වා පණ්ණසාලං ගන්ත්වා එකමන්තං යපෙසි.
පණ්ණසාලාය පන අවිදුරෙ එකස්මිං වම්මිකෙ ගොධරාජා විහරති. සො කාලෙන
කාලං තාපසං වන්දිතුං ආගච්ඡති. තදිවසං පනෙස “තං වධිස්සාමි” ති දණ්ඩං
පටිච්ඡාදෙත්වා තස්ස වම්මිකස්ස අවිදුරෙ යානෙ නිද්දායන්තො විය නිසිදි.
ගොධරාජා වම්මිකතො නික්ඛමිත්වා තස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්තොව ආකාරං
සල්ලක්ඛෙත්වා “න මෙ අප්ප ආවරියස්ස ආකාරො රුච්චතී” ති තතොව නිවත්ති.
තාපසො තස්ස නිවත්තනභාවං ඤාත්වා තස්ස මාරණත්ථාය දණ්ඩං ඛිපි, දණ්ඩො
විරජ්ඣිත්වා ගතො. ගොධරාජාපි ධම්මිකං පටිසිත්වා තතො සිසං නිහරිත්වා
ආගතමග්ගං ඔලොකෙන්තො තාපසං ආහ –

“සමණං තං මඤ්ඤමානො, උපගච්ඡිමසඤ්ඤතං;
සො මං දණ්ඩෙන පාහාසි, යථා අසමණො තථා.

“කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, කිං තෙ අජිනසාටියා;
අබ්භන්තරං තෙ ගහනං, බාහිරං පරිමජ්ජසී” ති. (ජා. 1.4.97-98);

අප්‍ර නං තාපසො අත්තනො සත්තකෙන පලොහෙතුං එවමාහ –

“එහි ගොධ නිවත්තස්සු, භුඤ්ජ සාලීනමොදනං;
තෙලං ලොණඤ්ච මෙ අත්ථි, පඤ්ඤං මය්හ පිප්පලි”ති. (ජා. 1.4.99);

තං සුත්වා ගොධරාජා “යථා යථා ත්වං කථෙසි, තථා තථා මෙ පලායිතුකාමතාව
හොති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“එස හියොයා පචෙක්ඛාමි, වම්මිකං සතපොරිසං;
තෙලං ලොණඤ්ච කිත්තෙසි, අහිතං මය්හ පිප්පලි”ති. (ජා. 1.4.100);

එවඤ්ච පන වත්වා “අහං එත්තකං කාලං තයි සමණසඤ්ඤං අකාසිං, ඉදානි
පන තෙ මං පහරිතුකාමතාය දණ්ඨො ඛිත්තො, තස්ස ඛිත්තකාලෙයෙව අසමණො
ජාතො. කිං තාදිසස්ස දුප්පඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස ජටාහි, කිං සබ්බරෙන අජිනවම්මෙන.
අබ්භන්තරඤ්ඤි තෙ ගහනං, කෙවලං බාහිරමෙව පරිමජ්ජසි”ති ආහ. සත්ථා ඉමං
අතීතං ආහරිත්වා “තදා එස කුහකො තාපසො අහොසි, ගොධරාජා පන
අහමෙවා”ති වත්වා ජාතකං සමොධානෙන්වා තදා ගොධපණ්ඩිතෙන තස්ස
නිග්ගහිතකාරණං දස්සෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

394.

“කිං තෙ ජටාහි දුම්මෙධ, කිං තෙ අජිනසාටියා;
අබ්භන්තරං තෙ ගහනං, බාහිරං පරිමජ්ජසි”ති. (ජා. 1.4.98);

තත්ථ කිං තෙ ජටාහීති අම්භො දුප්පඤ්ඤ තව බද්ධාහිපි ඉමාහි ජටාහි සබ්බරාය
නිවත්ථායපි ඉමාය අජිනවම්මසාටිකාය ව කිමත්ථොති. අබ්භන්තරන්ති
අබ්භන්තරඤ්ඤි තෙ රාගාදිකිලෙසගහනං, කෙවලං හත්ථිලණ්ඩං අස්සලණ්ඩං විය
මට්ඨං බාහිරං පරිමජ්ජසිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

කුහකබ්‍රාහ්මණවත්ථු එකාදසමං.

12. කිසාගොතම්වත්ථු

පංසුකුලධරන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකුටෙ පබ්බතෙ විහරන්තො
කිසාගොතම්. ආරබ්භ කථෙසි.

තදා කිර සක්කො පඨමයාමාවසානෙ දෙවපරිසාය සද්ධිං සත්ථාරං
උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තෙ සාරණියධම්මකථං සුඤ්ඤානො නිසීදි. තස්මිං
බණෙ කිසාගොතම් “සත්ථාරං පස්සිස්සාමි”ති ආකාසෙනාගන්ත්වා සක්කං දිස්වා
නිවත්ති. සො තං වන්දිත්වා නිවත්තන්තිං දිස්වා සත්ථාරං පුච්ඡි – “කා නාමෙසා,

හත්තෙ, ආගච්ඡමානාව තුම්හෙ දිස්වා නිවත්තති” ති? සත්ථා “කිසාගොතම්
නාමෙසා, මහාරාජ, මම ධිතා පංසුකුලිකත්ථෙරීනං අග්ගා” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

395.

“පංසුකුලධරං ජන්තුං, කිසං ධමනිසන්ථනං;
එකං වනස්මිං ඤායන්තං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ” ති.

තත්ථ කිසන්ති පංසුකුලිකා හි අත්තනො අනුරූපං පටිපදං පුරෙන්නා
අප්පමංසලොහිතා වෙව හොන්ති ධමනිසන්ථතගත්තා ව, තස්මා එවමාහ. එකං
වනස්මිත්ති විවිත්තට්ඨානෙ එකකං වනස්මිං ඤායන්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති
අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සුති.

කිසාගොතම්වත්ථු ද්වාදසමං.

13. එකබ්‍රාහ්මණවත්ථු

න වාහන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො එකං බ්‍රාහ්මණං
ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර “සමණො ගොතමො අත්තනො සාවකෙ බ්‍රාහ්මණාති වදති
අභඤ්චමිහි බ්‍රාහ්මණයොනියං නිබ්බත්තො, මමිපි නු බො එවං වත්තුං වට්ටති” ති
සත්ථාරං උපසඬ්ඤාමිත්වා තමත්ථං පුට්ඨි. අථ නං සත්ථා “නාහං, බ්‍රාහ්මණ,
බ්‍රාහ්මණයොනියං නිබ්බත්තමත්තෙනෙවං වදාමි, යො පන අකිඤ්චනො අගහණො,
තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමි” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

396.

“න වාහං බ්‍රාහ්මණං බුමි, යොනිජං මත්තිසම්භවං;
භොවාදි නාම සො භොති, සවෙ භොති සකිඤ්චනො;
අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ” ති.

තත්ථ යොනිජන්ති යොනියං ජාතං. මත්තිසම්භවන්ති බ්‍රාහ්මණියා මාතු
සන්තකෙ උදරස්මිං සම්භූතං. භොවාදීති සො පන ආමන්තනාදිසු “භො, භො” ති
වත්වා විවරන්තො භොවාදි නාම භොති, සවෙ රාගාදීහි කිඤ්චනෙහි සකිඤ්චනො.
අහං පන රාගාදීහි අකිඤ්චනං චතුහි උපාදානෙහි අනාදානං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති
අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො බ්‍රාහ්මණො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි
සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අභොසිති.

එකබ්‍රාහ්මණත්වය තෙරසම.

14. උග්ගසෙනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු

සබ්බසංයොජනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො උග්ගසෙනං නාම සෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ කපෙසි. වත්ථු “මුඤ්ච පුරෙ මුඤ්ච පච්ඡන්තො”ති (ධ. ප. 348) ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව.

තදා හි සත්ථා, “භත්තෙ, උග්ගසෙනො ‘න භායාමී’ති වදති, අභුතෙන මඤ්ඤෙ අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති”ති භික්ඛුහි වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, මම පුත්තසදිසා ඡින්නසංයොජනා න භායන්තියෙවා”ති වත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

397.

“සබ්බසංයොජනං ඡෙත්වා, යො වෙ න පරිතස්සති;
සඬගාතිගං විසංයුත්තං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ සබ්බසංයොජනන්ති දසවිධසංයොජනං. න පරිතස්සතීති තණ්හාය න භායති. තමහන්ති තං අහං රාගාදීනං සඬගානං අතීතත්තා සඬගාතිගං, චතුන්නම්පි යොගානං අභාවෙන විසංයුත්තං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

උග්ගසෙනසෙට්ඨිපුත්තවත්ථු වුද්දසමං.

15. ද්වෙබ්‍රාහ්මණත්වය

ඡෙත්වා නද්ධිත්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො ද්වෙ බ්‍රාහ්මණෙ ආරබ්භ කපෙසි.

තෙසු කිරෙකස්ස වුළුරොහිතො නාම ගොණො අහොසි, එකස්ස මහාරොහිතො නාම. තෙ එකදිවසං “තව ගොණො බලවා, මම ගොණො බලවා”ති විවදින්වා “කිං නො විවාදෙන, පාඡෙත්වා ජානිස්සාමා”ති අවිරවතීතීරෙ සකටං වාලුකාය පුරෙත්වා ගොණෙ යොජයිංසු. තස්මිං බණෙ භික්ඛුපි න්භායිතුං තත්ථ ගතා හොන්ති. බ්‍රාහ්මණො ගොණෙ පාඡෙසුං. සකටං නිව්වලං අට්ඨාසි, නද්ධිවරත්තා පන ඡිජ්ජිංසු. භික්ඛු දිස්වා විහාරං ගන්ත්වා තමත්ථං සත්ථු ආරොවයිංසු. සත්ථා, “භික්ඛවෙ, බාහිරා එතා නද්ධිවරත්තා, යො කොචි එතා ඡින්නදතෙව, භික්ඛුනා පන අජ්ඣන්තිකං කොධනද්ධිඤ්චෙව තණ්හාවරත්තඤ්ච ඡින්නදිතුං වට්ටති”ති වත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

398.

“ඡෙත්වා නද්ධිං වරත්තඤ්ච, සන්දානං සහනුක්කමං;
උක්ඛිත්තපලිසං බුද්ධං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ නද්ධිත්ති නය්හනභාවෙන පචත්තං කොධං. වරත්තන්ති ඛන්ධනභාවෙන පචත්තං තණ්හං. සන්දානං සහනුක්කමන්ති අනුසයානුක්කමසහිතං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිසන්දානං, ඉදං සබ්බමිපි ඡිත්තදිත්වා යීතං අවිජ්ජාපලිසස්ස උක්ඛිත්තත්තා උක්ඛිත්තපලිසං, චතුත්තං සච්චානං බුද්ධත්තා බුද්ධං තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ පඤ්චසතා හික්ඛු අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

ද්වෙබ්‍රාහ්මණවත්ථු පන්තරසමං.

16. අක්කොසකභාරද්වාජවත්ථු

අක්කොසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඨවනො විහරන්තො අක්කොසකභාරද්වාජං ආරබ්භ කථෙසි.

තස්ස හි භාතු භාරද්වාජස්ස ධනඤ්ජානී නාම බ්‍රාහ්මණී සොනාපන්තා අහොසි. සා ඛිපිත්වාපි කාසිත්වාපි පක්ඛලිත්වාපි “නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා”ති ඉමං උදානං උදානෙසි. සා එකදිවසං බ්‍රාහ්මණපරිවෙසනාය පචත්තමානාය පක්ඛලිත්වා තථෙව මහාසද්දෙන උදානං උදානෙසි. බ්‍රාහ්මණො කුජ්ඣිත්වා “එවමෙවායං වසලි යත්ථ වා තත්ථ වා පක්ඛලිත්වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසති”ති වත්වා “ඉදානි තෙ, වසලි, ගන්ත්වා තස්ස සත්ථුතො වාදං ආරොපෙස්සාමි”ති ආහ. අථ නං සා “ගච්ඡ, බ්‍රාහ්මණ, නාහං තං පස්සාමි, යො තස්ස භගවතො වාදං ආරොපෙය්‍ය, අපි ච ගන්ත්වා තං භගවත්තං පඤ්භං පුච්ඡස්සු”ති ආහ. යො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අවන්තිත්වා ඵකමන්තං යීතො පඤ්භං පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

“කිංසු ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කිංසු ඡෙත්වා න සොචති;
කිස්සස්සු එකධම්මස්ස, වධං රොවෙසි ගොතමා”ති. (සං. නි. 1.187);

අථස්ස පඤ්භං ඛ්‍යාකරොන්තො සත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

“කොධං ඡෙත්වා සුඛං සෙති, කොධං ඡෙත්වා න සොචති;
කොධස්ස විසමුලස්ස, මධුරග්ගස්ස බ්‍රාහ්මණ;
වධං අරියා පසංසන්ති, තඤ්ඤි ඡෙත්වා න සොචති”ති. (සං. නි. 1.187);

යො සත්ථරි පසිදිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථස්ස කනිට්ඨො අක්කොසකභාරද්වාජො “භාතා කිර මෙ පබ්බජිතො”ති සුත්වා කුද්ධො ආගන්ත්වා සත්ථාරං අසබ්භාහි ඵරුසාහි වාචාහි අක්කොසි. සොපි සත්ථාරා අතිථීනං බාදනීයාදිදානමපම්මෙන සඤ්ඤන්තො සත්ථරි පසන්තො පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අපරෙපිස්ස සුන්දරිකභාරද්වාජො බිලිඬගකභාරද්වාජොති ද්වෙ

කනිට්ඨභාතරො සත්ථාරං අක්කොසන්තාව සත්ථාරා විනිතා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු.

අටෙකදිවසං ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, “ආවුසො, අච්ඡරියා වත බුද්ධගුණා, චතුසු නාම භාතිකෙසු අක්කොසන්තෙසු සත්ථා කිඤ්චි අවත්වා තෙසංයෙව පතිට්ඨා ජාතො”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, අහං මම ඛන්තිබලෙන සමන්තාගතත්තා දුට්ඨෙසු අදුස්සන්තො මහාජනස්ස පතිට්ඨා හොමියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

399.

“අක්කොසං වධඛන්ධඤ්ච, අදුට්ඨො යො තිතික්ඛති;
ඛන්තිබලං බලානිකං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ අදුට්ඨොති එතං දසහි අක්කොසවත්ථුහි අක්කොසඤ්ච පාණිආදීහි පොඨනඤ්ච අන්දුඛන්ධනාදීහි ඛන්ධනඤ්ච යො අකුද්ධමානසො හුත්වා අධිවාසෙති, ඛන්තිබලෙන සමන්තාගතත්තා ඛන්තිබලං, පුනස්පුනං උප්පත්තියා අනිකභූතෙන තෙනෙව ඛන්තිබලෙන සමන්තාගතත්තා බලානිකං තං ඵවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

අක්කොසකභාරද්වාජවත්ථු සොළසමං.

17. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

අක්කොධනන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

තදා කීර ථෙරො පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං පිණ්ඩාය වරන්තො නාලකගාමෙ මාතු සරද්ධාරං අගමාසි. අථ නං සා නිසිදාපෙත්වා පරිවිසමානා අක්කොසි – “අම්හො, උච්ඡිට්ඨබාදක උච්ඡිට්ඨකඤ්ජියං අලහිත්වා පරසරෙසු උච්චිකපිට්ඨෙන සට්ඨිතකඤ්ජියං පරිභුඤ්ජිතුං අසිතිකොට්ඨනං පභාය පබ්බජිතොසි, නාසිතම්භා තයා, භුඤ්ජාහි දානී”ති. භික්ඛුනම්පි හත්තං දදමානා “තුම්හෙහි මම පුත්තො අත්තනො වුළපට්ඨාකො කතො, ඉදානි භුඤ්ජථා”ති වදෙති. ථෙරො භික්ඛං ගහෙත්වා විහාරමෙව අගමාසි. අථායස්මා රාහුලො සත්ථාරං පිණ්ඩපාතෙන ආපුච්ඡි. අථ නං සත්ථා ආහ – “රාහුල, කහං ගමිත්ථා”ති? “අයයිකාය ගාමං, හන්තෙ”ති. “කිං පන තෙ අයයිකාය උපජ්ඣායො වුත්තො”ති? “අයයිකාය මෙ, හන්තෙ, උපජ්ඣායො අක්කුට්ඨො”ති. “කිත්ති වත්ථා”ති? “ඉදං නාම, හන්තෙ”ති. “උපජ්ඣායෙන පන තෙ කිං වුත්ත”න්ති? “න කිඤ්චි, හන්තෙ”ති. තං සුත්වා භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං, “ආවුසො, අච්ඡරියා වත

සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ගුණා, එවංනාමස්ස මාතරි අක්කොසන්තියා කොධමත්තම්පි නාහොසි”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්තා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ, “භික්ඛවෙ, බීණාසවා නාම අක්කොධනාව හොන්ති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

400.

“අක්කොධනං වතචන්තං, සීලවන්තං අනුස්සදං;
දන්තං අන්තිමසාරිරං, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ වතචන්තන්ති ධුතවතෙන, සමන්තාගතං චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන සීලවන්තං, තණ්හාඋස්සදාහාවෙන අනුස්සදං, ඡළින්ද්‍රියදමනෙන දන්තං, කොටියං ධීතෙන අත්තහාවෙන අන්තිමසාරිරං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තරසමං.

18. උප්පලවණ්ණාථෙරිවත්ථු

වාරි පොක්ඛරපත්තෙවාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො උප්පලවණ්ණාථෙරිං ආරබ්භ කට්ඨෙ. වත්ථු “මධුවා මඤ්ඤති බාලො”ති ගාථාවණ්ණනාය (ධ. ප. 69) විත්ථාරිතමෙව. චුත්තඤ්ඤි තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.69) –

අපරෙන සමයෙන මහාජනො ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසි “බීණාසවාපි මඤ්ඤෙ කාමසුඛං සාදියන්ති, කාමං සෙවන්ති, කිං න සෙවිස්සන්ති. න හෙනෙ කොළාපරුක්ඛා, න ච වම්මිකා, අල්ලමංසසරිරාව, තස්මා එතෙපි කාමසුඛං සාදියන්ති”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්තා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ “න, භික්ඛවෙ, බීණාසවා කාමසුඛං සාදියන්ති, න කාමං සෙවන්ති. යථා හි පදුමපත්තෙ පතිතං උදකබ්බිත්ථු න ලිම්පති න සණ්ඨාති, විනිවත්තිත්වා පන පතතෙව. යථා ච ආරග්ගෙ සාසපො න උපලිම්පති න සණ්ඨාති, විනිවත්තිත්වා පතතෙව, එවං බීණාසවස්ස විත්තෙ දුට්ඨොපි කාමො න ලිම්පති න සණ්ඨාති”ති අනුසන්ධිං සට්ඨන්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

401.

“වාරි පොක්ඛරපත්තෙව, ආරග්ගෙරිව සාසපො;
යො න ලිම්පති කාමෙසු, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ යො න ලිම්පතීති එවමෙවං යො අබ්භන්තරෙ දුට්ඨොපි කාමෙ න උපලිම්පති, තස්මිං කාමෙ න සණ්ඨාති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

උප්පලවණ්ණාපෙරිවත්ථු අට්ඨාරසමං.

19. අඤ්ඤතරමාහමණවත්ථු

යො දුක්ඛස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං මාහමණං ආරබ්හ කපෙසි.

තස්ස කිරෙකො දාසො අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ පලායිත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. මාහමණො තං ඔලොකෙන්තො අදිස්වා එකදිවසං සත්ථාරා සද්ධිං පිණ්ඩාය පවිසන්තං ද්වාරන්තරෙ දිස්වා විවරං දළ්භං අග්ගහෙසි. සත්ථා නිවත්තිත්වා “කිං ඉදං, මාහමණො” ති පුච්ඡි. දාසො මෙ, හො ගොතමාති. පන්තභාරො එස, මාහමණාති. “පන්තභාරො” ති ව චුත්තෙ මාහමණො “අරහා” ති සල්ලක්ඛෙසි. තස්මා පුනපි තෙන “එවං, හො ගොතමා” ති චුත්තෙ සත්ථා “ආම, මාහමණ, පන්තභාරො” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

402.

“යො දුක්ඛස්ස පජානාති, ඉධෙව බයමත්තනො;
පන්තභාරං විසංයුත්තං, තමහං බුම් මාහමණ” ති.

තත්ථ දුක්ඛස්සාති බන්ධදුක්ඛස්ස. පන්තභාරන්ති ඔභිතබන්ධහාරං චතුභි යොගෙහි සබ්බකිලෙසෙහි වා විසංයුත්තං තමහං මාහමණං වදාමිති අත්ථො. දෙසනාවසානෙ සො මාහමණො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති, සම්පත්තානම්පි සාත්ථිකා ධම්මදෙසනා අහොසිති.

අඤ්ඤතරමාහමණවත්ථු එකුනවිසතිමං.

20. බෙමාහික්ඛුනිවත්ථු

ගම්භීරපඤ්ඤන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ගිජ්ඣකුටෙ විහරන්තො බෙමං නාම හික්ඛුනිං ආරබ්හ කපෙසි.

එකදිවසඤ්ඤි පට්ඨමයාමසමනන්තරෙ සක්කො දෙවරාජා පරිසාය සද්ධිං ආගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ සාරණියධම්මකථං සුණන්තො නිසීදි. තස්මිං බණෙ බෙමා හික්ඛුනි “සත්ථාරං පස්සිස්සාමි” ති ආගන්ත්වා සක්කං දිස්වා ආකාසෙ ධීතාව සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවත්ති. සක්කො තං දිස්වා “කො එසා, හන්තෙ, ආගච්ඡමානා ආකාසෙ ධීතාව සත්ථාරං වන්දිත්වා නිවත්ති” ති පුච්ඡි. සත්ථා “එසා, මහාරාජ, මම ධීතා බෙමා නාම මහාපඤ්ඤා මග්ගාමග්ගකොවිදා” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

403.

“ගම්භීරපඤ්ඤං මෙධාවිං, මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදං;

උත්තමත්ථමනුප්පත්තං, තමහං බ්‍රමි බ්‍රාහ්මණං” න්ති.

තත්ථ ගඛ්භිරපඤ්ඤන්ති ගම්භිරෙසු බන්ධාදීසු පවත්තාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතං ධම්මොපපඤ්ඤාය සමන්තාගතං මෙධාවිං “අයං දුග්ගතියා මග්ගො, අයං සුගතියා මග්ගො, අයං නිබ්බානස්ස මග්ගො, අයං අමග්ගො” ති එවං මග්ගෙ ච අමග්ගෙ ච ඡෙකතාය මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදං අරහත්තසංඛ්ඛාතං උත්තමත්ථං අනුප්පත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

බෙමාහික්ඛුනිවත්ථු වීසතිමං.

21. පබ්භාරවාසිනිස්සත්ථෙරවත්ථු

අසංසට්ඨන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො පබ්භාරවාසිනිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සප්පායං සෙනාසනං ඔලොකෙන්තො එකං ලෙණපබ්භාරං පාපුණි,
සම්පත්තක්ඛණෙයෙවස්ස චිත්තං එකග්ගතං ලභි. සො “අහං ඉධ වසන්තො පබ්බජිතකිච්චං නිජ්ඣාදෙතුං සක්ඛිස්සාමි” ති චිත්තෙසි. ලෙණෙපි අධිවත්ථා දෙවතා “සීලවා හික්ඛු ආගතො, ඉමිනා සද්ධිං එකට්ඨානෙ වසිතුං දුක්ඛං. අයං පන ඉධ එකරත්තිමෙව වසිත්වා පක්කම්ස්සති” ති චිත්තෙන්වා පුත්තෙ ආදාය නික්ඛමි.
ථෙරො පුනදිවසෙ පාතොව ගොවරගාමං පිණ්ඩාය පාවිසි. අථ නං එකා උපාසිකා දිස්වා ව පුත්තසිනෙහං පටිලභිත්වා ගෙහෙ නිසිදාපෙත්වා භොජෙත්වා අත්තානං නිස්සාය තෙමාසං වසනත්ථාය යාචි. සොපි “සක්කා මයා ඉමං නිස්සාය භවනිස්සරණං කාතු” න්ති අධිවාසෙන්වා තමෙව ලෙණං අගමාසි. දෙවතා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා “අද්ධා කෙනචි නිමන්තිතො භවිස්සති, ස්වෙ වා පරසුචෙ වා ගම්ස්සති” ති චිත්තෙසි.

එවං අඛස්මාසමත්තෙ අතික්කන්තෙ “අයං ඉධෙව මඤ්ඤෙ අන්තොවස්සං වසිස්සති, සීලවතා පන සද්ධිං එකට්ඨානෙ පුත්තකෙහි සද්ධිං වසිතුං දුක්කරං, ඉමඤ්ච ‘නික්ඛමා’ ති වත්තුං න සක්කා, අත්ථි නු ඛො ඉමස්ස සීලෙ බලිත” න්ති දිබ්බෙන වක්ඛුනා ඔලොකෙන්ති උපසම්පදමාළකතො පට්ඨාය තස්ස සීලෙ බලිතං අදිස්වා “පරිසුද්ධමස්ස සීලං, කිඤ්චිදෙවස්ස කත්වා අයසං උප්පාදෙස්සාමි” ති තස්ස උපට්ඨාකකුලෙ උපාසිකාය ඡෙට්ඨපුත්තස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ගීවං පරිවත්තෙසි. තස්ස අක්ඛිති නික්ඛමිංසු, මුඛතො බෙළො පග්ගරි. උපාසිකා තං දිස්වා “කිං ඉදං” න්ති විරවි. අථ නං දෙවතා අදිස්සමානරූපා එවමාහ – “මයා එස ගහිතො, බලිකම්මෙනපි මෙ අත්ථො නත්ථි, තුම්භාකං පන කුලූපකං ථෙරං ලට්ඨිමධුකං යාචිත්වා තෙන තෙලං පවිත්වා ඉමස්ස නත්ථුකම්මං දෙථ, එවාහං ඉමං මුඤ්චිස්සාමි” ති. නස්සතු වා එස මරතු වා, න සක්ඛිස්සාමහං අයාං ලට්ඨිමධුකං

යාවිතුන්ති. සචෙ ලට්ඨිමධුකං යාවිතුං න සක්කොථ, නාසිකායස්ස භිඩ්ගුචුණ්ණං පක්ඛිපිතුං වදෙථාති. ඉදම්පි වත්තුං න සක්කොමාති. තෙන භිස්ස පාදධොවනඋදකං ආදාය සීසෙ ආසිඤ්චොති. උපාසිකා “සක්කා ඉදං කාතු”න්ති වෙලාය ආගතං ථෙරං නිසිදාපෙත්වා යාගුඛජ්ජකං දත්වා අන්තරහත්තෙ නිසින්නස්ස පාදෙ ධොවිත්වා උදකං ගහෙත්වා, “හත්තෙ, ඉදං උදකං දාරකස්ස සීසෙ ආසිඤ්චාමා”ති ආපුච්ඡිත්වා “තෙන භි ආසිඤ්චො”ති චුත්තෙ තථා අකාසි. සා දෙවතා තාවදෙව තං මුඤ්චිත්වා ගන්ත්වා ලෙණද්වාරෙ අට්ඨාසි.

ථෙරොපි හත්තකිච්චාවසානෙ උට්ඨායාසනා අවිස්සට්ඨකම්මට්ඨානතාය ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තොව පක්කාමි. අථ නං ලෙණද්වාරං පත්තකාලෙ සා දෙවතා “මහාවෙජ්ජ මා ඉධ පටිසා”ති ආහ. සො තත්ථෙව යත්වා “කාසි ත්ව”න්ති ආහ. අහං ඉධ අධිවත්ථා දෙවතාති. ථෙරො “අත්ථි නු ඛො මයා වෙජ්ජකම්මස්ස කතට්ඨාන”න්ති උපසම්පදමාළකතො පට්ඨාය ඔලොකෙන්තො අත්තනො සීලෙ තිලකං වා කාළකං වා අදිස්වා “අහං මයා වෙජ්ජකම්මස්ස කතට්ඨානං න පස්සාමි, කස්මා එවං වදෙසී”ති ආහ. න පස්සසීති. ආම, න පස්සාමීති? ආචික්ඛාමි තෙති. ආම, ආචික්ඛාමීති. තිට්ඨතු තාව දුරෙ කතං, අජ්ජෙව තයා අමනුස්සගහිතස්ස උපට්ඨාකපුත්තස්ස පාදධොවනඋදකං සීසෙ ආසිත්තං, නාසිත්තන්ති? ආම, ආසිත්තන්ති. කිං එතං න පස්සසීති? එතං සන්ධාය ත්වං වදෙසීති? ආම, එතං සන්ධාය වදාමීති. ථෙරො වින්තෙසි – “අහො වත මෙ සම්මා පණ්හිතො අත්තා, සාසනස්ස අනුරූපං වත මෙ වරිතං, දෙවතාපි මම චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ තිලකං වා කාළකං වා අදිස්වා දාරකස්ස සීසෙ ආසිත්තපාදධොවනමත්තං අද්දසා”ති තස්ස සීලං ආරබ්භ ඛලවජ්ජි උජ්ජජ්ජි. සො තං වික්ඛම්හෙත්වා පාදුද්ධාරම්පි අකත්වා තත්ථෙව අරහත්තං පත්වා “මාදිසං පරිසුද්ධං සමණං දුසෙත්වා මා ඉධ වනසණ්ඛෙ වසි, ත්වමෙව නික්ඛමාමි”ති දෙවතං ඔවදන්තො ඉමං උදානං උදානෙසි –

“විසුද්ධො වත මෙ වාසො, නිම්මලං මං තපස්සිනං;
මා ත්වං විසුද්ධං දුසෙසි, නික්ඛම පවනා තුව”න්ති.

සො තත්ථෙව තෙමාසං වසිත්වා චුත්ථවස්සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා භික්ඛුහි “කිං, ආචුසො, පබ්බජිතකිච්චං තෙ මත්ථකං පාපිත”න්ති පුට්ඨො තස්මිං ලෙණෙ වස්සුපගමනතො පට්ඨාය සබ්බං තං පවත්තිං භික්ඛුනං ආරොචෙත්වා, “ආචුසො, ත්වං දෙවතාය එවං චුච්චමානො න කුජ්ඣි”ති චුත්තෙ “න කුජ්ඣි”න්ති ආහ. භික්ඛු තථාගතස්ස ආරොචෙසුං, “හත්තෙ, අයං භික්ඛු අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති, දෙවතාය ඉදං නාම චුච්චමානොපි න කුජ්ඣිත්ති වදති”ති. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා “නෙව, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො කුජ්ඣති, එතස්ස ගිහිහි වා පබ්බජිතෙහි වා සංසග්ගො නාම නත්ථි, අසංසට්ඨො එස අජ්ජිවිජ්ජො සන්තුට්ඨො”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

404.

“අසංසට්ඨං ගහට්ඨෙහි, අනාගාරෙහි චූභයං;

අනොකසාරිමප්පිවිෂං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ අසංසට්ඨන්ති දස්සනසවනසමුල්ලපනපරිභොගකායසංසග්ගානං
අභාවෙන අසංසට්ඨං. උභයන්ති ගිහිනි ච අනාගාරෙහි වාති උභයෙහිපි අසංසට්ඨං.
අනොකසාරින්ති අනාලයවාරිං තං ඵවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

පබ්භාරවාසිතිස්සත්ථෙරවත්ථු ඵකවිසතිමං.

22. අඤ්ඤතරහික්ඛුචත්ථු

නිධාය දණ්ඩන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරං
හික්ඛුං ආරබ්භ කථෙසි.

සො කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ වායමන්තො
අරහත්තං පත්වා “පට්ටද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමි”ති තතො නික්ඛමි. අථ නං
ඵකස්මිං ගාමෙ ඵකා ඉත්ථි සාමිකෙන සද්ධිං කලහං කත්වා තස්මිං බහි නික්ඛන්තෙ
“කුලසරං ගමිස්සාමි”ති මග්ගං පටිපන්නා අන්තරාමග්ගෙ දිස්වා “ඉමං ථෙරං
නිස්සාය ගමිස්සාමි”ති පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධි. ථෙරො පන තං න පස්සති.
අථස්ස සාමිකො ගෙහං ආගතො තං අදිස්වා “කුලගාමං ගතා භවිස්සති”ති
අනුබන්ධන්තො තං දිස්වා “න සක්කා ඉමාය ඵකිකාය ඉමං අට්ඨං පටිපජ්ජිතුං, කං
නු ඛො නිස්සාය ගච්ඡති”ති ඔලොකෙන්තො ථෙරං දිස්වා “අයං ඉමං ගණ්හිත්වා
නික්ඛන්තො භවිස්සති”ති වින්තෙන්වා ථෙරං සන්තජ්ජෙසි. අථ නං සා ඉත්ථි
“නෙව මං ඵස හදන්තො පස්සති, න ආලපති, මා නං කිඤ්චි අවවා”ති ආහ. සො
“කිං පන ත්වං අත්තානං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං මම ආචික්ඛිස්සසි, තුය්හමෙව
අනුච්ඡවිකං ඉමස්ස කරිස්සාමි”ති උප්පන්නකොධො ඉත්ථියා ආසාතෙන ථෙරං
පොථෙත්වා තං ආදාය නිවත්ති. ථෙරස්ස සකලසරීරං සඤ්ජාතගණ්ඩං අහොසි.
අථස්ස විහාරං ගතකාලෙ හික්ඛු සරීරං සම්බාහන්නා ගණ්ඩෙ දිස්වා “කිං ඉද්”න්ති
ප්‍රච්ඡිංසු. සො තෙසං තමත්ථං ආරොචෙසි. අථ නං හික්ඛු, “ආවුසො, තස්මිං පුරිසෙ
ඵවං පහරන්තෙ ත්වං කිං අවච, කිං වා තෙ කොධො උප්පන්නො”ති. “න මෙ,
ආවුසො, කොධො උප්පජ්ජි”ති වුත්තෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං
ආරොචෙත්වා, “හන්තෙ, ඵස හික්ඛු ‘කොධො තෙ උප්පජ්ජති’ති වුච්චමානො ‘න
මෙ, ආවුසො, කොධො උප්පජ්ජති’ති අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති”ති
ආරොචෙසුං. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, “හික්ඛවෙ, බිණ්ණාසවා නාම නිහිතදණ්ඩා,
තෙ පහරන්තෙසුපි කොධං න කරොන්තියෙවා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

405.

“නිධාය දණ්ඩං භූතෙසු, තසෙසු ථාවරෙසු ව;
යො න හන්ති න සාතෙති, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

තත්ථ නිධායාති නික්ඛිපිත්වා ඔරොපෙත්වා. තසෙසු ටාවරෙසු වාති තණ්හාතාසෙන තසෙසු, තණ්හාඅභාවෙන ථීරතාය ටාවරෙසු ව. යො න හන්තිති යො එවං සබ්බසත්තෙසු විගතපටිසතාය නික්ඛිත්තදණ්ඩො නෙව කඤ්චි සයං භනති, න අඤ්ඤෙ සාතෙති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

අඤ්ඤතරහික්ඛුවත්ථු බාවිසතිමං.

23. සාමණෙරානං වත්ථු

අවිරුද්ධත්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො වත්තාරො සාමණෙරෙ ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

එකා කිර බ්‍රාහ්මණී වතුන්තං භික්ඛුනං උද්දෙසහත්තං සජ්ජෙත්වා බ්‍රාහ්මණං ආහ – “විහාරං ගන්ත්වා වත්තාරො මහල්ලකබ්‍රාහ්මණෙ උද්දිසාපෙත්වා ආනෙහි”ති. සො විහාරං ගන්ත්වා “වත්තාරො මෙ බ්‍රාහ්මණෙ උද්දිසිත්වා දෙථා”ති ආහ. තස්ස සංකිච්චො පණ්ඩිතො සොපාකො රෙවතොති සත්තවස්සිකා වත්තාරො ධිණාසවසාමණෙරා පාපුණිංසු. බ්‍රාහ්මණී මහාරහාති ආසනාති පඤ්ඤාපෙත්වා ධිතා සාමණෙරෙ දිස්වා භුජිතා උද්ධනෙ පක්ඛිත්තලොණං විය තට්ඨවායමානා “ත්වං විහාරං ගන්ත්වා අත්තනො නත්තුමත්තෙපි අජ්ජහොන්තෙ වත්තාරො කුමාරකෙ ගහෙත්වා ආගතොසි”ති වත්වා තෙසං තෙසු ආසනෙසු නිසිදිතුං අදත්වා නිවපීයකාති අත්ථරිත්වා “එතෙසු නිසිද්ධා”ති වත්වා “ගච්ඡ, බ්‍රාහ්මණ, මහල්ලකෙ ඔලොකෙත්වා ආනෙහි”ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො විහාරං ගන්ත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරං දිස්වා “එථ, අම්හාකං ගෙහං ගමිස්සාමා”ති ආනෙසි. ථෙරො ආගන්ත්වා සාමණෙරෙ දිස්වා “ඉමෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි හත්තං ලද්ධ”න්ති පුච්ඡිත්වා “න ලද්ධ”න්ති චුත්තෙ වතුන්තමෙව හත්තස්ස පටියත්තභාවං ඤත්වා “ආහර මෙ පත්ත”න්ති පත්තං ගහෙත්වා පක්කාමි. බ්‍රාහ්මණිපි “කිං ඉමිනා චුත්ත”න්ති පුච්ඡිත්වා “එතෙසං නිසින්නානං බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධං වට්ඨති, ආහර මෙ පත්ත”න්ති අත්තනො පත්තං ගහෙත්වා ගතො, න භුඤ්ජිතුකාමො භවිස්සති, සීසං ගන්ත්වා අඤ්ඤං ඔලොකෙත්වා ආනෙහිති. බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං දිස්වා තට්ඨ වත්වා ආනෙසි. සොපි සාමණෙරෙ දිස්වා තට්ඨ වත්වා පත්තං ගහෙත්වා පක්කාමි. අථ නං බ්‍රාහ්මණී ආහ – “එතෙ න භුඤ්ජිතුකාමා, බ්‍රාහ්මණවාදකං ගන්ත්වා එකං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහි”ති.

සාමණෙරාපි පාතොව පට්ඨාය කිඤ්චි අලභමානා ජිසව්ජාය පිළිතා නිසිදිංසු. අථ තෙසං ගුණතෙජෙන සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ආවජ්ජෙත්තො තෙසං පාතොව පට්ඨාය නිසින්නානං කිලන්තභාවං ඤත්වා “මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ඨති”ති ජරාජිණ්ණො මහල්ලකබ්‍රාහ්මණො හුත්වා තස්මිං බ්‍රාහ්මණවාදකෙ බ්‍රාහ්මණානං අග්ගාසනෙ නිසිදි. බ්‍රාහ්මණො තං දිස්වා “ඉදානි මෙ බ්‍රාහ්මණී අත්තමනා භවිස්සති”ති එහි ගෙහං ගමිස්සාමා”ති තං ආදාය ගෙහං අගමාසි.

බ්‍රාහ්මණී තං දිස්වාච තුට්ඨවිත්තා ද්විසු ආසනෙසු අත්ථරණං එකස්මිංයෙව අත්ථරිත්වා, “අයා, ඉධ නිසිදාහි”ති ආහ. සක්කො ගෙහං පවිසිත්වා චත්තාරො සාමණෙරෙ පඤ්චපතිට්ඨිතෙන චන්දිත්වා තෙසං ආසනපරියන්තෙ භූමියං පල්ලඬකෙන නිසිදි. අථ නං දිස්වා බ්‍රාහ්මණී බ්‍රාහ්මණං ආහ – “අහො තෙ ආනීතො බ්‍රාහ්මණො, එතම්පි උම්මත්තකං ගහෙත්වා ආගතොසි, අත්තනො නත්තුමත්තෙ චන්දන්තො විවරති, කිං ඉමිනා, නිහරාහි න”න්ති. සො ඛන්ධෙපි හත්ථෙපි කච්ඡායපි ගහෙත්වා නික්කඬ්ඨියමානො උට්ඨාතුම්පි න ඉච්ඡති. අථ නං බ්‍රාහ්මණී “එහි, බ්‍රාහ්මණ, ත්වං එකස්මිං හත්ථෙ ගණ්භ, අහං එකස්මිං හත්ථෙ ගණ්භිස්සාමි”ති උභොපි ද්විසු හත්ථෙසු ගහෙත්වා පිට්ඨියං පොථෙත්තා ගෙහද්වාරතො ඛහි අකංසු. සක්කොපි නිසින්නට්ඨානෙයෙව නිසින්නො හත්ථං පරිචත්තෙසි. තෙ නිචත්තිත්වා තං නිසින්නමෙව දිස්වා හීතරථං රචන්තා විස්සජ්ජෙසුං. තස්මිං ඛණෙ සක්කො අත්තනො සක්කභාවං ජානාපෙසි. අථ තෙසං ආහාරං අදංසු. පඤ්චපි ජනා ආහාරං ගහෙත්වා එකො කණ්ණිකාමණ්ඩලං විනිවිජ්ඣිත්වා, එකො ඡදනස්ස පුරිමභාගං, එකො පච්ඡිමභාගං, එකො පථවියං නිමුජ්ජිත්වා, සක්කොපි එකෙන යානෙන නික්ඛමිති එවං පඤ්චධා අගමංසු. තතො පට්ඨාය ව පන තං ගෙහං පඤ්චජ්ජද්දගෙහං කිර නාම ජාතං.

සාමණෙරෙපි විහාරං ගතකාලෙ හික්ඛු, “ආචුසො, කිදිස”න්ති පුච්ඡිංසු. මා නො පුච්ඡිත්ථ, අම්මාකං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය බ්‍රාහ්මණී කොධාහිභූතා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නො නිසිදිතුම්පි අදත්වා “සිසං සිසං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහි”ති ආහ. අම්මාකං උපජ්ඣායො ආගන්ත්වා අම්මෙ දිස්වා “ඉමෙසං නිසින්නබ්‍රාහ්මණානං ලද්ධුං වට්ටති”ති පත්තං ආහරාපෙත්වා නික්ඛමි. “අඤ්ඤං මහල්ලකං බ්‍රාහ්මණං ආනෙසි”ති චුත්තෙ බ්‍රාහ්මණො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආනෙසි, සොපි අම්මෙ දිස්වා තථෙව චත්වා පක්කාමි. අථ බ්‍රාහ්මණී “න එතෙ භුඤ්ජිතුකාමා, ගච්ඡ බ්‍රාහ්මණවාදකතො එකං මහල්ලකබ්‍රාහ්මණං ආනෙහි”ති බ්‍රාහ්මණං පහිණි. සො තත්ථ ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණවෙසෙන ආගතං සක්කං ආනෙසි, තස්ස ආගතකාලෙ අම්මාකං ආහාරං අදංසුති. එවං කරොන්තානං පන තෙසං තුම්මෙ න කුජ්ඣිත්ථාති? න කුජ්ඣිමිහාති. හික්ඛු තං සුත්වා සත්ථු ආරොචෙසුං – “හන්තෙ, ඉමෙ ‘න කුජ්ඣිමිහා’ති අභූතං චත්වා අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොන්ති”ති. සත්ථා, “හික්ඛවෙ, බිණාසවා නාම විරුද්ධෙසුපි න විරුජ්ඣන්තියෙවා”ති චත්වා ඉමං ගාථමාහ –

406.

“අවිරුද්ධං විරුද්ධෙසු, අත්තදණ්ඩෙසු නිබ්බුතං;
සාදානෙසු අනාදානං, තමහං බ්‍රුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ අවිරුද්ධන්ති ආසාතවසෙන විරුද්ධෙසුපි ලොකියමහාජනෙසු ආසාතාභාවෙන අවිරුද්ධං. හත්ථගතෙ දණ්ඩෙ වා සත්ථෙ වා අවිජ්ජමානෙපි පරෙසං පහාරදානතො අවිරතත්තා අත්තදණ්ඩෙසු ජනෙසු නිබ්බුතං නික්ඛිත්තදණ්ඩං,

පඤ්චන්තං බන්ධනං අහං මමන්ති ගහිතත්තා සාදානෙසු තස්ස ගහණස්ස අභාවෙන
අනාදානං තං ඵවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සාමණෙරානං වත්ථු තෙව්සතිමං.

24. මහාපන්ථකත්ථෙරවත්ථු

යස්ස රාගො වානි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඨවනෙ විහරන්තො
මහාපන්ථකං ආරබ්භ කපෙසි.

සො භායස්මා වුළුපන්ථකං චතුභි මාසෙහි ඵකං ගාථං පගුණං කාතුං
අසක්කොන්තං “ත්වං සාසනෙ අහබ්බො, ගිහිභොගාපි පරිහීනො, කිං තෙ ඉධ
වාසෙන, ඉතො නික්ඛමා”ති විහාරා නික්කඩ්ඪිත්වා ද්වාරං ථකෙසි. හික්ඛු කථං
සමුට්ඨාපෙසු, “ආවුසො, මහාපන්ථකත්ථෙරෙන ඉදං නාම කතං, ඛිණ්ණාසවානම්පි
මඤ්ඤෙ කොධො උප්පජ්ජති”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ,
ඵතරහි කථාය සන්නිසින්නා”ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති වුත්තෙ “න, හික්ඛවෙ,
ඛිණ්ණාසවානං රාගාදයො කිලෙසා අත්ථි, මම පුත්තෙන අත්ථපුරෙක්ඛාරතාය වෙච්ච
ධම්මපුරෙක්ඛාරතාය ච කත”න්ති වත්ථා ඉමං ගාථමාහ –

407.

“යස්ස රාගො ච දොසො ච, මානො මක්ඛො ච පාතිතො;
සාසපොරිච ආරග්ගා, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ ආරග්ගාති යස්සෙනෙ රාගාදයො කිලෙසා, අයඤ්ච
පරගුණමක්ඛනලක්ඛණො මක්ඛො ආරග්ගා සාසපො විය පාතිතො, යථා සාසපො
ආරග්ගෙ න සන්නිට්ඨති, ඵචං විත්තෙ න සන්නිට්ඨති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති
අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මහාපන්ථකත්ථෙරවත්ථු චතුර්විසතිමං.

25. පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු

අකක්කසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඨවනෙ විහරන්තො
පිලින්දවච්ඡත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සො කිරායස්මා “ඵහි, වසලි, යාහි, වසලි”තිආදීනි වදන්තො ගිහිපි පබ්බජිතෙපි
වසලිවාදෙනෙව සමුදාවරති. අපෙකදිවසං සම්බහුලා හික්ඛු සත්ථු ආරොවෙසුං –
“ආයස්මා, හන්තෙ, පිලින්දවච්ඡො හික්ඛු වසලිවාදෙන සමුදාවරති”ති. සත්ථා තං

පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර ත්ථං පිලින්දවච්ඡ භික්ඛු වසලිවාදෙන සමුදාවරසී”ති පුච්ඡිත්වා “එවං, භන්තෙ”ති චුත්තෙ තස්සායස්මතො පුබ්බෙනිවාසං මනසිකරිත්වා “මා බො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, වච්ඡස්ස භික්ඛුනො උජ්ඣායිත්ථ, න, භික්ඛවෙ, වච්ඡො දොසන්තරො භික්ඛු වසලිවාදෙන සමුදාවරති, වච්ඡස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො පඤ්ච ජාතිසත්තාති අබ්බොකිණ්ණාති සබ්බාති තාති බිරාහ්මණකුලෙ පච්චාජාතාති, සො තස්ස දීඝරත්තං වසලිවාදො සමුදාවිණ්ණො, බිණ්ණසවස්ස නාම කක්කසං ඵරුසං පරෙසං මම්මසට්ටනවචනමෙව නත්ථි. ආවිණ්ණවසෙන හි මම පුත්තො එවං කපෙති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

408.

“අකක්කසං විඤ්ඤාපනිං, ගිරං සච්චමුදිරයෙ;
යාය නාහිසජෙ කඤ්චි, තමහං බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ අකක්කසන්ති අඵරුසං. විඤ්ඤාපනින්ති අත්ථවිඤ්ඤාපනිං. සච්චන්ති භූතත්ථං. නාහිසජෙති යාය ගිරාය අඤ්ඤං කුජ්ඣාපනවසෙන න ලග්ගාපෙය්‍ය, බිණ්ණසවො නාම ඵරුපමෙව ගිරං භාසෙය්‍ය, තස්මා තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීති පාපුණ්සුති.

පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු පඤ්චවිසතිමං.

26. අඤ්ඤතරත්ථෙරවත්ථු

යොධ දීඝන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අඤ්ඤතරත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

සාවත්ථියං කිරෙකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො බ්‍රාහ්මණො සරීරගන්ධගන්තයෙන උත්තරසාටකං අපනෙත්වා එකමන්තෙ යපෙත්වා ගෙහද්වාරාහිමුබො නිසීදි. අපෙකො බිණ්ණසවො භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගච්ඡන්තො තං සාටකං දිස්වා ඉතො විතො ව ඔලොකෙත්වා කඤ්චි අපස්සන්තො “නිස්සාමිකො අය”න්ති පංසුකුලං අධිට්ඨන්තිවා ගණ්හි. අථ නං බ්‍රාහ්මණො දිස්වා අක්කොසන්තො උපසඬකමිත්වා “මුණ්ඩක, සමණ, මම සාටකං ගණ්හසී”ති ආහ. තවෙසො, බ්‍රාහ්මණාති. ආම, සමණාති. “මයා කඤ්චි අපස්සන්තෙන පංසුකුලසඤ්ඤාය ගතිතො, ගණ්හ න”න්ති තස්ස දත්වා විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛුනං තමත්ථං ආරොචෙසි. අපස්ස වචනං සුත්වා භික්ඛු තෙන සද්ධිං කෙළිං කරොන්තා “කිං නු බො, ආවුසො, සාටකො දීඝො රස්සො ථුලො සණ්භො”ති. ආවුසො, දීඝො වා හොතු රස්සො වා ථුලො වා සණ්භො වා, නත්ථි මය්හං තස්මිං ආලයො, පංසුකුලසඤ්ඤාය නං ගණ්හින්ති. තං සුත්වා භික්ඛු තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – “එස, භන්තෙ, භික්ඛු අභූතං වත්වා අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති”ති. සත්ථා “භූතං,

හික්බවෙ, එස කටෙති, බිණාසවා නාම පරෙසං සන්තකං න ගණ්හන්ති” ති වත්වා
ඉමං ගාථමාහ -

409.

“යොධ දීසං ව රස්සං වා, අණුං ථුලං සුභාසුභං;
ලොකෙ අදින්නං නාදියති, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ” න්ති.

තස්සත්ථො - සාටකාහරණාදීසු දීසං වා රස්සං වා මණ්ඩුත්තාදීසු අණුං වා ථුලං
වා මහග්ග්ඝප්පග්ග්ගසෙන සුභං වා අසුභං වා යො පුග්ගලො ඉමස්මිං ලොකෙ
පරපරිග්ගහිතං නාදියති, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

අඤ්ඤතරත්ථෙරවත්ථු ඡබ්බිසතිමං.

27. සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු

ආසා යස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
සාරිපුත්තත්ථෙරං ආරබ්හ කටෙසි.

ථෙරො කිර පඤ්චහික්ඛුසතපරිවාරො ජනපදෙ එකං විහාරං ගන්ත්වා වස්සං
උපගඤ්ථි. මනුස්සා ථෙරං දිස්වා බහුං වස්සාවාසිකං පටිස්සුණිංසු. ථෙරො
පවාරෙත්වා සබ්බස්මිං වස්සාවාසිකෙ අසම්පත්තෙයෙව සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තො
හික්ඛු ආහ - “දහරානඤ්චෙව සාමණෙරානඤ්ච මනුස්සෙහි වස්සාවාසිකෙ ආහටෙ
ගහෙත්වා පෙසෙය්‍යාථ, යපෙත්වා වා සාසනං පහිණෙය්‍යාථා” ති. එවං වත්වා ව පන
සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. හික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසු “අජ්ජාපි මඤ්ඤ
සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස තණ්හා අත්ථියෙව. තථා හි මනුස්සෙහි වස්සාවාසිකෙ දින්නෙ
අත්තනො සද්ධිවිහාරිකානං ‘වස්සාවාසිකං පෙසෙය්‍යාථ, යපෙත්වා වා සාසනං
පහිණෙය්‍යාථා’ ති හික්ඛුනං වත්වා ආගතො” ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ,
හික්බවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා” ති පුච්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා” ති වුත්තෙ “න,
හික්බවෙ, මම පුත්තස්ස තණ්හා අත්ථි, මනුස්සානං පන පුඤ්ඤතො
දහරසාමණෙරානඤ්ච ධම්මිකලාහතො පරිහානි මා අහොසිති තෙනෙවං
කථිත” න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

410.

“ආසා යස්ස න විජ්ජන්ති, අස්මිං ලොකෙ පරමහි ව;
නිරාසාසං විසංයුත්තං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ” න්ති.

තත්ථ ආසාති තණ්හා. නිරාසාසන්ති නිත්තණ්හං. විසංයුත්තන්ති
සබ්බකිලෙසෙහි විසංයුත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු සත්තවිසතිමං.

28. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු

යස්සාලයානි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි. වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. ඉධ පන සත්ථා මොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස නිත්තණ්භභාවං වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

411.

“යස්සාලයා න විජ්ජන්ති, අඤ්ඤාය අකථංකථී;
අමතොගධමනුජ්ජත්තං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ ආලයානි තණ්හා. අඤ්ඤාය අකථංකථීති අට්ඨ වත්ථුනි යථාභූතං ජානිත්වා අට්ඨවත්ථුකාය විචිකිච්ඡාය නිබ්බිචිකිච්ඡො. අමතොගධමනුජ්ජත්තන්ති අමතං නිබ්බානං ඔගාහෙත්වා අනුජ්ජත්තං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු අට්ඨවිසතිමං.

29. රෙවතත්ථෙරවත්ථු

යොධ පුඤ්ඤඤවානි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා පුබ්බාරාමෙ විහරන්තො රෙවතත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි. වත්ථු “ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ”ති (ධ. ප. 98) ගාථාවණ්ණනාය විත්ථාරිතමෙව. චුත්තඤ්ඤි තත්ථ (ධ. ප. අට්ඨ. 1.98) –

පුන ඵකදිවසං හික්ඛු කථං සමුට්ඨාපෙසුං “අහො සාමණෙරස්ස ලාහො, අහො පුඤ්ඤං, යෙන ඵකකෙන පඤ්චන්තං හික්ඛුසතානං පඤ්චකූටාගාරසතානි කතානී”ති. සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, හික්ඛවෙ, ඵතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති පුව්ඡිත්වා “ඉමාය නාමා”ති චුත්තෙ, “හික්ඛවෙ, මය්හං පුත්තස්ස නෙව පුඤ්ඤං අත්ථී, න පාපං, උභයමස්ස පහීන”න්ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

412.

“යොධ පුඤ්ඤඤව පාපඤ්ච, උහො සඬගමුපව්වගා;
අසොකං වීරජං සුද්ධං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ උහොති ද්වෙපි පුඤ්ඤානි ව පාපානි ව ඡඩ්ඛෙත්වානි අත්ථො. සඬගන්ති රාගාදිහෙදං සඬගං. උපව්වගානි අතික්කන්තො. වට්ටමුලකසොකාභාවෙන අසොකං අබ්භන්තරෙ රාගරජාදීනං අභාවෙන වීරජං නිරූපක්කිලෙසනාය සුද්ධං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

රෙවතත්ථෙරවත්ථු එකුනතිංසතිමං.

30. වන්දාහත්ථෙරවත්ථු

වන්දං වානි ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො වන්දාහත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බි කථා - අතීතෙ එකො බාරාණසිවාසී වාණිජො “පච්චන්තං ගන්ත්වා වන්දනං ආහරිස්සාමි”ති බහුනි වත්ථාහරණාදීනි ගහෙන්වා පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි පච්චන්තං ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ නිවාසං ගහෙන්වා අට්ඨියං ගොපාලදාරකෙ පුච්ඡි - “ඉමස්මිං ගාමෙ පබ්බතපාදකම්මිකො කොචි මනුස්සො අත්ථි”ති? “ආම, අත්ථි”ති. “කො නාමෙසො”ති? “අසුකො නාමා”ති. “හරියාය පනස්ස පුත්තානං වා කිංනාම”න්ති? “ඉදඤ්චිදඤ්චා”ති. “කහං පනස්ස යානෙ ගෙහ”න්ති? “අසුකට්ඨානෙ නාමා”ති. සො තෙහි දින්නසඤ්ඤාය සුඛයානකෙ නිසිදිත්වා තස්ස ගෙහද්වාරං ගන්ත්වා යානා ඔරුය්හ ගෙහං පවිසිත්වා “අසුකනාමෙ”ති තං ඉත්ථිං පක්කොසි. සා “එකො නො ඤාතකො භවිස්සති”ති වෙගෙනාගන්ත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙසි. සො තත්ථ නිසිදිත්වා නාමං වත්වා “මම සභායො කහ”න්ති පුච්ඡි. “අරඤ්ඤං ගතො, සාමි”ති. “මම පුත්තො අසුකො නාම, මම ධීතා අසුකා නාම කහ”න්ති සබ්බෙසං නාමං කිත්තෙන්තොව පුච්ඡිත්වා “ඉමානි නෙසං වත්ථාහරණානි දදෙය්‍යාසි, සභායස්සාපි මෙ අට්ඨිතො ආගතකාලෙ ඉදං වත්ථාහරණං දදෙය්‍යාසි”ති අදාසි. සා තස්ස උළාරං සක්කාරං කත්වා සාමිකස්ස ආගතකාලෙ “සාමි, ඉමිනා ආගතකාලතො පට්ඨාය සබ්බෙසං නාමං වත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච දින්න”න්ති ආහ. සොපිස්ස කත්තබ්බයුත්තකං කරි.

අථ නං සායං සයනෙ නිසින්නො පුච්ඡි - “සම්ම, පබ්බතපාදෙ වරන්තෙන තෙ කිං බහුං දිට්ඨපුබ්බ”න්ති? “අඤ්ඤං න පස්සාමි, රත්තසාබා පන මෙ බහු රුක්ඛා දිට්ඨා”ති. “බහු රුක්ඛා”ති? “ආම, බහු”ති. තෙන හි තෙ අම්භාකං දස්සෙහීති තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා රත්තවන්දනරුක්ඛෙ ඡින්දිත්වා පඤ්ච සකට්ඨතානි පුරෙත්වා ආගච්ඡන්තො තං ආහ - “සම්ම, බාරාණසියං අසුකට්ඨානෙ නාම මම ගෙහං, කාලෙන කාලං මම සන්තිකං ආගච්ඡෙය්‍යාසි, අඤ්ඤෙන ව මෙ පණ්ණාකාරෙන අත්ථො නත්ථි, රත්තසාබරුක්ඛෙ එව ආහරෙය්‍යාසි”ති. සො “සාධු”ති වත්වා කාලෙන කාලං තස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්තො රත්තවන්දනමෙව ආහරති, සොපිස්ස බහුධනං දෙති.

තතො අපරෙන සමයෙන පරිනිබ්බුතෙ කස්සපදසබලෙ පතිට්ඨිතෙ කඤ්චනපුපෙ සො පුරිසො බහුං වන්දනං ආදාය බාරාණසිං අගමාසි. අට්ඨස්ස සො සභායකො වාණිජො බහුං වන්දනං පිසාපෙත්වා පානිං පුරෙත්වා “එහි, සම්ම, යාව භත්තං පවති, තාව චෙතියකරණට්ඨානං ගන්ත්වා ආගමිස්සාමා”ති තං ආදාය තත්ථ

ගන්ත්වා වන්දනපුජං අකාසි. සොපිස්ස පච්චන්තවාසී සභායකො චෙතියකුච්ඡියං වන්දනෙන වන්දමණ්ඩලං අකාසි. එත්තකමෙවස්ස පුබ්බකම්මං.

සො තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බන්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං තත්ථ බෙපෙත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බන්ති. තස්ස නාහිමණ්ඩලතො වන්දමණ්ඩලසදිසා පභා උට්ඨහි, තෙනස්ස වන්දාහොත්ථෙව නාමං කරිංසු. චෙතියෙ කිරස්ස වන්දමණ්ඩලකරණනිස්සන්දො එස. බ්‍රාහ්මණා වින්තයිංසු – “සක්කා අම්හෙහි ඉමං ගහෙත්වා ලොකං බාදිතු”න්ති. තං යානෙ නිසිදාපෙත්වා “යො ඉමස්ස සරීරං හත්ථෙන පරාමසති, සො එවරුපං නාම ඉස්සරියසම්පත්තිං ලහති”ති වත්වා විවරිංසු. සතං වා සහස්සං වා දදමානා එව තස්ස සරීරං හත්ථෙන චුස්සිතුං ලහන්ති. තෙ එවං අනුච්චරන්තා සාවත්ථිං අනුප්පත්තා නගරස්ස ච විහාරස්ස ච අන්තරා නිවාසං ගණ්හිංසු. සාවත්ථියම්පි පඤ්චකොට්මත්තා අරියසාවකා පුරෙහත්තං දානං දත්වා පච්ඡාහත්තං ගන්ධමාලවත්ථහෙසජ්ජාදිහත්වා ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්ති. බ්‍රාහ්මණා තෙ දිස්වා “කහං ගච්ඡවා”ති පුච්ඡිංසු. සත්ථු සන්තිකං ධම්මස්සවනායාති. එථ තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරස්සථ, අම්හාකං වන්දාහස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ආනුභාවසදිසො ආනුභාවො නත්ථි. එතස්ස හි සරීරං චුසන්තා ඉදං නාම ලහන්ති, එථ පස්සථ නන්ති. තුම්හාකං වන්දාහස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කො ආනුභාවො නාම, අම්හාකං සත්ථායෙව මහානුභාවොති. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තා “විහාරං ගන්ත්වා වන්දාහස්ස වා අම්හාකං වා සත්ථු ආනුභාවං ජානිස්සාමා”ති තං ගහෙත්වා විහාරං අගමංසු.

සත්ථා තස්මිං අත්තනො සන්තිකං උපසඬ්ඤාමන්තෙයෙව වන්දාභාය අන්තරධානං අකාසි. සො සත්ථු සන්තිකෙ අධිගාරපච්ඡියං කාකො විය අහොසි. අථ නං එකමන්තං නයිංසු, ආහා පටිපාකතිකා අහොසි. පුන සත්ථු සන්තිකං ආනයිංසු, ආහා තථෙව අන්තරධායි. එවං තික්ඛන්තුං ගන්ත්වා අන්තරධායමානං ආහං දිස්වා වන්දාහො වින්තෙසි – “අයං ආභාය අන්තරධානමන්තං ජානාති මඤ්ඤ”ති. සො සත්ථාරං පුච්ඡි – “කිං නු බො ආභාය අන්තරධානමන්තං ජානාවා”ති? ආම, ජානාමිති. තෙන හි මෙ දෙවාති. න සක්කා අපබ්බජිතස්ස දාතුන්ති. සො බ්‍රාහ්මණෙ ආහ – “එතස්මිං මන්තෙ ගහිතෙ අහං සකලජම්බුදීපෙ පෙට්ඨකො හවිස්සාමි, තුම්හෙ එත්ථෙව හොථ, අහං පබ්බජිත්වා කතිපාහෙනෙව මන්තං ගණ්හිස්සාමි”ති. සො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාවිත්වා උපසම්පජ්ජි. අථස්ස ද්වන්තිංසාකාරං ආචික්ඛි. සො “කිං ඉද”න්ති පුච්ඡි. ඉදං මන්තස්ස පරිකම්මං සජ්ඣායිතුං වට්ටතිති. බ්‍රාහ්මණාපි අන්තරන්තරා ආගන්ත්වා “ගහිතො තෙ මන්තො”ති පුච්ඡන්ති. න තාව ගණ්හාමිති. සො කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා බ්‍රාහ්මණෙහි ආගන්ත්වා පුච්ඡිතකාලෙ “යාථ තුම්හෙ, ඉදානාහං අනාගමනධම්මො ජාතො”ති ආහ. හික්ඛු තථාගතස්ස ආරොචෙසුං – “අයං, හන්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති”ති. සත්ථා “බිණ්ණසථො ඉදාති, හික්ඛෙව, මම පුත්තො වන්දාහො, භූතමෙවෙස කථෙති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“වන්දංව විමලං සුද්ධං, විජ්ජසන්නමනාවිලං;
නන්දීහවපරික්ඛිණං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ” න්ති.

තත්ථ විමලන්ති අබ්භාදිමලරහිතං. සුද්ධන්ති නිරුපක්කිලෙසං. විජ්ජසන්නන්ති
පසන්නවිත්තං. අනාවිලන්ති කිලෙසාවිලත්තරහිතං. නන්දීහවපරික්ඛිණන්ති තිසු
භවෙසු පරික්ඛිණතණ්හං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ ඛහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

වන්දාහත්ථෙරවත්ථු තිංසනිමං.

31. සිවලිත්ථෙරවත්ථු

යො ඉමන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා කුණ්ඩකොලියං නිස්සාය
කුණ්ඩධානවනෙ විහරන්තො සිවලිත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ සුජ්ජවාසා නාම කොලියධීතා සත්තවස්සානි ගබ්භං
ධාරෙත්වා සත්තාහං මුල්භගබ්භා දුක්ඛාහි තිබ්බාහි කටුකාහි වෙදනාහි ථුට්ඨා
“සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා, යො ඉමස්ස ඵවරූපස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය
ධම්මං දෙසෙති. සුජ්ජට්ඨන්තො වත තස්ස භගවතො සාවකසඬ්ඨෙසා, යො ඉමස්ස
ඵවරූපස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය පට්ඨන්තො. සුසුඛං වත තං නිබ්බානං, යථිදං ඵවරූපං
දුක්ඛං න සංවිජ්ජති” ති (උදා. 18) ඉමෙහි තීහි විතක්කෙහි තං දුක්ඛං අධිවාසෙන්නී
සාමිකං සත්ථු සන්නිකං පෙසෙත්වා තෙන තස්සා වචනෙන සත්ථු වන්දනාය
ආරොචිතාය “සුඛිනී හොතු සුජ්ජවාසා කොලියධීතා, අරොගා අරොගං පුත්තං
විජායතු” ති සත්ථාරා චුත්තක්කණ්ණෙයෙව සුඛිනී අරොගා අරොගං පුත්තං විජායිත්වා
බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං අදාසි. පුත්තොපිස්සා
ජාතදිවසතො පට්ඨාය ධම්මකරණං ආදාය සඬ්ඨස්ස උදකං පරිස්සාවෙසි. සො
අපරභාගෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො අරහත්තං පාපුණි.

අථෙකදිවසං භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං “පස්සථාවුසො, ඵවරූපො
නාම අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නො භික්ඛු එත්තකං කාලං මාතුකුච්ඡස්මි.
දුක්ඛං අනුභොසි, කිමඬ්ඨං පන අඤ්ඤෙ, ඛහුං වත ඉමිනා දුක්ඛං නින්ථිණ්ණ” න්ති.
සත්ථා ආගන්ත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා” ති
ප්‍රවිණ්ත්වා “ඉමාය නාමා” ති චුත්තෙ “ආම, භික්ඛවෙ, මම පුත්තො එත්තකා දුක්ඛා
මුච්චිත්වා ඉදානි නිබ්බානං සච්ඡිකත්වා විහරතී” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

414.

“යොමං පලිපථං දුග්ගං, සංසාරං මොහමච්චගා;
තිණ්ණො පාරඬ්ඨගතො ඤායී, අනෙජො අකථංකථී;
අනුපාදාය නිබ්බුතො, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ” න්ති.

තස්සත්ථො – යො භික්ඛු ඉමං රාගපලිපට්ඨස්ථෙව කිලෙසදුග්ගස්ථෙව සංසාරවට්ටස්ථෙව චතුත්තං අරියසච්චානං අප්පට්ඨිජ්ඣානකමොහස්ථෙව අතීතො, චත්තාරො ඔසෙ තිණ්ණො භුත්වා පාරං අනුප්පත්තො, දුච්ඨෙන ඤානෙන ඤායී, තණ්හාය අභාවෙන අනෙජො, කථංකථාය අභාවෙන අකථංකථී, උපාදානානං අභාවෙන අනුපාදිසිත්වා කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතො, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

සීවලිත්ථෙරවත්ථු ඵකතිංසතිමං.

32. සුන්දරසමුද්දත්ථෙරවත්ථු

යොධ කාමෙති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො සුන්දරසමුද්දත්ථෙරං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

සාවත්ථීයං කිරෙකො කුලපුත්තො සුන්දරසමුද්දකුමාරො නාම චත්තාලිසකොට්ඨිහවෙ මහාකුලෙ නිබ්බත්තො. සො ඵකදිවසං පච්ඡාභත්තං ගන්ධමාලාදිහත්ථං මහාජනං ධම්මස්සවනත්ථාය ජෙනවනං ගච්ඡන්තං දිස්වා “කහං ගච්ඡා”ති ප්‍රච්ඡිත්වා “සත්ථු සන්තිකං ධම්මස්සවනත්ථායා”ති වුත්තෙ “අභම්පි ගම්ස්සාමි”ති චත්වා තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි. සත්ථා තස්ස ආසයං විදිත්වා අනුපුබ්බිං කථං කට්ඨෙසි. සො “න සක්කා අගාරං අජ්ඣාචසන්තෙන සඬ්ඛලිබ්භං බ්‍රහ්මචරියං වරිතු”න්ති සත්ථු ධම්මකථං නිස්සාය පබ්බජ්ජාය ජාතුස්සාහො පරිසාය පක්කන්තාය සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාවිත්වා “මාතාපිතුභි අනනුස්ඤාතං තථාගතා න පබ්බාජෙත්ති”ති සුත්වා ගෙහං ගන්ත්වා රට්ඨපාලකුලපුත්තාදයො විය මහන්තෙන වායාමෙන මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධුපසම්පදො “කිං මෙ ඉධ වාසෙනා”ති තතො නික්ඛමිත්වා රාජගහං ගන්ත්වා පිණ්ඩාය වරන්තො විතිනාමෙසි.

අට්ඨකදිවසං සාවත්ථීයං තස්ස මාතාපිතරො ඵකස්මිං ඡණ්දිවසෙ මහන්තෙන සිරිසොහග්ගෙන තස්ස සභායකකුමාරකෙ කීළමානෙ දිස්වා “අම්භාකං පුත්තස්ස ඉදං දුල්ලභං ජාත”න්ති පරිදෙවිංසු. තස්මිං බණ්ණ ඵකා ගණිකා තං කුලං ගන්ත්වා තස්ස මාතරං රොදමානං නිසින්නං දිස්වා “අම්ම, කිං කාරණා රොදසී”ති ප්‍රච්ඡි. “පුත්තං අනුස්සරිත්වා රොදාමි”ති. “කහං පන සො, අම්මා”ති? “භික්ඛුසු පබ්බජිතො”ති. “කිං උප්පබ්බාජෙතුං න වට්ටති”ති? “වට්ටති, න පන ඉච්ඡති, ඉතො නික්ඛමිත්වා රාජගහං ගතො”ති. “සවාහං තං උප්පබ්බාජෙය්‍යං, කිං මෙ කරෙය්‍යාමා”ති? “ඉමස්ස තෙ කුලස්ස කුටුම්භසාමිනිං කරෙය්‍යාමා”ති. තෙන භි මෙ පරිබ්බයං දෙථාති පරිබ්බයං ගහෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන රාජගහං ගන්ත්වා තස්ස පිණ්ඩාය වරණවිථිං සල්ලක්ඛෙත්වා තත්ථෙකං නිවාසගෙහං ගහෙත්වා පාතොව පණිතං ආහාරං පටියාදෙත්වා ථෙරස්ස පිණ්ඩාය පට්ටිඨකාලෙ භික්ඛං.

දත්වා කතිපාහව්වයෙන, “හන්තෙ, ඉධෙව නිසීදිත්වා හත්තකිව්වං කරොථා” ති පත්තං ගණ්හි. සො පත්තමදාසි.

අථ නං පණිතෙන ආභාරෙන පරිවිසිත්වා, “හන්තෙ, ඉධෙව පිණ්ඩාය වරිතුං ඵාසුක” ත්ති වත්වා කතිපාහං ආලින්දෙ නිසීදාපෙත්වා භොජෙත්වා දාරකෙ පුටෙහි සඬගණ්හිත්වා “එථ තුම්හෙ ථෙරස්ස ආගතකාලෙ මයි වාරෙන්තියාපි ඉධාගන්ත්වා රජං උට්ඨාපෙය්‍යාථා” ති ආහ. තෙ පුනදිවසෙ ථෙරස්ස භොජනවෙලාය තාය වාරියමානාපි රජං උට්ඨාපෙසුං. සා පුනදිවසෙ, “හන්තෙ, දාරකා වාරියමානාපි මම වචනං අසුණිත්වා ඉධ රජං උට්ඨාපෙත්ති, අන්තොගෙහෙ නිසීදථා” ති අන්තො නිසීදාපෙත්වා කතිපාහං භොජෙසි. පුන දාරකෙ සඬගණ්හිත්වා “තුම්හෙ මයා වාරියමානාපි ථෙරස්ස භොජනකාලෙ මහාසද්දං කරෙය්‍යාථා” ති ආහ. තෙ තථා කරංසු. සා පුනදිවසෙ, “හන්තෙ, ඉමස්මිං යානෙ අතිවිය මහාසද්දො භොති, දාරකා මයා වාරියමානාපි වචනං න ගණ්හන්ති, උපරිපාසාදෙයෙව නිසීදථා” ති වත්වා ථෙරෙන අධිවාසිතෙ ථෙරං පුරතො කත්වා පාසාදං අභිරුහන්ති ද්වාරානි පිදහමානාච පාසාදං අභිරුහි. ථෙරො උක්කට්ඨසපදානචාරිකො සමානොපි රසතණ්භාය ඛද්ධො තස්සා වචනෙන සත්තභූමිකං පාසාදං අභිරුහි.

සා ථෙරං නිසීදාපෙත්වා “චත්තාලිසාය ඛලු, සම්ම, පුණ්ණමුඛ යානෙහි ඉත්ථි පුරිසං අච්චාවදති විජම්හති විනමති ගිලසති විලජ්ජති නබෙන නබං සට්ඨෙති, පාදෙන පාදං අක්කමති, කට්ඨෙත පථවිං විලිඛති, දාරකං උල්ලඬසෙති ඔලඬසෙති, කිලුති කිලාපෙති, වුම්බති වුම්බාපෙති, භුඤ්ජති භුඤ්ජාපෙති, දදාති ආයාචති, කතමනුකරොති, උච්චං භාසති, තීවං භාසති, අච්ච්චං භාසති, විච්ච්චං භාසති, නච්චෙන ගීතෙන වාදිතෙන රොදිතෙන විලසිතෙන විභූසිතෙන ජග්ගති, පෙක්ඛති, කට්ඨං වාලෙති, ගුය්ගහණ්ඩකං වාලෙති, ඌරුං විවරති, ඌරුං පිදහති, ථනං දස්සෙති, කච්ඡං දස්සෙති, නාහිං දස්සෙති, අක්ඛිං නිබ්භාති, හමුකං උක්ඛිපති, ඔට්ඨං පලිබ්බති, ජීවිහං නිල්ලාලෙති, දුස්සං මුඤ්චති, දුස්සං ඛන්ධති, සිරසං මුඤ්චති, සිරසං ඛන්ධති” ති (ජා. 2.21.300) එවං ආගතං ඉත්ථිකුත්තං ඉත්ථිලීලං දස්සෙත්වා තස්ස පුරතො ධීතා ඉමං ගාථමාහ –

“අලත්තකකතා පාදා, පාදුකාරුය්හ වෙසියා;
තුචම්පි දහරො මම, අහම්පි දහරා තච;
උභොපි පබ්බජිස්සාම, ජිණ්ණා දණ්ඩපරායණා” ති. (ථෙරගා. 459, 462);

ථෙරස්ස “අභො වත මෙ භාරියං අනුපධාරෙත්වා කතකම්ම” ත්ති මහාසංවෙගො උදපාදි. තස්මිං බණෙ සත්ථා පඤ්චවත්තාලිසයොජනමත්ථකෙ ජෙනවනෙ නිසින්තොච තං කාරණං දිස්වා සිතං පාත්වාකාසි. අථ නං ආනන්දත්ථෙරො පුච්ඡි – “හන්තෙ, කො නු බො හෙතු, කො පච්චයො සිතස්ස පාතුකම්මායා” ති. ආනන්ද, රාජගහනගරෙ සත්තභූමිකපාසාදනලෙ සුන්දරසමුද්දස්ස ව භික්ඛුතො ගණිකාය ව සඬගාමො වත්තතීති. කස්ස නු බො, හන්තෙ, ජයො හවිස්සති, කස්ස පරාජයොති? සත්ථා, “ආනන්ද, සුන්දරසමුද්දස්ස ජයො හවිස්සති,

ගණිකාය පරාජයෝ”ති ථෙරස්ස ජයං පකාසෙත්වා තත්ථ නිසින්නකොව ඕභාසං
ඵරිත්වා “භික්ඛු උභොපි කාමෙ නිරපෙක්ඛො පජභා”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

415.

“යොධ කාමෙ පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බජෙ;
කාමභවපරික්ඛිණං, තමහං බ්‍රුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තස්සත්ථො – යො පුග්ගලො ඉධ ලොකෙ උභොපි කාමෙ භිත්වා අනාගාරො
හුත්වා පරිබ්බජති, තං පරික්ඛිණකාමඤ්චෙව පරික්ඛිණභවඤ්ච අහං බ්‍රාහ්මණං
වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ සො ථෙරො අරහත්තං පත්වා ඉද්ධිබලෙන වෙභාසං
අබ්භුග්ගන්ත්වා කණ්ණිකාමණ්ඩලං විනිවිජ්ඣිත්වා සත්ථු සරිරං
ථොමෙත්තොයෙව ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දි. ධම්මසභායම්පි කථං සමුට්ඨාපෙසුං,
“ආවුසො, ජීවිභාවිඤ්ඤායං රසං නිස්සාය මනං නට්ඨො සුන්දරසමුද්දත්ථෙරො,
සත්ථා පනස්ස අවස්සයො ජාතො”ති. සත්ථා තං කථං සුත්වා “න, භික්ඛවෙ,
ඉදානෙව, පුබ්බෙපාහං එතස්ස රසතණ්භාය බද්ධමනස්ස අවස්සයො
ජාතොයෙවා”ති වත්වා තෙහි යාවිතො තස්සත්ථස්ස පකාසනත්ථං අතීතං ආහරිත්වා
–

“න කිරත්ථි රසෙහි පාපියො,
ආවාසෙහි වා සන්ථවෙහි වා;
වාතමිගං ගහනනිස්සිතං,
වසමානෙසි රසෙහි සඤ්ජයො”ති. (ජා. 1.1.14) –

එකකනිපාතෙ ඉමං වාතමිගජාතකං විත්ථාරෙත්වා “තදා සුන්දරසමුද්දො වාතමිගො
අභොසි, ඉමං පන ගාථං වත්වා තස්ස විස්සජ්ජාපෙතා රඤ්ඤො මහාමච්චො
අහමෙවා”ති ජාතකං සමොධානෙසිති.

සුන්දරසමුද්දත්ථෙරවත්ථු බත්තිංසතිමං.

33. ජට්ඨත්ථෙරවත්ථු

යොධ තණ්හන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඨවනෙ විහරන්තො
ජට්ඨත්ථෙරං ආරබ්භ කපෙසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බි කථා – අතීතෙ කිර බාරාණසියං ද්වෙ භාතරො කුටුම්භිකා
මහන්තං උච්ඡුබ්බත්තං කාරෙසුං. අපෙකදිවසං කනිට්ඨභාතා උච්ඡුබ්බත්තං ගන්ත්වා
“එකං පෙට්ඨභාතිකස්ස දස්සාමි, එකං මය්හං භවිස්සති”ති ද්වෙ උච්ඡුයට්ඨියො
රසස්ස අනික්ඛමනත්ථාය ඡින්තට්ඨානෙ බන්ධිත්වා ගණ්හි. තදා කිර උච්ඡුතං
යන්තෙන පිළනකිච්චං නත්ථි, අග්ගෙ වා මූලෙ වා ඡින්දිත්වා උක්ඛිත්තකාලෙ

ධම්මකරණතො උදකං විය සයමෙව රසො නික්ඛමති. තස්ස පන ඛේත්තතො උච්ඡ්‍රයට්ඨියො ගහෙත්වා ආගමනකාලෙ ගන්ධමාදනෙ පච්චෙකඛුද්ධො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය “කස්ස නු බො අප්ප අනුග්ගහං කරිස්සාමි” ති උපධාරෙන්තො තං අත්තතො ඤාණජාලෙ පවිට්ඨං දිස්වා සඬගහං කාතුං සමත්ථභාවඤ්ච ඤත්වා පත්තච්චරං ආදාය ඉද්ධියා ආගන්ත්වා තස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සො තං දිස්වාච පසන්නචිත්තො උත්තරසාටකං උච්චතරෙ භූමිපදෙසෙ අත්ථරිත්වා, “හන්තෙ, ඉධ නිසීද්වා” ති පච්චෙකඛුද්ධං නිසීදාපෙත්වා “පත්තං උපනාමෙථා” ති උච්ඡ්‍රයට්ඨියා ඛන්ධනට්ඨානං මොචෙත්වා පත්තස්ස උපරි අකාසි, රසො ඔතරිත්වා පත්තං පුරෙසි. පච්චෙකඛුද්ධෙන තස්මිං රසෙ පිතෙ “සාධුකං වත මෙ අයොග්‍යා රසො පිතො. සචෙ මෙ ජෙට්ඨභාතිකො මූලං ආහරාපෙස්සති, මූලං දස්සාමි. සචෙ පත්තිං ආහරාපෙස්සති, පත්තිං දස්සාමි” ති වින්තෙත්වා, “හන්තෙ, පත්තං මෙ උපනාමෙථා” ති දුතියමිති උච්ඡ්‍රයට්ඨිං මොචෙත්වා රසං අදාසි. “භාතා මෙ උච්ඡ්‍රඛේත්තතො අඤ්ඤං උච්ඡ්‍රං ආහරිත්වා බාදිස්සති” ති එත්තකමිති කිරස්ස වඤ්චනචිත්තං නාහොසි. පච්චෙකඛුද්ධො පන පයමං උච්ඡ්‍රසස්ස පිතත්තා තං උච්ඡ්‍රසං අඤ්ඤෙහිති සද්ධිං සංවිහජිතුකාමො හුත්වා ගහෙත්වාච නිසීදි. සො තස්ස ආකාරං ඤත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, “හන්තෙ, යො අයං මයා දින්නො අග්ගරසො, ඉමස්ස නිස්සන්දෙන දෙවමනුස්සෙසු සම්පත්තිං අනුභවිත්වා පරියොසාගෙන තුම්හෙහි පත්තධම්මමෙව පාපුණෙය්‍ය” න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. පච්චෙකඛුද්ධොපිස්ස “එවං භොතු” ති වත්වා “ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හ” න්ති ද්විති ගාථාහි අනුමොදනං කත්වා යථා සො පස්සති, එවං අධිට්ඨහිත්වා ආකාසෙන ගන්ධමාදනං ගන්ත්වා පඤ්චන්තං පච්චෙකඛුද්ධසත්තානං තං රසං අදාසි.

සො තං පාටිභාරියං දිස්වා භාතු සන්තිකං ගන්ත්වා “කහං ගතොසි” ති චුත්තෙ “උච්ඡ්‍රඛේත්තං ඔලොකෙතුං ගතොමිහි” ති. “කිං තාදිසෙන උච්ඡ්‍රඛේත්තං ගතෙන, නනු නාම එකං වා ද්වෙ වා උච්ඡ්‍රයට්ඨියො ආදාය ආගන්ත්වබ්බං භවෙය්‍යා” ති භාතරා චුත්තො – “ආම, භාතික, ද්වෙ මෙ උච්ඡ්‍රයට්ඨියො ගහිතා, එකං පන පච්චෙකඛුද්ධං දිස්වා මම උච්ඡ්‍රයට්ඨිතො රසං දත්වා ‘මූලං වා පත්තිං වා දස්සාමි’ ති තුම්හාකමිති මෙ උච්ඡ්‍රයට්ඨිතො රසො දින්නො, කිං නු බො තස්ස මූලං ගණ්ඨිස්සථ, උදාහු පත්ති” න්ති ආහ. “කිං පන පච්චෙකඛුද්ධෙන කත” න්ති? “මම උච්ඡ්‍රයට්ඨිතො රසං පිචිත්වා තුම්හාකං උච්ඡ්‍රයට්ඨිතො රසං ආදාය ආකාසෙන ගන්ධමාදනං ගන්ත්වා පඤ්චසත්තානං පච්චෙකඛුද්ධානං අදාසි” ති. සො තස්මිං කථෙන්නෙයෙව නිරන්තරං පිතියා පුට්ඨසරිරො හුත්වා “තෙන මෙ පච්චෙකඛුද්ධෙන දිට්ඨධම්මස්සෙව අධිගමො භවෙය්‍යා” ති පත්ථනං අකාසි. එවං කනිට්ඨෙන තිස්සො සම්පත්තියො පත්ථිතා, ජෙට්ඨෙන පන එකපදෙනෙව අරහත්තං පත්ථිතන්ති ඉදං තෙසං පුබ්බකමිමං.

තෙ යාවතායුකං යත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං බෙපයිංසු. තෙසං දෙවලොකෙ ධීතකාලෙයෙව විපස්සි සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජි. තෙපි දෙවලොකතො වචිත්වා ඛන්ධුමතියා එකස්මිං කුලගෙහෙ ජෙට්ඨො ජෙට්ඨොච, කනිට්ඨො කනිට්ඨොච හුත්වා පටිසන්ධිං.

ගණ්ඨිංසු. තෙසු ජෙට්ඨස්ස සෙනොති නාමං අකංසු, කනිට්ඨස්ස අපරාජිතොති. තෙසු වයප්පත්තකාලෙ කුටුම්භං සණ්ඨාපෙත්වා විහරන්තෙසු “බුද්ධරතනං ලොකෙ උප්පන්නං, ධම්මරතනං, සඛිසරතනං, දානානි දෙට්ඨ, පුඤ්ඤානි කරොට්ඨ, අජ්ජ අට්ඨමී, අජ්ජ වාතුද්දසී, අජ්ජ පන්නරසී, උපොසථං කරොට්ඨ, ධම්මං සුභාලං” ති ධම්මසොසකස්ස ඛන්ධුමතීනගරෙ සොසනං සුත්වා මහාජනං පුරෙහත්තං දානං දත්වා පවිජාහත්තං ධම්මස්සවනාය ගච්ඡන්තං දිස්වා සෙනකුටුම්භිකො “කහං ගච්ඡාමි” ති පුච්ඡිත්වා “සත්ථු සන්තිකං ධම්මස්සවනායා” ති චුත්තෙ “අහම්පි ගම්ස්සාමි” ති තෙහි සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි.

සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං විදිත්වා අනුපුබ්බිං කථං කථෙසී. සො සත්ථු ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ජාය උස්සාහජාතො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං සත්ථා “අත්ථි පන තෙ අපලොකෙතබ්බා ඤාතකා” ති පුච්ඡි. අත්ථි, හන්තෙති. තෙන හි අපලොකෙත්වා එහිති. සො කනිට්ඨස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “යං ඉමස්මිං කුලෙ සාපතෙය්‍යං, තං සබ්බං තව භොතු” ති ආහ. තුම්භෙ පන, සාමිති. අහං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජ්ජස්සාමිති. සාමි කිං වදෙට්ඨ, අහං මාතරි මනාය මාතරං විය, පිතරි මතෙ පිතරං විය තුම්භෙ අලත්ථං, ඉදං කුලං මහාභොගං, ගෙහෙ ධීතෙනෙව සක්කා පුඤ්ඤානි කාතුං, මා එවං කරිත්ථාති. මයා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මො සුතො, න සක්කා තං අගාරමජ්ඣෙ ධීතෙන පුරෙතුං, පබ්බජ්ජස්සාමෙවාහං, ත්වං නිවත්තාහිති. එවං සො කනිට්ඨං නිවත්තාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධපසම්පදො න විරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. කනිට්ඨොපි “භාතු පබ්බජිතසක්කාරං කරිස්සාමි” ති සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඛිසස්ස දානං දත්වා භාතරං වන්දිත්වා ආහ – “හන්තෙ, තුම්භෙහි අත්තනො භවනිස්සරණං කතං, අහං පන පඤ්චහි කාමගුණෙහි බද්ධො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතුං න සක්කොමි, මය්හං ගෙහෙ ධීතස්සෙව අනුච්ඡවිකං මහන්තං පුඤ්ඤකම්මං ආචික්ඛාමි” ති. අථ නං ථෙරො “සාධු සාධු, පණ්ඩිත, සත්ථු ගන්ධකුට්ඨං කරොහි” ති ආහ. සො “සාධු” ති සම්පට්චිජිත්වා නානාදාරුති ආහරාපෙත්වා ථම්මාදීනං අත්ථාය තවිජාපෙත්වා එකං සුවණ්ණබවිතං, එකං රජතබවිතං, එකං මණ්ඩවිතන්ති සබ්බානි සත්තරතනබවිතානි කාරෙත්වා තෙහි ගන්ධකුට්ඨං කාරෙත්වා සත්තරතනබවිතාහෙව ඡදනිට්ඨකාහි ඡාදාපෙසී. ගන්ධකුට්ඨා කරණකාලෙයෙව පන තං අත්තනා සමානනාමකො අපරාජිතොයෙව නාම භාගිනෙයො උපසඬකමිත්වා “අහම්පි කරිස්සාමි, මය්හම්පි පත්තිං දෙට්ඨ මාතුලා” ති ආහ. න දෙමි, තාත, අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං කරිස්සාමිති. සො බහුමිපි යාචිත්වා පත්තිං අලහමානො “ගන්ධකුට්ඨා පුරතො කුඤ්ජරසාලං ලද්ධං වට්ටති” ති සත්තරතනමයං කුඤ්ජරසාලං කාරෙසී. සො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨි හුත්වා නිබ්බන්ති.

ගන්ධකුට්ඨං පන සත්තරතනමයානි තීණි මහාවාතපානානි අහෙසුං. තෙසං අභිමුඛෙ හෙට්ඨා සුධාපරිකම්මකතා තිස්සො පොක්ඛරණියො කාරෙත්වා චතුප්පාතිකගන්ධොදකස්ස පුරෙත්වා අපරාජිතො, ගහපති, පඤ්චවණ්ණානි කුසුමානි රොපාපෙසී තථාගතස්ස අත්තො නිසින්තකාලෙ වාතවෙගෙන සමුට්ඨිතාහි රෙණුවට්ටිහි සරීරස්ස ඔකිරණත්ථං. ගන්ධකුට්ඨපිකාය කපල්ලං

රත්තසුවණ්ණමයං අහොසි, පවාළමයා සිබරා, හෙට්ඨා මණ්ණමයා ඡදනිට්ඨකා. ඉති සා නච්චන්තො විය මොරො සොහමානා අට්ඨාසි. සත්තසු පන රතනෙසු කොට්ටෙතබ්බයුත්තකං කොට්ටෙන්වා ඉතරං සකලමෙව ගහෙන්වා ජණ්ණමත්තෙන ඔධිනා ගන්ධකුටිං පරික්ඛිපිත්වා පරිවෙණං පුරෙසි.

එවං ගන්ධකුටිං නිට්ඨාපෙන්වා අපරාජිතො, ගහපති, භාතිකත්ථෙරං උපසඬකමිත්වා ආහ – “හන්තෙ, නිට්ඨිතා ගන්ධකුටි, පරිභොගමස්සා පච්චාසිසාමි, පරිභොගෙන කිර මහත්තං පුඤ්ඤං භොති” ති. සො සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා, “හන්තෙ, ඉමිනා කිර වො කුටුම්භිකෙන ගන්ධකුටි කාරිතා, ඉදානි පන පරිභොගං පච්චාසිසති” ති ආහ. සත්ථා උට්ඨායාසනා ගන්ධකුටිඅභිමුඛං ගන්ත්වා ගන්ධකුටිං පරික්ඛිපිත්වා පරික්ඛිත්තරතනාරාසිං ඔලොකෙන්තො ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. අථ නං කුටුම්භිකො “පච්චසථ, හන්තෙ” ති ආහ. සත්ථා තත්ථෙව යත්වා තතියවාරෙ තස්ස භාතිකත්ථෙරං ඔලොකෙසි. සො ඔලොකිතාකාරෙනෙව ඤත්වා කනිට්ඨභාතරං ආහ – “එහි, තාත, ‘මමෙව රක්ඛා භවිස්සති, තුම්හෙ යථාසුඛං වසථා’ ති සත්ථාරං වදෙහි” ති. සො තස්ස වචනං සුත්වා සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා, “හන්තෙ, යථා මනුස්සා රුක්ඛමුලෙ පච්චිත්වා අනපෙක්ඛා පක්කමන්ති, යථා වා නදිං තරිත්වා උඵම්පං අනපෙක්ඛා පරිච්චජන්ති, එවං අනපෙක්ඛා භුත්වා තුම්හෙ වසථා” ති ආහ. කිමත්ථං පන සත්ථා අට්ඨාසි? එවං කිරස්ස අහොසි – “බුද්ධානං සන්තිකං පුරෙහත්තම්පි පච්ඡාහත්තම්පි බහු ආගච්ඡන්ති, තෙසු රතනානි ආදාය පක්කමන්තෙසු න සක්කා අම්භෙහි වාරෙතූං, පරිවෙණමිහි එත්තකෙ රතනෙ වොකිණ්ණෙ අත්තනො උපට්ඨාකෙ හරන්තෙපි න වාරෙතීති කුටුම්භිකො මයි ආසානං කත්වා අපායුපගො භවෙය්‍යා” ති ඉමිනා කාරණෙන අට්ඨාසි. තෙන පන, “හන්තෙ, මමෙව රක්ඛා භවිස්සති, තුම්හෙ වසථා” ති වුත්තෙ පාවිසි.

කුටුම්භිකො සමන්තා රක්ඛං යපෙන්වා මනුස්සෙ ආහ – “තාතා, උච්ඡඬිගෙන වා පච්ඡිපසිබ්බකෙහි වා ආදාය ගච්ඡන්තෙ වාරෙය්‍යාථ, හත්ථෙන ගහෙන්වා ගච්ඡන්තෙ පන මා වාරයිත්ථා” ති. අන්තොනගරෙපි ආරොවාපෙසි “මයා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ සත්ත රතනානි ඔකිණ්ණානි, සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා ගච්ඡන්තා දුග්ගතමනුස්සා උභො හත්ථෙ පුරෙත්වා ගණ්හන්තු, සුඛිතාපි එකෙන ගණ්හන්තු” ති. එවං කිරස්ස අහොසි “සද්ධා තාව ධම්මං සොතුකාමා ගමිස්සන්තියෙව, අස්සද්ධාපි පන ධනලොභෙන ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා දුක්ඛතො මුච්චිස්සන්ති” ති. තස්මා ජනසඬගහත්ථාය එවං ආරොවාපෙසි. මහාජනො තෙන වුත්තනියාමෙනෙව රතනානි ගණ්හි. සකිං ඔකිණ්ණරතනෙසු ඛිණ්ණෙසු යාවතතියං ජණ්ණමත්තෙන ඔධිනා ඔකිරාපෙසියෙව. සත්ථු පන පාදමුලෙ තිප්පසමත්තං අනග්ගං මණ්ණරතනං යපෙසි. එවං කිරස්ස අහොසි – “සත්ථු සරිරතො සුවණ්ණවණ්ණාය පහාය සද්ධිං මණ්ණපහං ඔලොකෙන්තානං තිත්ති නාම න භවිස්සති” ති. තස්මා එවමකාසි. මහාජනොපි අතිත්තොව ඔලොකෙසි.

අථෙකදිවසං එකො මිච්ඡාදිට්ඨිකබ්බාහමණො “සත්ථු කිර පාදමුලෙ මහග්ගං මණ්ණරතනං නික්ඛිත්තං, හරිස්සාමි න” ත්ති විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිතුං.

ආගතස්ස මහාජනස්ස අන්තරෙන පාවිසි. කුටුම්භිකො තස්ස පවිසනාකාරෙනෙව “මණිං ගණ්හිතුකාමො”ති සල්ලක්ඛෙන්වා “අහො වත න ගණ්හෙය්‍යා”ති වින්තෙසි. සොපි සත්ථාරං වන්දන්තො විය පාදමුලෙ හත්ථං උපනාමෙන්වා මණිං ගහෙන්වා ඔවට්ටිකාය කත්වා පක්කාමි. කුටුම්භිකො තස්මිං විත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි. සො ධම්මකථාවසානෙ සත්ථාරං උපසඬ්ඛමිත්වා ආහ – “හත්තෙ, මයා තික්ඛන්තුං ගන්ධකුට්ඨං පරික්ඛිපිත්වා ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා සත්ත රතනානි ඔකිණ්ණානි, තානි මෙ ගණ්හන්තෙසු ආසාතො නාම නාහොසි, විත්තං හියොයා හියොයා පසිදියෙව. අජ්ජ පන ‘අහො වතායං බ්‍රාහ්මණො මණිං න ගණ්හෙය්‍යා’ති වින්තෙන්වා තස්මිං මණිං ආදාය ගතෙ විත්තං පසාදෙතුං නාසක්ඛි”න්ති. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා “නනු, උපාසක, අත්තනො සත්තකං පරෙහි අනාහරණියං කාතුං සක්කොසි”ති නයං අදාසි. සො සත්ථාරා දින්නනයෙ යත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා “අජ්ජ ආදිං කත්වා මම සත්තකං දසිකසුත්තමත්තමිපි මං අභිභවිත්වා අනෙකසතාපි රාජානො වා වොරා වා ගණ්හිතුං සමත්ථා නාම මා හොන්තු, අග්ගිනාපි මම සත්තකං මා ඩය්හතු, උදකෙනපි මා වුය්හතු”ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථාපිස්ස “එවං හොතු”ති අනුමොදනං අකාසි. සො ගන්ධකුට්ඨමහං කරොන්තො අට්ඨසට්ඨියා හික්ඛුසතසහස්සානං අන්තොවිහාරෙයෙව නව මාසෙ මහාදානං දන්වා දානපරියොසානෙ සබ්බෙසං තිථිවරං අදාසි. සඬ්ඝනවකස්ස චීවරසාටකා සහස්සග්ග්‍යනකා අහෙසුං.

සො එවං යාවතායුකං පුඤ්ඤානි කරිත්වා තතො වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බන්තිත්වා එත්තකං කාලං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ එකස්මිං සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙන්වා අඬ්ඨමාසාධිකෙ නව මාසෙ මාතුකුච්ඡියං වසි. ජාතදිවසෙ පනස්ස සකලනගරෙ සබ්බාවුධානි පජ්ජලිංසු, සබ්බෙසං කායරුළුහානි ආහරණානිපි පජ්ජලිතානි විය ඔහාසං මුඤ්චිංසු, නගරං එකපජ්ජොතං අහොසි. සෙට්ඨිපි පාතොව රාජුපට්ඨානං අගමාසි. අථ නං රාජා පුච්ඡි – “අජ්ජ සබ්බාවුධානි පජ්ජලිංසු, නගරං එකපජ්ජොතං ජාතං, ජානාසි නු ඛො එත්ථ කාරණ”න්ති? “ජානාමි, දෙවා”ති. “කිං, සෙට්ඨි”ති? “මම ගෙහෙ තුම්හාකං දාසො ජාතො, තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙනෙවං අහොසි”ති. “කිං නු ඛො වොරො හවිස්සති”ති? “නත්ථෙතං, දෙව, පුඤ්ඤවා සත්තො කතාහිනිහාරො”ති. “තෙන හි නං සම්මා පොසෙතුං වට්ටති, ඉදමස්ස ධීරමුලං හොතු”ති දෙවසිකං සහස්සං පට්ඨපෙසි. අථස්ස නාමගහණදිවසෙ සකලනගරස්ස එකපජ්ජොතභූතත්තා ජොතිකොත්ථෙව නාමං කරිංසු.

අථස්ස වයජ්ජත්තකාලෙ ගෙහකරණත්ථාය භූමිතලෙ සොධියමානෙ සක්කස්ස හවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො “කිං නු ඛො ඉද”න්ති උපධාරයමානො “ජොතිකස්ස ගෙහට්ඨානං ගණ්හන්ති”ති ඤත්වා “නායං එතෙහි කතගෙහෙ වසිස්සති, මයාපෙත්ථ ගන්තුං වට්ටති”ති වඬ්ඨකීවෙසෙන තත්ථ ගන්ත්වා “කිං කරොථා”ති ආහ. “ජොතිකස්ස ගෙහට්ඨානං ගණ්හාමා”ති. “අපෙථ, නායං තුම්හෙහි කතගෙහෙ වසිස්සති”ති වත්වා සොළසකරීසමත්තං භූමිපදෙසං ඔලොකෙසි, සො තාවදෙව කසිණමණ්ඩලං විය සමො අහොසි. පුන “ඉමස්මිං

යානෙ පථවිං භිත්තේවා සත්තරතනමයො සත්තභූමිකපාසාදො උට්ඨන්තු” ති විත්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තාවදෙව තථාරූපො පාසාදො උට්ඨති. පුන “ඉමං පරික්ඛිපිත්වා සත්තරතනමයා සත්ත පාකාරා උට්ඨන්තු” ති විත්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තථාරූපා පාකාරා උට්ඨතිංසු. අථ “නෙසං පරියන්තෙ කප්පරුක්ඛා උට්ඨන්තු” ති විත්තෙත්වා ඔලොකෙසි, තථාරූපා කප්පරුක්ඛා උට්ඨතිංසු. “පාසාදස්ස චතුසු කණ්ණෙසු චතස්සො නිධිකුම්භියො උට්ඨන්තු” ති විත්තෙත්වා ඔලොකෙසි, සබ්බං තථෙව අහොසි. නිධිකුම්භියු පන එකා යොජනිකා අහොසි, එකා තිගාචුතිකා, එකා අධිසංයොජනිකා, එකා ගාචුතප්පමාණා. බොධිසත්තස්ස නිබ්බත්තනිධිකුම්භීනං පන එකමුඛප්පමාණං අහොසි, හෙට්ඨා පථවිපරියන්තාව අහෙසුං. ජොතිකස්ස නිබ්බත්තනිධිකුම්භීනං මුඛපරිමාණං න කථිතං, සබ්බා මුඛජින්නතාලඵලං විය පරිපුණ්ණාව උට්ඨතිංසු. පාසාදස්ස චතුසු කණ්ණෙසු තරුණතාලක්ඛන්ධප්පමාණා චතස්සො සුවණ්ණමයා උච්ඡ්‍රයට්ඨියො නිබ්බත්තිංසු. තාසං මණ්ණියානි පත්තානි, සොචණ්ණමයානි බන්ධානි අහෙසුං. පුබ්බකම්මස්ස දස්සනත්ථං කිරෙනානි, නිබ්බත්තිංසු.

සත්තසු ද්වාරකොට්ඨකෙසු සත්ත යක්ඛා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. පඨමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ යමකොළී නාම යක්ඛො අත්තනො පරිවාරෙන යක්ඛසහස්සෙන සද්ධිං ආරක්ඛං ගණ්හි, දුතියෙ උප්පලො නාම අත්තනො පරිවාරයක්ඛානං ද්විතී සහස්සෙහි සද්ධිං, තතියෙ චජිරො නාම තීනි සහස්සෙහි සද්ධිං, චතුත්ථෙ චජිරබාහු නාම චතුති සහස්සෙහි සද්ධිං, පඤ්චමෙ කසකන්දො නාම පඤ්චහි සහස්සෙහි සද්ධිං, ඡට්ඨෙ කටත්ථො නාම ඡනි සහස්සෙහි සද්ධිං, සත්තමෙ දිසාමුඛො නාම සත්තහි සහස්සෙහි සද්ධිං ආරක්ඛං ගණ්හි. එවං පාසාදස්ස අත්තො ච බහි ච ගාල්භරක්ඛා අහොසි. “ජොතිකස්ස කිර සත්තරතනමයො සත්තභූමිකපාසාදො උට්ඨිතො, සත්ත පාකාරා සත්තද්වාරකොට්ඨකා චතස්සො නිධිකුම්භියො උට්ඨිතා” ති සුත්වා බිම්බිසාරො රාජා සෙට්ඨිච්ඡත්තං පහිණි. සො ජොතිකසෙට්ඨි නාම අහොසි.

තෙන පන සද්ධිං කතපුඤ්ඤකම්මා ඉත්ථී උත්තරකුරුසු නිබ්බත්ති. අථ නං දෙවතා තතො ආනෙත්වා සිරිගබ්භෙ නිසිදාපෙසුං. සා ආගච්ඡමානා එකං තණ්ඩුලනාළිං තයො ච ජොතිපාසාණෙ ගණ්හි. තෙසං යාවජීවං තායෙව තණ්ඩුලනාළියා හත්තං අහොසි. සථෙ කිර තෙ සකටසතම්පි තණ්ඩුලානං පුරෙතුකාමා හොන්ති, සා තණ්ඩුලනාළි නාළියෙව හුත්වා තිට්ඨති. හත්තපවනකාලෙ තණ්ඩුලෙ උක්ඛලියං පක්ඛිපිත්වා තෙසං පාසාණානං උපරි යපෙනි, පාසාණා තාවදෙව පජ්ජලිත්වා හත්තෙ පක්කමත්තෙ නිබ්බායන්ති. තෙනෙව සඤ්ඤාණෙන හත්තස්ස පක්කභාවං ජානන්ති. සුපෙය්‍යාදිපවනකාලෙපි එසෙව නයො. එවං තෙසං ජොතිපාසාණෙහි ආභාරො පච්චති. මණ්ණිආලොකෙන ච වසන්ති, අග්ගිස්ස වා දීපස්ස වා ඔභාසං නෙව ජානිංසු. “ජොතිකස්ස කිර එවරූපා සම්පත්ති” ති සකලජම්බුදීපෙ පාකටො අහොසි. මහාජනො යානාදීනි යොජෙත්වා දස්සනත්ථාය ආගච්ඡති. ජොතිකසෙට්ඨි ආගතාගතානං උත්තරකුරුතණ්ඩුලානං හත්තං පවාපෙත්වා දාපෙසි. “කප්පරුක්ඛෙහි වත්ථානි ගණ්හන්තු, ආභරණානි

ගණ්භන්තු’ ති ආණාපෙසි. “ගාච්ඡිකනිධිකුම්භියා මුඛං විවරාපෙත්වා යාපනමත්තං ධනං ගණ්භන්තු’ ති ආණාපෙසි. සකලජම්බුදීපවාසිකෙසු ධනං ගහෙත්වා ගව්‍යන්තෙසු නිධිකුම්භියා අභිගුලිමත්තම්පි උභ්‍යං නාහොසි. ගන්ධකුට්පරිවෙණෙ වාලුකං කත්වා ඔකිණ්ණරතනානං කිරස්ස එසො නිස්සන්දො.

එවං මහාජනෙ වත්ථාහරණානි වෙව ධනඤ්ච යදිච්ඡකං ආදාය ගව්‍යන්තෙ බිම්බිසාරො තස්ස පාසාදං දට්ඨුකාමොපි මහාජනෙ ආගව්‍යන්තෙ ඔකාසං නාලත්ථ. අපරහාගෙ යදිච්ඡකං ආදාය ගතත්තා මනුස්සෙසු මන්දිභුතෙසු රාජා ජොතිකස්ස පිතරං ආහ – “තච පුත්තස්ස පාසාදං දට්ඨුකාමම්භා” ති. සො “සාධු, දෙවා” ති වත්වා ගන්ත්වා පුත්තස්ස කටෙසි – “තාත, රාජා තෙ පාසාදං දට්ඨුකාමො” ති. “සාධු, තාත, ආගව්‍යන්තු” ති. රාජා මහන්තෙන පරිවාරෙන තත්ථ අගමාසි. පඨමද්වාරකොට්ඨකෙ සම්මජ්ජිත්වා කචචරජඨිකා දාසි රඤ්ඤො හත්ථං අදාසි, රාජා “සෙට්ඨිජායා” ති සඤ්ඤාය ලජ්ජමානො තස්සා බාහාය හත්ථං න යපෙසි. එවං සෙසද්වාරකොට්ඨකෙසුපි දාසියො “සෙට්ඨිහරියායො” ති මඤ්ඤමානො තාසං බාහාය හත්ථං න යපෙසි. ජොතිකො ආගන්ත්වා රාජානං පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දිත්වා පච්ඡතො හුත්වා “පුරතො යාථ, දෙවා” ති ආහ. රඤ්ඤො මණිපථවී සතපොරිසපපාතො විය හුත්වා උපට්ඨති. සො “ඉමිනා මම ගහණත්ථාය ඔපාතො ඛණිතො” ති මඤ්ඤමානො පාදං නික්ඛිපිතුං න විසති. ජොතිකො “නායං, දෙව, ඔපාතො, මම පච්ඡතො ආගව්‍යන්තා” ති පුරතො අහොසි. රාජා තෙන අක්කන්තකාලෙ භූමිං අක්කමිත්වා හෙට්ඨිමතලතො පට්ඨාය පාසාදං ඔලොකෙන්තො විවරි. තදා අජාතසත්තුකුමාරොපි පිතු අභිගුලිං ගහෙත්වා විවරන්තො වින්තෙසි – “අහො අන්ධබාලො මම පිතා, ගහපතිකෙ නාම සත්තරතනමයෙ පාසාදෙ වසන්තෙ එස රාජා හුත්වා දාරුමයෙ ගෙහෙ වසති, අහං දානි රාජා හුත්වා ඉමස්ස ඉමස්මිං පාසාදෙ වසිතුං න දස්සාමි” ති.

රඤ්ඤොපි උපරිමතලානි අභිරුහන්තස්සෙව පාතරාසවෙලා ජාතා. සො සෙට්ඨිං ආමන්තෙත්වා, “මහාසෙට්ඨි, ඉධෙව පාතරාසං භුඤ්ජිස්සාමා” ති. ජානාමි, දෙව, සජ්ජිතො දෙවස්සාහාරොති. සො සොළසති ගන්ධොදකසට්ඨෙහි න්භත්වා රතනමයෙ සෙට්ඨිස්ස නිසිදනමණ්ඩපෙ පඤ්ඤත්තෙ තස්සෙව නිසිදනපල්ලඨකෙ නිසිදි. අථස්ස හත්ථධොවනුදකං දත්වා සතසහස්සග්ගතිකාය සුවණ්ණපානියා කිලින්තපායාසං වඩ්ඪෙත්වා පුරතො යපයිංසු. රාජා “හොජන” ත්ති සඤ්ඤාය භුඤ්ජිතුං ආරභි. සෙට්ඨි “නයිදං, දෙව, හොජනං, කිලින්තපායාසො එසො” ති අඤ්ඤිස්සා සුවණ්ණපානියා හොජනං වඩ්ඪෙත්වා පුරිමපානියං යපයිංසු. තතො උට්ඨිතඋතුනා කිර තං භුඤ්ජිතුං සුඛං හොති. රාජා මධුරහොජනං භුඤ්ජන්තො පමාණං න අඤ්ඤාසි. අථ නං සෙට්ඨි වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගස්ස “අලං, දෙව, එත්තකමෙව හොතු, ඉතො උත්තරිං ජීරාපෙතුං න සක්කා” ති ආහ. අථ නං රාජා ආහ – “කිං, ගහපති, ගරුකං කත්වා කටෙසි අත්තනො හත්ත” ත්ති? දෙව, නත්ථෙතං, තුම්භාකං සබ්බස්සාපි හි බලකායස්ස ඉදමෙව හත්තං ඉදං සුපෙය්‍යං. අපි ච බො අහං අයසස්ස භායාමිති. කිං කාරණානි? සවෙ දෙවස්ස කායාලසියමත්තං හවෙය්‍ය, “හිංයො රඤ්ඤො සෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ හත්තං භුත්තං, සෙට්ඨිනා කිඤ්චි

කතං භවිස්සති” ති වචනස්ස භායාමි, දෙවාති. තෙන හි භත්තං හර, උදකං ආහරාති. රඤ්ඤො භත්තකිව්වාචසානෙ සබ්බො රාජපරිවාරො තදෙව භත්තං පරිභුඤ්ජී.

රාජා සුඛකථාය නිසින්තො සෙට්ඨිං ආමන්තෙත්වා, “කිං ඉමස්මිං ගෙහෙ සෙට්ඨිහරියා නත්ථී” ති ආහ? “ආම අත්ථී, දෙවා” ති. “කහං සා” ති? “සිරිගබ්බෙ නිසින්තා, දෙවස්ස ආගතභාවං න ජානාති” ති. කිඤ්චාපි හි පාතොව රාජා සපරිවාරො ආගතො, සා පනස්ස ආගතභාවං න ජානාතෙව. තතො සෙට්ඨි “රාජා මෙ හරියං දට්ඨුකාමො” ති තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා “රාජා ආගතො, කිං තව රාජානං දට්ඨුං න වට්ටති” ති ආහ. සා නිපන්තකාව “කො එස, සාමි, රාජා නාමා” ති වත්වා “රාජා නාම අම්භාකං ඉස්සරො” ති වුත්තෙ අනත්තමනතං පවෙදෙන්ති “දුක්කටානි වත නො පුඤ්ඤකම්මානි, යෙසං නො ඉස්සරොපි අත්ථී. අස්සද්ධාය නාම පුඤ්ඤකම්මානි කත්වා මයං සම්පත්තිං පාපුණ්ත්වා අඤ්ඤස්ස ඉස්සරියට්ඨානෙ නිබ්බත්තම්භා. අද්ධා අම්බෙහි අසද්දහිත්වා දානං දින්නං භවිස්සති, තස්සෙතං ඵල” ත්ති වත්වා “කිං දානි කරොමි, සාමි” ති ආහ. තාලවණ්ටං ආදාය ආගන්ත්වා රාජානං බිජාහිති. තස්සා තාලවණ්ටං ආදාය ආගන්ත්වා රාජානං බිජෙන්නියා රඤ්ඤො වෙය්නස්ස ගන්ධවාතො අක්ඛිති පහරි, අටස්සා අක්ඛිති අස්සුධාරා පවත්තිංසු. තං දිස්වා රාජා සෙට්ඨිං ආහ – “මහාසෙට්ඨි, මාතුගාමො නාම අප්පබ්බද්ධිකො, ‘රාජා මෙ සාමිකස්ස සම්පත්තිං ගණ්හෙය්‍යා’ ති භයෙන රොදති මඤ්ඤ, අස්සාසෙහි නං ‘න මෙ තව සම්පත්තියා අත්ථො’” ති. න එසා, දෙව, රොදතීති. අථ කිං එතන්ති? තුම්භාකං වෙය්නගන්ධෙනස්සා අස්සුනි පවත්තිංසු. අයඤ්ඤි දිපොභාසං වා අග්ගිඔභාසං වා අදිස්වා මණිආලොකෙනෙව භුඤ්ජති ව නිසීදති ව නිපජ්ජති ව, දෙවො පන දිපාලොකෙන නිසින්තො භවිස්සති? ආම, සෙට්ඨිති. තෙන හි, දෙව, අජ්ජ පට්ඨාය මණිආලොකෙන නිසීද්වාති මහන්තං තිපුසමත්තං අනග්ගං මණිරතනං අදාසි. රාජා ගෙහං ඔලොකෙන්වා “මහතී වත ජොතිකස්ස සම්පත්ති” ති වත්වා අගමාසි. අයං තාව ජොතිකස්ස උප්පත්ති.

ඉදානි ජට්ඨස්ස උප්පත්ති වෙදිතබ්බා – බාරාණසියඤ්ඤි එකා සෙට්ඨිධිතා අභිරුපා අහොසි, තං පන්තරසසොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ රක්ඛණත්ථාය එකං දාසිං දත්වා සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සිරිගබ්බෙ වාසයිංසු. තං එකදිවසං වාතපානං විවරිත්වා බහි ඔලොකයමානං ආකාසෙන ගච්ඡන්තො එකො විජ්ජාධරො දිස්වා උප්පන්නසිනෙහො වාතපානෙන පවිසිත්වා තාය සද්ධිං සන්ථවමකාසි. සා තෙන සද්ධිං සංවාසමන්වාය න විරස්සෙව ගබ්භං පටිලහි. අථ නං සා දාසී දිස්වා, “අම්ම, කිං ඉද” ත්ති වත්වා “හොතු මා කස්සචි ආවික්ඛි” ති තාය වුත්තා භයෙන තුණ්හි අහොසි. සාපි දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායිත්වා නවභාජනං ආහරාපෙත්වා තත්ථ තං දාරකං නිපජ්ජාපෙත්වා තං භාජනං පිදහිත්වා උපරි පුප්ඵදාමානි යපෙත්වා “ඉමං සීසෙන උක්ඛිපිත්වා ගඬිගාය විස්සජ්ජෙහි, ‘කිං ඉද’ ත්ති ව පුට්ඨා ‘අය්‍යාය මෙ බලිකම්ම’ ත්ති වදෙය්‍යාසි” ති දාසීං ආණාපෙසි. සා තථා අකාසි.

හෙට්ඨාගඬිගායමිපි ද්වෙ ඉත්ථියො න්භායමානා තං භාජනං
 උදකෙනාහරියමානං දිස්වා එකා “මය්හෙනං භාජන”න්ති ආහ. එකා “යං එතස්ස
 අන්තො, තං මය්හ”න්ති වත්වා භාජනෙ සම්පත්තෙ තං ආදාය ථලෙ යපෙත්වා
 විවර්ත්වා දාරකං දිස්වා එකා “මම භාජනන්ති වුත්තතාය දාරකො මමෙව හොති”ති
 ආහ. එකා “යං භාජනස්ස අන්තො, තං මමෙව හොතුති වුත්තතාය මම දාරකො”ති
 ආහ. තා විවදමානා විනිච්ඡයට්ඨානං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙත්වා අමච්චෙසු
 විනිච්ඡිතුං අසක්කොන්තෙසු රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රාජා තාසං වචනං සුත්වා
 “ත්වං දාරකං ගණ්භ, ත්වං භාජනං ගණ්භා”ති ආහ. යාය පන දාරකො ලද්ධො, සා
 මහාකච්චානත්ථෙරස්ස උපට්ඨායිකා අහොසි. තස්මා සා දාරකං “ඉමං ථෙරස්ස
 සන්තිකෙ පබ්බාපෙස්සාමි”ති පොසෙසි. තස්ස ජාතදිවසෙ ගබ්භමලස්ස ධොවිත්වා
 අනපනිතතාය කෙසා ජට්ඨා හුත්වා අට්ඨංසු, තෙනස්ස ජට්ඨොත්ථෙව නාමං කරිංසු.
 තස්ස පදසා විවරණකාලෙ ථෙරො තං ගෙහං පිණ්ඩාය පාවිසි. උපාසිකා ථෙරං
 නිසිදාපෙත්වා ආහාරමදාසි. ථෙරො දාරකං දිස්වා “කිං උපාසිකෙ දාරකො
 ලද්ධො”ති පුච්ඡි. “ආම, හන්තෙ, ඉමාහං දාරකං තුම්භාකං සන්තිකෙ
 පබ්බාපෙස්සාමිති පොසෙසිං, පබ්බාපෙථ න”න්ති අදාසි. ථෙරො “සාධු”ති ආදාය
 තං ගච්ඡන්තො “අත්ථි නු බො ඉමස්ස ගිහිසම්පත්තිං අනුභවිතුං පුඤ්ඤකම්ම”න්ති
 ඔලොකෙන්තො “මහාපුඤ්ඤො සත්තො මහාසම්පත්තිං අනුභවිස්සති, දහරො එස
 තාව, ඤාණම්පිස්ස පරිපාකං න ගච්ඡති”ති වින්තෙන්වා තං ආදාය තක්කසිලායං
 එකස්ස උපට්ඨාකස්ස ගෙහං අගමාසි.

සො ථෙරං වන්දිත්වා යීතො තං දාරකං දිස්වා “දාරකො වො, හන්තෙ,
 ලද්ධො”ති පුච්ඡි. ආම, උපාසක, පබ්බාපිස්සති, දහරො තාව, තවෙව සන්තිකෙ
 හොතුති. සො “සාධු, හන්තෙ”ති තං පුත්තට්ඨානෙ යපෙත්වා පටිප්ඨෙ. තස්ස පන
 ගෙහෙ ද්වාදස වස්සානි හණ්ඩකං උස්සන්තං හොති. සො ගාමන්තරං ගච්ඡන්තො
 සබ්බමිපි තං හණ්ඩං ආපණං හරිත්වා දාරකං ආපණෙ නිසිදාපෙත්වා තස්ස තස්ස
 හණ්ඩකස්ස මූලං ආවික්ඛිත්වා “ඉදඤ්ච ඉදඤ්ච එත්තකං නාම ධනං ගහෙත්වා
 දදෙය්‍යාසි”ති වත්වා පක්කාමි. තංදිවසං නගරපරිග්ගාහිකා දෙවතා අත්තමසො
 මරිචජීරකමත්තෙනාපි අත්ථිකෙ තස්සෙව ආපණාහිමුබ්බෙ කරිංසු. සො ද්වාදස
 වස්සානි උස්සන්තං හණ්ඩකං එකදිවසෙනෙව වික්කිණි. කුටුම්භිකො ආගන්ත්වා
 ආපණෙ කිඤ්චි අදිස්වා “සබ්බං තෙ, තාත, හණ්ඩකං නාසිත”න්ති ආහ. න
 නාසෙමි, සබ්බං තුම්භෙහි වුත්තනායෙනෙව වික්කිණිං, ඉදං අසුකස්ස මූලං, ඉදං
 අසුකස්සාති. කුටුම්භිකො පසිදිත්වා “අනග්ගො පුරිසො, යත්ථ කත්ථවි ජීවිතුං
 සමත්ථො”ති අත්තතො ගෙහෙ වයප්පත්තං යිතරං තස්ස දත්වා “ගෙහමස්ස
 කරොථා”ති පුරිසෙ ආණාපෙත්වා නිට්ඨිතෙ ගෙහෙ “ගච්ඡථ, තුම්භෙ අත්තතො
 ගෙහෙ වසථා”ති ආහ.

අථස්ස ගෙහපට්ඨනකාලෙ එකෙන පාදෙන උම්මාරෙ අක්කන්තමත්තෙ
 ගෙහස්ස පච්ඡිමභාගෙ භූමිං භින්දිත්වා අසිතිහත්ථො සුවණ්ණපබ්බතො උට්ඨහි.
 රාජා “ජට්ඨකුමාරස්ස කිර ගෙහෙ භූමිං භින්දිත්වා සුවණ්ණපබ්බතො උට්ඨිතො”ති
 සුත්වා තස්ස සෙට්ඨිච්ඡත්තං පෙසෙසි. සො ජට්ඨසෙට්ඨි නාම අහොසි. තස්ස

තයෝ පුත්තා අහෙසුං. සො තෙසං වයථ්ථත්තකාලෙ පබ්බජ්ජාය චිත්තං උප්පාදෙත්වා “සථෙ අම්මහෙති සමානභොගං සෙට්ඨිකුලං භවිස්සති, පබ්බජිතුං දස්සන්ති. නො චෙ, න දස්සන්ති. අත්ථි නු ඛො ජම්බුදීපෙ අම්මහෙති සමානභොගං කුල”න්ති වීමංසනත්ථාය සුවණ්ණමයං ඉට්ඨකං සුවණ්ණමයං පතොදලට්ඨිං සුවණ්ණමයං පාදුකඤ්ච කාරාපෙත්වා පුරිසානං හත්ථෙ දත්වා “ගච්ඡට්, ඉමානි ආදාය කිඤ්චිදෙව ඔලොකයමානා විය ජම්බුදීපතලෙ විවරිත්වා අම්මහෙති සමානභොගස්ස සෙට්ඨිකුලස්ස අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා ඤත්වා ආගච්ඡට්”ති පහිණි.

තෙ වාරිකං වරන්තා හද්දියනගරං පාපුණිංසු. අථ තෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨි දිස්වා, “තාතා, කිං කරොන්තා විවරට්”ති පුච්ඡිත්වා “එකං ඔලොකෙන්තා විවරට්”ති චුත්තෙ “ඉමෙසං ඉමානි ගහෙන්වා කිඤ්චිදෙව ඔලොකෙතුං විවරණකිච්චං නත්ථි, රට්ඨං පරිගණ්හමානා විවරන්ති”ති ඤත්වා, “තාතා, අම්මහාකං පච්ඡිමගෙහං පච්ඡිත්වා ඔලොකෙට්”ති ආහ. තෙ තත්ථ අට්ඨකරිසමත්තෙ යානෙ හත්ථිඅස්සඋසහජ්ජමාණෙ පිට්ඨියා පිට්ඨිං ආහච්ච පථවිං භිත්තිත්වා උට්ඨිතෙ හෙට්ඨා චුත්තජ්ජකාරෙ සුවණ්ණමෙණ්ඩකෙ දිස්වා තෙසං අන්තරන්තරා විවරිත්වා නික්ඛමිංසු. අථ තෙ සෙට්ඨි, “තාතා, යං ඔලොකෙන්තා විවරට්, දිට්ඨො වො සො”ති පුච්ඡිත්වා “පස්සාම, සාමි”ති චුත්තෙ “තෙන හි ගච්ඡට්”ති උයොයාපෙසි. තෙ තතොව ගන්ත්වා අත්තනො සෙට්ඨිනා “කිං, තාතා, දිට්ඨං වො අම්මහාකං සමානභොගං සෙට්ඨිකුල”න්ති චුත්තෙ, “සාමි, තුම්මහාකං කිං අත්ථි, හද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො ඵ්චරුපො නාම විහවො”ති සබ්බං තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. තං සුත්වා සෙට්ඨි අත්තමනො හුත්වා “එකං තාව සෙට්ඨිකුලං ලද්ධං, අපරම්පි නු ඛො අත්ථි”ති සතසහස්සග්ගිකං කම්බලං දත්වා “ගච්ඡට්, තාතා, අඤ්ඤම්පි. සෙට්ඨිකුලං විචිනට්”ති පහිණි.

තෙ රාජගහං ගන්ත්වා ජොතිකසෙට්ඨිස්ස ගෙහනො අවිදුරෙ දාරුරාසිං කත්වා අග්ගිං දත්වා අට්ඨංසු. “කිං ඉද”න්ති පුට්ඨකාලෙ ච “එකං නො මහග්ගකම්බලං වික්කිණන්තානං කයිකො නත්ථි, ගහෙන්වා විවරන්තාපි වොරානං භායාම, තෙන තං කුමාපෙත්වා ගම්ස්සාමා”ති වදිංසු. අථ තෙ ජොතිකසෙට්ඨි දිස්වා “ඉමෙ කිං කරොන්ති”ති පුච්ඡිත්වා තමත්ථං සුත්වා පක්කොසාපෙත්වා “කිං අග්ගනකො කම්බලො”ති පුච්ඡි. “සතසහස්සග්ගිකො”ති චුත්තෙ සතසහස්සං දාපෙත්වා “ද්වාරකොට්ඨකං සම්මජ්ජිත්වා කච්චරජ්ඣිකාය දාසියා දෙට්”ති තෙසංයෙව හත්ථෙ පහිණි. සා කම්බලං ගහෙන්වා රොදමානා සාමිකස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා “කිං මං, සාමි, අපරාධෙ සති පහරිතුං න වට්ටති, කස්මා මෙ ඵ්චරුපං පුලකම්බලං පහිණිත්ථ, කථාහං ඉමං නිවාසෙස්සාමි වා පාරුපිස්සාමි වා”ති. නාහං තච ඵ්ථදත්ථාය පහිණිං, ඵ්ථං පන පලිවෙදෙත්වා තච සයනපාදමුලෙ යපෙත්වා නිපජ්ජනකාලෙ ගන්ධොදකෙන ධොතානං පාදානං පුඤ්ජනත්ථාය තෙ පහිණිං, කිං ඵ්ථමපි කාතුං න සක්කොසිති. සා “ඵ්ථං පන කාතුං සක්ඛිස්සාමි”ති ගහෙන්වා අගමාසි. තෙ ච පුරිසා තං කාරණං දිස්වා අත්තනො සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං, තාතා, දිට්ඨං වො සෙට්ඨිකුල”න්ති චුත්තෙ, “සාමි, කිං තුම්මහාකං අත්ථි,

රාජගහනගරෙ ජොතිකසෙට්ටියිස්ස එවරුපා නාම සම්පත්ති” ති සබ්බං ගෙහසම්පත්තිං ආරොචෙත්වා තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. සෙට්ඨි තෙසං වචනං සුත්වා තුට්ඨමානසො “ඉදානි පබ්බජිතුං ලභිස්සාමි” ති රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා “පබ්බජිතුකාමොමිහි, දෙවා” ති ආහ. සාධු, මහාසෙට්ඨි, පබ්බජාහිති. සො ගෙහං ගන්ත්වා පුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා සුවණ්ණදණ්ඩං වජිරකුද්දාලං ජෙට්ඨපුත්තස්ස හත්ථෙ යපෙත්වා, “තාත, පච්ඡිමගෙහෙ සුවණ්ණපබ්බතතො සුවණ්ණපිණ්ඩං උද්ධරාහි” ති ආහ. සො කුද්දාලං ආදාය ගන්ත්වා සුවණ්ණපබ්බතං පහරි, පිට්ඨිපාසාණෙ පහටකාලො විය අහොසි. තස්ස හත්ථතො කුද්දාලං ගහෙත්වා මජ්ඣිමපුත්තස්ස හත්ථෙ දත්වා පහිණි, තස්සපි සුවණ්ණපබ්බතං පහරන්තස්ස පිට්ඨිපාසාණෙ පහටකාලො විය අහොසි. අථ නං කනිට්ඨපුත්තස්ස හත්ථෙ දත්වා පහිණි, තස්ස තං ගහෙත්වා පහරන්තස්ස කොට්ටෙත්වා රාසිකතාය මත්තිකාය පහටකාලො විය අහොසි. අථ නං සෙට්ඨි “එහි, තාත, අලං එත්තකෙනා” ති වත්වා ඉතරෙ ද්වෙ ජෙට්ඨභාතිකෙ පක්කොසාපෙත්වා “අයං සුවණ්ණපබ්බතො න තුම්භාකං නිබ්බත්තො, මය්හඤ්ච කනිට්ඨස්ස ව නිබ්බත්තො, ඉමිනා සද්ධිං එකතො භුත්වා පරිභුඤ්ජා” ති ආහ. කස්මා පන සො තෙසමෙව නිබ්බත්තති, කස්මා ව ජට්ඨො ජාතකාලෙ උදකෙ පාතිතොති? අත්තතො කතකම්මෙනෙව.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස හි චෙතියෙ කරියමානෙ එකො ඛිණාසවො චෙතියට්ඨානං ගන්ත්වා ඔලොකෙත්වා, “තාතා, කස්මා චෙතියස්ස උත්තරෙන මුඛං න උට්ඨහති” ති පුච්ඡි. “සුවණ්ණං නප්පහොති” ති ආහංසු. අහං අන්තොගාමං පවිසිත්වා සමාදපෙස්සාමි, තුම්භෙ ආදරෙන කම්මං කරොථාති. සො එවං වත්වා නගරං පවිසිත්වා, “අම්මා, තාතා, තුම්භාකං චෙතියස්ස එකස්මිං මුඛෙ සුවණ්ණං නප්පහොති, සුවණ්ණං ජානාථා” ති මහාජනං සමාදපෙත්තො සුවණ්ණකාරකුලං අගමාසි. සුවණ්ණකාරොපි තඨ්ඨණ්ණෙයෙව හරියාය සද්ධිං කලහං කරොන්තො නිසින්නො හොති. අථ නං ථෙරො “චෙතියෙ තුම්භෙහි ගහිතමුඛස්ස සුවණ්ණං නප්පහොති, තං ජාතිතුං වට්ටති” ති ආහ. සො හරියාය කොපෙන “තව සත්ථාරං උදකෙ ඛිපිත්වා ගච්ඡා” ති ආහ. අථ නං සා “අතිසාහසිකකම්මං තෙ කතං, මම කුද්ධෙන තෙ අහමෙව අක්කොසිතබ්බා වා පහරිතබ්බා වා, කස්මා අතීතානාගතපච්චුප්පන්තෙසු බුද්ධෙසු වෙරමකාසි” ති ආහ. සුවණ්ණකාරො තාවදෙව සංවෙගජ්ජන්තො භුත්වා “බමථ මෙ, හන්තෙ” ති වත්වා ථෙරස්ස පාදමුලෙ නිපජ්ජී. තාත, අහං තයා න කිඤ්චි වුත්තො, සත්ථාරං බමාපෙහිති. කිත්ති කත්වා බමාපෙමි, හන්තෙති. සුවණ්ණපුජ්ඣානං තයො කුම්භෙ කත්වා අන්තොධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා අල්ලවත්ථො අල්ලකෙසො භුත්වා බමාපෙහි, තාතාති.

සො “සාධු, හන්තෙ” ති වත්වා සුවණ්ණපුජ්ඣානි කරොන්තො තීසු පුත්තෙසු ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා “එහි, තාත, අහං සත්ථාරං වෙරවචනෙන අවචං, තස්මා ඉමානි පුජ්ඣානි කත්වා ධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා බමාපෙස්සාමි, ත්වම්පි බො මෙ සභායො හොහි” ති ආහ. සො “න ත්වං මයා වෙරවචනං වදාපිතො, ත්වංයෙව කරොහි” ති කාතුං න ඉච්ඡි. මජ්ඣිමපුත්තං පක්කොසිත්වා තථෙවාහ, සොපි තථෙව

වත්වා කාතුං න ඉච්ඡි. කනිට්ඨං පක්කොසිත්වා තට්ඨවාහ, සො “පිතු උප්පත්තකිව්වං නාම පුත්තස්ස භාරො”ති වත්වා පිතුසභායො හුත්වා පුප්ඵානි අකාසි. සුවණ්ණකාරො විදත්ථිප්පමාණානං පුප්ඵානං තයො කුම්භෙ නිට්ඨාපෙත්වා ධාතුනිධානෙ පක්ඛිපිත්වා අල්ලවත්ථො අල්ලකෙසො සත්ථාරං ඛමාපෙසි. ඉති සො සත්තක්ඛත්තුං ජාතකාලෙ උදකෙ පාතනං ලභි. අයං පනස්ස කොට්ඨං ධීතො අත්තභාවො. ඉධාපි තස්සෙව නිස්සන්දෙන උදකෙ පාතිතො. යෙ පනස්ස ද්වෙ ජෙට්ඨභාතිකා පුත්තා සුවණ්ණපුප්ඵානං කරණකාලෙ සභායා භවිතුං න ඉච්ඡිංසු, තෙසං තෙන කාරණෙන සුවණ්ණපබ්බතො න නිබ්බත්ති, ජට්ටස්ස වෙව කනිට්ඨපුත්තස්ස ව එකතො කතභාවෙන නිබ්බත්ති. ඉති සො පුත්තෙ අනුසාසිත්වා සත්ථු සත්තිකෙ පබ්බජිත්වා කතිපාභෙනෙව අරහත්තං පාපුණි. සත්ථා අපරෙන සමයෙන පඤ්චභි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං පිණ්ඩාය වරන්තො තස්ස පුත්තානං ගෙහද්වාරං අගමාසි, තෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤා අධිසමාසං භික්ඛාදානං අදංසු.

භික්ඛු ධම්මසභායං කථං සමුට්ඨාපෙසුං “අප්පාපි තෙ, ආවුසො ජට්ට, අසීතිහත්ථෙ සුවණ්ණපබ්බතෙ ව පුත්තෙසු ව තණ්හා අත්ථි”ති. “න මෙ, ආවුසො, එතෙසු තණ්හා වා මානො වා අත්ථි”ති. තෙ “අයං ජට්ටත්ථෙරො අභූතං වත්වා අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති”ති වදිංසු. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා “න, භික්ඛවෙ, මම පුත්තස්ස තෙසු තණ්හා වා මානො වා අත්ථි”ති වත්වා ධම්මං දෙසෙන්තො ඉමං ගාථමාහ –

416.

“යොධ තණ්හං පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බජෙ;
තණ්හාභවපරික්ඛිණං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තස්සත්ථො – යො ඉධ ලොකෙ ඡද්ධාරිකං තණ්හං වා මානං වා ජහිත්වා සරාවාසෙන අනත්ථිකො අනාගාරො හුත්වා පරිබ්බජති, තණ්හාය වෙව භවස්ස ව පරික්ඛිණත්තා තණ්හාභවපරික්ඛිණං තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ජට්ටත්ථෙරවත්ථු තෙත්තිංසතිමං.

34. ජොතිකත්ථෙරවත්ථු

යොධ තණ්හන්ති පුන ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙඵ්චනෙ විහරන්තො ජොතිකත්ථෙරං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

අජාතසත්තුකුමාරො හි දෙවදත්තෙන සද්ධිං එකතො හුත්වා පිතරං සාතෙත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨිතො “ජොතිකසෙට්ඨස්ස මහාපාසාදං ගණ්ඨිස්සාමි”ති යුද්ධසප්ථො නික්ඛමිත්වා මණිපාකාරෙ සපරිවාරස්ස අත්තනො ඡායං දිස්වා “ගහපතිකො

යුද්ධසජ්ජානා භුක්වා බලං ආදාය නික්බන්තො” ති සල්ලක්ඛෙන්වා උපගන්තුං න විසති. සෙට්ඨිපි තං දිවසං උපොසථිකො භුක්වා පාතොව භුක්තපාතරාසො විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුඤ්ඤානො නිසින්තො හොති. පයමෙ ද්වාරකොට්ඨකෙ ආරක්ඛං ගහෙන්වා යීතො පන යමකොළි නාම යක්ඛො තං දිස්වා “කහං ගච්ඡසි” ති සපරිවාරං විද්ධංසෙන්වා දිසාවිදිසාසු අනුබන්ධි. රාජා විහාරමෙව අගමාසි.

අථ නං සෙට්ඨි දිස්වා ච “කිං, දෙවා” ති වත්වා උට්ඨායාසනා අට්ඨාසි. ගහපති, කිං ත්වං තව පුරිසෙ “මයා සද්ධිං යුජ්ඣාමා” ති ආණාපෙන්වා ඉධාගම්ම ධම්මං සුඤ්ඤානො විය නිසින්තොති. කිං පන දෙවො මම ගෙහං ගණ්හිතුං ගතොති? ආම, ගතොම්හිති. මම අනිච්ඡාය මම ගෙහං ගණ්හිතුං රාජසහස්සමිපි න සක්කොති, දෙවාති. සො “කිං පන ත්වං රාජා භවිස්සසි” ති කුජ්ඣි. නාහං රාජා, මම සන්තකං පන දසිකසුත්තමිපි මම අනිච්ඡාය රාජුහි වා වොරෙහි වා ගහෙතුං න සක්කාති. කිං පනාහං තව රුටියා ගණ්හිස්සාමිති? තෙන හි, දෙව, ඉමා මෙ දසසු අභිගුලීසු විසති මුද්දිකා, ඉමාහං තුම්භාකං න දෙමි. සවෙ සක්කොථ, ගණ්හාමාති. සො පන රාජා භූමියං උක්කුටිකං නිසිදිත්වා උල්ලඬ්ඝන්තො අට්ඨාරසහත්ථං යානං අභිරුහති, යත්වා උල්ලඬ්ඝන්තො අසිතිහත්ථං යානං අභිරුහති. එවංමහාබලො සමානොපි ඉතො විතො ව පරිවත්තෙන්තො එකං මුද්දිකමිපි කඬ්ඝිතුං නාසක්ඛි. අථ නං සෙට්ඨි “සාටකං පත්ථර, දෙවා” ති වත්වා අභිගුලියො උජුකා අකාසි, විසතිපි මුද්දිකා නික්බමිංසු. අථ නං සෙට්ඨි “එවං, දෙව, මම සන්තකං මම අනිච්ඡාය න සක්කා ගණ්හිතු” ති වත්වා රඤ්ඤො කිරියාය උප්පන්නසංවෙගො “පබ්බජිතුං මෙ අනුජාන, දෙවා” ති ආහ. සො “ඉමස්මිං පබ්බජිතෙ සුඛං පාසාදං ගණ්හිස්සාමි” ති විත්තෙන්වා එකවචනෙනෙව “ත්වං පබ්බජාහි” ති ආහ. සො සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා න විරස්සෙව අරහත්තං පත්වා ජොතිකත්ථෙරො නාම අහොසි. තස්ස අරහත්තං පත්තක්ඛණෙයෙව සබ්බාපි සා සම්පත්ති අන්තරධායි, තමිපිස්ස සතුලකායිං නාම හරියං දෙවතා උත්තරකුරුමෙව නයිංසු.

අට්ඨකදිවසං හික්ඛු තං ආමන්තෙන්වා, “ආවුසො ජොතික, තස්මිං පන තෙ පාසාදෙ වා ඉත්ථියා වා තණ්හා අත්ථි” ති ප්‍රච්ඡිත්වා “නත්ථාවුසො” ති චුත්තෙ සත්ථු ආරොචෙසුං – “අයං, හත්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති” ති. සත්ථා “නත්ථෙව, හික්ඛෙව, මම පුත්තස්ස තස්මිං තණ්හා” ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

416.

“යොධ තණ්හං පහන්ත්වාන, අනාගාරො පරිබ්බපෙ;
තණ්හාභවපරික්ඛිණං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ” ති.

ඉමිස්සා ගාථායත්ථො හෙට්ඨා ජට්ඨත්ථෙරවත්ථුමිහි චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොනාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ජොතිකත්ථෙරවත්ථු චතුතිංසතිමං.

35. නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු

භික්ඛාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළචනෙ විහරන්තො එකං නටපුත්තකං ආරබ්භ කටෙසි.

සො කිර එකං නටකීළං කීළයමානො විවරන්තො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තස්මිං බුද්ධජපමුඛෙන භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං පිණ්ඩාය පවිසන්තෙ භික්ඛු එකං නටපුත්තං කීළන්තං දිස්වා, “ආවුසො, එස තයා කීළිතකීළිතං කීළති, අත්ථි නු බො තෙ එත්ථ සිනෙහො”ති පුච්ඡිත්වා “නත්ථි”ති වුත්තෙ “අයං, හන්තෙ, අභූතං වත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති”ති ආහංසු. සත්ථා තෙසං කථං සුත්වා, “භික්ඛවෙ, මම පුත්තො සබ්බයොගෙ අතික්කන්තො”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

417.

“භික්ඛා මානුසකං යොගං, දිබ්බං යොගං උපච්චගා;
සබ්බයොගවිසංයුත්තං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ මානුසකං යොගන්ති මානුසකං ආයුඤ්ඤවෙව පඤ්ච කාමගුණෙ ව. දිබ්බයොගෙපි එසෙව නයො. උපච්චගාති යො මානුසකං යොගං භික්ඛා දිබ්බං යොගං අතික්කන්තො, තං සබ්බෙහි චතුහිපි යොගෙහි විසංයුත්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු පඤ්චතිංසතිමං.

36. නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු

භික්ඛා රතිඤ්ඤාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළචනෙ විහරන්තො එකං නටපුත්තකංයෙව ආරබ්භ කටෙසි. වත්ථු පුරිමසදිසමෙව. ඉධ පන සත්ථා, “භික්ඛවෙ, මම පුත්තො රතිඤ්ඤ අරතිඤ්ඤ පහාය යීතො”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ —

418.

“භික්ඛා රතිඤ්ඤ අරතිඤ්ඤ, සිතිභූතං නිරූපධිං;
සබ්බලොකාහිභූං වීරං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ රතින්ති පඤ්චකාමගුණරතිං. අරතින්ති අරඤ්ඤවාසෙ උක්කණ්ඨිතත්තං. සිතිභූතන්ති නිබ්බූතං. නිරූපධින්ති නිරූපක්කිලෙසං. වීරන්ති තං ඵවරූපං සබ්බං බන්ධලොකං අභිභවිත්වා යීතං වීරියවන්තං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

නටපුත්තකත්ථෙරවත්ථු ඡත්තිංසතිමං.

37. වඩ්ඨිසත්ථෙරවත්ථු

වුතිං යො වෙදීති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො
වඩ්ඨිසත්ථෙරං ආරබ්භ කථෙසි.

රාජගහෙ කිරෙකො බ්‍රාහ්මණො වඩ්ඨිසො නාම මතමනුස්සානං සීසං
ආකොටෙන්වා “ඉදං නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං, ඉදං නිරව්ජානයොනියං, ඉදං
පෙත්තිවිසයෙ, ඉදං මනුස්සලොකෙ, ඉදං දෙවලොකෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං”න්ති
ජානාති. බ්‍රාහ්මණො “සක්කා ඉමං නිස්සාය ලොකං බාදිතු”න්ති වින්තෙන්වා තං
ද්වෙ රත්තවත්ථානි පරිදහාපෙන්වා ආදාය ජනපදං වරන්තා මනුස්සෙ වදන්ති
“එසො වඩ්ඨිසො නාම බ්‍රාහ්මණො මතමනුස්සානං සීසං ආකොටෙන්වා
නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාති, අත්තනො ඤාතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡං”ති.
මනුස්සා යථාබලං දසපි කභාපණෙ වීසතිපි සතම්පි දන්වා ඤාතකානං
නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡන්ති. තෙ අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා ජෙනවනස්ස අවිදුරෙ
නිවාසං ගණ්ඨිංසු. තෙ භුත්තපාතරාසා මහාජනං ගන්ධමාලාදිහත්ථං ධම්මස්සවනාය
ගච්ඡන්තං දිස්වා “කහං ගච්ඡං”ති පුච්ඡන්වා “විහාරං ධම්මස්සවනායා”ති වුත්තෙ
“තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සං, අම්භාකං වඩ්ඨිසබ්‍රාහ්මණෙන සදිසො නාම නත්ථි,
මතමනුස්සානං සීසං ආකොටෙන්වා නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාති, ඤාතකානං
නිබ්බත්තට්ඨානං පුච්ඡං”ති ආහංසු. තෙ “වඩ්ඨිසො කිං ජානාති, අම්භාකං
සත්ථාරා සදිසො නාම නත්ථි”ති වත්වා ඉතරෙහිපි “වඩ්ඨිසසදිසො නත්ථි”ති
වුත්තෙ කථං වඩ්ඨෙත්වා “එථ, දානි වො වඩ්ඨිසස්ස වා අම්භාකං වා සත්ථු
ජානනභාවං ජානිස්සාමා”ති තෙ ආදාය විහාරං අගමංසු. සත්ථා තෙසං ආගමනභාවං
ඤත්වා නිරයෙ නිරව්ජානයොනියං මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙති වතුසු යානෙසු
නිබ්බත්තානං වත්තාරි සීසානි, බිණාසවසීසඤ්ඤාති පඤ්ච සීසානි ආහරාපෙන්වා
පටිපාටියා යථෙත්වා ආගතකාලෙ වඩ්ඨිසං පුච්ඡ – “ත්වං කිර සීසං ආකොටෙන්වා
මතකානං නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාසී”ති? “ආම, ජානාමී”ති. “ඉදං කස්ස සීසං”න්ති?
සො තං ආකොටෙන්වා “නිරයෙ නිබ්බත්තස්සා”ති ආහ. අථස්ස සත්ථා “සාධු
සාධු”ති සාධුකාරං දන්වා ඉතරානිපි තීණි සීසානි පුච්ඡන්වා තෙන අවිරජ්ඣිත්වා
වුත්තවුත්තක්ඛණෙ තථෙව තස්ස සාධුකාරං දන්වා පඤ්චමං සීසං දස්සෙන්වා “ඉදං
කස්ස සීසං”න්ති පුච්ඡ, සො තම්පි ආකොටෙන්වා නිබ්බත්තට්ඨානං න ජානාති.

අථ නං සත්ථා “කිං, වඩ්ඨිස, න ජානාසී”ති වත්වා, “ආම, න ජානාමී”ති
වුත්තෙ “අහං ජානාමී”ති ආහ. අථ නං වඩ්ඨිසො යාචි “දෙථ මෙ ඉමං මන්ත”න්ති.
න සක්කා අපබ්බජිතස්ස දාතුන්ති. සො “ඉමස්මිං මන්තෙ ගහිතෙ සකලජම්බුදීපෙ
අහං ජෙට්ඨකො භවිස්සාමී”ති වින්තෙන්වා තෙ බ්‍රාහ්මණො “තුම්භෙ තත්ථෙව
කතිපාහං වසං, අහං පබ්බජිස්සාමී”ති උයොගාපෙන්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා

ලද්ධපසම්පදො වඩිගිසත්ථෙරො නාම අහොසි. අථස්ස සත්ථා ද්වන්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං දත්වා “මන්තස්ස පරිකම්මං සජ්ඣායාහි”ති ආහ. සො තං සජ්ඣායන්තො අන්තරන්තරා බ්‍රාහ්මණෙහි “ගහිතො තෙ මන්තො”ති පුච්ඡියමානො “ආගමෙථ තාව, ගණ්හාමි”ති වත්වා කතිපාහෙනෙව අරහත්තං පත්වා පුන බ්‍රාහ්මණෙහි පුට්ඨො “අභබ්බො දානාහං, ආවුසො, ගන්තු”න්ති ආහ. තං සුත්වා හික්ඛු “අයං, හන්තෙ, අභූතෙන අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොති”ති සත්ථු ආරොචෙසුං. සත්ථා “මා, හික්ඛවෙ, එවං අවවුත්ථ, ඉදානි, හික්ඛවෙ, මම පුත්තො වුතිපට්ඨසන්ධිකුසලො ජාතො”ති වත්වා ඉමා ගාථා අහාසි –

419.

“වුතිං යො වෙදි සත්තානං, උපපත්තිඤ්ච සබ්බසො;
අසත්තං සුගතං බුද්ධං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණං.

420.

“යස්ස ගතිං න ජානන්ති, දෙවා ගන්ධබ්බමානුසා;
බිණ්ණාසවං අරහන්තං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණං”න්ති.

තත්ථ යො වෙදීති යො සත්තානං සබ්බාකාරෙන වුතිඤ්ච පට්ඨසන්ධිඤ්ච පාකටං කත්වා ජානාති, තමහං අලග්ගතාය අසත්තං, පට්ඨසන්තියා සුට්ඨු ගතත්තා සුගතං, චතුත්තං සච්චානං බුද්ධතාය බුද්ධං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො. යස්සාති යස්සෙන දෙවාදයො ගතිං න ජානන්ති, තමහං ආසවානං බිණ්ණාය බිණ්ණාසවං, කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරහන්තං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

වඩිගිසත්ථෙරවත්ථු සත්තතිංසතිමං.

38. ධම්මදින්නත්ථෙරිවත්ථු

යස්සාති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා වෙළවනෙ විහරන්තො ධම්මදින්නං නාම හික්ඛුනිං ආරබ්භ කටෙසි.

එකදිවසඤ්ඤි තස්සා ගිහිකාලෙ සාමිකො විසාබො උපාසකො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා වින්තෙසි – “මයා සබ්බං සාපතෙය්‍යං ධම්මදින්නං පටිච්ඡාපෙතුං වට්ටති”ති. සො තතො පුබ්බෙ ආගච්ඡන්තො ධම්මදින්නං වාතපානෙන ඔලොකෙන්ති. දිස්වා සිතං කරොති. තං දිවසං පන වාතපානෙන යිතං අනොලොකෙන්තොව අගමාසි. සා “කිං නු බො ඉද්”න්ති වින්තෙත්වා “හොතු, හොජනකාලෙ ජානිස්සාමි”ති හොජනවෙලාය හත්තං උපනාමෙසි. සො අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු “එහි, එකතො භුඤ්ජාමා”ති වදති, තං දිවසං පන තුණ්හිභූතොව භුඤ්ජී. සා “කෙනවිදෙව කාරණෙන කුපිතො හවිස්සති”ති වින්තෙසි. අථ තං විසාබො සුබ්බනිසින්නවෙලාය තං පක්කොසිත්වා “ධම්මදින්නෙ

ඉමස්මිං ගෙහෙ සබ්බං සාපතෙය්‍යං පටිච්ඡාහි”ති ආහ. සා “කුද්ධා නාම සාපතෙය්‍යං න පටිච්ඡාපෙත්ති, කිං නු ඛො එත”න්ති වින්තෙත්වා “තුම්හෙ පන, සාමී”ති ආහ. අහං ඉතො පටියාය න කිඤ්චි විචාරෙමීති. තුම්හෙහි ඡඩ්ඞිතං බෙළං කො පටිච්ඡිස්සති, එවං සන්තෙ මම පබ්බජ්ජං අනුජානාමාමි. සො “සාධු, හද්දෙ”ති සම්පටිච්ඡිත්වා මහන්තෙන සක්කාරෙන තං භික්ඛුනීඋපස්සයං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. සා උද්ධුපසම්පදා ධම්මදින්නත්ථෙරී නාම අහොසි.

සා පව්චෙකකාමතාය භික්ඛුනීහි සද්ධිං ජනපදං ගන්ත්වා තත්ථ විහරන්ති න විරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා “ඉදානි මං නිස්සාය ඤාතිජනා පුඤ්ඤානි කරිස්සන්ති”ති පුනඳෙව රාජගහං පව්වාගඤ්ඡී. උපාසකො තස්සා ආගතභාවං සුත්වා “කෙන නු ඛො කාරණෙන ආගතා”ති භික්ඛුනීඋපස්සයං ගන්ත්වා ථෙරී. වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්තො “උක්කණ්ඨිතා නු ඛොසි, අයොනි වත්තුං අප්පතිරුපං, පඤ්ඤාමෙකං නං පුච්ඡිස්සාමී”ති වින්තෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්ඤං පුච්ඡී, සා තං විස්සජ්ජෙසි. උපාසකො තෙනෙව උපායෙන සෙසමග්ගෙසුපි පඤ්ඤං පුච්ඡිත්වා අතික්කම්ම පඤ්ඤස්ස පුට්ඨකාලෙ තාය “අච්චයාසි, ආවුසො, විසාඛා”ති වත්වා “ආකඞ්ඛමානො සත්ථාරං උපසඞ්කමීත්වා ඉමං පඤ්ඤං පුච්ඡෙය්‍යාසි”ති වුත්තෙ ථෙරී. වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තං කථාසල්ලාපං සබ්බං භගවතො ආරොවෙසි. සත්ථා “සුකථිතං මම ධීතාය ධම්මදින්නාය, අහම්පෙනං පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙත්තො එවමෙව විස්සජ්ජෙය්‍ය”න්ති වත්වා ධම්මං දෙසෙත්තො ඉමං ගාථමාහ —

421.

“යස්ස පුරෙ ව පච්ඡා ව, මජ්ඣෙ ව නත්ථී කිඤ්චනං;
අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තත්ථ පුරෙති අතීතෙසු ඛන්ධෙසු. පච්ඡාති අනාගතෙසු ඛන්ධෙසු. මජ්ඣෙති පච්චුප්පන්තෙසු ඛන්ධෙසු. නත්ථී කිඤ්චනන්ති යස්සෙතෙසු යානෙසු තණ්හාගාහසඞ්ඛාතං කිඤ්චනං නත්ථී, තමහං රාගකිඤ්චනාදීහි අකිඤ්චනං කස්සචි ගහණස්ස අභාවෙන අනාදානං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණිංසුති.

ධම්මදින්නත්ථෙරීවත්ථු අට්ඨතිංසතිමං.

39. අභිගුලිමාලත්ථෙරවත්ථු

උසහන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ජෙනවනෙ විහරන්තො අභිගුලිමාලත්ථෙරං ආරබ්භ කටෙසි. වත්ථු “න වෙ කදරියා දෙවලොකං වජන්ති”ති (ධ. ප. 177) ගාථාවණ්ණනාය වුත්තමෙව. වුත්තඤ්ඤි තත්ථ —

හික්බි අඬුලිමාලං පුවිඡ්ඡු - “කිං නු බො, ආවුසො අඬුලිමාලං, දුට්ඨහත්ථිං ඡත්තං ධාරෙත්වා ධීතං දිස්වා භායී”ති? “න භායිං, ආවුසො”ති. තෙ සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා ආහංසු - “අඬුලිමාලො, හන්තෙ, අඤ්ඤං බ්‍යාකරොති”ති. සත්ථා “න, හික්බවෙ, මම පුත්තො අඬුලිමාලො භායති. ඛිණාසවඋසභානඤ්ඤි අන්තරෙ ඡෙට්ඨකඋසභා මම පුත්තසදිසා හික්බු න භායන්ති”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ -

422.

“උසභං පවරං වීරං, මහෙසිං විජිතාවිනං;
අනෙජං න්භාතකං බුද්ධං, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තස්සත්ථො - අවිජම්භිතට්ඨෙත උසභසදිසතාය උසභං උත්තමට්ඨෙත පවරං වීරියසම්පත්තියා වීරං මහන්තානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසිතත්තා මහෙසිං තිණ්ණං මාරානං විජිතත්තා විජිතාවිනං න්භාතකිලෙසතාය න්භාතකං චතුසච්චබුද්ධතාය බුද්ධං තං එවරූපං අහං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්ණිති.

අඬුලිමාලත්ථෙරවත්ථු එකුනවත්තාලීසං.

40. දෙවහිතබ්‍රාහ්මණවත්ථු

පුබ්බෙතිවාසන්ති ඉමං ධම්මදෙසනං සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්තො දෙවහිතබ්‍රාහ්මණස්ස පඤ්ඤං ආරබ්භ කට්ඨෙසි.

එකස්මිඤ්ඤි සමයෙ හගවා වාතරොගෙන ආබාධිකො හුත්වා උපවාණත්ථෙරං උණ්හොදකත්ථාය දෙවහිතබ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං පහිණි. සො ගන්ත්වා සත්ථු ආබාධිකභාවං ආවික්ඛිත්වා උණ්හොදකං යාචි, තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණො තුට්ඨමානසො හුත්වා “ලාභා වත මෙ, යං මම සන්තිකං සම්මාසම්බුද්ධො උණ්හොදකස්සත්ථාය සාවකං පහිණි”ති උණ්හොදකස්ස කාජං පුරිසෙන ගාභාපෙත්වා එණිතස්ස ව පුටං උපවාණත්ථෙරස්ස පාදාසි. ථෙරො තං ගාභාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං උණ්හොදකෙන න්භාපෙත්වා උණ්හොදකෙන එණිතං ආලොලෙත්වා හගවතො පාදාසි, තස්ස තඬ්ඬණෙයෙව සො ආබාධො පටිපස්සමිහි. බ්‍රාහ්මණො වින්තෙසි - “කස්ස නු බො දෙය්‍යධම්මො දින්නො මහජ්ඵලො හොති, සත්ථාරං පුවිඡ්ඡාමි”ති සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං පුවිඡන්තො ඉමං ගාථමාහ -

“කත්ථ දජ්ජා දෙය්‍යධම්මං, කත්ථ දින්නං මහජ්ඵලං;
කට්ඨඤ්ඤි යජමානස්ස, කථං ඉජ්ඣති දක්ඛිණා”ති. (සං. නි. 1.199);

අට්ඨස්ස සත්ථා “එවරූපස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දින්නං මහජ්ඵලං හොති”ති වත්වා බ්‍රාහ්මණං පකාසෙන්නො ඉමං ගාථමාහ -

423.

“පුබ්බෙනිවාසං යො වෙදි, සග්ගපායඤ්ච පස්සති;
අපො ජාතික්ඛයං පත්තො, අභිඤ්ඤාවොසිතො මුනි; (සං. නි. 1.199);
සබ්බවොසිතවොසානං, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති.

තස්සත්ථො – යො පුබ්බෙනිවාසං පාකටං කත්වා ජානාති,
ඡබ්බිසතිදෙවලොකහෙදං සග්ගඤ්ච චතුබ්බිධං අපායඤ්ච දිබ්බවක්ඛුනා පස්සති,
අපො ජාතික්ඛයසඬ්ඛාතං අරහත්තං පත්තො, අභිඤ්ඤායාං ධම්මං අභිජානිත්වා
පරිඤ්ඤායාං පරිජානිත්වා පහාතබ්බං පහාය සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකත්වා වොසිකො
නිට්ඨානං පත්තො, වුසිතවොසානං වා පත්තො, ආසවක්ඛයපඤ්ඤාය මොනභාවං
පත්තත්තා මුනි, තමහං සබ්බෙසං කිලෙසානං වොසානං අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණං
බ්‍රහ්මචරියවාසං වුත්ථහාවෙන සබ්බවොසිතවොසානං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති.

දෙසනාවසානෙ බහු සොතාපත්තිඵලාදීනි පාපුණ්සු. බ්‍රාහ්මණොපි
පසන්නමානසො සරණෙසු පතිට්ඨාය උපාසකත්තං පවෙදෙසීති.

දෙවනිතබ්‍රාහ්මණවත්ථු වත්තාලීසං.

බ්‍රාහ්මණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡබ්බිසතිමො වග්ගො.

නිගමනකථා

ඵත්තාවතා සබ්බපඨමෙ යමකවග්ගෙ වුද්දස වත්ථුනි, අප්පමාදවග්ගෙ නව,
චිත්තවග්ගෙ නව, පුප්ඵවග්ගෙ ද්වාදස, බාලවග්ගෙ පන්තරස, පණ්ඩිතවග්ගෙ
ඵකාදස, අරහත්තවග්ගෙ දස, සහස්සවග්ගෙ වුද්දස, පාපවග්ගෙ ද්වාදස,
දණ්ඩවග්ගෙ ඵකාදස, ජරාවග්ගෙ නව, අත්තවග්ගෙ දස, ලොකවග්ගෙ ඵකාදස,
බුද්ධවග්ගෙ නව, සුඛවග්ගෙ අට්ඨ, පියවග්ගෙ නව, කොඨවග්ගෙ අට්ඨ, මලවග්ගෙ
ද්වාදස, ධම්මට්ඨවග්ගෙ දස, මග්ගවග්ගෙ ද්වාදස, පකිණ්ණකවග්ගෙ නව,
නිරයවග්ගෙ නව, නාගවග්ගෙ අට්ඨ, තණ්හාවග්ගෙ ද්වාදස, භික්ඛුවග්ගෙ ද්වාදස,
බ්‍රාහ්මණවග්ගෙ වත්තාලීසාති පඤ්චාධිකාති තිණි වත්ථුසතාති පකාසෙත්වා
නාතිසඬ්ඛෙපනාතිචිත්ථාරවසෙන උපරචිතා ද්වාසත්තතිහාණචාරපමාණා
ධම්මපදස්ස අත්ථවණ්ණනා නිට්ඨිතාති.

පත්තං ධම්මපදං යෙන, ධම්මරාජෙනනුත්තරං;
ගාථා ධම්මපදෙ තෙන, භාසිතා යා මහෙසිනා.

සතෙවිසා චතුස්සතා, චතුසච්චවිභාවිතා;
සත්තකයඤ්ඤි වත්ථුනං, පඤ්චාධිකා සමුට්ඨිතා.

විහාරෙ අධිරාජෙන, කාරිතමිහි කතඤ්ඤනා;
පාසාදෙ සිරිකූටස්ස, රඤ්ඤො විහරතා මයා.

අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං, අත්ථාය ව හිතාය ව;
ලොකස්ස ලොකනාථස්ස, සද්ධම්මට්ඨිතිකම්‍යතා.

තාසං අට්ඨකථං එතං, කරොන්තෙන සුනිම්මලං;
ද්වාසත්තතිපමාණාය, භාණුවාරෙහි පාළියා.

යං පත්තං කුසලං තෙන, කුසලා සබ්බපාණිනං;
සබ්බෙ ඉප්ඤ්ඤානු සඬකප්පා, ලහන්තු මධුරං ඵලන්ති.

පරමවිසුද්ධසද්ධාබුද්ධිවීරියපටිමණ්ඩිතෙන
සීලාවාරජ්ජවමද්දවාදිගුණසමුදයසමුදිතෙන
සකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහණසමත්ථෙන
පඤ්ඤාවෙය්‍යාත්තියසමන්තාගතෙන තිපිටකපරියත්තිප්පහෙදෙ සාට්ඨකථෙ
සත්ථුසාසනෙ අප්පටිහතඤ්ඤාණප්පභාවෙන මහාවෙය්‍යාකරණෙන
කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිග්ගතමධුරොදාරවචනලාවණ්ණයුත්තෙන
යුත්තමුත්තවාදිනා වාදීවරෙන මහාකවිනා පහින්තපටිසම්භිදාපරිවාරෙ
ජලභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාදිප්පහෙදගුණපටිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ
සුප්පතිට්ඨිතබුද්ධිනං ථෙරවංසප්පදීපානං ථෙරානං මහාවිහාරවාසීනං
වංසාලඬකාරභූතෙන විපුලවිසුද්ධබුද්ධිනා බුද්ධභොජොති ගරුහි
ගහිතනාමධෙය්‍යෙන ථෙරෙන කතායං ධම්මපදට්ඨකථා –

තාව තිට්ඨතු ලොකස්මිං, ලොකනිත්ථරණෙසිනං;
දස්සෙන්ති කුලපුත්තානං, නයං සද්ධාදිබුද්ධියා.

යාව බුද්ධොති නාමමිපි, සුද්ධචිත්තස්ස තාදිනො;
ලොකමිහි ලොකජෙට්ඨස්ස, පවත්තති මහෙසිනොති.

ඉති තෙව්සාධිකචතුසතගාථාපඤ්චාධිකතිසතචත්ථුපටිමණ්ඩිතා

ජබ්බිසතිවග්ගසමන්තාගතා ධම්මපදවණ්ණනා සමත්තා.

ධම්මපද-අට්ඨකථා සබ්බාකාරෙන නිට්ඨිතා.